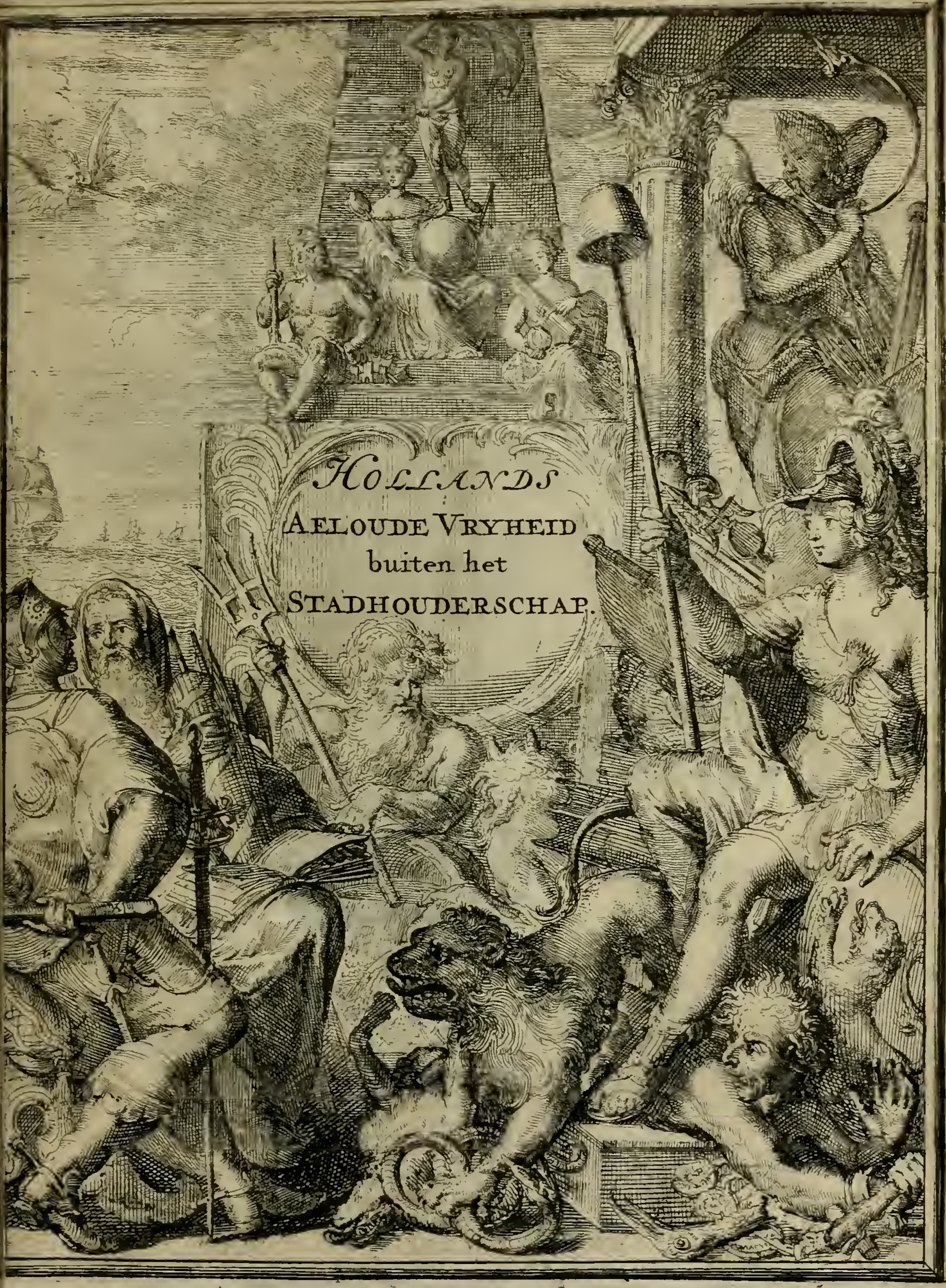

HOLLANDS
AELOUDE VRYHEID
buiten het
STADHOUDERSCHAP.

HOLLANDS AELOUDE VRYHEID, BUYTEN HET STADHOUDERSCHAP.

By deszelfs eerste Vorm van Staats-bestier ; door de Eedelen en Steeden verdeedigd, tegen velerhande dwingelandyen : tot na de dood van Willem de Derde, Koning van Groot Brittanie.

Verrykt met Zin-Tafreelen van Mr. ROMYN DE HOOGE.

Met byvoeging der noodige Bewys-stukken , en voornaamste Staat- en Oorlogs-gevallen.

Beschreeven door

EMANUEL VAN DER HOEVEN.

AGENT van hunne Hoogvorstelyke Doorlugtigheeden den Regeerenden Hertoch van SAXEN, Wyzenfelt, Querfort &c. &c. &c. Hof en Kamer Agent van de Souveraine Hertochin van SAXEN Mórsburg &c. &c. &c.

T'AMSTERDAM,

By JAN TEN HOORN, Boekverkooper, Over 't Oude Heeren Logement , 1706.

Aan den Erntfeste, Manhafte, Wyze en Voorzienigen HEER

Den HEER

WILHEM de la PALMA,

Directeur Generaal over de Noord- en Zuid-Kusten van Africa, voor de Vereenigde Geoctroijeerde Westindische Maatschappy.

Erntfeste, Manhafte, Wyze en Voorzienigen HEER

MYN HEER,

HEt vertoog der toestand van ons lieve Vaderland en d'AALOUDE VRYHEID, van GODT alleen afhanglyk, zoo onver-

 moeid

moeid en dapper verdeedigd, jaa zoo waard als d'appelen der oogen bewaard en tot zyn eerste vorm van bestier hersteld, door 't Groot en wys beleid der Ridderschap, Eedelen en Steeden, onder d'Eernaam van haar Edele Groot Mogende de Heeren Staaten van *Holland* ende *Westvriesland*, neem ik de stoutheid aan zyn wel Edelheid, als een vryborstig Hollander, op te draagen, dit myn doorwrogste werk van de AALOUDE VRYHEID. Wel is waar dat myn onderneeming wat roekeloos genoomen kan worden, maar 't geschied uit geen ander oogmerk, als zyn wel Edelheit eenige tydkorting te geeven, wanneer de schrandere hersenen door 't opperste Staats- en Krygs-bestier zyn afgesloofd, gelyk ik myn geringe weetenschap en leedige uuren, met dit werk te schryven, daar ook aan besteed heb, en die vrygeboorene Volkeren d'oogen daar door te openen en hunne verpligting aan te toonen, die ze aan hunne hooge Overigheid, hier over, verschuldigd zyn, welke, die Vryheid, lang voor de geboorten van onzen Zaligmaaker af tot deezen huidigen dag toe, ten koste van hun leeven, voor de welvaard der Ingezeetenen, zoo dierbaar gewaardeerd en trouwhartig bezorgt hebben. Niemand kan dit ook behaaglyker voorkoomen, als zyn wel Edelheid, die een mede lit van die Beschermheers en een Roemwaardig werktuig

van

van haar wel verdiende GLORIE zyt, en die nu het hoog gezag by zulke Volkeren voerd, die in tegenstelling van ons, de volkome voorbeelden van de slaverny zyn, en die den achtsten dag, naa hunne geboorten, beginnen te toonen het teeken van de vloek der dienstbaarheid tegen *Cham* uitgesprooken; overloopende van 't middellyf hunner ligchaamen af, die swarte verruw, en draagen in haar aangezigt het laag en slaafs merk van d'onwaardigheid tot deze VRYHEID, die, niet zonder getuigenis der vremden, ja der vyanden zelfs, door de heldere opslag onzer oogen en Rykelykheid van schoone gestalte met lieflokkende blanke verwe in ons is te kennen. Wigt dan onze Zeegen tegen haare Vloek, en wilt 'er de VRYHEID van 't gemoed byvoegen, welke alle menschen, zoo wel uitheemsche als ingeboorene, hier eeve gelykmaatig bezitten, daar ze ook niet naalaaten een onwaardeerbaare roem op te draagen, dewyl die niet is verkreegen, als na zulk een langduurigen Oorlog en grouwzaame bloedvergieting; zoo zal uw wel Edelheid, daar in veel grooter onderscheid vinden, als tusschen den hemel en d'aarde, waardoor ik verhope, dat myn vrymoedigheid zal verschoond worden, en dat ik zyn wel Edelheid, naa zoo veele jaaren met een dappere Helden aard en volmaakte zorg de gewigtige sleutel van zulk een grooten Goud-

kist,

kiſt, en 't ſlot van die ryke Goud-kuſt, veel trouwhartiger als ooit bewaard hebbende, in alle gezondheid en voorſpoet, Roemrugtig, ten top van Staat verheeven, in ons Vaderland te zien, alwaar zulke groote yveraars, voor d'Aaloude Vryheid, nooit te veel konnen zyn, met inzigt, om Wel Eedelen Heer, in u byzyn, te konnen toonen, dat ik met alle ſchuldige achting ben

Erntfeſte, Manhafte, Wyze en Voorzienigen HEER

Myn HEER

U Edts: Dienſtbereiden Dienaar

Emanuel van der Hoeven.

BE-

BERICHT
AAN DEN
LEEZER.

WEeft niet verwonderd aandagtigen Leezer, dat ik op 't voorhoofd myns werks, met een naam pronk, die de waereld wonderlyk in d'ooren zal klinken, en by veele een groote ftoutheid genoemd worden, fchoon myn inzigt niet anders is geweeft, dan alleenlyk een verhaal te doen, van al de Stadhouders, die, zoo verre ons bekend is, deeze landen berigt hebben; 't zy met de naamen van Graaven, Princen, Hertogen, Koningen, Keizers, enz. Niemand moet denken, dat ik met eenzydigheid of eenige de minfte drift ingenome ben geweeft, tegens de vyf laatfte, wiens Huize, zederd duizend jaar, de ftaatkundigfte, dapperfte en grootfte mannen in *Europa* heeft uitgeleverd; daar zyn Majefteit van GROOT BRITTANIEN, WILLEM de III. hooglofielyker gedagteniffe, niemand zyner Voorouderen, voornaemelyk in Oorlogs- en Staatkunde, heeft behoeven te wyken: fchoon hy onder de gelukkigfte Krygsoverften niet wel kan gereekend worden. Ook heb ik ter waereld,

 als

als een der oudste Amsterdammers, van 's Moeders zyde, zynde, geen de minste reeden om hunne groote daaden te verduisteren en de misslagen alleen aan te roeren, of dit boek met schemp en hoon op te vullen; 't welk strydende is tegens myn gewoonte, als hebbende alle diepe eerbied en ontzag voor souveraine magten en doorlugtige Mannen. Maar, dewyl de draad van myne Gedenkschriften vereischten, dat ik van die groote Princen op haar beurt ook iets moest melden, heb ik hunne verrigtingen, zoo zagt en gemakkelyk gehandeld, als in myn vermoogen was; jaa zelfs veel aanstootelyke waarheeden daar uitgelaaten, om, by eenige driftige yveraars, van dat Roemrugtig huys, voor geen eenzydig Schryver uitgekreeten te werden, gelyk veele der zelve, wegens de beschryving van 't leeven der Rampzalige Broeders de WITT, my hebben naa gegeeven: jaa, in myn afzyn, meenigmaal gedreigd, zulks op my te wreeken, al het welk ik hunne onweetenheid toeschryf, en dat hen myn inborst onbekend is. Leest dan, openhertigen Hollander, ofte Vremdeling, myn werk met onzydige gedagten, en leerd, hoe wy, door de meeste *Stadhouders*, zyn verdrukt, en hoe lofselyk dat ze zyn beteugeld geworden door de Ridderschap, Eedelen en Steden van Holland;

dan

dan zult gy ontelbaare reedenen vinden, om die Vaders des Vaderlands, onze hooge Overigheid, met alle bedenkelyke Roem te pryzen en danken, en Godt bidden, dat hy de zelven in zyne heilige bescherming wil neemen, en nooit van gedagten doen veranderen, om nu, vry zynde, ooit wederom dat lastig juk van slaverny op onze halzen te werpen, tot groot nadeel van Land en Volk.

Verzoekende daar nevens, dat de misslagen, die hier nog mogen ingebleeven zyn, verschoond werden; dewyl ik meer werk gemaakt heb, om de waarheid naa te spooren, en de geschiedenissen, den Leezer, met een gemakkelyke styl, grondig te doen verstaan, als op spel of drukfouten, zoo naauwkeurig te letten; dit doende, zal ik zeekerlyk aangemoedigd werden, om met lust nog eenige andere stoffe, in 't ligt te geeven, ten dienst van ons lieve Vaderland, en myne waarde Landsgenooten.

VERKLARING
VAN DE
TYTEL-PLAAT.

DE dierb're VRYHEID van het waarde Vaderland;
Van Godt gegeeven, als het liefste en waardste pand;
Zit hier als Stryd-heldin met dubb'len helm te pryken,
Om al zo wel haar Land- als Zee-magt te doen blyken.
Zy, ligt gewapent als een dappere Amazoon.
Stelt dus haar Oorlogsmoed, en Helden-aard ten toon,
't Zy, dat ze door den drang der Vyanden moet breken,
Of haar aan de overmoed van snoo Tirannen wreken,
Die, met te lossen drift na 't hoogst gebieden staan,
Of dolle klaauwen aan het borst-çier durven slaan;
Het Borst-çier, t'saam gevoegt van welverknogte pylen,
Aan 't vast gestel des Lands, onwrikb're en vaste stylen.
Zy, onverschrokken, drilt den vry-getopten speer,
't *Gerugt*, gelauwerkroont; haar noit verwelkbare eer,
De Waereld door, blaast tot aan alle vier de winden.
Haar wapenschild, DE LEEUW, doet alle magt verswinden;
Der Cimbren Paard, de Beer der Gothen, en den Hond,
Waar in, wel eer de Alaan zyn Oorlogsteken stond,
Ja zelf den *Adelaar*, 't Veld-teken van oud Romen,
Plooit voor zyn woede, en moet die magt angstvallig schromen.
Dees wakk're Scherm-godin, treet met gelaarsden voet
't Eenhoofdige *Gedrogt*, de *Dwinglandy*; die bloet
Ten strot uit parst, en groeit wanneer het leven-sappen,
Den dweegen Onderdaan ten hert-âar uit mag tappen.
Maar neen, 't wreed ondier met zyn wyd gesparden bek
Beteugelt Zy, en trapt het Schend-beest op de nek;
't Vervloekste Schend-beest, dat ooit hel, of duivel baarde.
De trouw, door *Hollands Leeuw* verbeelt, die nooit ontaarde,
Noch met verslaaft gevley, zyn stam bevlekte, kwyt
Zich braaf, wyl hy van Wolf en Slang zich dus bevryt.

Zo

Zo dempt een wakk're kans die wel gelukt, de loosheid,
Hoe fyn bespin-webt. Zo moet straks de wreedste boosheid
Hoe fel gehandhaaft, en ten top gestuwt, als kaf
Wegstuiven, 't knagende gewisse tot een straf.
Zo komt noch eens de Deugd, verbannen en verschoven,
In spyt van afgunst, al het ongeval te boven.

Den dapp'ren *Krygsman*, de Bataafsche Ridderschap
Verbeelt, die, moedig, waar den trom hem roept, zich schrap
Ten noodweer aanbiet; 't zy, om 's Veldheers staf te swaaijen,
't Zy, om met gladden kling een lyken oegst te maaijen
In 't Oorlogs-onweer; 't zy, om met gewetten dolk
Te grieven den Tiran, die 't regt van 't vrye Volk
Wil ondermynen, of een prang geeft aan 't geweten.

Den Agtb'ren *Gryzaard*, by den Oorlogsheld gezeten,
Doet ons de Vaderen van 't Vaderland, den Raad
Van 't algemeen, naast Godt, de grootste toeverlaat
Van 't Land, bekennen. Dees, wil Regten, Keuren, Wetten,
Beschermen, op het heil der Onderdanen letten;
En schoon datalles sweeg, 't Boek, Byl, en Bundelregt,
Leert, dat den Burger-voogd, al 's Borgers twee-spalt slegt.
Dus doet, en Krygs-beleid, en Staat-kund, Holland ryzen.

De *Zeegodt* komt hier op de VRYHEID eer bewyzen,
En tot Zonklare blyk van hulde en dienstbaarheid,
Hy, zyne drie-tand voor haar voeten nederleidt.

De Gryzen *Ryn-stroom*, noit gewoon in dwang te wezen,
Steekt zyn bemosten kop ten kil uit, zonder vrezen,
En biet het Roer aan van zyn Scheepsvaard, om noch meer
(*Zo 't moog'lyk was, de Glans der Eed'le* VRYHEID) eer
Of ryker luister, by haar Puig-cieraân te voegen.

't Voorzigtig *Koop-bedryf*, vermoeit van blokken, ploegen,
Zit hier ter Eeren-spits; bespiegelende 't geen
Gebeuren kan, of moet: haar Handel-boek alleen,
De gantsche Waereld, als een Speel-bal kan bevatten.

De blyde *Luk-vrouw* daalt voor wind met ryke schatten
Haar in de schoot; wyl *Kragt*, op knods en Leeuwen huidt,
Het woeste Storm geblaas van weerspoeds rampen stuit.
En schrand're *Zuinigheid* haar and're zyd komt çieren.

Laat nu een woeste Orkaan op *Vryheids* eer-zuil tieren,
Laat nu een slaafschen hoop gedrogten, roed en gal
Uitbraken, 't is geen nood, het Hollands puikstaal, zal

Onschendbaar blyven, spyt al 't wreev'lig tegen rennen.
De *Godtheid*, die zig door de *Drie-straal* klaer doet kennen,
Die zal kragtdadiglyk doen blyven in haar stand;
De DIERB'RE VRYHEID van het waarde *Vaderland*.

BRAKEL.

HOLLANDS AALOUDE VRYHEID,
Bestreeden, Verdrukt, Herstelt.

REgt aardig Volk, gevreesde Lands-genóten,
Uit Edel-zaad, uit BATO voortgespróten:
Wat staat gy noch en spriet-oogt, op het wit,
't Geen, lang door u bezeten, u bezit
Noch eigen is; zo oit u geest voer spélen,
Beschou met my dees VRYHEIDS taferélen.
Oud *Badua*, een vry geméne-best,
Voor eeuwen lang op vasten grond gevest,
Werd hier vertoont. Laat *Romen*, *Césars* noemen,
Dan zal het slegts op wreev'le Dwing'lands roemen;
Een *Burgerhert* werpt dat gespuis ter neer.
Den *Tyber* zogt na onverwelkbare Eer
Maar 't was door List, Geweld, en Burger-moorden.
De VRYHEID was 't die ons van ouds bekoorden,
Noch goed, noch bloed, gold by het dierbaarst pand,
De VRYHEID van het vrye Vaderland.
Schoon Spanjens trots ruim viermaal twintig jaren,
Den *fieren Leeuw* in 't moedig Schild dorst varen;
Die wréden kryg zo bloedig, week op 't lest.
De liefde voor het vry geméne best
Dreef boven; vuur, noch strop, kon de yver stuiten.

De

De VRYHEID bleef en Dwinglandy moſt buiten;
Waar van de ſpyt Flips 't hert ſchier berſten deed.
Of 't *Vaderland* dit ſwaar gedreigde leed
Ontworſtelt ſcheen: de VRYHEID zag niet zelden
Haar tuin benard. 't is waar, dat Naſſaus helden.
't Gepreſte Swaart aangorden, 't Vorſt'lyk bloed
Opofferden; maar Godt heeft ons behoed.
Was *Willem* niet moorddadig om het leven
Door *Balthazar* geraakt, waar was gebleven
De VRYHEID? 't was vergeefs zo lang geſtreên,
En 't Graavſche Juk lag om ons lenden heên.
Dat *Maurits* ook manmoedig heeft gevogten:
Is klaar: hier van zyn all' zyn Helden-togten
Bewyzen. ja, maar dat hy al zyn kragt
Inſpanden, om aan hem ook de oppermagt
Te trekken, kan 't noch rookend bloed getuigen
Van *Barneveld*, wiens ouden nek moſt buigen
Na zo veel Dienſt, voor 't al te wréde ſwaart,
Dat, ſchoon verſtaalt, voor 't moorden was vervaart.
De VRYHEID is, of Vader JAN moſt ſneven
Door God bewaart en in haar ſtand gebleven.
Vorſt *Willem* van die naam de Tweede, fier
In 't harnas, hy, een held die 't krygs-beſtier
In Mavors School, fiks als 't A, B, ging leeren,
Die 't Oorlogs paard, hoe herd gebekt, kon keeren
En wenden doen, die in zyn Jeugt, de Vreê
Vond, 't lemmer punt zag roeſten in de ſcheê,
Hoe heeft zyn luſt tot dwing-magt, uitgeblonken!
Van dolle drift, en drieſte domheid dronken,
Groots op de naam van opperſt Legerheer,
Plant Hollands magt voor Amſtels veſten neêr.
Wat is dit doch als Heere en Meeſters hoonen,
Zig zelfs als *Baas* te ſtellen: dit komt toonen,
Dat wie een *Knegt* het roer van 't ſchip betrout,
Ontvoogt is, 't geen den Schip-heer namaals rout.
Zal 'k *Hollands Roem*, die Eng'lands Rykſtaf ſwaaide
Op welkers wink de Chriſten wereld draaide,
Hier ſtellen? moet hy ook mêe in de rang
Geplaatſt, van hun, die, tot een Opperdwang

Ge-

Genegen, ons de Vryheid woud ontrukken
En onder 't Juk eens oppermagts doen bukken?
Ja! Groote Ziel, wat anders was u wit?
Maar Hy, die hoog aan 't ſtuur der zaken zit,
Heeft ons gered. Hy heeft het quynend leven
Der Vryheid, dat op 't gypen leid, gegeven
Een friſſer kragt. De guure buyen zyn
Voorby. Ons lagt een blyde ſonneſchyn
Van boven toe. Godt, die ons kwaad ging wenden,
Die ons die Vreugd, die Blydſchap toe woud zenden,
Verzegel die zo dierbre Vryheid, door
Zyn kragt. Hy doet ons alle 't Helden-ſpoor
Opſtreven. Noit verwaten Dwinglandye
Meer dulden. Geen eenhoofdige heerſchappye
Grypt immer voet, maar wort gevloekt gelyk de peſt
In ons, lang ſlaafs, dog nu gantſch Vry Gemene Best.

BRAKEL.

HOL-

VOORREEDEN.

SYn zelven te kennen is de grootste wysheid, dewyl wy uyt Ziel en Lighaam bestaan, is 't noodig, dat de Godsdienst en zyn kennis, by yeder beyvert werde, en daar naast, by elk, na zyn stand, het middel om eerlyk te leeven; welk voor af schynd te vereisschen; dat wy kennis hebben, van die vorm, die de menschen, waar onder wy leeven, begreepen hebben, omtrent 't bestier, van haar land, 't zy dat wy als de voornaamsten, daar in te Regeeren hebben, of te gehoorzamen als de geringsten. Hoedanig wy die staat vinden, waar in wy woonen en blyven, zodanig past het ons, daar in te vergenoegen, en die te helpen beschermen. Die nu een *Switser* is, moet dit Volks bestier pryzen, die een *Venetiaan* is, den Adel stand omhelzen, die een *Fransman* van geboorte is, onder de gewoonte van eenhoofdige dwingelandy, voegt best daar na zich te schikken, gelyk, een Turk, tot de slaafsche onderwerping, van die bykans afgodelyke heerschappy.

Maar zo verre meyn ik echter dat dit niet en gaat, door dien wy altyd hebben gestaan, na de *Vryheid*, die ons wierd afgenomen, door dwingelandy, van een of meerder.

Neen, de Braafste derven dat bestaan, en wagen 'er lyf en goed aan, om dat aeloud goed, den Nakomeling te doen erven. So hebben de BATAVEN, onder *Claudius Civilis*, haar eygen gekooren Hoofd, de onverdragelyke overheersching van de *Roomsche Keizers*, uyt haare landen verbannen, haar zelven de *Natuurlyke Vryheid*, en ook haare nabuuren, weder gegeeven. De *Vryheid* is het kostelykste pand, maar gelyk de gezondheid, best bekent, by 't verlies zyn Huis, Vrouw, en kinderen, zyn eigen te zien; en vry van de dwang van anderen; te weezen, is de zelve besitten: want wat bezitting kan men noemen te hebben, van een zaak, waar over een ander Meester is, als 't hem lust. Vechtmen, om zulke dierbare panden, waagtmen zyn lyf, om 't gemoed daar by vry te hebben, men is wel betaald.

Dit hebben wy beide *Vry*, dank hebben onze Voorvaders; dit moeten wy, al was 't met de laatste druppel bloedts handhaaven, tegen de Vyanden van buyten, en de stoute onderneemers van binnen. Ons moet niet afschrikken, de grootheid van Namen, ons moet niet verlokken, de glans van oude geslachten, de heerlykheid van Vorstelyke praal, de Bravade van onze Nabueren, 't zy Franschen of andere Natien; die de grootheid van haar *Koning*, (hoe wel, die, 't arme Volk de wrang doet) voor haar grootste goed, uit blaazen. Om deze bloeijende stand te verbeelden met zyne eigenste verwen, moet men zien, dat ze hier zo schoon afgetinteld, dat de toevloed der vreemden hier na toe, zo grooten volkrykheid heeft gemaakt, dat men twyfelt of het land in zyn kleinheid van omtrek, meer te verwonderen is, of in de overvloed der Inwoonders: immers heeft HOLLAND, na teegenwicht van haar te naauwe landpalen, veel grooter uytspanningen in de wederhelft van de weereldbol; daar zo veel *Koningryken*, zo veel *Vorstendommen*, *Eylanden*, en *Steeden* die onder die bloeijende *Vryheidts* vleugelen schuylen; zo veel Landen, Sloten, en volkplantingen, van haar beschermd, Zo veel Zeeën, Rivieren, Boesems en Kreeken, van hare kielen bezocht, van hare matroosen bevaren werden.

Laat uw, VRYE LANDSLUYDEN, deze schoonheid vry betooveren; houd de vryborstigheid, zonder ontzag voor Eenhoofdige of haar vleyers, die te verdeedigen, en eischt het de nood (dat God verhoede) gespt daar voor het harnas aan. Maar om dat men geringe lust heeft voor onbekend goed; zo leerdze zelfs, en doetze ook aan uwe kinderen kennen. Behaagt uw wufte jonkheid, vreemde gevallen te leesen, ze komen haar hier vaak te gemoed, en moeten bekoorlyker zyn, om dat ze u toebehooren; de Heldendaden uwer voorzaten, en der eerste voorvaderen onnavolgelyke dapperheid, konnen niet misschen uwe brave inborst te doen ontvlammen, om op zulke voorbeelden, in de spitse te staan, tegen alle, die *'s Slands Vryheid* aantornen, of belagen; een hand vol manschap heeft het gantsche *Roomsche Ryk*, dat de meeste bekende waereld onder de knie had, afgestuit, die geduchte machten van haar uitgediende *Legioenen* onder het BATAAFSCHE juk leeren gaan, en is niet zo grooten roem uit dien Oorlog gescheiden; als ze met manmoedigheid daar in was gestapt. Weynige

nige Eedelen en Borgers, in twee of drie Steeden, hebben met een gelukkige voortgang, waardig haare ſtouthertige voorneemens, de trotſe oppermacht van *Spanjen* geſloopt met alle zyne Koningryken, zyne Vlooten in de *Hollandſche Havens* opgebragt, zyne goud en zilvermynen uitgeput, en eindelyk die grootheid, die gantſch *Europa* overwoog, te klein gemaakt, om haar zelf te beſchermen, ſtavende de Voorvaderlyke *Vryheid*, op een grond en Zeetel, zo heerlyk, dat zy de Nyd van haare buuren, en de vrees van hare Vyanden wel waardig was.

Dit werk heb ik in zes onderſcheide tafereelen vertoond.

Waar van de eerſte, is BADUA, zo na de afkomſtplaats BADAUW, en BADEN-AU, genoemd, beginnende met de eerſte geheugteekens van de voorzaten, uyt de *Catten* voortgeſprooten, tot de roemruchtigen Oorlog, die deze Staat, onder 't beleid van *Civilis* opnam, zynde honderd en tien jaar na de geboorte van onzen Saligmaker.

De tweede, BATAVIA, tonende hoe weinig voor en na die Oorlog dit gemeene beſt, met die Bondgenooten, die wel andere namen zo wel als de *Bataven* nu dragen, maar ons gemeene beſt zamen uytmaken, die Oorlog voor de *Vryheid* uytvoerde.

De derde. *Friſia*, *Fladertinga*, van de tyd na *Civilis* beginnende tot de eerſte der zo genoemde *Graven*, omtrent het jaar DCCCLXIII. behelzende de ſwaare gevallen tegen veele woeſte volkeren doorgeſtaan.

De vierde, *Holland*, van die tyd beginnende tot de beweegingen voor de *Vryheid*, om de dwingelandy van *Spanjen* af te ſweeren, met het leven der *Graven* bezig.

De vyfde, *Zuyd en Noordholland*, van de *Stadhouder Willem de eerſte*, *Prince van Orangien*, tot de dood van *Willem de tweede*, zynde van 't jaar 1565 tot 1651..

De ſesde *Holland en Weſtvrieſland*, van die vrye tyd af tot de dood van *Willem de derde* 1702. toe. Waar in de Stand van ons Land vertoond werd, in 't begin als een ſuyver gemeene beſt, zonder uitſteekent hoofd en zyne tegenſtelling van het *Erfſtadhouderſchap*, met zyne onvermydelyke quaden, en door ons geluk ontworſtelde gevaren.

Leeſd dit, en leerd het, Liefhebbers, het paſt yder beter, dat zyn eigen Land betreft als de vreemſte geweſtente kennen, 't geen

ons veel meer voor ydele Eer, en Cieraad, als waar nut kan ſtrekken. 't Is ſchandelyk, buiten 's Lands, met Arendts oogen alles te doorſien; *Gri kſche*, *Roomſche*, en andere Oudheden op te delven, en daar tegen molblind te zyn in zyn eygen. Laat uw aanmoedigen, dat door die *Vryheid*, aan alle wakkere Mans, de weg ook gebaand is, om deel aan het Staatsbeſtier te krygen. Hier komen u, in ons gemeene beſt, voorbeelden genoeg voor, die uw vier konnen doen vatten, hoe veele zyn 'er van de geringſte ſoort der Burgery, opgeklommen tot groot bewind in de gemeene zaken, hoe veele verheffen haar noch dagelyks uit het ſtof, en leggen de grond tot aanzienlyke geſlachten, door die *Vryheid*, die men hier ziet, meer als twee duizend jaren, in 't zelve land in ſtand gehouden. Zy bied u de hand; leerdze wel kennen, zy zal u hoe langer beſpiegeld, hoe heerlyker voorkomen, en 't Vaderland, door zulke manieren, die op 't aeloud ſpoor voort gaan, tot Welvaren, van hare vrye Borgery, na Ziel en Lichaam meer en meer bloeijen.

VER-

DE RHYN, U VRYE POST TE VATTEN.

TREED BADUA, HIER OP! OM UYT D'ONTROERDE CATTEN, ROEMRUCHTIG AEN DE RHYN, U VRYE POST TE VATTEN.

VERKLAARING

Van d'Eeerste Plaat, verbeeldende

B A D U A.

DE Plaat vertoond de *Vryheid van Badua*, met de Leeuwenhuid op haar hoofd, en de muts van *Vryheid* in haar handen, haar zelven tot de muts geroepen hebbende, om dat onder haare landsluy, de *Catten*, een schyn van Konings bestier begon in te breeken. Sy van den Hemel gedaald, wyst met haar staf de weg, die de *Badouwers* baanden, en draagt de sleutel, om opening te maaken, daar zy haar zouden neerslaan. Men ziet het aeloud Wapen, de Leeuwenhuid haar hoofd dekken. Sy vertreed het juk, en den staf der Koninglyke Heersfucht. Op haar voetstappen volgt de Rechtvaardigheid, met haare gewoone merkteekens, die de nieuwe landzoekers neerslaande, tot geley Engel diend, om daar te gaan nedersitten, daar zy niemands landen overweldigen, en van God en de Zon te leen hebben dat zy daar bezitten. Aan de splyting van de *Rhyn*; dus ziet men haar by de *Rhyn*, met twee hoornen op zyn hoofd, vol eyken bladen, om zyn groote bosschen, spreidende zyn voeten na de *Watten*, aan de woeste Zee, waar door de stroomen uit zyn watervat loopen. Syn riem, bewyst der Kooplieden drokte op zyne wateren; hy wyst de vierhoeksche paalsteen, tegen de Zee, de *Marsen*, de *Belgen*, en *Duytschen*: aan BATO (of wie 't mag geweest zyn, die de *Badouwers*, uyt de *Catten*, uytgeleid heeft) die aan dien *Rivier* God, de hayren van zyn hooft opofferd, gelyk *Civilis* naderhand voor *Santen*, hayr en baard alzo offerde. Deze, met Vrouw en kinderen, slaat zich daar neer; men ziet 'er krygsluy onder, die hayr noch baard dragen, welke zy niet eer mochten affnyden als na dat ze een Vyand neer geleid hadden, andere wederom met haar baarden, yzere ringen om den arm, dat een merk was, van die Oorlogsroem noch niet te hebben behaald. De Tweedragt, dringt van achteren de tocht aan, en smyt een byekorf omver; tot teeken dat ze Huishoudig, Bondgenoot en Burgerschap schend. Zy verschynd,

 uit

uit het *Hertzynſche Woud*, daar de *Catten* omtrent en digt aan woonden. De *Tritons* blaſen op haar Rinkhoorens van vreugd, en kammen, met *Neptuuns drytand*, de woeſte Golven, op de overkomſt der nieuwe buuren. De overzyde van het Tooneel, doet zien *Julius Cæſar*; der Romeynen Veldoverſte, die de *Badouwers*, *Mattiſche*, en *Cattinwatten*, met haar buuren, de hand geefd, als Broeders en Bondgenooten van 't Roomſch gemeene beſt, de Ridderſchap te paard, de Stedeling, en Zeeman, te voet, met hunne Droſten, ſluiten die Vriendſchap, en beloven wederzyds, alle voor Vyanden te houden, die den een of den ander aantornen. De Leeuwenhuid, op de lans gevoerd, is 't wapen van de *Badouwers*. Een Prieſter, ſweerd voor beide de volkeren, en geſlacht hebbende een *Sog*, bid, dat de Goden, den bondbreeker eeven zo mogen verdelgen. Achter *Cæſar* ziet men volgen de *Arenden*, *Wolvinnenpieken*, en *Beeldſpieſen* der verdere Keizers, zo wel als van den Raad en 't volk van *Romen*; dit Verbond werd aan de Poort van een der Zeeburgten, aan den *Rhyn* gehangen, en laat zien, de vriendſchap, van de *Wolvin* met *Romulus* en *Rhemus* aan den *Tyber*; en den *Leeuw* aan den *Rhyn*. Binnen die Poort ſtaan de merken van de *Bataafſche* Godheeden, *Tanfan*, voor 't, begin van alles, verbeeld, zonder beeld, met een ſtip en daar om een getrokken rond, welk uyt dit middelpunt zyn ſtand en weezen ontfangt, en *Vrea* voor *Venus* of de *Vryheid*, vertoond door een tong, in 't midden van veele lynen, die ſamen in een rond geſloten werden, bewyzende 't gemeen belang, en de *Vryheid* van ſpreken, voor yder van het volk. Aan de tegenzyde zou men hebben konnen zien, *Badua*, de Godheid of Geeſt van 't Vaderland, en, *Diet* of *Tiet* of *Teut*, de God of Geeſt van 't volk. Aan zulke offerden zy de Wapenroof op, by de, *Sueven*, *Sigambren*, *Chaucen*, *Cheruſcen*, *Gallen* en *Britten* gehaald. Haar Vlooten, voeren de Manſchap heen en brengenze weer te rug, zy kruiſſen daar mee in Zee, en dobberen met de zelve op de *Watten*. De tochten der zelve *Badauwers*, over Zee, daar de *Romeinen* van Zegepraalden, zietmen in 't verſchiet, en achter de Roomſche ſtandaarden de grootſte ſteenhoopen, als *Grafnaalden*, die de *Bataven* en *Cattinwatten* opſtapelden, ter eeren, de geheugenis van *Cariovalda* en andere brave Helden, ter plaatze daarze overwinnaars quamen te ſneuvelen.

HOL-

HOLLANDS AELOUDE VRYHEID, BUYTEN HET STADHOUDERSCHAP.

EERSTE DEEL.

EERSTE HOOFDSTUK.

VAn 't begin der Menſchen, is 'er niet bekend, de minſte onderwerping, veel minder ſlaverny. De *Vryheid* met welke de eerſte geſchapen was, ging over tot die, welke uit hem waren geboo-ren; daar ſproot alleen een gewillige achting in de Zoonen voor de Vaders, wyl zy, teeder zyn-de, van die opgequeekt, en in haar bedryf on-ervaren, van de zelve geoeffend wierden, Waar van, in de wel-geboorene, een geheugen moeſt gebooren werden, van erkente-nis, wegens het genooten goed; en alzo een bereidwilligheid, om het begeeren der Ouders op te volgen, byzonder, als zy zelve ook vrugtbaar geworden, hare afzetſels, zo moeſten opbrengen, dat aan haar, uit die moeite bleek, hoe veel weerwerk zy hun Oude-ren gekoſt hadden, en wyl zy, die betere kennis als hare jon-gens hadden, om de zelve gelukkig te maken; nodig vonden, dat

Inleiding.

de

de jongeren na haar raad leefden, voldeeden zy ook de gehoorzaamheid, aan haar eigene Ouders. Welk dan het *Vaderbestier* deed opkomen, onder welk, een zuyvere *Vryheid*, met regelmaat geleid, bloeide, tot dat, de verscheidene imborst, en de verschillende hoedanigheeden, van den eenen mensch tegen den ander, of *sterkte* of *loosheid*, deed opkomen, die tot Wild leeven, Slaan, Roven, Moorden, en Verslaven van de swakken, en onnoozelen, uitborst, en een dwinglandy, van een of meerder, uit leeverde, die te mets grover uitwasschende, en van zulke, die van eenderley uitschot met hunne ranken, gelyk geholpen, aannamen, een *Oppermacht* over de overige, en zo opklimmende, over lyken, der tegenstreevers, en machtiger, door de ingeslokte goederen der gemoorden, een *Koninglyken zeetel* voor haar zelven vesteden; het Regt en billyke met de *Vryheid* en eevenmaat verbannende. In de korte Beschryving van *Moofes*, zietmen aanstondts de onderscheiden aard, en de uitwerkzels der beweegingen, zelfs in de eerste afzetzels van *Adam* en *Eva*. De verkeerde prikkel, om zyn eigen geluk boven een ander te willen verheffen, deed, *Cains* Nyd wrocken, en zyn Broeder *Abel*, doodslaan, waar op, van zyn zelven overtuigt, volgde, dat hy zig, onttrok met de zynen, en een soort van Heerschen begon, van *Lamech*, die niet beter beviel gedood; en deze met de zynen tot dwingelandy, en uitspoorig leeven zo uitgeborsten; dat het God mishaagde, die hunne vlekken met hun leeven uitwiesch, door de *Sondvloed*, behoudende *Noachs* huisgesin alleen.

Het weezen der Waereld hersteld zynde, maar boven al in de *Vryheid*, wyl nu wederom geen ander als Vaderbestier-plaats hiel, zo was de zelve verschillende aard der kinderen, van *Noach*, wederom oorzaak van een scheiding: de Hovaardy en onbeschaamdheid van *Cham*, verdiende, en leed ook de vloek; hem wierd voorzegt, te zullen een dienstbaar volk na laten, aan de welke, van den achtsten dag der geboorte, die swarte verruw over 't gantsche lyf kruypt, door welke zy van de vryen onderscheiden, werden buiten de neerslachtige, en lompen omtrek van 't gezicht. Van zulke Heerlyke beginzelen, als *Cain*, *Lamech*, *Cham*, en diergelyke, is de onderwerping en verslaaftheid, en van *Godt*, de *Vryheid*, t'elkens begonnen; die zyn grootste naam van waardigheid in de Tafelen der Wetten, niet en neemt, van Heirscharen, van op-

Opperste Machtige, of Algenoegsame, noch roemt van zyne Scheppinge, noch Onderhoudinge, maar verby gaat zyne krachten van Blixemen en Donderen, en liefst wil pralen, met zich te noemen de *God der Vryheid* zeggende, *Ik ben de Heere*; *Uwen God, die uw uit Ægypten Land geleid hebbe*; die *Pharaöns* folterden Gods volk, en plaagden hare eigene ingezeetenen, door de eenhoofdige oppermacht, eerst door den honger der Onderfaten gesmeed, en naderhand door de overgaaf der vleyery tot een grofste overmaat gesteigerd. Van de *Africanen Chams* nazaten afgeleerd, en van *Nimrod* en diergelyke met Konstenaryen en Moorden verzeekerd.

De Glorie Gods in de Vryheid.

Zulken overmaat van Oppermacht in een Hoofd, zulken Dwingelandy van zyne Hovelingen, die met de Hoofden tegen de Aard in *Asiën* by de Koningen vleijen, om noch slaaffer van haar minder ontzien te werden, leeden de braafste niet, in welke de smaak der *Vrye Geboorte*, wortelen had geschooten; zy waagden liever alles, als zulke drieste dwang geboden te moeten opvolgen; de koppige grillen, om haar Volk door Vestingen te dwingen, en door Toorenbouw te vergooden de geheugenis der Koninglyke Staf van die Dwingelanden, wederhield haar niet, zy begaven haar na de koude Landen van waar zy de naam van *Kelten* welker taal nu noch by de *Switsers* in stand is, wegdroegen, en door de meerder koude vruchtbaarder sterker en dapperder zynde, overstroomden zy, alles door haare Volkeren, andere stoelden verder uit tot aan en om de Landen van *Pontus*, liepen voort den *Donau* op, en in weinig jaren verspreid hebbende haar afzetsels, raakten by volkplanting tot aan de *Belt*, alwaar de *Cassuben* en wenden met een streek in *Pomeren* lopende noch die Taal hebben en de naam van Bewoonders der *Kimmen* of *Kimbren* deeden geeven van anderen; Volkeren die nooyt en leeden hoger Machten als van de Oudste en dapperste die zy volgden op de namen van *Voorsten Fursten* of *Vorsten*. De namen van *Kelten* of *Kimbren* werden van de Griecksche Landbeschryvers door malkanderen gebruykt.

Asia slaafs.

Vry geboren.

Oorsprong der Kelten.

En der Kimbren.

Onderhoofden.

Door haar zelf gekoren.

Deze twee Volkeren, gelyk de *Gallen*, *Teutonen*, en *Germanen*, namen de *Grieken*, voor alles wat haar van *Europen* voor quam, zonder net onderscheid, welk veel duisterheid in de Historien maakt, en niet minder hebben ook de Latynen, door onkunde, in zulke en diergelyke benamingen der Volkeren gemist.

Haar voortgang.

Zy hebben zeer ontzagchelyke tochten gedaan, en haar naam rondom, en verre verſchrikkelyk gemaakt, doch het ſwaarſte getal nam uit haat tegen alle Koninglyke heerſching de naam aan van *Tuit* of *Teut* haar zelven by tegenſtelling, zonder naar yemand naam te willen dragen, *Volk*, en haar Landen met een gemeene naam *Tuitſland*, het Land des Volks noemende, waar van temets *Tuiſto*, of *Tuiſgo*, de Beſchermer des Volks, of God des Volks, tot *Tacitus* geraakt is, en *Dis*, by *Cæſar*. By onze Landsgenoten byzonder *Vrieſen* heeftmen noch *Frieſch Diet*, voor 't *Vrieſe* Volk, en *Dietrich*, voor Volkryk: *bedieden*, voor aan 't Volk verkondigen.

Oorſprong van de namen der Volkeren in Duitſchland.

Oorſproug der Germanen. Belgen, Morinen, en Gallen.

Dit *Vry* Volk, wierden, in *Belgen* of *Veldigen*, in *Morynen* aan Zee geleegene, en *Galen*; als de verſte uitlopers over *Rhyn* en *Maas*, van *Gahalen* voortgezet, naderhand door de *Tuïtſe* overmand, die der *Gallen* Koningsbeſtier te gehaat achten, om haar ongequeld te laten; welke *Gallen* om de ſchrik voor dat Volk, haar *Gerremans*, van 't woord *Werren*, met 'er tyd *Guerre*, Oorlogsluiden noemden. Een naam maar even voor *Cæſars* tyd bekent geworden, en min Oud als die der *Bataven*.

Deze *Germans* en *Duitſchen* werden by *Tacitus* in zyn boek der zeden van *Duitſchland*, de laatſte der *Kelten* of *Celten* genoemd, die tuſſchen den *Rhyn* den *Donau*, en de *Sarmaten* woonden, waar van hy aldus ſchryft. „Dit Volk is daar inboorling, met inkomſt „en ontfangen van andere Volkeren niet gemengeld, want eer- „tydts, zegt hy, plegen met Scheepen, en niet te Land de ver- „huyzingen, te geſchieden. (hoewel de reden, en de ſlechte „ſcheepvaart het tegendeel leerd) hier is, een oneindige Zee, on- „handel en onvaarbaar; wie zal *Africa*, *Aſia*, of *Italien* verlaten- „de, *Duitſchland* zoeken, grys van lucht, woeſt, en grouzaam „van geſichten; als om dat het *Vry* is en yemands Vaderland. De *Romeinen* hebben deze naam van *Germans* gevonden en daar van begreepen een *Hoog-Duitſchland* of eerſte *Germaniën*, en een *Nederduitſchland*, of tweede *Germaniën*, de oudſte Duitſchers wierden van *Plinius Hali* genoemd.

Tacitus woorden van Germaniën.

Onder deze waren de *Haſſen* en *Chatſen* of *Catten*, een zeer geacht, en ſterk Volk, door den *Rhyn*, het *Hercynſche Wald*, en andere natuurlyke Landsvoordeelen beſchut tegen den inval van anderen: en haar *Vrye* ſtaat beleevende met roem onder haare medemakkers.

Dit

Dit *Hercynsche Woud*, is nu by het *Brisgau* ontrent *Friburg* het *Swartewald*, by *Heidelberg*, *Odenwald*, by *Herberstein*, *Heygewald*, voorts *Westerwald*, *Speishart*, *Aufdemharts*, *Thuringer* en *Behmerwald* genaamd, waar uit men de groote der *Catten* kan nadenken. Waar van gekomen is de naam van hondert Dorpen gehad te hebben, welk men (meyn ik) moet neemen een zeeker getal voor een onzeeker, als zeer veele Wyken en Dorpen bewoonende, gelyk de over *Rhynsche*, ook de vyf *Dorpsche* genaamd zyn geweest, wanneer zy de *Gallen*, door wellusten verwyfd overmeesterden. Deze *Chatten* zyn door den hoogmoed van eenige onder de haare gespleeten, die geen indragt op haar zo schoon gewoone *Vryheid* wilden lyden, en nederwaaats quamen, de voornaamste waren de *Badische*.

Oorsprong des Catten. En Batton haar Leidsman dewyl Batenborg by ons hier even als Batenborg twee mylen van Fulda of nu Rodelphar in Mysnen. bekent is voorts Baddenburg Battefeld en meer andere in Duitschland.

Zy scheiden dan, latende der *Batten* naam ook op veele plaatsen overig onder de *Catten*, als *Batenberg*, *Batenhausen*, *Baddenfeld*, alle omtrent den *Eder* in 't Graafschap *Waldek*. Danks of ondanks, van haare Landsgenooten; zakten den *Rhyn* langs af, met huisgesin en have, tot aan de plaatsen, waar die Rivier met twee armen, gespleeten in Zee loopt. De nieuwe dan genoemd Inwoonders *Baduwen*, na de *Baden* waar om zy te vooren woonden of om dat zy het beste en veste Land inhielden, noemden haar *Batten*, of de beste en meest bevoordeelden; die haar wat meerder na de kant der *Gallen* begaven, waren de *Catsanders* die van *Tongren* af de heyde, de Kempen, Peellanden en verder tot dicht aan Zee besloegen; de derde waaren haare naaste spitsen en Maats, *Mattiaken* genaamd, en *Chattenburen*, of *Franken* naderhand, en *Brukteren*, als gantschelyk *Vryluyden*, en *Beruchte* Helden. Zo gewis is deze Volkplanting, of Nieuwlandenzoeking, zo gegaan, dat men noch in de tyd van *Strabo*, *Catten* en *Batten* een Volk noemde. *Tacitus* zegt dat ze door Burgerlyke tweedracht, en Huistwisten verdreeven zynde, de zitplaatsen namen, op de laatste Oorden der *Gallen*, die zy leedig van Inwoonders vonden, en het *Eiland*, met de lage Landen, die als nu de *Watten* van de Zee, diergelyke *Watten* van de twee *Rynhoorens* scheenen, *Vada* genoemt, besloegen, immers de lage Beemden, in 't Hoogduits *Auwen* genaamd, met *Batten*, *Baat*, of *Bet*, gevoegd samen voordeelige *Beemden* uit drukkende hebben de naam konnen geeven, van *Betauw*, die noch ongeschonden blyft, en aan 't Volk *Battauwen*, of *Bataven*. Hare makkers de *Caninefaten*, hebben zich uitgezet na de kant der *Zeeduynen*,

Gelyk noch Baden berugt is.

Taxandren

Na Mattium, haar verlaatene Hoofdstad welke Cæsar, in 't vermeesteren der Catten, heeft overrompeld.

Of Broekers die in de Broekenen Moerassen woonden.

Batuwen Caninefaten.

Frisiabonen Marsen en de Stuurende Noordlandsche Vriesen.

nen , en haar Nabuuren de *Frisiaanwooners* , of *Amstel*, *Gooy*, *Waterlanders* , en *Meersaten* , of *Marsen* , en de *Noordhollanders* deels tusschen den *Ysel* het *Vlie* en *Rhyn* , eertyts gezeeten met den *Oceaan* of *Noordzee* geslooten. Alwaar ze ook van alle tyden boven 't geheugen haar *Vrye* stand gehandhaaft moeten hebben tegen alle aanloop , by *Griek* of *Latyn*, bekend. Maar wanneer deze scheiding is geschied, is onzeeker want daar blykt niets van de tyd harer verhuizinge , uit deze *Catten* ; als by *Tacitus*. Doch die naam is niet minder sedert in deze gemeene bestes ommekrits , als in *Hessen* te vinden , want voor *Catsborg* , *Catsen Elnbogen* , *Catshousen* , en diergelyke aan 't *Hertsen* of *Hercynische Wald* , hebben wy hier *Catwyk* op Zee *Catwyk* op *Rhyn* , *Cattenbroek* , *Catsberg* , *Catsand* en *Caninefaten* , van *Catti* in *Vadis*, of *Catten* in *Watten*, of *Waden*, dat *dras land* beteekent en meer andere overig als de Stad *Cats* in *Zeeland*. *Catlyk* in de *Zevenwolden*.

Catten in Duitschland en Holland by namen bekent.

Het Land van deze *Vryheid Stavers* , de *Bataven* en haar maats, is gebleeven met alle die samen smolten , in zodanigen vorm van bestier als noch hedendaags bestaat het Hoog-Mogend gemeene best der Vereenigde Nederlanden , ja zelf met die uitspanningen die onze wapenen voor de *Vryheid* tegen *Spanjen* aan den Ouden tuyn gehecht hebben ; want de Overmaaslanden van *Valkenborg* , de Landen om *'s Hertogenbosch* , de meeste Hey en Peel , tot aan Oostende , van de *Fransche* of *Gallische* zyde , de Landen boven *Nimwegen* , *Zutfen* , *Twent* en *Drent* tot den *Eems* , en van de andere kant de Noordzee maken net dat zelve groote gemeene best uit dat ook eertyts met elkander , gehard was voor de *Algemeene Vryheid* ; en by *Plinius* ook in zeven Volkeren werd verdeeld. Die de zelve gronden noch beslaan , buiten de inbreuken der Zee. Dit was noodzaakelyk voor uit te zeggen , om dat in 't vervolg der Eeuwen de waarheid voor 't Recht der *Vryheid* alhier , en die der geschiedenissen , zonder die Bondgenooten Landen te raken niet kan verhandeld werden , zynde eindelyk wederom tot Uitrecht samen ingestapt in een zelve gemeen bestier tot verdeeding van de aaloude *Vryheid* , die door zoo veel Heldenbloed is gehouden, als zo veel eeuwen te vooren.

Omtrek der Bondgenootsche Landen der Bataven. Nu wederom.

Als van Ouds.

Vernieud tot Uitrecht in de Unie.

Hoewel het Deel van *Bataven* , welke naam nu over *Holland* en

en *Westvriesland* geheel gaat, met inlyving der *Caninefaten Frisiabonen* en *Marsen*, meerder zal blyven het voorwerp van dit Boek, in welk men kan toonen dat van ouds tot nu toe, een onveranderde stand van bestier is in de zelve staat gebleeven, waarom ook de veranderingen in deze tot eenhoofdigheid willende overslaan; noodzakelyk moesten verdervelyk zyn: en van alle wakkere Mannen met monden en handen geweerd werden: 't zal evenwel dienstig zyn, dat men eerst ziet den omtrek die de Ouden aan dit *Batavien* gegeeven hebben, om de voorvallen van Staat, en de gevallen van oorlog van ouds gevoerd wel te verstaan. *Tacitus* en beter *Plinius*. Maakt het een Zuyd en Noord *Bataviën*, gelyk 't noch is, maar met verandering van naam; Op de oude Rekenboeken, ziet men dat *Noordholland*, van de *Maas*, of *Ysel* by *Rotterdam* begint, met de Noord-Zee werd bespoeld, met de Eylanden van *Wieringen*, *Tessel*, *Vlieland*, *Schelling*, en in de Zuyder *Marken*, *Urk* en *Ens* eindigt. *Zuydholland* was over den *Yssel*, *Lek*, en *Maas*, tot by *Breda* en den *Bosch*. *Plinius* zegt, de *Bataven* tweederley te zyn, de eerste binnen, *Waal Ryn*, en *Ysel* na Zee loopende; in haar Eilanden. De andere *Bataven*, die van *Gog* af om de *Maas*, tot aan de Zeemonden van de *Maas* en gemengelde *Rhyn* woonen, zynde nu *Maas* en *Waal*, *Altena*, *Heusden*, *Dordregt*, *Putten*, *Stryen* en *Watter* tot aan *Cuyk* loopt en *Ravensteyn*, *Buuren*, *Leerdam*, *Heuklom*, *Yselstein*, enz. Nu noch meest aan *Holland* eygen. *Cæsar* meet het net in zyn lengte van Schenkenschans nu bekent tot den *Briel* op 19 Mylen, zynde die maat die nu noch onveranderlyk blyft, in de breete 57 M. noemende dit het edelste Eiland van de *Rhyn* dat *Bataven* en *Caninefaten* samen bewoonen en zegt.

Verdeeling van Holland.

Als van Batavien.

Plinius.

Cæsar.

Wy reekenen nu festig myl langte, de breete is zo onzeeker dat men ze niet kan stellen, maar zo gering dat men uit wat plaats het ook zy van Holland, of tot de Zee of uiterste palen in ses uuren gaan kan.

„Dit *Ryns* Eiland met alle sijne by Eilanden, heeft voor aan de „Groote Zee, en den *Ryn* aan de *Betuw*, die scheid zich daar in „twee vloeden, de *Duitsche* zyde, behoud zyn naam, na de „*Gallische* zyde is 't in *Waal*, veranderd, te mets in de *Maas* „vallende en met breede monden in Zee stortende so dat het „Land van de Zee en *Ryns Armen* of *Hoornen* ingesloten is, „maar die is, nu aan de *Duitsche* zyde veel veranderd en loopt met verscheide spruyten sedert dat zy door de duynen by *Catwyk*, en naderhand by *Alkmaar* verspert is, in Zee, de spruyten zyn den *Yzel*, de *Vecht*, den *Amstel* en 't *Sparen*, aan de eene zyde, de *Waal*, *Lek*, *Ysel*, *Merwe*, en gemengelde *Maas* ter andere zyde gantsch Zeeland tot geen land by na makende.

 Ook

Watten.

Ook werd dithet Eiland tusschen de *Waden*, of *Vada*, genoemd. Deze *Waden* van 't overstroomen en dras land naam dragende leeden eer men de macht had of de moeite nam van bedyken en polderen, den invloed van 't Zeewater by Noordwester stormen tot aan *Tongren*, alwaar nu noch de hooge rug lands de Zeedyk genoemd is, en verscheide swaare yzere uitgesleete ringen in de muuren onder aan tot vast maken der Schepen te zien zyn. Behalven dat men te *Pouderlee Turnhout* en in de *Peel* Landen, dagelyks veele Zeehoornen uytgraaft en stukken van Scheepen, ook voorsteevens en anders in *Drent* en *Twent* nu noch uit de gronden gedolven werden. Makende doenmaals veel tot de sterkte des inboorlings tegen der uitlanders inbreuk, die dikmaals gebeurde.

De Zee eertyrs tot Tongren en Thoor en Lingen.

In deze Landen is de natuurlyke *Vryheid*, wanneer ze by *Romeinen*, *Grieken* en *Pœnen*, weg was, heilig bewaard, en 't volk zo braaf en heldachtig daar voor gedreeven geweest, dat de waereld-dwingers de *Romeynen* liever haar de naam van Bondgenooten en Broeders gaaven, als te tornen aan haar onderdrukking. Men kan de groote achting van die Volkeren voor haare *Vryheid* byzonder zien uyt haare Godinnen, en de wysheid van haare schikking dat zy *Vrea*, en *Vry*, aan *Venus* gaaven, de moeder van alle voortzetting en behaaglykheid, gelyk die naam by Engel Saxen even eens gebruikt is, en by ons noch in Vrydag, in gebruyk voor den dag van *Venus*, *Vryloo*, *Vrybergen*, *Vryland*, zynde meest offerplaatsen aan de *Vryheid* geweest, gespelt werd, die by de Godin *Leven* te gelyk gevierd wierd, 't zy datze dit woord van *Leeven* naamen, om dat *Vrye* niet als met het *Leeven* te verliezen. Die Priesteressen wierden als Godinnen 't zy levende of dood geëerd. Boven *Aurinia*, en *Gauwna* voor *Alruin*, of alle konsten, en *Gauw* alle wysheid: of boven alle anderen *Lewa*, *Lowen*, Wet en Vroedschap beteekenende, om dat zy de Raden, of Wet voor die *Vryheid* te handhaven daar bezwooren, waar van het onweerspreeklyk woord *Louwmaand*, voor de waaltyd der Raden is overgebleeven. Ja boven *Nieuhel*, *Nehelennia*, Nieuwe maan, of liever van 't buyten Newhalen, *Nieuwe buyt* maken; *Welda* van de deugt waar van *Cl. Civilis Menii* de naam droeg, *Tanfan* voor 't begin en d'opzienster der Veenen, *Arduhenne*, voor de aarde, en *Badu* van het Vaderland *Badua*, voor de Godinne Beschermster des Volks. Maar in 't Heilig Bosch, of Haagsche of Schaker Bosch was die *Vrea* of *Vrye*,

De Stoel der Vryheid.

Vrea.

Leva. Voor Venus gevierd.

Aurinia. Gauwna. Lewa.

Nehelennia.

Tanfan. Arduene.

Badua.

Vrye geplaatſt,en daar in wierden de buiten der Vyanden opgehangen, aan dit *Altaar* deedmen de Oorlogsmannen, met diere eeden voor 's Lands *Vryheid* ſweeren, als zy de eerſte tocht deeden voor haare *Vryheid*.

Deeze *Vryheid* was een verzeekerde veiligheid voor goed en haave, een behouding van een ieders Huisgezin, buiten alle *Slaverny*, aan een meerder, zonder *Hof-dienſten*, *Lyf-dienſten* of *Hulde*, en alleen een vrye gebondenheid aan de Vaderlyke wetten, en de onderhoorigheid aan die Beſtierders die uit het Volk en de Ridders gekooren wierden, met een bereydwilligheid om in Oorlogsgevallen, na maat van Landen of gezin, te Water of te Lande elk onder zyn banieren, op te komen met zo veel riemen, of mannen en paarden, als by de gekoorenen, na evenmaat der *Havezaaten*, op ieder gelegt waeren, waarom zy verdeelt waren.

Wat die Vryheid was.

In *Wyken*, *Bannen*, *Koggen*, of andere Scheid-naamen van *Oorden* binnen 's Lands,deeze kreegen een Ruwart,Schout of Amptman, tot bediening der Gerechtzaaken, na de overgegeevene Wetten, tot welken ook wel Prieſters (na vereiſch) bygevoegt wierden, ja de Achtbaarſten onder die waaren *Druiden*, van het oud *Celtiſch* woord van *Druzynde*, Overvloed, noch in 't oud Frans bekent met *Dru vol* en *Diden*, om dat zy voorzeiden, of voorbedieden uit overvloed van hemelſche inſtorting, 't geen den volke heilzaam was.

Verdeeling van Badua, Bataviën, Fladirtinge en Hollandia.

Deeze waaren driederley: De *Barden*, dewelke de Heldendaden in Rym en op Maatzang bragten. De *Eubagen*, de Natuuronderzoekers, en de *Druiden*, die alleen met geeſtelyke gedachten beezig waaren, en de Godsdienſt waarnaamen.

Geeſtelyke Stand.

Onderſcheid der Druiden.

De Volkſtand was twee- of driederley, de Landbouwers, de Zeeluy, en de handwerkers in de Wyken.

Burgerſtand.

De *Wyken* waren meeſt onder eenige Burgten, waer op zich de Ridderſtand onderhield van hare inkomens, en de voordeelen van hare dapperheid, zo zy in den Oorlog te Water of te Land eer behaelden.

Ridderſtand.

In ſwaere gevallen was 'er in een der Wyken of Boſſchen een byeen geroepene vergadering, van zulke, welke goeds halven, of uit keur van haere Ban, Vlek, Gehugt of Wyk daar toe moeſten vergaderen.

Vergadering.

By deze vergadering ſtond de Magt van Vreede en Oolog en

de-

de opleggingen der laſten, die, of tegen den overvloed der *Rhyn*, *Wahl* of *Yzal*, of tegen den inbreuk der Zee, of tegen den aanſtoot der Vyanden moeſten gedragen werden.

Straf der Heerszugtigen.

Maar in de Oorlogstochten, zo wel als daar buiten, was het hoogverraat zo groot of klyn uyt zyn zelven met andere, van Oorlog, Vreede of zulke zaken ſprak, die alleen voor deeze gemeyne vergadering wierden bewaart, veel min dat yemant eenhoofdige heerſching zou zoeken, gelyk men ziet dat *Orgetorix* by de Bourgonjons en Switſers ten vyere was veroordeelt, om dat hy vermoed wierd na die oppermogentheid te ſtaan. Al waer een hoofd tot oppergezag van nooden was, wierd de beſchreevene meenigte der Mannen van wapenen, een yeder onderſcheiden onder zyne bannieren, by een getrompet, en men vergaderde rondom de eene of de andere hoogte, zo als wy den *Weligen berg*, andere den *Heiligen berg*, *St. Alberts berg* en diergelyke Duynen daar toe uytgekooren hielden; zo noemtmen by de Land-luyden buiten *Rheenen*, *Waello*, als de hoogte van verkiezing, en op de *Veluw Herlo*, of 't *Heerenloo*, de hoogte waar op den Heer wierd gekooren. *Stavelo* de hoogte daer de Manſchap beſwooren wierd, en meer diergelyke.

Waalplaats.

De manier van Walen of Kiezen.

Die aldaer voor de bequaamſte uitgekooren wierd, zette men op een Schild, en de Overſtens beurden hem op, en zo verheeven ſtaande, ſwoer hy den Lande getrouw te dienen, en des zelfs vryheeden tot zyn laatſte droppel bloeds te handhaven.

Sulken keur viel na het behagen der Vergaadering, zonder op de dapperſten en ſchranderſten acht te neemen of 'er Eedelder of ryker waaren, gelykmen ziet dat *Brinio* en om zyn ſtoute dapperheid keurlyker beviel, en meer aan 't Gemeen behaagde, om zyn doode Vaders ruſtige vryborſtigheid, die by 't Volk welkom was, om dat zy de opperheerſchappy in de *Romeynen* met een wars oog aanzagen, en de ſlechte vrugten daar van met verachting aanmerkten, wanneer *Cajus Claudius* op 't Strand de baaren van de Noord-zee deed geeſſelen en hoorntjes en ſchelpen in de Helmetten liet gaaren, in de plaats van een torn over Zee te wagen, en zegenpraelde zo over den Oçeaan. Op zulken jongensvermaak en kinderenpraal borſt deeze *Brinios* Vader met boerten en ſchimpen openbaar uit, en 't geviel zo wel zyne Lands-luyden, dat het zyn zoon in de verkiezing tot opperhoofd der *Caninefaten* voor die tocht te baat kwam. Behoudens Vrouwen, kinderen en Vreemdelingen had ieder de toegang

Cajus Claudius ydele Glorie en dwaasheid.

gang tot de ampten, door zyne bekwaamheden. Elken landstreek behield zyn eygene keuren, gestemt na elks byzonder nut maar alle te samen, een overeenkomst, en gereedheid in de dreygende voorvallen om malkanderen by te springen, gelyk als nu.

Sedes der Bataven.

Goud, als schatten, pracht van huisraad kendense niet, maar zo als van de *Gallen*, welke van de *Duytschen* als de *Bataven* af gekomen zyn by *Polybius* beschreeven staat, leevden zy. Zy woonden in „ gestigten zonder muren, stroo, maakte haar bed, haar spys was ge- „ ring, gedroogde gerookte en gesoute vis, met weynig vlees, zonder „ bekommering als van hare Velden te bouwen, Beesten te weyden, en „ schoone wapenen met goede paarden te houden; die zo wel als de „ mans leerden swemmen, waar door zy groote schrik hunne Vyan- „ den aanbrachten, trachtende elk op 't beste de meenigte te vol- „ doen, om de eer te behalen, van de meeste te hebben voor zyn „ keur, op dat hy in aanzienlyk oog gesteld, met meer roem voor zyn zelven zou t' huys komen; de Moeders en Vrouwen gaven hunne Kinders en Mans met aanmoediging, de wapens in de handen, en bleven niet uit het gesicht van de stryd, aan haar de liefste panden, voor oogen houdende, en toeschreeuwende, wat zy waagden, ook beschaamden zy de mannen en kinderen als zy plooyden om te vluchten. En gequest zynde waagden zy haar die te verbinden, vluchtende te doen tot de stryd weerkeeren, en liever de dood als de vlucht te doen kiesen. Weshalven zy ook van hare Mans bemind werden, ja de ongehuwde in groote, en aldus verouderd, schier in Godlyke eer gehouden wierden. Zo als men van *Ariovistus* ziet, die te veel achting en geloof gaf, aan de hoogpriesteresse *Wichelaarster*, en aan de *Meuy* van *Civilis Velleda*, men vroeg haar raad, als of ze Godspraken waren. De uytgekipste buyt, en de aanzienlykste gevangens wierden haar toegedeeld en overgegeeven. Ook droegen zy haar zeer ernstig, stil, en van 't gemeen afgesloten, als Abdessen.

Polybius.

De Huwlyksgoederen bestonden in schoone paarden, wapens, en oorlogsieraaden.

De *Bataven* hier nu de seetel hebbende gevest, met hare Broeders en Halsvrienden, stonden al veel tornen uit van de Overrynsche, als *Sueven* en *Sigambren*. Doch met malkander trouwe eenigheid oeffenende, quamen 't alles te boven; tot dat het grootste gevaar op borrelde.

Voor Christi Geboorte 210. Plinius.

Ses-en-seventig jaar voor Christi Geboorte. Van de Wereldtekening 3703.

Van *Julius Cæsar*, wiens loose dapperheid, bloed en geld gierigheid, alles overstroomde; de *Romeynen* die uit de Punische laa

ſten Oorlog met veel voordeel en roem gered waren, kregen door hare ware Volksvryheid, en de Krygsoeffening te Water en Land alles wyd en zyd onder de knie, en verslaafden de Weereld.

Ses-en-dertig jaar voor Chriſti Geboorte. Livius.

Zo echter niet, of in het aandoen der *Duytſchen*, *Switſers*, *Gallen* en *Belgen*, bleeven dikmaals heele Leegers in de loop. *L. Caſſius* de Burgermeeſter, ſneuvelde by de *Switſers*, en ſijn Leger, wierd onder 't jok verkocht van ſlaverny. *Carbo*, *Scaurus*, *Aurelius*, *Scipio*, *Manlius*, bleven met hare Heyren in de tochten op de *Duytſchen*; en 't kon noch *Romen* weer ſchrikken doen, als ze dachten op de *Cimberen* hoe *Cecilius Metellus* en *Papirius*, van haar te lyden hadden: hoe groot het gevaar was, daar *Belloneſus* haar in bracht van zyn Oom *Ambigatus*, Overſte der *Celten*, verkooſen, om Italien in te neemen. Zelfs na *Caſars* tocht over den *Rhyn*. *Cotta Titurius* en *Aurunculejus*, van de Overmaaſchen den hals gebrooken, door *Ambiori*. Deeze en veele harer Bondgenooten neerlagen, zo door de over *Ryńſche* als *Duytſche* geleeden, lieten echter niet na, den *Romeynen* te doen blyven hoopen, op de Oppermacht over *Europa*, want zy zagen dat de onderlinge tweeſpalt uyt de al te groote *Vryheid* der Duitſchen, hare wapenen zou helpen; en zy loos genoeg ſijn, om de fierſte, met minlyke namen te vleyen, zo dat ze de *Ceulenaars*, de *Picards*, maar boven al de *Bataven*, de haren maakten met de brieven van de *Roomſchen* Raad en 't Volk, waar in zy haar, hunne Bondgenooten ja broeders noemden.

Romeinſche neerlagen by de Duitſchen.

Roomſe ſtreeken.

Gelykheid van 't Roomſch gemeene beſt met het Bataafſche.

Want boven al behaagde het aan veele deeſer Bondgenooten, en by uitſteekentheid der *Batavieren*, dat *Romen* ook een Gemeyne beſt was, dat men des Volks regeering met den Adel, ſamen voor de opperſte macht kende, van beſchreevene Vaders of Statenvergadering de beſtiering had, op die voet als de *Batavieren*. Deze zaken ſamen, baanden de weg tot onze aanhang aan haar belangen, ſodanig dat wy haar onze Manſchap leenden, tot het onderbrengen van *Duytſchen* en anderen: als *Gallen*, en *Belgen*; en onze Scheepen tot hare tochten gebruykt deeden geen minder nut, aan de *Romeinen*, voor haar oogwit.

Van de Wereldtekening. 3875.

Zo vond het *Cæſar*, die hier geen buyt, en veel gevaar ziende de *Bataven*, wel gevleyd, in die bereidwilligheid voor het Roomſche Volk bracht, dat zy tegen de *Sueven*, en *A-*

rio-

riovistus vechtende, *Duytsche* en *Gallen*, door de onze onder de knie kreegen. Zo belyden sy self en Cæsar getuygt, dat de zyne te kort schietende 400 *Bataafsche* Ruyters te baat kreegen, welker inval de *Gallen* niet door stonden, maar de vlugt namen. Dat *Nerviën Aduaten* en *Eburonen*; nu *Doornikkers*, *Henegouwers*, en *Luykenaars*, ondergebracht wierden. Dat de *Trierfche* 't uyterste gevaar leeden, en *Nasua* met zyn Broeder *Cimberius*, *Nassau*, en *Cimmeren*, te rug gedreven wierden, als zy in *Cæsars* eerste *Gallischen* Oorlog; de hondert Dorpen, op deeden zitten, om de *Senonen* by te springen, was de *Bataven* te danken. *Cæsar* wist met ons te speelen zyn personadie, hoewel hy veel minder uytgevoert als geschreeven heeft; van de *Sigambren*, *Geldersen*, of *Sueven Westphalingen*, en diergelyke, want hy heeft wel een schielyke roof, konnen halen, na dat hy haar voornaamste, tegen 't recht der Volkeren had gevangen gehouden, waar over hy ook van den Roomschen Raad ten straf gevorderd is, om 'er te Romen mee te Zeegepralen, door zyn Brug over den *Rhyn*; maar hy heeft ook naaulyks zyn huyd gebergt, wanneer zy in 't Veld waren, en zyn Brug achter hem, uit vrees wel haast weer afgebroken, waar van men by *Ordingen* in de *Rhyn* noch de over blyffels ziet.

Cæsar.

Cæsars opsnyden.

En schrik voor de Duytsen.

Engeland heeft hy naauwlyks wel ontdekt, nochtans boogde van die tocht zo breet, dat 'er veele Beedagen om ingesteld wierden, de een den ander helpende met opsnyden, tot de Zeegepralen, om aan de onbekende Volkeren, zo veel meer achting, en haar zelven zo veel meer roem te geeven.

De achting voor de *Bataven*, wies dag voor dag, met zulke, of ware, of opgesmokte tochten aan. Zo dat 'er van haar door *Tacitus* aldus werd gesprooken; de *Bataviers* zyn niet door de Roomsche omkoopingen of schatten, noch door het verbond met de „zelve hoe wel veel sterker gesloopt, zy leeveren maar aan 't „Roomsch gebied, mannen en wapenen lang in de *Duytsche* Oor„logen geoeffend; en die nu effen, door hare benden, na *Brit*„*tanniën* over gescheept, hare roem zeer vergroot hebben, welke „(dat wel aan te merken is) na haar voorouderlyke instellingen, „door de Edelste van hare landsluyden, werden aangevoert, en ge„regeerd; De eernaam van Roomsche Broeder en bondgenoot, wierd schandelyk van *Cæsar*, aan eenige verkogt, maar het Volk zelf en

Glorie der Bataven.

Tacitus.

Vorm van bestier der Oude Bataven.

Suëtonius.

Van de Wereldtekening 3883.

den

den Raad, gaf ze ons en hy bediende zich wel verre buyten 's lands van onze braven, wanneer hy by *Alexandrien*, aan de *Nyl*, de overwinning behaalden, meest om het doorwaden van de *Nyl*, door onze Ruytery met volle wapenen, die vloed doorgestreefd. Zo gingen *Cæsars* zaken wel; en zo lukten de voorneemens der *Romeinen*, als zy en gebruykten tot het onderbrengen van anderen; zy betaalden ons bloed, met loftuyten, en onze wonden met ydele grillen; gelyk zy ons toestonden, dat de gantsche *Bataafsche* Trauwantbende, man voor man, een wyngaarden staf droeg, zynde het onderscheident Eerteeken der Hopluyden. *Arminius* mogelyk *Heyrman* onder de Duytsen berugt, by de Romeinen gevreest, van wien in Neder-Saxen noch veele geele kopere beeldekens gezien werden, en op twee plaatsen een Zuyl hem ter eeren opgerecht, bekent met de oude naam *Irmenzul*, was wyser, en zag dat de hulp die men de Roomse Keizers toebracht, de gemeene Weerelds ondergang maakte. Deze met sijne *Sueven*, en Bondgenoten, overviel *Varus*, en sloeg dry volle Legioenen met alle haar hulpbenden, op die plaats in het *Paterbornsche*, aan *Teutenberg*, waar men nu noch de namen, van de nederlaag overig heeft, by een leggende, als *Winfeld*, *Rodenbeeke*, *Mansfeld*, en *Romberg*. Deze neerlaag trefte den Keizer *Augustus* so seer dat hy om 't verlies van *Varus* en sijn Heir, schandelyk schreide, en schreeuwende uitborst. Geef my ô *Varus*, myne Legioenen weerom, hy sette een jaarlyksche rouwdag deswegen in; smeet sijn kop tegen de wand, en quetste sijn selven met veele builen. Alles was te *Romen* in rep en roer, en geen beter toevlucht als in de hulp der *Batavieren*. *Germanicus* sou dit wreeken. Die deed alle sijne Landmachten en Vlooten, in het Land en aan de strand der *Bataven*, met onze beste manschap gesterkt, sakt hy den *Ysel* af in 't *Vlie* en over de *Watten* in den *Eems*, de *Vriesen* verby varende, met de schepen van *Cecinna*. Die deze eeven als ons inluide, tot de uitroeijing der *Bruchters* en drong so door tot de plaats van *Varus* nederlag, zes jaren geleeden. Daar moest hy wel haast weer van daan en te rug, maar deed eerst *Arminius* wyken, na de *Weeser*. Meer door *Zegestes* oproer; als door zyne eigene krachten; ook betaalde *Germanicus* de verradery wel, als hy *Zegemond*, *Zegestes* Zoon, de *Burgten* tot aan de *Bataafsche* stranden te bewaren gaf. *Germanicus* laat *Arminius* na zet-

Suëtonius. Dion Cassius.

Pluimstrykery der Romeinen aan de Bataven en der Bataven domheid.

Arminius wyser Oordeel en Zeegen op de Romeinen. Ontrent Christi Geboorte. Dion.

Ozorius.

Suëtonius.

Tacitus.

A. Van de Schepping 3929.

ten, maar ſijne Legioenen dorſten over de *Weſer* niet, en al de Ruitery leuterde.

Al de eer en 't geluk van *Germanicus* ſtuite, maar onſe *Batavieren*, maakten 't werk goed, haar gekoren Opperhoofd, de Edele *Cariovalda*, ſtort met de ſijnen, te paard in de Rivier, ſwemmen ze door en klaveren de Vyandlyke ſijde op; waar op eenige *Romeinen* de onze volgden, maar *Arminius* met de *Cheruſcen*, lokken den overmoed van *Cariovalda* in een vlakte met Boſſchen bezet, waar uit zy van alle kanten en te gelyk uitbarſten; de Romeinen hol over bol vluchtende, ſtond *Cariovalda* pal, te groots om te wyken; hy doed de *Bataven* in een drom rond ſluiten, en zo inbreeken, op de ſterkſte van de Duitſe Benden; daar wierden de *Bataven* omcingeld, van 't geweld der menigte overmand, en *Cariovalda* ſelve na dat ſijn paard onder hem dood gevallen was, doorboord met veele ſchichten, ſneuvelde met ſijn *Bataaſſen* Adel, vol roem in 't veld, waar van daan *Cecinna* haaſt te rug moeſt, langs de Bruggen en Dyken eertyts van *Domitius* opgewerkt, daar hy naaulyks met groot verlies uyt en te rug by den *Rhyn* quam; te water langs den *Eems* op de *Watten* voer *Germanicus* niet beter, van de Noordweſte ſtorm belopen, raakte hy zyn meeſte Scheepen, Krygsbehoef, en Manſchap quyten bergde naauw zyn zelven zo wel gehavend, van die *Vryheids* Liefhebbers, dat *Galliën*, *Hiſpanien* en *Italien* genoeg te doen hadden, om het heyr te herſtellen. En was *Arminius* voort gerukt, hy had het Roomſche Ryk doen waggelen, maar hy moeſt voor de *Vryheid* zo wel tegen *Maroboduus*, der *Marcomannen* Koning, als te voren tegen *Tiberius*, kathalſen; waar in onder de hand de *Bataven* haar hulp zonden. Die onderwyl van *Tiberius* zo aangehaald wierden, dat hy haar Afgeſanten, om haar trouw en deugt, ſitplaatſen, deed geven en leed zelf, dat zy, haar zelven niet minder, als de *Parthen* en *Armeniers*, zelfs op de keurſtoelen plaatſten. *Adminius*, de Zoon van *Cinobellinus*, Vorſt onder de *Bataven*, werd om dat hy op de *Vryheid* toeley, gedwongen, met weynige van zyn aanhang tot de Romeynen over te lopen, daar men hem dekte. Maar echter lieten de *Bataven* niet na de buuren aan te ſtooken, en op de Roomſche Bondverwanten los te gaan; zo ſtak *Gannaſcus*, oud Krygsman onder de *Canineſaten*, de *Chaucen* aan; die door lagen, en omgekochte Moorders van *Corbulo* gematſt wierd. En zo euvel de vrees te Romen deed

Groote krygslof der Bataven.

Cariovalda Veldoverſte der Bataven.

Zyn Eer en dood.

Tacitus.

Joannes Xiphilinus

Aanſien der Bataaſche Geſanten te Romen.

Van Chriſti Geboorte 48.

Dion Chriſti.

Suëtonius. Vriesen mede hoog geacht. Na Christi Geboorte vier-en-twintig jaren.

opneemen, van een opstand der *Vriesen* in 't gemeyn hier om, dat *Corbulo* hol over bol te rug over den *Rhyn* moest. *Malorix* en *Verritus*, by de *Vriesen* als heerschers geacht, voor zo verre seyt *Tacitus* (als *Duytschen* konnen gezegt werden over malkander te heerschen) werden van den Keizer met Burgerrecht beschonken, hoewel zy buyten haar aandeel Landen toe eygenden, op de Roomsche Bondgenooten.

Otto maakte van de zelve en van de *Bataven* en *Caninefaten* de Keizerlyke Lyfwacht te paard; in wiens, opstand tegen *Galba* groote dienst door deze gedaan wierd. In *Luyk* lagen 8 *Bataafsche* regimenten, die van de Keizer werden genoemd, zeer groot gewicht te kunnen aanbrengen voor die party, waar mee zy 't willen houden. In welk geval *Julius Paulus* en *Claudius Civilis* haar Vader, een der Edelste onzer Landgenoten, daar gevaar liep, en sijn Zoon wierd naderhand, onder ander voorwenden, gedood; doch meest, om dat in den opstand der *Vriesen* tegen *Olennius*, met meer edele *Caninefaten*, die opstand voor de *Vryheid* onder de hand begunstigde. Deze *Olennius*, Colonel, by de *Vriesen* in guarnisoen, had gewild; dat zy voor gemeen Ossen Leer, Huyden van Ouroxen, of wilde Ossen, om de grootheid van de Huyden zouden opbrengen; en deed de onvermogende, alles ja Vrouw en Kinderen verkoopen; hier over geknort en geklaagt sijnde, quam 'er geen betering, zy vliegen te wapen, pakken die lastgaarders aan en knopense op. Naaulyks bergde zich *Olennius* met de vlucht in een slot op Vlieland, van Romeynen en Bondgenoten wel voorzien, op de Oever der Noordzee. Hier op schiet *L. Apronius*, Hoofdschout over *Nederduitschland*, toe met al het voet en paarde Volk, dat hy by een kon halen, en valt in *Vriesland* met een dubbelde Heyrkracht, die, de Burgt op *Vlieland*, geblokeerd latende, zetten hear schrap tot tegenweer; den Romeyn dykt, damt, en bevloert met Bruggen alles om met een swaarder magt toe te setten, en send een trop *Caninefaten* te paard, over de *Watten* en drooge vlaktens, met zo veel *Duytse* te voet, als 'er by hem besoldigt wierden, om de *Vriesen* van achteren te omcingelen, maar de *Caninefaten*, *Bataven* en andere *Duytsen*, was den inval geen ernst, en zy zagen liever die schrokkige *Vryheid* schenders gekraakt, die laten haar dan licht afhouden. De *Vriesen* wel in slag ordre zynde, slaan te rug de Vleugels der Legioenen; eerst dry, en daar na noch

Tacitus.

Suëtonius. Julius Cæsars dood. In Tiberius tyd. Olennius. Roomsche Capitein uit Vriesland verdreven. Tacitus.

En ook L. Apronius.

Drydobbele neerlaag der Romeinen in Vriesland.

noch twee Drommen te paard, toegeschooten, werden even raauw ontfangen, en door haar eygen Vlugtelingen in wanordre gebracht. *Cethegus Labeo* zet 'er noch by al de hulpbenden, van 't vyfde Legioen, welk sterk inbreekende, de gewonden, en 't overschot noch dekte, maar echter samen moesten wyken en vlugten.

C. *Labeo* en *Apronius* radeloos smeeken de verder Legioenen om bystand. Maar zonder dat haar Oppergezaghebber in zyne gedachten dorst neemen, de neerlaag te wreeken, of zyn dooden te begraven kraamde hy uit dien hoek op, en liet schendig veel groten Overstens Hopluyden, en Steehouders in de loop, negenhonderd wierden 'er gematst, in 't heylig Bosch van *Badua*. Aan de zyde der *Bataven*. En vier honderd, op een versterkt Landhuys van *Cruptorix*, wyl ze zagen dat ze alom verraden waren, braken malkander den hals. Zo zeer was by de buyren der *Vriesen*, *Bataven*, en *Caninefaten*, der Romeinen belaging aan de gemeene *Vryheid*, en haar veranderde vorm van bestier hatelyk. Waar nu, het Ryk, een hoofd beheerschte, welk van tyd tot tyd verargerende, van Vorsten en Heeren tot gedrochten uitbrak, en niet anders als opstand van de haren en de onze voor hare *Vryheid* kon baren. Gelyk *Galba* in *Hispanien*, *Vindex* in *Gallien*, en daar na onze Edelen in *Batavien* het op de tanden namen.

Tacitus.

De tyd zelf verschafte de geleegentheid; de *Bataven* hadden nu haar de krygskunde niet alleen afgezien, maar scheelden zo veel van de Romeynen, dat zyze verre overtroffen, de gevaarlykste zaaken draayden voor haar op en zy jookende van overmoed, en kookende van Oorlogsvyer, zagen Dyken noch Wallen, water noch Zee aan, en stonden nergens voor, *Gallen*, *Duytsen*, *Britten*, *Asiaten*, en de Romeynen zelfs plooyden voor haar, zo dat die Werelddwinger der Romeyn van haar mocht onverschillend aangezien werden.

VER-

VERKLAARING

Van de Tweede Plaat, verbeeldende

BATAVIA.

Verklaring van de Plaat Batavia.

DE *Vryheid*, ſtaat pralende met de deegen in de vuiſt op het alderfierſte hier ten toon, haar Maagdelyke boeſem is met harnas platen gedekt, haar Hoofd met de *Bataaſſche Leeuwenhuid*, die ze tuſſchen de borſten geknoopt draagt, gewapend, houdende, alle de Arenden, Standaarden, Vaandels, en Veldteekens die zy die Waereltdwingers hebben afgenomen, in de overwinnende arm, vlug van kleeding en tred, om de ſnelle voortgang met welke zy haare Vyanden heeft overyld. Vertrappende, de Heersſucht der *Keizers* die *Partiſche*, *Ægyptiſche*, *Galliſche*, en andere Kroonen, te gelyk op hare hoofden wilden laden. Stampende met haar ſchalyſchoen, op de gierigheid, van hare bediendens, en godloosheid van hare *Roffianen*. Met de Overſtens van de dwingelanden geboeid aan haar zyde, op de breſſen en puynhoopen, der ingenome Leegerplaatſen, verzeld van de Overwinning die ter rechterhand opklimt over de ſteevens der geënterde Schepen, en Admiraals Vlaggen en Wimpels, om van zulken ſteevenpuy als de Vyanden van die te *Romen*, te doen horen der *Bataven* overwinningen, die zy op de genome *Klaroen* uitblaaſt. Zy is met een Helm van een Viskop voor, en van een ſwadderende vederbos achter getooyt, het harnas is ook half van ſchelpen, half van ſchalyen, om de Land en Water voordeelen te doen zien. De afgekapte koppen, zyn de merken van zo veel kapotgemaakte Bevelhebbers. Tuſſchen deze beide, komt de Oorlogsroem op, die *Bataviën* uitbromt, als de Moeder der Duitſche, ja algemeene *Vryheid*. Zy zingt, na de wyze van onze Vaderlands Maagden, de Heldenliederen, der gewonne Steeden, waar van ze de *burgkroon* op 't hoofd draagt, in hare handen houdende, de leegergrond, zo als die by de *Romeinen* ontworpen wierd, en noch op Marmer kan gezien worden, om de Leegerplaatſen

van

SWIGT ... FT VRY: MET ZEEGENPRAAL HERSTELD.

SWIGT ROMEN! BRINIO EN CIVILIS STAAN IN 'T VELD. BATAVIA BLYFT VRY: MET ZEEGENPRAAL HERSTELD.

van *Zanten*, *Bon*, en andere welker asch en puynhoopen onder haar leggen, te doen sien aan den *Rhyn*, nu met drie hoornen, om dat hy noch een uitgang in Zee door *Drusus Grift* heeft gekreegen, die zyn *Vrye* Riem, op zyn *Vrye* wateren, van de Roomsche Keetens bevryd, en op zyn Vat rustende dankbaar laat zien, gelyk de *Maas* haar geleeden juk; Dese *Najade* mengeld hare Vloed met die van den *Rhyn* om samen de God *Neptuyn* te begroeten, die met Schelpen en Kinkhoorens van de Noord-Zee opgeschikt, blyde is van de *Algemeene Vryheid* op zyne golven, in welke nooyt yemant paal van gebied zette te ontfangen. Hy houd zyn drietand, en groote watervat, vrolyk op de vrye baren tot haar dienst.

Daar zietmen ter rechterzyde, de *Ridderschap der Caninefaten* te Paard, de *Druiden* met hare lange Baarden, en de Heeren uit de wyken in 't Veld vergaderd, met de op gekomene Landzaaten, die den koenen *Brinio*, uit de beste geslachten, voor dapper en wakker berugt tot hoofd verkiesen van de onderneeming tegen de *Romeinsche* dwinglandy. De aanzienlykste Leeden, uit de Ridder, Borger, en Boerenstand heffen hem op een Schild en tillen die op hare schouders, hy aan haar trouw, en zy aan hem bereidwilligheid sweerende. De Zeeburgten, door hem overvallen, verwoest en in de brand gestooken, ziet men lichter laay achter haar vlammende, en de Galgen op de hoogtens waar aan de *Vriesen* en *Frisiabonen*, de *Roomsche* Pondgaarders, en Schagchers van *Olennius* aan gesteld op geknoopt hebben in 't laatste verschiet.

Aan de linker zyde, siet men *Claudius Civilis*, wien de stralen van de schoone *Vryheid* in de oogen schitteren aan sijn tafel.

Dien Edelen Held, zag de juiste tyd aan, van *Romens* tweedragten, en nam des Lands Vergadering waar, van welke hy de besten Adel, en de aanzienlykste van de *Batavische* Steeden, te gast noode, in 't heilig Bosch.

De wakkere Manschap, aan den dis, hoord met juychen aan zyn schoone aanspraak voor de *Vryheid*, en ziet hem drillen met zyn piek, hem als gekoren Legervoogd in de hand gegeeven, sweerende de Landen, gehouw en getrouw te zyn; de braafste uit den Adel en 't Volk, in eerampten, te Water of te Land, met de punten van haar lemmers over een gehouden over 't heilig vyer, sweeren ook de trouw wederom aan hem als nu haar hoofd, de Trompetten klinken, en de Krygshoorens doen de Bosschen

weergalmen, tusschen de Berkemeyers, met welk yder de zeegen op die tocht drinkt.

De Veldteekens en Standaarden met de wapenbuyt eertydts op de Vyanden gehaald, en in dat Bosch bewaard, werden uitgedeeld, door een der *Druiden*, den Opperste Priester van *Badua* de Godin des Vaderlants, aan welke hy de jonge Bevelhebbers met diere eeden doet sweeren, tot de laatste droppel bloeds, die grond, en stand te zullen beschermen.

In 't verschiet, ziet men die Oorlog met buit en roem geeindigt, alwaar *Cerialis* en *Civilis*, deze der *Romeynen* en de andere der *Bataven* Veldheer op de doorgebrooken Brug over de *Waal* een nieuw verbond sluiten, in welk de oude Eer aan 't *Vrye* Volk hersteld de Broederschap en 't onderling verbond gestaaft werd; in 't by zyn der Ridderschap en de Borgerlyke Leeden die het gemeene best bestierden. Blyvende de Steeden en Burgten die men 't alderlaast ziet, in de *Vrye* macht der *Bataven* en haare Bondgenoten, de gezamentlyke zeeven Landen.

BATAVIA.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Der Bataven roem prikkelt haar dapperheid. Cæsar.

DE roem der Krygsdaden van dit Bondgenootschap der *Bataviers*, moedigde onse helden, meer en meer aan. Gelyk gezegt is; had *Cæsar* door haar 400 Ruyters de *Gallen* doen vluchten, door haar doorwaden van de *Nyl*, de *Ægyptenaars* geslagen, *Germanicus* door *Cariovalda* de *Cheruscen* doen wyken, *Augustus* tegen *Antonius*, verwinnaar doen blyven; *Corbulo* in *Cappadocien*, verbaasde door de *Bataafsche* Ruitery de *Persen*, *Galba* trok van haar groot voordeel, op de *Alexandrinen* in *Neroos* tyd, men maakte zulken staat van haar trouw dat de Keizers, haar lichamen aan geen andere macht vertrouden, waar van noch van *Frisen*, *Mattiacen*, *Bataven* en *Caninefaten* steene opschriften, overig zyn.

Suëtonius.

Dion Cass.

De Roomsche Vryheid verkragt.

Maar ondertusschen verargerde de stand van Romen, zyne *Vryheid* wierd onder de voeten van den dwingeland *Julius Cæsar* vertreeden, die van 't goed en bloed, der *Gallen* en andere sat, de na-

nadorst met Borgerbloed des Roomsen Adels en Volks leschte. Welke met recht van de braven in den Raad gedood zynde, viel echter die *Vryheid* nu reets te veel verkracht, in de macht van *Augustus*, en daar na in *Tiberius* handen, die alle op welk hy maar vermoeden hechte, van sijn huis, en van zyn bloed zelfs, so wel als van den anderen Adel van kant hielp.

En in een hoofdig-heid veranderd.

Tiberius bloed-dorst.

Dit den *Bataven* kundig wordende, hoewel de Keizers noch grimassen maakten, van maar Vaders te willen zyn van haar Vaderland, en quanswys niet leeden Koningen Vorsten of Heeren te worden genoemd, wierden zy met groote reeden, nadenkende of zulke eenhoofdige grootheid, met de zelve heersfucht ook niet haare aangeboorne *Vryheid* zou belagen, en onderdrukken, zy hoorden de godloose bloetvergieting, en onmenschelyke dulle wellusten, van de gedrochten die na *Tiberius* volgden.

Doet de Bataven omzien.

Anno 39.

Orosius.

Anno 43.

Suëtonius.

Tacitus.

Caligulaas windbre-ken.

Caligula, die op allerley manieren, de glimp na aapte van Veldoverste te zyn, en krygsfaken te verrigten; was beesig met zyn Lyfwacht van *Batavieren* te vergrooten; hy haalt daar op Legers, Oorlogsbehoeften, Mondkost en alles geweldiglyk, zegt *Suëtonius* by een, nu met zulken vaart en wind, dat de Lyfwachtbenden, tegen styl de Vaanen, en Beeldpieken, op de lastdragende beesten moesten laden. Dan met zulken lafheid dat hy hem in een hangbed van achter liet dragen, met Malteesche Roosen gevuld, en de Heirbanen besproeyen tegen 't stof. Oude Colonels en Soldaten, nam hy de gagien af of joegsche weg. Zond zeer prachtige brieven na *Romen*, van *Adminius* overkomen tot hem, van de *Bataassche* Lyfwacht deed hy 'er eenige sich over de *Rhyn* bergen, en dan schreeuwen daar is de Vyand, en borst daar op uit na 't naaste Bosch, deed een party bomen kappen en die als een Zegenpraal opstapelen, en die met hem waren geweest, met Son en Maan kronen begiftigen: Gyzelaars als Vyanden quansswys bespringen, en tusschen die sotternyen in, den Raad en 't Volk van Romen streng doorhalen; dat zy slempten en dempten terwyl *Cæsar* ten stryde ging en zo veel gevaar uit stond, deze kluchten hielpen de *Bataven* speelen; en zagen, dat hy na 't strand van de Noord Zee wende, zyn slagordre en geschut stelde, zonder dat iemand wist wat hy voor had, wanneer hy schielyk gebood dat yder sijn schoot en helm, met schelpjens zou vullen, roepende, dat de Zee dezen buit aan 't *Capitool* en *Paleis* schuldig

En dwase zeegepraal.

waren, en deed verby de plaats van *'t Huys te Britten* op een bank in Zee, een hooge vier toorn opbouwen, (die nu noch aan de grond onlangs gezien is, der Visschers want *scheurt en Kalstoren* genoemt word; alle deze dolle beuselingen, stieten de ernsthaftige en manlyke *Bataven* en *Caninefaten* tegen de borst, maar boven al dat men onder veel valsche voorgeevens, haare vloeden stroomen en stranden met dwingers en burgten besette, en zo haar op de nek kon treeden, als 't haar goed dacht. Den Adel dan morde hier over, en begunstigde onder de hand, de buuren, ja eenige ruyten roofden en kaapten op de Roomsche Bondgenoten en stookten 't Volk al op; die hoe langer hoe stouter ook spraken, swaar gebelgt van dat zy gecasseert waren voor de Keizers hare Lyfwachtsbenden aan 't Hof door *Galba*, zonder eenige giften, en 't huis gesonden. Hoewel 'er noch eenige siek en onbetaald gebleeven sijn dood zouden gewrooken hebben, uit gewoone trouwhertigheid.

Dit belgd de Bataven.

En byzonder het belagen van hare Vryheid.

En slechte behandeling.

Anno 71.

Suëtonius.

Anno 70.

Ten tyden van *Vitellius*, segt *Tacitus* dat *Hordeonius* der Roomschen Legervoogt aan de *Moesel* en *Rhyn*; beangstigt was voor de *Bataven*, en sterk vermoede, dat zy wat brouwden. Gelyk men zag dat *Vitellius*, *Claudius Civilis*, by de kop liet vatten en zyn Broeder dooden 't geen ook *Civilis* lot zou geweest hebben, had *Vitellius* het niet gelaten uit vrees van het *Bataafsche* Volk gaande te maken, die van te grooten dienst waren als 't bleek by *Placentia* hoe veel *Julius*, *Briganticus*, met sijne Ruyters uitvoerde, en wederom hoe de Benden der *Bataven*, die uit *Engeland* overgekomen waren, in *Lotteringen* hovaardig opsneeden, van dat zy, het veertiende Legioen gedwongen hadden, dat zy *Nero*, *Italiën* afhandig hadden gemaakt, dat zy in haar handen droegen, de voor of tegenspoed van alle de Oorlogen. Met zulke boogen, wierden de *Bataven*, aan de anderen onverdragelijk, 't geen zy zochten. Zo meende *Valens* haar in besetting te leggen, om haar te scheiden; wyl hy niet alleen moetwilligheid, maar ook opstand van de *Bataven* te gemoet zach, maar zach haast wat indruk sijn Heir, had ontfangen, van hare dapperheid; zo dra had hier van sijn Volk, geen lucht of de Romeinen zelfs wierden oproerig, en de Legioenen riepen luidkeels, dat men de *Bataven* versendende, de bloem en kracht van al de Heirkracht weg nam; dat zy de sterkste en dapperste mannen van haar Leeger waren; *Valens* dit willende stuiten, moest plooijen voor 't gooijen van steenen, en ontsloop ter naauwer nood,

Quaad vermoeden tusschen Bataven én Romeinen.

Bataafsche hooghertigheid.

Suëtonius.

Tacitus.

Dion Cass.

En hooge achting in 't Roomsche heyr.

nood, in een ſlaavenkleed, ſijn dood, de *Bataafſche* Benden by haar blyvende, die wel de gegeeven eernaam toonden te verdienen, als zy tegen al den hoop ſchermvechters in de *Poo* ſprongen, en enterden de Scheepen, namen 't eiland in; hakten roeyers, ſoldaaten, en ſchermers in ſtukken, in 't gezicht van beide de Leegers, tot een onſterfelyke eer en roem der *Batavieren*, blyvende overwinnaars in de Rivier met zo veel veroverde Scheepen, en de vlugt van hare Vyanden. Zynde voor *Otho*, tegen *Galba*, gelyk kort daar op voor *Vitellius* tegen *Otho*; zo ſlingerde 't Roomſche Ryk, waar door lucht gegeeven wierd, aan de *Bataven*, om 't verval te redden en de indragt op haar *Vryheid*, door de Romeinen, uit de weg te helpen, waar van een Oorlog van belang ontſtond; die ſich aldus toedroeg.

Groote eer in de Keizerskryg.

Nette Tykaveling voor de Vryheid.

Dit gemeene beſt, beſtond by Ridderſchap, Droſten, Afgeſondene uit de Steden en Wyken, en Druiden. De Ridderſchap, had meerendeels de Krygsampten, of 't beſtier van eenige Oorden en Coggen, doorluchtig door de verdienſten van hare Voor-Ouders, en van jongs op tot de Eer-Ampten op getrokken. Van minder zaken mochten deſe, die men Voorſten of Vorſten noemden, beraadſlagen; maar grooter zaken, betroffen haar allen. So nochtans dat die zelve zaaken waar in het Volk te zeggen had, by die Vorſten echter doorgeſet wierden door redeneeringen, makende dan een dubbelde vergadering, tot de zaken van groot belang, die altyd wierden van beide behandeld, als een hooger en lager huis in een geſmolten. *Veromerus van Strabo*, *Cariovalda*, *Civilis* en andere, droegen de naam van *Koningen*, maar waren geenſins 't geen die naam mee brengt, en 't naaſt aan de *Lacoonſche* trant, behoudens de *Vryheid* van 't algemeen. *Tacitus* onderſcheid die ſeer net, zeggende, dat de *Duytſchen*, *Koningen* uit haar Ridderſchap na den Edeldom koren, en de Veldoverſtens na de deugt en dapperheid, by deſe Koningskens of Vorſten was een ontſachelykheid meerder uit het wyſlyk aanraden, als uit de macht van gebieden, en niet meerder.

Het Bataafſche beſtier.

Naam der Koningen.

By de Bataven aan de Ridderſchap gegeeven.

Van zulk Vorſtelyk bloed was, boven andere uitſteekende, *Julius Paulus* en *Claudius Civilis*. Beide dienden zy buiten 's Lands, lang den Romeinen, als Overſtens der *Batavieren* met grooten lof, en kregen tot dank, dat *Julius* door *Fontejus Capito*, valſchelyk beſchuldigt van oproer, wierd omgebracht, en *Claudius*, geboeid tot *Nero* geſonden, en van *Galba* los gelaten, wierd weer in lyfs ge-

Staat van Claudius Civilis.

Ondankbaarheid der Romeinen uit vrees.

ge-

gevaar gebracht, onder *Vitellius*, wanneer 't heel Leger hem ten ſtraf vorderde. Dit quaad ontworſteld, maar wel des gedachtig, zag hy aan ſijn zelven en aan zyn Broeder met hoe valſchen lokaas van namen, dat men haar miſleide, terwyl men de beſte en edelſte en ſtoutſte uit de weg hielp. Snel van verſtand, en groot van oordeel zynde, achte hy deeze verdeeltheeden der Romeinen uitſteekent te pas te komen, tot zyn oogwit, van de *Vryheid* te herſtellen. Hy droeg zich dan in die ſtribbeling voor de zyde van *Veſpaſianus*, eertyts zyn ſpitsbroeder in de kryg. En ſond hem toe de Brieven van *Antonius*. By welke men gebood, dat de hulptroupen van *Vitellius* verſocht, mochten opgehouden, en de legioenen onder voorgeeven van Duytſche optochten, te rug geſchikt werden. Even zo als *Hordeonius Flaccus*, goed *Veſpaſiaans* zynde, ook geraden had bang zynde, dat de Roomſche Staat door zo veel duizend gewapenden omgekeert ſtond te werden. *Civilis* dan wel verkondſchapt, van de tweedragt om 't Ryk, en wel noch wat grootſer in de boeſem dragende. Vangt aldus ſijne zaken aan. De Keizer *Vitellius* had geordineert, dat men de jonge manſchap der *Bataven*, ten Oorlogsdienſt, zou keuren; dit was uit ſijn zelven laſtig, maar volgens 't verbond te lyden, maar de Keurmeeſters uit vuyle gierigheid, koſen de ouden om dat ze haar vry koopen zouden, of de ſchoonſte jeugt, om ze tot der Romeinen ſchennis en welluſten over te geeven; opgemaakte liefhebbers ſtookten hier onder zo veel als 't mogelyk was, om die keur te doen weigeren op de gewoone Staatsvergadering, die zou in 't *Heilig Boſch* weezen; daar zynde, noot *Civilis* de aanſienlykſte Leeden uit de Ridderſchap, en de bequaamſte van 't gemeene volk, om ſamen vrolyk te zyn, laat in de nacht opgeſeeten, en verhit van den drank en vrolyk zynde, haalt hy op, de eer van 't volk, de roem en naam „die zy over al weg droegen, den dienſt die ze Romen deeden, en „de verongelykingen, beplunderingen, ſchacheryen en andere over„laſten die zy ſlimmer als ſlaaven droegen. Dat de maatſchappy „uit was, dat zy in plaats van Broers en Bondgenooten, voor Knechts „en Slaven gehouden wierden. Dat 'er geen Steehouder quam als „met groote naſleep, hoveerdig, ſpytig, en trots gebiedende, dat „zy aan Roomſche Hopluy of Bevelhebbers overgegeeven wierden, „die niet zat waren, van ſteelen, rooven, en Bloedſtorten, of men „kreeg nieuwe, die nieuwe ſtreeken, en vonden hadden, om haar

„uit

Wrok van Cl. Civilis.

Syn ſchrander oordeel en gedrag.

Tacitus.

Anno 76. Roomſche gierigheid en guyte ſtukken.

Civilis gaſtmaal.

Reedenvoering.

„ uit te ſuypen. Dat de keurtyd aanſtaande was, daar de kinderen „ van de Ouders, Broeders van Broeders, als voor haar jongſte tyd, „ af geſcheurt wierden. Dat de Roomſche ſtaat nooyt ſlechter in ſtaat „ was, als nu, dat haar winter Leger niet in en had als buyt en ou- „ de ſtompers. Dat ze maar eens de oogen zouden ſlaan, op de toe- „ ſtand der Legioenen, dat ze niet meer als de ydele naam droegen. „ Dat zy de klem aan die gaven, dat zy met de meeſte Duitſche „ bevriend waren, de *Gallen* het zelfde wenſchten, ja dat ook de Romeinen alle die Oorlog niet onaangenaam zou weeſen. Haſpelde 't luk, 't was op *Veſpaſiaans* reekening, lukte het, zo was de zeegen reeden genoeg.

Stookt yder op, tot den Oorlog.

Treffelyk klonk dit de vergadering in de ooren; zy ſweeren daar op met diere eeden na 's lands wyze, malkander tot de laatſte druppel bloeds gehou en getrou te zyn. Voort werd 'er een beſending geördineerd na de *Canin: faten*, om geſamenderhand een lyn te trekken; en ſtrax heimelyke brieven af geſchikt, om de hulpbenden die *Brittannien* hadden vermeeſterd de Benden der *Batavieren* te paard, die te *Ments* haar ophielden. De *Caninefaten*, kieſen, ſtraks gereed voor de zelve *Vryheid*, de ſtoutſte onder haar *Brinio*, wiens Vader openbaar de gekheid en grillen van den *Kay Caligula* had derven uitlagchen, te liever, tot haar Legervoogt, om dat hy Edel, en van zulken vryborſtig bloed, geſprooten was, en zo wel als zyn Vader, veel Vyandlykheeden gepleegt had; welkomer om ſijn bekende weerſpannigheid tegen de Romeinen, voor 's Lands *Vryheid*; Deſen beuren ze op, en getild in een ſchild op haar ſchouders, ſweeren zy hem in deeſe tocht voor hoofd te erkennen, met toejuiching van allen, zo wierden *Civilis* en *Brinio* beide voor die tyd en tocht verkooren en aangeſteld tot Oorlogs gezag hebbers.

Gereedheid der Batavieren die Cl. Civilis kieſen, en Caninefaten.

Brinio gekoren.

Voort daar op, brengt men de *Vrieſen* in 't ſpel, die klaar met die opſtand, reed waren, en met deſe overvalt *Brinio*, de winterquartieren, waar in lagen twee vanen te voet, aan de Zeekant; die onvoorſiens overvallen, en doch buiten ſtaat van den Vyand te keeren, als zy 't al voorzien hadden, werden ingenomen en geplunderd, waar op zy de trosboeven, marketenters, en handelaars der Romeinen, in 't wild verſpreid, op 't lyf komen, en zonder dralen op de Zeeburgen toe zetten, die van de Bevelhebbers in brand geſteeken wierden, om dat men ze niet verweeren kon; elk

Begint den Oorlog.

pakte

De Zeeburgten vermeesterd en gesloopt.

pakte zich om 't eerst wech, en week na de hooger zyde, van 't Eiland, onder geley van den *Colonel Aquilius*, maakende noch te samen meer naam als macht uit. Want de kracht van alle die vaandelen, was door *Vitellius* daar uit gelicht, die weer wat uitschot, uit *Walsland*, daar in gevoerd had; maar *Civilis*, achtende, dat men de zaken met loosheid noch te behandelen had, haalde de Bevelhebbers der Romeinen wakker over; dat zy de Sloten zo schandelyk verlaten hadden. Dat hy met zyn Vaandel alleen den oproer wel zou dempen, zy hadden maar weer na hare winter quartieren te gaan. Maar 't brak haast uit, dat hy dit uit loosheid aanried, om de Krygsmachten van malkander verstrooit te lichter te onderdrukken, en dat hy zelfs, wel zo veel als *Brinio*, dien Oorlog zou aan en uitvoeren, de Duytschen waren te seer met dezen kryg voor haar *Vryheid* in de schik, en sweegen zelfs niet. Van de heimelyke lagen dan, stapt hy over tot geweld; schaart de *Bataven*, *Caninefaten* en *Vriesen*, elk in haar eigene drommen. Zyn slagordre tegen de Romeinen aansettende; en de steevens der Scheepen, die men by de Zeeslooten bemachtigt had; vlak tegen de Vyand in. Na dat men wel was handgemeen geworden, loopt een Vaandel *Tongersen* tot *Civilis* over, waar door de Roomsche Soldaten verset, van vooren en van achteren, van Vyanden en Bondgenooten in stukken gehouwen wierden. En zo ging het ook Scheep. Matroos meest *Batavier* zynde belemmerde de Schippers en Voorvechters in haar werk; en roeiden tegen haar werk en wil, de Romeinen in de verkeerde wal, en daar braken ze die 't niet met haar eens waren den hals, tot dat ze de gantsche Vloot van vier-en-twintig scheepen met gevangenen, Wapenen en alle Krygsbehoeften, meester waren.

Krygslist van Civilis.

Slaat de Romeinen te water en te land.

Deze overwinning was roemruchtig voor de tegenwoordige en voordeelig voor de toekomende tyd. Want nu hadden ze Wapens en Scheepen, die ze beide nodig hadden in handen. Zo dat 't et gantsch *Duitschland* door klonk, dat zy de eerste werktuygen van de *Vryheid* waren. De Duytschen zenden dadelyk daar op Afgezanten aan de *Bataven*, terwyl *Civilis*, de *Gallen* neygt tot medestanders in die kryg, door konstenary en giften, hare gevange Officiers, na haare Steeden in *Galliën* vry te rug zendende, of die 't luste te blyven, elk na zyn stand

Voordeel van die Zeegen.

De Buyren aangelokt.

ſtand bevel geevende met alle achting en eer. Men bood haar zelfs een deel der Roomſe buytten aan; maar tevens deed hy haar „ ook vatten, hoe veel jaren zy een elendige ſlaverny onder den „ naam van vreede droegen. Dat de *Batavieren*, hoewel vry van „ ſchattingen, tegen die preutſe heerſchappen, en gemeine dwin- „ gelanden, de wapens hadden opgevat; dat zy in de eerſte ſlag „ haar geklopt en verſtrooit hadden; Zo zy begonnen in *Gallien* „ 't jok af te werpen, wat 'er dan maar in *Italiën* over zou ſchie- „ ten. Dat de landen overſtroomt wierden door malkanders bloet, „ dat zy om *Vindex* niet moeſten denken, dat die van *Auv. rgne* en „ *Champagne* door der *Bataven* ruytery gedempt waren; dat *Virgi-* „ *nius* door de *Neerlanders* was geholpen, en dat, als men wel in- „ zag, de *Gallen* door haar eigene magten onder waaren gebracht, „ maar datze nu ſamen in een zelfde ſchip reeden. Was 'er wat „ macht in de legioenen dat na de oude tucht rook, dat die weg was, „ Dat hy daar en tegen uitgediende Vaandels by hem had, die on- „ langs nog *Othoos* kracht en Oorlogsbloem hadden doen bukken, „ *Syriën* en *Aſiën* en 't Ooſten, aan der Koningen heerſching gewent, „ mogten ſig verſlaaven en dienſtbaar zyn, maar zy niet.

Staatkunde van Civilis.

Syn Redeneering voor de Vryheid.

„ Dat 'er noch in *Galliën* leefden, die voor de ſchattingen geboo- „ ren waaren, de ſlaverny was met *Quintilius Varus* neerlaag Duits- „ land uitgedreeven, en daar had men geen Prinsjen als *Vitellius*, „ maar *Cæſar Auguſtus* uitgedaagt. Dat de *Vryheid* van natuur ſelfs „ de ſtomme beeſten eigen was, dat de Dapperheid het eigen goed „ van brave mannen was, en dat de Goden altyd de koenſte en ſterk- „ ſte hielpen, dat zy daarom recht ter ſnee de handen ruim heb- „ bende, haar in het drokſte, en zelfs fris, de afgeſloofde beſtoo- „ ken ſouden; en ſloot zo. Terwyl de eene voor *Vitellius*, den an- „ der voor *Veſpaſiaan* ſtaat, kan men'ze beide op 't lyf komen.

Maar *Flaccus Hordeonius*, had om de partyſchap, de eerſte poogingen van *Civilis* ſelfs geſtyft, doch hoorende uit de verbaasde vlugtelingen, dat de burgen en legerplaatſen ingenoomen, de vaandelen weg, en de Roomſche naam uit het gantſch eyland uitgewiſcht waren, gebied *Mumius Lupercus*, Luitenant Colonel, die twee volle legioenen in die quartieren by der hand, en onder hem had, dat hy op de *Bataven* zou los gaan. *Lupercus* ſend daer op die by der hand waren van zyne regimenten, en de *Ceulſe* als de naaſte, met de *Trierſe* ruytery, die niet ver van honk was,

Schrik der Romeinen.

ter

De Roomſe legioenen trekken op tegen de Bataven.

ter vlucht over; daar by doende een vleugel *Bataaſſe* ruiters, die haar zeer trouw aanſtelden, om met meer voordeel, als 't op een ſlaan quam, over te loopen. *Civilis* daer en tegen, omzet met een ſtoet *Braven*, die des Vyands veldteekens, arenden en vaendels omſwaeiden, om de vyanden meer te doen ſchrikken, door 't ſien van de ontfangene neerlaeg, en de zynen ſterker aan te prikkelen door de vers behaelde eer, zette hy ſijn heir ſchrap, plaetſende ſijn moeder en ſuſters, ende meeſte mans hun vrouwen en kinderen achter aen, om ſo de zyne tot verwinnen te prikkelen, of van vlugten te doen ſchamen. Daer klonk de lugt weêrom van der Soldaten heldenſang, en 't gieren der vrouwen. In tegendeel was 't alles by de legioenen ſomber en dof. Men was niet handgemeen, of de linker vleugel wierd bloot gemaakt door 't overloopen der *Bataaſſe* ruytery, die ſtraks tegen de *Romeynen* punt booden. In deeze hapering ſtond de legioen-ſoldaat echter pal, en hield ſig in zyn reyen en geleeden. De *Ceulenaars* en *Trierſe* hulptroepen ſpreiden met een wyde vlugt over al de velden heen; daar ſaten de *Bataven* ſterk achter her, 't geen noch middel gaf aan de legioenen om met de vlucht haer te redden in de oude legerplaats by *Zanten*, nalatende veel gevangenen, waar onder *Claudius Labeo*, die in der *Bataven* hoofdplaats hard gedrongen had na de eerampten van *Civilis*, wiert van de Staaten na *Vrieſland* geſchikt, om geen jalouzy leevende, of burgermoeite dood te maken, en zo tweeſpalt te zaaijen. In de zelve tyd krygen twee Vaandelen een boode van *Civilis*, zo als *Vitellius* haar meende na *Romen* te trekken, het een der *Batavieren*, 't ander der *Caninefaten*. Hier op ſteeken die de ooren op, eiſſchen de reisgift, het dobbelde maandgelt, en dat zy mogten verſterkt werden; (al te ſamen was 't haar van *Vitellius* beloofd) niet om dat zy 't zouden krygen, maar om reeden tot oproer te hebben. *Flaccus* deed met haar veel toe te geeven niet anders, als dat zy te ſtouter eiſchten, 't geen ze wel wiſten dat hy moeſt weigeren; en hem verachtende, neemen zy de weg van *Mentz* op na *Nëder-Duitſchland*, om haar by *Civilis* te voegen. *Hordeonius* de Colonelſs by een roepende, ſloeg raad, of hy haar weygerende, met gewelt zou dwingen, wanneer deeze lompen, om dat ze aan de hulpbenden twyfelden, en wiſten dat haar regimenten meeſt maar met nieuwe keurlingen gevuld waaren, tot die raad te bang waren, des ſtelt hy vaſt ſijn manſchap binnen te houden in zyn leegerplaatſen. Daar

Die hare Landsluy aan haar zyde krygen.

De Romeynen geſlagen.

En van de Bataven in haar dienſt verlaten.

na hier van berouwende die 't hem zelfs geraaden hadden, schryft hy, even of hy zo stond tevolgen aan *Herennius Gallus*, te *Bon* geinquartiert, met het eerste Legioen, waar van hy overste was.

Dat hy zou toezien, dat men de *Bataven* niet door en liet, dat hy met het leeger haar van achter op de huit zou komen. Dit had ook doenlyk geweest, zo van de eene zyde *Hordeonius*, van de andere *Gallus*, de *Batavieren* tusschen beide geknelt hadden. Maar *Flaccus* haspelde, en vermaant met nader brieven, dat hy haar had door te laaten, waar uit een vermoeden groeide, dat de Overstens moetwillig den Oorlog berokkenden, en dat het gebeurde, en 't geen nog te vreesen stond, niet door der Romeinen lafheid, noch der vyanden koenheid, maar alleen van de valsche streeken der Overstens was opgekomen.

De *Bataven* de legerplaats van *Bon* naderende, stierden voor uit „aan *Herennius Gallus* te ontbieden, dat zy niets hadden tegen de „*Romeinen*, voor welke zy zo lang geoorlogt hadden; maar dat ze „moede waren van den dienst die zo lang geduurt had, en daar niet op „en zat, en dat zy lust na 't Vaderland kregen, en haar gemak zochten, „zo haar niemant in de weg was, dat zy haar souden hoeden ie„mant te schaden; maar zo men haar de Wapens tegen zette, dat „zy dan ruim baan zouden maaken met de deegen in de vuist. Daar op borsten uit de Poorten drie duizend Legioen soldaten, en tomlinks der Neerlanders hulpbenden, met een grooten hoop Dorplui, en trotse wagenboeven, die veel snaps voor 't vegten hadden. Zy zetten van alle kanten gelyk toe, om de *Bataviers*, (die maar een hand vol volk tegen haar te reekenen waaren) te omcingelen; maar deese, den oorlog kundig, van outs, scharen haar zelven in bytels en dikke drommen, van alle kanten geslooten, en even veilig van vooren, als van achteren en ter zyden, zo breeken zy de dunne slagordre der *Romeynen* door. De Neerlanders plooyen, en de legioen soldaten trachtten hol over bol de poorten te winnen, en haar in de wal te bergen. Daar ging de beenhakkery aan, de graften raakten vol van lyken, niet alleen door 't doodslaan der *Bataven*, en door de wonden, maar door het neerstorten, en te barste vallen van den een op den ander van de bruggen in de drooge graft, in en door haar eigen of eens anders geweer gewond werdende.

De Soldaat dringt den Oversten om de torn te wagen.

De Bataven slaan de Romeinen by Bon.

De Overwinnaars dat zo manmoedig beschikt hdbbende, gaan buiten *Ceulen* om, en doen voorts niets vyandlyks onderweegen.

Civilis tast de Legerplaatsen van *Zanten* aan, en de *Bataven* stellen samen vast, al haar manschap op te doen zitten, by welke haar de *Broukers*, *Drent-* en *Twentenaars* voegden, en andere meer, want vliegende 't gerugt der uitgevoerde zaaken over gantsch *Duitschland*, zo kregen zy alle lust op de buit en de eer. *Mummius Lupercus* en *Numidius Rufus* beide Overstens, verhelpen onderwylen haar wallen en buitenwerken, door de lange vreede vervallen, werpende de voorgehugten om ver, om dat zig den *Batavier* niet daar van sou dienen, maar door de ongebondenheid wierd 'er in weinig dagen verkwist, 't geen lang tegen de behoeftigheid zou gerekt hebben, hadmen de voorraad bezuinigt.

Civilis houdende de middeltrop met zyne *Bataven*, deed de Duitsen aan beide de zyden van den *Rhyn* stand grypen, om te vervaerlyker zyn macht voor te doen, latende wyd en zyd zyne Ruitery over de omleggende velden stroopen. Voorts rangeerd hy de Scheepen op de Rivier, met de steevens tegens de stroom in, daar by, om de beleegerde meer te verbazen, flikkerden en bralden in haar oogen de wapens en vaandels der oude geslage regimenten, en tusschen die buit praalden de Veld-teekens van yeder volk, met de Leeuwen en Beeren en Paardehuiden op de Standaarden, uit het *Heilig Bosch* gehaald, welk voor de gemeene landen zo wel als de *Bataven* dienden, als een Godlyk Wapenhuys, waar in men die Veldteekens met de vyantlyke roof ophing, en boogde daar mede in vreede, zo datmen Roomse en Duitse Veldteekens door malkander geplant ziende, niet wist of men burgerkryg of vreemden Oorlog voerde. De Beleegeraars schepten groote moed, uit den wyden omtrek der legerplaats, die voor twee Legioenen ontworpen, nu pas vyf duizent geregelde Soldaaten bevatte, maar daar tegen was daar in samen geloopen een zwaare meenigte Marketenters, en legertros, bequaam om den dienst der Oorlogswerken waar te neemen. Deels klom de legerplaats op tegen een heuvel, deels was ze op een vlakke grond genoomen, tot winterquartier voor die krygsmacht, met welke *Augustus* meende Hoog- en Neder-Duitschland te konnen onderhouden en drukken; waarom *Civilis* achtte, dat men niet hoefde te marren met loopschansen, of begravingen; maar datmen ten eersten met geweld van wapenen de Romeinen aan moest tasten. De *Bataven* en de *Over-Rhynse* werden elken volk afgezonderd, om de onderscheide dapperheid van

Civilis beleegerd Zanten.

ye-

yegelyk in 't openbaar te zien, en zo begon men met ſchietgeweer het werk, maar de ſchichten op de toorens en muyren vruchteloos geſpilt ziende, en dat zy van het geſchut en werpſteenen veel leeden, vallenze met groot geſchreeuw op de wallen aan, maar wierden in 't beklimmen, datze met de ſchilden boven 't hoofd ſchildpads wys aanvingen, met paalen, ſchutten en werpgevaart overſtolpt. Al te driſtig zynde in de voorſpoed, maar nu om de buit ook onverwrikt in de tegenſpoed. Zy maaken dan mee Krygsgevaarten, zelfs des onkundig, maar van de overloopers en gevangens geleerd, die waaren als ophaalbruggen, toornswyze, en gingen voort op raaderen, om door de bovenſte laag de walbeſchermers aan te vallen, en uit de onderſte de muyren te breeken; maar het Rooms geſchut brak door de ſware ſteenen het werk, en haer aangevoerde loopgraven, met wynpypen en ſchanskorven, wierden door pekreepen als anders verbrand; en daar na die brandende worpſchigten op de beſtormers geworpen, tot dat de beleegeraers, wanhoopende van haer gewelt, en verzeekerd dat 'er weinig voorraad binnen was, en veel onnutte monden, van raed veranderden, waer van verraed en andere voordeelen voor haer te verwachten ſtonden. Terwyl *Civilis* als een wakker Overſte in 't veld ſtond en alles als krygsman uit een aanvoerde, ſukkelde en lanterfante den Romein van bed of ruſtbank zyn laffe en onzeekere ordren geevende. Syn Soldaat aan 't muyten, liep alles in 't wilde, en kreegen de *Gallen* zelfs hoop van 't gebied in haar handen te krygen, wyl de zaken der Duytſen zo wel gingen.

Storm op Zanten.

Flaccus veracht, wierd gedrongen *Vocula* meeſter van de krygsmacht te maken, die over woeſt volk te zeggen kreeg, dat noch dolder wierd by gebrek van maentgelden en mondkoſt. De *Bataviers* ſtroopten langs den *Boven-Rhyn*, die door droogte te minder bevaeren kon werden. Zy zakken na *Nuits* af; en niet herts genoeg hebbende om de *Batavieren* aan te doen, planten zy haar by *Gelder* neer, daerze haer begroeven, van waarze *Vocula*, om haar wat moet te geeven, na *Goch* op de Dorpen, die in *Civilis* verbont waren getreeden, liet ſtroopen. By toeval komt 'er een koorenſchip af aan den *Rhyn*, dat haalden de Duitſen na haar kant, *Gallus* die met *Vocula* gezag voerde, leed dit niet, en ſtiert een vaandel heen, om 't ſchip aan zyn zyde te trekken. De Duitſe werden ook ſterker, zo dat van wederzyts de macht groeijende,

Romeinſe wanorden.

Schermutzel.

dit van ſchermutſeling tot een ſlag wierd , waar in de Duitſen meeſter van 't ſchip en van 't veld bleeven , met zware neerlaag der *Romeinen*, door de Duitſe ruitery onder haar geweldig overrent en gemoort. De Duitſen opgenoomen van de voordeelen der *Bataven*, verhieven *Civilis* eer tot den heemel toe, en dongen alle naverbonden met de *Bataven* in te gaan , dieze met Gyzelaars bekragtigden. *Civilis* gebied elk van haer de naeſte Roomſe ſteeden aan te doen. Zy verwoeſten dan *Ceuls-* en *Triersland*, de andere over de *Maas* gerukt, doen de Walen niet alleen, maar de afgeleegedſte *Gallen* wyfelen, en haalen van weerkanten groote buit, vinniger op de *Ceulenaars*, om dat zy de aeloude naam verlaaten hadden, die, hoewelze al wat tegenſtand deeden, omcingeld en bezet wierden, en zig over gaven, waar door *Civilis* fierder, de belegering der legioenen te harder aendrong, naauw doende oppaſſen, dat de beleegerde door geen booden lucht kreegen van de hulp die na haar toe quam. Hy laat de *Batavieren* bezorgen om de krygsgereedſchappen gereed te maaken. De *Over-Rhynſe* doet hy ſtorm op ſtorm aanvoeren, de nacht zelfs ſtremde haer werk niet, zy ſtooken groote vyeren, en vielen zelf zat aan het ſtormen, waarom ook de ſchooten van haar onzeeker waren , en de ſteeken der *Romeinen* zo wel als de werpſchichten troffen.

Civilis hier van verwittigt, doet de vyeren dempen , en in 't donker alles door een mengelen, maar dus en zo gevochten zynde, raakte den nacht om, en zag men by den dag aanvoeren een toorenwerk, dat door een uitval der *Romeynen* t'onbruik raakte, en inſtortte door de geſchoote ſteenen , met veel verlies van de tuymelende en neerploffende beleegeraars.

Dit en andere gevallen veranderde 't ſtormen in blokkeeren. *Flaccus* onderwyl ſtiert *Montanus* aan *Civilis*, die werd van *Civilis* omgezet, met hem krachtig te vertoonen , wat elenden de *Trierſe* leeden , watze ook noch te wachten hadden , eeuwige ſchattingen, eeuwige ſlaverny , de bylen en boeijens voor haare dienſten, en zend hem weerom, heet op wat nieuws, en de rechte ontmoeting ontveinſende. *Julius Maximus* en *Claudius Victor* vallen met haar ruiters, een deel van 't leeger afzonderende, zo onverwacht te *Aſcenberg* leggende *Vocula* op den hals, dat hy geen tyd had om de zyne in ordre te ſcharen, ja zelfs niet aan te ſpreeken, zyn Ruiters vallen uit, maar werden zo van de *Bataven* ontfan-

ſangen, datze vlugtende haar eigen volk overreeden, zo datmen meer een moord als een ſlag zag. De Walen, of door vrees of door ontrouw, gingen te gelyk door, zo dat het overſchot ter naauwer noot in de wallen te rug raakte, maar hulp ziende, veranderde de ſaak. Eenige troppen van de *Gaſcons*, by *Galba* al gelicht, en in die noot gehaalt, vallen de *Bataven* van achteren in, en maakten meer ſchrik als getal, want de *Bataven* meinden dat al de macht van 't leger te *Nuits* haar op den hals quam. So wierd haar voetvolk verſtrooit, de ruitery week af met al de gevangens en de genomene vaendels. De beleegerden werden van een der gevangenen verſtendigt, hoe 't alles afgeloopen was, en ſagen uit het blaken van de omleggende gehuchten, dat haar hulp aanquam. *Vocula* trekt voort, ſo ver door raakende, dat de zynen aan de beleegerde *Romeynen* al toeriepen, dat het haar tyd was, die barſten daar op alle te gelyk alle de poorten uit. *Civilis* door 't vallen onder zyn paard wierd geloofd of ſwaar gewond of dood te zyn, waar door de ſynen ſo veel ſchrik als de Romeinen moed kreegen; maar *Vocula* moeſt echter te rug, die bang zyn leegerſtee met toorens en wallen veſte, en zond zyn bagage met de weerlooſen hoop na *Nuits*, om daar van daan, wyl de *Bataviers* van de rivieren meeſter waren, koorn te krygen.

Civilis noch ſwak zynde, raakten de eerſte Voerhaalders door, maar herſtelt, valt hy deeze op 't lyf in 't weerkeeren van Nuits, die hy met veel ſchade in Voculas legerplaats dreef, die daar uit na *Gelder* en *Nuits* week. Civilis neemt Gelder in, en ſlaat noch de Roomſe ruitery by Nuits, ſtrenger het oud leeger by Zanten, benaauwende daar de Zeeuwen en Veluwſe met de buit geladen af droopen, waar tegen die van Trier haar voor de *Bataven* verklaarden, 't geen de *Bataven* ſeer ſterkte.

Labeo ontſnapt.

Daar op werd een Vergadering gehouden van Luikenaars, Tongerſen en Ceulenaars, die ſamen in 't zelve verbond traden; *Labeo* ontſluipt ondertuſſen de Vrieſen, waarmen hem had gevangen gehouden; hy beloofde de meeſte der *Bataven* tot de Romeinen om te ſetten, maar met eenig voet en paardevolk verzien zynde, voerde niet uit, als dat hy van de Neerlanders eenige in de wapens bragt, en viel ſteelsgewys aan 't ruiten op de Caninefaten en Veluwſe.

Vocula van de *Gallen* gefopt, trekt na der *Bataven* Legerplaats

waar

Oproer der Romeinen.

waar de Luikenaars en Turksche het zo fijn klaren, dat ze den Roomschen Soldaat bekuypen, zo ver dat ze haar Colonels matsen of geboeid zouden op leeveren. Die breken *Vocula* den hals, sweeren in den naam der *Gallen*, de Ceulenaars werden te gelyk over hoop gesmeeten, te Ments de Colonels en Lieutenants Cornels gedood sijnde. Van die gasten, welke *Classicus* na de Beleegering dwong om de Beleegerde, te toonen haar voorbeeld, die noch wat leuterende, hadden de gewone mondkost verteert, al het Vlees ja de Paarden al op, en knabbelden aan katten en honden, met wat struyken en wortels. Sy bidden 't einde bot *Civilis* om 't leeven; die 't haar niet schonk, als na dat se, mede aan de Franschen sworen geen land voor de *Bataven* mogende aan winnen, dewyl deeze Staaten, meer lust voor hare *Vryheid* als vergroting hadden, maar de besetting uittrekkende vallen de Duitschen haar op 't lyf, na dat *Civilis* sakken pakken en al den buyt onder de sijnen gehouden had; de Romeinen zo overvallen, wyken weer in de wallen; die vernielt werden, en in de brand gesteeken, waar door veele besettelingen uit de slagen overgeschoten, verbrand wierden. *Civilis* na 's lands wyse, liet doenmaals hayr en baard eerst scheeren als zyn voorneemen uitgevoert hebbende volgens belofte, en offerd die beide aan den Rhyn, doch belette dat niemant der *Batav.n*, de *Vryheid* schond, met aan de Franschen te sweeren. Steun genoeg konnende reekenen, in der Duitschen geld, en sijn volks Oorlogsroem, zo de *Gallen* op de *Vryheid* der Landen toeleiden. *Mummius Lup:rcus*, wierd tot Krygsbuit aan Velleda, die hoog geacht was, en de neerlaag der Legioenen had voorzegt. Maar zy wierden onderweegen gekeeld; en niet gespaart als eenige *Gallen*, tot verbandspand. Alle de Leegerplaatsen wierden over al vernietigt, behalven die van *Ments*, en *Vidonis*. Het dertiende Legioen, met alle zyne hulpbenden, wierd uit Nuits gedwongen in Trier te gaan. In welker aansicht der Keizers beelden gebryseld, en de Vaandels gescheurd wierden. Terwyl de *Gallen* met haare Vanen slingerden en swaaiden.

Zanten overgegeeven.

Roomsche lafheid en ellenden.

Schimp en spot der Legioenen.

Het Legioen van *Bon* quam 'er by, van alle de Boeren onderwegen bespot, en so, zukkelen zy samen tot onder Ments, Ceulen 't geen de meeste Duitschen in de weg en gehaat was, stond muyren en alle Stads rechten te verliesen, had Civilis en *Velleda* scheidsluy gekoren de plaats niet behouden. *Labeo* stond alleen

leen, hoewel *Batavier*, noch wat tegen, aan de brug over de Maas, maar de Duitſche doorgewaad de partyen door Civilis zelf geſprooken zynde, bergde hy zig naauwlyks met de vlugt. Met deze *Maas* aanwoonders magt en verbont, wierd *Civilis* in top verheven, en zeer ſterk, ſoo men te Reims voor gantſch *Galliën*, in gemeen overleg bracht, of men de *Vryheyd* zamen zou begeeren, of de vreede houden, maar die herſtelt was, twiſten zy al wie heerſchen zou, eerze wat waagden van dapperheit, verzuimende alle de geleegentheeden, met welke laſheid de kans keerde, terwyl *Civilis* door gantſch *Bataviën* de ronde deed, om de gewonne *Vryheyd* te doen ſtaaven, verlieten veele zelfs de *Trierſe* het verbont, overloopende met *Tutor* na *Cerialis* leeger, dat by een gerukt was, over, in plaats van met Swaben en Beyerſen de weg van de Alpen te ſluiten, en daar de Romeinen te ſtuiten, en by deze was zelfs *Civilis* neef, nydig op zyn Oom; maar *Tutor* en *Valentyn* weergekeerd, ſetten de *Trierſe* weer om, die *Heremius* en *Numilius*, Roomſe Collonels, den hals breeken, om te vaſter voor 't verbond te moeten blyven.

Civilis van *Cerialis* optocht en toeloop verzet, verzoekt *Valentyn* niets van 't uitterſte te waagen, die kort daar na van *Cerialis* gevangen werd, welke met een by hem kreeg de geſpaarde Legioenen, die de Duitſen hadden laaten gaan. *Civilis* trekt met *Claſſicus* van alle kanten zyn volk by een, *Claſſicus* en *Tutor* in gemeine vergadering, overſtemmen *Civilis*, en willen ſlaan. *Civilis*, die de *Over-Rhynſe* machten wilde inwachten, had die niet by een, of ſtraks gaanſe op de *Romeynen* los, en dat zo onverwacht, dat *Cerialis* qualyk uit zyn bed quam, of hy vond de *Bataven* ingebrooken, en zyne Ruytery verſtrooit van *Civilis*, die al meeſter van de brug was die de twee legerplaatſen aan een hechte, die egter van *Cerialis* weer herwonnen wierd, ſtreng zyne benden aanvoerende, gelyk *Tutor*, *Claſſicus* en *Civilis* van haar kant de Franſen om haar *Vryheyd*, de *Bataven* om de eer, en de *Duitſen* om de Buit aanzetten, die ook zo vroeg aan 't plunderen vielen, dat zy daar door, en door het wenden der voorvluchtigen, als of 'er nieuwe hulp den Romeynen de ſlag deeden verliezen, zoo datze noch dien zelven dag uit haar legerplaats moeſten wyken.

De Ceulenaars daar op matſen de Duytſen in haar wallen, en leeveren Civilis bloedverwantſchap aan den Romeinen over. Soo doen ook de Tongerſe, Henegouwers en Walen; maar de *Caninefaten* daar tegen vallen de Zeevloot der Romeynen uit Brittannien, nieu-

we heyrmachten aanbrengende, in de Zee aan, die zy of enterden of in de grond boorden. En te land op de Walen vallende, verſtrooijen en ſlaan zy alle die de wapens opgevat hadden, Claſſicus ſloeg ook de Ruytery van Cerialis, die na Nuits gezonden was, waar door de naam van de verlooren ſlag uit geheugen raakten, en Civilis verſterkt te Zanten zig vaſt maakte, daar Cerialis met een dubbeld leger op toezet. Civilis had een krib in den *Rhyn* gemaakt, en daar door de landen meeſt dras gekreegen om zyn poſt. Hier wierden de Romeynen ſwaar gewapend van de lichtgewaapende Duytſen, die 't ſwemmen wel verſtonden, en alle hoogtens en kreeken wiſten, als gekſcheerende gedood; die met veel verlies die torn verlooren, en in een volle ſlag zouden te kort geſchooten hebben, ſo een overlooper den Romeynen niet agter om de leegerplaats geleyt had, waar door zy verzet, en de breſſe niet oppaſſende, geſlaagen wierden, dat haar na den *Rhyn* deed wyken.

Schermutſel.

De leegers daar op wederzyts gegroeit, zo ſtak echter *Claudius Civilis Nimwegen* in de brand, trok zyn macht in de Betuw, wierp de dyk van *Druſus* met al zyn werken onder de voet, en deed den Rhyn over de landen vlieten. Met hem waaren *Tutor Claſſicus* en veele Trierſe Raadsheeren, die vallen elk met *Verax*, *Civilis* ſuſters zoon, de afgezonderde quartieren der Romeynen aen, 't lukte de *Bataviers*, met groote zeegen, op de meeſte oorden, zelf zo, datze tot de brug aan *Nimweegen* doorgedrongen, die begonnen af te werpen, voorts aan alle hoeken de Romeinen overvielen.

De Romeinen overvallen.

De Romeyn alom in nood zynde, komt eindelyk *Cerialis* met met al zyn leegermacht aan, waar op *Civilis* en de zynen te rug moetende, met ſwemmen of booten de overzyde van den *Rhyn* namen. *Civilis* op alles acht geevende, krygt lucht dat *Cerialis* na de leegers van Nuits en Bon was, waar op loerende, valt hy in een donkere nagt in het Roomſe leger met ſchepen; voort ſnytmen de tentkoorden in ſtukken, en de Roomſe ſoldaten werden zo in haar tenten gezwachteld en doodgeſlaagen, de Roomſe ſcheepen geëntert, genomen en afgevoerd. Dit alles ſtil verricht zynde, gaat de wapenkreet in 't midden van de legerplaats op, en ſtond alles in vyer en vlam. Den Overſten *Cerialis* raakte by misgreep vry, zyn Admiraals ſchip met alle de wapens en vlaggen wierd genomen, die had by nacht gaan poppen by een Ceuls wyf, waar op de wachters de ſchult ſchooven, als ofze om zyn pretjens niet te ontruſten,

Cerialis by na gevangen.

ten, met ordre haar hadden moeten ſtil houden, de moort was groot, en de Buit, die de *Bataven* en *Duytſe* de *Lip* op voerde, en met het Admiraals ſchip aan *Velleda* ſchonken, was groot.

Civilis daar op met nieuwe Krygseer verheerlykt, ruſt een Vloot toe op de Merwe, en ſchikten die op met Roomſe Vaandels en dekkleeden tuſſchen de zeilen, brallende, komt hy zo den *Rhyn* opzetten. *Cerialis* zyn Vloot ook toeruſtende, vallen zy malkander aan, de *Roomſe* voor ſtroom, de *Bataaſſe* voor wint. De Romeynen hadden geen luſt aan te vallen, de andere waaren te laag van boord om de Romeinen te enteren, zo datze de Romeynen wel geſart en beſchadigt hebbende, bleeven leggen.

Bataaſſe Scheepsſtryd.

En alzo eindigde die Oorlog met een roem, die veel grooter zou zyn, hadze ons geen vyandlyke Schryver beſchreeven; want de onzen deeden meer poog om wel te doen, als om ſchryvende te ſnorken, en *Tacitus* hoorde de zaken van de Romeynen, die altyt van hare daden boogden, (om 'er eerlyk af te komen) deede een ſtroop in der *Bataven* landen, en *Cerialis* liet de goederen van *Civilis* looſlyk ongeſchonden, om hem by de zynen in quaad vermoeden te brengen. De Romeynen door 't winterweer weg moetende, vergaderden de *Batavieren*, *Caninefaten*, *Mattiacen*, *Marſen*, *Friſiabonen* en *Frieſen*, die onder de hant aangezogt van Cerialis, en den oorlog overwegende, dagten dat 'er veel ſchade geleeden kon werden, eers genoeg bevochten was, en al de buyt vry in haar handen bleef, want dit ſtonden de Romeynen toe, (zo wel gehavent zynde) dat zy niet dachten als tegen de *Weſtphalen*, om de Legioenen te wreeken of de lyken, Arenden en Vaandels weer te zoeken, maar alleen om van dit volk zonder nieuwe ſchade of ſchande af te komen, en dan te Romen met logens voor malkander wat breet op te ſnyden van hare daden.

Onder de Staten wierd onderwyl de zaak verhandeld, ſommige brachten in haar ſchade, andere dat zy zo voor *Veſpaſiaan* hadden geoorlogt, dat die nu Keizer was, en 't ſpel uit. So zy alleen tegen 't Roomſe Ryk aanmoeſten, dat de heele weereld onder haar boog, dat zy alleen yders *Vryheid* niet konden herſtellen. Ja de Ridderſchap bragt in, dat zy voor Civilis veel quaad hadden doorgeſtaan, en dat hy om zyn broers bloet en eigen rampen gebelgt, haar in de wapenen had geſtooken, en begreepen met overſtemming, dat om een zyn byzonder nut en nood, het gemeen gewaagt wierd. Welk Civilis ziende, zo laat hy zich voor 't gemeyne beſt in met Cerialis,

De Vergaderde Staaten zoeken de Vreede.

Ondanks Civilis.

Die ook tot de Vreede neygt.

Vrede met de Romeinen.

lis, om van vreede te handelen, en daar op werd de brug by *Nimwegen* aan de *Waal* gebrooken, wederzyts ſtonden de beyde „ leegers, en zo een nieuw verbond getroffen, by welk alles we- „ derzyts vergeeven en vergeeten wierd, yder het ſijne behiel.

„ Het *Bataaſſche* gemeyne beſt met de genoemde Bondgenooten „ in een lichaam, vriend en broederſchap hield met het Roomſe Ryk, „ vry en buiten ſchattingen en laſten bleef, alleen om de manſchap ge- „ vergt wierd op zulke ſoldy als te voren, en onder die hoofden die het „ gemeyne beſt over een quam te verkiezen, als voor deſen oorlog.

Beſtier als voren.

In deze gantſchen oorlog blykt Sonnenklaar, dat de beſtiering dezer landen doenmaals is de zelve geweeſt als nu, namentlyk: de Ridderſchap met de Steeden, Wyken of Gehugten, en hare Gewalters, Droſten of Grietluy, te ſamen in een plaats, dan hier dan hier dan elders vergaderd. Deze handelen ſamen af van vreede en van oorlog met oppermagt, en als 'er een Oppergezaghebber, als algemeyn hoofd wierd gekooren, wierd die aangeſtelt, zo dat elk bondsgenootsland of eenige haar Veldmaarſchalken daar by voegden, na de nood, en voor die tochten, die deze vergaderde Staaten verſtonden; en gelyk dit te land wierd behandelt, zo zietmen ook de zelve algemeene Capitein te land wel Admiraal over de Vloot, maar te gelyk, dat elken land zyn onder-Admiraals heeft gehad, en die geboden, als in 't vernielen der *Roomſche* vloot, die uit *Brittannien* hulpbenden brocht, welk van de *Caninefaten* uit haar eigen ordre alleen geſchiedde, gelyk ook haar inval op de Walſe landen; Waarlyk de loflykſte ſoort van gemein beſt dat 'er ooit is bekent, is deeze; want Koninglyke heerſchappy kan te byſter uitvallen, zo zulke gedrochten als 'er veele lang weereldkundig zyn, en wy ook beleeft hebben, boven alle wetten en banden zyn, datze met verloop van tyd werden. Of is den Adel alleen meeſter, dat leerd ons in andere plaatſen de ondervindig, wat onderdrukking aldaar Koopluy, Borgers en boeren lyden, die evenwel den overvloet en de welvaart moeten inbrengen. Of ſijn eenige geſlagten alleen baas, zo maakt dat geduurige onderdrukking en bloetvergieten van de anderen, zo dat *Piza* en andere plaatſen nu uitgemoort, ſchynen een Stad alleen, de overige inſlokkende, ſloopt de kleinſte en te mets de reſt, zo als men *Athenen* en *Romen* heeft gezien, om de hedendaagſe verby te gaan. Een hoofd te neemen met veel macht, zonder bepaalde tyd, is met de *Vryheid* ſpotten, om dat die de magt in zijne handen hout, ook meeſter is van de tijd.

Beter als.

Allerley vorm van beſtier.

Want

Want de lafheid, vleyery, en 't eigen belang van veele Overigheeden, die haar medegenooten willen overſchaduwen, of haare reekeningen voor 't gemeen niet konnen verantwoorden, ſal hem altyd vergrooten. In tyd bepaald een hoofd te houwen, en het gezag onbepaald te laaten, is de voet gegeeven, om de ſteedeling te overſtroomen, en de tabbaard met de wetten aan de ſoldaat te ſcheuren te geven. Daar tegen is de enkele volkswil doltol, daar nog beſluit noch beſtendigheid van te verwachten is, zo blyft dan tuſſchen al die gevaaren in een middelpunt, naaſt in de mengeling van onze voorzaaten gevonden, even zo ver afwykende van Konings overheerſching, als van de moedwil van 't graauw. Gelykheid van ſteeden en bondgenooten landen, elk nochtans met zyne eigene voorrechten, grondwetten en keuren. De Ridderſchap en die welker voorouders wel van 't gemein in de wapenen, raden of rechtbanken verdient hebben met aanzien voor anderen, in krygs en andere eerampten aanzienlyker geacht voor andere te dragen. Voor de noot een Krygshoofd, en die met Leden uit de Staat verzien, te kiezen, om niet onafhankelyk hem te laten werken, of ſijne eigene belangen uit te voeren, en in zyne voor of nadeelen 't gemein in te wikkelen, of de noot in lange oorlogen, lang een geoeffend Hoofd eiſchte, hem nu en dan nieuwe Maarſchalken van groot aanzien tot tegenwicht byvoegen, Zee en Landmacht in verſcheide handen laaten, en zulke oorlogshoofden buiten alle macht in 't verkiezen der overigheeden, rechtbanken en andere hoofdampten te houden; maar dat men voorſtelt als by de oude *Catten* eenige uitgekoornen, en dat men dan die voorgeſtelde hoort en doorgrond, en boven al dat de krygsbediende niet van hen gekooren werden, maar na nieuw onderzoek, van de Staaten, die de leegers of vlooten verzellen, opgemerkt werden, en die, welker moed en beleid haar blykt, 't zy buiten of binnenlanders, en die zelfs zonder aanpryzing van 't Leegerhoofd of den Zeevoogt, bevorderd werden. By de oude *Celten*. *Gallen* en *Cimbren* gelyk nu het Duytſe Ryk, daar in ſietmen die ſoort van beſtiering, en ſo was die ook van 't Grieks verbond der *Spartaanen*, *Achæers*, *Ætolen*, enz. in een. Als mede de Roomſche en Puniſche in haare beſte tyden. 't Aanzien en uiterlyk geſag boven anderen behout, zulken vorm in zyn Stadhouder of Leegerhoofd, de gelykheid daar en tegen daar in, dat yegelyk door zyn deugd, wetenſchap en andere gaven zich de weg kan

Cæſar. Tacitus. Tucidides. Polybius.

baanen, om tot een aandeel van 't gemeen beſtier te komen. Zo nu zulken ſtaat in tuſſchentyden niet te klaar blykt, dat ſchort aan de ſchryvers. De onze hebben 't niet gedaan, buitenlanders ſlegt, ja ſomtyds niet; maar echter kan men uit de brokken van vreemde Schryvers klaar bewyzen, dat het beſtier dezer Landen in die mengelvorm is blyven ſtaan.

VERKLAARING

Van de derde Plaat, verbeeldende

FRISIA,

FLADIRTINGA.

DIT Toneel gaat open met het klinken der trompetten en 't brommen der Claroenen van de overwinnende *Bataven*, die langs hare Zeeduynen thuis komen, met de Lauwerkranſen by *Straatsburg* voor 't Roomſe Ryk verdiend onder Juliaan. Zy ſleepen de gevangens haare Buyt na, in zeegepraal, met de Wapens en Vaandels der by een geſmolten *Franken*, *Saxen*, *Gothen* en *Alanen*. Der *Franken* Stier, dieze met de *Cimbren* gemeyn hadden, der *Gothen* Beer, en de Hond der *Alanen* blinken in haare Vlaggen; men ziet haar daar tuſſchen hunne Voor- en Nazaaten ter Zee heerlyk opkomen, die in *Brittannien* onder *Agricola* zoo zeegenryk oorloogden, of met de roof van *London*, (door haar ingenoomen,) haare boorden opcieren, en voor haar een van hunne ſtoute Ruiters, die den *Donau* met zwaare ruſtingen van harnasplaaten beſchorſt, doorſwemmen, en de *Dacen* uit hunne Boſſchen gehaalt, voor ſlaaven meeſleepen: Terwyl een van haare Hoofden in vriendſchap en Bondgenootſchap ontfangt de afgezondene der Quaaden en *Saliën*, die in 't zelve gemeene beſt der *Bataven*, *Caninefaten* en *Vrieſen* geſlooten werden. Zy ſluiten malkander de handen in een, boven een beeld van *Jupiter Homoreus*, of Samenvloeijer, die met een Granaat-appel aan zyn hals-cieraad, die ſaamgeſwoorene broederſchap beteekent. Zo werd de trans van de *Vryheid*

met

'T GEKERST SALIER, MET FLADIRTING VEREENEN.

'T GEKERSTEND FRISIA, SLAAT SAXÉN, BRITTEN, DEENEN. DOET QUAAD EN SALIER, MET FLADIRTING VEREENEN.

met nieuwe liefhebbers verſterkt, en den Oorlogszeegen van *Fladertinga*, *Phrasia* en *Batavia*, die Godlyke Maagt ſterker gemaakt tegen die onweerskaak van Noortſe'buyen uit Zee, opborrelende aan de *Bataaſſche* ſtranden, die zy manhaftig verdeedigt met haar Beukelaar en Helm, beide die vreeslyke leeuwen draagende, met de deegen in de vuiſt, ſtapt deze wakkere heldin in 't boord der opene hulken, die den uitgeſpatte Noorman voeren, de moord, met een vlampook in zyn bebloedde hand, gedekt met zyn Tygershuid, kan zig tegen haar kloeken arm niet dekken. Zy dreigt aan die de doodſteek, en vertrapt ondertuſſchen de verwoeſting en brandſtigting met haar voeten. De aeloude *Vryheid* der gemeine beſten van zo ſtrydbaare volkeren, beſchermt haar ſchild, de *Engelſe* en *Britten*, die van alle vreemde geplaagd, van de *Scotten*, *Picten* en *Saxen* overloopen, uitgemergeld onder het Roomſe jok, eindelyk moeten plooyen voor de langduurige plaagen, en nu geſmaakt hebbende onder de *Bataaſſche Civilis*, de eedelen imborſt van dit *Vrye* volk, haar uit haar vaderlnnd weg maken, en hier onze duynen en voorlanden tot ſchuilplaats, ontfangen. De *Vryheid* van dit oude gemeine beſt, die haar maagdelyke boezem noch wel zuiver en onbehandelt gedekt houd, met de yzere ſchalyën van haare vyanden gehaald, dekt de *Britten* en *Engelſax* met haar ſchild, waar onder ſy de hoed van haare eigene *Vrye* ſtaat gehandhaaft heeft, afſtuitende met haar ontzachelyke lans de wyduitgeſpreide *Vrank*, die met zyn dobbele bylhouwer de beplonderde *Brit*, die van elk geleeden had, de kop dreygt te kloven. De woeſte Koningen der Deenen en Noormannen vallen te voet en te paard op die *Vryheid* aan, en bonſen met hare knodſen te pletteren, 't geenze met de pook niet vermoord hebben. Zy ſleepen alom met haar een ontelbare meenigte van volkeren, tomlinks tot de verwoeſting van alle anderen uit haar dorre en vervroore hoeken ſamengeloopen. De beſte van deeze zwermers zetten zich de eene in de eene, den ander in een ander oort neer, en begonden haar zelven met zachter zeeden te polyſten, ja zelfs ſmaak te krygen in de proef van de waarheid, en weg te doen haar oude afgoden, zich den naam van Chriſtenen te laaten gevallen, en den doop als bekeerde te ontfangen nevens de *Bataven*:

Gelyk dat Godlyke licht den onzen, met de *Britten*, *Engelſen* en *Vriezen* hier overgekomen, vry vroeg beſtraald heeft, waar tegen

an-

andere, onder die woeste en swervende Vorstendommen, met de uitterste hartnekkigheid dit licht hebben getracht uit te dooven, en daar toe de wapenen, moorden en branden, onbarmhertiglyk gebruikt, alles verwoestende en verdelgende waar zy inboorden. Nochtans heeft die hemelsche waarheid blyven zeegevieren van al haar vervolgers, en zy is zo veel door de dwingelandy van de vervolging in allerley martelaarschap gewenteld, opgewasschen in kennis en yver, alsze te rug gegaan is, en verduistert geworden door de ongebonde *Vryheid*, koestering en weelde.

Zy komt hier seer eenvoudig afdaalen uit de hemelsche Genade, die als een driehoekstraal achter haar zyn glants verspreid, een doorne kroon ciert haar voorhoofd, als bloedgetuyge van Gods Zoon, die de menschelykheid had aangenoomen. De naaktheid van haar lyf laat zien, dat zy maar zo alsze van Gods hand is afgekomen, bespiegeld moet werden; Voor haar zyn de zeegelen van het opgerolde boek der geheimnissen opgemaakt, waar in men ziet *Christus* als de *Alpha* en *Omega*. Zy blaast op een spreektrompet, bewyzende daar mede, dat zy wyd en zyd als een stemme des donders doorklinkt met het heilig woord te verkondigen aan alle volkeren; Aan haar zyde treed zelf voor haar heen de Godsdienst, deze welgevoede schoonheid is ten eersten al opgetooid met een Bisschoplyke myter op haar hoofd, dat met de Kerksluyer bedekt is, een Choorkleet met het kruis benaait, dekt haar boezem. Zy sleept haar lange Altaar-rok na, door de drift der wolken, die voor haar van den Engel Michaël doorgebrooken werden; Het schoon opgegaan morgenlicht, tintelt op zyn helm. Dryvende op sijn wieken, is hy over al even verschriklyk als aangenaam; Hy versteent zyn tegenstreevers op 't aanzien van de gulde naam van *Christus*, die op sijn christalle Schild flikkert, terwyl sijn rechterhand een blixemschigt werpt op der Afgoden beelden, die hy doet verbryselen. So werd die Godsdienst geholpen, om de heilige teekenen van *Christi* inlyvinge en sijn verbond voort te zetten, houdende in de rechterhand de waterschelp om te doopen, en in de linker het brood en den drinkbeeker des heiligen Avondmaals, met het kruis *Christi*, datze wel wil draagen, in haar armen. Voor haar werden Kloosters, Capellen en Kerken gebouwt, die te mets van *Gotthische*, *Italiaanse* en *Griekse* bouwordre veel te prachtig zyn verheerlykt, maar die van de in-

ingenoome Vorſten en Vorſtinnen, om ſtryd gemaakt wierden, en door de miſleide drift der gemeente wel tegen de heidenſe praal op mochten.

FRISIA,

FLADERTINGA.

DERDE HOOFDSTUK.

'T ROomſe Ryk was onder *Flavius* en *Titus Veſpaſianus* in ſtilſtand gebragt, en dit gemeine beſt bloeide met een waare *Vryheid* in groote eer, levende aanſtonts na de zo braaf gevoerden Oorlog wederom, in vol en broederlyk vertrouwen, met die groote macht, zonder hulde of erkentenis, maar in haar eigen zelfs met volle glans gelaaten; gelyk men ziet in den oorlog onder *Domitiaan* gevoert door *Agricola*. Eerſt, hoe dat hy door de *Bataafſe* hulptroupen het Eiland *Mona* op de *Brittanniſe* kuſt, (zo vaak van de Romeinen vergeefs beſtookt,) tot overgaaf dwong; wanneer de *Bataven*, noch met Vlooten, noch met Scheepen, maar na haare Voorvaders manieren, te gelyk haar zelfs, met haare paarden en wapens in Zee waagden, en wel beheerden, alle ſwaarigheeden te boven quaamen, hoe zy neerſmytende pak en zak op ſtrant, en invallende op de *Britten*, die verbaaſt haar oogen maar op de Vlooten, en haare gedachten tegen de Scheepen gezet hadden, haar ſloegen. En ten tweeden, wanneer *Brittanniën*, by *Grampisberg* van *Galgacus* aangemoedigd, met ſaamgevoegde machten den Romein door haar getal omringde, en door haare ſchigten benaauwde, ſtierde *Agricola* drie benden *Bataviers* en twee *Tongerſe* (welker beſte geſlachten onder de *Bataven* waaren blyven woonen) uyt, om op de vyand in te vallen, en handgemeen te werden, waar toe onze korte daggen en dolken van grooten dienſt waaren, 't geen zy, oude en krygskundige manſchap zynde, tegen der *Britten* ſlagſwaarden braaf uitvoerden; afrukkende haar ſchilden,

Tacitus.

't Oud verbond met Romen herleeft.

Nieuwe overwinningen der Bataven.

den, verspreiden zy een wisse moord, tot in 't diepste van haar slagorden ingeboord, dryven haar vlugtende uit de vlakte, en wonnen zo veel, dat zy zelf de heuvelen met haare benden, wel geschaard besetten; door welken heldachtigen voorbeeld, de Romeinen, benydende die eer aan de *Bataven*, voort mee toedrongen, en een groote overwinning behaalden, langs de weg door de onsen gebaant; die sy ook in *Nerva Coccejus* tyd zo groot achteden, dat ze dit gemeine best met nieuwe eernamen vleiden, noemende de *Bataviers* het machtig en Edel volk der *Bataven*, en onse *Bataafse* medeburgers, dat vry meerder bond, als 't woord te vooren gebruikelyk van Bontgenooten of maatschappy, op andere tyden *Broeders* en *Halsvrienden* van 't Roomse Ryk, en geensins gelyk eenige Auteuren onvoorsigtig geschreven hebben, een deel van dat Ryk; want zo ver hadde zich de Roomse hovaardy al gevleid, dat haare beste schryvers van *Batavien* schryvende, en dat binnens Ryks houdende, derven zeggen, op dat sy aldus een deel van 't Rooms gebied zouden werden, om dat wy de toelating hadden van aan haar te gunnen, het leggen van burgten, Veldschansen, haven-toorns, en Pakhuizen, die zy voor dwingers te mets gebruikten, langs onze vloeden, stroomen en stranden. Maar de Staten zagen wel haast de misslag van deze vergunning, waarom het eerste werk van de gevoerden oorlog was, de burgten, sterktens en slooten langs het gantsche strand af te loopen, en haar gehugten met pakhuizen in brand te steeken; om dat men wel zag, dat wy daar door konden verslaaft en onderdrukt werden. In *Trajanus* tyd blykt uit *Tacitus*, die doenmaals zijn schriften van de Zeden der Duitsen in 't licht bragt, klaarlyk, dezelve vorm van bestier en eer by dit volk gebleeven te zyn; hoewel hy noch een manier van uitdrukken heeft gebruikt, die zeer kittelde die Roomse Keizer, voor wien hy groote eerbied had, met te zeggen, dat de Mattise of *Zeeuwen* in de zelve gedienstigheid waren. Want voegt hy 'er by, tot over den *Rhyn* en verby de oude paalscheidingen heeft de grootheid van 't Roomse volk de eerbied van haar ryk uitgestrekt. Terwyl hy geensins daar op let, wanneer hy aanstonds daar op ter needer zet, die woorden, waar uit de ongeschon-
„ de, en selfstandige *Vryheid* klaar blykt. By deeze *Batavieren* blijft
„ het aeloude eedel-teeken, en de eer van haar oude Maatschappy
„ met het Roomse gebied, zonder haar onder het Rijk te trekken,

Eernaamen der Bataven vermeerdert.

Vleyery der Roomse Schryvers aan de Romeinen

noemt

noemt hyze bondgenooten,ook is de dapperheid onſer landsgenooten voor die *Vryheid*, by de Romeinen ſo digt gevoeld, dat zy zelf moeſten bekennen, dat 'er geen naam van Roomſen in onze eylanden was overgebleeven,alſo dwong men Romen ons zo veel als wy haar te moeten achten. Haar gebied was Soldaats geworden, eenhoofdig, overvloeijende van pragt en dertelheid. Waarom zy het ſchatten en ſcheeren ja villen van de reſt des weerelds noodig hadden, die ondergebragte volkeren jookten na *Vryheid*, die was niet als met opſtand te hoopen, de *Romeinen* wierden verwyſder, en haare vyanden gedrukt, wierden harder, opmerkender, en ervaarener in alle krygsliſten en kunſten. De *Bataven* en *Cheruſcen*, *Frieſen* en *Catten* hadden met veel eer haar bevogten, waar onder onze overwinningen uitſtaaken, zo dat zy ons wel onvermydelyk moeſten in den arm neemen tot haare behoeften in 't beſchermen van 't geen zy gewonnen hadden, en wy hadden wederom van nooden haar byſpringende magten tegen den aanloop der *Cimbren*, en verdere Noorder volkeren, die met haar te weelig uitwaſſchen verkropt, licht na beeter landen omzagen, om datze weinig ſlegter als haar eigen opdeeden. Uit kragt dan van die voordeelen ſtond die vriendſchap vaſt, en Keizer *Adriaan* verſocht van deſen ſtaat, ouze benden tot verſterking van zyne leegers, waar van hy 'er een tegen de Ungaren,Sevenbergers en haare buuren voerde. Men koos hier keur-benden, maar zelfs en niet als te vooren, door Roomſe wervers; die werden onder haar gekooren Hoofd na Ooſtenryk gevoerd, en langs den *Donau*, by de *Romeinen* gevoegt aan haar leegerplaats. De ſtoutſte te paard, en de hardſte in 't Veld waaren die *Daci* en *Pannones*, die onophoudelyk nieuw werk verſchaften aan de Roomſe mogentheid. Maar hoe veel Burgermeeſters, *Dictators* of Keizers zy wederſtaan hadden, ſchrikten zy echter voor de ſtoute forsheid en rappe wakkerheid der *Bataven*, die ſtorten met haar volle ruſtingen, de lancen en degens in de vuiſt, van de vaſte grond in den *Donau*; Noch de draaijing, noch de geſwinde ſnelheid van die groote vloed hout haar op, zy ſtreeven de rivier in ryen en geleederen te paart door en klauteren, doorgeſwommen zynde, aan den overkant de vyantlyken oever op, waar op halte makende, vallen zy met zulken vinnigheid op de verbaasde drommen der Vyanden in, dat ſy die doen voetſlaaken, en doorſettende met het zelve vier, haar

De reedenen van ons ondeeling verbond.

Oroſius.

Ao. 119.

Xiphelinus.

Stoutheid der Bataaſſe Ruytery.

doen

doen verstuiven. Voor de *Romeinen*, de gevaaren vermeesterd, en de overwinning gereed gemaakt hebbende: Waar van zy zoo grooten krygs-lof weg haalden by haare Bontgenooten, als schrik aanbragten aan de opgeruimde Vyanden. *Severus* wint wederom de partyschappen te boven sijnde, door de zelve in *Engeland*, en bout met haar toestemming *Romenburg* of *Rodenburg* in *Batavia*, digt aan die swaare Bosschen, waar van men in de tijd van de Keizer *Deocletiaan* en *Maximiaan* zeer veel hoort gewaagen, strekkende uit de Rijnlantse en *Woerder-Veenen* tot aan den *Haag* of *Teylingen-Bosch*, en door 't land, dat nu duin is tot buiten Tessel waar van alle die namen van *Wouden* zo gebleeven zyn, achter onze dorpen, als *Spaarwoude*, *Esselyker-Wonde*, &c. Men siet hier van dagelijks noch de bomen uitgraven, en buiten het Tessel, alle de netten scheuren van de stronken, wortels en takken in de grond. Andere Keizers bouden daar andere geheugtekens, yder de *Bataven* vleyende. Ja de eer van haar heldendaden klonk zo door te Romen, dat het hof zelf en de Keizers lust kreegen de *Bataven* haar gelaat, hairvlechten en manieren na te apen. Zy haalden Mattise Zeepballekens, om haar eigen of nagemaakte hairen blond en geelverwig te maaken; zy kochten het hayr van de onzen, en droegen 'er pruiken van. Men zettese in beelden hier en elders, en men schreef 'er lofdigten by, ja de wufste hofpoppen werden gezeid haare hairkrullen met Batavisch schuim gegeeld te hebben. Maar de Keizerlijke oorlogen, om de zeetel van verscheidene gevoert, hebben de *Bataven* byzonder doen streelen, want men zag 't gewigt dat zy aanbragten, haar met Vriesen aanhalende, om dat men op haar trouw staat kon maaken in de party van die Keizer, daar sy 't voor hielden; want het was geduurig weer werk, Keizers te moorden en nieuwe te kiezen. Welke wanordens in 't Roomse Rijk de *Vranken* onze nabuuren noopten, om op de Roomse landen, en haare bontgenooten in te breeken; Zy nestelden aan de Zuidzijde des *Rhyns*, sij bestookten ons gemein best, en gebruikten te meerder haar gewelt op ons, om ons als de schraagen en stutten van *Romens* heerschappy-stoel, te doen wijfelen, en in hare verbonden te trekken, waar tegen wij met gevaarlijke kansen gestaan hebben, en ons eiland met den *Ysel* wel bewaard hebben. Zij wierden dagelijks sterker door de toevloed van de *Konder-landen*, en wij sleten dagelyks, want onse magt buiten den *Romeinen* te baat trok,

Ao. 1951

Procopius.
Zosinus.
Laetus.

Oud Bataviën vol Bosschen.

Dion.

Tweedragten om 't Roomse Ryk doen de Vranken en Gotthen opkomen.

trok, en in 't Land, door de veelheid der langduurige Oorlogen sneuvelde. Wy hielden 't echter uit, en sy wierden gedwongen, hun luk elders te zoeken; Sy verbinden zich dan met de *Allemannen* en *Saxen*, of de Edele Mannen, als die nooit verslaaft waren, en de *S. Haagsen*, of de Bosbewoonders, met welke geduchte Machten gestijft, sy te zamen vallen op *Ceuls*, *Trier*, en *Luykerland*, en daar wijd en zijd alles overwinnende, dringen sy door tot aan Straasburg. *Juliaan* naderhand Keizer, slaat met haar, maar de vyanden stout en dapper, waren aan 't doorbreeken, der *Romeynen*; De *Bataven*, hare Bondgenoten de *Romeynen*, en hare Spitsbroeders, de gebroekte en gehoornde *Gallen*, in 't naauw siende, (want de Schilden wierden al van de ineengeslotene Schilpads-drom, met de handen der *Duytschen* opgespart, en de Moort onder de Romeinen ging al breed weiden) komen onder haar Leger-Koningen, (zo als *Civilis* van zulken Koningen gesproten was) met vollen toe zetten; (een Volk dat vreeslijk is, en ontsachelijke Benden, van den Roomschen Schryver genoemd) om de omcingelden, die in de uiterste nood waren te helpen; men hoorde haar Basuinen brommen, en de Trompetten een vervaerlijk geschal maken; sy vallen zo vinnig in, op de grootste hitte van 't gevecht, dat ze dadelijk reddering maakten, en lucht gaven, aan de geperstten; voorts aan alle kanten even fors uitspattende, herstellen ze niet alleen de strijd, maar doen ze winnen, zo dat dien avond noch der Vyanden Leger-plaatsen ingenomen, haar Vorsten gevangen, en sy alle verstrooit wierden.

Die van de Bataven uitgekeert.

Elders in breeken.

Ao. 355. Am. Marcellinus.

Koenheyd der Bataven en de nadruk van dien.

Daar siet men die naam van hare Koningen, niet meer te beteekenen als Bevelhebbers van Benden, zo als men van *Herulen*, *Quaden*, *Saliën*, en andere oneindige *Duytsche* en *Gallen* vind: want deze *Quaden* en *Saliën*, komen ons wel in *Juliaans* tijd bestooken met Koningen, maar die beteekenden niet anders als Veld-Overstens. Wijl men klaar weet dat sy gemeene best en bestier van Staten, so als wy hadden; zo als blijkt, wanneer sy van de *Romeynea* vrede versochten; zeggen sy, door die van hare Staten waren afgezonden, dat het nooit de wil of meening van hare Staten was geweest, de *Romeynen* zo te verongelijken; maar dat het graauw, tegen de wil der Leden van haar bestier sulks in oploop had gedaan; om welke overeenkomst in vorm van Regeering den Keizer *Juliaan* ook te gemakkelijker, een vreede tusschen ons en de

Am. Marcellinus.

Ao. 364.

Zosimus 365.

 twee

De Quaden en Saliën in het Bataafse gemeyne best.

twee Volkeren: *Quaden* en *Saliën* trof; zo dat ze by ons haar nederfetten en in een zelve gemeene best zamen smolten, sonder onderscheid, even als nu de eene Provincie met de andere verbonden is; want hy versocht onze Staten Volk uit ons gesamentlijk te mogen werven, gelijk toegestaan wierd, volgens ons oud Verbond met het Roomsche Rijk, en alle de Legioenen uit de *Saliën* en *Quaden*, zo wel als uit de *Bataven*, op de been gebragt, hielden de naam alleen van *Batavise* Hulp-benden: *Valentiniaan* bediende sich van deze *Batavieren* wonderwel in *Brittaniën*; want wanneer (dit zijn de woorden van *Marcellinus*) de *Bataven* gekomen waren, en de *Herulen*, en andere, steunende op de macht en 't geweld, dat hy wist, dat sy toebrachten, voerde hy de zynen uit het Leeger, en voort gerukt zijnde na Londen, de oudste van de *Britse* steeden, van de Nakomeling *Augusta* genaemd, verdeelt hy al dit brave Volk in drommen, en valt de troppen der vyanden ruytende, en in 't wild, alles verwachtende aan, slaat en verstrooit haar; neemt de stad in, en behoud de *Bataven* daar in tot besetting, en maakt *Civilis*, de Naneef, na reedenschijn, van die brave Heirvoerder der *Bataven* voor de *Vryheyd* tegen de *Romeynen*, onder *Vespasiaan*; tot Bestierder van dat Rijk. Maar de Roomsche Mogentheid, door de loosheid der *Constantinopolitaanse* en *Roomse* Bisschoppen, in 't Oosten en Westen verdeeld, maakte nu en dan, zeer gespleeten, ja tegenstrydige gevallen en belangen; de Roomse zag geerne de Keizer van honk, om zelf te heerschen, en de andere had de Zeetel van 't Rijk geern in de Hoofdstad, om sig daar door ontsachelyker te maken; dat eindelijk door veele loose en 't Rijk verdervelijke aanslagen, de Roomse na sijn sin kreeg, van *Lombarden*, *Gotthen*, ja *Phocas* de Keizer zelf geholpen. Door welke tweedragt van de onderleggende te hulp wierden geroepen allerley Barbaren; als de *Cimbr n*, de *Sarmaten* en *Geten*, onder veele nieuwe namen, meest van 't swerven van de *Vryheyd*, van de stand der landen die ze verlieten genaamt, als *Wandelen*, *Langebaerden*, *Al-aenen*, *Vranken*, *Heerkens*, *Adelmannud*, *Markmannen*, *S. Haegsen*, *Wilden*, *Slaven*, en om haar geschilderde lichamen en scheepen; *Picten*, *Noordmannen*, *Dennen*, van de kloekte der lichamen; en *Wenden*, *Hunnen* en andere, die van de *Gotthen* eerst met vrye wil bestiert wierden, te mets om de buyt te deelen oneens, hier en elders haar neerplanten, de Vriesen waren boven deezen om de paarden, stoutheit, en Zeemanschap, en haare hardnekkigheidt voor de *Vryheydt*, geacht;

Zosimus. Am. Marcellinus. Ao. 369.

Am. Marcellinus.

Een Bataafse Stadhouder over Londen door de Romeinen gesteld.

Gaguin.

Procopius.

Arnoldi.

zo dat zy haaren naam zelfs boven *Bataven* deeden uitsteeken, en men haar noemde, als men der *Bataven* en andere haare bondgenooten landen meende. *Romen* zelfs ingenoomen zynde van *Alaric de Goth*, zo maakten ieder sijn zelven meester; waar door wy van onze bontgenootse hulp versteeken, ziende dat 'er in de overstromingen niet beter te doen viel, mede verbonden met de *Vranken*, *Saxen* en *Vriezen*, waar onder wy doenmaals genoemt wierden; en ons met hulp van onze magten in *Brittanniën* gebleeven, daar van meester maakten; terwyl andere van die soort onder *Marc Omir*, vermeesterde de *Belgen* en *Gallen*, en gaven na haar naam aan die landen de naam van *Francia*; maar deze vervielen om de seden der Fransen tot de keur van een Koning in de plaats van een oorlog-gezaghebber, als *Marcomir* geweest was, en kennen *Pharemond* voor haar hoofd, so dat van *Pepin de Grove*, Zoon van *Martel*, *Carel de Groote* voortgesprooten, deze aan de Kroon van 't Ryk quam, loosluk gebruikende de overfijne valsheid der Roomse Kerk-staatkunde, door welke eindelyk de Paus *Italiën* baas bleef, 't Ryk eerst aan de *Vranken*, en daar na, om dat zy te veel na der Franse lichtheid, volgens den aard van de *Gallen* rooken, aan de *Alemans* bleef, de Fransen houdende hun deel in de Kerkampten en de scholen. Met deze nu in de plaats van *Gallen Franken* genaamt, voerden wy om de paalschydingen der Mattise, onse bloetvrienden, veele oorlogen, in de welke *Clotarius* Vader, *Childebert* de zesde der Franse Koningen, eenige der onsen gevangen hebbende, zeer verwaandelyk die *Bataven* mede sond, in sijn gesantschap aan den Keizer *Justiniaan*, in Constantinopolen Hof houdende, om door die schyn zich te toonen, als of hy meester van ons, en beheerscher der *Batav.n* was, met welke valsche eer, geweldig der Duitsen en Fransen Opper-vorsten zyn opgeschikt geweest. De Bisschoppen stelden alles in deze tyd in rep en roer. De een *Arriaan*, d'ander wat vreemder zynde, maar alle op de aardse magt doelende, en happiger onder al 't veinsen na de Ryks- als Herderstaf. De eerste onder de Christenen in *Brittanniën* vroom zynde, bekeerden met zeegen ons en andere Heidenen, door leer en leeven, van welke wy op de *Vriesen* naam gaande, in *Brittanniën* van 't Euangelium kennis begonden te ontfangen; maar door de meenigte der *Cimbren* van verscheide naamen, moesten wy dat land ruimen, en namen de hertred wederom by onze landslieden, van

Onder geleide van Midan. Hengist. Octa, Ebissa en Cherdrik, Vriesen.

Ao. 420.

Ao. 476.

Ao. 590.

Procopius.

Schifting van de rest der Ryksmacht door de Kerkelyken.

Aschafnaburgensis. 't Licht des Christenheid aan de Bataven en Vriesen in Brittannien. Beda.

De Engelschen zo genoemt.

Procopius.

van de engten en hoeken , waar inze haar gehouden hadden tegen de *Vranken* en *Britten*, het oude volk met ons overvoerende , aan de welke wy plaats gaven in *Bataviën* of *Fladertingen*; en in die overtogt wierd *Willebrord*, en andere heilpreekende mannen, overgebracht, die ook zelve in onze oude of *Vriese* taal gepreedikt hebben, zynde gekomen (ſtaat 'er) by die Volken, waar uit de *Engelsen* en *Saxen*, die doenmaals *Brittanniën* bewoonden, gekomen waaren over veele jaaren.

Ao. 140.

Wy hebben om haar te dekken 't Huis te Britten voor aan den Rhyns uitloop gebouwd ; en om de aanloop der Noormannen, eenige Wyken verſterkt, en tot Steden gemaakt. Om van deeze eenige kennis te hebben, dientmen te weeten , dat in de tyd van *Antoninus* onder de ſtedekens wederzyds den Rhyn en Waal, deeze meeſt bekent waren, van de Zee af.

Tabula Pucingeriana.

Ortelius.

Ptolemæus

Kalstooren, of de Vuurbaak van Caligula.
Huis te Britten.
Romenburg, twee Catwyken.
Ara Romana, Lugdunum.
Albiniana Alfen, Forum Adriani.
Prætorium Agrippinæ.
Matilo.
't Swart Huisken, een gehugt of Herberg.
Lauri, een Herberg.
Trajectum, Oud Drecht-Uytrecht.
Vada, Wageningen.
Grines, Rheenen.
Ter zyden af Batenſtein, of 't Slot van Viaanen met zyn Wyken.
Batavendeur of Rechthoff.
Caſpingium.
Elemum.
Tablis.
Arenem.
Nimwegen.
Leveſanum, Levendal.
Vreas Tempel.
Baduas Boſch, Doreſtadum.
Burginatium.
Colonia Trajana. Xanten.

Van deze allen wort weinig gewach gemaakt by Strabo , by Herodotus Pomponius Mela, Appianus, Alexandrinus, en de eene Plinius, die de Rhyn wel beſchryven, maar van geen Steeden reppen, ſo dat het welvaren kort hier moet die verandering gemaakt hebben.

Voorts

Voorts Vlaardingen, de Burgt aan de Breede Heel, of den Briel, en twee Slooten op Schouwen.

Steeden en Slooten in Frisia Fladitinga.

De Stad *Cats*.

De Burg en Tempel van *Nehelennia*, en by de Fries aanwoonders Veronle en Memelaca Sturem, Vrougeist Grebbe aan den Helder, de Burg op 't Vlie.

Fostwerd, Burg en Tempel op Ameland.

Gelyk het Slot op Texel.

Hier is aan te merken dat den *Rhyn* door de *Lek* zeer verswakt en op veele plaatsen verloopen, verandert, verspart, ja onsichtbaar geworden is, en daarom geen groote seekerheid te gronden, op de strand der plaatsen, voor de schrikkelyke stormen, die ten tyde van *Carel de Kale* alles hebben overhoop gesmeeten. In die onweeren is de *Rhyn* door 't Zeezand gestopt by *Kalstooren*, tot even boven *Catwyk* op Rhyn, en sleepte sylings uit zyn flaauwe vloet, boven *Haarlem* heen na *Alkmaar*, doch is daar van weynig in de rentboeken, en maar een kleine Vliet by *Haarlem* loopende, bekent. *Dordrecht*, *Rosenburg*, *Roon* en *Putten* wierden gesterkt, nevens *Schoonhoven*, *Aza Hercules*, *Arkel* en meer plaatsen met wallen en toorens verzien, gelyk byzonder *Uytrecht*, want daar sette den Bisschop zyn zeetel, en de Roomse Bisschoppen hebben dat over al weeten te beschikken, dat haare Zeetels wel versterkt wierden; want hier door zyn de meeste steeden in gantsch Duitsland gekomen, alwaarmen buiten Roomse volkplantingen en leegerplaatsen geene Steden en kende voor 't preediken van de Christelyke Godsdienst, ook was dat noodig om dat den eersten aanval der Heydenen was op de plaatsen der Bisschoppen, die weder zulks deeden aan de Heydense Opper-Paapen.

Ao. 860.

Oorzaak der Steden en haare Sterkten.

Arnoldi.

Deeze plaats was een versterkte brug over den *Rhyn*, voor den dienst der Romeynen, om daar door in de landen der *Marsen*, *Frisævonen* en andere Vriesen in te vallen, en was nu door *Marcellyn Wilbrord* en *Suidbert*, uit *Engeland* overgekomen met eenige *Bataven*, *Vriesen*, *Britten* en *Engelse* van aanzien, al merkelyk aangewassen, wanneer een van onze of *Vriese* aanzienlykste Vorsten, *Radbod*, den aanwasch van die Stad te zeer in 't oog stak, en hy de zelve innam, de Kerk van St. Thomas verdelgde, en met een veel deed lyden aan de nieuwbekeerden, tot hy van *Wolfrand* bekeert wierd, en stond gedoopt te werden; dog (zo men zegt)

de voet uit de vont te rug trok. *Adelgil* zyn zoon, bleef Christen; maar *Radbod de Tweede* met *Wittekind van Saxen* vervolgde de Christenen streng, tot *Carel de Groote Wittekind* gevangen kreeg, en *Radbod* na Deenmarken vlugte; van waar weergekeert, liet hy door *Hariald* de Hollanders ontzeggen; maar wierd door *Pepyns* tussenkomen vereffent. Immers *Carel de Groote* ontfing een uitmuntende dienst van *Bataven* en *Friesen*, zo wel als den *Paus Leo* tegen de Saracenen, die de Kusten van Italiën, ja de Voorsteden van Romen quamen verwoesten; want zy sloegen haar veel volk af, en tot een geheugteken der gedoode Vyanden wierd de Kerk van *St. Michaël* gebouwt, waar na eenige der zelver Eedelen in den droom gewaarschuwt wierden, zo als zy uit *Apuliën* overwinnaars na Romen keerden, dat zy op een Hoeve 't lyk van *St. Magnus* zouden vinden, zo hebben de zelve dit lyk van daar op haare schouders gedragen en in die Kerk van *St. Michaël* neergezet, en daar by een Gasthuis en vry herberg voor haar volk getimmert, die van jaarlyks inkomen wel wierd verzien. *Carel de Groote* om deeze en andere vrywillige diensten door *Vriesen* en *Bataven* in Duitsland en Italiën tegen veele wederspannige Heidenen en Saracenen gedaan, gaf haar gezegelde brieven, waar in haar dapperheid zeer word geroemt, (die nog in 't land gezien konnen werden) en vryde haar van alle lasten, en stond haar toe te kiezen uit haar eigene vrye keur een Hoofd, die zy *Poteſtaat* zouden noemen; waar van zy de eerste kozen *Magnus Fortinan*, de zelve die haar vrywillig opgetrokken zynde in Duitsland en Italien, als haar *Vrye* Gezaghebber had geleyt, tot *Fokko Ludignan* daar na gekooren wierd tot het zelve gezag, na *Fortinans* dood, wiens volger *Adebrik van Adeleen*, de Neef van den Bisschop van *Uytregt*, versloeg *Gustan Lappon*, Koning der Sweeden, by *Collum*, en na Hem *Hermana de Normans*, zo wel als *Ygo Galama de Wenden*, en zuyverde de landen van deese verdelgende landloopers. Maar hier zietmen wederom de hovaardy der Duytsen; want *Carel de Groote* was Duytser gebooren, die (Keizer zynde) ontfangt uit liefde van ons volgens het oude Verbond met Romen, onse gemeyne hulptroupen tot zyner baten, heerlyke daaden uitvoerende; Onse eigene daar toe gekoorene Hoofden, voeren de zaken uit als Helden, en de Keizer laat zich aanleunen, als of wy van 't Ryk afhankelyk waaren, met ons af te houden de lasten en schattingen, dit had hy goet te schenken; want hy gaf niets van

't zijn,

Ao. 692.

Ao. 765.

Raphaël Volaterran Ao. 807.

Helden-daden der Bataven en Vriesen.

Ao. 819.

't zyn, de Volkeren waaren in haare suivere *Vryheid* gebleeven, gelyk zyne brieven die *Vryheid* best bewyzen, met te zeggen, dat zy met haare eigene Hoofden leydsluy en Eedelen opquamen. Voorts verzoekt hy of staat hy quanswys toe, dat zy haar eigene *Potestaat* zouden kiezen, by die gift verloor niemant van zyne Hovelingen een ampt, want zy bleeven die kiesen gelyk voorheen, *Vry* en uit haar zelven, daar de *Bataven* noch al geen sin in hadden, om dat deese geseegelde brieven scheenen een indracht op haare *Vryheid* te dreigen, hoewel de *Vriesen* by na nooit de Zoon namen van den overleedenen, gelyk uit de verscheidenheid der namen blykt, en zo zelf kiezende, wel *Vry* bleeven, die de Deenen en anderen braaf uit de landen weerden. Deese Deenen in *Vrankryk* ingeboord, branden en verwoesten daar alles, trokken met een swaar heyr over in *Brittanniën*, dooden den Koning *Edmond*, staken met een swaare Vloot over aan onze stranden, setten op de *Hond* ingevallen haar manschap neer, deeden een stroop door al 't vlakke land, sloopten veele burgten en minder plaatsen, als *Wiltenburg*, *Egmond* en *Voorburg*; beleegerden *Uytrecht*, waar van ze muyren, Toorens en Poorten met de Kerken om ver worpen, en Dorestadum of *Wyk te Duyrsteede*, en setten alles in koolen tot boven *Ceulen*. Men roemt in deese oorlogen zeer, twee Hollandse Ridders, *Gerold* en *Dibbold*. Van deze Deenen wierd gemarteld by *Jeronimus*, die van *Hungerus* de Bisschop van *Uytrecht* in Holland was gezonden, welke Bisschoppen nu eens aan het eene Hof, dan eens aan het andere aanhang makende, de zaken, zonder aan te merken het algemeyn welvaren der landen, so veel verwilderden in 't weereldse, als se nut scheenen aan te brengen in het geestelyke, na evenmaat der aanwas van de Achtbaarheid, glans en macht der Pausen in Romen, haar selven meest regelende, terwijl zy onderwylen nooit ophielden van in alle deelen van Holland, Zeeland of Walcherland, Vlardinga of Vlardingiacum en Kinheymerlanden, altyd wat na haar te halen. De samengetrokkene beschryver noemt *Vlardingiacum Fladertinga*, en neemt *Fladirtinga* niet voor een Stad, maar so het behoord voor 't geheele Landschap, en zou myns bedunkens wel konnen zyn, volgens 't afschrift van *Uytrecht*. *Vliedertinga* van den *Ysel* of de *Veluw*, gantsch *West-Vriesland*, *Kermerland* en het oude *Noord-Holland* daar onder begrypende, waar van de *Veluw* by de *Saliën*,

Eygen Vleyery van Karel de Groote ontrent de macht van 't Ryk.

Ao. 836.

Vriese Kronyk.

Loosheid der Bisschoppen.

Gerardus Novio Magus.

Jac. Meyerus.

Palen van Fladirtinga.

en *Zuyd-Holland* van *Kuylenburg*, *Buyren*, *Tiel* en de *Betuw* af tot aan *Gorcum* en *Heusden* toe by de *Quaden* wierd bewoont. De reſt by de oude *Bataven*, *Caninefaten*, *Britten* en *Weſt-Frieſen* in die tyd ſamen *Fladirtinga*, nu Holland en Weſt-Vrieſland en yets van Gelderland.

Onverwrikte ſtand der Vryheid.

Niet tegenſtaande alle deeze ſwaare beweegingen blykt echter nergens dat de *Badauwers*, *Bataven* of *Vliedertingers* met de *Vrieſen* Fries aanwoonders, *Sturiërs*, *Marſen*, of ingenoomene nieuwe volkeren in der *Bataven* gemeyne beſt, die na haare naamen genoemt zyn, eenigſins zyn vervallen van die eedele *Vryheid* die haar aangebooren, en zo vaak met zo veel Heldenbloed des volks verdeedigt was. Wat de naam van Koningen aangaat die wy onder alle de *Vrye* Duytſe Volkeren ſo wel als onder de *Bataven* en *Vrieſen* ontmoeten, weeten en ſien wy uit alle de voorvallen nooyt meerder geweeſt te zyn van *Bataven*, *Vrieſen*, *Caninefaten*, *Quaden* en andere, als ten hoogſten Veld-Maarſchalken, welker doen en laaten by de zelve Staten bepaald wierd van welke zy aangenoomen en gekooren wierden, welker aanneemingen ons by veele voorvallen in *Civilis Brinio* en anderen gebleeken zyn, en de Staatsvergaderingen blyken klaar zodanig te zyn geweeſt van den beginnen, gelyk zy nu noch werden gehouden, van de welke de Staatkundige Hiſtorie-Schryver ons aldus nalaat, in 't beſchryven der Duitſe zeeden.

Wat Vrieſe of Bataaſſe Koningen waren.

Tacitus.

„Op een vaſtgeſtelde tyd komen in een Boſch, (door de Godsdienſten en oude Godvreezentheid heilig gehouden van alle voorvaderen tyden) te ſamen alle die volkeren, die van een Tuk en uit de zelve Stam voortgeſprooten zyn, met dagvaardingen by afſendingen van yeders gemeyne beſt, en zo 't de nood vereiſcht op gezette dagen, alleen daar in met een *Vryheyd* die wat te verre gaat, miſſende dat eenige wel een dag drie of vier aan zig zelven neemende, of met des *Vrye* volks toeſtemming noch niet klaar zynde, later aankomen, om datze niet overheerſcht noch gebooden konnen werden. By deeze ſtond het vry de grootſte zelf te beſchuldigen, en na den hals te dingen, gelyk 'er ook zeer groote Hoofden gedoemd, en na der Volkeren rechten gedood zyn, andere uit de landen weg gevlugt en verbannen wierden; maar by die vergaderingen werden de Voorſten of Vorſten, en de honderden op andere plaatſen vyftigen, veertigen, ſes-en-dertigen of andere gekooren.

Staatsvergaderingen van ouds.

De

De Koningskens wierden in die Vergaderingen gehoord, eerder als boven gezegt is, met een aanzienlykheid om te raaden aan de vergaderde Leden als met een macht om yets uit haar eigen Hoofde te konnen gebieden. Van zulken vorm bediende men zich doenmaals en nu by de Duitſen, die geſtaadig dachten op uitbarſten uit haare landpaalen, om te roven op hare buuren, en nochtans quamen deſe Leeden der vergaderingen uit hare gehuchten; maar by de *Batavieren* die haare vaſte ſeet en woonplaats verzekeren wilden, wierden Steden gebouwt, welke vaſte vergadering maakten met een uitgekooren manier boven de *Vryheid* en zyn beſtier van *Solon*, *Plato* of andere wyzen uitgedagt, zo de beſte der *Italiaanen*, *Conneſtagio*, *Bentivoglio* en meer anderen ons ter eeren na geven. Dewyl nu zulke Steden zonder beſtier van recht en Stads zaaken niet konnen verbeeld werden, zo is daar uit volgende, dat de Leeden afgezonden van haare Steeden met de Landsheeren, zynde de Ridderſchap, die de zaaken van gerechte ten platten landen beſtierden, en op de burgten woonden, tegen alle overvallen gereed, en door de inkomſten van Landen, Boſſchen en Wateren onderhouden, de Vergaderingen hier uitmaakten, waar van wy noch overig houden, dat de Ridderſchap hier Landsheerlykheden moeten bezitten; Aan deze alſo vergaderde Staaten dan konden eertyds even als nu de verdere inwoonders met Koopmanſchappen, handwerken, landbouw, Viſſchery en Zeevaart beezig, haare gemeyne beſt-zaaken vry en onbekommert vertrouwen.

De Beſte manier en vorm van Vry beſtier by de Bataven.

De afgezondene van de Steeden wierden hoog geacht, om dat ſy grooten laſt droegen van de Vergaderingen te moeten bywoonen in reizen en tochten, zo wel als om de Veldtochten te verzellen, en die deeden echter zulks geerne, om kennis van zaaken te hebben, en de goede meiningen van haare burgers voor te dragen. De Ridderſchap deed zulks meede even geerne, want zy behaalden op die Vergaderingen de eer van Krygsampten, in de welke zy eer en voordeel konden bejagen. Het volk beminde haar dan en achteſe hoog, om dat het zag, hoewel zy 't gemeyn bezorgden, en hoe Ridderlyk den Adel lyf en leeven waagden, voor en nevens haar voor de *Aeloude Vryheyd*, en die beide wederom beſchermden ook het haare, door de gereetheid van 't volk; want beſoldigen was hier niet bekent, en elk was (als 't de nood eiſchte) ten oorlog gereed, de Geeſtelyken uitgezonderd,

Onderlinge Band en Liefde van 't Volk en de Staaten.

die altyd buiten de eerste Martelaars, wel op haar gemak en 't bewaaren van haar eigene veiligheid, met voordeel gelet hebben. Doch laat ons wederkeeren tot *Carel de Groote.*

Historie der Vranken. Deze was Koning der *Vranken*, een deel van 't volk dat by *Straatsbug* door de *Bataven* zo gekrauwd en geslaagen wierd onder *Juliaan*, 335. Om dat onze *Vryheyd* zo veel te kort gedaan is door de Klooster-schriften en andere weinig bequaame Historiën, ten aanzien der *Vranken* en Fransen zo wel als Duitse Keizers of Koningen, eischt de reeden die *Vranken* en haare gevallen te kennen. 't Is een spreekende naam, de meeste Duitse gemeen, die zich *Vry* maakten of gehouden hadden van 't Roomse jok: *Vrank* beteekenende fier en *Vry*. Sy komen op die naam te berde, na de swaare neerlaag van den Keizer *Decius* in *Mæsiën*, mogelyk meede als de *Gotthen* uit *Cimbren*, even als de *Scythen* van onvaste huishouding, en in weinig jaren honderde mylen van hare Standplaats, waar in zy dan in de Historiën werden vermeld. Zy vallen over den Rhyn in 't Ceulse, onder *Gallus* en *Volusianus*, en werden van *Aurcliaan* geslagen, van *Juliaen* daar na, als boven. Zy ontfangen deels met geweld deels met verdrag van de Romeynen eenige streeken Lands in 't Ceulse en het Tongerse, waar van zelfs eenige voortkroopen in de Kempen en langs de Schelde. De *Saliërs* uit haar mede gesprooten, quamen met andere op de naam van *Quaden* in ons verbond. *Bruchters*, *Emserboeren*, *Westphalingers*, *Minders* en meer andere, als *Catten*, *Chamaven*, *Sicambren*, te vooren lang bekent, maar alle te samen met de naam van *Vrank* in haar schik. *Constantyn de Groote* heeft haar getracht te verdelgen; maar zy zyn onlangs de neerlagen altyd weer op de been gekomen, hebbende elken Spruyt en volk zyn eigen Vorst, sonder eenige oppermagt, als in den oorlog. *Stilico* die haar Vriend wierd gehouden en daarom gedood, wierd door de West-Gotthen gewrooken, met het inneemen van *Romen*, waar op de zaaken van de Romeynen verargert zynde, de Vranken met eenige der Landsaten geholpen, eenige Zee-kusten van Galliën innamen, alwaar de Vranken een Hoofd koozen, wiens eernaam wierd *Fara Mond*, om te doen zien dat hy veele *Vrye* Volkeren bestierde, beteekenende de Mond van veele Geslachten. Hy wierd gekooren, als men van *Brinio* weet, in 't veld, in 't midden van het heyr, op een schilt ge-

Ao. 254.

Haar verwandeling.

Ao. 256.

Ao. 358.
Ao. 416.

Ao. 410. Romen ingenomen.

Ao. 418. Eerste Koning der Vranken.

gezet, die van de voornaamſten wierd opgetorſt, by Koning *Wilhem* van de Vrieſen, (als volgen zal) geëiſcht.

Sy werden van de Romeinen weer van de Galliſche Kuſten, en zelfs over den Rhyn gedreeven. *Clodion* werd na hem te Diſparg gekooren, die van *Aëtius* geſlaagen wierd, als hy weer over den Rhyn aan de Franſe zyde gekomen was; maar hervatte die tocht, en viel in tot Henegouwen, nam Cameryk en meerplaatſen, en eindelyk *Amiëns*, daar hy ſijn Zeetel veſte, en liet *Merveich*, om zyn ſterkte Zeekalf genoemt, want zyn eigen naam is niet bekent, tot voogd over zyn Zoons; die werd meeſter van Ments, Luyk, Picardyen, Normandie, en Iſle de France. Na hem werd gekooren een Hoofd, die om ſijne hoereryе en Kinderenmakery *Childeryk* of *Kinderryk* genoemt wierd, en daarom uit het Ryk gedrongen, doch weer ingehaald wiert en won *Lottheringen*, *Beauvais* en *Parys*. Hy hield ſijn Zeetel te Doornik, alwaar 1654. in 't graven onder een oud huys, zyn graf, en daar in een ring met ſijn beeltenis en naam is gevonden. *Ludwin* of *Clouis* volgde hem, wierd ſijn Chriſten, ſloeg *Alaric* de Goth, en over al tegen de Auriaanen geholpen, bracht de Weſter-Gotthen onder, van de Ooſter-Gotthen ſchrikkelyk geſlaagen, ſtorf te *Parys*. Hy ſmeet het jok der Gallen van haare halſen, de Romeinen 't land uit, ſloot de Gallen onder zyn volk tot een gemeyn beſt, die ook te ſamen ſterk Kerken en Klooſters aanbouwden, waar in te mets de eedelſte, om de voordeelen en veiligheid in quamen, als Biſſchoppen en Abten. *Vrankryk* door 't ſchiften van veele Konings kinderen, deed weinig tot *Juſtiniaans* tyd, *Theodebald*, *Clotharius*, *Cherebert*, *Chilperic* wierden vry kleinder, en de laatſte van alle vermoord, en bleef met klein geluk en veel beroerten 't Ryk tot aan *Carel de Groote*, blyvende de waare macht in handen van de eerſte Hof-Meeſters de *Maires* of *Guardenobles* van de Koningen, zo ze jong waren, tot het eerſte Gezag uit was, door *Pepyn de Korte*, tot Koning gekooren, die veel braave zaaken uitvoerde, en na hem op de Ryks-Zeetel quam. *Carel de Groote* na zyn Broers dood, vond vier ſwaare Vyanden, *Saxen*, *Lombards*, *Hunnen* en *Sarazyne*. Van deze waaren de *Saxen* onverwinlyk geweeſt, hadden al haare Volkeren met gemeen belang eenig gebleeven.

Ao. 428.

Haar inbreuk in de Nederlanden en Galliën.

Ao. 458.

Overwinningen tegen de Gotthen.

Ao. 511.

Ao. 751.

Carel de Groote de drie andere Vyanden latende, valt dan met

al

Karel de Groots victorien op de Saxen.

al zyn geweld op de *Saxen*, die heidens ſijnde, en de *Vranken* Chriſtenen van beide ſyden onder haare Vaandelen, voerden by na de bloem der Heidenen tegen die der Chriſtenen, waarom deze kryg van de meeſte den oorlog van Godtsdienſt genoemd wierd. Hy ſloeg de *Saxen* by 't Slot *Eresburg*, verwoeſte de Tempel die men *Irmenzul* noemde, *Arminius* als een Zuyl ter eeren gebouwd. Drie, vier en meermaal ſloeg hy, zo men de Klooſterſchriften zo ver kan geloof gunnen, de zelve, en zo veel reizen hervatten zy de moed, om nieuwe kanſſen te waagen, tot dat zy door de neerlaag van *Diedryk*, 's Keizers Neef (die by eenige werd geloofd een Voorzaat van onze zo geloofde eerſte Graaf *Dirk* te zyn geweeſt; maar 't een met zo weinig zeekerheid als 't ander) opgeblaazen, de laatſte klop kreegen, zynde met eenige Weſter- en Noorder Vrieſen, heidenen zynde, door andere *Vrieſen*, *Caninefaten*, *Bataven*, *Quaden* en *Saliën*, des Keizers vrywillige hulpbenden onder *Fortinan*, haar eigene Gezaghebber, ſo geſlaagen, dat *Wittekind* en *Albion* mat en afgeoorlogt, en te ſwak door zo langduurige verliezen, haar overgaven, en de eer aan onze landsgenooten lieten, van de Opperhoofden zelfs gevangen mee te voeren, en aan den Keizer op te offeren, die haar hoog achtende, om de manmoedige dapperheid die zy hadden laten zien, *Wittekind* in 't Hertogdom van *Angria* ſtelde, na dat hy met *Albion* en veele Grooten uit de Saxen in 't Hof van *Carel de Groote* tot *Atigny* in Vrankryk den doop ontfing.

Krygseer der Friezen by Karel de Groote verdiend.

Ao. 785.

Bekeering der Saxen.

Na deezer bekeering kreeg Duitſland ruſt, en de Keizer elders zyn oorlogs-eer in alles door de Pauſen geholpen, die deze of die na 's Keizers belang in den Ban deed, en zo zyne overwinningen ſeer hielp bevorderen. Hy deed ook aan de Paus en leed van hem, dat zyne mogendheid onwaardig was, 't was die grooten Prins niet genoeg het paard te houden van de Paus in 't aftreeden te Reims; maar hy ging zo lang als hy was leggen op de grond om zyn demoed en eerbied te bewyzen; ondertuſſchen wreed genoeg zynde en ſterk hoerende. Na zyn dood had *Louis de Goede* veel te doen met Saracenen en Deenen, wierd afgezet, en met vrye raad van 't Franſe volk weer herſteld.

Thegan. Ao. 816.

Inval der Deenen en Nooren.

De Noormannen vielen in zyn tyd in Vlaanderen, ſloegen tegen een Graaf der Mattiſe by Walchren; Verſterkten haar zelven in Catſand, en de kant van Sluis naar 't Ooſten, bouden daar een ſterk-

ſterkte tegen *Carel de Caluwe*, om van de *Scheld-Maas* meeſter te blyven, verjagende de Vranken. Hem volgt *Karel de Kale*, van wien de oude Schryvers ons willen opdringen den eerſten Graaf *Dirk* te zyn gegeeven. In zyn tyd ſyn de Noormans zo ſterk in Vrankryk geweeſt, dat 'er naauwlyks Steeden, Kerken of Klooſters waaren, die haare vinnigheid en wreetheid niet en voelden. *Rouan* wierd verbrand, en de Deenen onder Haſteng, verwoeſten alles rondom *Parys*, zo dat Koning *Carel* haar uit zyn Ryk koopen moeſt, en zy Vlaanderen en een deel der Vrieſen overloopende, *Hamburg* innaamen. Deze weg zynde, had het deeze Karel ruim quaad genoeg tegen Bretons, Gaſcons en Noormannen, die de *Seine* met Scheepen opgevaaren, al het land verwoeſten, en onder andere Steeden *Beauvais*, en langs de Loire, beroovende Tours, enz. De Koning haar tegen gaande, werd by na aan ſijn Broeder, op ſyn Ryk geſtort, overgeleevert, en bleef van zyne meeſte Onderdaanen gehaat en veracht; Doch zyn kans en eer keerden wederom ten beſten, hy wierd Slaaf van de Paus, en kreeg 'er voor de Keizerlyke Kroon, en die van 't Koningryk Lombardye. Na zyns broeders dood meende hy de zoons van ſijn Broeder 't haare te ontneemen, maar werd geſlaagen, en daar na met vergift van kant geholpen. Nu blykt uit deeze Konings leeven geen ding minder als dat hy eenig beſit in deeſe landen heeft gehad. Louis de II. de III. en Carloman deeden niet van belang, als dat Louis de Noormans kocht uit *Nimwegen*, van waar zy hem zouden beſtookt hebben, zo liet hy *Godefroy* en *Sigefroy* gaan, geevende aan den een (Chriſten geworden) Vrieſland met een baſtaart dochter van Lotharius ten huwelyk. Hoe wel deze gift is, kan men zien uit de voorige eevenzotte gift van *Vryheid* aan de *Vrieſen* door *Carel de Groote*, en dat alle de zelve Schryvers de Vrieſen reeds derven van de Noormans te vooren overmeeſterd noemen. Godefroi wierd zo wel als Sigefroi van de zelve Koning verraderlyk vermoord, op een by eenkomſt in een Eiland van den Rhyn, met al de Nooren en Vrieſen van haar gevolg; maar twee van de zelve namen de Brabantſe zyde der Scheld-Maas in, daarſe by na alle verſlaagen bleven, tot Rol op Engeland gemiſt hebbende, de *Seyne* opquam, en won Rouaan, trouwde Giſele, de Dochter van *Carel de Simple*, en werd Chriſten, houdende voor hem als Hertog Normandie; Hy won veel in Breta-

Ao. 840.
Ao. 844.
Ao. 853.
Mezeray.
Ao. 875.
Ao. 879.
Chron: Franc.
Ao. 885.
Mezeray.
De Betuwe.
Ao. 890.

De Vryheid werd niet verlooren door Stroop.

gne, maar men vind niet dat hy onse *Vryheid* krenkte, of Uytrecht en meer plaatsen in nam, dat naderhand wel by een ander of uit andere oorzaak is geschied, waar van men geen recht noch besitting kan afleyden, anders zoude nu 't gantsche Gelder, Uytrecht, Over-Yssel en een deel van Holland en Groningerland konnen gezeid werden onder de Koning van Vrankryk of Bisschop van Munster te staan, want niet langer hebben in die tyd de Nooren hier, als daar na de Franse by onze tyd mogen banken, 1672. Het Duitse Ryk als 't Roomse dan aangemerkt zynde, heeft niet verder, gelyk boven beweesen is uit haar eigene Schryvers, als verbond gehad, met ons, zo vry van haar, als zy van ons erkend, malkanderen beschermende, en wederzydse Vyanden bestrydende. De *Vranken* hebben ons nooit ondergebragt, en die wy van haar in onze broederschap en gemeine best hebben ingelaten. Namentlyk de Saliën hebben haare Vryheeden behouden, en op de onse niet te seggen.

Overval.

De Noormannen of Deenen hebben ons niet onder konnen brengen, so dat sy onse Steeden of Personen haar verslaafden. Stroopen en Invallen zyn van geen meer gevolg, als of Ballingen of Zee-roovers iets uitvoerden. Wie wyst *Holland*, aan *Gelderland* onderhoorig, om dat *Marten van Rossen* den *Haag* en andere plaatsen uitgeplunderd had, of wie grond eenig recht voor 't geslacht van *Amstel*, of voor de Waterlanders en Kermers, om dat sy *Uytrecht* ingekreegen hebben. By na alle landen hebben so iets van haare Buiren geleeden; maar daar uit spruit niet het minste recht, als men 'er weer uitgesmeeten is. Om recht uit te spreeken, Wetten te geeven, Regeering te bestellen, lasten op te leggen, wegschenken of een meester te geeven. Niemant sondigt ook met die ge-

Vleyery.

booden tegen te gaan, en zulke gedroomde meesters met alle manieren te toonen het ongelyk dat zy hebben. Men moet sig tegen haar geweldelyk te weer stellen, en geen de minste overgave van zyn eigen aan sulke dulden. De Duitsen hebben ook sulks moeten bekennen en de Fransen; maar al haddense recht gehad, so hebbense dat doch weg gegeeven, so kan hier niet gedacht werden, iets dat op goede gronden staat in 't wegschenken van

Of gesmeede Afhankelykheid van oude Land-Beschryvers.

Carel de Kale of *Carel de Simple* of *Otto*. 't Scheelt ook niet op wat tyd dat die giften zyn gegeeven, want niemant van die had 'er geeven aan, of men zou moeten rechtveerdig houden al wat de Vleyery voor tytels der Vorsten droomt. Als een Tytel aan te nee-

neemen, regt gaf van onderwerping, zo bezaaten de meeſte Vorſten malkanders Staaten , of zou een Kaartmaaker of Land-beſchryver, een algemeyne tytel of naam geevende aan eenige ſaamgeknochte of aan-een-palende landen, na zyn uitmeeting en uitreekening, grondleggen tot eigendom van die Landen die hy heeft gewaant onder die algemeine naam te behooren; geenſins, *Batavia* werd van den een onder *Germaniën*, van den ander onder *Galliën* gereekent. *Germaniën* nu is ſo wyd en ſyd uitgeſtrekt by den een, ſo eng by den ander, *Galliën* is even ſo by eenige met wondere uitgeſette ſcheid-paalen , ſou men daar op gronden der Vorſten recht? Of 'er nu iemand van *Germaniën* en van *Galliën* meeſter werd , doet dit onſe *Vryheid* verliezen? geenſins. De weereld heeft dat by deeſe tyd in de Franſe Koning gezien , die had ſulke opſpoorders van oude Land-paalen, zulke opgevyſelde Heugteekens, ſulke oude Gift-brieven, waar op ſyn Kamer van de afhanklykheeden al op goede reekening alles inſleepten; maar dat is Roovers dwingelandy , en geweld voor recht gebruiken; maar zo ſelfs zyn wy nooit ingeſlokt. De Biſſchoppen alleen hebben al de ſwaarigheid ons aangebragt, en dat aldus: De reſt van de weereld, buyten de Geeſtelyke , deeden in die tyd weinig als Landbouwen en Vechten; want de tabbaart was buiten gebruik, het rechten der byſonderen wierd met kampen uitgeſprooken, en de rechten der Vorſten of Landen hingen aan de langſte deegen. De *Luyheid* waagde liever de Huid als de handen, en ieder volk aasde geern op het geſaaide van een ander, waar door het weten gantſch niet betracht wierd, en een Yſere Eeuw Europe verſtokte. De Paapen alleen, hoe ongeoeffent zy bleeven, droegen wat glimp van taalen, en ontfingen, na evenmaat van des volks onweetenheid, grooter achting, egter altyd lui en laf, behalven op 't bejaagen van haare belangen, en 't Boekhouden van haare Pachten, Chynſen, Thienden en Eigendommen.

De Geeſtelykheid, eerſte werktuyg tegen onſe Vryheid.

Oorſprong der Abuyſen, en de Giften van

Ik zeg dan , de Biſſchoppen van *Uytrecht* en die onder haar ſtonden, ſijn de oorzaaken geweeſt van de oorlogen van die, en de geſchillen van deze tyden, ontrent de Giften der aangeroerde Koningen of Keizers. Zy hadden zo wel gepolt de Vorſten of Vorſtinnen, datze al derfden ſtaande houden, dat het geheel hier aan haar toequam, en de Lands-heeren, elk wie 't was, van haar moeſten ontleenen de beſittinge van haare Vaderlyde erffeniſſen.

Duits of France Vorſten.

't Voorbeeld der Pausen.

Dit was in Italiën breed gelukt aan den Oversten Bisschop, en een voorbeeld voor de mindere. Deze dan van onse Vry-heeren en de braave Burgers tegengesprooken, en de ingebeelde prooi ontset siende, verdraaijen de Historiën, en maken met alle ingespanne macht en behendigheid een man uit, die, geld hebbende, aan de Hoven aanzien had (even veel wie) van die Koningen der *Vranken*, waar uit de geheele rest dat van *Carel de Groote* quam, by die beroemde Historie-Schryver *Mezeray* voor gekken en beesten werd te boek gesteld, veracht van de haaren, en niet ontzien van anderen; Dese kochten de Noormannen uit haare landen, diese eerst wel beroofd hadden, so dat zy het inkomen misten, en noch geld toe moesten geeven. Aan sulken Hof kregen de Bisschoppen haar naam van *Dietryk* de Vries, of *Teutbregt* op 't Vranks, beide beteekenende het zelve, namentlyk Volkryk, en daarom mogelyk een naam uit zyne goederen en Landeryen gesmeed, gelyk wy boven sien dat by de Vranken in gebruik was, in het vooraangeroerde van *Fara Mond* en *Childerik*, ja self in *Carel*, om de grootheid van zyn maat en stal van sijn lyf so genaamd, en meer andere. De Klooster-Historie-schryvers dan hebben sulken *Dietryk* opgevat, na dat de Bisschoppen van *Uytrecht*, *Luyk* en andere hier geen kans sagen om meesters te blyven over de Landen, Bosschen, Vloeden, Tollen en Gruiten, die zy in de eerste tyd, als of 't voor den dienst der Armen, voortsetting van 't Geloof, en veiligheid der Zielen van de geevers noodig was, ingeslokt hadden. Desen naam van *Dietryk* te vooren by *Carel de Groot* beroemd als Hoofd der *Friesen* en *Bataven* onder de zelve naam, in de overwinningen op Saxen en andere behaald, werd meer naderhand gevonden aan de Hoven van Duitsland en Vrankryk. Sulken naam dragende werd ons opgedrongen voor een eerste Graav, en dan droeg die naam van Graav noch mede in plaats van Rechter te beteekenen, na der Monniken uitleg een oppermogentheid over alles dat in zulke paalen van de Koninglyke of Keizerlyke Gift-brieven aan hem was geschonken. Dit deedmen zelf zo bot in onse Chronyk, en so is 't ook gevolgd op 't Raadhuis te *Haarlem*, datmen daar van een Aquitaner of Gascon maakte, en droomt die noch van Troyaans bloet, en van Priamus afkomstig, waar van die *Dirk* ook het Wapen voerde, en diergelyke sotte beuselingen; maar over een komende met

Naam van Dietryk.

Oorsprong der Geslagt wapenen.

met het verstand der geestlyken van die tyd, die niet van Historiën met onderscheid van tyd en wisten, die niet anders meinden of Rustingen, Wapens en alle zaken waren van alle Eeuwen af even eens gevoerd, daar van by de Jooden geen en heeft gekent, als die, welke de Jooden samensmeeden uit de laatste segen van *Jacob* over sijne kinderen. De Assyriers, Ægyptenaars, Phæniciers, Grieken en Romeinen hebben geen Wapens van Stammen gekent, noch zulke op haare Zeegels, Ringen of Schilden gevoert. *Augustus* Zeegel-ring is aan veele navolgers van zyn bloed gebleeven, andere hebben een Sphynx, andere een Bye, andere eenig Beeldken gevoert, en later zyn de Naam-merken of Cyffers gebruikt; maar eindelyk als men de Ridderschap van 't hoofd tot de voeten in 't Harnas stak, en men naauwlyks de oogen door de vifieren der ysere Huiven ontdekte, voerdemen zulke onderscheiden, als ieder goed dacht op de Schilden, en wierd dit tot een Vorstelijke Eer-gift te mets opgevoerd, een Geslacht-verbeeldsel met honderd grillen en een nieuwe taal, aansienlyk van Herauten bekibbeld, en van zo grooten nadruk in de meeste Landen van Europa, datmen geen preuven voor Vrouwen of Mannen, Ampten of Ridderstand, zonder die, mag hebben.

Mezeray.

Deze *Dirk* zou dan van *Carel de Caluwe* gekreegen hebben tot een gift de landen van Hollands eind tot verby *Alkmaar*, en dat van *Carel* der Franken Koning te *Bladelle*: Daar uit de geschiedenissen blykt dat *Boudewyn* op die tyd Graaf in Vlaanderen was, en *Carel* het veel te quaad had tegen hem, om te *Bladelle* Hof te houden, ook was die *Carel de Caluwe* in die tyd zo zeer verlaaten van zyn eigen volk, dat hy weinig over had als de naam van Koning. Men doet hem die gift ontfangen op de gunst van *Hagene*, een aanzienlijk Opper Hof-bediende, en de voorbeede van een groote Vrouw; maar alles met zo onzeekere Personadien, dat de een van *Hagene* een groot Hoveling, Cancelier en diergelyke maakt, den ander een man van geringe afkomst, en een beampt Hofklerk.

Ydele waan van de gift-brief van Karel de Caluwe.

THIERRY.

Men mengelt ook een later tyd by die tyd, en brengt alles in verwarring, welk stof verschaft heeft aan veele brave mannen om die raadsels te ontvouwen; maar daar van en is de *Vryheid* van dit Land niet afhankelijk, en daarom, (mein ik) ook onnoodig die betwisting op te haalen, of als Rechter te scheiden.

TEUTBERT.

DIRK of DIET-RYK.

Want niet meer recht hadden die Koningen of Keizers om het onze weg te geeven, als wy hadden om het haare in Vrankryk of Duitsland te verschenken; maar 't oogwit der Bisschoppen en haare Klooster-Auteuren is geweest, door dese Historiën aan de Ingezeetene in te boezemen een recht, dat de Roomse, Duits- of Vrankryks Mogentheid had over ons, en te doen gelooven onze Landzaaten, dat zy van zulke Hansen, 't zy Keizers of Koningen afhankelijk waaren, om dat, wanneer die meening voor waar opgevat was, zy dan zouden voor den dag komen met de oudste brieven, en toonen dat dit gantsche *Bataviën* aan *St. Maarten* of de Stoel van *Uytrechts* Bisdom te vooren geschonken was, en dan daar op uit kracht van de ouder gift alles in haar schoot moest zakken, of rees 'er geschil, dat het dan de Bisschoppen niet zou ontschieten, aan zulken Keizers Hof door haar aanhang de andere Geestelijkheit of den Paus zelf meester te doen werden van zulken Graaf, in vaste hoop, dat die Graav eerst door haar hulp sou onderbrengen de Ridders en Steeden, en zy zelf daer na de Graav wel aen haer onderwerpen, en zo Oppermeesters van 't geheel blijven, gelyk het in Italiën den Paus gelukt was, en in Trier, Ments, Ceulen en meer Vorstendommen ook gebleeken is. Dese Chronyken dan maaken de Graaf Leenheer, daar na Heer van *Liora* of een Riviertje dat by Vlaardingen in Zee liep in de langte tot aan de Rivier de *Kimhem* tussen de Duinen door in Zee loopende, en van daar tot Zuidershagen, by de Heer *Alting* voor de Zuider Zee gesteld, en Fortrappe als *Forum Adriani*. Maar mogelijk eigentlyker te noemen de Voortrappen van de Wide Hel of Bree Heel, nu de drumpel van de Maas genaamd, en dat zou men daar van daan af reekenen tot den *Ysel* by *Gouda*, toe, *Isla* in de brief genoemt. Verders schonkmen al voorts daar by het Foreest van Wasda, zynde na de Zeevloed weinig jaaren voor die wegschenking gebeurd, nu niet meer Bosch of *Foreest*, maar *Gorsingen*, *Wadden*, en eenige uit Zeebanken uitsteekende Eilanden, en dit zou al te samen den Bisschop van *Uytrecht* zo wel geleeken hebben, als zo veel van *Over-Yssel*, *Twent-Drentlingen*, *Benthem* ja *Vriesland* tot de *Lauwers*, en verder aan de andere zyde van *Uytrecht*, Maar *Badua*, *Batavia*, *Fladirtinga*, *Phræsia* of *Frisia*, welk uit geheel of ten deele maar een en de zelve Landstreek maken, (gelyk Bizantium, Constantinopolis en Stambol een en de zel-

ve

ve Stad zyn,) heeft zyn *Vryheid* wel gehouden, en zyn aeloude ſtaat is gebleeven als vooren by haare Ridderſchap en Steeden, hoewel het wel kan ingeſchikt werden, dat die Staatsvergadering in de hollende tyd van die eeuw van *Carel de Simple*, en vry lang daar na heeft willen kiezen een Hoofd, om in den Oorlog niet onvoorzien te zyn tegen de inbreuk van ſo veel Noorder en Hoogduitſe Volkeren, en datmen aan de kinderen van deze Stadhouders of Graaven, met 'er tyd heeft (als of het opgedraagen Eerampt van Graav erflyk was) blyven geeven de macht van hare Vaders, gelyk wy aan vier Princen van Nauſſau of Orangien gezien hebben het ſelfde, ja dat noch de gemeene man meent als een recht haar te hebben toegekoomen de eer en macht der ampten van haare Voorſaaten. Nu blykt, dat men in 't aanſtellen der Leger-hoofden (zo *Tacitus* zeid) meer op de Dapperheid en nootſaakelyke gaven van een Krygs-Overſten zag, als op de uitſteekentheid van geboorte, en datmen daarom verby gaande de Graaven *Tyſterband*, *van Oſten*, *van Texel*, *van Kemnaria*, en boven al den Mark-Graave van *Fladirtinga*, of den Burg-Graave van *Lethis*, of *Leyden*, dit Graafken van *Holland* uitkoos; want dat *Holland* is in de Rentboeken der *Uytrechtſe* Biſſchoppen ſlechts bekent voor een kleinen oort aan den *Yſel*, tuſſchen *Tiel*, *Dort* en *Rotterdam*, en in de tyd van *Otto de II.* Keizer van die naam, wierd het eerſt met de naam van een heerlykheid opgehuld. In 't Rentboek van *Uytrecht* vindmen het woord *Pagus*, meeſt voor een Dorp, ſomtyds voor wat grooter genoomen. De Saxiſe Chronyk noemt *Helland* een Slot en Wald met Moeraſſchen omzet, en dit ſchynt wel de eigenſte naam; want het is te zeggen Land aan de Rivier; want Hel en Rivier is een ſaak in 't oud Celtiſch, als men ziet aan *Brehel* of *Briel*, *Wyde Hel*, *Wyde Hellingen* of *Wielingen*, en voor de Latynen gevolgt met *Helius*, voor de uitgang van de Maas. En dit Land van *Helland* ſchynt gekocht te zyn van die *Dirk* die zig droeg als Graave van *Holland*.

Mogelyke oorzaak der Graven uit Succeſſie.

Oorſprong van Holland.

Wartzing.

Contractus.

Een Eeuw of twee te vooren hadden onze Landsluyden op de naam van *Vrieſen*, veele tochten op *Brittannien* gedaan, eenige als te hulp geroepen van de *Britten*, wanneer 't Roomſe Ryk al te onmachtig wierd om haar te beſchermen tegen de *Picten* en *Nooren*, en zy door het Stadhouderſchap van den Batavier *Civilis*, van de Romeinen in *Brittannien* door haar aangeſteld, gewoon

waa-

waaren geworden de *Vrye* en deugdelyken ommegang der *Bataven* en andere, om mee wat van de Buit van dat ryk Eiland te deelen, door de beſcherming die de *Bataven* haar gaven.

Van deeze Landsluiden zyn 'er veele bekeert tot het Chriſten geloof, die te veel gedrukt van de Vyanden, die alle jaren met nieuwe en meerder krachten toe quaamen ſetten, hoopten hier by haare eigene oude Landsluiden in de oude aan haar bekende *Vryheid* te leeven, en het nieuwe licht des Goddelyken Woords aan haare bloedvrienden over te brengen. Dit blykt klaarlyk uit de Brieven van de Heilige Mannen die hier eerſt predikten; Die heugen van de tochten haarer Voorvaderen uit *Saxo Friſia*, na *Brittenland* overgezet, met *Hengiſt* en *Horſa* (wederom twee Bentnaamen van Overſtens, om haare Dapperheid en rappe koenheid Hengſt en Paard genoemd) die zy voor Voorvaderen erkennen, gelyk zy ook in onze eigen taal ſpraaken, wanneerſe hier het Euangelium verkondigden. Van deze overgekoomene *Britten* is 't Geſlacht van die Graaf *Dietryk*, die by ons voor tweede Graaf gaat, afgekomen, met welk over een ſtemt de beſchryving van *Procopius*, die in die tyd van *Juſtiniaan* heeft geſchreeven. Tegen „over *Brittanniën* (zegt hy) leit een groot Eiland aan de Noord-„Zee, bewoont by Engelſche, Britten en Vrieſen; Want deeze hier overgekomen zynde, quamen zelfs maar eeven ſodaanig t'huis, als onze Landslieden na de Landen van onze Ooſt- of Weſt-Indiſe Maatſchappy getrokken, zelfs wederom komen, of haar kinderen of Kinds kinderen, namentlyk in haar Vaderland.

Camdenus. Ao. 428.

Procopius.

Ten moet niemant dwers voorkomen, dat den Autheur ſpreekt van een groot Eiland aan en in de Zee, noch men moet niet ongeſchikt de Schryver beſchimpen, noch van valsheid verdenken; want zo ſteekt *Holland* uit in Zee, van het *Texel* af tot de *Maas* toe, in al zyn ſtreek ja veel verder wederzyds tot *Vlaanderen* en *Emden* toe met Eilanden; Want 't Land van Voorn, Vlaardingen tot de mond van den *Rhyn* eertyds, en van de mond van den *Rhyn* tot aan de *Kinhem*, en van daar tot *Marsdiep* zyn 't niet als Eilanden, gelyk wy in de Kaarten konnen zien. De Zuider Zee, de Schermer, Wyker en Leidſe Meer, of Almere, met de Mare in den *Rhyn*, den *Yſel* van *Druſus*, de Waal en Maas-Yſel, daar na de Sine en Schelde, maken 't al tot Eilanden, gelyk

Cæsar, *Tacitus*, *Plinius* en meer andere zeggen, dat den Rhyn maakt na Zee lopende veele Eilanden, en niet minder doet den *Y-sel* uit den Rhyn na 't Vlie, en de Waal uit den Rhyn in de Maas samen loopende aan de Zeeuwse Stroomen, en op de Vernout-Zee of Voorn by *Putten*, *Stryen*, *Roon*, enz.

Eylanden van den Rhyn.

Deeze overgekomen Britten waren by ons zo ingenoomen aan de Zeekant, als de *Quaden* en *Saliën* aan de Landzyde, en waaren alle op de *Bataasse* of *Vriese* naam bekent, welke van de *Sine* tot de *Elve* gereekent van eenige, andere van de *Hond* tot aan de *Eems* uitgestrekt werd. Onse Rym-Chronyk strekt het uit van de *Sine* tot de *Elve*, en zeyt, dat al dat gemein Diet, of gemeene volks best bestond in een Verbond. In die tyd, namentlyk als die Schryver van de Graaven begint te reppen, welk Land tot het Jaar 1000 met al deeze uitstrekking niet hooger in de Hoogduitsche Hoven en Schriften als voor Mark of Land van een Graaf werd te boek gesteld. In dit Land is roemruchtig geworden *Gerolf*, uit Britse afkomst, maar om de overwinningen tegen de Nooren behaald, bekent voor de Noorman by een bentnaam, door list van de Koning der Vranken vermoort. Van deeze *Gerolf* wilmen dat afgekomen is *Dirk de Vries* of *Batavier*, welk als gesegt is, een en de zelve Landaard was, die men wil doordringen voor de Eerste der Graven, die een Broeder had, *Waltgeer* geheeten, haar onthoudende te *Avezaat* by *Tiel*, en gekoren tot Hoofd der Tochten die de *Bataven*, *Vriesen* of *Fladirtingers* hadden te doen.

Ao. 885. Mezeray.

Afkomst van de eerste Graaf.

Maar door die geduurende macht over de Krygsbenden, en het groot geld dat zy mede gebracht van haare Voorouders uit *Brittanniën* bezaten, hadden zy wat grootser in de sin. Die Rykdom en Britse afkomst blykt in *Echbertus*, Aartsbisschop van *Trier*, de Broeder van Graaf *Aarnoud*, beide Zoons van *Dirk de Tweede*, die (so men uit zyn Grafschrift te *Trier* kan bewyzen) veele milde uitdeelingen aan den Armen, en heerlyke pracht werken in en aan de Hoofd-kerk van *Trier* heeft naargelaten, daar toe gevordert door een *Dideryk* of *Theodoricus*, die voor *Echbertus* op den Aardsbisschoplyken Zeetel sat, en mogelyk om de gelykheid van de naam, reeds zyn bloedverwant was.

Triersse Historie.

Deeze niet grooter Landsheeren by ons als anderen zynde, heulden met den Bisschop, en mogelyk onse *Bataviers*, *Fladirtingers* of *Vriesen* in den Oorlog als haar Veld-Maarschalken lydende,

maakten zich aan het Vrankse en Duitse Hof so welkom, datmen eerst op den Tytel van Graaf of Opperrechter een streek lands haar gaf te leen; waar op zy hoveerdelyk haar macht willende oeffenen, aanstonts in gevaar raakten; De eerste moest de landen weder uitvluchten, waar hy gestorven is weetmen niet; De tweede en meerder moeten 'er tusschen geloopen zyn om de langte van tyd, had ook veel te worstelen, *Aernoud* bleef dood tegen de *Vriesen.*

Voortgang der Graaven.

Diederik de vierde Graaf moest tegen den Bisschop en de Keizer zelf stryden, en zo hebben meerder Graaven, als zy de byleggende te groot wierden, hunner buuren heerlykheden al aan de haren gehecht, tot eenen *Dirk de Vyfde* van die naam zyn zelven zeer hoveerdelyk de Eer-tytel van Graaf van *Holland* aanmaatigde.

Het zeekerste evenwel van 't beginzel der Graven is maar van dezen te reekenen, en dit begin is vergroot na haar aanwasch, hoewel zy altyt by de naam van Graaf die van Regter of Metgesel aan't Hof verstonden, en die nu veranderde in een naam van Heerschappy, nog bleeven erkennen de oppermacht van de Ridderschap en Steeden, die haar aannaamen onder deeze voorwaarden:

Voorwaarden door de Graven beswooren.

„Een Vrouw mocht niet trouwen, als met toestaan der Staaten.

„De Graaven en mochten geen Raadsheeren, Rentmeesters nog „Hoog-Schouts ampten als aan de Inboorlingen geeven.

„De Staaten mochten vergaderen als 't haar nut dacht, sonder de „Graaf te vraagen, beroepen van haar Zegel-bewaarder.

„Lasten of Tollen opleggen, of iemand daar van te vryen, bleef „aan de Staaten.

„Oorlog, om te weeren of te wreeken mocht geen Graaf aan-„gaan, als na voorgaande toestemming der Staaten.

„De Graaven moesten Hollandse Taal in haar Hof, zaaken en „Schriften houden.

„Des Graaven Munt zou geslaagen, maar na der Staaten waar-„deering geacht worden gangbaar.

„De Graaf of Graavin mocht niet het geringste van haare Landen „verkoopen of vervreemden.

„De Graaf mocht de Staten niet doen vergaaderen buiten 's „Lands.

„By

„By behoef van geld moeſt de Graaf de ſomme by beede ver-
„ſoeken, en dan zelve de Staten daar over beraadſlagen; en de
„Grave zich te vreede houden met de vrywillige toeſtand van die
„ſomme, zonder meer te vorderen.

„Geen Rechtsvordering doen oeffenen als door de gewoone Reg-
„ters.

„De Graaf moeſt in alles voorts blyven by de oude Zeeden en
„Wetten, en die heylig opvolgen en beſchermen; anders, en met
„nieuwigheeden daar tegen doende, was niemant verbonden die te
„houden, en hield de hulde van de Staaten aan hem geſwooren op,
„als hy ophiel na die beſwoorene wetten te leeven.

Dit eerſt door gebruik zo gedaan, is met voortgaan der tyden van de Heeren Staten plechtelyk den Graave voorgeſchreeven, voorgeleezen, wederzyds onderteekent en beſwooren.

De naam dan van die eerſte Graafs heerlykheid van *Holland* is door die wetten wel te onderhouden, zo groot geworden, dat geen Eeuwen die zullen uit de boeken, noch geen Koningen uit de ſtand werpen, 't mag in gevaar gebragt werden, maar zal dog door ingeboore zuinigheid, langer zyn geld ſtrekken, als haar vyanden, en door hardnekkige dapperheid de quaden te boven komen, blyvende eenig in zyn zelven, en 't geen 'er by te wenſchen is, vaſt verknocht aan 't gemeen Verbond der Seeven *Vrye* Landen.

Te droomen van de naam van *Holland*, datze van 't Hollen der Gemeente, of van Hooy of Holt of Hol of Heel of Hel is gekomen, of van *Ollenius*, een Roomſe Schacher in *Over-Yſſel*, is alles even ydel als Holland en Zeeland van de Noormannen en Deenen af te brengen; Want behalven dat in 't Noorts de Zee *More* is genaamt, en het land Mark, zo is immers niet waarſchynelyk dat die alverwoeſtende Zee- en Strand-ſchuymers na haar gedaane Stroop in deze landen, zouden zo machtig of zo lief gebleeven zyn, datmen uit vrees of geneegentheid voor haar die Deenſe Eilanden zou vernoemt hebben na haar *Halland* of *Zealand*, namen van *Erik Windhoed* aan die Eilanden gegeeven, en die Gotſe taal dragen, en zulke ſijn later zo genoemt, als onze naam van *Holland* begonnen is berugt te werden. Maar de naam-betwiſtingen geſchieden meer om dat de Schryvers haar ſnelheid of veel leezen ſouden toonen, als om dat 'er nut in ſteekt.

De oorſprong van de naam van Holland, en de ydele twiſten over de opſpoorders van die naam.

Ao. 1102. Carſten Smedeken Olaus Magnus. Ao. 110

VERKLAARING

Van de vierde Plaat, verbeeldende

HOLLANDIA.

STAA, ſtaa, ſchreeuwt achter de gordynen, een hoop by een geruyt geweld van allerley Deens en Noors uitſchot, om dat haar Maats tommelinks over hoop vallen, door de dappere weerſtand der overige *Batav,en*, *Caninefaten*, *Marſen*, *Mattiſe*, *Taxandre*, *Ouden*, *Saliën*, *Vrieſen*, en *Britten*, die ſamen een *Hollandia* oprechten, uit de overblyfſels van een volkryk gemeine beſt. Die mannmoedige Heldin *Hollandia* gaat pal ſtaan op een Pedeſtal van Bekkeneelen, Schenkels en Schonken der invallende Roovers opgemetſeld. Zy heeft haare Roomſe Buit-wapens en de flikkerende gedreeve Pantſieren in den oorlog verſleeten; maar haar fiere Leeuw blyft op den Helm, en blinkt op haar Schild, waar mede zy de *Aeloude Vryheid* beſchermt, met de Worpſpiets af keerende een verwatene dolle Helleveeg, die opklauterd over de puin der Landsheeren ſlooten en geſloopte Steeden. 't Is de Vorſtelyke Eigenbaat. De oogen vlammen in haar hoerachtig lonkende geſigt, om vinnig of ſoet te knappen daar zy 't op gemunt heeft. Haar hovaardy doet zy met de Paauwenſtaart licht ſien. 't Is de *Vryheid* die zy van boven neer wil trekken, of uit de weereld helpen. Zy draagt een Muts met Vorſtelyke Hermynepelt. Zy heeft een Verrejager aan haar ſchicht, polſende in de graften, ſpringende over de ſcheeringen die men haar geſet heeft. Een Luipaards huid dekt haar pokkige hals; Zy heeft de Sabel van geweld op haar zyde, pronkende met zo veel penningen van Keizerlyke Voorſaaten om de riem; op welk zy haar roem draagt; maar ze raakt haar geld en rykſtaf quyt, in den aanval op die onverwrikte Amazone, hoewel deze zeer onveilig ſtaat, zynde van de felle *Margriet van Beyeren*, moeder der Hoekſen, en haar zoon *Willem* 't Hoofd der Kabeljauwſen by na om verre gewroet. Die felle Huistwiſt ſtaat op de afgebrande gronden van de oude Vry-

burg-

HOLL[illegible] BORGONJES MACHT UW DRUCKEN.

HOLLANDIA BLYFT VRY, IN TWEESPALTS ONGELUCKEN, KAN BEYERS RYKSTAF, NOCH BORGONJES MACHT UW DRUCKEN.

burgten, die in de Burger-moord verbrand zyn. De Kabeljauw op zyn Hertoglyke Muts, en den Hoek op haar Keizerinnen huif, draagen de merken van tweeſpalt, die als ze naam heeft gevat, minder te dempen is. Tuſſchen beide kruipt een gedrocht op die puinbrokken, met een myter op het Kasket. De Choorkaſuyſel en de geweide rok is overladen met rug- en armſtukken. Voor Misboek heeft het een Schild met de kromme Sabel, en voor Wyquaſt de vlammende Pektoorts in de handen. De Kerkelyke Herderſtaf leit veracht, en de Schapen laat hy dwaalen, liever Wolven opvoerende als zyn kudde, waar van zyn Sticht het roofneſt wierd. Agter deze vertooning doet zich zien een groote Circus of Ren-rond. Aldaar ter rechterhand kiezen onze Ridders, Edelen en Steeden een Graave tot Krygs- en Rechtshoofd, die met opgeheeven Swaarde en met handtaſting malkander ſweeren, op het heilig Euangelium, door een Prieſter gehouden op een afgekapte boom, na der oude Saxen gewoonte, die zo werd doorgezaagt, als de vloek aan de trouwſchender dreigd. Zulken braven Inboorling werd voor geduyrig hoofd aangeſteld, om de geſtaadige invallen der woeſte Heidenen te ſtuiten. Men ziet die zelve Leeuw van ons gemeine beſt, van ouds op een Standaard gevoerd, gegund aan dien Grave, tot merkteeken dat hy en het *Vrye* Volk een en de ſelve zyn. Op zyn pronknaald, voor zyn *Vries* of *Bataafs* Geſlacht opgerecht, zietmen de gevallen der Graven van Holland, met de naam van *Holland*, die 't gemeine beſt aanneemt, in een Steen gehouwen, die, (hoewel meeſt geweldelyk omgekomen) vry heerlyke naam hebben nagelaaten, en de Hollandſe oorlogs-roem in Kruisvaarten tegen Sarazynen, Turken en Ruſſen hebben verbreid, 's Lands welſtand geſtaaft, de palen uitgebreid, en de *Vryheid* tegen der Keizers en Koningen heirleegers zo wel als tegen haare *Vrye* ſchenk-brieven gehandhaafd. Meer binnenwaarts pronkt de Naald, waar op men *Henegouwen* ziet na de dood van Graaf *Jan van Holland*, van deeze Staat verkooren. Hy ziet de ongetemde vinnigheid der gebeete en ſaamen geſwoorene Ridders tegen *Floris van Holland*, die, om dat hy de Landsheeren wat hart handelde, in een ſloot vermoort blyft door *Gerrit van Velſen*. De weinige telgen der Henegouwers en haare oorlogen tegen de Nabuyren draagt het marmer van deze naald in Ronden uitgehouwen, met de gevallen aan die Graaven en Gra-

vinnen gebeurd. Aan de andere zyde ryſt een eevenhooge Piramide voor de Stam van *Beyeren*, die, zeer groote naamen en de eerſte tytels van het Chriſtenryk te mets krygende, moeite hadden om zig in de palen van ingetogen beſtier te houden. Maar onder haar ſtont op kort en ongelukkig die Lantplaag, men ſag de ſchifting der Hoekſe en Kabeljauwſe tot onze onderlinge Broeder-moord opdonderen, zo hardnekkig gevoerd, dat het *Vrye* Vaderland door zo ſwaare bloedlaating haare krachten by na verloor, en de ſlinkſe Naald van Bourgondiën ſag opbouwen, die eindelyk in Habsburg vervallen, de Keizers Kroon torſt; wiens gulde takken ons te ſwaar woegen om te draagen, wanneer daar by de Kroon van Caſtiliën quam. De *Vryheid*, Ruſt en Rechtveerdigheid van de Eenhoofdigheid, het Geweld en de Eigenbaat, booſe Harpyen vervolgd vluchten naakt uitgeſchut de Landen uit. Zy konnen, (na der Spanjaarts eigen zeggen) niet ſamen huisveſten. Dit laatdunkende ontſag, en zyn geveynſt wantrouwen woont niet by de Vreede. Het ſchoone licht dat de Heidenen tot Chriſtenen maakte, door alle wanorde in 't leeven en ongeoeffendheid in Leer ſchier uitgebluſt, komt met teere ſtraaltjens tuſſen de donkere en yſere Eeuwen doorbreeken. Het toegerolde Boek werd geopend, en de ongeachte kleine kudde werd het gereedſchap van Godts nieuwe genade en ware kennis mildelijk gegeven. Maar hoe dier moetſe na de weereld het geluk van haer Ziel betaalen, die onnooſele, maar van Gods Altaar vyer aangeſtookene Belydenis, draegd geen merkteeken des Beeſtes, maar dat van de waare God in de boeſem, die zy verheerlykt in haar welkomlyden op de mutſaarden. Zy moet egter als een Toveres met de Duivelskap en kael geſchooren aen een Pael branden. De Roomſe Geloofs-dwang blaeſt vergeefs zyn Solphervyer op haer uit, en kan haer met de opgetooide kraam van het goude Mis-tempelken niet verleiden noch afſchrikken met de blixem-ſchichten van zyn ban, zy weet wel dat die Sleutels voor haar den hemel niet en ſluiten nog openen. De driedubbelde Kroon van die opgeblaſen Tegen-Chriſt, wiens booze domheid met de onverſtandige Eezels-ooren wel te onderkennen is, raakt haar even weinig als de gemaakte Needrigheid van de beedelbroks ordren, die met Rooſen-kransjes, Biecht-boeken, Tucht-roeden en geeſel-knoopen bedekt het luy ſmeerotſen der Klooſter-Papen ontveinſt, waar by de Spaanſe opgeblaaſendheiſt ſtaat, die haar vyer heeft
doen

doen ſtooken. Deeze opgezette knevelaar, met een hoed, waar op de Struis-pluimen zyn inſlokkende onverſaade aart toonen, ſet de opgeblaaze borſt met het gulde vlies belaaden, hoog op, met twee nieuwe weerelden, door hem ontdekt, onder zyne armen, noch omkykende na een derde. Hy draagt dat gulde vlies, als die de goude vacht van Colchos bezit, by de rampzalige Americanen, welker vermoorde Koningen van zyne honden verbeeten, en in zyne boeijens geklonken, op de goude en zilvere baaren leggen, die zy ongelukkige helaas bezaaten, zonder hoop van hulp of opſtand tegen zo groote Scheeps machten, zulken bloetdorſtigen kling, en zo veel Ryksſtaaven als zyn dwingelandy in de handen voert. Op het groote Ren-rond zietmen een ryke Zee- en Land-buit, de opgerechte Zeegepraalen der Hollanders, die van wyd en zyd uitgeſtrekte Landen gehaald, en roemryk hier ten praal opgezet zyn. Daar zietmen Damiaten, hier Engelenburg, elders de tochten op de Stadingers, de Kruisvaarten tegen Turken of Ruſſen uitgediend, met de overwinnende Kielen ter Zee, pronken tuſſchen de openſtaande Poorten. Blyvende by tuſſenpooſen ſtaande houden de oude oorlogseer, ter Zee en te Land geſtaaft voor en tegen de Romeinen, en in later Eeuwen met niet minder nadruk tegen Saxen, Gotthen, Vranken, Deenen en Nooren; maar met ſchrik roemryk uitgebreid tegen Duitſen, Vlamingen, Luikenaars en andere, tot dat zy moeſt tegen haar Graaf en zijn verwaande, niet min als bloetdorſtige Spanjaarden ſtaan, zonder andere Wapenen, als haar recht, zonder andere ſteunſels, als de Wanhoop, zonder andere hulpbenden, als Trouw, eerſt alles quaads getrooſt, en eindelyk alle quaad te boven.

HOL-

HOLLANDIA.

VIERDE HOOFDSTUK.

Frisia.

DE Landen der *Bataven*, *Caninefaten*, *Frisiabonen*, *Mattiaken*, *Taxandren*, *Friesen*, *Marsen*, en haar nieuwe ingenomene broeders *Quaden* en *Saliën*, na de *Duytsen*, *Anglen* en *Britten* na de Zeekant, waaren ten tyde van *Karel de Groote* en zyne nazaaten het Mark der *Friezen* benaamd, om dat deeze de grootste van uitbreiding, en om haar Krygstochten de beruchste wierden. Van het Land dan, welk op de naam van *Frisia* ging, is dit nootzakelyk voor af te zeggen.

Groote na de Zeekant.

Na 't Zuiden aan de Vrankse zyde begon het by Oostende, over de Suin of Sine en Schelde, de uitgangen van de Maas, de Zeestrand tot Kinhem, en so voort over tot het Vlie, de Laveke tot den Eems, Noord op, ja zelf tot de Weser en Elf.

Groote na de Landkant.

En na de Duitse zyde oostwaard was 't gesloten met de Moerasschen, die van den Elf langs den Eder, de Eems, de Vecht en Ysel, voorts over Rhyn en Maas langs de Peel en Kempen tot Valkenburg en Maastrigt voortkroopen, van waar een Heyde langs de Schelde liep tot aan de Zee, en by Antwerpen over die Rivier tot aan Oostende, vier deelen in zig begrypende. Het eerste 't Wester-deel of Wasda, met Fladirtinga van de Sine tot Kinhem, geslooten met de Brabandse zyde, de Maas langs van Valkenburg tot Kevel en Goch, verby Megen tot Alstrude aan de Zeeuwse Watten, en 't land van daar tussen Maas en Waal loopende tot Nimwegen, 't Land binnen Waal en Lek, en tussen de Lek en Rhyn, met de Does en Almere en Schermer, van het tweede deel afgescheiden. Het tweede Deel van de Does af verby Oud-drecht, tegen over Dorestad tot Wester-fuert, en daar den Ysel af tot aan 't gat van 't Vlie, van waar langs de Zee tot aan de Kinhem. Het derde van daar de Vecht door der Brugters-Landen in Zaland of Salon in den Ysel valt tot de Laveke en de Zee-

Eerste verdeeling.

Tweede verdeeling.

Derde verdeeling.

Zeekant tusschen 't Vlie-gat en de Laveke, van de Laveke verby den Eems, Eder en Weser tot de Elve, met de Moerasschen boven genoemt, en eenige Bosschen en Heiden, van de *Saxen* afgescheiden.

Het eerste, twede en derde Deel betreffen dit Hoofdstuk, uit de welke de Geestelyke rechten van den Bisschop van *Uytrecht* veel ingesleept hadden, en de verschrikkelyke Zee-stormen niet weinig ingeslokt. Door de eerste zyn veele Landsheeren en Plaatsen, als Steeden, onder glimp van Godvruchtigheid, haare *Vryheid* quyt geraakt, en door de tweede onze meeste Bosschen in Veen verandert. 't Is blykelyk uit alle Schryvers, *Strabo*, *Cæsar*, *Tacitus*, *Dion Cassius*, *Marcellinus*, enz. dat alle deeze Landen, tot de tyden van *Docletianus* en *Maximinus*, Keizeren, hebben gehad veele swaare Bosschen, tot drie Jaaren voor de zo genaamde wegschenking van der Vranken Koning *Carel de Kale*, wanneer den inpersende Noord-Zee den mond van den *Rhyn* stopte, veele gaten verwyde, de Bosschen om verre sloeg, en eenige Slooten aan de stranden met haare Gehuchten verdelgde. Van welke verwoesting zich Nooren en Deenen bedienden, met haare Schepen aan de Zee ingestort, de Landzaaten en Heeren in kwaader stand brachten.

Vierde verdeeling.

Wouden en Bossen in Holland.

Ao. 860.

Door Stormen voortgeraakt.

Deeze waaren in die tyden in tweederley soort afgescheiden, waar van de minste zo *Vry* als de meeste, in Oorlogs-tochten en rechts-vorderingen, meest de magtigste erkenden als Hoofd-rechters of Bevelhebbers. Deeze onder malkander, gelyk van bevel en macht, en onder een uitsteekent Hoofd vrywillig verkooren, noemden malkander *Comites* of Makkers. 't Hof des Duitse Keizers of Vrankse Koningen (ook even vry van zulke gekooren) sprak en schreef Latyn, of om de glans van de Roomse macht nog wat in achting te houden, of door dien dat de Geestelyke meest haar indrongen tot Kanseliers Beämpt, en Geheim-schryvers van die Vorsten, welke de Grooten die haar in de tochten bystonden, *Comites* of Metgezellen noemden, en die Hoflyke naam na apende, wierden ook onze machtigste Heeren *Comites*, van de Vorsten, van malkander, en eindelyk van het Volk genaamt. Doch wyl de voorrang vry bleef aan de Ridders en 't Volk voor de Krygstochten, en daar tegen de Gerechts-bediening altyd bleef in de zelve persoonen, quam den naam van Graave by den Ingeseetenen

De oorsprong van de naam der Graaven.

door te dringen, ook van der Paapen en Munniken Latyn oorspronkelyk, als die de swaarigheeden, geschillen en gedingen op de naam van *Gravia*, swaare zaaken brengende, daar van de naam van Graave en *Gravio* aan de Opper-rechters of Drosten gaaven.

Sulke Graaven en *Comites* waaren 'er veele in *Frisia* bekend voor onze Graaven van *Holland*:

Veele Graven in Frisia of Batavia voor de Graaf van Holland.

De Graafschappen van

Bodegraven.	Maasland.	Wasda.	Hage.	Kinhem.
Strien.	Sunemere.	Texel.	Tysterbant.	
Wasaland.	Stavero.	Ochten.		

Item Westflinga, of 't Graafschap van Egmond.
Het Burg-graafschap van Kennemerland.
Het Burg-graafschap van Letis of Leiden.
Het Mark-graafschap van Fladirtinga.

Ao. 885. Het deelken in *Kinnemaria* van *Gerolf* besloeg alleen de helft van de *Liore* by *Flardinga* uitloopende in de Wyde Heele of Maas de *Sudhardershage* langs tot op twee uuren na by *Leyden*, en daar van daan krimpende tot twee uuren van 't Huis te *Britten*. Voort langs de strand te rug na *Munster*, en was doe seer ellendig om de geleedene rampen van de Zeevloed als mede om de geduurige invallen van Wilde of Heidense Vriesen, Deenen en Noormans; want de Vriesen (Heidenen zynde) hadden Kennemerland afgeloopen onder haar opgeworpen Hoofd, en zyn de Normannen zonder iemands tegenstand, door 't gat van Wide Heel de Waal op, en daar door in den *Rhyn*, vry gekocht van Nimwegen tot in Kinhem en tot in Egmond geholpen. (Ao. 881.)

Deeze *Gerolf* onderstond dit deel in *Fladirtinga*, leggende onder Kinemaria, op de wegschenking van *Karel de Vette* voor eigen, doch te leen van de Keizer, te bestieren, zo blykt by *Arnulf*, die na zyn Oom 't Ryk ontfing, welke in 't verheffen van dit leen *Gerolf* erkent voor erf-graaf, en zyn Ooms trouw leenman, vergrootende de zelve met een nieuwe aanwas van Landen, waar door de naam van *Holland* begon te klinken. Maar 't schorte deeze *Gerolf* niet aan die eergierigheid van die Erf-gravelyke naam alleen, want hy had *Goverd* de Noorman al van kant geholpen, en

Ao. 889.

GEROLF.

en kon licht daarom dit van *Karel de Vette* krygen, wyl die Vorst al mede als *Carel de Kale* en *Carel de Simple* van andermans leer goed riemen snyden had, want dat Land hoorde aan zyn zelve, en was een deel van 't gemeine best van *Fladirtinga*, en dit was in 't algemein verbond der Landen, die doenmaals op de naam van *Frisia* bekent waaren, even als te vooren de gesaamentlyke Bondgenooten onder de naam van *Batavia*, en over 150 Jaaren *Flandria* by de Vreemdelingen, gelyk nu de naam van *Hollandia* voor de gemeene Nederlanden. Maar deeze *Gerolf* dacht zig van die meer aanzienlyke als ontzachlyke naam des Keizers te bedienen, gelyk hy zag dat de Bisschoppen van *Uytrecht* deden, om daar door zyn naaste Vrienden, Landsheeren en Graven op 't lyf te vallen, en van haar een erflyke naam en macht, in de plaats van een vrywillige keur te ontfangen, en (zo 't lukken wilde) te verslaven.

Syn Heerszucht.

Deeze doodslaager en geweldenaar (want die dwingelands naam past zulke onderneemers) is dan de grondlegger van dit Graafschap, waarom hy ook mogelyk verduisterd werd by de Geestelyke Schryvers, en een *Dietryk* voor de eerste is ter neer gezet. *Pisistratus*, *Tarquinius*, *Cæsar* en andere hebben zulke voorgegaan, wie de *Vryheid* van 't volk belaagt, zyne medegenooten onderbrengt, het zy met bedrog, het zy met geweld, en alzo het Slot van een *Vrye* Staat wil sloopen, is een verkrachter van 't Recht, Schender van zyn Eed, en Vogelvry te achten voor elken Landsaat. Wie kan ander vonnis vellen over een dwingeland, die zo veel Vry-geboorene Slaaven wil maaken.

Yders Vryheid om dwingelanden tegen te gaan.

De Vogels en Beesten konnen door vergulde kooyen en purpre hals-banden niet verlokt werden, om een schraale *Vryheid* voor een vette en opgevulde dienstbaarheid te willen ruilen. De rouwste Volkeren en te gelyk de armste, zyn liever in haare kotten en holen *Vry*, als door onze Volk-plantingen verbeeterd van stand en gemak, om dat haar, ons te moeten erkennen, slaverny schynt. Die deeze indracht laflyk lyden in een loos, fijn en gedekt Vorst, dragen eerst de straf, als zyne Nazaaten grooter geworden, regt keuren en wetten verachten, de Eedelste, Rykste en Schranderste den hals breeken, en zyne Onderdaaten tot sijne oorlogen pressen. Door die slacht-offers maakt hy van zyn nooit vernoegde heersfugt de tytel van altyd vermeerderaar des Ryks, van vleyers gevonden, en guiten misbruikt, maakt hem een open deur tot allerlei ongerech-

De vonden der Dwingelanden.

tigheeden, en der Tyrannen veiligheit, dieze niet en verdienen, en waar voorze steeds vreezen, doet vergif, strop en byl gereed zyn in de klaauwen van die ondieren. Eenige maaken *Dietryk* deeze *Gerolfs* zoon, nevens zyn broeder *Waltgeer*, die om de Vader (zoo hy 't geweest is) in ondeugden gelyk te zyn, *Engelbert* doorstak, en mede verkreeg tot geschenk het Graafschap van *Tysterband*, houdende zyn Slot te Avesaat by Tiel, en is gesneuveld 923. (andere zeggen dat hy door *Otto* is onthalst) voor *Baatstyn*, een oud Slot by *Viaanen*, zo als een oud afschrift van *Miræus* getuigt, uit welke slag zijn Broeder *Diederik* of *Teutbrecht* de vlucht nam buiten 's Lands, wanneer hy tegen den Mark-graave zijn Buurman had beginnen te oorlogen. 't Is geloofIyk dat deze Tegenstander een vry verkooren Hoofd van 't gemeine best, en Mark-grave van *Fladirtinge* geweest is.

Ao. 924, Diderik de Vries.

Alles wat men van zijn trouwen of bouwen van 't Klooster van *Egmont* zegt, is even onzeeker; maar *Mezeray*, en de beste andere Schryvers toonen, dat de Keizers, Koningen en Vorsten meest onbekende en gemeene vrouwen doenmaals tot wyven namen, die zy (de Vranken byzonderlyk) ook weer ligt lieten lopen. Aan deze *Diederik* wiert de eerste wegschenking gedaan, en vervolgens aan sijne Nazaten de verdere gift-brieven gegeven. Deze drie gift-brieven kan den Lezer agter vinden, hoewel die van *Carel de Kale* vals schynt, en de andere nog zo heel veel grond niet en hebben. De Noormannen uitgeweert te hebben schynt daar van de grondslag, en die nog stonden op te komen, te keeren, de reeden van die gift geweest te zijn, buiten dat de Klooster-Schryvers niet ontzagen vals of waar te schryven, als 't maar hun belang was; maar 't was hun belang te doen gelooven, dat de Keizer hier te gebieden had; maar de daden van deze Graven zijn of niet gebeurd of niet beschreeven, hoewel *Radbod*, *Waltgeers* zoon, koen genoeg tegen haar optrok maar ployen moest, en dieper in West-Vriesland vervolgd, wierd de tweede maal geslagen. Een andere *Diederik* komt in deezes plaats, die Keizer Hendrik de Vogelvanger verzelde in den oorlog tegen de Hunnen, en werd deze voor een der twaalf Graven van 't Hof (niet van 't Ryk) gerekend, welk maar is te zeggen *Comes Palatii*, dat de Duitse Keizers nu noch al licht weg schenken, gelyk wy aan den Heer *Bellemonte*, die een Jood was, gezien hebben. De Heeren en Graven in 't land alhier, schynen deeze nieuwe beschonke Graven wel gewogen te zyn geweest, om dat zy den een buiten 's Lands

Donatie van Carel de Kaluwe staat op 863. Donatie van Lodewyk van Wasda 867 Donatie van Arnulf aan Gerolf 884.

Ao. 935. Diderik. Rensner.

Opstand der Landsaten tegen die Graven.

zoo wel als den andere na 't Keizers Hof hebben doen ſwerven, zoo weinig paſſende op Keizer Hendrik de Vogelaars beveelen, dat zy, wanneer hy door deeze Graaf aanleiding ontfangende, meinde te doen graaven aan de opgeſtopte mond van den Rhyn, wat laager als die te vooren in Zee liep, van de Leeden der *Vrye* Staat is tegen geſprooken, en zyn werk-lieden hier te Lande uitgejaagt, met de naam van 't malle gat aan 't beginſel van die grift, in welke onorden twee Keizerlyke bedienden dood bleeven, *Lippold* en *Gagewin*. Seekere *Diederik*, van wien men niet zeekers weet, als dat 'er een van die naam in de tyd van *Lodewyk* voor Graaf bekent ſtaat, en dat hy in Nederland is in groote achting geweeſt, kan tuſſchen *Diederik* de eerſte en tweede ingenoomen werden, om dat de tyd tuſſchen de eerſte en tweede veel te lang loopt, want de gift van *Carel de Kale*, en de dood van de tweede *Diederik* ſcheelen 125 jaaren.

En tegen de Keizer.

Ao. 943. Heimenfeld.

Ao. 952. Diederik de Vries een buiten onze Graaven gerekent.

Deeze onbekende, en zo hoog geachte *Diederik* in Neerland, heeft de hand (na 't ſchynt) geleend aan Keizer *Otto*, om die ſchadelyke grift te doen graaven, *Foſſa Ottoniana* genaamt, en nu de *Hond*, van de Schelde in de Noord-Zee, om de Zeeuſe Landen of Waſda af te trekken, en aan de Brabantſe zyde die aan was te geeven, en alzo *Friſia* te ontleeden, en te ſluiten binnen de Schelde, oorzaak geevende tot de inſlorpinge der beſte deelen van Zeeland, waar van het groote Boſch of Foreeſt van Waſda door de Zeevloet, boven genoemd, mede om ver geſlaagen en tot kolken geworden was, weshalven men deeze grift heeft moeten dulden, om dat de macht der Landzaaten door die Zeevloed verdronken was, en door der Noormannen landing geſneuveld, zonder dat men leeſt dat deeze Graaven daar veel tegen gevochten hebben. Want zy by de Wide Heel, 't gat van de Maas en Waal t'elkens zyn ingevallen, en *Fladertinge*, *Reinesburg*, en daar na *Leiden*, voorts in een andere tocht *Egmond* en *Vronla* overſtroomt hebben, t'elkens by ſtroopen en ter loop, wykende onze Landzaaten in de Veenen en Boſſchen aan de Duinen. Die gaſten dikmaals komende, en *Uytrecht*, *Doreſtad* en meer plaatſen verdelgende, gaaven de reeden aan den Biſſchop, om voor iemand te vergen eenige Opperhoofdſchap hier, om de landen, alomme aan 't Bisdom of *St. Maarten* geſchonken, te beſchermen, maar als die nood over was, waaren zy de eerſte wederom om zulken ge-

Ao. 949.

Oorſprong van de Hond of Gat van de Schelde.

Carſten Smedekeer Ao. 930. en 940.

Aſchrſnaburgenſis.

duurig Opperhoofd tegen te gaan; Doch de Landsheeren en Steden begreepen ook voor de quade tyden van geduyrige vyanden een Hoofd te verkiezen voor zyn leeven lang, om te gereeder by de werken te zyn; waar aan zy geen naam van Koning of Heerscher gaven, maar Opper-rechter of Graave, sonder staart (zoo men dat noemt) en daarom boven de andere Graven aanzienlyk.

Diederik de Vries de tweede. Ao. 985.

Deeze was *Diederik* de tweede by ons, welke van *Otto* de Koning die gifte bekuipt had in eigendom, die eertyts als te leen aan andere gegeeven was, en daar zo veel by gepracht van een Vorst die noch te jong was om te weeten wat zyn gift was, en of hy gerechtigt was tot zodanigen gift te konnen of mogen doen. Dit werk van den Bisschop meest gebrouwen, om de Graven en Burggraven van Kinnem, Texel, Leiden en andere te overheerschen, berouwde wel vroeg den Bisschop. Men gelieve hier wel te denken, dat dese onze tweede *Diederik* noch buiten de Landen is gedreven geweest als de eerste, en dat hy zig agter de Schelde heeft moeten ophouden, in Vrankschen dienst, en is daar geworden Bevelhebber van 't Slot van *Gent*, alwaar hy *Aarnoud* heeft gewonnen tot een soon, en Egbert zyn Broeder, den Aards-bisschop van *Trier*, waar van in 't Derde Hoofdstuk is vermeld. De Vranksche Historie zegt, deeze *Thierry* de Vries, gezegt Graave van Holland, kon zyn volk niet dwingen om hem te gehoorzaamen, wierd tweemaal geslaagen, en week na 't Kasteel van *Gent*, welk men hem te bewaaren gaf, met een tytel van Graave, om te regten in de landen van Wase tot de Schelde. Hy is echter door bemiddeling wedergekomen, gestorven, en in Egmonts Klooster, dat hy van Steen gebouwd hadde, met zyn Vrouw begraaven, nalaatende *Arend*, de Gentenaar genoemt, die met eenige Heeren eens zynde, die quaad Bisschops waaren, veel tegen de Vriesen heeft gevochten, en van de Duin-landen op de West-Vriesen invallende, die van den Bisschop *Adelbold* aangehitst waaren, van haar by Winkel verslaagen bleef. Deeze liet na *Dirk* en *Sikke*, die, om de doodslag van een Edelman, na den Potestaat der Over-Vriesen *Ludignam* week, naderhand Burg-graave van Kennemerland, waar in hy, om de Kennemers te dwingen, met zyn Broeders hulp het Slot van Breeden-roode als groote Tucht-plaats bouwde. De Noormannen quaamen wederom invallen, wyd en zyd stroopende, staaken *Uytrecht* in de brand, waar tegen zich

Van der Linden. Jabak. Ao. 987. Aarnoud de Gentenaar. Ao. 988. Scriverius. Ao. 993. Adeler. Ao. 1010.

Die-

Diederik niet kon ſtellen, zynde, zo als hy Graave geworden was, na 't heilige graf in pelgrimagie gegaan.

Diederik de derde.

Deze weergekeerd, bouwde een Slot by *Dordrecht* aan de *Merwe*, op de gronden van *Zundebald*, te vooren ſtichter van 't zelve, daar de Maas en Waal in een vloeijen, om de Noormannen te beletten haar invallen uit de Zee in die Rivieren; Maar 't Land waar hy 't bouwde, quam Trier, Keulen en Uytrecht toe, die Aards-biſſchop die Biſſchoppen en eenige Abten hadden dat quartier voor haar Jacht, Viſſery en Vogelvangſt. Hier na toe week *Diederik* voor de Vrieſen, die hy ongequeld moeſt laaten, om zich door haare makkers te verſterken, tegen 't quaad, 't welk hem den Biſſchop *Adelbold van Uytrecht*, nevens de Trierſe en Keulſe by den Keizer *Hendrik* brouwden. Deeze Keizer geeft dan ordre aan *Gozelo* van Lottheringen, de Trierſe, Keulſe, Luykſe en Uytrechtſe, alle haare machten by een te trekken, om *Diederik* te overvallen. Haar heyr was zeer groot, maar *Diederik*, met de Landſaaten, Fræſones, en uit boosheid der Monniken (wyl haare Biſſchoppen en Abten leelyk geſlaagen wierden) Prædones of Rovers genoemd, is haar op Flandargo, nu de Dortſe Waart, van de Gentenaars zoon, met de naam van *Flandargo* of Vlaamsland gedoopt, zo vinnig op gekomen, dat haar gantſch leeger in route bleef doodgeſlaagen of verdronken tuſſchen haar Scheepen. Den Biſſchop ontquam het in een Schuytje; Den Hertog van Lottheringen bleef 'er gevangen; De Graaven Govert en Jan bleeven dood, zo dat in de drie naaſte Provincien geen huis en was of daar ontbrak een Inwoonder, en dat zonder merkelyke ſchaade van *Diederiks* leeger, die uit lagen en moeraſſchen te gelyk opvloogen, en zo overvielen hare vyanden. Van welke neerlaag alle beſchaamt, de Keizer Hendrik wierd wysgemaakt, dat zy niet door de dapperheid der Fladirtingers, Kennemers of Vriezen geſlaagen waaren, maar dat een ſtem uit den hemel Vliet, Vliet, haar had doen vlugten. *Hendrik* de Keizer tot *Nimwegen* den uitſlag hoorende, luſte niet meer aan de *Vryheid* der Landen te byten, of nieuwe kanſen te waagen; doch hy ſchonk om ons te quellen, Walchren aan *Bondewyn van Vlaanderen*, maar liet de Landſaaten door 't gemeen gevaar en de gemeene overwinning handbaarder geworden, en den Grave *Diederik* achtende, om de goede uitſlag, aan haar zelven, die dien *Diederik*, de Mark-graave van *Fladirtinge* genoemt,

Baldricus Tornacenſis.

De Biſſchoppen brouwen den oorlog tuſſchen de Keizer en de Graaf.

Gerardus.

Chronyk van Cameryk.

Ao. 1007.

Pestorius. noemt, met haare benden bleeven helpen tegen de West-Vriesen, waar tegen lang gevochten had, zyn jongste zoon *Florens*, (doch Reusner. Graaf van Holland genaamt, in het Tournooi-spel te Trier gehouden) Ao. 1019. alwaar hy redelyk geluk had. *Adelbold* was verzoend met *Diederik*, en *Lotheringen* los gelaten, om vaster Vrede te houden; maar den Bisschop Meyerus. veinsde maar tot beter kans, die hy waagde op geen grond, Ao. 1020. als de oude droom, dat de Keizers in dit *Vrye* Land te gebieden hadden, en van deeze *Vrye* Staat mochten schenken en weg geeven of 't haar eigen goet was. Hy dan stellende vast, dat Holland (dat is te zeggen al wat Phræsia, Fladirtinga, Kinnemaria, enz. begreep) aan *St. Marten* was geschonken door de Keizers, en dat zulks gelyk van andere nu van *Diederik* met geweld hem wierd onthouden, doet *Bavo*, Graaf van Bodegraven ruiten en rooven langs den Rhyn en Does; maar *Diederik* komt hem over den hals en slaat hem in de vlucht. De Bisschop, met hulp van *Arkel*, den Grave van *Ochten* en alle zyne Leen-graven, komt daar op Ao. 1021. selve sterk te veld, en werd met swaare neerlaag geslaagen, hardnekkig hervat hy de torn, tot hy zelf gevangen wierd, en tot *Yssel-monde* bewaard, tot hy afstand deed van alle rechten, en zelf van Merwede, Bodegrave en Zwamerdam. *Diederik* sterft, en hoe- Ao. 1039. wel hy jonger is geweest als *Sikko* of *Sifrid*, zo hebben doch de Staaten van de Landen hem voor *Sikko* gesteld, om de begaane manslag, en ook zyne kinderen verby gegaan, en *Diedriks* zoon Diederik gekooren, die *Diederik de Vierde* wierd genoemt, welke te Luik de Vierde. in 't Tournooi-spel, den Broer van den Bisschop van Keulen ter Ao. 10?8. dood quetste, waar op de Luikenaars hem op 't lyf vielen, twee halve broeders quetsten, waar van de eene dood bleef, en den Graaf deeden de vlucht neemen, spoorslaags de weg op na *Dordrecht*, alwaar den Graaf in het Dorp en slot beide wel gevest, alle de Schepen en Koopluy van Luik en Keulen deed vast houden en rantcoeneeren, waarom zo wel als om de manslag, die Bisschoppen met den Heer van Gelder en Brandenburg tegen de Hermannus Marquis van Vlaardingen, (zo noemdemen *Diederik*) opquamen, Contra- en heimelyk tegen den Marquis geholpen, in *Dordrecht* vielen, ctus. waar op den Marquis ook op sijne vyanden viel met *Gerard van Putten*, die op den dyk en in de straaten haar schaaren in ordre stelden, en zo dapper vochten, dat 'er wel vier honderd Eedelen verslaagen wierden, en de Bisschoppen ter naauwer nood haar huit bergden uit eene

der

der poorten na haare Scheepen, waar op *Dietryk* den Marquis van *Vlaardingen*, by den dag overwinnaar zynde, huiszoeking deed, om de verſchoolene op te vangen, en gaande in een ſteeg (noch 't Graven-ſtraatjen genoemt) van een vergiftige pyl wierd getroffen, dat hy beſtorf, vryer zynde, zo dat de Ridderſchap en Steden, die doenmaals negen opgenoemd werden, *Florens* zyn Broeder kooren.

De Graaf overwinnaar geſchooten.

Ao. 1048.

Florens.

De Ridderſchap en de ſtemmende Steden kiezen des Graaven Broeder.

Die negen zyn:	Vladirtinge.	Theuredregt.	Haralhem.
	Reinesburg.	Vronla.	
	Leytis.	Medemelaca.	
	Tiela.	Arkelen.	

Blykende by Bermulphus aanteekeningen.

De Luikenaars en haare verbondelingen hadden wel in den Graaf haar weerwraak, meer ſchade en ſchanden behaald, waarom zy met *Wiggard* Voogt van Gelderland, *Herman* Grave van Kuyk, den Graave van Leuve en andere een ſwaarder Leger opvoerden, doch wierden door een Oorlogs-ſtreek van overdekte kuilen ſchandelyk geſlaagen. De Graaf de vluchtelingen vervolgende tot buiten *Bomlo*, ging met zyn Ridders ruſten te *Hemert*, alwaar hy na zyne overwinning van den Grave van Kuik gedood wierd met wel 1500. van de zynen. De zoon *Diederik* te jong zynde, zo vergaderen daar op de Staaten van het Land, en zetten *Geertruid* zyn moeder tot zyn Voogdes, en ſtellen haar voor *Boudewyns* van Vlaanderen zoon om te trouwen, en haar zoon Voogd te zyn, hoewel met tegenſtreeven van eenige Ridders opgeruit door den Uytrechtſen Biſſchop. 't Huwelyk ging echter door, en Robbert nam het beſtier der zaken aan op de de naam van Jonker *Diederik*, waar op den Biſſchop zo veel geld ſpilde aan 't Hof van *Hendrik de IV.*, dat die Keizer (die jong was en 't niet ſcheelde hoe of wat hy weg gaf, en als zyne Voorzaaten gedroomde bezittingen voor waarachtig geld wel ruilen wilde) aan haar het Graafſchap van Holland en Egmond weeder weg ſchonk, maar kracht aan de gift willende geven, ſond *Govert* met de Bult van Lottheringen, komt met Biſſchop *Wilhem*, die by de Schenk-brief den Ban deed blixemen, een groot heir afvoerende tegen *Robert de Vries*, die geſlaagen werd en wyken moeſt. De naam van de Vries, om

Heræus.

Ao. 1058.

Tweede neerlaag der Luikenaars.

Meyerus.

Ao. 1061.

De Graaf dood geſlagen.

Ao. 1062.

Geertruid.

Diræus.

Ao. 1071.

Neuſſienſis.

Piſtorius.

't Verdrag der Keiken en Ban.

Ao. 1063.

En 't Koninglyk Gebod van Hendrik de IV.

Ao. 1064.

Item de Reſolutie.

De Graaf en zyn Moeder wyken met Robert de Vries.

dat hy de Weduw van *Florens* uit deeze Landen trouwde, gaven de Vlamingen aan hem uit achting; Als hy echter hoorde dat zyn Vader *Boudewyn* dood was, nam hy gantsch Vlaanderen in, sloeg de Fransen, en ontstak den jongen Graaf zo zeer met eergierigheid en oorlogs-vyer, dat hy zyn goed recht (zo hy meinde te hebben) herstelde.

Robert de Vries.

Robert was by verdrag, door een Vergadering der Heeren, Vlaamse, Zeeuwse en Vriesen (datmen Hollandse moet achten) tot *Oudenaarde* op 't begeeren der Hollandse Gezanten gesteld tot Voogd over *Florens* kinderen, en trouwde zyne Wed: *Geertruyd* met een overgift van de Zeeuwse Eilanden Walchren, Schouwen, Zuid-beveren, Noord-beveren en Borsele, 't Graafschap van Aalst, de vier Ambachten, en een groote somme gelds, mits dat hy tegen zyn Broeder niet zou onrust maken. De Bisschop van *Uytrecht* overvalt hem met den Hertog *Govert* de Bultenaar, die sig meester maakte, en zonder te agten op 's Lands *Vryheid*, rechten of grond-wetten, alles zonder Staaten of Landsheeren na zyn wil bestierde. *Robert* de Vries week na *Gent*, en des Konings *Hendriks* Leeger met Lottheringen en den Bisschop haalden haare wraak van de neerlagen by de voorige *Diederiken* geleeden, de slag tegen *Robert* geschieden by Leiden. *Govert* voldeed in alles den Bisschop en Koning *Hendrik*, en ontfing deeze Landen van den Bisschop te leen, bevocht daar na de Oost-Vriesen, dwong ook deeze hem te erkennen, maar de *Vryheid* zo verkracht, deed hem gestadige moeite vinden, zo dat hy in 't midden des Lands een plaats met sterke Vestingen tot Kamp voor zyn Leeger ontworp, en stigtte zoo de Stad *Delft*. Doch de Ridderschap en 't Volk, begrypende dat zulken dwingeland niet te dulden was, hielden met de Hoog- of Over-Vriesen heimelyk verstand, zo quamen de zelve *Alkmaar*, waar *Govert* ingeslooten was, zeer streng beleegeren. De Bisschop vreezende voor zyn zelven, zo *Govert* onder raakte, deed alles opsitten, ontzette de Stad en den Hertog, en bracht alle de Vriesen onder; maar dewyl *Robert* de Vries van de Vlaemse zyde was te vresen, stichte de Bisschop tot *Ysselmonde* een sterk Kasteel tot verzekering van *Govert* en zyn zelven, en deed aan *Delft* ook een Kasteel maken, welk dan onze Landsaaten deed tot de selfste aanslaagen denken, waar van 'er een lukte, sijnde den dwingeland te moorden, en zulks wierd uitgevoerd van een Edelman *Rykard*, die

Meyerus.
Æo. 1063.

Chronyk van Egmond.
Ao. 1071.

Heda.
Govert met de Bult.

De Staten tegen Govert met de Bult.

die hem tot Antwerpen onder 't lyf ſtak dat hy daar aan ſneuvel-de, en na Maaſtrigt en van daar na Verdun in zyn Vaders graf gebracht wierd.

De Dwindeland gedood.

Rykard was trouw by de jonge *Diederik* gebleeven, en voerde uit een heldendaad, en met *Eglon* die *Jehud* zo doodſtak te gelyken. Sulke geweldenaars door opruyen van anderen een *Vrye* Staat overweldigende, werden met recht uit de weereld geholpen, en den daader verdiend de naam van verloſſer van 't Vaderland.

Ao. 1076. Sigebertus Gemblacenſis.

Hier op vat *Diederik de V.* vyer, en vergaderd met hulp van ſijn Stief-vader *Robert* al wat dienen kon, beleegert het ſterke Slot van *Yſſelmonde*, neemt het in, en den Biſſchop zelf gevangen, doodſlaande Graaf *Gerlach* van Gelderland en Zutphen, *Gysbert* en *Werebald*, Ridders, *Lambert*, Prooſt van Deventer, *Walmak* en andere Biſſchops hals-vrienden. Hy verwoeſt en verbrand het Slot, den jongen *Diederik* kreeg al het zyne wederom, en trok op de Vrieſen, die hy over 't Ys beſpringende, eens en tweemaal dempte, verbrandende eerſt alles, en daar na vrouwen noch kinderen ſparende, 't getal der dooden wierd ſeer groot gemaakt na de Zee-vloeden, dieze geleeden, Staveren wierd ingenoomen, en *Diederik* daar erkent, ontfangende van de Vrieſen ſwaare geldboetens. *Diederik* ſtorf kort daar op, nalaatende de ſchandvlek van aldereerſt het beſtier der zaaken te hebben verandert van Tytel, zyn ſelven niet noemende Mark-graaf van *Fladirtinga*, of Opper-rechter, of Grave, maar fondeerende zyn eergierigheid op zyn voorſpoet, herdoopte na zyn Landgoed het gantſche Land, en droeg daar van de naam van eerſte Grave van Holland, by ſyn handveſte tot Vlaardingen gegeeven, daar zy te vooren maar Graaf enkel genoemt wierden, doch de naam van Graaf, Mark-graaf, Hertog, Koning of Keizer verandert niets in de ſtand van 's Lands *Vryheid*; maar de groote tytels ſleepen gevaarlyke gevolgen na; want Koningen te vooren waaren maar groote Bevelhebbers by Ons en de Vrieſen, de Keizer en is niet meer als een gekooren Hoofd van ſo veele *Vrye* Vorſten en Steeden; De Koning in Polen, de Hertog van Venetiën en Genua hebben geen macht die na heerſchen ruikt, waar tegen den Groot-Hertog van Toſcanen een eenhoofdige beheerſching heeft, de Groot-vorſt der Ruſſen onbepaalde macht over 't leeven en de goederen van alle zyne Onderzaaten, zo dat de naam niet te beduiden heeft als de macht van de

Ao. 1079. Diederik de eerſte Graave van Holland.

Ao. 1091 Chronyk van Egmond. Molis Stoke.

De eerſte Tytel van Graaf van Holland. Ao. 1083. Scriverius.

keur, wetten en bepalingen van de *Vrye* wil des volks af hangen. Die Grave was noch doenmaals noch ooit aan Keizer of Koning hulde of manſchap ſchuldig, hy ſwoer den Staten en de Staten hem ; En in verſcheide getuigeniſſen blykt, dat de Duitſe en Franſe Vorſten dat hebben moeten bekennen, gelyk haare beſte verſtanden geerne toeſtaan, ſchryvende: Wy en konnen niet ſien, dat Holland „en veele andere deelen van Neerland tot het Ryk behooren, zy „zyn buiten des Ryks verbond en band, zy zyn aan des Ryks wetten niet verplicht, noch draagen iets in onze gemeine laſten, niet „meer als de Engelſen of Schotten, ziet de getuigenis van 't Ryk.

Echter bleef de Vryheid.

Sleidanus.

„Belangende de *Bataven*, (nu Hollanders, en haare naaſte Bond„genooten de Zeeuwen) zy ſtaan niet onder het Ryk; Onze Duit„ſe en Vrankiſe Vorſten, Keizers of Koningen, hebben wel haar „zelven aangemaatigt van deeze Landen wegſchenkingen te doen, „maar dat is geſchiet op beeden en bekuipingen van zulke die gee„ſtelyk of wereldlyke overmacht over die al te *Vrye* Volkeren wil„den brengen, meer als uit eenig recht ons Duitſen of de Vranken „toebehoorende. Deeze beide Vorſten hebben nooit over ons te zeggen gehad, en niemant ons met Wapenen ondergebracht als *Govert* met de Bult, waar toe alle onze Geeſtelyke de hand leenden, en dit is maar te achten als de ſtrooperyen der Deenen en Noormannen, geduurende zyn oorlog tegen onze *Vryheid*, van 1072. tot 1074., en heeft alzo maar anderhalf jaar ingehouden deeze dwingelandy, gedood Ao. 1076., en noch heeft dit werk op de oude droom geſteunt, wyl *Hendrik de IV.* daar toe de Handveſten aan den Biſſchop van *Uytrecht* gegeeven heeft.

Lokharts Keizerl: Raad.

Heda. Beka.

Na *Diederiks* dood kooren de Staaten *Florens* zyn zoon, die goet van inborſt, de overeenkomſt, tuſſchen Hem, de Ridderſchap en Steeden gemaakt, wel heeft gehouden, zynde: Dat de Heeren Staaten zouden toeſtaan aan *Floris* den Tytel van zyn Vader *Diederik*, Grave van Holland, en dat hy Grave ſoude mogen by erffeniſſe in den bloede doen overgaan zyn Graafſchap, doch met bewilliging en voorkennis der Staaten van den Lande. Dat den Graave geen Oorlogen, Vreeden noch Verbonden zouden aangaan, zonder de voorkennis der Heeren Staaten. Dat de laſten daar toe by beeden van den Graave zouden verzogt werden, en binnen acht daagen van die beede, alom in de Steeden opening gedaan werden. Dat de Ridderſchap en Steeden alle haare achtin-

Floris de Vette.

Chronyk van Egmond.

Anonimus Ultrai.

Ao. 1091.

Voorwaarden op welke de Graaf blyft erkent.

tinge en eeren zouden gegeeven blyven, en op die voet het bestier als voor *Govert* met de Bult. So heeft *Florens* wel en vreedsaam met het gemeine best zyn leeven versleeten, alleen hardebollende met de Vriesen. *Diederik* is hem gevolgt, onder bestier van zyn Vrouw, Moeder *Pietronelle*, die tegen *Hendrik* de Keizer voor haar Broeder *Lotharius*, na hem Keizer gekooren, oorlog voerden. Deeze Keizer geworden, schonk weer aan zyn Neef *Diederik* Vriesland, van de Kinhem tot de Laveke, alleen gegrond, daar op dat *Egbert* dit Land ten deele had overstroomt, en in de Ryksban was gestorven. *Diederik* sloeg uit deezen hoofde op 't Ys met de Vriesen voordeelig; maar *Floris* de Swarte, zyn Broeder, tot de Vriesen overloopende, verbrande *Alkmaar*, en kreeg veel aanhang in Holland, om de kosten die op de Landsaaten gevallen waaren, wanneer de Graave *Diederik* met zyn moeder *Pietronelle* na Brugge trok om Vlaanderen te erven, en van die hoop versteeken wierd; doch door toedoen van haar beider Oom den Keizer *Lotharius*, wierden de Broeders versoend, waar na *Diederik* met de Drechter Vriesen veel te doen kreeg, tot hy storf. *Florens* zyn zoon wierd na hem Graave, in wiens tyd van den Graave in de vergaadering der Staaten is voorgedraagen, dat *Ursus van Brandenburg* en *Adolf den Slavoen* versochten bequaame werkluiden uit deeze Landen; De Saxise Text zeid: Dat de Heeren en grootste Borgeren der Steeden, toestonden het verzoek, aan den Graaf gedaan, en dat de volkplanting by Havelberg en Sigeberg zig neersloeg, de Hollanders in Utine, de Vriesen in Susle, voortzettende tot Marsciemerland, en de Elve langs tot aan de Zee, welker Steden veele Heidenen deden bekeeren onder de jongen Graaf, zo als te voren door Graaf *Diederik*, den Vader van Graaf *Floris* gedaan was. Deeze Grave sloot een Vreede met alle de Vriesen, maar wierd geslaagen, en gevangen van *Philips*, Graave van Vlaanderen, waar meede hy de Vreede niet en hield. Hy liet hem verzoenen met den ondankbaaren Bisschop *Govert* door Keizer *Fredrik*. 't Is aan te merken, dat de eerste Bisschoppen van *Uytrecht* haar stil droegen, uitgezondert het prachen, beedelen en Brieven-winnen 300 Jaar lang. Maar *Adelbold* de Vries, *Willem* van Gelder, van Zuaben, van Kuik, van Berum, van Rheenen, van der Are, van Arkel, zyn alle in 't Harnas liever als in 't Choorkleed, met de Deegen in de vuist, als met de Herders-staf in de hand

Ao. 1122. Diederik.

Ao. 1129.

Ao. 1131.

Ubbo Emmius.

Ao. 1127.

Brugman.

Ao. 1157.

Vorniger. Historia Sclavonunc.

Albertus Stadiensis.

Crantsius. Ao. 1139.

Ao. 1157.

Ao. 1161.

Ao. 1165.

 ge-

geweeſt, tot *Hendrik van Beyeren*, die 't aan den Keizer *Karel* overgaf. De Vrieſen begonnen ondanks die Vreede wederom haare invallen; Den Graave optrekkende tegen haar, had het ongeluk van veel braave Ridders te verliezen, die te vyerig voor uit geſpat waaren. Op haar tweede tocht verbranden zy wederom *Alkmaar*, maar vluchten op 't uitkomen van eenige Ridders en twee Schepen met groote ſchade te fugge, die gevolgt wierd van de Zee-vloeden, waar van de laatſte de verſchrikkelykſte was, die Zeeland veel deed lyden, maar 't land rondom Staveren deed verdrinken, en noch ſwaarder tuſſen Teſſel, Wieringen en 't Vlie inperſende, deed alles dat nu Zuider-Zee is onderloopen, gelyk te vooren al wat zich niet op Terpen of Hoogtens bergde; in Holland verdronk. Den Graave trok (zich van deeze quaaden bedienende, Wieringen en Teſſel aan Holland, ſchynende de andere tyd in 't Beloofde Land met veel roem voor de Hollanders en Vrieſen gedient te hebben onder de Keizer *Frederik Barbaroſſa*. Hy ſtorf te Antiochiën, met den bynaam van de Groote Graave van Holland.

Chronicon Egmond. Beka. Ao. 1169. Ao. 1170. Ao. 1173. Ao. 1166. Meteler. Ao. 1183.

Diederik volgde zyn Vader in 't Graafſchap, met veele moeiten tegen zyn Broeder *Wilhem*, en wierd Voogd gekooren over het Bisdom en Sticht van *Uytrecht*, waar in zich ſtak den Hertog van Gelder met meer andere, met wien hy daar na tegen den Hertog van Brabant los ging, op de welke den Graave den *Boſch* innam; maar daar van daan te rug keerende, wierd geſlaagen en gevangen tot Heusden, eer al zyn volk by der hand was, en wierd los gelaaten voor 2000 Mark zilver. Dit quaad, en zyn Broeders oproer, nevens *Boudewyn van Vlaandrens* Heyr te boven gekomen zynde, ſtorf hy, nalaatende *Ada* en geen manlyk oir.

Ao. 1187. 88. 89. en 1190.

Maar men denke nu eerſt eens te rug, voor datmen in de quade tyden van *Ada* valt, welken onderſcheid ons gemeene beſt heeft gevoelt, in de tyden van deeze opgeworpene, en daar na gekoore Graven, hoe veel 'er om haar koppigheid oorlogen zyn afgeſtaan, hoe veele tochten zy ſomtyds ſchielyk, en zo wat tegen haare beſwoorene ondergaane Wetten hebben ondernoomen, met hier de *Vrye* Buuren op den hals te vallen, daar om huwelyks goed of verſterfrecht te vechten, in alle zaken, waar buiten zich den Staat wel zou gehouden hebben, haar te ſteeken, rancoenen voor haare gevangeniſſen te moeten opbrengen, de Edelen te zien ver-

verarmen, in zyn Hof te volgen, en de beste der Steeden in Gezantschappen, de gevaaren van de *Vryheid* aan Keizers of Koningen, door haere verzoeken van Handvesten, van die, welke over dit *Vrye* Land niet hadden te zeggen, bloot te stellen, en in twyffel te doen trekken, of dit gemeene best ook leenroerig was, daar het van niemant als God en de Son (na de uitspraak der rechten) ontleende. Maar merkt eens de wegschenkers aan.

De ongemakken der Gravelyke bestiering.

Carel de Groot, *Carel de Kale*, *Carel de Simple*, *Lotharius* of *Louis*, *Otto*, *Hendrik I.*, *II.* en *Lotharius*, *Hendrik de IV.*, *Conraad*, enz. Yder van haar schenkt weg, geeft te leen in eigendom, erffelyk, alzo alsmen maar begeerde, na 't geld of belang, ja somtyds uit een gril.

Is 'er wel yets gekker te vinden, als datmen recht zal gronden op zulke giften, die weg geschonken werden, met Zegels, en kennis der Vorsten en andere plechtigheeden, en daadlyk, ofze weer tot haar gedroomde meester op de hand quamen vliegen, met nieuwe Zeegels en Handvesten aan anderen.

Dank heb der Voorzaaten goet oordeel, dat zy haare Vryheeden aan den Bisschoplyken of Keizerlyke Ban niet en hinge, nog haar door bullen, papieren en parkementen niet lieten zetten uyt die eer van een *Aeloude Vryheid*, die nooit onderdrukt is geweest. Die loflyke Staaten hebben dat getoond in (*Sikke* verby te gaan) *Robert de Vries* Voogd over *Diederik* te kiezen, en zyn Moeder voor zyne Voogdes by te stellen, *Diederik* na *Govert* de Bultenaar te kiezen en meer voorbeelden. Als 'er Graven zyn, die zo wetten voor te schryven als zy nut vonden, en in het afzyn der Graven alles Souverainelyk te bestieren, gelyk zy in haar byweezen die stip handhaafden als haare voorrechten, waar uit volgt, dat hier geen macht zynde, als die van haar voorgeschreeve wetten af hing, zy ook, die deeze wetten voorschreeven, de waare meesters bleeven, en deeze waren de Ridderschap en de Steeden, vertoonende de waare Souverainiteit, die bleef en was in 't Hollandse volk, zo *Vry*, datze buiten God niemant voor Heer en kenden.

Dat is een heerschende Oppermacht, die zonder Voorwaarden of Wetten na zyn welgevallen leeft.

Bodinus.

Dat is bestier van een gekooren Vorst of Voorste des Volks, daar men, om ordre in zaken en tochten, op voorwaarden kiest een Hoofd en wetten geest aan dat Hoofd, dat het Volk bestieren zal.

Die

Die zulke voorwaarden moet besweeren in 't aantreeden van 't bestier, is (zonder verschil in de naam) Opperhoofd onder die voorschryvende Staaten, en kan noch mag niet stouter werken als na luit der beswoorene wetten, met beeden en verzoeken.

Die geene aan welke een ander verzoeken moet, is de waare meester, zo dat hier niemant ooit heeft konnen zeggen, soo wil ik, so gebied ik, of als den Fransen dwingeland, want dit is myn wil, welbehaagen en vermaak. *Car tel est mon plaisir.*

De Oppermagten die der Graaven beeden overwogen, toestonden of tegenspraaken, waren de afgezondene der Steeden met de Ridders en Eedelen, en dienvolgens suiver *Vry*, niemants onderworpelingen. Deeze ordre staande, is deeze Staat tot een aanzienelyke grootheid en bloeijend welvaaren gekomen, wie nu dat bemint (want in 't gemein best heeft elk zyn deel) bemint zyn selven.

Wie dat niet voorstaat, veracht zyn selven.

Wie dat tegen gaat, vernietigt zyn selven.

Ao. 1203. Oude Schriften van Egmond.

De macht en 't recht van die Staaten is braaf getoont tegen *Aleyd*, Graaf *Diederiks* Weduw, die, (om zelf te regeeren) te Dordrecht niemant by haar stervende man wilde laten, aan wien hy zyn dochter *Ada* sou aanbeveelen, waar toe de Graave de voornaamste Heeren van de Landen by hem had versocht, om zyne en haare Raaden samen te voegen, ontrent het bestier, en het zelve aan de Ridderschap en de Staaten van de Landen voor te draagen. Dit wierd alles zo wyselyk bestelt en belooft; maar de Moeder volgt haar hoofd en opset, trouwt de ongelukkige Gravinne uit aan *Lodewyk*, Graave van Loon, die Vrouw geworden, leefde maar een Jaar en storf; maar voor haar dood besluiten de Ridderschap en Staaten van den Lande, *Willem*, des Graven *Diederiks* Broeder te verkiezen, en *Ada* met haar Graave van Loon het bestier te ontzeggen. Hy schynt Zoon van *Lodewyk van Loon*, en die van *Hendrik van Nassau* 1162. Hertog van *Gelre*. *Aleyd* de Gravinne Weduwe met den Graave van Loon met veel volks komende in Holland, stak een Leegerplaats af in Voorschooten, Graaf *Willem* verwachtende, die by nacht ontboden by den Ed: Heer *Philip van Wasner*, daar veele Ridders by een vond, met haar de zaken te onderneemen afsprak, in een slecht kleet onbekent te Vlaardingen quam, van de Zeeuwen bekent,

ADA.

Ao. 1294.

Barlandus.

Grotius.

LODEWYK van LOON.

kent, en van yeder voor Graaf aangenoomen wierd als rechten Erv. van Holland, wierd te Zierik-Zee beveſtigt, vond Walchren onder de Vlamingen gebracht, Dordrecht van ballingen ingenoomen, en Philip, den Graave van Vlaanderen voor *Ada* en van Loon op de been, met den Biſſchop van *Uytrecht*; maar verzoend met Vlaanderen en den Biſſchop, gaat *Willem* met een groot Leger van Hollanders en Zeeuwen, op 't verzoek der Staten voort tot aan den *Hage*. Den Graave van Loon bezet zynde, meint met de degen zich ruim baan te maaken, maar werd terug gedreeven van de Kennemers, die *Willem* in Palæſtina als Krygshoofd gevolgt, en by St. Jan d'Acra en Damiaten roem behaald hadden, gelyk zy daar na die Stad met Scheeps- en Toorngereetſchappen 1219. bemachtigden, zo dat *Lodewyk van Loon* en *Aleyd* zyn Schoon-moeder by omweegen na Haarlem weken, en verzeld van *Gysbert van Amſtel*, by nacht over 't Meer na *Uytrecht*, vervolgt van die van Okſtorp en Aalsmeer; *Ada* zelf wierd in de Burg van Leiden gevangen. Egmond, Wasner, Banjaart, Brederoode, Poelgeeſt en Ryswyk uit de Ridderſchap dwongen haar tot overgaave, en gavenſe Teylingen te bewaaren op het Texel. Zo wierd *Wilhem* meeſter en voor Graaf gehuldigt; Stervende, wierd van zyn Zoon *Floris de IV.* gevolgt, die uitneemend in Rennen, Schermen, Lancien te breeken, en alle Ridderlyke oeffeningen trok, en wierd genoot op veele Tournooijen, 't behaagde te veel aan de Gravinne van Clermont, die van zyn gaven, te Corbie in het Steek-ſpel getoond, ſoo breed ſprak, dat haar man uit jalouzy Graaf *Floris* aanviel met veele Wapentuers, en hem ſchandelyk vermoorde, nalaatende een heerlyk werk, van Amerongen tot Schoonhoven, als een Dyk, op zyn koſten tot dienſt van het Sticht, en veel eer in de kruisvaart op de Stadingers behaald. Zyn zoon *Wilhem* wierd na hem Graaf, trouwde jong, en verbrande byna op de Burg tot Brunswyk op de Trouw-nacht met zyn Bruid, hebbende onder Voogdy der Heeren Staaten, en haar Medevoogt *Otto* den Biſſchop, *Wilhems* Oom, zyn jeugt doorgebracht, gelyk telkens het beſtier bleef in de handen van de Ridderſchap, Edelen en Steeden, als 'er (by wat toeval het ook mogt zyn,) de Graaf of jong of onbequaam of aflyvig was. Het Koningryk van *Romen*, door der Pauſen aangetrokkene en ongerechtige macht aan eenige ge-

De Gravin met haar Man den Graave van Loon gewraakt.

Nauclerus.

WILHEM Ao. 1194, 95. en 96.

Vincent van Beauvais.

Tot 1209. en verder.

Egmonds Chronyk.

Buchelius.

De Gravin gevangen.

Ao. 1222.

FLORIS IV.

Ao. 1223.

Procurator Wilhelmus Egmondanus

Ao. 1234.

Beka.

Rym-Chronyk.

WILHEM II.

Ao. 1251.

De Staaten Voogden van de jonge Graaf.

Albert van Staden.

Tegen Keizer Frederik II.

veyld, wierd in zyn twintigste Jaar aan Graaf *Willem* opgedraagen, en door *Capricio*, des Pausen Afgesant, hier zo gemuyrt by de Staaten, dat het den Graave aannam, nam Keizerswaart en Aken in, doch wierd met veele swaarigheeden zo belemmert, dat *Gwye*, Graaf van Vlaanderen, in zyn afzyn ondernam Zeeland in te neemen. Hy schiet op met een verschrikkelyke Vloot aan West-Kaspel, maar hy wierd met neerlaag van 't meeste heyr en verlies der meeste Scheepen, schandelyk geslaagen, de gevangens quaamen naakt t'huis, zonder deksel, als van erwetenloof, waar na den opstand der Vriesen den Koning nootsaakten tegen haar op te trekken, welk in de Winter geschiedde, in twee partyen invallende. De Ridders van de eene party sloegen de Vriesen; maar de Koning aan 't Hoofd van de anderen te vyerig voor uit gespat, valt in 't Ys, werd van de Vriesen doorschooten, en op een ongeachte plaats begraven, nalatende aan Leiden de eer van syn geboorte, en haar de Sleutels tot een wapen, aan Haarlem syn Hof, en in den Haag zyn Zeetel, van 's Gravensande verplaatst, behalven Privilegiën en voordeelen aan veele Steden en Heemraadschappen of verkocht of geschonken. *Floris de V.*, die jong zynde, onder Voogdy van zyn Oom *Floris*, welke tot Antwerpen in 't Tournoi-spel dood bleef, door de Staaten van den Lande gezet wierd, blyvende het bestier van Holland by de Ridderschap, Eedelen, Steeden en Prelaaten, daar by gevoegt in Zeeland, die gezamentlyk tot Voogt wederom aanstelden *Hendrik*, Hertog van Brabant, welke om de baldadigheid van zyne Hovelingen, van de Staaten uit de Landen is verdreeven, en storf, en wierd den Heer van Cats met Egmond over den Graaf gezet. Den Graave tot Jaaren gekomen, sloeg de Vriesen, en bragt het gevonden Lyk van zyn Vader tot Middelborg ten graave. Hy was vol wydluftige gedachten, voer over na Engeland, om Schotland, (waar op hy meende gevestigt te zyn) te overheeren, maar den oorlog der Vlamingen deed hem keeren, zyn zoon *Jan* in Engeland aan 't Hof laatende. Tot die groote onderneemingen had hy geld van nooden, maakte daarom wel veertig nieuwe Eedelen, en eenige uit haar Ridders, om ook van deeze in de Vergadering zich te bedienen tegen de partyen van hem, uit *Gooi*, Amstel en Woerder-landen, die veel quaats ten lasten van den Grave zaaiden, waar onder men mag reekenen het schoffeeren

Stero.

Ao. 1256.

Procurator

FLORIS V.

Ao. 1255.

Ao. 1258.

De Staaten zetten de Graaf verscheidemaal onder Voogden.

Ao. 1260.

Ao. 1291

De Ridderschap had doenmaals zoo veel stemmen als haare Leeden waaren.

Florilegium.

van

van *Gerard van Velsens* Vrouw; maar 't was ingekankerde wrok. Van alle tyden had de Landstreek van Woerden, 't Graafschap van Bodegraaven, Amstel-land, Gooy-land, Spaaren-bosch, Zaanden en Velsen, haaren aanhang tegen den Graave. So lang der Waterlanders en West-Vriesen zaaken wel stonden, konden zy met den Bisschop van *Uytreckt* haar zelven staande houden; maar wanneer nu de Graaf de West-Vriesen had geslagen, en de Bisschop eens was met de Graave *Floris*, ondernaamen zy eerst tegen de Bisschop, van de welke zy haar zelven Leen-mannen hadden gemaakt, die samensweering viel slecht uit, de *Van Amstels*, den Proost en de Ridders, moesten de gift van Amstelredamme, aan *Persijn* gedaan, voor goet keuren, Naarden, Muyden, enz. opdragen aan den Graave, en te leen ontfangen van Hem alle haar goed, borg stellende voor haar gedrag, Woerden, alle zyne goederen, en zich verbinden zyn dochter, die *Velsen* geerne getrouwt had, niet uit te geeven, als na des Graaven goedkeuring. Vreeland bleef ook aan den Bisschop, zo waren zy niet meer als Leen-mannen, en moesten den Graave hier en den Bisschop elders erkennen. Welk proces gevoerd is voor gekoorene Leeden uit de Staaten van de Landen en het Geestelyk recht, vonnis spreekende in gemengde Vyerschaar, tusschen den Graave, den Bisschop en de Ridders. Dit deed de samensweering aangaan, van welke Hoofden waren:

Rym-Chronyk.

Archiven van Uytrecht.

Aronyrnus.

Uytrechtse Aanteekeningen.

Ao. 1287.

Gerard van Velsen.	Arent van Benskoop.
Daankyn van Oorschot.	Herman van Woerden.
Willem van Teylingen.	Wolfert vander Vree.
Albert van Kuyk.	Gerard van Krayenhorst.
Jan van Renesse.	Wilbord van Krayenhorst.
Willem van Zaanden.	Jan van Heusden.
Gysbert en Aarnout van Amstelle.	

Chronyk Scriverius Brichelius noten Rykegem.

Samensweering tegen de Graaf.

Deeze zonden Velsen na Valencyn, brouwende daar met Vlaanderen en Engeland, van welk den Graave was afgestapt, en had zich verbonden met Vrankryk door quaade raaden. De Zeeuwen vielen ook daarom, en om te veel belastingen, van hem af, die, na een Binnenlandse oorlog, met den Graave verzoent wierden, die echter de *Vryheid* van 't Land en zyn woord schendende,

Ao. 1276.

Ao. 1282.

niet

niet ontzag Renesse en Breederoode tot Geertruydenberg gevangen te zetten, en daar na op de Vriesen trok, en haar onder bracht. Ondertusschen was de samensweering klaar. So als de Graaf uit Valken ging, ontmoeten hem deeze Ridders, greepen den Graave aan, die 't jok meende te zyn, voerden hem na Kronenburg, en 's nachts voort na Muyden, om hem te vervoeren naar Engeland; den Adel was meest in quaad vermoeden en de Landsaten dol, als het schelmstuk uytbrak. De Kennemaars waren 't eerst na Muyden, welk zy berenden, waar uit de Ridders weeken, en den Graave dwingende voort te jaagen, stortte in een Sloot, alwaar hy vermoort wierd van *Gerrit van Velsen*, met twee-en-twintig steeken. *Velsen* wierd gevangen, de rest wierd uit het Slot van Kroonenburg gehaald, schrikkelyk gefoltert en gedood. *Amstel* en *Woerden* ontvluchtent, en bleeven ballingen. Daar op wierd het bestier weder in der Staaten handen gestelt, die aanstonts vergaderd, een Vloot Scheepen onder 't gezag van Breederode toerusten, en met Egmond en den Burggraaf van Leiden meest op haare kosten overgingen, en haalden Graaf *Jan* uit Engeland over, die hier vol eer aanquam, terwyl zich met kennis van den Staat den Graave van Kleef als Voogt van Graaf *Jan* droeg, die sterk de wraak over zyn Neef voortzette; maar hy klaauwde in Noord-Holland, en *Guy* van Henegouwen in Zuid-Holland, en de Vriesen vielen ook op 't Slot Weidenes, Enigenburg en Medenblik, dat door Graaf *Jan* van Henegouwen wierd ontzet. *Arkel* en *Putten* drongen tot Enkhuysen, dat zy in de brand staaken, en quamen met Scheepen vol Buit te rug, en daar na wierden de Vriesen noch swaarder geslagen by Vroon, en Graave *Jan* ontzette Middelburg, slaande de Vlamingen uit gantsch Zeeland. Die dit werk in Zeeland zoo brouwde was *Wolfert vander Veer*, die veele Eedelen spyt aangedaan hebbende, wierd mishandelt en gedood van 't Hollands volk, en Graaf *Jan* leefde ook niet lang, stervende tot Haarlem, na dat *Jan* van Henegouwen by de Ridders, Eedelen en Steeden tot Voogd over den Graave was gekooren, van wien men vermoeden hiel, dat hy den Graave met vergif van kant geholpen had, veele van zyne goederen echter ervende by laatste wil van Graaf *Jan*, waar van de Weduwe weeder na Engeland keerde, na wiens dood *Gizelbert van Amstel* dervende wederkeeren, en

De Graaf gemoord Ao. 1296. Scriverius.

Den jongen Graaf over gehaald.

Ao. 1296. JAN. Bekq.

Dominicus van Colmar.

De Staaten kiezen een Ruwaard Ao. 1298.

Beka.

zyn Steedeken met beſchanſingen verſterken, maar wierd van de Haarlemmers en Waterlanders in brand geſteeken. Sie daar de laatſte der Vrieſe of Hollandſe Princen, die in een onzeekere Graaf *Diederik* begonnen, in deezen Graaf *Jan* eindigen, zonder kinderen aflyvig geworden. My is byzonderlyk vreemt voorgekomen, dat dit Inlands geſlacht van *Gaſcons* herkomſtig wert gedroomt, en twyfel of 't niet is bygekomen door quaade ſchryving en leezing in de oude Schriften; want ik heb (die naſpoorende) gevonden twee verſcheidene, een by *Grimmaye* te Ryſſel geſchreven, en daar in gezien.

Thierricus Aquadonus, Eligitur Phraſiis comes. En een ander by de Heer de *Goyer* tot Uytrecht: *Teutbertg. al. Tietricus Aquisdonus famil: Brittius comes creatur Phriſionum Fledirtingæ.* Nu hebben (geloof ik) de Munniken dit *Aquadonus*, welk Water-heer of of Waſſerher, Waſſer beteekend, voor *Aquitanus* geſpeld, den haal op de *o* en *n* verby gaande, *Aquadominus*, welk my dit heeft doen denken *Wasner* geweeſt te zyn, en al ſtaat daar by van Britſe ſtam, onze *Bataven* waaren zo lang in Brittanniën geweeſt, dat die hier overgekomen zynde, *Britten* wierden geacht.

De Ridders en Staaten van Holland acht geevende op de laatſte wil en het naatſte bloed, door aanhuwelyken van Graaf *Jan*, verkiezen zyn Neeve *Jan van Avennes* tot Graave, hoewel veele geen Graaf wederom begeerden, dewyl *Dordrecht* en meer Steeden, van de Hovelingen van deeze laatſte veel geleeden hadden, en men *Cats* en *vander Veere* had moeten van kant helpen om haare quaade ſtreeken en meeſterſchap, behalven dat zy en de Hovelingen van *Jan van Avennes* by na al onzen Adel by 't volk in vals vermoeden bracht, van aan de ſamenſweering tegen *Floris* ſchuldig te zyn geweeſt, en over die boeg zeilende, de beſte ſtammen in deeze Landen kielhaalden, zo ging echter de verkiezing door, eerſt, om dat het geſlacht was het outſte en beſte van Adel in alle de Neerlanden, met Vlaanderen en Luxemburg eens, en reeds in de Landen van Holland en Zeeland gegoed, en dan, om dat *Jan* zich in de zaken te handhaven over al wakker getoont had, voorts om te voldoen des Graaven laatſte Wil, en om met geen Engelſe Vrouw gequelt te zyn, die om dat van *Avennes* goet Frans was, zonder eenige goederen van Douarie of anders te trekken, met haare eigene Kleinodiën en Hof-ſtoet weer na Engeland moeſt gaan. *Jan* voerde de tytel van Graave van Hene-

Ao. 1299.

JAN van AVENNES.

De Staaten kiezen een Graave uit Henegouwen.

Ao. 1300.

gou-

gouwen, Holland, Zeeland en Vriesland, tot Geertruidenberg, dit was de scheid-plaats van Holland, wierd van onze Afgezondene uit het midden der vergadering ingehaald. Hy maakte aanstonds zyn Broeder *Gwy* Heer van Amstelland en Woerden, die hy te leen van den Graaf ontfing, alleen voor zyn leeven, welke aanstonds Amstelredam weder in braave staat bracht, en met seer goede wetten, keuren en bestier verzag, en na dat Bisschop *Willem* dood bleef in de slag van *Hogerwoerd*, de twee-en-veertigste Bisschop van Uytrecht wierd.

Ao. 1301.

Ao. 1304.

Zyn zoon *Willem* wierd over 't Leeger en de Vloot na Zeelant gesteld, die zo dapper *Guy Dampierre*, Graave van Vlaanderen, voor Zierik-zee geleegert, op 't lyf viel, dat 'er tien duyzent Vlamingen op Schouwen dood bleeven, waar door *Jan* van Renesse, die veel quaad geleeden, en noch meer gebrouwen heeft, gedreeven uit den Lande, nam de gewoone toevlucht aan de gedroomde Keizerlyke macht, en doet de Keizer *Albert* op dat gewaande recht aan alle de Steeden schryven, dat na dien haar Grave *Jan* zonder kinderen was overleeden, deeze Landen aan 't Ryk waaren vervallen, ook quam hy met een Leeger af tot by Nimwegen; maar daar liet ook zich den Graave *Jan* zien, die met de Hollanders, Zeeuwen en West-Vriesen zo trotsen Leeger uitmaakten, dat den Keizer zag misleid te zyn in zyn hoop, en beeter onderricht tegen de oorblaazery van de gift-brieven der Koningen of Keizers, ziende dat hy geen recht op onze *Vryheid* hadde, en dat onze deegen zo lang was als de zyne (daar 't meest op aan quam) trok met al zyne Hansen en Baronnen te rug, ons laatende en erkennende voor zuivere *Vrye* Staaten, waar toe een vergadering gehouden was in den *Haag* van alle Steeden, kleinen en grooten, met de naam van *Majores Patriæ*, gelyk *Leidius* zeid dat altyd geschiedde als den Graaf bleef of niet en was, gelyk ook wederom zodanigen vergadering met de Ridderschap is gehouden, als Graaf *Jan van Henegouwen* storf, en men Graaf *Wilhem* syn zoon verkoor, welke om syne gaven de meester der Ridders en Overste der Princen genoemd, en tot Stadhouder van 't Ryk gekooren wierd. Hy trok na zyn Oom *Gwyes* dood Woerden, Amstel en Gooyland aan 't Graafschap van Holland, wierd van alle Koningen en Vorsten aangezocht, verdelgde het roofnest Volmenstein in 't Keulse, op verzoek van alle Buur-landen, maakte zelf

De Keizer onderneemt vergeefs op de Vryheid.

Philippus Leidius Hamerfeld.

Ao. 1305. WILLEM III.

de

de Vreede tusſen de Vorſten die in de Geldersſen en Munſterſen oorlog tegen malkander geſchaart ſtonden. Syn aanzien wieſch meer op in Vreede te houden, en die voor andere te bezorgen, als die van anderen door vechten en ſtryden. Zyn Schoon-zoon *Lodewyk van Beyeren de IV.* wierd Keizer, en allerley welvaart bloeide in zyne Landen, tot hy ſtierf, de goede, ja de doorlugtige Graaf genoemt, die drie Kruisvaarten na Pruiſſen en Lyflant deede met de Duitſe ordre, veel eer behaalende, daar de Grootmeeſter zelfs ſlegt zich hield.

Ao. 1328. Procurator van Egmond.

Ao. 1337. Joannes Houſlemius.

Aan deeze Graaf eigent *Philippus Leidius*, Hollander gebooren, zyn Boek van het gemeine beſt en den Staat van Holland, in de tyd, dat hy met groote lof in de Rechten te *Parys* beezig was, en voor 't Hof pleitte. In welk Boek deezen grooten man dikmaals herhaald, dat den Graaf van Holland is Imperator of Opper-beſtierder in zyn Graafſchap.

WILLEM IV.

In deeze tyd is tot Dordrecht gehouden een groote Vergadering van de Ridders en Steeden van Henegouwen, Holland en Zeeland, met de naamen van de Vergadering van den alderhoogſten Raad, die de Tollen eenigen hebben afgeſchaft en andere verminderd, met aanzegging aan *Willem van Beyeren*, dat dit niet des Graven, maar haar werk was.

De Staaten alleen meeſter van Tollen en Laſten.

Hy te rug gekomen viel op *Uytrecht*, dat (na een ſwaar beleg) met hem over quam, vyf hondert Uytrechtſe Borgers in des Graven Tent vergiffenis biddende, daar na op de Vrieſen viel, waar van hy doodgeſlaagen wierd, zonder kinderen ſtervende. *Margareta van Beyeren*, Weduwe van Keizer *Lodewyk*, meende der Landen beſtier uit Erf-recht te gaan beſtieren; maar de Ridders, Eedelen en Steeden oordeelden haar (zeer dolkoppig zynde) daar toe niet bequaam, en toonden dat de Staat *Vry* was, kooren haar zoon *Willem*. Haar andere zoon (de Romein gebynaamt) quam na Holland, om zyn Moeder by te ſpringen. Uit deeze Moeders geſchil tegen de zoon ſproot die Land verdervende peſt, de partyſchap van Hoeks en Cabeljauws, de eerſte voor de Moeder de tweede voor Graaf *Willem* houdende. Hoewel op die tyd Welſen en Gibellinen, roode en witte Roos, Hekers en Bronkhorſt, Schieringers en Vet-koopers andere Landen even eens ſpleeten, als of een quaad nootlot over Europa eenerley beſmetting bracht, de Moeder en Zoon, deeze met Engelſe en Duitſe,

Beka. Ao. 1345. MARGARETA.

De Staaten kiezen na haar goed achten. WILLEM V.

en die met Henegouwers, Hollanders en Zeeuwen verzelt, vielen malkander aen te Water op de Wide Heel, tussen Voorn en Noord-Holland (doen zo genaamt) waar de Zoon meester bleef, gelyk hy in de eerste slag in Zeeland te kort schoot.

Grotius.

Ao. 1351.

Veel braaven Adel in deeze Borger-oorlog blyvende, en veele Slooten wederzyds verwoest werdende, trof men een Verdrag, dat maar passelyk wierd gehouden, en behield *Willem* alzo de Tytel van Hertog van Beyeren, Paltz-graave aan den Rhyn, Graave van Holland, Henegouwen en Zeeland, Heer van Vriesland; maar hy wierd dul, en sloeg dood den Ridder *Gerard van Wateringen*, zo dat hy moest opgeslooten werden, waar op de Heeren Staaten het bestier der Landen opnaamen.

Petit.

De Graaf Anneloos werdende, nemen de Staaten het bestier van 't gemeine best.

Waar van doenmaals de Ridders en Eedelen waaren:

Ao. 1352.

Jan, Graaf van Blois, Ridder.
Dirk van Breederode, Ridder. Edelen. drie Soons en de vierde Schiltknaap Jan.
Otto van Arkel.
Aarnout van Avesaat. Edelen. vier Soons, Noordloos en Zoulen, Asperen, Schildknaap Slingeland.
Robert van Asperen.
Gysbert van Nyenreed.
Gysbert van Abcoude. Edelen. Wyk te Duurfteede, Gaasbeek.
Cornelis van Putten. Edelen. Heenvliet. Rukveen.
Herbert van Stryen.
Wigger van Polanen.
Jan vander Lek.
Werbold van Asperen.
Dirk van Wassenaar, Burg-graave.
Jan Persyn van Waterland.
Jan van Egmond.
Aarnout van Egmont van Ysselstyn. Edelen. Albert van Egmond Meresteyn. Gerrit van Egmond Wakringen. Schildknaap. Syn Zoon Jan van Egmond van Soetermeer.

Uyt een Handschrift by den Heer de Goyer geschreeven van Gerard van Schoten, Ridder en daartegenwoordig.

Gys-

Gysbert van Vianen.
Willem van Naaldwyk, Maarſchalk van Holland.
Jan van Sevenbergen.
Gerard vander Veere.
Floris van Haemſteede.
Coſtyn van Reneſſe.
Gerrit van Poelgeeſt.
Syn Broeder Jan van Poelgeeſt.
Floris van Boekhorſt, Groot Theſaurier.
Jan van Drongelen.
Jacob van Wouw.
Syn Broeder Gerrit van Warmond.
Jan van Binkhorſt.
Gerard van Heemſteede.
Gerard van Vliet.
Jan Blommeſtein, Hoog-Baljuw van Kermerland.
Gysbert van Alkemade.
Gysbert van Langeraat.
Melis van Muiden.
Coenraat van Ooſterwyk.
Herpert van Liesveld.
Huybert van Schoonauwen.
Daniel van Mateneſſe.
Matthys vander Burgt.
Gerard Wys.
Floris van Adrichem.
Herbert van Foreeſt.
Wouter van Nyburg.
Jan van Zyl.
Floris Tol.
Jacob van Bakenes.
Coenraad Kuyſer.
Didier van Aſſendelft.
Ysbrant Nagel.

Behalven zeer veele Eedelen en Schildknaapen die in die Vergadering niet en wierden toegelaaten.

Deeze lyſt heb ik hier in laaten vloeijen, om dat men zou zien wat verderf dit Hoeks en Cabeljauws ſpel heeft veroorzaakt, dewyl van deeze weinig overſchot is van Geſlachten en Stam-huizen, behalven die aan *Floris* ongeval ſchuldig, noch ſworven in dit jaar van 1302 buiten 's Lands.

ALBERT.

Den Hertog *Willem* wierd op ordre van deeze Vergadering afgezet, en Hertog *Albert* van Beyeren zyn Broeder met beſending uit de Staaten verzocht en verkooren als Voogd, uitkeerende 12 duizend oude Schilden aan Vrouw *Machteld*, geduurende haar leeven lang, en voerende den Tytel van Voogd en Regeerder van Henegouwen, Holland, Zeeland en Vrieſland. Dit wierd van Hoekſe en Cabeljauwſe beide in der minne zo verdraagen, geſloten en geteekent.

Overkomen der Hoekſe en Cabeljauwſe in den Graave.

De Heer van Breederoode wierd Baljuw van Kermerland, in plaats van Blommeſteyn gemaakt, daarom belaagt en van zyn Volk gedood, de moorders van den Heer Heemskerk beſchermt, en hy door die van Delft eenigzints geholpen, die Polanen, Binkhorſt, ja den *Haag* zelf in brand ſtaaken of overweldigden, met hulp van de Cabeljauwſe; maar zy wierden met verlies van haare Poorten, Toorens en Stads voorrechten en den hals van *Hendrik* van Woerden geſtraft; doch geſchiede die ſtraf met wil der Vergadering van Staaten, ook daar na den Hertog van *Gelder* geſlaagen, en met den Staat bevreedigt. Den Heer van *Adingen*, Baron van Enguien tot Quesnoy meenende *Willem* los te krygen en oproer te verwekken, wierd onthalſt, waar voor den Voogd in den *Haag* een Capel moeſt ſtichten op zyne koſten.

Jan van Leyden.

Ao. 1359.

Hollandſe Chronyk. Ao. 1366.

Pieter van Munchen. Colecteur der Ned: Chronyk. Ao. 1369.

Gildenburg by *Uytrecht* wierd onder de voet geſchooten, in 't zelve jaar dat Hertog *Wilhem* ſtorf, en zyn Broeder wierd van Voogd tot Graave gekooren, door myne Heeren de Staaten, doende den Eed van getrouwigheid aan haar. Kleine geſchillen van omleggende Heeren, waar in zich het Hoeks en Cabeljauws liet zien, ontruſte zeer deeze tyd. In 't Jaar 1380, wanneer *Lodewyk van Male* de Gentenaars onder *Artevill*e wilden tot reeden brengen, en (zo hy noemde) haar opſtand van de weerſpannigheid ſtraffen, heeft *Lodewyk van Male* den Graave van Vlaanderen zeer ernſtig verzocht door zyne Gezanten aan Hertog *Albert*, dat hy doch niet en zou toelaaten, dat de Hollanders, Zeeuwen of Vrieſen eenige toevoer den Gentenaars toebrachten, nadien

Ao. 1378. De Carme-lyt.

Verkieſing van 's Graven Broeder door de Staaten.

dien het alle Vorſten in 't gemeen betrof voor haare achting, dat de oproermakers wierden geſtraft, op dat niemant tegen zyn Prince mocht opſtaan. Hier op heeft Hertog *Albert* dit in de Vergaadering der Staaten voorgeſteld, en daar is van wegen de Gezanten by getoont, dat de Graaven van Namen, Brabant en Henegouwen zulks haare luiden hadden verboden, waar op myne Heeren de Staaten, alhoewel den Hertog daar op zeer ernſtig aanſtond, geenſins zulks geleeden hebben, of verbod van die natuur willen maken of dulden; maar de Hollandſe en Zeeuwſe Leeden, weinige uit de Ridders uitgenoomen, hebben zulks aan haaren Graave geweigert, en de Vlaamſe Geſanten plat afgeſlaagen, tot bewys, dat zy waarelyk in haare Vergadering de opperſte macht droegen, en der Graaven gebied maar een beſtier was van haar vrye wil afhankelyk; des Hertogen Vrouw ſtorf, en hy popte na haar dood met Jonkvrouw *Alix* van Poelgeeſt, die in 't Jaar 1392. in den *Haag* vermoort wierd; *Kuſer*, Groot-Meeſter van 't Hof bleef dood, haar beſchermen willende. De daaders weeken de Landen uit, en deeden veel onruſt opkomen. Des Hertogs zoon werd Ridder van de Koning van Vrankryk geſlaagen; doch gebelgt wegens de ongewrooken dood van zyn Groot-oom, in Vrieſland gedood, quam hier by den Hertog, die daar van ook gevoelig geraakt, nam een ſwaare heyrkracht by een, deed ook den oorlog met een redelyk geluk eindigen, na twee ſwaare ſlaagen. Gorcum en meer plaatſen wierden aan Holland gehegt, zo dat *Albert* met veel eer ſtorf, de beenderen van zyn Oom *Willem* eerſt eerlyk hebbende begraven.

Pontius Heuterus. Grotius. Aanmerkelyke proef van de Vryheid. Archiva Holl: Ao. 1381 Ao. 1385. Ao. 1392. Meyerus. Ao. 1395. Heda. Ao. 1404.

De Heeren Staaten ſtonden daar op toe op 't verzoek van *Willem*, die tot Graave ſtond te volgen, aan zyn moeder, de Weduwe van Hertog Albert, 't beſtier waar te neemen. Sy verlengde de ſtilſtand van Wapenen met de Vrieſen voor vier Jaaren, waar na *Willem* zelf 't beſtier op zich nam, en ſloeg met Bourgondiën de Luikenaars deerlyk, verzeekerde een algemeene Vreede met de Vrieſen. Maar terwyl hy zich in de Franſen oorlog met Bourgondiën ſtak, vielen de Vrieſen op Staveren, datze innaamen, en echter met den Graave weer Vreede kreegen. Den Hertog trok na Engeland, om zyn Schoonzoon den *Dauphin* van Vrankryk ſtaande te houden, zonder nut, ondanks allerley verdrag, maar met vergif (zo men zegt) gedood, liet Vrouw *Jacoba*

MARGARETA. WILLEM VI. Ao. 1407. Ubbo Emmius. Ao. 1413. Ao. 1414. Ao. 1415.

Authentique tot Goude. Weduw, en haar twee mans Broeders ook vermoord. Hertog *Willem* zeer oud, en niemand als *Jacoba* hebbende, verzoekt aan de Ridders, Edelen en Steden van den Landen hare gunst, haar voordragende zyn Dochter, en biddende, dat hoog gemelde Heeren haar wilden trouw sweeren, en zy in zyn plaats mochte volgen.

Diræus. De zaake rypelyk overwogen zynde, is aan hem zulks van den Staat toegestaan en beloofd, en zyn daar van de behoorlyke documenten noch voor handen. Zo stierf hy, en Vrouw *Jaqueline* werd Gravin, en trouwt, met toestaan van al de Hoeksen, *Jan van Braband*. Maar *Jan van Beyeren*, verkoorene tot Luik, geen zin in 't Bisdom hebbende, was vergrimt over dit Huwelyk, ging weer aan de oude deur kloppen, hebbende *Elizabeth* des Hertogen Stiefmoeder getrouwt, ontfangt van den Keizer *Sigismund* Holland, Zeeland en Henegouwen, als of die door *Willems* dood zonder manlyk oir, aan 't Ryk vervallen waaren.

Ao. 1417. JACOBA Verzoek van den Grave aan de Staaten.

Ao. 1418. De Keizer dit meesterschap als veele Voorzaten zich aanmatigende, doet verbot aan Hertog *Jan van Braband*, om deeze Landen niet te bestieren, te Constants waaren zyne Brieven geschreeven, 24 Maart: De Beyerse hier op steunende, gaat alle de Steeden door om dit te verkrygen; maar in de Vergadering der Heeren Staaten is daar over aldus uitgesprooken: Deeze Landen zyn geen Leen van 't Keyzerryk, maar *Vry* en haar zelven, ook gaan zy na ons versterf-recht met onzen wille; en zyn niet onderheevig alleen aan manlyk oir te vervallen, nadien bewyselyk en gewis is, dat *Waltruyd*, Nicht van *Carel de Groot*, Lottharingen, Ryeheldin, 't Graafschap Henegouwen, en Vrouw *Ada* het Graafschap van Holland aan haare Mans hebben aangebracht, waar meede hy zeer onvernoegt wierd afgeweezen, krachtige preuven van der Landen *Vryheid*. Hy meende Gorcum met hulp van de Cabeljauwsen te krygen, maar miste met veel verlies sijn oogwit. In dit Jaar is des Paus Vry-bulle gekomen, en eindelyk van de Staaten toegestaan zynde, ging het Huwelyk door, en wierd in den *Haag* de Bruiloft gehouden.

Petrus. Diræus.

Grotius.

JAN van BRABAND.

Echter hield den Beyer niet op, zo dat den Hertog *Jan* hem Dort en veele schoone Eilanden en Steeden moest afstaan, die na Henegouwen met *Jacoba* zynde, hem Regent liet; doch hy overviel Leiden met geweld; terwyl Hertog *Jan* met de Hertogin zyn Huisvrouw in swaar geschil raakte, waarom zy naar En-

Barlandus. Ao. 1424.

Losheid des Gravinne.

ge-

geland overvoer, haar man verliet, en met den Hertog van *Glocester* trouwde, die met een Vloot hier over quam, veel wreetheid aanrechte, en verscheide geluk had. 't Gewoel door de looze streeken van *Philip* van Bourgondiën vergrootende, komt *Iacoba* in Holland, beleegert Haarlem. De Engelsen sterk in Zeeland beezig zynde, werden van de Bourgonjon geslaagen by Brouwers-haven; Maar in 't zelve Jaar storf *Ian* van Beyeren, waarom Hertog *Ian* van Brabant in de Landen quam, en wel wierd ontfangen. Na veel verloop werd *Iacoba* te Bergen in Henegouwen beleegert en gevangen, waar uit zy door hulp van twee Hollandse Edelen, *Spiering* en *Alburg* in mans kleederen ontsnapte, quam te Worcum, van daar te Schoonhoven, en eindelyk ter Goude binnen. Zy sloeg haare tegenpartyen by Alphen; maar verloor meer met een vuile daad, zynde het onthalzen van een Borgers zoon *Cruyf* van Hoorn, om een onnozel zegswoort; want, de Vader vergeefs biddende, borst uit, als hy zyn kind onthalst zag: Nu zuldy geen Vrouw van de Landen blyven. *Glocester* trouwt een andere Vrouw; Den Hertog *Ian van Braband* sterft. Zy trouwt heimelyk met *Vrank van Borsele*, Ridder, die haar geld byzette; maar van *Philip van Bourgondiën*, die hier lucht af kreeg, gevangen wierd, en gezet op Rupelmonde, tot dat *Iacoba* hem vry kreeg, met af te gaan alle rechten, die zy hadde op de Landen van Henegouwen, Holland, Zeeland en Vriesland, mits dat hy zou blyven Graave van Oosterband, zynde den Briel, Voorn en Zuid-beeverland, na welke tyd zy niet lang leefde, de Landen en haar zelven in veele moeiten en rampen gestort hebbende, met een Jongen, een gek, een quistige, en een zeer eerlyke, maar ongelukkige getrouwt geweest, zynde den Dolphyn, Hertog *Ian van Brabant*, den Hertog van *Glocester* en *Vrank van Borzelen.* Maar konstelyk speelden daer tegen den Bourgonjon zyn rol, die alles na zyn zin dreef en kreeg, en de *Vryheid* der Landen begon te kraeken; want door de wederzydigheid der Hoekse en Cabeljauwse, was de macht der Staaten gesplitst, de Ridderschap zo wel als de Steeden verdeeld zynde, en Bourgondiën had zich door de wapenen, huwelyken en koop, van veele by een gesmolte Landen meester gemaakt, gelyk te mets de Seventhien Provinciën in die eene schoot zakten, zo datmen onder een jok moest raaken door eigene swakheid, wyl 't lichaam dat voor

JAN van BEYEREN.

De Gravin gevangen. En ontsnapt.

Velius Petit.

Vuyle wreetheid van de Gravin doet haar alles verliezen.

Loosheid van Bourgondien.

De Staat verswakt door tweedragt krygt Bourgondiën tot Graaf.

de *Vryheid* moest zorgen zyn zelf verwoeste, en die de welke op die *Vryheid* loerde, uit deeze swakheid zyne krachten vermeerderde. Stad voor Stad wierd of van de Hoekse of van de Cabeljauwse ingenoomen en bedorven, en 't lot der Kasteelen van de Ridders was gebrand of gesloopt te werden.

't Is een oud quaad in veele plaatsen van *Vry* volk, datze om haar groote gelykheid, die voor heerszuchtige en eergierige zoo schrikkelyk, als voor eerlyke aangenaam is, in verdeeltheid komen. Grieken, Carthagers, Romeinen, Duitse en Wy hebben daar van wel geproeft. Eerst splyten wy by de Catten, daar na werden wy eenige goed Rooms, andere goed Staats. *Labeo*, *Briganticus* en andere waaren tegen *Claudius Civilis* en de zynen. Te vooren was 'er een party van *Viromenis* en *Avellaunus*, daar na Christenen en Heidenen, Graaffe, Bisschopse en Staatse, Hoekse en Cabeljauwse, Paapse en Geusen, Koningse en Staatse, Prinse en Staatse, Gomaristen en Arminiaanen, Louvensteinse en Prinse, Witse en Prinse, en 't was geschaapen geweest om ook Coccejaanse en Voetiaanse te hebben, had de drift door wysheid der Staaten niet gematigd geworden. Nu (God dank) is Holland *Vry* van scheuring-naam, dat noch wel eenige tyd zal duuren. *Philip* dan van Bourgondiën loos, prachtig, stout en ontsachelyk, nam (*Iacoba* noch leevende) den Tytel aan van Hertog van Bourgondiën, Graave van Vlaanderen, Artois en Bourgondiën, Palatyn, Heer van Salines, Mechelen, Ruwaart ende Oir der Landen van Holland, Zeeland en Vriesland, dat hy noch voort met Luxemburg vermeerderde, en Henegouwen, na de dood van Hertog *Ian*, *Iacobaas* Man, en Namen, na de dood van Graaf *Ian*. Braband nam hy aan op de huldiging; Stelde de ordre van 't Gulde Vlies in, 1430., en na 't afstappen van haar recht door Vrouw *Iacoba*, voerde hy zyn Tytel aldus: Hertog van Bourgondiën, Lotharingen, Brabant, Limburg, Luxemburg, Grave van Vlaanderen, Artois, Bourgondiën, Palatyn, Henegouwen, Holland, Zeeland, Namen, Marquis van H: Ryk, Heer van Vriesland, Salines en Mechelen. Hy wierd dan met besweering der Grond-wetten hier van den Staat erkent, die onder zyn bannieren afzonden tot zyn hulp in Vlaanderen, den Stadhouder *Lanoy*, door den Graave gesteld, met Wassenaar, Boetselaar, Asperen, Langerak, Heemsteede, van Heest, Jan

Ao. 1425. Olivier van Vreede.

Ao. 1428. Schriften Gent. Ao. 1429. Ao. 1430. Vredius.

Ao. 1434.

van

van Heemstee, den Baljuw van Kermerland en Breederoode, alle Ridders, die de Gentenaars voor Hulst over hoop wierpen, en sedert deeden schrikken op de Roep Hollande, Hollande, ook wierden de Ridders van den Vorst zeer heerlyk bedankt.

Myne Heeren de Staaten hebben in haare Vergadering, op de beede der neegende penning, niets toegestaen, als met zeer naauwe bepaalingen door haar gemaakt, en den Hertog *Philips* voorgeschreeven en te gelyk laaten weeten, dat het recht van te Vergaderen, waer en wanneer aen haer stond, gelyk zy ook die regten tot het laetste toe gehouden hebben. *Carel de Stoute*, van ons bemind en ons believende, gaet met veele uitgeleezene manschap, terwyl zyn Vader *Philips* ziek lag, en hy de zaken tegen *Lanoy*, *Croy* en andere zyne partyen verzeekert had, Vrankryk intrekken, sommeert Parys, dwingt de Koning, te *Montlhery* geslaagen, met hem te bevreedigen in 't Bosch van *Vincennes*, waar na den Graave Dinant verwoest, na welverdiende zotheeden. Als nu storf *Philip van Bourgondiën*, is *Carel*, Graave van Carolois, in alle de heerlykheeden zyn Vader gevolgt, en in die Vergadering, dit jaer gehouden in den *Haag*, en noch een te Sluis in Vlaenderen, gehuldigd voor Grave van Holland, Zeeland en Vriesland. Een man in 't veld, schoon van stal, stout en overmoedig, en met zyne Ruiterlyke vryborstigheid hier welkoom, daar hy met zyn Vrouw zeer heerlyk wierd ontfangen. Hy kreeg kort daar aan den Koning van Vrankryk op zijn Kasteel te Perone, die zottelyk zich waagde, terwyl hy noch Luik deed warren. 't Was de tyd voor Hertog *Carel*, om van de geleegentheid zich te bevoordeelen. Maar *Philip de Commines* en andere schelmen ontfingen zo veel geld als den Koning kon doen geeven, en rieden daarom aan Hertog *Carel* den Koning wel te handelen, seedert hebben deeze Raeden des Hertogs zaken bedorven tot datze overliepen. Hoewel *Commines* dit wel van zyn zelven verswygt, beklaagt hy zich echter in de Fransen dienst, dat men hem liet loopen tot dank van zyne diensten, en kreeg Verraders loon. De Koning moest evenwel meede voor Luik trekken, dat ingenoomen en in brand gestooken wierd. Doch den Hertog liet toe dat men 't herbouwde, en quam met groote roem in den *Haag*, hebbende de Franse Koning laten gaan, liet tot Stadhouder van Holland den Heer van Gruithuizen. Breederode, Ridder

Grotius. Autentique stukken.

Ao. 1467.

Commines.

Ao. 1459.

der van 't gulde Vlies, gepynigt weegens de moord aan de afgezondene van Haarlem, wierd vry gesprooken van de vierschaer der Vlies-Ridders, en den Hertog, die de Hollanders zo byzonder achte, dat hy van een Hoorens Borger in 't beleg van Nuits, by nacht van zijn paerd geslaegen zijnde, die man en byzonder de Hoornse Hoplieden bedankte, wyl dit was een merkteeken van haare wakkerheid in de wacht, trok hy met heerlyke Hofstoet na Trier, maer wierd van Keizer Frederik, die hem te gemoet quam, te leur gestelt in de hoop van Bourgondiën, en alle zijne Heerlijkheeden, daer hy Gelder Over-Yssel en Zutphen al had by gevoegt, tot een Koningrijk te maeken, waer toe alles klaer was. Maer hy zelf was den Keizer, andere Vorsten, en byzonder Vrankrijk te groot, door wiens Konings loosheid hy eindelijk vermoord is in de slag tegen de Switsers by Nancy.

Ao. 1470. *Velius.* *Ao. 1473.* *Ao. 1475.*

MARIA. Sijn dochter, Vrouw *Marie*, in haer 18. Jaar zijnde, wierd van de Heeren Staten van deeze en andere Landen gesteld onder de Voogdy van den Hertog van Cleef, en zijn Broeder den Heer van Ravenstein. Den Aarts-Hertog *Maximiliaan*, aan wien zy te vooren door de Vader verloofd was, wierd voor haar man aangenoomen, tegen de wil van de twee Voogden, die op den jongen Hertog van Kleef doelden.

Heræus. *Ao. 1478.*

MAXIMILIAAN. Den Aarts-Hertog wierd hier voor Graave gehuldigd, zette hier en daar andere bedienden, hield slecht huis met de Hoekse, byzonder in Leiden, vocht wel by Blanjac tegen de Fransen, en zou veel meer hebben konnen uitvoeren, hadden de Groen- en Geelkappen, Hoekse en Cabeljauwse, Schieringers en Vetkoopers, en byzonder Gent en Brugge hem niet gedwarspaald. Syn Vrouw *Maria* stortte van 't paard, al te groote liefhebster van de Jacht, daar zy aan storf te Brugge. Den Aarts-Hertog wierd Keizer, doch verzocht eerst van de Staaten zo hier als elders, of hy mocht werden aangesteld tot Voogt over *Philips* en *Margareta* zyne kinderen. Deeze Vergadering (de aldergrootste te Gent gehouden) stond de Regeering aan hem toe voor eenige jaaren, mits dat hy swoer aan de Staaten, niet te zullen ordineeren, dan met goedvinden van Rechtsgeleerden van haar te stellen, en wierd hy gehuld tot Leuven, mits dat zyn Regeering niet langer zou duuren als het de Staaten goed vonden, wierd Rooms Koning; maar wierd van de Bruggenaars gevangen, en gevangen gehouden negen maanden lang, en zyn gryp-voogels

Petit. *Ao. 1481.* *Ao. 1482.* *Pontanus.* *Ao. 1486.*

van

van Hovelingen meeſt onthalſt, dat met verloop van tyd den ondergang van die Stad en andere gemaakt heeft, wyl de Koop- en Werk-lui meeſt naar Holland en Engeland weeken. In dit Jaar toonde *Maximiliaan* zyn liefde aan Amſterdam, met het geeven van zyn Kroon boven haar Wapen. De Vorſt raakte veel quaden van zyn Volk te boven, ſloeg de ſlag van Guinesgate, met groote neerlaag der Franſen. De Heer vander Veer hier Stadhouder zynde, werd den *Haag* geplondert, *Leiden* vermeeſtert, en meer plaatſen onderſte boven gezet door de Cabeljauwſen of Hoekſen. 't Hielp ook niet dat de Heer *vander Veere* afgezet, en *Lalaing* Stadhouder wierd, alhoewel de zaaken tegen de Vyanden van buiten wel gingen; want gantſch Gelderland moeſt plooyen. Maar met al dit oorlogen, deeze Burger-kryg, en ſo veele beroertens, wierden de Steeden en 't platte Land zo arm, dat de meeſte geen laſten konden draagen, en ontſtond daar uit het Kaas- en Broot-ſpel, meeſt van Kermers, die van Alkmaar af na Haarlem trokken, deeſe Steden hebben geplondert, alwaar de Schout met eenige gedood wierden, tot Leiden toe; maar wierden daar geſlagen, en wreed wederom gehandelt, met groote ſchaade der onſchuldige Steeden, door den Hertog van Saxen als Stadhouder, tot dat *Philip* tot Graave hier gehuldigt wierd met zyn Vader.

Op deeſe tijd wierd *Carel*, zoon van *Philip*, naderhand Keizer en Koning van Spanjen, de V. genaamt, te Gent gebooren. Hier door verzeekert ondernam *Philip* met voorkennis der Staaten van de Landen den oorlog tegen Gelderland, alwaar hy zeegevierende, van alle wierd erkent voor haaren Heer en Hertog, waar na hy niet zonder gevaar na Spanjen te waater over ging, alwaar hy ſtierf, waar op zyn zoon *Carel*, (die van zyn Grootvader, Keizer *Maximiliaan* in zyn vyftiende jaar van alle Voogdy en ook de zyne wierd ontſlagen) over trok na Spanjen, en liet zich daar kroonen, terwyl bleeven de zelve elenden hier in de Landen. Maar een ſchoonder licht daar tegen begon te flikkeren in de oogen der Nederlanders, waar uit zy zaagen de onordens in de Chriſtene Kerken ingekroopen, welke naderhand is opgeklommen tot zyn hoogte, nu als een middag-zon ſchynende over deeze en zeer veele nabuurige, en ook gelyk verre afgeleegene Landen. Nadien deeze hervorming of 't licht dat daar toe leide zeer groot gewicht in onze opſtand voor de gedrukte *Vryheid* heeft toe gebracht, zal ik daar van wat ruimer

Ao. 1488. Cuſpunamis. Ao. 1491. Petit. Kaas- en Broot-ſpel. PHILIP II. Ao. 1492. Ao. 1494. Ao. 1500. Ao. 1504 Autentyke Stukken. Ao. 1506. Barlandus. Ao. 1515. Ao. 1517. Hiſtoria de Burgos. Fredrik d'Ulloa.

Ao: 1519. moeten ſpreeken, waar in ook *Carel de V.*, Keizer geworden, zyn deel heeft gehad.

'tBegin der Hervorming.

De Godvruchtigheid is het die het toekomende, en de *Vryheid* die het tegenwoordige leven gelukkig maakt, vereenigt in ons de *Vryheid* met de natuur, en zy vereenigt ons met onſen Schepper, zy moet uit de Schriften gehaald werden, de *Vryheid* moet ons die gunnen. Die Heilige Schriften wel te leezen en hooren is het grootſte quaad dat de luiheid en onweetenheid in de oogen ſteekt; want zo bot zyn de ſlechte verſtanden niet, of ze zien met nyd de ſchrandere. Alle de geeſtelyken werden in 't gevaar van die botheid gebracht door luiheid, en die miſt niet baas te werden, daar geen tegengeeſten de verſtanden oeffenen.

De Roomſe Godsdienſt had gantſch Enropa in, en ze was zoo zeer meeſter van alles, datze niet meer als op 't inſlokken van al het weereldſe reſt, en dagt; de Kroonen en Ryksſtaaven waaren haar goedkeuren, en de Huwelyken haar toeſtaan onderworpen. De Soldaaten van den Paus waaren van ontelbaare livryen, ordens en namen; maar hoe meerder in tal, hoe grooter het inkomen van haar Keurvorſt. Die zig hier tegen wilden kanten, was in den Ban en Vogelvry, zo dat de grootſte Vorſten beevende, wel wenſchten dat die wieken van zulken Gier geſnuikt wierden. 't Licht ſtond niet op den Kandelaar, of de Nacht-uilen ſloegen 't om ver. De Vaudoiſen en Albigoiſen, uitgemoort met Dominicus Kruisvaart, hadden naauw eenig overſchot in de ontoegankelijke Rotſen, daar hielden zy echter haar op, en uit die hoeken verſpreidde zigte mets de Waarheid verder. Siska, Tanchelyn, Rocque-Taillade en Beronger; Wiclef, Savonarola, Hus, van Praag, Erasmus, Luther, Swinglius, Calvinus, Melanthon, Bugenhager, Cruciger, Sacherides, Sarcerius, Oecolampadius, Munſterus, Blaurcrus, Diazius, en ontelbaare andere, hebben het verval in de Leer en het verloop in de Zeeden hervormd, in Duitsland, Vrankryk, Italiën, Neerland, Engeland en elders. Strop, Swaard, Vyer, Gevangenis en Vervolging hebben zy genooten voor haar loon van de weereld; maar zyn groote werktuigen met eeuwige gelukzaligheid in 't voortzetten van Gods Ryk geweeſt. De Druk-konſt, en de herleevende Taalkunde heeft haare voornee-mens onderſteunt. Maar boven al, hebben zy moeten met goed gevolg werken om de ſchrikkelykheid, die zich in 't verval der

Kerk

Kerk opdeed, als men maar eenige gelykenis maakte tusschen de eenvoudige Leer der kennisse Gods in de eerste Kerk, en de dolle pracht van de wyd en zyds uitspoorige Poppenkraam in de laatste; hier kennis, voorbeeld en krachten; daar plegtelykheeden, dertelheid en schandelyke wandel, hier Christus; die, spiegel van ootmoedigheid; daar den Paus, het praalbeeld van hoogmoed; hier leer en leeven, om andere te trekken; daar een grouwel der verwoestinge; *Vryheid* van Vorsten, Staaten en Volk, vertrappende. Oude Godsdiensten haten de nieuwe, want die toonen haar verval, en de weelde heeft haar zo bot gemaakt, datze niet op mogen tegen 't verstand der verdrukten als met geweld, dat was zonder vrucht, want het bloed der geloofs-getuigen was het zaad der Kerke, en de Princen hielden de hand hier en daar aan die helden, voor de goede zaak.

De Vorsten zien niet ongeern de Hervorming.

Carel de V. schreef, datmen doch dien Priester wel zou in agt nemen, en tot sijn dienst bewaren, sprekende van *Luther*. *Erasmus* diende *Hendrik de VIII.* in 't afwerpen van Romens jok, en verscheide andere waaren aan 't Hof aangenaam. Hoe veel dien geestryken *Marnix* tot de Hervorming hier heeft geholpen by alle de Princen, Graven en het Volk, is naauw te denken. De Rhetorykers van de Papen ingevoerd om op de Vorsten te schrollen, gaf voet aan de Staatkundige om ook Rhetorykers toe te laaten, die zo wisse doodsteeken toebrachten aan het geestelyk Hof, datmen in 't kort met schimp zag stryken de schandelyke kramery van aflaat; de kracht der Pauslelyke Ban; de droomen van het Vagevyer en Hemel zoo vleeschelyk gesmeed, en zo onbeschaamt geleert, als of 'er de bedriegers, als in nieuwe Landen gereist hadden; en de Armoed eindelyk der zo lang uitgezoope Gemeente en geplukte Grooten, die van de Bytebaauwen op de laatste uuren verschrikt, alles voor Ziel-missen weg schonken, smeeten dit oud geheim van ongeregtigheeden over hoop, dat 'er niet tegen en vond, als de Geloofs-dwang tegen Jooden en Mooren gevonden, en die wilde men met geweld invoeren. Hier toe wierd *Carel de V.* vroeg geperst, en hield op een staatkundige manier zo maar het roer in 't water, zonder zig te laaten welgevallen zo veel branden en blaaken, tot dat hem daar toe eenigsints dwong de onvoorzigtige opstand der Duitse Vorsten, daar de Franse Koning gestaadig onder roeiden, die 't Keizerryk tegen hem verzogt, en Italiën geerne in zyn macht had.

Marchantius. Ao. 1520. *Carel* wierd tegen *François de I.* tot Keizer gekroont, Christiën te herstellen, de Franse Koning te slaan en gevangen te nemen lukte hem, Ao. 1525. als mede Romen zelf door zyne benden in te nemen door *René de Chalons* en *Engelbert van Nassau*, in welke slaagen en belegering de Neerlanders uitstaaken. Fredrik d'Ulloã. *Uytrecht* wierd van den Bisschop, den Palatynsen Byervorst, aan hem opgedraagen, met meer genoegen der Ao. 1528. Hollanders als der Uytrechtsen, en Vriesland wierd van den Sax voor hem verlaaten, die dat *Vrye* Volk niet handelen kon, en uit wanhoop daar uit trok. *Soliman* joeg hy te rug na Constantinopolen; De Oost- en West-Indiänen heeft hy schrikkelyk zien behandelen van Cortes, Pizarra en andere, en zulks geerne geleden, om dat hy tot zyne wyduitgestrekte gedachten oneindig geld van nooAo. 1535. den had. Hy deed een swaare maar wel wufte tocht op Africa, tegen de Moor *Heiradin Ænobarbe*, daar laatende zijn Schattingbetaalder *Muley Hazari.* Milaan en Florencen heeft hy met veel konst-streeken en verscheide uitvallen aan zig als getrokken, waagde zeer onvoorzichtig een tocht door *Vrankryk*, die hy wel beklaagt zou hebben, had hy een der Konings Hof-hoeren in 't Bertrand. d'Ulloã. handwassen niet met een kostelyke ring de zyne gemaakt. OnAo. 1538. Budæus. dernam de tweede torn op Africa, noch malder als de eerste, en Ao. 1547. verloor zyn beste Volk en Scheepen. Dwong Saxen en Hessen met een Veldslag aan de Elve, die hy zeer onheus handelde; maar wierd van *Maurits* wel betaald, die de Keizer hol over bol uit Duitsland over Trenten deed vluchten, en tot reeden komen voor de Duitse *Vryheid*, zo ter lyve als ter zielen. 1552. Verloor hy voor Mets de kostelykheid van *Soliman* gewonnen, en moest het Lipsius. beleg opbreeken. Verwoeste met groote grimmigheid de oude Malinæus. Ao. 1556. Stad Terrouane en Hesdin, en ziende dat het geluk zyns zat was, kreeg hy de gedachten van Kroon en Staf te laaten, geplaagt van jigt en aamborstigheid. Hy beroept de Ridders en Steeden by een, steunende op de schouders van *Willem de I.* Prins van Oranjen, De Prins van Oranjen wel geacht, maar in 't oog. hoewel hy hem al lang in 't oog had als groot Swyger en Leezer van *Tacitus* en *Machiavel*, en die door zyn huwelyken de jalouzy vermeerderd had; alwaar hy aanbeval zijn zoon *Philip*, aan wien hy afstond al zyn rechten en bezittingen in Bourgondiën en Neerland, ontslaande die Volkeren van den Eed aan hem, en zyn zelven houdende met het afleggen van 't bestier, ontslaagen van den Strada. Eed aan haar gedaan. Na dat hy veel van zijne tochten gesprooken.

ken had, van de groote der gift die hy afstond, en de beweegredenen van zyne genomene moeiten en veelvoudige tochten, noemende die de eere Gods en 't voorstaan der waare Godsdienst (de gewoone dekmantel van der Grooten heerszucht) die hy na 't *Concilie van Trenten*, zeer vyerig had gehandhaaft; wenschte hy dat zyn zoon *Philip* zo mocht zyn Ryken wederom overdraagen, maar niet gedwongen werden over te geeven, waar meede hy zyn zoon voor hem geknield, omhelsde en kuste, alle zeegeningen hem vaderlyk toewenschende. Waar op *Philip* zyn Vaders hand hebbende gekust, voor myne Heeren de Staaten zeer beleefdelyk en eerbiediglyk is opgestaan. Den Soon daar na in byzonderen Raad ernstelyk de minlykheid, gemeenzaamheid en openhartigheid met deezer Landen Vryheeren, Ridders en Volk aanraadende; maar deze deugden die in die Spaansen boedem niet konden woonen, wierden zo aangenoomen voor een praatjen, terwyl *Philip* wel wat anders dagt, en zyn Raad geenzints met de nuttigheid van des Vaders Raad, maar met de opgeblaazene Spaanse geveinstheid van de Soon zich gelyk maakte. Den Keizer raakte zo de Landen uit, en was naauwelyks te Biscayen aan land gestapt, of zyn Schip en de meeste andere bleeven in een Travaat. Hoe heilig datmen *Carels* overgaaf wil maaken, zo kon hy zich niet binnen houden van te laaten hooren, dat het hem moeide zo ongeacht in een gemeen huis te blyven, niemant van de Hovelingen dorst hem by komen, waarom hy zich veinsde geen bezoek te begeeren, zeggende, dat hy van een oud Officier hier toe was aangeport, die afscheid van hem verzoekende, zeide, dat 'er tusschen 't leeven in de weereld en het sterven, een tussen tyd moest weezen; en dit had hem zo verziende nadenken gegeeven. Syn zoon zelver nochtans sprak aan *Granvelle* van zyn Vaders berouw. De nieuwe gril van dit leeven maakte die wakkere Vorst byna zot. Hy vlogt touwen daar hy zyn zelf mee geesselde, stelde toe, en zong zyn eigen uitvaart, leide sich needer of hy dood was, liet hem ook voor dood in zyne tegenwoordigheid beschreyen, tot hy van vermoeiheid van al die stuipen de koorts kreeg, en van de gemaakte dood, na de waare over ging, oud acht-en-vyftig jaren.

De Keizer Carel geeft de Landen over aan zyn zoon ten overstaan der Heeren Staaten.

Myne Heeren de Staaten van Holland hebben voor deze Keizer *Carel* als Hertog van Brabant, en Graave van Holland, en Zeeland, staande gehouden het goet recht van haare *Vrye* Landen, in een swaar proces, hangende voor den hoogen Raad van Mechelen, en gebracht voor Keizer *Carel* tegen de Brabanders.

Proces voor Keizer Carel.

Wanneer de Brabanders zeiden, dat aan haar van Keizer *Carel de* IV. was toegestaan en vergund een Privilegie, dat niemant haar ergens buiten haare Vaderlands scheidpaalen mocht in rechte betrekken, en dat dienvolgens den Hollanderen niet vry stond de hand te leggen op eenige Brabanders, gelyk men zulks in Holland voor gebruik had. Soo hebben Myne Heeren de Staaten geantwoort en klaar aangetoont, dat zulk een Privilegie aan de Brabanders vergunt haar in 't minste niet en raakte, dewyl zy zelven en haare gekoorene Graaven van alle tyden af in haar zelven hadden behouden een *Vrye* oppermacht, die niemand yets verschuldigt was, en de hoogste rechts-

Triomph voor de Vryheid.

 vor-

vordering, macht en ontfach van allerlei soort in haar zelven besloot; Dat zy haare Landen van niemant ontfangen, ook niemant ontweldigt hadden, dat zy met haare Graven die landen uit de klaauwen van alle Barbaaren hadden gered en *Vry* behouden, dat zy in die Graaven haar vertoonende zo *Vryen* macht bezaaten, als de Keizers in Duitsland of Italiën, zonder leenroerigheid of eenig verband aan of onder iemant anders.

Dat dienvolgende, de zelve *Vrye* Staten van Zuyd en Noord-Holland, niet en konden lyden eenige indragt, op dit haar vry besit, en dat niemand zich konde behelpen, met eenige vrygiften, voordeelen, of willekeuren, door andere Vorsten, 't zy Keizer, Koningen, Hertogen of Prinsen gegeeven, omme, door dezer macht, zich te onttrecken het meesterschap der *Vrye* staat, of *Vry* blyven van de onderwerping van Hollands rechterstoelen en vierschaeren, indien yemand van desselfs Ingeseetenen, vermeynde goed recht te hebben, op Persoonen, Goederen, en op de Wagens Scheepen, of andere middelen door welke zy deeze Landen en Steeden doortoogen; nochte eenige vreemdelingen bevryd werden, van die lasten, welke tot des gemeyne lands onderstand opgezet waaren, of wierden, ten zy deze *Vrye* Staten, zulks zelfs aan die Vreemdelingen toestonden, of in Vreedenshandelingen daar toe over een gekomen waren.

Sulks en meer andere krachtige uitdruksels van de ware *Vrye* stand, der Landen, en hare onafhankelykheid, zyn met zoo grooten kragt van waarheid tegen de Staten van *Braband* daar beweesen, dat *Carel* de vyfde, Keizer, &c. Hertog van *Braband*, en Graaf van *Holland* zynde; geensins van zyn Keizerlyke overmagt, en rept, noch handhaaft de gift, waar mede *Braband* bevoordeeld was; maar goed en gegrond houdende, de reedenvoering der Hollandse voorspraken, wyst en vonnist tegen de Staten van *Braband*, afslaande haar gewaande *Vryrecht*; zal men meer eischen, om Hollands ongeschonde *Vrye* stand gestaaft te zien, als zulken bewys, de grootste Oppervorst die *Europe* ooyt zag; Keizer van *Duitsland*, Koning van zo veele by een gesmolte Ryken, van en aan *Spangien*, van de seventien Nederlandse *Provincien*, Hartog, Graaf of Heer, van beyde *Bourgondiens*, beyde de *Indiën*, met alle haar nieuw ontdeekte schatten, wiens Soon daar by noch by de Rykseetel van *Brittannien* sat, waar van den Raad en inborst der heerssucht van den Keizer, zyn Vader, te boven ging. Maar *Carel* heugde wel, hoe zeer zyn Oud-Oom *Maximiliaan*, van onze Ridderschap en Steeden had afgehangen, en hoe zyn Heer Vader was beteugeld in 't vervoeren, der schatten en kostlykheeden, na *Castilien*, waarom die Vorst, de waarheid te liever gestand deed, en 't *Vrye* Volk, waar van hy zo groote diensten trok, verpligte met zyne regelmaat na het recht.

Tot hier toe heeft men van Graven en Vorsten gesprooken, van de welke als menschen, opgeblasen door vleyery, en bedorven, door de hoflyke lessen, welker Staatkunde loopt, op 't vermeerderen des Ryks, van welke men onder de naam van heldendaden, moet verwachten, 't besnoeijen.

jen en beknabbelen van hare voorgeschreevene wetten, en 't overvallen van hare buyren, welkers landen in te slokken, (luckt het maar) voor deugd aangereekend werd. Maar nu zal men overgaan moeten, tot zulke dwingelanden, die met opgesparde winkbraauwen, op haar hovaardige blikken slaafs gediend wilden zyn, van een volk dat de Roomse weereldbasen wel verleerd had op haar *Vrye* neck te treeden.

Maar laat de Leeser, 't zy Landsgenoot of Vremdeling, eens opmerken, de wonderlyke verandering der saken van *Europa*; een volk, van ouds *Vry* en zo als hier voor is getoond, ongekreukt van buitenlandse machten, maar geerne te vreeden met haar eygen palen, en kleyn by zyn zelf; had het der Graven overmoed niet in Oorlogen gewikkeld, zonder huurling Soldaten, zelf te Water en te Land krygsvaardig, met Visschery, Landbouwery, Handwerken en Koophandel, op de nabuurige Ryken en Zeën, alleen is geworden, de Hoofd en Npodvriendin der buuren; de hulp der verdrukte; het steunsel der hervorming; het aansienlykste hoofd onder de *Indianen*; de schatkamer en beurs der omleggende Kroonen; de markt van alle Koopmanschappen; het pakhuys van alle Waaren; een queekschool van brave verstanden; daar de Borgers door suynigheid de lasten van Oorlogen trotsen; daar de beschreevene Vaders, de Vreede wel gebruyken, om geduchte macht in 't Veld te brengen, als ze aangeranst werden; daar de machten, van ingeboorene Vorsten en Ridders, de beveelen ontfangen; daar de Soldaten der nabuuren, verlokt van de minsaamheid des volks, geerne Burgers werden, terwyl hare Hoofd-Steeden, voor de om en afleggende vreemden aangesien werden, als de *West Indiëns* aan de *Spaansen*, en de *Oost Indiëns* aan ons.

Dit groote werk is van den Heere gedaan en wonderlyk in der menschen oogen.

Dit volk, voor de Zee gebooren, heeft alle de Scheepsvloten, der Spaanse *Monarchy* gesloopt, hare kleine scheepen hebben groote mannen gevoert, die de onbeklimmelyke karaken, beschanste Gallioenen, en opgezette Galeassen gesloopt, en de rykdommen in de Hollandse havens gesleept hebben:

Acht hondert millioenen, doen verslinden, en de gevreesde *Maranen* doen bucken voor de Hollandse Borgers, de Hoven en Kerksalen zyn behangen, met haare Borgoense kruysvanen en wimpels, haare Vestingbouw van Dwingers, Kasteelen en Borgten, door Hollands kleyn volk vermeesterd, en zo veel keetens en boeyens voor de *Vrye* Steeden, zyn onkostelyk geworden, de bescherming van onze Borgeryen.

Dit zou men by de zelve reeks van vertelling in de jaargeschiedenissen hebben vervolgt, ten ware men had gemeynt niet onnut te zyn, dat men deed sien, hoe ook nu noch Uytheemse brave verstanden, verlokt van de VRYHEID van *Holland*, het zelve hier van gevoelen, als wy inboorlingen, hoe die mede onze vorm van bestier de gelykmatigste achten, en

overeenſtemmende met de AELOUDE VRYHEID en volksbeſtier der *Cimbren Celten* en *Duytſen*, wyl noch in 't Ryks beſtier, 't zelve is na de inſtelling der *Gulde Bulle* van *Otto* zelf Keizer: daar is de naam van Keizer niet meer als een beeld dat de oppermacht vertoont als Stadhouder van die macht, die waarlyk ſit in de Vorſten en Steeden, *Polen*, *Sweeden*, met zyn Ridder, Pfar en Boereſtand; Groot *Brittanniën*, en anderen zyn alle op een leeſt daar ontrent geſchoeyt. *Venetien* en *Genua*, hebben 't Volk wat te veel door den Adel, en *Switſerland* den Adel door het Volk verſlaaft maar noch ruyken zy alle na onze vorm van beſtier; men zou geen zo verkeerde indruk houden, van Keizer, Vorſt, Stadhouder, Hertog, Proteƈtor, maar alles even veel reekenen, indien eenige volkeren, rondom ons, haar niet hadden laten overweldigen van de zelve, als *Arragon*, *Navarre*, *Vrankryk*, *Denemarken*, en andere. Behalven dat ons volk door de naam van Graaflykheyds Reekenkamer, Graaflykheyds rechten, Domainen, leenen aan de Graaflykheid vervallen, miſſchen ook miſleid werd, om te gelooven, dat Graaflykheid, de hoedanigheid van een Graaf beteekenende zeekerlyk moet een hoogſte macht zyn, daar 't alles weer toe moet komen, als of het daar van afgedaald was, welk valſch is: maar van het volk, by welke waarlyk altyd en noch is de ware oppermacht, is nu het een, dan het ander voordeel, geleend of geſchonken, door het Volk, aan zulke Stadhouders of Graven, zo zyn wederom vervallen alle die winſten en inkomens met de achting en macht van die Graaflykheid, die 'er niet meer is aan 't Volk; welke zyn de Ridders, Edelen en Steeden van *Holland*. Sulke en diergelyke aanmerkingen hadden *Rafaël de la Torre* een Genouees Edelman, uit zyn Land in *Amſterdam* geweeken, bewoogen, deze onze beſtier vorm als de beſte niet alleen te omhelſen, en de Burgerſchap van *Amſterdam* boven alle trap van eer te zetten, maar ook, zelfs onze geſchiedeniſſen te doorſnuffelen, welke door zyn ontydige dood te *Venetiën*, niet in ordre, noch vol afgedaan, in onze handen gekomen zyn in 't Italiaans. Maar nochtans, hoewel aan 't werk gemiſt werd tot noch toe het hoofd, rakende de opkomſt van ons gemeene beſt, in welk dien Eedelen Heer zeer veele Oudheeden by een gebragt had, die by andere niet zyn te vinden, heeft het zo veele Liefhebbers geluſt die ſtuks gewys in onze handen zynde het licht te doen ſien, dat men het heeft willen hier in laſſen, eer men komt tot de uitgeborſte wanhoop van ons verdrukte volk door Koning Philip de tweede, die met zyn bloedraad, en moordzieke Veldoverſtens eerder een Martelaarsboek als een Hiſtorie heeft verſchaft, tot dat de wanhoop ſtand greep, van de nood een deugd maakte, wakkere tegenweer bood, den Graaf afſwoer en zyne beuls en dwingelanden 't gat uyt ſmeet, herſtellende de oude vorm van het *Vrye* beſtier der vroome *Aeloude* Voorſaaten; met roem en achting over de gantſche weereld.

Gedrag der Graven elk op haar reeks in het Italiaans nagelaten van Raphaël de la Torre, geboren Genouees Edelman en Borger van Amſterdam.

Hoe

Hoe de GRAAVEN STADHOUDERS Geleeft hebben.

VYFDE HOOFDSTUK.

DUs verre gesprooken hebbende van der *Batavieren* opkomst, toestand van Regeering, en Dapperheeden, tot beveiliging der *Aelonde Vryheid* , acht ik noodig den Leezer een beknopte Schets te vertoonen van de waare oorspronkelykheid en opkomst der Graaven of Stadhouders van Holland , en hoe zy hun gezag en inkomsten door geweld en moord van tyd tot tyd vermeerdert hebben, beginnende af van *Diederik*, de *Vries* bygenaamt, sijnde de zoon van *Gerlof* , volgens eenige Graaven der Vriezen: Deeze werd by ons voor d'eerste Graaf of Stadhouder gereekent, schoon lang voor den Jaare acht hondert deeze Landen , die als toen noch onder 't verblind Heidendom waaren , door woeste Noormannen , versterkt door de *Picten*, *Franken* , *Wilteven* (welke laatste van *Beka* Wilde Vriesen worden genoemt), *Deenen Sclaaven* en andere , zyn overvallen en beoorlogt , zy al van eenen *Thietbolt* en *Gerolf* , als Graaven deeser Landen hebben bericht; doch de vyantlyke Volkeren wierden meestendeel, door de Heldhaftigheid van de gemelde *Diederik* in den Jaare 859. daar uitgejaagt. Maar in den Jaare 882 wierd hy hen eindelyk volkoome meester, zo dat de voornaamste der Landen , die nu zyn haar Ed: Groot-Mog. Heeren Staaten van Holland en West-Vriesland , als wettige Overigheden der *Vrye Volkeren* geraaden vonden van hem tot Hoofd aan te neemen , alhoewel zy buiten een Graafelyk huis een Graaf konde kiezen , en aan een persoon niet langer gehouden waaren als 't hen geviel , zelfs tot opzeggens

d'Eedelen en Steden zyn altoos de Souverainen der Landen geweest.

gens

gens toe, gelijk ſulks naderhand noch is gebleeken in 't Proces door Hoog gemelde Heeren Staaten tegens die van *Brabant*, in den Jaare 1546. in de tegenwoordigheid van Keizer *Carel de V.* hebben gewonnen, daar zy te kennen geeven, dat deeſe Landen nooit ander Mogentheden hebben onderworpen geweeſt, als een, aan wien de volkome macht ſtond om Opperhoofden onder een naauwe bepaaling aan te ſteilen. „ Ons Land van *Holland* (zeggen Hooggedachte Heeren) heeft altoos op zich zelve beheerſt „ geweeſt by haare Graven, Gravinnen en Heeren van den Lande, zonder dat zy den Keizer ooit erkent hebben als Overſten, „ ende dat zy binnen haare Landen en bedryven zulke of gelyke „ *Jurisdictie* altyd hebben geoeffent, als den Keizer in Italien of „ Duitsland heeft konnen oeffenen; en dat van zodanige tyden „ af, dat daar geen memorie van Menſchen ter contrarie gedenkt, „ en dat zy geen Overheeren buiten haare Graven en Gravinnen „ hebben gekent, zonderling en nooit de Keizeren of Koningen „ van Romen of 't Roomſche Ryk.

En hebben nooit aan Vrankryk of 't Keizerryk onderwerping gedaan.

Diederik, d'eerſte Graaf van Holland, trouwde met *Gena*, dochter van *Pepyn de Korte*, en ſtorf in groote ouderdom. Van hem werd niet veel als zyne kloekmoedigheid beſchreeven, als ook dat hy een Klooſter (van Planken te ſaamen gevoegt) tot *Egmond* ſtichte, daar men hem heeft begraaven. Hem volgde zyn Zoon

Diderik de eerſte Graaf.

Diederik de II., die in den Jaare 985 tot Graaf wierd gehuldigt, zegtmen dat eenige oorlogen tegen de Vrieſen gevoerd zoude hebben, doch onwaarſchynelyk. Deeze trouwde met *Hildegaart*, dochter van *Lodewyk*, Koning van Vrankryk, en was een goedaardig man, en ſtorf in den Jaare 988. Na hem quam zyn zoon

Diderik de II. een goet Graaf.

Aarnolf of *Aarnoud*, werdende in den zelve Jaare gehuldigt na zyn Vaders dood. Trouwde met *Luitgard*, dochter van *Theofaan*, Keizer van Grieken, en dewyl hy tegen de Weſt-Vrieſen oorlogden, om dat zy hem niet wilden erkennen, wierd hy met veel andere in een Veldſlag by *Winkel* in Weſt-Vrieſland gedood, in het vyfde jaar zyner Regeering, waar op zyn outſte zoon volgde, genaamt

Aarnoud de III. Graaf beoorlogt de Weſt-Vrieſen, en word verſlaagen.

Diederik, de derde dier naam, en vierde Graaf van Holland, wierd in den Jaare 993. gehuldigt, en trouwde met *Othild*, dogter

Diderik de III.

ter van *Otto van Saxen*, Keizer van *Roma*. Deezen beoorlogden den Bisschop van *Uytrecht*, om dat hy een Edelman *Dirk Bavo* tot Leen-graaf van *Swammerdam* en *Bodegraaven* had gemaakt, van wien den Graave van *Holland* groote overlast leed, zo dat hy, in een slag, des Bisschops en des Leen-graafs heir vernielde, neemende den Bisschop zelfs gevangen, en kreeg het bezit van des laatsten zyne Leen-goederen, 't geen hem zo hoogmoedig maakte, dat hy (om zyns Vaders dood te wreeken) de West-Vriesen den oorlog aandeed, daar zyn meeste Volk wierd versla-gen, en hy uit mismoedigheid een Bedevaart naar 't *Heilige Land* deed, na dat hy zyn zoon had doen huldigen.

Diderik de IV. Graaf beoorlogd de Bisschop van Uytrecht. Krygt Bodegrave en Swammerdam. Word van de West-Vriesen verslaagen, en trekt na 't H: Graf

Graaf *Aarnoud* had noch twee zoons nagelaaten, waar van d'oudsten de Landen buiten *Haarlem* tot zyn Huwelyks-gift, met Breede Roeden wierd uitgemeeten, die d'eerste van het doorlug-tig Huis der *Breederooden* is geweest, en d'andere die van *Teylin-gen*.

Oorsprong der Heeren van Breederoode als ook van Teylingen

Diederik de vyfde Graaf, was bygenaamd Markgraaf van *Vlaar-dingen*, oudste zoon van *Diderik de* III., quam Anno 1039. in zyn plaats, die tot *Luik*, op een Tournooi-spel, de Bisschop van *Keulens* en *Luyks* Broeder doodstak, en vluchte naar *Dordrecht*, daar hy al de *Keulse* en *Luikse* Scheepen onregtmatig of verbranden of in beslag nam, en schatten al de *Keulenaars*, die in sijn Land waaren, op groote somme gelds, doch wierd daar over met ver-raat uit *Dort* gejaagt, het geen hy op de raad van *Gerrit*, Heer van *Putten*, wederom won, doch wierd (als hy door een straat-jen gong, naderhand 't Graave-straatje genaamt) met een ver-giftige pyl in zyn dye gewond, daar hy van sturf, werdende tot *Egmond* begraaven, daar eertyds een oud Graf-schrift te leezen stond, luidende:

Diderik de IV. dier naam en de V. Graaf, verbrand t'onrecht de Luikse en Keulse Scheepen, en oorlogt tegen des zelfs Bisschop. Werd met een pyl gedood.

> *Per CAPRA Sidus dum Janus volveret Idus,*
> *Cæsar erat fomes, quod codit, iste Comes.*

't Welk van den hoogberoemden Dichter *S. van Hoogstraaten* aldus is vertaald:

> Op Louwmaant dartien was de Son in 't Steenboks spoor,
> En Cæsar d'oorzaak dat de Graaf zyn Lyf verloor.

Na hem volgde zyn Broeder , Graaf van *Oost-Vriesland*, alzo hy geen kinderen had.

Floris de eerste dier naam en de VI. Graaf word voor Hemert gedood.

Floris de VI. Graaf, werdende ook Heer van *Kennemerland*, by d'Eedelen en Baronnen, in den Jaare 1048 gehuldigd, vervolgde met groote eerzucht d'oorlog , door zyn Broeder begonnen; voerende deselve met redelyk voordeel , en wanneer hy afgemat voor 't Dorp *Hemert* lag te rusten , wierd hy overvallen en gedood. In sijn plaats volgde zyn oudste zoon

Diderik de V. dier naam en de VII. Graaf werd de eerste Graaf van Holland geheeten.

Diderik, de zeevende Graaf, werd naar 't zeggen van eenige d'eerste Graaf van *Holland* geschreeven, in den Jaare 1062, nog maar twaalf jaar oud sijnde, zo dat zyn moeder *Geertruyd* , des Hertog van *Saxens* dochter, twee jaaren regeerde, die in 't jaar 1063 trouwde met *Robert de Vries*, welke van zyn Vader de vyf *Zeeuwse* Eilanden, nevens 't Land van *Aalst* en de vier Ambachten, ten Huwelyk kreeg, en wierd als Voogd over de jonge Graaf erkent. Hy is by *Leyden*, met al zyn Volk verslaagen , en vluchten met zyn Gemalin en kinderen naar *Vlaanderen*. *Godevaard* of *Govert* met de Bult, Hertog van *Braband*, was, niettegenstaande deeze neerlaag , met een groot Leger de *Hollanders* te hulp, en wierd Anno 1071. aldaar gehuldigd, ontfangende de Landen te leen van *Willem van Gelder*, Bisschop van *Uytrecht*; en hebbende zyn *Usurpatien* en geweld dus door een geestelyke scheinheiligheid veranderd, oorlogden hy tegen de *West-Vriesen*, die hy versloeg, en wierd Heer van *Vriesland*, dat hy zo wel als *Holland*, met geweld innam, waar van het spreekwoord noch in gebruik is : en van daar een keer naar *Antwerpen* doende, wierd hy van een zyner Lyfwachten, door *Robregt de Vries* daar toe omgekocht, Anno 1075, als hy op de heimelykheid zat, van ondere door de Bril doorstooken, zo dat *Robregt*, nevens zyn voor-zoon *Diderik*, met een machtig heir, nevens de *Vlamingen* die hem volgden, den Bisschop in 't Slot te *Ysselmonde* beleegerden , en 't jaar daar aan gevangen krygen; doch wierd los gelaaten , onder beloften dat hy van al zyn eischen op de Lande afstant zoude doen. Waar door *Diderik* , nu meerderjaarig om te regeeren, in Triumph wierd ingehaald, en gehuldigd tot Graaf van *Holland* en *Zeeland*. Vorders is ons bekent, als dat hy de *Vriesen* , die hem geweigerd hadden te huldigen, versloeg, verwoestende al hun Land, en na *Staveren* ses maanden beleegerd houdende , wint hy die Stad,

Word verjaagt.

Usurpatien van Govert met de Bult.

Word doorstooken.

Diederik wederom met Triumph ingehaald, en gehuldigt tot Graaf van Holland en Zeeland.

Dwingt de Vriezen tot zyn huldiging.

dwin-

dwingende de Burgers groote ſchattingen af, en deed veel vreemdelingen onthalſen, zo dat hy met geweld gehuldigd wierd. Stervende (na dusdanige geweldendaad bedreeven te hebben) in den Jaare 1091., hebbende alvoorens (om zyn verkeerde Godvruchtigheid te toonen) d'Abdye van *Egmond* eige rechtsgebied toegeſtaan, Tolvry gemaakt, en het inkomen merkelyk verrykt. Het zelfde Jaar volgde hem zyn oudſte zoon.

Zyn geweldendaad in Staveren.

Floris de Vette, en de achtſte Graaf, regeerde 31 jaaren. Van deeze ſchryftmen, dat hy in volle ruſt en Godvruchtigheid leefden, en niet oorlogzugtig was. Hy vereerden de geeſtelyken tot *Egmond*, onder andere in den Jaare 1108 het Godshuis aldaar, en ſturf in den Jaare 1122.

Floris de Vette, de II. dier naam en achſte Graaf.

Diderik de neegende, oudſte zoon van *Floris*, ſuccedeerde in het zelve Jaar van zyn Vaders overleiden. Zyn jonger Broeder *Floris*, wierd Heer van *Kennemerland*, en de moeder als Voogdes geſteld over de twee zoonen. Deeze Graaf, meerderjaarig geworden zynde, maakte in 't Jaar 1137 een ſwaare twiſt tegen zyn eigen Broeder *Floris*, door d'onverdragelyke ſchattingen die hy op *Kennemerland* had gelegt, doch na veel verwoeſtingen maakte hy, een jaar daar aan Vreede. En dewyl Graaf *Dirks* Swaager, *Otto van Benthem*, in oorlog raakte tegen de Biſſchop van *Uytrecht*, en gevangen wierd genoomen, trok hy het Harnas wederom aan, en beleegerden *Uytrecht*, waar door hy den Biſſchop zo benaauwde, dat den laatſtgemelde geraaden vond, met alle plechtigheid, in een Proceſſie, by *Dirk* naar buiten te trekken, om hem met den Ban te verdrijven, waar van de Graaf (geblinthokt ſijnde door de geeſtelijkheid) ſo ontſtelde, dat hy verklaarde te vreeden te ſijn om af te wijken, mits dat men hem ſijn Swaager wederom gaf, 't welk geſchiede, waar na hy, ſo wel als ſijn Gemalin, verſcheide pelgrimadie na 't Heilige Land deeden, en ſturf in den Jaare 1157., na dat hy hem ſijn Oom, Keiſer *Lotharius* de II., *Ooſterop* en *Weſterop* in *Ooſter-Vrieſland* had geſchonken, volgende na hem ſijn oudſte zoon.

Diderik de VI. dier naam en de IX. Graaf.

Beoorlogt zyn eigen Broeder.

Floris de derde dier naam en de X. Graaf.

Floris, de tiende Graaf, die Anno 1157. begin van ſijn regeering maakte, ſogt (gelijk de voorige) ſijn ſchatkiſten en Landen te verrijken, krygende ten dien einde oorlog tegen ſijn Neef den Graaf van *Vlaanderen*, om de *Zeeuwſe* Eilanden, en 't Land van *Waas* voornamentlijk, dewijl hy de *Vlaamſe* Koopluiden met

Oorlogt tegen zyn Neef den Graaf van Vlaanderen om zyn laſtige Tollen.

ſijn

ſijn Tollen van *Geervliet* al te laſtig viel, maakende Vreede met de *Dregter-* of *Enkhuizer Vrieſen*, om te gemakkelijker d'Eilanden te konnen wederom krijgen; doch wierd in den Jaare 1165. in een Zee-ſlag gevangen tot *Bruggen* gebracht, alwaar zy de Vreede maakten. Hy hulp daar na zijn Broeder, den Biſſchop van *Uytrecht*, in den oorlog tegen den Hertog van *Gelderland*, en trok in den Jaare 1179., nevens den Graaf van *Vlaanderen*, met negen duizend Man ter Zee, om 't *Heylig Land* te winnen, dewijl 't jaar te vooren den *Soudan Jeruſalem* had ingenoomen; Deed in den Jaare 1188. een tocht met zijn tweede zoon *Willem*, onder de Keiſer *Barbaroſſa*, en ſturf tot *Antiochien* in den Jaare 1190.

Word gevangen.

Diderik de VII. dier naam en de XI. Graaf.

Diderik de Elfde Graaf, zijnde d'oudſte zoon van Graaf *Floris*, volgde in het zelfde Jaar 1190. ſijn Vader in de regeering, en verjaagt na vyf jaaren ſijn Broeder *Willem*, die uit het *Heilig Land* was t'huis gekomen, welke de *Drechter Vrieſen* op ſijn zyde krygende, zyn ongelyk op *Diderik* met rooven en branden quam te wreeken, zo dat Graaf *Dirk*, en zijn Huisvrouw *Ada*, ieder met een Leeger hem tegen trok, doch de twiſt wierd bygeleit, onder voorwaarden, dat *Willem* 't Graafſchap van *Ooſt-Vrieſland* van ſijn Broeder Graaf *Dirk* te leen ſoude beſitten. Kort daar na oorlogden hy tegen *Otto van Gelre*, die door de dood van *Boudewyn*, Biſſchop van *Uytrecht*, *Arent*, Prooſt tot *Deventer* wilde verkieſen, en die van 't Neder-ſticht wilden Graaf *Diederiks* Oom, genaamt *Diderik* van *Holland*, zynde Domprooſt van veel Canonicken, daar aan ſtellen, waar over Graaf *Diderik* van den Keizer *Hendrik*, zo lang 'er wegens de zaak tot *Romen* geen uitſpraak was, als Voogd wierd geſteld, die *Otto van Gelre* overwon, waar over zyn Broeder *Willem* hem geluk wilde wenſchen, die hy gevangen nam, doch brak uit, en trouwde met de dochter van *Otto van Gelre*, waar door de Vreede wierd gemaakt, en gaf Graaf *Diderik* zyn dochter aan *Otto van Gelres* zoon. En dewyl *Otto van Gelre* naar den Keizer meende te reizen, wierd hy van Hertog *Hendrik van Braband* gevangen, het geen Graaf *Diderik* willende wreeken, *'s Hertogenboſch* in nam, en willende korts daar na ſlag leeveren, kreeg hem Hertog *Hendrik* gevangen. Onderwyl roofden de Biſſchop van Uytrecht (*Dirk vander Are* genaamd) in *Gelderland* en *Holland*, tot dat Graaf *Diderik* op groot rant-

Verjaagt zyn Broeder zonder recht.

Word gevangen van Hendrik van Braband en los gelaten

ranſoen en een nadeelige Vreede wederom vry gelaaten, die daar op met geweld in *Drechter-land* valt, verbrandende veel Dorpen, en vermoordende wredelyk een groot getal menſchen, ſtervende zonder zoons in den Jaare 1203., als hy het Graafſchap van *Holland* en *Zeeland* bekommert met veel oorlogen 13. Jaaren had beregt, zo dat op hem zyn eenige dochter volgde.

Verbrand veel Dorpen en dood veel menſche in Drechterland.

Van deeze Graaf zyn noch zilvere Penninkjens nagebleeven, hebbende aan d'eene zyde een Hoofd, met een opſchrift: *Theodóric.* en aan d'andere zyde een Kruis, geteekent: *Pax* * met het opſchrift † *Mone.* † *Hollan.*

Ada, de XII. Gravin, ſuccedeerden in haar Vaders plaats, Anno 1203., oud zynde zeventien Jaaren, en dewyl haar moeder vreesden dat des Graafs Broeder *Willem*, als Voogd mogt hebben geſteld over haar dochter en de Landen, deed zy haar, buiten kennis der Eedelen en Standen (zynde tegen de Wetten der Landen) aan den Graaf *van Loon* (ook noemen hem eenige Schryvers *van Loen*) zo ſchielyk trouwen, dat de Bruiloft voor d'uitvaart gedaan was. Over dit ſchenden der Wetten verbonden de voornaamſte Eedelen zich met den Jonkheer *Willem*, en tot *Zicrik-Zee* komende, kreeg hy de *Zeeuwſe* Heeren ook op zyn zyde, die hem tot Graaf huldigden. In deeze tuſſchen-tyd dwong *Egmond* met noch veel Eedelen, den Graaf *van Loon* om *Haarlem* te verlaaten, en met de Heeren van *Amſtel* en *Vooren* naar *Uytrecht* te vluchten, andere namen hun ſchuilplaats in de Burg tot *Leiden*, doch wierden daar overwonnen, en Vrouw *Ada* ſturf in den Jare 1204. op *Texel*, alwaar zy een jaar gevangen was gehouden.

Ada de XII, Gravin.

Schent de Wetten der Landen.

Willem, de XIII. Graaf, wierd na *Ada* in den Jaare 1204. gehuldigd; doch, dewyl zyn Oom, de Koning van *Schotland*, zonder kinderen overleeden was, trok hy, met een groot gevolg, derwaarts, om in 't bezit van zyn Ooms Staaten te treeden. De Graaf van *Loon*, gevoegt by *Adas* moeder, nam ondertuſſchen zyn afzyn waar, vernielende en bedervende veele Landen, doch moeſt wyken, en Graaf *Willem* in *Schotland* komende, vond dat de Koning van *Engeland* daar een zyner Vrienden in had gedrongen, op voorwaarden van dat Koningryk te leen te houden, zo dat hy met alle ſpoed wederom te rug keerde, en eenige tyd daar na ſturf.

Willem de I. dier naam en de XIII. Graaf.

Uſurpatien van de Graaf van Loon.

Van deezen ziet men noch tweederhande Penninkjens, hebbende het eerſte aan de eene zyde een Hoofd, met het opſchrift: † *Wilhem: Co. Holl:*, en aan de andere zyde een Kruis met vier Roosjens, en 't omſchrift: † *Moneta Holland.* Aan d'eene zyde van 't ander ſtaat een klimmende Leeuw, en 't omſchrift: † *Wilhem: De: Holl:*, aan d'andere zyde een Kruis en 't omſchrift † *Moneta..... Hem.*

Floris de IV. dier naam en de XIV. Graaf.

Breugt om zyn Neef te helpen Holland in oorlog.

Floris de XIV Graaf, zoon van Graaf *Willem*, wierd in den Jaare 1123. in de waardigheeden van zyn Vader geſteld. Deeze, om zyn oorlogszucht en om zyn Neef, den Hertog van *Gelre* tegens de Biſſchop van *Uytrecht* te helpen, bracht *Holland* in Oorlog. De Vreede gemaakt zynde, hulp hy zyn Neef wederom tegen het *Drentſe*, daar den Biſſchop bleef, en *Otto*, des Graaven Broeder, in de plaats quam. Daar na trok hy in den Jaare 1234. op de Kruisvaart, tegen de Ketters van *Staden*, en eindelyk, van de Graaf van *Clermont* te *Corbie* op een Tournooi-ſpel genoodigt zynde, wierd daar in 't jaar 1235. vermoord, om dat den Graaf van *Clermont*, hoog bejaart zynde, heel yverzugtig op zyn jonge Vrouw gemaakt was, zynde vyf jaaren, na dat hy *Dordrecht* (toen maar hebbende de aarde Wallen) eerſt met muuren deed omtrekken. Deeze Graef had een dochter, de Gravinne van *Hennenberg* genaamd, daar de fabuleuſe Hiſtorien van meld, dat zy zo veel kinderen in een dragt baarde als 'er dagen in 't Jaar zyn.

Word te Corbie vermoord.

De fabuleuſe Hiſtorie van zyn dogter die 365 kinderen in een dragt kreeg.

Men ziet noch drie Penninkjens, by zyn tyd geſlaagen. Op 't eerſte ſtaat aan d'eene zyde een Hoofd, en 't omſchrift: † F. *Comes Hollandie*, aan d'andere ſijde een Kruis, en omſchrift: † *Moneta Dora'ci.* Het tweede, byna als 't voorgaande, hebbende tot onderſcheid vier Letteren tuſſchen 't Kruis. Het derde als het eerſte, alleen met dit onderſcheid: † *Mone: Medenblec.* waar uit blykt dat ter dier tyd ook al een Munt in *Weſt-Vrieſland* is geweeſt. Na hem volgde, in den Jaare 1235. zyn oudſte zoon, met naame

Willem de II. dier naam en de XV. Graaf.

Word Roomſch Koning.

Willem, de vyftiende Graaf. Deeze was naauwelyks ſes jaaren out; doch zyn Oom *Otto*, Biſſchop van *Uytrecht*, was tot Voogd over hem geſteld, en wierd door toedoen des Paus, die den Keizer *Fredrik* in den Ban had gedaan, in den Jaare 1247., nog maar 20 jaaren oud zynde, tot Roomſch Koning gekozen. Den oorlog, ter dier tyd in Duitsland zynde, won hy *Aken*, om, volgens

't ge-

't gebruik, daar gekroond te worden. Keizer *Fredrik*, hier over gebelgt, ſpant aan met *Margareta*, Gravin van *Vlaanderen*, die onderwyl, in den Jaare 1253. in *Walchren* viel, doch Koning *Willem* ſtuiten en ſloeg hen kort daar aan, en Vreeden maakende, trok hy naar *Keulen*, om zo vorder naar *Italiën* te reizen, en hem daar Roomſch Keizer te doen kroonen, doch keerde wederom, op de tyding, dat de *West-Vrieſen* onvergenoegd waaren, en trok met zyn Leeger over het Ys tegens hen aan, waar dat de Koning, by 't Dorp *Hoogtwout* genaamt, in viel, en in den Jaare 1256. gedood wierd. Deeze Koning bracht het Land in een langduurigen oorlog, doordien hy, om de Biſſchop van *Ceulen* te verplichten, *Gozewyn van Amſtel* zogt te dwingen, om van zyn Bisdom van *Uytrecht* af te ſtaan, en *Hendrik van Vyanden*, Neef des Biſſchops van *Ceulen*, in des zelfs plaats te ſtellen.

Valt in 't Ys en word gedood, na dat hy 't Land in een langduurigen oorlog had gebracht.

Van Koning *Willem* zyn twee Penninkjens nagelaaten, 't eerſte heeft aan d'eene zyde een loopende Aarend, en 't omſchrift: † *Guilelm: Rom: Rex.* Aan d'andere zyde een Kruis en 't omſchrift: † *Moneta Hollandie.* Het tweede, aan d'eene zyde een vliegende Aarend, en een klimmende Leeuw, met het omſchrift: *Hollandie.* Aan d'andere zyde een Kruis, met vier Roosjens geſchakeerd, en 't omſchrift: *Wilh: Roma. Rex.*

Floris, de XVI. Graaf, zoon van Koning *Willem* en *Elizabeth*, dochter van *Otto*, Hertog van *Brunswyk* en *Lunenburg*, volgde zyn Vader in den Jaare 1256. naar, maer zes maanden oud zynde, waar over zyn Oom *Floris* Voogd was geſteld, en na zyn dood quam ſijn Suſter *Alid* 't Land regeeren; doch de Staaten, geen genoegen daar in hebbende, verkoozen ſijn Oud Moeijens zoon, Graaf *Otto van Gelre*, die *Alid* verjoeg. De *West-Vrieſen* en *Kennemers* opſtaande, vernielden veel Slooten en Huizen, en komende in *Amſtelland*, maakte *Gysbregt van Amſtel* hun Veldheer, die ſelf 't Slot *Vredeland* en de Stad *Uytrecht* innam, en veranderde de Majeſtraat na zijn ſin. By *Haarlem* komende, om dat te beſtormen, viel *Jan van Perſin* in *Kennemerland*, die 't alles verwoeſte. Graaf *Floris* verloor ook in den Jaare 1272. veel volk tegen de *Vrieſen*; wierd in den Jaare 1277. *ten Boſſche* Ridder geſlaagen: nam, op ſijn twaalfde jaar, de regeering aan: zette ſijn Moeije ſoon, *Floris*, als Stadhouder in *Zeeland*, en deed zyn Moeder met haar kinderen vertrekken, trouwde met de dochter des Grave

Floris de V. dier naam en de XVI. Graaf.

Beoorlogt de West-Vrieſen met groote ſchade.

Verjaagt zyn Moeder met al haar kinderen.

ve van *Vlaanderen*, waar meede hy de *Zeeuwse Eilanden* ten huwelyk kreeg; beoorlogde in den Jaare 1282. de *West-Vriesen*, om zyn Vaders dood te wreeken, 't geen drie Jaaren duurde, daar hy veel Dorpen en Menschen vernielde, en hen eindelyk in zyn macht kreeg; verdreef *Jan van Nassauw*, Elext van *Uytrecht*; vermeesterde 't Slot *Vreedeland*, en nam de Heeren van *Amstel* gevangen; won het Slot *Montfort*, waar door *Harmen van Woerden* moest vlugten, en verdroeg zich ten lange laatsten met de Heer van *Amstel*, op voorwaarde, dat hy *Naarden*, *Muyden*, en al zyn andere goederen van hem te leen zoude bezitten, gelyk *Harmen van Woerden* op de zelve voorwaarden ook deed, doch moest belooven van zyn dochter niet uit te trouwen, zonder de wil des Graafs. Den Hertog van *Cleef* vereerde in den Jaare 1290. op een gastmaal in '*s Gravenhagen* aan Graaf *Floris*, *Heusden* en *Altena*, zo dat des selfs Heeren Vassaalen van den Graaf wierden. De Graaf trok daar na in *Schotland*, om 't besit daar van te neemen, doch deed afstand van sijn eisch, mits de Koning een somme gelds en sijn dochter aan 's Graven soon ten huwelyk gaf. De *Hollandse* en *Zeeuwse* Heeren, ziende de grootwording van den Graaf, en dat hy hen door de tyd alle *Vassalen* soude maaken, koosen des Graafs Schoon-Vader, *Guye* van *Vlaanderen*, tot hun Veld-heer, en trokken naar *Middelburg*, daar de Gravin met haar zoon in was. De Graaf dit hoorende, quam schielyk uit *Schotland*, en trok hen tegen; doch wierd gevangen, zo dat hy genootsaakt was, met veel voordeel, ten behoeve der *Hollandse* en *Zeeuwse* Heeren, Vreede te maaken.

Beoorlogd drie jaar de West Vriesen om zyn Vaders wraak.

Syn Eerzugt doet de Edelen vreesen.

Word gevangen en maakt Vreede.

Floris, pas op vrye voeten gesteld zynde, brak de Vreede, en verdreef de Heere van ter *Veere* en *Borzelen* uit hun besit; daar en boven wilde hy de voorwaarden der Vreede niet houden, maar, siende dat *Engeland*, *Vlaanderen* meer begunstigden als hy, trok hy in den Jaare 1295. naar *Parys*, welkers Koning tegens *Engeland* en *Vlaanderen* in oorlog was, verbindende sijn zoon *Jan* aan des Konings dochter te trouwen, waar door den oorlog tegens de *Vlamingen* wierd vernieuwd, welke laatste in *Casand* wierden geslaagen. Hy maakten, ten spyt der Hollandsen Adel, veertig Boeren tot Edelluiden, en was ten hoogste verstoord, om dat *Gerrit van Velsen* tegen zyn zin met *van Woerdens* dochter trouwde, willende dat hy de Heer *van Heusdens* dochter, die door

Syn Vreedebreuk en gewelddaaden.

Maakt 40 Boeren tot Edelen.

door de Graaf onteerd was, en daar hy een baſtaard by had, tot zyn Vrouw zoude neemen. De meeſte Hollandſchen Adel zich zo onderdrukt, en met geweld geregeerd ziende, beſlooten aan den Koning van *Engeland* te ſchryven, daar des Graaven zoon *Jan* gevangen was, om Graaf *Floris* in 's Konings handen te leveren. De voornaamſte der zelve waaren de Heeren van *Amſtel*, *Woerden* en *Velſen*; doch dit mislukte, doordien de Graaf in den Jaare 1296. op de Jacht gaande met zyn Hof-ſtoet, waar onder veel der Misnoegde Edelluiden waaren, die hem gevangen kreegen, en, door de meenigte des volks, die de Graaf te hulp quaamen, niet konnende met hen krygen, hem in 't veld dooden.

Onteerde dochter van van Heusden. Den Adel daar over misnoegt. En word gedood.

Van deeze Graaf *Floris* is nog een zilvere Penning onder de liefhebbers der Oudheeden, ſtaande op d'eene zyde des buitenkrans † *Benedictu: Sit Nome: Dni: Nri: Jh': Xp.* In de binnekrans: † *Flor'ti': Comes*, hebbende in 't midden een kruis. Aan de andere zyde een Tooren, met dit omſchrift: † *Civus Turonus.*

Jan, de XVII. Graaf, wierd in *Engeland* op vrye voeten geſteld, door het Huwelyk met des Konings dochter, en een jaar na zyn Vaders dood, zynde Anno 1297., gehuld. Onderwylen was den Graaf van *Cleef* Graaf *Floris* moord komen wreeken, die de Misnoegden tot het Slot *Kroonenburg* vervolgden, het welk hy innam, vermoordende aldaar de Heeren van *Velſen*, van *Zanen*, *Bonſcop*, van *Thielingen*, *Crayenhorſt*, *Baarland* en nog eenige anderen; ook was 'er een groote twiſt ontſtaan uit de Voogdy; en ieder trok wat van de goederen; de Graaf van *Cleef* ſtelde ſich in 't bezit van *Noord-Holland*, *Gwye* van *Henegouwen* in dat van *Zuyd-Holland*, en de Biſſchop van *Uytrecht* overweldigden *Muyden*, met hulp der *Weſt-Vrieſen*; *Wolfert vander Veere* beleegerde *Middelburg*, zo dat Graaf *Jan* van *Henegouwen*, *Gwyes* oudſte Broeder, in *Zuyd-Holland* quam, en ontzette (met hulp der Heeren van *Arkel* en *Putten*) *Middelburg*, verdreef de Graaf van *Cleef*, en beoorlogden de *Weſt-Vrieſen*, het geen de Staaten des Lands deed vrezen, dat hy 't heele overſchot ſou onder ſig ſleepen, en om ſulks te beletten, waaren de Heeren van *Brederoode*, *Egmond* en *Waſſenaar* naar *Engeland* getrokken, om Graaf *Jan* met zyn Bruid af te haalen. Zyn eerſte werk op zyn t'huis-

Jan de eerſte dier naam en de XVII. Graaf. Graaf van Cleef wreekt de dood van Graaf Floris, en vermoord veel Edelen. Verdeeling der Landen met geweld. Brederode, Egmond en Waſſenaar willen zig daar tegen aanſtellen.

Graaf Jan [va]n Holland

t'huiskomst de *West-Vriesen* te beoorlogen, daar hy by *Vroonen* een Veldslag tegens verloor, moetende aan zijn party veel gelds tellen. Daar na overwon hy *Gysbert van Yſſelſteyn*; nam 't Slot, en dat van *Woerden*, het geen hy aan *Wolfert van Borſſelen*, die hem bedekt onder zijn Voogdy had genoomen, tot een Erf-leen gaf. *Reneſſe* wierd uit *Schouwen* verdreeven, en de *Dordrechtſe* kreegen verſchil met de *Zuyd-Hollanders* over 't Rechtsgebiet. *Van Borſſelen*, die meer geſag aan zich trok als ooit de Graaven hadden, en maar een gunſteling van Graaf *Jan* zijnde, begunſtigden den Baljuw, en beſtraften zelfs de Heeren van *Delft*, om dat zy *Dordrecht* en deſſelfs *Privilegien* voorſpraaken, welke laaſtgemelde Stad, ſtaande pal op haar Recht, met geweld door *van Borſſelens* raad wierd berend, en met ſwaare ſchattingen belaſt. Deeze verkrachting van Wetten en Voorrechten deed d'Inwoonders ſulk een haat tegen de Graaf en *Wolfaard* neemen, dat zy 't gemompel ter ooren komende, goedvonden naar *Zeeland* te vluchten; doch de *Delvenaars* achterhaalde hen, en brachtenſe in hunne Stad gevangen, alwaar zulk een grooten oproer ontſtond, dat het Volk dikmaals dreigden 't huis, daar zy inzaaten, te verbranden; zo dat den Graaf (om zyn eigen leeven te bewaaren) genootſaakt was *van Borſſelen* uit het venſter te ſtooten, die door de Borgers van een wierd gereeten. Insgelijks leefden zy ook met den Baljuw van *Zuyd-Holland*. Om Graaf *Jan* (die heel onnooſel was) te beletten, dat hy zijn macht (die zelfs al te groot was geworden, door 't verbannen en onderdrukken dat zijn Vader den Adel gedaan had) niet verder in handen van een vreemd- en gunſteling zoude geeven, verbonden zich d'Eedelen en Steeden met een uitbooreling, Graaf *Jan van Henegouwen*; en Graaf *Ian van Holland* ſturf ſchielijk aan de Roode Loop in 't Jaar 1299., zijnde dit de laatſte van de *Frieſen* Graaven, en was de geen, die in de zelve Jaare aan *Dordrecht*, tegens de Wetten, het Stapel-recht verleende, gelijk by *Balen* in zijn Beſchryving van *Dordrecht*, Pag. 441., te ſien is, in welke Acte hy zich toond als een der Souverainſte Vorſten, luidende: *Voorts zo hebben wy gezet, en willen, dat alle Koopmannen*, enz.

Borſſelen regeert Graaf Jan en 't Land met geweld.

Opſtand daar over tot Delft.

Daar hy van den Graaf 't venſter word uitgeſmeten, en van de Burgers vermoord.

Graaf Jan ſterft ſchielyk zonder kinderen, en komt aan den Huyſe van Henegouwen.

Zyn harde woorden en d'Acte van 't Stapel-recht.

Van Hem worden noch heedendaags twee zilvere Penningen gevonden, ſtaande in de buitekrans van 't eene *Benedictu: Sit Nome: Dni: Nri: Ih': Xp.*, en binnen in: *Iohannes Comes.* Aan de

an-

andere kant is de buitenkrans bezet met leelien, hebbende in de binnekrans een Tooren, en omschrift: *Civis Turonus*, en 't ander, zynde kleinder, heeft aan d'eene zyde een Hoofd, en omschrift: † *J: Comes: Hollandie*, en aan d'andere zyde een Kruis, en omschrift: † *Moneta Dord'ci.*

Jan van Henegouwen, de XVIII. Graaf, was de geen daar de gevluchte Edelen Keizer *Albregt* tegens opstookten, zeggende, dat *Holland* en *Zeeland* aan 't Ryk vervallen was, waar door de Keizer met een Leger tot aan *Holland* trok, en dwong de Landen in den Jaare 1300. van hem te leen te ontfangen. Hy doode de Bisschop van *Uytrecht* in een Veldslag; gaf (zonder eenig recht) aan zyn Broeder *Gwye Woerden* en 't verwoeste *Amsterdam*, 't geen hy wederom vernieuwde, en met voorrechten begunstigde. Ook zietmen in d'Historien, dat hy *Vrone* of *Frona* heeft met verraad ingenoomen, en tot de grond geslecht, met bevel, van die Stad nimmer op te bouwen. Graaf *Ian van Oosterbant*, d'oudste zoon des Graafs, wierd Regent van *Zeeland*, en zyn tweede zoon *Willem*, Stadhouder van *Holland*; doch de jonge Graaf *Ian* bleef in een slag van *Cortryk* tegen de Graaf van *Vlaanderen*, die, hoorende dat *Willem* zyns Broeders dood wilde wreeken, in den Jaare 1304. met een machtig heir in *Zeeland* quam, innemende *Middelburg* en al die Eilanden, uitgenoomen *Zirik-Zee*; doch *Willem* sloeg den Graaf van *Vlaanderen* ter Zee, doordien de Koning van *Vrankryk* hem te hulp was gekomen, en kreeg hem zelfs gevangen, waar door al de *Zeeuwse Eylanden* wederom gewonnen wierden; en zo eenige schryven, quamen de *Vlamingen* in den Jaare 1304. wederom in *Zeeland*, tot in *Holland* toe, alwaar den Heer van *Heemstede* Volk byeen vergaderde, de *Vlamingen* na hun Graaf gevangen te neemen verjoeg, maar eindelyk wierd kort voor de dood van Graaf *Ian*, die in den Jaare 1305. sturf, de Vreede getroffen.

Graaf Jan de II. dier naam en de XVIII. Graaf.

Geeft Amsterdam en Woerden aan zyn Broeder zonder recht.

Vrone tot de grond verwoest.

Zeeland en Holland leyden de twist des Graaven Broeders.

En dewyl de Ridderen, Knaapen en Steeden van tyd tot tyd gemerkt en bevonden hadden, dat der Graave *Usurpatien* van d'een op d'ander vermeerderde, naamen zy hem aan op eenige Voorwaardens, zo dat men voor 't huldigen van deezen Graaf van geen Handvesten leest die zy beswooren hebben, dan alleen als onze Graaven aan eenige Steeden recht gaven, en mitsdien, omtrent de *Iurisdictie* der zelven, waar in hun gezag bestond, eenige verandering maakten tot voordeel der Inwoonderen, en hun ei-

D'Edelen spraaken te vooren van geen Privilegien, maar gebruykte een natuurlyk recht.

eige vermindering. Hoe zy hem gehuldigt hebben, is te zien in *Balens* Beschryving van *Dordrecht*, p. 728.

Willem de III. dier naam en de XIX. Graaf.

Willem van Henegouwen, de XIX. Graaf, volgde zyn Vader in den Jaare 1305., en zyn eerste werk was, dat hy d'Eedelen des Lands, in 't zelve jaar, Schot- en Lot-vry maakte. Hy gaf tot *Haarlem* een Gastmaal en Dansspel, daar twintig Graaven, honderd Baronnen en over de duizent Ridders, nevens ontelbaare meenigte Jonkvrouwen verscheenen; welke Maaltyd met Dansssen en Tournooijen zeeven dagen lang duurde. Hy trok in den Jaare 1323. op het Bruilofts-feest van zyn Oom *Philips le Bel*, Koning van *Vrankryk*, en in den Jaare 1327. met zyn dochtersman, Keizer *Lodewyk* na *Rome*, om hem te zien kroonen. Deeze twee reizen, als ook het *Haarlems* Gastmaal, voerde hy zo kostelyk uit, dat zyn schatkist daar ten uitterste meede verswakt raakte. Het Jaar te vooren was zyn Nicht *Izabella*, die *Edward* de II. Koning van *Engeland* trouwde, met haar zoon van 8 jaren uit *Engeland* by haar Broeder in *Vrankryk* gevlucht, doch daar geen troost vindende, quam zy in *Holland*. Deeze Graaf, meer meedelyden met haar als zyn Ingezeetenen hebbende, gaf haar veel Scheepen, en omtrent drie duizent man, onder 't beleid van zyn Broeder *Jan*, Heer van *Gouda*, die nevens de Koningin, de Koning verslaan en hem gevangen neemen, en dwingen de Kroon aan zyn zoon over te geeven. Ook heeft de Graaf in zyn leeven driemaal *Vrankryk* tegen de *Vlamingen* geholpen, als ook tegen d'*Oost-Vriesen*, en quam de onderzaaten des Bisschops van *Uytrecht* te hulp, stervende aldus in volle Zeegepraal in den Jaare 1337., hebbende alvoorens, in den Jaare 1334. *Heusden* aan *Holland* gekogt van den Graave van *Cleef*, daar de Stad *Dordrecht* borg voor bleef, welke Acte te zien is in *Balens* Beschryving van *Dordrecht*, pag. 735.

Maakt groote kosten.

Helpt zyn Nicht tot groote kosten der Ingezeetenen.

Zyn geldverspillende oorlogen.

Na zyn dood wierd hem de Bynaam van de Goede gegeeven. Hy liet een Zoon na, genaamt

Willem de IV. dier naam en de XX. Graaf.

Hoe hy de Friesen dwong gehuldigt te worden.

Willem van Henegouwen, de XX. Graaf, die in den Jaare 1337. in zyn Vaders bezit quam, en dwong de *Friesen* van hem toe te staan, ten eersten; dat zy hem ontfangen moesten op een bruin Schild, dat vier der Eedelste van *Oost-Vriesland* opheffen zouden, met vier Swaarden (genaamt *Glavien*) ende zouden zeggen: *Hier is de Mogentheid van Friesland.* Ten tweeden, dat hy daar Baljuwen,

wen, Schouten en andere Rechters zetten zoude, om de dagelykse Rechten te hanteeren, mits dat zy het hooge Recht niet bezitten zoude, enz. Hier na trok hy, een jaar daar aan, naar *Spanjen*, om in *Granada* de Mooren te bevechten, van daar in *Syrien* tegen de *Sarasenen*, en in het Jaar 1339. met zyn Swager, de Koning *Eduward* van *Engeland*, en *Lodewyk* van *Beyeren* tegens *Philips van Valois*, om dat hy zich Koning van *Vrankryk* noemden, doch wierd de Vreede kort daar aan getroffen. Nog trok hy in den Jaare 1344. voor de derde reis, met eenige honderd paarden, naar *Pruyssen*. In den Jaare 1345. slaat hy de Heer *van Arkel*, des Bisschops van *Uytrechts* Broeder, om geringe woorden (zegt de Chronyk) tweemaal uit het veld, en beleegerde *Uytrecht* sterk. De Bisschop uitlandig zynde, en wederom gekomen, wierd de Vreede getroffen, onder Voorwaarden: *dat vyf honderd Burgers barrevoets genaden bidden, twintig Roeden van de Stadsmuuren afgeworpen, en altyd een Poort voor den Graaf van* Holland *open zyn zoude, om daar door uyt en in te ryden, en dat vyf honderd Poorters hem altoos ten dienst zoude moeten staan in zyn Oorlogen.* Daar na trok hy in de zelve Jaare tegen de *Oost-Vriesen*, en had zyn Oom *Jan van Henegouwen* voor af gezonden, die geslaagen wierd. Graaf *Willem*, hier geen kennis van hebbende, quam met een groot getal Heeren (welke voor uit gereeden zynde) daar omtrent, en de *Vriesen* daar op passende, dooden hem, nevens veel Volk, daar wel drie honderd Ridders wierden vermist. Deeze Graaf was wonderlyk Krygzugtig en geldverspillend in gasteryen en wellustigheeden. Niemant mocht in zyn tyd, noch in die zyner Voorzaaten, Hoppe koopen als van zyn Rentmeesters, die de prys zette zo als 't hem geviel; doch de *Delvenaars* kreegen eerst het recht om den Inkoop te doen, daar 't hen geviel, mits dat zy voor ieder tien Vaaten Biers, die zy brouwden, een Schelling Hollands moesten betaalen. Hier mede nam zyn geslagt onder de Graaven een einde, dewyl hy geen echte kinderen, maar alleen een bastaard naliet, waar door den Keizer *Lodewyk* de Ryksstanden deed vergaderen, welke verklaarden, dat al de Landen van *Holland*, *Henegouwen*, enz. aan 't Keizerryk vervallen waaren, zo dat hy niemant nader daar toe wist als zyn eige Gemalin, de Keizerin.

Zyn onnutte en kostelyke oorlogen.

Was Krygszugtig en geldverspillend.

Sterft de laatste van den Huyse van Henegouwen.

Margareta de XXI. Gravin.

Margareta, oudste zuster des overleedenen Graaf *Willem*, zyn-

d'Eerste uit den Huyze van Beyeren en de laatste van Henegouwen.

zynde d'eerste uit den Huize van *Beyeren* en de laatste uit die van *Henegouwen*, die in den Jaare 1346. in *Holland* quam; en dewyl de Bisschop van *Uytrecht* ondertusschen al de Stichtse Heeren, die 't met Graaf *Willem* hadden gehouden, verdreef, en 't Dorp *Emenesse* ingenoomen had, wierd geraaden voor een jaar bestand te maaken. Kort daar na verzeekerde zy zich van al de Geestelyke en Waereldlyke goederen in *Holland*, 't geen eenige der voornaamste deed morren, en gaaven meest alle voor, dat zy onder geen Vrouw te Veld konde trekken, zo dat zy haar zoon *Willem*, op 't uitgaan van 't Jaar 1346. by haar ontbood, wanneer zy naar *Duytsland* vertrok. Het bestand met *Uytrecht* ten einde zynde, en *Willem* een groot Leger versaameld hebbende, trok in den Jaare 1347. tegen den Bisschop, verbrandende weederzyts al wat hen ontmoeten, waar na wederom voor een jaar bestand wierd gemaakt, en dewyl den Keizer in deeze tussen-tyd was komen te sterven, gaf *Margareta* de Landen van *Holland* en *Zeeland* aan haar zoon *Willem* over, om als Stadhouder te regeeren, mits hy jaarlyks tien duizent Vrankse Schilden, (ieder Vrankse Schild is 15½. st. ziet *Houwels* Penningboek, ook *Balen* p. 741.) jaarlyks zyn Moeder uit zoude keeren, doch dat hy zo wel deeze Landen als *Henegouwen*, eerst na haar dood in bezit zoude krygen. Hertog *Willem* bleef 't eerste jaar, door 't verlies van *Oudewater* en een slag by *Schoonhooven*, daar hy een groote neerlaag kreeg, in gebreeken van zyn Moeder te betalen, schoon hy wederom bestand met de Bisschop maakte, waar over zy in *Holland* quam, en ontbood haar zoon tot *Dordrecht* by haar; aan welke Stad zy 't Stapel recht veel vermeerderde, dat nooit in de macht van eenig Graaf stond te doen. Zo haast *Willem*, op 't bevel van zyn Moeder, tot *Dordrecht* quam, klaagde zy, in 't byzyn van een groot getal Heeren, over de wanbetaaling van haar zoon, ontnam hem 't Stadhouderschap, en verzond hem naar *Henegouwen*. *Margareta*, die door haar slappe regeering niet veel bemind was, en veel zaaken liet verwaarloozen, kreeg van tyd tot tyd veel vyanden, die eindelyk in den Jaare 1351. tegen haar opstonden, en Hertog *Willem* in zyn oud bezit wilden stellen, waar uit die honderd en vyftig jaarigen binnenlandsen, en voor *Holland* al te vernielenden oorlog ontstond, onder de bekende naam van *Hoekse* en *Cabeljauwse*, zynde al die op de

Neemt met geweld al de Geestelyke en Waereldlyke goederen der Hollanders af.

Willem staat tegen zyn Moeder op. Oorsprong van de Hoeks en Cabeljauwse kryg.

zy-

zyde van *Willem* waaren, *Cabeljauwse* of *Usurpateurs* genaamt, die ook naderhand, door hunne graauwe Bonnetten, van d'anderen onderscheiden wierden. De geen die 't met *Margareta* hielden, waaren de *Hoekse*, of *Vrye Staats-gezinden*, en onderscheiden zig door hunne roode Bonnetten. Onder de *Hoekse* of *Vrye Staats-gezinden* teldemen onder anderen de Heeren van *Duyvenvoorden*, *Pollaanen*, *Bredenroode*, *Binkhorst*, *Riede*, *Boukhorst*, *Heemstede*, *Merenstein*, *Outshoorn*, *Raaphorst*, *Poelgeest*, alle Ridderen; *Vanden Borg*, Priester; *Noortwyk vander Made*, *Reynier Dever*, *Gerard Ever*, *Gerards Kinderen*; *Arend van Groeneveld*, *Dirk Groeneveld*, enz. alle Knaapen; beloovende zy en alle die hen hier toe verdreeven hebben, met Heer *Willem* geen Vreede te maaken, noch de Landen in 't geheel of ten deelen af te staan, noch te verkoopen, zonder haar goedvinden. En in gevalle hy zonder wettige kinderen quam te sterven, Hertog *Albert*, en na hem Hertog *Lodewyk*, d'oudste halve Broeder, by dit Verbond tot zynen wettige *Successeur* te neemen.

Wie de Hoekse waaren.

De *Cabeljauwse* waaren eenige der *Hollandse* Steeden, gesterkt door *Jan van Arkel*, de Heeren van *Egmond*, *Waterland*, *Emskerk*, *Wateringe*, *Moelenaar*, *Bloemesteyn*, *Culenborg*, *Noordloos*, *Tolloise*, die zich den 12. *May* te saamen verbonden om Hertog *Willem* te sterken tegen alle Ridderen en Knaapen die hem wilden uit *Holland* en *Zeeland* dryven, ende te vuur en te swaarde, zonder ooit, met haar ofte haare kinderen te zoenen. Aldus luiden het Eedgespan, doch, dewyl d'oude gedenkschriften, wegens dit verbond, heel duister zyn, welke Steeden zich tegen *Margareta* verbonden hebben, doordien geen der Overheids naamen daar onder staan, als ook de plaats niet waar 't opgesteld is, staande alleenlyk *Jussu Comitis & consensu praenominatorum Dominorum & Villarum I: van Heerman*, en daar noch nevens onderteikend *S: Excapli*, zo moetmen gelooven, dat des Graaven Eeden, te dier tyd, alzo eenvoudig zyn geweest als die der Graaven van *Oetingen*, moetende op hunne huldiging voor eerst sweeren: *Dat zy geen onrecht spreeken, ofte daar over staan, ende gedoogen zullen, dat onrecht geschiedde den kinde in des moeders lyve, den kalve in der koeije, den Vogel in den lucht, en den Vissen in den waateren.*

Wie de Cabeljauwse waaren.

Wehen. Obs: in Voce Grave. Eeden der oude Graven.

Zo haast als *Margareta* vernam, dat niet alleen de Hollandse

Stee-

Steeden, maar ook *Gorcum*, *Kennemerland* en *West-Friesland* op de zyde van *Willem* waaren, vertrok zy mistroostig naar *Zeeland*, daar zy van haar zuster, de Koningin van *Engeland*, hulp kreeg, waar meede zy haar zoon een slag leeverden, daar veel volk sneuvelde, en hem overwon. De Hertog, dit ter naauwer noot ontkomen zynde, vluchte naar *Duitsland*, daar hy bystand kreeg, en leeverde zyn Moeder een slag, daar van weerkanten veel menschen bleeven, doch naar een hardnekkig gevegt overwon hy zyn Moeders Leeger, waar in den Overste der *Engelsche* sneuvelden, en *Brederoode*, het Hoofd der *Hoekse*, gevangen wierd genoomen. De *Cabeljauwse*, hier moedig op zynde, vernielden wel zeventien groote Heeren Huizen van de *Hoekse*, zette hen uit alle bewind, en drongen daar zelfs met geweld in, zo dat *Margareta*, vol droefheid, deeze onrechtveerdigheid en *Usurpatien* ziende, eindelyk raadsaam vond in *Engeland* by haar zuster te vluchten, en aldaar, by verdrag, afstand van al de Landen te doen, uitgezonderd *Henegouwen*, 't geen zy noch vyf jaaren met een onuitdrukkelyke hartzeer regeerden tot den Jaare 1358., stervende alstoen met alle bedenkelyke rouw.

Margareta verslaat haar zoons Leeger.

Willem verslaat zyn Moeders Leeger.

Wreetheid des Graafs.

Margareta vlugt naar Engeland.

En sterft van hartzeer.

Willem, d'eerste Hertog van *Beyeren*, reekentmen voor de XXII. Graaf, en van 't 1351. af. Hy had veel werk tegen de *Hoekse*, welke zyde den Bisschop van *Uytrecht Ian van Arkel* ook had gekoozen, die hem twee jaaren streng beoorlogden, en de *Hollanders* zo veel schaade aan deed, dat zy genoodzaakt waren Vreede met hen te maaken. Twee Jaaren hier na, te weeten Anno 1358. wierd Graaf *Willem*, van de Staaten der Landen, in de gevangenis gezet, om dat hy Heer *Gerrit van Wateringen*, een der *Cabeljauwse* Hoofden, in zyn eige Hof, zelfs het hoofd afsloeg, waar door hy de naam van Dolle kreeg; en dewyl men niet te vreeden was of daar moest iemand zyn om 't volk te drukken, zo rees 'er een groot verschil, doordien de *Cabeljauwse*, het hoogste gezag in de regeering hebbende, eischte dat des Graaven Gemalin, *Machteld van Lancaster*, Voogdes zoude zyn, daar die van *Henegouwen* en de *Hoekse* op antwoorden, dat zy hier vreemd was, en geen kinderen had, als ook gehouden om onder haar Mans Voogdy te staan; het geen door de meeste *Hollandsche* en *Zeeuwsche* Steeden zo wel gevonden wierd, dat *Albrecht*, 's Graven Broeder, kort daar na, tot *Amsterdam*, dat ook *Hoeks* was,

Willem van Beyeren de V. dier naam en de XXII Graaf.

Slaat zelfs in zyn eige Hof de Heer van Wateringen 't Hoofd af.

was, als *Ruwaard* der Landen ingehaald, en naderhand met gemeene toeſtemming daar toe wierd aangenoomen. Zyn huldiging is te zien in de beſchryving van *Dort* door *Balen*, pag. 746.

Men ziet noch goude Penningen van zyn Munte, *Lammen* genaamd, waar dat aan d'eene zyde een Lam, draagende een Kruis met een Vaantje, by de Roomſche met het woord *Agnus Dei* bekend; in welk Vaantjen 't waapen van *Beyeren* ſtaat, hebbende onder de pooten geſchreeven *Gul: Dux.*, met dit opſchrift: † *Agn: Dei. Qui. toll:pecca.mudi, miſere. Nob.* Aan de andere zyde een Kruis, om welkers midden het wapen van *Beyeren*, ſijnde geſchilderd met Arenden, omſchreeven: † *Xpc. Vincit: Xpc. Regnat. Xpc. Imperat.* als ook guldens of *Florinen*, met dit omſchrift: † *Florini: de: Holland: & Zeel:*, hebbende in 't midden het Wapen van *Beyeren*, gevierendeeld met den Hollandſchen Leeuw. Aan de andere zyde: *Guil. Dux. Comes. Hol.*, ſtaande in 't midden een gewaapend man bloods hoofds, t'zyner rechter Dye de Hollandſche Leeuw, t'zyner ſlinker hand een Schild met het Wapen van *Beyeren* by hem, met de zelve hand gehouden.

Albert, Hertog van *Beyeren*, de XXIII. Graaf, ſuccedeerden omtrent den Jaare 1359. eerſt als Ruwaart en daar na als Graaf, welk de *Cabeljauwſe*, 't zelfde jaar, noch meenden te dooden, om dat hy 't Baljuwſchap van *Kennemerland* van een der *Cabeljauwſe* Eedelen ontnoomen, en aan Jonkheer *Reinout van Brederoode*, een der *Hoekſe*, gegeeven had; doch hy ontquam 't gevaar, met agterlaating van drie zyns gevolgs, die vermoord wierden. De handdaadige naamen de vlucht naar *Delft* en het Slot te *Heemskerk*. Hoe het vorder met het beleg van *Delft* door de *Hoeks-gezinden* Heer van *Polaanen* gegaan is, en naderhand door de Graaf ingenoomen, nevens 't onthalſen van *Hendrik van Woerden*, als ook de bloedige oproeren ten dien einde binnen *Amſterdam* en *Haarlem*, kan men elders zien, want dit ſtaat wyd en breed in veel gedenkſchriften beſchreeven. In den Jaare 1366. deed den Graaf, alleen om quaat bericht, Heer *Jan*, Baander-Heer van *Adingen*, tot *Kennout* in *Henegouwen* onthoofden, welker ſes Broeders, alle kloeke Ridders, uit weerwraak, *Henegouwen* roofden en verbranden, waar over de Graaf, met toeſtaan

Albert van Beyeren de XXIII. Graaf.

Doet de Baander-Heer van Adingen onthoofden.

der Edelen, *Adingen* beleegerden, dog dit verschil wierd kort daar na bygelegt, doordien Hertog *Albert*, twee jaaren daar na, zynde in den Jaare 1368., tot boete van de Heer van *Adinges* Hoofd, en onrechtvaardig vonnis, in den *Haag* op 't Hof, in des zelfs Capelle oprechte een *Canonniksdy* van 13. *Canunniken.* Ook eischte hy in den Jaare 1370. 't Slot *Vreedeland*, met d'onderhoorige Dorpen, als aan hem verpand zynde, doch de Bisschop antwoorde, aan zyn Moeder de penningen geschooten te hebben, maar dit hulp niet, en moest het nog eens betaalen. Wanneer de Stichtse met een *Termyn* quamen, zo maakten de Graaf verschil over de munt, en dwong hen noch veel meer af. Waar over de *Uytrechtse*, in den Jaare 1374. in *Holland* vielen, verbrandende en vernielende veel Dorpen en Huizen, ook namen zy een groot getal gevangenen. Dit was het eenigste oogmerk van den Graaf (zegt een voornaam Schryver) want dus behield hy d'ontfange Penningen, met zyn oude pretentien op *Vreedeland. Albert* nam daar en tegen 't Slot *Gildenburg* in, om dat d'*Uytrechtse*, in den Jaare 1373. een Vaart te *Vreeswyk*, op de Lek, gegraaven hadden, doch maakten 't zelve jaar Vreede, bedingende voor zyn Krygskosten 4000. oude Schilden. Het jaar hier na waaren de *Gentenaars* tegen hunne eige Graaf in oorlog, en wierd de selve in de slag van *Dendermonde*, van de *Hollanders* en *Henegouwers* geholpen; geschiedende in den Jaare 1382. de groote Veldslag by *Roosebeeke*, waar door veel ryke Poorters van *Brugge*, met haar beste Juweelen naar *Holland* vlugten. In den Jaare 1385. trouwde 's Graven dochter met *Philips*, Hertog van *Bourgondiën*, en Graaf van *Vlaanderen*, en Hertog *Willem* met des Hertogs *Philips* dochter, werdende honderd duizent Franken wederzyds ten Huwelyk gegeeven. Den Graaf, onderwyl dat hy vyf jaaren was Weduwenaar geweest, had hy *Alyd van Poelgeest* tot zyn Boel gebruikt, welke, zo als zy des avonds over 't buiten-hof was gaande, nevens des Hertogs Hof-meester, *Willem Kuser*, die haar beschermen wilde, deed vermoorden, zulks de Vader van den dooden *Coenraad Kuser*, in den Jaare 1393. recht verzoekende, beschuldigde als handdadigers of raadgeevers, *Philips*, Burg-graaf van *Leyden*, *Dirk*, Heer van *Asperen*, met zyn zoon, twee jonger Broeders *la Lek*, *Hendrik*, Burg-graaf van *Montfoort*, *Jan*, Heer van *Heemsteede*, *Jan van Vliet*, *Philip van Polanen*, de Heer van *Duyvenvoorde*, de

Over wiens onregtmatig vonnis hy een Canoniksdy van 13. Canoniken moet opregten.

Gentenaars beoorlogen hunne eige Graaf.

Doet zyn Boel Alyd van Poelgeest en zyn Hofmeester Willem Kuser vermoorden.

de Heer van *Woude*, de Heer van *Warmond*, met noch wel vyf-en-veertig andere Eedele Heeren, welke al te zaamen *Hoeks-gezind* waaren. Hertog *Willem* wierd niet minder, als de genoemde Heeren, verdacht gehouden, om dat hy dikmaals uitstrooide, dat de vermoorden, die veel op 't hart van den Graaf vermochten, hem buiten 't bewind der zaken hadden gehouden; doch hoe men de gemelde Heeren ook by den Graaf verontschuldigde, deed hy se echter uit *Holland* bannen, die te saamen naar *Altena* vlugten.

Des Graafs zoon vlugt met eenige Hoekse Heeren.

Willem volgde kort daar na, dewyl hy wel voorzag, dat hem noch slimmer lot te beurt zoude vallen, gelyk zyn Vader hem door *Coenraad Kuser* met een groot Leeger deed vervolgen, en de Huizen *Hodenpyl*, *Duyvenvoorde*, *Santhorst*, *Heemstede*, *Warmond* en *Nonnenpoel* vernielden; waar op den Graaf zelfs volgde, en trok voor *Altena*, doch zyn zoon *Willem* zich daar niet vertrouwende, was na den *Bosch* gevlooden. Na dat hy *Altena* sterk aangetast had, gaf het zich op. d'Eedelen wierden tot '*s Hertogenbosch* geleid, die met *Willem* naar *Parys* reisden, doch wierden door tusschenspreeken des Konings van *Vrankryk* in den Jaare 1396. alle met den Graaf verzoend.

Weder met de Vader verzoend.

Kort hier na beoorlogden hy de *Oost-Vriesen*, die altoos halstarrig waaren, en wilden de Graaf noch niemant tot Opperhoofd erkennen, ten welken einde, melden de gedenk-schriften (die hier al te buitenspoorig gaan) 18000 Man, 700 groote en kleine Scheepen, en 30000 Bootsgesellen versaameld wierden, komende van *Haarlem* alleen wel 12000 Man, die de *Vriesen* van den dyk jaagden en sloegen, welke Landwaard na *Molquern* vluchten, zo dat den Graaf, naar 't verbranden van eenige Dorpen, en 15 dagen daar geleegen hebbende, met de heele krygstoerusting wederom quam, het geen hy in den Jaare 1397. door zyn zoon *Willem* deed hervatten.

Buytenspoorigheid der oude gedenkschriften.

In dit jaar verviel *Gouda* en *Schoonhoven* aan *Holland*, door de dood des Graave van *Blois*, die zonder wettige kinderen quam te sterven. Omtrent deezen tyd wierd van den gunsteling des Graafs, Heer *Jan van Arkel*, als Thesorier van *Holland*, een tienjaarige Reekening geëischt, die zulks weigerde, waar door Hertog *Willem* eenige van zyn Dorpen verbranden, 't geen *Arkel* in den Jaare 1402. insgelyks in *Holland* deed, zo dat zy dan den een, dan den ander een jaar lang in malkanders Landen quamen rooven en branden; tot dat eindelyk de Graaf, *Gorcum* beleegerde, het geen

twaalf weeken geduurd hebbende, door *Jan van Beyeren*, Electi van *Luyk*, de Vreede wierd gemaakt, onder voorwaarden, dat den Heer *van Arkel* genaade moest verzoeken, door een voetval, en des Graave *Alberts* bannieren een gantschen dag uit het Slot steeken, waar na den Graave *Albert*, in den Jaare 1404. sturf, zynde 74 Jaaren oud. In zyn plaats succedeerde zyn zoon.

Willem de VI. dier naam en de XXIV. Graaf.

Willem van Beyeren, de XXIV. Graaf, wierd, na zyn Vaders dood, in den Jaare 1404. gehuldigt, waar door de *Factien* op nieuw verdeeld wierden, dewyl *Willem* het met de *Hoeksen* hield, die echter veel van de *Cabeljauwsen* moesten leiden; want binnen *Haarlem* en *Amsterdam* geschieden daar verscheide moorden over, en de Regeering van *Haarlem*, *Cabeljauws* zynde, banden wel 300 *Hoekse* Poorters, en deeden 't Huis te *Heemstede*, welkers Heer ook *Hoeks* was, plonderen en verbranden. In den Jaare 1405. verbind Graaf *Willem* zich met den Bisschop van *Uytrecht*, en wind het Huis *Hagesteyn* met geweld, daar Jonkheer *van Arkel* wierd doodgeschooten, en 't Slot *Eversteyn* door hongersnood, welk hy alle twee deed verbranden, en liet al de huizen tot de grond toe afbreeken. Kort daar na quam tusschen d'oude Heer van *Arkel* en de zoon groote oneenigheid, zo dat de Inwoonderen van zyn Land, ziende dat het tot hun verderf zoude strekken, hen onder de gehoorsaamheid van Graaf *Willem* begaaven, die tot *Gorcum* en *Leerdam* gehuld wierd. Jonkheer *Willem van Arkel*, hulp bekoomen hebbende, verraste, kort daar na, in de nagt *Gorcum*, doodende de Majestraaten, doch dewyl Graaf *Willem* aanstonds *Gorcum* quam beleegeren, vond Jonkheer *van Arkel* goet, de Stadt en al zyn regt aan den Hertog van *Gelder* over te geeven. Hier door wierd een driejaarig bestand gemaakt. In den Jaare 1408. helpt Graaf *Willem Luyk* inneemen, daar hy 'er veele wreedelyk met den Swaarde deed onthalzen, en de Geestelyken in de *Maaze* verdrinken, zo dat Graaf *Willem* aldus zeegepraalend in *Henegouwen* quam, doende verscheide reizen heen en weer naar *Parys*, om de Vreede te maaken, wegens de dood des Hertogs van *Orleans*, tusschen den Koning en den Hertog van *Bourgondien* zyn Oom. In den Jaare 1411. oorlogde Graaf *Willem* tegen Hertog *Reynout van Geldre*, doch wierd, 's jaars daar aan, de Vreede gemaakt, mits dat de Graaf 100000.

Frank-

Frankſche Kroonen,dat is 300000 guldens,aan den Hertog moeſt betaalen,daarhy deGraaf *Gorcum* voor zoude leveren: ook moeſt *Arkel* meede ſijn regt daar op over geven,mits van Hertog *Reinout* daar voor genietende de Heerlykheid van *Born*, het Slot *Ogen* en *Seevendorpen*, en daar en boven jaarlyks 5000 Rynſe guldens uit de Tollen te *Lobik*. Dit gedaan zynde, wierd uitgeſtrooit, dat *Egmond*, zynde Neef van Hertog *Reynout van Arkel*, te ſaamen 't op de dood van Graaf *Willem* aangelegt hadden,zo dat den Graef binnen *Egmond*, *Yſſelſteyn* beleegerden, die de Stad opgaf, mits dat hy een jaarlykſe Penning zoude trekken, en zy ſaamen in *Holland* nog *Zeeland* mochten komen, zonder believen des Graafs: zo dat men hier aan beſpeurd wat de Graaflyke macht getiranniſeert, geuſurpeert en geweldendaaden bedreven heeft. Dit zelfde Jaar 1414. hadden de *Vrieſen Staveren* ingenoomen, en al de Schouten en Majeſtraats-perſoonen verbannen, waar na den Keizer *Segemond* Anno 1416. in *Holland* by Graaf *Willem* quam, en reisden te ſaamen naar *Engeland*, om de Koning met *Vrankryk* tot de Vreede te raaden, waar door het *Concilie van Conſtans* beeter voortgang konde hebben; en na dat hy ſig daar eenige tyd opgehouden had, reisden den Graaf om dezelfde reeden naar *Vrankryk*; doch, naar veel vrugteloozе moeiten gedaan hebbende, zeide hy: *By aldien de Koning en zyn Raad niet goetvinden de Vreede te maaken, zal ik myn Schoon-zoon, den Dolphyn, die ik in myn macht heb, en by myn dochter* Jacoba *is, konnen beweegen, om zich met* Bourgondien *te vereenigen, en den oorlog t'achtervolgen.* Het geen den Koning ter ooren komende, bevel gaf van den Graaf gevangen te neemen, die dit uit een der Raadsheeren verſtaande, Anno 1417. in ſtilligheid naar zyn Schoon-zoon den *Dolphyn* vluchten, die zo krank was, dat hy dien zelven dag ſturf, zynde maar neegenthien jaaren oud, en twee jaaren met zyn dochter *Iacoba* getrouwt geweeſt. Graaf *Willem* zeer geplaagt zynde met een quaad been, en vreezende dat na zyn dood zyn Broeder *Jan* ſoude trachten in het bezit der Graaflykheid te komen, beriep,in den Jaare 1417. een dagvaart, der Eedelen en der groote en kleine Steeden, welke zyn dochter *Iacoba*, na zyn dood, tot haar Landsvrouw beloofden aan te neemen, ſtervende Graaf *Willem* kort daar naa.

De Hertog van Geldre verkoopt Gorcum aan Graaf Willem.

Uſurpatien van de Graaf Willem.

Zyn trotſe woorden.

Jacoba van Beyeren de XXV. Gravin.

Jacoba van Beyeren, de XXV. Gravin, quam, noch geen 18 jaaren oud zynde, Anno 1417. in 't bezit van al haar Vaderlyke heerlykheeden en goederen, en wierd eerst in *Henegouwen*, daar na in *Holland* en *Zeeland* gehuldigt. By deeze swakke Vrouwe regeering wierden de *Cabeljauwse* wederom versterkt, zo dat *Egmond*, *Ysselsteyn* innam, en wederom moest overgeven. *Ian van Beyeren*, Elect van *Luyk*, Oom van *Iacoba*, verliet zyn Kap en hielden de Keizer aan om de Landen te leen te hebben, voorgeevende, dat zy aan 't Keizerryk vervallen waaren, waar door hy de zelve in stilte kreeg, komende in *Holland*, en wilde als Oom en Voogd gebieden.

De Oom zoekt zyn Nigt te verjagen.

Dit ontzette *Iacoba* ten hoogsten, en haar Moeder noch meer, die de dochter raade van met den Hertog van *Braband* te trouwen, waar door zy dit geweld zoude konnen beletten, doch dewyl de Hertog zeer tenger, maar festhien jaar en van klein verstand was, had *Iacoba* een afkeer van hem, maar zulks geschieden echter, uit reede van staat, in den Jaare 1418. In deeze tusschen-tyd naamen *Arkel* en *Egmond*, *Gorcum* in, en dewyl zy 't Slot te sterk vonden, kreeg *Iacoba* tyd om de Stadt met een scharp gevecht wederom in handen te krygen, waar door *Willem van Arkel* van d'eene zyde, en Jonkheer *Walraven* van *Brederoode*, die van *Iacoba* Stadhouder van *Holland*, *Zeeland* en *Vriesland* was genaamt, van d'andere zyde bleef; zo dat, uit weerwraak des Heere van *Brederoode*, veel gevangens in den *Haag* wierden gedood. *Ian van Beyeren*, ziende dat hy veel *Cabeljauwse*, nevens *Dordrecht* en den *Briel* op zyn zyde had, verklaarde korts daar na, dat hy 't Graafschap van den Keizer te leen ontfangen had, het geen van een quaad gevolg wierd geoordeeld, zo dat die van *Braband* besllooten, haar Hertog ook in *Holland* te hulp te komen, die te saamen *Dordrecht* vrugteloos belegerde, krygende *Ian van Beyeren*, kort daar aan, *Rotterdam* op zyn zyde, en wierd, na veel moorden en branden, in den Jaare 1419. de Vreede getroffen, onder voorwaarden, dat Hertog *Ian* eeuwig en Erflyk zoude *Dordrecht*, met alle haare Landen, behouden; *Gorcum* met het Land van *Arkel*, *Leerdam*, *Schoonenvoort*, *Rotterdam* en *Woerden*, den *Briel* en 't Land van *Voorn*, mits dat hy alles van *Iacoba*, als Gravin van *Holland*, te leen hield, en voor drie jaar, zonder langer, haar Stadhouder van *Holland*, *Zeeland* en *Vriesland* zyn: daar en boven zoude hy noch 100000 Engelsche

Punten van verdrag tussen Vrouwe Jacoba en Jan van Beyeren.

No-

Nobels binnen eenige termynen ontfangen, waar onder *Uytrecht*, als *Hoeks-gezind*, meede begreepen was. *Egmond* liet niet na d'*Uytrechtse* te brandschatten, het geen noch *Ian van Beyeren*, noch des Hertogins Gemaal *Ian van Braband* beletten, aan wien de *Uytrechtse* geklaagt hadden, en waar over *Iacoba* zeer moeijelyk tegen haar man was. d'*Uytrechtse*, ziende dat *Ian van Beyeren*, als Stadhouder, onder verscheide voorwendsels uit den Landen gebannen had de Heer van *Brederoode*, de Burg-graaf van *Leyden*, de Burg-graaf van *Montfoort*, en meer andere *Hoeksen*, verbonden zich met den zelven tegen *Ian van Beyeren*. In den Jaare 1420. trokken die van *Leiden* en *Uytrecht* naar *Gouda*, daar *Ian van Beyeren* in was, verdervende veel Slooten omtrent den *Haag*, hy dit verstaande, trok van daar ook naar *Leyden*, veel Slooten vernielende, en na neegen weeken belegs, dwong hy de Stad over te geeven, op voorwaarden, dat hy voor Stadhouder van *Holland* erkent moest worden; parsende de *Hoekse* niet alleen nadeelige voorwaardens af, maar zelfs de Burg-graaf, dat hy zyn Burg-graafschap hem op zoude draagen, daar zyn oudste zoon *Cabeljauws*, en op de zyde van Hertog *Ian* zynde, ook in bewilligde, dryvende zyn Vader wreedelyk uit zyn Heerlykheid *Wassenaar*, en deed hem, door Jonker *Iacob van Abcouw*, langen tyd, tot *Schoonhoven*, gevangen houden.

Jacoba is misnoegd tegen haar Gemaal.

De zoon staat tegen de Vader op.

In den Jaare 1421. verlengde Hertog *Ian van Braband*, buiten kennis van *Iacoba*, zyn Gemalin, aan Hertog *Ian* in *Beyeren* noch seven Jaaren het Ruwaartschap van *Holland*, enz., in welk jaar die gruwelyke Watervloed omtrent *Dordrecht* op *St. Elizabeths* nacht was, waar door niet alleen de gemelde Stadt van 't vaste Land wierd gerukt, maar ook geheel *Zuyd-Holland* onder vloeiden, de *Grooten Waard*, hebbende schoon vruchtbaar Weyland, daar wel 72 Carspel-Kerken, en eenige Ridderlyke Hofsteeden in waaren, vernielden, en veel duizende Menschen verdronken.

Iacoba, hoorende dat *Ian van Braband* 7 jaar verlenging van 't Stadhouderschap verkreegen had, was hier over t'onvreede, en wilde haar misnoegen toonen. *Philips van Bourgondien*, dit ziende, bediende zich geveinsdelyk van deze gelegentheid, en vermeerderde de twist tussen hun tween door *Everd van 't Zerclaas*, zynde de Hof-meester van den onnoselen Hertog van *Braband*, welke op de syde des Hertogs van *Bour-*

Hertog Philips van Bourgondien stookt quaad tussen de Gravin.

gondien was, zo dat den Hertog, op 't aanſtooken van gemelde *Everd van 't Zerclaas*, al de Hollandſche en vreemde Jonkvrouwen uit het Hof zond, en zette andere in de plaats. Zy, merkende waar men op uit was, ſcheide van haar Gemaal, en trok in *Henegouwen*, waar over de Baſtaarden van *Holland*, de Heer van *Bergen*, in 's Hertogs kamer dood ſloegen, en de Heer van *'t Zerclaas* wierd, noch binnen 't jaar, tot *Bruſſel*, als een Verraader onthoofd, die tuſſchen de Hertog van *Braband* en zyn Broeder, als meede *Iacoba* tweedragt had geſtookt. De Staaten van *Braband*, deeze quaade regeering ziende, maakten 's Hertogs Broeder, de Graaf van *St. Paul*, Ruwaard van *Braband*, doch de Vreede getroffen zynde, trok *St. Paul* uit 't Land. Kort hier na vertrok *Iacoba* ook naar *Engeland*, om hulp te verzoeken, dewyl zy door de vyandſchap van de Hertogen *Ian van Beyeren* en *Philip van Bourgondien* uit *Henegouwen* verdreeven zoude hebben geworden; alwaar *Humfried van Glocester*, 's Koning van *Engelands* Broeder, op haar verliefde, die haar beloofden te helpen, zo zy hem wilde trouwen, 't geen zy toeſtond, dagende ten dien einde haar Gemaal tot *Romen*: dog zy trouwde al voor 't vonnis uitgeſprooken was, met *Glocester*, en quam kort daar na in den Jaare 1423. met haar tweede Gemaal en eenige duizende Soldaaten, over *Calis* in *Henegouwen*, alwaar zy van de meeſten Adel wierd erkend.

Jacoba ſcheid van haar Gemaal.

Trouwd niettemin met de Hertog van Glocester.

Het jaar daar aan, Anno 1424., ſturf *Ian van Beyeren*, latende, door een onwettig Teſtament, *Philips van Bourgondien* tot zyn Erfgenaam. Niettemin maakten de Hertog van *Braband Philips* tot zyn Stadhouder, en onder ſchein van dit tweede huwelyk hielden 't de meeſte Steeden met de twee laatſtgemelde Hertogen, zo dat *Philips*, gehoord hebbende dat *Glocester* den Overſte *Filwater*, met eenige Scheepen, gezonden had om *Iacoba* t'ontmoeten, hem in den Jaare 1426. ſloeg.. Weinig tyd hier na quam het vonnis van *Romen*, tot nadeel van *Iacoba*, zo dat den Koning van *Engeland*, *Bourgondien* tegen *Vrankryk* noodig hebbende, ſijn Broeder in den Oorlog niet wilde helpen. Den Hertog van *Glocester*, ziende geen middel om te konnen beſtaan, verliet *Iacoba*, en trouwde een Juffrouw die hy uit *Engeland* had meede gebracht, en *Iacoba* als Staat-juffer diende. Daar na beleid het Hertog *Philips* zo wel, dat hy met den Hertog van *Braband Bergen in Henegouwen* beleegerde, zo dat *Iacoba* haar moeſt over geeven volgens

Philips van Bourgondien onwettig Erfgenaam van 't Graaffchap

Den Hertog van Glocester verlaat Jacoba, en trouwd met haar Staat-juffer.

gens 't Roomſche vonnis, in plaats van in handen van *Savoyen* zo lang te zyn, tot zy met haar Man verzoend was, moeſt zy nu in Hertog *Philips* handen blyven, die ondertuſſchen de Landen als Stadhouder zoude regeeren, 't geen zyn eenigſte oogmerk was. *Jacoba*, verſtaan hebbende dat men haar tot *Ryſſel* in een naauwe gevangenis zoude ſluiten, vluchten in Mans kleederen uit *Gent*, en quam tot *Gouda*, welker Regeerders haar gunſtig waaren, ontzette *Schoonhoven*, en vergaderde aldaar, als ook in *Kennemerland* en *Alkmaar*, een groot Leeger, onder de Heer van *Brederoode*, waar meede zy *Haarlem* vruchteloos beleegerde. Van daar trok zy tegen *Philips van Bourgondien*, die by *Alphen* ſtond, alwaar zy het Leeger in de vlucht ſloeg, werdende door de *Kennemers* veel Huizen vernield. Zy voeren ook in *Waterland*, neemende *Edam*, *Monnikendam*, *Purmerend* en *Enkhuyzen*, dog *Hoorn* kreegen zy niet, door 't toedoen van *Lambert Kruyf*, wiens zoon, een jaar te vooren, tot *Gouda* onthoofd was, het geen een groot misnoegen tegen *Jacoba* had veroorzaakt; zo dat *Kruyf*, hebbende byſtand van *Philips* verzogt, de *Kennemers* ook met groot verlies voor de Stadt van daan ſloeg. Kort daar na, in den Jaare 1427., ſturf de Hertog, *Jan van Braband*, zonder kinderen, zoo dat Hertog *Philips van Bourgondien*, onder voorwaarden van zyn Erfgenaam, en door de kracht van waapenen, Heer van *Braband* en al de aanhoorige Landen wierd gehuldigt. *Jacoba*, deze wrok niet konnende dulden, verzamelde veel Schepen onder den Heer van *Brederoode*, die omtrent *Wieringen* de ſlag verloor, en tachtig van haar voornaamſte wierden gevangen genoomen, die *Philippus* al te ſaamen (behalven *Brederoode*) in den *Haag* deed onthalzen. Ook deed hy *Jacoba*, in den Jaare 1428. in *Gouda* beleegeren, die haar genootzaakt vond over te geeven, en Hertog *Philips* voor Ruwaart of Stadhouder en rechte oir der Landen *Henegouwen*, *Holland*, *Zeeland*, *Vrieſland* moeſt erkennen en huldigen, met beloften, dat zy niemant zoude trouwen buiten des Hertogs believen. Hier na beſtreed den Hertog d'*Uytrechtſen*, die *Iacoba* begunſtigt hadden; doch dit duurde maar een jaar, wanneer de Vreede wederom wierd getroffen, en Vrouw *Iacoba* op het Eyland *vander Goes* gezonden, 't geen den Hertog haar in ſchyn vereerd had om als in eigendom te bezitten, doch het ſtrekte tot haar gevangenis, en *Frank van Borſſelen*, zynde Stadhouder van

Jacoba vlucht uit Gent in Mans kleederen.

Hertog Philips doet tachtig der voornaamſte Heeren onthalſen.

Jacoba word op het Eiland ter Goes gebannen.

Jacoba trouwd wederom met Frank van Borsselen.

van *Holland* en *Zeeland*, was gesteld om haar gade te slaan, die onderwyl verliefde, en met Vrouw *Jacoba* in 't heimelyk trouwde. *Philippus*, in den Jaare 1433. uit *Vrankryk* in *Holland* komende, ontbood *Frank van Borsselen* by hem, die geen gedachten had dat den Hertog zulks bekend was, en deed hem gevangen in *Vlaaderen* voeren, daar den Hertog veinsende, van hem te willen onthoofden, eindelyk door *Iacoba* bewoogen is geworden, van hem in vryheid te stellen, op voorwaarden, dat zy en haar Man afstant zoude doen van alle recht dat zy hadden op *Henegouwen*, *Holland*, *Zeeland* en *Vriesland*, zullende *van Borsselen* niet anders als *Oostervant*, en *Iacoba Zuyd-Beverland* met het Land van *Voorne*, nevens al de Tollen voor zich behouden, en by aldien zy wettige kinderen kreeg, die zouden haar succedeeren; doch *Iacoba* sturf, twee jaar daar naa, zonder kinderen, waar meede den Huize van *Beyeren* uitgesturven zynde, de Landen quaamen aan

Philippus de I. van Bourgondien, en de XXVI. Graaf.

Philippus van Bourgondien, de XXVI. Graaf, die een afzonderlyke Vreede met *Vrankryk* maakte, het geen d'Engelschen zo hoog opnaamen, dat zy al de *Nederlanders* uit *Engeland* banden, waar tegen *Philips Calais* vrugteloos beleegerden, en de *Hollanders* groote schaade leeden. Deeze oorlog aan een kant zynde, toonde hy zyn myneedigheid in onwettige Imposten en snoode Munte te doen slaan, om zich te verryken, en bevogt in den Jaare 1438 d'*Oosterlingen*, maakende met de zelve, in den Jaare 1441. een twaalf jaarig bestand. In den Jaare 1440. waaren de *Hoekse* eenigsints meester geworden, doordien *Reynoud van* Brederoode, 't Hoofd der zelve, de dochter van den Heer *Lalain*, (die, na 't afzetten van *van* Borsselen, Stadhouder, in plaats van de Heer *Lanoy* geworden zynde) getrouwt had, als ook, om dat de *Hoeksen* de schattingen en beede des Hertogs gewilliglyk op zich naamen, waar door het Land byna nooit zo vol verdeeldheden, moorden en oploopen was als ter dier tyd; en hoe 't zich tot *Amsterdam*, *Haarlem* en *Leyden* gedraagen heeft, is elders en dikmaals in 't breed beschreeven. *Carel*, zoon des Hertogs, leefden ondertusschen heel misnoegd, dat hy, dartig jaar zynde, buiten al het bewind wierd gehouden, maakende dat zyn beletters hier van, als *Ian van Koesteyn*, nevens een Bourgons Edelman, onder een valsche beschuldiging, dat zy hem wilden vergeeven, onthalst

Nooit was 't Land zo vol oproeren en oorlogen als in die tyd.

halſt wierden, belaſtende met het zelfde ſyt de Heer *van Croy* en de Graaf van *Lannoy*, des Graaven Stadhouder. Ook was hem des Graaven opperſte Kamerheer in de weeg, die hy deed weeten, van aanſtonds in ſtilte uit het Hof te moeten vertrekken, en by aldien hy dit bevel de Graaf bekend maakten, zou hy hem de kop doen breeken; doch den Kamerheer ontzag 't hem niet aande Graaf over te draagen, die zyn zoon met een Swyne-ſpriet te lyf wilde, maar wierd door de Hovelingen wederhouden, zo dat *Carel* van *Bruſſel* trok, en zich in *Holland* bergden; maar, dewyl hy zich daar niet zeeker vond, trok hy op 't Slot te *Gorcum*. De Staten des Lands, de quaade gevolgen van deezen ſtouten zoon gezien hebbende, baaden Graaf *Philips*, om hem in genaade te neemen, die, in weerwil zyns Vaders, met een Lyfwacht van 900 Man, Poorters van *Gent* en *Brugge*, wederom te *Bruſſel* quam, biddende zyn Vader gewapenderhand om vergiffenis, het welk hy met veel moeiten verkreeg; maar de Heer *van Croy* met zyn medeſtanders, vonden geraaden zich van 't Hof en uit 't oog van *Carel* te begeeven, trekkende de Stadhouder van *Holland* ook naar *Vrankryk* toe, waar door de Heer *Lodewyk van Gruithuyzen* in zyn plaats quam, en den oorlog wierd, voor 't algemeene beſt, tegen *Louis* de XI. in den Jaare 1465. vervolgd, daar de Veldſlag van *Montelerry* voorviel. Daar na vogt hy tegen de *Wykenaars*, waar op *Philips* in den Jaare 1467. quam te ſterven, hebbende 31 jaar het beſtier gehad.

Philips wil zyn zoon met een Swyne-ſpriet dooden.

Carel van Bourgondien de I. dier naam en de XXVII. Graaf.

Carel van Bourgondien, de XXVII. Graaf, bygenaamt de Stoute, volgde zyn Vader in de Regeering, werdende in al de plaatſen van zyn gebied met gemak in den Jaare 1467. gehuldigt; doch tot *Gent* ontſtond een groote oproer, welker Ingezeetenen hy alle Privilegien toe moeſt ſtaan, die zy eiſchte; doch zo haaſt hy daar naauwlyks van daan zynde, wederriep de beloften, en maakte zig meeſter van de Stad *Luyk*, die hy verbranden. In *Holland* komende, eiſchte hy meer Schattingen op 't Stift *Uytrecht*, *Gooyland*, *Vrieſland* en eenige andere Landen, als hem of zyn Voorzaaten ooit waaren toegeſtaan. Des Hertogs Baſtaard-Broeder, die door geweld Biſſchop van *Uytrecht* geworden was, nu geſtyft door *Carel*, had lang een wrok, tegen de Domprooſt, *Gysbert van Brederoode*, in 't hert gedraagen, om dat deeze tot *Uytrecht*, en zyn Broeder tot *Vyanen* zo veel gezags had,

Beloofd de Gentenaars Privilegien, die hy voort vernietigt.

Eiſcht meer ſchatten als ooit zyn voorzaten toequamen.

Grouweldaden van Carels Baſtaard-Broeder aan de Heer van Brederode.

 ſchoon

ſchoon deeze twee Heeren hem veel vriendſchap deeden, en ten uiterſten beliefden. Om dan zyn quaade onderneemingen uit te voeren, noodigd hy de Heer van *Brederoode* by hem te *Wyk*, op 't Slot, die, daar komende, met vyf van zyn Baſtaard-zoonen, aanſtonds gevangen wierd genoomen; ook reed den Biſſchop noch dien zelfden dag naar *Uytrecht*, en verzeekerde zich van den Domprooſt; doende hen alle grouwſaame pyningen aan, doch de twee Heeren bleeven ſtandvaſtig by de ontkenning, zo dat ze, vier jaaren daar na, voor de Ridders des Gulden Vlies, hunne wettige Rechters, te recht ſtaande, onſchuldig wierden geoordeeld, en ontſlaagen; doch ſturven eenige tyd daar na (en zo veel Schryvers melden) door de pyniging en ongemakken die ze in de gevangenis hadden geleeden. Zodanige uitwerkingen heeft de Nyd, wanneer zy in 't hart plaats krygt van menſchen die gezag of magt hebben. Graaf *Carel* nu in den Jaare 1470. wederom tot *Hoorn* een nieuwe *Excyns* tirannelyk ingevoerd hebbende, waar uit een oploop ontſtond, deed hy 'er acht onthoofden, en verſchoonden 'er veel met geldboeten; doch de meeſte vluchten. Even 't zelve geſchiede, twee jaar daar na, tot *Zierik-Zee.* In 't zelve jaar wierd den jongen Hertog van *Geldre*, *Adolph*, door ſlimme treeken, uit bevel van *Carel*, tot *Namen* gevangen, en deſſelfs Vader *Arnold* in de plaats geſteld; doch, hy geen geld hebbende, moeſt veel Landeryen, (eenige zeggen aan *Carel*) verpanden, en andere verkoopen, het geen de Graaf maar gezogt had; doch *Carel*, daar van het bezit, na *Arnolds* dood, van de Ingezeetenen eiſchende, weigerde ze zulks te doen, zo dat hy na de belegering van *Nimwegen* als Hertog van *Gelderland* wierd gehuldigt. In den Jaare 1473. ſtelden hy het Parlement van *Mechelen* in, waar door hy ieder, die 't hem luſte, kon verdrukken, gelyk zyn Vader, Graaf *Philips*, tot ſteunſel van zyn Stadhouder, in den Jaare 1428., het Hof Provintiaal in den *Haag* had ingeſteld. Hier en boven was hy d'eerſte die van de Staten der Nederlanden conſenten verkreeg tot een geduurige betaalinge van 800. Meeſter-Ruyters, om daar meede de Grens-ſteeden tegen *Vrankryk* te bewaaren; doch hy gebruikten die om de goede Regeerders en Ingezetenen te plagen en te vervolgen; en konnende niet toekomen met de Schattingen en *Excynſen* der Waereldlyken, belaſten hy in den Jaare 1474. alle de Geeſtelyke daar meede, welke

De Graaf Carels tyranny tot Hoorn en Zierik-Zee.

Word Hertog van Gelder gehuldigd, en ſteld het Parlement tot Mechelen in.

Dwingt de Geeſtelyke Schattingen en Excynſen af.

ke in veel *Provintiën* wierden betaald ; doch niet zonder groote oproer, en in *Holland* wilde men geen duit geven, waar over ze tot *Romen* appelleerden, ten welken einde hy neegen zo Geestelyke als Notarissen deed gevangen neemen, zo dat dit eenige uit vrees deed betaalen, en die in gebreeken bleeven, wierden al het goed, datmen achterhaalen konde, van verkogt; daarenboven hadden de ontfangers met de Steeden groote oneenigheid, doordien de Munt heel hoog was gesteigerd, en zy geen geld, als na d'oude waarde, wilden ontfangen. Eindelyk quam, Anno 1476., in 't midden van des Graafs *Carels* onverdraagelyke dwingelandye en *Ambitie*, tyding, dat hy met zyn geheel Leeger was verslagen, en moedernaakt in een Ysplas bevrooren doodgevonden, zo dat na hem succedeerde zyn eenige Dochter

Maria van Bourgondien de XXVIII. Gravin.

Maria van Bourgondien, de XXVIII. Gravin, die in 't begin van haare regeering, zynde in den Jaare 1476., van de *Gentenaars* bestreeden wierd, welke *Usurpatien* der Graaven, op hunne *Vryheid*, in de gevolgen wilde voorkomen, waar toe de Regeering een Vergadering van de Staaten der Landen te *Gent* beriepen. Ook had *Maria* de Graaf van *Wincester*, Heer van *Gruythuyzen*, haar Stadhouder, nevens de President en zyne Raaden in hunne bedieningen gelaaten; doch als men 'er de Commissien, in '*s Gravenhage*, op de dagvaard, voorlas, wilden de Staaten van *Holland* en *Zeeland* hen niet erkennen, om dat zy meest *Vlamingen* waaren, en van geen Buitenlanders wilden geregeerd zyn. De reeden dat zy zo stoutmoedig spraaken, was, dat de *Hoekse* en *Cabeljauwse* zich te saamen hadden verbonden om in Vreede te leeven, buiten hunne Gedeputeerden van *Gent*, alwaar zy 't zelve jaar, op den 10 van *Sprokkel-maand*, 't Groot en beruchte *Privilegie* verkreegen; Hier achter te zien onder de Letter B. Die van *Uytrecht* onderschraagt van den Burg-graaf van *Montfort*, kregen het insgelyks na hunnen zin, welke de *Vlamingen* afzetten, het geen den Bourgondischen Bisschop naar *Wyk* deed trekken. Doch de Regenten in de meeste Steeden van *Holland*, *Cabeljauws* zynde, en noch op hun tegenparty inwendig verbitterd, wilden ook de Heer van *Brederoode* noch de Burg-graaf van *Montfort* niet in hun Raad hebben, onder een gemaakt voorwendsel, dat den eersten noch te jong, en de tweede (schoon in *Holland* getrouwd, en daar veel kostelyke goederen hebbende) een vreemdeling was.

Zy geeft het groot Privilegie.

Nieuwe twist tusschen de Hoeksche en Cabeljaauwsche.

Het zelfde zeiden ze van *Engelbert van Nassauw*, die zy nevens d'andere weigerde. Hier nevens hielden ze hard aan by *Maria*, dat zy 't Hoofd der *Cabeljauwsen*, den Heer van *Egmond*, tot Stadhouder geliefden aan te stellen; doch dit weigerde zy, maar ze verkreegen 't Casteleinschap van *Gouda* voor *Jan Catz*, die een der voornaamste *Cabeljauwse* was. De Inwoonders van die Stad, *Hoeks* zynde, namen dit zo qualyk, datze reekening der Penningen begeerden, waar door de aanzienelykste der *Cabeljauwse*, uit vrees, vertrokken, en wierden andere *Hoekse* Regenten in de plaats aangesteld, dat Vrouw *Maria*, hebbende hier veel werks mede, hen te *Gent* toestond. Tot *Leyden* stelde zy van ieder factien de helft; Tot *Dordrecht* eischtemen ook reekening van de *Cabeljauwse* Regenten, en namze gevangen, die in drie jaar beloofden te betaalen; doch los gelaaten zynde, vluchtense, en quaamen daar ook *Hoeksche* aan 't roer. Aldus geschieden tot *Hoorn* insgelyks, daar de Schout, naar des Hertog *Carels* dood, moest vluchten. De *Gelderse* wierden ook oproerig, verlieten Vrouw *Maria*, en roofden stark in *Holland*. Al deeze muiteryen geschieden in minder als een jaar tyd. *Maria* trouwde kort daar na met *Maximiliaan*, Aards-Hertog en naderhand Roomsch Keizer, die noch jong, en zyn geld heel klein was, door d'oorlogen, tegens *Vrankryk* en zyn wederspannige Onderzaaten gevoerd. En hoe het onder haar regeering vorder met de *Hoekse* in den *Haag*, tot *Dort* en *Rotterdam*, als de Keizer daar aanlande, als ook tot *Leyden* tusschen de twee Factien is gegaan, kan by andere breeder gezien worden; daarenboven deed den Keizer zelfs in 't Land *alle Voorstanders der Vryheeden en Privilegien* als rebellen straffen. Ook deed hy in den Jaare 1481. een Schout, *Adriaan Jansz.*, en een Burgermeester van *Dordrecht*, by Sententie van den Hoove van *Holland*, in 's *Gravenhage* onthoofden, om dat zy (volgens de *Privilegie*, zelfs van zyn Dochter gegeeven) de vreemde Krygsknegten uit de Landen woude keeren. Gelyk by d'onderstaande beschuldiging van den Burgermeester blykt, luidende:

Hy straft de Voorstanders der Vryheden en Privilegien. Dirk van [illegible]nd Burgermeester tot Dordrecht tegen de Wettenbeschuldigt en met den swaarde onthoofd,

„ Dat hy lyf en goed verbeurd had, om dat hy (*ten behoorlyke tyde ende plaatze*) wettiglyk hadde gestemt, dat die van „ *Dordrecht* onzen Graave, *Maximiliaan*, niet behoorden te helpen zyn voorneemen uit te voeren *wanneer die zonder reeden*, „ *ja onrechtvaardig en tyrannelyk* de Stadt *Leyden* beleegerden,

„ en-

„ ende dat hy *Dirk van Beaumond* daar en boven zyne ſtemme
„ gegeeven had , eerſt op het Steedehuis , ende daar na ten
„ Minne-Broederen , voor een Deekenen van de gemeente al-
„ daar ; dat hy van Sinne was, datmen het vreemde volk, al-
„ hier in den Landen gekomen (het welke waaren die Ruiteren
„ ende mannen van waapenen , die onze Graaf alhier in den
„ Landen gezonden had , om *Leyden* te bedwingen) by der
„ ſterkerhand ſchuldig was uit den Lande te doen vertrekken, ver-
„ mogens de *Privilegien*. Ende dat hy *Dirk*, om alzo te doen, zyn Con-
„ ſent gedraagen had, datmen daarom tot *Dordrecht* voornoemt,
„ beſchryven zoude , als gedaan was een Dagvaart van de ge-
„ meene Steeden van *Holland* ende *Weſt-Vrieſland* , omme daar
„ met henluiden te ſpreeken.

Groot Priv: van Vrouw Maria.

Niettemin wierd hem, door zyn Vlyers, de naam van Goede noch toegeſchreeven. Ondertuſſchen hadden de gevluchte *Hoekſe* geen ſchuilplaats als by de Heer van *Montfort*, en tot *Uytrecht* by den Domprooſt *Gysbert van Brederoode*, als ook tot *Amersfoort*, daar hunne Factien meeſters waaren. De voornaamſte van *Leyden* trokken *Maximiliaan* tot *Leyderdorp* tegen , verzochten op hunne knien genaade, die hen toegeſtaan wierd, mits 150000 guldens te betalen voor boeten, en 18 mannen overleeverende , waar van 'er eenige, nevens nog andere gevangene *Hoekſe*, wierden onthoofd. Den Biſſchop *David van Bourgonien* en de Hollandſe Steeden, nu *Cabeljauwſch*, waaren heel misnoegd, dat *Brederoode* tot *Uytrecht*, en d'andere gemelde Steeden , de *Hoekſe* beſchermden ; waar door *Maximiliaan Uytrecht* dwong te oorlogen ; doch *Zeeland*, ziende de quaade gevolge van dien , wilde hier geen deel in neemen, zo dat de groote Hollandſche Steeden, met hunne Bannieren, uittrokken, en dwongen de kleine Steeden, met het platte Land ook volk in de kryg te zenden; doch zy wierden, door de Heer van *Montfort*, Overſte der *Stichtſe*, geheel en al verſlagen, nalaatende de Bannieren van *Dordrecht* , *Delft* , *Rotterdam* en *Heusden*, met al hun Bagagie ; welke oorlog noch langen tyd duurde, en vermeerderde van tyd tot tyd , met groote ſchattingen, Landverderf, roovery , moorden en branden, dewyl *Maria* ondertuſſchen , in den Jaare 1482. zwanger , op de Jacht zynde , van haar paard valt en gewond wordende , ſturf.

Word noch door zyn Vlyers de Goede bygenaamt

En doet eenige Leyenaars en Hoekſe onthoofden.

Haar

Haar oudste zoon, noch maar drie jaaren zynde, wierd veel om geoorlogd, en was de laatste van 't *Bourgondische* Huis, zo dat de Graaflykheid overerfde in dat van *Oostenryk*.

Philippus van Oostenryk de tweede dier naam en de XXIX. Graaf.

Philips van Oostenryk was de XXIX. Graaf. Deezen Vorst nog zo jong zynde, wilde *Maximiliaan* het bewind als Voogd over de Landen hebben, 't geen die van *Vlaanderen*, als ter dier tyd de machtigste *Provintie* zynde, tegen stonden, schoon de *Cabeljauws-gezinde* in *Holland*, hem als haaren *Godt* aanbaden; want korten tyd te vooren waaren tot *Gouda* al de *Hoekse* met geweld uit de Regeering geschopt, en de *Cabeljauwse* door de Stadhouder *Lalaing* in de plaats gedrongen. Gelyk ook tot *Hoorn* geschieden, neemende Hy Stadhouder, op zyn eige Achtbaarheid drie Gedeputeerdens van die Stad, in 's *Gravenhage*, onverwacht, gevangen. Dit gaf groot misnoegen onder de *Hollandsche* Burgers en Gemeentens, die ten hoogsten tegens hunne *Cabeljauwse* Regenten verbitterd waaren, te meer, dewyl hen onlydelyke lasten en onopbrengelyke Schattingen wierden opgelegt, om Soldaaten te werven, en die van *Uytrecht* en *Gelderland* te beoorlogen, daar zy gemeenlyk met vrees te rug keerden, zo dat zy *Maximiliaan* ontbooden, als zyn gezag nodig hebbende, om d'Ingezeetenen ten uiterste te verdrukken en nieuwe Axcysen in te voeren. Onderwylen was den Stadhouder *Lalaing* voor *Montfort* dood geschooten, en *Maximiliaan* in *Holland* komende, maakte Vreede met d'*Uytrechtse*, maar hy brak kort daar na 't verbond, door 't gevangen neemen van verscheide Burgers dier *Provintie*. Ook had hy in den Jaare 1484. wel Vreede met *Vrankryk* doch niet met *Vlaanderen* gemaakt, daar tot zyn Stadhouder stellende de Heer van *Egmond*, het geen de *Hoekse* Heeren voor zulk een quaad voorteeken spelden, als dagelyks de moedwil der nieuwe zoldaaten bevindende, dat ze meest alle naar *Vlaanderen* vluchten. Deeze gehuurde en meest vreemde Krygsknegten, plonderden niet alleen ten platte Landen, zonder aanzien van *Cabeljauwse* of *Hoekse*, maar quaamen zelfs in *Haarlem* veel baldadigheeden pleegen, daar zy van d'Ingezeetenen uit wierden gejaagt, het geen den Hertog voor een ongehoorzaamheid der Burgeren opnam, en waaren gedwongen een boeten van 12000 guldens aan hem te betaalen. Ook roofden de *Vlamingen* dagelyks ter Zee de goederen der *Hollanderen*, om dat zy *Maxi-*

De Stadhouder neemt drie Gedeputeerden in den Haag gevangen.

Vreede met Uytrecht verkragt.

Moetwil van zyn vreemde Soldaten.

Groote wreetheid van Maximiliaan.

Maximiliaan tegens hen behulpig waaren. Dit geweld deed *Brederode*, die met veel *Hoeksgezinde* tot *Sluys* was, moet neemen en voer in den Jaare 1488. met alle behendigheid naar *Rotterdam*, welke Stadt hy overweldigde, en daar groote buit kreeg, verbrandende *Delfshaven* en haald aan de eene zyde van *Holland* veel brandschattingen. Aan de andere zyde deed de Heer van *Montfort* insgelyks met *Woerden*, 't geen hy verraste. *Haerlem* dit ziende verklaarde nog *Hoeks* nog *Kabeljaauwsch* te zyn; en wilde geen meer deel in die binnelandsche Oorlogen hebben, het geen d'andere Steden, in den Jaare 1489., tot klaagen aanporden; doch de *Haarlemmers*, liever in rust zynde, als dagelyks geplunderd te werden, gaven een goede som gelds, om onzydig te blyven, waar door zy een geschrift van *Maximiliaan* verkreegen, luidende, dat zy zoude mogen in vrede blyven, tot dat de *Graaf van Holland*, zelfs te veld trok en dan eerst met Stadts *Banieren* moeten volgen. Weinig tyds hier na, besloot *Maximiliaan*, om *Rotterdam* te belegeren, ten welk een einde hy door heel *Holland* een *Heirvaard* deed aanzeggen, doch hy had niet voorzien dat de vreemde en nieuwe Soldaaten onmogelyk met de Burgers over een konde komen, en hem zelfs zogten te verraaden; want zy, leggende in *Schiedam*, verstonden zich met de *Rotterdammers*, en hadden voorgenoomen al de Burgers die met hem ter *Heirvaard* trokken t'overvallen, maar zy, een uur te vroeg beginnende, wierden, na een hard gevegt, uit de Stad gedreeven, zo dat die van *Rotterdam*, een uur te laat quamen; niet te min, naamen zy *Overschie* in, daar veel *Delfsche* Poorters bleeven, en brande de Voorstad van *Delft* af: van d'andere kant nam de Heer van *Naaldwyk* (ook *Hoeks*) *Geertruidenberg* in, die van de *Bredaanaars* veel geld ontfong, om daar wederom uit te trekken. Kort daar na moesten die van *Rotterdam*, geperst door hongersnoot, zich ook overgeeven, zo dat *Woerden* nog overig was, het geen den Hertog van *Saxen*, ten dienst staande van *Maximiliaan*, met veel land bederf, innam. Maar voor *Montfort* moest hy wyken, zo dat den *Hertog*, ziende dat hy aan die kant geduurig met schaade en schande te rug moest keeren, Vreede met den Heer der zelver plaats maakte, op voorwaarde, *Dat den Heer van Montfort, die van Holland niet meer zoude beoorloogen, maar al zyn Krygs-knegten afdanken.* Nu waeren de overige *Hoeksche* onder Jongheer *Frans van Brederode*, tot

Sluys, en d'andere onder de Heer van *Naaldwyk*, die met eenige Scheepen wederom *Dordrecht* meende t'overvallen; doch agterhaald zynde, wierden naar een bloedig gevecht geheel en al geslaagen, blyvende aldaar zelfs Jongheer van *Bredenrode*, nevens 300 andere, en kreegen honderd aanzienelyke Gevangens, waar onder twee Baſtaarden van *Bredenrode*, welke *Maximiliaan*, hier en daar, deed onthalzen, waar meede deze 150 jaarigen binnenlandſche Oorlog, zo 't ſcheen, een eind nam, en het Land hier door, by voorraad, geredt was. Ook volgde korts hier na de Vrede met *Vlaanderen*, en het eerſte voordeel dat de Ingezeetenen van deze Vreede verhoopte, was, dat de munte wederom op de oude voet geſteld wierd, die, ſtaande deze Oorlogen, van *twee* tot *drie* waren geloopen, *welke opzetting*, (zegt de Chronyk) 't *Land meer ſchade deed, als alle de Oorloogen*; doch de opzetting wierd kort daar na wederom veranderd, waer over die van *Gent* en *Brugge*, als ook wegens de voogdy van *Maximiliaan* oproer maakten en hem door de Gildens gevangen naamen. Ook ontſtond hier het *Kaas en Brood* of *Kaſel Broods ſpel* uit, beſtaande dat de *Kennemers*, meeſt d'armſte menſchen, zich meeſter maakten van *Alkmaar* en *Haarlem*, daar zy groote ſchatten plonderde, doch wierden voor *Leiden* geſtuit. Over deeze plundering moeſten echter de Rykſte der gemelde Steden, die het meeſt hier by verlooren, aan den Hertog van *Saxen* een groote ſchatting betaalen. Den *Aardtshertog*, of Graaf *Philips*, in den Jaare 1494. meerderjaarig zynde, en 't bewind der zaaken op zich nemende, wierd door den Hertog van *Saxen*, om zyn beſolding ſtark aangemaand, die tot verzekering van 't verdiende loon, ter hande geſteld wierd, *Vilvoorden*, *Sluys*, *Woerden*, *Haarlem* en *Louveſtein*, tot dat hy eindelyk alle de zelve, in den Jaare 1497., weder afſtond, door dien den Keizer *Maximiliaan*, hem daar voor, *Frieſlandt* te leen gaf; alwaar de verdeeldheden der *Vetkoopers* en *Schieringers*, zo ſterk gedreeven wierd, dat de ſwakſte hem tot hulp verzogten, wanneer *Philips* getrouwt zynde met de Infante van Spagne, *Johanna*, ondertuſſchen in den Jaare 1500., maar 28 Jaaren oud zynde, quamte ſterven, nalatende twee Zoonen, *Carel* en *Ferdinand*. Den Hertog van *Saxen*, zich nu meeſter ziende van *Frieſlandt*, zogt zyne Heerlykheid met de Stad van *Groeningen* te verryken, doch wierd in 't beleg daar voor dood geſchooten, en zyne Zoons deeden

Einde der Hoekſche en Kabeljauwſche kryg.

Kaas- en Broods-ſpel.

Als ook der Vetkoopers en Schieringers.

deeden de *Vriesen* zo zwaar schatten, om deze Oorlog met *Glory* uit te voeren, dat zy oproerig werdende, eindelyk in den Jaare 1515., hun regt verkogten aan den volgende *Keizer Carolus*.

Carolus van Oostenryk, de dertigste Graaf, was zo haast niet gehuldigd, of maakten zich in korte Jaaren Meester van *Vriesland* en *Groeningen*, gelyk hy ook *Gelderland* zogt te krygen, doch des zelfs *Bisschop* verweerde zich dapper, rovende onophoudelyk op *Holland*, zo dat zy veeltydts een bestandt voor een Jaar te zaame maakten. Die van *Uitrecht* kregen, onder zyn Regeering zynde, in de Jaare 1526., groot verschil met hunne *Bisschop* over de schattingen, om dat hy de Geestelyken, tegens alle gemaakte voorwaardens, daar van vry keurde; zo dat zy den Hertog van *Gelder* te hulp riepen, die met hen *'s Gravenhagen* quaam plunderen; doch *Carolus* deed in den Jaare 1528. door den Graaf van *Hoogstraaten*, en de *Bisschop*, de Stad *Uitrecht* met verrassing innemen, stelde zich in 't waereldlyk bezit, volgens 't *Contract* met de *Bisschop* daar van gemaakt, en volgde eindelyk in de Jaare 1536. een vaste Vrede met Hertog *Karel van Gelder*: waar door yder in zyn bezit bleef, doch op voorwaarde, dat *Gelderland* en *Zutphen* zouden vervallen op de Hertog van *Braband*, by aldien de Hertog van *Gelder*, of zyne kinderen, zonder wettige nazaaten kwamen t'overleiden, waar op den *Hertog*, twee Jaaren daar na, zynde 71 Jaaren, zonder wettige kinderen quam te sterven. En dewyl ook korts daar na den Hertog van *Kleef* door *Gelderland* en *Zutphen* voor hun *Heer* wierd aangenomen, moest hy 't egter aan *Carolus* overgeven, dewyl de laatstgenoemde zich niet alleen hier, maar ook van alle de XVII. *Provincien* meester maakten, zo dat alle Edelen en Steden nu geheel en al onder 't juk eens trotsen Monarch, uit het huys van *Oostenryk*, wierden onderdrukt; en schoon de binnelandsche Oorlogen verdweenen waaren, kneevelde hy de Ingezeetenen met schrikkelyke schattingen; om zyn krygzucht tegens buytenlandsche Mogentheden uit te voeren, en die hier over het minste ongenoegen toonde, deed hy aanstonds op het wreedste straffen, waar van hy in de Jaare 1540. een voornaame proef gaf aan de Regeerders van *Gendt*, die spreekende alleen voor des volks oude geregtigheden en vryheid, oproerig genoemd wierden, als hebbende ten hoogsten zyn gezach gequetst, waar over hy hen niet alleen groote sommen gelds afperste, maar deed eenige der voor-

Carolus van Oostenryk de II. dier naam en de XXX. Graaf.

Hoe hy meester van Uytrecht.

En de XVII. Provintien is geworden.

Groote wreedheid van Carel aan de Gentenaars gedaan.

 naamste

naamſte vermoorden, en bouwde daar een Kaſteel, om hen na zyn welgevallen te konnen dwingen en overvallen, zo dat de minder Steden, zich hier aan ſpiegelende, wel genoodzaakt waaren van te gehoorzaamen, of waaren het zelve lot onderworpen geweeſt. Keyzer *Karel*, ziende dat dit gezag niet beſtandig konde zyn, beſloot op den 25 October in de Jaaren 1555. afſtand van zyn Ryken te doen, en in 't Klooſter van St. *Jooſt* in *Caſtilien* zyn leeven te ſlyten, zendende de Keizerlyke Kroon aan zyn broeder *Ferdinand*, door dien hy al te vooren Roomſch Koning gekroond was, en die der Koninglyke, aan zyn Soon *Philippus*, die hy op den zelfden dag ook Hooft der Ridder Order van 't *Gulde Vlies* maakte, volgende aldus zyn Vader in de Graavelyke beregting.

Philippus van Ooſtenryk de XXXI. Graaf.

Philippus van Ooſtenryk, de een-en-dertigſte en laaſte Graaf van *Holland*, die aan al zyn eernaamen niet ontbrak als den bloeddorſtigen, zette van den beginne zyner beregting af, zulke ſtraffe wetten in, en dwong de Ingezeetenen by na onopbrengelyke ſchattingen af, om zyn Oorlogsluſt tegen Vrankryk, en daar na zyn Moordluſt tegens d'Edelen en Inwoonders te boeten, dat hy daar door eindelyk ſeven van zyn Nederlandſche *Provintien* quyt geraakte; zo dat de Staaten der gemelde *Provintien*, hem in den Jaare 1581. afſwoeren, en kozen, op hoop van de AELOUDE VRYHEID wederom te genieten, den doorlugtige Prins *Willem*, onder den naam van hunne Eerſte Stedehouder. Dus vergaat den beroemden Heer *de la Torre*, die om zyn uitſteekende naaukeurigheid by veele menſchen in groote achting is geweeſt.

Einde van 't Eerſte Deel.

HOLLANDS ALOUDE VRYHEIDT, BUYTEN 't STADHOUDERSCHAP.

TWEEDE DEEL.

EERSTE HOOFDSTUK.

Hoe ons Land van alle tyden vry geweest is; hoe door de Graaven Stadthouders *berecht, en hoe zy de* Vryheidt *en oude Wetten van tyd tot tyd vertreden hebben.*

De Staten zyn van alle tyden af de eenige Souverainen over haar Provintien geweest.

VAn d'oudste tyden, ja zelfs veel Eeuwen voor dat de beroemde CORNELIUS TACITUS, in deze Landen, Ontfanger en betaals-Heer der Roomsche Staat was, wegens de Krygsbenden, die dezelve als de trouwste en dapperste Krygers in de Oorlogen, behulpzaam waaren, vind ik by alle de rechtzinnige en oprechte Schryvers, de Hollandsche Regeering in de zelve stand geweest te zyn, als die tegenwoordig wederom vast gesteld is, schoon de zelve dikmaals, door een groot getal Regeerzugtigen en eigenbatige Menschen, onder

wat naam het ook zoude mogen zyn, verkragt is geworden, niet tegenſtaande d'opperſte macht die haar Ed: Gr: Mog: Heeren de Staaten van Holland en Weſt-Vrieſland, altyd in eigendom gehad, en die als d'Appel hunner oogen, ten beſten der ingezeetenen, bewaard hebben, gelyk zulks blykt by de gemelden *Tacitus* in zyn 4 Boek der *Hiſtorien*, want, *Vitellius*, bevel gegeven hebbende, om de naamen der *Batavieren* op te ſchryven, en daar uyt eenige in zyn dienſt aan te neemen, is zulks belet door *Claudius Civilus*, die een bedekte wrok tegens *Veſpaſianus* was hebbende. Zo dat *Civilis*, om d'Edelſte en wakkerſte der *Batavieren* op zyn hand te krygen, dezelve, onder ſchein van een vrolyke Maaltyd, in 't *Heilig Boſch* deede nodigen, daar hy hen, door een omſtandige aanſpraak, tegens de Romeinen ophitſten, zo dat zy te zaamen ſpannende met de *Caninefaten*, eerſt onder den Veldheer *Brinio*, daar toe van d'Eedele verkoren, en daar na onder hem *Civilis*, de Romeynen overvielen en verſloegen. De Vreede, onder den Roomſchen Veldheer *Cerialis*, aan de *Batavieren* opgeofferd werdende, heeft den Adel en Gemeente dezelve, zonder den Veldheer *Civilus* eenige kenniſſe daar van te geven, gemaakt. Want de gemeente zyde, *dat het geen reeden was haar langer in het uiterſte verderf te willen houden: Want het niet mogelyk was voor een Natie, dat van haar alleen de dienſtbaarheid des ganſche Waerelds zoude verdreven werden.* Maar de Edelen zyden. *Hoe zy luyden door d'onſtuymige grimmigheid van* Civilis, *tot de Wapenen geperſt waaren; want hy, tot verhoeding van d'ondergang van zyn eigen Huys, het geheele volk tegens de Romeynen opgemaakt hadde.* Waar by volkome blykt, datter die tyd, den Oorlog te voeren, en Vrede te maaken, al in de magt der Edelen en Steede beſtond, welke twee der voornaamſte en gewigtigſte punten van de *Souverainiteit* zyn, en dewyl veel onkundige zich inbeelden dat de *Graaven* of *Stadhouders* der Staaten (want meer zyn zy niet geweeſt) een onbepaalde of *Souveraine* magt hebben gehad, dunkt my nodig te zeggen, wat door dit woord verſtaan moet werden.

Tacitus in zyn 5 Boek der Hiſt.

Wat met het woord Graaf verſtaan moet werden.

Het woord GRAAF in onze taal, is by de Latynen COMES, of JUDEX, ook JUDEX FISCALIANUS, en hunne Graafſchappen, JUDICARIA POTESTATE genaamd. Deezen hebben nimmer, het zy zelfs onder de naam van *Kyſers*, *Koningen*, *Princen*, *Her-*

Hertogen enz. in de beginne, eenige de minste magt van *Sonverainiteit* of *successie* gehad, want in de groote vergadering der welborene Mannen, *(a)* die alle nieuwe of volle Maanen te zaamen quaamen, kozen zy een der aanzienlykste, wyste, en dapperste der medeleede, niet *advitam*, maar tot opzeggens toe. Deze was Opper-Rechter, en in tyde van Oorloge een die met goet beleid het Volk voor trok, en te Veld bracht, en wierd *Graaf* genoemd, zynde in der daat maar *Stadhouders* der Ridders en Edelen DIE IN 'T AF ZYN ZYNER HEEREN EN MEESTERS, dezelve verbeeld, onder een bepaald bevel en narichting zyner opperhoofden. Deeze *Stadhouders* of *Graaven*, waaren dan overste Regters over zeeker Reehts gebied, gelyk by ons noch hedendaags de *Dyk* en *Pluym-Graaven* zyn, welke eerste de Opperhoofden der *Dyk* Rechters verbeelden, en de laaste hebben het gezag over de *Swaanedriften* en *Vroonvisseryen*, insgelyks zyn de *Land-Graaven* Rechters, van een zeeker streek Lands; de *Mark-Graaven* in de *Marken*, of scheypaalen van eenige Landen; de *Palts-Graaven* in de Steeden en Landen, die door de Wapenen gewonnen zyn; en de *Burg-Graaven* in Dorpen, genaamd *Vryheden*, of ook wel bewaarders van Slooten en Kasteelen, doch deeze alle moesten door de Ridders en knaapen aangenomen werden, om met ende tot de hooge en lage *Jurisdictie* te beleenen ofte t'ontfangen over de *Fiscaale goederen* het bewind hebben, die dezelven wierd aan bevoolen, en d'inkomsten genoot; ook moesten zy in den Oorlog, met toestemming der gemelde Ridders en knaapen ymand tot Veldoversten, voor die Veldtogt, verkiezen, of het Ampt zelfs bekleden; noch waaren zy aanklaagers en uytvoerders der Vonnissen, *van 's Heeren wegen*, die in de hoedanigheid van bedienaars der Heeren Edelen of STAATEN, de Volkeren, als goede *Graaven* moesten berechten en Beschermen; d'oude Wetten nakomen, en de Landen tegens d'inval der Vyanden bevryden; die, als zy te Recht zaaten, een bloot Swaard, ook wel een roode Roede in de hand voerde, en wierden, volgens eenige

Al de Graaven zyn maar Stadthouders geweest.

S.v. Leeuwen R. Hollands regt p. 44.

 ge-

a *Wanneer deze Vergadering omtrent de 100 welborene Mannen konde uytmaken, kozen zy een Rechter of Veldoverste tot opzeggens toe.*

W: Heda p. 142. met Buchels aanteekeningen.

gedenkschriften, lang voor de Jaare 1046. *Graaven* der *Friesen*, en van die Jaaren tot *Anno* 1076, *Mark-Graaven* van *Vlaardingen*, en na die tyd eerst *Graaven van Holland*, genaamd.

Dat zy zelfs niet *Successivelyk* of *Erffelyk* zyn geweest getuygd *Tacitus* in zyn *ann: lib: 2. in fine* met *Arminius*, die als Veldoversten der *Cherusgen*, omtrent de *Wesur* wonende, de Duytsche kloekmoediglyk tegens de dwingelandyen en d'inval der *Romeinen* verlost hebbende, zich liet dunken en vast inbeelde daar door verdiend te hebben, om van d'Inwoonders de bediening *ad vitam* of voor zyn leeven lang te behouden, doch wierd, om geen slaverny of Oppermacht van een eenhoofdig Heer onderworpen te zyn, door de voorstanders der *Vryheidt* gedood.

Misslagen der meeste Schryvers.

'T Is wel waar, dat eenige onkundige zo oude als hedendaagsche Schryvers, dit Ampt, niet alleenelyk van de beginnen af *successivelyk* agten te zyn, en zulks vast stellen, maar ook dat dit Land de gehoorzaamheid schuldig en onderworpen is geweest, aan Koningen der *Vranken* en *Germanische* Kyzers, zo dat volgens hun zeggen, *Carolus Simplex* of *Caluwe*, DIDERIK VAN AQUITANIEN, als eerste *Graaf* in *Holland* gezonde zoude hebben, heel belachelyk is, want dit heeft nooit in de macht gestaan van een *Souverain*, dewyl hy door deeze *donatie*, of gift, zyn Ryk, met het verminderen van een heel Graafschap zoude ontleeden. En in dier voegen daar van afscheuren. Vorders is by alle geloofwaardige Schryvers bekend, dat *Diderik* een *Westvries* of *Hollander* is geweest. Ook zeggen eenige, dat dit Land de hulp der Kyzeren en Koningen der *Vranken*, tegens 't geweld der invalle nodig hadden, en aldus onder die Mogentheden zich onderworpen zouden hebben, al het welk ongegrond is, dewyl deeze Volkeren, van alle tyde af, voor machtig, en VRYGEBOOREN bekend zyn geweest, want, als den Grooten *Cajus Julius Cæsar*, in de Jaare 3895. der Waereldschepping, het 53 voor *Christus* geboorte, en het 698 naar d'openbouwing van *Romen*, met eenige Krygsbenden, die der *Battavieren* de nederlaag gaf, waar na hy een Brug voor *Colen*, over de Rhyn maakte, en die overtrok, alles verwoestende en vernielende, zo hebben onze Voor-vaderen, hem, nevens die der Overrynsche Volkeren, Gezantschappen tot *Colen* voorschreven

Grasw: op perste magt ibid. p. 469.

ven gezonden, alwaar zy met de gemelden *Cæsar* in Bondgenootschap zyn getreden, gelyk hy zelfs in zyn *Commentarien* lib. 4. de bell. Gall. getuygd. hier over is 't gevoelen van een deftig Schryver, dat de voornaamste *Artykelen* van 't verdrag zyn geweest.

Verdrag van Cæsar met de Batavieren na 't gevoelen van Jonkheer Math: Van der Hoeven in zyn Handvest der Charterse Chronyk: van Batavia enz.

Dat d'absolute vrye Regeering ende Souverainiteit van 't Edelste Eyland van Oud Batavien *enz: blyve by de Ingeboorne Heeren Staaten, namentlyk, de voornaamstee Edelen, mitsgaders d'uytgeleezenste des Lands.*

Dat het Gouvernement der Bataviſche *Regimenten en Soldateske, alleen blyve by de Eervarenste eygen Edelste van haar Landslieden.*

Dat de Romeynen, verhaal maakende van de oude Batavieren, *ende van 't alder Scheeprykste Eyland derzelver, als dan met dusdanige Eertitulen te bekleden.* Het Volk, de *Batavieren*, zyn Bondgenooten en de vrienden, zo van 't Roomsche Volk, als van 't Ryk der Romynen.

De Batavieren *zullen altyds by haar Vryheden, Privilegien, wetten en Costuymen blyven.*

De Batavieren *zullen alleen gehouden zyn, de Romynen toe te zenden, kloeke hulp ten Oorlog, en de Mannen van Wapenen.*

De Batavieren *zullen vry blyven van alle Impoſten, beden, Contributien, dien volgende van geen Romeynſche Tollenaaren gequeld, werden enz.*

Doch, zegt hy vorder, *onze Voor-Vaderen hebben deeze* Alliantie *niet uit liefde tot de* Romeynen, *maar uyt ontzag gemaakt, want met een Veldslag te verliezen, zouden zy al hunne oude* Vryheden *quyt geraakt zyn.*

Des Schryvers gevoelen daar omtrent.

Wat my belangd, ik vind dat den vermaarden Cor. Tacit. Dit Verbond in zyn *Mor. Germ.* in de Jaare 98 na *Christus* Geboorte geschreeven, met deeze woorden bevestigd, zeggende, *dat haar Eer* (te weeten der Batavieren) *noch gestadig by haar blyft, dewyl men by haar ziet een merkelyke getuygenis van haar oud Bondgenootschap met de Romeynen.* En voegt daar noch by, *dat zy vry waaren van alle schattingen*, en een weinig vorder, *dat zy by haar eige wetten altyd* Vry *gebleven zyn, doch dat zy de Romeynen bystand van Volk en knegten zoude zenden.* Als ook erkende de *Romeynen* dezelve voor hunne Broeders en Vrienden, die by hunne Legers tot Soldaaten wierden verkozen, om door hun ge-

trouwheid en Helden aard, altyd de Kyzers voor lyfwachten te dienen, gelyk het spreekwoord voor deezen was, *dat de* Bataviers *vogten om haar* Vryheid, *de Spanjaards om den buyt, en de Duytschen om Glorie en Eer te behaalen.* Tacitus noemd de *Batavieren* ook, *moedige, strafmoedige, d'aldersterkste, oude Leermeesters in den Oorlog, Volkeren die de voornaamste waaren in kloekmoedigheden, alder getrouwste, wel gemaakte van Lyf en Leeden, alder Edelste, kammeraads, ook Vrienden en Broeders, van 't Roomsche Volk.* Een Volk van Kindsbeenen af ernstfestig, staande naar Eer en Roem, veeltyds *Hertogen* en Hoofd aan leiders der *Duitsche* en *Fransche* Krygsbenden, tegens de *Romeinen.* d'Alderstoudste, d'onverzaagste en Victorieuste, oude verwinnaars van veele Oorlogen, de sterkste Ledemaaten van het Leger, vry van Schot en Lot, en wat de *Graaf* belangd, kan den Lezer met de eigen woorden van haar Edele Groot Mogende af meeten, in de Jaare 1544. in 't *Proces*, dat zy tegens de Heeren Staaten van *Braband* hadden, uitgesprooken. Daar zy klaar uit zeggen, dat GRAAF DIDERIK *den Eerste*, GRAAVE *van* HOLLAND *en* ZEELAND, *dezelve Landen gekreegen en gerecouvreerd had, van ongelovigen, die geen Over-heer ofte* Princen *wilde erkennen.* Deeze GRAAVEN berichten dan de Landen, eerst door een groot getal, en naderhand ten overstaan van twaalf of dertien Edele of Vrygeboorene Heeren des Lands, die zy door kuypery eindelyk alle tot hunne gunstelingen wisten te maaken, waar door zy een opper gezag aan zich trokken, doch wierden naderhand, door den aangroei der Steden, *Dordrecht*, *Haarlem*, *Delft* en *Leyden*, voor een tyd lang, eenigermaaten beteugeld, die de *Graafelyke bede* wygerden, of wilde zelfs eenig gezag in de Vergadering hebben, die hen op nieuws bepaalde, van geen Oorlog of Vrede te mogen maaken; de Borgers met geen *Heirvaart* * noch diensten te plaagen; noch hen eenige lasten, nieuwe gebruyke noch Wetten in te stellen of op te leggen, zonder het toestaan der vergaderde stemmen, gelyk zulks, in voorige tyden, onder de twaalf of dertien Edelen in 't gebruyk was geweest. Wanneer de *Graaf* nieuwe schattingen begeerde, deed hy de vergadering der Edele by malkander roepen, die de gemeene Ridderschap verbeelden, en by aldien de zelve niet met meerder-

Eernamen der Batavieren door Tacitus gegeven.

De Graven worden door d'aangroei der 4 Stede beteugeld.

* Deeze Heirvaart kundigde men in oude tyde voor 12 Weeken, doch door de lang duurige Oorlogen naderhand, dubbeld, ja viermaal gaf.

derheid van ſtemmen toegeſtaan was, wierden die alleen van d'onderhoorige ingezeetenen der ſtemmenden Edelen gevorderd. Hier toe hulp ook veel dat de boven gemelde Steden, door het meerder opbrengen van geldmiddelen, nevens de Scheepenen Raadsmannen en Ingezetenen, van *Middelburg*, *Zierkzee*, *Alkmaar*, en *Geertruydenberg*, in de Jaare 1299. met des Graafs *Floris* Zoon *Jan*, een Verbond maakten, om zich over de handdadige Hollandſche Edelen, die zyn Vader vermoord hadden, gezamentlyk te wreeken, waar door de Steden ook gezag in de vergaderingen en dagvaarten kregen, welker inwoonders te voren gelyk Onderdanen der Heeren Edelen waaren gehouden. Aldus hebben de Ingezeetenen van *Holland*, door hunne megaande Ingeboorne aart, aan de *Graave* veel *Beden* opgebracht, wanneer die maar met zagtigheid geeiſcht wierden, en van tyd tot tyd wederom eenig meerder gezag en voorregten bekomen, deweil de gemelde *Graaven* altoos benodigd en arm waaren, door hun geld verkwiſting met ſwaare Hofhouding en Oorlogen tegens hunne nabuuren, ja zo ver, dat het naderhand de Edelen en Steden vry ſtond, als zynde de Staaten der zelve *Provintie*, om de *Graaven*, wanneer zy door quaden Raad misleid waaren, tot Recht en reedelykheid te brengen; niet alleenelyk by wege van onderwys, maar met dadelyke ſtraffe der geenen, die de Vorſtelyke macht misbruykt hadden. Hun ſtond het toe, de minderjaarige onmondige Vorſten, met Mombers of Voogden te voorzien, en 't hooge bewind t'aanvaarden, wanneer de Landen, door aflyvigheid, minderjaarigheid, ydelzinnigheid, misverſtand of eenig ander ongeval, de wettige Regeering der Vorſten quam te ontbreeken, en is dikmaals gebeurd, dat zy een Voogd of *Ruwaard* kooren, zelfs noch zedert het hechten deezer geweſten aan het Huys van *Bourgondien*, als, na 't Overlyden van Hertog *Karel* en zyn Dochter *Maria*; ſchoon *Maximiliaan*, willende met geweld, en zonder 't Recht der Staaten aan te zien, het tegendeel uytvoeren, den ganſchen Staat der Landen in 't uyterſte gevaar bragt. Over Kyzer *Karel* zelf, zyn, in zyn jonkheid, Voogden geſteld, en behoorlyke Regeerders over de Landen, by order der Staaten: Die hy (hoewel de *Vryheidt* onder de *Borgoenſche* Heerſchappy, merkelyke afbreuk geleeden had)

P: C. Hooft fol. 214.

Gezag der Staaten.

had) altyd in groote Eer en achting plagt te houden, als ligtelyk bevroedende, dat zyn Staat, op die zuylen was steunende. Ook hielden de Staaten aan zich het maaken van Vreede of bestand, 't aanneemen van nieuwen Oorlog, ingaan van verbintenissen met Uytheemsche Mogentheden, uitgeeven van Plakkaaten of keure, raakende den Staat des Lands; als op verandering in de Munt, op *Restrictie* of bepaling van Koophandel, of onpartydige of vreemde Landen, op zaaken, die de nabuurige Regeering misnoegen mochten; invoering van nieuwe Rechten of gewoonten, vermeerdering van Oorlogs lasten, boven de geene, die uyt de inwilliginge der Landschappen konnen vervallen worden enz.

Ibid. fo: 110.

Daar op moesten zy de Handvesten en Wetten besweeren, niet die van de *Graaven* ons, maar, die onse Ridderschap, Edelen en Steden, den *Graaven* als hunne dienaaren voorschreven.

Hoe de Graven in Holland moeste komen.

„Ook zyn de *Graaven* van ouds bepaald geweest aan d'onder„staande Wet, als de Heer *Graaf*, in *Oost-Vriesland* wil gaan, „zoo zal hy dat den tegenwoordigen ses weeken naar een „doen aanzeggen ende verkondigen. Hy zal in komen 't „Waater, gemeen gezegt *Zuutmude* in *Staveren*, ende daar „moet de Heer *Graaf* toonen zyne opene Brieven. Ende de „Heer *Graaf* zal in treeden, ende geven aan alle een goede vaste „*Vreeden*. Ende alle die van de geheele Lande zullen gezeide „Vrede ook vestigen en houden. Ende alle die goederen te „*Leen* hebben, van den *Grave*, zullen voor hem verschynen, „om haare *Leenen* te verheffen, volgens Regt. Dit gedaan „zynde, zal de *Graaf* voortgaan, van *Staveren* in *Kempe*„*nesse*, tot zyn Land, dat *Holland* genaamd werd. Daar na zal „hy voortgaan van *Kempenesse* in *Aldenem*, ende van *Aldenem* in „*Vronenakker* tot den *Groenendale*. (in *Franiker*) Ende daar zullen „zy alle voor hem verschynen. Dan zullen de vier Edelste „hem van der Aarde om hoog heffen, ende hem ge„duurig voor haare Heere in agting houden: Ende daar zal „de *Graaf*, op den Rechter stoel zitten, om van alle voor„vallen, zaaken ende misdaden, bedreven binnen de naast „voorgaande *Termyn*, Rechtvaardig t'oordeelen, volgens het „Vonnis zyner *Mannen*. Ende zo plagten zyne voorzaaten in

het

„ het gezyde Land te komen, en dat, als vooren gemeld is, te
„ bezoeken, ende indien de *Graaf*, in opgemeld Land, niet
„ wil komen als voorschreven is, dan mag hy door de *Leck* en-
„ de *Goedwaater* komen, tot op een stond na aan *Vroom-Akker*.

Wanneer de *Graaf* te Veld trok, moest hy zulks naar 't goed vinden der Gezanten doen, gekozen uit de Ridderschap, Edelen en Steden der Landen, die 't naast aan den Stoel des Oorlogs lagen. Hier en boven had hy noch vyf andere Raaden, door hem, uyt onsen Adel, daar toe aangenomen, en zo haast de Vrye Onleen en Uytgelootene Mannen ter bescheidener Plaatze gekomen waaren, moest hy hen van die dag af, uyt zyne *Domynen* en toegestaane Beeden, met Gelt, Spys en Drank voorzien, maar geen van de Krygsluyden mogten onder de agtien noch boven de sestig Jaaren oud zyn. Ook wierden al de Welgeboorene Ingezetenen ten stryde, en de Onwelgeboorene om te graaven, en andere arbeid te doen, gebruykt. De Poortere der Steden trokken uyt onder hunne *Borgermeester* of *Schout*, ende het getal der *Sguiten Riemen* ofte *Landzaaten* der Dorpen, onder hunne *Baliouwen* en *Schouten*, en wanneer de *Graaf* Belegeringen op 's Vyands Bodem deed, waaren die zo kostelyk, dat hy om ze uyt te voeren, ter betalinge der Krygsluyden, veeltyds *Domynen*, ja zelfs zyn klynoodien moest verpanden, en wanneer zy swaare misdaden hadden begaan, als plondering en Branstigting van Vrienden, wierden zy dikmaals Gevonnisd, zo den Misdadigen een Edelman was een Hond: Indien het een Welbooren was om een Seetel, en indien 't een Boer was om een Ploegrad tot zyn schande te draagen, van d'een tot d'andere, daar toe gestelde Plaats, doch als de zaak te hoog liep, konden ze, na die schande, noch wel ter dood geleid werden.

Hoe de Graaf te Veld trok en betaald was.

Ph. van Dorp Rekening.

Hoe de misdaden in 't Veld gestraft wierden.

„ Hier nevens waaren d'eerste *Graaven* gewoon, dat zy de
„ Leenen uyt deelden, aan Mannen, die zich verpligten, van hen
„ zo wel in Vreede als Oorlogs tyden te dienen, welker Man-
„ nen, ja alle die zich in de gunst des *Graaven* wilde indrin-
„ gen, en goederen te Leen verzogten, wierden in een Boek,
„ *Vassaticum* genaamd, opgeschreven, en by aldien de goederen
„ van belang of kleine omtrek waaren, noemde men dezelve
„ groote of kleine *Leen-mannen*, als ook *Vassi* of *Vassali*, met de
„ welke den *Graaf*, op heter daad, vermogt (of daar na onder

Hoe de Leengoedere uytgedeeld wierden.

* Dit plagt te geschieden voor desGraaven Klerk en drie Mannen.

„het beleggen van een **stille Waarheid*, nu gezegt *præcedente in-„formatie)* alle Misdadigers, schuldig zynde aan zodanige mis-„daden, welke, zonder d'aanklagt der beleedigden af te wag-„ten, door hem vervolgd moesten werden, te vangen, en in „zyn gevangenis te bewaaren, tot dat dezelve in tydelyke, en „ter behoorlyker Plaatze gebannen, en voor Wettelyke ge-„spanne Vierschaare wierden ter recht gesteld, *met winnen der „Sonne*, ter gebanne dage, in des *Graave geding*, na dat de „Misdadigers Edelen of Onedelen waaren, voor daar „toe bevoegde en genoegzaame, het zy Edele het zy *Welboo-„rene*, Mannen : Als wanneer hy Ampt en Eeds halven, hou-„dende in zyn handen een bloot Swaard, ook zonder daar toe „van eenige beleedigde verzogt te zyn, die aanklagt had te „doen, over opstel of *Oproer*, *Moord-brand*, *Moord*, *Vrouwe-„kraft* ende *Raa-roof*, zynde alle deeze Misdaaden straf baar met „de dood, doch alle andere Misdaden, *als Man-slagt*, *Wonden*, „*Hoon*, *Dievery*, *gemeene Roof* enz. wierden door de beschadigden, „ook de *Graave* aangeklaagd, maar by aldien de beledigden niet „goed vond dat den *Graaf* Vierschaar zoude spannen, om Regt „te doen, en hunne klagten aan te hooren, vermogt hy uit „zyn zelfs geen eisch, ten lasten van den Misdadiger, te maaken. „Ja, dit wierd zo hoog opgenomen, dat alles wat de *Graaf* deed „van onwaarde verklaard wierd, wanneer hy verzuymde of „weigerde, op het aanhouden, der beledigden de Vierschaare te „spannen, en naderhand vermogt den *Grave* alleen met *Baliou-„wen*, *Schouten*, *Scheepenen Raaden* der Steden, des verzogt zyn-„de ofte niet tusschen de verschillende Vreeden te maaken en „partye te gebieden, die te houden op zeekere Penningen te „verbeuren, ten voordeele der *Graaven* en Steden, of wel op „grooter straffe, welke Vrede ten uyterste niet langer moest „opgehouden worden als *Jaar en Dag*, maar wel korter, het zy „op een bepaalde tyd of rechtdag, om ondertusschen door *Soe-„ningen*, of zo niet, by Vonnissen, de beledigden, voldoening te „doen geven. Deze *Soeningen*, als ook d'Erffenissen by versterf-„recht en nastingen, strekten niet verder uyt, als tot Susterlin-„gen, en wanneer imand vechtender hand dood gestooken „wierd, moest de geen die zich Erfgenaam verklaarden van „den Overleeden, den *Blodwreker* zyn, en met hulp zyner naast

Wat voor Misdaden met de dood gestraft wierden.

Kennem: Priv. des Jaars 1346. p. 1. en 14. Enk. Priv.

Wat zoeningen waaren.

be-

„bestaande, den overwinnaar dooden, zo lang daar geen
„(*a*) *Veete*, dat is, wanneer de verschillende geen Vreede
„aan bevolen was, en dat men in tegendeel de Vyandschap
„aangezegt had; of zo lang al de geen, die by versterf, Er-
„ven konden, niet waaren versoend; welke *Vreede* te maaken en
„versoenen niet mocht geschieden, indien de *Bloedwreker* het
„Lyk in de Vierschaar doen brengen, en na beschouwing of
„verklaaring, dat hy door Mans handen gedood was, de straf
„begeerd had, want dan moest de leevende, als men hem mag-
„tig was, onder, en by de doode, in de zelve graave gelegt
„werden; indien niet, zo bleef aldaar een doode Hand, met
„de welke in Rechten voortgevaaren, en de Misdadiger bal-
„ling des Lands verklaad wierd; anderzinds plagt de versoe-
„ning te geschieden met zoo veel geld aan den *Bloedwreeker* en
„zyne naastbestaande te betaalen, dat het de Misdadigers,
„gemeenlyk niet opbrengen konden, zo dat de naastbestaande
„yder daar hun aandeel toe op bragten, en altyd opbrengen
„moesten. Dit gedaan zynde verleende de *Graaf Landwinning*,
„en genoot het derde deel der Penningen, die de naastbestaan-
„de trokken, welke Penningen, in drie *Termeinen*, binnen 't
„Jaar, moesten betaald worden. De eerste *Termein*, wierd de
„*Heimelyke soen* genaamd, en was voor de Magen, die daar 't
„meeste werk om gedaan hadden: De tweede wierd *d'Erfzoen*
„genoemd, en betaald aan d'Erfgenaamen van den doodens
„hand: En de laaste *Termyn*, *Maagzoen* geheeten, quam
„aan de gemeene Magen, en dit alles betaald zynde, vorderde
„de *Graaf*, *Baliouw* of *Schout*, zeeker geld voor zyn *Landwin-
„ning*, maar hy vermogt de Misdaad niet eer als zyn eige Regt te
„Pardonneeren of quyt te schelde, voor dat dit betaald was. De
„andere boven gemelde Misdaden, wierden ook met groote
„somme gelds geboed, of, wanneer de beledigder daar toe in
„onvermogen was, wierd hy een *Slaaf* of *Lyfeigen* van den bele-
„digden gemaakt, daar en boven waaren *Dieveryen*, *Wonden*, *Ver-
„minken* en *Hoonen*, alle op geld boeten gesteld, niet alleen ter
„vergoeding, maar ook tot merkelyk voordeel des beledigden
„en dan noch zekere straffe, dat is Penningen te betaalen aan
„de *Graaf*, die de boete of winsten, welke de Misdadigen aan
„den beschadigden schuldig was, niet vermogt quyt te schelden,

(a) *Diffidatio vidæ weben.*

Zie Saksen Spiegel p. 456. en Ors leidep. 37. Amst. Priv. 1446.

Hoe de zoengelde betaald wierden.

Wat Hymelyke zoen Erfzoev en Maagzoen was.

 maar

„ maar wel de ſtraf die hy Misdadiger zelfs aan de *Graaf* te betaalen „ had.

De Graaf kon geen gemeene misdaden pardonneeren, maar moeſt den belediger voldaan werden.

Dit zelfde Recht dat onze *Graaven* hadden om het geen hen toe quam, quyt te ſchelden, ende te *Pardonneren*, is door onze laaſte *Graaven*, uyt de Huyze van *Bourgondien* en *Ooſtenryk*, tot nadeel der allerbehoorlykſte en onwaardeerbaarſte *Vryheid* misbruykt, en veranderd in een *Souverain Regt*, dat zy zich zelfs aan magtigden, om aan alle Misdadigen, die ten *Hove* Vrinden hadden, ofte maakte, te mogen verleenen Brieven van *Landwinning Abolitie*, *Remiſſie*, *Gratie*, *Pardon*; konnende dezelve Brieven zyn van zodanige inhoud en kragt, dat den Misdadigen daar mede wierde afgehouden, zoo wel van *Crimineele* als *Civile* ſtraffen. Namentlyk, dat dezelven, gevryd en gequeeten wierden van al het geen zy tegen de Heere, en tegen ofte ten behoeve der beledigden, hadden verbeurd.

Het hoogſte recht was Kampregt.

„ D'andere twiſten der *Beampten* ofte *Edelluyden*, wierden ook in „ *'s Graavengeding* afgedaan, alwaar 't hoogſte Recht, *Kamprecht* „ was, het geen my niet ondienſtig dunkt om uyt de zelfde „ oude ſchriften hier by te voegen. Dit Recht was in de Ne-

Wat Kamprecht was.

„ derlanden (zeyt den Schryver) niet altyd op eenderhande wy„ ze, doch gemeenlyk beſtond het aldus, te weeten, zo „ iemand een ander een Misdaad opleiden, dat hy met *verboode* „ *Wapenen*, of *verraderyk* de een of ander had *gedood*, of eenige „ *Land verradery*, *Vrouwe kragt*, of diergelyke zwaare misdaden „ begaan, zonder het zelve klaar genoeg te konnen bewyzen, „ moeſt hy zich aan de *Graaf* en zyn Welboorene Mannen aan„ geven, die de zaak onderzogt, en de zelve zodanig bevonden „ hebbende, wierd den aanklagende *Kamp* toe geſtaan, daar „ men tegenwoordig in die Plaats nu Gevangenis en Pynbank „ gebruykt. Als dan, wierd den beſchuldigen geregtelyk de „ weet aan gedaan, om binnen veertien dagen voor de Hoove „ te verſchynen, en aldaar den eiſch aan te hooren, die men „ tegens hem doen zoude, doch by aldien hy in gebreke bleef„ van te komen, wierd tegens hem, in *Holland*, gedongen, met „ lange *Termeinen*, van dertig of meer dagen, naar dat den kla„ ger haaſtig of niet was, maar in andere Landen, meeſt van „ derden dage, ten derden dage, en wierd den vierden dag, op „ de Galge verwonnen, of uyt de Lande gebannen, en zo wel

S: v: Leeuw. R: Holl: Regt b: 4. Cap. 35.

zyn

„ zyn roerende als onroerende goederen, ten behoeven des *Graafs*, „ verbeurd gemaakt en aangeſlagen. Doch hy verſchynende, „ moeſt dan redenen geven, waarom hy niet gehouden „ was te *Kampen*, namentlyk, om dat den aanklager minder was „ als hy, het zy *half Edel*, *Poorter*, * *Karel*, *onvry* of *Baſtaard*; „ maar by aldien hy, verweerder, *Poorter* van een Stad was, had „ hy dusdanig voorregt (ten waare, dat de zaak zelfs, of het „ bewys van dien, zodanig geſteld was, dat naar Regten, daar „ geen *Kamp* op vereiſcht wierd) en als dan verklaarde men „ het *Kampvaſt* te zyn, met beteekening, waar zy ten zelve ein- „ de, na 40 dagen moeſten verſchynen, op dat zy ondertuſſchen, „ niet alleen hunne huyzelyke zaaken zouden beſchikken, en „ op de koſten der *Graven* te leere ſchermen en alles daar toe „ nodig zynde uyt te voeren; maar ook, den aanklager, in- „ dien hy door gramſchap vervoerd was, zich bedaaren, en „ met den beſchuldigden verzoene mogte. De *Kamp* voort- „ gaande, wierd op het *Kamp-veld*, tot *Leyden*, groot zynde 4 „ Morgen Lands, of te *Delf*, of in den *Haage*, door des *Graave* „ boode, in 't by zyn der Mannen, een park met kryt af ge- „ teekend, daar na Biechten de *Kampers* ter weder zyden en ont- „ fongen het *Sacrament* des *Altaars*, daar op, en wederom ten „ heiligen gezwooren hebbende, den een, dat hy met de waar- „ heid aanklaagde, en d'ander dat hy des onſchuldig was, ver- „ ſcheenen zy in de *Kamp*. Indien zy Ridders of Edelluiden waa- „ ren, quamen zy daar met volle Waapenen, en te Paard; in- „ dien *Schildknaapen* of *Oneedelen*, Barrevoets en met geſchoore „ Hoofden, gekorte Nagelen aan Handen en Voeten, en in „ *Zuyd Holland*, met een Schild, Kluppel en een opgebonden „ Vilt, of bloots Hoofd, nevens een gewrongen Handſchoen, „ overtrokken met Lynwaat of gekookt Leder, aan de lyve ſpan- „ nende; met Swaarde of *Kluppels* van *Bocken* of *Mispelhout*, en „ met *Boekelaars*. De Waapenen, wederzyds door de Mannen „ onderzogt, en recht bevonden zynde, gingen de *Kamperen* „ zitten op ſtoelen, ten dien einde voor hen in 't park ge- „ bragt, wanneer die als nog geweigerd hebbende zich te ver- „ zoene, ſteegen de Eedele en Ridders te Paard, en trok- „ ken de *Shildknaapen* hen de Handſchoenen aan, maar aan d'On- „ eedele wierd een Bekke gebragt met Olie, Smeer of Seep,

M. Stok Rymkron. p. 56. *Delf Priv.* 1246. 544 *Leide Priv. p.* 1266. *Amſt. Priv.* 1340 *enz.*

* Een Land bouwer of een Man die zo ſterk was dat hy tot het Land bouwen bequaam was.

Hoe de Kampers Gewaapend waaren.

 om

,, om hunne Ledere overtrekzels of gespanne Linne Kleederen, ,, daar rondom mede te besmeeren, als ook asse, om hunne ,, handen van de smeer te suyveren, zodanig, dat zy hunne ,, Swaarden of *Kluppels* ende Beukelaars vast konden houden, en ,, eindelyk aan yder der zelven, het zy *Ridders*, het zy *Eedele* ,, *Schildknaapen*, of *Oneedelen*, een stukje zuyker in de mond ,, gegeven zynde, op dat zy des te meer Speeksel hebben, en ,, beter ademen zouden, zo wierden zy ter halve winde en Son- ,, ne gesteld, en riep den Kryter of den Roeper dan uyt, *yder doe* ,, *zyn best*. Hier op begon 't gevegt, en na een wynig geduurd ,, hebbende, riep den Kryter, volgens het bevel der Mannen, ,, *houd op*, om te weeten of zy nog niet wilden verzoenen. In- ,, dien neen, zoo wierden zy wederom ter halve zonne en wind ,, gesteld, om ten tweedemaal, met gelyk voordeel te beginnen. ,, Al het welk wederom geschiede, en wanneer de aanklager ,, by zyn beschuldiging bleef volherden, wierd de stryd voor ,, de derdemaal aangevangen, en de Mannen Opsienders, lieten ,, alsdan alles op zyn beloop gaan, tot dat een van tweën schuld ,, bekend had, of uyt het park gedreeven, of geworpen, of ,, gedood was. Als wanneer de Mannen, ten overstaan des ,, *Graafs*, d'overwonnen, het zy leevende, het zy gedood, ter ,, Galge doemde, en al zyn goederen, ten behoeven der *Graaf* ,, verklaarde te zyn. Ja dat meer is, indien die *Kamp*, het zy ,, wegens den klager, of van wegen den verweerder, was aan ,, gegaan en ondernomen voor een ander, het zy Vrouw ,, het zy Mans, zoo ging ook over die *zaak* voor wien men gekampt ,, had, even het zelfde Vonnisse ter dood, met verbeurdmaaking ,, van al hunne goederen, ten behoeven der *Graaf*, waar en tegen ,, hy ook alle onkosten, tot het Kampregt behorende, tot zyn ,, lasten had, het welk omtrent, naar de huydendaagse waarde, ,, veertig gulden bedroeg.

Hoe zy geplaatst wierden.

Hoe zy vogten.

En wierd den overwonnen, 't zy levend of dood ter Galge gedoemd, en zyn goederen geconfisqueerd.

Niet vorder strekte het gezag der *Graaven* in Oude tyden, doch na dat zy hen, door geweld, als *Successivelyk* hadden gemaakt, matigde zy zich, hoe naauw dat de voorgemelde vier Steeden ook op hun doen hadden gelet, van tyd tot tyd meer achtbaarheid aan, vertredende zelfs de Eeden die zy zo duur op hunne blyde inkomsten, gezworen hadden. Want na de Jaare 1100, onder de Regeering van *Diderik* de IX. hebben de *Graaven*, meest alle de

Hoe des Graaven gezag vermeerderd is.

de *Regalia* of Heerlyke Rechten, en 's Lands inkomsten, aangetast en zig toe geeigend, verkoopende verpandende, of te leen gevende zo wel de *Hooge* als *Hals* of *Ambachtsheerlykheden*, welke leen Heeren, onder anderen moesten zweeren, *dat zy alles wat een goed, getrouw vassal en Leen Man zyn* * *regten Heer en Prinse schuldig en mogende was te doen.* Met deeze Leenmannen, als gunstelingen der GRAAVEN versterkt zynde, kanten zy zich met geweld, niet alleen tegen uytheemsche Vyanden, maar zelfs tegens hunne Vrye Ingezeetenen aan, die zy hunne *Alodiale* ofte onleenbaare tot leenbaare goederen maakten, om die met eenige valsche schyn, 't zy door verzuym of ontrouw, de zelve verbeurd te verklaaren, en onder zich te trekken, waar door zy ten lange laasten zich zo sterk maakten, dat de Edelen geen magt hadden om het de *Graaven* te derven betwisten, desgelyks trokken zy onder die aangematigde *Regalia*, de gemeene *Wildernissen* en *Jagt*, nevens alle deszelfs voordeelen, *Moeren* en *Veenlandnn* daar onder gereekend; de *gemeene stroomen* en alle voordeelen die daar uyt voorquamen, gelyk *Visseryen*, *aanwassen*, *Watermoolens*, ja zelfs de Wind, daar de Wieken der Kooren-Molens in yder hunner banne door om gedraaid wierden; al de *Tollen* op de stroomen en 's Heeren wegen, daar al de Poorters en Ingezetenen der Steden vry van waaren; alle *onbeheerde goederen*, zynde de geen die uyt der Zee aan Strand quamen dryven, *nu Strandregt* genaamd; als ook nagelaate goederen by versterfregt, daar geen *Susterlingen* of nader bestaanden waaren; en schoon eenige Vreemdelingen of Bastaarden, Erfgenaamen, over hunne nalaatenschap waaren gesteld, deed de *Graaf* die egter aanslaan, en nam dezelve in eigendom; alle de goederen die de Nagelnaasten aan een gedoode was, en die den nedergeslagens dood niet wilde wreeken; alle de goederen van de geen die in Bloedschande getrouwd waaren geweest, welke Erffenis en goederen, by aldien die niet boven de drie * *Mansen* bedroegen, aan de Schoutschappen, en zo die hoger beliepen aan de *Graaf*, vervielen; al de voordeelen van de *Munt*, als ook desselfs Recht, mits dat *d'Aloy* ende cours, naar 't goeddunken van de Staaten der Landen moest zyn, waar voor de geen die dit Recht verkregen, eenig* geld betaalden, het welk naar de Reekening van *Philip van Dorp*, in de Jaare 1408, onder *Willem* de

P. Bor: *Leenregt* 6 Deel. Kap. 2.

* *Dominus Directus.*

* Een Hoeve die 18 Morgen 144 Roeden ryn Lands was.

* Sleysgat.

XXIV.

XXIV. *Graaf* bedroeg, 700 ponden 16 ß 5 deniers; de tiende der vrugten der onbeboude Landen, die zy aan de *Vrye Luyden* om te bedyke uytgaven, doch hebben naderhand, door geweld het Recht, zich zelfs, van alle Vrugtbaare Landen, de Ingezeetenen toebehoorende aan gematigd; het derde deel van alle geldstraffen die aan de beleedigden betaald moesten werden; alle verbeurd maakingen wegens *opstal*, *Moord*, *Moordbrand*, *Raa-roof*, en *Vrouwe kragt*, dewelke met lyf en de goederen eindelyk voor den *Graaf* geboed wierden; als ook alle *Heergewaden*, welke, ter verheffing van *Graafelyke* leenen, aan hem betaald moesten werden; nevens de geen die by gebrek van Mansoir, aan hem vervielen. Welke Leenen bestonden in 't getal van 1624. hier agter onder Letter A. uitgedrukt. De geestelyke bedieningen, die de *Graaven* ook van tyd tot tyd meer aan zich getrokken en meest verkogt hebben, bestonden in twee-en-dertig *Vicaryen*, ses *Diakonyen*, agten-zestig *Canonniksdyen* en zo veel kosteryen, dertig *Pastoryen*, en een *Patronaatschap* tot *Naarden*, dat wederom vier minder *Pastooren* aanstelde, daarenboven begaf de Stadthouder, in 's *Graaven* af zyn, nog seventig der zelve, dog van minder belang, zo dat wel af te meeten is, hoe des *Graaven* inkomsten hier merkelyk door vermeerderd zyn, daar by gevoed het verleenen van *Landwinnen*, *Pardon*, *Abolitie*, *Remissie*, *Adel*, *Legitimatie*, *Octroyen*, *Privilegien* enz: behalve noch eenige Waereldlyke Ampten, waar onder, d'Extraordinaris *Raaden*, *d'ontfangers* van *d'Exploicten*, en der *Sauvegarden*, twee *Bewaarders*, een van 't *Bosch* in den *Hage* en d'ander van den Hout, buyten *Haarlem*; een *Muntmeesterschap* van *Dordrecht*, een *Stempelsnyder* en een *Assayeur*. Daarenboven matigde zy hen naderhand ook alle vrywillige giften aan, onder de naam van *Regalia*, gelyk die der *Botting* of beede, welke ook buyten de *Regalia* bestond, maar was iets, dat zy op hunne hulding, of wel naderhand, als zy van eenig Recht afstonden, bedongen, of dat die vrywillig door de Edelen en Steeden toegestaan wierden. Deeze *Botting*, was een gift die de *Graaven* kreegen, eensdeels als zy gevangen genomen waaren; als zy, of hunne Soonen of Broeders, Ridders wierden geslagen; als zy elders, om 't gemeene nut der Bondgenooten, ten Hoof trokken; of als zy, of hunne Kinders, Broeders of Susters, Trouwde, doch deeze Bede, mocht zelfs, in

Wat Botting is.

in *Leyden*, zynde ter dier tyd een der grootste Steden, niet boven de 10 ponden *Hollands* beloopen, ook vorderde de *Graaven* om de drie of vier Jaaren deeze *Botting* in, die tot *Leyden*, als dan, de 3 ponden 5 Schellingen niet mocht te boven gaan, daar nevens bedongen zy, met de tyd, dikmaals *Jaarlykse Botting*, of *Jaarsgot*, en naderhand ook *Dyk-dam*, *Weg watering* en Sluys gelden, al welke vrye ingewilligde Bede, zy eindelyk begosten te eischen. Wat de vorder geweld-daden, van d'eerste tot de laaste *Graaf* betreffen, kan men kortelyk in het eerste Deel des Boeks zien, 't welk opgepropt is van Moorden, branden, Oorlogen en 't schende der Wetten, door hunne Eigen baad en Bloeddorstigheid: gelyk *Floris*, de vyfde van die naam, en de XVI. *Graaf* van *Holland*, getoond heeft, geen van de minste daar onder te zyn, wanneer hy de Heeren van *Waterland*, *Bredenrode*, *Askel*, *Zeevang*, *Amstel*, *Heusden*, *Voorne*, *Woerden*, *Gouda*, *Schoonhoove*, *Haarlem*, nevens de Burg-Graaf van *Leyden*, en veel andere Heeren, hunne * *Allodiaale* Heerlykheden dwong aan hem op te dragen en ten regte Leen te houden, waar over deeze Vrygeboorenen en ouden Adel, den dwingeland, in de Jaare 1299. van kant hielpen en vermoorden: en schoon zyn Soon *Jan* in *Engeland* was, om daar met 's Konings Dochter te Trouwen, zo moesten zy egter vlugten, en de volgende *Graaven*, gestyfd door de Hertog van *Cleef*, die des *Graven* dood was komen wreeken, nevens eenige Steden, gevoegd by de *Provintien* van *Henegouwen* en *Zeeland*, deeden niet alleen de handdadige Edelluyden, maar ook hunner Mannelyke afkomelingen, ten zeevende Leeden straffen, en eigende zich alle dessels Heerlyke goederen aan, onder voorwaarde, dat zy ten wederzyde met geen van de zelve, tot in de opgemelde zeven Leeden, zich zoude verzoenen, ten zy met eenpaarige stemme der Bondgenoten, waar door hunne macht ten hoogste vermeerderde. Deeze *Graaf Floris* Zoon, zynde de laatste uyt het geslagt der *Vriesen*, als vooren gezegd heb, bragt het *Graafschap* in een Vreemdeling, uit de Huyze van *Henegouwen*, over, die, naauwelyks gehuldigd zynde, zonder recht, *Amstel* en *Woerden* aan zyn Broeder gaf, den *Bisschop* van *Uytrecht* in een Veldslag dooden en veel *Usurpatien* deed, welke wreedheden eens Vreemdelings, d'Edelen en Steden, korte Jaaren daar na zorgvuldiger deed zyn, wanneer die der Huyze van *Henegouwen*

Graaf Floris de V. is geen der minste dwingeland geweest.

* Onteynsbare of vrye goederen.

Zyn nazaaten krygen door wreetheid veel Landeryen.

Graaf Jans Usurpatie.

d'Edelen en Steden willen Margareta niet zonder handveste aanneemen.

Waar uit de voorregten der Steden zijn ontstaan.

gesturven zynde, daar na *Margareta van Byeren*, tot die waardigheid zoude komen, dewyl de gemelde Edelen en Steden, in de Jaare 1346. haar niet hebben willen huldigen, of zy heeft de Ingezetene, voor af, omstandige en voordeelige Handvesten moeten geeven, en met duure Eede bezweere, waar op de volgende *Graaven*, ook dikmaals met vermeerdering van voorregten zyn gehuldigd. En schoon deeze *Keizerin* beteugeld was door deeze handvesten, waar over de Edelen en Steeden gerust meende te zyn, is egter door de tweespalt met haar Zoon, die onvergelykelyke bloedige en verslindende *Hoeksche* en *Cabeljaausche* Oorlog opgerezen, welke 150 Jaaren geduurd heeft, bestrydende met alle onrechtvaardigheit zyn eige Moeder, en liet haar in ballingschap, van hartzeer sterven, doende ook door de handen der Heeren van *Arkel* en *Egmond*, den Heer *Nicolaas van Swieten*, met noch achtien zyner Vrienden, in de Jaare 1350 dooden: boven dat hy zelfs, met zyn eige handen, den Heer *Gerard van Waterningen*, op de vergadering der Staaten had vermoord: Waar over hy 19 Jaaren, eerst in de *Hage*, en daar na tot *Kenoit* gevangen wierd gezet, daar hy sturf. Leezen wy niet, dat deeze zyn Broeder *Albert*, maar *Ruwaard* zynde, in de Jaare 1366 de Heer van *Adingen*, boven gegevene vry geleide, wredelyk deed onthoofden, zo dat hy van de vermoorde Bloedvrienden vervolgd werdende, genoodzaakt wierd, om met alle desselfs Maagen, te verzoenen, en een Capittel van dertien Cannonniken in *'s Gravenhage* moest stigten, om voor de vermoorde, Heer van *Adingens* ziel te bidden. Ook deed hy de Heer *Floris van Rysoorde*, door de Schout van *Leyden*, ombrengen, waar over hy veel geld moest uytkeeren, en de uytvoerders een bedevaard na *St. Jacob* in *Galicien* doen. Ja vinde wy niet in 't eerste deel, dat deeze *Alberts* Zoon, *Graaf Willem* zyn Vaders Boel en Hofmeester, met alle wreedheid, en zonder de minste reeden deed vermoorden, zo dat de handdaadigen, aan de Moord van gemelde Vaders Boel en Hofmeester, het Land uyt vlugte moesten, doch twee der voornaamste, wierden gedwongen om een Bedevaard na *Lyons* te doen, en agt honderd Ziel-missen voor de vermoorden te laaten leezen, en *Graaf Willem*, als schuldig aan die Moord, moest voor zyn Vader *Albregt*, hier zelfs over boeten en twee Capelleryen doen stiften, waar in

's Graven Moord lust.

in, ter eeuwige dagen, Ziel-missen voor dezelve geleezen zoude werden.

Wat de rechtsplegtingen belangen, hebben, voornamentlyk de *Graaven*, uyt de Huyze van *Bourgondien* en *Oostenryk*, verworpen, en tot hun voordeel veranderd. Zo dat *Philippus* van *Bourgondien*, de ses-en-twintigste *Graaf*, na dat hy met alle bedenkelyk geweld Vrouw *Jacoba* de Landen had ontnoome, in de Jaare 1434 in *'s Gravenhagen* zich een Recht aanmatigden, dat nooyt zyn Voorzaaten hadden derven denken t'onderstaan, strekkende om 's Lands Vrye Ingezeetenen met de knien op de nek te drukken, opregtende daar een Hof *Provintiaal*, bestaande uyt een Vergadering van agt *Raaden*, die alle door hem moesten gekozen werden, welk Hof, ter eersten *Instantie*, by arrest zoude oordeelen van lyf, leeven, als ook van alle zaaken, de *Hollandsche* Edelluyden, of des *Graave* Hooge Officieren, aangaande, nevens alle verschillen, der *Graafelyke* aangematigde Rechten ofte *Domainen*, en over d'*Apellen* van alle andere Vonnissen in *Civile* zaaken, die by eenige Vierschaaren geweezen waaren. Daarenboven stelde hy de *Fransche* Rechtplegingen in, waar door men om Regt te hebben, by na een oneindelyke tyd moest naloopen. Ook vernietigde hy in zyn navolgers het wyze van *arrest*, die ten Hove, en by andere Vierschaare gedaan waaren, door welke oude *formulieren*, de Rechters, Eischers, en Verweerders naau bepaald waaren, en malkander kortelyk hulpen. Had zyn Zoon *Karel*, de seven-en-twintigste *Graaf*, niet de stoutheid, van in de Jaare 1469 te bevelen, dat al de verschillen, die hy, of yemand zyner Leenheeren, weegens *Hollandsche* Leenen mogte maaken ofte krygen, ten eeuwigen dagen moesten werden beregt, *door zyne Stadhouder, en zodanige* Hollandse *Leenmannen, als hy daar toe by een zoude roepen*, en schoon gezegt heb, dat door deeze verderfelyke verandering van regtspleging der belang hebbende, geen eind van zaaken konde erlangen, Rechten den *Hertog Karel* in de Jaare 1473 noch een hooge Raad tot *Mechelen* op, waar door hy de magt van alle Hoven van *Justitie*, zyner Landen, daar te zaamen trok, om dat hy door zyn *Cancelier*, of een ander, onder schyn van Regt, door *âpel*, alle groote zaaken, op een Plaats, onder zyn geweld hebben, en zyn Vrienden begunstigen zouden. Deeze Raad bestond uyt

Zy veranderen de oude gewoontens van Regtpleginge.

Philip van Bourgondien recht een Hof Provintiaal op.

Karel van Bourgondien regt een Leenhof op.

Als ook den Hooge Raad een apel tot Mechelen.

en bediende zich van het ſpreekwoord het geen men hedendaags veel toepaſt, te weeten, *dat een Vorſt niet langer aan zyn Eed verbonden is als met zyn belang over een komt*, met welk een inzigt hy alle yver aanſpande om zich volkome Monarch der ganſche Waereld te maken: en hoe hy zyn dwang gebruyken in 't openbaar dorſt toonen, kan men in zyn onwettige Placcaaten afmeeten, daar hy zich niet in ontzag, met d'aller grootſte uytdrukking van *Souverainiteit* te voegen; zo hebben wy by rype deliberatie van Ra„de, by advyſe van onze *Gouvernante*, en onze voorgeſchreve„ne Landen, den Ridderen van onze ordene, van den Hoof„den, en de luyden van onze ſecreeten Raade, ende van on„zer Finantien *geordonneerd*, ende *geſtatueerd*, uyt *onzer regte we„tenheid*, *eigen wille*, ende *volkome magt*, ordonneeren en ſta„tueeren by deezen enz. Daarenboven heeft hy ook veele der zelve bygevoegd; *niet tegenſtaande eenige Privilegien*, *ordonnantien*, *coſtumen ofte uſantien ter contrarie*, *welke wy in deezen derogeeren ende niet willen dat ſtand grypen.* Dit was een der onlydelykſte zaaken voor d'Edelen en Steden die bedenkelyk waaren, dewyl hen 't recht wierd benomen van Wetten te maaken, gelyk hier vooren genoeg aan getoond heb. En hoe die uyt de Huyze van *Ooſtenryk* vorder, voor het aanvaarde van het *Graafelyk* Ampt, de Staaten van *Holland*, en des zelfs Ingezeetenen in 't byzonder, by Eden hebben moeten zweeren, *dat zy doen zouden als goede Heeren ende* Princen *gehouden waaren te doen*, als ook den Eed der Staaten van *Holland* is hier agter onder de Letter D en E te zien, waar by blykt, dat zy ganſch geen magt hadden, om termen van zodanigen agtbaarheid te gebruyken, dewyl; dat *Holland*, van de aanvang af, altyd een Vry Land is geweeſt, als ook „dat niemand, nu van negen honderd en langer Jaaren zich „Meeſter van dit Landſchap, het zy met Recht, het zy met „Waapenen, heeft konnen maaken; dat het Land der ongelo„vigen, en zeer veelderhande woeſte Natien, die daar waaren „ingevallen, en het voor een groot deel beſlagen hadden, met „het goed en bloed van *Holland*, ontrukt en daar van geſuiverd „is geweeſt, en in een vaſte volkome VRYHEID, tegens den „zelven en alle anderen is geſteld; dat den Staat van 't zelve „Landſchap, in de klem en 't poſtuur van een volkome Souve-

Placcaten door Kyzer Karel gemaakt.

Riepert der Placaten op de laare 155.

Verklaaringe der Staaten van Holland.

raini-

„ rainiteit, (*vi & jure principatus*) altyd by de beste van 't Land,
„ (welke hedendaags de *Staaten van Holland* zyn) is geweest, als
„ ook het reguleeren van der *Graaven* succeffie, en aankomsten
„ tot het *Graafschap*, in het geven van Momboirs en Voogden,
„ geduurende der zelver minderjaarigheid: In het zetten van
„ *Stadhouders* en *Ruwaards*; in de voorige reglementen van der
„ zelver Aliantien en Huwelyken. Hier en boven is ook waaragtig dat diverse Vrouw Perzoonen in de voorschreeve Graafschappen waaren gesuccedeerd: Als d'eenigste Dogter van *Diderik de sevende* van die naam, en elfde *Graaf*, met naame *Ada*, als ook *Jacoba*, eenige Dochter van *Willem van Byeren*, en Vrouw *Maria*, Dochter van *Karel* d'onvertzaagden, en Grootmoeder van den meer gemelde *Keizer Karel* de vyfde, waar in wederom zekerlyk en klaar blykt, dat het Landschap nooit een Leen van *Kyzers* of *Koningen* kan zyn geweest, *dewyl de* Hollandse *Succeffie altoos komt van d'Ouders op de Zoon, of Zoonen van de laasten Leenhouders, en in de nederdaalende Linie, op dien Mansperfoon, die aan den laast overleeden naast bestaat, en onder d'even na bestaande, aan die, welke d'oudste is: Met uytsluyting van alle andere die jonger van Jaaren zyn. En Vrouwsperzoonen, zo lang als daar Man Oiren gevonden werden, hebben geen toegang tot het leen.*

Kyzer Karel zogt de Nederlanden aan zyn Kyzerryk te hegten.

Wat de Succeffie betracht, die zogt hy niet alleen aan zich te trekken, maar ook deeze gezegende *Provintie* van *Holland*, aan het *Kyzerryk* vast te hechten, om der zelver Ingezeetenen met onopbrengelyke schattingen t'onderdrukken, en als Lyfeigenen te houden, by aldien de grootste voorstaanders der *Vryheid*, haar Eed: Groot Mog: zulks met hunne verziende oogen niet hadden belet, want de voorbeelden die hy reeds gegeven had, van de *Nederlanden*, wanneer hy de Staaten tot *Diest* had doen vergaderen, viermaal honderd duyzend ponden, afpersten, als ook dat hy vier Jaaren te vooren de *Gentenaars* verklaarde vervallen te zyn, van al haar Handvesten, *Privilegien* enz: en schuldig aan gequetste Mogentheid, deed hen alle bedenkelyke middelen gebruyken om d'Ingezeetenen van zulk een ontorsbaar juk te bevryden, schoon de *Kyzer*, aan d'andere kant, het aanlokkelykst aas dat bedenkelyk was, om den hoek in de keel te krygen, de *Hollanders* voorworp, met hen te wille

vyf-en-dertig Leeden, eerst den *Hertog*, zyn *Cancelier*, anders genaamd Zegelbewaarder, de Bisschop van *Doornik*, twee *Præsidenten*, negen *Geestelyken*, twaalf *Waereldlyke Regtsgeleerden*, ses *Requestmeesters*, en twee *Advocaaten Fiscaals*. Hoe *Maximiliaan* van *Oostenryk*, als getrouwd zynde met *Maria van Bourgondien*, de 28 *Graven*, den dwingeland gespeeld heeft, (schoon zy in de Jaare 1476 op den 14 Maart noch Jongvrouw zynde, het groot *Privilegie*; hier agter te zien onder de Letter B aan die van *Holland*, tot *Gent* verleent had.) Bleek, boven 't geen ik onder zyn Regeering aan geweezen heb, voornamentlyk, dat hy alle officien d'Ingezetenen ontnam, en aan Vreemdelingen opdroeg, beroepende in de Jaare 1494 de Staaten van *Holland* en *West-Vriesland*, tot *Geertruydenberg*, zonder de reeden der zelve by eenkomst te melde, daar zyn Zoon *Philips* met een groot aantal Volks verscheen, en hy, by *Turnhout* een Leeger had staan, om des noods zynde, als de Staaten, den eisch zyns Zoons weigerden, met geweldiger hand in *Holland* te vallen, en daar de Liefhebbers der onwaardeerbaare *Vryheid*, en voorstaanders der oude *Privilegien*, gevangen te neemen, en om hals te doen brengen. De Staaten daar komende, wierd hen aanstonds voorgeslagen, dat hy van zinds was, zyn Zoon *Philippus Tot Erfagtig*, *natuurlyk* Prins, Heere, Graave van Holland, *en* Heer van Vriesland *te zien huldigen*, wederroepende het *Privilegie* van zyn Gemalin *Maria*, eertyds de Edelen en Steden verleend, na dat hy hen een voorwaarde had opgesteld, die hem 't meest behaagde, en 't Volk 't nadeeligst zoude zyn, die onder de Letter C hier agter te zien is, doch dit gaf zo veel tweespalt, dat de Staaten, eindelyk, zich genoegzaam by weigering gevangen ziende, hem zulks gedwongen toe moesten staan. *Philippus*, eenige tyd gehuldigd zynde, verworp zelfs de Rechtsplegingen der Hooge Raad van *Mechelen*, maakten dezelve, in de Jaare 1503 uyt den *Hertog*, een *Præsident*, seftien *Raadsheeren*, waar onder veel *Geestelyke*, en naauwlyks een *Hollander*, twee *Zegelbewaarders*, acht *Secretarissen*, en een *Procureur Generaal*, welke, door de twee laaste *Graaven* noch tot hun voordeel vermeerderd is, het geen voor d'Ingezeetenen, als zynde zo wyt van *Holland* gelegen, onverdragelyke kosten toebragt. Daar noch by komende, dat *Kyzer Karel de V.* in de Jaare 1519 meer

Maximiliaans geweld.

Weder roept het groot Privilegie van zyn Gemalin Maria.

Philippus van Oostenryk verwerpt de regt pleeging van Mechelen.

Ziet zyn ordonnantien des Jaars 1559 voor de Hooge Raad.

magt-

magt aan zich trekkende, al het oud Regt der Leenmannen ont- weldigden, die belettende met de *Graaven* of hunne *Stadhouders* ter Vierschaar te zitten, en een ander *Leenhof* oprechten, bestaande uyt twaalf Leenheeren, die door de *Graaf*, of zyn *Stadhouder*, moeste gekozen werden, want den Leezer moet weeten, dat van d'oudste tyden af, al de Kasteelen, Slooten en Hofsteden, ten platte Lande van *Batavien* enz. by de Ridders en Edelen zyn in 't bezit geweest, zo dat zy hier door ten hoogste veracht en uyt het gezag gestooten zynde, de Krygsoeffening vergaten, eenige daar onder zich van die tyd af begaven tot ledigheid, zorgloosheid, dronken drinken, onkuysheden, dobbelen, lasteren enz. waar door zy verpligt wierden, hunne goederen aan eenige Borgers en Koopluyden, die hunne schatten door zuynigheid vergaderd hadden, te moeten verkoopen. Den ouden Adel zich dan aldus van hunne Leendienst ontslagen vindende, deeden voor 't Huys van *Thylingen*, een Ridder te Paard Schilderen, hebbende een Valk op de hand, waar onder geschreve stond.

Caw. p. 689.

Usurpatie van Keyzer Karel de V.

Zet de Hollandschen Adel buyten 't gezag.

Jonk: Mat. van der Hoeven Handvest fol. 60. 1 Boek.

Ik mag ryden, ik mag vliegen, ik mag gaan.
Ik en behoef niemand met myn Leen ten dienst te staan.

En om Zonne klaar te toonen hoe deeze verbreekers der Wetten hoe langer hoe meer 's Lands Ingezeetenen gekneveld en hun gezag vermeerderd hebben, blykt aan den *Keyzer Karel* die zo wel als zyn Vader, openbaarlyk tot *Heusden* weigerden, op het groot *Privilegie* van zyn Grootmoeder gehuld te werden, ook wilde hy in 't besweeren van zyn blyde inkomst, veel vreemdigheden maaken, schoon hem dat noch wierd belet, en als men hem sprak wegens de gemelde handvest van zyn Grootmoeder, antwoorden hy met de grootste veragting, *dat het al te zeer naar de Vrouwelykheden ruykte*; daar en boven stelde hy voor vast, dat hy de blyde inkomst, tot *Antwerpen* zo duur bezwooren, niet vorder behoefden te houden als 't hem geviel, waar over hy aan de Paus *dispensatie* van dien Eed verzogt, dewyl die hem van de Staaten, tegen Regt en Reden, was opgedrongen, het geen de Paus hem aanstonds toestond, vertredende aldus een plegtigen Eed, die hy zo korts te vooren gedaan had,

Karel de V. Eedbreuk.

eñ bediende zich van het ſpreekwoord het geen men hedendaags veel toepaſt, te weeten, *dat een Vorſt niet langer aan zyn Eed verbonden is als met zyn belang over een komt*, met welk een inzigt hy alle yver aanſpande om zich volkome Monarch der ganſche Waereld te maken: en hoe hy zyn dwang gebruyken in 't openbaar dorſt toonen, kan men in zyn onwettige Placcaaten afmeeten, daar hy zich niet in ontzag, met d'aller grootſte uytdrukking van *Souverai-* „*niteit* te voegen; zo hebben wy by rype deliberatie van Ra- „de, by advyſe van onze *Gouvernante*, en onze voorgeſchreve- „ne Landen, den Ridderen van onze ordene, van den Hoof- „den, en de luyden van onze ſecreeten Raade, ende van on- „zer Finantien *geordonneerd*, ende *geſtatueerd*, uyt *onzer regte we-* „*tenheid*, *eigen wille*, ende *volkome magt*, ordonneeren en ſta- „tueeren by deezen enz. Daarenboven heeft hy ook veele der zelve bygevoegd; *niet tegenſtaande eenige Privilegien*, *ordonnantien*, *coſtumen ofte uſantien ter contrarie*, *welke wy in deezen derogeeren ende niet willen dat ſtand grypen.* Dit was een der onlydelykſte zaaken voor d'Edelen en Steden die bedenkelyk waaren, dewyl hen 't recht wierd benomen van Wetten te maaken, gelyk hier vooren genoeg aan getoond heb. En hoe die uyt de Huyze van *Ooſtenryk* vorder, voor het aanvaarde van het *Graafelyk* Ampt, de Staaten van *Holland*, en des zelfs Ingezeetenen in 't byzonder, by Eden hebben moeten zweeren, *dat zy doen zouden als goede Heeren ende* Princen *gehouden waaren te doen*, als ook den Eed der Staaten van *Holland* is hier agter onder de Letter D en E te zien, waar by blykt, dat zy ganſch geen magt hadden, om termen van zodanigen agtbaarheid te gebruyken, dewyl; dat *Holland*, van de aanvang af, altyd een Vry Land is geweeſt, als ook „dat niemand, nu van negen honderd en langer Jaaren zich „Meeſter van dit Landſchap, het zy met Recht, het zy met „Waapenen, heeft konnen maaken; dat het Land der ongelo- „vigen, en zeer veelderhande woeſte Natien, die daar waaren „ingevallen, en het voor een groot deel beſlagen hadden, met „het goed en bloed van *Holland*, ontrukt en daar van geſuiverd „is geweeſt, en in een vaſte volkome VRYHEID, tegens den „zelven en alle anderen is geſteld; dat den Staat van 't zelve „Landſchap, in de klem en 't poſtuur van een volkome Souve-

raini-

Placcaten door Kyzer Karel gemaakt.

Riepert der Placaten op de Iaare 155.

Verklaaringe der Staaten van Holland.

„ rainiteit, (*vi & jure principatus*) altyd by de beste van 't Land,
„ (welke hedendaags de *Staaten van Holland* zyn) is geweest, als
„ ook het reguleeren van der *Graaven* successie, en aankomsten
„ tot het *Graafschap*, in het geven van Momboirs en Voogden,
„ geduurende der zelver minderjaarigheid: In het zetten van
„ *Stadhouders* en *Ruwaards*; in de voorige reglementen van der
„ zelver Aliantien en Huwelyken. Hier en boven is ook waaragtig
dat diverse Vrouw Perzoonen in de voorschreeve Graafschappen waaren gesuccedeerd: Als d'eenigste Dogter van *Diderik de sevende* van die naam, en elfde *Graaf*, met naame *Ada*, als ook *Jacoba*, eenige Dochter van *Willem van Byeren*, en Vrouw *Maria*, Dochter van *Karel* d'onvertzaagden, en Grootmoeder van den meer gemelde *Keizer Karel* de vyfde, waar in wederom zekerlyk en klaar blykt, dat het Landschap nooit een Leen van *Kyzers* of *Koningen* kan zyn geweest, *dewyl de* Hollandse *Successie altoos komt van d'Ouders op de Zoon, of Zoonen van de laasten Leenhouders, en in de nederdaalende Linie, op dien Manspersoon, die aan den laast overleeden naast bestaat, en onder d'even na bestaande, aan die, welke d'oudste is: Met uytsluyting van alle andere die jonger van Jaaren zyn. En Vrouwsperzoonen, zo lang als daar Man Oiren gevonden werden, hebben geen toegang tot het leen.*

Kyzer Karel zogt de Nederlanden aan zyn Kyzerryk te hegten.

Wat de Successie betracht, die zogt hy niet alleen aan zich te trekken, maar ook deeze gezegende *Provintie* van *Holland*, aan het *Kyzerryk* vast te hechten, om der zelver Ingezeetenen met onopbrengelyke schattingen t'onderdrukken, en als Lyfeigenen te houden, by aldien de grootste voorstaanders der *Vryheid*, haar Eed: Groot Mog: zulks met hunne verziende oogen niet hadden belet, want de voorbeelden die hy reeds gegeven had, van de *Nederlanden*, wanneer hy de Staaten tot *Diest* had doen vergaderen, viermaal honderd duyzend ponden, afpersten, als ook dat hy vier Jaaren te vooren de *Gentenaars* verklaarde vervallen te zyn, van al haar Handvesten, *Privilegien* enz: en schuldig aan gequetste Mogentheid, deed hen alle bedenkelyke middelen gebruyken om d'Ingezeetenen van zulk een ontorsbaar juk te bevryden, schoon de *Kyzer*, aan d'andere kant, het aanlokkelykst aas dat bedenkelyk was, om den hoek in de keel te krygen, de *Hollanders* voorworp, met hen te

wille

Doet een liftig voorſlag daar omtrent aan de Staaten.

wille wys maaken; dat het tot aangroei en vermeerdering van 's Lands welvaard zoude ſtrekken, wanneer zy met open Armen van hem in 't *Kyzerryk* ten eeuwige dagen beſchermd zoude worden; dat zy, als dan, geen mogentheden des Waerelds zouden hebben te vreezen; en dat zy, door de pryſſelyke voorwaardens, die hy hen aan bood, in een volmaakte *Vryheid* konde leeven, zeggende, niet tegenſtaande de boven gemelde *Vſurpatien*, zelfs in zyn vertoog, *dat deeze* Provintien *van alle tyde af* VRYE PROVINTIEN, *en buyten des Ryksgezag zyn geweeſt; dat zy tot die dag toe, geen Protectie, byſtand, hulp of trooſt van 't Ryk hadden, gelyk d'algemeene Ryks ſtenden dezelve altoos genooten hebben; dat hy nooit zin of meening heeft gehad, om van hun, eenige het allerminſte ding te beneemen, maar wel te vermeerderen en verbeeteren; dat al het geen hy deed, ſtrekten om de goede nabuurſchap en de nabuurigen handel op te queeken; dat hy te vreeden was dat zy met d'andere* Provintien (die onder *'s Kyzers* ſlaverny zo lang geweeſt waaren,) *in een kryts zoude komen, en in den ſchut en beſcherming des Ryks genomen werden, dat zy buyten* 's Kyzers *of hunne eige bewilliging, over 't verval van de gemeene laſten, die buyten de gewoonelyke Taxt waaren, nooit zoude aan geſprooken worden; en dat buyten het voorval der zelve Contributien, de* Provintie, *en der zelver Onderdaanen, allenthalven, en in allen deelen in de vreedzaamige poſſeſſie zal blyven van alle en een ygelyk, haare Vryheheden, Rechten Exempelen, Jurisdictien, appellatien, en zullen in eeniger wyze tot iet wets 't geen dezelve zoude wederſtrydig zyn, gedwongen konnen worden, noch eenigzints gemoleſteert. Zo zullen ook d'Onderdaanen, Ingezeetenen ende goede Geallieerden van onze* Provintie *voorſz: door geen Mandamenten, indaging, toelaatinge van Appellatien ofte Proceſſen of ter eeniger andere zaaken, hoe men die ook zoude konnen of willen noemen, geen uitgeſtekene, als alleenelyk met deeze contributie mogen belaſt werden, maar vry los en liber zyn van onze en des Ryks Jurisdictie, het zy ter eerſte, het zy ter tweede inſtantie; dat zy altijd zullen blyven als Vrye* Provintie *en* Vorſtendomme *en geenzints als Onnaanige. Zoo ook, dat zy om het te verkrygen van de gemelde Contributien, in geen zaaken betrokken of beroepen zullen worden; dat zy in geender hande zaake, verder als gezeid is, gehouden zyn aan eenige conſtitutien, ordonnantien of afſcheide des Ryks, maar dat zy alleen tot Rijks Leenen gemaakt zullen werden, en van 't Rijk haare Leenen verheffen.*

Al deeze gewaande voordeelen konden echter de Heeren Staaten

ten in geen deel bekooren, maar bleeven als Vaders des Vaderlands, pal en onbeweegbaar ſtaan op de *Vryheid*, als d'onſchatbaarſte zaak des Waerelds zynde, en de ſlaverny doods ſuſter, tot welke ſlaverny hy ons, voor al in de Jaare 1547. zogt te brengen, wanneer hy, in Vreedens tyd, de benden van *Ordonnantien*, beſtaande in 4000 vreemde Ruyters, onder voorgeven van die op onze Grenzen te leggen, om tegens *Vrankryks* overrompelingen verzeekerd te zyn, zoude tot zyn eigen *Ambitie* gebruykt hebben, om alle trouwe Regentenen goede Inwoonders, daar door, onder zyn dwingelandy te brengen, welke macht, zyn Zoon, naar alle ſchyn, zoude bekomen hebben, zo hy niet al te traag en bloeddorſtig was geweeſt: eyndelyk kan ik niet nalaaten hier nog by te voegen, dat, Kyzer *Karel*, aldus zo veel Jaare met een groote opgeblaaſendheid (*a*) *Plus Ultra* geſpeeld hebbende, op 't laaſt kleinhertig wierd door geringe beuſelagtige tegenſpoede, dat hy (*b*) *Plus Citra* moetende ſpeelen, uyt hartzeer, dat zyn gezag verminderde, al ſuffende, op zyn vyf-en-vyftigſte Jaar, zich in 't voorgemelde Klooſter begaf, daar hy op den 21 van Herfſt Maand, in de Jaare 1558 aan een brandende Koorts, quam teſterven, en wierd, niet tegenſtaande zyn dwingelandyen, door zyn vlyers, den naam van onverwinnelyke, en Grootmoedigſte Kyzer na gegeven.

(*a*) Al vorder.
(*b*) Al minder.

Wat PHILIPPUS de tweede, Koning van *Spagnien*, en laaſte *Graafelyke* Stadhouder over *Holland* enz.: in 't byzonder betreft, was, al by voorraad, in de Jaare van 1549 op het aanhoude van zyn Vader, en met geweld van Krygsknegten, gehuldigd. *Zo haaſt den Kyzer afſcheid nam, wierd hem aanſtonds uyt de naam der Landzaaten Manſchap gedaan, 's Kyzers zegels gebrooken, het zyne te voorſchyn gebragt, en daar mede eenige Brieven van genade en andere beſcheide geveſt. Maar die van* Holland *hoeden zich wel van hem zo rauwelyk te ſweeren; toefden tot des anderen daags, en na dat toen den Koning eerſt den eed, gedaan in de Jaare* 1594, *van hem als erfwagter zyns Vader, vernieuwd had, vernieuwden ook den hunnen, uyt den naame der Staaten.* Dit geſchiede niet zonder groote reedenen van ſtaat, dewyl eenige voorzigtige *Hollandſche* Regeerders, in die tuſſchen tyd, veel ſwaarigheid maakten om deezen argſte dwingelands Juk te torſen, als genoegzaam die ſcheuringen en Oproeren in den Staat en Godsdienſt, met klaare oogen

Philippus dwingelandyen.

Hoofd. Fo. 3.

voor af ziende, waar door 's Lands *Vryheid* d'uyterfte dood wonden te verwagten had. Deeze Stadhouderlyke *Graaf* of wel *Koning*, als een opgaande Son, van zyn *Spaansche* Staatsbedienden zo lang aangebeeden en gevlyd zynde, op hoop van in *Nederland*, de voornaamfte bedieninge te krygen, en zich met het bloed der Ingezeetenen te meften; nog niet vergenoegd zynde met de vier hondert tonnen Gouds, die de *Nederlanders*, in negen Jaaren opgebragt hadden, toonde, dat die uyt de Huyze van *Oostenryk*, niet voor die van *Bourgondie*, in *Tiranny*, behoefde te wyken, *schoon hy niet meer als Regent van den Senaat was, doch onder des zelfs hoger gezag.*

Houd 4000 vreemde Krygsknegten tegens de Placcaten.

Philippus, nu met de Koninglyke Kroon praalende, bedagt alle middelen om de Nederlanders onder een volkome heerfchappy te krygen, ten dien einde maakte hy met *Hendrik* de II Koning van *Vrankryk*, tot *Cambresi*, een Loffelyke Vreede; doch hield de 4000 *Spaansche* Soldaaten noch in de Steden, 't geen tegen de Placcaten was, want den Landsheer vermogt, in Vreedens tyd, geen Krygsvolk, veel min Vreemdelingen in dienft te houden, waar over de Staaten vrugteloos, hun uyterfte onvernoegen, tot *Gendt*, toonden, daar nevens befloot hy d'inhoud van 't *Concilie van Trente*, in deeze Landen op het fcharpft uyt te voeren, zeggende zelfs, in de groote Raad van *Mechelen*, en elders, verfcheide malen zyn ernftige mening en bevel daar omtrent. Om dit in 't werk te ftellen had hy de hulp der Geeftelykheid nodig, en daar door, onder een Godvrugtige fchyn, zyn even naaftens vrye gemoed, op het wreedft na zyn zin te dwingen, zo dat hy in plaats van 3 Biffchoppen, die maar in de *Nederlanden* waaren, by de Paus te weeg bragt, (onder fchyn dat de Gemeente zo merkelyk vermeerderde) dat hy 'er op zyn keur, nog veertien nevens myterden, het geen zyn Vader, ja *Philippus* zyn Grootvader, al had willen invoeren, volgens eenige Schryvers. Dit ftrekte tot groot nadeel en veragting der Edelen, dewyl die alle in de grooten Raad gezet wierden, en meeft Vreemdelingen waaren, die d'inkomften der *Nederlandsche* Abten na zich trokken, en hun zelfs daar mee verrykten. Deeze *Biffchoppen*, ftaande onder *d'Aardsbiffchoppen*, te weeten van *Mechelen*, *Cameryk*, en *Uytrecht*, zoude yder, over een *Provintie*, 't Kerkelyk gezag hebben, ten overftaan van yder negen Kanonniken, die hen als Raaden moefte

Maakt 14 nieuwe Biffchoppen.

be-

bedienen, van welke negen, drie *Kettermeesters* zoude zyn, en alle daar toe van den Koning gekooren. Deeze *Kettermeesters* of *Inquisiteurs*, hadden bevel, om niemand, van wat staat hy ook zoude mogen zyn, op een enkele aanklagt, zonder eenig voor afgaande onderzoek, ja zelfs op vermoeden, door het Geregt gevangen te neemen, en belast, dat, d'aanbrenger en betigter, de helft van des Ketters goederen, indien die niet meer als 600 guldens bedroegen, of andersints den 10 penning der zelve zoude hebben, als ook, *dat men dit Placeaat moest uytvoeren, zonder zich te keeren aan eenige* Privilegien *daar tegens stryden-de, dewelke men niet en* wilde, *noch verstond, dat in deezen stand zoude grypen*; en wanneer den gevangen, als dan, door de Kerkelyke *Fiscaals* ondervraagd, en, van Kettery overtuygd zynde, wierd hy aan de Waereldlyke regtbank overgegeven, en dus verlooren deeze onnosele Menschen, tegen alle oude herkomsten, Lyf en goed, volgens d'oude onderrichting daar van zynde, luydende; als „in *Nederland* iemand den Rechter voorkomt, verdagt en beschuldigd van Kettery, zo zal men hem eerst vragen; waarom zyt gy gevangen? heeft iemand kennis van uw gevangenis? hebt gy van niemant verstaan d'oorzaak van uw hegtenis? Indien hy zegt, ik weet het niet, zo antwoord hem; men zegt van u, dat gy, verleid zynde, by eenige haar verhoolen houdende Leeraars, al vry wat afgegaan zyt van het Christelyk Geloof, dat opentlyk hier te Lande, en elders, door de geheele Christen Waereld geleerd werd. Hy antwoorde hier op zo wel, of zo veel als hy wil, laat terstond hem gevergd en voorgehoude werden een *Eed*, ten waare zyne jonge Jaaren hem nog niet toe lieten te sweeren. Voor het doen van den *Eed*, zal men hem voorhouden deeze woorden: Ziet, gy zult hier sweeren, dat gy zult melden in alle opregtigheid de waarheid, die u bekend is, zoo aangaande u, als alle andere, van de welke gy ondervraagd zult worden. Indien hy niet wil sweeren, zo zal hy zo veel te meer verdagt gehoude werden. Ziet ook wel toe dat hy geen reeden hebbe om te zeggen, dat hy door drygen, of anders, gedwongen is geworden, om te sweeren. Ne maar bereid zynde om vrywillig den *Eed* te doen, zoo houd hem voor deeze woorden.

Voerd d'inquisitie in en hoe.

Inhoud van d'oude instructie der inquisitie.

„Ik N. N. N. sweere eenen *Eed*, God Almagtig, mynen Hee-

Den Eed daar op te doen.

„ re van *Uytrecht*, (ofte anders) ende den tegenwoordigen Hee-
„ ren in zyn Plaatſe, dat ik wil zeggen een loutere waarheid,
„ zonder eenige vreeze van alle zaaken, die my kond zyn, van
„ de welke ik hier overvraagd zal werden, niet alleen my,
„ maar ook andere raakende. Zoo helpt my *Godt* en zyne Hei-
„ lige Moeder, in myn laaſte uur.

„ Indien hy onbekend is, zo ondervraagd hem aldus, by wat
„ naam word gy bekend? waar zyt gy Gebooren? wie is u Va-
„ der geweeſt; zyt gy geweeſt een van die * *kunders*. *Philippus* hier
„ nog niet mede te vreede zynde, maakten het nog felder en
„ ſtelde het aldus in. Vraagt, hoe dikmaals hebt gy uwe Biegt
„ geſprooken by de Leeraaren der Ketteren, die hymelyk uyt-
„ ſtrooien, dat zy, in de plaats van *d'Apoſtelen*, gekomen zyn, op
„ de Waereld, om te wandelen van d'eene Plaats in d'andere, ende
„ het Evangelie te Prediken? hoe lang hebt gy hier huys ge-
„ houden? hoe oud waart gy als gy gehoor begon te geeven aan de
„ Ketteren? wanneer hebt gy laaſt tegens haar gebiegt? waar
„ voor hebt gy haar gehouden? dragen zy ook kruynen en een
„ Prieſterlyk gewaad? wat hebben zy u voor een *penitentie* op
„ gelegt? hebben zy u niet belaſt een *Ave Maria* te ſpreeken?
„ hebt gy ook wel geloofd, dat het in haare magt ſtond uwe
„ zonden te vergeven? wie heeft u eerſt aan geleid tot de Ket-
„ teren? aan hoe veel Ketters hebt gy uwe *Biegt* gedaan? wat
„ naam hadden d'eerſte, de tweede, de derde, en zo voorts?
„ zyn uwe Ouders ook geweeſt van dat Ketters gevoelen? hoe
„ dikmaals hebt gy het *Lichaam Chriſti* ontfangen? hebt gy ook
„ by onze Prieſters gebiegt? hebt gy haar ook beleden, dat gy
„ van die Ketters gevoelen waart? waarom hebt gy dat niet ge-
„ biegt? hoe meenigmaal hebt gy haar hoore leeren? waar voor
„ eerſt? in wat Huyzen of Plaatzen? in wat voor getimmer of
„ gemak? des Daags of des Nagts? des Ogtens of des Avonds?
„ wie waaren daar nevens uw? wat hebben u Meeſters gepreekt
„ van't *Vagevuer*? is'er ook een *Vagevuer*? hoe dikmaals bid gy's daags
„ voor de Zielen van uwe Ouderen, Vrienden ende weldoenders?
„ wat hebt gy voor Alemoeſen voor haar uitgekeerd? hoe veel da-
„ gen hebt gy voor haar gevaſt? hoe veel Miſſen hebt gy voor
„ haar laaten doen? kund gy wel het *Ave Maria*? zegt het op? kund
„ gy wel eenige Gebeden aan de *Hyligen* ſpreeken? gelooft gy
„ wel dat de *H: Maria* ende andere *Hyligen*, kennis hebben van
onze

* Dit was de naam der Ketters.

Scherpe inſtructie door Philippus in geſteld.

„ onze ellendigheden, en dat zy, daar over, met medelyden „ ontstooken zyn, en voor ons bidden? wie is de *patroon* van „ uwe *Parochie*? wanneer vierd men zynen dag? hebt gy hem „ ook behoorlyk gevierd? wat is het voor een *Hylig*? is het een „ *Engel* of een *Martelaar*, of een Confessoor of een *Apostel*, of „ een *Maagd* of een *Weduwe*? wat hebt gy op haar vierdag ten „ offer gebragt? hebt gy voor u een zeekere *Apostel* verkoren? „ wie is dezen uwen *Apostel*? wat gevoeld gy van het aanbid- „ den van het *H: Kruys*, *Nagelen*, *Doone Kroon*, *Lancie* ende *Beel-* „ *den* der *Hyligen*? hebt gy u ook geteekend en gezeegend met „ het teeken des *H. Kruys*? hebt gy ook gekust de overblyfse- „ len of *Reliquien* der *Hyligen*? hebt gy tot *Romen* gereisd om „ vergiffenis van uwe sonden te hebben? hebt gy u besproeid „ met het *Wywater*? hebt gy het *Wysout* gesmaakt? hebt gy ge- „ wyde Takjens en Kaarsjens in uwe Huyze? hebt gy dat ge- „ daan met zuyveren opregte herte, gelyk de andere Christenen „ doen, die by de uwe vreemden worden genoemd? of hebt gy „ zulks alleen om welstaans wille gedaan, om van Kettery niet „ betrapt te werden? zegt de loutere waarheid. Geloofd gy „ niet dat *St. Marten* is Zaalig geworden, en zyn hylige Ziele „ thans is in het Koningryk der Hemelen? wild gy wel drin- „ ken in de naam en ter gedagtenis van *St. Marten*? kund gy „ eenige Liedekens van *God* of zyn *H: Moeder*? en zo al voorts. „ Zegt dan ten laatsten, wilt gy wel van ganscher herten af- „ stand doen, sweerd dan hier over aldus. Ik N. N. N. sweere ee- „ nen *Eedt* God den Almagtigen, en myn Heer den Bisschop N: N: „ ende den tegenwoordigen Heeren in zyner Steden; zonder eeni- „ ge valsheid, dat ik voortaan nimmermeer komen wil by de lie- „ den, die zig noemen N: N: nog geen gemeenschap hebben „ wil, nog met haar Meesters, Leeraars en Biegtvaders, zo „ lang als zy Ketters blyven. Daarenboven versweer ik aller- „ hande ongeloof, het welk strydig is tegens het openbaar ge- „ loof, dat men overal houd ende leerd in de Roomsche Ker- „ ke in de Christenheid, dat ik my ook begeven wil tot boete „ over myne misdaad, wanneer, ende zo als die my, edog *ge-* „ *nadelyk* op gelegt zal werden. Zo waarlyk helpt my *God* en zyne „ Moeder in myn laatste uur.

Dit was die schrikkelyke wreede narichting voor de nieu- we Geestelykheid, waar door hy een onnoemelyk getal

onnozele Menſchen door 't vuur, ſwaard ende ſtrop deed omkomen, de Biſſchoppen, te vooren als Heiligen van d'Inwoonders geëerd en aangebeden, wierden nu, van de regtzinnige en verſtandige Menſchen, als d'uyterſte dwingelanden, onder ſchyn van Heiligheid, aangezien, ook waaren zy zo trots, dat de geen die hen maar 't minſt of 't meeſt in de weg waaren, hoe groot en magtig zy ook mogten zyn, drygde ze met de *Geeſtelyke Ban*, volgens dezen inhoud, beginnende.

Kerklyke Ban der Geeſtelyke Biſſchoppen.

„Uit laſt van den Vader, den Zoon, den H: Geeſt ende de „H: Maria, Moeder onſes Heeren Jeſu Chriſti, ende van den „Engel St. Michiel, ende Jan den Dooper, ende de H: Pieter „en Pauwlus, Prinſen der Apoſtelen, ende den H. Steven, „ende alle Martelaaren, ende den H: Silveſter, ende alle Con-„feſſooren, ende den H: Aldegund, ende alle de H: Maag-„den, ende alle de Heiligen die in den Heemel of op der Aar-„de zyn; wy vervloeken, ende ſcheiden af van de H: Moeder „de Kerke, die dit of dat gedaan hebben, ofte daar van gewee-„ten, ofte daar toe geraden hebben.

„Dat den vloek haar ſchende in haare Huyzen, ſchueren, „Bedden, Veld, Akker, weg, Hofſteden: in alle Steden en-„de Burgten: dat zy vervloekt zyn in Boſch; vervloekt in Ri-„vieren; vervloekt in Kerken, ende haare Hoven; vervloekt „voor den Regter, vervloekt in het vegten ende ſtryden, „vervloekt in het bidden; in het ſpreeken; in het ſwygen; „eeten, drinken, ende ſlaapen, vervloekt in het waaken, „taſten, wandelen, zitten, ſtaan ende loopen; en ruſten en „ryden; dat zy vervloekt zyn in het hooren, zien ende ſmaa-„ken, vervloekt in al haar werken. De vloek ſchende haar „Hoofde, Oogen, ende al haar Lichaam, van de kruyne des „Hoofds af tot de ſoolen toe van haar Voeten.

„Ik beſweer u Duyvel, ende al uwe trauwanten, door den „Vader, ende den Soon, ende den H: Geeſt, dat gy geen „ruſt neemd, dag ofte nagt, tot dat gy haar gebragt zult heb-„ben tot eeuwige ende tydelyke ſchande, 't zy met haar te „doen verdrinken, of hangen, of verſlinden, van de wilde „dieren, of verſcheuren van het wilden grypende gevogelte, „ofte verbrande met den vuure, ofte doen omkomen door haare „Vyanden, ofte doen gedood worden van alle levende.

Laat

„Laat haare Kinderen Weezen worden, ende haare Vrou-
„wen Weduwen. Niemand zy haar voortaan tot een helper,
„ende niemand ontfermt zich over haare Weezen, en even
„als *Lucifer* gesmeeten is uyt de Heemel, en *Adam* uyt het Pa-
„radys verbannen, laat haar ook zo uytgesmeeten ende ver-
„bannen worden uyt deeze Waereld, uyt al haar goed en de
„have, ende laat haar begrave worden by de Eselen. Laat
„haar deel hebben aan de straffe van *Datan* en *Abiram*, ende
„*Judas* ende *Pontius Pilatus*, ende met alle die, welke tegen
„God, haar Heer gezegt hebben; wykt van ons, wy wil-
„len geen kennis hebben van uwe wegen.

Daar na twee brandende Kaarsen nemende, die zy tegens malkander uitblusten, zyden zy vorders.

„Ik besweere u Duyvel, ende al uwe Trauwanten, dat,
„even gelyk deeze Kaarsen uitgeblust worden, in onze han-
„den, gy ook uit doet ende weg neemt het ligt van haare
„Oogen, ten zy dat zy haar bekeeren ende voldoeninge geven.
„Het geschiede zo, het geschiede zo, *Amen.*

Doch wanneer de ban tegen een *Souverain* was, wierd den beschuldigden, of daar men een wrok op had, zyn Ryk hier boven noch verbeurd verklaard, met uitdrukkelyk bevel, dat d'Onderdaanen, hem niet moesten gehoorzaamen, maar zyn Landen helpen neemen, en geen Mensch, die onder de Roomsche Godsdienst was, vermogt met zodanige *geexcomuniceerde* of verbannen, gemeenschap aan Tafel nog in 't Bedte houden, ja zelfs met hem spreeken of eenig goed doen; maar moest hem haaten en alle afbreuk toebrengen die in zyn magt was. Dus ver stygerde het gezag der Geestelyke, in deeze vrye *Nederlanden*, over onze Voorouders, die al te beklagelyk, door d'Erfelykheid deezer *Graven*, op allerhande onwettige dwingelandyen wierden gemarteld en onderdrukt, *want daar is geen grooter verzeekerheid voor de* Vryheid, *dan de kortweiligheid der hoogste Ampten, en men moet zodanig een met de tyd dwingen, als men hem door geen Wetten kan bepaalen,* en wanneer iemand, door treffelyke weldaaden, of door versuym van de mede Regeerders, in magt, al te hoog opgeklommen is, moet men nootzakelyk zyn krag-ten zoeken te breeken, niet opentlyk en plotselyk, maar be-dektelyk en door omwegen, op dat men hem geen oorzaak

Liv: lib. 42

geeve

Liv: lib. 6. geeve het uyterste, en tegens den Staat het gevaarlykste, by der hand te neemen. Daarom zal men hem zulke oorzaaken en gelegentheden doen voorkomen, daar door hy, als door zyn eige schuld vervald, en voorts benyd en veragt word, en door het volk aantasten, die door 't Volk zelf, met minder gevaar, mag aangetast worden, op dat hy, door zyn eige magt, overladen zynde, vervalle: Want het zoude onwysselyk zyn die magt, die men door deugd en wysheid verkregen heeft, aan een ander over te geeven, om onder zyn slaverny te leven, daar de *Vryheid* hen zelfs een medelit van het Meesterschap heeft gemaakt. Daarom is het noodzakelyk, dat men op zyn hoede is, om geen Ampt, daar een heerschappy uit kan spruyten, aan veele van een Huis of geslagt word gegeven, en dat de hooge bedieningen niet geduurig in een stam blyven, en als beeigend worden. Want, schoon een lang vervolg van tyd het Regt van den Staat niet kan vernietigen, zo zoude echter het bezit van dien verkregen scheenen te zyn, door de geen die in een geslagt doorgaans en geduurig Geregeerd hebben.

Arist. 5. polit. l. 5. C. de oper publ. l. 1.

De Staaten klagen over Granvelle.

Over alle deeze Onchristelykheden lieten de Staaten niet na, den Koning, dagelyks, met alle bedenkelyke zagtzinnigheid te klagen, hem daar nevens vertoonende d'eigenbaat des Bisschops van *Atrecht*, kort daar na Cardinaal van *Granvelle*, zeggende, *dat de* Spanjaards, *om de* Nederlandsche *Heeren te schuppen, en alleen by zyne Majesteit doen en laaten te weezen, de hekken der Regeering aldus hadden gehangen, en dat hun de Bisschop van* Atrecht, *uyt baatzugt, de hand bood, met zyn vond, van 't opregten der nieuwe Bisdommen, buyten bewilleging der Staaten, 't welk niet te lyden stond: dat Kyzer Karel, niet te vergeefs en 't by weezen des Prinsen* Orangnien, *en des* Graave *van* Bossu, *den Koning toegeduwd had; de* Spaansche *Raad waare, om eens t'onderste booven te keeren.* Dit alles was vrugteloos, maar hy, in tegendeel, op zijn vertrek naar *Spagnien* staande, maakte zijn bastaard Zuster, *Margareta van Oostenryk*, Gemalin van *Anthonio Farneze*, Hertog van *Parma*, volkome Landvoogdes over de seventien Nederlandsche *Provintien*, daar Prins *Willem* van *Orangnien*, en de *Graave* van *Egmond* op gedoeld hadden, die in 't verborge veel misnoegen daar over toonden, en noch meer, wanneer zy zagen dat men hen,

Hoofd Fol. 25.

hen, in 't afzijn des Konings, door een Raad van Staaten, buyten alle gezag hield, zulks in de twee andere Raaden, te weeten, den *secreeten* en die der *Finantien*, alles nevens de geringste moesten verzoeken dat hen ontbrak. Niet te min stelde de Koning, om zijn vynsery te bedekke, verscheide Gouverneurs over de 17 *Provintien*, waar onder Prins *Willem* over *Holland*, *Zeeland*, *Utrecht* en daar na ook van *Bourgondien*, als ook *Egmond* over *Vlaanderen*, die alle ten hoogsten aan bevolen wierden, *dat de Wethouders, die in 't stuk van Godsdienst koel waaren, voor suspect gehouden, daar tegen geprocedeerd; en niemand tot eenige Regeering genomineerd nog geadmiteert, zouden worden, die besmet, genoteerd of gesuspecteerd waaren van eenige Ketterye.* Na dit bevel wierd *Holland* en d'andere *Nederlansche Provintien* van haar laasten *Graafelyken* Stadhouder verlost, die een Maand daar na, zynde den 25 *Augustus* in de Jaare 1559 van *Vlissingen*, begeleid van 't negentig Scheepen, naar *Spagnien* vertrok, met gedagten, om door dusdanige dwingelandy, zyn Heerschappy te bevestigen, en stand te doen houden, doch het tegendeel bleek in de gevolge. Niet tegenstaande dat eenige van zyn Staatsbedienden, hem het verlies genoeg voorspeld hadden.

Philips vertrekt naar Spagnien.

De Hertogin van *Parma*, zynde een Vrouw die met weinig verstand begaafd was, had *Granvelle* veel meer gehoor gegeven als zy verantwoorde konde, die zich daar zo wel van bediende, dat hy veel meer aanzien by de Koning kreeg als zy had, zo dat het geheele *Nederlandsche* Hof, eindelyk, door hem beheerst wierd, en *Margareta* schoot niet anders als de naam over. Deeze Man, zynde van een geringe Geboorte, kreeg, eensdeels door nayver, en anderdeels door zyn opgeblazentheid, de voornaamsten Adel tot zyn Vyanden. Hy, dit dagelyks bemerkende, liet niet na, om ten spyt der *Nederlanders*, zyn Achtbaarheid te vermeerderen, en zyn wellusten op te volgen, schoon hy het tegendeel wilde toonen, door het opregte van een beeld te *St. Croy*, het welk in d'eene hand een Wynschaal, en in d'andere een Waterlampet voerde, met dit opschrift, DURATE, dat zyn zinspreuk was, en VOLHARD, gezegt is. Dit stak eenige Vyanden in de Oogen, zo dat zy, te weeten de *Graaf* van *Egmond*, de *Graaf* van de *Berg*, de Baron van *Montigny* en veel andere, op een dag, ten Huyze van den Vader des Barons

Het gezag van Granvelle.

Zyn gevynstheid.

Word hart belpot van eenig voornaame Edele:

van *Grobbendonk* te gast zynde, en na een stout glas Wyn gedronken te hebben, yder op het harst zyne trotsheid te berde bragt, en eindelyk besloten, om met d'een of d'andere schimp hun misnoegen in 't openbaar te kennen te geeven. Met deeze gedagten deed men door teerlingen zien wie 't lot zoude toevallen, het geen *Egmonds* te beurd viel. Deezen bedacht een der smaadelykste zaaken tegen de *Kardinaal*, door dien hy al hunne Knegts in 't swart deed kleeden, met een Sotskap op den arm genaaid, het geen de *Hertogin*, als zy dit zag, van Verw deed verbleke, bespiegelende deeze zaak, dat men met *Granvelle*, en nog meer met de Roomsche Godsdienst spotten. Zy gaf, door weinig zagte woorden, haar ongenoegen aan gemelde Heeren te kennen, en vertoonden hen 't gevaar dat daar in stak. D'andere, ziende dat zy mis getast hadden, veranderde de Sotskap, die de *Kardinaals* Hoed verbeelden, in een bondel te zame verbondene pylen, geevende daar door, al van die tyd af, hun verbond tegens den Koning te kennen, schoon zy dit onder een andere naam verbloemden, gelyk *Orangie*, *Egmond* en *Horn*, uyt de naam hunner aanhang, in een Brief, aan den Koning, den 11 van Lentemaand, in de Jaare 1563 opentlyk, met veel uytdrukkelykheid, het quaad bestier der *Kardinaals* vertoonden. Van deeze tyd af, vernam men de t'zamenrotting der misnoegden, en van d'andere kant deed den Koning wederom, na veel tusschentwisten in de Jaare 1565 aan den Landvoogdesse weeten, dat zy de regels des *Concile van Trente*, met zyn inwilliging daar op, zoude laate drukken en afkondigen, het geen de *Nederlanders*, en nog meer de Vrygeboorene, en verduldige *Hollanders* als een donder in d'ooren klonk. Dit wierd wel in het Aardsstift van *Kameryk* af gekondigd, maar in dat van *Mechelen*, daar d'Aartsbisschop van de hand was, wilde niemand dat aanbinden, en die van *Vytrecht*, hebbende verschil met het Capittel, had, zo wel als al zyn Kerkelyke Heeren, weinig smaak in deeze geweetens dwang, als strydende tegen alle regtzinnige gemoederen, die een Beleidenis doen van *Christenen* te zyn. Dit gevoegd by de quade Vonnissen, veroorzaakt door 't indringen der vreemde Geestelykheid in de Raaden, deed yder een, zo wel den Adel als Burgers, wederom tot onophoudelyk klaagen aanporren, van dewelke eenige, door 't uytstroojen en aanplakken van schemp schrif-

Wanneer den Adel het verbond tegens de Koning opentlyk te kennegaf.

Voerd het Concilie van Trenten in.

ſchriften, voornamentlyk aan de Huyzen van *Oragnie* en *Egmond*, tot *Bruſſel*, hun misnoegen te kennen gaven. Den Koning, deeze ſtoutigheid hoorende, en ziende dat men hem in zyn wreedheid wilde tegen gaan, ſchoon men hem, tot behoud zyner Landen, raden van zyn voorneemen te verzagten, antwoorden, in een *Apoſtil*, met deze zelfde woorden. *Dat men de Ketters, yder rys, als de ſtraf wat was komen t'ontlaaten, had zien d'Ooren op ſteeken. Ende geen gezont oordeel, ofte het vond geruymt de peenen te minderen, daar de misdaaden toenaamen: Derhalven zo 't eenige Rechteren aan hart of wille mangelde, het zoude hem, in een Land, daar zo veel rechtzinnige Chriſtenen, den dienſt Gods en huns Konings toegedaan, aan geen andere ontbreken, die beter moed en yver hadden, om de Plakkaaten, naar hun inhoudt te handhavenen, 't welk de waare weg was om des werks Meeſter te worden, en beter, dan die van verzoetinge, op dit punt voorſloegen, in te gaan enz:* dit deed de Leeden der Raad van Staaten ten hoogſte verbaazen, en boven al *Oragnie*, *Gavre* en *Horn*, welkers ongenoegen, op het Bruylofts feeſt van den Baron van *Montigny*, na dat zy door de Wyn verzadigd waaren, in 't openbaar uytborſt; zo dat men in *December*, *Anno* 1565, op drie of vier Plaatzen, een geſchrift, *zo vol euvelmoeds*, zegt den Doorlugtigen Heer *Hoofd* aanplakten, zynde van inhoud, *dat het de Wethouders aan maande, om den Koning, als breekende zynen Eed, ende beſwoorene handveſten, voor 't Kamergericht van Spiers te doen daagen, ten aanzien dat Braband, als een lid des Kyzerryks, en ſchatbaar onder den vyfden kreits van* Duytſland, *begreepen was in de Geloofsvreede, tot* Paſſauw *en* Augsburg *geraamd; ende, indien ze den Burgeren niet gebeuren mogt, zo hadden zy heul aan de Staaten te zoeken, en moeſten men hun 't weeren der inquiſitie, voor geen oproer, toerekenen.* Weinig tyd hier na, hielden zig *Oragnie*, *Hoorn* en *Egmond* van 't Hof, en de ſchempdigten wierden over al overvloedig uytgeſtrooid, zelfs wierd de Landvoogdeſſe, als zy ter Miſſe zoude gaan, door een waaghals 'er een in de hand geſtooken, ja zy ſchreeven een Brief aan den Koning, daar in te kenne geevende, *dat zy wel honderd duyzend Mannen ſterk waaren, welk getal genoeg bewees, dat zy geen Oproer in 't zin hadden, gelyk men hen te laſt leiden.* Onder dit gemor maakten eenige een verbond, dat men de naam van 't verbond der Edelen heeft gegeven, zynde wel vier honderd in ge-

Zyn vorder opzet tegen d'Onroomſche.

Het ongenoege barſt opentlyk uyt.

Oragnie Horn en Egmond, houden zig van 't Hof.

taale, en allerhande slag van Menschen. Den *Graaf* van *Megen*, een der vier honderden, trok, zo haast als zy 't werk in handen hadden, naar de *Hertogin*, tot *Brussel*, die hem in den Raad ontbood, en maakten haar bekend, dat hy, door een vreemd Edelman, verstaan had, hoe zy omtrent van 1500 der Misnoegden, alle Gewapende Mannen, zoude bezogt worden, en bezwaarden hun getal tot vyf-en-dertig duyzend Man, zo te Voet als te Paard, die alle het Land plundere en vernielen wilde, zo men hun meermaals verzoek niet toestond, en de *Inquisitie* verzagten, doch de *Hertogin*, zulks niet op haar eige achtbaarheid en zonder groot ongenoeg kennende doen, beraamden, om de Edelen ten Hove te dagvaarden, daar *Oragnien* een omstandige reeden voerden, doch voldeed den *Hertogin* niet, en zy scheide vrugteloos. Kort daar na wierd *Montigny* na *Spagnien* gezonden, om den Koning kennis van deeze onlust te geven, die door de *Mark-Graaf* van *Bergen* wierd gevolgd, terwyl in de *Nederlanden* de Laken handel en Koopmanschap als stil stond, en het Koren heel hoog in prys was gesteigerd. Ook Vlugten die van *Antwerpen*, en andere met hunne goederen, elders wyd en zyd heen, in welkers Stadt, de Prins van *Oranignie*, belast was te komen, om de Gemeente in stilstand te brengen, het geen hy in de beginne weigerde; doch wierd naderhand, verzeekerd zynde van de genegentheid des Volks, daar onder 't geschreeuw van *vive les Geux*, in gehaald, welk woord, weinig dagen te vooren in swang was gekomen, als *Brederode*, met een groot getal Misnoegden, tot *Brussel*, het verzoekschrift in geleverd had; die alle *Geux* wierden genaamd, gevende met dit woord te verstaan, *guyten*, doch andere willen dat zy daar eigentlyk bedelaars mede betekend hebben, om dat de voornaamsten, van deeze Misnoegde, hun middelen, door de groote Hofhouding en Gezantschappen, by de Koning ben opgelegt, hadden verteerd, gelyk de Prins van *Orangien* klaagde, dat hy nog maar 60000 guldens inkomen had. *Hoorn* verpande zyn eenige en laaste Hoeve, by de *Huyswaard* leggende, en *Egmond*, belast zynde met swaar huyshouden en elf Kinderen, had alles verzet, waar door de t'zame verbondenen met *Brederode*, staande de handeling, goude gedenkpenningen om den hals gingen, verbeeldende aan d'eene zyde, 's Konings

Viglius. p. 215.

Wederzydsche verwyderingen.

nings

nings Trony, en aan d'andere zyde een Bedelaars zak, zynde tusschen twee rechter Handen gevoegd, daar rondom stond, *fidellès au Roy, jusques a la besace*, dat is, *den Koning getrouw, tot de Bedelzak toe*, gelyk ook anderen houte Napjens nevens een Zilvere band op hunne Borst hongen, met dit opschrift, *vive le Geux*, zynde gekleed met Asgraauwe stoffen; daar nevens quam ook een penning in 't ligt, daar aan d'eene zyde op stond, *Escu de Viane*, 't Schild van *Viane*, en aan d'andere kant het Waapen van *Bourgondiens* geslagt, met de woorden, *par flammes & par feu*, door vuur en vlammen. Van d'andere kant noemde men de Konings gezinden *Cardinalisten* en *Papisten*, door dien *Granvelle*, den Koning, in zyn wreed voorneemen gestyft en aangemoedigd had. Uyt dit morren en aanstooken van eenige, en voornamentlyk *Mes Hammes Toison d'or*, die veel aanhang maakte te hebbe, sproot die verwoede en vernielende Beeld stormery door 't geheele Land, nemende zyn aanvang tot *Gend*, het welk zelfs door de rechtzinnige Calvinisten versoeid wierd, zo dat zy eindelyk, by verdrag, met de *Hertogin* gemaakt, in 't openbaar begonnen te Prediken.

Viglius. p. 234.

De *Hertogin*, zynde in d'uyterste verlegentheid om wegens deeze onlusten te beraadslagen, gaf de t'zamen verbondenen alles toe wat zy eischten, doch liet echter niet na, om den Prins van *Oragnien*, *Egmond*, *Hoorn* en *Hoogstraaten*, by den Koning, als Hoofden der wederspannigen, (dus noemden zy hen) te betigten. De Calvyniste, vreezende des Konings gramschap, die in twee Brieven, klaar genoeg uitgedrukt stond, en door *Oragnien* onderschept was, beloofden, om *Vryheid* van Consientie en Godsdienst te hebben, een vereering van dertig tonnen schats, aan de Koning te geeven, zich egter verpligtende, *van de H. Schrift, de twaalf Artykelen des geloofs, noch van de oude Concilien af te wyken*, en *wanneer zyn Majesteit een nieuwe geliefde te beroepen, dat zy bereid waaren zich daar aan te onderwerpen.* Dit vermeerderde de haat van *Philippus* tegens de hoofden der Calvynischen, 't welk *Oragnie* in alle stilheid naar *Holland* en 't Stigt van *Uytrecht* deed wyken, om de Regeerders, waar onder eenige Onroomschen, tot tegenweer te beweegen, gelyk zulks geschiede door binnelansche Oproeren, daar de Zoon tegen de Vader, en Broeder tegens Broeder mal-

De Hertogin beschuldigt Oragnie, Egmond, Hoorn en Hoogstraaten.

De Calvynische bieden de Koning 30 tonnen schats aan om vrydom van consientie

Prins Willem vlugt, en raad d'Onroomsche tot tegenweer.

 kan-

kanderen vernielden, zo dat de Koning eenige der voornaamste Steden verloor. Prins *Willem* van *Oragnien*, ziende dat zyn aanrading goede vrugten voortbragt, werkten onophoudelyk om in zyn voorneemen versterkt te worden, ten welk een einde, hy, op 't verzoek van de Geheimschryver van de *Hertogin*, *Berti* genaamd, naar *Willebroek* vertrok, om met de *Graaven* van *Egmond* en *Mansveld*, dies wegen mondgesprek te houden, doch deeze *Graven*, overwegende dat van hunne verpande Goederen, alle in deeze Lande gelegen, noch zo veel overschoot, dat zy daar tamelyk van konde leven, daar zy, die verlaatende, met misnoegen des Konings, buyten 's Lands geen onderhoud zoude vinden, wilde niet vlugten. De Prins, ziende dat hy met hen al de swarigheden te voorspellen niet te weeg konde brengen, scheide van zyn trouwe Vrienden met een teder afscheid; zeggende ten langen laasten, *dan moet gy den Brug verstrekken daar de* Spanjaards *over gaan zullen, en daar over gekomen zynde, zullen zy die vernielen.* Andere voegen hier by dat *Hoorn*, en niet *Mansveld* daar by was, en, dat *Egmond* gezegt zoude hebben, *vaar wel Prins zonder goed*, en de Prins daar op antwoordende, zeide, *en gy ook Graaven zonder Hoofd*, doch, dit werd van de voornaamste Schryvers niet geacht. Prins *Willem*, ziende dat die van *Antwerpen* met de *Hertogin* verzoend waaren, en dat dit gevolgd zoude worden by d'andere Steden, als ook gehoord hebbende de komst van *Ferdinand d'Alvares*, *Hertog* van *Alva*, vertrok heel verbaast acht dagen daar na, zynde den 11 van Grasmaand in de Jaare 1567, naar dat hy zyn Goederen en Huysgezin voor af gezonden had, uyt gemelde Stad, en vlugte naar *Breda*, en van daar naar *Duytsland* en zyn Kasteel van *Dillenburg*, laatende zyn oudste Zoon, *Philippus*, tot *Leuven* in de hooge Schoole in de Leeroeffening. Kort hier na wierden de Kerkschenders en Beeldestormers met groote rede gestraft, doch de gemoederen onrechtmatig en wreed gedwongen. Toen vertrok ook de *Graaf Willem* van *de Berge*, *Graaf Floris* van *Kuylenburg*, *Graaf Anthony* van *Hoogstraaten*, nevens een groot getal Edelen en voornaame Burgers. *Bredenrode* volgde sestien dagen daar na des Princen Voorbeeld, en week, van *Amsterdam* naar *Duitsland*, daar hy maar eenige Maanden leefden, en sturf tot *Harenberg*, doch de Heeren

Trekt uyt Holland naar Willebroek.

Zyn voorzegging aan Egmond enz.

En vlugt naar Duytsland.

Als ook Brederode.

van

van *Baatenburg* wierd, nevens honderd Onroomsche, in een Schip, by *Harlingen*, gevangen, van de welke, als overtuygd zynde van Kerkschenderye, door veel Goud, Zilver, en kostelyke misgewaaden die men by hen vond, 'er zeven gehangen, vier-en twintig ter Galye gebannen, en de gemelde Heeren, nevens Jonkheers *Jacob* van *Ilpendam* en *Herman Galama*, naar *Vilvoorden* in hegtenis gehouden wierden, die hy door het Swaard ter dood bragt. De Steden in *Holland*, nu door hunne voorstaanders en verlossers der dwingelandyen verlaaten zynde, onderworpen haar wederom aan den Koning, waar over den *Hertogin*, door 't afzyn van Prins *Willem*, de Heer *Maximiliaan* van *Henin*, *Graave* van *Bossu*, by voorraad tot Stadhouder aan stelde. Ondertusschen vynsde *Philippus*; en schreef met veel beleefde woorden aan *Oragnie*, om hem in zyn geweld te krygen, terwyl hy (zo eenige willen) de *Mark-graaf* van *Bergen*, *Gouverneur* van *Henegouwen*, lang in *Spagnien* opgehoude hebbende, door vergift deed sterven, en besloot om den *Hertog* van *Alva*, met een Leger van 10000 Man, *Spanjaards* en *Italiaanen*, als Landvoogd, in plaats van de *Hertogin* van *Parma* in de *Nederlanden* te zenden, maakende den eenen Zoon des *Hertogs*, met naame *Don Frederik*, tot overste van 't *Spaansch* Voetvolk, en *Luytenant Generaal* over 't gansche Heyr, en *Don Ferdinand*, Prior van *Sint Jan* in *Castilien*, tot overste der Ruytery, met deeze hooge bediening en volle magt, om al de geen, die in de Godsdienst, iets misdreven hadden, na zyn wil te straffen ofte vergiffenis te geven. Dusdanig quam dit Bloeddorstig geselschap den 28 van Oogstmaand, in de Jaare 1567 in *Brussel*, na dat alvoorens de *Graaf* van *Egmond*, hem eenige mylen weegs, nevens veel Edelen had gaan ontmoeten. Hy, dit ziende, zyde aanstonds aan eenige van zyn Volk, *ziet daar den grooten Ketter*, de *Graaf*, dit hoorende, stond verzet, doch liet egter niet na, om hem met veel beleeftheid te verwellekomen, *en* Alva, *sloeg, in schyn van Vriendschap, zyn arm om des* Graaven *hals, die hy, in zyn hart, den Beul toe geweid had.* Met sulk een geveinsheid bejegende hy de *Graave* van *Hoorn* insgelyks.

Hoofd. fo. 148.

De Heeren van Baatenburg nevens andere gevangen.

Bossu Stadhouder van Holland gemaakt.

De Mark-graaf van Bergen in Spagnien vergeven.

Alva komt in de Nederlanden.

Bejegend Egmond en Hoorn hard.

Hoofd. Neder: Historie fo. 162.

HET

HET TWEEDE HOOFDSTUK.

Den Hertog van Alva, door Koning Philippus in de Nederlanden gezonden; pleegt ongehoorde wreedheden, en verbreekt het Recht der Edelen en Steden.

Begin der Albaanse Wreedheden.

NU begon men de Gordynen van het schrikkelykste Treurtooneel te openen, en het grouwzaamste spel te vertoonen, daar de nakomelinge van Eeuw tot Eeuw, niet zonder ontsteltenis, aan zal gedenken. Den *Hertog* van *Alva*, maakte een aanvang met het instellen der *Raad van Troubelen*; aldus by hen, en by de *Nederlanders*, de *Bloedraad*, genaamd, na dat hy alvoorens op den 9 *September*, de *Graaven* van *Egmond* en *Hoorn*, onder schyn van Vriendschap, in zyn Hof te gast nodigende, gevangen naar *Gend* deed voeren; tot *Antwerpen* deed hy verscheide aanzienelyke Menschen, waar onder den Burgermeester *Anthony van Straalen*, in hegtenis stellen, en met de swaarde straffen; tot *Loven*, deed hy tegen de voorregten der Hooge Schoole, Prins *Willem* van *Orangiens* oudste Zoon, zynde *Philippus*, *Graave* van *Buuren*, schoon na den Koning noemende, en noch nauwelyks dertien Jaaren, gevange naar *Spagnien* brengen, daar hy acht-en-twintig Jaaren in verzeekering gehouden wierd, in *Vlaanderen* deed hy door de swaarde straffen, de Heeren *Baakerzeel*, *Kaazenbrood*, Jonker *Bouwema*, een *Vries* Edelman en *Alfonzo de la Lo* Geheymschryver geweest des *Graave* van *Hoorn*; tot *Amsterdam* leefden hy even eens met drie aanzienlyke Burgers, te weeten *Egbert Mainaartz*, *Pieter de Witt*, en *Albert Hendriksz*, en het grouwelykst dat oit gehoord is, deed hy aan een Edelman tot *Gend*, met naame *Antony Vytenhove*, deeze wierd levendig gebraaden, sluytende hem, tot kortswyl der *Spanjaards*, aan een lange Ysere keeten in een ring van Vuur, en aldus om de paal loopen, tot dat zulk een gevoelyke en duurzaamen dood, de Trauwanten zelfs jammerde, en met hune Helbaarden, tegens '*s Hertogs* dank, verkort werd

De Bloedraad ingesteld.

Egmond, en Hoorn gevangen.

Ook de Burgermeester van Straalen en Philips Graaf van Buuren.

Schrikkelyke wreetheid aan een Edelman tot Gent begaan.

werd. Deze onwettige Vierschaar, met regt *Bloedraad* genaamd, bestond uyt een voorzitter, zynde een der onmenschelykste Schepzelen in wreedheid, met naame *Jan Vergas*, Licentiaat, eertyds den Lande van *Spagnien* ontzyd, en nu 's *Hertogs* gunsteling; uyt *Louis del Rio*, *Joan de la Puerta*, en *Roda*, *Spagniaards*, en agt *Nederlanders*; waar onder *Snouk*, *Jaquelet*, *Jacob Hessels*, *Biese* en noch vier andere, Raads Heeren uyt eenige Hove van *Justitie* in deeze Landen, welke door den *Hertog*, als de bequaamstezynde, om zo veel grouwel daaden uyt te voeren, daar toe verkoozen waaren, schoon zy egter daar gansch niet te zeggen hadden, door dien den *Præsident Vergas*, alles alleen voor den *Hertog* bragt, die quanswys 't Vonnis streek, en teekende. Aanmerkens waardig is 't van deeze *Hessels*, die gemeenelyk dronken was in den *Bloedraad*, slaapende als men de Misdadigen veroordeelen zouden, en, wanneer hy gewekt wierd, om zyn gedachten, daar omtrent te hooren, zyde hy, half dromende, d'ooge vryvende, en suysebollende van de Wyn, *ad patibulum*, *ad patibulum*, dat 's gezegt *naar de Galg*, *naar de Galg*. Deeze wierd in die oproerige tyd, door *Imbise* en *Rihoven*, als toen *Gouverneurs* van 't Volk tot *Gend*, zonder eenige omstandigheden van Proces, aan een Boom opgehangen, welke Heeren hy meenigmaal, by zyn gryzen Baard, gezwooren had, het zelve te doen. *Vargas*, drygden yder met *Crimen læsi Majestatis*, of Majesteit Schennis, en byaldien hy daar onmogelyk kans toe zag, betigten hy alle, die hem en *d'Alva* in de weg waaren, met *Crimen Omissionis*, dat 's gezegt, *misdaad van nalaatigheid*: spreekende over hen dit Vonnis in 't quaad Latyn, *Hæritici Fraxerunt Templa, boni nihil faxerunt contra, Ergo debent omnes patipulare*, dat 's gezegt, *de Ketters hebben de Kerken geplunderd, en de goeden hebben 't niet tegen gestaan, bygevolge moeten ze al te zaamen hangen*; trekkende alle verschillen, hoe groot dat die waaren in deezen Raad, zonder te konnen *apelleeren*, en aanzien van Perzoonen, zelfs der Ridders van 't Gulde Vlies, die door de instelling hunner order, niet te recht konden staan als voor hunne mede gezellen, in 't by zyn van de Koning, strydende aldus tegen alle oude voorregten en herkomsten. Hier bleek Zonne klaar de verkragting der *Vryheid*, dewyl, geen ander Regter te zeggen had als hy, en al de anderen waaren het gezag benomen, want *Alva*, liet

Naamen der geenen die in de Bloedraad zaaten.

Aanmerkelyke zaak van Hessels.

Memoires de Hollande par Monsr. d'Auberi. p. 30.

Crimen læsi Majestatis en Omissionis door Vergas.

aan alle Hoven van *Justitie*, der *Provintien*, Steden, Dorpen ende Landschappen van *Nederland*, Brieven af gaan, dat zy zich moesten onthouden van alle regtsplegingen, hoedanig die ook waren, rakende de *troubelen* in deeze Landen voorgevallen, ja, gebood daarenboven, om zelfs, d'alleronschuldigste Ingezetenen, deezer Landen, met de angst des doods te bevangen, *dat alle Notarissen zich zorgvuldig hadden te wagten, daar omtrent eenige verklaringen, getuygenissen, of andere Schriftuuren te teekenen*, hy eenyder die om regt te verzoeken voor hem quam, de gemelde misdaaden op deeze wys uitleide. *Het in leveren en toestaan aller smeekschriften, tegens de nieuwe Bisschoppen, Inquisitie en Plakkaaten; het toelaaten der nieuwe Preeke, door wat nood van tyd en gelegentheid het ook geschied mogt zyn; het nalaaten van wederstand aan de eerste Preeke, aan 't Kerk plonderen, en aan 't overgeven van 't verzoekschrift der Edelen; 't waar uyt ooghluyking of verbaastheid. Noch het dryven dat de Koning niet zoude geregtigd zyn, om al de Landen van hunne* Vryheden *te beroven, en ontslagen van alle Eeden; en beloften van vergiffenis: Gemerkt zich d'Ingezeetenen meest alle misgaan hadden, met de daad of verzuym. Ook het zeggen of achten, dat deezen Regtbank gehouden waar zich te schikken, na eenige handvesten of* Vryheden, *die, door bederffenissen, d'oorzaak van al't quaad gescholden werden.* Door deeze wreede vervolging vlugten dagelyks by na ontelbaare Menschen, uyt *Vlaanderen* en *Braband*, waar onder veel Laaken Weevers, Wol Spinners enz: die zich in *Engeland*, *Holland*, en elders ter neder stelden, doch eenige Jaaren hier na noch meer, wanneer de laast gemelde *Provintien* de Koning afzwoeren, daar d'Inwoonders een groot voordeel by genooten, ook deed dat de andere, die te vooren gevlugt waren, een afschrik krygen om wederom naar hun Land en goederen om te zien, laatende alles ten proy voor dien Koning, die *Alva*, verzeekerde, dat zyn Majesteit, door deeze vervolliging en *confiscatie*, meer voordeel zoude genieten, als of hy een groot Land gewonnen had; waar van het tegendeel bleek, want zo lang de Koningen uyt de *Nederlanden* zyn geweest, hebben zy aan hunne *Stadhouders* of *Gouverneurs*, altyd nog geld moeten overzenden, door 't onophoudelyk klaagen, dat zy met d'inkomsten niet bestaan konde, doch hun kostelyk Huys houden, en pragt, als ook d'eigen baat, was daar wel de groot-

ste

ſte oorzaak van, ſchoon zy meeſt alle, ja zelfs tot den laaſten *Gouverneur* of *Stadhouder* van de *Spaanſche Nederlanden* toe, in ſchyn van onvermogen, om hunne ſchulde te betaalen, zyn geſturven, te kennen gevende, hoe trouw zy den Koning gediend hadden, daar egter hunne naaſt beſtaande, na de dood, het hoofd op ſtaaken, hun pragt vermeerderde en van het geſmokkelde overſchot deftig, en Princelyk leefden. Ja, eenige zyn (door het blind hokken dat men de Koning deed) noch, meerendeels na de dood of 't afſtaan van dusdanig een *Gouvernement* of *Stadhouderſchap*, in groote achting geweeſt, en door de Koning met hooge bedieningen begiftigd geworden. *Alva*, voortvaarende in zyn Onmenſchelyke woede, gaf op een Vaſten Avond, bevel, van al de Onroomſchen, by hem Ketters genaamd, van het Bedde te ligten, of onder d'oeffening van hunne Godsdienſt, naar de Gevangenis te ſleepen, doch dit miſlukten hem voor een groot gedeelte, dewyl eenige Chriſtelyke en rechtzinnige Roomsgezinde Schouten, zulks, in ſtilte, aan d'anderen te kennen hadden gegeven, niet te min kreeg hy 'er nog een groot getal die door onvoorzigtigheid van hunne Bedde wierden gehaald, zo dat eindelyk de Overigheid van *Antwerpen*, over deeze geweetens dwang, aan hem klagende, tot antwoord kreeg, *dat hy verwonderd was, over hun ſtout en onbeſchaamtheid, dewyl zy voor de Ketters dorſten ſpreeken, zy zouden zich in gevolgen van zulks te doen, wagten, of hy hen alle, ten ſpiegel van andere, aan den Hals doen ſtraffen. Want zyn Majeſteit had zyne Landen liever ledig en zonder Menſchen, voor een Wildernis te laaten leggen, dan eenen dwaalgeeſt daar in te dulden.* Dusdanigen taal dorſt een Stadhouder des Konings voeren, aan de grootſte Ledemaaten der *Souverainiteit*, daar hy, ja zelfs zyn Meeſter aan gehouden was te gehoorzaamen, want hier door brak hy alle *Privilegien*, *Handveſten*, *Wetten*, *Vrydommen* en *gewoontens*, die zyn Meeſter de *Provintien*, *Landen* ende *Steden*, zo hyliglyk had bezwooren t'onderhouden, waar van de voornaamſte ſes, deeze waaren.

Alvas Liſt om d'Onroomſche te vangen.

Zyn onbeſchoft antwoord aan de Antwerpſe overigheid.

d'Eerſte is, dat de *Graave Stadhouder* den Geeſtelyke Staat niet meer verhoogen mag, dan van ouds gebruykelyk, en van de *Graave* gezet is geweeſt, ten zy dat het door de Staaten, namentlyk die der Ridderſchap, Edelen en Steden mede bewilligt werde.

Tegens de ſes voornaamſte Privelegien der Nederlanders.

2. Dat de *Graave Stadhouder* geen zyner Onderdaanen, 't zy Vreemde, Inwoonder, of Burgerlyke Perzoon, op een *Crimenelischer* wyze vervolgen mag, dan alleen door ordentelyke en vrye opentlyke *Justitie* ende Lands geregt; en aldaar, die misdaden, met hulpe der Advocaaten, zich verantwoorden en beschermen mag.

3. Dat de *Graave Stadhouder* geen tribuyt of schatting op zyn Onderdaanen leggen, nog iets aanregten mag, zonder de bewilliging der Staaten des Lands.

4. Dat de *Graave Stadhouder* geen vreemde Uytlands Officier mag stellen, uitgenomen eenige kleine exeptien: Namentlyk in 't Hof mag hy onder de Raads Heeren twee vreemde, doch van de zelve spraak zetten: Desgelyks zo mag een die niet uyt *Braband* Geboortig is, doch mits dat hy een tyd lang een vrye Heerlykheid bezeten heeft, in 't zelve Hof *Præsident* werden.

5. Als de *Graave Stadhouder* de *Staaten* te zaamen beroept, om yet, 't zy Geld, hulpe, of andere zaaken van hen te vorderen of te begeeren, en dan zyn die van *Holland*, noch ook d'andere Staaten der Landen, niet gehouden buyten haare Landen te ryzen, noch geen zaaken daar buyten zynde te besluyten.

6. Als de *Graave Stadhouder* de Privilegien der *Staaten* door geweld, of anderzints wil breeken, zo werden die van *Braband*, na ordentelyke gedaane protesten, van hun gedaanen Eed ende huldiging, ledig en *Vry*, ende mogen als *Vrye*, ledige en ongebondenen naar haar gevallen voornemen 't geen hun best dunkt.

Getuygenis van den Vrieschen Heer Viglius, præsident in den Raad des Konings.

Dusdanig waaren de voorregten der *Nederlanders*, noch by de laasten *Graave* uyt de huyze van *Oostenryk*, door den *Stadhouder*, nu al te onlydelyk vertreden, *waar toe hy geen* Hollandsche *Edelen*, *zegt* VIGLIUS, *maar* Spanjaarden *van de slegste Geboorte en opvoeding gebruykten, die nog taal nog wetten verstonden, zo dat de Vry Geboorene Ingezeetenen gemakkelyk te dwingen waaren. Ook was het* d'Alva *zo veel niet om de Religie te doen, als wel om met de geconfisqueerde goederen de Koning te verryken, 't geen hy toonden door al de Bannissementen, zelfs aan de geen die maar uyt nieuwsgierigheid een Predicatie aan gehoord hadden. Waar door de Geestelyken, Gast-*

huy-

huyzen, Weduwen, Weezen en anderen, zo Ryken als Armen, die eenig regt op goederen der gebannene hadden, ja met een woord alle schuld eischers der verbannenen leeden veel schaade: Want Vergas *sloot de handen aan alle Regteren ende Hoven, willende alleen in zynen Raad, van alle confiscatien geoordeeld hebben, zo dat de Arme Menschen, met groote onkosten, Jaaren na een hun Processen moesten vervolgen, en dat noch zonder uytkomste, door de quaade treeken die daar in wierden gebruykt.* Daar noch by quam, dat *d'Alva*, de Ingezeetenen, met onwettige schattingen drukte, en een honderste Penning voor eenmaal, de tiende Penning van 't verkoopen der roerende, en de twintigste Penning der onroerende goederen voor altoos, op stelde, al het welk regelregt is strydende tegen al de Privilegien, Ordonnantien en *Vryheden*, dewyl een Prins nimmer bevoegd is geweest nieuwe schattingen te maaken, het geen de Staaten, voornamentlyk, „die van *Uytrecht*, hem Zonne klaar vertoonden, die liever de „grootste haat des dwingelands op zich wilde laaden, als „zo snooden dienstbaarheid onderworpen te zyn. Zelf de „Geestelykheid verklaarde, dat zy hunne goederen, zonder „Eed en gewisse te quetsen, dien last niet onderwerpen kon: „Te min, dewyl by de Bulle die men leest in *Cœna Domini*, dat „is, op 's Heeren Avondmaal, in den ban der Kerken gedaan „worden, alle die zodanige schattingen inwilligden of ont„fingen, buyten toestand van den *Paus*. Dit maakten *d'Alva* zo verwoed dat hy hen de voorstemmen der vyf Kerken en alle plaatsen in de vergadering der Staaten ontnam, doende insgelyks met het gezag der Edelen, die hunner grootste punt van *Vryheid*, hier in staande gehouden hadden, verklaarende daarenboven alle Handvesten, *Vryheden*, Goederen, en Inkomste, zo van de Stad *Uytrecht*, als van de Gilden der zelve, verbeurd, ten behoeven van den Koning. Die van *Amsterdam*, wierden in een boete van 25000 Guldens geslagen, om dat ze 't Placcaat, op deeze schatting, niet tydelyk af hadden doen leezen, van welk Vonnis zy haar beriepen aan den hoogen Raad tot *Mechelen*, die op hun verzoek schrift antwoorde *fiat sermo duci*, men spreekt 'er den *Hertog* af, zo dat dit gezegt was, gy moet wel betaalen. De naaukeurigste schryvers melde, dat hy de *Nederlanden*, alleen met de verbeurdmaaking der boven gemelde goederen, Jaarlyks wel tachentig maal honderd duyzend guldens, en met de

Alva maakt groote schattinge tegens de Wetten.

't Geen de Staaten en de Geestelykheid van Uytrecht cordaat beantwoorden.

P.C.Hooft f. 207.

Beneemd hen de voorstemmen der vyf Kerken en plaats in de vergadering der Staaten.

Verklaard de goederen en Vryheden verbeurd.

Wind daar door Jaarlyks 8 Millioenen Guldens.

boven matige tollen, en d'Inlegering der Krygsknegten meer als ses tonnen Gouts schaade deed, tot dat deeze Aarts dwingeland, na dat hy het bewind der *Nederlanden*, 9 Jaaren te vooren, aan *Don Louis de Requesens* had opgedragen, in de Jaare 1582 op den 12 van Winter Maand, in *Lissabon*, aan een slytende Koorts sturf: nalaatende de naam van een der grootste Oorlogs Helden zyner Eeuw, doch bezoedeld met roof, en een by na onnoemelyk getal Moorden van onnosele Menschen, door brand, zwaard en strop, verkragten van jonge Maagden, en minder Jaarige Meisjens, Kinderen, uyt 's Moeders buyk te snyden, 't belegeren van zo veel Steden, die hy met d'uyterste wreedheid dwong, gelyk aan *Haarlem*, *Leyden* en *Alkmaar* voornaamentlyk gebleken was, door welke dwingelandy, hy 't gezag zyns Meesters voor eeuwig dagt vast te stellen, en zyn heele voorneemen bestond voornamentlyk in drie dingen, te weeten zyn Meester te sterken, de Gemeente te zwakken, en haar met verbloemde schyn eenigzints te bevredigen. De twee eerste hoopte hy eensslags te volbrengen, door 't invoeren van schattingen, die naar zyn schryven, op *Spagnien*, het Goud zoude doen vloejen een arm dik, om daar door Krygsknegten te onderhouden, en de Kasteelen te bouwen, dienende tot onderdrukking en beteugeling der Steden, en het derde met een algemeene vergiffenis af te kondigen, waar door hy gansch niet te weeg bragt als oproer, dewyl die tot *Antwerpen* zelf gegeven, door zyn Moorde en vangen, wederom gebrooken wierd: en om eindelyk zyn onlydelyke grootsheid hier by te voegen, bleek aan het Pragtig Kasteel, met vyf Bolwerken, dat hy tot *Antwerpen*, op 't *Kiel* deed stigten, door den Bouwmeester *Pacieco*, zyn Neef, noemende vier der zelve Bolwerken, om een Eeuwige naam te hebben, naar zig zelfs, zonder een enkele de naam zyns Meesters te geven; het eerste de *Hertog*, het tweede *Ferdinand*, het derde *Toledo*, het vierde *Alva*, en het vyfde naar de naam des Meesters *Pacieco*, die korten tyd daar na, in de Jaare 1572 tot *Vlissingen*, nevens nog eenige *Spaansche* Jonkheers wierd opgehangen. Geen minder trotsheid toonden hy in de Jaare 1571 wanneer hy zyn Metaale Beeld in die Burgt deed opregten, met een verwaand opschrift; noemende zig zelven, onder anderen, *den getrouwsten Bewindman*

En sterft tot Lissebon.

Zyn Lof en laster.

man des aller besten Konings, zonder dat hy van dit bestaan, nog aan den Koning, nog aan de Staaten eenige de minste kennis had gegeven. Dusdanig was het eind van deezen onverdragelyke en bloeddorstigsten Vyand der *Nederlanders*, waar door de Landen en de *Vryheid*, voor een gedeelte met zyn dood gered wierden.

HET DERDE HOOFDSTUK.

Willem, Prins van Orangien zyn bedryf; oorzaak van misnoege, vlugt, word Stadhouder, en vermoord.

Koning *Philippus* zich verlegen vindende, door de dood van *Alva*, en de slappe Regeering van Don *Louis de Requesens*, die, in de *Nederlanden*, al eenige tyd *Gouverneur* geweest was, voer egter in zyn domme drift van Godsdienst voort, denkende met zulk een Onmenschelyke vervolging, zyns eeven naasten, het Hemelryk te verkrygen, schoon hy zig hier en tegen niet ontzag van lange Jaaren schandelyk te boeleeren, met een Getrouwde Vrouw, hebbende maar een Oog, met naame *Anna Mendoza Cerda*, Princes van *Eboly*; als ook zyn Zoon Don *Carlos* door vergif om te brengen, die door een Ingebooren aart, van zyn over Groot Moeder *Johanna*, welke eenige tyd buytenzinnig leefde, dit over geerft had, daar Kyzer *Karel* zelfs, in 't laast zyns Ouderdoms, niet vry van was, en *Philippus*, van der jeugd af aan ook proeven van gaf, zo dat men aan zyn egte geboorte niet behoefde te twyfelen. Om welke reden Kyzer *Karel*, ziende dat Prins *Willem* een Jongeling van beter hoop was als zyn Zoon, door zyn aanvalligheid en zedigheid, hem, aan zig trok, en aan zyn Suster *Maria*, Koninginne van *Hongaryen*, aan beval, om in alle Hoffelykheid en in de Roomsche Godsdienst op te voeden, dewyl hy van Evangelise Ouders was Gebooren. Den Kyzer, ziende dat deezen Jongen Prins van dag tot dag meer proeve van zyn groote verwagting gaf, ontbood hem aan zyn Hof, om een begin van zyn bevordering te maaken. Het eerste Ampt dat hy beklede, was 's Kyzers Kamer Knaap,

Rede van 's Kyzers gunst tot Prins Willem d'eerste.

Knaap, daar hy zig zo wel in queet, dat hy al de geheimſte raadplegingen, op de wil des Kyzers, dagelyks bywoonden. Dit Ampt, ter vergenoeging van *Karel*, verrigt hebbende, oeffende hy zich in de Krygskunde, en Trouwde, nauwelyks 17 Jaar zynde, door 's Kyzers toedoen, op den 8 July 1550 in 't Kaſteel van *Buuren*, met ANNA, zynde d'eerſte Dogter van den Ryke *Maximiliaan van Egmond*, *Graaf* van *Buuren* en *Leerdam*. Kyzer *Karel* de V, voort willende vaaren met 's Princen verheffing, ſtelde hem, twee Jaaren daar na, tot *Generaal* over al zyn Krygsbenden aan, het geen in de *Graaf* van *Egmond*, die twaalf Jaaren oud was, een groote na yver verwekte. Deezen dapperen Vorſt gedroeg zig hier en tegen met alle bedenkelyke zagtzinnigheid, en maakte zyn grootſte werk, om den Kyzer, wegens dit gewigtig Ampt, met dienſtbaarheid te beloonen, ſchattende dit voor een der Edelmoedigſte giften die een jong Held konde bekomen, te meer, dewyl den Kyzer hem hier mede had begunſtigt terwyl hy tot *Breda* was. Kort hier na, als *Karel* aan 't kwynen geraakten en zyn Landen wilden af ſtaan, wierd hy tot de bequaamſte geagt, om de Kyzerlyke Kroon aan *Ferdinandus*, Broeder van *Karel*, over te brengen, dewyl hy alvoorens tot Roomſch Koning was Gekroond. Dit volvoerden hy al zo loffelyk als de twee ſterke Veſtingen, die hy in 't gezigt van den Vyand had gebouwd, noemende het een *Charlemont*, naar de naam van Kyzer *Karel*, en 't andere *Philippeville*, na den Koning *Philippus*, welke laaſte, door 't Erfdeel zyns Vaders, beſtande in het Koningryk van Kaſtilien enz: nevens de *Spaanſche Nederlanden*, kreeg, naar gewoonten, een ontelbaare menigte van ſlaafſche hoovelingen tot zyn aanbidders, waar onder eenige, die de verheffing van Prins *Willem* tot in de grond benyden. Deeze verandering borſt het eerſte Jaar reeds tot tweeſpalt, tuſſchen 's Konings gezinden en Prins *Willem*, uyt, welke vlyers, *Philippus* inboezemden, dat den Prins geheime lagen leide om het Volk tegens hem op te ruyen. Den Koning, gelyk gezegt heb, een Vorſt zynde van gering oordeel, die niet als *Spaanſch*, een weinig *Latyn* en wat gebrooken *Wals* ſprak, was gemakkelyk wat wys te maaken, en had dit zo lang verholen gehouden, tot dat Prins *Willem* ten Hoof quam, daar hy, in 't by zyn van al

Trouwd met Anna van Buuren.

Eerſte oorzaak van 's Konings misnoegen tegen Prins Willem.

al d'Edelen, met d'uyterste veragting hem berispte, *dat hy d'uytvoering van zyn meening, door zyn geheime onderneeming had belet.* Dit sloeg op de *Remonstrantie* of vertoog, die de Staaten Generaal, aan den Koning, tot *Gent*, hadden gedaan, om de uytheemsche Krygsbenden uyt de *Nederlanden* te doen trekken; dat zy zich tot bewaaring der Steden en sterktens, van hunne eige Ingezeetenen mogten bedienen, en dat hy hen geen vreemdelingen tot Gouverneurs geliefde toe te schikken, welk opstel hy nevens *Egmond* en anderen had onderteekend, die te zamen eenige tyd in onmin levende, nu wederom verzoenden, ter oozaak dat den Koning, zyn Bastaard-Zuster, *Margareta*, tot opper Landvoogdesse der *Nederlanden* aanstelde, gelykhier voore gezegt hebbe, dat zy een van twêen meende te krygen, den *Prins*, ter oorzaake van de vrede, die hy het zelve Jaar tot *Chateau*, in *Cambresis*, voor Koning *Philippus*, met *Henderik* de II. Koning van *Vrankryk* maakte, bedingende dat *Vrankryk* 198 bezette sterktens moest overgeven, daar hy zelfs Gyzelaar, voor de volvoering van 't verdrag, bleef, en *Egmond*, om de verdiensten, die hy in de laaste *Franschen* Oorlog voornamentlyk omtrent *St. Quintyn* en *Grevelingen*, had behaald. *Oragnie*, ziende dat hy zich moest vergenoegen met het Stadhouderschap van *Holland*, *Zeeland*, *Uytrecht* en *Bourgogne*, en *Egmond* met het Gouverneurschap van *Vlaanderen*, hadden zich, met dit inzigt, tegen 's Konings onderneming gekant, en schoon zy genoegzaam van zyn ongenoegen verwittigd waaren, lietenze niet na, om zich met andere te versterken.

Inhoud van de Remonstrantie tot Gend gedaan.

Reede en nayver van Oragnien, Egmond en Hoorn.

Den Koning, op zyn vertrek naar *Spagnien* staande, gaf alle last, zo wel aan de *Prins* en *Egmond*, als aan de Geestelyke, om zyn onbepaalde Heerschappy in de *Nederlanden* te stigten, zo dat hy Prins *Willem*, en *Egmond*, die alvoorens het vertoog getekend hadden, het bevel over de *Spaansche* Soldaaten gaf, die zulks weigerden, zeggende, *dat, door de vroomheid en Waapenen der Landzaaten, te vergeefs Vreede bevogten waar, indien zy inwendelyk met het juk der vreemdelingen slaafscher wyze belast bleven.* Dit stak den Koning in den krop, en wagte tot een bequamer tyd om zich hier over te wreeken, en wanneer *Philippus* naar *Vlissingen* Scheep zoude gaan, gevolgd van de voornaamsten Adel, volgde Prins *Willem van Oragnien* desgelyks, doch niet zonder

Stout spreeken van Oragnie en Egmond.

vrees, en dorst de Koning niet verder als op de Mart in 't midden der Burgery, daar hy van bemind was, uytgelei döen. Daar volbragt hy, met een omstandige reden, zyn pligt, waar na den Koning, hem onder anderen belastte, 't oog op der Staaten bedryf te slaan, en zich niet vorder met diergelyke verzoekschriften te moeyen, dewyl hem 's Konings ernstige meening bekend was. Den Prins, willende zich verschoonen, zeggende dat zulks uyt d'eige beweeging der Staaten was geschied, en by gevolg hy daar geen deel in hadde, wierd van den Koning in zyn woorden gevalle, grypende hem by den arm, en zyde met groote veragting, *neen Prins het zyn de Staaten niet die 't doen, maar gy, gy, gy, zyt het*, Herhaalende het veragtelyk woord, *gy*, tot driemaal toe.

Scharpe woorden des Konings aan den Prins tot Vlissingen.

Den Koning vertrokken zynde, quam het heele gezag aan den Staats Harpy *Granvelle*, daar Prins *Willem*, *Egmond* en *Hoorn*, een grooten haat op hadden: *Oragnien*, om dat hy hem belette te trouwen met d'Erfdogter van *Lotharingen*: *Egmond*, om dat den *Cardinaal* hem belette dat hy geen een zyner vrienden konde voort helpen, en *Hoorn* was lang te vooren op hem verbitterd, door dien hy zyn Swager *La Laing*, in een Gezantschap, van misdaad had betigt, als ook om dat hy het Gouverneurschap van *Gelderland* aan den Graaf belet had. Deeze drie voornaamste hoofden der *Nederlanden* hadden gezags genoeg, om een grooten aanhang te krygen, en zich tegens hunne Koning aan te kanten. Wel is waar dat de onlydelijke last en *Vryheids* schendery van *Philippus*, ten best van 't gemeen noodzaakelyk door een middel, hoe die ook zoude mogen genoemd werden, getemt moest worden; want, dewyl hy de Wetten en Eeden brak, was het volk niet gehouden om hem te gehoorzaamen: doch Prins *Willem* behaalde, by de *Spanjaarden*, hier door een naam van wederspannige die tegens zyn Heer en Meester opstond, die hy verpligt was, ten koste van zyn goed en bloed, te helpen verweeren.

d'Eerste haat van Oragnie. Egmond en Hoorn tegen Granvelle.

Deeze dappere Krygshelden, zo wel van d'onderdrukte Regenten als Burgers en Krygsknegten bemind, ziende dat *Granvelle* aan alle kanten zijn gezag vermeerderde en 't hunne onderdrukte, besloten te zaamen, om den *Cardinaal*, het koste wat het wil, by den Koning verdagt te maaken, ten

welken.

welk een einde zy den elfde van Lentemaand in de Jaare 1563 een omstandige brief aan den Koning schreven, daar in te kennen gevende, dat by aldien zyn Majesteit *Granvelle* noch langer in zijn gezag ondersteunde, de Landen zekerlijk verlooren zouden gaan, en wat de Godsdienst belangd, verklaarden, *dat zy zich altoos als getrouwe Onderdaanen en* Roomsche *Vassalen zouden quyten.* Zy hadden, schreef een Raadsheer van *Graaf Willem Lodewyk* van *Nassau*, * groot gelijk dat zy over den *Cardinaal*, een Vreemde-„ ling, en van kleine huyze, klaagden en misnoegd waaren, maar „ zy hadden hier wederom ongelijk in, dat zy meest met wel-„ lusten, Banquetteeren en onordentelijk leeven haaren tyd ver-„ slytende, een vremdeling plaats en gelegentheid gaaven die „ beleiding van al de zaaken aan zich te trekken, als zijnde „ kloek, arbeidzaam en van groote ervarentheid. Den Koning beantwoorde de Brief met groote zedigheid, en schreef dat hy van zints was over te komen, en als dan de zaaken zelfs zoude onderzoeken, en hoe hy met vergenoeging zoude zien, dat een van hun drien in *Spagnien* mogte overkomen, om hem zelfs mondeling berigt te doen. Deezen Brief beantwoorden zy kort daar na wederom, met te zeggen, dewyl het in 't Land zo stond, dat zy onmogelijk zonder verachtering van hunne dienst uit mogten, dat zy tot geen groote redenvoerders geboo-ren, ende meer in weldoen dan in wel zeggen geoeffend waa-ren. Dit was d'eerste openbaare tegenstand des Konings, ook hadden zy ter zelver tyd, aan den *Hertogin*, stoutmoedig gezegt, by aldien *Granvelle* wederom in den Raad verscheen, daar hy voorzitter was, dat zy genoodzaakt zouden zyn daar noit we-derom in te komen. Ondertusschen vond de *Hertogin* geraade, om met toestemming des Konings, op het stuk van de Godsdienst, nieuwe en gevoeglijken Plakkaaten te doen afkundigen, in-houdende, dat een ygelijk gehoude was op Sondag en Heilige dagen *Misse* te hooren; dat de geen die binnen een maand niet ter Kerke quam, arbitrairlijk gecorrigeerd, en die agterbleef vier Maanden gebannen zoude worden.

* *Ryd f.3.*

Loosheid des Konings.

Door Oranjen Egmond en Hoorn wederleid.

Nieuw Placcaat omtrent de Godsdienst.

Dat niemand ergens zoude toegelaaten worden te woonen, ten zy dat hy certificatie bragt van zijn voorgaande woonstede, dat hy Katholijk was, en zijne Kinderen gedoopt waaren.

Dat alle Vroedvrouwen een Eed moeſten doen van alle Kinderen te laaten Doopen. Dat alle Vrouwen, die buyten trokken om te baaren, wederom komende, certificatie moeſten mede brengen dat haar Kind gedoopt was.

Dat de geen die eenige huyzen konde aanbrengen, daar eenige t'zamenrottingen gehouden waaren, genieten zoude twintig guldens van yder huys enz:

Granvelle rysd ſtil naar Spagnien.

Den *Cardinaal*, bemerkende dat dit buyten hem en op 't aandryven van de *Hertogin*, en de t'zamen gevoegde Heeren zo machtig verzagt was, en dat zy zo grooten aanhang kregen, vertrok, met toeſtemming des Konings, in 't begin des Jaars 1564 in alle ſtilheid van 't Hof, onder de naam van na zyn Geboorte plaats een keertje te doen, doch het geſchiede om den Koning dagelyks d'oren vol te blaaſen, van het ſtout onderneemen des *Nederlandſchen* Adels: Over dit vertrek verheugden zyn benyders zich, *gelyk als Schoolkinders, over 't afzyn van hunne Meeſters*, waar van Prins *Willem*, en d'andere Heeren zich aanſtonds bedienden, zegt den Heer *Viglius*, want als den *Præſident*, volgens d'Ordonnantien en oude gewoonten, eenige gewigtige zaaken,

Getuigenis van de Heer Præſident Viglius over de groote Heeren.

„omtrent de Juſtitie betreffende, de *Hertogin* aanbragt, die in „den ſecreeten Raad moeſten afgedaan werden, zo verzond „zy hem tot den Raad van Staaten, op het verzoek des ge„melden *Prins*, die met de zyne ſtaande hield, dat men in den „ſecreeten Raad, en in den Raad van *Finantien* niets mogt ver„handelen, zonder hen daar kennis van te geven, en van die „tyd wierden alle zaaken, die de *Religie* betroffen, in den Raad „van Staaten af gedaan, welker Leeden (nu ſtout zynde) alle „dingen laſterden, die buyten hun kennis geſchied waaren, ja „wilden de Geeſtelykheid al de waereldlyke regtplegingen „benemen, ook ſpraaken zy, zegt hy wat vorder, geduurig „qualyk van 't doen en leeven der Geeſtelyken, en hier by „lieten zy 't niet, maar deeze groote Heeren gingen allengs „verder, tragtende, den Secreeten Raad, en den Raad van „*Finantien* te vernietigen; want zy ſtelden onder malkander „voor, een nieuwe *form* van *Republiek*, om alle zaaken tot hun, „en onder 't bewind des Raads van Staaten te trekken, waar in „zy meenden nog verſcheide perſonen van hun ſlag by te voegen, „en andere daar uyt te ſtooten, en hoewel hier op wierd ge-

zegt,,

„ zegt, dat de voorgaande Princen van den Lande, deeze Raa-
„ den voorzigtelyk en met ryp overleg hadden ingesteld, dat
„ het die alleen toequam dezelve te veranderen; en eindelyk,
„ dat zy niet behoorden een nieuwen Staat te *formeeren*, zonder
„ eerst d'oude wel te kennen en overwogen te hebben; zo rusten
„ zy echter niet, maar stelden 't zelve meermaals voor, tot dat
„ de *Hertogin* van hun gedagten wierd, voornamentlyk met haar
„ meer als gewoonelyke eer te bewyzen, weetende dat Vrou-
„ wen ligtelyk door eerbiedigheid werden verleid. Ook trach-
ten zy, door den Tresorier *Schets*, den *Præsident* der *finantien*, de
Heer van *Barlaymont*, op hunne zyde te krygen, beloovende hem
hunne vriendschap, by aldien hy zich, nevens hen, tegens *d'Inqui-
sitie* aan wilde kanten. Zy dan zich hebbende de Regeering
aangemaatigd, *en de Staaten boven al de andere gesteld, kreegen
smaak in 't bedryf, en stelden zich 'er hoe langer hoe meer na, zo dat
zy zelfs tegen de Koning bestonden te plyten, niet alleen oude zaaken
ophaalende, maar ook nieuwe te voorschyn brengende*, het geen on-
der de *Cardinalisten* veel opspraak gaf, te meer, wanneer de Prins
van *Oragnien* door *Franciscum Balduinum*, een *Tractaat* deed op-
stellen, waar in hy niet alleen door redenen, maar ook door
voorbeelden bewees, dat de rust van de *Politie* wel behouden
kon werden, daar verscheidenheid van Godsdienst is, en dat
Egmond, in den beginne van 't Jaar 1565 naar *Spagnien* wierd ge-
zonden, om nog nader verligting op het gemelde Placcaat te
verzoeken, die in de Maand van *Mey* in 't zelfde Jaar, te rug
keerende, in plaats van verzagting, tyding bragt, dat men 't
Concilie wederom, als in de beginne, zoude doen onderhouden,
daar nevens een Brief des Konings mede brengende, daar hy
rond uyt in schreef, dat hy liever duyzend dooden wilde ster-
ven als een vinger breed van de waare Catholyke *Religie* af te wy-
ken, het geen de *Cardinaal*, in die tusschentyd, by den Koning
had verwurven, om de *Nederlandsche* Heeren te plaagen. *Van
die tyd af begonden verscheide Heeren qualyk van den Koning te spree-
ken, en 't Volk quade indruk van hem te geven*. Den Prins van
Oragnien, nevens d'andere Heeren quamen dagelyks te za-
men, beraadslagende wat nodig was, om den Koning hier
in tegen te gaan, doch om de minste opzicht te geven, be-
slooten zy op de Bruyloft, des *Hertogins* Zoon, die on-

Zy plyten tegen de Koning.

Hoofd fo. 46, 47.

Groot: apol: p. 72.

Egmond na Spagnien.

Wesenb: p. 39.

Viglius.

dertrouwd was met een Dochter uyt des Konings van *Portugals* bloed gesprooten, een vast besluyt van hunne uytvoering te neemen. Dezen dag was beraamd tegens 't begin van Slagtmaand, wanneer ter geleegenheid van *St. Andries* dag, een groot getal der Vlieshéeren t'zamen waren, daar den *Præsident*, Cancelier van de order zynde, met een deftige omstandige reeden in 't openbaar te kennen gaf, van hen by deeze gelegentheid ern-„stelyk te vermaanen; dat die order voornamentlyk ingesteld „was, om de H: Catholyke *Religie* te handhavenen, en d'Een-„dragt onder de grootste Heeren te behouden; dat op deeze „twee gronden den Staat onbeweeglyk moest blyven staan; „dat het Catholyke Geloof van d'Apostelen was afgedaald, tot „onze tyden toe, en dat *St. Andries*, Patroon derzelve was ge-„weest, welke van de *Proconsul Ageus* geboden zynde d'Afgo-„den te offeren, antwoorde dat hy aan de Hemelschen Vader dagelyks Offerhande deed, met het dierbaar bloed zyns eenigen Soons enz:

Dit was vlak tegens het geen op de voor dees gemelde Bruyloft van *Montigny* geschieden, daar eenige tongen, los door de wyn, met groote felheid tegen d'*Inquisitie*, en Plakkaaten uytvoeren, ja tegens de Koning zelfs, met te sweeren, dat men hem, zo hy eeven styf bleef, de beklemde *Vryheid* uyt de handen zoude breeken, het geen van de omstanders uytgestrooid, onder de Onroomsche en Catholyke Ingezeetenen, groote tweespalt veroorzaakte, welke eerste deeze woordenvoerders voor hunne Beschermheeren aannaamen, en hen bystand beloofden, het welk nog te meer wierd gestyft, wanneer den Koning wederom met harde woorden, aan de Heeren van den Raad, de vervolging der Onroomsche eischte.

Den *Præsident Viglius*, zynde een Man van groote ervarentheid en een der bequaamste in den Raad, was van gedagten, dat men deze scherpe Brief niet behoorde gemeen te maaken, als met klaare oogen voorziende wat onheil daar op stond te volgen. d'Andere Heeren leiden daar tegens, in met te zeggen, hoe zullen wy tegens 't gebod des Konings doen, daar hy ons op 't strengst belast heeft zulks t'agtervolgen, de *Hertogin*, ja wy alle, hadden 't uyterste ongenoegen te verwagten, *doch zy oordeelde dat door het verspreyen der zelven het volk tegen de Koning*

zou-

zoude konnen werden opgemaakt. De *Præsident* dit hoorende, en bespeurende een groote ontsteltheid in de gemoederen, antwoorde, neen myn Heeren, vreest niet, ik zal uwe borg zyn, voor al de ongenade, die den Koning, hier over, tegens u zal neemen, doch dit was vrugteloos. De *Hertogin*, gevoegd by de andere Heeren, wilde, volgens Konings bevel, de Placcaaten gemeen maaken, en af laaten kondigen. Men wil dat den Prins, ziende deeze voortgang, aan een ander, met een vrolyk gelaat en half lachende zoude gezegt hebben, wy zullen nu wel haast een begin van een droevig Treurspel zien, gelyk 't ook waaragtig was, en krygende naderhand schriftelyk bevel van de *Hertogin*, om de Placcaaten te doen afkondigen, antwoorde hy met hevigheid, *dat de* Nederlanders *zo plomp en zulke beesten niet waaren, of zy verstonden wel, hoe ver de gehoudenis van de Vorst in den Vassaal, die van de Vassaal in den Vorst strekte; en zoude wel raad geschaft worden, om een Oorlog, eer men wiste van waar 't hen quam, aan te heffen, altyds was 't eerlyker in de Waapenen, dan van Beuls handen te sterven.* Ja zy ontzagen zig niet om allerly laster, met eisselyke hevigheid, tegens de Regeering, en 's Konings agtbaarheid uyt te braken, zo dat nu het vuur, zo lang onder d'assche gesmeuld, tot vonken, en van vonken tot een volkome vlam begon uyt te barsten. Nu begon de Zoon tegen de Vader, de Dogter tegen de Moeder, en d'een tegen den ander te morren, en tot dadelykheden te komen. *t'Antwerpen* deed men 't ongenoegen door plakschriften met harde woorden vertoonen, welker gevolmagtigden, nevens noch eenige der drie voornaamste Steeden, des Hertogdoms *Braband*, (opgemaakt, zo men gelooft, door eenige der voornaamste Heeren van den Raad) vertoonden aan de *Hertogin* het ongenoegen en quaad gevolg, dat uyt deeze geweetens dwang te verwagten stond; dat men de Placcaten wilde verzagten, en dat men de Koning doch een goede indruk geliefde te geven, en wel in te boesemen, dat zulks het verlies van zyn Land zoude veroorzaaken, te meer, dewyl *Braband* nooit met eenige *Inquisitie* belast was geweest. Aanstonds ziet men in de Steden en ten platten Lande het uytstrooien van schandelyke Boekjes, en schimpschriften tegens de Koning, de Geestelykheid, en *d'Inquisitie*. Yder wierd daar in, op het bespottelykst afgebeeld. Prins *Willem*,

Viglius.

Hoofdst. 68.

Reede der afgezondenen van de vier Brabandsche Hoofd-Steden.

lem van *Oragnien*, ziende dat de zaak zo ver was gekomen, besloot, nevens *Egmond* en *Hooren*, om zich van kant te maaken, doch, wanneer zy met ernstig verzoek van de *Hertogin* ter vergadering geroepen wierden, om yder hun belang te zeggen en 't oirbaarst te beraame, ten beste der Landen, verscheenen zy wederom ten Hoof, daar de Prins van *Oragnien* een der schoonste en geleerdste reedens voerde, tegen de dwingelandy des Konings, gelyk zy ook deeden wanneer *Bredenrode* met zyn groot gevolg voor de *Hertogin* quam klagen, niet tegenstaande dat de *Prins*, nevens *Bredenrode*, *Nassauw*, en d'andere van dien aanhang, tot *Breda* en *Hoogstraaten*, menigmaal vergaderden, die onophoudelyk werkte, en dagelyks vroette om den Adel en de Ryke Koopluyden op hun hand te krygen, ten einde van een Verbond t'onderteekenen, *strekkende tegens* d'Inquisitie *en de belangen des Konings.* De *Hertogin*, dit ter oore komende, deed zulks, door twee Gezanten, aan den Koning bekend maaken. Deeze tyding deed de Prins, en zyn medestanders, omzien, uyt welke reeden zy beslooten, van al die om de *Religie* gevlugt waaren, op t' ontbieden en *Vryheid* van prediken toe te staan, zo dat veel voornaame Menschen zich daar na toe begaven, wien zy voorstelden, *de noetzaakelykheid om geld te verschaffen tot den Oorlog, om Volk tot hun verbond te trekken, en de Roomschgezinden door een Extraordinaris middel een vrees aan te jaagen.* In deeze tusschentyd was, van d'Afgezanten, tyding gekomen dat den Koning, door die vreemde maar, ten hoogste verlegen stond, en een groot ongenoegen tegen de voornaamste des Verbonds had, doch zyn openbaare Brief, die hy schreef, was uyt veel vlyende en zagtzinnige woorden te zaamen gevoegd, en de hymelyke Brief, die daar in gesloten was, melde, *dat hem d'onlusten van de Prins van* Oragnien *en* Graave *van* Hoorn *grootelyks moeide; die haar Hoogheid verklaaren zoude, hoe zyn Majesteit zo verre was, van een quaad oog op hen te hebben, dat zy die, ten tegendeele onder haare voornaamste en getrouwste Vassaalen reekende.* Gevende daar nevens zyn overkomst op het spoedigst te verstaan, doch zulks wierd, door andere bezigheden wederom uitgesteld. Den Prins, zynde een Vorst van een buyten gewoon verstand, en doordringentheid, begreep aanstonds, al te wel, dat des Konings vlyen maar geveynsdheden waaren, liet niet na om t'alle tyden op zyn

Vigl. 238.

zyn hoede te zyn, en dewyl d'Onroomsche dikwils van andere in hun oeffening wierden verstoord, voorzagen zy zich van Rapieren, van Zinkroers, eindelyk van Bussen, Helbaarden en andere hals geweer, zo dat buyten *Antwerpen*, daar men reeds in 't openbaar-predikte, een groote schaare van menschen vergaderd zynde, welke gedreigd werdende om te stooren, antwoorden, dat zy wel komen mogten, men zoude ze tegen gaan, waar uyt een groot bloedbat zoude hebben gereezen, het geen d'Overigheid der Stad aan de *Hertogin* deed verstaan, die daar op ontzet zynde, met een verstoord gelaat antwoorde, *dat het verzoek der Edelen dit gezelschap zo stout had gemaakt; dat zulke Ketters niet zogten als 't bloed van anderen, en hun bedryf op een godloosheid uytkomen zoude.* Dit begin des Oproers verspreide zich door al de *Nederlandsche Provintien*, Steden, en 't platte Land: Met zulk geweld, dat men geen middel wist te beraamen om de drift der menschen tegen te gaan, en de vinnigste tot rede te brengen. Eenige waaren van gedagten om geweld te gebruyken, andere om het Volk met zagtigheid t'ondergaan, en de derde, het Volk groot voordeel te beloven en hen met des Konings overkomst te payen, dog vrugteloos, en al te laat bedagt. Men zag aanstonds het woedend Graauw de gevangenhuyzen en Kerken op breeken, en de kostelykste Beelden van Gout, Zilver, en ander dierbaar Metaal in stukken slaan, en van d'Autaaren haalen, ja zelfs de Hofkapel van de *Hertogin* wierd te nauwer nood verschoond, zo dat zy, aan den *Præsident Viglius*, met tranen op de wangen, om raad verzogt, doch deezen Staatbediende antwoorde, *ik heb haar Hoogheid al over twee Jaaren, wegens dit verbond, en wat quaden uytgang dat nemen zoude gewaarschouwd, ik heb haar Hoogheid tot verscheide reyzen toe denkmiddelen aan de hand gegeven om het Volk met zagtzinnigheid, ten besten des Konings en zyne Landen, tegen te gaan, maar wat heb ik door myn opregtigheid en goede inzigten anders als een onverzoenbaare haat en bittere nyd op myn hals gehaald; toen sloeg men myn voorzigtigheid en goede raad in de wind, en berispte myn gedrag, nu men de vlam ten dake ziet uytbarsten met een yselyk gekraak, kan ik geen andere middel vinden als den Raad van Staaten te doen t'zamen roepen, en hooren of men 's Konings of des Volks wil zal moeten opvolgen, maar let wel op de geen die u dubbelzinnig zullen antwoorden, als ook op de geen die 't met u hou-*

d'Onroomsche Waapenen zich.

Algemeene oproer in de Nederlanden.

Aanspraak van den Præsident Viglius aan de Hertogin.

houden, op dat gy door lagen niet schielyk word overvallen; doch Mevrouwe ik verzoeke op 't allerhartelykst, dat men, op wat wyze het ook zy, de Gemeente zo veel vergenoeging geeft, dat zy van hun pligt, die zy den Koning verschuldigd zyn, niet afgaan. De *Hertogin* volbragt aanstonds 't geen *Viglius* haar had geraaden, doch weinig vond zy 'er die op haar zy waaren. Zy zond de Prins van *Oragnien* naar *Antwerpen*, *Egmond* naar *Vlaanderen*, *Hoorn* naar *Doornik* en andere elders heen, om het Volk met zagtigheid in toom te houden. In deeze stand van zaaken ontfong Prins *Willem* van *Oragnien*, die te vooren al verzogt had ontslaging van zyn dienst, een Brief des Konings, *hem verzekerende van zyn gunst, en schoon yemand hem by zyn Majesteit had zoeken verdagt te maaken, noch schoot 'er over, dat hy zo ligtvaardig niet was, om aan zulk eenen geloof te geeven, dewyl hy zo veel proeven van des Princen trouw en dienstwilligheid had.* Vorders verklaarde den Koning, *wat het verlof belangde*, 't geen de Prins verzogt had, *om zyn ampten af te leggen, dewyl het met zyn byzondere zaken geheel anders*, als hy zyde, *gelegen was, mishaagde zyn Majesteit, dewyl de Landen in die staat waaren, dat het hem onredelyk dagt te zyn, om dat toe te staan, en zich t'ontslaan van een Perzoon als hy, op wien de Koning zig zonder eenig omzien konde verlaaten. Maar dat hy met groot ongenoegen gehoord had, dat zyn Broeder met de Oproermaakers aanspande, verzoekende zo 't hem mogelyk was den* Graaf Lodewyk *van de hand te zenden.* De *Prins*, wel ziende dat deeze Brief op bedrog gegrondvest was, hield ze geheim, en *Graaf Lodewyk* van *Nassauw*, nevens die van *Kuylenburg*, *van den Berge*, en de Heer van *Bredenrode*, beriepen in 't zelve Jaar van 1566 tot *St. Truyen* een byeenkomst der Bondgenooten, daar zy, ten getaale van omtrent vyftien honderd te Voet en twee duyzend te Paard verscheenen, het geen de *Hertogin* hoorende, de Heeren van d'order ten Hoof ontbood, en daar zy haar 't meest aan gelegen liet leggen was de Prins van *Oragnien*, die haar een schriftelyk vertoog overleverde. De Wethouders van *Antwerpen*, van welke Stad de Prins overste was geworden, t'onvrede zynde, dat hy zo lang tot *Brussel* aan 't Hof wierd opgehouden, daar zy hem zelfs nodig hadden, zonden naar de *Hertogin*, met vriendelyk verzoek van den *Prins* van *Oragnien* wederom in hunne Stad te mogen zien, doch de *Hertogin* weigerde zulks, en wilde niet dat hy derwaards trek-

Geveinsde reden des Konings tegen de Prins.

De Bondgenooten verzamelen tot St. Truyen sterk zynde 3500 Man te Voet en te Paard.

trekken zoude. Ondertusschen namen de Calvinisten, door 't heele Land, de voornaamste Kerken in, en predikten in 't openbaar, zo dat de *Hertogin*, willende uit *Brussel* naar *Henegouwen* vlugten, door de wagt tegen gehouden wierd, die de Poorten hielden geslooten. Eindelyk werd, door 't tusschenspreeken van eenige vreedelievende Heeren, op den vier-en-twintigsten van Oegstmaand, tusschen de *Hertogin* en de bondgenoten een verdrag gemaakt, daar d'Onroomsche ten uyterste over verblyd waaren, dewyl het Land ontslagen zoude worden van *d'Inquisitie*, en den Koning moest een Placcaat wegens d'oeffening der Onroomsche Godsdienst maaken, het welk tot alle verzagting zoude strekken, *mits dat niemand iets tegens zyn Majesteit, zyne Staaten en Onderdaanen zoude onderneemen, maar dezelve met alle magt zoeken te handhavenen en te beschermen.* Waar op zy met eden zwoeren van hun verbond afstand te doen, welke Eed, in handen van den Prins van *Oragnien*, *Egmond* en *Hoorn*, en andere Heeren, daar toe gematigd, wierd afgelegt. Zo haast was de Prins niet tot *Antwerpen* gekomen, of hy vernam, dat tot *Brussel*, een vergadering der Gildens was gehouden, daar de *Hertogin* verbood, dat zich niemand, buyten de Stad, in vergaderinge van Onroomsche zoude laaten vinden, of zou het met de galg boeten, waar door veel onlust was gerezen. Om dit voor te komen maakte hy tusschen de Roomsche en d'andersgezinde, een verdrag, waar in hy de laastgemelde toestond, binnen de Stad Kerken te stigten, om hunne Godsdienst te oeffenen, doch moesten hun geweer afleggen, uytgesonderd een dag en rappier, die hen toegestaan wierd te draagen. De *Hertogin*, dit verneemende, was ten uyterste op *Oragnien* misnoegd, boven al om dat hy niet alleen het prediken, maar ook het oeffenen der Onroomsche Godsdienst, binnen de Vesten had toegelaaten, daar zy wilde dat men het eene slegts buyten, en 't ander gansch niet zoude gedoogen, doch de Prins antwoorde hier op, dat zulks al voor 't verdrag in swang was geweest, en ziende, dat hy haare Hoogheid zo qualyk voldeed, verzogt, *dat zy yemant anders derwaarts geliefde te schikken daar zy beeter af gediend mogte zyn.* Niet tegenstaande dit misnoegen, voeren de Nederduytsen en Waalen met allen yver in 't bouwen hunner Kerke voort, en ze ontroofden, tot *Doornik*, de Roomsche van al hunne

Het verdrag met de Hertogin en de Bontgenooten gemaakt.

Verdrag met de Prins en d'Onroomsche tot Antwerpen. *Hoofd fo.* 112.

Waar over de Hertogin misnoegd.

ne geestelyke Plaatsen, daar zy in de parochie Kerk preekende, ses duyzend Man in 't geweer deeden komen, die eindelyk door de *Graaf* van *Hoorn*, op de voorwaarde van 't *Antwerpse* verbond, bevredigd wierden, het welk veel Steden aannamen, doch de *Gouverneurs* der zelve, als doende tegens het bevel van de *Hertogin*, behaalden daar groote ongenade over. Uyt dit verdrag rees groote twist en oproer tusschen de Roomsgezinde en d'anderen, zo in de Steden als ten platten Lande, die malkander als wilde dieren verslonden.

Als ook op Hoorn en andere.

Oorzaak van veel bloed vergieten.

De Prins raad de Koning de vervolging af.

Prins *Willem* van *Oragnien*, vernemende dat *Alva* derwaarts op rys was om een groote verandering te maaken, en ziende dat in deeze gelegentheid de Onroomsche en zamen verbondene de sterkste begonden te werden, stelde een groot en omstandig verhaal op, betreffende het waare belang des Staats en de Godsdienst, daar hy wel in der daat (als een Christelyk Vorst) de Koning, alle vervolging tegens d'Onroomsche deed afraaden, maar ter andere zyde wierd hy swaarlyk beschuldigd, als overtreeden hebbende de wetten van zyn Meester, die hy by Eede beloofd had, als een trouw *Vassaal*, hier in te gehoorzaamen. Als ook, dat hy dit, niet zo zeer ten voordeele der Onroomsche opgesteld had, als wel, om zich eindelyk hoofd der t'zaamenverbondenen te maaken, daar hy zyn grootste belang in beoogde. Hier op trok hy naar *Holland* en *Uytrecht*, daar hy noch Stadhouder was, houdende daar dagelyks vergadering der Staaten, dat den Koning heel gevoelig maakte, ook wierd hy in de Raad niet vry gesproken van de Kerkschenderyen, het welk de Roomsche en d'anders gezinde, die aangaande 't stuk van *d'inquisitie* en 's Konings *Tiranny* malkander verstonden, grootelyks verwyderden. *Want wat kond' het hun lusten met deeze tot weernis der uytheemsche slavernye aan te spannen, als zy van hun eige Landsluyden, een onverdraaglyker juk; en 't uytroeyen van hunne Godsdienst, ten gronde toe, te verwagten hadden.* Ondertusschen had men ook veel werk om de Calvinisch gezinde, de tytel der *Augsburgse* Confessie te doen aanneemen, dewyl 't hen dan aan geen bystand zoude ontbreeken, het geen zy wel wilde doen, voor zo verre als 't met de H: Schriftuur over een kwam, gelyk het by de Propheeten en Apostelen, is achter gelaaten, doch niet verder, zo dat zy hier in malkander niet konden ver-

Hoofd 120 en 124.

staan.

ſtaan, maar ſtelde de zaak tot nader beraatſlaging uyt. De *Hertogin*, ziende dat de zaak geheel en al in 't wild liep, vond geraaden, om al de bediende een nieuwen Eed af te vergen, dat zy beloven moeſten de Roomſche Godsdienſt te handhavenen, de Kerkſchenders te ſtraffen, en de Ketters uyt te roeyen; maar de geene die dit afſloegen zou men genoodzaakt zyn aan 't gerecht te brengen. De Prins van *Oragnien*, de *Graaf* van *Hoogſtraaten*, en de Heer van *Bredenrode*, waaren de geen die den Eed wygerden, zeggende, dat zy die eens hadden gedaan, en dierhalven niet verpligt waaren deſelve te herhalen, welke laaſte te laſt wierd geleid, van buyten kennis der *Hertogin*, Krygsvolk geligt te hebben. Deeze weigering, gevoegd by de voorgenoemde reeden, bragt te weeg, dat de *Hertogin*, in alle ſtilte, haar verſterkte met Krygsbenden, die onder de Heer van *Noircarmes* naar *Valencyn* trok, daar de verbondenen, by *Ryſſel*, in 't Dorp *Waterlo*, insgelyks de hunne by een vergaderden, doch wierden alle door *Noircarmes* geſlagen en verſtrooid. De *Graaf* van den *Berge*, en *Bredenrode* dit hoorende, en ziende de uyterſte ongenade van hun Meeſter te gemoed, zogten alle middelen om zig met de *Hertogin* te verzoenen, doch vrugteloos, zy zeyde, *dat men zich niet ſchaamde onder de naam van getrouwe en Dienſtvaardige, de Kloosters te plonderen, het Koninglyk Geſchut en Wapenhuys aan te taſten, heirkragten te Velde te brengen, en van verſcheide Edelen geſtyft, het ontzag des Konings, en haar uyt het Land te verjagen, het geen zyn Majeſteit wel anders zoude verſtaan, en raad vinden, om met hulp der vroome Onderdaanen, deeze ſtoutheid te ſtraffen.* Naderhand ſtonden zy noch op een goede voet om genade te verwerven, door de voorſpraak van *Egmond*, hadden zy zich ten vollen aan des Konings believen willen onderwerpen, doch dat vonden zy te gevaarlyk, zo dat zy eindelyk tot daadelykheid geraakten, en *Bredenrode* dreygde de *Hertogin* met ſtoute woorden om haar tot *Bruſſel* te komen bezoeken.

Nieuwen Eed.

By Oragnien, Hoogſtraate en Bredenrode geweygerd.

Noircarmes verſlaat de Bondgenooten.

Nu lag alles in de grootſte ontſteltenis des waerelds, *Bredenrode*, en d'andere Hoofden met de Bondgenoten, ligtten zo veel Krygsbenden als 't hen mogelyk was dreygende verſcheide Steeden, t'overvallen, neemende de Gezanten der *Hertoginne* in hegtenis, en 't Graauw begon wederom de Kerken te plunderen. In *'s Hertogenboſch* verzeekerde *Bomberge* (een vermaard Hopman)

Volkome Vyandſchap der Bondgenooten en de Hertoginne.

zich van de Stads Sleutels, Geſchut, en Kogels, daarenboven hadden zy zich Meeſter willen maaken van *Vliſſingen*, *Walcheren*, en *Middelburg*, doch wierden door *Beauvois* in 't gezigt van *Antwerpen*, des Prins van *Oragnien* en des *Graave* van *Hoogſtraaten*, in 't Dorp van *Ooſterweel* geſlagen. Door deeze ſlag vlugten veel Onroomſche naar *Antwerpen*, die tegens de Roomſche, op de *Meere*, een wreede onderneeming beſlooten hadden, doch wierden wederom vereenigd. Dit ſchrikkelyk Landverderf, wierd tot *Amſterdam*, met de allergrootſte hevigheid gevolgd, daar *Bredenrode* te ſluyp in quam, om te zien of hy daar in die verwarde tyd geen bevordering konde maaken, by welk een gelegentheid hy het oppergezag der Soldaaten verkreeg, het geen Prins *Willem* deed weeten, dat hy daar toe geenſins verſtond, en wel reden daar over aan *Bredenrode* zelfs zoude geven. Den Prins, zynde een der verſtandigſte en ſtaatkundigſte Vorſten zyner Eeuw, wel ziende, dat de Staaten des Lands den Koning geen gelt zouden opbrengen, om tegens d'Ingezeetenen te oorlogen; dat de Koning hem als de grootſte oorzaak hield deezer onluſten; dat het een Monarch was, die men nooit tot waare vergiffenis beweegen konde; dat hy onder de gehoorzaamheid des Konings blyvende 't leeven, en het kleyn overſchot zyner goederen quyt zoude raaken; dat de komſt van *Alva*, die dagelyks naderde, af te wagten, voor hem al te gevaarlyk was; dat hy de zyde der Bondgenooten omhelzende zich in korten tyd, met meerder luiſter en ſchatten verheerlykt zoude zien, als die zyn Voorvaderen bezeten hadden, *en dit hy ten dien einde geen beter dekmantel konde gebruyken als die van de Calvynſche Godsdienſt, waar van*, zegt den Hiſtorieſchryver *Reyd*, *den Prins noch weinig ſmaaks had.* Zyn grootſte werk was om de Luitherſche gezinden met die der Calvyniſche geleerdheid te vereffenen en in een te ſmelten, daar hy al lang in 't geheim over gedoeld had, te meer, dewyl de Overigheid van *Leyden*, openbaarlyk, den 25 *January* 1567 verklaard had, dat zy geen andere *Religie* wilden belyden als de opregte *Augsburgſche Confeſſie*. Doch men wiſt ganſch geen middel omtrent het Nagtmaal te beraamen: Daar na voegt hy zich openbaar by d'Onroomſche, hen vertoonende, by aldien zy vyf of ſes tonnen ſchats in weinig dagen by malkander konden brengen, hy middel zag van uytkomſt, het geen die gemeen-

Antwerpſe en Amſterdamſche oploopen.

Waare Reeden van des Prins afval tegens de Koning.

Reyd fo. 4. 5.

Borre 11. 76.

Voegt zich by d'Onroomſche.

Hoofd 143.

meente niet wilde aan den Prins vertrouwen, of zeide eerst te moeten weeten wat zyn Doorlugtigheid daar mede zoude uytvoeren. *Oragnie*, t'Edelmoedig van inborst, antwoorde, dat de geheime ondernemingen, die hy daar door meende uyt te voeren, zulks niet toelieten, en ziende dat deeze voorslagen niet wilden gelukken, begaf zig den 11 *April* 1567 in alle stilte naar *Breda*, en van daar naar *Duytsland*, op zyn goederen. Zo haast dit gerugt zig verspreide, vlugten een meenigte Onroomsche menschen uyt de *Nederlandsche Provintien*, d'een Oost en d'ander Westwaarts, dewyl zy nu van hunne hulp en uyterste troost waren beroofd, en schoon de Keyzer en eenige Duztsche Vorsten door hunne tusschenspraak, de *Hertogin* zogten tot vereeniging te beweegen, 't mogt niet helpen, maar *Margareta* deeze gelegentheid waarneemende, zond in de magtigste Steden bezettingen, en deed al de Onroomsche Kerken afbreeken; de Kloosters en geweide plaatzen die zy ingenoomen hadden, wederom inweyen, en zette de Munniken en Priesters wederom in hunne Plaatzen, doch zo haast als zy de komst van *Alva* tot *Brussel* vernam, en ziende dat haar gezag hier door geheel en al te niet liep, verzogt zy den Koning om van haar dienst ontslagen te zyn, 't geen hy haar toestond, zo dat zy de *Nederlanden* verlaatende, naar *Italien* trok. Na dat *Alva* eerst de geweldigste middelen in 't werk had gesteld om de *Vrye* gemoederen met geweetens dwang te vervolgen, daagde hy in den beginne van 't Jaar 1568 den Prins *Willem* van *Oragnien*, en d'andere gevlugte in, leggende hem te last, *dat hy 's Kyzers en 's Konings Eed ter zyde stelde, en zig voor hoofd der wederspannigen had opgeworpen; dat hy na 's Konings vertrek reeds had beslooten de Regeering t'onderkruypen, den Koning daar uyt te jaagen, de Landzaaten onder den duym van degenegentheid tot hunne wettige Heer onttrokken; d'Edelen opgeruyd: Zyn huyzen in* Breda *en* Brussel *tot het zamenrotten verleend: de Muyters in zyn bescherming genomen, d'oeffening van verscheide Ketteryen tot* Antwerpen *ingevoerd: het bouwen van Onroomsche Kerken toegestaan: en het ligten van geld, tot betaling van de oproerige Soldaaten gedoogd.* Oragnien antwoorde, *dat deeze indaging tegens de Wetten van 't Roomsche Ryk waare, daar hy een lit van was, uyt reeden dat men hem by verzoek van overzending moest vorderen, als ook strydende tegens d'order van 't Gulde Vlies, dewyl de beschul-*

De Prins vlugt na Duytsland.

De Hertogin verzoekt ontslaging van haar bewind.

Beschuldiging des Prins van d'Alva.

Oragnien antwoord.

schuldigde, een litmaat daar van zynde, niet in hegtenis kan werden genomen, als met bewilliging des Opperhoofds en ses medeleden, dat hy zyn Zoon tegen alle Wetten en Privilegien der hoge Schoole weggevoerd had; dat hy ongehouden was te gehoorzaamen, zo haast den Koning de handveste vertrapte daar hy op gehuld was; en dat hy aan de Keyzer en Ryksvorsten bereid was te recht te staan. Dit vervolgde de Prins met een omstandig verweerschrift, daar hy al zyn reeden van verandering bybragt, doch wierd niet te min van *d'Alva*, op den hals, met verbeurdmaking zyner goederen gebannen.

Zoekt hulp by de Duytsche Vorsten.

Ondertusschen had hy met grooten yver ook eenige *Duytsche* Vorsten om hunne bystand, met een omstandige redeneering verzocht, het geen hem wierd toegestaan. *Graaf Iohan* van *Nassauw*, verpande ten dien einde zyne Heerlykheden om geld te ligten.

Verkoopt zyn Goederen.

De *Prins* verkogt zelfs kleinodien, Zilverwerk, Tapyten, en kostelyk Huysraad.

Graaf Lodewyk van Nassauw valt in Groeningerland.

Graaf Lodewyk wierd met de penningen aanstonds afgezonden om Krygsvolk te werven, daar hy mede in *Groeningerland* valt, voerende in zyn Vaandels de woorden, *nu of nimmermeer.* Hier wierd hy Meester van 't Huys te *Wedde* en *Dam*, van waar hy aan de Staaten der Ommelanden gelt verzogt, en weinig dagen daar

Verslaat de Spanjaards.

na kwamen de *Spanjaards* onder de *Graaf* van *Arensberg*, om hem te verjagen, die hy overwon, en groote buyt op de verslagene behaalde, doch moest het boeten met de dood van zyn Broeder *Graaf Adolph.* Den Keyzer hoorende, dat het Land

Hoofd 179.

door zo fellen begin van Oorlog wierd overstroomd, deed *Graaf Lodewyk* weeten, dat hy aanstonds uyt *Groeningerland* zoude trekken, op straffe van de Ryksban.

Misslagen van Graaf Lodewyk.

De *Graaf* dit niet veel ter harte neemende, schoof de schult op zyn Broeder, en bleef daar vertoeven, zo dat de agterstallen der Krygsbenden dagelyks vermeerderden, daar hy in *West-Vriesland* vallende, geld en gunst had konnen vinden. Dit bevel des Keyzers sterkte *Albaas* trotsheid, die zelfs met een Leger optrok om den *Graaf* uyt die *Provintie* te jaagen, maar *Graaf Lodewyk*, hem verneemende, deed al zyn Oorlogstuyg en Veldgoed opneemen, en voor af naar *Jemmingen* aan den *Eems* zenden, daar hy zich stark begroef, doch wierd

Word van d'Alva tot Jemmingen geheel en al verslagen.

door *Alva* en zyn Leger, vervolgd, die van de schans meester wordende, den *Graaf* met al zyn Volk verspreyde, en tot op 4000 man na alles dood sloeg, of gevangen nam, daar nevens be-

bekomende al hun geſchut legerpaarden, gout, geld en veel gemaakt zilverwerks van *Graaf Lodewyk*, die het ter naauwer nood, en met het grootſte gevaar zyns leevens, over den *Eems* ontquam; ook was hier dat van de *Graaven* van *Schouwenberg* en *Hoogſtraaten* by, zo dat de *Spagniaarden* een magtige buit in deze overwinning behaalden.

Prins Willem wapend zich.

De Prins van *Oragnien*, de tyding gekregen hebbende, hoe ſchriklyk zyn voorzegging, in 't wreedelyk vermoorden der *Graaven* van *Egmond* en *Hoorn*, was uytgevallen, en dat men zo veel Groote Heeren had door 't ſwaard ter dood gebragt, ſtond heel verbaaſt, en had, zo eenige willen, gezegt, nu deeze voornaamſte hoofden van kant zyn, zie ik kans om de *Nederlanden* te winnen. Ondertuſſchen had hy onophoudelyk bezig geweeſt, om Volk te ligten, die buyten het overſchot van zyn Broer *Lodewyks* Volk, een Leger uytmaakten van vier-en-veertig Vaandels Hoogduytſchen, dat den wilden *Graaf* van der *Mark*, Heer van *Lumey*, met een goet getal Ruyters verſterkte, die zo verbitterd was, dat hy de grootſte wreedheid aan Prieſters en Monniken pleegde. Hier quamen nog een goet getal *Franſen* en andere by, zo dat hy op de monſterplaats, by 't Klooſter *Rommersdorf*, in 't Land van *Trier*, zyn Krygsbende ſterk bevond ten getalle van achtien duyzend Voetknegten en zeeven duyzend Ruyters. Dit heir was nu van alles voorzien, uytgenoomen van geld, zo dat hy daar, zonder iets uyt te regten, moeſt blyven leggen en 't Krygsvolk begon reeds onder de hand te muyten, waar door hy genootzaakt wierd om eenig geld te bezorgen: en, ziende, dat de meeſte beloofde penningen der Onroomſche niet wierden gezonden, bedagt een middel, om zich op een andere wyze by de *Nederlanders* bemind, en de gemeente by de *Spanjaards* hatelyk te maaken, tot uytvoering van zyn langduurige onderneeming. Hier toe gebruykte hy de pen, ſchreef verſcheide verantwoord ſchriften, en deed veel Boekjes uitſtrooijen, *dienſtig om de verbolgentheid des Volks te doen boven komen.* Dit gedaan zynde breekt hy met zyn Leger op, dat ſlegt van geſchut en voorraat voorzien was, trekt over den *Rhyn*, met gedagten, om zyn weg door *Luyk* te neemen, het geen hem mislukte, en in de grootſte verleegentheid bracht, zo dat hy tuſſchen de *Waal* en den *Rhyn* moeſt blyven leggen, daar zyn Volk niet alleen begon

Hoofd 195.

De Prins breekt op en trekt over den Rhyn.

Oproer in zyn Leger.

gon te mompelen, maar met dadelykheden malkander griefden, zo dat hem zelfs zyn rapier van 't lyf wierd geſchooten, doch door 't geld, dat *Graaf Lodewyk* trok, wegens 't aanranden van eenige Schepen, op den *Rhyn*, geladen met koſtelyke *Italiaanſche* Koopmanſchappen, het welk hy aan zyn Volk deed uitdeelen, raakten zy een weinig tot bedaaren, terwyl *d'Alva*, met een gelyk getal Soldaaten tot *Maaſtrigt* ſtond, die, van gedagten zynde dat 's Princen Volk verliep, en hy by gevolg niets zoude uytregten, voorzag alle de omleggende Steden met bezetting, om in tyd van nood voor een overrompeling veilig te zyn. Zo haaſt *Oragnien* hoorde dat *d'Alva*, een brug over

Trekt over de Maaze.

de *Maaze* had geſlagen, en al 't platte Land aan d'andere zyde deed ſlegten, trok hy den 5 *October* 1568 door 't waater, en de ſtroom, in der nacht by *Stokhem*, over de gemelde Rivier, naar de *Brabandſche* kant, doende al zyn geſchut onder 't waater doorſleepen. Deeze ſtoute onderneming ſcheen den Vyand onmogelyk, en konde niet gelooven dat een Leger, met zo veel omſtandigheden, als Vogelen over een halve Zee konde vliegen. 's Princen meening was om dien zelfden dag nog den *Hertog* van *d'Alva* ſlag te leeveren, doch de Krygsknegten waaren te zeer vermoeid, en eenige hadden veel waater in 't lichaam gekregen, zo dat men tot des anderen daags uyt-

Heeft gebrek van leevensmiddelen.

ruſte, en wanneer *d'Alva* zyn optocht vernam, deinsde hy, en begroef zich, met gedachten om den *Prins* te verduuren, zonder een Veldſlag te waagen. Welke laaſte dit ziende, en verlegen om geld en levensmiddelen zynde, trok van daar heen en weder, en eindelyk door *Braband*, *Henegouwen*, *Picardyen*,

Trekt wederom naar Duytſland.

Champagnien en *Lotteringen*, naar *Duytſland*, op *Straatsburg* aan, zynde van den *Hertog* tot aan de *Franſche* bodem vervolgd, in welke tuſſchentyd dan d'een en d'ander eenig voordeel op malkanderen behaalden, doch 't is aanmerkelyk dat deeze Legers, tot viermaal toe, zo na by malkander waaren leggende, dat zy zich wederzyds met grof geſchut begroeten, zonder ooit ſlag

Maakt alles tot geld om de Soldaaten te betaalen.

te leeveren. In *Vrankryk* was *Oragnien* door de *Hugenoten* hulp van Volk en geld beloofd, doch 't een nog 't ander volgde niet, door dien de Koning tegens hen in Oorlog was, zo dat den Prins zyn zilverwerk, geſchut, rystuyg, ja al wat los was, tot geld maakte; verpandende aan de voornaamſte Bevelhebbers het Prinsdom

van

van *Oragnie*, en zyn andere Heerlykheden, tot verzeekering van d'agterſtallen, die hy hen ſchuldig was, om de muytmaakende Soldaaten zo ver te vergenoegen als het mogelyk was, ſtellende de reſt met beloften te vreden, doch deeze ziende, dat zy hoopeloos, en zonder ſoldy, hun leeven moeſten wagen, trokken ieder huns weegs, uytgezonderd tien of twaalf honderd Ruyters, die hem getrouw bleven, met dewelke hy zig, nevens zyne Broeders, by den *Hertog* van *Tweebrugge* voegde, en in *Vrankryk* tegens de Koning trok. Even voor de nederlaag der gemelde *Hugenooten* tot *Moncontour*, begaf hy zich, wederom van daar, in onbekend gewaad, naar *Duytſland*, daar hy, uyt d'Advocaat *Paulus Buys*, van *Leyden*, by hem gezonden, hoorde, dat den *Hertog*, na des *Princen* vertrek, zyn meeſte Volk had afgedankt, en eenige, tot hulp des Konings van *Vrankryk* gezonden; dat hy den Koning veel geluks had gewenſt over het dempen der Ketters, ten welken einde hy alle tekens van vreugden had aangeſteld, enz. Doch *d'Alva* was in zyn meening bedrogen: want de Prins hebbende wederom onder de hand geld bekomen, ruſte in 't begin van 't Jaar 1569, op 't aanraden van *Vrankryks Admiraal*, eenige Scheepen toe, bemannende dezelve met de verloopene Ambagtsluyden en andere gevlugte *Nederlanders*. Onder al de aangeſtelde Bewindsluyden, had hy voor zyn Stadhouder en *Admiraal* aangeſteld *Adriaan van Bergues*, Heer van *Dolhain*. Dit baarde onder eenige der Roomſchgezinden veel opſpraak, *ſcheldende op d'achtbaarheid die hy zich aanmaatigde, van een Stadhouder en* Admiraal *over een Vloot te ſtellen, om tegens een Land te ſtryden, daar hy ganſch niet meer gezag had, als d'andere Vaſalen des Konings, dat wel een Souverain tegens zyn Vyand een Oorlog begon, maar dat hem, die maar een byzonder Prins en Stadhouder des Konings was, niet voegde zyn eige Land aan de Rovers en vrybuyters ten prooy te geeven.* Dit mompelen vermeerderde, wanneer de Bevelhebbers in Zee geſtooken, alle de Scheepen, die hen, met *Hollandſche* goederen ontmoeten, tot buyt maakten, gelyk zy ook in 't *Vlie* leggende, deeden met d'Ooſterſche Vloot, omtrent de ſeſtig Scheepen ſterk, die zy overvielen, en rantzoen afperſten, als ook kort daar na met nog een Vloot van veertig zeilen, die het zelfde lot te beurt viel, waar door zy de naam van *Waater Geuzen*

Word daar van verlaaten.

Trekt na Vrankryk.

Waar over d'Alva vreugde teekens aanſteld.

Wat de Roomsgeſinde zeggen van de Prins.

Lagrime. del ſigr: Raparini. p. 107.

Hooft 209.

Onpartydige goederen ter Zee geroofr.

be-

Krygen de naam van Waater-Geuzen.

bequaamen, daar zy hunne verwoedheid mede wilden uytdrukken. *Hoe*, zeiden de Roomſche wederom, *nu ziet men hoe het de Hoofden en Bevelhebbers om buyten, en niet om de Godsdienſt te doen is; willen zy een gezuyverde Religie aan den dag brengen, zo moeſten zy de Chriſtelyke pligt niet te buyten gaan, van goederen te rooven, die niet alleen d'onpartydige toebehooren, maar ook hunne eige Bondgenooten; zy zullen om de ambitie van weinige een eeuwigduurende haat van geheel Europa op haar hals haalen, en al de Mogentheden tot hunne Vyanden krygen enz.* De andere beantwoorde dit, met te zeggen, dat den Prins wel ſcherp bevoolen had zulks niet te doen, en als hy 't gewaar wierd, de ſchuldige daar over met alle ſtrengheid zou doen ſtraffen, doch wat hier van zy, ik vind niet dat yemand daar eenige de minſte ſtraf heeft over geleden. Prins *Willem* in zyn gewoonelyken yver voortvaarende, ſond in 't begin van het Jaar 1570 *Sonoy* en anderen in *Holland* en 't *Stigt*, om zo veel geld te ligten als in hunne magt was, onder voorwaarden, *dat het hun, zo de zaaken een keer naamen, in 't omſlaan der gemeene laſten, tot betaaling zoude ſtrekken*, ook *zoude hy voor zyn Doorlugtigheid geld op handſchrift leenen; mits dat zy eeven lang ongehouden tot wedergifte, als van haare goederen in* Nederland *verſteeken bleven.* Hier in queeten zich eenige Leeraars der hervormde Godsdienſt zo yverig met de gemeente in te prenten, *dat een opregt gewiſſe niet ledig konde ſtaan*, andere, gedreeven van den geeſt der Eerzugt, *waanden voor geen goede Chriſtenen te gaan, ten waare zy hier in hunnen yver beweezen*: Daar waaren 'er, die, noch door 't een nog door 't ander beweegd, op 't genot van veiligheid voor hunne Scheepen en goederen ter Zee, zagen. Maar die 't meeſt bezaaten, ſcheiden 'er naauwelyks af, zich gelaatende ſchielyk verarmt te zyn, uyt vreeze van, met ſtukswys te geeven, 't geheel in der hag te ſtellen. Ook wierden 'er eenige gevonden die niet volkomelyk, maar ſlegts voor eenige Maanden, bewilligden. Eindelyk kregen zy 't woord van eenige om een taamelyke ſom te zullen geeven, zo haaſt als *Oragnien* een Leger by een zoude hebben.

Oragnie zoekt geld in Holland en 't Stigt.

Hooſdf. 210.

's Princen Vloot gaat wederom op roven uyt.

Dit gaf de Prins nieuwe moed, en ruſte in 't begin van dit Jaar de Vloot wederom uyt, gevende aan ſommige *Capitains Commiſſie* om vry te kaapen, mits dat hem het tiende deel zoude uytgekeerd worden, van dewelke eenige Zeerovers tot *Hamburg* wierden opgehangen. Ook klaagden verſcheide andere

dere Mogentheden over dit openbaar geweld, zo dat hy raadzaam vond, om den *Admiraal* t'Huys te houden, en een ander, *Fiennes* genaamd, in zyn plaats te ſtellen, met bevel, om niemand, als die van *d'Alvaas* aanhang, te beſchaadigen. d'Eigenbaad wierd hier meede niet weggenomen: want eenige *Capitains* roofden wederom in 't *Vlie*, tien Hulken met Stokviſch; noch drie Vlielanders, drie Lootsbooten, en een Boeyer met Haaring. Zeeven of agt groote Scheepen overweldigden ze, die groot rantzoen moeſten betaalen. Niet minder boeten zy hunne Roofluſt elders ter plaatſen, daar zy twee *Spaanſche* Scheepen, en „ twintig Haringbuyzen meeſter werden, en weg ſleepten; 't „ geweld aldus in ſwang, maakte ook het bedrog gaande; en „ twee Burgers van *Amſterdam*, met naamen *Jan Koenenszoon* en „ *Jan Bethjanszoon*, ruſten een Schip toe; dat zy ten deele tot „ *Antwerpen*, ten deele in *Zeeland*, *met verlof des Prinſen*, *door toe-* „ *doen van* Sonoy, met *Spaanſche* en *Italiaanſche* goederen bevragten, „ om ze d'eigenaaren t'ontvoeren, en de helft van de buyt te „ genieten. Maar noch weder nog wind wilde hard aan deeze „ dubbelheid houden, in dier voegen, dat het, in plaatze van *Emb-* „ *den*, daar 't gemunt was, tot *Rochelle* moeſt in loopen, *alwaar* „ *zy de goederen*, *om half geld te geeven*, *luttel meer dan de ſmaat van* „ *zoo veragt een handel over wonnen.* Ja, de rovery ging nog verder: want zy gewend zynde zonder ſlag of ſtoot veele koſtelyke goederen te bekomen, verlokten *'s Princen* eige Matroozen, die eenige Scheepen vermeeſterden, en zeilden 'er mêe weg.

Hoofd Neder: Hiſt: fo. 216.

In deeze tuſſchentyd had de Prins zyne vertrouwelingen wyd en zyd door de *Nederlanden* gezonden, om de gemoederen der Ingezeetenen te doorgronden, waar van *Sonoy*, in 't Land van *Cleef*, en de Raadsheer *Baſius* in *Noord-Holland* te voornaamſte waaren, *Sonoy* en eenen *Hugtebroek*, *tot* Uytrecht *gekomen zynde*, *ſtookten al wat zy mogten*, *om hen de Prins te doen toevallen*, *doch te vergeefs.* *Baſius* deed insgelyks te *Hoorn* en *Enkhuyzen*, doch was van geen meerder vrugt. De Vloot, de heele winter meeſt in Zee geweeſt zynde, kiampte in de Lentemaand, voor *Texel*, dertig groote Scheepen aan, die zy veroverde, waar onder acht, die van *'s Princen* Broeder, *Graaf Lodewyk* zelfs vry-gely-brieven hadden, doch zy wierden door *Boshuyzen*, *Admiraal* van *Amſterdam*, te gemoet gevaaren, om hun-

Sonoy en Baſius om de gemeente tot opſtand te bewegen.

's Princen Volk roven 30 Scheepen, waar onder acht die vry gelv brieven van zyn Broeder Lodewyk hadden.

hunne onverdragelyke geweldddaaden tegen te gaan, die hen meest alle vernielden of met zich sleepten, zo dat de Prins, geen meer raad weetende om in zyne voorneemens te zegepraalen, eindelyk besloot, de Noordsche Koningen door een Gezantschap te bewegen, om hem agt Schepen toe te zenden, die antwoorden van zich met de zaak niet te willen bemoeijen. Te Land geschiede geen minder geweld door 't plunderen der gehugten en Dorpen, *zo dat d'onnozele Landzaaten, van d'eene zyde de zonde der dwinglandy ontgolden, en aan d'andere zyde droegen z'er d'overlast van.*

'*s Prins gezinden rusten weder een Vloot uyt.*

* *De Ryk, Duyvel en Jan Syverzon.*

Zo haast was Nieuwe Jaarsdag iet genaderd, of de Prins, hebbende de verzaamelplaats der nieuw aangeboude Vloot in *Engeland* beraamd, zond drie * *Amsterdammers*, yder met een Schip, en *Willem de Blois van Treslong*, met een van tnegentig lasten, en zestien gootelingen derwaards, welke laastgemelde, gevoegd by de meer gemelde *Graaf* van der *Mark*, nu 's Princen *Admiraal* veel aanhang in dat Koningryk kreeg, schoon hem, en de zyne, van de Koningin, het Land en eenige lyftogt verboden wierd, waar door zy zich eindelyk genootzaakt vonden te vertrekken, zeilende aldus naar *Texel*, van daar, door verandering van weer en wind, naar de *Maaze*, en wierpen op den eersten *April* het Anker voor den *Briel* uyt, daar de *Graaf* een Koopman opnam, om in de Stad te zenden, en d'overigheid te verzoeken van gevolmagtigde by hem te schikken, het geen die van den *Briel* niet zonder groote vrees deeden, door dien den uytzender hen had wys gemaakt, dat 'er wel vyf duysend Soldaaten op de Vloot waaren. De *Graaf* eischt aanstonds de Stad op, uyt de naam des Prins, als Stadhouder des Konings. De gevolmagtigde hebbende maar twee uuren tyd om met hunne Meesters de zaak t'overleggen, talmden zo lang, tot dat de *Graaf* met geweld voor de *Noordpoort*, pek, rys, en stroo deed werpen, en in de brand steeken, en toen met een swaare mast liet oploopen, trekkende aldus, des avonds, in de zelve, en *Treslong* de *Zuydpoort* in. Hier ging men aanstonds aan 't plunderen, de *Graaf* gaf 't Volk den lossen toom, daar liep een hoop in ryke Burger huyzen om buyt te haalen, daar weer een andere naar de Kerken, en Kloosters, roovende Koorkappen, Carsuyffels, en veel kostelyke misgewaden, daar uyt. De Beelden, Kandelaars van zilver, en diergelyke Altaar-cieraden, wierden alle in de

Komt voor den Briel.

Winnen de Stad.

Schee-

Scheepen gefleept, ja hy gebood zelfs de Stad in brand te ftee-ken, het geen hem door eenige bezaadigde Bevelhebbers belet wierd, met hem te vertoonen, dat by aldien zy in der yl de veften verfterkten, zy een voet hadden, om vorder de *Nederlanden* in te dringen, 't geen eindelyk wierd beflooten, en daar nevens den Prins op het fpoedigft t'ontbieden, die, dit hoorende t'onvrede was, dewyl zy 't buyten zyn order gedaan hadden, en de tyd nog t'onryp vindende, om de vrugten van zyn verlangen te plukken. Waarlyk mag dit alleen de groote beftiering van de Almagtige God, en geen dapperheid genoemd werden, die ons door deeze onwaardeerbaarfte gunft, de grondfteen leide, van de Heerlyke VRYHEIDT, zynde het befte goed dat Godt aan de Menfchen gegeeven heeft.

Dit gerugt verfpreide zich aanftonds door de *Nederlanden*, en veroorzaakte groote vrees onder d'een en d'ander gezinden. Tot *Uytrecht* muyten de *Spanjaards*, wegens hun agterftallen, en meenden de Stad te plunderen, doch het wierd door *Boffus* belet: Die daar na, op bevel des *Hertogs* van *d'Alva*, den *Briel* meende te herwinnen, maar vrugteloos, doch overrompelde *Rotterdam* en *Delfshaven*, daar hy in d'eerfte Plaats, omtrent drie honderd Burgers vermoorde, en in d'andere alle wreedheden pleegde, die in een Mencfh gevonden konnen worden.

Opftand tot Uytrecht.

Boffus wreedheid tot Rotterdam en Delfshaven.

Aan d'andere kant trokken de Prinsgezinden *Vliffingen* in, deeden *Pedro Pacieco*, hier vooren gemeld, ophangen, het geen *Treflong* doordreef, om dat *d'Alva*, zyn Broeder, in den Jaare 1568 onder andere Edelluyden, had doen ombrengen, het welk hy, in zyn Neef, dusdanig wilde wreeken. Daar na wierden zy ook Meefter van *Enkhuyzen*, waar door zy ter dier tyd, de drie befte Zeehavens, der *Nederlandfche Provintien* bequaamen, vervolgende aldus met al d'andere Steden, doch in *Gorkom* pleegden zy veel fchandelyke misdaaden aan de Geeftelyke, en Roomsgezinde Burgers, die in 't Slot gevlugt zynde, zich, mits behoudende 't leeven, overgaaven. *Maar deeze verovering heeft men met allerley lafter van tugteloofe ongeregeldheid, en uytgelaate moetwil befmet. Twee van de Burgers werden op de Merkt, met de koorde geftraft; d'andere op rantfoen geftelt, de Droft, zyn Huysvrouw, zyn Dochter, en een-en-twintig geweide Perzoonen, na den Briel gevoerd. De fmaad, de mishandeling, en overgroote vinnigheid,*

De Prinsgezinden trekken in Vliffingen.

[illegible] der Prinsgezinden tot Gorkom [illegible]

heid, aan deeze geestelyke gepleegt, bewyzen (*zo men op de* Spaansche *Schryvers vertrouwen mag*) *dat het aardryk geen ongedierte zo fel voed, als de Mensch is, die, bereeden van de boosheid zyner woeste lusten, teffens God en zyn eere vergeet. Want als zy* (*uyt genomen een of twee, die 't Pauselyk Geloof verzaakten*) *al te zaamen ten halve geworgt, na verscheide quellingen, in een Klooster schnur den ganschen nagt over zieltygende in de strop gehangen hadden; leuterde noch de Soldaaten zoo wreed een dartelheid, dat zy d'een de neus, d'ander d'ooren, de derde de Mannelykheid van deeze of dien Munnik, den Beul afvorderden, en zo doende den Geus speelden, en fraay beveederd, met die leeden op den hoed, in de Stad keerden.* O grouwzaame uitwerkinge van Menschen! die zich met de naam van Christenen bekleden, en onder de naam van beschermers der Godsdienst hun pligt niet alleen vergeeten, maar met het bloed hunner Medeleden zich zo schandelyk bemorssen. Egter zyden zy nog dat men niet tegen den Koning, maar tegens *d'Alva* de Waapenen opgenomen hadde; om *Vryheid* van Godsdienst te verkrygen, en gekomen was, om d'Ingezeetenen van 't *Spaansche* juk t'ontslaan, daar zy zo schrikkelyk onder gemarteld wierden: dusdanig speelden eenige de rol van geveinsdheid, ten voordeel van hun belang. Dit bragt zo veel schrik in de vryborstige *Nederlanders*, dat men onophoudelyk naar middelen zogt, om zich op d'een en d'andere wyze van de dwingelandy t'ontlasten. Want daar men aan d'eene kant zo onmenschelyk door *Spagnien* was onderdrukt met *d'Inqusitie*, en andere voorgemelde euveldaaden, wierd men aan d'andere kant onder 't voorgeven van de VRYHEIDT te zullen verkrygen, met strop en swaard vervolgd, daar men *Lumey* wel de meeste schuld van heeft willen geven; *die by wildernis en euvelmoede groeide; want hy gaf uyt, dat hy in had; en fokte, met zyn averechts voorttreden, Krygsluyden aan, die hunne Oversten in schand' en schelmery geleeken.* Prins *Willem* had ondertusschen zyn Broeder *Graaf Lodewyk* van *Nassauw* naar *Vrankryk* gezonden, die met den Koning *Karel* een geheime overeen-komst tot *Fontaine Bleau* maakte, waer in zyn Majesteit zich verpligte, een goet getal Krygsknegten tot zyn hulp in de *Nederlanden* te zenden, en, dat de *Fransche* Landpaalen tot aan den *Rhyn*, en *Hollandt*, *Zeelandt*, *Vrieslandt* en *Uytrecht* aan de Prins zoude blyven, zo dat dezelve benden schie-

ſchielyk afquamen zakken, en de Steden *Valencyn* en *Bergen in Henegouwen* overrompelden. Doch, den *Hertog* van *Alva*, dit verſtaande, beſloot hem in de laaſt genoemde Stad, niet tegenſtaande, dat den Prins, voor de tweede reis, nu wederom zelver, met een aanzienlyk Leger, over de *Maas* quam trekken, en alle middelen aanwendde, om zyn Broeder en de Stad daar mede t'ontſetten, maar vrugteloos, dewyl, het zelve hem door gebrek van geld, tot een laſt ſtrekte en genoodzaakt was, 't Volk af te danken, laatende *Roermonde*, *Mechelen*, *Dendermonde* en *Leuven*, welke Steden, hy op deeze tocht veroverd had, ellendelyk in de handen des ongenadigen *Hertogs* vallen, en moeſt ook, by verdrag, den 19 *September* de Stad overgeeven. In deeze tuſſchentyd bemagtigde de *Graaf van den Berge* eenige Steden in *Gelderland*, en andere in *Zutphen*, *Overyſſel*, *Vrieſlandt* en *Hollandt*, in welke laaſte *Provintie* men beſloot, dewyl de meeſte Steeden nu aan 's Princen zyde waaren gevallen, om in 't zelve Jaar 1572 tot *Dordrecht* een byeenkomſt te houden, niet als in oude tyden, wanneer diergelyke vergadering alleen beſtond in de Edelen en de afgezondenen der ſes groote Steden, te weeten, *Dordrecht*, *Haarlem*, *Leyden*, *Delft*; *Amſterdam* en *Gouda*, maar men voegde hier nog by de gemagtigden van *Gorkom*, *Alkmaar*, *Oudewaater*, *Hoorn*, *Enkhuyzen*, *Medenblik*, *Edam* en *Monnikendam*, met de zelve magtgeeving als d'andere. Naderhand heeft men ook goed gevonden de Steeden *Rotterdam*, *Schiedam*, *Schoonhoven*, *Briel*, *Purmerend*, *Woerden*, *Naarden*, *Muyden* en *Weeſp* hier by te voegen, doch de laaſtgemelde vier Plaatzen, nevens *Oudewater*, hebben, om de groote onkoſten der bezending, zich daar van onthouden, 't geen hen zederd menigmaal berouwd heeft. Hier deed *Philippus* van *Marnix*, Heer van *St. Aldegonde*, uyt naam van de Prins, een voortreffelyke aanſpraak, daar in vertoonende de noodzaakelykheid van 't *Stadhouderſchap*, het geen de Prins, wegens de Koning, wettiglyk toebehoorde; dat men hoopte, hier door, de luyſter der oude *Vryheidt* wederom te verkrygen, die de *Spagniaarden*, met ſchandvlekken der ſlavernye, beklad hadden, tegen, d'aard, inborſt, en reden der *Hollanders*; dat de Legers, die den Prins met een goede inzigt te Velde gebragt hadde, van honger en wanhoop waaren verſmolten, by gebrek van geld en toevoer, het geen hem zelfs had uytgeput.

De Prins trekt voor de tweede reize over de Maas.

Is genoodzaakt zyn Volk wederom af te danken.

Eerſte vergadering der Staaten van Holland, tot Dordrecht.

Daar de kleine Steden ook gezag krygen.

Doch vyf der zelve blyven om de koſte daar uyt.

Aldegonde zyn voorſtel in de vergadering tot Dordrecht.

Hier nevens gaf hy ook voor, hoe dat, door Gods genaade, de oogen veeler Steeden geopend waaren, die zich tegens den TIRAN verklaard, en den hooggemelden Prins vuuriglyk t'haarer hulp aangeroepen hadden, verzoekende vorder, dat haar Ed: Groot-Mog: geliefden de nodige penningen te bezorgen, waar door hy een gewisse hoop beloofde van haast tot bloeyender welvaart dan ooit te geraaken. Doch, het grootste oogwit was, dat den Prins nieuw Krygsvolk had aangenomen, die hy drie Maanden geld op hand beloofde, welke hy aan de Staaten verzocht te betaalen, of zo niet, maar een, en voor d'andere twee verzeekeringe op uytheemsche Vorsten, of borgtogt van eenige Steden in *Nederland*: maar, dewyl men geen vreemde Mogentheden vertrouwen konde, om onderpand te geeven, vond hy geraaden, dat de Steeden, zich verbindende aan de Oversten en Ritmeesters voor drie Maanden gelds, daadelyk honderd duyzend kroonen, tot verval van de eerste, op te brengen, enz. Hier op beslooten haar Ed: Groot Mog: d'onnodige Kerk en Klooster-cieraaden te gebruyken, geld op te neemen, en de gevolmagtigden der Steeden, aldaar verzaameld, zouden zich voor de gemelde gelden verbinden, mits dat men haar een gelyke som liet korten, aan d'omslagen, naderhand te doen over 't geheele Land, of *Holland* alleen, 't welk geenzints met hooger aandeel in de gemeene lasten, dan van ouds, te bezwaaren stond, maar de verpondingen in 't zelve gewest, moest men op een eenpaarige voet brengen.

Besluyt der Staaten daar op.

Hier na vertoonde de Heer van *St. Aldegonde* een omstandig vertoog, van den Prins opgesteld, daar in voorgeevende zyn rechtmaatigheid tot het Stadhouderschap, waar op haar Ed: Groot Mog: zyn hooggemelde Doorlugtigheid in zyn afzyn erkenden, als een *uytmuntend lid der Algemeene Staaten*, en dien volgens verpligt, door gezag en Eed, tot de bescherming van *Nederland*. Dat hy een *Admiraal* zou mogen aanstellen, daar alle mindere Bevelhebbers hunne Commissien van moesten ontfangen, met raad en toestemming der Waater Steden. Wyders beloofde de Heeren Staaten, van geen verdrag met den Koning, of iemand van zynent weegen aan te gaan, nog iet te besluyten, 't geen d'Algemeene Staaten raakte, zonder 's Princen raad en bewilliging; ook hem daar in te begrypen, zo hy 't goed

Erkennen de Prins voor Stadhouder en een uytmuntend lit der Staaten.

goed vond, en verklaarden met een, dat zy hem met alle middelen getrouw, en behulpzaam zyn zouden. Doch, dewyl die van *Delft* en *Amsterdam*, onder des Konings slaverny waaren gebleeven, beraamde men middelen, om hen tot reeden te dwingen; hierenboven zouden zy ook de nabuurige Steden verzoeken met hen in verbond te treden, alles op voorwaarde, dat de Roomsehgezinden en desselfs Geestelykheid, zo wel als die der gezuyverde Leere, *Vryheidt* zouden hebben, zo lang zy zig niet als verstoorders van de rust gedroegen, en dit, tot ter tyd toe, dat d'Algemeene Staaten daar op andere ordre zouden beraamen: zo dat zyn Doorlugtigheid, ter deezer tyd, door de Edelen en gevolmagtigde der Steden, voor Algemeene *Stadhouder* van *Holland* wierd erkend, zynde alvoorens tot *Admiraal Generaal* aangenomen, het geen men met wederzydsche Eden bevestigden.

Van der Mark en Sonoy onder Stadhouders.

Van deeze tyd af vermeerderde *Oragniens* gezag dagelyks in *Holland*, die Jongheer *Sonoy* tot zyn Stadhouder in *Noord Holland*, en de *Graaf Willem van der Mark* in *Holland* had gemaakt, dewyl hy in *Braband* nodig was, om *Mechelen* te vermeesteren: gevende deeze ordre aan *Sonoy*; dat hy naar d'inhoud van zyn *Commissie*, zyn best moest doen, om de Steeden, Vlekken ende Landen aldaar te verlossen van de slaverny, ende tyranny, waar in zy doenmaals waaren; om die wederom te brengen, ende te herstellen in haare oude VRYHEDEN, reehten, en *Privilegien*: En die van den *Graafs van der Mark*, was by na van de zelven inhoud, luydende aldus:

Hunne verrichting.

„ Voorts zal onze lieve Neef, naar zyn beste vermogen, de Lan-„ den, Steden ofte Gemeenten herstellen, ende brengen „ tot haare oude VRYHEDEN, reehten, ende *Privilegien*, ende „ die onverminderd de Overigheid in de Landen, Steden, Vlek-„ ken, ofte Gemeenten, in haar gezag en *Authoriteit maintineeren*. Met dit bevel waaren deeze Onder-Stadhouders dagelyks bezig om 's Princen aehtbaarheid tot in den top te doen steygeren, door 't inneemen van verscheide Steden en Dorpen. In deeze tusschentyd trok zyn Doorluchtigheid na *Bergen*, om de Stad t'ontzetten, dewyl die van *Alva* belegerd was, nemende onder weeg *Oudenaarde* met verrassing in, daar de zynen den Hoofdbaliuw, *Joost* van *Courteville*, met veel wonden half ter

De Prins trekt naar Bergen en verrast Oudenaarde.

Vreedheid aldaar gepleegt.

dood bragten, en hem toen ten venſter uyt in de ſtroom worpen, en, ziende dat zy de Stad moeſten verlaaten, namen ſeſtien der aanzienlykſte Kerkluyden, en anderen, die van bitterheid tegens d'Onroomſche berugt waaren, en na de zelve handen en voeten vaſt gebonden te hebben, ſmeeten zy hen alle in 't water, die op een na verdronken, *niet te min gaf men voor, dat het tot de* Vryheid *en verloſſing van Tiranny ſtrekte.*

Rydt fo. 14.

Word geſlagen.

Daar na bevorderde de Prins zyn voorgenome togt, dog wierd onder de Wal van *Bergen*, met groot verlies, afgeſlagen. Kort daar na nam *d'Alva* voor om 's Princen Leger in der nagt t'overvallen, ten welken einde hy duyzend Muskettiers en Piekeniers met Harnaſſen gewaapend, en alle witte hemden daar over heen hebbende, deed uyttrekken, die zo geſwind door de wagten braaken, dat zy zelfs voor des Princen Tent naderden, die zekerlyk gevangen in 's Vyands handen zou zyn gevallen, by aldien de getrouwheid van een zyner honden hem krabbende met de pooten in 't aangezigt, niet uyt een vaſte ſlaap had opgewekt, zo dat hy ter nauwer noot te Paard ſteeg en 't met de vlugt ontquam; doch zyn Stalmeeſter en twee Geheimſchryvers, die kort na hem meenden te volgen, moeſten 't met de dood bekoopen, waar door het geheele Leger in verwarring geraakte.

Spaanſche Camiſards.

De Prins breekt op en komt tot Orſoy.

Hier door was den Prins genoodzaakt, om des anderen daags, met zyn Leger op te breeken, trekkende naar d'Ooſtzyde der *Maaze*, daar na over den *Rhyn*, te *Orſoy*, daar hy zyn Volk afdankte, en dewyl daar geen geld was, om den armen Krygsman te betaalen, beraadſlaagden zy om dien Vorſt, of te vermoorden, of hem in handen der Vyanden te leeveren.

Dankt zyn Leeger af met groot gevaar zyns levens.

Komt in Holland.

Dit deed zyn Doorlugtigheid naar *Holland* keeren, daar hy zyn beklag deed, zo dat de Staaten, dier *Provintie*, de Kornellen en Ritmeeſters bevel zonden van hunne waarborge voor de betaaling te zyn, waar door 't Graauw wierd in ſtilſtand gebragt.

De Naſſauwſche verlaaten Mechelen, Dieſt Denremonde en andere Steden.

Hooft fo. 276.

Hier door wierd den dapperen *Graaf Lodewyk* gedwongen, de Stad van *Bergen* met verdrag aan *d'Alva* over te geeven, welke laaſt gemelde eenig Volk naar *Mechelen*, *Dieſt*, *Denremonde* en *Audenaarde* zond, *maar voor hunne aankomſt verliepen de* Naſſauwſchen, *hebbende eerſt hunne gal*, als boven gemeld is, *uitgebraakt*, zo dat al de vlugtende in groote confuſie geraakten, trekkende eenige naar *Engeland*, en andere naar *Zeeland*.

Den

Den Prins, in *Holland* komende, daar hy met veel tedere genegentheid ontfangen wierd, maakte, ten overstaan van de Heeren Staaten, een and're form van Regeering, waar door de afgezette zich naar *Uytrecht* begaaven. Tot *Haarlem* zond hy, eeven voor 't beleg, ook de Heer van *St. Aldegonde*, uit bevel der Heeren Staaten, om de wet te herstellen, en zette de Burgermeesters en Scheepenen van 't kussen, stellende anderen in de plaats, veranderde 'er tien in de Vroedschap, en verbande door 't geheele Land al de Roomsche *Ceremonien*, *om dat de verscheidenheid van Godsdienst het Volk onverzoenlyk tegens de* Spagniaards *zoude maaken, zynde gesivoore Vyanden van nieuwe gevoelens*: en van deeze tyd af, toonde zyn Doorlugtigheid tegenzin in de Roomsche, en genegentheid tot de verbeeterde Godsdienst te hebben. Doch een der gewigtigste ongelukken van zyn Doorlugtigheid veroorzaakte het vertrek van de *Graaf van den Berge*, die zich van 's Princen zyde wederom, onder de gehoorzaamheid des Konings begaf; waar door al de Steden, die hy bezet had, in *Don Frederiks* handen vervielen, en korts daar na ook geheel *Vriesland*. Ook zouden zekerlyk eenige Prinsgezinde Steeden in *Holland*, dezelve voetstappen gevolgd hebben, byaldien zy door die ongehoorde, en meer als Barbarische moord der *Spagniaarden*, tot *Naarden* bedreeven, niet afkeerig waaren geworden. Hier-en-boven ontstelde de *Graaf van der Mark*, die Heer van *Lumey* was, alle de Roomsche Prinsgezinden, door zyn wreetheid en opgeblaaze aart, die gesvooren had nog haar nog baard te doen korten, voor dat hy de dood des *Graaven* van *Egmond* en *Hoorn* gewrooken zoude hebben. Deezen Heer bedreef een lasterlyk en wreed stuk aan *Cornelius Musius*, een Man van 72 Jaaren oud, en Pater van *St. Agathaas* Kloostertot *Delft*, daar de Prins en zyn hovelingen wel gewoon waaren te vernagten. Deeze een deugdryk Man zynde, trok-om eenige zaken, van daar naar *'s Gravenhage*, het geen de Prins, om dat hy geen verlof gevraagd had, niet wel opnam. *Van der Mark*, dit bespeurende, trok hem na, met toestemming van zyn Doorlugtigheid, en de Priester agterhaald hebbende, voerde hem naar *Leyden* in een Burgers huys daar hy aanstonds door hem, twee dronke knegten, en *'s Graven* Prediker, Provoost en Scherprechter wierd gepynigd.

Memoires d'Hollande par Mr: Aubery p. 57.

De Graaf van den Berge begeeft zich weder onder de Koning.

Schriklyke wreedheid van den Graaf van der Mark.

Hoofd fol. 292.

De Vrouw van den huyze, hier over ten hoogſten ontſteld, zyde dat zy van haar huys geen gevangenis wilde gemaakt hebben, en dat de *Graaf* zich moeſt bedienen van het geen daar toe van de Stad opgerecht was. D'andere ſlaan 't in de wind, gieten zyn krop vol waater, hem daarenboven met koorden wurgende, tot dat de ziel het lyf ſcheen te begeeven. Niet tegenſtaande die grouwelyke pyniging, konden zy niets uyt des mishandeldens hals haalen, en ſleepten hem, dus afgemarteld, naar de blaauwe ſteen, daar hy, zonder eenige wyze van regtspleging, gehangen, en maar half geſtikt in doods ſmerte gelaaten wierde. *Ende men ſpreide, om dit vuyl te verbloemen, een gerugt uyt, hoe hy getragt had den Prins te vergeven, zo verre van waarſchynelykheid, dat zyn Doorlugtigheid terſtond, na de kundſchap van zyn gevangenſchap en vervoerens, eene bode, met onthiet van hem te ſlaaken, afvaardigde. Maar* van der Mark *beval de Poort toe te houden, tot dat het werk volbragt was, en de brieven te laat quamen, zo men de Roomsgezinden gelooven mag, wierd 't lyk gebragt in 't huys van Lokhorſt binnen de Stad, en niet eerder begraaven, voor dat 'er de mannelykheid af, en de reuzel, tot beſpotting van's Paters vettigheid, uyt de buyk, gevild was.* Deezen wreedaard, voortvaarende in zyn quaadaardigheeden, veroorzaakte, zelfs onder 's Princen gezinden, groote oneenigheid, door zyn mishandelingen, werdende daar over door zyn *Lieutenant Bathold Entes* aangeklaagd.

's Princen Stadhouder Lumey gevangen.

De Prins, dit ter ooren komende, deed den een en den ander in hegtenis neemen, *Lumey* wierd naar 't Slot te *Woerden* gevoerd, en zyn bevel-brieven ingetrokken, waar hy voorgaf dat alles, wat hy omtrent de Roomſchgezinden had gepleegt, uyt yver tot den zuyveren Godsdienſt was. Den Staat, overweegende, dat zyn dapperheid d'eerſte grond gelegt had tot de verloſſing van *Holland*, ontſloeg hem. Niet tegenſtaande deeze groote goedaardigheid, ſcheen het, dat hy met zyn Waalſche Krygsknegten wederom eenig onraad wilde brouwen, waar over hy ten tweedemaal op 't huys te *Honningen* wierd gevangen gehouden, daar hy 't door behendigheid ontkwam, gaande zelfs naar *Rotterdam*, daar hy de ſtoutheid had van de Heeren Staaten, by aangeplakte brieven, in 't openbaar te beſchuldigen, en trok daar na in alle ſtilte uyt den Lande, werdende niet alleen met de voorverhaalde wreedheeden beſchuldigd,

digd, maar, dat hy zelfs dikmaals voorgegeeven had, *middelen te weeten, om met tachentig Oorlog-Scheepen de Staat na zyn pypen te doen danssen.* Dit was een klaarblykelyk teeken dat deezen Onder-Stadhouder 't niet te doen was om de *Vryheid* des Volks te zoeken, maar wel hun penningen, en zo haast hy daar door op de been gezet was, d'Ingezeetenen op te slokken, en onder zyn eenhoofdige dwinglandy te brengen, doch de vrees van zyn onderneming, tegen dit Land, wierd haast weggenomen, dewyl hy, drie of vier Jaaren daar na, aan de beet eens dollen honds, tot *Luyk* stierf, zo dat de Baron van *Batenburg* in zyn plaats tot Onder-Stadhouder wierd aangesteld. De *Graaf* van *Bossu* meende door dit verraad van *Lumey*, zyn slag ook waar te neemen, en een Burgermeester tot *Delft* te verleiden, om den Prins t'overvallen, en in 't Leger te brengen, als hy buyten de Stads poorten wandelde, doch de brief wierd onderschept, en de *Graaf*, nog in 't zelfde Jaar, in een slag op de Noord Zee, door de *Noord-Hollanders* zelfs gevangen. Ondertusschen wierd het platte Land ellendig verwoest, en de Menschen alles ontnomen wat hen noch overig was. Aan d'eene zyde woedden de bloeddorstige *Spagniaarden* met moorden en branden, en aan d'andere zyde roofden en schonden de Krygsknegten, van den Onder-Stadhouder *Sonoy*, alles wat hen voorquam, met de grootste ongebondenheid des Waerelds: want onder zyn Hopluyden en Bevelhebbers waaren de meeste Vrybuyters geweest, die geen tugt gewoon waaren, 't geen den woesten Soldaat, hoe langer hoe meer, deed verwilderen, *zo dat het niet veel verscheelde of den Huysman had het zo quaat met zyn Vrienden als Vyanden*, en *Sonoy* zoude de voetstappen van *Lumey* gevolgt hebben: doch de toestand des tyds zulks niet toelatende gebruykte den Prins een zagter middel, laatende hem in zyn ampt, mits drie Raadsluyden, met toestemming der Heeren Staaten hem toevoegende. Kort hier na schreef hy, nevens zyne Raadsheeren, een brief aan den Prins, inhoudende 't gebrek aan geld, lyftogt, krygstuyg, Soldaaten, en de trouw der zelve, zo ras de betaaling eenen dag over haaren dag toefde, verzoekende de Staaten aan te maanen zulks op 't schielykst te bezorgen, waar op zyn Doorlugtigheid hem als een dapper Veldheer in geleerde termen beantwoorde, zo dat haar

Wil zig Souverain maaken.

En sterft.

Batenburg in zyn plaats gesteld.

Alvas Stadhouder gevangen.

Den Onder-Stadhouder Sonoy zoekt de voetstappen van Lumey te volgen, doch mislukt.

Convoyen en Licent gelderen ingesteld.

haar Ed: Groot Mog: ter dier tyd geraaden vonden, een belasting in te stellen op *Convoyen* en *Licenten*, brengende in 't eerste Jaar acht tonnen gouds en een half op, doch dit niet genoeg zynde om zulk een zwaaren Oorlog te voeren, taste men al de goederen der gevlugte Geestelyken aan; men rechte een *Raad van Staaten* op, bestaande uyt neegen Perzoonen, die nevens den Prins het opper gezag van 't Land en Krygszaaken zouden hebben; en men besloot in de vergadering der Heeren Staaten, tot *Leyden*, dat men de oeffening der Roomsche Godsdienst zou doen ophouden. Dit wierd ook, naderhand met *Holland* en *Zeeland*, goet gevonden, *maar als men dit stuk begon in te voeren, wenschte Prins Willem, dat men 't had gelaaten, en noch meer, als men die besluyten begon in 't werk te stellen.* Na dat *Alva* dit Jaar *Haarlem* gewonnen, *Alkmaar* en *Leyden* vrugteloos belegerd had, en *Amsterdam* moest ruymen, trok hy uyt de *Nederlanden* naar *Spagnien*, zo dat den Koning *Philippus* *Don Louis de Requesens* in zyn plaats zond, die met het begin van 't Jaar 1574 zich te Waater uytruste, om *Leyden* te belegeren, en *Middelburg* t'ontzetten. De Prins, van zyn kant, arbeidde dagelyks met een onvermoeiden yver, om zyn overwinningen te vermeerderen, en ziende dat hy zo gelukkig met de waapenen ter Zee, als ongelukkig met die te Land was, trok naar *Vlissingen*, daar hy de meeste *Hollandsche* en *Zeeuwsche* Scheepen, den Vyand tegenzond, en den 21 *January* omtrent *Romerswaal*, in een slag, op de *Spagniaards*, groote zeegen behaalde, waar op *Middelburg*, en 't heele Eyland van *Walcheren* in zyn Doorlugtigheids handen viel. Niet tegenstaande d'uytwerksels van deezen Staatkundigen Vorst, daar hy een onsterfelyken naam door behaalde, was men ter Zee wederom doende, *met de goederen der onpartydigen aan te tasten; tot magtige opspraak en laster des* Hollandschen *en* Zeeuwschen *naams.*

Den Raad van Staaten opgeregt.

Brand Reform: p. 60 en 61.

Zee slag by de Prinsgezinden gewonnen.

Hoofd fo. 351.

In deeze tyd quam *Graaf Lodewyk* voor de vierdemaal met een talryk Leger uyt *Duytsland*, om zyn Broeder te helpen, en de *Spagniaarden* uyt de overgeschoote Plaatzen in *Holland* te verdryven, doch wierd op de *Mookerhyde* zo fel van *Don Sancio d'Avila* aangetast, dat 'er drie duyzend Voetknegten en vyf honderd Ruyters sneuvelden, en schoon de *Graaven Lodewyk* en *Hendrik* van *Nassauw*, nevens *Hertog Christofel*, Zoon des

Graaf Lodewyk komt voor de vierde rys met een Leger uyt Duytsland.

Word op de Mokerhy de geslagen.

des Keurvorst van de *Paltz*, niet onder de dooden wierden gevonden, zyn zy echter nooit wederom te voorschyn gekomen. Hierenboven kreegen de *Spagniaarden* seftien stukken geschut, en des *Graven Lodewyks* Oorlogstuyg tot buyt. Den Prins, deeze quaade maar verstaande, verzette zig in den beginne, over de dood van zyn twee waarde Broeders, die, als een bedreeve Krygsheld, deeze ongemakken wel had voorspeld, wenschende, als zyn Broeder met het Leger quam, dat hy zo lang in *Duytsland* was gebleeve, tot dat de tyd beeter geleegentheid had erschaft. Niet te min ontbrak hem geen moed om in zyn onderneeming voort te vaaren, zo dat hy, na die ongehoorde muytery der *Spagniaarden*, tot *Antwerpen*, de Stad *Leyden* van 't *Spaansch* geweld ontzette. De Heeren Staaten van *Holland*, ziende dat de Overstens der Krygsbenden den Soldaat den vryen toom gaven met rooven en andere vuyle geweldenaryen, bezorgden onderwyl, door een bevel, dat men al de plonderaars aanstonds vermogt dood te slaan, of zo zy in handen van 't geregt geleverd wierden, opstaande voet met den swaarde te straffen, welke voorzichtigheid d'Inwoonders en Burgers geen kleine gerustheid toebragt. Ook vergaderden hoog gemelden Edelen Groot Mog: Heeren tot *Rotterdam*, om honderd duysend guldens te ligten, het geen by vyf honderd guldens teffens zoude ondernomen worden, en op een *voordeelig beding*; *voorts de harten t'ondertasten*, *met verzoek van zeeker maandgeld*, *te betaalen by yder*, *naar zyn goede geneegentheid*, *tot onderhoud der bezettingen*, *en zo daar iets overschoot*, *tot werving van Volk te Velde. Doch in 't maanen hield men*, *niet te min*, *de Menschen voor*, *dat d'onwilligen geschat worden*, *en gedwongen tot opbrengen*, hier nevens belaste men, op 't gerugt der sterke toerusting des Konings van *Spagnien* te Waater, alle baaken, tonnen en teekenen der diepten in een uur weg te neemen. Desgelyks wierd een opening van Vredehandel gedaan, tusschen *Spagnien* en den Staat, het welk *Don Louis de Requesens*, Groot Commandeur van *Castilien*, en Landvoogd des Konings, in de *Nederlanden*, door de Heer van *Aldegonde*, die tot *Uytrecht* gevangen zat, aan zyn Doorlugtigheid deed schryven, waar op haar Edele Groot Mog: antwoorden, dat zy aan zyn Majesteit en desselfs Heere Vader alle trouw en diensten hadden ge-

Haar Ed: Groot Mog: beteugelen de roovers in 't Leger.

Vergaderen tot Rotterdam.

Om 100000 guldens te ligten.

Werd ook opening van Vredehandel gedaan.

Verklaaring der Staaten.

gepresteerd; ende rond uyt over de snoode Regeering van den *Hertog* klaagende, verklaarden, dat zy tot behoudenis van haare *Privilegien*, Rechten, oude ende loffelyke *Coustumen* ende VRYHEEDEN, niet zonder haar groote beswaarnisse genoodzaakt waaren geweest, ook met gewaapender hand te *opposeeren* tegens des voorschreeven *Hertogs* geweldige en hovaardige Regeeringe, ende zynes aanhangs van de uytheemsche Natien: en ziende dat hunne verklaaring door de bediende van *Requesens* was agtergehouden, en zonder antwoord wederom te rug quam, beraamden zy alles te waagen en by te zetten wat in haar magt was, en andere middelen te zoeken, om zich te voorzien tegens een zo barbarische boosheid ende Tyrannye, der geene die haare byzondere of eige quaadgunstigheden, onder den mantel en de schoone naam van Koninglyke Majesteit bedekten, nademaal zy geen gehoor nogte toegang by zyn Majesteit konden bekomen, en van de middelen daar toe uytgeslooten waaren, die ook naar Goddelyke ende natuurlyke reedenen, de alderbooste schelmen, verraaders, en wederspannigen, die ooit op aarde waaren, toe gelaaten wierden, *Protesteerden* zy, door zodaanige groote quaadaardigheid en Tyrannye gedwongen te zyn, al zulke middelen te zoeken, als het den Almagtigen Godt gelieven zouden hun in handen te geeven, tot reddering van hen en hunne Inboorlingen: Daarenboven wierd in de vergadering overleid wat men omtrent het algemeen *Pardon* over de *Nederlanden*, 't geen den Koning, tot *Brussel*, door de Landvoogd had doen afkondigen, zouden doen, en beslooten, om het soet begin der oude VRYHEIDT, voor 't gemeene best te beschermen; en, in plaats van Edele, slaaven te zyn, zich te behelpen met de Heilige en onbezoedelde *Hollandsche* oprechtigheid en goede zeeden, waar door d'Inboorelingen overmatige rykdommen, uyt alle gewesten der aarden te zaamen gevoerd, zoude genieten, en de Steeden met ontelbaare Menschen en Huyzen vermeerderd worden; ten welk een einde men tot *Dordrecht* het eerste *Provinciaal Synode* deed vergaderen, om de gemoederen, door een Heilige en verbeeterde Godsdienst, in hun pligt te houden.

Algemeene vergiffenis des Konings afgekondigd.

Eerste Provinciaale Synode tot Dordregt.

In den beginne van de Jaare 1575 wierd aan *Oragnien*, door Doctor

Doctoor *Elbertus Leonius*, van 's Konings wegen, wederom een voorslag van Vreede gedaan, waar over zyn Doorlugtigheid de Staaten van *Holland* en *Zeeland* verzogt, tot *Dordrecht* t'zaamen te komen, hebbende daar nevens beroepen de gevolmagtigden van *Bommel* en *Buuren*.

Nader aanzoek van Vreede der Spagniaarden.

Na eenige tyd beraadslaagt te hebben, stelde de Heeren Staaten hunnen eisch in de vier volgende Hoofdstukken op.

Eisch der Heeren Staaten daar op.

1. Dat, van wegen des Staats zyde antwoord wierd verzogt, op de meermaalen aangetooge *Requeste*, tenderende, omme te hebben ONTSLAGING VAN DE HEERSCHAPPYE ende gewelt van de vreemde Natien, dien men (*zo dikmaals*) had verzogt, dat gelast zoude mogen worden uyt den Lande te vertrekken.

Hoe zy de Vryheid beschermden.

2. Dat daar op, alles tot rust ende best van den Lande strekkende, in een VRYE vergadering van de Staaten des Lands, ordre mogt werden gesteld, ende eyndelyk tot *cassatie* van de *Hostiliteit*.

3. Men *sustineerde*, dat de *Spagniaards* vreemde Natien waaren, tegens welke als Vyandlyke der Staaten zelfs redderinge in allen wettig was.

4. Dat, aangaande de magt der Staaten, beweerd was, en hoe dezelve onder geen regel is te *restringeeren*, dat der zelver vermogen ende *officien* zich zo verre moet extendeeren, als 't gemeene welvaart en de zaaken van den Lande zyn vereischende: Dat dezelve by haare *Remonstrantien* ende *advysen*, dikmaals ook de *Deliberatien*, *ordonnantien* Placcaaten, ende andere *dispositien* van zyn Majesteit, ofte zyn Majesteits Raaden, in verscheide manieren hebben doen veranderen, *surcheeren*, ende ook *abrogeeren*.

Deezen eisch had veel ingang, by den Koning, te meer, dewyl den Kyzer *Maximiliaan*, met grooten yver, deszelfs voortgang zogt te bewerken, zo dat, op de volgende vergadering der Heeren Staaten, zyn Kyzerlyke Majesteit twee der aanzienlykste Duytsche Heeren, hebbende yder een Suster des Prins getrouwd, ten dien einde tot *Dordrecht* zond, welke waaren de *Graaven Gunther* van *Swartzenburg* en *Wolf* van *Hohenlo*, die gehoord zynde, naar *Antwerpen*, by den Landvoogd des Konings trokken, en met wederzyds genoegen een Plaats tot deszelfs handeling

Breda tot de Handel-plaats der Vrede gekozen.

ling beraamden, waar toe zy de Stad *Breda* verkoozen, daar 's Konings Gevolmagtigden en die der Heeren Staaten, yder met veel omſtandigheden, den 12 van Lentemaand een begin maakten, het geen den grooten Commandeur van *Caſtilien*, door de Heere van *Champiny* ſterk deed voort zetten, doch vrugteloos, om dat haar Ed: Groot Mog: in het handhaavenen van haar *Souverainiteit* des Konings achtbaarheid niet genoeg *defereerden*. Ja, ſchoon men hen d'ellenden vertoonden die d'Ingelanden, door 't vernielen der dyken en wederzydſche plunderingen, leden, hielden zy ſtaande, *dat een bedurve Land nog veel beeter was als een verloore Land*, zo ſtantvaſtig getrooſten zich die zorgvuldige Vaders, op hoop van eens d'Aaloude *Vryheid* wederom aan d'Ingezeetenen te geeven, daar den Onder-Stadhouder des Prins, *Sonoy*, in *Noord Holland*, een der gruwelykſte daaden in zyn rechtsgebied uytvoerde, die tot de haatelykſte ſchandvlek gedeeg, daar de Staatſche party tot dier tyd toe, mêe beklad was, *want* Sonoy, *uur van aard*, *en graatig naar 't ſcherpſte*, *in plaats van de gewoonlyke vierſchaaren met de* (criminele) *zaaken te laaten begaan*, *ſtelde om t'ondervraage*, (zelfs) *een bank in van gemagtigden meeſt al raaauwe*, *en wanhebbelyke menſchen*, *waar van hy vertrouwde*, *uyt zyn oogen te zullen zien*, *wat zyner vinnigheid luſte mogte*; 't gedrag van *Sonoy*, en deeze Mannen vind ik geraaden in 't kort hier by te voegen, om de verkragting der Aaloude VRYHEIDT, in d'Onder-Stadhouder zelfs wederom aan te toonen. Deeze onwettige vierſchaar dan, met recht een tweede bloedraad, was aangediend, dat de Vyand eenige Landloopers omgekogt had, om ettelyke Dorpen in brand te ſteeken, waar op de Schouten ontbooden werden, die 'er twintig ſtuks gevangen kreegen, welke die gewaande Rechters, zonder maat of wyze te recht ſtelden. Deezen wierden ter pynbank geleid, die, d'een voor, d'ander na, alles ontkende wat men hen te laſt leiden, doch de opgeraapte onderzoekers dwingen hen, mits het leven te behouden, om eenige van hunne kenniſſe aan te wyzen. Deeze noemde eenen *Koppe Kornelifz.* nevens zyn Soon *Nanning*, die hen veel goeds hadden gedaan, het welk in der daad eerlyke goede buuren tot *Woggenom* waaren. Hier nevens ſpreekende van *Pieter Nannings* van *Benningbroek*, *Reinier Pieterſz.* van *Hoogwoud*, en ettelyke anderen, doch

Doch vrugteloos dewyl haar Ed: Groot Mog: hunne Souverainiteit beſchermde.

Hooſd fo. 422.

En d'Onderſtadhouder in wreetheid voort gaat.

een

een der gemelde Landloopers, vroomer als zyn ondervragers, wierd, omdat hy de geen niet beschuldige konde die zy hem voor lazen, en wilde dat hy beswaare zoude, voor de vierde of vyfde maal ellendig gepeinigd, laatende hem met de armen achterwaarts om gedraaid, en twee honderd pond gewigt aan zyn grootste teenen, aan een ladder, vier d'half uur hangen, terwyl zy alle in de kroeg zich met den drank verlustigden. Hy, op d'oever des doods gemarteld, zond eindelyk na de zo genoemde Rechters, die met dronke hoofden daar weder keerden, na dat den gepeinigde nog wel een half uur moest wagten. Deeze beloofde hem t'ontbinden by aldien hy wilde bekenne 't geen zy hem af vergde. Op deeze aanbieding en nog eenige andere voordeelen, beschuldigde hy de Huyslieden, zo als hem voor wierd gespeld. De gemelde *Koppe* met zyn Zoon *Nanning* wierden dan aangetast, *en om dat zy, van de Roomsche gezintheid waaren wilde men dat zy aan dit* gewaand verraad, *schuldig waaren.* Niet tegenstaande, dat den boven gemelde gemartelden, tegens zyn gemoed, deeze deugdelyke Menschen betigt had, wierd hy, nevens zyn makkers, echter verbrand. Daar na wierd *Koppen* en *Nanning*, agt dagen naar malkander, gepeinigd, waar toe zy wel acht mengelen Brandewyn gebruykten, om verscheide doeken daar in te vogtigen, 't welk aangesteeken, hen van onderen tot boven zoo swart blaakerde dat de spieren bloot lagen, en schoon zy zich op hunne wettige Regters van 't Dorp beriepen, die getuygenis van hun gedrag konden geeven, voer men eindelyk met den ouden Man zo lang voort, dat hy, door 't fel aantasten, in zyn vertrek, de geest gaf. *De ondervragers ontroerende zich hier over, 't welk wonder was, ten aanzien van d'onmenschelykheid, die 'er op volgde.* Noch niet te vreede zynde met deeze zyn dood, vierendeelde men hem noch na zyn sterf uur. Nu barste de woede op *Nanning* uyt, die door een dienaar des geregts, gezonden, om hem by hen te haalen, tegens 't gebod der Tyrannen, de dood zyns Vaders quam te verstaan, doch den dienaar eenigzints draalende, wierd, door de ondervraagers gevolgd, die den gevangen toesnaauden, en zeide, dat zyn Vader hem al beklapt, en aan hen alles geopenbaard had. Hy, zyn onschuld staande houdende, wierd tot twee of drie-en-twintig maalen overfellyk gepeinigd,

met d'allergrouwelykste quelling die men konde bedenken. Men schoor hem, met een scheermes, al het hair van den lyve, engebruykte daar toe twee mengelen Brandewyns, zo dat het heele lichaam velloos was. Men brande met swavel, en een half pond kaarsen teffens, zyn naakte oxelen en soolen, waar door hy in geen ses weeken op zyn voeten konde staan, maar op de knien moest kruypen, hier na wierd hy nog verscheide maalen uytgerekt, dusdanig lieten zy hem eenige nagten naakt op de vloer leggen, en niet als Pekelharing, zonder een teug waaters daar by geeven, hoe deerlyk dat hy daar eenige dagen om jankte. Daar na (ô ongehoorde wreedheid) neemen ze Torren, en zetten die op zyn navel, daar een angel uyt getogen word zo lang als een lid van een vinger: Noch verder ging de onnoembaare beestigheid dier menschen, zy deeden een steene stolp bakken, daar gloeiende koolen boven op leggen en een ratte daar onder op zyn buyk, die, benaaud door de hitte, en geen uytkomst ziende, hem, met byten en knaauwen, na 't ingewand kroop. Zyn Manlykheid besmeerden ze met Room en deeden ze trekken van een zogkalf, waar na zy 't zelfde lit deeden opblaazen door een riet, en hem met stokjens in zyn liezen slaan hem bedruypende met gloeijende droppelen spek. Eindelyk, dus gebraaden, en verscheurd, wierd hy zo gedwee, dat hy al bekende wat zy hem voorlaazen, 't geen hier in bestond: Dat hy 't Dorp *Zwaag*, by *Hoorn*, in brand zoude hebbe wille steeken, als ook eenig riet, dat op de *Noorderdyk* lag, om den *Spangiaards*, die uyt *Vriesland* zoude overkomen, tot baaken te strekken. Waar op, hy, uyt de naam van *Sonoy*, wierd gevonnist, om levendig opgesneeden, 't hart uyt zyn lyf gerukt, en hem in 't aangezigt geworpen, 't lichaam gevierendeeld, de stukken voor de Poorten van *Hoorn* gehangen, en 't hoofd, tot *Woggenom* ten Tooren uytgesteeken te worden. Voor de gemeente gebragt, ontschuldigd hy, overluyd, zich zelven, en alle anderen by hem beschuldigd: Ja bleef daar ook by, als hy reeds naakt op de vleesbank uytgerekt lag, en de scharprechter schrap stond. Zo dat de Overigheid van *Hoorn*, niet willende dat deeze verfoeilykheid zyn voortgang zoude hebben, uyt vreeze voor oploop, het vonnis, niet ter werk derfde stellen, voor dat *Sonoy*, zelfs daar gekomen

zou-

zouden zyn, ten welk een einde iemand uyt was, om zyn Gemagtigde herwaards te verzoeken, die met nog grooter goddeloosheid, deeze, meer als Barbarische Moord in 't werk stelden. Den gevangen, niet tegenstaande het geschreeuw des Predicants, en de schielykheid, die den Beul belast was, van hem te verscheuren, liet niet na, tot de laaste doodsnik, zyn onschuld aan d'omstanders te uyten, het welk, wel zonder oploop, maar niet zonder lang morren in 't werk wierd gesteld. Dezen Predicant, met naamen *Juriaan Ypessen*, hem wat hard bestraft hebbende over zyn ontkennen, en hem opzeggende dat hy de misdaad voorheen had beleden, wierd van hem verdaagd om binnen 3, andere zeggen, 4 of 5 dagen voor Gods Regterstoel te verscheinen, waar na hy straks als een mismoedig Mensch, naar huys liep, steeds klagende over de verdaaging die hem gedaan was, viel hy terstond te bed, en was binnen den gesetten tyd dood. Dit haatelyk verhaal, zegt, den Doorlugtigen Schryver, zoude ik wel afgekort hebben, maar de leerzaamheid die daar in steekt heeft my de verdrietigheid doen vergeeten: bewyzende, *hoe men zich*, gelyk voor openbaare eerlooze schelmen, alzo voor beveinsde schalken meyden moet, die, met den yver tot Vaderland en zuyvere Godsdienst in de mond, hunne bittere partydigheid, en vervloekte zugt, om dank by de grooten te begaan, zoo verre toegeven, dat zy voor spel houden, d'onnoozelen te belaagen, en de spitsvondigste wreedheden, t'hunnen bederve, uyt der Helle te vorschen. Wat zal men zeggen van d'uytvoering eens Onder-Stadhouders, die 't Volk wilden inblaazen dat hy voor de *Vryheid* en tot hun verlossing was gekomen, tegen al de geweldenaryen des *Hertogs* van *Alva*. Met *Pieter Nannings* een deftig ryk huysman van *Benningbroek* voornoemd, leefden zy nog al zo grouwelyk, zonder iets onmenschelyk te vergeeten. Noch bedagt men, een gereedschap, het loopende windaas genaamd, waar op hy meenigmaal met geweld uytgerekt wierd. Als de Beul afgesloofd was door 't martelen, schaamde zich Schout *Huikesloot* niet, om de verfoeijelyke uytvoering zelfs waar te neemen, en *Sonoy*, om mede niet ledig te staan, in d'uytvoer deezer ysselykheden, zond zelfs Ratten van *Alkmaar* over, om die te gebruyken, gelyk men de Torren aan *Nanning* besteed had, van welke

Brand p. 61.

Hoofd fo. 425.

ke zending, tot zyn groote oneer, nog het bevelschrift te zien is. Deezen gevangen moest eindelyk ook eenige betigte, hy wilden of niet, zo dat hy bekende, dat eenen *Pieter Pietersz. Jonx* van *Nubbinxwont*, die tot *Amsterdam* gevlugt was, hem penningen verschaft had, om eenige Brandstigters te huuren. Dat hy ook de brieven der zelven getoond had aan eenen *Piet El*, en *Jan Jeroenszen*, Staatelyke Burgers, doch Roomschgezind, beiden van *Hoorn*, nevens noch een groot getal Huys-en Steeluiden. De twee laastgenaamden wierden gekregen, zo dat d'onderzoekers nu een groote gelegentheid hadden om hun moordlust te boeten. *Jan Jeroenszen*, tegen den gemartelden gehoord, ontkende het stuk, waar op de gemagtigden van *Sonoy* riepen Landverrader, Aardslandverrader, endeeden hem, overstaag geworpen met schreeuwen, voort weg sleepen. Deeze rys leeden zy, dat 'er twee Burgermeesters, vier Scheepenen, en de Geheimschryver van *Hoorn* by waaren. Maar toen t'er op een rekken en spannen gaan zoude, wierden zy niet geroepen; men peinigde dan *Jan Jeroenszen* viermaal in de tyd van twee dagen: Het geen de Overigheid van *Hoorn*, als daar niet in gekend, ten hoogste opnam, en maakten nevens des gevangens Huysvrouw, dat den Prins, kennis van deeze zaak kreeg, waar over *Sonoy* t'onvreden, met gemelde Overigheid over en weer scharpe brieven wisselde. Zyn Doorlugtigheid belasten aanstonds aan de onderzoekers, van niet vorder in die zaak te treeden, dan ten overstaan van vier Bewindsluyden, door den Prins daar toe benoemd, welke Heeren, als met *Sonoy* niet te doen willende hebben, die de gemagtigden der ses *Noord-Hollandsche* Steeden op zyn zyde had, verschoonden zich op een fatzoenlyke wyze, ook schreef den Prins uytdrukkelyk aan den Onder-Stadhouder, van met de zaak niet voort te gaan tot nader bevel toe. Daar na koos *Oragnien* wederom anderen in de plaats, te weeten, een Borgermeester van *Hoorn* en een oud Borgermeester van *Medenblik*, welke laaste het rond uyt wygerde, zeggende, *geen vuylvaager van anderen te willen weezen*, welke Plaats, *Sonoy* zogt te vullen met een *Amsterdams* Koopman, doch dit wierd hem door den Prins belet, die eenen *Jacob* van *Toornenburg*, Rechtgeleerde van *Alkmaar*, daar toe verkoos. Ook stelde men *Johan* van *Oldenbarnevelt* en *Gerrit Doedesz.*

voor,

voor, die insgelyks met die onwettigheid niet te doen wilden hebben. Hier verliep zo veel tyd mede, dat de drie gevangens, boven gemeld, tot de Vreede van *Gent* toe, bleeven zitten, als toen wilde men hen ontslaan, maar zy weigerden 't en eischten Recht, voor de Staaten van *Holland*, die ze, onder handtasting, ontslaan, 't geen *Sonoy* in de wind slaat. Zy keeren zig tot den Prins, die aan de procureur *Generaal* de zaak ernstelyk beveeld t'onderzoeken en te vervolgen, waar door zy schuldeloos wierden los gelaaten. *Ian Ieroenszen*, hier niet mede te vrede, vertoonde aan de Staaten, wat laster het zyn zoude voor den *Hollandsche* naam, indien hun belet wierd d'aangeheven regtspleging te vervolgen, doch na veel moeite en koste gedaan te hebben, wierd hen geraaden, uyt eenige inzigten, stil te zyn en het ongelyk op te kroppen, dewyl zy, tot onlasting hunner faame, zich nu genoeg hadden gequeeten. *Zo dat die verarmde Heeren zouden, zo men hoopten, het lied van* Spagnien *hebben moeten singen, die niet alleen d'opkomende veranderingen en beroerten zonder bedroeffenis aanzaagen, maar eenigen gooten ook bedektelyk Olye in 't vuur.*: 't Is waar dat dit lang verhaal den Leezer verdrietig zal vallen, maar ik heb het nodig geagt hier in 't beknopst by te brengen, en onmogelyk geoordeeld om voorby te konnen gaan. Vorders komen wy wederom tot ons verhaal. De hoop van Vreede aldus verdweene zynde, deeden haar Ed: Groot Mog: eenig geld munten, verbeeldende aan d'eene zyde, den *Hollandschen* Leeuw, met een blooten deegen in de klaauwen, en aan d'andere zyde stonden deeze woorden, *securius bellum pace dubiâ*, dat 's gezegt, *een zeekere Oorlog is beter als een twyfelagtige Vreede*, daar men zeide dat de Prins het opstel van gemaakt had, die, na dat hy zich, om eenige reeden van staat, van zyn tweede Gemalin, *Anna* van *Saxen*, Dochter van wyle Keurvorst *Maurits* gescheiden had, in den Jaare 1575 op den twaalfden van Zoomermaand in den *Briel* trouwde, met *Charlotte* van *Bourbon*, Dochter van *Louis*, *Hertog* van *Montpensier*, uyt Koninglyke bloede, voor deeze geestelyke Abdisse geweest van *Iouarre*, hebbende 't Klooster leeven verlaaten, en zich aan 't Hof van *Frederik*, de derde, Keurvorst van de *Palts* begeven, daar haar Vader, door zyn yver in de Catholyke Godsdienst, haar van daan eischten, ten welk een einde

Rydt. fo. 2.

Prins Willem trouwd Charlotte de Bourbon tot zyn derde Gemalinne.

den *Præsident de Thou*, en zederd den Heer *d'Aumont*, vergeefſe ryzen, uyt zyn naam, daar naar toe hadden gedaan, doch den Keurvorſt liet haar eindelyk te rug ryzen; maar verzogt, dat men haar, in 't ſtuk van Geloof, niet wilde dwingen, en den *Hertog* van *Montpenſier*, was veel aangenaamer, haar ver-van hem af te laate leeven, als oog getuyge te zyn, dat zy een Godsdienſt oeffende, die hem zo tegen 't hart was. Zo dat hy 't huwelyk toe ſtond, en liet haar een taamelyke Bruydsſchat volgen. De Staaten vonden zich eindelyk genoodzaakt, dewyl de *Spagniaarden*, noch 't hart van hun Land bezaaten en dat de voornaamſte Stad, *Amſterdam*, noch niet veranderen wilde, om ondertuſſchen van twee quaaden, het beſte te kiezen, een nauwer verbond met de Prins aan te gaan. Zo dat zyn Doorlugtigheids narichting, den 11 *July*, in het Jaar 1575 hem tot *Dordrecht* wierd verleend, niet voor altoos, maar zo lang den Oorlog zoude duuren, en alles op des Konings naam. Voorts, zegt den Heer de *Groot* in zyn Jaarboeken, fo. 44. om niet, buyten ſteun van alle Bondgenootſchap, den laſter van ligtvaardigen afval op zich te laden, diende men zich in alle zaaken van den naam van *Philips*, tegen de bevelen van *Philips*, gelyk hier agter, onder de letter F. te zien is, en ſchoon veel onkundige Menſchen hier de tanden mee ſcherpten, met te zeggen, dat haar Ed. Groot Mog: de *Souverainiteit* uyt haare handen gaven, zo blykt het tegendeel, hoe groots, dat deeze narichting ook ſchynd te zyn. Want hoog gemelde Heeren, hebben in die gevaarlyke tyd d'Aaloude *Vryheidt*, zo pal ſtaande gehouden als ooit, door dien zy geen magt gaven om Oorlog, Vreede noch wetten te maaken, 't oprechten van Tollen, ſchattingen, Munten, en alle goude en Zilvere ſpecien te verhoogen en te verlaagen, 't Zegelrecht, geld op te neemen, *pardon* te verleenen, de *diſpoſitie* over de Godsdienſt, waar van zyn Doorluchtigheid maar het opzicht had, 't houden van 's Lands ſchatkiſt; nog 't gebruyk der taale, en veel meer andere gewigtige punten, de waare *Souverainiteit* der *Provintie* betreffende, 't welk van *Cicero*, *Majeſtatem Populi*, dat is d'Opperheerlykheid des Volks van *Tacitus*, *Imperium*, 't gebied, en van den Apoſtel *Paulus*, *ſublimores aut ſupremas*. De machten van de hoogſten en verhevenſten, werd genoemd: zo dat dit recht den Staat, alleen, als waare

De Staaten maaken een nauwer verbond met Oragnien.

Waar in zy egter de grootſte punten der Souverainiteit bewaaren.

Wat de voornaamſte zyn.

waare en oprechte eigenaars toekomt, en schoon deeze vergunning aan den Prins door nood geschiede, dewyl hy 't heele gezag over de Krygsmagt had, en daar door meer konde bedongen hebben, zo gaat den Staat daarom van geen eigendoms recht af, noch komen die toe welke ze vergund zyn of by den Staat mede gedeeld werden; maar zyn alleen genadige bewilligingen, en 't volslage recht van heerschappy en eigendom blyft onafschydelyk aan den Staat.

Bloedige Moord der Spagniaarden t'Oudewater.

De *Spagniaarden*, noch niet van bloed verzaat, namen de Stad *Oudewaater* stormender hand in, daar zy al vermoorden wat hen ontmoeten, zonder aanzien van Perzoonen. De Predikant, schoon gerantsoeneerd, hingen zy aan de galg, na dat de Zoon, in 's Vaders gezigt, omgebragt was; twintig Burgers, op bovenmatig rantzoen gesteld, wierden, of met het rapier doorstooken, of rug aan rug gebonden en in 't waater verdronken. Den Baliouw der Stede, *Gerrit* van *Krayestein*, een deugdryk en bemind Man onder 't Volk, was 't zelfde lot beschooren geweest, had hy de voorzigtigheid niet gebruykt van eenige deekens om 't lyf te slaan, zich vynsende als of hy aan 's Vyands kant behoorde: ook wierden eenige Wyven en jonge Dogters, voor agt of tien gulden 't stuk, verkogt, na dat zy schoon of jong waaren. Van daar trokken zy naar *Schoonhoven*, datze by verdrag kreegen, en toen naar *Woerden*, 't geen zy in slooten, maar moesten 't volgende Jaar opbreeken. *Don Louis*, willende omtrent ter zelver tyd *Holland* van *Zeeland* afscheiden, deed zyn Volk door 't waater en onder sterke bliksem straalen naar *Duyveland* trekken en *Schouwen*, waar van al de graavers, die de grond pylden, op tien na, en eenige Soldaaten, door den stroom wierden weggedreeven, doch, kreegen niet te min de Schans van *Oostduiveland*, en van daar gingen zy naar *Nieukerk*, doch waar zy quamen, vlugten de Staatschen, uyt schrik van deeze stoute onderneeming, gelyk ook geschieden op den Oever van *Schouwen*, daar vyf honderd Man van den Prins leide, die alle vlooden, zo haast zy honderd *Spagniaarden* voor uyt zaagen komen. Insgelyks kreeg den Vyand *Brouwershaven*, daar de bezetting tot verschooning zyde, dat de Burgery niet had wille vegten, om dat zy Roomschgezind was. Daarenboven vermeesterde hy ook noch stormenderhand *Bommenee*, en na dat

Nemen Schoonhoven Stormenderhand in.

Don Louis, *Zirrixzee* had beleegerd, parste hy de Staaten des Lands 12 tonnen Goudsteleenaf, voorgeevende, dat hy benodigd was.

De Staaten bieden hun Land aan de Koningin van Engeland aan.

In deeze gesteldheid des tyds dreef het *Hollands* Schip, in een Zee vol ellenden, en men overwoeg welk een Haven 't vyligst voor haar *Vryheidt* zoude zyn. Het Kyzerryk was in twee *Religien* verdeeld, en by gevolg konde men, van zo veel hoofden geen, zo spoedige, hulp krygen, als men begeerden. Den Kyzer was ook op de zyde der *Spagniaards*. *Vrankryk* was vol binnelandsche beroertens, maar *Engeland* vond men 't naaste, dewyl de overeenkomst van Godsdienst en Regeering niet veel verscheelde, en deeze Zeemagten te zaamen gevoegd, groote voordeelen konden behaalen. Met dit inzigt deeden de Staaten van *Holland* en *Zeeland* een aanzienlyke bezending aan de Koningin *Elizabeth*, om haar Majesteit den Lande, onder de zelve voorwaarde op te draagen als wel eer de *Graaven* 't in bezit hadden. *Met ootmoedig verzoek, dewyl zy uyt* Hollansche *bloede was gesprooten, dat haar Majesteit geliefde hunne bedruktheid te aanschouwen, en den Lande in haar bescherming neemen.*

Verzoek der Gevolmagtigden

Doch *Don Louis*, hier de lugt van krygende, deed, door zyn Gezant, in *Engeland*, haar Majesteit vertoonen, *dat des Konings ernstelyk verzoek was, dat zy doch de wederspannelingen geen gehoor, immers geen hulp wilde verleenen; volgens d'ouwde verbonden met zyn Majesteit gemaakt, en noch kortelings, door* du Bois, *vernieuwd.* Waar op zy antwoorde, *dat zy nooit eerlyk geoordeeld had, opstanders te handhaaven, maar haar was genoeg gebleeken dat de* Hollanders *en* Zeeuwen, *in alles, aan den Koning en 't goeddunken der algemeene Staaten onderworpen hadden, dat haar bekend was hoe diep de uytheemse bezettelingen in die Landen geworteld waaren, en de Menschen mishandeld hadden, 't geen zy* Don Louis *had laaten voordragen, om dit, door een Vreede, weg te neemen. Die daar op bad geantwoord, dat men de Muyters moest straffen, dies kon zy de* Hollandsche *gevolmagtigden zo niet voor 't hoofd stooten, zy zoude zich daar op beraaden en iemand desweegen aan de Koning haar swager schikken.*

's Konings Philips verzoek aan de Koningin.

Haar antwoord aan 's Konings Gezant.

Als ook aan de Gevolmagtigden der Staaten.

Echter kreegen de Gemagtigden van *Holland* geen gunstig bescheid, want zy antwoorde hen op een tyd. *De* Hollanders *doen onrecht, dat zy om de Misse zoo veel jammers veroorzaaken, zy behoorde daarom tegens den Koning niet halstarrig te zyn, wanneer hy ze niet dwong aan de Misse te gelooven; zy zouden ze alleen aanzien ende denken, het waare een guychelspel. En of ik nu*

(zyde-

(zyde zy) *in 't wit gekleet, een klugtspel aanving, zoude gy conscientie werk maaken van my aan te zien?* De Gevolmagtigden lieten egter niet na, met hun verzoek, aan te houden, biddende alleen om spoedig antwoord. Haar Majesteit bemerkende, dat men, by haar wygering, *Vrankryk* in den arm zoude neemen, gaf hen gunstig antwoord, met toestemming, van Volk en Geschut uyt haare Landen te mogen voeren, doch, op kosten der Staaten, en hoop van in de gevolge, meer te zullen doen. *Don Louis* dit hoorende, verwonderde zich ten hoogsten, en schreef aanstonds hier over aan den Koning, doch, korten tyd hier na, viel hy, den eersten Maand in 't Jaar 1576 in een heete Koorts, gevolgd van de Pest, die hem in vyf dagen uyt dit leeven weg rukte. Eenige willen, dat van deeze tyd af, den Prins, die goed verstand in *Vrankryk* hield, al eenige bedekte voorslagen aan den *Hertog* van *Alenzon*, Broeder des Konings van *Vrankryk*, hier omtrent, zoude hebben gedaan, ik vind altoos zeker te zyn, dat den Koning van *Vrankryk*, van deezen aanvang af, *Oragnien*, veel hymelyke gunst heeft beweezen, want hy bewilligde *aan den Prins, op zijn verzoek, dat hy tot* Calais, *een of meer Perzoonen mocht onderhouden, om, Convoy gelt te ligten, van alle Koopluyden, tusschen* Vrankryk *ende* Engeland *passeerende, zonder dat de* Franschen *hier zelfs van bevryd zouden zijn. Doch op dat deeze zijne gunst secreet zoude blyve, wierd dit deksel gebruykt; dat d'ontfangers zich niet opentlyk zouden draagen voor Officiers van den Prins, maar als privaate Koopluyden gewoonlyk onder malkandere gewoon zijn te doen, Brieven van assurantie te geeven, ontfangende van yder Schip zeekere penningen, wanneer het vry en onbeschadigd in de begeerde Haaven quam. Den Gevolmagtigde des Prins had reeeds met de Natien van Koopluyden geaccordeert, dat de* Nederlanders, Spagniaards *en* Italiaanen, zouden geven, tien ten honderd, Portugeesche acht, Francoysen vyf, en dit geschieden hymelyk, *doch, de snedigheid deezer vond, die van de dubbelheid der Zeeroovery weinig verscheeld, diend niet vergeeten*, zegt de *Groot* in zyn Jaarb: fo. 50. En dewyl veel Scheepen door de *Hollanders* prys wierden gemaakt, zoude yder, om dit gevaar t'ontgaan, graag geweest zyn die penningen op te brengen, waar door het meer als een Millioen guldens in een Jaar konde opgebragt hebben, 't welk voor de Krygsbende te betaalen veel

Staat hen Manschap en geweer toe.

Don Louis sterft aan de pest.

Aanmerklyke vriendschap van Vrankryk aan de Prins. Ryd. fo. 23.

helpe mogt, 't geen *Don Louis de Requesens*, op alle wyze, by *Vrankryk* zogt tegen te gaan, doch vrugteloos, dewyl de Zee *Capitains* dit zelfs omver ſtieten, die, hier door, geen buyt meer krygende, de *Paspoorten*, tot *Calais* geteekend, niet meer agten wilde. *Zo beſwaarlyk kan een Heer gehoorzaame Krygsluyden hebben, die arm is, en tot ſoldy geen raad weet, gelyk toen ter tyd des Princen van* Oragniens *Staat was. Schoon zyn Doorlugtigheit al een wyl doende was geweeſt met de gemoederen, der* Brabanders, *door hymelyke kunſtenaryen, t'zyner gunſt te vlyen, hen vertoonende, dat zynen wenſch in geenen deele ſtrekte na 't geen hem eenig byzonder voordeel geven konde.* De Heeren Staaten van *Holland* en *Zeeland* deeden, ter zelver tyd, al de Graaffelyk en Geeſtelyke goederen, onder hun rechtgebied geleegen, verkoopen, dewyl 't Scheepsvolk, om betaling te hebben, tot *Hoorn*, hunne *Admiraal* en Onderbevelhebbers in de Kerk opgeſlooten en gevangen ſtelden, het welk een groote opſchudding in 't Land veroorzaakten, doch d'Inwoonders kregen wederom nieuwe moed, wanneer de Koningin aan den Prins bekend maakte, dat zy, den Raad van Staate, de Vreede, of een beſtand, opgedrongen had, en, by aldien zy die verworpen, zoude zy hen, 't geen men haar aangeboden had, kort af en onbewimpeld vertoonen, met dien toeverlaat, dat den Prins en zyn Bondverwanten, in erkentenis van haar genegentheid herwaards, en zo lief als hun die was, zich daar en tuſſchen zouden hoeden van na andere buyten hulp te tragten; te meer, dewyl door de dood des Landvoogds, hen, voor eerſt geen aanſtoot te vreezen ſtond. Dit wierd vermeerderd door een naauwer verbond, den 25 *April*, in het zelfde Jaar 1576 tuſſchen *Holland* en *Zeeland*, byna op de zelfde voet gemaakt, als de bovengemelde narichting onder de Letter F. is luydende, doch in elk geweſt, te weeten *Zuyd Holland*, *Noord Holland* en *Zeeland*, zoude drie Perzoonen, uyt de twee andere gezonden worden, om nevens de Gevolmagtigden van 't zelve, wegens de gemeene zaaken te beraadſlagen. Deeze voordeelen wierden ſchielyk omgekeerd met het verlies van *Zierxzee* en een groote tweeſpalt, ja niet zonder gedagten om tegen *Engeland* in een volkomen Oorlog uyt te barſten, veroorzaakt door eenige *Franſchen* en *Engelſchen* Koopluyden, die van *Antwerpen* in hun Land, en van daar naar *Spagnien*, veel Laakens en andere waaren

Rydt ibid.

De Groot Jaarboek: fo. 50.

Opſtand van 't Scheepsvolk tot Hoorn.

De Koningins aanbieding.

Verbond met Zeeland.

Groote tweeſpalt met Engeland.

waaren voerden, met voorgeven, van vry gely brieven des Prins te hebben. *Oragnien*, hier ten hoogsten over gebelgt, besluyt, met goetvinden der Staaten, om eenige Schepen uyt te rusten, en alles te doen neemen wat het Volk voor quam, waar by d'Ingezeetenen groote schade hadden, en oorzaak tot misnoegen kregen. Nooit was het Hart zyns Doorluchtigheids meer met vrees en mistroostigheid beladen, als ter deezer tyd. Want, zich aan alle kanten misleid ziende van zyn buytenlandsche vrienden, en *Zeeland* verlooren gaande, met gedagten dat *Holland* daar zeekerlyk op stond te volgen, deed hy een der mismoedigste voorslagen des waerelds. Te weeten, dat de Mannen, Vrouwen, en Kinderen, ja al die de VRYHEIDT beminden, hunne kostelykste goederen in Scheepen moesten laaden, alle Dyken en Dammen, deur, en de Moolens in brand te steeken, en zoo 't geheele Vaderland met waater te verwoesten: Om, gelyk van ouds, onder andere volkeren meermaals was geschied, een ander Land te zoeken, en zich daar buyten slaverny van Lichaam en gemoed, in gerustheid neder te zetten. Doch, den Heemel zond een schielyke uytkomst, door dien de *Spagniaarden*, op 't Eiland van *Schouwen*, aan 't muyten geraakten en eischten de betaaling van twee-en-twintig Maanden agterstallen, overrompelende *Aalst*, neemende twee honderd en t'zeventig Dorpen in hun magt, die zy brandschatten, en benaauwen *Brussel*, waar door den Raad van Staate hen voor Oproermakers verklaarden. *Oragnie*, dit hoorende, kreeg nieuwe moed, en gezien hebbende dat door het schielyk stremmen der Roomsche Godsdienst, d'andere Steeden niet op zyn zyde te krygen waaren, schreef aan de Staaten der Roomgezinde Landschappen: hen vertoonende, op 't scherpst, de Onmenschelyke wreedheid van *Spagnien*, en beloofden vriendschap en vrye oeffening van Godsdienst. Van gelyken deed hy brieven afgaan aan de *Graaf* van *La Lain* en andere Grooten, daar zy ten hoogste gevoelig over wierden, waar door hy 'er eenige op zyn hand kreeg, en zyn Doorlugtigheid streelde hun alle met belofte van VRYHEIDT en bevreedeging des Vaderlands. Noch vorder gedeide de zaaken ten voordeel des Prins uyt, dewyl gezegt wierd dat de Raad van Staaten kennis had, ja de muytemaakers belast, om *Brussel* te naderen, ten welk een eynde, den

Mistroostige voorslag des Prins.

Borr B: VIII. fo. 135.

Oproer onder de Spaansche Soldaaten.

Geeft den Prins nieuwen moed.

Hoofd Neder: Hist: fo. 456.

Glimes neemt de leeden van den Raad van Staate gevangen.

den Hoogbaljouw *Glimes*, met twee Vaandels *Waalen*, die hy in *Brussel* had, na de Raadkamer trok, de deur open sloeg en de Heeren gevangen nam. *Jeronimo Roda*, een der zelve ledemaaten, 't ontkomen zynde, verweet dit ongeval den *Hertog* van *Aarschot*, en desselfs aanhangers, om hier door 't spel op hunne duym te draaijen. Met dit opzet onderwond hy zich het hoog gezag des Raads van Staaten alleen aan te trekken, schreeuwende, dat de gevangenen getrouwe en al de andere verraders waaren, geevende zich de naam van Landvoogd, liet brieven afgaan aan de *Markgraaf* en Overigheid van *Antwerpen*, terwyl de Staatschen de nederlaag by *Visnak* kregen, doch, daar na, wierd het gezag van *Roda* onwettig verklaard en yder gebooden hem niet te gehoorzaamen. Ondertusschen hadden de Staaten van *Vlaanderen*, ziende deeze Binnelandsche twist, door de gehuurde Konings Krygsknegten veoorzaakt, zich gewapend, tegen 't geweld, dat de bezettelingen in 't Kasteel van *Gent* deeden, en niet sterk genoeg zynde, deeden zy, door den Heer *d'Auchy*, de Staaten van *Holland* en *Zeeland* tot hun hulp verzoeken, die door *Oragnie*, twaalf Metaale stukken en ses Vaandels Krygsknegten te leen werden gegeven, waar na hy noch negen Vaandels bekomt, ruymende tot verzeekerheid van 't geleende de Stad *Nieupoort* en 't *Sas van Gent* in : Doch kort daar na quam de Heer *d'Auchy*, uyt de naam der *Nederlandsche* Staaten Generaal, om den Prins voor zyn hulp te bedanken, *dewyl zy tegens 't Roomsch geloof en 's Konings Hoogheid niets wilde doen* : Maar verzogten, dat de Staaten van *Holland* en *Zeeland*, op 't spoedigst gevolmagtigden geliefde te zenden, om een begin van Vreede te maaken. Zo dat den Raad van Staaten, den 11 *October*, in 't Jaar 1576 zelfs, eer zy den Koning daar kennis van gaven, vry gely brieven diesweegen aan de gevolmagtigden, der *Hollandsche* en *Zeeuwsche* Staaten verleenden, die kort daar aan naar *Gendt* rysden, daar zy met vreugden ontfangen wierden. Den 19 der gemelde Maand traden de gevolmagtigden der Algemeene Staaten, die dagelyks veel aanhang kreegen, en die der *Hollandsche* en *Zeeuwsche*, in onderhandeling, maakende een bestand, tot opzeggens toe. Ondertusschen wierd eenig Volk der Algemeene Staaten tot *Waalem* geslagen, als ook op de weg van *Mechelen*, daar

Aanvang der Pacificatie van Gent.

Word bestand gemaakt.

't Staatsche Volk geslaagen.

daar de *Spagniaards* de Zoon van *Barlemont* en de Heer van *Floyon* gevangen kregen, trekkende van daar naar *Maastrigt* en *Antwerpen*, daar zy zoo veel grouweldaaden bedreeven, dat die nimmer uyt de gedagten van alle Christelyke Menschen zullen gaan, wordende 't verlies van *Antwerpen* alleen op 24 Millioenen guldens geschat, zo in Zilver, Meubelen als gebouwen. Deeze Onmenschelyke wreedheid der *Spagniaarden*, deed de *Nederlandsche* Algemeene Staaten meer en meer aanmoedigen tot het Verbond, met die van *Holland* en *Zeeland*, te maaken, het welk den 8 *November* wierd getroffen, *gepubliceert* en by de Koning voor goed gekeurd, gemeenlyk de *Pacificatie* van GENDT genoemd, welkers verdrag stukken, hier agter, onder Letter G. zyn te zien: Waar in haar Ed: Groot Mog: de VRYHEIDT ten uyterste hebben onderstut en beschermd, dewyl zy zich van d'andere *Provintien*, die de Staaten Generaal ter dier tyd uytmaakten, voor een groot gedeelte, zo in de *Religie* als 't *Gouvernement* afzonderden, voornamentlyk bedingende, dat yder *Provintie* in 't byzonder, zoude blyven, en behouden haar eigen *politien*, Rechten, ende *Vryheden*, waar in zy van alle oude herkomsten waaren gebleven. Dit Verbond maakten al de *Provintien* der *Nederlanden*, uytgezonderd *Luxemburg*.

Pacificatie van Gent gesloten.

Daar de Staaten van Holland d'Aloude Vryheid in staande houden.

Van deez' tyd af, scheen het of 't geluk den Staat begon te dienen, dewyl de vreemde en *Spaansche* Krygsbenden, de Burgt van *Gendt*, *Zierixzee*, en *Oudewaater*, verloren, vlugtende uyt *Beverwyk*, *Assenburg* en *Spaarendam*. Haar Ed: Groot Mog: vonden ter zelver tyd raadzaam om een *Ordonnantie* te maaken, op de wederkeerende vlugtelingen, waar in onder andere stond, *dat, alle inkomende vlugtelingen moesten, voor 't aanvaarden hunner goederen, den Prins, als wettige Stadhouder des Konings, en der Staaten, hulde sweeren; ook helpen, tot het herwerven der ouwde* VRYHEEDEN; *geen wederstand doen aan 't quetzen der zelve, noch goed noch bloed spaaren, om der* Spagniaarden *en hun aanhang te verjaagen enz.* Ook wierden, volgens de *Pacificatie*, de Kasteelen van *Gendt*, *Valencyn*, *Cameryk*, *Uytrecht* en *Groeningen*, om ver geworpen. In deeze gesteldheid des Lands, quam *Don Johan* van *Oostenryk*, bastaard Zoon van Kyzer *Karel de Vyfde*, voor *Gouverneur Generaal* der *Nederlandsche Provintien*, in plaats van *Don Louis de Requesens*, tot *Luxemburg*, daar hy met veel Hoffelykheid wierd ontfangen, van

De Spagniaards verliezen veel Steden en Dorpen.

Don Jan van Oostenryk Gouverneur Generaal der Nederlanden.

waar hy, aan de Staaten, d'oorzaak zyns komſt ſchreef; en dat hy meende, ten dien einde, dieper in 't Land te trekken, eiſchende, tot zyn verzeekering, gyzelaars.

Zyn gevynſtheid.

Deeze wantrouw quam de Staaten van *Holland* vreemt voor, die voor zyn komſt al verſtaan hadden, dat het een Prins vol argliſtigheid, doortraptheid, verwaandheid, en een Vyand der *Nederlanders*, was, die hy, naar zyn welgevallen misleiden konden; waar door haar Ed: Groot Mog: van den beginnen af, een waakend oog op hem hielden, en zyn doen naſpoorden. Zo dat hy zich, door de tyd, in zyn meening bedroogen vond. Deeze verkeerde gedagten waaren gegrondveſt op 't zeggen van den *Hertog* van *Alva*, die meenigmaal had voor gegeeven, dat hy de *Hollanders* in de Booter wilde doen verſtikken. *Maar deeze Menſchen* (zegt een Franſch Heer) *die hy voor plomp en onbeſchaafd hield, hebbende inwendig meer verſtand als uyterlyke ſchyn, begreepen aanſtonds wel, dat hy ze, door zyn woorden en gemaakte beleefheid, zogt te bedriegen.* Kort naar zyn komſt ſchreef de Prins aan d'Algemeine Staaten, uyt *Middelburg*, dat zy hen wel wagten moeſten van met *Don Johan* te handelen, voor en al eer hy de *Spagniaards* en d'andere vreemde Krygsknegten uyt den Lande had doen trekken, het welk zo veel op de gemoederen der hooggemelde Staaten uytwerkten, dat zy hem eenige punten voorſchreeven eer zy hem wilden voor Landvoogd erkennen.

d'Aubery in zyn Memoires de Hollande p. 84.

Zyn voorneemen.

Don Johan, ziende dat het ernſt was, deed door de Overſte der *Spagniaarden*, zeggen, dat het Jaargety verloopen was om te Land eenige voordeelen te doen, maar by aldien ze Scheepen gereed hadden, zoude hy ter Zee overſteeken en in *Engeland* vallen, daar *Don Johan*, *Maria Ssuart*, Koningin van *Schotland*, meende uyt haar boeijens te verloſſen, om met haar te Trouwen, en de Koningin *Elizabeth* te verjaagen, doch *Philippus* dit hoorende, en kennende zyn hoogmoedigen aart, ſloeg met veel omzigtigheid agt op zyn daaden, dewyl hy niet te goet zynde om dusdanig een ſtout beſtaan t'onderneemen, ook harts genoeg konde hebben, om d'een of anderen dag zulk een onrechtmaatige onderneeming, in zyn eigen Ryk te doen. De Staaten van *Holland*, nevens den Prins, werkten onophoudelyk om de andere Steeden, in dezelve *Provintie*, die aan 's Konings zyde waaren gebleven, onder hunne gehoorzaamheid te

trek-

trekken, ten welk een einde haar Ed: Groot Mog: aan de Burgermeesteren der Steden *Amsterdam*, *Haarlem* en *Schoonhoven*, met veel beweegreeden, verscheide Brieven schreeven. Met d'eerst gemelde Stad wilden 't nog niet lukken, doch *Haarlem*, verdroeg haar op den 22 *January* in de Jaare 1577 met de Prins: Maar met *Schoonhoven* duurden 't nog eenige tyd. De voornaamste voorwaarden bestonden, *in de veilige oeffening van de Roomsche Godsdienst*; *een Kerk ten gebruyk van de gezuyverden*; *'t aanblyven van Majestraaten*, *tot den tyd der verkiezinge*, *als dan te geschieden naar ouder gewoonte*, *en de behoudenis der Vrydommen en gerechtigheeden*. Op deeze voorwaarden had *Muyden*, haar ook met *Oragnien* verdragen. Den Kyzer, overweegende de quaade gevolgen die uyt de verschillen, tusschen *Don Iohan* en de Staaten, te verwagten stonden, zond Gevolmagtigden om daar over te handelen, mits dat ze in vier dagen naar hun aankomst, afgedaan moesten werden. Hier viel veel over en weer te zeggen. *Don Iohan* bleef onbeweeglyk op zyn eischen staan: en de Staaten wilden niets van hunne AELOUDE VRYHEIDT verminderen, zo dat hy de zaak zoo lang op deed houwden, dat de tyd der Gevolmagtigden ten einde liep, wanneer hy, ziende dat het hen ernst was te vertrekken, eenigzints aan de hand quam, doch liet niet na, de Staaten, heel onbesuyst, en met groote drygementen te bejegenen, waar door, de verstandigste hem vergeleecken by een Lantaaren zonder ligt; eindelyk na zyn Hoogheid, door de meeste Magistraaten, Abten, Deekens en Priesters, vertoond te hebben, dat de Vreede van *Gendt* niet strydende was tegens de Roomsche Godsdienst en de gehoorzaamheid des Konings, wierd den 12 *February* 1577 tot *Marche*, in *Famine*, de Vreede geslooten, bekend onder de naam van 't *Eeuwig Edict*, waar by hy de *Pacificatie van Gendt* moest goet keuren, en het vertrek der *Spaanschen*, en andere vreemde Krygsluyden toestaan, doch, dewyl daar nog eenige punten in waaren, tegens *d'Articulen* der gemelde *Pacificatie* strydende, maakten de Staaten van *Holland*, nog veel swaarigheid om die t'aanvaarden, maar den Koning van *Spagnien* bevestigden 't zelfde tot *Madrid*, op den sevenden *April*. Niet tegenstaande dit alles brak *Don Iohan* dit zelfde Jaar 't gemaakte Verbond, onder voorgeeven van de Koningin van *Navarre* te zullen ontmoeten, trekkende naar *Naamen*, met een groot gevolg,

Haarlem en Schoonhoven komen aan de Prinsgezinden.

't Eeuwig Edict tusschen Don Johan en de Staaten gesloten.

Door Don Johan gebrooken.

volg, waar onder de Prins van *Chimay*, dewelke, zynde Zoon des *Hertogs* van *Aarschot*, als Steedehouder zyns Vaders, op de Burg van *Antwerpen* 't bevel had, doch daar gekomen zynde, ontfong hy haar Majesteit met alle pragt en cierlykheid, maar, zo haast hy haar uytgelyd had, en naauwelyks wederom te Paard was gestegen, of overvald het Kasteel, jaagende *Froymond* met zyn onderhebbende bezettelingen daar uyt, 't geen hem van *Mansveld* af geraaden was te doen, door dien deeze Vreedebreuk, niet alleen door de *Nederlanden*, maar zelfs by de Koning euvel zoude klinken, gelyk by de gevolge gebleeken is, want de Generaale Staaten onstelde zich ten uytersten, wegens 't overweldigen van een der gewigtigste Grenssteden, te meer, dewyl hy voorts *Charlemondt*, door *Hyerges* verzeekerde, den zelve daar Stadsvoogd maakende, en *Luxemburg* voor hem open stond. Dit hadden de Staaten van *Holland* lang voorzien, die, hier in, voorzigtiger als d'anderen, noch vyf-en-veertig Vaandelen Krygsknegten, elk van honderd en dertien koppen, nevens dertig Oorlogscheepen in hunne dienst hadden gehouden: Daarenboven wygerden zy de honderd en vyftig duyzend guldens ter Maand, door *Don Louis* geeischt, op te brengen: Ook maakten hy, ter dier tyd, met den *Hertog* van *Guize*, tot bescherming der Kroonen van *Vrankryk* en *Spagnien*, een Verbond, buyten kennis van den Koning, die, dit hoorende, zich daar byster over ontzette. Dit meent men geschied te zyn om zich zelfs, aangevoerd door hoogmoed, tegens *Philippus* op te werpen, gelyk *Guize* in *Vrankryk* had gedaan. *Philippus*, doorgrondende de onverdraagelyke heerszugt van zyn Bastaard Broeder, en voornamentlyk in de laaste onderneeming, vond zich verleegen, schoon *Don Johan*, door zy Geheimschryver *Escovedo*, het stuk by zyn Majesteit deed verbloemen, die, zo wel als zyn Meester, by den Koning verdagt was, als d'oorzaak en aanstooker zynde van al zyn trotsheid en quaad gedrag, waar over zyn Majesteit, hier van overtuygt, hem deed om komen door *Antonio Perez*, ter dier tyd Geheimschryver van Staat, en 's Konings gunsteling, waar uyt men voorspelde, dat de dood van *Don Johan* daar haast op zoude volgen. De Prins, die met alle teekens van liefde in de *Hollandsche* Steeden vyerig wierd bemind, schreef over 't geweld,

Voorzigtigheid der Staaten van Holland en Zeeland.

Voorneeme van Don Johan.

Welk de Koning hoog op neemt.

Doet zyn Geheimschryver Escovedo vermoorden.

door

door *Don Iohan* in *Naamen*, aan de Staaten *Generaal*, gebruykt, raadende, dat zy zich op 't spoedigste tegen deeze dwinglandy moesten waapenen, doch zo geheim als 't mooglyk was, waar na zyn Doorlugtigheid met zyn Gemalin, van *Woerden*, naar *Uytrecht* trok, blyvende daar drie dagen stil. Ondertusschen had de Brief des Prins zo veel ingang op de Staaten *Generaal* gehad, dat zy daar over aan den Koning schreven; verzoekende van *Don Iohan* ontslagen te zyn, en dat zyn Majesteit hen geliefde een ander in zyn plaats te vergunnen, waar nevens zy hem, by openbaare Placcaaten, en op de naam des Konings, voor Vyand der Landen verklaarden, grontvesteden hunne eisch, voornamentlyk op d'Aeloude Vryheidt, zynde de voornaamste inhoud daar van opmerkens waardig, luydende aldus. „Aangezien dat *Don Iohan* t'allen tyden den Lande heeft gezogt „te stellen in Oorlog ende brand, ende gelyk *Escovedo* gezegt „heeft, dat de zaaken moesten hersteld worden door vuur „en bloed, zo en hebben de Staaten niet konnen geschouwen „noch wyken eenen zulk een dringende nood, ten waare zy hen „zelve wilde schuldig maaken van eene valsche verraderye, ende „het Vaderland mynedig weezen, nadien zy van Godt en den „Mensch geroepen zyn, om beschermers te wezen van de Pri-„vilegien, gerechtigheden, ende *Vryheden* van den gemeyne Vol-„ke, by welk zy 't Lichaam representeeren; daar nevens ver-„toonende, dat den Overheer zelfs, geen ander Prins Oorlog „mag aandoen, buyten kennis en bewilliging der Staaten, of „dat zy genootzaakt en geregtigt zyn, zich daar tegens te kan-„ten, en een ander Gouverneur en Overheid te verkiezen, „alles volgens de *Privilegien* der Landen; dat zy gehouden zyn „de Waapenen op te vatten tegens een Stadhouder van den Over-„heer, dewyl, eer hy van de Landen ontfangen was, en voor „dat hy de voornaamste punten en conditien voldaan had, den „Oorlog voerd, Steden in neemt, en zich niet alleen van zyn „Eed zoekt vry te maken, maar ook al de *Privilegien*, *gerechtig-„heden* en *Vryheden*, van de *Nederlanden* t'onderdrukken, en met „voeten te treden. Ter zelver tyd geraakte *Bergen op Zoom*, door *Champigny*, aan de Staaten, en *Breda*, door 't onderscheppen van een Briefje, daar men den inhoud van veranderden, aan den Prins: Ook schreeven d'Algemeine Staaten, die hun Leger

De Prins komt met zyn Gemaalin tot Uytrecht.

De Staaten verklaaren Don Johan voor Vyand.

reeds tot *Waveren* op de been hadden, aan de Wethouders van *Haarlem*, hen verzoekende, dat zy geliefde een honderdste penning van d'Ingezeetenen af te vorderen, en het geld daar van over schikken, tot gebruyk van den Oorlog: Daarenboven verwagten zy ook met den eersten honderd duyzend daalders, van *Holland*, op reekening van d'agterstallen, en van *Zeeland* honderd duyzend guldens, verzoekende daar nevens heel ernstelyk dat zyn Doorluchtigheid geliefde tot *Brussel* in Perzoon te komen, daar de Prins niet op toefde, maar trok, met zyn Gemalin, en zyn Broeder *Graaf Iohan* van *Nassauw* nevens eenige Edellieden, aanstonds naar *Antwerpen*, en van daar na de bescheide plaats, alwaar, de Staaten, op zyn goeddunken, gevolmagtigden aan *Don Iohan* zonden, met inzigt om hem tot zyn pligt te maanen, daar den Landvoogd, zo wel als over de komst des Prinse tot *Brussel*, zich magtig onstelde, geevende zyn gramschap te kennen in twee Brieven die hy aan de Algemeine Staaten schreef, opgevuld met drygingen en scheldwoorden, zo dat hy, kort daar na, *Naamen* verliet, uyt vrees van belegerd te worden, en trok naar *Luxemburg*, blyvende aldus die Staaten en Landen zonder Landvoogd. Toen viel het oog op de Prins, om de Landen te berichten, doch, *het mogt de voortreffelyke Heeren van 't hart niet; hebbende de grooten in den aart, noode yemand tot Overhoofd te leyden, die hunne mede onderdaan geweest is. Ia zy vreesden* (misschien) *dat hy zich met het Ampt van Stadhouder Generaal niet genoegen zouw, maar de Vorstelykheid willen eigenen: En om zig daar in te vestigen, den ouwden Edeldom vernederen; optrekkende nieuwe luyden, die hem voor hunne Schepper erkennen, voor hunne behoeder volgen, en zyn Grootheid als rugsteun der hunne, handhaven moesten.* Dies wierd 's Kyzers Broeder, den *Aartshertog Mathias van Oostenryk*, in die waardigheid geplaatst, het welk voornamentlyk geschieden op 't aanhouden van den *Hertrog* van *Aarschot* en 't Huys van *Croy*, die alle *Oragniens* grootwording, als zynde een vreemdeling, benyden, waar over den Prins heel onvergenoegd was, dewyl hy zich een hulpe toegelegt, en ook eenige stemmen, ten dien einde op zyn hand gekreegen had, doch zyn misnoegen verdween haast met het overgaan van *Uytrecht*, ende opdragt die de Staaten *Generaal* hem den 22 *October* deeden met het *Ruwaardschap* van *Braband*, daar hy veel werk om gemaakt had, waar door nu 't voornaamste bewind op hem quam te draagen, 't geen een nieuwen haat

De Prins wort verzogt in Braband te komen.

Don Johan vertrekt naar Luxemburg.

Hoofd Neder: Hist. fo. 537.

Den Aardshertog Mathias in zyn plaats gesteld.

De Prins daar over t'onvreeden.

Word Ruwaard van Braband.

haat in *Aaſchot*, ter dier tyd Stadhouder over *Vlaanderen*, verwekten. Van d'andere kant was hy doodelyk van des Princeen aanhangers benyd, want, als hy, tot *Gendt*, het bezit zyns ampt zoude neemen, wierd door *Imbiſe*, *Ryhove* en *Marnix*, Heer van *St Aldegonde*, twee der grootſte gunſtelingen van *Oragnien*, een aanſlag op hem gemaakt, die 't zyn Doorlugtigheid te kennen gaaven. Eenige zeggen dat den Prins uyt wangunſt, hier in bewilligt heeft, en anderen zeggen dat hy zich niet met de zaak wilde bemoejen, doch de *Phenix* der *Hollandſche* Schryvers, zegt egter, *dat den Prins, den Heer van* Dohain, *derwaards zond, om te kyken hoe 't 'er afloopen wilde.* Om dit in 't werk te ſtellen voegde zich *Imbiſe* op de ſtraat, ter plaatſe daar den *Hertog* van *Aarſchot* moeſt komen. Hier vergt hy hem met geweld d'afkundiging der Vrydommen te doen, volgens zyn narichting. *Aarſchot*, ziende de beweeging zyner Vyanden, zyde zulks te zullen doen als 't hem gelegen quam, waar op den ander in heevig verwyt uyt viel, en den *Hertog* daar wederom met een bars gelaat tegen ; zeggende, *men zal die muytemaakers en* Vryheid *kraijers wel vinden, en met een ſtrop om de keel ſtom maaken : Al waren ze noch eens opgeruid door de Prince van Oragnien.* d'Omſtanders dit hoorende, kozen, d'een de zyde des *Hertogs*, en d'andere des Prins, aanſtonds ieder in 't geweer, en de Stad in een ellendige oproer, daar *Ryhooven* op in de Stad quam ryden, om alles vorders over eynd te zetten, die langs ſtraat riep, *al die my lief hebben volgen my*, tot dat hy by *Imbize* quam, die, gevoegd by *Krooyvelt* en *Mieghem*, naar 't *Princen* Hof runnen, en *'s Graven* Slot, daar 't geſchut ſtond, in namen. Hier voerde een deezer Vyanden des *Hertogs* een aanſpraak, die alleen bequaam genoeg was om waggelende gemoederen tot oproer te brengen, daar na loopen ze met een vaart, naar *'s Hertogs* wooning, vliegen toe, en neemen hem, nevens veel der grootſte amptenaaren gevangen, waar onder den voor dees genoemden *Heſſels*, geweeze lit van die godlooze Bloedraad, was. Nu moeſt men, om het volk niet tot Vyand te krygen, de reeden van deze onderneeming vertoonen, het welk een ſchoone ſchyn werd gegeeven, en hen voorgeleezen... *Daar nevens ſtrooide men het dubbeld eens briefs onder 't Volk, die gezegt wierd van* Heſſels, *aan de* Graaf van Reux *geſchreven te zyn, en luyde : Dat de zaak op een goede voet ſtond, en by* Dom

Hooſd Hiſt. van Nederl. ſo. 544. en 545.

Harde woorden van Aarſchot wegens den Prins.

Aarſchot nevens veel Grooten, gevangen.

Don Johan, *voortgedreeve diende om den schendigen Ketter en al zyn aanhang te ringelen.* Dit bleef hier niet by, maar deeze vonken verspreiden zich door gansch *Vlaanderen*, *dewyl d'aanstichters, geprikkeld van 't gewisse, zulk eener baldaadigheid, vlyig in 't getal zogten en de Gebuursteeden ook aan hunne koorden te krygen. En zy hadden reeds Brieven afgevaerdigd, om te weeten wie geneegen waar hunne partye onderstand te doen, op zo goet wederom: Der voege, dat het zich aanzien liet, of zy een nieuwe streng in 't byzonder wilden vlegten.*

De Prins komt tot Gendt.

Hier op volgde zyn Doorlugtigheid met zyn Broeder *Iohan* van *Nassauw*, en deed den 29 *December* van dat Jaar, zyn intreê binnen *Gendt.* Daar vond de Prins eenige Zeegeboogen en opschriften t'zyner eer opgeregt, *welke, als een gereedschap des Heemels, de verlossing des Vaderlands wierd toegereekend, ook wierd hem, door een Mysje, de Maagd van* Gendt *verbeeldende, een open hart van Goudt vereerd, daar op gesneeden stond* Sinceritas, *dat's Oprechtigheid.* Onderwylen dat de Staaten *Generaal Don Iohan* voor Vyand, en zyn aanhangers voor Muytemaakers verklaard hadden, beraamden zy de punten om den *Aartshertog Mathias* daar op aan te neemen, die in een Rytuyg, met zulk een stilte, van *Weenen*, in *Braband* was gekomen, dat wynig Menschen in 't Land daar kennis van hadden, zo dat hy, in de Maand van *Ianuary*, de gemelde punten beswoer, en den Prins wierd, om des *Hertogs* jongheid, tot zyn *Lieutenant Generaal* aangesteld; terwyl *Sonoy* belast wierd om met zyn onderhoorige Krygsbenden *Amsterdam* te benaauwen.

d'Aartshertog Mathias tot Landvoogd en de Prins tot zyn Lieut. Generaal der Nederlanden aangestelt.

In die zelfde tyd scheen voor *Holland* een der gewenschte tydinge uyt *Engeland* gekomen te zyn, dewyl de Koningin honderd duyzend ponden steerlings aan haar te leen, en ses duyzend Oorlogsknegten beloofde, doch, op zulke voorwaardens, dat de Staaten van *Holland* haar listigheid te laat begreepe, dewyl onder andere was bedongen, *dat d'Overste deezer Troepen een Engelsman moest zyn, en zitting hebbe in de Raad van Staaten, en dat zonder met hem, of met haar Majesteit te raadspleegen, in geen zaaken van Vreede en Oorlog iets beslooten mogte werden.* Ja zelfs zouden de Staaten met niemand een Verbond mogen aangaan, of zy moest 'er haar stem toegeeven. Vorders schikten zy een Gezant naar *Spagnien*, om den Koning wys te maaken dat zy dit gedaan had, om dat de Staaten zich niet uyt wanhoop aan uytheemsche Vorsten zoude onderwerpen, en de laast gemaakte *Pacificatie*

Engeland leend den Staat 1 Milioen gulden en ses duyzend Soldaaten op een listige voorwaarde.

om

om verre werpen, *verklaarende daar nevens Hyliglyken hoog, hoe zy, berigt zynde dat* Oragnie *de Vrede afsloeg, hem, niet alleen vermaand, maar gedreigd had; 't welk zoo veel was als gebooden die t' ombelzen,* daar nevens verzoekende, *dat zyn Majesteit tog geliefde d'oude* Vryheid *aan die Volkeren te geeven, of dat zy genoodzaakt zoude zyn, de bescherming haarder naarbuuren, en haar eige veiligheid te betragten.* De Koning, kennende haar gevynstheid, antwoorde met gramschap; dat hy met *Engelschen*, *Franschen* nog *Kyzersen* iet te schaffen had, en dat hy *d'Aardshertog Mathias*, en de *Nederlanders*, op een anderen kam zoude scheeren. In deeze tusschentyd waaren de vreemde en *Spaansche* Krygsknegten, voor deeze weg gezonden, onder *Alexander Farneze*, *Hertog* van *Parma*, wederom in 't Land van *Naamen* gekomen, die uyt *Italien* noch verscheide vreemde hulpbende met hem bragt. Deeze, gevoegt by 't heyr van *Don Johan*, tasten 't Leger der Staaten by *Gemblours* aan, en versloegen 't, krygende den Veld Marschalk, nevens veel Edellieden, gevangen, welke alle voor *Don Johan* wierden gebragt, die hen toevoegde. *Myn Heeren, dit diend u tot een les, hoe Godt gewoon is te straffen, die zich tegens zyn dienst en hunnen Landsheer verzetten.* Door deeze nederlaag verlooren de Staaten *Looven*, *Iudoigne*, *Gemblours*, *Thienen*, *Aarschot*, *Bovignes*, *Sichenen*, en nog verscheide Steeden, welke 't laatste den Prins van *Oragnien* toebehoorden. Dit verlies der *Staaten Generaal* haalde die van *Holland* dubbeld in, met *Amsterdam* op hunne zyde te krygen, daar *Helling* en *Ruykhave*, drie Maanden te vooren, een vrugteloose aanslag op gemaakt hadden, zo dat den agste van *Febouary* 1578 het verdrag wierd getroffen, bestaande in vier-en-twintig punten, waar van 't eerste en grootste is luydende. *Binnen de Stadt*, Vryheidt, *en Ambachtsheerlykheid van* Amsterdam, *zy geen Godsdienst toegelaaten, dan de Roomsche; en niemand verzette zich daar teegen met woorden of werken; blyvende nochtans geschorst de Plakkaaten op dit stuk, en elk ongemoeid in zyn gewisse, volgens 't verding van* Gendt : *Gelyk ook geen Menschen eenig letzel gedaan zal werden, over 't oeffenen van den hervormde Godsdienst, buyten de voorzyde bepaaling, mits dat zy gaan en keere ter bequaamer uure : En hebben de Wethouders hun, binnen de Vesten, een ongewyde, nochtans een eerlyke Plaats aan te wyzen, tot hunner dooden Begraffenis, te geschieden zonder zang, vermaaning,*

Parma komt in Nederland en de Staatschen voor Gemblours geslagen.

Amsterdam geeft haar aan de Staaten over.

of andere uitwendige plegtigheid, met geleide van ses-en-twintig Perzoonen ten hoogste. Ondertusschen had den Koning den eerste der gemelde Maand, de Staaten, en al die *Don Iohan* niet gehoorzaamden voor Vyanden des Ryks verklaard, waar tegen den Prins zich zeer sterk waapende, zoo dat d'onkosten ses tonnen Gouds ter Maand beliepen. *Holland* en *Zeeland* hadden haar, staande deeze Oorlog, op zich zelfs, en buyten de gemeenschap der andere *Provintien* gehouden, doch waaren niet te min, met een swaare last op hunne schouderen belaaden, dewyl zy alle behoorlyke bezettingen der onderhoorige Steeden moesten bezorgen, en zoo veel Scheepen leeveren, als de Prins, tot beveiliging der Zee, en binnewaateren noodig oordeelden, daar nevens nog vyf-en-twintig Vaandels yder van twee honderd koppen; en honderd Ruyteren in d'andere Landschappen, doch, door de groote kosten, wierd haar verzogt van een Tol op 't in en uytvoeren der Koopmanschappen te stellen, welkers penningen d'Algemeene Staaten zouden heffen, mits dat men deeze twee *Provintien* van de Tollen der sleete zoude verschoonen. Ook naamen zy ses Vaandelen tot hunne lasten, en droegen noch lang de kosten van vyf Vaandels welke tot *Kampen* en *Deventer* lagen. Hoe verdrietig dit voor *Holland* en *Zeeland* viel, als den Oorlog op haar alleen aanquam, is gemakkelyk af te meeten, *echter leerde d'ervaarnis, dat zy wysselyk gedaan hadden, een Huys op zich zelven te houden*, tot bescherming van hunne AELOUDE VRYHEIDT, daar haar Ed: Groot Mog: ook proeven van gaaven, in 't verzende van de Heeren JOHAN VAN GENDT, Heer van *Oye*, en de Heer van *St. Aldegondt*, naar de Ryksvergadering, die tot *Worms* wierd gehouden, alwaar zy rond uyt verklaarden, dat d'overeenkomst met *d'Aardshertog Mathias* gemaakt, geschied was, *uyt kragt van hunne* Aeloude Vryheden *en* Privilegien, en dat zy, ten kosten van hun bloed, de dwingelande tegen zouden gaan, dewyl *Alva*, zich beroemden van omtrent achtien duyzend en ses honderd Menschen door Beuls handen om 't leeven te hebben gebragt, en de Ingezeetenen drie honderd en t'sestig tonnen Gouds afgekneeveld, buyten de schaade geleden by roof, brand en verwoesting.

Holland en Zeeland houden zich buyten gemeenschap der lasten met d'andere Provintien.

Niet tegenstaande de droevige gesteldheid der zaaken, vind ik, dat ter deezer tyd, een grooten nayver tusschen *Vrankryk* en

Enge-

Engeland, over de bestiering der *Hollandsche Provintie* was ontstaan. Doch, dewyl de Koningin *Elizabeth* de Regeering had geweigerd, en *Oragnien* zo veel voordeelen van den *Franschen* Koning genoot, in een tyd dat het Land over des Vyands groote overwinningen in een slegten staat was, en dat de Roomschgezinden dagelyks mompelde over *Kazimiers* groote magt, bood den Koning van *Vrankryks* Broeder, *Francois de Valois*, *Hertog* van *Alençon* en *Anjou* den Staat zyn hulp aan, zo dat zy verzogten dat hy Gemagtigden geliefden over te zenden, om wegens het Verdrag te handelen. De Koningin van *Engeland*, zulks ter oore komende, toonde groot misnoegen, en klaagde dat de Staaten, met een uytlandig Prins handelden, ja byna een Verbond gemaakt hadden, zonder haar de minste kennis daar van te geeven, daar nevens verzoekende en zelfs begeerende, dat zy tot geen besluit zoude komen, voor en aleer haar Gezanten aangekomen en diesweegen gehoord zoude zyn, of, zy zou, anderzints, genoodzaakt zyn een andere party te kiezen, vorder geen geld te tellen, en den *Hertog Kazimier* t'Huys ontbieden, om niet vorder te trekken zonder nader bescheid, doch dewyl men den gemelden Overste, van haar Majesteits weegen, noch geen zitting in den raad van Staaten had gegeven, wierd zulks nu besloten te doen, en vorders niets met *Vrankryk* te handelen, als met volle kennis des Koningins. Ondertusschen hadden d'onroomschen d'ooren opgestooken, bedryvende veel moedwil in Steeden en Dorpen, *niet zo zeer door de wulpsheidt van 't Graauw, als by opzet en bestek van veel der treffelykste Burgeren: Amsterdam* was d'eerste Stadt daar 't gespuys de vryen toom aan 't geweld gaf, door 't uitstrooijen dat eenige inwoonders goet verstand met Don *Johan* hielden, om hem de Stadt over te geeven, *doch dat het niet arglistelyk gezaaid zy geweest, ik noode verzeekeren zou.* Hier quam noch by, dat d'onroomsche een verworpe hoek tot hunne begraving wierd aangeweezen, daar 't een eerlyke plaats, volgens 't verdrag moest zyn: Daar nevens had d'Overigheid met de zelve twist over 't waaken, willende ieder het hegt in de hand houden Daar en tusschen werden ook eenige der voornaamste aangestookt, om de Geestelyke, en de Magistraat ter Stede uyt te schoppen. Dit ondernam *Willem Bardes*, oudste Stedehouder van *Sonoy* in

Alençon bied den Staat zyn hulp aan.

Daar de Koningin Elizabeth yverzugtig over is.

Oproer tot Amsterdam en door 't heele Land.

Hoofd Nederl. Hist. fo. 571.

Noord Hollandt, *welke laaste nooit keurig op eer of oneer was*, *daar 't voordeel gold*, die hem deed weeten, dat hy bevel had, om met de onderneeming voort te vaaren. Vorders quam *Thomas van Thil*, een verloopen Abt van Sint *Bernards*, buyten *Amsterdam* preeken, 't welk de onroomsche geen kleine moed tot ophitzing toebragt. 't Werk dan besteeken, en de wenken gegeeven, vald het Graauw op den Dam uyt, met roepen, *die Oranje lief heeft*, *toon 't hart en volg me na*, daar op 't Geschut uyt de Boshuyzen daar naar toe gesleept, en de toegangen met Wolbaalen gestopt, die aan de Waag lagen: Toen met steenen op 't Stadthuys geworpen, en als wilde menschen daar in gevlogen, haalende de Schout en zo weld'oude als regeerende Overigheidt daar af, lydende dezelve, nevens eenige Paapen, naar den *Amrak*, onder 't geschreeuw, *men behoorde hen ten galge te zenden*, *daar zy meenig een aan geholpen hebben*. Daar zet men ze in Schuyten, en bragt ze tot aan St. *Anthonys Dyk*, buyten de Stadt: Daar na de Kerken opgebrooken, de beelden daar uytgehaald, en d'Altaaren van alle ciersels beroofd. Tot *Haarlem* wierd dit voorbeeld gevolgd, daar zy in de Kerk liepen, quetsende veel Burgers en Priesters, onder welke laastgemelden *Pieter Bulling* van achteren was gegriefd, dat hy dood ter aarde viel. Zelfs den Bisschop *Godefroy van Mierloo*, raakte in hun handen die 't met eenig geld te schieten, nog ontquam. Over al deze diefstallen en roveryen, vind men niet dat andere straf gedaan is, als aan den Moorder van gemelde *Balling*, die 't met de dood moest boeten. Dusdanig ging het door al de *Provintien*, welke grouweldaaden, zelfs wierden gedaan door de geen die zich beroemden van d'AALOUDE VRYHEIDT te zullen herstellen, en Broederlyk, volgens de Christelyke pligt met hunne Landsgenooten te leeven, 't geen van alle uytheemsche en trouwe Ingezeetenen tot in d'afgrond wierd verfoeid. Ook had een verloopen Munnik, met naamen *Petrus Dathenus*, toen Leeraar der hervormde Godsdienst, tot *Gendt*, de stoutheidt op den stoel te zeggen, *dat de Prins*, *die zich had laaten hooren*, *men moest niet lichtvaardelyk eenige verandering maaken*, *maar zyn woord betragten*, *zynde myneedigheidt een gruwel voor d'oogen des Allerhoegsten*, *gevende noch om God*, *noch om Godtdienst*. Ja schold hem openbaarlyk uyt voor een *Atheist*. Graaf Johan van *Nassauw* moest tot *Nymegen* en *Acrn*-

Daar d'overigheidt en Geestelyke werde gebannen.

Kerkschending aldaar en in meer Steeden.

Dathenus scheld den Prins op de stoel voor een Atheist. *Hoofd Nederl. Hist. f.* 583. *Rydt* 2 *b. f.* 31.

Aernhem, ook veelderly vreemdigheidt hooren, zo dat men, ter dier tyd, groote Staatkunde moeſt oeffenen, om wel te regeeren. *Want hoe yder onbeſchaamder mond in 't ſchelden had, hoe hy voor trouwhartiger Voorſtander der* AELOUDE VRYHEIDT, *en de waare Godsdienſt ging.* Dit verſwakte het Land ten uyterſte, want de Roomſchgezinden, wiſten in dit geval niet wat zy voor hun beſt konden wenſchen, dewyl door des Konings overwinninge hunne ſlaverny wederom naderden, en door des Prinſen geluk, verlooren zy de Vrye oeffening hunner Godsdienſt. *Yder trock: door byzondere wegen, als een openſtaande plaats de Regeering naar zich. En men voerde de Wapenen wel tegen de Koninglyke Regeering, maar hier en tuſſchen vond men 'er die de Graafelyke Regeering en Wetten roemde; andere die zich verwonderde over hunne krachten, boven die der Venetiaanen en Switzers, zonder d'ongelykheidt der zelver t'overweegen, op den naam eener Staatsgewyze, 's Lands regeering van een ſcheurden: of wel ook, om dat hen andere in hooger aanzien verre te boven gingen, zoekende hunnen ſterken arm in de magt der Gemeente, 't geringſte Graauw, waar 't vaardigſt tot muytery was, door voorgang, woorden en aanhitzingen gaande maakten, onverzettelyk zynde in bitteren argwaan*, en geenderhande Vryheidt, *de minſte uytzondering onderwaardig, goetkeurende. Men vond 'er hymelyke en openbaare partyſchappen en beroerten: en nevens dien was men niet min in Oorlog; langzaam echter, en niet ernſtig genoeg in 't voortzetten naar vereyſch van tyden: dewyl de troepen niet, dan naar yders belang gebruykt wierden.* Een ander Schryver zegt, *men mocht Nederland, ter dier tyd, wel by een Bruyd vergelyken, die tuſſchen veel Vryers ſtondt, daar yder graag de naaſte en liefſte van wenſchte te zyn, eenigen ook, die geen moed hadden om d'anderen af te ſtooten, arbeyden nochtans om een ſtuk van hare rok te ſcheuren.* Die wel 't wreedſte en onbeſchoftſt openbaarlyk hier in te werk gongen, waren *Imbyze*, *Ryhove* en anderen, die om in drabbig water te viſſen, des Biſſchops en eenige Kanonniks wooningen tot *Brugge* en *Yperen* plonderden, doorſchietende twee voornaame Perſoonen, en naamen veel treffelyke luyden gevangen. Ook waren de koſten der oorlog onopbrengelyk, dewyl die ter Maand wel negen tonnen gouds vereiſchten, die meeſt uit *Antwerpen*, *Holland* en *Zeeland* wierden gehaald, door de felle dryging des Aards Hertogs, de Prins en Raadt van Staaten, welke aan de *Provintien* en Steeden, te kennen.

Groote verwarring des Lands.

H. de Groot Jaar Boeken fo. 590.

Ryd fol. 32.

nen deeden geeven, *dat zy zonder schielyke betaling, de Soldaaten hunne voldoening zoude moeten laten zoeken, aan d'oorden die 'er in gebreeken bleeven, eer 't zich van zelfs quam te sloopen, en alles zonder onderscheid, te verwoesten.* Dit prangen bragt egter niet meer te weeg, als dat het heyr een Maand solds kreeg. De Staaten van *Holland*, ziende dat deze Tyrannye van een quaad gevolg zouden zyn, beraamde, om by de *Generaliteit*, een opstel in te leveren, tot verdrag der verschillende Godsdienst, bestaande in dertig Hoofdleeden, by veele wyd en breed te zien, doch dit wierd door eenige heerszugtige Regeerders der andere *Provintien*, om ver gestooten.

Geloofs Vreede voorgedragen.

Twist tusschen Engeland en Vrankryk over d'Alencon.

Buytens lands vermeerderden 't verschil tusschen *Vrankryk* en *Engeland*, over de opper regeering der Landen, 't welk *Elizabeth* gezegt was dat de Staaten aan *Vrankryk* gezind waren op te dragen zo dat de Koningin van *Engeland* deed weten, by aldien de Koning van *Vrankryk* de Nederlanden wilde opslokken, dat zy genoodzaakt zoude zyn, door d'oude verbintenis met het Huys van *Oostekryk*, zich by den Koning van *Spagnien* te voegen. Waar op Koning *Hendrik* de III. antwoorde, dat het hem niet aan ging, maar wel zyn Broeder, doch wilde zy de verdrukte Nederlanders, aan een billyke zoen met hun Heer helpen, zoude hy, nevens haar, zyn best daar toe doen. Hier door wierd de Vrede hervat, en *Vrankryk*, zogt niet anders als zich van *Alençon* t'ontslaan, die veel onheils in 't Ryk had gebrouwen. Niet te min wierd den 13 *Augustus*, een Verdrag van bystand, en niets vorder tusschen de Staaten en des Hertogs Gezanten tot *Antwerpen*, geslooten, waar by zyn Hoogheidt het onderdrukte Nederland, tegens de Tyrannye der *Spagniaarden* en Don *Johans* geweld, met tien duyzend Voetknegten en twee duyzend Paarden zoude beschermen, *mits dat den Hertog, by de Staaten voor Beschermheer der Nederlandsche Vryheidt zoude werden uytgeroepen, doch 't gansche bewind des Lands zou blyven by de Staaten, d'Aartshertog Mathias, den Raad van Staate*, enz. Dit gedaan zynde, neemt den Hertog *Binch* en *Maubeuge* weg, doch dewyl *Kazimir*, 500 man op zyn eigen kosten in *Duitschland* had geligt, en de Hertog hoorende dat eenige die aan 't roer zaaten *Oragnien* in *Vlaanderen* hadden verzogt, om tot *Gendt*, d'oproerige Waalen te stillen, en aldaar tot Graaf te huldigen, was hy daar

Verdrag met de Staaten en de Hertog gemaakt.

Hy neemt Binch en Maubeuge in.

Twist tusschen hem en Kazimir.

over

over ten hoogste gevoelig, dewyl zyn Hoogheid zelfs naar de heerschappy vroete, zo dat zy malkander, by de Gemeente in d'uyterste verachtinge en haat brachten. Deze twist veroorzaakten datden Hertog zyn Krygsvolk afdankten, die zich meest alle, by de *Malcontenten* onder *Montigny* voegden, na dat zy het land veel schade hadden gedaan. Ondertusschen was Don *Johan van Oostenryk* op den eersten October, in het Jaar 1578. aan een pestige koors, komen t'overlyden, zo dat den Koning in des zelfs plaats den voorgemelde *Alexander Farnese*, Prins van *Parma*, tot Landvoogd aanstelde. Onder dezen Vorst was het dat in den beginne van het Jaar 1579. de *Spaansche* Gezanten en *Nederlandsche* Gevolmagtigden, tot *Colen* vergaderden, om de Vrede te hervatten, het welk den Prins van *Oragnien*, bespiegelden als een hinderpaal van zyn geheime onderneeming; daar nevens vreezende, dat, hoe vast de Vreede wierd getroffen, hy nooit in zeekerheid zoude zyn, om aan *Spagniens* wraakluft opgeofferd te worden, zo dat hy den Staat inboezemde van geen *Duytschers* tot Middelaars der zelve aan te neemen, noch tegens de Vrye oeffening der hervormde Godsdienst iets in te willigen; en de Handeling te verwerpen; wel weetende, dat den Koning van *Spagnien*, buyten die, geen Vreede zoude maaken; *waar door hy schandelyk in opspraak geraakte, en by aldien eenige door byzondere handelingen de algemeene Vreede de nek niet gebrooken hadden, zoude men, ter dier tyd, billyke Voorwaarden hebben bedongen.* Eenige der Staaten, ziende de rekkelyke hoofdpunten, die *Philippus* liet aanbieden, en dat *Oragnie* zyn nieuwe aangenome Godsdienst zogt sterk voort te planten, daar zyne vyanden hem ook verweeten, dat 't verdryven der Geestelyken, met zyn bewilliging was geschied, bewerkten, dat verscheide *Provintien*, den Koning *Philippus* wederom onderdanig wierden. Prins *Willem*, dit vernemende en voortvaarende in zyn groote Staatkunde, *bediende zich van een voorneemen, dat tot behoudenis van den staat zyner zaaken, wonder heylzaam was.* Hy bragt te weeg dat de Staaten van *Gelderland*, *Zutfen*, *Hollandt* en *Zeelandt*, het Sticht *Uytrecht* en de Vriesche *Ommelanden*, tusschen den *Eems* en de *Lauwers*, tot *Uytrecht* gevolmachtigde zenden, om een nader verbintenis te beraamen, mits 't *Gentsche* verdrag in weezen te houden, het welk den 29 *January*, in den Jaare 1579. wierd gemaakt, bekend.

Dankt zyn Volk af.

Don Johan sterft en Parma in zyn plaats gesteld.

Oranje belet de Vrede tot Colen.

H. de Groot Jaar Boeken. g. 166.

Daar hy groote schade van behaald.

Eenige Provintien onderwerpen zich weder aan de Koning.

H. de Groot Jaar Boeken.

De berugte Unie van Uytrecht gesloten. 1579.

kend onder de naam der UNIE van *Vytrecht*. En dewyl dit de grondsteen is, daar de *Provintien* op geboud staan, kan den Leezer den inhoud agter aan vinden, onder letter H. Hier door geraakte de *Provintien*, eindelyk tot een *Republiek*, die naderhand, doch voornamentlyk tusschen den Jaare 1650 en 1672, zo machtig is geworden, dat haar welvaard by al de nabuurige en uytheemsche Mogentheden beneid wierd. Ter Eeuwiger gedagtenis van den slegten stand des Lands, deeden de Heeren Staaten, ter zelver tyd, op d'eene zyde van hun Munt slaan, een Schip van zylen en riemen ontblood, dat tusschen de baaren heen en weer wierd gesmeeten, met deze zinspreuk, *Het is onzeker waar toe de Goden ons zullen brengen*, en om hun verbond uyt te beelden, naamen zy de schoone woorden van *Micipsa*, in *Salustus*, *Concordia res parvæ Crescunt*, dat is gezegt, *door d'Eendracht worden klyne tot groote zaaken.* Onderwylen werkte men sterk tot *Colen* aan de Vreede, doch door 't verlies van *Maastricht*, wierd die aan de Spaansche zyde, door de vergadering der Nederlandsche Staaten, tot *Antwerpen* die te zaamen beslooten, om geen stip van de *Religie* af te gaan, geheel en al verworpen. Door 't verlies dezer Stadt verlooren die van *Hollandt* veel Volk, zo dat haar Ed: Groot Mog: hier in willende hunne AELOUDE VRYHEIDT beschermen, uyt hun eige *Souverainiteit*, de plaatzen vulden, zonder de Staaten Generaal, daar eeniger maaten in te kennen, volgens de *Resolutie* in haar Ed: Groot Mog: Vergadering genomen, den 7 *July* 1579. luydende van woord tot woord. *Alzoo de Staaten nodig bevonden hebben, dat in plaatze van de Compagnien, die binnen Maastrigt (Godt beterdt) zyn gebleeven, vier Compagnien wederom opgeregt worden, hebben tot Capitainen daar ovor gesteld*, Jonkheer Floris van Brederode, Arent van Duyvenvoorde, Jacob Steyn en Bonne van Weender, *onder conditie, dat met de knegten in 't byzonder zal afgerekend werden.* Dusdanige *Resolutien* namen haar Ed. Groot Mog: ook den 10 *July* en 25 *November* in 't zelve Jaar, en menigvuldige in 't volgende, waar in zy ook eenige uyt hunne dienst ontsloegen, ook eenige Compagnien versterkten, en patenten verleenden, om buyten haar regtsgebied te zenden. Kort daar aan verwekt *Imbyze*, gunsteling van *Oragnien*, een oproer tot *Gendt*, *stellende zich, nevens zyn verwanten*

De Staaten van Hollandt hebben het regt over de begeving der Krygsampten behouden.

Imbyze en zyn aanhangs tyranny binnen Gent gepleegt.

ten aan, *als of zy de Godlyke en menschelyke rechten ontwossen waaren*, *geevende alle geestelyke gebouwen*, *ten roof aan de Soldaaten*; *verkoopende Huyzen*, *Hooven*, *Bosschen aan zyne aanhangeren ver benede de waarde*; doende veel menschen, ja zelfs Onroomschen, zonder regtspleging, uyt de Stad bannen, en de Heer *de la Noue*, die 't opper krygs gezag onder *Oragnien* had, by nagt ook van daar vertrekken, als ook *Bonnivet*, de Gezant van *Alençon*, die zich tegens de Ruyters wilde verweeren, als hebbende een vrygely Brief, genoodzaakt wierd met swemmen door verscheide graften zyn leeven te bergen, niet tegenstaande dat eenige zyner Edellieden reeds dood waaren geschooten. Daarenbooven liet hy den Baliuw van *Axele*, en eenen *Muzart*, die hy zonder schuld deed vangen, door *Iacob* van *Mieghem* in alle stilte vermoorden, gelyk meenigte diergelyke quaadaardigheden uyt zyn kooker zyn gekomen, zo dat by *Oragnien* verstaan wierd hem in verzekering te neemen, doch te vergeefs, dewyl hy, hoorende des Princen aankomst aldaar, met *Dathenus* naar *Duytsland* trok, en *Mieghem* aangetast over 't uytvoeren van de gemelde Moord, beriep zich op *Ymbize*, doch moest, in 't hemde, voor de Vierschaar, vergiffenis bidden, daar nevens zeekere geldboeten geven, en wierd eindelyk vyftig Jaaren en een dag, gebannen. De Prins, stelden hier alles in goede order, doch schreef en vermaande de Staaten dagelyks tot geld op te brengen, in een tyd dat de Landen tot de grond toe uytgeput waaren, ook had men zyn Doorluchtigheidt wel voor heen de Landvoogdy van *Vlaanderen* opgedragen, 't geen hy gewygerd had, maar nu, tot *Brugge* zynde, deed hy zulks bekuypen door *Noël van Caron*, zo dat hem dit ampt wierd opgedragen, onder voorwaarde, dat zyn Doorluchtigheidt, alle Jaaren, drie Maanden in *Hollandt*, zoude gelieve te verblyven, en een Onder-Stadhouder, in zyn afweezen, by advys der Ed: Groot Mog: aan stellen. Alwaar de Generaale Staaten, deeden voorslaan de noodwendigheid om een *Souverain* te verkiezen, en dat zy genoodzaakt oordeelde te zyn, den *Hertog* van *Alençon* zulks op te dragen, of dat het voor een Oorlog met *Vrankryk* te dugten was, doch haar Ed: Groot Mog: schoon in d'uyterste nood geperst, verworpen de voorslag, als strydende tegens d'AELOUDE VRYHEIDT. Dit deed de slaafsgezinde morren dat

De Prins, word Stadhouder van Vlaanderen.

 men

men het Land, heel en al ten proy der *Spanguiaarden* wilde geeven, 't geen vermeerde, door 't verdrag dat de Koning met de *Waalen* maakten, en 't uitgeſtrooid gerugt, dat *Alençon* met de Koningin van *Engeland* ſtond te trouwen, en de *Hertog* zoude, *Monarch* van *Europa* zynde, de *Provintie* op zyn gemak overweldigen, want, zyden zy, de Kroon van *Vrankryk* kan hem niet ontgaan, dewyl die Koning Kinderloos is, en die gevoegd by d'andre, is 't onmogelyk hem 't hoofd te bieden, zo dat men voorzigtig zoude doen van hem maar by tyds de Opperheerſchappy aan te bieden: Maar al deeze oude redeneeringen konden de Staaten van *Hollandt* niet bewegen, om zich, en hunne Ingezeetenen plotzelyk in een poel van jammeren te werpen, daar zy noch maar ten halven uytgeklommen waaren, maar, zy zogte door een verzekerde Vreede, met *Spagnien*, d'AELOUDE VRYHEIDT, wederom in hun Land te doen bloeijen, ten welk een einde de middelaars een ontwerp voordroegen, doch, men bevond dat het wederom niet haperde dan *aan de baat- en ſtaatgierigheid der geenen, die, als toen in 't bewind zittende, by tyd van ſtilte geen kans zagen om zich met het merg der gemeente te meſten.* Ook deed de beeldſtormery van *Sonoys* bezoldelingen, tot *Zutphen*, en elders, veel quaat, in de voortgang, daar de gemagtigden der nieuws verbonde *Nederlanden* hertelyk over klaagden, als ſtrydende tegens 't verdrag met de Steeden gemaakt, doch *Sonoy* wiſt zich altoos met d'een of andere opgeraapte vond t'ontſchuldigen. Insgelyks leefde het Volk des *Graave* van *Rennenberg*, tot *Hattem*, *Kampen* en door 't heele *Twente*, zo ongebonden, dat de hoop van Vreede geheel en al verdween, zo dat de middelaars, dit ziende, in de Maand van *November*; *Anno* 1579 uyt *Colen* vertrokken, laatende de *Graaf* van *Zwartzenburg* daar alleen.

Hoofd Hiſt: fo. 670.

De hoop tot Vreede verdwynt.

De Prins wil zyn ampt af leggen.

De Prins van *Oragnie*, wel begrypende, dat door 't vertrek der Gezanten, de verbondene Landſchappen in de grootſte benaauwdheid wierden gebragt, deed den 26 derzelver Maand een doordringende en omſtandige aanſpraak in de vergadering der Algemeene Staaten, daar zyn Doorluchtigheid ſtyf ſtond tot eenige ſomme gelds op te brengen, of dat, by gebrek van dien, 't Land zeekerlyk 't uyterſt bederf te verwagten had, daar nevens verklaarende, *by aldien de gemagtigden niet vonden dat*

het

het belang des Staats daar door behertigd wierd, hy de ampten, hem dus vertrouwd, in hunne handen over droeg, dewyl zyn hoofdsweer, arbeid en smaadt, betaald met het uytputten zyner middelen, en den bouwval zyns Huys, geen kans ter waereld zag, om langer de last te draagen, zonder steun van styver hulpe, en zonder nevens gang van beeter eenstemmigheid. Deeze taal gaf veel opmerking onder de Staatkundigen, en willen eenige, dat zyn Doorluchtigheid den Staat, als zynde in de aller verwardste tyden, hier mede drygende, een stap te rug trad, om een groote sprong te zullen doen tot zyn vorder verheffing, daar den Prins op doelde, doch ziende, dat zyn tyd niet gebooren was om zyn oogmerk te beryken, bewoog hy de *Provintien* van *Brabandt*, *Vlaanderen*, *Mechelen*, *Vrieslandt* en de *Ommelande*, maar daar hy 't meeste werk mede hadde was *Hollandt* en *Zeelandt*, om nevens hem, by voorraad den handel met meergemelde *Francois*, *Hertog* van *Anjou* en *Alençon* te hervatten, ten welk een einde, in de beginne van de Maand *January*, in de Jaare 1580. ter vergadering der Algemeene Staaten tot *Antwerpen*, eenige verdrag stukken wierden opgesteld. Middelerwyl had den Prins zyn uyterste vermogen aangewend, om door geheime handelinge den *Hertog* in de Landen te trekken, en drong 't zoo ver dat zyn vertrouwdsten Raads man de Heer van *St. Aldegonde*, naderhand, op den 12 *Augustus* des zelve Jaars, van de Hoog Gemelde Heeren Staaten, werd gevolmagtigd, om *Alençon* tot Prince van de Landen aan te neemen. *Hollandt* bemerkende waar dit heen wilde, had zyn Doorlugtigheid lang te vooren verzogt, van zich daar niet vorder mede te bemoeijen, en de zaak zyn beloop te laaten, vertoonende daar nevens, dat hy, met d'onwil van haar Ed: Groot Mog: aanleider van een handeling was, daar hy, nooit eer noch dank mede konde behaalen, doch al de reedenen waaren vrugteloos, zo dat de Heeren Staaten van *Hollandt*, hier misnoegd over zynde, daar, in de beginne van dit Jaar, tot een eeuwige gedagtenis, aanteekening van hebben gehouden, luydende. *Extract waar by blykt dat* Prins Willem *beleider is geweest van d'eerste Negotiatie met den* Hertog *van* Anjou, Alençon *&c.* Waar op volgd, *Articulen door den Heer Prins van* Oragnien, *en de Gevolmagtigden van de Heeren Staaten Generaal opgesteld, met de welke, op 't goetvinden der* Provintien, *men, met den* Hertog *van* Anjou *zonde*

Handeld met Alençon buyten kennis van Hollandt.

de konnen handelen. Beginnende aldus. *Dat de oude verbonde van het Huys van* Bourgondien enz. getrokken *uyt zeeker Depesche Boek in de* Fransche *Taal van den Jaare* 1579 *tot* 1583, *berustende ter Griffie van haar Hoog Mog: staande aldaar onder dato den derthiende* Jannuary 1580. Waar over haar Ed: Groot Mog: zyn Doorluchtigheid naderhand door gevolmagtigden, in *Zeelandt*, hun misnoegen te verstaan gaaven, gelyk hoog gemelde Heeren Staaten ook in de Jaare 1654 in hunne *Deductie* lieten vloeien, „dat zyn Excellentie van de voorgeroerde separaate, ende voorwaar zeer bedenkelyke handelinge, met meer hooggedagte „Heere *Hertog* van *Anjou*, *Alençon* enz: den *promoteur* ende beleider is geweest, ook de voorschreeve tweede separaate handeling ofte *reconciliatie* met de zelven Heere *Hertog* zoo zeer „heeft beyverd, dat de Heeren Staaten van *Hollandt* ende *West-Vriesland* genoodzaakt zyn geweest, hem door *speciaale Gedeputeerden*, binnen *Zeelandt*, d'oneere die zyn Excellentie daar „door dagelyks meer ende meer was overkomende, wel serieuselyk te laaten representeeren, en dat dien volgende, de „voorsz: *Provintien* ook zullen konnen begrypen, dat meergemelde zyn Excellentie, daar door, als een *Autheur*, ende „*faulteur* van de geroerde mynedigheid, ende bondtbreekinge, „aan de zelve misdaad mede culpabel zoude werden gemaakt; „ende zulks dat de zelve *Provintien*, klaarlyk bemerkende dat „de *faulte*, by haar Ed: Mog: de *Provintie* nu te last geleid, „*inevitabelyk* mede de *Memorie* van dien nooit volpreze Prince, „boven die van haar zaalige Voor-ouders, met veel swaarder „blasme beklad, noch liever zullen keeren tot de waare bekentenisse van den rechten zin der Unie, als haar in alle de „voorschreve *Extricable labirynthen* verder en verder te laaten verwarren. In de voorgemelde vergadering werd ook voorgesteld om den Koning van *Spagnien* te verwerpen, doch schyde van de ander, zonder besluyt te neemen tot nader byeenkomst.

Wat haar Ed: Groot Mog: zelfs van zyn Doorluchtigheid getuygen.

Deductie der Staaten van Holland in de Jaere 1654 gemaakt 1 Deel Cap. 5. Art. 27.

Den Kyzer *Rudolph*, hoorende deeze handeling met den *Hertog* van *Alençon*, schreef in die zelve Jaare aan de Staaten, hoe hy met groote verwondering hoorde, dat men een vreemd Prins de hooge Overigheid der Landen op wilde draagen, daar zy dikmaals hadden geschreeven, dat zy in de gehoorsaamheid des

des Konings wilde blyven, en 's Kyzers hulp verzogten om als middelaar d'opgereeze verſchillen by te leggen. Waar op de Staaten antwoorde; dat geen tuſſchenſpraak van Koningen noch Vorſten konde helpen; dat al de ellenden, de *Nederlanden* overgekomen, den Koning van *Spagnien* niet had konnen bewegen; dat zy buyten hoop van *reconciliatie* met den Koning waaren; dat zy goed gevonden hadden, volgens alle Goddelyke en Menſchelyke wetten, tot beſcherming van haar AELOUDE VRYHEIDT en verzeekerheid aan te vaarden, de hulpe van alle uytheemſche Potentaaten, byzonderlyk na dat de Kyzerlyke tuſſchenſpraak in de Vredehandeling tot *Colen*, hen allen geen voordeel, maar groote verwydering had toegebragt, door de liſtige laagen, verraderyen, en ingevoerde *ſeditien* die men daar door hadden op zien ſtaan. Onderwylen quam den Prins van *Oragnien* van *Antwerpen* in *Hollaadt*, alwaar zyn Doorlugtigheid aan negen ſwaare gevangens, zittende op de Voorpoorte in *'s Gravenhage*, ten gevalle eenige zyner vrienden meende te *pardonneeren*, zich verbeeldende zoodanig een Achtbaarheid van zich zelfs te hebben, het geen haar Ed: Groot Mog: ter oore komende, by een *Reſolutie* den 18 *January* in Hooggemelde Heeren Staaten van *Hollands* vergadering genomen, en hier agter onder de Letter N. te zien, *Oragnien* ernſtelyk belaſten van zo veel gezag niet op zich te neemen, dewyl zulks, als zynde een van de grootſte punten der *Souverainiteit*, aan hen was ſtaande, want hier was den Prins zoo wel in bepaald, dat hy zulks niet vermogt te doen, of moeſt, vooraf, 't goed dunken der Amptluyden van rechte ende Wethouderen der Plaatzen verſtaan, volgens zyn narichting in de Jaare 1575 den 11 van Hoy Maand tot *Dordrecht* gemaakt. Niet tegenſtaande dit verzoek der Ed: Groot Mog: Heeren, vind ik onder de oude brieven, egter dat dezelve gevangens op laſt van Hooggemelde Heeren, weinige weeken daar na, zyn ontſlagen. Van *Hollandt* trok de Prins naar *Uytrecht*, om de Staat met zyn goeden raad te dienen, in verſcheide zaaken, het Land betreffende. In middels vermeerderde 's Konings van *Spagniens* macht ten hoogſten, door dien *Don Hendrik*, *Cardinaal*, Koning van *Portugal*, zonder manlyk oir quam t'overleiden, welk Ryk, zyn *Spaanſche* Majeſteit opgeofferd wierd, en aan zich meende te trekken, als ook door

Grasw: op: macht 2 b: p: 717.

De Kroon van Portugal komt aan Spagnien.

Rennenberg verlaat de Staatsche zyde.

door den afval van den *Graaf* van *Rennenberg*, Stadhouder van *Vrieslandt*, *Overeyssel* en *Lingen*, die de Staatsche zyde verliet, en nu de zyne koos, door wie den Koning verscheide Steeden deed inneemen. Na dat zyn Hoogheidt in de vergadering der Staaten van *Hollandt* het ligte van een vystigste penning verzogt, en *Woerden*, wegens de Geloofs verschille bevredigd had, trok hy weder naar *Antwerpen*, en deed, door zyn groote krygskunde, *Mechelen* inneemen, daar *d'Engelschen* onmenschelyk te werk gingen, niet alleen met roven der Kerken, Kloosters en vorder geestelyke gebouwen, maar, ontblooten de Toorens van klokken en uurwyzers, neemende zelfs de Grafsteeden, waar van zy by honderde van zarken naar *Engeland* voerden. De winst van deeze Stad was wel zo groot niet, als 't verlies van veel geschut en achtien Vaandels, nevens dien groote Krygsheld den Heer *de la Nouë*, *Bras de fer*, anders yzeren arm gezegt, die de Staat groote diensten had gedaan, welke door de *Markgraaf Rysburg*, *t'Ingelmunster* wierd geslagen, en op 't Kasteel *Limburg*, gevangen gezet, daar hy van de *Spaanschen* heel wreed wierd gehandeld, die hem niet wilde vry laaten, voor dat ze zyn oogen uyt het hoofd zoude booren, doch, hy wierd in de Jaare 1585 gelost, tegens de *Graaf Philips* van *Egmond*, (die gemelde *la Nouë*, met zyn Gemalin, nevens zyn Broeder *Carel* in 't Stedeken *Nynhove*, korts te vooren gevangen had bekomen) op voorwaarde, dat hy nooit de Waapens tegens *Spagnien* zoude opneemen. Noch quam daar 't verlies van *Koeverden* by, en de nederlaag op de *Hardenberger Heide*, daar de Staatsche 1500 man en veel braave Bevelhebbers quyd geraakten, 't welk alles door *Schenk* en *Rennenberg* geschiede, in welkers laaste Plaats, *Oragnien* tot Stadhouder van *Vriesland* wierd aangenomen, niet tegenstaande de verfoeijelyke en goddelooze ban die de Koning van *Spagnien* tegens hem had laaten afgaan, waar by den Prins, met grouwzaame scheldwoorden, verscheide misslagen werd verweeten, en onder andere, vyf-en-twintig duyzend goude kroonen beloofd, aan een yder, die hem, leevend of dood, in handen des Konings zoude leeveren, of zelfs quam t'ontlyven. Hierenboven zuyverd hy den uytvoerder, van alle misdaaden, hoe groot die ook mogte zyn geweest, en maakt hem eedel, is hy 't niet; als ook alle die de hulpzaame hand

Den beroemde la Nouë t'Ingelmunster gevangen met Marquet.

Oragnien word Stadhouder van Vriesland.

En door de Koning gebannen.

hand daar toe leenen, en nodigd hen, met toezegging van gunst en bevordering, naar den Staat hunner Perzoonen, en naar 't gewigt der diensten: Tegens welke schrikkelyke Onchristelykheden, zyn Doorluchtigheid, den dertienden *December*, in de vergadering van haar Ed: Groot Mog; tot *Delft*, een omstandig en deftig verweerschrift in leeverden, 't geen hy verzogt dat op de naam der Algemeene Staaten mogt gedrukt en uytgegeven werden, 't welk zy weigerden, *dewyl zommige, zich aan de schorheid eeniger zinleeden wreeven*, zo dat den Prins zo wel de ban als zyn verantwoording in verscheide taalen deed prenten, en de Mogentheeden van 't Christendom toe zond.

Door de Prins beantwoord met een verweerschrift.

Hoofd Neder: Hist. fo. 742.

Na dat den Heer van *St. Aldegonde* te *Tours*, in *Vrankryk* was gekomen, om met den *Hertog* van *Alençon* over d'opdragt der Landen te handelen, schreef hy een brief wegens de groote bequaamheid des *Hertogs* verheffende zyn deugd en goedertierendheid, zagtzinnigheid, zeede en getempertheid ten Heemel toe, om de *Nederlanders* tot het verbond aan te moedigen, het welk den 19 van Herfstmaand in 't *Plessis*, by *Tours*, met veel omstandigheden en niet zonder groote stribbeling wierd onderteekend, op voorwaarde, dat *Alençon*, in de Maand *April* des volgende Jaars, met een aanzienlyke macht in de *Nederlanden* zoude komen, schoon hy echter niet voor de Maand *Augusti* op de Grenzen aan landen. In gemelde verdragstukken bevond men naderhandt, dat de Gezanten van *Hollandt* en *Zeelandt*, den Eedt nevens d'andere mede doende, heel hymelyk een brief des *Hertogs* tot hunne verzeekering naamen, luydende, dat zy hem alleenelyk in eenige stukken zouden kennen, ende voorts onder de Regeering des Prince van *Oragnien* blyven, waar van hier onder breder. Door dit verbond hoopten d'onkundige Ingezeeten eindelyk hunne AELOUDE VRYHEIDT te hebben weder verkregen, en dat al d'ongemakken, ter dier tyd in 't Land zynde, weggenoomen zoude worden: Want de schattinge wierde niet opgebragt, de Krygsknegten en wilden niet vechten om dat zy geen betaaling kregen, dewyl het getal grooter was als het uytgeplukt Land konde leyden; de Steden weigerde bezettingen in te neemen; de Regeering was zonder ontzag en den Soldaat zonder Krygstugt. Zo dat zyn Doorlugtigheid de Staaten der Lande voordroeg om een nieuwe Raad in te stellen, die, ne-

De Staaten verbond met Alençon onderteekend.

Gesteldheid des Lands.

Nieuwen raad inge steld om nevens de Prins over de gewigtigste zaaken te beraadslagen.

nevens hem, op de gewigtigste belangens van Staat, zoude raadpleegen, welke den 13 *January* 1581 tot *Delft* vergaderd zynde, zulks besslooten, waar op verscheide nieuwe gedenkpenningen voor den dag quamen, welkers zinspreuke op de vereeniging van den Staat en *Alençon* sloegen; *Oragnie*, ziende dat hy door de Godsdienst, die by den Koning van *Spagnien* zo haatelyk was, de meeste gemoederen in de *Nederlanden* naar zich trok, openbaarde in 't breed, dat het nu den rechten tyd was om 's Konings naam en zegels, niet wederom te gebruyken, maar hem als Vyand der Lande af te sweeren. Zo dat deeze raad, zo wel als de voorgaande, na lange bedenkingen is goet gevonden, het geen den Heer *de Groot*, in zyn verweerschrift pag. 101 *de bekende practyke*, is noemende, het geen *veel eer uyt vrees voor den* Spagniaard, *dan uyt eenige genegentheid tot* d'Alençon *geschieden*, zo dat *Philips*, van de Staaten der *Nederlanden*, om 't vertreede van 's Lands geregtigheden en Wetten, verklaard wierd, van de hooge Overigheidt vervallen te zyn, gelyk hier agter onder de Letter I te zien is: *Als toen begon men eerst zyn naam en Waapenen af te schaffen, en de woorden des gewoontyken Eeds op die wyze te veranderen, dat die tot nog toe Vorst geweest was, Vyand genoemd wierd*; schoon, zegt den Heer *Viglius Zuichemus Abayta* op 't laast van zyn *Nederlandsche* oproer, den Prins *Willem* van *Oragnien* tot een dekmantel zyner Oorlogen, tot die tyd toe verklaard had, dat hy een ootmoedig dienaar des Konings van *Spaagnien* wilde blyven, en dat hy 't tegen niemant had als den *Hertog* van *Alva*, zo vervolgde hy evenwel, na des zelfs vertrek zyne aanslagen tegen de Koning, den groot Commandeur en al die van *Philippus* wegen 't zedert derwaards wierden gezonden; niet tegenstaande den Koning hem opentlyk deed weeten, dat het zyn eige werk was. Deeze afsweering hebben haar Ed: Groot Mog: aan al de andere *Provintien* en door Gezanten, op den Ryksdag, in *Duytschland* doen weeten, om de *justificatie* ende rechtvaardigheid deezer Landen te betoonen. Ondertusschen had *Hennenberg*, de Stadt *Steenwyk* belegerd, die den *Engelschen* Heer *Noritz* ontzetten, terwyl *Sonoy* in *Vrieslandt* eenige Steeden bemagtigden, en de Prins in *Hollandt* het weinig getal der overgeschoote

H. de Groot Jaarb. fo. 77.

Den Koning word afgeswooren.

Steenwyk ontzet.

Geeste-

Geeſtelykheden uyt de Steeden deed zetten. Daar een beſluyt der Heeren Staaten op volgden, waar by de Roomſchgezinden werd verboden d'oeffening hunner Godsdienſt te ſtaaken, op pene, van geſtraft te worden, als verſtoorders der gemeene ruſte. Van d'andere kant nam *Parma*, kort daar na, *Breda* met verraad in, daar de Prins van *Oragnie* zyn koſtelyk Huysraad en veel geſchriften, van groot belang, byverloor, die even te vooren, te weeten, op de 27 *Juny* in de Jaare 1581 de Heerlykheid van *Vliſſingen* voor negen-en-negentig duyſend en een honderd, en 's anderendaags het *Markgraafſchap* van *Terveer* voor vier-en-ſeventig duizend en vyf honderd guldens had gekogt, welke de Heeren Staaten van *Hollandt* hadden doen opvylen voor de ſchulden des Heere van *Beevere*, die zonder wettige Kinderen was komen t'overleiden. In deeze tuſſchen tyd verlangden eenige liefhebbers van Staatsverwiſſeling heel hartelyk naar de komſt des *Hertogs* van *Alençon*, die, ziende dat zyn Volk, 't geen hy met hem zoude neemen, aarſelde, uyt vrees voor den Koning van *Spagnien*, of dat zy hem genege waaren, gaf hy een verweerſchrift in 't ligt, zendende 't zelve aan al de Rechtshooven des Ryks. Het voornaamſte beſtond hier in: Dat hy een onwrickbaar en loffelyk beſluyt had genomen, om deeze Landen te beſchermen en te verloſſen tegens 't uytheemſche juk, en dat d'aanſlag niet alleen tot zyn roem, maar tot heil van den Staat, en uytbreiding der *Franſche* achtbaarheid moeſt gedyen. Den *Aartshertog Mathias*, dit alles ter oore komende, droeg, niet zonder misnoegen, aan de Heeren Staaten de Lanvoogdy op, doch wierd, eindelyk met heuſche dankzegginge en toegeleide erkenteniſſe van vyftig duyſend guldens Jaarlyks, te vreede geſteld, maar zyn rys vervorderden hy niet voor de Maand van *October* des Jaars 1581. *ſchoon* (zegt den geleerden Heer de Groot) *den* Spagniaard, *noch de grootheidt dier zaake, noch den beleider onbekend is geweeſt.*

Al de Geeſtelyken uyt Holland gebannen en d'oefeſening dier Godsdienſt verboden.

Breda door Parma met verraad ingenomen.

De Prins koopt Vliſſingen en Terveer.

d'Aartshertog Mathias draagd de Landvoogdy aan de Staaten op, en vertrekt uyt den Lande.

Jaarboeken fo. 76.

Ten langen laaſten was den *Hertog* van *Alençon* den ſeſtienden van Oeſtmaand, in dit zelfde Jaar, op de Grenzen van *Nederlandt* gekomen, onder de hand geſtyfd met groote ſomme gelds van *Engeland*, en 't puyk des Adeldoms van zyn Broeder, daar nevens noch hebbende tien duyzend bezoldelingen, waar onder eenige die zelfs van den Koning van *Vrankryk* wierden

Den Hertog van Alençon en Anjou in de Lande.

Ontzet Kamerik. den betaald. Zyn eerste werk was *Kamerick* te ontzetten, daar d'Overigheid hem getrouwheid swoer, en hy belooft de Kyzerlyke Stad, met al des zelfs voorregten, te zullen beschermen, waar over zyn Hoogheid, door de Staaten en *Oragnie*, wierd geluk gewenscht, daar zyn Doorlugtigheid by voegde, dat den *Hertog*, zyn begonne *Glorie* geliefde te agtervolgen met in *Arthois* te vallen, doch van de beginne af was onder de Bevelhebbers twist ontstaan over 't gezag, als ook zyden de vrywilligen, en de Bende, die door de Koning betaald wierden, zo diep niet te willen in 't Land trekken, in een tyd dat het Jaar verlopen was, zo dat veele der zelven verliepen, waar door *Alençon* zich genoodzaakt vond een verdeeling in zyn Leger te maaken, en zelf naar *Engeland* te trekken, om zyn Huwelyk met de Koningin voort te zetten, zendende eenige vrywillige, die op hun eige beurs gediend hadden, wederom naar *Vrankryk*. Zyn Hoogheid, in *Engeland* komende, wierd van de Koningin met alle teekens van blydschap als haar Bruydegom ontfangen, hem beschenkende, tot teeken van haar oprechtigheid, met een Ring, die zy van haar hand trok, en aan de zyne stak, het welk veel nayver in *Lycester* en zyn medestanders veroorzaakten, zo dat zy, van die tyd af, onophoudelyk werkten om een verwydering tusschen deeze twee Vorstelyke Perzoonen te maaken, het welk op 't hart van *Elizabeth* te weeg bragt, dat zy den *Hertog*, na dat hy daar meer als twee Maanden geweest was, met veel beleeftheid haar Trouw weigerde, want haar inzigt, van te Huwelyken, was geweest om tusschen *Vrankryk* en *Spagnien* een Oorlog te maaken, en zelfs te rusten. De Staaten der *Nederlanden*, ondertusschen met hart en ziel, naar zyn overkomst verlangende, zonden zyn Hoogheid de Heeren *Dohain* en *Junius*, om hem te verzoeken van zyn te rug komst te verhaasten: Gelyk hy ook den achste van *February*, in de Jaare 1582 van daar vertrok, werdende tot *Kantelburg* van de Koningin begeleid, nevens de *Graaf Lycester* en een groot getal Eedellieden, komende, twee dagen daar na, tot *Vlissingen*, daar zyn Hoogheid, van *Oragnie*, *Espanoy*, en veel *Nederlandsche* Grooten, met opene armen wierd ontfangen: Alles was onderwyl tot zyn Hoogheidts hulding in *Braband* bereid, zo dat den *Hertog*, van daar, door *Middelburg* trekkende, den negentiende der

Twist onder zyn Bevelhebbers en Soldaaten.

Trekt naar Engeland om met de Koningin zyn Huwelyk voort te zetten.

Komt weder in 't Land.

der zelve Maand, tot *Antwerpen* aanlande, werdende, noch dien zelfden dag, aldaar, met veel plechtigheid, op een fierlyk Tooneel tot *Hertog* van *Braband*, en *Markgraaf* des H: Roomsche Ryks gehuldigd; door de Prins van *Oragnie* de *Hertoglyke* mantel omhangen; en daar na, met alle pragt en teekens van vergenoeging, zyn intrede gedaan. By deeze aanneeming wierd voornamelyk zyn Hoogheid toegestaan, in plaats van Jaarlyks vier-en-twintig tonnen gouds hem nu veertig te zullen op brengen, van welke *d'Executie* aan den *Hertog* zoude staan; en de penningen in handen zouden komen van den ontfanger Generaal, doch niet uytgekeerd worde als ter beveelen van zyn Hoogheid alleen, mits dat hy die voor al aan de bezettelingen, Krygsvolk en Oorlogstuyg moest besteden. Noch bedong hy voor buyten gewoone kosten, dat de Staaten, het volgende Jaar, zouden leveren ses tonnen gouds, boven de gemelde veertig, verzoekende daar nevens, dat men zyn Hoogheid, door dien zyn meeste goederen verpand waaren, alle Jaare suyver ses tonnen gouds aan geld wilde geeven, tot onderhoud van zyn Staat en taafel, waar uyt den *Hertog* egter den Raad van Staate en die der secreete zoude betaalen.

Wort tot Antwerpen tot Hertog van Braband en Markgraaf des H: Roomsche Ryk gehuldigd.

De Staaten bewillige hem 40 tonnen gouds Jaarlyks tot de krygs kosten.

Noch ses tonnen gouds voor Extra.

Noch ses tonnen gouds voor zyn Hofhouding.

Ter nauwer noot was dit beschikt of men vergde d'andere *Provintien* den Eedt ook af te leggen, het geen de *Hollandsche* en *Zeelandsche* Gezanten weigerden, uyt reden, dat zy geen volmagt hadden, doch dit was de rechte inzicht niet, want deeze *Provintien*, hadden, by 't verdrag van *Bordeaux*, bedongen, om in het zelfde Staats en Godsdienst bestier te blyven, gelyk het ter dier tyd was, maar wat de munt, Oorlog, schatting en Voorrechten betrof, zouden zy aan 't goetvinden van zyn Hoogheid laaten. Dit verdrag was zo stil gehoude dat andere *Provintien*, ja zelfs, eenige der *Holland* en *Zeeuwsche* Regenten, daar gansch geen kennis van hadden. Door dit beding der *Hollanders* behielden ze hunne AELOUDE VRYHEIDT, en den *Hertog* berykten zyn oogwit, want hadden deze twee *Provintien* niet voldaan geworden, zouden zy daar tegen in gelegt hebben, en deeze hulding had nooit doorgegaan. *Uytrecht*, noch eenige tyd geen besluyt konnende neemen, om de muts der *Vryheid* voor een vreemdeling weg te werpe, voegde haar egter ten lange laaste nevens d'andere twee *Provin-*

Holland en Zeeland hebben zich niet aan hem onderworpen.

Uytrecht ook niet.

ſijn Tollen van *Geervliet* al te laſtig viel, maakende Vreede met de *Dregter-* of *Enkhuizer Vrieſen*, om te gemakkelijker d'Eilanden te konnen wederom krijgen; doch wierd in den Jaare 1165. in een Zee-ſlag gevangen tot *Bruggen* gebracht, alwaar zy de Vreede maakten. Hy hulp daar na zijn Broeder, den Biſſchop van *Uytrecht*, in den oorlog tegen den Hertog van *Gelderland*, en trok in den Jaare 1179., nevens den Graaf van *Vlaanderen*, met negen duizend Man ter Zee, om 't *Heylig Land* te winnen, dewijl 't jaar te vooren den *Soudan Jeruſalem* had ingenoomen; Deed in den Jaare 1188. een tocht met zijn tweede zoon *Willem*, onder de Keiſer *Barbaroſſa*, en ſturf tot *Antiochien* in den Jaare 1190.

Word gevangen.

Diderik de VII. dier naam en de XI. Graaf.

Diderik de Elfde Graaf, zijnde d'oudſte zoon van Graaf *Floris*, volgde in het zelfde Jaar 1190. ſijn Vader in de regeering, en verjaagt na vyf jaaren ſijn Broeder *Willem*, die uit het *Heilig Land* was t'huis gekomen, welke de *Drechter Vrieſen* op ſijn zyde krygende, zyn ongelyk op *Diderik* met rooven en branden quam te wreeken, zo dat Graaf *Dirk*, en zijn Huisvrouw *Ada*, ieder met een Leeger hem tegen trok, doch de twiſt wierd bygeleit, onder voorwaarden, dat *Willem* 't Graafſchap van *Ooſt-Vrieſland* van ſijn Broeder Graaf *Dirk* te leen ſoude beſitten. Kort daar na oorlogden hy tegen *Otto van Gelre*, die door de dood van *Boudewyn*, Biſſchop van *Uytrecht*, *Arent*, Prooſt tot *Deventer* wilde verkieſen, en die van 't Neder-ſticht wilden Graaf *Diederiks* Oom, genaamt *Diderik* van *Holland*, zynde Domprooſt van veel Canonicken, daar aan ſtellen, waar over Graaf *Diderik* van den Keizer *Hendrik*, zo lang 'er wegens de zaak tot *Romen* geen uitſpraak was, als Voogd wierd geſteld, die *Otto van Gelre* overwon, waar over zyn Broeder *Willem* hem geluk wilde wenſchen, die hy gevangen nam, doch brak uit, en trouwde met de dochter van *Otto van Gelre*, waar door de Vreede wierd gemaakt, en gaf Graaf *Diderik* zyn dochter aan *Otto van Gelres* zoon. En dewyl *Otto van Gelre* naar den Keizer meende te reizen, wierd hy van Hertog *Hendrik van Braband* gevangen, het geen Graaf *Diderik* willende wreeken, *'s Hertogenboſch* in nam, en willende korts daar na ſlag leeveren, kreeg hem Hertog *Hendrik* gevangen. Onderwyl roofden de Biſſchop van Uytrecht (*Dirk vander Are* genaamd) in *Gelderland* en *Holland*, tot dat Graaf *Diderik* op groot rant-

Verjaagt zyn Broeder zonder recht.

Word gevangen van Hendrik van Braband en los gelaten

rantsoen en een nadeelige Vreede wederom vry gelaaten, die daar op met geweld in *Drechter-land* valt, verbrandende veel Dorpen, en vermoordende wredelyk een groot getal menschen, stervende zonder zoons in den Jaare 1203., als hy het Graafschap van *Holland* en *Zeeland* bekommert met veel oorlogen 13. Jaaren had beregt, zo dat op hem zyn eenige dochter volgde.

Verbrand veel Dorpen en dood veel menschen in Drechterland.

Van deeze Graaf zyn noch zilvere Penninkjens nagebleeven, hebbende aan d'eene zyde een Hoofd, met een opschrift: *Theodóric.* en aan d'andere zyde een Kruis, geteekent: *Pax** met het opschrift †*Mone.* †*Hollan.*

Ada, de XII. Gravin, succedeerden in haar Vaders plaats, Anno 1203., oud zynde zeventien Jaaren, en dewyl haar moeder vreesden dat des Graafs Broeder *Willem*, als Voogd mogt hebben gesteld over haar dochter en de Landen, deed zy haar, buiten kennis der Eedelen en Standen (zynde tegen de Wetten der Landen) aan den Graaf *van Loon* (ook noemen hem eenige Schryvers *van Loen*) zo schielyk trouwen, dat de Bruiloft voor d'uitvaart gedaan was. Over dit schenden der Wetten verbonden de voornaamste Eedelen zich met den Jonkheer *Willem*, en tot *Zicrik-Zee* komende, kreeg hy de *Zeeuwse* Heeren ook op zyn zyde, die hem tot Graaf huldigden. In deeze tusschen-tyd dwong *Egmond* met noch veel Eedelen, den Graaf *van Loon* om *Haarlem* te verlaaten, en met de Heeren van *Amstel* en *Vooren* naar *Uytrecht* te vluchten, andere namen hun schuilplaats in de Burg tot *Leiden*, doch wierden daar overwonnen, en Vrouw *Ada* sturf in den Jare 1204. op *Texel*, alwaar zy een jaar gevangen was gehouden.

Ada de XII, Gravin.

Schent de Wetten der Landen.

Willem, de XIII. Graaf, wierd na *Ada* in den Jaare 1204. gehuldigd; doch, dewyl zyn Oom, de Koning van *Schotland*, zonder kinderen overleeden was, trok hy, met een groot gevolg, derwaarts, om in 't bezit van zyn Ooms Staaten te treeden. De Graaf van *Loon*, gevoegt by *Adas* moeder, nam ondertusschen zyn afzyn waar, vernielende en bedervende veele Landen, doch moest wyken, en Graaf *Willem* in *Schotland* komende, vond dat de Koning van *Engeland* daar een zyner Vrienden in had gedrongen, op voorwaarden van dat Koningryk te leen te houden, zo dat hy met alle spoed wederom te rug keerde, en eenige tyd daar na sturf.

Willem de I. dier naam en de XIII. Graaf.

Usurpatien van de Graaf van Loon.

wierd gehuldigd, verlangende ten uyterste naar de hulp zyns Broeders krygsmagten en schatten, doch te vergeefs, dewyl hy in 't zin had om *Portugal* te vermeesteren. Ook wierd hem van zyne Staatsbediende in geblaazen, dat, dewyl zyn Majesteit geen erfelykheid der *Nederlanden* was belooft, zynen Broeder, die hy zelfs, uyt agterdogt, dikmaals in een gevangenis had gehouden, met haare armoede moest laaten worstelen, tot dat zy berooid van alles zynde, eindelyk in zyn handen zouden vallen; want, zeiden eenige, byaldien den Koning, zyn Broeder al bystand deed, en dat hy daar door veel overwinningen kreeg, die wederspannigen Vorst zou nooit te goet zyn, om zyn Majesteit met de kragt der *Nederlanders* t'overvallen, en hem het swaajen der Koninglyke Scepter te betwisten. *Oragnie*, op beeter hoop steunende, bragt in *Hollandt*, *Zeelandt* en *Uytrecht* te weeg, dat daar middelen wierden gevonden om het aandeel dier *Provintien* in de nieuwe beloofde lasten te betaalen; vertoonende, daarnevens, aan haar Ed: Groot Mog: de nootwendigheid om de geregtszaaken op een vasten voet te stellen, die door den Oorlog en 't staaken der regtspleging, van den grooten Raad van *Mechelen*, en van de hymelyke, verwilderd waaren. Zo dat de Staaten van *Hollandt*, dit Jaar, een hooge Raad in stelde, op de naam des Prins, bestaande uyt neegen Persoonen, daar alle dingtaalen by beroep of *apel* konden af gedaan werden. In middels dat den Vyand bezig was, dit Jaar *Audenaarden*, *Steenwyk* en andere Plaatzen in te nemen, namen des *Hertogs* Volk, dat door de duurte van Kooren magtig verarmde en in menigte sturven, in den begin des volgende Jaars 1583 *Endhoven* in, waar op *Helmondt* en eenige geringe Plaatsjens volgden. Dit was al de vrugt die de *Nederlanden* van deezen hovaardigen Stadhouder, onder den naam van *Gouverneur Generaal*, genooten, die van 't begin af op de volkome *Souverainiteit* had gedoeld, doch hy zag nu eerst zyn regten tyd daar toe gebooren, dewyl *Vrankryk* op nieuws aan bood een verbond met de Staaten der *Nederlanden* aan te gaan, waar by zyn Majesteit het volkome belang dier *Provintien* zoude behartigen en den Oorlog voeren, by aldien zy belooven wilden, dat na des *Hertogs* dood, en zonder oyr van zyne zaade dezelve Landschappen aan de Kroon van *Vrankryk* zoude vervallen, het geen de Staaten,

De hooge Raad in Holland opgeregt.

ten, als nog zo kortelings de Koninglyke dwinglandy afgeſwooren hebbende, plat af ſloegen: Daar nevens ſtookten eenen Heer van *Hantemeer* den *Hertog* aan, met te zeggen, zyn Hoogheid is alleen met de naam *Gouverneur*, en met der daad een Weeskind gelyk, dat geen magt over zich zelven heeft: 't Volk is hier voogd. Oragnie *zyn afgodt; die hun d'oogen begoogeld, en yder als vermoogen voor* Vryheidt *doet aanzien, om in drabbig waater te viſſen; en zelf als 't hem t'ſlaag komt, hun 't net over 't hoofd te trekken; wat eer bewyſt men hem niet onder uw oogen? hoe gaapt yder na zyne mondt? met wat een handklappen word alle gevoelen omhelſt, als 't maar op zyn naam voort komt*, en diergelyke reedenen meer, dienende tot een ſchielyken verandering te maaken, zo dat hy beſloot, de *Nederlanders* ten uyterſte te bederve en onder zyn heerſchappy te brengen, ten welk een einde hy, den 17 *January*, na de nieuwe ſtyl, die toen ter tyd eerſt door den Paus *Gregorius* de XIII. ingeſteld was, aan zyn vertrouwdſte Bevelhebbers belaſten, zich door de bezettelingen Meeſter van *Vlaanderen* te maaken; *Antwerpen behield hy voor zich zelfs, als de grootſte Stad, en daar hy zyn heele Hofſtoedt en lyfwagt had, alwaar* Oragnien, *dien hy met blaakende gunſt ont haald en aangezogt zag*, en wien hy wiſt, door hymelyken verbonde een gedeelte der Heerſchappy toe te koomen, *en de afgezondene der Staaten, hinderpaalen zyner Mogentheidt, tegenwoordig waaren.* Met dit inzigt meenden ze met *Nieupoort* ook voort te vaaren, doch wierden daar uytgedreven. Tot *Dixmuyde* gelukten 't hen beeter, daar zy de Huyzen in brand ſtaaken, vermoordende en roovende alles wat hen voorquam: Omtrent het zelfde deeden zy tot *Denremonde*, *Vilvoorden* en *Duynkerken*, maar tot *Brugge*, mislukten 't hen wederom, door het groot beleid ende dappere daaden van de Heer van *Gryze*, zynde aldaar, ter dier tyd, Hoogbaliuw, gelyk hy ook zyn hoofd zelfs tot *Antwerpen* ſtiet, daar de Heer van *St. Aldegonde*, doch uyt 's *Hertogs* naam, klaagde over zyn te naauw bepaald gezag, doch dien Staatsbediende behaalde daar naderhand weinig Eer door. Korts daar na viel zyn Hoogheidt, verkragtende eerſt de wagt aan de Poort met zyn *Switzers* en *Franſchen*, die hy by de Stad had doen komen, om die Bende te monſteren, en de zeegen t'agtervolgen, met alle geweld in *Antwerpen*, aanhitzende de Krygs-

Hoofd Ned: Hiſt: fo. 842.

H: de Groot Jaarb: fo. 82.

Grouwelyke onderneming des Hertogs in 't brande en moorde tot Dixmuyde.

Overrompeld zelfs Antwerpen.

Krygsknegten met te roepen, *trek voort trek voort myne Kinderen maar wilt niet plunderen*, en gekomen zynde op de Meere, hoorde men wederom een geroep, *de Stad is gewonnen; de mis moet weer bloejen.* Onder dit geraas vermoorden zy oude en jonge Mans en Vrouwsperzoonen, zich niet ontziende, zelfs verscheide teedere Maagden te schenden, en al de kostelykste goederen, daar ze agter quamen, tot buyt te maaken, *want men bevond dat* Rochepot, *en andere gunstelingen des* Hertogs, *weinig dagen, voor de aanslag, de Juweliers huyzen doorgegaan, en alle kostelyke Clynodien, in schyn van te willen koopen, bezien hadden, om alzo uyt te visschen waar de meeste schat was, en zich tegens 't plonderen te schikken*, het geen in de Burgers een onverschrokke moed veroorzaakten, die hoofd voor hoofd zo goet als de braafste Soldaaten waaren, zich niet ontziende, by gebrek van Loot, hunne Zilvere knoopen van de klederen te scheuren, en die in de Tromppen der Musquetten te steeken; anderen namen zelfs het geld uyt de zakken, duwden het zo lang dat zy 't in plaats van Kogels konde gebruyken, dringende naar de Schutters Hoven en andere Huyzen, die dicht by de Kyzers Poort uyt zaagen, van waar zy zo hevig vonk gaven, dat des *Hertogs* Volk veel verminderde en genoodzaakt was de Wal te verlaaten, daar zy hun geschut meester wierden, doch dit vlugten geschieden zo verwart, dat een groot getal der zelve van de Stads muuren in de Vesten gejaagd, verdronk. Dieper in de Stad wierden zy niet beter bejegend met het werpen van steenen en groote blokken, van jong en oud ter vensters uyt geworpen, waar door de *Franschen* ter Poort wierden uyt gejaagd, en veel sneuvelden. Het getal hunner dooden, by dit mislukt verraat quyt geraakt, bestonden in vyftien honderd Mannen, waar onder ruym twee honderd heel kostelyk in zyde gekleed, daarenboven had men nog ruym anderhalf duyzend gevangen bekomen, waar onder de Bisschop van *Cassé*, groot Aalmoesenier des *Hersogs*, en zyn grootsten vertrouweling de Heer van *Hautemeer*, welke laaste, op bevel des *Hertogs* by den Prins van *Oragnie* was gebleven, zo eenige willen om hem gevangen te neemen, en anderen om dat hy met ses honderd *Françoysen*, zyn Doorluchtigheidt zoude bewaaren, *die deeze tyding wat laat ter ooren komende, zich niet inbeelden kost, of dit ongemak moest by geval verwekt weezen, en gekomen*

Rydt fo. 72.

Dapperheid der Antwerpse Burgers.

Alençon verliest daar 1500 Man by.

Hoofd Nederl. Hist. fo. 825.

men op een Bolwerk daar de Donderbussen op 't heyr speelden, *riep*, *schiet niet Burgers*, *schiet niet*; *'t is een misverstand.* Niet zonder schyn van door zyn zachtzinnigheid de Burgery wat neder te zetten. *Echter smaalden en maalden zommigen hier op wonderlyk.* Wat zyn groot ongenoegen tegen *Hollandt*, *Zeelandt* en *Uytrecht* betreft, blykt by veel waarscheinelyke stukken, als ookdat den *Hertog* dikmaals, van zyn Hovelingen en andere slaafsgezinde Staaten, verweeten is geweest, dat hy tegens zyn grootmaking had gedaan van de drie gemelde *Provintien*, zoo veel voordeel te hebben vergund, met haar een schriftelyke ontslaging zyner heerschappy te verleenen, gelyk onder Letter K blykt, waar over zyn Hoogheid veel werk deed om het zelve, door de Prins, of zelfs door de Staaten dier *Provintien*, wederom te krygen, doch vrugteloos: Ook is 't waar, dat den *Hertog* 't oog had op d'Infante van *Spagnien*, die hy meende, door 't voor staan des Roomsche Geloofs en deeze wreedheid, tot zyn Bruyd te verkrygen. 's Daags naar deeze verfoeijelyke daad zogt zyn Hoogheid wederom troost by den Prins en de Staaten, dewyl hy niet van montkost of gerede penningen was voorzien, moetende zelfs raauwe raapen eeten, by welkegelegentheid zyn Hoogheid, tot tweemaal toe, brieven schreef, laatende in de eerste vloeijen, *zy zouden zich verzeekeren van zyn genegentheid tot alle voorwaarden*, *die een* goedertierend Vorst *schuldig was te gunnen aan zyn Onderdaanen.* Waarlyk slegte woorden voor een Vorst die begaafd was met een goed verstand, doch verfoeijelyk in zyn werken, van de welke *Cicero* zegt, *het is te beklaagen*, *dat ten dien aanzien in kloekzinnige harten ende uytsteekende vernuften gemeenlyk de heersch lust*, *regeerzugt en opgeblazentheid werd gevonden*: En op een ander plaats, *hoe dat ymant grooter van geest en vernuft schynd*, *hoe hy ook meerder geneegen is om een Monarch van alles te zyn*, *ofte liever om alleenig te regeeren ofte gebieden*: Laat ons die woorden zelfs van haar Ed: Groot Mog: gebruyken, die Hooggemelde Heeren Staaten van *Hollandt* wegens de Stadhouders uytten, zeggende, als men den *Hertog* van *Anjou*, *Alençon* enz. een *Ilustre Hoofd*, en groote Krygs-„overste, binnen deeze Landen veel authoriteits hadden ge-„gedefereerd, wat is aanstonds daar op gevolgd? Dien grooten „*Hertog*, daar van die geene, die in den naamen der Gene-„raale Staaten, ofte van de meeste *Provintien* met hem getracteerd

ibid.

Deductie van de Jaare 1654 2 Deel Cap. 3. §. 10.

„hadden, dat getuygenisse gaven dat het was een verstandig „Heere, ende zagtmoedig Prince, begaaft met alles, zo *Politique* als *Militaire* weetenschappen, ende Princelyke deugden, „met byvoeging dat het scheen dat Godt den Heer de *Nederlanden* zeekerlyk wilde behouden, haar geevende 't geluk van „al zulken Prince tot Overhoofd te mogen hebben: Heeft niet „dien zelven Prince, van den beginne aan, meer Authoriteits „zoeken aan zich te trekken, als de Generaale Staaten hem hadden „*gedefereerd*, ende daar in vindende *d'oppositie* van alle eerlyke „Regenten, die, volgens haar pligt, 's Lands VRYHEIDT ende „*Privilegien* wilde voor staan, is den ganschen Staat daar door niet „in *combustie* geraakt? Ja heeft die *Hertog* zich niet zoo verre te „buyten gegaan, dat hy, mits de voorschreve *oppositie* van de „vroome Regenten, niet konnende komen tot *d'Executie* van „de voorsz: zyn quaade intentie, den fytelyken overval van „de Stad *Antwerpen*, en andere Plaatzen, (welken overval, ver- „mits de wreetheid, daar in bedreven, de *Fransche furie* is ge- „noemd) by der hand genomen heeft? ende heeft ook het „Land, noch naar date van de voorsz: *furie*, tot het overlei- „den van den Hooggemelden *Hertog* toe, met de zelve divisie „toe swanger gegaan.

Gewelden daaden der Stadhouders door haar Ed: Groot Mog: aangetoond.

2 *Deel Cap.* 1. §. 12. *verso*.

Noch zeggen haar Ed: Groot Mog: verder in de zelfde *Deductie*, daar zy d'onnuttigheid zelfs des Stadhouders vertoonen, onder wat eer naam het zoude mogen zyn. „'t Is een ygelyk „openbaar bekend, dat *Julius Cæsar*, niet de gansche macht „der *Republicque* van *Roma*, maar alleenlyk de Waapenen van „dezelve *Republicque* in *Vrankryk*, *thien Iaaren achter malkanderen in handen had*, ende daar door de gemoederen van de „Militie tot zich getrokken hebbende, eindelyk dezelve Waa- „penen tegens zyn eyge Vaderland heeft gekeerd, en die mag- „magtige *Republicque*, die van buyten genoegzaam alle Volke- „ren, ende de gansche Waereld onder haar *subjectie* hadde ge- „bragt, van binnen gedwongen heeft aan hem alleen dienst- „baarheid ende *servitude* te plegen.

Wie d'oude Republicquen onder hunne slaverny hebben gebragt.

„Ende om in dezen niet *Prolix* te weezen, zoo zyn al de „oude *Republicquen* van *Griekeland*, door de voorschreve practy- „que onder slavernye geraakt.

„In dier voegen, ende uyt oorzaake, mitsgaders door mid- delen

„ delen als boven, heeft *Pisistratus*, die magtige *Republicque* van „ *Athenen* onder zyn *subjectie* gebragt.

„ Even alzo hebben *gesubjugeerd*, *Cypselus* die van *Corinthen*. „ *Trasibulus*, *Gelon*, *Dionysius*, *Hero*, ende *Agathocles* die van *Si-* „ *racusen*; *Panœtius*, ende *Icetes* die van *Leontium*; *Phalaris* die „ van *Agrigentum*; *Phido* die van *Argos*; *Periander* die van *Am-* „ *bracia*; *Archilaus* die van *Candia*; *Evagoras* die van *Cyprus*; *Poli-* „ *crates* die van *Samus*; *Anaxilaus* die van *Rhegium*; *Nicocles* die „ van *Sicyon*; *Alexander* die van *Phera*; Ende *Mamercus* die „ van *Catara*.

„ Zoo heeft *Roma* wederom in 't voorschreve *inconvinient* noch „ *subject* geweest door *Lucius Sylla*, ende *Octavius Augustus*.

„ Zoo zyn, naderhand, alle de vorder *Republicque* van *Italien* „ mede, uyt oorzaake voorsz: t'onderbragt. *Verona* door de *Scha-* „ *ligers*; *Bononien* door de *Bentivoglii*; *Faventia* door *Manfredus*; „ *Perusium* door *Baleo*; *Tiferna* door *Vitellius* en *Florence* door de „ *Medicii*.

„ Ende zoo hebben ontallyke anderen meer, haar zelfs van simple „ *Capitainen* ofte *Gouverneurs* opgeworpen tot *Souverainen*, gelyk „ daar van de getuygenissen in de Historien allenthalven zyn te „ vinden, ende 't zelve by *Experientie* dagelyks komt te bly- „ ken: Want in materie van *Policie* werd by alle verstandigen „ voor een *indubitable maxime* gehouden, dat die meester is van „ sterkten, ende van 't Volk van Oorloge, ook meester is, ofte „ zich meester maaken kan van den Staat.

Dusdanig hebben haar Ed: Groot Mog: naar 't overlyden van Prins *Willem de II.* met veele gevoelige reeden gelieven te spreeken. Den *Hertog* ziende, dat veel van zyn Volk, by gebrek van eetwaaren sturf, brak, van voor *Duffel*, op, daar hy naar toe was getrokken, en naderden over de *Neethe* tot aan *Rimenant*. Hier vond hy de Rivier de *Dyle* heel hoog gereezen, zoo door de langdurige reegen, als door 't opstoppen dat men tot *Mechelen* deed, en de brug, die zyn Hoogheid daar over had laaten slaan, brak aanstonds, zo dat hy genoodzaakt was daar door te trekken, waar by den *Hertog* omtrent duyzend Man verloor, die, door de stroom, weg wierden gedreeven. Zyn Hoogheid, zelfs te voet tot aan de hals toe daar door gaande, behaalde, door het straffe Wintergety, hier een ziekte van, die hem tot het laaste uur zyns

Den Hertog breekt op en trekt door den Dyl.

Verliest wel duyzend Man en behaald zel's een ziekte.

zyns

zyns leevens is by gebleven: De reſt van zyn Benden verſtrooiden haar hier, en elders, zo dat hy regtvaardelyk van den Heemel wierd geſtraft. Niet tegenſtaande, hield hy noch ſterk aan by *Oragnie*, om zich met de Staaten te verzoenen, die onderwyl den 12 *April* met zyn vierde Gemalin Trouwde, welke was, *Louiſa de Coligny*, Dochter des beroemden Admiraals van *Vrankryk*, en Weduwe van de Heer *Tilligny*. Dit Huwelyk, met een *Franſche* Vrouw, daar zyn voorige Gemalin ook gebooren was, gevoegd by de groote aanhouding die zyn Doorluchtigheid omtrent de Staaten deed, om den *Hertog* met hen te vereenigen, deed veele gevoelen dat *Oragnie* groote zugt tot die Volkeren had, 't geen noch vermeerderde, wanneer haar Ed: Groot Mog: de Heeren Staaten van *Hollandt* den Prins wederom ernſtelyk vermaanden, van zich niet vorder met de handeling van den *Hertog* te bemoejen, die echter met een omſtandige reeden by bragt, *dat het Land gelukkiger onder* Vrankryk *zoude zyn als onder* Spagnien, *en was 'er door onkunde een misſlag begaan, zyn Hoogheid had nu geleerd hoe duur dat te ſtaan quam, door dit middel zoude men den Oorlog konnen ontgaan, by aldien den* Hertog *maar rond uyt ſchuld wilde bekennen.* Doch de Staaten van *Hollandt*, ziende dat hun mondelinge bevelen niets op het hert des Prins had te weeg gebragt, ſtelden, op den vyf-en-twintigſten *Auguſti*, een ſchriftelyk vertoog op, hier agter onder de Letter L. te zien, waar in haar Ed: Groot Mog: hun gevoelen, door gevolmagtigden, aan zyn Doorlugtigheidt te kennen gaven, en zy vorders wederom in hunne *Deductie* aantoonen wat tegenzin Hooggemelde Staaten in deezen Tyran hebben gehad, beginnende aldus. Hebben niet de Heeren Staaten van *Hollandt* ende „*Weſt-Vrieſlandt*, naar dat den *Hertog* van *Anjou*, *Alençon*, &c. „Broeder van den Koning van *Vrankryk*, (die by de Heeren „Staaten Generaal tot *Protecteur* van de *Nederlanden*, ende by de „meeſte *Provintien* tot haare Prince en Heere was aangenomen) „in *January* 1583 de Stad van *Antwerpen*, ende verſcheide an„dere Steden met de Waapenen van 't Land hadde zoeken „t'overvallen, *courasieuſelyk*, ende *conſtantelyk*, gereſolveert, *zelfs* „* *tegens 't advys van de Heere Prince* Willem *van* Oragnie, hoog „Loffelyke Memorie, Hooggemelde Heere *Hertog* nooit we„deromme, te zulle aan neemen, ofte met den zelven in eenige

Orangie Trouwd met zyn vierde Gemalin. Louiſa de Coligny.

1 Deel Cap. 11. §. 5.

* Dit ſtaat op 't vertoog hier agter onder de Letter L te zien.

„ge *reconciliatie* te treden? daar toe nochtans alle d'andere *Pro-*
„*vintien* doenmaals verkeerdelyk met een grooten ernst waaren
„geporteert. Ende heeft men echter doenmaals die van *Hol-*
„*landt* nooit voorgeworpen, dat dezelve daar mede *peccearden*
„tegens de *constitutie*, ende nature van de meergeroerde Unie;
„ja is ter contrarie *evident*, dat zonder d'eene ende d'andre der
„voorschreve *couragieuse*, en de standvastige *Resolutien* wy alle noch
„op deezer uure zouden zitten onder *een miserabele subjectie*, ende
„dien volgende het essentieel oogmerk van de voorschreve
„Unie, nooit zoude weezen berykt; ten waare mogelyk Godt
„Almachtig ons echter noch van de voorschreve *subjectie*, door
„eenige miraculen, naarmaals hadden gelieven te bevryden.

Alençon trekt naar Vrankryk.

Den *Hertog*, ziende dat al zyn gehyme kuyperyen niets te weeg konde brengen, en dat de herten des Volks, hoe langer hoe meer, van hem vervreemden, verrysden ondertusschen wederom naar *Vrankryk*, laatende nog eenige zyner *Fransche* Krygsbende en *Switzers* in de *Nederlanden*, onder den Maarschalk *Biron*, die de Staaten, tegens de zin van *Oragnien*, wilde doen vertrekken, het geen den 27 van *Augustus* geschieden. Aldus raakten 't Land een dwingeland, en de Steeden en gehugten veel roofzieke bezoldelingen quyt, waar na men wederom in de nieuwe vereenigde *Provintien*, middelen beraamden tot welstand des Lands, want 't geheele gewest, tusschen de *Yssel* en den *Rhyn*, wierd door de *Spagniaards* geplunderd, en met brandschatting geplaagd, waar door verscheide Grooten, ziende geen hoop van redding, by den Koning om vergiffenis baden, en ten Landen uyttrokken, waar onder *Graaf Willem van de Berge* zelfs, die met 's Princen Suster was Getrouwd, en zyn Doorlugtigheid in al zyn eerste ondernemingen de behulpzaame hand had geboden, willende, voor af, *Gelderland*, daar hy Stadhouder over was, aan de Vyand over geven, doch den Staat, zulks verstaan hebbende, deed hem gevangen nemen, en lieten hem 4 Maanden daar na, om zyn geboorten, los, onder beding, dat hy onder Eede belove moest, eenzaam te leeven en op de zyde der Staaten blyven, maar zo haast was de *Graaf* niet in *Vryheidt* of begaf zich aan de zyde des Konings, onder wien, zyne Zoonen, ook noch lange Jaaren tegens deeze *Nederlanden* Geoorlogd hebben. Zo dat *Graaf Adolph* van

De Grooten verzoeken vergiffenis des Konings.

De Stadhouder van Gelderland de Graaf van de Berge verlaat de Staaten.

Graaf Adolph van Nieuwenaar in zyn plaats gesteld.

van *Nieuwenaar* in zyn plaats tot Stadhouder wierd verkozen. *Bernardt* van *Merode*, Heer van *Rumen*, die Onder-stadhouder des Prins in *Vrieslandt* was, had ook, door zyn groote ouderdom, ontslaging van dat ampt verzogt, het welk hem wierd toegestaan, en *Graaf Willem Lodewyk* van *Nassauw* in zyn plaats gesteld. Daarenbooven zagen de Staaten van *Hollandt*, *Zeelandt* en *Uytrecht*, dat d'andere *Provintien*, wegens 't bewind der algemeene zaaken, met hen, tot geen besluyt te krygen waaren, beraamden het opstellen van een RAADT VAN STAATE, welke bestaan zoude uyt seven *Hollanders*, drie *Zeeuwen*, en twee *Uytrechtse*, nevens de Prins die als voorzitter de zaaken zoude helpen bestieren. Deeze twaalf zouden ook zitten in de vergadering van de Staaten *Generaal*: Vorders had zyn Doorlugtigheid eenige der Staaten van *Hollandt* en *Zeelandt*, zo ver weten te krygen, om het lang ondernome werk uyt te voeren, van de Prins tot *Graave* te huldigen, daar *Schiedam*, haar tegen stelde, en gansch geen deel in wilde hebben. Ook stond *Amsterdam* en *Gouda* onbeweeglyk vast op haare *Vryheidt*, zeggende ongehoord te zyn, dat men een Minister in het gewigtigste Ampt der Landen zoude stellen, daar hy zelfs zyn Meesters, zoo korts te vooren, aangemaand had de *Graaflykheidt* of geweldenaryen af te sweeren, daar de belang hebbende in 's Princen grootmaaking op antwoorden. „Dat „men den Koning had afgeswooren om zyn ingeboore Tyran-„nigen aart, als ook om 't scherpsnydende swaard dat hy „*d'Alva* in de vuyst had geduwd, om zoo veel duyzenden van „onnozele Menschen te doen om komen; dat hy daar nevens „door *d'Inquisitie* en 't instellen van zo veel nieuwe Bisschoppen, „de Ingezeetenen met stroppen vuer en swaard had vernield, en „in d'uyterste armoede gebragt, tegens alle oude voorregten en „wetten; dat de Prins, in tegendeel, een Vorst was, die „van zyn jeugd af aan proeve van zyn zagtzinnigheid, over-„groote goedheid en schrander beleid had gegeven; dat men „van eenen die zulke gemaatigde Godsdienst oeffende, geen ver-„volging noch Tyranny verwagten konde, enz: waar op zyn tegenstrevers wederom zeiden, hoe? wat kan men van een Vorst zyn Godsdienst oordeelen, die van Luytersche Ouders Gebooren, en zig daar in heeft gehouden, daar na door Kyzer *Karel* Roomschgezind opgevoed is, welke Godsdienst hy noch tot over weinige

Graaf Lodewyk van Nassauw word Stadhouder van Vrieslandt.

De Raad van Staate by Holland Zeeland en Uytregt opgeregt.

Orangnie zoekt de Graaflykheid.

Daar Amsterdam en Gouda tegen aan gaan.

Wat 's Princen gunstelingen zeggen.

Word van zyn tegenstrevers wederleid.

nige Jaaren vieriglyk beleden heeft, en zich nu noemt van die der hervormde te wezen, alleen om zyn verheffing daar door te beooge, gelyk klaarlyk te zien is. Want by aldien dezen Doorlugtigen Prins d'Aeloude Vryheidt ons wederom zoude doen genieten, waarom ſtaat hy dan zelfs naar d'eenhoofdige Regeering, en de *Graaflyke* heerſchappye, tegens zyn narichting. Dat de Princen de Volkeren wel wetten voorſchryven, maar dat d'Intreſt over de Princen Regeeren; dat een Vorſt die zyne goederen geheel en al quyt is zich niet ontziet, zo haaſt hy de Staf om te heerſchen in de vuyſt ſwaaid, of ontwend zich van alle voorgaande goede gewoontens. Zyn Doorluchtigheid, ongewoon zich aan eenig gerugt te ſtöören, bragt egter te weeg, dat men met de hulding voort zoude vaaren, ten welk een einde de Heer *van der Mylen*, en Jongheer *Johan van Mathenes* den 4 *July*, *Anno* 1584 naar *Amſterdam*, en Jongheer *Rutger van den Boetzelaar*, nevens de Heer *Sebaſtiaan van Loozen*, naar *Gouda*, werden gezonden, met ernſtelyk bevel, *dat, by aldien de gemelde twee Steden zulks niet toeſtonden, de Staaten niet naarlaaten zouden, des niet tegenſtaande, ten uyterſte met de voorſchreve zaaken voort te procedeeren*, gelyk zulks by haar Ed: Groot Mog: genome *Reſolutie*, onder de Letter M is blykende. Eenige willen dat de Prins dit eindelyk verkreeg, dewyl de Staaten zagen, dat hy, hier ten hoogſten over gebelgt zynde, zedert meer als agt Maanden, geen de minſte zaak tegen den Vyand had doen uytrechten, doch al het woelen en twiſten was te vergeefs, door dien deezen uytmuntende Vorſt, voordat de gevolmagtigden met beſcheid te rug quamen, door een Godt-vergeete-ſchelm, onder de naam van *François Gujon*, en naderhand *Balthazar Gerards*, op den 10 *July* 1584 zynde net een Maand naar de dood des *Hertogs* van *Alençon*, met een zink-roer zo als zyn Doorluchtigheidt van Tafel trad, op zyn 52 Jaar, wierd doorſchooten, *werdende deezen ontmenſchten wreedaard, naderhand, door dit gruwelſtuk, by de driftigſte Roomgezinde Spagniaards en anderen, voor een hylig martelaar geprezen*. Dus wierd eindelyk die vervloekte Moord uyt gevoerd, die zoo menigmaal, te vergeefs, was ondernomen, op een Prins die met zo veel gaaven van den Heemel voorzien was, dat hy geen Vorſt ter Waereld behofeden te wyken, zynde verſtandig, voorzigtigtig, goed-

De Staaten zenden gevolmagtigde aan Amſterdam en Gouda om haar tot de hulding te bewegen.

Döch word elendig vermoord door Gerards.

Hiſt: der Martelaars van Gorcum door Willem Eſtius tot Antwerpen by Mourentorf Anno 1584.

goedaardig, vrolyk en gemeenzaam, waar door hy, by veele Volkeren, Vader van de Staat en de grondlegger der *Vryheidt* wierd genaamd. In Staat en Oorlogkunde was hy de grootste zyner Eeuw. Van gewoonte weinig in zaaken van belang te spreeken: Zo dat d'Ingezeetenen hem de bynaam gaven van *Willem de swyger*, en eenige voegen hier nevens, indien dezen Doorlugtigen Prins zyn eergierigheid en Heers-zugt niet te veel den vryen teugel had gegeven, dat hy een volmaakt Vorst zoude zyn gesturven, want haar Ed: de Groot Mog: de Heeren Staaten van *Holland*, aanmerkende dat zy hunne AELOUDE VRYHEIDT, door zyn dood wederom verkregen hadden, zeggen zelfs aldus. „Ende alhoewel, door dit moorddaadig „feyt, deeze Landen van haar voornaamste steunzel beroofd „zynde, het teer gebouw van den nieuw gebooren Staat evi„dentelyk scheen te zullen instorten, ende d'Inwoonderen „van dien wederom onder de voorige *Spaansche* slaavernye te „zullen geraaken, *zoo heeft nochtans Godt Almachtig, uyt zoo dikke* „*duysternisse, een helder ligt geschept, ende niet alleenelyk den Staat gena*„*diglyk ende wonderbaarlyk staande gehouden, maar ook d'Ingezeetenen* „*van dien gepreserveerd, ende behoed voor de nieuwe subjectie daar in* „*dezelve al bereids genoegzaam waaren geprecipiteert*, waar mede haar Ed: Groot Mog: niet duyster hunne behoudenis der *Vryheidt* en zyn zugt, tot de *Graaflykheid* te kennen geven, daar hy lang op gedoeld had, gelyk zulks ook is blykende uyt het geen *Famianus Strada*, in zyn *Nederlandsche Historien* verhaald, „zeg„gende, ondertusschen oordeelden den Prins, dat, terwyl hy „van 't Batavische strand, *Vrankryk* met *Spagnien* zouden zien „vegten, den tyd komen zoude, in dewelke hy zyn eygen „gebied over *Hollandt* en *Zeelandt* (want om de Regeering was „het hem alleen maar te doen) zoude konnen verzeekeren en „bevestigen. Maar door dien hy wel merkte, dat de *Provin*„*tie* den tytel van dit nieuw gebied qualyk zoude willen ver„dragen, zoo heeft hy ten allerhoogsten getragt, den *Hertog* „van *Alençon*, in *Nederlandt* te doen herroepen, op dat „hy, door deeze zyn tegenwoordigheid, van de welke hy „*Hollandt* en *Zeelandt* hymelyk van te vooren had ontfangen en „bedongen, dies te vyliger zig zelven als *Graave* van haare „*Provintien* openbaarlyk zoude gedragen en aanstellen: Doch de

Deductie 2 Deel Cap. 1. § 20.

Decade secundo Libro quinto.

„de tusschenkomende dood heeft alles belet, en men „heeft, gelyk 'er gezegt word, ten zyne huyze, eenig geld „gevonden, om tegens de plegtige blydschap van zyne in- „hulding te verspryden en uyt te geeven, op het welk „by naar deeze Letteren geslagen stonden, *nieuwe munte van* „*de* Graaf *van* Hollandt *ende* Zeelandt: Daar uyt men ligte- „lyk het voornemen van deezen Held heeft konnen ver- „staan, die onder schyn van de gemeene VRYHEIDT voor „te staan, en te bezorgen, zyne eige byzondere *Dominatie* ende „heersching quam te smeeden. Maar d'onfermhertigheid van „zyn ongelukkige dood, heeft, toen ter tyd, veele dingen ver- „stooken ende verborgen gehouden, enz.

Om vorders met deezen Doorlugtigen Prins te sluyten, is 't nodig dat den Leezer een net berigt heeft van zyn Geboorte en Kinderen. Zyn Vader was *Graaf Willem* van *Nassauw*, en zyn Moeder *Juliana*, *Gravin* van *Stolburg*, welke *Graaf*, van de Roomsche Godsdienst, die der Luytersche omhelsden, en in zyn Land voerde, ervende 't Prinsdom van *Oragnien* by uyterste wil van zyn volle Neef *René van Nassauw* en *Chalon*, dewyl hy zonder wettige nazaaten, in de slag van *Sint Disier*, in de Jaare 1544, sneuvelde. By zyn eerste Gemalin, *Anna van Egmondt*, had hy geteeld *Philippus Wilhelm*, *Graave* van *Bueren*, welke na zyn Doorlugtigheidts dood, Prince van *Oragnien* was, die in de Jaare 1567 uyt de hooge schoole tot *Loven* was geligt, en tot de Jaare 1595 in *Spagnien* gevangen zat, zynde in de Roomsche Godsdienst opgevoed en gesturven. Hier nevens had hy noch een Dochter *Maria van Nassauw* genaamd, die met den grooten Oorlogsheld, de *Graave Philippus* van *Hohenloo*, Trouwde: By zyn tweede Gemalin, *Anna van Saxen*, had hy ook een Zoon en een Dochter. De oudste was *Graaf Mauritz*, naderhand in zyn Vaders plaats Stadhouder, en d'andere *Emelia*, die met de Koning van *Portugal* Trouwde, by wie zy twee Zoonen teelden, nevens ses Dochters, waar van eenige met Heeren van verscheide Geboorten zyn getrouwd. Zyn derde Gemalin, *Charlotte van Bourbon*, bragt hem ses Dochters voort. D'eerste was genaamd *Louise Juliana*, die Trouwde met *Frederik de IV.* Keurvorst van de *Paltz*,

Zyne Gemalinnen en Kinderen.

1 Philippus van Nassauw.

2 Maria, Getrouwd aan de Graave van Hohenloo.

By zyn tweede Gemalin had hy Maurits, en Emelia Koningin van Portugal.

By zyn derde Gemalin had hy ses Dochters.

1 Louise Juliana Keurvorstin van de Paltz.

Paltz, welke *Frederik* een Zoon was van de Koning van *Bohemen*, en *Elizabeth* van *Engeland*, Zuster van *Karel de I.* Koning van Groot *Bretagne*, die ook verscheide Kinderen hebben nagelaaten, waar onder *Fredrik Hendrik*, d'oudste, die op de *Haarlemmer Meer*, als hy met zyn Vader de verover-de buyt van *Piet Hyn* meende te zien, verdronk. Noch had *Iuliana van Nassauw*, oudste Dochter van Prins *Willem* en zyn derde Gemalin *Charlotte van Bourbon*, by haar Gemaal, de Keurvorst van de *Palts*, een Dochter, die Trouwde aan de Keurvorst van *Brandenburg*. De tweede Dochter van Prins *Willem* en hoogst gedagte *Charlotte* was *Elizabeth*, welk Getrouwd was met den dapperen *Hendrik de la Tour*, *Hertog* van *Bouillon*, die te zamen twee Zoons en vier Dogters hadden. D'oudste was *Frederik Maurits de la Tour*, *Hertog* van *Bouillon*, die by de *Gravin* van *Berge* teelde den Opper Kamerheer van *Vrankryk*; den Cardinaal van *Bouillon*; den *Graaf* van *Auvergne*, en noch eenige andere, waar onder de *Hertogin* van *Elbeuf*. De tweede Zoon van *Elizabeth* van *Nassauw*, was *Hendrik de la Tour*, Maarschalk van *Turenne*, Getrouwd met d'Erfgenaame der Huyze van *la Force*, daar hy geen Kinderen by heeft gehad: De Dochters van *Elizabeth* van *Nassauw*, tweede Dogter van Prins *Willem* van *Oragnien*, en *Charlotte de Bourbon*, waaren, eerstelyk, *Maria de la Tour*, die met haar volle Neef den *Hertog de la Trimouille* en *Thouars* Trouwde. *Iuliana* Trouwde met *François*, *Graaf* van *Roussy*, uyt de Huyze van *Roye de la Rochefoucault*. *Elizabeth*, derde Dochter van Prins *Willems* Dochter, Gemalin van de *Marquis de Duras*, was Moeder van den Heer de *Duras*, Capitain van de Koning van *Vrankryks* lyfwagt, Maarschalk van *Vrankryk* &c. en van de *Graaf de Lorge*, ook Maarschalk van *Vrankryk*; en de laatste Dochter was *Henriette de la Tour*, Gemalin van den *Marquis de la Moussaye*, uyt de Huyze van *Matignon*. Deeze was Moeder van de *Marquisin* van *Bordage* en de *Graaf* van *Quintin*. De derde Dochter van *Charlotte van Bourbon* en Prins *Willem*, was *Catharina Belgica*, die Trouwde met *Philippus Lodewyk*, *Graave* van *Hanauw*, daar uyt voort is gekomen, eerstelyk, *Emelia Elizabeth*, Gemalin van

Haar eerste Dochter aan Brandenborg Getrouwd.

Haar II. Dochter Elizabeth', met de Hertog van Bouillon uyt de Huyze van la Tour

Waar uyt de Cardinaal de Bouillon is gesprooten.

Ook d'Auvergne en Turenne.

Trimouille, Roussy.

En Duras, Maarschalk van Vrankryk.

Als mede Moussaye, Matignon, Bordage en Quintin.

De III. Dogter van Prins Willem, Getrouwd met de Graaf van Hanauw. Waar uyt is voort gekomen.

van dien Edelmoedigen *Land-Graaf* van *Hessencassel*, in de Jaare 1636 gesturven, welke nagelaaten heeft *Land-Graaf Willem*: De tweede was d'oude Keurvorstinne van de *Palts*, Moeder van de *Hertoginne* van *Orleans*; en de derde de Princes van *Tarente*, Moeder des *Hertogs* van *Tremouille*, Getrouwd aan de Huyze van *Crequi*. De vierde Dogter van de meer Hooggemelde *Charlotte*, en Prins *Willem*, was *Charlotte Brabantina*, Gemalin van *Claude*, *Hertog* van *Tremouille* en *Thouars*, *Graave* van *Laval*. De vyfde van Prins *Willems* Dochter, by *Charlotte* van *Bourbon* voortgeteeld, was, *Charlotte Flandrina* van *Nassauw*, die doof was en Roomsch wierd, stervende aldus *Abdisse* tot *St. Croix* van *Poitiers*. De sesde en laaste Dogter was *Emelia* van *Nassauw*, Gemalin van *Fredrik Casimir*, *Palts-Graaf*, uyt het geslagt van *Zweibruggen*, den *Hertog* van *Lansberg* genaamd.

Hessencassel d'oude Keurvorstin van de Palts, Orleans, en Tarente.

De IV. Dochter Getrouwd met de Hertog van Trimouille en Thours Graaf van Laval.

De V. Dochter is Abdis gesturven.

Prins *Willem* van *Oragnien* heeft ook by zyn vierde Gemalin, *Louise de Colligni*, alleen *Frederik Hendrik* naargelaaten, daar wy in de gevolge van zullen spreeken. 'T is aanmerkens waardig, dat deeze laaste Gemalin van Prins *Willem*, haar Vader, den *Admiraal* van *Vrankryk*, en haar eerste Gemaal, de Heer van *Teligni*, in de *Parysche* Moord, en nu haar laaste egtgenoot tot *Delft*, zyn om 't leeven gebragt. Buyten alle deeze egte Kinderen liet Hooggemelde Prins *Willem* nog een bastaard Zoon na, *Justinus* geheeten, die *Hendrik* de vierde, Koning van *Vrankryk*, groote dienst in zyne Legers heeft gedaan, en eindelyk Gouverneur van *Breda* is gesturven.

De VI. Dochter Getrouwd aan Fredrik Casemir Palts-Graaf, uyt de Huyze van Tweebruggen.

By zyn IV. Gemalin alleen Frederik Hendrik.

Heeft noch een Onechte Zoon Justinus gehad.

Dit zyn de Doorlugtige spruyten van deezen beroemden en wel beminden Vorst, welker gebeentens, tot een Eeuwige gedachtenis, in een der pragtigste Marmere Grafsteden des Waerelds, tot *Delft* werden bewaard, zynde dezelve, door d'Algemeine Staaten, eenige Jaaren daar na met groote kosten doen maaken, waar op deeze Latynsche woorden te leezen staan.

D. O. M.

ÆTerne *Memoriæ*, GUILIELMI NASSOVII, *supremi Arausionensium Principis*, Patris Patriæ, *qui* Belgii *fortunis*, *suas & suorum post habuit*; *validissimos exercitus*, *ære plurimum privato*, *bis conscripsit*, *bis induxit*: Ordinum *auspicus*. Hispaniæ Tyrannidem,

nidem, *propulit, veræ Religionis cultûm, avitas Patriæ leges revocavit, restituit ipsam denique*, Libertatem, *tantum non assertam* Mauritio *principi, Paternæ virtutis hæredi Filio, stabiliendam reliquit: Herois vere Pii, prudentis, invicti, quem* Philippus II. *Hispaniarum Rex, ille Europæ timor, timuit, non Domuit, non terruit, sed empto percussore, fraude nefanda sustulit. Fœderat. Belgii Provinc. meriti monumentum P: C. C.*

Luydende in de Nederlandſche Taal aldus:

TEr Eeuwiger gedachtenis van WILLEM VAN NASSAUW, Prince van *Oragnien*, VADER DES VADERLANDS; die om de welvaart van de VEREENIGDE NEDERLANDEN, zyn eige belang en dat der zynen heeft opgeoffert: Die tot twee ryzen toe heele machtige Legers op zyn eigen beurs verzaameld, en dezelve tweemaal te Velde heeft gebragt: Dien BESCHERMHEER DER STAATEN heeft den SPAANSCHEN Tyran tot tweemaalen toe verjaagd: Die d'oeffening der waare Godsdienſt en d'oude wetten des Vaderlands herſteld heeft: Die eindelyk de *Vryheidt* aan de Vereenigde *Nederlandſche* Ingezeetenen heeft wederom gegeeven, en die het weinige, dat daar noch aan ontbrak, aan zyn Zoon, Prins *Maurits*, Erfgenaam van zyns Vaders deugden, heeft nagelaaten om het te volbrengen. Dien waaren, Godvrugtigen, voorzigtigen, en onverwonnen Held, die PHILIPPUS de II. Koning van *Spagnien*, de ſchrik van Europa, heeft doen vreezen, en, konnende hem niet temmen noch verſchrikken, heeft, door een omgekogte Moorders hand, op een vervloekte wyze, om 't leeven gebragt. Zoo dat de Vereenigde *Nederlanden*, dit, tot een eeuwig Gedenkteeken voor hem hebben op geregt.

De Moeder van Prins Willem d'eerſte had op haar 75 Jaar 123 Kinderen en Kinds Kinderen.

Ook heeft dit oud geſlagt, van dien tyd af, tot huyde toe, de grootſte Luyſter aan *Europa* geſtrekt, 't geen, door de meenigvuldige Huwelyken, en groote voortteelingen, onuytſterfelyk ſchynd te zyn. Want de Moeder van Prins *Willem* d'eerſte, Hoogloffelyker gedagtenis, had, op haar vyf-en-ſeventigſte Jaar, honderd drie-en-twintig, zo Kinderen als Kinds Kinderen, voortgekomen uyt haare lyve.

Eynde van het tweede Deel.

LYD, HOLL T U GROOT, UW KNODS KAN'T SCHRIKDIER KNOTTEN.

LYD, HOLLAND, ZUYD OF NOORD, OP SPAANSE MOORD SCHAVOTTEN. HAAR BLOEDDORST MAAKT U GROOT, UW KNODS KAN'T SCHRIKDIER KNOTTEN.

HOLLANDS AELOUDE VRYHEIDT, BUYTEN 't STADHOUDERSCHAP.

DERDE DEEL.

VERKLARING

van de vyfde Plaat : Verbeeldende

ZUYD en NOORD HOLLAND.

De swarte rouw gordynen van dit Treurtooneel, werden opgerukt van verscheyde gruwelen, en ondieren, die te gelyk op 's Lands Vryheyd instorten; die legt, haar hoed quyt zynde, voor de onschuldige onnoselheid der ingeseetenen als haar Kind, in den arm met de Spaanse pook in de borst tegen de grond. Een Raadsheer met zyn tabbaard, als een der beschreevene Vaders, werd onder de voet geworpen, van de Bloedraad, die gantsch in 't yzer, besoedeld met het Burger bloed, de laatste doodsteek poogt te geven, aan die voorstander des Vaderlands, de Vroedschappen verbeeldende, om hem 's Lands keuren, Grondwetten en Privilegien, die hy noch tracht te behouden, quyt

te maken, en voorts zyn Raads Purper uyt te trekken, hebbende den ouden Patriot, al de helft naakt uitgeplukt, schoppende met de afgekapte hoofden der Graave van Egmond en Hoorn. Men ziet die Bloedraad verschynen met het hoofd van den bloetdorstigen Hertog van Alba, wiens ysere huyt met een gekronkelde slang gedekt is, die met een blaasende bek, zyn doodlyk gif, op 's Lands voorstander uytspouwt. De moord, een gedrocht met de grinsende muyl van een Hyena, vlammende hayren, en vyerige opgespalkte oogen, draayt de stropketen toe, aan de vroome godvruchtigheyd; die half stikkende, aan de brandpaal geblaakert werd, om te smartelyker het Inquisitie vuur te voelen, zyn draken vleugels hebben hem uyt de hel op gevoerd. Hy klimt te makkelyker op, over de drempels, die hem van de verbitterde Geestlykheyd, geleyt zyn, gedekt met het Concilie van Trenten en de Lojolytse bitsheyd. Met Granvelles. Cardinaals hoed en purper opgesmokt, blaast zy, de Bloedraad de ooren vol. De moord voert in zyn anderen klaauw een brandhaak, om de vlammen te meer kracht te geeven, onder de gedoemde Godvrugtigheyd, die met de papiere duyvels kap en keetenen beladen, op de bernende houtstapel niet op en hout God te roepen tot getuygen en wreker. Deze helse Furiën, ontvólken de Steden, en maken woud en poelgeusen, die om Land en luyden gebragt, uyt de struyken en biesen, om ver schieten wie se van dat soort betrappen, en tot de raserny van 't beeldestormen uytbarsten. Janhagel met borstelhayr op de kop, de mooker in de hand, de messen op de koker, met het schootsvel voor, bonst op de verguldebeelden, en bryselt de Kerkpoppen. De Wanhoop swerft achter Land, zy knoopt, waar se knapt, de quanten die aan dese gedrochten de hand bieden. Den Adel met St. Jacobs schelp en bedelstokken, die platen van Vive le Geux op zyn bonnet draagt, vertoont vergeefs zyn versoeker en smeeksehriften ten hoof, de onderteekening dient maar om haar op de schavotten, als Landverraders te doen onthalsen. De Rykdom der Steden zit haveloos, ratten en muysen te knabbelen, met de bedelkorf aan den arm, mager, en uytgeplukt op distelen en doornen, en troost noch haar zelven, met de vreugt die ze in de verboode Bybel vind. Maar 't geduld te bersten getrapt werd rasend, en wil, wyl 't dog, maar vergaan kan, de huyd verkopen. Vlissingen praalt met de strop van Pacieco, Enkhuysen met de ketens van Boshuyzen, Munnekendam met het gulde Vlies van Bossu, Hoorn met de Admiraals Vlag van de Inquisitie, 't Land van Voorn met haar Vaandel, daar negen penningen gereed zyn, maar de thiende op de punt van de deegen moet gehaalt werden. Anna Kenau Hasselaars voerd met haar Hellebaard de Haarlemse heldinnen op tegen de Spaanse stormers. Den Burgermeester van der Werf pronkt met de honden en katten, die zyn stantvastige Leydenaars gegeeten hebben, terwyl Alkmaar de lyken telt der gematste bloedhonden. Men ziet de voeten gespoeld, aan die ontmenschten, die zo veel Borgers rug aan rug gebonden, deeden verdrinken, in onse doorgesteeke wateren, de brokken van onse dyken leggen over 't Land, tusschen de brakke golven te dobberen, om de Vryheyd te bewaren, zo worstelden boven hoop,

hoop, en tegen ſchyn, groot en kleyn, in 't langduyrende bloedbad, tot dat men lucht kreeg, en zo veel ſtand, dat men ontworp een Vredenhandel of groot verbond te Gend, van de ſeventhien Landen om uyt te dryven, de buytenlandſe geweldenaar en Soldaat. Maar dat poortaal van een ſchoon gebouw, was maar van groente op getooyd, en vroeg verwelkt, door der grooten, eenzydigheyd, en 't gebroude wantrouwen der wederſydſe geeſtlykheyd. Zo dat het geveert, hoe ſchoon, met ſeventhien ſchilden opgeſchikt, haaſt zo gaauw om viel als 't geſet was.

Want de Spanjaarden door Jan van Ooſtenryk weer in gebragt, met de Malcontenten die men achter deze Gentſe Vreedepoort de Vaandels ziet ſcheuren, brachten weer alles in onordre, en Parma, ons tot wanhoop; wanneer men van Franſe meer gedreygt als geholpen, onder Willem van Naſſau eerſten Prins van Orangien van die naam, die zaken wat te recht gebragt heeft, doenmaals ſchepte de Vryheyd wat aeſſem, maar moeſt waken tegen die verloſſer zelf om 'er niet van verkracht te werden, als naderhand tegen Leyceſter. 't Geen men eyndelyk alles te boven quam. En dwong na veel manhaftige Beleegeringen, en berugte Zee en Veldſlagen, den Koning van Spagnien te erkennen onze Aeloude Vryheyd, die hier weer zeeghaftig neerdaalt en ons geweld zo wel als de tegenſpartelende domheyd der Krygshoofden by ons, als twee harpyen onderbrengt, met de vrye hervormde Godsdienſt op haar ſchild doende pralen met de bekende driehoekſtraal, der Godheyd. Het twaalfjaarige beſtand, verſchynt met de hoed van die Vryheyd in haar hand, en de ſeven pylen op haar borſtſtuk wel pronkende met de olyfbladen van Vreede, maar niet zonder een onruſt op haar hoofd, die haar wapenen doet ruſten zonder roeſten. Wyl ſe weer na die tyd, aan den dans moet, waarom ook de Vryheyd haar bloot lemmer op de zyde draagt, hebbende, tegen den Koning, waar van ze weer ſpanneling was verklaard, de ſchee weg geworpen. De helſe damp echter, en de akelige naarheyd der rokende moordſtapels, werden doorgebrooken, en men ziet alles naar achteren op helderen. Daar ſteekt zyn praal om hoog, een prachtigen Eer en poort, waar op men ziet zitten, na de tachtigjarigen Oorlog, een vaſte Vreede, en wel gegronde Vryheyd, de geteekende brieven van des Spaanſe Konings hand, in haar ſchoot houdende, en tot borg voor de beloofde ruſt, haar eygene macht hebbende, die zy tegen vrienden in ſchyn van buyten, Alençon met de Franſe Lelyen, bekoorlyk, en Leyceſter aanzienlyk door de Engelſe Rooſen naauwlyks heeft konnen ſtaande houden, tegen 't mom aanzicht van beyden, de een met de Muyſenval, en d'ander met den hoek aan de Hengelroe, haar looſe toeleg toonende, gelyk ze veel met Oranjen zelf, haar beſchutter te doen gehad heeft, en noch wel te waken had, tegen het toekomende. De zeven Landen, als van ouds over anderhalf duyzend Jaar verbonden, pralen, in de voorpuy, waar onder men in vier ronden ziet de vier Naſſauſe of Oranjens Oorlogshoofden; die zo veel Heldendaden hebben uytgevoerd, tot zy den Thuyn van de Hoog Mogende Staat ſloten, met de merkbeelden in de gevelpraal van die deugden, waar door

wy beſtaan hebben, als ter eener zyde, dapperheyd en ſtandvaſtigheyd door de deegen en de gebroken Zuyl verbeeld, gelyk aan de andere zyde, de Voorzichtigheyd met de Uytſtrekking der Landpaalen. Door een ſpiegel en handſtaf, vertoonende ie gelyk de Heersſucht van Willem de tweede, om zich boven zyne Meeſters de Staten van Holland te verheffen, en de wysheyd der vrye Leeden, om die opgewalmde hitte te dempen, in een jonge Prins, die uyt zyn zelven, buyten zyn Huwelyk, reeds overmoed genoeg hadde. De drie Poorten zyn met de heerlyke voordeelen in Aſia Africa en America beſchilderd, door welke men de geſloopte Vyandlyke Zeemachten ziet onder en op de golven, met een ſtevenpuy van alle de Galjoenen en Hakkeborden der Karaken en Oorlogſchepen, wyd en zyds vermeeſterd.

EERSTE HOOFDSTUK.

Graaf Mauritz, *Zoon des Prince van* Oragnien, *zyn verheffing, daaden en dood; hoe de hooge Overigheidt aan* Vrankryk *en* Engeland *is opgedragen, als ook de verkragting der* AELOUDE VRYHEIDT *door* Robbert Dudly, *Graave van* Lyceſter.

Verſlagentheid in de Provintien.

D'Onverwagte dood des Prins veroorzaakten een al te grooten verſlagentheid voor d'op nieuwsvereenigde *Nederlanden*, dewyl zy nooit in grooter verwardheid ſtonden, als ter dier tyd. De Prins van *Parma*, dezelve beſpiegelende als daar door de grootſte hinderpaal des Konings onderneemingen van kant te zien, heften 't hoofd op en ſprak zyne Krygsknegten nieuwen moed in 't hart, trekkende aldus, naar *Denremonde* en *Vilvoorden*, welke Steeden hem overgegeven wierden. 't Verraat ſpeelden haar rol in verſcheide Steden, 't geen de trotſe *Imbyze*, tot *Gendt*, daar hy oud Burgermeeſter was, de kop koſten. Daarenboven deed den gemelde Vyandlyken Prins, aan de voornaamſte verbondene Steeden, Brieven af gaan, om zich wederom onder des Konings gehoorzaamheid te begeeven, met volle verzeekering van by zyn Majeſteit vergiffenis voor haar te verkrygen, doch de Staaten van *Hollandt*, noch te gevoelig van die diepe wond der ſlavernye, en nu

Parma neemt Denremonden en Vilvoorden in.

Imbyze onthalſt door verraat.

nu de hoop hebbende, van de vrugten der Gulde *Vryheidt* te plukken, bleeven onkreukbaar by hun besluyt, ten welk een einde haar Ed: Groot Mog: de Bondgenooten der andere vereenigde *Provintien*, tot *Delft* nodigden, om zodanige middelen te beraamen, daar men den Vyand manhaftig mede afkonde keeren, het geen in de zelve vergadering, met eenparige stemmen, kortdaat wierd beslooten, als ook om een nieuwen Raad van Staate op te rechten: Deeze bestond uyt achtien leeden, daar *Mr. Iohan van Oldenbarneveldt*, een Heer zynde van onvergelykelyke waarde en bequaamheid, die groote zugt voor Prins *Willem*, Hoogloffelyker gedagten hebbende, in de Jaare 1572 d'eerste der drie *Advocaaten* van 't Hof was, welke hem voor wettige Stadhouder van *Hollandt* erkende, en overwegende des Princen moord en slegte gesteltheid zyner Huys zaaken, de Staaten der Landen, door zyn geleerde reeden bewoog, om *Graaf Mauritz* van *Nassauw*, kort daar na,* voor Hoofd, nevens dezelve Raad van Staaten, aan te stellen, niet voor altoos, maar tot opzeggens toe, noch nauwlyks 17 Jaaren berykende. *Barneveldt*, die al eenige tyd loontrekkend Raadsheer van *Rotterdam* was geweest, bedankte haar Hoog Mog: met veel omstandigheden voor hunne groote gunst, hem, hier in beweezen, en trok zelfs, met de verzoekschriften, dies wegen van de Staaten opgesteld, naar *Leyden*, daar de jongen *Graaf* zich noch in de hooge Schoolen oefende, en bragt hem in de vergadering, daar *Mauritz* met veel liefde wierd ontfangen, en den Eedt, in handen van Hooggemelde Staaten af leide.

Vergadering der Landraad tot Delft.

Nieuwe Raadt van Staaten opgesteld.

Daar Graaf Maurits op 't aanhoude van Barneveld tot Hoofd van word verkozen.

* Maurits Geboorên 13 November 1567.

Barneveld's zugt voor den jongen Graaf.

Omtrent ter zelver tyd quam men in *Hollandt* te verstaan, dat de *Provintie* van *Zeelandt* Gevolmagtigden naar de Koning van *Vrankryk* had gezonden, om afgezonderd, van d'andere Landschappen, zyn Majesteit de volkome Heerschappye op te dragen, en de zelve aan zyn Kroon te hegten, zonder daar eenige de minste kennis aan de Bondgenooten van te geeven. Wel is waar, dat kort te vooren, eenige overwegingen daar omtrent waren gemaakt, waar over haar Ed: Groot Mog: uytstel hadden verzogt, tot nader byeenkomst, maar *Zeelandt* niet willende naar die tyd wagten, verhaasten zich zoo schielyk, dat, wanneer de Staaten van *Hollandt*, by een besluyt, in haar Ed: Groot Mog: vergadering, op den 11 *September* 1584 genomen, aan de Heeren

Zeelandt zoekt de Koning van Vrankryk de Heerschappy op te dragen.

van *Zeelandt* deeden verstaan, hoe zy brieven aan de Steden hadden gezonden, om daar over, op den 5 der zelver Maand, in *s'Gravenhagen* een besluyt te neemen, Hooggemelde Heeren den 15 *September* antwoorden, *al reeds Resolutie genomen te hebben, ende gearresteert op de Tractaate met de Kroone van* Vrankryk, *waar door de Staaten van* Holland *zich in een onmydelyke nootzaakelykheid bevonden, om, zonder beraadslaging,* zich blindeling aan *Vrankryk* over te geeven, *of anderzints diversiteit van Heeren, tegens de* Privilegien, *en scheidinge van de voornoemde* Provintien, *zoo tegens desselfs* Privilegien, *als mede tegens de voorschreve* Unien, *te moeten subject worden, zo hebben de zelve nochtans met de allegatien van die van* Zeelandt, *van dat zy geoordeeld hadden, de voorschreve zaak geen uytstel te konnen lyden, haar laaten te vreden stellen, alhoewel uyt de voorschreve Registers ende Memoriaalen gecolligeert kan werden, dat de Heeren Staaten van* Hollandt *ende* West-Vrieslandt, *anderzints by haar zelven, inzonderheid om de Religie wille, meerder inclinatie hadden, ende voor de gemeene zaaken dienstiger agten haare bescherminge by de Koninginne van* Engeland *te zoeken.* Daarenboven deeden de Heeren Staaten van *Zeelandt* aan hunne Gevolmagtigde aanschryving, dat *Hollandt*, doch geliefde met de zelve in een gedagte te komen, en zich ten uyterste te verhaasten om d'opdragt te doen, het geen den Heeren *Roelsz: Valk* en *van der Veeke*, wegens hunne principalen, den derde *October* daar aan, ernstelyk verzogten, dewyl *Zeelandt*, tot *conservatie* van de Vereenigde *Provintien*, zulks reeds had gedaan, niet tegenstaande dat ze, nevens *Hollandt*, *Vrieslandt* en *Uytrecht*, den *Agent* van haar Hoog Mog: *Ioachim Ortel*, al te vooren in *Engelandt*, met een breeder narichting hadden voorzien, om de Koningin bystand van Manschap en geld te verzoeken, die, daar over, met haar Majesteit, *Lycester*, *Houwaard*, *Walsingen* en den grooten Schatmeester, in onderhandeling trad, doch de Koningin antwoorde verwonderd te zyn, dat zo weinig aanzien op haar voorgaande vriendelyke aanbieding was genomen, ten welk een einde, zy, tot haar verzeekering, eenige Steeden der Hooggemelde Staaten had geeischt, te meer, dewyl den Koning van *Vrankryk*, zich zo ligt niet te vreede zoude stellen; *dat haar Majesteits hulp niet zoude bestaan in Vagebonden, Rappalje ofte Cannalje, maar van zulk goet ende uytgeleezen Krygsvolk, als zy tot haar eige verzeekerheid en de defen-*

Deductie I Deel Cap. 4. §. 7.

Missive van Joachim Ortel aan de Staaten van Holland, Zeeland, Vriesland en Uytrecht.

defensie zoude willen gebruyken. Nevens zulk een ervaaren en gequalificeert Hoofd, die de Heeren Staaten met raad, daad en goet advys, zouden konnen assisteeren; dat men moest overwegen de groote en swaare moeijelykheden, die daar in waaren stekende, van, met haar Vyandlyk tegens de Koning van *Spagnien* te verklaaren, en den Staat met zulk een magtigen Leger van Paard en Voetvolk te assisteeren, nevens zo veel Oorlog-Scheepen, die haar in't byzonder zouden aangaan, welke haar in zulk een swaare onkosten zoude doen vervallen. Zo dat haar Majesteit, zonder genoegzaame verzekering te hebben, de Landen niet in haar bescherming wilde neemen. Dit gaf groote tweespalt in de *Provintien*. In *Hollandt* waaren d'Eedelen en verscheide Steeden voor *Vrankryk*, uytgenomen *Amsterdam*, *Gouda* en *Monnickendam*, die met veel omstandigheden het tegendeel aan toonden: Echter beslooten de Algemeine Staaten, om een eind van zulk een verslindende Oorlog te maaken, van Gezanten aan Hooggedachte Majesteit te zenden, met volle magt, om hem, geheel en al, de hooge Overigheid op te dragen, mits de behoudenis der gezuyverde Godsdienst ende Vrydommen, onverminderd de verbintenissen en naabuurschappen, met de Koningen, Kroonen en *Republyque*, met welke de Landen, van ouds af ten opzigt der Zeevaart en Koophandel over een gekomen waaren. De Koningin van *Engelandt*, zulks merkende, en dat de Vyand al de Steden overweldigden daar hy voor quam, zond, in dit zelfde Jaar van 1584, haar Gezant, den Heer *Davidzon*, in de *Nederlanden*, die, den achsten van Wintermaand, by de Heeren Algemeine Staaten ter gehoor wierd geleid, voorgeevende, *dat d'oude verbintenis van vriendschap haar Majesteit had bewoogen, om, zederd de dood des Prince van* Oragnien, *het oog te slaan, op de bedroeftheid hunner tegenspoed, met aanbieding van hulpe, schoon zy wel hadde moge leyden dat zyn Allerchristelykste Majesteit gediend waar geweest met het aanneemen van de bescherming der* Provintien, *gezamenderhand, nevens haar, maar dat haar Gezant* Staffort, *ten dien einde in* Vrankryk *gezonden, nauwlyks antwoord daar op had ontfangen, en by aldien de Heeren Staaten in nader overeenkomst met zyn Mayesteit waaren getreeden, dat zy, van geen meining was die te veragteren, of zich ter Heerschappy van de Landen in te wikkelen. Doch hy zoude haar Majesteit kennis geeven van hun antwoord, en hier blyven, tot dat hy't*

Amsterdam, Gouda en Monnickendam willen de handel met Vrankryk tegen gaan.

d'Algemeine Staaten zenden Gezanten om Vrankryk geheel en al de hooge Overigheid op te dragen.

Engelse Gezant Davidson in de Nederlanden om den Handel te beletten.

Zyn listig voordragen.

zelve bekomen hadde; biedende vorder de Heeren Staaten zyn dienst aan: Waar op hoog gedagte Heeren Staaten hem met veel minnelykheid bedankten. Den *Graaf Philippus* van *Hohenloo* nam ook zyn tyd, kort te vooren, waar, vertoonende aan de Heeren Staaten van *Hollandt* zyn groote diensten aan 't Land beweezen, en hoe hy, van zyn Vrouws Moeder, hen honderd duyzend guldens had toegeschikt, daar zyn Genade, nooit eenige verzeekering of reedelyk bescheid van konde verwerven, maar met lang en vrugteloos vervolg, daarom, een groote som gelds had verteerd; verzoekende, daar nevens, schriftelyk antwoord, om te weeten onder wat Eed ende last, hy, en d'Oorlogs luyden, voortaan staan zouden, al het welk zo veel te weeg bragt dat haar Ed: Groot Mog: een bezending aan zyn Genade deeden, met hem te verzoeken tot hunne Oppersten Veldoversten, ter zelver tyd als *Parma Antwerpen*, *Gent* en *Brussel* benauwden.

De Graaf van Hohenloo tot Veldoverste gemaakt.

De gemelde Gezanten der Heeren Staaten, in den begin van 't Jaar 1585 na veel ongemakken, in *Vrankryk* komende, wierden, zo van de Koning, als van zyn Moeder en Gemalin, pragtig en vriendelyk ontfangen, doch lang opgehouden, werkende dagelyks, wederzyds, om de voorwaardens te beschaven, tot dat zyn Majesteit, de grooten aanhang der *Guizards* en des zelfs oproer in zyn Ryk ziende, eindelyk, genoodzaakt zynde om zyn eige Huys te bewaaren, de Gezanten d'onmogelykheid, van d'Opperheerschappy aan te neemen, door de Heer van *Cheverny* deed weeten. Toen zogten zy by den Koning van *Navarre* bystand van vier of vyf duyzend Krygsknegten, doch zulks wierd van zyn kant, met klagten dat hy geen magt genoeg had, geweigerd. Zo dat, op het aanstooken van den *Spaanschen* Gezant, de *Guizards*, den laasten van Lentemaand, een volkomen Oorlog tegens de Koning verklaarden, onder voorgeeven van de Roomsche Godsdienst voor te staan, en zyn Majesteit, als hoofd der Ketters, uyt het Ryk te jaagen, welk verbond bekend is onder de naam van *Sainte Ligue*. Zo dat de Gezanten, met goede vereeringen, op den 3 van Grasmaand, zonder iets uytgeregt te hebben, in den *Haage* quamen. Dit gaf een groote verslagentheid in de *Nederlanden*, daar veel rampen op volgden, want *Brussel* was nu door *Parma* gewonnen. *Verdugo* nam in *Vriesland*, en op de *Veluw*, veel Schansen in.

† De Gezanten der Staaten komen in Vrankryk.

De Koning slaat d'opdragt af door de oproer en Oorlog in zyn Ryk.

Nieu-

Nieumeegen en *Doesburg*, onderworpen zich aan den Koning van *Spagnien*. Ook quam *Taxis*, Stadhouder van *Verdugo*, van de *Veluw* in *Gooiland* vallen, daar hy, veel Menſchen vermoorden en groote buyt behaalden; daar nevens wierd *Antwerpen* en *Mechelen*, naar een lang beleg, aan de Vyand over gegeeven: Noch verloor het Land veel aan *Willem Treſlong*, *Vice Admiraal* van *Zeelandt*, die veel dappere daaden had gedaan, welke de Heeren Staaten genoodſaakt waaren af te zetten, door zyn dwinglandy en onverdragelyke trotsheid. Daar nevens was *Hollandt* zelfs zo ſchaars van geld, dat haar Ed: Groot Mog: met d'uyterſte yver, naar middelen zoekende, om de Krygsknegten en 't Zeevolk te betaalen, genootzaakt wierden om anderhalve tonne gouds te ligten, die zy niet konde krygen, als met twaalf ten honderd, voor Renten, en een ten honderd, voor maakelaardy, te geeven. In al dit verlies en ongeluk, van raad en trooſt ontblood, keerden de *Nederlanders*, met algemeine ſtemmen, zich weder aan de Koningin van *Engeland*, verzoekende dat zy de *Souverainiteit* der Landen, onder billyke voorwaarden, geliefde aan te nemen, of de zelve, ten minſte, met haar magt te beſchermen. *Elizabeth*, in de grond haars herte noch gevoelig zynde, dat men *Vrankryk*, meer eer getoond had, als haar, hield haar trotſer als ooit te vooren, ten welk een einde men beſloot, een aanzienlyk Gezantſchap, van twaalf der bequaamſte Heeren der veereenigde Landſchappen, te doen, waar onder *Johan van Oldenbarneveldt*, die, zo wel als de voorige Gezanten naar *Vrankryk* groote tegenſpoed op hunne rys ontmoeten, als of den Hemel zelfs d'eenhoofdige Regeering eens vreemdelings, niet over Vrygeboorene Menſchen wilde dulden, die noch zulke doodelyke ſmarten van den *Herrog* van *Alençon* gevoelden. Dit Doorlugtig geſelſchap geraakten den agtiende van Soomermaand Scheep, doch quam niet voor den ſesden van Hooymaand in *Engelandt*, krygende drie dagen daar na, by haar Majeſteit, gehoor, wanneer de Heer *Jooſt van Menyn*, *Penſionaris* van *Dordrecht*, die mede onder de twaalf gereekend was, het woord voerde, en het opſtel der Heeren Staaten overleverde. Naar veel wederzydſche overweegingen beſloot haar Majeſteit eindelyk van de *Souverainiteit* over de *Nederlanden* te wygeren. Daar na handelde men wegens de hulpe die de Koningin zoude doen, het geen

Nieuwe Gezantſchap naar Engelandt om Elizabeth de hooge Overigheid aan te biede.

Slaat die af.

Maar belooft hulp op voorwaardens.

 kort

kort daar na wierd getroffen, bestaande het voornaamste hier in.

Articulen van verdrag.

,, Haaar Majesteit zal de Algemeine Staaten bystand doen, ,, met zeven honderd man die zy in de bezetting der Steden, ,, die haar tot onderpand gegeeven werden, zouden leggen, ter- ,, wyl men daar Oorloogd, daarenboven onderhoude vier duy- ,, zend man te voet, en vier honderd te Paard, *onder een Overste* ,, *van naam*, *aanzien ende waare Christelyke geloove.* De pennin- ,, gen by haar in 't eerste Jaar verschooten, zullen zy twaalf ,, Maanden naar den Oorlog betaalen, en de rest in vier agter ,, een volgende Jaaren. Tot verzekering van 't zelfde zullen ,, de Staaten aan haar Majesteits Overste in handen stellen de ,, Stad *Vlissingen*, met het Slot *Rammekens* in *Walcheren*, en de ,, Stad *Briel*, met de twee sterkten daar toe behoorende in *Hol-* ,, *landt.* De zelve Steden moeten voorzien zyn van Geschut tot ,, verweering, ook de bezetting der Staaten daar uyt trekken, ,, op dat haar Majesteits Oversten daar mag gebieden, in 't geen ,, tot verweering der Stad nodig is. De voorschreve Steden ,, en sterktens zullen egter zo lang onder de gemeine vereeni- ,, ging begreepen zyn, ook zullen de Oversten, daar gesteld, ,, de Heeren Staaten trouw sweeren, en in ieder Stad een Kerk ,, tot oefening hunner Godsdienst, toegestaan werden. Dat haar ,, Majesteit zal vry staan, in den Raad van Staate te stellen, ,, boven haar Lieutenant Generaal, noch twee van haar On- ,, derdaanen, luyde van zoorte en van de gezuyverde Gods- ,, dienst, ook in de Krygsraadt, als 't nodig is, te brengen, alle ,, zoodanige als haar Lieutenant Generaal, naar eisch van zaa- ,, ken, daar toe zal bequaam vinden, ende zullen de Hoofden ,, van de bezettingen, der voornoemde Steden, vryen toegang ,, hebben, in den Raadt van Staate, als zy 't zelve oorbaarlyk ,, zal vinden, om eenige zaaken, belangende de dienst van haar ,, Majesteit, of de bewaarnis der Plaatzen, hun toe vertrouwt, ,, voor te draagen, zonder nochtans geagt te worden voor Le- ,, den van dien Raadt. Haar Algemeine Overste zal, met de ,, Raadt van Staate, vermogen de misbruyken, in 't stuk van ,, Imposten en zaamelingen van gelde, te rigten, en 't overt[illegible]l ,, van Bevelsluyden af te snyden, als mede de penningen te ,, doen besteeden, ten meesten oorbaar der gemeente, tegens

den

„ den Vyand, zoo wel ter Zee als te Lande, ook zal de zelve „ nevens de Raad van Staate 't gezag over de muntzaaken hebben. De Regeering in haar voorige achtbaarheid herstellen, „ ende vervalle krygstugt verbeteren, niets tegens de Godsdienst „ of wette te doen. Den gemelde Raadt zal met de Vyand niet „ handelen zonder kennis te geeven aan haar Majesteit of haar „ Stedehouder, ook zal haar Majesteit met geen Vyand handelen, rakende de verbonde *Nederlanden*, als met kennis van „ de Algemeine Staaten: De kosten ter Zee wederzyds te dragen, mits dat haar Majesteit daar een Admiraal over steld, „ doch de buyten zullen even gelyk gedeeld werden. De Schepen zullen wederzyds vry uyt en invaaren hebben, enz: doch naar de tyding van 't inneemen van *Antwerpen*, vermeerderde haar Majesteit de Krygsbende op vyf duyzend Krygsknegten, en duyzend Ruyters, boven nog drie *Compagnien*, yder van honderd en vyftig koppen, om den *Briel*, en de twee Schansen te bewaaren, en zeven honderd man, om in *Vlissingen* en *Rammekens* in *Zeelandt* te leggen, mits dat men haar een Plaats, eyder in een der andere gewesten, toestond, die zy met *Engelsche* bezoldelingen uyt de vyf duyzend zoude bezetten. De Koningin gaf het gebied over den *Briel*, aan de Heer *Thomas Cicil*, en dat van *Vlissingen*, aan de Heer *Philippus Sidny*, en met het Ampt van Algemein Overste verzag zy *Robbert Dudley*, *Graaf van Lycester*, die door zyn overgroote opgeblazentheid en gemeenzaamheid met haar Majesteit, de voornaamste Hovelingen in de weg was. Zyn narichting die hy van de Koningin had, was heel omstandig, doch het voornaamste bestond, hier in, dat de *Graaf*, op 't eerst zyner aankomst in de *Nederlanden*, voor al yverig moest onderzoeken naar 's Lands inkomsten, en zo hy bevond dat het daar uyt bestaan kon, aanstonds 't zelve haar Majesteit te doen weeten, dewyl zy, als dan, de hooge Overigheid zoude aan neemen.

Lycester tot Algemein Overste aan gesteld.

Oldenbarnevelt, van zyn Gezantschap uyt *Engeland* t'Huys gekomen zynde, en zich verhaast hebbende met zyn rys, om by tyds de quaade voortgangen te stuyten, die deezen grootste Staatkundigen Heer hier in had bespiegeld, bragt, door zyn gezag, 't geen hy by den Staat had, te weeg, dat, voor den aankomst van *Lycester*, den jongen *Graaf Maurits*, den eerste *November* in de Jaare 1585

Johan van Oldenbarnevelt bewerkt dat Graaf Maurits tot opper Krygshoofd en Admiraal van Holland word aan gesteld.

1585 tot Landvoogd, opper Krygshoofd en *Admiraal* van *Hollandt* en *Zeelandt*, word aangesteld. Veele hadden hier tegen, om zyne jonge Jaaren, doch *Barneveldt*, met een Staatig gelaat en doordringende reeden, vertoonde de noodzakelykheid, en bleef zelfs borg voor zyn bequaamheid, zo dat den voorschreve *Graaf*, op de koorplaats van de rolle, volgens gewoonte, niet alleen tot Landvoogd over *Hollandt*, maar ook over *Zeeland* wierd ingevoerd, krygende den 14 der zelve Maand zyn narichting, luydende als onder de Letter O. hier agter is te zien, ook naamen Hooggemelde Staaten des namiddags een besluyt, dat men in de voorzieninge van rechte, boven aan zoude stellen. *Maurits*, Gebooren Prins van *Oragnien*, *Graave* van *Nassauw*, enz: schoon hy geen deel aan 't Prinsdom konde hebben, zo lang als zyn oudste Broeder *Philippus*, die noch in *Spagnien* gevangen zat, leefde, maar dit geschiede uyt eenige reedenen van Staat. Deeze verkiezing gaf egter onder veele voorzigtige en Vryheid lievende Overigheden, eenig misnoegen tegen *Barneveld*, schoon hy, als zynde de allergrootste Vyand der slavernye en eenhoofdige Regering, dit uyt groote voorzorg had gedaan, door dien *Hollandt*, ter dier tyd, gehouden was van twee quaaden het best te kiezen, en zich, ten minsten van geen Vorst, buyten de *Provintie*, ja zo ver buyten 's Lands Gebooren, te laaten overrompelen, en de voet op de nek te treeden. Maar van zyn jonge en onervaarene Jaaren, zyden zy, konnen wy „ ons niet bedienen, in een tyd dat het Land een Man van onder- „ vinding en belyd nodig heeft. In een volmaakte Regeering is „ niets nutter, als vermogentheid der *Republicque* ende wysheid „ der Regeerders. Hoe kan een jongeling van agtien Jaaren, „ die zelfs ver na den top van zyn Leeroeffeninge noch niet „ heeft berykt, de geheimen der Staatszaaken doorgronden, „ en met zyn Burgerkunde dienen. Wat zal een Soldaat den „ Staat beschermen, die noit in 't Veld is geweest, of een „ degen in de vuyst geswaaid heeft, en 't slimst van allen is „ dat men een Zoon in zulke hooge waardigheeden van de „ Vader plaatst, daar de nakomelingen misschien een Erfregt „ uyt zullen zoeken te trekken, en zie daar dan de Staat in „ d'uyterste ellende en eindelyk onder een Monarchale Regee- „ ring vervallen. Hebben de *Republicquen* van *Ragusa*, *Venetien*, *Genua*,

Graaf Maurits krygt d'eer naam van Geboren Prins van Oragnien.

„ *Genua* , *Luca* , *Geneve* , de *Switserze Cantons* , de *Grisons* en de „ *Valtelines* , naaſt Godt hunne *Vryheidt* niet zo lange Jaaren „ behouden, om dat zy geen *ſucceſſie* van Vader op Soon hebben toegelaaten; weeten wy niet, dat, van de ſchepping der Waereld af, de Man niet over de Vrouw had te gebieden, als naar den val, zo dat toen de Heerſchappy van den Menſch, over de Menſche quam. Want tot een ſtraf heeft de Vrouw haare Man moeten onderworpen blyven, ende hem als haar Heer onderdaanig weezen. Daar na quam de Vaderlyke Heerſchappy, en naar deeze de Koninglyke, uyt de Koninglyke de Tyrannige , en de Tyrannen zyn die geen , dewelke met geweld de *ſucceſſie* van haare overvrye Volkeren en Huyſen hebben ingevoerd, en ſtaande gehouden, ja, waar is ooit voorbeeld geweeſt, daar de *ſucceſſie* in een *Republycq* werd in gevoerd, of is niet tot een Monarchaale Regeering vervallen.

Den *Graaf* van *Lyceſter* , deeze verheffing van Prins *Mauritz*, ter oore komende, ſcheen van ſpyt te zullen barſten , en *Sidny*, die op het Stadhouderſchap van *Zeeland* loerde, ontſtelde zich, doch wierd, zo door de Hovelingen, die de *Graaf* in de weeg waren, als door de Gezanten der Staaten, met zoete vertellingen te vreeden geſteld. Zo dat, hy, die beſlooten had niet over te komen, eindelyk voornam om zyn rys voort te zetten, en quam den 19 *December*, met een groot gevolg van Edelluyden, tot *Vliſſingen*. Van daar trok hy naar *'s Graavenhagen*, daar men veel Zeegeboogen en praal gebouwen t'zyner Eer opgeregt had, en wierd daar zoo pragtig in gehaald, als ooit gezien was geweeſt. *Want de Gemeente beloofde zich meer van hem , als van de Prins van* Oragnien, *hoog Loffelyker gedagtenis , dewyl zy nu deeze , in plaats van* d'Alençon *ter Miſſe te zien gaan , hem dagelyks in de hervormde Kerken vonden , en opentlyk het Chriſtelyk Nagtmaal houden , 't welk een ſterk vertrouwe baarde, dat 's Heemels zeegen den Landen niet ontgaan kon , onder zoo een Overſte.* Hoe ligt dat de Gemeente door ſchynhyligheid en huychelary word verleid, dunkt ons onnodig met voorbeelden aan te wyzen. *Want deezen was een uytmuntend vynſer van deugden, die de gehaate en ongelukkige opgeblaaſentheid des* Duytſche *geſlachts onder geen onbevallige beleeftheid wiſt te vermommen , die des Koningins zoete Hartstogten gewonnen hebbende , haar hert der maaten door een wel geſleepe overboodigheid heeft weeten te bekruy-*

Lyceſter word pragtig in 's Gravenhagen in gehaald.

Genegentheid der Gemeente tot hem.

Hoofd Neder: Hiſt. fo. 1042.

H: de Groot Jaarb: fo. 101.

kruypen, dat zy tot de Kroon gekomen zynde, wierd geoordeeld hem ten Huwelyk verkooren te hebben; 't welk, schoon 't uyt vrees tot zyn na-eyveraars, is agter gebleven, is hy echter tot de hoogste waardigheeden in het Ryk verheeven.

Toond in den eerste zyn dwinglandy.

Na dat men hem, in de beginne des volgende Jaars 1586 uyt de naam der Algemeine Staaten, met veel betuyging van dankbaarheid en vergenoeging had verwellekomt, stelde men voor, om zyn Doorluchtigheid de Oppervoogdy der Landen te beveelen, zo als die ten tyde van Kyzer *Karel* de vyfde was in gesteld. Hy, hoogmoedig hier op, vynsde met een gemaakte beleeftheid zulks te weigeren, doch na eenig tegenspreeken, begon hy gehoor te geeven. Maar, zoo haast hy verstond, dat men hem een Raadt van Staate by voegen zoude, om nevens zyn Doorlugtigheid op alles te beraadslagen, scheen hy geheel en al van zin te veranderen, echter is na eenige woordwisseling een verdrag gemaakt, dat hy den Raadt van Staate zoude dulden, mits dat zyn Doorlugtigheid die uyt een genoemd getal zoude verkiezen. Daar na wilde hy zelfs den Raadt van Staate hunne narichting op stellen, en als de Staaten hem zyn bepaalinge zoude voorschryven, zyde hy, dat zulks tegens een Oppervoogdyschap streed, en aan geen andere bevelens oordeelden gebonden als die der Koningin. Doch, de Staaten bragten 't zoo ver dat hy eindelyk eenige punten aanvaarde. Deeze had hy den Staat zo breed af gekneveld, door de oorblazery der *Engelsche* vlyers, de gunst der Predikanten, en 't geweld van zyn Krygsmagt, dat zy zelfs de voorwaardens overtroffen, die zyn' Koningin had geweigerd, en nooit eenig *Graaf* heeft konnen bedingen. Haar Majesteit, dit ter oore komende, misnoegden ten hoogsten hier over, schreef daar over aan hem, en de Heeren Staaten. In d'eerste Brief vertoonde de Koningin

De Koningin misnoegd over al te grooten gezag dat hy aan genomen heeft.

„hoe hy zoo stout konde zyn, van haar bevel met zulk een „klynagting t'overtreeden, in een zaak daar haar zoo veel aan „gelegen was, daar zy hem uyt het voetzand opgetoogen, en „boven alle andere gesteld had, belastende fluks haar bevelens „na te komen, of dat hy swaarder onheilen moest verwagten. De „brief der Heeren Staaten begreep, dat zy verwonderd was, dat tot „haare kleinagting, de hooge Overigheid aan haar Onderzaat „was opgedragen, zonder haar te kennen, daar zy die zelfs

plat

„ plat had afgeslagen , en voor de gansche Waereld, doorgeschrift, had betuygd, dat zy haar bedrukte gebuuren alleenlyk „ de hand te bièden, en geenzints de Heerschappy, zogt; verzoekende te bevelen , dat den *Graaf* niet vorder als het verding aan hem gegeeven, zoude gaan.

Lycester, in zyn vynsery voortvaarende, wist de Koningin met veel beuselagtige uytvlugten te payen, en 't zelfde gezelschap bediende zich] van 't exempel des Prince van *Oragnie*, Hoog Loffelyker gedagtenis , om hem op den weg ter Opperheerschappy onversettelyk te doen voortslaan : Sachtelyk liet hy, die lichtelyk alles geloofde , dit aan zich leunen, als een, wien 't oordeel, door lange voorspoed, was bedorven, en niet magtig genoegzaam t'onderscheiden , hoe men door heel andere konsten Vrouwen gunst , en in een vryen Staat, aan de Opperheerschappy komt te geraaken , en oordeelende , dat hy zoo onverzoenlyk niet met *Spagnien* zoude zyn, als *Oragnien*, daar nevens steunende op zyn Krygsmagt, had hy, zoo eenige geloofwaardige Schryvers willen, de Prins van *Parma* aangezogt, om de geheele zeventien *Nederlandsche Provintien* zaamen te deelen , wetende dat hy , ten alderquaadste, wederom naar *Engeland* keeren , en 't bezit zyner goederen krygen konde. De voornaamste deezer aanhitzers waaren *Jaques Reingout*, voor deezen Geheimschryver by den *Graaf Admoraal* van *Egmondt*, door *Granvelle* tot Commies van de *Finantie* gemaakt, die aangeklaagd, door de Heer *du Frumont*, Hoofd der zelve *Finantie*, als ontrouw met dezelve penningen gehandeld te hebben, hem een Proces aan deed, waar van hy nooit vry is gesprooken , maar naderhand, ten tyde der handeling met *Alençon*, naar *Vrankryk*, en nu op de laatste met *Elizabeth* , in *Engelandt* trok , om zich by de Gezanten bemind te maaken, zo dat hy eindelyk met *Lycester* overkomende, van hem wierd begunstigd, door dien hy aanwees van twee Millioenen gouts uyt de Vereenigde *Provintien* te konnen ligten, van al de geen die hymelyke toevoer en Proviant aan de Vyand had gezonden , waar over *Lycester* een streng Placcaat deed uytgaan, dat de Staaten heel qualyk namen. Zo dat hy ten langen laatsten tot *Tresaurier Generaal* wierd aangesteld, en korts daar na gevangen is genoomen, over verraad ,doch , door *Lycester* en zyn aanhangers , het noch ontkomen. De tweede was *Gerhard*

H: de Groot Jaarb: fo. 102.

Lycesters voornaamste opstookers.

hard van *Prouninck*, by genaamd *Deventer*, een Burger van *'s Hertogenbosch*, die tot *Uytrecht* met zyn wooning was getrokken, en door *Lycester* in de Regeering, en zoo in de Raadt van Staaten in gevoerd. En de derde was *Daniel Burg-Grave*, van slegte werksluyden geboore, doch een yverig Man, van groote studie, en een groote quaatspreeker tegens de Staaten der Landen. Van dit gezelschap bediende hem *Lycester* gemeenlyk, om tusschen de Staaten en hem twist te stooken, daar hy zich ook op 't laast mede bedrogen vond.

Johan van Oldenbarneveldt word Advocaat van Hollandt.

Haar Ed: Groot Mog: de Heere Staaten van *Hollandt*, vonden in middels, geraaden, om, ten dienst van de Landen, en 't geweld deezer dwingeland tegen te gaan, van den beroemden Meester *Johan van Oldenbarnevelt*, tot *Advocaat* hunner *Provintie* aan te stellen, in plaats van Meester *Paulus Buys*, welk ampt al een Jaar open gestaan had. Deezen grooten Staats Amptenaar weigerde zulks menigwerf, doch, door 't aanhouden van de Heeren Staaten, aanvaarden hy 't eindelyk, op voorwaarden, dat zyn Ed: aanstonds van zyn dienst ontslagen moest worden, by aldien eenige handelingen wierden ondernomen, om het Land aan de Koning *Spagnien* weder over te leeveren, daar hy uyt wigtige inzigten, voor vreesden; en het ander, dat men hem, zonder zyn bewilliging, tot geen uytheemsche bezending gebruyken zou. Dit was den Man na *Hollands* Hart, die ongekreukt d'AELOUDE VRYHEIDT, zoo Eedelmoedig, ten kosten van zyn ouden hals, en laaste droppel bloed, heeft staande gehouden, dat zyn dierbaare geheuge nimmer uyt een Vrygebooren *Hollands* Hart kan komen. Deezen wist *Lycester* zo digt op zyn hielen te volgen, dat hy, door zyn groot vernuft, al zyn doen na snuffelden, en hem zo dapper beteugelden, dat wy daar door, in een volkome *Vryheidt* zyn geraakt daar wy anders alle in een eeuwige slaverny zoude gevallen weezen.

Lycester doet tot Uytrecht het Wittevrouwe Klooster en andere plunderen.

Den *Graaf* van *Lycester*, 't oog hebbende op deezen vryborstigen voorstander zyns Vaderlands, liet egter niet na om zyn raserny den vryen toom te geeven. Tot *Uytrecht* deed hy zyn Volk in 't *Wittevrouwe* Klooster vallen, breekende alle Kisten en Kassen op, daar uyt haalende veele kostelyke misgewaaden en Altaar vercierfels, daar 't niet by bleef, maar 't zelfde geschiede ook in dat van de *Brandoolië*, en *Sint Servaas*, het welk, in die gevaarlyke tyd, zelfs van de rechtzinnige Onroomschen, wierd ver-

foeid,

foeid, en den aanhang van den gemelden *Reingout*, in de wandeling *Reingudisten* genaamd, maakten hun werk van onophoudelyk der Staaten bedryf te schelden, en wie dit het meest be tragten, was den grootsten yveraar der Koningin en *Lycester*. Daar na doet hy de Heer van *Heemert* onthalzen, zynde Overste van de Stad *Grave*, nevens noch twee Hopluyden, die de zelve Plaats te vroeg aan den Vyand op gaven, en laat een *Engelsch Capitain Weltz*, die eertyds de Stad *Aalst* verkogt, en zedert den Vyand gestadig gediend had, welke *Hohenlo* by *Breda* gevangen kreeg, los, ja gebruykten hem onder zyn eige Leifbende, 't geen de voornaamste Bevelhebbers tot morren bewoog, zeggende, *een verfoejelyke zaak te zyn, dat een* Engelsch *verraader gestreeld en ongewoonelyke gunstbetoond word, daar een Heer, van d'eersten Adel, uyt* Gelderlandt, *zyn hoofd moest verliezen, om een erbarmlyke flaauwhertigheid:* Vorders deed hy de Munte, die *Dordregt* vergund was, tot *Amsterdam* opregten, laatende aldaar goude nobels slaan, en, tot veel hooger prys als de waarde was, uytgeven: Daar nevens brak hy het *Hollands* zeegel, gebruykende voortaan zyn eige Waapen daar op; stellende ook over een Regiment *Nederlanders*, een *Engelsman*, *Sidny* tot Oversten, 't welk tegens 't gebruyk des Overleden Prins was. Daarenbooven regt hy een kamer van geldmiddelen op, zoo dat de Krygs en Staatsluyden, voornamentlyk in *Holland*, jammerlyk over deeze dwinglandyen klaagden, en verzoekschriften aan zyn Doorlugtigheid, dies wegen, in leverden, doch *Lycester*, antwoorde noch bats, *de Staaten hebben niet ter goeder trouw met my gehandeld, zoo dat ik ook aan myn narichting niet gebonden ben, ik wil daar egter mée door gaan, en zal 't wel by de Staaten verantwoorden.* Wyders deed hy den hoog beroemden Heer *Buys*, die *Hollands Advocaat* was geweest, en zoo veel diensten aan zyn Vaderland had getoond, zonder eenige reeden gevangen neemen, daar zyn vrienden, ja zelfs alle Ingezeetenen, zoo over misnoegden, dat hy, 't quaad gevolg daar van ziende, zich verschoonde, met te zegge dat zulks buyten zyn weeten was geschied, zoo dat dien trouwe voorstaander, naar eenige Maanden gevangenis, op 't aanschryven der Staaten, wierd ontslagen. Noch deed hy veel der voornaamste waereldlyke en Geestelyke Perzoonen uyt *Utrecht* bannen, waar onder Jongheer *Nicolaas* van *Zuylen* van *Draakenburg*, Schout der Stad

De Reingoudisten schelden op de Staaten.

Lycester doet de Heer van Heemert onthalzen en laat een verrader vry.

Veranderd de munt en verhoogd het geld.

Gebruykt zyn eige Zegel.

Doed zonder reden der. Heer Buys gevangen neemen.

En op 't aanschryven der Staaten ontslaan.

Band de voornaamste Geestelyke en Waereldlyke Perzoonen uyt Uytrecht.

Daar hy vreemdelingen in de hoogste Ampten set.

Stad, Meester *Floris Tin*, *Advocaat* dier *Provintie*, en *Ian Robbertz van Dreune*, welke uytgezettenen d'Ampten wierden ontnoomen, en aan andere gegeeven, stellende tot de hoogste bedieningen des Lands, *Waalen* en andere vreemdelingen aan: Veranderende tot *Uytrecht*, en elders de Majestraaten en Vroedschappen, waar over de Staaten, yder in hunne *Provintien*, neemende deeze geweldendaaden ten hoogsten ter Herten, heel gevoelig by zyn Doorluchtigheid klaagden, die zulks in de wind sloeg, en met zyn opgeblaazene Heerszugt doorgong.

Parmas wreedheid in Nuyts gepleegd.

Parma, leefden aan zyn zyde in *Nuyts*, door hem ingenoomen, zoo onmenschelyk, dat hy, 'er de meeste Mans, Vrouwen, en Kinderen deed vermoorden, laatende den Overste *Kloet*, onder voorgeeven dat hy in de Ryksban was, nevens zyn Predikant *Fosserus*, en twee Hopluyden, wurgen, uyt zyn Kamervenster stooten, en, na eenige tyd gehangen te hebben, nevens het grootste gedeelte der Stad verbranden, 't geen aan de Staaten zyde met het inneemen van *Axel*, door Prins *Maurits* en *Sidney*, en dat van *Doesburg*, door *Lycester*, wierd vergoed, niet tegenstaande dat zy in een Veldslag, voor *Zutphen*, den beroemde Oversten *Sidny* verlooren, zynde dit noch een jong Heer, maar van een groot verstand en beleid, waar door hy, na langer leevens, zeekerlyk ten top van Eer verheven zoude zyn geworden. Dit geschiede ontrent ter zelver tyd als den voor deezen meergemelde *Margareta* van *Oostenryk*, gewezen *Gouvernante* over de *Nederlanden*, tot *Ortona*, in 't Koningryk van *Napels*, ende *Cardinaal Granvelle*, Onderkooning van *Napels*, in 't negen-en-sestigste Jaar zyns ouderdoms tot *Madrid* Overleed. Vorders had *Lycester*, aan d'Algemeine Staaten doen weeten, hoe het *Parlement* in *Engeland* was beroepen, om welke reeden zyn Doorluchtigheid genoodzaakt was, een rys derwaarts te doen, werdende van de Hooggemelde Staaten, voor zyn vertrek, met een Silver vergulde kop vereerd, van een wonderlyke groote en konst, waar na zy, door Gevolmagtigden, al de nootzaakelykheden, met zyn Doorlugtigheid, tot welstand des Lands, beraamden, zynde onder de zelven den Heer *Iohan* van *Oldenbarneveldt*, die door een uytsteekende geleerde reeden, aan *Lycester*, rond uyt zyne verkragting op d'AELOUDE VRYHEIDT vertoonde, leggende ook eenen Predikant *Modet*, staande tot *Uytrecht*, en

Lycester laat zyn vertrek naar Engeland weeten.

Oldenbarnevelts vryborstig verwyt aan Lycester.

De Predikanten schelden op de Staaten.

en zyne aanhangeren te laſt, dat ze zyn Doorluchtigheid tot d'onbepaalde Heerſchappy aangeraaden hadden, zich niet ontziende der Staaten doen, ja hooggemelde Heeren voor ſtaaken te ſchelden, het geen *Lyceſter* toonde, met geen ongenoegen gehoord te hebben, dewyl hy hen nooit geſtraft had; klagende daar nevens, hoe hy klaar konde bewyzen, dat de Landen, in dit Jaar, by afbrek van Neering, verloop van Koophandel, ſchorſing van Zeevaart, en verlies van Scheepen, meerder ſchade had geleeden, als in twalef voorgaande Jaaren. Daar nevens vertoonden *Oldenbarneveldt*, hoe gemelden *Prouninck*, bygenaamd *Deventer*, onwettig in de vergadering der Algemeine Staaten was gedrongen, als zynde een *Brabander*, en geen Burger van *Uytrecht*, die ook in 't Sticht geen goederen had leggen, en die van een overgroote ſom gelds, den Staat, noch reekening moeſt doen, zoo dat zy hem de zitting in dit hoogwaardige geſelſchap voortaan zoude weigeren, gelyk zulks, korts daar na, geſchiede, waar over *Prouninck*, zyn Doorluchtigheid, zoo fyn wiſt te belezen, dat hy, van *Dordrecht*, aan de Staaten van *Uytrecht*, ten voordeel van de voorſchreve *Prouninck* ſchreef, die in 't Sticht komende, zich met alle macht zogt te verweeren. Inmiddels vertrok *Lyceſter* van *Dordrecht* naar *Zeelandt*, machtigende voor zyn afſcheid, *Johan Kouway* tot *Admiraal* van *Vlaanderen*, en tot het oprechten van een *Admiraliteits* Raad in *Ooſtende*, 't geen die van *Hollandt*, als willende geen *Admiraliteit* in *Vlaanderen* gedoogen, manhaftig beletten. De *Graaf* van *Lyceſter*, in *Engelandt* komende, wierd met alle teekens van vergenoeging ten hoof ontfangen, brouwende, by de Koningin, de *Hollanders* en *Zeeuwen* veel quaads, om welke reeden de Gezanten, van d'Algemeine Staaten, in *Engelandt* gezonden, heel quaalyk wierden beantwoord. Deeze zending beſtond om haar Majeſteit noch meer Manſchap, en feſtig duyzend ponden ſteerlings te verzoeken, dewyl zy met de twee maal 100000 guldens ter Maand, niet toe konden komen, en reeds, in 't Jaar te voren, al vyftonnen gouds daarenboven op gebragt hadden, 't geen tot betaaling van twee-en twintig duyzend Krygsknegten, twe duyzend Speerruyters, en vyf honderd Karbyners, nog niet genoeg was, door dien de koſten der zelve beliepen ter ſomme van twee-en-dertig tonnen gouds, en ſes en-zeeventig duyzend guldens; zoo dat de Staa-

Lyceſter maakt een Admiraal in Vlaanderen en wil een Admiraliteits Raad tot Ooſtende op rechten.

't Geen Hollandt met alle magt belet.

Lyceſter komt in Engeland.

22000 Krygsknegten 2000 Speerruyters en 500 Karbyners koſten Jaarlyks 3276000 guldens.

Staaten overheerd en raadeloos wierden, bevindende zich in een swarigheid gewikkeld, die zy van dag tot dag zaagen vergrooten, daar noch by quam, dat *Willem Stanly*, van *Lycester*, als zynde zyn Landsgenoot, tegens 't verzoek der Staaten, tot Overste van *Deventer* was gemaakt, die de Stad verraade, en aan de Vyandlyken Oversten *Taxis*, overgaf, en die, door de Staaten, daar over berispt, antwoorde schriftelyk, van zynen Eedt, aan niemand gedaan te hebben, als aan *Lycester*. Ook deed *Iork* het zelfde met de Schans over *Zutphen*, die hem als overste was vertrouwd, en koos aldus des Koning *Philips* zyde. Den Raadt van Staaten stelde op yder deezer twee Overstens lyven drie duyzend guldens, doch de Staaten van *Hollandt* weigerden het Plakkaat te laaten afkondigen, als strydende tegens hunne *Souveraine* magt, dewyl 't alleen maar op de naam der Algemeine was luydende, het geen haar Ed: Groot Mog: noch op die, noch op de naam van *Lycester* wilden hebben. Tot *Zwol* scheurden eenige *Engelsche* bezoldelingen, die de Koningin moest betaalen, de Vaandels van de stengen, en trokken onder 's Vyands Leeger, gelyk ook uyt *Aarnhem*, eenige der zelve Ruytery zich in 's Konings dienst begaf: Daar nevens vielen eenige der zelve Natie met geweld in *Hollandt*, willende hunne agterstallen, die de Koningin moest betaalen, in *'s Gravenhagen* eischen, en schoon hen d'onrechtmatigheid der zaake wierd vertoond, zyden zy, door hunne Oversten en de Staaten van *Uytrecht*, daar toe gelast te zyn, zoo dat men gehouden was, deeze muytemaakers met eenig geld vergenoeging te geeven, hebbende echter al het platte Land, tusschen *Uytrecht*, *Amsterdam*, *Goude*, *Krimperwaardt*, en *Alblasserwaardt*, voor 't grootste gedeelte, bedorven, zoo dat de Boeren, in het te rug keeren, eenige der zelve dood sloegen, en veel quetste, en *Prounink*, om hier onder te stooken, verhefte *Lycesters* Achtbaarheid, en vertoonde in een oproerig Boekjen, dat hy deed drukken en uytstrooyen, de trouweloosheid van eenige *Nederlandsche* Heeren: al het welk haar Ed: Groot Mog:, als zynde in een Land, dat nooit diergelyke geweldenaryen had willen lyden, deed besluiten, om ten hoogsten hier over aan *Lycester* te klagen, zendende ook een der zelve afschriften aan de Koningin, daar zy niet op antwoorden. De Heeren Staaten van *Hollandt* en *Zeelandt*, zich bevindende in de uyterste noot

Stanley, tegens 't verzoek der Staaten door Lycester tot Overste gemaakt verraad Deventer gelyk Jork, 't zelfde met de Schans over Zutphen doet.

Veel Engelsche Soldaaten loopen uyt Swol en Aarnhem naar den Vyand over.

Kortdaat besluyt der Ed: Groot Mog: tegens Lycesters geweld.

noot des Waerelds, daar, in zulk een gevaarlyke tyd, noch by quam, dat d'andere Vereenigde *Provintien*, aan de Koningin, de hooge Overigheid, door Gezanten, nieuwlyks deeden op dragen, zoo dat zy zich genoodzaakt vonden om een kloekmoedig besluyt te neemen, waar by Hooggemelde Heeren, den Prins *Mauritz*, in 't afzyn des Opperlandvoogds, 't hoog bewind der Waapenen van hunne *Provintien* gaven, stellende de *Graave* van *Hohenloo* tot zyn Stadthouder aan. Booven dien begeerden zy, dat alle Oorlogsluyden, die in *Hollandt* en *Zeelandt* leiden of noch gelegt mogten worden, den Eed van getrouwigheid en gehoorzaamheid aan hem zoude moeten doen, en hunne *Commissie* van den Prins of *Hohenloo* ontfangen, na der Staaten goetdunken, daar alleen buyten sluytende de Steeden die de Koningin tot haar verzeekering ingeruymd waaren. Dat, het geen eertyds *Lycester*, nevens d'Algemeine en die der Raad van Staaten was gedaan, noopende het verleggen der bezettingen, doortogte, en inlegeringen in de twee gemelde *Provintien*, nu ook zoude staan aan Prins *Maurits*, ten overstaan der meer Hooggemelde Staaten. Zoo dat men aanstonds tagentig Vendels bezoldelingen onder zyn bevel zoude stellen, tot bescherming hunner Grenzen, en dat 't Plakkaat, door *Lycester*, tegens den uytvoer van Koopmanschappen gemaakt, vernietigt zoude worden. Hier gaven haar Ed: Groot Mog: wederom Edelmoedige proeven der bescherming hunner AELOUDE VRYHEIDT, en ongekreutkheid. Zy dan, zeg ik, herschepten een nieuwe moed in al deeze verwardheeden, ligtende op hunne, en des Landvoogds naam, in der zelve *Provintie*, twee duyzend Waardgelders; doende de *Engelsche* bezetting uyt *Gorkum* trekken, leggende daar den *Graaf Philips* van *Nassauw* in, en veranderde de bezetting in *Woerden*; 't geen insgelyks in *Muyden* zoude geschied hebben, doch den *Engelschen* Oversten, antwoorden bevel van *Lycester* te hebben, om, het koste wat het wil, daar te blyven, 't geen men, om geen opschudding te maaken, voor die tyd, ongeroerd liet. Boven dien stelde men een Plakkaat op, waar by alle Overigheden van Steden en Dorpen verboden wierd, geen doortogten noch in-legeringen te leiden, zonder bevel van Hoogstgedagten Staaten of Prins *Maurits*; en zy beyverde, nevens de Raad ter Admiraliteit, dat de Vloot

Den jongen Prins Mauritz word 't hoog bewind der Waapenen gegeeven en Hohenloo tot zyn Lt. aangestelt.

Haar Ed: Gr: Mog: beschermen wederom ten hoogsten d'Aeloude Vryheidt.

'tGeen de Koningin en Lycester heel qualyk op neemen.

vroegtyds in Zee quam. Dit wierd by de Koningin en *Lycester*, qualyk opgenoomen, die, om noch grooter opstand in 't Land te maaken, tien duyzend Lasten Rogge van d'Algemeine Staaten eischten, in een tyd dat dezelve heel hoog in prys gestegen, en schaars te krygen was, 't welk haar Majesteit, met veel beleeftheid, wierd afgeslagen. Daar op volgden noch dat *Wilkes*, die wegens haar Majesteit in de Raadt van Staaten zat, dit in de volle vergadering, met heevige woorden aan de Heeren verweet, willende hen de wettigheid haarer Regeering betwisten, waar nevens hy, in een omstandig geschrift, des Koningins en *Lycesters* ongenoegen ook te kennen gaf; doch die van *Hollandt* voornamelyk, lieten 't niet onbeantwoord. De Algemeine Staaten, ziende dat in den Raad van Staaten (tot die tyd toe noch de hoogste vergadering zynde) niet konde beslooten worden, of 't moest in 't by zyn van twee *Engelsche* Gevolmagtigden geschieden, waar door hunne geheime raadsplegingen, tot welstand der *Provintien*, wierden verijdeld, ende Hooggemelde Raad van Staaten allengskens de hooge Regeering aan zig trok, hadden, al voor eenige tyd, om dit voor te komen, meermaalen, ja zelfs dagelyks beslooten te vergaderen, *'t welk zecker, op dat pas, de gemeine* Vryheidt *kennelyke deugd deed.* Deeze vergadering werd hedendaags die der STAATEN GENERAAL genoemd, en welke Leeden d'Eernaam voeren, van Hoog ende Mogende Heeren. *Doch de magtigste* Provintien, *leeden hier groot nadeel door*, dewyl de geringste daar zoo veel te zeggen heeft, als de de meeste, daar *Hollandt* alleen, in honderd guldens, tot d'Algemeine benodiging, meer als agt-en-vyftig op brengt.

Die noch grooter onlust in de Landen zoekt, door 10000 Last Roggen te eischen.

Verstandig beleid der Algemeine Staaten.

Regten 't Collegie der Staaten Generaal op.

Sonoy, Gouverneur van Noord-Holland, word oproerig.

De voorzorg die de Heeren Staaten deeden, tot welstand van hunne Ingezeetenen, beletten echter niet, dat *Sonoy*, die Gouverneur van *Noord-Holland* was, zich opworp tegens 't bevel zyner regte en wettige Meesters, weigerende den Eedt aan de Staaten en Prins *Maurits* te doen, ten welk een einde Hooggemelde Prins, en de *Graave van Hohenloo*, derwaarts trok om hem tot zyn pligt aan te maanen, doch hy, door de Koningin en *Lycester*, opgeruyd, weygerde zulks, en sloot de Poorten voor de Prins zyn hoofd toe, voorgeevende geen ander Meester te kennen, als gemelde *Lycester*, waar uyt groote tweedragt onder d'Ingezee-

gezeeten, in dat geweſt, rees; zoo dat men, om de gemeene ruſt, hem tyd gaf, van hier over, naar *Engelandt* te ſchryven, en antwoord te verwagten. Daar nevens bekuypten den meergemelden *Prounink*, dat de Staaten van *Uytrecht*, een haatelyken Brief uyt gaaven, ſtrekkende om de Gemeente tegens de hooge Overigheid op te maaken, waar in zy hun trouw en gehoorzaamheid, aan *Lyceſter*, te verſtaan gaaven; ſmaalende ten hoogſten op de Staaten van *Hollandt*, die een antwoord op ſtelden, dat geen minder klem, tegen die van *Uytrecht*, had. Ja den oproermaaker *Prounink*, om zich te wreeken over zyn ban uyt de vergadering der Algemeine Staaten, had verſtand gehouden in verſcheide Landſchappen, om de wethouders te bewege zonder eenige voorwaarden, *Lyceſter* de volkome *Souverainiteit* op te draagen, ten welk een einde, zy een Predikant uyt *Vrieſlandt*, naar *Engelandt* ſonden, tegen 't bevel van *Graaf Willem* van *Naſſauw*, hunne Stadhouder, het welk de Koningin, in deeze tyd, zogt, want zy bood groote geldmiddelen aan, by aldien de Algemeine Staaten de Landen aan haar Koningryk wilden hegten, het geen zy ziende, dat te laat was, eindelyk uyt haar zelfs beantwoorde, van zulks ook niet te konnen doen, uyt reden, dat zy voor een Oorlog met *Spagnien* vreesde. Noch quam hier by, dat *Lyceſter*, konnende zyn gemoet niet genoeg tegens *Hollandt* en *Zeelandt* koelen, den laaſten brief, door Hooggedagte Staaten, aan de Koningin en hem geſchreven rugtbaar maakte, alleen om d'Ingezeetenen in opſtand tegens hunne hooge Overigheid te brengen, daar hy nevens te kennen gaf, dat, om de zelve te helpen, hy zyne goederen had verteerd, zyn lyf gewaagd, en nooit wederom wilde komen om hen byſtand te doen, gelyk de Koningin ook zulks geweigerd had. De *Provintien* en Steeden, geraakten dus tegens malkandere te twiſten, d'een tot behoud der Aeloude Vryheidt, en d'andere tot d'omhelzing der *doodelyke ſlavernye*, daar men voornamelyk in *Lyceſter* en *d'Alençon*, zulke ſchrikkelyke geweldenaryen af beſpeurd had, 't welk tot een groot nadeel der Landſchappen ſtrekten. *Oldenbarneveldt*, als een der grootſte voorvechters der Vryheidt, werkte onophoudelyk, om nevens haar Ed: Groot Mog: noch eenige trouwe Leeden op zyn zyde te krygen, en daar mede het geweld van al deeze ſchenders tegen te gaan, doch, vindende

Prounink ook in Uytrecht.

Lyceſter ook, door 't uytſtrooien der ſcharpe brief van de Staaten aan hem geſchreven.

Oldenbarneveldt, Advocaat van Holland, wil zyn Ampt af leggen.

dende dezelve zo lafhartig en verblind, besloot by de Heeren de Staaten van *Hollandt*, zyn Ampt af te leggen, als ziende dat den yver zyner *Provintie* tegens veel andere sterke armen niet op mogt; maar, hem wierd verscheide ryzen de nootwendigheid zyner raad en uytwerking, tot 's Lands welvaard, voorgeslagen, en dat haar Ed: Groot Mog: van hem ontblood zynde, *Hollandt*, de hartader afgestooken zoude zyn, waar door zyn Edt: hem eindelyk noch op den ouden voet liet gezeggen, mits, dat hy, ses Maanden daar na, zyn vrye keur zoude hebben, om te volharden ofte niet. Zoodat hy, kort daar na, door zyn naarstigheid, uyt de *Engelschen* Gezant, te verstaan quam, hoe *Parma*, by zyn Meesteres, verscheide ondernemingen gedaan had, om Veen reede te maaken, daar die van *Hollandt*, groote dienst mede geschieden, want zyn Ed: had, ter zelver tyd, ook uyt den zelve gehoord, dat den *Engelschen* Ridder *Draak*, in de Haven van *Cadix*, twee-en-dertig Scheepen met lyftogt geladen, had vernield. Zoo dat de Koningin, op deeze tyding, dit zeer qualyk van haar Gezant nam, dewyl hy, een zaak van zulk een gewigt Waereldkundig had gemaakt. Onderwyl geraakten *d'Uytrechtsche* Ingezeetenen wederom in opstand, over eenige Muytzieke Predikanten, die *Lycester* alle op zyn zyde had, en in dit drabbig waater zogten te visschen, met de tweespalt door verscheide oproerige geschriften te maaken, styvende *Sonoy* in zyn wederspannigheid. Noch quam de Heer van *Oldenbarneveldt*, achter den Brief, van *Lycester* onderteekend, en van de meergemelde *Daniel Burggraaf* uyt *Engeland*, aan *Junins*, Geheimschryver van zyn *Engelsche* Doorluchtigheid, in *Hollandt* geschreven, bevelende hem, in al de *Nederlandsche* Steden te ryzen, en 't Volk wys te maaken, dat de Koningin, tot welzyn der Landen, met *Spagnien*, zogt Vreede te maaken, by aldien zy hunne bewilliging konde krygen; waar over haar Ed: Groot Mog: zoo verstoord waaren, dat zy de Geheimschryver in hegtenis deeden stellen, werdende de zelve, door andere brieven des Koningins, agtervolgd, waar in zy *Lycester* zich verschoonde, en de Staaten beschuldigden, schryvende hy *Graaf* ook aan *Groeneveld*, die Overste van *Sluys* was, 't geen *Parma* belegerd had, over d'onbillikheid, waar mede de Staaten hem bejegend zouden hebben: zoo dat *Groeneveldt*, de stoutheid gebruikten van den Staat, in een brief

Doch word bewogen om noch ses Maanden daar in te volharden.

Ontdekt uyt den Engelschen Gezant dat Parma zyn Meestres aanzoekt om voorspraak der Vreede te zyn.

Lycester. stookt Sonoy en al de misnoegde noch vorder tot oproer aan.

Ook Groeneveldt, die zel's der Staaten van onagtzaamheid derft besispen.

brief, aan de *Engelschen* Gezant in *Hollandt* geschreven, zelfs van onachtzaamheid te berispen; dat zy de Belegering niet ter herte naamen, en hem, de helft der Krygsbehoeften, die zy schreeven, niet toegezonden hadden. Prins *Maurits*, gehoord hebbende dat *Lycester* werderom over zoude komen, vervoegde zich uyt *Brabandt*, daar hy nevens *Hohenloo*, een inval had gedaan, naar *Zeelandt*, en de laast gemelde trok van de Schans van *Engelen*, (zedert *Crevecœur* genaamd, om dat *Hautepenne*, aldaar wierd dood geschooten) naar *'s Hertogen Bosch*, om die Stad te vermeesteren; doch, de hulpbenden, daar hy om schreef, wierden hem niet half gezonden, door de nayver, die 'er tusschen *Lycester* en zyn aanhangers was geweest, zoo dat hier groote oneenigheid uytsproot. Daar op volgden dat een *Hoogduytsch* bezoldeling, met naame *Michel Lauterbeek*, voor deeze Trompetter in 's Vyands dienst, en nu onder *Graaf Willem* van *Nassauw*, Hooggemelde *Graaf* meende te vermoorden, zeggende, als men hem gevangen kreeg, door *Verdugo*, daar toe omgekogt te zyn, doch deezen zulks hoorende, schreef aan *Graaf Willem*, dat hy, met geen gedagte hem behoefden te beschuldigen, maar dat een der voornaamste gunstelingen van *Lycester*, te kennen gegeven had, dat zyn Doorluchtigheid hem zelfs een snoode part zogt te speelen; echter wierd, de *Duytscher* ondertusschen, naar zyn bekententenis gedaan te hebben, onthalst en gevierendeeld. *Lycester*, was zoo haast niet in *Zeelandt* aangeland, of *Graaf Willem*, gaf zulks, door een brief, aan hem te verstaan, duydende daar in den onderneemer met *Jork* uyt; maar zyn Doorluchtigheid verschoonde zich van die grouwel daad, en deed hem, voor zyn waarschouwing, bedanken. Korts daar na trok *Lycester*, met eenige nieuwe benden naar *Oostende* om *Sluys* t'ontzetten, doch te vergeefs, dewyl die Plaats, den vyfde *Augusti*, in deeze Jaare 1587, by verdrag wierd opgegeeven, waar over hy wederom de Staaten beschuldigd, als hebbende onwillig geweest, of verzuymd gehad om Volk en geld te bezorgen; voornamenlyk toonden hy zyn ongenoegen op de *Zeeuwschen Admiraal*, en den bezorger der toerusting te Waater, *Marten Droog*, welke laasten hy gevangen deed zetten, doch na zyn Doorluchtigheids vertrek, uyt deeze gewesten, wist hy zich gemakkelyk te verontschuldigen. Ter zelver tyd

Hohenloo door de Lycestersse aanhangers verkeerd beschuldigd.

Een Hoogduyts bezoldeling zoekt Graaf Willem te vermoorden, niet zonder gedagten op Lycester.

Lycester wederom in Zeelandt.

Sluys aan de Spaansche opgegeven.

Waar over Lycester, de Staaten beschuldigd.

 quam

d'Engelse zoeken Lyden t'overrompelen.

quam ook een gemagtigde van *Leyden*, in de vergadering van haar Ed: Groot Mog: klagen, hoe Burgermeesteren, aldaar bewust waaren, dat de *Engelsche* een aanslag op hunne Stad hadden, om die t'overrompelen, en de braafste liefhebbers des Vaderlands, van 't kussen te schoppen, met gedagten, van daar vreemdelingen op te zetten, nevens de voornaamste Burgers te bannen, gelyk tot *Wytrecht* was geschied, het welk de Heeren Staaten van *Hollandt*, alle middelen deed aan de hand neemen, die Godt, en de natuur hen daar toe had verleend. *Lycester*, noch niet verzadigt van oproer te stooken, zond een Waapenvoogd naar *Vlissingen*, die daar, met noch eenige quaadaardige Menschen, op de straaten liepen schreeuwen. *Dat die schelmsche Staaten om voorraad tot verlossinge der Steeden zonden, die zy wel wisten verlooren te weezen; dat men als nu hunne valsheid met handen tasten, en van al hun bedryf naar dit staaltje kon oordeelen.* Zoo dat eenige Leeden, daar toen zynde, ter naauwer nood haar lyf konde bergen, door de woede van 't graauw. En *Lycester* zelfs, begon het masker van geveinsdheid af te trekken, met des Koningins Gezant in *Hollandt*, voor een nar te schelden. Noch smaalde hy meer op de twee *Engelsche* Heeren *Wilkes* en *Norris*, die wegens haar Majesteit in den Raadt van Staaten zaaten

Gruwelyk schelde van Lycesters Waapenvoogd op de Heeren Staaten.

Hy scheld de Staaten van Holland en de Graaven Maurits, Willem, Hohenloo en Nieuwenaar.

Ja, hy ontzag zig niet openbaar te zeggen, dat de Staaten de geldmiddelen verkeerd hadden gebruykt; dat eenige Leeden der Staaten van *Holland* hem haaten, en dat de *Graaven Maurits*, en *Willem* van *Nassauw*, nevens *Hohenloo* en *Nieuwenaar*, daar ook lang mede swanger waaren gegaan, doch de jongen *Graaf Mauritz*, wist hy wel, dat daar maar toe verleid was. Niet tegenstaande, zyn onredelyke misnoeging deeden de Heeren Staaten alles wat in hun magt was, om hem op alle wyze te vreede te stellen, zoo ver, dat hy overtuygd zynde van hun aanbieding, eindelyk vynsde vergenoeging te hebben. Maar, wanneer hy Hooggemelde Heere Staaten tot *Dordrecht* deed vergaderen, en zy, gehoord hebbende, dat hy zyn Geheimschryver naar *Armuide* had gezonden, met bevel, om t'onderstaan, hoe zy ten dienst van haar Majesteit geneegen waaren, en dat de Vreedehandel tusschen de Koningin *Elizabeth*, en de Koning van *Spagnien*, openbaar was, als ook dat hy *Morgan* tot *Gouverneur* van *Zeevenbergen* aanstelden, zagen toen zyn loozen handel,

zoo dat de Heeren Staaten van *Hollandt* en *Zeelandt*, hem op 't laatste punt deeden zeggen, dat men niemand tot die eernaam geregtigd kenden, als den voogd over dat geweest, 't welk Prins *Maurits* was. Deeze wederzydse verwydering wierd hoe langer hoe erger, waar over zyn Doorluchtigheid, met een haastig hoofd, een omstandige verantwoording op liet stellen, waar in hy wederom veel misslagen wegens de Staaten, d'Admiraliteits Raaden en *Hohenloo* aan wees, en zich zelfs, boven maaten verontschuldigden, welk geschrift hy aan de Raad van Staaten deed in leeveren, doende het zelve, kort daar na, nevens noch een bygevoegde brief, drukken, die vol scharpigheid tegens haar Ed: Groot Mog: was, welke hy te zaamen, aan verscheide *Collegien*, geweesten en Steden, af zond, gelyk hy ook in *Vriesland* had gedaan, daar *Graaf Willem* van *Nassauw* agter quam, en by 't zelve noch drie brieven, waar in hy die van *Oostergoo*, *Westergoo*, en de *Zeevenwolde* Staaten noemde, en de vordere in houd strekte, alleen om in dat geweest d'oproer te hervatten, door dien de belhamels zyner wederstrevers, daar in uytgedrukt stonden. Noch vond men een brief van de Koningin aan de Staaten van *Vrieslandt*, meer als twee Maanden te vooren geschreeven, daar zy hen *Lycester*, op het hartelykst aan beveelde. De gemagtigde in *Vrieslandt*, hoorende dat al deeze quaade geschriften op d'aanrading van eenen *Dominicus Richœus*, *Johannes Saures*, en andere oproerige quanten, waaren geschreeven, stelden aanstonds een verweerschrift op, waar in zy aan *Lycester*, openhertig en zonder om weegen, de twee gemelde Perzoonen, wonderlyk swart af maalden. Daarentegen was den *Agent* der Algemeine Staaten in *Engeland*, die ook byzondere narichting van die der *Hollandsche Provintie* had, van de Koningin met harde woorden aangesprooken „dat hy, zyne „Meesters, en voornamentlyk de laaste, kennis zoude geven, „dat ze niet by hunne beloften bleeven. Dat zy niet van Vrede „zoude handelen, zonder hen daar kennis van te geeven. Dat „men haar bezoldelingen niet betaalden, maar dat men 't zel„ve met haar geld deed. Dat men 't verlies van *Sluys* had kon„nen weeren, het geen door eenige quaadwillige was veroor„zaakt. Dat men voor *Lycester*, geen ontzag had. Dat zy hen verzeekerde voor zyn getrouwigheid enz: Doch, dit had noch

Steld een verweerschrift op.

Ook een scharpe brief tegens de Staaten van Hollandt.

Richæus en Saures oorzaak daar van.

Die door de Vriesche Heeren groote misslagen worden aan geweezen.

De Koningin vaart met harde woorden tegens haar Ed: Groot Mog: uyt.

geen

geen gelyken, by eenige gehyme punten van zyn narichting, die *Ortel* had weeten te krygen, en aan de Heer van *Oldenbarneveld* toe zond, in houdende „ dat hy zich zoude in meer Achtbaarheid zoeken te herſtellen, en zoo hem dit mislukten, „ moeſt hy, 't zelve aan eenige Steden en Gemeenten in 't byzonder bekend maaken, om de Staaten aldus tot beter *Conformiteit* te beweegen. Dat hy, de geen die Eetwaaren naar „ Vyandlyke Landen zond, ſtrengelyk zoude ſtraffen, en by-„ aldien hem dit wierd belet, moeſt hy hen verklaaren, dat de „ Koningin haare benden te rug zoude trekken. Dat hy, voor-„ ſlag van een Vreedens verbond' moeſt doen, dewyl *Parma* „ haar eerlyke voorwaardens aanbood. Dat, by aldien de Staa-„ ten hem dit wygerden, hy 't zelve aan de Gemeente moeſt „ vertoonen, als ook de ſchadelykheid, by aldien de Konin-„ gin haare Krygsbenden te rug trok, en de magt des Konings „ van *Spagnien*, en de geringe middelen der Landen, en 't voor-„ deel der Vreede, waar toe hy de bequaamſte Perzoonen moeſt „ gebruyken, die 't meeſte geloof by 't Volk hadden; dat hy *Graaf* „ *Maurits* en *Hohenloo*, moeſt verzeekeren dat de Vreede naar „ hun belang zoude gemaakt werden, en dat hy de ſchatting „ door een Inboorling moeſt doen vorderen.

Die alle tot muytery ſtrekten.

Deeze punten, alleenelyk ſtrekkende om muytery, en een Binnenlandſche Oorlog te veroorzaaken, deeden de zoo lang verduldigen Staaten d'oogen openen, en zaagen nu klaarlyk, dat hy, hier door, al de Eedelen, Staaten en Ingezeetenen, onder zyn onverdragelyke geweldenary zocht te brengen. *Lyceſter*, om volgens de gehyme narichting zyn Achtbaarheid te te vergrooten, verzogt, om de Jaarlykſe ſchattingen, nevens de Raadt van Staaten te mogen ontfangen en beſteeden, 't geen, haar Ed: Groot Mog: hem met grondige reeden weigerden. Doch, die hem met een wonderlyke geleerde brief heel breed en ſcharp beantwoorden, welke hem door de Raads Hooftman van der *Myle*, en twee andere Heeren, wierd ter hand geſteld. Hier over ſtond zyn Doorluchtigheid als verſtomd van ſpyt, en 't eerſte woord dat hy daar op ſprak, was, dat *Oldenbarneveldt* dit had gebrouwen, dewyl hy, in de vergadering der Staaten, zich had vermeeten, een afſchrift van zyn geheime narichting te hebben.

Haar Ed: Mog: de Raaden van de Hoove van Hollandt geeven een ſcharpe brief tegen Lyceſter uyt.

Daar hy Barneveld d'oorzaak van noemd te zyn.

De

De Raadsheeren verklaarden daar niets van te weeten, maar wel gehoord te hebben van Vreedehandel. Daar op valt Lycester *uyt, en vloekt by zyn baard, by de Kroon der Koninginne, en by de Zon, dat hy tot zulks geen bevel had.* Zeggende, dat men *Oldenbarneveldt* behoorde te dwingen, tot d'overgaaf van 't geschrift, en verklaaren, wie hem zulke verdigsels gegeeven had. Waar door de *Advocaat* van *Hollandt* wierd gewaarschouwd, zich van kant te maaken, dewyl de *Graaf* hem snagts zou doen vangen, en naar *Engelandt* voeren, zoo dat deezen trouwen Liefhebber der VRYHEIDT, vroeg naar *Delft* trok, daar 't gerugt was, dat hy Prins *Maurits*, en noch eenige Staaten, reeds in hegtenis had gezet, om naar *Engelandt* te zenden. Waar door Hooggedagte Prins ook, 's anderen daags, uyt den *Haag* week. Dit gaf stof tot wonderlyke redeneeringen, zo wel van de Vryheidlievende als van *Lycesters* aanhang. *De meeste meenigte dier geenen, die den Hervormde Godsdienst aan kleefden, zich vergaapende aan de schyn van* Lycesters *yver daar in, gaven hem groot gelyk, en spraaken vuur en vlam tegens de Staaten. De war en wrevelgeesten, al het gespuys, dat eenen roof dagt uyt den brand der tweedragt te haalen, draagende pek en swavel aan, sloofden zich af met blaazen en stooken. Uytrecht*, ter dier tyd met *Lycesters* schyn, van yver tot de Godsdienst, verblind ('t welk altoos de beste dekmantel van bedrog is geweest) stelde zich heftiger aan met lasteren tegens d'Algemeine Staaten, en dagt dat de geen die men zyn lyf betrouwden ook 's Lands inkomste in handen behoorden te hebben, 't geen die van *Hollandt*, voor een tyd, onbeantwoord lieten, doch zy verzuymde geen oogenblik om *Lycesters* dwingelandy tegen te gaan, en die van *Dordrecht*, klaagden daar over aan haar Ed: Groot Mog: al het welk zyn Doorluchtigheid ter ooren komende, en ziende dat 'er geen mensch was, die 's Lands welvaart meer behartigde, als *Oldendenbarneveldt*, die heel strydig tegens zyn meiningzynde, besloot, om over hem, in de vergadering van de Heeren Staaten van *Hollandt*, te klaagen; doch, daar geen antwoord naar zyn genoege op krygende, ondernam hy wederom zyn gramschap, hier over, met schryven te uyten, waar in hy haar Ed: Groot: Mog: te last lyde, dat zy, 't belang van hunne *Advocaat* veel meer ter herten namen, als dat der Koningin. Daar nevens wilden hy nogmaals dat *Barneveldt* het afschrift van zyn geheime narigting

Die hy by nagt zoekt te vangen.

Doch word gewaarschouwd.

Als ook Prins Maurits.

Hoofd Neder: Hist: fo. 1196.

Oldenbarneveldt is Lycesters grootste tegenstrever.

't Geen hy aan haar Ed: Groot Mog: verwyt.

te voorschyn zoude brengen, en zeggen van wie 't hem was gegeeven, en overtuygd zynde, door de opening van de Koningin, wegens de Vreedehandel met *Spagnien*, begon hy, niet tegenstaande zyne Eeden, eenig gewag daar reeds van te maaken. Nergens stiet hy 't hoofd beeter als te *Amsterdam*, daar hy, tot twee maal was gekomen, om veertien der voornaamste *Vryheidts* beschermers te ligten, en een smaadelyken dood te doen sterven, maar die Burgervaders, altoos een waakend oog hebbende op hunne Stad, als zynde van 't grootste belang en die niet min als dwingelanden konnen lyden, spoorden yder voetstap van hem na; ja, de Burger Hopluyden, Lieutenants, Vaandrigs zelfs, betrouwden zich niet met hem aan tafel zitten, of hadden, buyten zyn weeten, een deel Schutters, met gelaade roers, agter de tapyten verschoolen, die, zoo haast daar iets mogt werden ondernomen, op hem en zyn geselschap los zoude hebben geschooten. Ook was zyn begeeren, dat, zoo lang hy als Landvoogd in de Stadt vernagten, de wagtmeester het woord van hem zoude haalen, 't welk hem, door eenige vryborstige *Amsterdammers*, plat wierd afgeslagen, als willende geen verandering maaken, zoo dat zyn Doorlugtigheid, ziende geen kans om Vossen met Vossen te vangen, van daar, met het uyterste misnoegen, wederom naar *Uytrecht* vertrok. Daar onstond als noch een groote oproer onder agt wel meenende Staaten, de geëligeerden uyt de Capittelen, en eenige Eedelen, over 't handhavenen der voorregten, het Jaar te vooren vertreeden, waar over *Lysters* aanhang, en voornamentlyk *Prouwink*, zo heevig streden dat men in de vergadering handgemeen geraakten, en den grooten voorvegter der Aeloude Vryheidt, den Heer *Bartholomeus van de Waal*, Heer van *Moersbergen*, van een der driftigste tegenstrevers, met schandeleuse woorden wierd bejegend, die, kragtig en kloekmoedig zynde, zulks op zyn tyd wreekte, 't geen *Prounink* zoo deed vergrammen, dat hy vyf Schepens wist te bepraaten, om vonnis te geeven, en de Heer van *Moersbergen*, nevens noch twee zyner vryborstige medemakkers, *Willem* van *Ryzenburg*, en *Frederik* van *Zuylen* van *Nieuwvelt*, in hegtenis te doen neemen; ook was het op noch vyf anderen gezien, welke agt, onbewust zynde van 't vonnis, quamen met de schriftelyke punten, behelzende het mishandelen

Soekt de Regenten van Amsterdam om 't leeven te brengen doch recht niet uyt door de voorzigtigheid der wethouders.

Trekt wederom naar Uytrecht.

Daar groote oproer ontstaat door Prouninck.

De Heer van Moersbergen zyn kortdaatheid.

Word nevens noch 5 der voornaamste gevangen.

delen der wetten, die zy aan *Lycester* over leverden, met vriendelyk verzoek om daar in te wille voorzien. Van daar trokken zy ter Herberg, en na eenige tyd gezeeten hebbende quam de Schout met hulp van veel dienaars en andere in, en nam 'er ses gevangen, te weeten de Heer van *Moersbergen*, *Ryzenbug*, *Nieuveldt*, *Bor* van *Ameronge*, *Baaxe*, en *Renes*, doch *Prounink* antwoorde dat de drie laastgenoemden ontslagen moesten worden, door dien 't vonnis daar niet van melde, en de drie eerste had *Lycester* geen hart genoeg toe, om vast te houden, zoo euvelen opstand geraakte hier door in de Stad, en vreezende voor zyn Lyf, deed hen uyt de gevangenis gaan, verklaarende zulks buyten zyn weeten geschied te zyn, daar deezen Tyran zich meermaals mede behulp, als hy de zaak geen meester konde worden, maar men zag hem, over zaaken van zulk een gewigt, nooit den schuldigen doemen.

En weder om ontslagen.

De Staaten van *Hollandt*, nu klaar genoeg ziende, daar zy lang te vooren aan getwyfeld hadden, deeden al de Steeden, onder die *Provintie* gelegen, aanschryving van zich te waapenen en op haar hoeden, tegen muytery en tweedragt, te zyn. 't Geen die van *Enkhuyzen*, daar zyn Doorluchtigheid ook zyn geweldenaryen in 't werk wilde stellen, meende voor te komen, zoo haast zy hoorden dat hy daar naar toe trok, laatende hem verzoeken om van zyn bezoek verschoond te worden, dewyl hy de Poort gesllooten zoude vinden, als vreesende dat zyn Doorlugtigheid door d'Ingezeetenen qualyk gehandeld mogte worden, waar door hy zoo bang wierd, dat hem 't voort ryzen niet lusten, maar trok naar *Medenblik*, daar *Souoy* was, doch in deeze Stad ondernam hy niets van belang. Maar tot *Leyden*, was, door eenige *Brabanders* en *Vlamingen*, noch 't oproer niet recht volvoerd, die meest alle door *Lycester* daar toe waaren bewoogen, doch de Majestraat stuyten 't by tyds met eenige gevangen te krygen, die 't met den hals moesten boeten, zo dat zyn onderneeming, om de beste *Hollandse* Steeden t'overrompelen, en in zyn geweld te neemen, niet alleen vrugteloos voor hem uyt viel, maar, yder sprak noch slimmer van hem als van zyn voorzaat *d'Alençon*, die, door diergelyke geweld, zich zelve uyt een Landbestier stiet, daar hy met wel te doen, gelukkiger konde zyn, als een der grootste Koningen: waar aan hy zich had moeten spiegelen.

't Geen haar Ed: Groot Mog: waarschouwen de Steeden op haar hoede te zyn.

Lycester trekt naar Enkhuyzen.

Word verzogt daar niet te komen.

Trekt naar Medenblik.

Door de schynheiligen yver die *Lycester* tot de Godsdienst had, en de zugt die hy de Predikanten toe droeg, om daar door zyn oogwit te beryken, gebruykten die Heeren, zoo op de stoel als in geselschappen, schandige taal tegens hunne Overigheid, zich bemoeijende met alle Staatzaaken, en in 't Kerkelyke beelden zy zich in meer gezag te hebben, als haar Ed: Groot Mog: zelfs, zoo dat vier Gevolmagtigden der Kerken, in de vergadering der Heeren Staaten van *Holland*, de stoutheid dorsten gebruyken, van haar Ed: Groot Mog: de slegte staat van 't Land voor te slaan, en dat Hooggemelde Heeren, *Lycester*, behoorden vergenoeging te geeven, om swaarder onheilen voor te komen, en haare Majesteit en zyn Doorluchtigheid, niet vorder te verwyderen. *Wyzende Hooggemelde Heeren Staaten op de woorden der gewisse waarheid: Alle ryk in zich zelfs verdeeld, moet verstoord worden: en tot de waarschouwing van den Apostel* Paulus, *zoo gy elkander byt, ziet toe, dat elk den ander niet verslinde.* Dit geschrift wierd aangenomen, zonder hen t'antwoorde, maar korts daar na gaf de Heer van *Oldenbarneveldt*, met een staatig gelaat en doordringende woorden, aan gemelde Gevolmagtigden, dit bescheid, *of zy niet geloofden dat de Heeren Staaten altes wel wisten dat in hun vertoog stond, ja meer. Dat Hooggedagte Heeren 's Lands welvaaren meer ter herten naamen, als zy, en daar in wel, zonder hun, in zouden voorzien, en, dat zy wel wederom naar huys toe konde keeren, en de Heeren met de zaake laaten begaan.* Hier mede moesten zy, denkende groote zaaken uyt te rechten, vertrecken, zo dat eyndelyk haar Ed: Groot Mog: dagelyks veel beuzelingen, door *Lycester*, ter ooren komende, geraaden vonden een omstandig vertoog uyt te geeven, 't welk wy, om de nuttigheids halven en schoone styl, goet gevonden hebben hier agter te stellen, onder de Letter P: waar in de Heeren Staaten van *Hollandt* op een beknopte wyze de stand der Land Regeering en hunne volkome *Souverainiteit* aan toonen. Noch wierd, in de zelve vergadering, goed gevonden, om ook wyd en breed wegens der Predikantens voorstel te antwoorden, dewyl, onder de gemeente, eenig misnoegen daar over was. Daar haar Ed: Groot Mog: met goet recht hun werkzaamheid en bezorging des gemeene best in te kennen geeven, en hoe onbevoegd het is, dat de Geestelykheid zich daar mede bemoeid, 't welk Hooggemelde Heeren in druk

Groote stoutheid der Predikanten.

Die door Oldenbarneveld met korte en deftige reeden worden berispt.

Schoon vertoog van haar Ed: Groot Mog: wegens hun regt van Souverainiteit.

aan

aan de Predikanten uyt deelden, met bevel, *dat zy de Gemeenten tot stilte en eendragt zouden vermaanen, zich met leeren en Preeken bemoeijen, en de Staaten en Majestraaten met de Regeering laaten begaan.* *Lycester*, eindelyk ziende dat al zyn geweld, door de Staaten van *Hollandt* en van *Barneveldt* aller weegen, wierd gestuyt, dat hy twee d'aller voornaamste in 't Land had willen weg voeren, dat nu rugtbaar zynde, hoe zyn Koningin met *Spagnien* de Vreede zogt, om de Landen tusschen hem en *Parma* te verdeelen, en dat haar Ed: Groot Mog: op 't laast zyn aanhangers begonnen aan de keel te straffen, zyde hy, *nu is 't tyd dat ik myn hoofd bewaar*; en dagt geraade het uyterste niet af te wagten, maar vertrok in 't laast van de Jaare 1587 van *Vlissingen* naar *Engelandt*, dragende den 17 *December*, op uytdrukkelyk bevel der Koningin, de Landvoogdye wederom aan de Staaten over, schoon dit, drie Maanden daar na, eerst bekend wierd gemaakt, zo dat yder *Provintie*, nu wederom, dat doodelyk vergift van slaverny quyt geraakten, en 't genot der aanbiddelyke VRYHEIDT verkreeg; die door hem was vertreede, met al de magt der *Staaten Generaal* te vergrooten, oordeelende, dat hy, gansch geen verpligting aan de byzonderen Heeren Staaten der *Provintien* was hebbende, om dat hy een ampt bekleeden, dat nooit ymand te vooren, met zo veel gezags, had bediend: en by gevolge strekte zyn meining, om de *Provintien* en der Steden alle macht, hooge bedieningen, en voor al de Krygsampten 't onttrekken, om hen, daar door, by tyde en wyle t'overvallen, om welke reeden Hooggemelde *Provinciaale* Staaten, zederd nooit een *Gouverneur Generaal* hebben gemaakt, dewyl *Graaf Willem* van *Nassauw*, die hooge bediening in *Vrieslandt*, en *Groningen* en *Omlanden* verkreeg, waar mede dat ampt wierd verdeeld, en by gevolg 't gezag eeniger maaten gebrooken, dat *Lycester* zo schandelyk had misbruykt, waar door haar Ed: Groot Mog: zelfs aldus spreeken.

Als ook tegens de Predikanten.

Lycester vertrekt en draagd, in Engeland, de Landvoogdy wederom aan de Provinciale Staaten op.

Getuygenis van haar Ed: Groot Mog: tegens de verkragting op de Vryheid, vertreden door Lycester.

„Wie is wyders niet bekend door hoedanige miraculen onze „Voorouders de geminuteerde Heerschappye van de *Graave* van „*Lycester*, zyn ontworsteld; en een wynig daar na gaan Hooggedagte Heeren vorder, en klaagen aldus. Als de *Graave* „van *Lycester*, een *Personagie* by de *Politicquen* in hooge waarde, ende by de *Ecclesiastiquen*, als een voorstander, ende voed-

Deduc: 2 *Deel Cap.* 1. §. 21.

Deduc: 2 *Deel Cap.* 3. §. 11.

 ster

,, ſter Heer van de Kerke Chriſti, noch in meerder æſtime ge-
,, houden zynde, het *Gouvernement Generaal* van deeze *Nederlan-*
,, *den* by onſe Voorouderen was gedefereert, heeft den zelven
,, niet wederom naar hooge Authoriteit getracht ende heeft
,, hy ook niet zoo by verſcheide Regenten, als voornamentlyk by
,, de meeſte *Eccleſiaſticquen*, ende daar door mede genoegzaam by
,, de ganſche Gemeinte zyn ſupport gevonden? Is niet het Land,
,, daar daar door, in d'uyterſte *confuſie* geraakt? zyn niet daar door
,, *Provintien* tegens *Provintien*, Steden tegens Steden, Onderdaanen
,, tegens d'Overigheid, in oneenigheid, diſſentie, ſcheuringen, ja
,, in beginzelen van Waapenen geraakt. Noch ſpreeken Hoogge-
melde Heeren vryborſtiger, daar zy 't geweld van al de *Stadhouders*
te kennen geven, beginnende dusdaanig. ,, VAN DE VOLGENDE
,, HOOFDEN HEBBEN WY, GODT BEETERD, D'EXEMPELEN
,, MET ONZE EIGE OOGEN GEZIEN, ende zyn de zelve ook
,, hier vooren eenigzints aan geroerd. Maar in tegendeel zul-
,, len wy bevinden, dat deeze *Nederlanden* in de meeſte ruſte,
,, onderlinge Liefde ende Eendragtigheid geleeft hebben, zoo
,, wanneer de zelve, door 't gewigt van Eminente hoofden, niet
,, gedrukt zyn geworden, ende ten tyde dat de geſtelde Hoof-
,, den ofte van gering Credit zyn geweeſt, ende 't gewigt van
,, de wettige Regeering niet hebben konnen *Contrabalanceeren*,
,, ofte zoo wanneer dezelve met *Militaire Exploicten*, ende de
,, voorzieninge op de beſcherming van de Frontieren zo veele
,, *ocupatie* hebben gehad, dat hun daar door benoomen is ge-
,, weeſt, d'occaſie, om met haar in zaaken, *privativelyk ſpecteeren-*
,, *de* tot het belyd van de Staaten, ofte Generaal, ofte particu-
,, lier onwettelyk te ingereeren. Zoo dat haar Ed: Groot Mog:
,, meinen, een vaſt beſluyt te konnen maaken, dat binnen deeze
,, Landen by naar noyt eenige geſchillen, ende diſſentien, im-
,, mers niet van merkelyke importantie, zyn voorgevallen, of
,, de zelve zyn om de Hoofden, ende door de Hoofden gereezen,
,, ende veroorzaakt geweeſt. Ende meenen haar Ed: Groot Mog:
,, dat van *ſinguliere remarque* is, ende by yder een wel geaprehen-
,, deerd behoord te worden, dat ook zelfs de jegenwoordige *dis-*
,, *crepantien* tuſſchen de *Provintien*, en de voorgeroerde *oppoſitien*
,, tegens haar Ed: Groot Mog: uyt geen andere oorzaake, als
,, om een zoodanig Hoofd, ja om een geinmagineerd Hoofd,
wier-

Ibid. §. 12. 13. 14.

„ wierden gevoed, ende gedaan. En eyndelyk, dat door 't wys „ belyd van die van *Hollandt*, misgaders door de couragie en- „ de viguur van de zelve, nevens die van *Zeelandt* betoond, on- „ der de genadigen byſtand van God Almachtig, is belet gewor- „ den, dat den *Graaf* van *Lyceſter*, noch door liſten, noch door „ geweld, tot zyne *geminuteerde dominatie* over deze Landen „ heeft weeten te geraaken, zoo dat, by zoo verre een van de „ voorſchreve zaaken geſuccedeert, ende zulks deeze *Provintien*, „ ofte onder de ſlavernye van de *Spagniaarden* gebleeven, ofte „ onder de *ſubjectie* van *Alençon* of *Lyceſter* gebragt waaren ge- „ weeſt, als dan niet alleenlyk dezelve *Provintie* haar LIBERTEIT, „ maar ook het Huys van *Oragnien*, zyn ganſche welweezen „ zoude hebben verlooren gehad.

ibid. Cap. VI. §. 22. en 23.

Wat de Liefhebbers der Aelou-de Vryheid tegens de Edele ſla-ven ook hebben gezegt.

Wat de waare Staatkundigen, en beminnaars der *Vryheidt* be-trof, die kanten zich tegens eenige Eedele hoofdſche ſlaven en Pluymſtrykers aan, die nimmer, het gaat ook zoo grof als 't wil, in een ſtaat ontbreeken, zy, zeg ik, voeren op deeze wyze uyt. *Hoe? zullen die tegenſtreevers van 't gemeene beſt noch d'oogen niet open doen, daar wy alle zoo gevoelig van 't geweld zyn, dat ons door dien Stadhouder is aan gedaan? wie heeft ooit gezien, dat, daar een dwingeland alleen het hoog bewind heeft aan zich getrokken, het an-ders is gegaan? eer zal het de Zee aan Golven ontbreeken, dan aan hen ſchyn en dekmantels van de wetten te handhaavenen. Zy veran-deren de naamen der dingen, noemende zoodanige ſaaken deugden, die van anderen voor grouweldaaden geacht werden. Zoo zy ymant wil-len verdelgen, bedekken zy 't met een ſlaafagtig en bedriegelyk gevley, en toonen hem de grootſte vriendſchap, die in hun magt is. Die Heer-ſchappen meſten zich met het ſweet en bloed der Burgers, die zy voor ellendige ſchepſels aan zien, dewyl zy van dierbaare geſteentens en overdaad praalende zyn, en 's Lands inkomſten verkwiſten in onnutte dingen, met ſoo veel honderde lediggangers, die in de Zon, als goude Bergen blinken, daar ſoo veel duyſende vroome en opregte Menſchen gebrek om lyden; dat zy, in waagens met veel weelderige Paarden voort-geſleept, of luy en leedig op de ſchouders der Menſchen gedraagen wer-den, en 't menſchelyk geſlagt veragten, als of zy van ander bloed voort-geteeld waaren; dat zy de Burgers nauwlijks als Menſchen ontfangen, en 't voor groote gunſt bewys achten, zoo zy hen met een hoogmoedig ge-laat en onverdraaglyke verwaandheid, ja dikmaals niet zonder ſmaat te*

doen,

doen, aan ſpreeken, of hunne handen te kuſſen geeven. Niemant kan ontkennen, dat, in de Vryheidt, *d'Overigheden met meer oprechtigheid en heiligheid worden verkooren, want die kieſt men door veele Menſchen, en by gevolg, diend, in de zelve, ten minſte eenige deugd en achting by 't Volk te zijn; dat het Volk of de Gevolmagtigden, de geenen, die zy verkiezen, met zich gelijk maaken, of hen booven zich ſtellen, het noodzaakelyk goede en trouwhartige moeten ſijn, op dat zy hen ook niet tegen ſouden gaan; dat niemant door ſijn ontugt en godlooſe wyſe van leeven, door veel Menſchen tot Staaten word vervorderd; dat d'Overigheden, dewelke bedenken, dat zy over hun Burgers, die hen gelijk ſijn, gebieden, en dat de geen, boven de welke zy nu ſijn, daar na, de zelfde plaats konnen bekomen hun ampten getrouwelyker, opregtelijker, en tot nut der geener, die gehoorſaamen, waar neemen; dat alle Volks Regeeringen met* Vryheid, *en eenhoofdige met ſlaverny, is gemengd. Want de* Vryhied *ende Heerſchappy der wetten, hebben ſoo wel Godt als de natuur en reeden tot hun oorſprong, maar die der eenhoofdige ſtaat by de Menſchen alleen, en noch ſoodanigen, die bedorven ſijn. De* Vryheid *is een Goddelijke weldaad, d'eenhoofdige ſtaat een ſtraf. De* Vryheid *is van een gunſtig en toe genegen Godt ingeſteld, en de eenhoofdige tegen zijn wil toe geſtaan, want hy is alleen den Beſchermheer der waare en* Aeloude Vryheidt; *hy wil geen eenhoofdig Heer erkennen als zich zelfs, gelyk geſchreeve ſtaat,* ik ben den Heer uw God, die uw uyt Egipten, de wooning der dienſtbaarheid, geleid heb. Hebt geen vreemde Goden, Gideon *heeft 't eenhoofdig gezag voor hem, ja ook voor zijn Kinderen geweigerd, als wel weetende dat het Godt onaangenaam ſoude geweeſt zijn, zeggende.* Ik zal niet over u heerſchen, noch ook myn Zoonen, maar den Heer zal over uw heerſchen. *By gevolg mag niemant ſoo boos ſijn van de beſtiering der gemeene Staat, van Godt ſelfs in geſteld, te verwerpen; de Goddelijke weldaad beſpotten en het Goddelyke oordeel verachten, met eenhoofdige Regeering boven de* Vryheidt, *en de Heerſchappy eens Menſch booven de Heerſchappy der wetten te ſtellen. Wat zyt men Heerſchappy der wetten? ja de Heerſchappy van Godt zelfs, gelijk aan* Gideon *blykt, daar by getuygt dat geen menſch alleen, maar Godt moet gebieden. Leezen wy niet, dat, zo veel Eeuwen voor de Sondvloed, geen eenhoofdige, maar alleen een huyſelijke Heerſchappy is geweeſt. Zy verſtrooid en verſpreyd zijnde, en yder in 't byſonder voor zyn Gemalin en Kinderen zorgende, pleegden over hunne laſtbee-*

ſten

ſten alleen een Slaafſche Heerſchappy, en dewyl 'er over al overvloed van Landen, en niet zoo veel aanprikkelingen der quaaden waaren, zoo wierd, door de goede reeden en d'eerbiedigheid tot d'Ouders, alles gemakkelyk in pligt gebouden: komt dieshalven de Vryheidt *niet nader, dan d'eenhoofdigen Staat, met deeze eerſte en oudſte ſlag van leeven over een? want wat is 'er gelyker met een Volks Heerſchappy, als de Staat des leevens, daar d'eenen Huysvader geen Heerſchappy over d'ander heeft, daar yder zyn eige huys beſtierd, daar zy alle gelyk zyn; en daar 't Vorſtendom alleen in huys is? wat is 'er gelyker met de Heerſchappy der voornaamſten, als deeze, daar de Huysvaders, die als de voornaamſte zyn, in 't gemeen, ten beſte der Ingezeetenen raadpleegen? De natuur heeft zelfs, als alle geweld weg is, zoodaanige Heerſchappy in de geheele meenigte geſteld, bygevolge is deeze d'oudſte en beſte. Onder* Saturnus *heeft 'er ook diergelyke Heerſchappy geweeſt. Niemant was 'er Knegt of Heer, zy waare alle vermaagſchapt en gelyk. Tot welke gedagtenis, in de* Saturnaale dagen, *aan de ſlaaven en dienaars, niet alleenlyk zeeker afbeeldzel van* Vryheid, *maar ook van Heerſchappy, wierd gegeven, in welke verwiſſelingen een groot deel van de* Vryheidt *beſtaat. Want, aan hen was veroorloft met hun Meeſters aan tafel te zitten, deweil de Meeſters dienden, met hunne kleederen gekleed, als ook in huys Eerampten te bedienen en Recht uyt te ſpreeken, gelijk* Seneka *zegt, achtende dat 't huys een klyne gemeene ſtaat was.* Thucydides *getuygd dat de dwingelandy in* Grieken *is gevoerd, toen door de rykdom en overvloed der middelen, de reeden bedorven waaren; en dat* Sparta, *voornamelyk, van 't begin af is vry geweeſt.* Virgilius *en* Livius *verhaalen, dat, van oude tyden, de Koningen in* Italien, *eerder ontzag van te overreeden dan macht van te gebiede hadden.* Duytſchland *en* Vrankryk *waaren in* Vryheidt, *toen 't eerſt aan d'Uytheemſche bekend wierd.* Saluſtius *getuygd, dat, de Koninglijke Staat van* Romen, *in 't begin, ingeſteld is, om de* Vryheid *te beſchermen.* Tacitus *ſchryft, dat,* Servius Tullius *wetten heeft gemaakt, die ook van de Koningen gehoorzaamd moeſten worden:* Cicero *zegt, dat, in 't geregt der beroeping op 't Volk, ook onder de Koningen, heeft geweeſt; en uyt* Livius *blykt, dat 'er, onder* Ancus Marcius, *geen Oorlogen, dan met toeſtemming van 't Roomſche Volk aangezegt wierden, en* Ariſtoteles *zegt, dat, de eenhoofdige Regeering, in die tyd, zich maar tot zeekere en bepaalde dingen uyt ſtrekte, en niemand gebruykte de zelve dan aan de geenen die 'er mede te vreeden waaren. Laaten dan alle vreemdelingen d'Eenhoofdige Regeering pryzen, maar een Vrygeboore* Hollander, *kan gemakkelyk aanmerken, hoe de*

gesteltheid der zaaken in de zelve zyn. Zien wy niet dat de Steeden, onder zoodanige Monarchen, meestendeel zugten, quynen, en als van ouderdom nederstorten, daar in tegendeel de zelve in een vryen Staats Regeering, als een vroolyken oogst, om haar vrugtbaarheid gepreesen, zoo door d'overvloed der rykdommen als door de verscheidentheid aller kunsten, in allen deelen ten hoogsten bloejen en zeer schoon zijn, daar de menschen door een gemeenzaame zagtzinnigheid zoo aangemoedigd worden, dat zy byna een ander geslagt schynen te weezen; en dit blykt nergens klaarder, als in de Steden, die van de Vryheidt *tot de dienstbaarheid zijn vervallen, of weer in* Vryheidt *geraaken. 't Oude* Grieken *zy hier van getuygen, 't welk, terwyl het* Vry *was, en zijn eige recht genoot, met recht, ten aanzien van hen, alle andere Volken verachte, maar nu, onder 't juk zieltoogende, en zelfs veracht-en versmaad zijnde, zoo ver is vervallen, dat het nu een wooning der woestheid en onweetenheid is geworden, daar het te vooren de zeetel der weetenschappen en kunsten was. Wat is* Romen, *en d'andere Staaten van* Italien, *die te voore vry zijn geweest, hier geen groot voorbeeld van? Hoe weinig gelijken zy nu zich zelven! hoe veel verschillen zy van hunne voorige stand! zy vertoonen alleenlijk zeekere overblijffselen en puynhoopen van hen, ook in die deelen, daar in zy geheel zijn. Want de dienstbaarheid verdelgt al 't geen, dat schranderheid en gaauwigheid vertoond, bluscht de groote en voortreffelijke verstanden uyt, die zelden, zonder 't genot van* Vryheid, *voort komen; kneust alle de zeenuwen van de deugd, en boeyd de doorlugtigste gemoederen en geesten met banden en keetenen. Ziet van alle eeuwen af het onderscheide getal van groote Mannen, die onder d'eenhoofdige dwingelanden, of in een vrye Staats Regeering zijn aangequeekt. De vryen Staat, en niet d'Eenhoofdige heerschers heeft zoo veel mannen voort gebragt, die met zeldsaamen deugden waaren begaafd? wat heeft zy tegens zoo veel Doorlugtigste stigters van groote gevoelens? wat tegens de* Platoos, Aristotelen, Demosthenen, Ciceronen, *welke voorstanders der Letteren alle voesterlingen van de* Vryheidt *zyn geweest. De* Vryheidt *is de geen, die, zoo haast als zy te voorschyn quam, de* Bruten, Valerien, Fabien, Camillen, Cursen, Scipioos, Paulen, Curien, Fabricien, Decien, Cincinnaaten, Catoos, *en ontellijke anderen, alle groote Mannen, gegeeven heeft, die niets gedaan hebben dat slaafagtigtig was. Zoo dat wy, door zoo veel voorbeelden aan gemaand, verpligt zyn, de Waapenen in de hand te swaajen, en, ten koste van ons leeven, de* Vryheidt *te beschermen, op hoop, dat wy*

eens

eens zo tot onſe, als tot onze nakomelings welvaard, dit onbegrypelyk goet mogen behouden, dat ons, door deezen dwingelands vertrek, uyt den Heemel, ſoo milddaadig, is toe geſonden.

Lyceſter, die noch dagelyks, door brieven, zich geliet als Landtvoogd der *Provintien*, en ter naauwer noot, door de Koningin, Veldoverſte haarer Krygsbenden gemaakt zynde, ſturf korts daar na in de Jaare 1588, niet zonder gedachten van vergif, door zyn Gemalin hem gegeeven. 't Is aanmerkelyk dat nu deeze twee aan eenvolgende dwingelanden, d'een in *Vrankryk*, en d'ander in *Engelandt*, omtrent een Jaar na hun vertrek, ſchielyk zyn geſturven, als of den Heemel hen uyt de Waereld heeft gerukt om de ſlaverny der vrye Battavieren te weeren, en hen zelfs, daar door, aan te toonen, hoe wy naar die aanlokkelyke *Vryheidt* moeten trachten. Onderwyl ſcheen den Oorlog van de *Spaanſche* zyde, in de vereenigde geweſten, als van zelfs op te houden, dewyl *Parma*, met zyn Veldoverſten, verſchil had, en aan der Staaten kant, was, in veele Steeden, onder de bezoldelingen groote oproer, noch van den Landvoogd overgebleeven. Egter volvoerde den manhaftigen *Schenk* zyn plicht met het inneeme van *Bon*, en *Parma* haaſte zich om een Vloot, tegens *Engelandt*, uyt te ruſten, die zoo machtig was, als men nooit te vooren gezien had. Doch, de Staaten waaren bedugt dat het een vals uitſtrooiſel zoude zyn, ten welk einde zy alle kragten in ſpanden om *Zeelandt*, daar zy bedugt voor waaren, te beſchermen, niet tegenſtaande 't zelve door een gevangen *Italiaans* Heer, uyt den Huyze van *Colonna*, wierd bekrachtigd. De Koningin, in groote angſt zynde, verzogt op haar beurt, Hooggemelde Staaten, om hulp van geld, Scheepen en haar geleend Krygsvolk, het welk, als men 't monſterde, de helft niet uyt maakten, dat de Staaten daar voor betaalden, zoo dat haar Majeſteit, op dit vertoog, haar eiſch op de *Nederlanden* liet vaaren. Niet te min, brachte Hooggedachte Heeren Staaten, door hunne Vloot, voor *Duynkerken*, zoo veel te weeg dat *Parma*, met de Scheepen uyt *Spagnien*, daar naar toe gezonden, zich niet met d'anderen konde vereenigen, daar, den *Hertog* van *Medina Sidonia*, door de dood van de *Mark-Graaf* van *St. Croce*, als Opperhoofd toe was aan geſteld. Hy, ziende dat de *Nederlanders* hem te geoeffend waaren, ligte zyn Anker,

Lyceſter ſterft in Engeland zo wel als Alençon omtrent een Jaar naar zyn vertrek.

Schenk neemt Bon in.

Magtige Vloot door de Spagniaards tegen de Engelſchen uyt geruſt.

De Koningin verzoekt aan de Staaten hulp.

Den Hertog van Medina Sidonia Admiraal der Spaanſche Vloot gemaakt.

Word tweemaal van d'Engelsche geslagen.

ker, met gedachten om zyn rys echter te vervorderen, doch wierd, tot tweemaal toe, van *d'Engelschen* aangeklampt, waar by de laast gemelde den *Vice Admiraal*, wel acht honderd Man, daar onder veel Grooten gevangen kreeg, en in *Engeland* op zond.

Doch brengt de Schotse Kusten in oproer.

Den *Hertog* van *Medina*, naderde echter de *Schotse* Kusten, waar door die gansche Landstreek in onsteldheid geraakten, zoo dat de Koningin een getal van tweemaal honderd duyzend gewaapende Mannen in 't Ryk op haar hand kreeg, daar *Lycester*, in de beginne Algemein Veldheer over was.

Elizabeth, werft 200000 gewapende Mannen.

Eindelyk, na eenige tyd in Zee geweest te zyn, wierd deeze Vyandlyke *Spaansche* Vloot, *d'onverwinnelyke* genaamd, door de Koningin *Elizabeths* Zeemagt, zoo wel in de Jaare 1588, getroffen, dat niet boven het derde part wederom behouden in 't Vaderland quam; staande de Koning het verlies by na op vyfduyzend man, waar onder veel der aanzienlykste Edellieden.

De Spaansche verliesen twee derde parte van de Vlooten 5000 man meest de grootste Adel.

Prins *Maurits* van *Nassauw*, raakende kort na 't vertrek van *Lycester*, in 't ampt van *Gouverneur* en *Capitain Generaal* over *Holland*, *Zeeland* en *West-Vriesland*, welke eernaam zyn *Excellentie* wel voor *Lycesters* aankomst was gegeven, doch nu volkome in die bediening zynde, en de *Graaf* van *Hohenloo* als zyn *Lieutenant Generaal* over gemelde *Provintien*, in zyn *Excellenties* plaats treedende, trok, nevens de Gevolmagtigden der Heeren Staaten, naar *Bergen op den Soom*, welke Stadt door *Parma* was belegerd, maar ook wederom, door de tyding van 't groot verlies ter Zee verlaaten, zoo dat deeze en meer andere Plaatsen en goederen die voor deezen aan Heeren, die 't met den Vyand hielden, hadden toe behoord, hem de Heeren Staaten, tot vergoeding der Vaderlyke Erfgoederen gaaven, die hem van den *Spagniaard* onthouden wierden.

Prins Maurits tot Gouverneur, Capitain Generaal over Holland, Zeeland en West-Vriesland gemaakt, en Hohenloo tot Lt. Generaal in zyn plaats.

Bergen op Soom en meer andere Plaatzen aan Maurits geschonken.

Maar te jammerlyk moest *Schenk*, de Stad *Bon* wederom aan *Ernst* van *Beyeren*, *Aardbisschop* van *Ceulen*, op eerlyke voorwaardens, overgeeven, by gebrek van genoegzaame bystand. Niet te min kosten dit noch 't leeven van dien vermaarden Oversten der *Spagniaarden*, *Baptista Taxis*.

Schenk verliest Bon.

Daar Taxis 't leeven voor laat.

Noch volgden daar, in de begin van de Jaare 1589 't verraad van *d'Engelsche* in *Geertruydenberg* op, die deeze Stad aan *Parma* verkogten voor 15 Maanden soldy, schoon Prins *Maurits* zulks had zoeken te beletten, daar den Veld Maarschalk *Joost Villers*, van der Staaten zyde, sneuvelde.

d'Engelschen verkopen Geertruydenberg.

Parma, zich verheugende, dat zyn ondernemingen zo wel gelukten, ondernam om 't zelve ook in

Heus-

Heusden, *Seevenbergen* en andere Plaatzen in 't werk te ſtellen, ten welk een einde hy de *Graaf Karel* van *Mansfeld* tegen d'eerſtgenoemde Plaats zond, alwaarmen ten hoogſten om de montkoſt verleegen was, zo dat Prins *Maurits* met een helden moet beſluyt nam, van door des Vyands Leger te ſlaan, en quam met genoegzaame vervarſing in de Stad, die den 9 *Maart*, in dat Jaar, Stadhouder van *Uytrecht* was geworden, zoo datzyn *Excellentie* den 2 *April* zyn Eed in handen der Heere Staaten af leide, en kort daar na ook tot dat van 't Vorſtendom *Gelder*, en 't *Graafſchap Zutphen* wierd aan geſteld. Daar na zond *Parma*, den *Graaf* van *Mansfeld* en *Varrabon*, wederom tegen *Rynberk*, om 't zelve in te neemen, het geen *Marten Schenk*, niet konde beletten, dewyl die Plaats genootzaakt wierd, haar aan den Vyand over te geven, wanneer gemelde *Schenk*, kort daar na *Nymeegen*, zocht t'overrompelen, doch ſneuvelde, door de duyſterheid der nagt, en dat zyn ſchuyten ver beneden de Stad in de Rivier waaren gedreven. Hier volgde de dood van de *Graaf Adolf* van *Nieuwenaar* op, veroorzaakt door 't beproeve eeniger Vuurwerken, welke gelyk aan brand raakten, die hem zoo deerlyk quetſten, dat hy 't beſturf. Waarlyk een al te ſwaar verlies van zulke twee groote Overſtens, voor 't Land, in een tyd dat men ter naauwer noot half geoeffende Soldaaten konde krygen, en dat 'er veele verliepen. Noch veroorzaakten de Moord van *Henkrik* de III. Koning van *Vrankryk*, groote oneenigheid wegens 't bekend erfrecht, waar door *d'Engelſche*, en de Staaten, genoodzaakt waaren hulpbende aan *Bourbon* te zenden, die, volgens de *Franſche* wetten, de naaſten erfgenaam, en Koning van *Navarre* en Prins van *Bearn*, was, naderhand onder de naam van *Hendrik* de IV. bekend, terwyl *Parma*, door *La Motte*, eenig Krygsvolk aan d'anderen eiſcher ſchikt, zynde den *Hertog Mayenne*, Broeder des *Hertog* van *Guiſe* waar mede 't Jaar van 1589 ten einde wierd gebragt. Maar zoo haaſt had het volgende Jaar geen begin genoomen, of Prins *Maurits* ondernam een aanſlag op *Bredaa*, dewyl een Schipper, met naame *Adriaan* van *Bergen*, die gewoon was het Kaſteel met Turf te voorzien, zyn *Excellentie* aanbood, om, onder de zelve eenig Volk te verſteeken, en zich aldus Meeſter van 't gemelde Kaſteel te maaken. Waar toe, een dapper *Capitain*, *Charles* van *Haroguiere*, zynde een *Walſch* Eedelman,

't Geen Parma in Heusden, Sevenbergen en andere Plaazen ook zoekt.

Door Maurits belet.

Die Stadthouder van Uytrecht word.

Als ook van Gelderland en Zutphen.

Rynberk komt aan den Vyand.

Schenk blyft voor Nymeegen.

De Graaf van Nieuwenaar ſterft.

Hendrik de III. in Vrankryk vermoord.

Twiſt over 't Erfregt der Kroon.

Maurits neemt Breda door een Turfſchip in.

nevens ſeventig ſtoute maats, wierd gebruykt, die, op deeze wyze, hun voorneeme, op den 4 *Maart*, na een groot gevaar, gegelukkig volbrengen; overrompelende de bezettelingen, en geraakten, kort daar na, ook Meeſter van de Stadt, by veele omſtandig beſchreeven. Hier op had de Prins zich gelaaten, als of hy van zin was geweeſt, om naar *Geertruydenberg* te trekken, en de overwinnaars, onder deeze ſchyn, met zyn Krygsbenden te helpen. *Parma*, dit ter ooren komende, ſond *Mansfeld* uyt, om, by der *Hyde*, aan de Rivier de *Merke*, van waar zy naar *Breda* loopt, met een Brug en Schans te beſluyten, en zyne Bezoldelingen *Sevenbergen* te doen naderden, 't welk zy, nevens 't Kaſteel, plunderden, maakende, omtrent *Bredaa*, alles onvry, zoo dat Prins *Maurits*, om hen van daar te krygen, vynsde als of hy met vier duyzend Voetknegten en eenige Ruyters naar *Nymeegen* wilden trekken, 't geen den Vyand deed op breeken, doch zyn *Excellentie*, hem niet vertrouwende, bleef met zyn Leeger in de *Betuwe* leggen, laatende de *Graaf* van *Solms*, met eenige Vendels, het *Eyland Voorne*, op de wyze van een Legerplaats verſterken en bewaaren. Noch deed zyn *Excellentie*, over *Nymegen*, een Legerplaats voor zyn Volk maaken, nevens een Schans, die van de bezoldelingen *Knotſenburg* wierd genaamd, waar mede de Zomer voor 't grootſte gedeelte verliep, wanneer *Parma* bevel van zyn Meeſter kreeg, om met zyn meeſte Volk uyt de *Nederlanden* naar *Vrankryk* te trekken, en daar den Oorlog met alle geweld voort te zetten. Dit gaf Prins *Maurits* de gewenſchte gelegentheid des Waerelds, om uyt deezen Veldoverſtens af zyn voordeel te trekken, ſchoon *Parma*, den ouden *Pieter Ernſt* van *Mansfeld* 't bewind, voor die tyd, had opgedragen. Zyn *Excellentie* won, in dit herfſt gety alle Plaatzen, die hem tot verzeekering van *Breda*, dienden, als ook zyn Vaderlyke Stad *Sevenbergen*. Zoo dat *Parma*, die in 't eind van 't Jaar wederom quam, veel verandering en ſwaarigheden vond, en beſloot, na dat hy *Parys* ontzet had, om niet weder in *Vrankryk* te trekken, door dien de Steden zyn bezetting weigerden in te neemen, daar nevens was hy, en zyn Krygsvolk, ten uyterſte in dat Koningryk gehaat, zo dat zyn onderneeming vereidelde, maar, hy zond de Prins van *Ascoli* derwaards, om 's Konings *Philips* benden daar te gebieden: zyn overig Volk roofden en branſchatten, de heele Winter, in de

Mansfeld plunderd Zevenbergen.

Maurits lokt ze van daar en beſchanſt 't Eiland Voorne.

En doet de Schans Knotſenburg maaken.

Parma naar Vrankryk.

Geeft den ouden Mansfeld zyn bewind over.

Maurits krygt Sevenbergen wederom.

Parma wederom en zend de Prins van Ascoli in zyn plaats.

de *Nederlanden*, waar door zy die gewesten in een gestadige oproer hielden.

Niet tegenstaande dit geweld, groeide de moed der Heeren Staaten, door de goede voortgangen van Prins *Maurits*, dagelyks aan. Zoo dat Hooggedagte Heeren besllooten, om den Oorlog, in het Jaar van 1591, met alle geweld voort te zetten, en 't oog niet vorder op Schanschen of Kasteelen te laaten gaan, maar op Steeden en voornaame sterktens, volgens de gewoonte van Prins *Willem*, Hooglofselyker gedagtenis, zoo dat men 't Krygstuyg naar *Zutphen* zond, 't welk van Prins *Maurits*, met agt duyzend man te voet en twee duyzend Paarden, wierd gevolgd, die de Stadt, aanstonds Belegerden, daar den *Graaf* van *Valkenstein* wierd dood geschooten, zynde hy de laaste Overste van *Truxes* Leger. Zyn *Excellentie* had ter naauwer nood zyn Geschut voor de Plaats geplant, of dezelve wierd hem, volgens verdrag, den 20 *Mey*, over gegeeven, daar den *Spaanschen* Bevelhebber *Laukema* over in ongenade geraakte. Van daar trok hy naar *Deventer*, daar den dappere *Graaf Herman* van den *Berg*, Neef des Prins, de zorg des Stad was aan bevolen, die zich dapper verweerden, doch Prins *Maurits*, na een storm gedaan te hebben, deed zo vinnig met het grof geschut speelen, dat zyn Neef, reeds gewond, genoodzaakt was, den 31 *Mey*, de Stadt op genade en ongenade, in handen van zyn *Excellentie*, over te geeven. Dit gedaan zynde, nam hy zyn weg naar *Vrieslandt*, daar zyn Krygsvolk de Huysluyden ellendig mishandelden, en lyde zyn Leger voor *Groeningen*, doch den Prins zich daar maar ses daagen opgehoude hebbende, en hoorende dat *Parma*, met een talryk Leeger derwaarts stond te komen, brak van daar op, en trok naar *Delfzyl*, zynde de grootste Schans daar omtrent gelegen, welke hy den 21 *July* bemagtigden, die zedert door de Heeren Staaten veel wierd verbeterd. Dit gaf aan de Staaten zyde, onder de Bevelhebbers en bezoldelingen, een groote dapperheid, welk grootste getal, door Prins *Maurits*, van daar wierd genomen, om de Schans *Knotsenburg* t'ontzette, die *Parma* had Belegerd, 't welk zyn *Excellentie* met zulk een roem volbragt, dat hy, hem op de vlugt sloeg, en al 't Volk te Paard meest doode of gevangen kreeg; zoo dat den *Spaanschen* Veldheer met schande te rug moest trekken. Dit veroorzaakte groot misnoegen aan d'In-

Prins Maurits neemt Zutphen in.

Als ook Deventer.

Belegerd Groeninge vrugteloos.

Neemt Delfzyl.

En ontzet de Schans Knotzenburg, daar hy 't heele Leger slaat.

d'Inwoonders van *Nymegen*, die hem begekte, om dat zulk een ouden ervaare Krygsheld voor een proefstuk van een Jongeling moest vlugten, welk verlies, gevoegt by zyn oude quaal, hem deed op geen vorder onderneemingen, tegen de Staaten, denken, maar vertrok met zyn Zoon *Ranutius* naar 't *Spaa*, om de waateren te gebruyken. Doch Prins *Maurits*, door deeze groote Zeege op nieuws aangemoedigd, trok met eenige bezettelingen naar *Hulst*, welke Stadt, naar vyf dagen belegs, te weeten op de 14 *September*, hem wierd over gegeeven, trekkende uyt het geheele Land van *Waas*, groote brandschattingen. Noch niet vergenoegd zynde met zyn overwinninge, trok van daar, wederom te rug naar *Nymegen*, dat zyn *Excellentie*, met groote gefwintheid Belegerden. Zoo haast d'Inwoonders zaagen dat het ernst was, rees een gemompel in de Stadt, hoe *Parma* zich niet verwaardigden die Plaats t'ontzetten, *zo dat wy*, zyden ze, *ons liever in handen der Staaten willen geeven*, *als ons plotzelings in een onmydelyk bederf te storten. Want wy moeten voorwaar geen minder schattingen op brengen om slaverny te voeden*, *dan om regten en wetten te beschermen.* Vryheidt *onder vrye genietende*, *en d'eerste stem in een Republycq*, *zullen wy gelykelyk winnen*, *en gelyker hand heerschen.* Zoo dat deeze gewigtige Stadt, den 10 *October*, is op gegeven, en aan d'andere *Nederlandsche Provintien* gehegt, doch al eer Prins *Maurits* van daar vertrok, verkoos hy de Majestraat der Stadt. Met dusdanige grooten Zeegepraal eindigde zyn *Excellentie*, voor dit Jaar, zyn Veldtogt, en quam zoo Roemrugtig in *Hollandt*; daar den Heer van *Oldenbarneveld*, afgeslooft van zyn onophoudelyken arbeid, met een swaare ziekten wierd bevangen, en ontslaging van zyn dienst verzocht, 't geen Prins *Maurits*, veel ter herte nam, dewyl alle 's Lands zaaken, na zyn raad en beleid wierden bestierd, en, by aldien hy gezond had geweest, zoude men tegens de Vyand, noch iets merkelyks by der hand hebben genomen: doch haar Ed: Groot Mog: de Heeren Staaten van *Hollandt*, dit overwegende, stelden alles wat in hun macht was, te werk, om hem van zin te doen veranderen, zoo dat zyn Ed: noch op 't aanhouden der meer Hooggemelde Staaten, en naast bestaande, zich liet bewegen, en achtervolgde in zyn dienst. De wederzydsche Krygsknegten leefden, naar ouder gewoonten, tot aan 't begin der Lente van de Jaare 1592, baldadig, loopende op den Boer, en zagen malkanderen dagelyks voor-

Wind Hulst.

Belegerd Nymegen.

En krygt de Stad.

Barneveld verzoekt ontslage te zyn.

Zyn Ed: Lof.

Word van de Staaten van Holland bewogen om in zyn dienst te blyven.

voordeelen af, doch van geen gewigt, men overwoeg onderwyl in de *Nederlanden*, wat 't nutst in d'aanstaande Veldtogt diende ondernoomen te worden. De Heeren Staaten van *Hollandt*, hadden 't oog gewend, om *Geertruydenberg* te Belegeren, maar d'andere zagen liever dat men in *Vrieslandt*, de stoel des Oorlogs planten, dewyl het voorgaande Jaar daar reeds een begin van was gemaakt. Groote zaaken uyt te rechten was niet wel mogelyk, dewyl *Parma*, met een nieuwe macht naar *Frankryk*, den *Hertog* van *Mayenne* was gaan versterken, en de Staaten, hunne Vloot vergroote, die nevens twintig Vendelen Krygsknechten, d'eene helft *Schotten*, en d'andere helft *Hollanders*, onder 't beleid van *Philippus* van *Nassauw*, tot bystand van Koning *Henderik de IV.* gezonde wierden, zoo dat het Leger hier door merkelyk verswakt was, welk overschot, in de *Nederlanden*, laat te Veld quam, door dien zyn *Excellentie*, zoo in *Zeelandt* als in 't *Sticht Uytrecht*, beezigheden had om de misnoegden vergenoeging te geeven, welke eerste *Provintie* weigerde, haar aandeel in d'algemeine schattingen op te brengen, door dien de Wapens te ver van haare Grenzen af wierden gevoerd, en in d'andere was noch 't verschil der Kerkelyke zaaken, by *Lycesters* tyd op gereezen niet af gedaan. Prins *Maurits*, nevens *Graaf Willem*, begon met 't beleg van *Steenwyk*, zynde een der sterkste Plaatzen. Zyn Leger bestond in acht duyzend Paarden en vyftig stukken grof geschut. De Belegerden onder de Steevoogd *Antonio* de *Coquel*, hadden by Eede belooft, zich zoo lang te verweeren, als 't mooglyk was. Zoo dat, hoe zyn *Excellentie* hen ook door 't geschut benaauwden, zy echter niet te verzetten waaren, zoo dat hy van voorneemen veranderde, en deed op een plaats, daar de grond het vaste was, Mynen graaven, naderende alzoo, door een hymelyken weg, tot aan de graft, die hy met rysbossen deed vullen, schietende, het overschot, dat hem in de weg was, om ver. Dit deed d'Ingezeetenen der Stadt schrikken, te meer, dewyl zy geen voorraad van Buskruyt hadden, wanneer zyn *Excellentie* nu een *Myn* deed aan steeken, die 't heele Bolwerk vernielden, deeze gevolgd van een tweede, en de slagorde gereet zynde om te stormen, wierd hy, met een Musket kogel, uyt de Stadt, door zyn wang geschooten, die hem aanstonds de mond uyt rolde, 't geen groote ver-

Parma versterkt de Hertog van Majenne.

En de Staaten de Koning Hendrik van Navarre.

Zeeland weigerd haar aandeel in de gemeene lasten te geeven.

Prins Maurits Belegerd Steenwyk.

Word met een Musket kogel door de wang geschooten.

verslagentheid, onder d'achterhoede toe bragt, door verkeerd overdragen. Echter liet den Prins zyn moed niet zakken, maar vond ook niet geraaden te stormen, denkende, met het aannaderen van 't Geschut, de Belegerden vrees aan te jaagen, 't geen ook zoo veel te weeg bracht, dat zy, by verdrag, de Stadt op gaven. Men verspilde veel tyd om de werken te slechten, en de nodige wederom op te maaken, zoo dat eindelyk beslooten wierd, om *Koevorden*, noch dit Jaar te Belegeren; maar door dien de Koningin van *Engeland*, t'onvreede zynde, dat den Staat, buyten haar kennis, Koning *Hendrik* bystand had gedaan, en dat zy zelfs haare Krygsbenden nodig had, ontbiedende die uyt de *Nederlanden*, zoo wist men niet of dit voornemen wel zoude af loopen. Niet te min trok den Prins met zyn Leger derwaarts, dryvende onder weeg de *Spagniaards* uyt het Stedeken *Othmarsum*, en Legerde zich voor de gemelde Stadt van *Koevorden*, daar veel werk voorviel, dewyl *Parma*, wederom uyt *Vrankryk* gekomen, veel Krygsvolk derwaards zond tot ontzet. De Prins wierd echter ook versterkt, door d'*Engelsche* en *Hollandsche* benden, onder *Philips* van *Nassauw*, die in *Vrankryk* gediend hadden. *Verdugo*, met de Hulptroepen van *Parma*, tot aan des Princen Leger genaderd zynde, zocht hem slag te leeveren, daar zyn *Excellentie* geen voordeel, wegens de Staatsche, in zag, doch *Graaf Willem* van *Nassauw*, die dit beleg aan geraden had, dit ziende, rende met de Ruytery buyten 't Leger, en stelde zich ter weer, dryvende den Vyand met veel verlies te rug, werdende, daar, nevens veel andere, swaarlyk gewond, doch 't aanmerkelykst is, dat hy, maar twee of drie dooden had. De Belegeraars, hier door bevreest, gaven eindelyk de Stadt op met verdrag. Ter naauwer hoot waaren de Legers, door de groote reegen, in de Winterquartieren getrokken, of *Parma*, heel swak zynde, begaf zich op rys naar *Vrankryk*, doch op de Grenzen van *Arthois* gekomen, begaven hem zyne krachten, daar hy, niet zonder gedachte van vergeeven te zyn, op den 2. *December* van sturf.

En hem de Stadt over gegeeven.

Koevorden Belegerd.

Verdugo zocht die t'ontzetten.

Doch word van Graaf Willem af geslagen.

Koevorden door Mauritz gewonnen.

En Parma sterft.

De Koning, deeze onverwachte dood ter ooren komende, stelde den *Graaf Pieter Ernst* van *Mansfeld*, by voorraad, in plaats van d'Overleeden, tot Opper Landvoogd aan, een man die d'ouderdom van tachtig Jaaren berykte; daar nevens bevel gee-

d'Oude Graaf van Mansveld in Parmas plaats gesteld by voorraad.

geevende, dat hy de Krygsbenden, die onder *Parma*, naar *Vrankryk* moesten trekken, in de *Nederlanden* zouden houden, om zyn macht tegen de verbonde *Nederlanden* te vergrooten. *Mansfelds* eerste werk was, op 't aanraaden van *Pieter Henricques*, *Graaf* van *Fuentes*, die tot het hoogst gezag in den Raad was bevorderd, van, by Plakkaat te beveelen, dat, al de gevangens die men kreeg, of den Vyand door brandschatting styfden, ter dood veroordeeld zouden worden. Tegens welke wreedheid de Heeren Staaten diergelyke Plakkaat deeden afkundigen, op voorwaarde, dat 't zoo lang gestant zoude houden, als des Vyands. Doch den *Spagniaard* trok het, kort daar na in, waar door de onverschriktheid der Staaten vrugteloos was, zoo dat men de gansche Winter niet deed als wederzyds plonderen en brandschattingen haalen.

De Staaten van *Hollandt*, onderwylen beraadslaagende over hun byzondere welvaard, vonden raadzaam, om in 't openen der Veldtogt, *Geertruydenberg* te Belegeren, dewyl die Stadt van hunne *Provintie* afgescheurd, en heel dienstig, was. Dit wierd den 15 *Maart* in de Jaare 1593, door Prins *Maurits*, met groote twyfelagtigheid des uytslags, in 't werk gesteldt, dewyl de *Vriesen* hunne Krygsbenden t'huys hielden. Niet te min, dwong zyn *Excellentie* de Stadt met grof Geschut, zoo dat hem de zelve, den 14 *Juny* daar aan, by opdragt wierd over geleverd. Hier over was *Mansfeld* de schuld gegeeven, die, in zulk een langen tyd, geen de minste beweging had gemaakt om de Stadt t'ontzetten, 't geen hem tegen een hand vol Volks ligt te doen geweest zoude zyn. Kort daar na zochten de *Spagniaards*, 't Staaten Volk uyt de Schans *Crevecœur* te slaan, maar wierden, door zyn *Excellenties* Ruytery, belet over de *Maaze*, in de *Bommelerwaart* te komen, daar tyding op volgden, dat *Graaf Willem*, van zyn kant, yverig bezig was, met den Vyand uyt *Vrieslandt* te jagen, en *Koevorden*, van alle nooddruft te bezorgen. Hier van daan trok hy achter *Groeningen* om, terwyl *Graaf Frederik* van den *Berg*, met een sterke macht, *Otmarsum*, en de voorgemelde Schansen, te vuur en te swaard in nam. Toen trok hy met *Verdugo* naar de *Bourtang*, en *Koevorden*, om daar 't zelve te doen, doch vrugteloos, dewyl zyn Leger geld en spys gebrek had, ja zy begonden zo sterk te muyten, misnoegende zodanig op

Geertruydenberg Belegerd.

En word door Maurits gewonnen.

't Welk Mansfeld word geweeten.

Graaf Frederik van den Berg neemt Otmarsum.

hun Overste, *Karel* van *Mansfeldt*, dat zy, de toevoer, aan hem voor 't Leger gezonde, zelfs plunderden; 't geen echter, door den *Graaf* van den *Berge*, op voorwaarde van betaaling, wierd by gelydt. Aan der Staaten kant had Prins *Maurits* op *Brugge* een aanslag, die ook mislukte, en door de vogtigheid en koude, daar behaald, was zyn *Excellentie* in een ziekte gevallen, die al eenige dagen duerden.

Prins Maurits doet een vrugtelooze aanslag op Brugge.

En word krank.

Hendrik de IV. Koning van *Vrankryk*, tot nu toe de Godsdienst der *Hugenoten* omhelst hebbende, en ziende dat hy zyn Kroon met ter *Misse* te gaan, in verzeekerheid op zyn hoofd konde zetten, begaf zich tot het *Pausselyk* Geloof, waar door hy een volkome Vreede in zyn Ryk bequam. Doch, den Koning van *Spagniens* wraak was hier niet door geboed, want hy vervolgde hem noch stark met zyne Waapenen, en zocht, by Paus *Clemens*, te bewerken, dat hy *Hendrik*, als een huychelaar, in den Kerkelyken ban zoude doen. Zoo dat de wederzydsche gevoelens, vreezende *Philips* dwinglandy, zich alle aan zyn *Fransche* Majesteit onderworpen, en den *Hertog* van *Mayenne*, als hoofd der wederspannelingen, trok naar *Brussel*, daar den *Aardshertog*, *Ernestus* van *Oostenryk*, tot Opper Landvoogd der *Spaansche Nederlanden*, in de Maand *January* 1594 was aan gekomen. De Heeren Staaten der Vereenigde *Nederlanden*, zaagen deeze Vreede aan, als een der grootste hulpmiddelen om hen met *Spagnien* te verzoenen. Waar door zy, met een groote kloekmoedigheid, besllooten, al by te zetten wat in hun macht was; doende meer Hooggemelde Heeren, boven de tweemaal honderd duyzend guldens ter Maand, noch de brandschattingen, en al de Convoyen en Licenten, daar toe aan leggen; benevens negen tonnen schats, die men op nieuw zoude lichten, tot het werven van vier duyzend man te voet, en drie honderd Paarden, geevende Koning *Hendrik* ook tweemaal honderd duyzend gulden, op voorwaarde, dat zyn Majesteit, voor hen, de *Provintien* van *Artoys* en *Henegouwen*, zoude in neemen, gelyk hy naderhand deed, waar over de Koningin *Elizabeth* heel yverzugtig was, wel ziende dat den Oorlog hier door verkort zoude worden, en dat de *Nederlanders* haar niet lang zoude behoeven t'ontzien, gelyk zulks ook waar was, door de trouwe bystandt, die de Staaten, ter dier tyd, van *Vrankryk* genooten. Niet te min, verzochten de verbondene *Nederlanders*

Hendrik van Valois, word, door 't verandere van zyn Godsdienst Koning van Vrankryk.

Spagnien zoekt by Pau. Clemens hem in de ban te doen.

Ernestus van Oostenryk Gouverneur Generaal der Spaansche Nederlanden.

De Staaten besluyten noch tweemaal honderd en vyftig duyzend guldens ter Maand op te brengen.

Ook aan Koning Hendrik 200000. guldens te geeven.

aan

aan de Koningin van *Engelandt*, vyftien honderd Krygs-knechten, daar zy den Gezant met harde woorden over berispten, zeggende dat zy al haar schatten uyt putten, en haar Krygsvolk deed vergaan, tot welstand der Heeren Staaten, maar dat zy nimmer spraaken van haar verschot te betaalen, daar zy, met haar Hulpbenden, zulke groote overwinningen had bevochten; waar by de Staaten zich wel een Millioen guldens Jaarlyks verrykten, en zy ten achtere geraakten, en armer wierd. Echter stond zy, op 't tweede gehoor, 't verzoek toe, om geen argwaan te geeven. Met deeze bystand besloot zyn *Excellentie*, Prins *Maurits*, in de Jaare 1594 te Veld te trekken, daar den *Aartshertog Ernestus* Volk verliep, uyt wanbetaaling. Ook had hy geen aanzien onder zyn volk, 't geen veele door verscheide schempdigten te kennen gaven, waar onder een, dat luyde

Koningin Elizabeth word 1500 Krygsknegten verzogt.

Haar hard antwoord.

Staat het, om geen agterdogt te geeven, toe.

's Volks ongenoegen tegen Ernestus.

> Ernestus *die de lest is*,, *erger dan de Pest is*,
> *Komt zien waar de rest is*,, *of daar niet ten best is*.
> *Om dat hy de lest is*,, *Nihil op 't request is*.

Dit sloeg hier op, dewyl hy de sesde *Gouverneur* zederd den Oorlog was, en de laaste, om dat zy geen geld op zoude brengen, of wilde Vreede hebben.

Vergeefse ondernee-mingen wederzyds gedaan.

Zoo haast de tyd het toe liet, quamen de wederzydsche Legers te Veld. *Verdugo*, zocht *Delfzyl* te verraschen, maar wierd daar manhaftig afgeslagen, en Prins *Maurits*, de Steeden van *'s Hertogenbosch* en *Mastricht*, daar hy, ook moest wyken, trekkende wederom te rug naar *Breda*; alwaar een verrader, *Michel Renichon*, zynde een Priester, gevangen wierd genomen, die bekende, dat hy, van *Barlemont*, op 't aanhoude van *Ernestus*, nevens noch ses andere, was op gemaakt, om zyn *Excellentie*, zyn Broeder *Fredrik Hendrik*, *Oldenbarneveldt*, *Leonius* en *Aldegonde*, te door schieten. Van *Breda*, trok Prins *Maurits*, naar *Koevorden*, welke Stadt *Verdugo* 31 weeken had belegerd, daar hy, door zyn *Excellentie*, van daan wierd gejaagd, en de Stadt ontzet. Toen dagt het *Maurits* de rechte tyd te zyn, om een aanslag op *Groeningen* te doen, alwaar hy lang 't oog op had. Met dit inzicht, gesterkt door de *Graaf* van *Solms*, met 18 Vendels *Duytschers*, komt hy den 21 *Mey*, met zyn geheel Leger daar voor, en

Een verraeder gevangen die 't Moorde op zyn Excellentie, zyn Broeder Frederik Hendrik, Oldenbarnevelt, Leonius, en Aldegonde beklapt.

Koevorden door Mauritz ontzet.

Belegerd Groeningen en wind het naar omtrent 7 weeken belegs.

naar een hardnekkig beleg, van omtrent twee Maanden, wierd hem de Stadt, by verdrag, over gegeeven. Met deeze berugte overwinst trok Prins *Mauritz*, den 28 der zelve Maand, van daar naar *Hollandt*, doendehem de Majestraaten en Burgery, in al de Steeden die hy door trok, groote eer aan. Onderwylen had den *Aardshertog* geveinsd om Vreede te willen maaken, na dat voor af, die gruwelyke onderneeming op den Prins, ende doorluchtigste Mannen der vryen Staat, was ontdekt, doch wierd geen gehoor gegeeven. De voorneemens der *Spaansche* Moorderyen, wierden ten wreedste in *Engelandt*, in 't werk gesteld, alwaar 't op leeven der Koningin was gezien. *Vrankryk* was ook niet vry van den *Jesuiet*, *Ian Chastel*, die op gemaakt was, door zyne Leermeesters, om Koning *Hendrik de IV.* zoo als zyn Majesteit uyt *Picardyen* wederom naar *Parys* keerden, met een mes de keel af te steeken, 't geen gevolgd zoude hebben, by aldien de Koning niet wat gebokt had, komende de stoot op de tanden aan. Door dit schelmstuk, wierden al de *Jesuiten*, voor zoo veel als men wist, uyt het Ryk gebannen. Zoo dat de *Spagniaards* zich op hunne Konings Vyanden, aan alle kanten, door een lafhartige en bloeddorstige uytvoering, zochten te wreeken.

Komt in Holland.

De Spagniaards Moordlust in Engelandt.

Ook in Vrankryk op de Koning.

Doch vergeefs.

De Koningin *Elizabeth*, hebbende een nieuwen wrok genoomen, op den Staat, om dat, Hooggemelde Heeren, verzocht zynde, tot *Peeters* over den jongen Prins van *Schotlandt*, een kostelyke vereering daar naar toe gezonden hadden, waar door haar Majesteit het verschoten geld met alle geweld wederom wilde hebben, of drygde hen van een Vreede met *Spagnien* te zulle maaken. Doch, dit wierd noch te recht gebracht, door de bystand, die de Heeren Staaten, aan de Koningin met geld en Scheepen deeden, waar door zy *d'Engelsche* Kusten geheel en al bevryden. Den Koning van *Vrankryk*, daar nevens ter ooren komende, hoe de *Spagniaards*, dagelyks op zyne Grenzen, quamen stroopen, en dat *Chimay*, *Cameryk* Belegerde, gebood aan die van *Artoys* en *Henegouwen*, de *Spaansche* Krygsknechten uyt zyn Land te dryven, 't welk *Philippus* ook eeven 't zelfde tegens de *Franschen* deed. Zoo dat den Koning *Hendrik* besloot, in *Luxemburg* te trekken, om de nieuwgeworve Vyandlyke *Italiaansche* en *Duytsche* Krygsbende, die daar door moesten, de weg te beletten, ten welk een einde *Graaf Philip* van *Nassauw*, met

De Staaten zyn Peeters van de jonge Prins van Schotland.

't Geen Elizabeth qualyk neemt.

De Koning van Vrankryk valt in Luxemburg.

acht-

acht-en-twintig Vendelds derwaarts trok, om den Koning bystand te doen. Ondertusschen waaren de vreemde Oorlogsknegten des Vyands, door gebrek van geld en mondkost, zo oproerig geraakt, dat zy zich schikten aan Koning *Hendrik*, om zyn onderstand te verzoeken, doch zyn Majesteit zond die aan Prins *Maurits*, als de naaste daar toe zynde, die met hen een bestand maakte, en zy, ziende dat ze beter onthaald zouden worden, vlugten door alle wegen, by de Vyand, en, quamen overloopen, maakende deeze als een derde party in den Oorlog, die van *Maurits*, met geschut en Paarden wierden versterkt, om hunne wraak aan *Spagnien* te neemen.

Graaf Philips met 28 Verdelen gezonden om Vrankryk te helpen.

Maurits maakt een verdrag met de vreemde misnoegde.

In deeze toestand en verwarring van zaaken wierd den *Aartshertog Ernestus*, die schrikkelyk met de Jigt was gequeld, overvalle van swaare pyn en siekten, zoo dat hy op den 10 *February*, in de Jaare 1595 quam t'overleiden; in wiens plaats de *Graaf* van *Fuentes*, wederom by voorraad, wierd gesteld, 't geen de *Nederlanders*, als zynde dit een *Spangniaard*, in d'oogen stak, en in de *Hertog* van *Aarschot*, zulk een nayver verwekte, dat hy, uyt *Brussel* vertrok, en zich naar *Venetien*, in een vrywillige ballingschap wilde begeeven. In middels, had *Heraugiere*, de Stadt en 't Kasteel van *Hoey*, by verrassing in genomen, welke hy, aan den *Bisschop* van *Luyk*, by verdrag wederom moest in ruymen. Den Adel en Gemeente in de *Spaansche Nederlanden*, hoe langer hoe meer, door de vreemdelingen en *Spagniaards* onderdrukt, daar nevens 't Koren, en andere eetwaaren zoo hoog in prys gesteigerd zynde, mompelde om Vreede. Onder al de Grooten, waaren 'er geen' yveriger als de Huyze van *Croy*, waar over, een der zelve afkomelingen, den *Markgraaf* van *Havré*, aan een zyner oude Huysgenooten *Mailleray*, die nu by Prins *Maurits* was, schreef, waar op zyn *Excellentie*, hem wederom deed antwoorden: En 't quam zoo na by dat de *Spaansche* Gezanten reeds voor gaven, zoo men al geen Vreede trof, van een bestand te maaken, maar zy scheide vrugteloos. Daar op volgde 't begin der berugten twist, over 't *Vorstendom Kleef* en *Gulik*, die zoo veel oproer in *Europa* heeft verwekt. D'oorzaak daar van was, dat den geweezen Vorst van *Gulik* en *Kleef*, door zyn ouderdom, en daar na, door de krankzinnigheid zyns Zoons en nazaat, het *Hertogdom*, weinig Jaaren te voore gekregen, door de Land-Raaden wierd geregeerd, die ten vollen aan de *Spaansche* zyde waaren. Zyn

d'Aartshertog Ernestus van Oostenryk sterft.

De Graaf Fuentes by voorraad in zyn plaats gesteld.

't Welk groote nayver in de Nederlandsche Grooten verwekt.

Hoey in genomen door Heraugiere en weder gegeven.

De Heeren in de Spaansche Nederlanden zoeken Vrede.

Schryven aan Prins Maurits.

Oorspronk der berugte twist tusschen d'Erfgenamen van Cleef en Gulik.

Ge-

Gemalin, uyt de Huyze van *Baden* gesprooten, een trotse Vrouw zynde, eischte de Regeering, zeggende, dat die haar toe quam. Van d'andere zyde deden zulks ook de Vorsten van *Brandenburg* en *Nieuburg*, als, getrouwd zynde met 's Vorsten Susters, die zich zeekerlyk verbeelde de naasten Erfgenaamen te zyn, in weerwil des Kyzers, die zo wel, na 't uytsterven van 't manlyk geslagt, als uythoofde van Leenheer, 't bewind dagt eige te zyn. Daarenboven hadden, die van de hervomde, en eenige van de Roomsche Godsdienst, onder de naam van Staaten van *Gulik* en *Berg*, hunne Vorst verlost, die in een grouwzaame gevangenis was op geslooten, zettende zyn Gemalin daar tegens vast. Op welke tyd de Keurvorst van *Brandenburg*, de Staaten der Vereenigde *Provintiens* hulp verzogt, 't welk de zoo genoemde Staaten des Vorstendoms ook deeden. Eenige waaren in de Vereenigde *Nederlanden*, van gevoelen, dat het een voordeelige zaak voor hen zoude zyn, tot afbreuk des Vyands, en tot nader weg, met *Vrankryk*, te openen. Echter vond men andere swaarigheden, die Hooggemelde Staaten dit verbond beletten. Onderwyle raakten de een en den ander in groot verschil, gelyk in de vervolgen is gebleeken, en tot een volkomen Oorlog is uyt geborsten. Ook was tusschen die van *Emden*, en de *Graaf* des zelfs geweest een verschil, dat veel opschudding gaf, het welk ten langen laaste door de Staaten is by gelegt, die daar na zelfs tweespalt hadden, over de opbrenging hunner aandeel in de lasten. Hier door verliep niet alleen de Lente, maar ook de geheele Somer, wanneer *Philips* van *Nassauw*, ziende, dat hy in *Vrankryk* onnut was, met zyn Volk wederom in *Hollandt* quam. Ter zelver tyd geraakten, door 't beleid van *Fuentes*, de vreemde muytelingen, die met Prins *Mauritz*, een bestand hadden gemaakt, wederom onder de gehoorzaamheid van *Spagnien*, dat korts daar aan, door de dood van *Verdugo*, veel verloor, als zynde een der deugdzaamste Overstens, die zyn Majesteit in dienst had.

Brandenburg zoekt hulp by de Staaten.

Verschil tot Embden tusschen de Stadt en de Graaf door de Staaten by gelegt.

Verschil onder de Staaten over 't opbrengen der lasten.

De vreemde muytelingen gaan wederom onder de gehoorzaamheid des Konings.

Verdugo dood.

De haat der *Spagniaards*, vermeerderde dagelyks op de *Franschen*, waar door *Fuentes*, met een groote som gelds, den Overste van 't Stedetjen *Han* om kogt, en aldus dat Plaatsjen in handen kreeg, vermeesterende ook *Chastelet*, van waar hy naar *Dourlans* trok, en 't Stedetje in naam, om *Kameryk*, daar hy met de Geestelykheid verstand hield, t'overrompelen; gelyk hy die Stadt door

Het Stedetjen Han aan Fuentes verkogt.

Die Chastelet Dourlans en Kameryk vindt.

door een Belegering ook kreeg. Aan d'andere zyde was Prins *Maurits*, voor *Grol* getrokken, met gedagten om die Stadt te Belegeren, doch *Fuentes*, dit hoorende, zond *Mondragon*, met een magtig heir derwaards, werdende zyn *Excellentie*, daar door, tot het opbreeken gedwongen; die, hoorende dat 's Vyands Leeger zoo sterk niet was, als men wel had uyt gestrooid, hem vervolgde tot aan de Rivier de *Lip*, daar zy op malkandere aan vielen, doch zonder dat d'een of d'ander eenige winst behaalden, als alleen, dat aan 's Princen zyde, *Graaf Philips* gequetst en gevangen wierd, die, kort daar na, aan zyne wonden sturf. Doch den Overleedens Broeder, *Ernst* van *Nassauw*, meede een der gevangenen, kocht zich met eenig los geld vry, mede brengende de tyding van *Mondragons* dood, die in d'ouderdom van tnegentig Jaaren was Overleeden. De Koning van *Vrankryk*, misnoegd zynde, dat *Kameryk*, in 's Vyands handen was over gegeeven, lyde de schuld daar van op de Staaten, drygende hen, dat, by aldien ze de Grenzen niet bewaarden, hy genootzaakt zoude zyn, d'aangeboode Vreede met *Spagnien*, aan te neemen; zoo dat *Hollandt*, om de Koning eenige vergenoeging te geeven, hem met groote somme gelds, Kooren en twee Regimenten Krygsvolk, onderſteunden. Waarover de Koningin *Elizabeth* wederom aan die van *Hollandt*, door den Gezant *Budly*, haar grootste ongenoegen te kennen gaf, als zynde met bittere nayver, tegens *Vrankryks* grootwording, ingenoomen. Eischende bitzelyk *betaalinge van haar verschot, of dat zy middelen aan de hand zoude neemen, die teegen haar gewoone goedertierenheid strydig waaren*, niet tegenstaande dat het tegens 't verbond was; want de Heeren Staaten waaren niet verpligt zulks te doen, voor 't uyteinde der Oorlog, doch indien Hooggemelde Heeren wilde rust hebben, zoo moesten zy geld schieten, en 't Krygsvolk, dat in de verpanden Steeden leiden, voortaan zelfs uyt het hunne betaalen: waar by af te meeten is hoe veel konst en werk onder de Regeerders in *Hollandt*, nodig was, om 't Land te behouden, en het belang der Ingezeetenen waar te neemen, die ter deeze tyd, byna, onherstellyke schaade, door de *Duynkerksche* Roovers, ter Zee leeden. Niet tegenstaande dit alles, hadden d'*Amsterdamsche* Koopluyden verscheide Scheepen uyt gerust, om vreemde gewesten op te zoeken, en met die Vol-

Maurits Belegerd Grol te vergeefs.

Graaf Philip van Nassauw dood.

Ernst van Nassauw gevangen en vry gekogt.

Mondragon sterft, oud zynde 90 Jaaren.

Koning Hendriks misnoegen op de Staaten over 't verlies van Kameryk.

Bystand der Staaten aan hem gedaan.

Daar de Koningin van Engelandt groot ongenoegen over toond.

Holland leid groote schaade door de Duynkerksche Roovers.

De Amsterdammers zoeken vreemde Volkplantingen in Oost-Indiên.

Allereerst door Cornelis Houtman de vaart gevonden.

keren te handelen, gelyk zy voor eenige Jaaren met de *Muskoviten* deden, en 't Jaar te vooren ondernaamen, om *d'Oost-Indien* op te zoeken; doch, dit was hen mislukt. Maar nu, vernomen hebbende, dat zeeker *Hollander*, van d'uyterste ervarentheid (die, voor den Oorlog, de *Spagniaards* en *Portugeezen*, in die gewesten als Zeevoogd dienden,) in *Portugal* gevangen zat, welker Koning een machtige som los geldt eischte, of wilde hem, als voor deeze, verzenden, 't geen deezen trouwhartige Batavier weigerde te doen, besloten eenige der begoedste *Amsterdammers*, om hem, het koste wat het wil, vry te koopen, en voor hen, een andere vaart te zoeken, waar door hy derwaarts koste zylen, als ook om de geheime dier handel uyt hem te verstaan. Deezen vertrok dan in de Jaare 1595, naar *d'Oost-Indien*, hebbende vier Scheepen onder zyn bestier, bedragende de Lading 100000 guldens, en quam met zulk een goed en omstandig berigt wederom, dat men, van die tyd af, deeze vaart, met zoo veel voordeel gebruykte; waar voor hem de nakomeling, als d'eersten ontdekker, een eeuwige verpligting is verschuldigd. Deezen nutten waaghals was eenen CORNELIS HOUTMAN, uyt een deftig geslagt, gesprooten, en wiens afkomst, van die tyd af, tot noch toe, in *Holland*, het voornaamste bewind aan 't roer van Staat heeft gehad. Noch ondernamen de *Hollanders*, door dien den handel op *Spagnie* was verboden, eenige Schepen naar de soute Eilanden te zenden, ook naar *Guinea* om Goudt en *Elpenbeen*, naar *Brasiel* om hout, naar 't Eiland *St. Thomas* om Suyker te haalen, en naar *Groenland* om Walvisschen te vangen. *d'Engelsche*, als zynde Volkeren die andere *Natien*, en voornamentlyk de *Hollandsche*, hunne Zeevaart en Koopmanschappen benyd hadden, en reeds de vaart op *Muscovien*, de *Hollanders* afgezien, zonden daar mede eenige Scheepen heen, gelyk zy kort daar na, naar *d'Oost-Indien*, ook deeden, het welk, tusschen hen, een groote verwydering te weeg bragt. Noch hadden de *Hollanders*, eenige Scheepen uit gerust, om in 't Noorden eenige Rivieren en Landen op te doen, die in 't einde van dit Jaar wederom te rug quamen, welkers Schippers verhaalden, dat zy, tot op het Eiland *Vygat* hadden geweest, leggende op de hoogte van vyf-en-zeeventig graaden. Daarenboven zonden zy noch tusschen de vier en vyf honderd Coopvaardy-Scheepen naar *Lissabon*, *Cadix*, *Sint Lucas*,

d'Engelsche hebben de Hollanders altoos de welvaard benyd.

De Hollanders zoeken om 't Noorden een vaart.

Vier of vyf honderd Scheepen zende zy naar Lissabon en Spagnien.

en

en andere *Spaansche* Haavens, die, schoon de vaart open was, de Koning, op 't aanraaden van een *Hollands* Koopman tot *Duynkerken*, alle in beslag deed neemen; doch zyn Majesteit, willende de verbondene *Nederlanders* op een zagte wys zien tot een Vreede te lokken, ontsloeg die alle, op 't verzoek van den *Cardinaal Albertus*, *Aardshertog* van *Oostenryk*, die de *Souverainiteit* der 17 *Nederlandsche Provintien*, met zyn toekomende Gemalin, *d'Infante Izabella*, ten Huwelyk had gekregen, en in 't begin van de Jaare 1596 in de *Nederlanden* quam. Ook had den Koning, om zyn gevynsde goedaardigheid verder te toonen, *Philippus Willem*, Prins van *Oragnien*, oudste Soon van Prins *Willem* H: L: ged: die zederd de Jaare 1568 in *Spagnien*, gevangen was gezet, in vryheid gesteld, en hem, nevens *d'Aardshertog* en verscheide Grooten in *Nederland* gezonden. Dit gaf veele goede gedagten tot Vreede, te meer, dewyl *Albertus*, door de *Nederlanden*, voor een goedaardig en Vreedelievend Man berugt was, gelyk hy in der daad heeft getoond, daar Prins *Philippus* van *Oragnien*, die door het Roomsch geloof, daar hy by bleef, onder de *Spaniaarden*, en door de daaden zyns Vaders, gevoegd by zyn langduurige gevangenis, onder de *Nederlanders* veel bemind zynde, ook met een goet hert, toe arbyden; doch hield zyn verblyf plaats tot *Brussel*, van waar hy zyn aankomst aan Prins *Maurits*, door een Gezant, deed weeten. Waar op zyn *Excellentie*, nevens haar Hoog Mog: met veel beleeftheid, door brieven, hem deeden verwellekommen, als ook dat zy niet geraaden vonden, staande den Oorlog, in de vereenigde *Provintien* te komen, hoewel het zeekere vertrouwe by Hooggemelde Heeren was, dat hy, niet zoude komen om de Geheime van Staat t'onderkruypen, daar den Prins *Philips* van *Oragnien*, zich mede vergenoegde. *Albertus*, toonde niet te min zyn yver en pligt tegens zyn toekomende Schoonvaders Vyanden, zendende *Fuentes* en *Ibarras*, op bevel des Konings, naar *Spagnien*, en deed, door de vermaarste der *Franschen* wederspannigen, de Veld-Overste de *Rhosne*, *Cales* Belegeren, en in neemen, als ook de Stadt *Ardres*, waar door hy een open weg maakte om in *Vrankryk* te konnen trekken. In de Vereenigde *Provintien* deed hy den befaamden Oversten, *Claude Labarlotte*, voor af naar *Hulst* zenden, daar den *Aardsbisschop* op volgden, en de Stadt Belegerden, die *Maurits*, die daar ook naar toe

Die alle in beslag worden genomen.

Werden op 't verzoek des Aards-hertogs Albertus alle ontslagen.

Die voor Gouverneur in de Nederlanden komt.

Met Philippus Prins van Oragnien.

Die tot Brussel blyft.

De Heere Staaten schryven aan hem.

Fuentes en Ibarras naar Spagnien.

Cales door de Spagniaarden in genoomen.

Ook Hulst.

 trok,

trok, door de verſwakking der Krygsbenden, onmooglyk was t'ontzetten, zoo dat, na een ſcharpe Belegering, de Stadt en Schans den $\frac{10}{20}$ *Auguſti*, aan *Albertus* wierd op gegeeven. Dit was een gewigtig verlies vooor de Staaten der Vereenigde *Nederlanden*, dewyl men, daar door, uyt *Vlaanderen* groote brandſchattingen haalden, daar ook de *Graaf* van *Solms*, als zynde Stadtvoogd geweeſt, een ſlegte eer van behaalden, en door de *Zeeuwen* wierd af gedankt; doch de Staaten Generaal gaven hem, ten opzigt van zyn voorgaande dienſten, een nieuw Regiment. In de zelfde Maand maakten de Koning van *Vrankryk*, een verbond met de Koningin *Elizabeth*, daar hy, door een aanzienelyk Gezantſchap des *Hertogs* van *Bouillon*, de Staaten mede ondertrok, die, om 't zelve te doen ſtand grypen, den Koning van *Vrankryk*, viermaal honderd en vyftig duyzend guldens zonden, tot oprechting van twee nieuwe Regimenten Krygsknegten, om die in 't aanſtaande Jaar 1597 in 't Veld te houden: doende zyn Majeſteit aan d'andere kant de *Nederlanders* een groot voordeel, met het recht van *Aubayne* te niet te doen, 't welk begreep; dat de goederen van alle vreemdelingen, in *Vrankryk* ſtervende, aan de Koning vervielen. Hy maakte noch een byzonder verdrag met de Staaten, dat in de Koningin van *Engeland*, zulk een grooten nayver te weeg bracht, *dat zy nu eerſt de kleine agting zag, die de Staaten voor haar hadden, en, wilde niet alleenlijk als Koningin van* Engelandt, *maar ook als Koningin van* Vrankryk, *voortaan geëerd zijn, van die geen die wel geld hadden, om aan Koning* Hendrik *te leenen, maar niet om haar te betaalen.* Volgens dit verbond was beſloten, om den *Spagniaard* ter Zee aan te taſten, zoo dat *Elizabeth*, een magtige Vloot met Matroozen en Krygsknegten deed uyt ruſten, die door de *Nederlanders* trouwhertig wierd by geſprongen, met vier-en-twintig Scheepen, onder 't beleid van den *Lt. Admiraal Johan* van *Duyvenvoorden*, Heer van *Warmond*, en *Lodewyk* van *Naſſauw*, Broeder van *Philip*, en *Ernſt* had het Opper bevel van de Krygsknechten, waar door 't misnoegen, uyt des Konings hart, verdween. Deeze zylden naar *Cadix* in *Spagnien*, en vindende daar in de *Baay* een magtige Vloot Scheepen leggen, beſtaande ruym in een derden deel van al des Konings Zeemagt, wilden den *Graaf* van *Eſſex*, Opper Bevelhhebber der *Engelſche*

Daar de Staaten veel by verlieſen.

Welk verlies de Graaf van Solms word verweeten.

Een verbond gemaakt tuſſchen Vrankryk, Engelandt en de Staaten.

Cadix, door d'Engſche en Hollanders ingenomen.

ſche Benden die aantaſten, 't geen den Zeevoogd der Koningin, *Houward*, niet goed vond, 't welk veel nadeel en verwydering veroorzaakten; want onder 't betwiſten, waaren de *Spaanſchen*, met de Schepen naar *Porte Real* geweeken, laatende de Galjoenen en Galyen aan 't *Puntaal* leggen, die zy aan klampten, en op 't droog jaagende, verbranden, zoo dat de *Spagniaards*, bang werdende, de Stad uyt vlugten, die de t'zaam gevoegden te beurd viel, en bedongen, om bevryd van Moorderyen te zyn, honderd en twintig duyzend Dukaaten. Wegens de Plundering der goederen, handelde zy met een der voornaamſte Koopluyden van dat Land, die haar twee Milioenen daar voor zoude geeven, 't geen door den Onderkoning verworpen wierd; zoo dat zy alles roofden en plunderden wat zy konden, daar de *Spagniaards* een onnoemelyke ſchade by leeden, en waar door zelfs de *Hollandſche* Koopluyden, aldaar, ook van alles beroofd wierden. Noch haalden zy, uyt een *Hollands* Schip, wel vyftig duyzend gulden. Daarenboven verbranden zy toen *d'Amerikaanſche* Vloot, beſtaande in 32 Schepen, zoo dat daar wel voor tien Millioenen aan ſchats, door de vlam, wierd verteerd, en *Kadix* ook in de brand geſtooken hebbende, zylde zy wederom naar *Engeland*, daar den Heer van *Duyvenvoorde*, voor zyn uytſteekende yver, met een Brief, zelfs door *Elizabeth* geſchreve wierd bedankt. Ondertuſſchen had *Albertus*, zich in 't verſchil, tuſſchen de Huyze van *Brandenburg* en *Nieuburg*, over 't *Hertogdom* van *Gulik* en *Cleef*, geſtooken, waar door de voorgemelde Land-Raaden, als Staaten, de Regeering zoo ſterk aan zich hadden getrokken, in weerwil der meeſte Grooten des Lands, op een vals voorgeeven, hoe den krankzinnigen Vorſt aan de beter hand was, dat zy d'eiſchende Vorſten belaſten hunne Landpaalen te ruymen. Dit wiſt *Albertus*, door *Mendoza*, by den Kyzer te bewerken, zoo dat hy 't zelve met Plakkaaten beveſtigden, daar nevens zonden de voorſchreeve Raadsheeren aan de Staaten der Vereenigde *Nederlanden*, om Hooghedagte Heeren onbeſchroomd af te vraagen, tegen wien zy zich verklaarden, daar den Staaten op antwoorde, met niemand in Oorlog te wille treeden, zo lang men hen met vrede liet; doch dat zy hen, echter vermaanden, geen nieuwe Krygsmagten, tot groot nadeel der Landen, in te haalen.

Albertus ſtookt twiſt tuſſchen de verſchillende Vorſten van Brandenburg en Nieuburg.

De Staaten zoeken geldmiddelen voor de Jaare 1597.

Hollands zorgvuldigheid.

Maurits groote overwinning op den Vyand by Turnhout.

Neemt het Kasteel in.

Alwaar hy 2500 Spagniaarden dood, en 600 gevangen neemt.

Daar onder de Generaal Balanzon, achten-dertig Vendelen en de Ruytervaan.

Albertus verzet al zyn klynodien en Silverwerk.

Philippus beweegt veel Mogentheden om Vrede te maken met de Vereenigde Staaten, doch te vergeefs.

Portocarero overvalt Amiens en weder door Hendrik gewonnen.

Naauwlyks had het Jaar van 1597 een begin genoomen, of de Algemeine Staaten, zogten naar middelen om hunne Krygsmagten te vermeerderen, tegens de groote menigte die den *Aardshertog* beslooten had te Veld te brengen; en dewyl die van *Hollandt*, in 't voorleede Jaar veel schaade in hunne Koopmanschappen geleden hadden, stelden se, om niet in gebreke te blyven, allerhande nieuwe schattingen in; en om de bezoldelingen dies te williger te maaken, betaalden ze in plaats van agt-en-veertig dagen, nu alle twee-en-veertig dagen een Maand soldy: zoo dat Prins *Mauritz*, al den $\frac{12}{22}$ *January*, met vyfduyzend Voetknegten en acht honderd Paarden, twee halve Kartouwen en twee Veldstukken naar *Turnhout* trok, daar hy, den Vyand des anderendaags slag leeverden, en 't schoone Kasteel won, verliezende hier den *Spagniaards* vyf-en-twintig honderd man, en 600 gevangens, waar onder den Generaal *Balanzon*, twaalf Hopluyden, een *Major* van *d'Italiaanen*, en een Jongen *Graaf* van *Mansfeldt* was: daarenbooven had 's Princen Volk noch acht-en-dertig Vendels, en de Standaard van *Mondragon* veroverd, welke alle in de groote Zaal, op 't Hof in den *Haage*, wierden ten toon gehangen. Deeze nederlaag ontzette den *Aardshertog Albertus* te byter, die by na 't verlies onherstellyk aan zag, want zyn geldmiddelen waaren genoegzaam ten einde, zoo dat hy, genoodzaakt was, al zyn klynoodien, Gout en Silverwerk te verpanden. Den Koning *Philips*, overweegende de vermeerdering van magt, en d'aangroey der Steeden van zyne Vyanden, bewoog den *Kyzer*, nevens de *Duytsche* Ryksvorsten, en de Koning van *Denemarken*, ja die van *Polen* zelfs, om *Vrankryk*, *Engelandt* en de Vereenigde Staaten tot Vreede aan te porren, doch te vergeefs. Ondertusschen had *Fernandes Tellio Portocarrero*, Overste onder de *Spagniaards*, den $\frac{1}{11}$ *Maart*, *Amiens* in *Piccardyen* overvallen, en ingenoomen, 't geen den Koning *Hendrik* de IV. hoorende, aanstonds deed Belegeren, 't welk duurde tot den 25 *September*, wanneer hy die Stadt wederom onder zyn gehoorzaamheid bragt, Wyders zogt de *Graave Frederik* van den *Berge*, met zyn *Spagniaards* een aanslag op *Steenwyk*, en van d'andere kant Prins *Maurits*, op *Venloo* te doen, doch wederzyds vrugteloos. Deeze misslag deed zyn *Excellentie*, noch de Staaten de moed niet verliezen, maar hy trok in de Maand *July*, aan d'Oost-

d'Oostzyde der *Maaze*, stark zynde zeeve duyzend man te Voet, twaalf honderd Paarden en veertig Kartouwen: hebbende zyn Broeder *Frederik Hendrik*, uyt de hooge Schoole van *Lyden*, voor d'eerste togt mede genomen, die noch maar 14 Jaaren oud was. Dit had *Maurits*, zoo wel bestooken, dat de *Cardinaal* onmoogelyk konde gissen waar hy 't oog op had. Met dit inzigt Belegerde den Prins *Rhynberk*, om meester van de Rhynstroom te zyn, en de Vyand de pas af te snyden; als ook om d'overgebleeve Steden, in dat *Graafschap*, en 't *Twente* te konnen ontsette, 't geen hem wierd over gegeeven, gelyk zyn *Excellentie*, al voorens, het Steedeken, *Alpen* genaamt, met het Kasteel, den 10 *Augusti* had gewonnen. Hy aldus, aangemoedigd trok met zyn Leeger, heen en weer, om den Vyand op te zoeken, en slag te leeveren, vervorderende onderwyle daar op zyne onderneeming, kreeg hy den 2 *September Meurs*, den 28 der zelver Maand de Stadt *Grol*, den 12 *Octtober Breevoort*, den 18 *Enschede*, den 21 *Othmarsum*, den 23 *Oldenzeel*, den 12 *November Lingen*, en noch eenige andere Plaatzen van minder aan geleegentheid. In deeze tusschen tyd waaren de Scheepen, onder den voorgemelden *Admiraal*, *Cornelis Houtman*, wederom uyt *d'Oost-Indien* gekomen, die aan de belang hebbende Koopluyden omstandig vertoonde, hoe voordeelig met de *Iavaanen*, en andere was te handelen, hebbende voor een tinne Leepel een Os, en alles naar gelykmatigheid tegen groote waarde geruyld; zoo dat men, dit Jaar, wederom een Vloot uyt zond, om Peper en andere fyne kruyden te haalen, 't welk een begin was van die gewigtige Koophandel; het geen der Inwoonderen vreugde, gevoegd by deeze groote overwinning, deed vermeerderen. De *Hollanders* in al deeze voorspoed moedig zynde, hadden met *Engelandt* ook aan gespannen, om de *Spaanschen*, dit Jaar wederom ter Zee te bevegten; ten welk een einde, de Koningin *Elizabeth*, sestien van haar kloekste Scheepen, en de *Hollanders* twintig uytrusten, onder de Heer van *Warmondt*: daar onder begreepen waaren noch sestig andere van klynder maaksel, nevens veel Veldstukken, en ses duyzend bezoldelingen, onder 't bevel van de *Graave* van *Essex*; die, door harde stormen, geweldig veel moeste lyde, doch bemagtigden eindelyk drie kostelyke gelaade Scheepen van de *Spaansche* Vloot, waar over veel tweespalt rees, dewyl de *Engelsche Admiraal Rawleyg*, hen een gerooft Schip had

Maurits wint Alpen Rhynberk, Meurs, Grol, Breevoort, Othmarsum, Oldenzeel, Lingen en veel andere Plaatzen.

De Scheepen onder d'Admiraal Cornelis Houtman wederom met goede tyding in 't Land.

Geest. grooté vreugd onder d'Ingezeetenen die d'eerste speceryen haalen.

Engelsche en Hollandsche toerusting ter Zee.

Die drie Scheepen des Vyands dermeeste-ren.

had ontweldigd, doch den buyt konde ver na de kosten niet goet maaken. Maar 't verlies was zoo groot niet, als dat der *Spagniaards*, die onder hunne Zeevoogd *Padilia*, een Vloot van honderd en agt Scheepen, en acht duyzend bezoldelingen in Zee hadden gezonden, om *Engelandt* te benauwen, die, door vreeselyke stormen uyt den Noorden, drie Galjoenen, ses andere Scheepen, en een meenigte van Menschen en geld in Zee verlooren, waar over *Padilia*, in *Spagnien*, van onvoorzigtigheid beschuldigt, wierd afgedankt. Niet tegenstaande deeze tegenstreevingen besloot, *Philippus*, nu het Huwelyk van *d'Infante Isabella Clara Eugenia*, met de *Aardshertog*, *Cardinaal Albertus*, te voltrekken, geevende haar, boven de *Nederlandsche Provintien*, noch de Landen van *Charlois*, en 't *Hertogdom Bourgonien*, ten Huwelyk, ten welk een einde den Paus *Clemens* d'achste, *Albertus* ontslaat, van zyn *Cardinaals* en 't *Aardsbisdom Toledo* waardigheid. Prins *Maurits*, in *Hollandt* komende, wierd met veel teekenen van vreugde ontfangen, en de zyne wierd vermeerderd door 't Huwelyk van zyn halve Suster *Charlotte Brabantina*, met de *Hertog* van *Tremouille*, doch vond onder de Roozen noch eenige Doornen, dewyl zyn Súster *Emelia*, haar hymelyk had verbonden aan den verdreeven *Don Emanuel*, Zoon van *Don Anthonio*, geweeze Koning van *Portugál*; eensdeels om de verscheidenheid van Godsdienst, en ten andere om dat het een arm Prins was, daar zyn Suster ook weinig of niet by bragt. Niet tegenstaande dat den Koning van *Spagnien*, dit Jaar, by de vereenigde Staaten Vreede had zoeken te krygen, werkten hy nochmaals by *Vrankryk*, om Koning *Hendrik*, op groote beloften, te beweegen. Ook waaren veel zyner Raaden van gevoelen, dat hy, daar na, de Staaten der verbonde *Nederlanden*, ook op zyn hand moest zoeken te krygen, om gelegentheid te hebben, van tegens de Koningin van *Engelandt* zyn doodelyken haat uyt te braaken. Die dit bewerken zouden, waaren *Alexander de Medicis*, 's Pausen Gezant, en *Bonaventuur Calatagironi*, Generaal der Minnebroederen, die met *Vrankryk*, by voorraad wilden beginnen, 't geen Koning *Hendrik*, aan *Elizabeth*, en de vereenigde Staaten te kennen gaf, waar over de Koningin haar ten uyterste t'onvreede toonde, en *Vrankryk*, heel tot Vreede genegen zynde, door alle middelen daar van af zogt

Toerusting van Philips ter Zee die groote schade leit.

Philippus besluit 't Huwelyk van zyn Dochter d'Infante met den Cardinaal Albertus.

Ten welk een einde de Clemens d'VIII. hem van de Cardinaals waardigheid ontslaat.

Prins Maurits onvergenoegen over 't Huwelyk van zyn Suster met de Prins van Portugal.

Philips zoekt Vrankryk tot Vreede op groote beloften.

Ook Hollandt om wraak op Engelandt te neemen.

Vrankryk geeft daar kennis van aan de Koningin en de Staaten.

zogt te trekken. Middelerwyl was in de *Spaansche Nederlanden*, noch een wortel van *Albaas* grouwzaame wreetheden, tegens d'Onroomsche over gebleven, door 't in d'aarde delven van *Anna van den Hoove*. Onder de *Spagniaards* geraakte, zeedert dat ze uyt het Veld waaren getrokken, groote Muytery, door dien ze niet betaald wierden, roovende en brandende de gantsche Winter door tot *Gelder*, *Wachtendonk*, *Kalis*, *Kameryk*, *Ardres*, *Chapelle*, *Chastelet*, *Lier*, *Dourlans*, *Sluys* en 't *Sas van Gendt*, sluytende *d'Aardshertog* zelfs buyten *Venloo*. Zoo dat *Albertus*, de handen vol werk hebbende, zich, tot aan 't Voorjaar toe, met alle vonden behulp om *Bergen op den Soom*, *Thoole* en *Geertruydenberg*, met verraad te winnen, doch vrugteloos, dewyl de handdadigen wierden agterhaald, en 't met de dood moesten boeten. *Maurits*, met zulk een groote overwinning in *Hollandt*, en *Graaf Willem* in *Vrieslandt* komende, wierden met groote vereeringen van den Staat beschonken, echter wierd den Prins tot *Lyden*, door eenen *Pieter Pan*, die van de *Jesuiten* omgekogt was, gedrygt te vermoorden.

Anna van den Hoove in d'aard gedolven om dat zy Onroomsch was.

Muytery der Spagniaarden.

Albertus zoekt veel Steden door verraat te winnen.

Niet tegenstaande de groote zorg, die de Vereenigde Staaten, in de beginne van de Jaare 1598 droegen, in 't opregte van eenige nieuwe Vendels Krygsknegten, welke Hooggemelde Heeren betaalden, uyt d'inkomsten der Steden, in de laasten Herfst, gewonnen, zoo zyn by na nooit de zaaken meer tegens hoop uytgevallen als in de volgende Veldtogt. Deeze nam haar begin met een aanslag op *Woude*, welk Plaatsje 't Staate Krygsvolk, van *Bergen op den Zoom*, zogten te vermeesteren, doch 't ontbrak den Overste aan moed en Krygs beleid. *Hollandt*, genoot niet te min, in dit Jaar, een der gevoeligste voordeelen, strekkende tot haar grootste welvaard, dewyl *d'Engelschen* met de *Hoogduytschen*, wegens de voorregten twistende waaren, en malkanderen de Landen ontzeide, vlugten de wederzydse Ingezeetenen naar *Middelburg*. Haar Ed: Groot Mog: de yverigste aanqueekers der Ingezeetenens welvaard, bedienden zich van deeze onheilen, lokkende de Vlugtelingen naar *Haarlem* en *Leyden*, by die der *Vlaamingen*, om nevens hen de Wolweveryen te handhaavenen. Ook waaren uyt *Portugaal*, veel Jooden, om hunne Godsdienst, verdreeven, die zich in *Amsterdam* ter neer zetten, en vrye oeffening wierd belooft, het welk zich zoo ver heeft uyt gespreid, dat het een der voornaamste gronde van *Hollands*

Vergeeffe aanslag op Woude.

Hollandt geniet veel voordeelen uyt de Vlugtelingen.

Krygt 150 Schepen met Koorn die zy met groote winst vertierd.

Nieuwe Koophandel in Egipten Syrien enz.

grootwording is geweest. Daar by gevoegd d'aankomst van honderd en vyftig Scheepen met Koorn, die zy, zonder de mart te verswakken, wyd en zyd wisten te vertieren, als ook 't zenden van eenige Scheepen naar *Constantinopelen*, *Syrien*, *Egipten* en d'Eylanden van *d'Archipel*, onder 't gely en de naam van de *Franschen* en *Engelschen*, schoon den Grooten Heer, die van *Hollandt*, vry gely brieven vergund had. Noch zonden zy wel tachtig Scheepen naar 't goudryk *Etiophien*, andere naar *Indiën* ende *Molucken*, 't welk, voor zoo ver als 't een begin was, redelyk zoude hebben gelukt, hadden de *Duynkerkers* de *Hollanders*, zoo veel afbreuk ter Zee, niet gedaan; het welk de Koopluyden tot klagen porden, als, daar door, voornamelyk afsnydende, de Haringvangst, en by gevolge de senuw van 't Land: zeggende, hoe 't mogelyk was, dat men met zoo veel Oorlog-Schepen en Convoy gelden den Vyand geen afbreuk deed; dat de Capitainschappen ter Zee met gonst, en niet naar de bequaamheid wierde vergeeven; dat in d'Admiraliteiten luyden zaaten, die de Zeevaart niet verstonden, noch behartigden, als daar by niet te verliezen hebbende, enz: al het welk op d'onvoorzigtigheid van de Prins en d'Algemeine Staaten zag. Den Koning van *Spagnien*, voortvaarende in zyn yver, om Vreede, met *Vrankryk*, te maaken, had reeds een ontwerp op gesteld en de wederzydsche punten waaren van gering verschil, 't welk de Staaten der Vereenigde *Nederlanden* ter ooren komende, een aanzienlyk Gezantschap aan *Hendrik* de IV. deed zenden, 't welk bekleed wierd door *Justinus* van *Nassauw*, *Admiraal* van *Zeelandt*, en den Heer *Johan* van *Oldenbarneveldt*, een Man (zegt *Grotius*) *doorweekt in de kennisse van de Republyk zyns Vaderlands*, om den Koning tot het volvoeren der Oorlog aan te maanen. Met dit zelfde inzigt zonden Hooggemelde Heeren ook een Gezantschap aan de Koningin van *Engelandt*, waar toe vekozen wierd den *Admiraal* Heer van *Warmondt*, *Hottinga* uyt *Vrieslandt* en *van der Werke* uyt *Zeelandt*. In *Vrankryk*, voerde den Heer van *Oldenbarneveldt* het woord, met een korte doch scharpzinnige reede, vertoonende de Koning zyn waare belang, belovende zyn *Majesteit* hulp van geld en Krygsbenden, en bragt alles by wat tot beweegreedenen konde dienen, doch vrugteloos, dewyl *Hendrik*, openhertig verklaarde, dat hy gedwongen wierd Vreede te maaken, en niet naar trage hulpmiddelen konde wag-

Spagnien zoekt Vreede met Vrankryk.

Daar de Staaten Justinus van Nassauw en Oldenbarneveld over in Gezantschap aan Hendrik de IV. zenden.

Warmondt, Hottinga en van der Werke ook naar Engelandt.

Oldenbarnevelds reeden vrugteloos.

Hendrik bedankt de Gezanten.

wagten, of zag een gedeelte van zyn Ryk verlooren: dankende de Gezanten voor hunne gunstige aanbiedingen, daar *Olden barneveldt* op verzogt, by aldien zyn Majesteit met *Spagnien* de Vreede trof, dat hy doch d'oude vriendschap, met de *Hollanders*, geliefde t'onderhouden, 't geen den Koning beloofde, zeggende, *dat, en hunne vriendschap aan hem beklyven, en zy de vrugten der zynen genieten zouden.* Zoo dat door den voorschreve Gezant *van nu af wierd uyt de weg genoomen, al 't geen den onderlingen handel der Volken gewoon is te beroeren, en hoe veel deeze bezending te weeg gebragt heeft, is door de nuttigheid der volgende tyden gebleeken, dewyl den Koning, niet min gezet op geld te spaaren, als by een te vergaderen, zoo veel tot handhaving der* Vryheidt *heeft gedaan, als naauwlyks d'oude Koningen uytrykten aan de Volken, welker* Vryheidt *ze ondermynen.* Zyn eerste mildadigheid betoonde hy in 't geeven van twee honderd en veertig duyzend guldens, die, in de gevolge, tot bescherming der Staaten VRYHEIDT Jaarlyks is vermeerderd; en om des Konings vriendschap aan te queeken, wierd daar in plaats van den Overlede *Levyn Kalvaard*, *Francois Aartsens* gelaaten, wiens Vader *Kornelis*, *Griffier* van d'Algemeene Staaten, was. *Nauffauw* en *Oldenbarneveldt*, hunne zaaken verrigt hebbende, trokken uyt *Vrankryk* naar *Engelandt*, beweegende de Koningin, met belofte van de geleende som by brokken te betaalen, tot agtervolging der Oorlog, daar *Oldenbarneveldt*, den Staat, ook een der aller aanmerkelykste diensten mêe deed; dit geschiede onderwyle dat de Vreede met *Spagnien* en *Vrankryk*, te *Vervins*, wierd gesloten, waar op *Elizabeth*, den Staat wederom vrugteloos tot Vreeden aan drong, doch haar Hoog Mog: konde niet ontgaan van een naauwer Verbond met haar Majesteit aan te gaan, onder welk een handeling de wederzydze Gezanten hevig in woorden geraakten, over 't geleend geld, 't welk de Koningin, de Staaten duur in rekening bragt: doch eindelyk wierd beslooten, *dat de Vereenigde Staaten een schriftelijke verbintenis van agt Milioenen guldens zoude teekenen, waar van de helft met drie maal honderd duyzend guldens Iaarlyks, zoo lang den Oorlog duurde zoude betaald worden, en als die ten eynde was, en 'er noch iets te kort quam, zoude men twintigmaal honderd duyzend guldens op brengen. Over d'ander helft en 't wederleveren der Steden, zoude men zich, wanneer 'er gelegentheid tot Vreede gegeeven wierd, min-*

Zyn belofte aan Oldenbarneveldt.

Tot groot nut der Vereenigde Provintien.

Geeft 240000 guldens aan de Vereenigde Staten 't geen in de gevolge van Jaaren is vermeerderd.

Aartsens door de dood van Kalvaard in Vrankryk gelaaten.

Nassauw en Oldenbarneveld uyt Vrankryk in Engelandt.

Vrede met Spagnien en Vrankryk tot Vervin gesloten.

Engelandt verzoekt de Staaten ook tot Vrede.

Waar over zy misnoegt.

Eindelyk door een schult bekentenis der Staaten verdween

minnelyk verdragen, daar en tusschen zoude de verpande Steden elf honderd vijftig Engelsche *Krygsknegten tot bezetting hebben, die de Staaten, alle drie Maanden vyf duyzend en een honderd guldens zouden toe tellen, als ook, dat haar Majesteit een Raadsheer van haarent wege in de Raadt van Staate zoude zetten, nevens de* Hollanders *bystand van dertig of veertig Scheepen en 't Leger met vijf duyzend Voetknegten en vijf honderd Paarden versterken, by aldien zy zulks, tegens de* Spagniaards, *nodig hadden*, met deeze en noch eenige andere geringe voorwaardens zoude men malkander quyt schelden.

Philips draagt de Nederlanden aan zyn Dochter over.

Daar op volgde, in de *Spaansche Nederlanden*, groote vreugd, door d'overdragt, die den Koning *Philips*, wegens 't Huwelyks goed van zyn Dochter deed. Zoo haast was dit niet geschied, of d'*Infante* verzogt haar Bruydegom *Albertus*, door een Brief, dat hy 't bezit der Landen geliefde, uyt haar naam aan te neemen, en den Eed daar toe behoorende te doen, 't welk geschiede, doch dit was tegens de wetten, dewyl de Perzoon, aan wien de heerschappy op gedragen word, daar tegenwoordig moest zyn, zoo dat hy d'Algemeine Staaten niet volkomen deed vergaderen, uyt vrese van tegenstreevers te mogen ontmoeten: uyt welk een reede hy ook om *Brussel*, zyn verblyf Stadt, tien duyzend Voetknegten en twee duyzend Paarden had doen leggen. Zoo haast dit gedaan was, maakten hy 't zelve aan de Staaten der Vereenigde *Nederlanden* bekend, en hoe zyn genegentheid tot Vreede strekte, 't geen den Prins *Philips* van *Oragnien*, *Aarschot* en *Havrech*, ook aan Prins *Maurits* deeden, doch vrugteloos, dewyl ze, uyt d'onderschepte Brieven, de loosheid des Konings te verstaan quamen, waar na, den *Aartshertog* zyn rys, naar *Spagnien*, voort zette, laatende zyn Broeder, den *Cardinaal Andreas*, zoo lang tot Landvoogd over de *Nederlanden*, en *Mendoza* tot Opper Veldheer. Onder zyn gevolg, dat uytmuntend pragtig was, bevond zich Prins *Philips* van *Oragnien*, nevens veel groote Heeren en Vrouwen. Deezen, nam zyn rys door zyn Prinsdom van *Oragnien*, 't geen hem, naar zoo veel Jaaren verstek, nu wederom wierd over geleeverd, en *Albertus*, nam de regte weg naar *Praag*, om aan den *Kyzer*, zyn Broeder, de waardigheid van Roomsch Koning, als de naaste zynde, te verzoeken, wanneer hy, door een boode wierd onderhaald, die hem de dood des Koning *Philips*, zyn aanstaande Schoon-Vader, bekend maak-

En die wederom aan haar Bruydegom Albertus.

Die den Eedt uyt haar naam onwettelyk doet.

Zyn genegentheid tot Vreede.

Waar over Philips van Oragnien, Aarschot en Havrech aan Prins Mauritz schryven.

Albertus ryst naar Spagnien laat het Landbestier aan zyn Broeder den Cardinaal Andreas.

Prins Philips van Oragnien ryst met hem.

Dood des Koning Philips van Spagnien.

maakten. Dit deed hem zyn rys verhaaften, en nam de weg door *Italien*, daar hy op de bodem van *Venetie*, *Margareta*, zyn Nicht, en Bruyd van den jongen Koning *Philippus* de III. ontmoeten, die te zaamen tot *Ferrare* voort trokken, alwaar den Paus, *Clemens* d'agfte, den Koning met *Margareta*, en *d'Aartsher-tog* met *d'Infante*, door Gevolmagtigde der afweezenden, Trouwden, van waar hy, door *Mantua*, naar *Spagnien* rysden. In deeze tusfchentyd was *Mendoza*, met een machtig heir in 't Land van *Cleef* gevallen, neemende het Stedetjen *Orsoy* met geweld in, daar hy een Priefter en Beul met veel ftroppen in de hand voor hem liet in trekken: Daar na bemagtigde hy *Burik*, brandende de Poort op, en plunderde de Stadt. Prins *Mauritz*, trok, op dit gerugt, met een fwak Leger hem te gemoed, hebbende omtrent maar vyf duyzend Voetknegten, en vyftien honderd Paarden, daar hy, *Rhynberk*, *Grol*, *Breevoort*, *Doesburg* en meer andere Steden mede verfterkt, en die Plaatzen van nootdruft bezorgd had. Daar en tegen doet *Mendoza*, door eenig Volk, naar 't Kafteel van den *Graaf Ulrick* van *Valkenftein* zenden, om 't zelve t'overweldigen, fchoon hy, van den *Spaanfchen* Veld-Overften, *Sauve Guarde* had bekomen. Deezen *Graaf* had honderd bezoldelingen, en anderhalf honderd Boeren by hem, die zich manhaftig weerden, doch eindelyk genootzaakt zynde tot overgaaf, bedong den *Graaf*, voor hem ende zynen, verzeekering van lyf en goed, mits af trekkende zonder geweer. Niet tegenftaande deeze beloften, wierden ze te zamen vermoord, en hunne goederen geroofd. De *Graaf* zelfs, wierd weinig dagen daar na, eerft van twee *Spagniaards* verradelings vermoord, en daar na tot afch verbrand. Deeze grouweldaad hitften de gemoederen der Vereenigde *Nederlanders*, noch meer tegen *Mendoza* op, die *Alphen* en *Meurs* in nam, perfende die van *Wezel* honderd duyzend Ryksdaalders af, waar door *Rees* en *Emmerik*, hem de Poorten opende, en hy *Eyffelburg* en *Deutekom*, nevens verfcheide *Cleeffche* en *Munfterfche* Steeden vermeefterden. Doch, Prins *Maurits*, by *Doesburg* leggende, trok, in 't laaft van *November*, voor *Emmerik*, daar hy de *Spagniaards* verjoeg, en die Stadt, nevens *Evenaar*, op zich zelfs heeft gelaaten, bergende, in *Arnhem*, veel voorraad van Oorlog voor 't volgende Jaar, en fchoon zyn *Excellentie* den toegang in *Weftphaalen*, aan de Vyanden floot, lie-

Albertus ontmoet Margareta, Bruyd van den jongen Koning Philips de III.

Die yder in 't byzonder te Ferrara door den Paus worden getrouwd.

Mendoza neemt Orsoy in.

Prins Maurits te Veld en verfterkt eenige Steden.

Mendoza dnet de Graaf van Valkenfteins Kafteel in neemen fchoon hy Sauve Guarde had.

Laat hem vermoorde en tot afch verbranden.

Neemt Alphen en Meurs in.

Perft die van Weezel 100000 Ryksdaalders af.

Krygt Rees, Emmerick, Yffelburg en Deutekom.

lieten zy niet na, om in *Duyts* en 't *Cleefs-Land*, zoo grouwelyk met Moorden en branden te leeven, als nooit was gehoord; waar door de *Hertogin Sybilla* van *Cleef*, meenigmaal, de nabuurige Mogentheeden, om hulp verzogt tegens dit geweld, en dat van *Mendoza* zelfs, dewyl hy, in de beginne van de Jaare 1599. haar Land ten uyterste benadeelde.

De gansche Wintertyd duurde de beraadslagingen over deeze wreetheid in *Duytschland* bedreve, alwaar den *Cardinaal Andreas* zyne Gezanten zond, om het regt van 's Konings Oorlog te voeren, aan de Vorsten des Ryks te vertoonen, 't geen de Vereenigde Staaten, van hunne zyde, ook met goed recht deeden: ook verzogten de Staaten, om met die Vorsten t'zamen de Veldtogt tegens de *Spagniaard* te doen, 't geen zy weigerden, en afgezonderd wilden uytvoeren. Terwyl neemt *Mendoza*, in *February*, *Kalkar* en *Gog* in, trekkende van daar naar *Emmerik*, welke Stadt hy overrompelden. Noch zogt hy *Schenkeschans* te Belegeren, 't welk hem Prins *Maurits*, door zyn geswintheid, beletten. Kort daar na valt 's Konings Leger, met alle geweld, in de *Bommelerswaardt*, daar 't, door 't Staaten Volk, wierd gestuyt, zoo dat het van den Rhynkant af zakten, daar zyn *Excellentie* een waakend oog op was houdende, krygende, nu als dan, eenige aanzienlyke gevangens. Na dat de Prins 't Slot *Lobitz* in genomen had, zond hy een gedeelte zyner Benden naar de *Betuw*, blyvende zelfs wederom in de *Gelderschenweerd* leggen, en versterkten *'s Graavenweerdt*, van waar hy met het grof geschut veel van de Vyanden trof. Van d'andere kant viel den Vyand nochmaals in de *Bommelweerdt*, zoo dat *Maurits* nodig dagt, zelfs in Perzoon in de Stadt *Bommel* te trekken, en den Burger, zoo veel als 't mooglyk was, tegen de *Spagniaards* aan te moedigen, die de zelve Stadt Belegerd hadden. Hier door toonde zy hunne Manhaftigheid, dodende omtrent twee duyzend Vyanden, daar zyn *Excellentie*, die Stadt door redden, 't geen hy zo wel niet aan de Schans *Crevecœur*, en 't Huys te Heel konde doen, die de *Spagniaards*, zonder veel verdadiging, in naamen. Tegen al dit geweld beraamden de Staaten der Vereenigde *Provintien*, alle moogelyke middelen, zoo met geld te bezorgen, als nieuw Krygsbenden te werven, by welk een gelegentheid Hooggemelde Heeren d'eerste rys *Switzers* in hunne dienst naamen, laatende *la Noüe*, ook

Mendoza neemt Kalkar en Gog in en overrompeld Emmerik.

Maurits blyft in de Gelderscheawaard leggen.

De Spagniaards vallen in de Bommelerwaard.

De Prins moedigd die van Bommel aan tegen de Spaansche Belegeraars.

Die van de Stadt dooden omtrent 2000 Vyanden.

Crevecœur en 't Huys te Heel aan den Vyand over.

De Vereenigde Staaten werven in Vrankryk en Switzerland.

ook in *Vrankryk*, een Regiment van twee duyzend *Franschen* liggen. Ondertusschen bezorgde Prins *Maurits*, 't Eylandt *Voorne*, beschansende 't zelve door nieuwe werken, wanneer *Mendoza* zogt over de *Waal* te trekken, 't geen *Graaf Ernst* hem betwiste. Hier na maakt zyn *Excellentie* ook eenige sterktens met Paalwerk, halve maans wyze, aan het Dorp *Harwaarden*, dat den Vyand meende te verhinderen, doch wierd, met verlies van seven honderd man, van daar geslagen. Den *Spagniaards* maakte van hunne kant ook een sterkten, noemende de zelve, naar den *Cardinaal*, *Andries*, van waar *Labourlotte* was getrokken, met gedagten, om *Workum* t'overrompelen. Dit waaren al de uytwerkingen van dien Soomer, tusschen de *Spagniaards* en de Verbondene *Nederlanders*. Maar de *Duytschers* quamen noch te Veld, onder 't beleid van den *Graave* van der *Lippe*, die de Schans voor *Rhynberk* in nam, trekkende van daar naar *Rees*, om die Plaats te Belegeren, doch, ze moesten schandelyk op breeken. *Graaf Willem* van *Nassauw*, had in *Augusti* beter geluk, met het in neemen van *Deutekom*, in welk een zelfden Maand, *d'Aards-hertog Albertus*, met zyn nieuwe Gemalin *d'Infante Isabella*, wederom, uyt *Spagnien*, in *Brussel* quam, wordende, weinig dagen daar na, heel pragtig gehuldigd, die, korts daar aan, een Plakkaat uyt deed gaan, op de naam van *Izabella*, waar in hy de Koopmanschap met de *Nederlanders* verbood, daar zyne Onderzaaten veel nadeel by leeden. Dit lieten de Heeren Staaten van *Hollandt*, nevens hunne Bondgenooten, niet ongestraft, maar deeden, van hun zyde, ook een Plakkaat opstellen, daar Hooggemelde Heeren de bloeddorstigheid van *Albertus*, in *Duytschlandt* en elders gepleegd, op het breedst aan toonden; verbiedende, daar by, van den Vyand geen Levensmiddelen te mogen toe voeren, op swaare straf. Daarenboven hadden de zelve, reeds te vooren, een Vloot van drie-en-seventig Scheepen, bemand met agt duyzend koppen, uyt gerust, onder 't belyd van den Edelen Heer *Pieter* van der *Does*, een Man, die, niet tegenstaande zyne Adelyke Geboorte, van de geringste Scheepdienst tot het hoog bewind was opgeklommen, met last, om de *Spaansche* Vloot op te zoeken, en die te vernielen, dewyl men de Vyand geen grooter schaade als aan Masten en Touwerk konde doen, als noodzaakelyk gedwongen zynde, die uyt *Hollandt*, te

Mauritz versterkt 't Eyland Voorne.

Daar den Vyand dapper word af geslagen.

De Spagniaards maaken 't Fort Andries.

Labourlotte vergeefse aanslag op Workum.

De Duytschers neemen een Schans by Rhynberk in.

't Geen hen by Rees mislukt.

Willem van Nassauw neemt Deutekom.

Albertus met zyn Gemalin Izabella wederom in de Spaansche Nederlanden.

Verbied de handel met de Vereenigde Nederlanders.

Daarentegen verbieden de Vereenigde Staaten geen Levensmiddelen aan den Vyand te zenden.

Die een Vloot uyt rusten van 73 Schepen bemandt met 8000

te haalen, als ook om *d'Amirikaansche* Scheepen aan te klampen, en te rooven. Dit gaf een groote verslagenthcid op al de *Spaansche* Kusten. Den *Admiraal* van der *Does*, zetten zyn kours naar de *Corunna*, daar des Vyands Vloot leide, doch den Zeevoogd der *Spagniaarden*, dorst niet uyt komen, maar schuylde met zyn Scheepen onder 't Kasteel, zoo dat van der *Does*, genootzaakt was, van daar na de *Tagus* te zylen, met gedagten om *Lissabon* t'overweldigen, 't welk hy ook niet dorst onderneemen, ziende zyn Volk meer op roof als Oorlog af geregt, en dat de groote Plaatzen genoegzaam tegens een inval voorzien waaren, zoo dat hy besloot, om aan de *Cannarische* Eylanden zyn voorneemen te volbrengen, daar hy, tot onder 't Kasteel naderde, veroverende twee *Spaansche* Scheepen, en schoot 'er een in de grond. Daar na sprong den *Admiraal* van der *Does*, zelfs 't eerst in 't Waater, om de maats voor te gaan, krygende daar drie wonden, doch wierd Meester van *Allagona*, nevens des zelfs Kasteelen en geschut, maar ziende, dat hy 't, door de hette en 't afmatte zyns Volks, daar niet konden houden, deed de Stadt en sterktens in de brand steeken. Byna 't zelve voerde hy tot *Gomora* uyt, en bemerkende, dat hy, zoo veel Volk niet nodig had, om zyn beveelens te volbrengen, zond de helft van zyn magt wederom naar *Nederlandt*, en besloot, om zelfs met zyn Schepen naar *Brasil* te zylen, 't geen de *Portugees* toe quam, om hout en Suyker te haalen, komende aldus aan 't Eyland Sant *Thomé* om vervarzing voor de Vloot te zoeken. Aan Land gekomen zynde, vond hy geen wederstand, en trok naar de Stadt *Pavoasa*, die hy, naar een weinig gevegts, plunderde, plantende zyn geschut voor 't Kasteel, dat, naar een uytval, hem ook wierd op gegeeven, doch de Eylanders, daar uyt getrokken zynde, staaken de Stadt, die nu de Staaten toe quam, in de brand, 't welk van der *Does* ziende, de vlam door Landen en Hoeven deed verspreiden. Maar 't swaarste ongeval, was, dat door de quaade lugt als ook door 't eeten van *Indische* Nooten en Suyker, een besmettelyke ziekten onder 't Volk van de Vloot quam, die den *Admiraal* van der *Does*, zynde een swaarlyvig Man, zelfs aan tasten, en hem in twee dagen, nevens den *Lt. Admiraal Storm*, weg rukte; zo dat men, na dat het geschut en den roof Scheep gebragt was, wederom naar 't Vaderland zeylden. De besmettelyk ziekten volg

koppen onder Pieter van der Does om de Spaansche Vloot en Steeden te rooven en te vernieten.

't Welk in Spagnien groote opschudding geeft.

Hy komt in de Corunna.

En van daar voor Lissebon doch vrugteloos.

Komt in de Canarien daar hy 2 Spaansche Schepen verovert en een in de grond schiet.

Zyn Dapperheid, doch word gewond

Hy krygt de Stadt Allagona met 't Kasteel en Geschut.

Vaart naar Brasil om Hout en Suyker te haalen.

Plunderd St. Thomé en Pavaosa.

Krygt een besmettelyke ziekte onder zijn Volk.

Daar hy zelfs van sterft.

volgde hen egter, zoo dat 'er, in vyftien dagen, over de vyf duyzend doode lyken in Zee zyn geworpen, desgelyks deed de scheurbuyk ook veel quaad, zoo haast zy onder de koude Landen quaamen, werdende van al de *Capitains* 'er maar twee gezond bevonden. Eindelyk quaamen de swakste in *Engelandt* en d'andere in *Hollandt* aan, daar den *Spagniaard* van 't eene Meester wierd, en een ander Schip was verlaaten, by gebrek van Manschap. Daarentegen was *Spinola* met ses Galyen, ten dienst van den Koning van *Spagnien*, in de *Nederlanden*, voor *Sluys* gekomen, die zoo wel wierden ontfangen, dat men, door 't geschut der Vereenigde Staaten, dezelve, ses uuren naar malkander, heel vinnig beschoot, zoo dat ze alle in onmagt geraakte. Deeze vreugd verdween schielyk, door dien de Koningin *Elizabeth*, de Vereenigde Staaten tot Vreede aan maanden, en te kennen gaf, dat zy onmoogelyk d'Oorlog langer konde voeren, door dien *Philippus* haar voorwaardens aan bood, die zy, daar na, onmogelyk zoude konne verkrygen, het geen den Koning van *Spagnien*, ook in *Duytschlandt* had gezogt, doch was geheel en al af geweezen.

En met hem 5000 Man.

De Vloot komt onder Lt. Admiraal Storm in Hollandt.

Spinola met ses Galyen geslagen.

Elizabeth wil Vreede met Spagnien maaken.

De Staaten van *Hollandt*, egter geen moed noch kortdaate besluyten ontbreekende, bragten al by wat in hun magt was, om tydelyk geldmiddelen op te stellen, tegen 't Jaar van 1600, waar door zy 't hoofdgeld verdubbelde, zettende nog andere lasten daarenboven op, om vyf Millioenen by een te krygen, maar die van *Zeelandt*, lieten 't steeken, en *Vrieslandt*, onwillig zynde, twisten hier over. Zoo dat de Vereenigde *Nederlandsche* zaaken, in een slechten Staat geraakten, te meer, door dien de voorlede Veldtogt twaalf tonnen schats meer had gekost, als de brandschattingen konden op brengen. *d'Admiraliteit* was drie Millioenen ten agtere geraakt, en in *Zeelandt*, was het Scheeps Volk in ses-en-dertig Maanden geen soldy betaald, niet te min, trok den *Graaf Lodewyk* van *Nassauw*, kort naar Nieuwejaar, met een Leger, naar *Wachtendonk*, welke Stadt hy verraschender wyze den 23 *January* in nam, bekomende daar een groote buyt, 't geen de *Spagnaards* hem wilden betaald zetten, met het aantasten van *Venloo*, doch, wierden dapper af geslagen, werdende den aanvoerder *Louis* de *Villar*, daar zelfs dood geschooten. Ondertusschen dat Prins *Mauritz* vroeg te Veld trok, die *Crevecœur* en *St. An-*

Zorgvuldigheid der Staaten van Holland.

Slegten staat in de Vereenigde Nederlanden.

Lodewyk van Nassauw verrascht Wachtendonk.

Vrugteloose aanslag der Spanjaarden op Venloo daar den Veld-Heer Villar sneuveld.

Mauritz verrascht Crevecœur, en St. Andries.

St. Andries verraſten, geſchieden de berugte uytdaging van *Lekkerbeetjen*, een *Lieutenant* van *Grobendonk*, aan een *Franſch Capitain Briaute* gedaan, die yder met twintig man op de *Vugtſche Hyde*, by *'s Hertogenboſch*, wel gewapend verſcheenen, daar *Leckerbeetjen*, zyn Broeder en ſwager bleef, doch de kans keerde, en *Capitain la Pierre*, nevens vier andere, vlugten naar de *Spaanſche* toe, daar *Briauté* met zyn Neef, egter, 't gevegt, tot het laaſt toe, kloekmoedig ſtaande hield, en hunne Paarden verlooren hebbende, waaren zy genootzaakt, volgens Krygsgebruyk, zich over te geven, 't welk niet wierd gehouden, door dien *Grobbendonk*, hoorende dat zyn Volk de neêrlaag had, eenige bezoldelingen uyt *'s Hertogenboſch* zond, die *Briauté*, zyn Neef en drie gevangenen met koele bloede vermoorden. Noch was men tot *Boulogne* beezig, om de Vreede, tuſſchen *Engelandt* en *Albertus*, voort te zetten, daar de *Nederlandſche* Bondgenooten heel bang voor waaren, doch zy ſcheiden eindelyk, zonder iets daar in vervorderd te hebben, van malkanden. Omtrent ter zelver tyd drong *Zeeland* ſterk aan, dewyl nu voor de Landen over den *Rhyn* en *Hollandt*, goede zorg was gedragen, men *Ooſtende* en *Nieupoort*, onzetten, *Duynkerken* en *Sluys* in moeſt neemen, en dat men met die Steeden, ſtrekkende alleen tot ſchadelyke roofneſten, met den eerſte een aanvang behoorden te maaken, als ook om voortaan den Oorlog op 's Vyands bodem te voeren, ten welk einde Prins *Maurits*, honderd zeeven en-twintig Vendelen Voetknegten, en maar vyf-en-twintig Standaarden Ruyters, met grof geſchut en Krygsbehoeften, nevens acht honderd Schepen, naar *Walcheren* zond. Van daar quamen zy tot *Ooſtende*, welke Zee-Stadt aan de Vereenigde Staaten toe behoorde, doch was van den Vyand beſlooten gehouden. Onderwegen nam *Ernſt* van *Naſſauw*, de Schans *Philippine* en *Aſſeneden* in, al het welk de luyden, ten platten Lande, naar de Steeden deed vlugten, laatende de Dorpen ten roof der Prinsgezinden. Van daar trokken ze door de Dorpen *Ekelo*, *Maldegem* en *Male*, op de Stadt *Brugge* aan, zoekende d'Inwoonders dier Stadt, als ook van *Gendt*, door Brieven tot hun eerſt geſwoore Verbond aan te maanen, doch vrugteloos, zoo dat zyn *Excellentie* naar *Iabekke* trok, en vindende dat de Schanſen *Oudenborg*, *Plaſſendale*, *Snaarskerke* en *Bredene*, door 's Vyands Volk was verlaaten, deed hy, daar eeni-

De ſlag van Briauté en Lekkerbeetjen.

Boulogne Handelplaats van Vrede tuſſchen Engeland en Spagnien, vrugteloos.

Prins Mauritz trekt naar Ooſtende.

Ernſt van Naſſauw neemt Philippine en Aſſeneden in.

Zoekt Gent en Brugge door Brieven in 't Verbond te brengen, doch te vergeefs.

ge-

ge bezetting in leggen. De *Graaf* van *Solms*, trok met het derde gedeelte des Legers, van *Oostende*, naar de Schans *Albertus*, leggende naar *Nieupoort* toe, tusschen de Duynen, komende alzoo voor *Nieupoort* by den Prins, met het heele Leger, en maakten een begin van de Stadt te besluyten. Den *Aartshertog* rukten, op dit gerugt, al zyn Krygsmagt by een, hebbende omtrent tien duyzend Voetknegten, en sestien honderd Paarden, en begaf zich daar mede op weg, om den Prins slag te leeveren, 't welk *Maurits* Krygsknegten een groote vrees aan joeg, die d'ingenoomene Schansen verlieten, vallende de zelve alle in 's Vyands handen, en de bezettelingen wierden, tegen 't verdrag, vermoord. *Maurits*, zond *Graaf Ernst* met negentien Vendelen, vier Standaars Ruyters, nevens twee stukken geschut, om de brug by *Lessingen* in te neemen, doch te laat komende, wierd van den Vyand geslagen, daar hy agt honderd mannen verloor, zoo dooden als gevangenen. Dit gaf de Prins onderwyl gelegentheid om zyn Ruytery en de Legerwagens over te brengen, en op 't strand te plaatzen. Daar verscheen 's Morgens des Vyands Ruytery voor af, en weinig tyds daar na 't Voetvolk ook, waar op 't geschut hevig begon te speelen. *Mauritz*, die de hoogte der duynen tot zyn voordeel in genomen had, bragt eenige tyd door met zyn Volk te monsteren, en zag aldus den Vyand komen aan trekken. De *Spaansche* Bevelhebbers, daarentegen, moedigde 't Krygsvolk aan, zeggende niemand te zullen spaaren, als *Maurits* met zyn Broeder. De Prins deed, van zyn zyde, ook alles wat dienen konde, om 't Volk tegen de *Spagniaards* aan te hitzen, doch hy had graag gezien, dat zyn Broeder, *Frederik Hendrik*, zich te Scheep van daar had begeeven, om als de Prins in de slag quam te sneuvelen hy d'eer van zyn huys op konde houden, maar hy verzogt, met zyn *Excellentie* lot gemeen te zyn. Zoo dat *Maurits*, alles gereed hebbende, den slag begon, stellende twee stukken geschut (ses waaren 'er in alles) op de hoogte van een Duyn, en 's Vyands, die in 't getal van agt bestonden, wierden op strand neer geplaatst. Toen gaf zyn *Excellentie* bevel, van by hoope te vegten, en niet te gelyk, om malkander te konnen verpoozen, 't geen 's Vyands Voetvolk eerst te beurd viel, en daar na de Ruytery, daar 's Princen Volk haast de Zeegen op behaalde, doch de Voetknegten hielden 't wel drie uuren staande, zoo dat *Mauritz*, om een einde van de slag te maaken, zyn Ruytery weder op hen af zond, die

Berend Nieuwpoort.

Graaf Ernst geslagen en verliest 800 man.

De Legers trekken tegen malkander aan.

De berugte slag voor Nieuwpoort.

ze

ze op de vlugt dreef, en door 't geschut veel Lyken onder de Vyand maakten, waar na 't Voetvolk, als hebbende de Zon in d'oogen, en de wind tegen, die hen 't zant in 't gezigt deed stuyven, ook dapper op den Avond wierd aangetast en op de vlugt gejaagd, wiens Hoofden, *Sapena* en *Villars*, in 's Princen handen vielen, zoo dat den *Aardshertog*, ziende geen kans om daar te blyven, aftrok, hebbende Prins *Maurits* Volk, in deeze Zeegen, drie duyzend der Vyanden gedood, en van zyne kant telde men 'er duyzend, behalven 't voorgaande verlies van *Ernst*. Doch, de Prins quam met al hun geschut, en meer als honderd Vendels en Standaarden, nevens veel aanzienlyke gevangens, waar onder *Mendoza* zelfs, in *Oostende*, daar eenige afgezondenen der Staaten, met groote mismoedigheid, naar d'uytslag hadden gewagt, zoo dat den Prins, met alle vreugdetekens, wierd verwelkomd. Aanmerkens waardig is 't dat over drie honderd en twee Jaar, den zelfden Maand en dag, en op die zelfde plaats, *Kyzer Adolf* van *Nassauw*, van *Heetog Albertus* van *Oostenryk* wierd geslagen. *Maurits* was noch van gedagten, om zyn overwinning, met het beleg van *Nieupoort* te vervolgen, doch de reegen en wind beletten zulks, egter meende zyn *Excellentie*, de Schans *Izabella* onderweeg, t'overrompelen, daar 't hem mislukten, en niemand trof als den Oversten *Labourlotte*, die met een Kogel wierd doorschooten. Dus, ziende dat 'er niet meer te doen was, keerde de Prins van *Oostende* Scheep, naar *Hollandt*, daar hy met toejuyging van grooten en kleinen wierd in gehaald. Deeze slag veroorzaakten wederom een byeenkomst tot *Bergen op den Soom*, tusschen de Gezanten van *Albertus*, en de Gevolmagtigden der Vereenigde Staaten, om van Vrede te handelen, doch den Koning, willende de Staaten niet anders erkennen, dan de zynen, wierd zulks rond af geslagen, en Hooggemelde Heeren, schoon laat in 't Jaar, deeden een Galey tot *Dordrecht* bouwen, om *Spinola*, met de zyne, 't rooven te beletten, daar zy een Schip mede hernaamen, en, nevens eenige Sloepen, onder de Wal van *Antwerpen*, doorroeyden en bemagtigden een Schip van drie lage geschut, nevens noch zeeven kleinder; 't geen die van de Stadt, als zynde niet op hunne hoede, met schanden moesten aanzien.

Sapena en Villars gevangen.

De Spagniaard verlieft 3000 man en Maurits 1000.

Die al 't geschut neemt als ook honderd Vendels en Standaarden nevens veel gevangens der Spagniaarden.

Waar onder den Admirant en Oper Veld-Heer Mendoza.

Maurits wederom in Holland.

Vrugteloose byeenkomst der Vereenigde Staaten en Albertus, tot Geertruydenberg om Vreede te maken.

De Hollanders doen met een Galey groote winst.

De Staaten der Vereenigde *Nederlanden*, maakten, op hoop van

een korten Oorlog, met het Jaar 1601 groote berydselen tot d'aanstaande Veldtogt, zorgende boven al voor de Stadt *Oostende*, daar Prins *Maurits*, d'afgespoelde Wallen wederom deed opbouwen, en alles bezorgde wat tot verweering van een Vyandlyke Beleegering noodig was. *Albertus*, deed van zyn kant 't zelfde, omtrent eenige Steden, en versterkte zich met veel nieuwe Krygsbenden, daar den Prins *Philips* van *Oragnien*, nu drie honderd man van gebood. Voor dat de twee Legers uyt hunne bezettingen trokken, had *d'Aardshertog*, door een *Brussels* Edelman, met naamen *Provyn*, de Stadt *Geertruydenberg*, zoeken te verraden, doch 't mislukte, dewyl den uytvoerder tydelyk wierd gevangen genomen, en in *February* gevierendeeld. 't Zelve had hy, door een ander, in *Vlissingen* zoeken te doen, maar dien verraader doorstak zich zelven, voor dat hy in handen des geregts verviel. Daarentegen trok den Prins den 2 *July* voor *Rhynberk*, welke Stadt hy, met omtrent honderd en twee Vendels Voetvolk, en drie-en-dertig Standaarden Ruyters, Belegerde, die hem, op 't laast van Hooymaand, by verdrag, wierd op gegeeven. Zoo haast zyn *Excellentie* aldaar 't nodige had bezorgd, trok hy naar *Wachtendonk*, om die Plaats te versterken, toen naar *Meurs*, eischende die Stadt op, die hem aanstonds wierd overgegeeven, ende Magistraat huldigden hem noch voor zyn vertrek. Ook kreeg de Prins een sterkte van groote aangelegendheid, *Krakouw* genaamd. Middelerwyl had *Albertus*, al eenige dagen *Oostende* Belegerd, daar *Maurits*, genoegzaam voor had gezorgt, en bragt, ten overvloed, daar noch eenig Krygsvolk in, zoo dat binnen de Stadt omtrent agt duyzend bezoldelingen lagen, daar nevens bood de Koningin *Elizabeth*, kort na dat d'ongelukkigen *Graaf* van *Essex*, door haar onthalst was, de Staat vyf duyzend man aan, om ten zelven einde te dienen, en in *Vlaanderen* te gebruyken. Hier quamen veel Fransen en Grooten, om dit beleg by te woonen, en leerlessen daar uyt te trekken. De Staaten, ziende dat voor *Oostende* geen noot was, en dat 't beleg noch lang zoude duuren, besloten, om den Prins, *'s Hertogenbosch* te doen aantasten, doch deeze onderneeming mislukte, zoo wel als die van *Lier*, waar na het Jaar verloopen zynde, de Winter met wederzyds stroopen wierd doorgebragt.

Albertus zoekt Geertruydenberg door Provyn te verraaden.

Word gevierendeeld.

Zoekt ook 't zelve met Vlissingen te doen.

Mauritz Belegerd Rhynberk.

Word hem opgegeeven.

Versterkt Wagtendonk en wint Meurs daar hy gehuldigd word.

Wint ook Krakauw.

Oostende door Albertus Belegerd.

Mislukte aanslag van Mauritz op 's Hertogenbosch en Lier.

Ondertusschen dat de *Hertog Albertus*, met het gemelde beleg van

Oostende agtervolgde, en dat de muytery van de *Spaanschen* aangroeide, bezorgden de Staaten der Vereenigde *Nederlanden*, dat in de Jaare 1602 een magtig Leger te Velde quam, ten welk een einde Hooggemelde Heeren een goed getal *Hoogduytsche* Ruytery hadden over genomen. Met deeze Heirbenden, sterk zynde achtien duyzend Voetknegten, vyf duyzend Paarden, en twee duyzend Wagens, trok zyn *Excellentie*, Prins *Maurits*, in drie slagordens te Veld, over de *Maaze*, in 't Land van *Luyk*, en van daar naar *Sint Truyen*, daar *Mendoza*, die, in de slag van *Nieupoort* gevangen was gekreegen, en nu door de goedhertigheid der Algememeene Staaten ontslagen zynde, op voorwaarde te zullen bezorgen, dat de gevangens in al de gewesten, van 's Koning *Philips* gebied, op vrye voeten zouden werden gesteldt, eeven te vooren met *Spinola* ook omtrent was komen Legeren, bestaande hunne magt in zeventien duyzend man, zoo te Voet als te Paard. *Maurits*, ziende dat 's Vyands Leger zoo sterk niet was als 't zyne, zogt alle middelen om de *Spagniaards* tot een slag uyt te lokken, doch ze hielden zich beslooten, en ontgongen verscheide reyzen 's Princen hinderlaagen, die van daar opbrak, en besloot, om de Stadt *Graave* te Belegeren, werdende, van *Mendoza*, in 't oog gehouden, die met zyn Volk daar ook naar toe trok, en zich benede gemelde Stadt en 's Princen Leger nedersloeg, doende daar niet anders, als naar twee Maanden belegs, ooggetuygen te zyn, van de Stads overgaaf, van waar de *Spaanschen* Veld-Heer *Mendoza*, zich bereiden, om een rys naar *Spagnien* by den jongen Koning te doen, loopende de Zoomer hier mede ten einde. Doch *Mauritz* Volk, aangemoedigd door deeze winst, zogten, op alle wyze, de Vyand te bekruypen, gelyk zulks, hen kort daar na gelukte, want de *Hollandsche* Ruytery omzette by *Maastrigt* acht Standaaren Paardevolk van *Albertus*, met een schielyke verrassing, waar door meenig Ruyter van zyn bed gevangen wierd genomen, en veele verslagen, zendende 's Princen Volk vyf Standaaren in *'s Gravenhagen*, om tot een eeuwige gedagtenis, op de Zaal des Hofs, ten toon gesteld te worden, en hadden een goet getal Paarden tot buyt bekomen. Deeze overwinning was echter zoo gewigtig niet, als *d'Engelschen*, in 't Voorjaar, op *Spinola* ter Zee hadden behaald, die met agt Galeyen uyt *Spagnien*, naar *Nederland* was vertrokken, 't welk de Koningin *Elizabeth* ter ooren komende, eenige Schepen, wel van Manschap

Mauritz trekt met zyn Leger over de Maaze in 't Land van Luyk.

Groot voordeel by Mendozaas ontslaging.

Maurits wind Graave in 't gezigt van 's Vyands Leger.

Maurits Ruytery slaat 8 Standaarden Vyanden by Maestrigt.

d'Engelsche slaan Spinola met zyn agt Galyen by Setubal.

ſchap voorzien, daar op uyt zond, die by *Setubal*, in *Portugaal*, dezelve aanklampten, en 'er twee verbranden. D'andere wierden, door een *Spaanſche* Caracq, voor d'overige ſwaarigheid bevreid. *Spinola*, zyn rys vervorderende, wierd met zyn ſes Galeyen, door *d'Engelſche* en *Hollanders*, op *d'Engelſche* Kuſten, tuſſchen de Hoofden, af gewagt, die, hem ziende, aanſtonds tuſſchen zyn Vaartuygen in zetten, doornagelende twee der zelve, met 't *Hollands* geſchut by *Grevelingen*, en 't overſchot wierd door 't overzyle der Verbonde magten, grootelyks beſchadigd. In deeze tuſſchentyd waaren met de Schepen uyt *Ooſt-Indien*, twee Gezanten van *Achem*, Koning van *Sumatra*, in *Zeelandt* aan gekomen, die, door 't opmaaken der *Portugeezen*, veel *Nederlanders* had doen vermoorden, en beſpeurende de onrechtvaardigheid daar in bedreven, wilde een Vreedens Verbond, en een Verdrag wegens de Koophandel maaken, doch d'oudſte der twee, met naame *Abdulzamat*, quam in *Middelburg* te ſterven, alwaar de wethouders, hem pragtig deeden begraaven, en de jongſte *Seri Mahomat*, verluſtigde zich in 't beleg van de Stadt *Grave*, doende veel koſtelyke geſchenken aan Prins *Maurits*. Dezelve hadden by 't Eyland *St. Helena* een *Spaanſchen* Caracq veroverd, zynde een wonderlyke ſchat waardig, en bragten tyding mede hoe de Koning van *Tarnata* en andere mogentheden, dier geweſten, genegen waaren, de zyde der Vereenigde *Nederlandſe* Volkeren te kiezen, zoo dat eenige voornaaame Koopluyden, dit Jaar, *Octroy* voor twintig Jaar wierd verleend, om daar alleen op te moogen vaaren, en waar by yder wierd verboden, niet hoger als de *Cabo de Buen Eſperanca* en de Straat *Magellanes* te mogen komen. Hier toe wierd yder genodigd, om eenig geld, tot deſſelfs oprechting, in te leggen. Zoo dat de hoofdzom ſeſtig tonnen ſchats bedroeg. Dit was de grontſteen daar die berugte en magtige Maatſchappy opgebouwd is, en daar de penningen der belang hebbende zoo merkelyk zyn aangegroeyd, dat haar welvaart alle *Europiaanſche* Vorſten in d'ogen ſteekt, want die vyf honderd ponden vlaams in leide had een party of *Actie*, daar in, welk tegenwoordig, waard is 16700 guldens, meer en min naar dat het de Maatſchappy en 't Land wel of qualyk gaat.

Twee Gezanten van Koning Achem uyt Ooſt-Indien aan de Vereenigde Staaten. Welke een Verbond met de Nederlanders maaken. d'Oudſte der twee ſterft tot Middelburg. De Koning van Tarante zoekt ook Vrede. Oprecchting van de berugte Ooſt-Indiſche Maatſchappy. Wat Actien zyn.

De Staaten der Vereenigde *Nederlanden*, nodigden, met het begin des Jaars 1603 al d'andere nabuurige *Provintien*, die noch onder 't *Spaanſche* juk ſugtende waaren, om mede in d'UNIE te tree-

Zorgvuldigheid der Vereenigde Staaten. Nodigd d'andere Provintien tot d'Unie.

treeden, en haar van 's Konings Tyranny t'ontslaan, mits yder der zelver *Provintien*, het volle bewind over de Staatszaaken en Godsdienst te laaten, en met gelykerhand in *Brabandt* en *Vlaanderen* te vallen. Daar nevens werkten haar Ed: Groot.Mog: byzonderlyk om 't Leger te versterken, en vroeg te Veld te komen, dewyl de *Hollanders*, gevoelig van de Vreede der *Franschen*, nu door de dood van *Elizabeth*, Koningin van *Engelandt*, vorder in den Oorlog wierden gewikkeld. Dit veroorzaakte geduurige beraadslagingen om den nieuwen Koning van *Schotland*, *Jacob Stuaart*, die d'eerste was, welk de twee Koningryken onder een hoofd bragt, tot het volharde des Oorlogs aan te moedigen, daaar zyn genegentheid heel weinig toe strekte, ten welk een einde 's Princen Broeder, *Graaf Frederik Hendrik*, die nu, tot een Lidt des Raads van Staat, en Overste te Paard was gevorderd, nevens *Walraaf* van *Breedenroode*, *Johan* van *Oldebarneveld* en *Iacob Valk*, in een Gezantschap derwaards wierden gezonden, schryvende, gemelde Heeren de groote onlusten die in 't Ryk, onder de Roomsgezinden, waaren smoorende, die een Eedgespan gemaakt hadden, om *Arbela*, een Pausgezinde Jongvrouw, op den Troon te zetten, welkers Opperhoofden met de dood wierden gestraft, zoo dat geheele *Engelandt* in groote verwardheid stond. Ondertusschen trok den Vyand, in de *Nederlanden*, vroeg in de Lente te Veld, neemende *Wachtendonk* by verrassing in, welke Plaats, ses dagen daar na, door Prins *Mauritz* wierd herwonnen, van wie, ter zelver tyd, vyf Vanen Ruyters door *Grobbendonck* aangetast, en met verlies van seventig dooden, nevens veel gevangenen en Paarden wierd geslagen. Deeze nederlaag wierd dubbeld vergoed, door de Zeege, die den *Zeeuwsen* Zeevoogd, *Ioost de Moor*, met zyn drie Oorlog-Scheepen en twee Galyen op *Frederik Spinola*, hebbende agt Galyen, by stil weder, behaalden, werdende de laastgemelde, zelfs, nevens drie honderd gedood, behalven een groot getal gequetsten, en swaar verlies van riemen en 't bederven hunner vaartuygen. Dit was al de stryd die tot in 't midden der Zomer voorviel, dewyl *Oostende* noch door *Ambrosius Spinola*, aldaar wederom uyt *Spagnien* aangekomen, wierd Belegerd gehouden, en de Staaten der Vereenigde *Nederlanden*, hunne Grenzen voorzigtig bewaarden. Daarentegen zond den Vyand, *Frederik van den Berge*, met zeeve duyzend Voetknegten en drie duyzend Paarden, naar *Hoogstraaten*, om

Koningin Elizabeth sterft. En Jacob Stuart in haar plaats.

De Staaten zenden een aanzienlyk Gezantschap aan hem.

Wachtendonk door de Vyanden ingenomen en door Maurits hernomen. Grobbendonk slaat vyf Standaarden van Maurits Ruytery.

De Zeeuwen slaan Spinola ter Zee.

om een getal van omtrent 3500 muytelingen, die de *Provintie* van *Naamen* geplunderd, en 't Stedeken *Iudoigne* vermeesterd, en ryke buyt gehaald hadden, t'omzingelen. Deeze, dit hoorende, verzogten de Vereenigde Staaten om hulp, zoo dat Prins *Maurits*, hen aanstonds met een Leger, van tien duyzend Man te Voet en drie duyzend te Paard, versterkten; die, onderweeg, 't oproer stilden, dat tusschen *d'Engelschen* en *Franschen*, tot *Geertruydenberg*, was ontstaan, daar veel bloed wierd vergooten, en de *Franschen* Overste *Bethune*, zelfs sneuvelden. *Oragnie* daar komende, begroef zich zoo wel dat den *Aardshertog Albertus*, die daar in Perzoon was, geen voordeel konde behaalen, zoo dat hy echter, om iets uyt te werken, een aanval op de Prins en muytelingen waagden, doch wierd dapper, met groot verlies, te rug gedreeven: en, 't Jaar ten einde loopende, scheide de wederzydsche Legers aldus van malkander, trekkende de Prins zyn Volk in bezetting, en wees de Stadt *Graave*, ten dien einde, de muytelingen aan, met wie zyn *Excellentie* een krachtig Verbond maakte. Daar op volgde dat den Koning van *Spagnien*, door 't lang geklag zyner Onderdaanen, de Koophandel in zyne Landen, voor de Vereenigde Staaten open stelden, doch belasten de waaren van al de Mogentheden met omtrent dertig ten honderd ten zyne behoeve, waar door dezelve gestremd wierd, en de Koning van *Vrankryk*, deed, uyt weerwraak, niet alleen 't zelfde op de *Spagniaards* goederen, maar verbood den handel op dat Koningryk op verbeurten der Koopmanschappen, en daar na van den hals, zoo lang 't Plakkaat van *Philips* stand zoude grypen. Onder al d'aangroey der Koophandel in de Vereenigde *Provintien*, was die der *Oost-Indische* geen van de minste, zendende de Bewindhebbers der zelve Maatschappy, dit Jaar, dertien Schepen derwaards, onder 't bestier van *Steeven* van der *Haagen*, en de Staaten ses andere, in 't uyteinden van 't Jaar, onder *Paulus* van *Kaarden*, om de Kusten van *Brasil* in oproer te brengen, en alles te rooven wat in zyn magt was.

Graaf Frederik van den Berge zoekt de muytelingen in Hoogstraten t'overrompelen.

Worden van Prins Mauritz ontzet.

Die 't oproer tusschen de Fransche en Engelsche in Geertruydenberg stilt.

Albertus door Maurits en de muytelingen geslagen.

Zyn Excelentie maakt met de muytelingen een verdrag.

Koning Philips steld de Koophandel open met groote belasting.

't Geen de Koning van Vrankryk, uyt weerwraak ook in zyn Landen doet.

Staande de zaaken op dusdanig een voordeelige voet, te Land en te Waater, wierd in de Vereenigde *Provintien* geraadslaagd, wegens 't ontzet van *Oostende*, welke Stadt den Vyand noch Belegerd hield, als ook om de Galyen tot *Sluys* te vernielen. Zoo haar Hoog Mog: het *Sluyse* of *Swyngat* tot het

De Vereenigde Staaten zenden 13 Schepen naar Oost-Indien onder van der Hagen.

Ontschepen der 12000 bezoldelingen, en de Prins het *Swartegat* verkoos, werdende, in vier-en-twintig uuren, al de Schansen in *Casant* door *Maurits* Volk veroverd. By deeze uytvoering was *Oldenbarneveldt*, nevens d'andere Gevolmagtigden, die zyn *Excellentie* raaden van des Morgens vroeg daar aan, zyn voornemen werkstellig te maaken, en *Yzendyk* in te neemen, gelyk door een beleg van ses dagen geschiede. Van daar trok 't Leger, met eenige Sloepen, van *Coxi* te Water, voor *Aardenberg*. De *Spagniaards* uyt de Stadt ziende, des Princen Volk in zulk een grooten getal naderen, verlieten de zelve en namen de wyk over 't Plaatsje *Middelburg*. *Mauritz*, daar van daan trekkende, deed de Stedekens versterken, leggende op 't Kasteel eenig Volk om dat te beschermen. Vorders besloot men, om, met het geheele Leger, naar *Stampershoed* te trekken, en al de Schepen, tusschen *Yzendyk* en 't *Nieuwe Schansjen*, in het diep te houden. By *Stampershoed* ontmoete zy 's Vyands Leger, dat zich geliet als of 't op Princen Volk aan wilde vallen, waar op *Oldenbarneveldt*, die in de meeste Veldtogten van de beginne af *Mauritz*, met zyn goede raad had gediend, aan zyn *Excellentie* vroeg, wat hy van gedagten was te doen, waar op hem wierd geantwoord, *wy moeten op haar schieten, of zy zullen op ons schieten*, zoo dat den Prins met zyn Volk, in 't by zyn van gemelde *Oldenbarneveldt*, den Vyandt zoo kloekmoedig aan tasten, dat 'er omtrent vyf honderd *Spagniaards* verdronken, drie honderd gevangen wierden genoomen, en 't overschot ontquamen 't met vlugten, in de Stadt *Damme*, en elders. Dit gaf zulk een ontsteltheid onder de Vyanden, dat ze al de Schansen, en zelfs die van *St. Joris* verlieten, die de *Hollanders* innaamen. Des Nagts maakte *Maurits*, alles gereed om 't Water, de *Zoute* en *Versche* genaamd, over te vaaren, 't geen hem zonder eenige tegenweer gelukte, en quam aldus, voor de Stadt *Sluys*. Het eerst dat hy bemagtigde was een Schans op de Westzyde van 't *Swyn* of *Sluy'gat*, van waar, *Oldenbarneveldt*, naar *Hollandt* trok, om de Heere Staaten van *Hollandt* berigt van 't nodige te geeven, en, wederom met antwoord in 't Leger gekomen zynde, gebruykte den Prins alles wat tot behoudenis van *Oostende*, en de verovering van *Sluys* nodig was. Maar de kosten waaren buyte verwagten zoo hoog gelopen, dat *Oldenbarneveldt*, wederom naar *Hollandt* moest keeren, om haar Ed: Groot

Mauritz veroverd in 24 uuren al de Schansen in Casandt.

Neemt Yzendyk in.

De Vyand verlaat Aardenberg, en Mauritz trekt daar in.

Maurits ontmoet den Vyand en slaat hem in 't by zyn van Oldenbarneveldt.

Neemt de Schans St. Joris in.

Komt voor Sluys en Belegerd die Stadt.

Oldenbarneveldt naar Hollandt en wederom in 't Leger.

Die om geld noch eens heen en weêr trekt.

Mog:

Mog: te bewegen, van eenige nieuwe ſterktens te maaken, 't welk Hooggemelde Heeren zyn Ed: toeſtonden, 't welk hy mondeling aan Prins *Maurits* quam bootſchappen. *Spinola*, geſterkt door de Muytelingen, die met *Albertus* Vreede hadden gemaakt, trok naar *Sluys*, om die Stadt t'ontzetten, maar wierd verſcheide ryzen geſlagen, zoo dat den Prins, in 't byzyn van zyn getrouwe Raadsman *Oldenbarneveldt*, die ſterke Stadt, naar omtrent drie Maanden belegs, op de agtiende *Auguſtus*, wierd overgegeeven; daar by winnende ſeventien ſtukken grof geſchut en tien Galeyen, waar op omtrent vertien honderd Slaven, die de Prins hunne *Vryheidt* ſchonk, en aan de *Turken* en *Mooren* Brieven mede gaf, om by de woeſte Volkeren vylige handel en vriendſchap te bewerken. Al die ingenome Plaatzen wierden verſterkt, maakende de Vereenigde Staaten *Henderik* van *Naſſauw*, Landvoogd over *Vlaanderen*, en *Charles van der Noot*, tot zyn Stadhouder, welk laaſte Ampt, naa 't afſterve van eenige, de Heer *Markette* bequam. Daar na wierd beraadſlaagd, om *Ooſtende* t'ontzetten, 't geen door de ſtarke magt, die *Spinola*, daar voor had getrokken, onmogelyk wierd geoordeeld, waar op de Staaten der Vereenigde *Nederlanden*, beſlooten, *dat den* Gouverneur *der gemelde Stadt, van alles zoo veel zoude bergen, als 't doendelyk was, en voorts voor hem, den Ooverſten, hooge Officieren, Capitainen en Soldaaten, ook voor de Regeerders, Borgers en Inwoonders een eerlyk verdrag te maaken*; dat, in de tegenwoordigheid van *Oldenbarneveldt*, na een beleg van veertig Maanden, geſchiede. Dezen nu van tyd tot tyd voor de vyf-en-dertigſte rys, zoo in de Belegeringen als Veldtogten by geweeſt hebbende, en ſeven-en-vyftig Jaaren oud zynde, nam voor nooit wederom in de Legers te komen, en zich van zyn bediening t'ontſlaan, dewyl zyn Ed: gezien had dat die onnoemelyke geld verſlindende Veldtogten en Belegeringen, die van Jaar tot Jaar grooter vielen, op *Hollandt*, meeſt alleen aan quamen, en d'andere *Provintien*, de ſakken geſlooten hielden, 't geen hy omſtandig aan haar Ed: Groot Mog: vertoonde. Doch het eerſte wierd zyn Ed: genoegzaam toegeſtaan, en 't ander met veel beleeftheid geweigerd, als hebbende zyn onvergelykelyke Staatskunde ten hoogſte nodig. d'Uytgetrokkene bezetting van *Ooſtende*, beſtaande uyt drie duyzend gezonde bezoldelingen, quamen met vier ſtukken

Spinola komt vergeefs om Sluys t'ontzette.

Gaat aan Mauritz over.

Hendrik van Naſſauw Landvoogd van Vlaanderen gemaakt.

Ooſtenden aan de Spanjaards overgegeven.

Oldenbarneveldt is voor de 35 ryszoo te Veld als in Belegeringen.

Wil zyn bediening af leggen.

Doch word door de Staaten van Holland omgezet.

ken

ken geschut van daar tot *Sluys*, daar zy bedankt en wel ontfangen wierden. Hier op volgde de tyding, dat *Jacob*, Koning van *Engeland*, eindelyk Vrede met *Spagnien* en *d'Aardshertogen* had gemaakt, daar de Vereenigde Staaten niet weinig over ontstelden, schoon Hooggemelde Heeren, door *Albertus* en den *Kyzer*, al in 't Voorjaar, daar toe waaren verzogt, doch op zulke voorwaardens, die ze onmogelyk konden aan neemen. Ondertusschen gaf den Koning van *Spagnien* bevel, van al de goederen die in zyne Landen van de Vereenigde *Nederlanders* waaren, verbeurd te maaken, tegens de beloften, zoo korts te vooren hen uyt eige beweeging ingewilligd, vullende zyn schatkist hier merkelyk mede op. In al deeze tegenspoedt bragt *Oldenbarneveldt*, egter te weeg, by den Koning van *Vrankryk*, in plaats van dertien tonnen schats Jaarlyks op te brengen, by de handeling van Vrede, 't voorgaande Jaar, in *Engelandt* bedonge, dat zyn *Majesteit*, voor de Jaare 1605 nu negentien honderd duyzend guldens zoude leveren, mits dat volgens de oude voorwaarde, een gedeelte op rekening van de Koning van *Engelandt*, zoude gesteld worden, in mindering van 't geen Koning *Hendrik* van die Kroon geleend had.

Engelandt sluyt de Vrede met Spagnien en d'Aardshertog.

Koning Philips doet een beslag op de Vereenigde Nederlandse goederen tegens zyn woord.

Oldenbarneveldt maakt dat Vrankryk 19 Tonnen schats Jaarlyks aan den Saaat zal opbrengen.

De Lente van de Jaare 1605 was ter naauwer nood in 't Land, of de *Spagniaards* en de Staaten der Vereenigde *Nederlanden*, werkten even yverig om op 't spoedigst en 't sterkste in 't Veld te komen, zoo dat Prins *Maurits* besloot, om *Antwerpen*, te Water en te Land, by verrassing, in te neemen, en zoo niet, te Belegeren of te berennen, 't geen zyn *Excellentie*, door gestadige tegenwind, mislukte; trekkende van daar naar *Woude*, een Kasteel niet ver van *Bergen* gelegen, 't welk Graaf *Ernst* van *Nassauw* in nam, waar door de Vyand belet wierd, de stroomen niet wederom onvylig te maaken. Kort daar na, quam Prins *Mauritz*, met het Leger in *Vlaanderen*, trekkende naar *Watervliedt*, digt by *Yzendyk*, daar *Spinola*, zich ook digte by nedersloeg, blyvende die twee kostelyke Legers aldus, zonder iets van belang uyt te werken, langen tyd in malkanders gezigt leggen. Ondertusschen hadden de Vereenigde Staaten grooter voordeel ter Zee, want op 't gerugt, dat twaalf honderd geoeffende *Spaansche* Krygsknegten, van *Lissabon*, in agt *Hoogduytsche* en *Engelsche* Koopvaardy-Schepen en eenige ligte

Mauritz doet een vergeefze aanslag op Antwerpen.

Ernst van Nassauw neemt Woude in.

Fre-

Fregatten, gescheept waaren, om tot onderstand van *Spinola*, in de *Nederlanden* te dienen, kreeg den *Zeeuwsche Admiraal*, *Willem Hautain*, bevel, om dezelve in 't *Canaal* op te zoeken, en aangetroffen hebbende, al de gevangens, zonder genade in Zee te werpen. Deeze ontmoete de Vyand by *Douvres*, die weigerende zeyl te stryken, van hem wierd geenterd, doodende een party met schiet geweer, een gedeelte wierd 'er dood geslagen, en d'andere ontquamen 't met swemmen, of in *Engelsche* Sloepen. Noch wierd een Schip door *Hautain* genoomen, die 't Volk, daar op, in Zee deed werpen. 's Anderendaags wierden ook eenige andere Schepen veroverd, en een in de brand gestooken, offerende al het Volk, twee aan twee gebonden, gelyk op aan de woestheid der Baaren. Vier der zelve Scheepen, quamen alleen te regt, waar op veele van 't Manschap, door *Hautains* Musquetten sneuvelden, 't geen die van *Douvres* ziende, de stoutheid hadden, van op de Vereenigde *Nederlanders*, met grof geschut te schieten. Dit deed de Staaten deerlyk aan Koning *Iacob* klagen, doch ze wierden met geen genoege beantwoord. In deeze tusschentyd spanden *Spinola* alle kragten aan, om zyn Leger te versterken, 't geen hy zoo magtig maakten, als 't nooit, staande den Oorlog, was geweest. Het heir onder de *Spaanschen* Oversten *Buquoy*, had last om tot *Kyzerswaard* een Schans te leggen, en door een gemaakte brug over de *Rhyn* te trekken, zoo dat *Oldenbarneveldt*, als zynde een der verzienste Mannen, zyner Eeuw, zyn *Excellentie* raaden, *dat hy voor al, goede zorg voor* Lingen *moest dragen, dat den Vyand ongetwyfeld, die Stadt, door de welgelegentheid en schoone sterkten, zyn* Excellentie *zoude zoeken t'ontneemen.* Deezen raad had geen ingang by *Maurits*, schoon 't by d'uytslag, eenige tyd daar na, is gebleken. Want na dat *Frederik Hendrik*; *Rhynberk* had versterkt, trok *Spinola* met zyn Leger naar dat van *Buqnoy*, en van daar naar *Oldenzeel*, dat hy in nam, en zoo voorts op *Lingen*, welke Stadt hy Belegerde, en korts daar na, by verdrag, in kreeg, waar over de Vereenigde Staaten den Stedevoogd *Marten Kobbe*, in hegtenis deeden neemen, oordeelende, dat hy die te vroeg had op gegeeven, dewyl *Maurits*, om de zelve t'ontzette, onderweeg was, en een vrugteloose togt had gedaan. *d'Aardshertog*, noch niet te vreede met deeze aangroei van Steden,

d'Admiraal Hautain op den Vyand uytgezonde.

Zyn overwinning ter Zee.

Spinola vergaderd een groot Leger.

Buquoy belast om over de Rhyn te trekken.

Oldenbarnevelds raad om Lingen te versterken.

't Geen Mauritz niet agt.

Lingen aan den Vyand overgegeven.

De Stadtsvoogd Kobbe daar door in hegtenis geneld.

d'Aartshertog mislukt twee aanslagen op Bergen.
Als ook op Graave.

den, ondernam ook van *Hericourt*, met vyftien honderd Voetknegten en drie honderd Paarden, naar *Bergen op den Zoom*, te zenden, en die Stadt in zyn geweld te neemen, dat hem tot twee ryzen toe mislukte. 't Zelve ontmoete *Grobbendonk* ook op de Stadt *Graave*. In die tusschentyd versterkte *Maurits*, d'aangelegenste Plaatzen in *Vrieslandt*, en over de *Rhyn*, trekkende zelfs naar *Koevorden*, om die Plaats te dekken. *Spinola*, trok naar *Roeroord*, daar hy een Brug deed slaan, maakende wederzyds des *Rhyns* een nieuwe Schans. Van daar trok den *Spaanschen* Veld-Heer *Buquoy*, naar *Wachtendonk*, welke Plaats hem, na twintig dagen belegs, wierd op gegeeven. Noch kreeg hy in de zelve Herfst 't Kasteel *Krakou*, leggende digt by *Meurs*, onder die tyd dat Prins *Mauritz*, een vergeefse aanslag op *Gelder* maakte. Eindelyk waaren de wederzydse Veld-Heeren door de verloopen tyd van 't Jaar, en de swaare regen, genoodzaakt de Heirbenden in bezettingen te trekken, by welk geval Prins *Mauritz*, de Standaard Ruytery van *Grobbendonk* aan trof, die hy voor 't grootste gedeelte versloeg. Kort daar na geraakte een *Hollandse* Zee-*Capitain Moy Lambert*, en den *Vice-Admiraal* van *Noord-Hollandt*, *Ian. Gerbrantszoon*, tegens de *Duynkerkse* Rovers slaags, die de Vyandlyke *Admiraal*, *Adriaan Dirkszoon*, met zyn Schip overwelgde, krygende, nevens hem, veele gevangens, waar van de *Hollanders* 'er sestig met de strop ter dood bragten. Deeze overwinst verdween met de droevige tyding, dat een lek Schip uyt *Oost-Indien* komende, door lang sukkelen hun Volk tot op 18 man na, en daar na by gebrek van Levensmiddelen, de rest van 't Volk had verlooren. Noch quamen eenige *Hollandse* Schepen, die naar 't *Swaane Eyland* vaarende, op de Kust van *Madagascar*, veel onheil hadden geleden, als ook twee Schepen uyt *Cylon*, mede brengende de droevige tyding, van 't vermoorden hunnes Oversten *Sebalt de Weerdt*, door verraad van *Fimala*, Koning van *Candy*, die te vooren de *Hollanders* had begunstigd. Niet tegenstaande dat *Spagnien*, by een streng Plakkaat aan alle Volkeren de Vaart op *Indiën*, en al de andere Landen, die onder 't gebied der *Portugeezen* lagen, verbood, zonden de Ed: Bewindthebbers der *Oost-Indische* Maatschappy, in 't uyteinde van 't Jaar, onder 't beleid van *Mateliet*, zynde een hunner medeleeden, twaalf Schepen derwaards. Daarentegen was *Paulus* van *Kaarden*, met groote

Buquoy wint Wagtendonk.
Ook Krakou.
Maurits doet een vrugteloose aanslag op Gelder.
Doch slaat Grobbendonk.
Een Hollands Capitain krygt de Vyandlyke Admiraal van Duynkerken waar van 60 gehangen.
Droevige tyding uyt Oost-Indien.
De Bewinthebbers der Oost-Indische Maatschappy zenden 12 Schepen onder Matelief uyt.

buyt

buyt, uyt *Brasil*, wederom t'Huys gekomen.

In de beginne van de Jaare 1606 hadden de Vereenigde Staaten, door hunne Gezant, tyding bekomen, van het verraad, in *Vrankryk* gesmeet, om, den Koning *Philippus*, de Stadt *Marseille*, in handen te leveren. Dit was met kennis van den *Spaansche* Gezant, aldaar, geschied, die hoorende, dat den verraader gevangen zat, hem, als zyn Geheimschryver wederom eischte, waar over den Koning geen kleine onvergenoegtheid toonde, en eindelyk, naar hem eenige harde woorden toegevoegt te hebben, over gaf; doch den andere schelm, zynde een *Franschman*, wierd met de dood gestraft. Ook hadden eenige Roomsgezinden in *Engelandt*, ondernomen, om de Parlement-Zaal t'ondermeinen, en wanneer de Koning met des zelfs Heeren vergaderd waaren, zouden ze die alle doen springen, om dat Koning *Iacob* hen de vrye oeffening van Godsdienst had geweigerd, tegens welk verbod zich den *Spaanschen* Gezant, aldaar, ook had gesteld: zoo dat *Vrankryk* en *Engelandt*, reeds beproefde wat haar van *Spagnien* te verwagten stond, in wiens Ryk *Spinola* was gekomen, om by *Philips*, voor zyn twee Legers, onderstand van penningen te verzoeken, belovende daar mede, noch dit Jaar, in 't hart van *Hollandt* te zullen vallen, 't geen den Koning, hoe wel genoegzaam door zyne swaare Oorlogs lasten uytgeput, hem eindelyk toestond. Maar de Staaten der Vereenigde Landen besloten, om de kosten te meiden, dit Jaar alleen hunne Grenzen te bewaaren. Hier op volgden een groote tweespald, tusschen de *Iesuiten*, en andere Geestelyken in *Engelandt*, over de nieuwen Eedt die den Koning de Gemeente af vergde. In *Venetien*, dat zich nooit had laaten ringelooren, met iets dat naar dwang geleek, zag de Geestelykheid daar ook zoo ver in gekroopen, dat ze eindelyk het grootste gedeelte der Stadt, en by gevolg 't gezag, zoude aan zich getrokken hebben, waar op de Raadt het Plakkaat vernieuwde, inhoudende, *dat niemand voortaan eenige Kerken zoude stigten, of daar toe aan Geestelyke eenige gronden geven, zonder hunne kennis*, boven dien, beschuldigden zy eenige der zelve van Vader moorden, bloetschanden en vergiftgeving. *Paus Paulus de Vyfde*, aangezet door *Bellarminus* en *Barronius*, dit voor een hoon op neemende, deed, voornamentlyk door *Baronius*, veelmaals zyne gevoelen hier over toonen, en schoon men uyt deeze

twist

Van Kaarden met groote buyt uyt Brasil t'Huys.

Verraad der Spagniaarden in Vrankryk.

Ook in Engelandt om de Parlement-Zaal en al de Leden te doen springen.

Spinola komt in Spagnien.

De Vereenigde Staaten besluyten hunne Grenzen te bewaaren en geen kosten te doen.

Grotius Neder: Hist: fo. 500.

Twist tusschen Venetie en den Paus.

twist een verzeekerde Oorlog spelden, lieten de meeste Geestelyke egter niet na, van hunne Godsdienst op d'oude voet te plegen, uytgezonderd de *Iesuiten*, die uyt hun gebied wierden gebannen, daar, den *Spagniaard*, onder stookende, eenige Krygsbende omtrent had gezonden, 't geen de Staaten der Vereenigde *Nederlanden*, dit verstaande, die magtige *Republyk* hunne bystand aan bood, zynde dit d'eerste beginselen der vriendschap die deeze vrye Staaten met haar hebben gemaakt. Hierentusschen zonden de Hooggemelde Staaten een Vloot van vier-en-twintig Schepen tegen de Vyand uyt, onder den *Admiraal Willem Hautain*, daar verscheide Koopluyden noch eenige Schepen by voegden, op hoop van buyt te haalen. Zyn voornaamste bevel was, om de *Portugeese* Vloot uyt *Amerika* komende, t'onderscheppen, als ook om hunne Schepen, naar *Oost-Indien* uyt gerust, binnen te houden, daar de *Nederlandsche* Maatschappy, om onverhinderd te vaaren, een groote som gelds aan haar Hoog Mog: voor betaalde. Het binnehoude wierd volbragt, maar op *d'Amerikaanse* Vloot, had hy geen voordeel, door dien 'er, met een Schip, tyding quam, dat een der zelve vaartuygen verbrand was, drie door onweder vergaan, en vier ledig te rug gekomen waaren. In middels hadden de *Spagniaards*, onder *Verdugo*, in de Maand *Maart*, met Krygslist, in *Brevoort* weeten te komen, vermoordende veele Menschen, doch de meeste vlugten op 't Kasteel, om het leven te bergen, daar *Verdugo*, geen Manschap genoeg toe had, om te bestormen; waar op *Graaf Frederik Hendrik*, 's Princen Broeder, derwaards trok, en dwong hen de Stadt, die zelve Maand noch, wederom over te geeven: wanneer, kort te vooren, tyding quam, van de dood des *Graave* van *Hohenloo*, die den 5 dier Maand, tot *Yselstyn*, was Overleden, hebbende de Landen tusschen de 34 en 35 Jaar Manhaftig gediend, zynde d'Oom en eerste Leermeester der Krygskunde van Prins *Mauritz*, laatende, by gebrek van Kinderen, zyn Neef *Ernst* van *Hohenloo*, tot zyne eenige Erfgenaam na. *d'Aardhertog*, ziende een groot gedeelte van de tyd verloopen, om eenige overwinningen te doen, besloot op den 12 *Iuny*, den vuurwerker *Du Trail* met ses en-dertig honderd man naar *Sluys* te zenden, om die Plaats t'overrompelen, of door *Petards* te vermeesteren, daar zy een Poort mede open kregen, en willende daar op in dringen, wierden ze door *d'Engelsche*

Eerste vriendschap der Verbonde Nederlanden met Venetien.

Hautain wederom met 24 Schepen uyt gezonde.

Doch regt niet uyt.

Verdugo verrast Breevoort.

En word door Graaf Fredrik Hendrik daar uyt geslagen.

Hohenloo dood.

d'Aardshertog zend du Trail om Sluys te verrasse dog mislukt.

ſche daar zoo kloekmoedig uyt gedreven, dat zy, meeſt hunne Waapens, en veel Klederen tot buyt kreegen, nalatende omtrent vyf honderd Man, waar over den *Aartshertog*, groot misnoegen toonde, doende eenige der zelve *Capitainen*, tot *Bruſſel*, Onthoofden; en den Overſte *du Trail*, trok in alle ſtilligheid naar zyn Land toe, daar hy een ander dood ſteekende, genootzaakt was, wederom in de *Nederlanden* te komen. *Parma*, uyt *Spagnien* te rug gekomen zynde, gaf *Bucquoy* bevel, om met tien duyzend Voetknegten, twaalf honderd Ruyters, en twaalf ſtukken geſchut, in de *Betuwe* te trekken, behoudende voor zich zelfs noch een Leger van elf duyzend man te Voet, twee duyzend Paarden, en acht ſtukken geſchut, hebbende 't oog op *Vrieſlandt*, en voornamentlyk op de *Veluwe*, laatende vervolgens zyn gedagte, op *Uytrecht* gaan. Aldus trok hy, laat in 't Jaar, door 't *Twent*, lydende veel ongemak, door de geſtadige reegen, waar door zyn rys vertraagde, en de Prins tyd had, om de Steden, *Deventer*, *Zutphen* en *Doesburg*, tegens zyn aanval te voorzien. Hierentuſſchen deed *Spinola*, *Lochem* in neemen. Daar na meende hy, door *Juſtiniani*, die van *Bucquoy*, vier duyzend Voetknegten, vyf honderd Paarden, en twee ſtukken geſchut, onder zyn beſtier had, de *Waal* over te vaaren, 't geen hem van *Warnar du Bois*, wierd belet, want *Maurits*, deed d'eene oever dier ſtroom geheel en al beſchanſen. Noch wilde hy de *Vecht*, een Rivier, komende uyt *Weſtphalen*, over, om *Zwol* te belegeren, 't geen hem ook mislukte. Daar op nam hy een vaſt beſluyt, om zelfs *Grol* te Belegeren, en door *Bucquoy*, *Nymegen* te doen aantaſten. Voor *Grol* gelegen hebbende, en hoorende dat de Prins zyn Volk, van de *Waalkant* af trok, om die Stadt t'ontzetten, gebruykte hy alle bedenkelyke vinnige middelen, om meeſter daar van te werden, gelyk de zelve Stadt hem ook wierd overgegeeven. Met deeze overwinſt trok hy naar *Rhynberk*, om dat Stedeken te Belegeren, 't welk *Graaf Fredrik Hendrik*, met een goed getal Paarden, en veertien Vendelen Voetknegten, verſterkt had, welkers getal, nu beſtaande over de drie duyzend Voetknegten, en twee duyzend Paarden, trok hy wederom by zyn Broeder in 't Leger, omtrent *Doesburg*. Het beleg wierd ſcherp voort gezet, en die der Stadt weerde zich zoo dapper met verſcheide uytvallen, dat ze in d'eerſte, *Spinola* zelfs, by na, gevangen hadden

Word wakker van d'Engelſche afgeſlagen.

d'Aardshertog doet eenige der overgeſchote Capitains Onthoofden.

Parma uyt Spagnien zend Bucquoy naar de Betuwe.

En hy meend naar de Veluwe te gaan.

Doet Lochem in neemen.

Parma Belegerd en wind Grol.

Belegerd Rhynberk.

Daar Spinola in gevaar is van gevangen te worden.

Oldenbarneveldt nevens d'andere Hereen Gevolmagtigden komen by de Prins voor Wezel met geld.

den gekregen. Prins *Mauritz*, met zyn Leger voor *Wezel* gekomen zynde, wierd daar ontmoet, van buyten gewoone Gevolmagtigden der Vereenigde Staaten, om hun misnoegen te uyten, waarom dat zyn *Excellentie*, die Stadt niet zogt t'ontzetten, daar *Oldenbarneveldt*, wegens *Hollandt*, een van was, die, schoon hy die last gewygerd had, egter, voor deeze ryze, nochmaals die boodschap moest brengen. De Prins gaf hen te verstaan, dat hy, kort te vooren aan de Heeren Staaten had geschreven, zulks onmogelyk te zyn, dewyl hy geen geld had, om 't Volk te betaalen, waar op *Oldenbarneveldt* antwoorde, een goede meenigte medegenomen te hebben, om zyn *Excellentie*, in geen verlegentheid te laaten. Waar op de Prins zich geliet tot het ontzet, doch te laat, dewyl de Stadt, op den 2 *October*, aan *Spinola* wierd opgegeeven. Daags te vooren, had *Graaf Fredrik Hendrik*, een aanslag op *Venloo* ondernomen, doch die mislukte zyn *Excellentie*. Ter zelver tyd, quam *Mauritz* ter ooren, dat de *Spaansche* Krygsknegten, door vermoeitheid en gebrek van geld, heel t'onvreede zynde, *Spinola* verlieten, en aan de Vereenigde Staaten zyde over quamen, waar onder veel Ruytery, door ontbreking van voeder was, zoo dat ses honderd, onder de zelve, een hoofd hadden verkozen, en vlugten naar *Breda*, daar zy hunne dienst aan *Iustinus* van *Nassauw* boden, met verzoek van Levensmiddelen en Waapenen, 't geen hy toe stond. Dit misnoegen gaf gelegentheid aan *Ernst* van *Nassauw*, om in vier dagen *Lochem* in te neemen, gelyk Prins *Maurits*, ook besloot, *Grol* te Belegeren; doch op 't gerugt dat *Spinola*, met een zwak heir op weg was, brak hy, tegens 't bevel der Staaten op, en trok, korts daar na, de wederzydse bezoldelinge uyt 't Veld in de Winterlegeringen. Hierentusschen wilden 't ongeluk ook, dat den *Admiraal Hautain*, die met vier-en-twintig Schepen uyt gezonden was, om voor de twedemaal de Vlooten van *America* en *Indiën* op te zoeken, ses van der zelve, door een storm als of Heemel en Aarden schudde verstrooid geraakte, en 't overschot wierd van *Fasciardo*, met zyn acht onderhoorige Galjoenen geslagen, zoo dat den *Vice-Admiraal*, *Rynier Claaszoon*, ziende dat hy 't niet houde konde, besloot, om door 's Vyands handen geen schandelyke dood te sterven, 't Lond in 't Buskruyt te steeken, waar door hy, met omtrent sestig Menschen, in de lugt sprong.

Willen Rhynberk ontzet hebben doch te laat.

Rhynberk aan Spinola opgegeeven.

Spinola verliest veel Muytelingen die dienst by de Staaten verzoeken.

Ernst van Nassauw neemt Lochem in.

H: de Groot Neder: Hist: fo. 511.

Ongelukkige te rug komst van Hautain.

Zoo dat *d'Amerikaansche* Vloot, sterk zynde vyftig Schepen, onverhinderd te *Sint Lucar*, en die van *Indiën*, naar eenige rampen door storm geleden te hebben, in *Portugal* aan quam. Niet tegenstaande d'ongelukken, die de Vereenigde *Nederlanden*, dit Jaar hadden geproeft, was den *Admiraal Steven van der Hagen*, van zyn drie Jaarige *Oost-Indische* rys, wederom, met zyn Vloot, in 't Vaderland gekomen, berigtende hoe hy Verbonden met verscheide Koningen had gemaakt; hoe veel kostelyke geladene Scheepen hy had veroverd; hoe hy van de *Portugeezen* eenige Plaatzen, in verscheide gewesten, had in genomen; hoe hy een vriendelyke Brief van den *Samoryn* van *Malabare*, voor Prins *Mauritz*, mede had gebragt; hoe den Gezant van Koning *Achim*, uyt de *Nederlanden* gekomen, in *Sumatra*, en aan de naburige Volkeren, de *Hollanders* faam verbreiden, en hoe kostelyke waaren dat hy mede gebragt had, 't welk onder veele groote vreugde veroorzaakte. Ook gaf het de *Portugeezen* reedenen genoeg, om, dieswegen, aan den Koning van *Spagnien*, Vrede met de Staaten der Vereenigde *Provintien* te verzoeken, dewyl die Volkeren vastelyk geloofden, dat de *Hollanders*, daar door, hunne Volkplantingen en Verbonden niet agtervolgd zouden hebben, die nu reeds metzulk een aanmerkelyk voordeel begin hadden genomen. De Koning, noch jong zynde, en geen groote nyging tot den Oorlog hebbende, die zoo kostelyk, en ver van de hand was, toonde zich geheel en al genegen. *Albertus* en *Izabella*, die yder in 't byzonder tot Geestelyke Staaten op gevoed waaren, en Vreedelievend van inborst, toonde zich hier ook niet vreemd van, maar die het meest daar op aan drong, was *Spinola*, uyt vrees dat zyn nieuws verkrege roem door een ongelukkige nederlaag mogt in schande veranderen, en op hoop, dat hy, uyt de ingekome *Amerikaansche* schatten, zyn verschot wederom mogt krygen. Zoo dat, ten langen laasten, *Walraven* van *Wittenhorst* en *Johan Geveraarts*, uyt de naam van *Albertus* en *Izabella*, aan de voornaamste Leeden der Vereenigde Staaten, in den *Haag*, zyn voorstel deed, doch, om dat ze geen Brieven van *d'Aardshertogen*, aan Hooggemelde Heeren bragten, wierd de zaak uyt gesteld.

't Geen verzoet word door de komst van d'Admiraal van der Hage met gewenschte tyding uyt Oost-Indien.

Den Koning van Spagnien tot Vrede genegen.

Als ook Albertus en Izabella.

Zenden dierhalve Wittenhorst en Geveraarts aan de Vereenigde Staaten.

De slegte gesteldheid der Vereenigde *Nederlanden*, vermeerderde van tyd tot tyd, *want in de drie laaste Jaaren* 1604. 1605. *en*

Slegte gesteldheid in 't Vereenigd Nederland.

en 1606 *waaren de Oorlogs koſten, zoo te Waater als te Land, byna de helft te grooter als 's Lands inkomſten bedroegen, want men bevond, dat de laſten der Vereenigde Landen, van het Jaar* 1598 *tot* 1606 *incluys, meer als* 26 *Millioenen guldens hooger beliepen, als de Landen inkomſt hadden. Niet tegenſtaande, de middelen van de conſumptien over de Steeden en vaſte goederen, die, in den zelven tyd, in* Hollandt *en* Weſt-Vrieſlandt, *aanmerkelyk veel boven d'andere* Provintien *waaren verhoogd. Dat in* 13 *Iaaren te vooren, de laſten ook wel hoger als d'inkomſten waaren gevallen, maar niet meer als half zoo veel: Zoo dat het ſcheen de Landen zouden in d'uyterſte elenden moeten vervallen, die tegens haare vry en geregtigheden, mitsgaders de welſtand der zelver zouden ſtryden.* Als ook gaf het groote miſtrooſtigheid, dat in de twee voorgaande Jaaren, den Oorlog, met groote tegenſpoed was gevoerd. Daarenboven waaren de negentien honderd en vyftig duyzend guldens, die de Koning van *Vrankryk*, in de Jaare 1505 belooft had, ook verna niet op gebragt. Zoo dat de *Hollanders*, voornamentlyk, begonnen naar een beſtandige Vreede te verlangen, het geen *Albertus* overwegende, in de beginne van den Jaare 1607 Pater *Ian Nyen*, *Provinciaal* der Minnebroeders, in den *Haag* zond, *doch de Heeren Staeten wilden niet met hem handelen, of begeerde haar verworven en goetgekeurde* Vryheidt *te handhavenen, zonder de Koning of* Aartshertogen *eenig regt in 't minſt op haar toe ſtaan.* zoo dat gemelde Pater tot antwoord bragt, *dat den* Aartshertog *voor den Koning van* Spagnien, *en hem zelve zoude te vrede zyn, met de Heeren Staaten Generaal, niet als Onderzaaten, maar* ALS REGENTEN EN STAATEN VAN VRYEN LANDEN, DAAR OP ZY NIETS TE PRETENDEEREN HADDEN, *te handelen en te tracteeren*, waarover beraadſlaagd zynde, is *Nyen*, daar op ſchriftelyk antwoord en een vrygely brief gegeeven, om nogmaals naar d'*Aardshertog* te trekken, en zyn meening te verſtaan. Die hier 't meeſt tegen vroeten, was Prins *Mauritz*, als ten allerhoogſte ſtrydende met zyn belangens, want hoe de Oorlog langer duurden, hoe zyne inkomſten, door d'aangroei der Legers en Schepen, merkelyk vermeerderde, ook was hy, door den kryg, tot zulk een hoogen aanzien, als naauwlyks ymand voor hem, geſtegen, agtende zoo ruyme ſtoffe, van zyn byzondere Glory en belang, boven alle zaaken des Waerelds. Echter toonde zyn *Excellentie*, door de uytſteekende geleerde reeden van *Oldenbarneveldt*

Pater Jan Nyen wegens d'Aartshertog in den Haag om Vrede.

De Koning en Aartshertogen erkennen den Staat voor Vrye Landen.

Werd van Mauritz belet.

veldt, eindelyk bewogen te zyn, schoon hy in 't heimelyk werkten om de Handeling op alle wyze te verydelen. In die tyd dat *Nyen* naar *Brussel* was, en dat men naar 't antwoord van den Koning *Philips* wagten, had men wederom twee Schepen uyt gerust, om naar *d'Oost-Indiën* te vaaren, 't geen die van *Engelandt*, ook deeden, doch met minder verwagting, dewyl in de voorgaande rys eenen *Eduard Michelborne*, en den beroemde Piloot *Ian Davids*, daar te Landen veel *Indiaanen* vermoord hadden. De Vereenigde Staaten, deeden ook 't Kasteel tot *Groeningen* slegten, om de Binnelandsche rust, en hunne Achtbaarheid te bezorgen. Van d'andere zyde nam de *Spagnaard*, omtrent ter zelve tyd, een Schans by de *Bommelerwaardt* in, daar den *Capitain* in wierd vermoord, welk nootlot den jonge *Graaf van Broek*, ook te beurt viel, zoo als hy op weg was, en met een klein gevolg naar zyns Vaders Huys wilde ryden. *Graaf Frederik Hendrik* van *Nassauw*, zyn jeugd niet ledig willende verslyten, trok alvoorens noch met een talryk Leger naar *Spinola*, op de Grenzen van *Limburg*, verraschende, den 7 *Maart* onderwegen het Stedeken *Erkelens*, krygende *Graaf Hendrik* van den *Bergen* gevangen, en dooden veertig Ruyters, daar binnen. *Frederik* van den *Berg*, meende met het verrassen van *Aardenberg*, zyns Broeders gevangen neemen te wreeken, doch vrugteloos, dewyl het, door de bezoldelingen, die daar in lagen, en by wien 't verraad schuylden, aan den dag quam. Daarenboven wierd die wyd beroemde *West-Indische* Maatschappy opgeregt, byna op een wys als die der *Oost-Indische*, geevende yder vyf Maanden tyd om in te leggen. De Staaten der Vereenigde *Nederlandens* inleg bestond, in twee tonnen schats, daar Hooggemelde Heeren ses aan eenvolgende Jaaren, yder Jaar in zoude agtervolgen, of noch zo veel meer als den Staat zoude konnen ontbeeren. Om den Oorlog te voeren, zouden de byzondere uytrusten, sestien Schepen van Oorlog, en vier Jagten, en den Staat een gelyk getal, maar de Maatschappy had die te bemannen, met hun eige Krygsvolk, alle onder 't beleid van eenen. Binnen *Amsterdam* zouden dertig Bewindhebbers 't bestier van d'eene helft der geheele hoofdzomme, achtien in *Zeeland*, om het bewind van een vierde, en vyftien in *West-Vrieslandt*, en op de *Maaze* om 't ander vierde part te handelen, hebben. Niemand zoude Bewindhebber zyn, als die

Doch vynsd zich van Oldenbarneveld daar in te laaten bewegen.

Twee Schepen naar Oost-Indien.

't Kasteel van Groeningen geslegt.

Ook neemt Fredrik Hendrik 't Stedeken Erkelens en krygt Hendrik van den Berg gevangen.

Fredrik van den Berg zoekt Aardenberg te verraschen doch mislukt.

West-Indische Maatschappy opgeregt en de voornaamste voorwaardens.

„ die 't meeste geld hadde in gelegt, en niet voor altoos;
„ maar, om 't sesde Jaar, voor een derde gedeelte veranderd
„ worden. Aan deezen zoude 't beleid der Koophandel en Waa-
„ penen staan, waar voor zy een ten honderd van alle uytgaan-
„ de en inkomende goederen, zouden genieten: De winste ge-
„ deeld, t'elkens als die het tiende gedeelte der hoofdsomme uyt
„ maakten. Van de buyt op Zee veroverd, moesten de Raaden
„ ter Admiraliteit kennisse neemen. Dien zoude men, geduu-
„ rende de ses eerste Jaaren, ongedeeld laaten, om uyt de vrug-
„ ten der Oorloge de lasten der zelver te draagen. Na die tyd,
„ zoude, daar uyt, de schatkist der Vereenigde Staaten genie-
„ ten het tiende gedeelte, Prins *Maurits*, het dartigste, het
„ overige de Koopluyden. Seventien Perzoonen, gekoren uyt
„ Bewindhebbers der vier Kameren, zouden de zaaken in 't
„ Algemeen bezorgen. d'Oversten en Hoofden, door deeze ge-
„ zonden, naar het doen van voorgaande Eedt aan de Staaten,
„ rechtwyzen, sterkten bouwen, Verbonden maaken naar gele-
„ gentheid van zaaken. Wederom t'Huys gekomen zynde, aan
„ d'Algemeene Staaten over leeveren, een schriftelyk verhaal
„ hunner bedryven. De Koopmanschappen vry zyn van bela-
„ sting, en van d'oude, voor altoos; van d'andere; opgesteld
„ geduurende den Oorlog, voor den tyd van twintig Jaaren.
„ deeze overeenkomst zoude by voorraad ses-en-dertig achter
een volgende Jaaren duuren. Ook hadden de Staaten der Ver-
eenigde *Nederlanden* beslooten, om nogmaals een Vloot van 26
Oorlog en 2 Scheepen met montkost, naar de *Spaansche* Kusten te
zende, waar over Hooggemelde Heeren, den ervaren Heer, en
dapperen *Iacob* van *Heemskerk*, van *Amsterdam*, tot *Admiraal*, en
de Heer *Ioris* van *Spilberge*, tot *Commissaris Generaal* en *Capitain*
over 't *Zeeuwsche* Krygsvolk aan stelden. Deezen Edelmoedigen
Heemskerk bedong geen loon, maar alleen het agstedeel van de
buyt die boven de vyfmaal honderd duyzend guldens zoude ko-
men te bedraagen. Want het was hem om geen geld te doen,
dat hy rykelyk had, maar om Eer en Roem te behalen, of ten
dienst van zyn lieve Vaderland te sterven. Met deeze goede ge-
dagte vaart hy, in de begin van Lenten uyt, en op de Kuste
van *Spagnien*, gekomen zynde, meende hy naar *Lissabon* te zy-
len, om de *Oost-Indische* Vloot aan te klampen, doch dewyl
die

Daarenboo- ven was de Vloot on- der Heems- kerk ook al uyt.

Heems- kerks Edel- moedig- heid.

die noch niet toegetakeld was, vervorderde hy zyn rys naar *Gibraltar*, daar hy, door kondſchap had verſtaan, dat een ſchoone Vloot *Spaanſche* Schepen in de *Baay* leiden, konnende de *Hollandſche* Schepen, uyt de *Middelanſche Zee* komende, daar ook onderſcheppen. Dit beſloote zynde, vond *Heemskerk* nege Galjoenen, 't grootſte gevoerd by den *Admiraal Iohan Alvarez Avila*, op hebbende ſeve honderd bezoldelingen, en den *Vice-Admiraal* by de vyf honderd. Noch lagen daar vier *Spaanſche* Oorlog-Schepen, nevens een groot Coopvaardy Schip van *Lubek*, en vier *Franſche*. Den *Hollandſchen Admiraal* deed hier op een redeneering aan zyn Bevelhebbers en Volk, die de lafſte Menſch tot zyn pligt aan moeſt moedigen. Daar op valt *Heemskerk* op den *Spaanſchen Admiraal* los, die met hem lagte, agtende zyn groot Galjoen alleen magtiger, als de geheele *Hollandſche* Vloot. Doch, als *Heemskerk* hem op zyde ten Anker quam, en de laag gaf, zag hy zyn quade giſſing, doch dien dapperen *Hollander*, wierd ten eerſten, door een Kogel, zyn been af geſchooten, waar van hy de geeſt gaf. Zyn dood wierd ſtil gehouden, en de reſt door de *Capitain Verhoeven* uyt gevoerd. Des naar de Middags, geraakte een groot Schip der Vyanden in brand, waar van 't Volk in Zee ſprong, ook was 'er geſpronge een Schip, welkers uytgeſtrekte ſplinters in de *Spaanſche* Scheepen veel ſchade deeden. Daar na klampten drie *Hollandſche* Schepen de Vyandlyke *Admiraal* aan, die zy enterden, en met al wat daar in was tot buyt maakten, doch 't Volk ſprong in Zee, daar 't meeſte dood wierd geſchooten, of doorſtooken. Een zaak wierd in deeze Manhafte daad beklaagd, dat zy 't *Admiraals* Schip niet mede geſleept hadden, dewyl die van *Gibralter* 't vuur daar in ſtaaken, en 't lieten verbranden. Met deze roem zylden zy naar *Tituan*, om de Schepen te Calfateren, en zonden twee lyftogt Schepen naar 't Vaderland, met het gebalſemde Lyk van *Heemskerk*, en gequetſten. D'andere verdeelde zich in Zee om buyt te zoeken.

Komt met zyn Vloot voor Gibralter.

Daar hy in 't begin van de ſlag dood word geſchooten.

Vervolg van de Victorye.

Komen te Tituan.

Kort voor dat deze tyding in *Hollandt* was gekomen, quam den meergemelden Pater *Nyen*, wederom in 's *Gravenhagen*, mede brengende de bekragting van een beſtand voor agt Maanden, met toeſtemming des Konings, en de tyd, om aldaar den Handel te beginnen, die, 't zy dat hy eenige kennis van de ſlag hadde, of door vrees dat zulks geſchiede zoude, by haar Hoog Mog:

Pater Nyen wederom met 's Konings toeſtemming tot de handel in 's Gravenhagen.

ver-

verzogt, dat de Vloot, onder *Heemskerk*, uyt *Spagnien* t'Huys mogt ontboden worden. Om deeze vergadering by te woonen, was *Graaf Willem* van *Nassauw*, Stadhouder van *Vriesland*, en *Walraven* van *Brederode*, wegens de Vereenigde Staaten Gevolmagtigd, boven dien uyt yder *Provintie* noch een; komende de Heer van *Oldenbarneveldt*, voor die van *Hollandt*. Ook zond den Koning van *Vrankryk*, ten dien einde, een der aanzienelykste Gezantschappen, daar den beroemste Regtsgeleerde en Staatkundigen Heer *Pierre Jeanin*, President in zyn Raad, het hoofd van was: en om geen nayver aan andere Vorsten te geeven, nodigden haar Hoog Mog: al de nabuurige Princen en Bondgenoten daar toe. *Nyen*, maakten zyn eerste werk van den ouden Heer *Cornelis Aartsens*, door 't toedoen van *Crauwels*, te verzoeken om met hem in geheim gesprek te komen, 't welk *Aartsens* aan *Maurits* bekend maakten, die 't hem toestond, als ook, by aldien den Pater hem eenige geschenken wilden geven, die aan te neemen. Dus quamen ze by malkander, daar *Nyen* hem de genegentheid des *Aardshertogs* ontwind, ten welk een einde *Albertus*, aan *Aartsens*, zyn Huys, tot *Brussel* staande, wederom gaf. Dat *Spinola*, hem beloofde vyftien duyzend Kroonen, by aldien men een bestand voor negen Jaaren trof, en hem aanstonds vyftien duyzend op rekening wilde geeven, volgens het schriftelyk bescheid dat hy over gaf, en van *Spinola* zelfs geteekend was. Daar na vereerde hem *Nyen*, uyt de naam van de zelve, nevens dit geschrift, een Diamant van 10000 gulden met een keeten, voor *Aartsens* Huysvrouw. 't Gerugt hier van verspreid, verswaarden 't Gemeen, door lasterlyke uytleggingen en vatten een grooten haat tegens *Aartsens* op, schoon hy 't bekend gemaakt, en de geschenken, in de vergadering over geleverd had. Zoo haast den Geheimschryver van *Albertus*, de Heer *Verryken*, in den *Haag* quam, vond men dat de *Spaanschen* haar Hoog Mog: zogten te verstrikken, dewyl de punten, zonder bekragting des Konings, slegts in de *Franschen* taal opgesteld waaren, daar ook geen gewag in wierd gemaakt, van haar Hoog Mog: als vrye Staaten te zullen erkennen. 't Geen *Albertus*, naderhand verbloemde, maar als men in de vergadering trad, toonde *Oldenbarneveldt*, aan *Verryken* de geschenken, en zyde, naar een omstandig verhaal en doordringende woorden,

Graaf Willem van Nassauw en Walrave van Brederode van haar Hoog Mog: en Oldenbarneveldt van Hollandt daar toe Gevolmagtigd.

Den President Jeanin ook wegens Vrankryk in den Haag.

Daar al de nabuurige Vorsten op worden verzogt.

Nyen zoekt Aartsens om te koopen.

Zyn gifte.

Aartsens leverd die in de vergadering van haar Hoog Mog: over.

Verryken ook in den Haag.

't Ontwerp van Philips strekt om de Staat te verstrikke.

Barnevelds vryborstige rede over de Handel van Nyen.

den; *hoe? meend gy hier ymand met giften om te zetten? neen, 't gaat hier niet als in Koningryken, daar twee of drie alles op hunne duym drayen, en alle andere maar een dienstbaare meenigte zyn: Wy Regeeren en worden geregeerd by beurten. En deeze groote vergadering, deezen Raad van Staaten, zoo die u niet genoeg tegen uwe vereeringen gewaapend schynen, zullen wy 't getal vermeerderen. Breng weder aan haaren Heer die geschenken, welke noch voor de vrede te geeven nodig is, en tegen de* Vryheidt *aan te neemen, de hoogste misdaad waare. Verryken* stond verbaast, en zyde dat zulks buyte zyn kennis was geschied. Ses weeken had men de Gevolmagtigden van de *Aartshertog* tyd gegeeven, om een ander ontwerp te bezorgen, en wanneer die om waaren quamen Gemelde Heeren met een opstel van *Philips*, by na van inhoud, als 't de Staaten, zyn *Majesteit* voor hadden geschreven, doch alleen ondertekend Koning, gelyk hy gewoon was aan zyn Onderdaanen te doen, en geen *Philippus*. Ook was 't niet op Pargament, maar slordig op Papier geschreven, 't geen *Maurits*, de *Zeeuwen* en eenige Prinsgezinde Steden in *Hollandt*, aanstonds tot hun voordeel namen, om den Handeling te verwerpen, *hoopende meerder winst by de Oorlog als by de Vreede.* 't Geen den Koning van *Vrankryk*, ook wel begreep, dewyl hy in de narichting van zyn Gezant *Ieanin* * beveelde, *by aldien de Vreede of een bestand voor lange Iaaren wierd getroffen, dat zyn Majesteit aan Prins* Maurits, *Jaarlyks, een inkomst van tien duyzend, en aan yder van zyne twee Broeders, vier duyzend guldens zoude geeven; en by aldien zyn Gezant het niet genoeg naar hunne waarde dacht te zyn, dezelve zoo hoog te maaken als hy zelfs zoude oordeelen.* Doch den Koning heeft zyn inkomen, daar na, tot dertig duyzend guldens vermeerderd. Van deeze tyd af kreeg Prins *Maurits*, een onverzoenbaare haat op den Vader van den Staat, *Oldenbarneveldt*, om dat hy, met alle bedenkelyke yver en billyke voorwaardens d'Ingezeetenen zogt t'ontslaan van een slaverny, die, zoo langen tyd, geheerscht had: en eens 't genot der onwaardeerbaarste *Vryheidt* te doen smaaken, daar niemand, hoe oud, zich van vermeete konde, volmaakt geproefd te hebben. In deeze stand bleeven de zaaken steeken, tot het volgende Voorjaar, trekkende de *Spaansche* en d'*Aardshertogs* Gevolmagtigden, ondertusschen heen en weder om de zaak te verhaasten. d'*Aartshertog* dankte in 't Najaar eenige Krygsbenden af, op hoop dat 'er, voor lange Jaaren, een bestand zoude worden ge-

De tweede opstel is beeter doch met veragting.

't Welk Mauritz tot zyn voorneme strekt.

Grotius Neder: Hist: fo. 144.

* *Art: XI. dans les Negotiations de Jeanin Tom: 1. p. 46.*

Ibid. dans le dernier Instructi-on p. 74.

Oorzaak van Maurits haat tegen Oldenbarneveldt.

De Vereenigde Staaten en d'Aartshertogen danken eenig Krygsvolk af.

getroffen, 't welk haar Hoog Mog: insgelyks deeden. Deeze, gevoegd by de Muytelingen, maakten, dien Winter, in 't *Graafschap Benthem*, en op 's *Aardshertogs* bodem groote buyt, zoo dat *Albertus*, hen, door een ftreng Plakkaat, verbood in zyn Land te komen, 't welk eenige ruft ten platte Landen en kleine Steden toe bragt. Het eerfte werk dat haar Hoog Mog: in de Jaare 1608 bezorgden, was op den 13 *January*, een nader Verbond met *Vrankryk* te maaken, daar Koning *Hendrik* zyn hartelyke genegentheid, tot de welftand der Vereenigde Landen, in toonde. Want hy verpligte zich hier by: *Dat zyn Majefteit zoude trachten een regtmaatige Vreede te treffen; dat hy, naar 't fluyten der zelve, tegens de fchenders en overtreders van die, welke of in 't Algemeen dien van* Hollandt *fchaade en overlaft hadden aangedaan, of het ongelyk gepleegt van byzondere, daar over aangefprooken zijnde, door oogluiking de hunne gemaakt hadden, tot onderftand zouden zenden tien duyzend Voetknegten. Gelijke hulp zouden de Verbonde* Nederlanders *aan zijn Majefteit doen; en in de Koophandel zoude de wederzydfche het zelve regt hebben als d'eige Ingezeetenen enz.* Hier op volgde den eifch van den Kyzer en *Engelandt*, by aldien de Vreede wierd geflooten, doch, kort daar na, wierd met dien Koning ook een nader Verbond getroffen. Eindelyk quam op den eerften *February*, des Avonds, den *Mark-Graaf Spinola*, den Geheimfchryver des Konings *Mancicidor*, daar na den *Prefident Richardot*, de Heeren *Verryken* en *Nyen*, alle Gezanten en Gevolmagtigden van den Koning van *Spagnien*, en d'*Aardshertogen*, tot de Vreedehandeling, over 't Ys, op fleeden, tot een half uur van den *Haag*, daar Prins *Maurits*, verzeld met zyn Broeder *Frederik Hendrik* en *Graaf Willem* van *Naffauw*, nevens noch twee andere van zyn Huys, en een groot getal Edellieden, 't gezelfchap te gemoet reeden, en hen met alle teekens van vrienfchap verwellekomde. Na dat *Spinola* en *Mauritz*, malkander verfcheide ryzen omhelsd hadden, 't welk d'aanfchouwers van weinig oordeel, vreemd voor quam, trad *Spinola* met *Mauritz* in zyn Koets, rydende, onder een magtige drom van Menfchen van daar naar '*s Gravenhagen*, in hunne Huysveftingen. Eenige dagen daar na, beraamden de Gezanten en feven Gevolmagtigden van haar Hoog Mog: een dag om te vergaderen, beginnende van de fwaarfte punten af, daar verfcheide byeenkomften over waaren, verklaarende den Koning van *Spagnien*,

daar

Doch de Muytelingen rooven noch.

De Staaten der Vereenigde Nederlanden maaken een nieuw Verbond met Vrankryk.

Als ook met Engelandt.

Spinola en d'andere Gezanten van de Koning en d'Aardshertogen in den Haag om Vreede of beftand te maaken.

daar eindelyk op, dat zyn Majesteit de Staaten Generaal der Vereenigde *Nederlanden*, nevens de *Provintien*, voor hem en zyne nakomelingen erkende, voor vrye Staaten en Landen, daar hy nu, noch ooit iets op te eischen had. Daar na toetste ieder op 't fynst den ander zyn gedagte. De Gezanten van *Spagnien* en die der *Aardshertogen*, gaven klaar genoeg hunne meining te kennen, om 't bestand voor eenige Jaaren te verlengen, en die der Vereenigde *Nederlanden*, om een volkome Vreede te hebben., 't geen *Oldenbarneveldt* opentlyk uyt zyde, van welke gedagten de Koning van *Vrankryk* ook in den beginne, of ten minste voor een bestand van langduurige Jaaren was. Prins *Mauritz*, hoorende dat men zoo vast op Vreede stond, kropte zyn wrok in, en bragt, stilswygend, al te weeg wat in zyn magt was, om *Oldenbarneveldt*, als de grootste voorstander der Vreede, de voet, dwars te zetten, schoon hy te voore met zyn *Excellentie*, in 't breed had beraadslaagd op wat wyze hy zig gedrage zoude, *en byaldien Prins* Mauritz *'t niet goed vond, op dien voet in de Handeling te treeden, dat hy geliefde zyn gevoelen vrymoedigliyk te verklaaren; dat zyn Edt: de zaak zoo wel wist te leiden* (mits dat het ten voordeele van 't Land strekte) *dat het daar by zoude blyven, en de verder handelingen uyt gesteld zoude werden, maar als men daar een begin van gemaakt had, zoude zulks niet dan met schaade, gevaar, en opspraak nagelaaten konnen werden*, doch zyn *Excellentie* had zich getoond, daar in te vreede te zyn. Kort daar na kreeg *Oldenbarneveldt*, uyt de mond van den Gezant *Jeanin*, te verstaan, hoe men hem allerwegen lagen leiden, en den Heer *Sailly* Brieven uyt *Parys* had ontfangen, van ymand die in 't Huys van *Aartsens* veel verkeerde, daar hy gehoord had, hoe de Koning gezegt zoude hebben, dat *Oldenbarneveld* een *Spagniaard* was geworden, en dat Prins *Mauritz* wel zoude doen, van hem in een zak te steeken, en in 't waater te werpen, daar nevens vreesende dat den Gemelde *Aartsens*, aan die vriend dit geraaden had uyt te stroojen, om *Barneveldt* tegen de Koning op te hitzen, en zich van hem te mistrouwen. Dit ontzette dien Grooten Staatkundigen Man, tegens zyn gewoonte, dewyl 't, in die gevaarlyke tyd, een zaak van 't grootste gevolg des Waerelds was, en bequaam genoeg om *Oldenbarneveldt*, en al de yverigste voorstaanders der AELOUDE VRYHEIDT, door 't tomelooze Graauw, van een te doen ryten. Ook wierden

Den Koning van Spagnien erkend haar Hoog Mog: voor Vrye Staaten als ook de Provintien.

De Spagniaards willen voor lange Jaaren bestand en de Staaten Vreede hebben.

Vorder nayver van Mauritz op Oldenbarneveldt.

Oldenbarneveldt wil 's Princen gevoelen eerst weeten.

Laster tegen Barneveld om hem tegens de Koning aan te hitzen.

Negotiations de Monsr Jeanin. Tom. I. pag. 90.

den, door de Vereenigde *Provintien*, verſcheide ſchempdigten, op zyn Ed: uytgeſtrooid, die dagelyks vermeerderde, zoo dat *Oldenbarneveldt* beſloot, zyn afſcheid te neemen, en zyn dienſt neer te leggen: doch de Staaten van *Hollandt*, zonden zyn Ed: verſcheide Gevolmagtigden om hem te verzoeken, in zyn nodige dienſt t'agtervolgen daar nevens beloovende, by aldien iets aan hem wierd gedaan, dat Hooggemelde Heeren 't voor alzoo ſwaar zoude houden, als of 't aan de geheele vergadering was geſchied, en dat haar Ed: Groot Mog: zyn Ed: in hunne beſcherming zoude neemen. Zoo dat *Oldenbarneveldt*, zich wederom liet gezeggen, krygende een nieuwe volmagt, zoo van de Staaten van *Holland*, als van haar Hoog Mog: *tot Vreede of beſtandt, waar door hy, aan d'eene zyde de weldaaden en 't gezag der Koningen voordroeg, en ontleede, van d'andere zyde de laſte der Oorloge, en rechten de wankelende gemoederen wederom op.* Niet te min vermeerderde dagelyks noch de blaauwe Boekjens, die 't geheele Jaar in meenigten voor den dag quamen, daar men zelfs de Koningen van *Vrankryk* en *Engelandt*, niet in verſchoonde, die deeze Landen waarlyk groote dienſt deeden, ſtellende hen daar in ten toon, *als of ze verborge hoop hadden op de* Nederlanden, 't welk veel opſpraak gaf. Prins *Mauritz*, ondertuſſchen, bemerkende dat men tot een beſtand naderden, en dat *Vrankryk* en *Engelandt*, dagelyks den Staat daar toe aan Maanden, beſloot, om eindelyk zyn geheime gevoelens te uyten, door brieven, die hy aan de Steeden in *Hollandt* ſchreef, om de Wethouderen en Ingezeetenen tot het volharde van Oorlog te beweegen. Deeze waaren ten uyterſten naar zyn *Excellenties* belangen opgeſteld, ſchryvende daar in zoo wydluftig van 't nadeel, dat de Staaten by 't afdanken der Krygsknegten zoude hebben, als of dit van grooter gewigt was, als een Vreede of beſtand; daar nevens uytende, *dat* Hollandt, *de mindere* Provintien *geliefde te beveelen, om gezamentlyk, met zyn* Excellentie, *wegens die zaaken te raadplegen, gelyk omtrent alle* Landvoogden *en nog laaſtelyk met zyn Vader was gehandeld*, 't welk elders omſtandig te zien is. Deeze laaſte reede gaf de waare Staatkundigen veel ſtof tot ſpreeken, en wierd op verſcheide wyze uytgeleid. Het woord van LANTVOOGD klonk de beminnaars der AELOUDE VRYHEIDT vreemd in d'ooren, en voornamenlyk, *zoo als noch laaſtelyk met zijn Vader was gehandeld. Dit*, zeiden ze, *is al te klaar beduyd*,

Ook verſcheide ſchempdigten tegen hem uitgeſtrooid.

Wil zyn Ampten wederom nederleggen.

Word van haar Ed: Groot Mog: in beſcherming genoomen.

Mauritz ſchryft aan de Steden van Holland om de Vreede te beletten.

Grotius Nederl: Hiſtorie 17. b. fo. 566.

Negotions de Jeanin Tom: 2. p. 627.

Zoekt een groot gezag te krygen.

duyd, om niet te begrypen dat zijn Excellentie *ons in een eeuwigduurende ſlaverny zoekt te brengen, en naar de* Graafelyke *waarde van zyn Vader tragt, die hem opgedrage zoude hebben geworden, was hy niet miraceleuſelijk, door de hand van een ſchelm, vermoord. Oldenbarneveldt,* „ 't meeſt begaan met 's Princen drift, toonde egter aan, dat de „ *Republycq* in 't kort te gronde zoude gaan, by aldien geen Vreede „ of ten minſt een beſtand voor veele Jaaren wierd getroffen, „ dewyl zy ten uyterſte verſwakt was door de langduurigen Oor- „ log. Dat men door de vermeerdering der Heirbenden ſeſtig „ tonnen ſchats Jaarlyks van noden had, daar de Landen maar drie „ maal honderd duyzend guldens 's Maands met alle magt konde „ op brengen. Dat zelfs de heirbenden noch geoordeeld wierden, „ niet genoeg te zyn, zoo dat men noch, ten minſte, ſes duyzend „ Voetknegten tot het bewaaren der ſtroomen nodig zoude heb- „ ben, daar de Generaale Staaten der ſeeven Vereenigde *Provintien*, „ noch neegen Millioenen aan ſchulden hadden, en de Landſchap- „ pen zelven in de haaren wel tweemaal zoo veel. Zelfs had *Gel-* „ *derlandt* en *Overyſſel*, noch byna, tot d'Oorlogslaſten niet op „ gebragt, gelyk men *Groeningen* daar toe had moeten dwingen, „ by gevolg quam 't op *Hollandt* alleen aan. Dat derhalve den „ Oorlog, in weerwil der Koningen, met geen voorſpoed, „ konde gevoerd worden, maar beſloot, dat een Vreede of lang- „ duurig beſtand, onder waarborg der Kroonen van *Vrankryk* en „ *Engelandt*, 't naaſte middel was om de *Provintie* wederom in *Vry-* „ *heidt* te ſtellen, en haar oude glans te geeven. Dit vermeerderde het misnoegen niet weinig tuſſchen *Mauritz*, en zyn Ed: 't geen den Koning van *Vrankryk*, door zyn Gezant, al eenige tyd te voore, belaſt had, weg te neemen, ſchryvende, *ik beveel u, boven al, te bezorgen, dat de Prins* Mauritz, *en de Heer van* Barneveldt *in goede vriendſchap leeven, als zijnde de twee voornaamſte Zuylen van den Staat. Ik volharde noch om Prins* Mauritz, *met alle doenelijke en gevoegelijke middelen te zullen ſterken, mits dat zijn* Excellentie *alle beſcheidentheid gebruykt, en zich niet op werpt tegen de Heer van* Barneveldt, *om hem ſtof te geeven, van een byſondere party op te rechten, want ik geloof zeekerlijk, dat gemelden Heer van* Barneveldt *zijn oogwit zal beryken, als een die het roer van Staat draaid, zoo als 't hem gevald; 't welk Prins* Mauritz, *behoorde te doen matigen, en niet in zijn driften voort te vaaren, want deeze tweeſpalt kan hem ner-*

Oldenbarneveldt toond de nootzakelykheid van Vreede aan.

Negotiations de Jeanin dans les derniers Instructions Tom. I. pag. 68. 71.

 gens

gens toe dienen, als om schande te behaalen, en zyn Credit en aanzien te doen verminderen: ook verzoek ik zorg te dragen, dat de Heer van Barneveldt *niet al te voorbaarig de Vreede omhelst, en dat den ander (Prins* Mauritz) *in den Oorlog, en door hulp zyner vrienden geen welvaard zoekt, die op een losse grond staat, het welk 't bederf van zijn Perzoon en Huys, nevens dat van den Lande zoude konnen veroorzaaken. Oldenbarneveldt*, echter verzeekerd zynde van de sterke hand der twee Hooggemelde Koningen, ontzette zich niet tegen 't gekef der nyd, maar zogt, tot 's Lands welvaart, de Steeden in *Hollandt*, die korts te vooren zoo machtig, door den Brief van *Maurits*, om gezet waaren, de Vreede of een langduurig bestand, door grondige reedenen, aan te pryzen. De allerlaaste tegenstreevende Stadt was *Amsterdam*, die zyn Ed: allereerst aan deed, en op zyn zyde kreeg, daar geheel *Hollandt*, aanstonds, nevens d'andere vyf *Provintien*, op volgden. Zeelandt *alleen bleef, uyt eigene insigten, en opgestookt door* Mauritz, *'t bestand weigerende, wederhield d'eenstemmigheid der anderen, en liet niet toe, dat 'er op 't besluyt omvraage geschiede.* Waar op groote oneenigheid ontstond, zeggende de Gevolmagtigden der andere *Provintien*, hoe? wat is dit; zou *Zeelandt* alleen ons de wet stellen, enz: daar op de Gezanten der Koningen tusschen in schooten, en begrypende d'oorzaak wel van waar, en hoe zulks quam, voerde de Gezant *Jeanin*, een deftige reede tegens de *Zeeuwen*, zeggende dat zaaken van zulk een swaaren gewigt zo niet te dwingen waaren, en dat ses eenstemmende *Provintien*, door een enkele niet mogt blyven steeken; en in 't eind riep hy met een verheffing van stem: *Dat zich niemand door ydele hoop bedriege, want ik verklaare u van nu af, des gelast zijnde, dat de Koning, mijn Meester, Ulieden zoo nodig niet heeft, dat hy zyn onderstand soude toesenden, aan de geenen die zynen raad versmaaden.* Ook gaven *d'Engelschen* omtrent het zelve te kennen. Van daar trok *Jeanin*, nevens de Gezanten en al de Leedemaaten der vergadering naar Prins *Maurits*, om hem dit ook te zeggen, die vol gramschap en drift zynde, aan den Heer *Jeanin*, met groote heftigheid antwoorde. „Dat de voorslag van een bestand, de ondergang van den Staat „deed verhaasten, 't geen hy verzeekerd was, dat de *Provintien* „van *Hollandt* en *Zeelandt*, nimmer zoude toestaan, en dat zy „d'andere tegens wil en dank zouden dwingen, om insgelyks te „doen. Vorders zyde de Prins. Ja? by aldien 'er maar drie of vier

Oldenbarneveldt beweegd de Steden tot Vreede of bestand.

Grootius Nederl: Hist: 17. b: fo: 572.

Zeeland door opstoke van Mauritz zet haar daar tegens aan.

Den Gezant Jeanin zoekt d'opgentheid te stillen.

Zyn reede.

Negotiat: de Jeanin Tom. 2. p: 504.

Harde woorden van Mauritz tegen de Gezanten.

„ vier Steden in den ganſchen Staat waaren, die zich tegens 't
„ beſtand wilde aankanten, dat hy de *Vryheid* der Landen (dus
„ noemden zyn *Excellentie* den Oorlog) met de zelve zoude hel-
„ pe beſchermen, en al hadden zy niemands hulp, dat zy noch
„ beeter zoude blyven, en eerlyker vernield worden, als door 't
„ beſtand, waar door zy in wynig Maanden *Spaanſch* moeſten
„ zyn; het welk voor genomen was te doen, door de geen die
„ dit werk aller eerſt hadden voor geſlagen, en dat hy beſlooten
„ had, met alle bedenkelyke middelen, ja zelfs ten koſte van zyn
„ leeven, daar tegen aan te gaan. Waar op den *Franſchen* Gezant, uyt de naam van hun alle, met veel ontzag en zeedigheid, doch niet te min doordringend antwoorde, dat zyn
„ *Excellentie*, te veel verſtand had, en dat hy zulks ook niet
„ konde doen, zonder zyn eige ondergang te verhaaſten, en een
„ ſchandvlek op zyn hals te laaden; dat by aldien den ganſchen
„ Staat 't beſtand verworp, hy zich vergenoege zoude, van aan
„ te wyze wat hun waare belang was, en de ongevallen die ze
„ uyt dat beſluyt hebben te vreezen; doch zo lang als 'er noch
„ eenige hoop was, van dat ze de beſte raad zoude omhelzen, hy,
„ Gezant, zich verplig vond, om aan te houden. Hier voegden de Heer *Jeanin*, noch verſcheide woorden by, die geſtadig met de zelve hevigheid wierden beantwoord. Onder al dit geſprek ſweegen *d'Engelſchen* Gezanten ſtil, het geen den *Franſchen* Gezant eenig nadenken gaf. Dit hart onthaal deed d'ingekropte haat van den Prins, tegens *Oldenbarneveldt*, dagelyks vermeerderen, zoo dat 'er geen middel van verzoening was, of den laaſt gemelde moeſt, ten bederve van 't Land, 't beſtand verwerpen, en had het zelve, niet door de raad en 't gezag der Koningen van *Vrankryk*, onderſteund geweeſt, was *Maurits*, de ſterkſte geworden. Noch verwonderde zich de Heer de *Jeanin* te meer, dewyl hy te vooren, wanneer zyn Meeſter de Vreede nadeelig voor den Lande oordeelde te zyn, den Prins verzogt had van zyn Achtbaarheid te gebruyken, om de Vreede te verwerpen, daar hy toen op antwoorde, *al d'Ingezeetenen beminnen de ruſt zoo vuurig, dat ze onmogelyk, wederhouden of te ſtillen zoude zyn.*

Word van de Gezant Jeanin beantwoord.

Mauritz dubbelzinnigheid.

Kort daar na zond Prins *Mauritz*, de Heer *Lambert*, uyt zyn naam naar *Vrankryk*, om te verzoeke, dat zyn *Majeſteit* zich geliefde onzydig te houden tuſſchen *Spagnien*, *d'Aartshertogen* en

Zend Lambert naar Vrankryk, die 't Hof in verwardheid brengt.

Negotiat. de Jeanin Tom.2. p.526.

en de Staaten, dat hy zich sterk maakte, van de twee eerstgenoemde meer als vyftig Jaaren werk te zullen geeven, voor dat zy hem konde onderdrukken. Doch zyn *Majesteit*, ziende dat dit maar strekte, om de zaaken uyt te stellen, deed hem bedanken.

Brief van Villeroy aan Jeanin dans ces Negot. Tom.2. p.524.

Deezen Gezant bragt het heele Hof in verwartheid, met d'uytstrooisels dat de Prins en *Zeelandt*, nevens al zyne aanhang een vergaan zouden, als 't bestand toe te staan. Dat *Oldenbarneveldt*, die dit gebrouwen had, zyn misslag gezien hebbende, alle middelen in 't werk stelden, om 's Princen gunst te winnen, het welk den ouden Heer *Aartsens* ook deed, doch dat d'een en d'andere, nevens den jongen Heer *Aartsens*, de Staaten verraaden, en ontrouw gediend hadden, daar by voegende, dat de twee eerstgemelde een onmydelyk geluk of de dood te verwagten hadden, of zoude op 't minst schandeleus van hunne Ampten afgezet worden, en veel meer onwaarheden, die klaar genoeg te kennen gaven, *dat* Oldenbarneveldt, *van die tyd af, al ter slagting wierd gedoemd.* Deeze geschillen wierden noch vermeerderd wegens de twist daar geheel Europa zedert zoo lange Jaaren van gedaverd heeft, die ter zelver tyd ontstond, tusschen *Arminius* en *Gomarus*, wegens de Godlyke voorschikking, *leggende den eerst genoemde de tweede te last, dat hy d'oorzaake der zonde Gode toe schreef, en, door 't inscherpen van een Noodlot, de gemoederen der Menschen verharde: Gomarus* wederom tegen *Arminius. Dat hy den Mensch door zyner leere veel opgeblaasener maakte, dan de Roomsgezinden met de hunne, en, niet toe liet dat men Gode alleen d' Eere gaf van 't geen daar 't meest op aan quam, te weeten, een wel gezind gemoed.* Dit gaf zoo veel tweedragt onder de Gemeente, dewyl ieder zyn gevoelen tot *Lyden*, openbaar begon staande te houden, dat de Staaten zich genootzaakt vonden, daar in te voorzien. Ondertusschen quam eindelyk Prins *Philips van Oragnien*, oudste Broeder van *Mauritz*, in den *Haage*, die niet anders deed als zyn belangen in de Vreedehandel te bezorgen, en zyn Zuster *Emelia*, Gemalin van de Prins *Emanuel* van *Portugal*, met *Mauritz* te verzoenen, die hy van den Trouwdag af, niet had wille zien. Vorders vielen, niet tegenstaande de gedagte van bestand, in 't Najaar, hier en daar klyne schermutzeeringen voor, onder eenige wederzydsche Krygsknegten, blyvende *Graaf Adolf* van *Nassauw*, in een der zelve, by *Rhynberk*, 't geen zyn ander Volk ziende, op den Vyand aan viel, en dezelve versloegen; doch 't laatste voordeel dat *Holland*

Barnevelds dood was ter dier tyd al voorgenomen.

H: de Groot Neder: Hist: fo.571.

De verschillen tusschen de Gomaristen en Arminiaanen opgekomen.

Die de Staaten van Holland zoeken voor te komen.

Prins Philips van Oragnien in den Haage.

Vereenigt zyn Suster met Mauritz.

Adolf van Nassauw dood.

landt in dit Jaar genoot, was de te rugkomst van den *Admiraal Maatelief*, met vyf Schepen uyt *Oost-Indiën*, twee by hem en d'andere drie volgden, alle vol gelaade met kostelyke waaren en speceryen, brengende Gezanten des Konings van *Siam* met zich, nevens veel geschenken voor Prins *Mauritz*, en Brieven van verscheide *Indiaansche* Koningen.

Matelief komt met kostelyke goederen en Gezanten van Siam in Holland.

Geduurende de Winter tyd waaren de Gezanten en Gevolmagtigden onophoudelyk bezig met een bestand te maaken, hebbende de Vreede zoo lang ter zyde gezet; als, ter dier tyd, onmogelyk zynde daar toe te komen. Geen hinderpaal was hier in de weeg, als alleen *Zeelandt*, en Prins *Maurits*; welke *Provintie*, eindelyk, op 't ernstelyk vertoog, van d'AELOUDE VRYHEIDT, te zullen wederom genieten, in de belangens der andere medeleeden trad. De Prins, zich verlaate ziende, van zyn sterkste Zuyl, daar hy op steunde, begon eindelyk aan d'overboodige aanbiedingen die haar Hoog Mog: op 't verzoek van de Koning van *Vrankryk* deden gehoor te geeven: waar op die zyn *Excellentie* toestonden, indien hy den Oorlog wilde verwerpen, hem in al zyn Ampten te zullen laten blyven, en zo wel de gewoonlyke als buyten gewoone wedde, geeven; bedragende dat Jaarlyks, met de kosten van zyn Hellebardiers, honderd agt-en-vyftig duyzend seven honderd ses-en-twintig guldens, gelyk hier agter by de reekening onder Letter R. blykt, buyten noch tachentig duyzend gulden, die hem, voor de brandschatting en verbeurtmaaking, zegt de Heer *Jeanin*, ook toe gelegt wierden: daarenboven als zyn *Excellentie* Trouwde, zoude hy, voor hem en de zynen een Jaarlykse inkomst van vyf-en-twintig duyzend guldens genieten, en zo hy zonder wettige Kinderen quam te overleide, *Graaf Frederik Hendrik*, en zyne Kinderen daar Erfgenaam van zyn. Zoo dat Prins *Mauritz* zich ook geliet met het verdrag van 't twaalf Jaarig bestand te vreede te zyn, 't welk door den Heer van *Oldenbarneveldt* meest opgesteld was, bestaande in 38 Artykelen, al het welk, na veel twist en 24 zittingen, op den 9 *April*, in de Jaare 1609, tusschen *Spagnien*, *d'Aardshertogen* en de Staaten der Vereenigde *Nederlanden*, tot *Antwerpen* is gesllooten, waar van hier achter, onder de Letter S d'Artykelen zyn te zien.

Zeeland en Prins Mauritz hinderpaalen van 't bestand.

Zeeland stemt eindelyk tot het bestand.

Mauritz vynsd ook 't zelfde op de groote aanbieding van Vrankryk te doen.

Zyn inkomst buyten de voordeelen in Vreede 158726 guldens.

Noch 80000 guldens voor de brandschattingen.

Jeanin Tom. IV. p. 18.

Noch 25000 als hy Trouwde.

Schoon nu de Vreede van buyte was gesllooten, quam echter in 't hart van *Hollandt* en d'andere *Provintien*, een doodelyke kanker te

't Bestand neemt de inwendige twist niet weg.

voorschein, die lang verhoolen was geweest, bestaande in 't verschil der gevoelens, tusschen *Arminius* en *Gomarus*, als ook over de *Remonstrantie* die d'eerste deeden, waar van zy de naam dragen, behelzende de vyf berugte punten van de Goddelyke voorschikkinge.

De Remonstrantie der berugte vyf stellinge van Arminius.

I. Dat Godt van Eeuwigheidt beslooten heeft te verkiezen ten eeuwige leeven, die in Jesum Christum zynen Soon, door zynen genaade, gelooven, ende in de gehoorzaamheid des Geloofs, ten einde toe volharden, ende dat hy daar tegens, beslooten heeft, d'ongelovige te verwerpen ter Eeuwiger verdoemenisse.

II. Dat Jesus Christus de Zaaligmaaker voor alle ende yder Mensche gesturven is, alzoo dat hy allen ende yder de verzoeninge ende vergeevinge der sonden verworven heeft, nogtans dusdaanig, dat niemand dezelve daadelyk geniet, dan de geloovige.

III. Dat den Mensch het Zaalig maakende Geloof van hem zelve niet en heeft, noch uyt kragt van zyn vrye wil, maar daar toe Gods genade, in Christus, van noode heeft.

IV. Dat deeze genaade is het begin, midden en einde van 's Menschen Zaaligheidt, alzoo dat niemand geloove noch in 't Geloof volharden kan, ten zy hem dezelve genaade volkome en tot den einde toe vergeselschappe: En dat Godt alleen, die hy ter Zaaligheid roept en noodigd, genoegzaame genaade geeft, om de noodinge te konnen gehoorzaamen; maar dat den Mensch die genaade veronachtzaamen, verstooten en wederstaan kan, en ook dikmaals wederstaat.

V. Dat de waare Geloovige, door Godes genaade, overvloedige kragt hebben, om tegen de Satan, de sonde, de Waereld ende haar eige vleesch te stryden, en overwinninge te verkrygen, maar dat de zelve door haare sonden, konnen uyt die genaade vallen en de zelve verliezen.

Deeze punten had *Arminius* noch in de Jaare 1609 openbaar in de vergadering van haar Ed: Groot Mog: tegens *Gomarus* staande gehouden, doch quam, een Maand daar na te sterven, werdende dit gevoelen, zederd door *Vytenbogaardt*, wel 't voornaamste, omhelst en geleerd; ontstaande, uyt die verschillen, een der grootste verwardheeden in de *Provintien*. Prins *Mauritz*, wiens Moeder van de Luytersche Godsdienst was, en wiens

Prins Mauritz omhelst de zyde der tegenstrevers.

wiens Vader d'Evangelische op 't laaftvoor geftaan had, „ toonde, „ zegt de *Franfchen* Schryver, met de zynen, dat alle Religien in de „ grond hem onverfchillend genoeg fcheenen te zyn, en verklaarde zich aanftonds tegens d'oproerige, van wat party „ ze ook zoude mogen zyn. Doch, hebbende naderhand overwogen, dat hy groot nadeel zoude trekken, in 't aannemen der „ Religie van *Barneveldt*, die hy van kant zogt te helpen; en dat „ des Lands onluften hem dienftig waaren, in zyn onderneeming „ die hy op de *Souverainiteit* had, voegde zich by de *Gomariften*, „ welker party zyn *Excellentie* veel voordeeliger tot zyn oogwit en „ veel verfchillender van *Barneveldts*, als die der *Arminiaanens* was, „ daar de Koning van *Engelandt*, die hy nodig had hem in onder„ fteunde, doch na 't oordeel van den *Franfchen* Gezant *du Maurier*, „ die omtrent ter dier tyd in deze *Provintien* quam, zoude Prins „ *Maurits*, indien *Barneveldt* het gevoelen der *Gomariften* aan„ genomen had, aanftonds 't zelve verworpen hebben, om dat „ van *Arminius*, t'omhelzen; dewyl hy, niet anders zogt als dien „ Majeftraats Perzoon te wederftreeven en voordeel te zoeken, in „ de tweefpalt van 't Graauw. Want de *Religie* is een gemeene dekmantel, om de Raadhuyfen der Stede te bekruypen: ook kan zy geen bequamer hebben om geruft te heerfchen, en zyne Vyanden van kant te helpen, als deeze. *Dit was de reden, dat zyn* Excellentie *de openbaare Kerk verliet, om de befluyten der Staaten van* Hollandt, *tegens te gaan*, want de *Remonftranten waaren d'eerfte en oude Genzen.* Doch eer hy dit met ernft doordrong, wilden zyn *Excellentie*, eindelyk volbrengen, 't geen aan zyn Vader ontbrooken had, als denkende dat de Staaten dat waardfte pand van *Souverainiteit*, hem zoo ligtelyk als Prins *Willem* zoude op dragen, daar Hooggemelde Heeren nu een andere fmaak in hadden gekregen, en door *Barneveldt*, die zich t'eenemaal op offerde aan de belangens van zyn Vaderlandt, dagelyks wierd aangetoond, hoe dezelve tot 's Volks *Vryheidt*, by de Staaten der Lande moeft, als d'appel hunner oogen, en ten kofte van Lyf en goed, tegens al d'onderneemers befchermd worden. Hier door was de Prins d'Oorlog, zynde 't grootfte werktuyg daar toe, weg genoomen, dewyl die altoos voor de Stadthouders 't nutft is geweeft, om hun voornemens te beryken; 't geen den Prins *Barneveldt*, het kofte wat het wilde, betaald zogt te zetten; jazelfs een maal

La Neuville Hift: de Hollande Tom. 1. p: 55.

Aitzema 5. Deel Boek 22. fo. 468. de Clapmar. ibid. 4. Cap. 21. Kerklyke Hift: 4 Deel fo. 777. en 804. Aitzema 2 Deel fo. 67.

Mauritz tragt naar de Souverainiteit der Landen.

 zoo

Histor. de Hollande par Monf. de la Neuville Tom. I. pag. 7.

zoo hevig werdende, en zyne driften niet Meefter zynde, de hand op ligten, om dien ouden Vader des Volks in 't gezigt te flaan. Doch gemerkt hebbende, dat deeze wyze van doen, ten uyterfte ftrydende was, met d'opvoeding van een Doorlugtig Prins, en alle Staatkunde, floeg zyn *Excellentie*, de weg der vynzery in, en befloot, eindelyk het laafte geweld op de gulde *Vryheidt* te doen. Met dit inzigt verzocht hy zyn Stiefmoeder, de hulpzaame hand daar toe te leenen, met voorgeeving, dat zy, daar wel 't grootfte belang was in hebbende, dewyl zy van gedagte zynde, nooit te Trouwen, al zyne heerlyke goederen, op haar eenige Zoon *Fredrik Hendrik* moeften komen, en by aldien hy de *Souverainiteit* der Landen verworf, dat haar Zoons Kinderen die erfelyk en met groot aanzien zouden bezitten. By deeze reede waaren veel ernftige woorden gevoegd, ftrekkende om op alle wyze zyn grootften tegenftrever te doen bewegen, waar op d'oude Princes hem by de hand beloofden om *Barneveldt* zelfs, aan zyn Huys te bezoeken, 't geen zy nooit gedaan had. Daar komende, bragt zy alles by, wat een Vrouw mogelyk was, om een medogend hert, als dat van dien ftuurman des Staats, te bewegen, doch zyn voorzichtigheid en liefde tot 's Volks welvaard, was d'oorzaak dat hy haar tegen fprak, zeggende., „Ik verzeeker u Mevrouwe, dat 'er niets ter Waereld driftiger noch yveriger van my gewenfcht word, als de grootwording en Glorie des Huys van *Oragnien*. Ja ik wil myn bloed met vermaak ftorten, om u niet alleen de *Souverainiteit* der *Provintien* te doen verkrygen, maar zelfs, het Opperfte gebied van de geheelen Aardbodem, alleen ter gedagtenis der deugden, en weldaaden van uwen Zaligen Gemaal, en Vader van zyn *Excellentie* ontfangen. Hier op vertoonde zyn Ed: aan de Princes, dat de meefte Menfchen, door de begeertens, ftrydende tegen hun eige welvaard, en door onkunde van hunne waare belangens zich zelfs bedorven; en bewees haar, door onwederfpreekelyke reedenen, dat Prins *Mauritz*, wenfchende naar deeze *Souverainiteit*, hy naar zyn onmydelyke ondergang trachte. De voornaamfte reeden daar van waaren. Dat de *Hollanders*, en d'andere t'zamen verbondene Volkeren, alle Vrye Staatsgezinde harten hebbende, van natuur waaren, om geleid, en niet gefleept te worden: Om overtuygd, en niet

Verzoekt zyn Moeder om de voorflag aan Barneveld te doen.

Barnevelds uytfteekende rede ftrydende tegen de Souverainie.

„ niet gedwongen te worden, in zaaken die men van hen be-
„ geerden : Dat zy , zich de gehoorzaamheid van een heel-
„ magtig Koning ontrokken hebbende, en bezittende een VRY-
„ HEIDT, die ze niet als door de kragt van Waapenen hadden
„ verkregen , heel moejelyk zouden besluyten, om het juk van
„ een byzonder Prins te torssen. Dat de vrees , van wederom
„ onder dat van *Spagnien* te vallen, hen, voor deezen, vreemde
„ Meesters had doen zoeken, om zich, tegens hunne wreedhe-
„ den te verzeekeren. Dat de Koning van *Vrankryk*, *Hendrik*
„ *de III.* en *Elizabeth* Koningin van *Engelandt*, het zelfde gewei-
„ gerd hadden. Dat de *Hertog* van *Alençon*, in der daad einde-
„ lyk de *Souverainiteit* in de Landen aanvaarde, die men hem op
„ geofferd had ; maar dat hy zich daar zoo qualyk van bedien-
„ de, dat de voorbeelden hen in geduurige voorzorge gesteld
„ hadden, om nimmer wederom te vallen in diergelyke onge-
„ lukken. Dat, door het geheugen des doods der *Graaven* van *Eg-*
„ *mondt* en *Hoorn*; *Antwerpens* overrompeling; de wreedheid des
„ *Hertogs* van *Alba*, en zyne navolgers, hen zelfs de minste scha-
„ duwe van *Souverainiteit* deed haaten. Dat ondertusschen de ver-
„ derfelykheden van deeze gelukkige tyden, de nood, die
„ geen wet heeft, hen had toevlugt doen neemen, aan nieuwe
„ Heeren; maar dat die geneesmiddelen veel gevaarlyker waa-
„ ren , als de ongevallen zelfs, daar menig zich van zogt te ont-
„ slaan. Dat zederd de afkonding des bestands, men de vrugten
„ van Vreede en *Vryheidt* reeds voor goed had beginnen te proeven,
„ geen de minste schyn konde gegeeven worden , om zulk een
„ vervaarlyke voorslag t'onderschragen , die buyten twyfel de
„ gedagten van yder een zoude ontroeren, en dat men zich in
„ een gevaar stelde , om aan stukken gereeten te worden, zo
„ haast men daar de minste opening van deed. Dat Prins *Mau-*
„ *ritz* , in die staat daar hy zich ter dier tyd in bevond , wel
„ honderd maal, gelukkiger was, als of hy tot de *Souverainiteit*
„ geraakte , zoodanig als zyn Ed: die aan merkte , waar door
„ hy geduurig van oneindelyke swaarigheden zoude omcingeld
„ zyn. Dat, hebbende in de hoedanigheid van *Gouverneur*, de
„ magt van *Souverain* , en, 't genot zelfs van de *Souverainiteit*,
„ hy zich altoos van de haat of nyt konde bevryden , zoo lang
„ hy de naam daar niet van voerde. Dat hy, *Capitain Admi-*

„*raal Generaal* der *Provintien* zynde, volkomentlyk te Land
„en ter Zee kon gebieden, zonder eenige hinderpaalen, in zyn
„voornemens te vreezen. Dat hy, 't bestel had over al de *Gou-*
„*vernementen* en Krygsampten. Dat, wanneer men Majestraa-
„ten der Steden aan stelde, men hem daar drie van sond, waar
„uyt hy 'er een verkoos, naar zyn wel gevallen. Dat hy, met
„een woord, al zulke voordeelen en Achtbaarheden had, als
„d'oude *Graaven* van *Hollandt*, de *Hertogen* van *Bourgondien*, en
„als Kyzer Karel zelf. Dat in het geven van genade en vergiffenis,
„aan de misdadigen, hy geenzints de haat onderworpen was,
„die uyt de dood van byzondere Perzoonen is spruytende: En
„dat de geen, die hy behoede, hem voor 't leeven verschul-
„digd waaren. Dat hy, groot vermaak behoorde te scheppen,
„yder uur te hoore zeggen, *dat men de Jaarlykse wedden en inkom-*
„*sten van een Prins behoorde te vermeerderen, die zyn borst gestadig*
„*voor 't Algemeene welvaare bloot stelden.* Doch zoo haast hy de
„haatelyke naam van Meester aan nam, zoude men hem zelfs
„de Levry van zyn Knegts kleeren benyden, en onophoude-
„lyk de schattingen, die hy op zyn Volk leide, verwyten; waar
„van 't in den tegenwoordige Staat van zaaken, geen de min-
„ste reeden hadden, van zich te beklagen, als zynde zelve,
„met hunne eige toestemmingen nu in gevoerd.

Waar door hy de Princes in zyn gedagten brengt.

„Dit zogt *Barneveldt*, nog door oude geschiedenissen aan de
„Princesse te bevestigen, met haar te toonen, hoe 'er byna
„geen eenig *Graaf* was geweest, daar d'Onderdaanen niet tegen
„op waaren gestaan; en dat ze dikmaals, om zich van hen t'ont-
„lasten, gewapender hand, tot aan 't Hof in '*s Gravenhage* zyn ge-
„trokken. Al het welk de Princes zoodanig voldeed, dat zy met
groote genoegen van daar naar huys reed, en veranderde aanstonds
van gedagten, daar zy Prins *Maurits*, ook zogt in te brengen; doch
vindende, door des Princen flaauwen antwoord, dat zy, een vrug-
teloos bezoek by *Barneveldt*, had gedaan, *en dat* d'Ambitie, *daar*
hy door geblindhoeckt was, hem deed walgen van alles dat hy onbequaam
agte, om de Princes te konnen voldoen. Maar aan d'andere kant
groeide zyn haat tegens den ouden Staatsman niet weinig aan.
Hy bewoog verscheide tegenstreevers, door zyn reede, om, op alle
bedenkelyke wyze, *Barnevelds* bederf te verhaasten: beloovende
eenige zelfs, van hen, met 't geen hy van hem bequam, te
zul-

Hist: de Hollande par la Neuville Tom. 1. p: 11.

Mauritz stookt veele tegens Barneveldt op.

zullen verryken. Dit was een der gewigtigste oorzaaken van zyn bederf, het welk d'oude Princes aan den *Franschen* Gezant *du Maurier* op alle stilswygentheid betrouwd heeft.

Hierentusschen quam een onverwagt voorval, dat Prins *Mauritz*, in zyn voorneme, geen geringe dienst toe bragt; zynde *Hans Willem*, *Hertog* van *Gulik*, *Cleeve*, *Berg* en *Graave* van der *Mark*, *Ravensberg*, enz: den 15 *Maare* 1609, komen te overleiden, waar door de Erfgenaamen, hier vooren vermeld, grootelyks twiste, zoo dat *Maurits*, ziende uyt deeze verschillen, tot zyn oogwit te geraaken, het verzoek van den Keurvorst van *Brandenburg* toe stond, van op zyn zyde te komen, en *Gulik* te Belegeren. *Doch der Staaten Resolutie was, dat den Prins in de Landen zoude blyven.* Echter heeft zyn *Excellentie*, uyt hoofden dat hem de magt van *Patenten* was gegeven, en by gevolge Meester van 't Krygsvolk zynde, honderd ses-en-dertig Vendels Voetknegten, en agt-en-dertig Standaarden Paarden derwaards gezonden, zoo dat hy, naar een Maand belegs, Meester van die Stadt wierd. Dien Oorlog, zette men op 't hevigste voort, gelyk by andere omstandig is beschreven. Noch had Prins *Mauritz*, eenige Krygsknegten (om die in dienst te houden) tot zyn Schoonbroeders de *Paltz-Graafs* hulp gezonden, die hy, raden de *Boheemse* Kroon t'aanvaarden, 't welk een quade uytslag nemende, den Staat de kosten niet alleen van de bezoldelingen droeg, maar kreeg den last van al de verdreeven Vorstelyke Perzoonen op hunne hals, welke met veel vereeringen wierden beschonken, gelyk hier agter by de reekening onder Letter S blykt. Dit gaf onder de *Vryheidt* lievende veel reeden tot morre, te meer, dewyl Prins *Mauritz*, kort te vooren, door de Heer *Aartsens*, met de Koning van *Vrankryk*, die 't oog had op de *Duytsche* Kroon, in een bedekt Verbond was getreede, om zyn Majesteit te helpen, waar mede het bestand verbroken zoude hebbe geworden, doch den Koning wierd schielyk door *Ravillac* vermoord, zoo dat dit Verbond geen stand hield, en den Prins, *hoorende deeze tyding* (zegt een *Fransch* Schryver) *met groot berouw en traanen in 't gezigt, wierp, in die ontsteltenis, zyn hoed tegen de grond aan, roepende dat hy de schoonste Roos had verloore:* doch de Heer Hoofd, geeft wel 't grootste ligt van deeze handeling, zeggende. „Maar toen men riep van veertig duyzend Mannen in Waapenen

Oorlog tusschen de Princen bezitters over d'Erfenis van Cleef Gulik enz:

Aitzema 1 *Deel fo.* 1186.

Vervolg van Rydt fo. 19. *Colom.* 2.

Mauritz trekt tegen 't besluyt der Staaten naar Gulik dat hy vermeesterd.

La Neuville Historie de Hollande.

Montanus 574.

Raad de Palts-Graaf de Boheemsche Kroon aan te vaarden.

Doch komen op der Staaten hals.

Maakt een Verbond met Vrankryk om de Koning aan de Duytsche Kroon te helpen.

Lapize fo. 748. 742.

Hoofds Leve van Hendrik de Groot fol. 444. 445.

„ nen verzameld in *Chalons*, onder 't beleid des *Hertogs* van *Ne-*
„ *vers*, dat daarenboven ses duyzend *Switzers* met een derwaards
„ daalden, daar den *Hertog* van *Rohan*, 't bevel over had, ende zou-
„ de zyn Majesteit, behalven de Regimenten haarer Lyfwagt,
„ noch wel met zich gesleept hebben vier honderd Edelmannen;
„ zoo zagen 't veele daar voor aan, dat zoo een magtig gewoel.
„ niet stillen en zoude, met de nederlaag van het *Gulikse* geschil,
„ maar wel op een schrikkeling der Kayseren mogt uyt ko-
„ komen; andere oordeelden, dat het op *Nederlandt* gemunt
„ was, om de hooge Overigheid der Vereenigde Landschap-
„ pen, ende voorts alles, wat tusschen deeze Landen en *Vrankryk*
„ leid, de *Spaanschen* quyt te maaken, ende dat den Koning voor
„ zoo groot een kragt Goudt, aan de behoudenis van *Holland* te kost
„ geleid, zich niet met ydele hande zoude laaten af zetten, *ook* (zegt

Mr. de la Neuville Hist. de Holl: Tom. 1. p. 25.

een *Franschen* Schryver.) *Den Koning van* Vrankryk, *maakte ter dier tyd zulk een swaaren Krygs toerusting, dat het geheel* Europa *deed op den toeleg loeren, sonder deselve bekend te zijn, doch welke t'Huys van* Oostenryk *boven al ontruste.* Daar by was het swaar geschil tusschen de Koningen van Groot *Brittagnie* en *Vrankryk* ontstaan, eischende d'eerste omtrent vier Millioenen aan achterstallen, daar *Vrankryk* tegen eischte tusschen de drie en vier Millioenen guldens, zederd de Jaare 1603, tot het bestand toe, verschoten, voor het meer gemelde derdendeel van bystand aan de Vereenigde *Nederlanden* verstrekt, volgens 't verdrag van de Jaare 1607, tusschen Hooggedagte Majesteiten gemaakt; doch dit wierd noch tydelyk door *Oldenbarneveldt*, tot wederzyds genoegen af gedaan, zoo dat de Koning van Groot *Brittagnien*, zich met het vyfden deel van zyn eisch te vreede stelden. De Staaten van *Hollandt*, op hoop van eenig voordeel uyt 't bestand te trekken, deeden d'onvryheid die zy in de Raad van Staaten door 's Konings Gevolmagtigde hadden, schielyk weg neemen, brengende alles te weeg, wat in hunne magt was, om de Koning ook vergenoeging te geeven over zyn verschot, bedragende vry boven de ses Millioenen guldens, daar zyn Majesteit de Stadt van den *Briel*, met de sterktens, en de Stadt van *Vlissingen*, met het Kasteel van *Rammekens*, voor tot onderpand was gegeven. Dit bragt *Oldenbarneveldt*, door den Gezant by zyn Majesteit, *Schoonenwalle*, zo ver, dat den Koning de Staaten een somme van omtrent drie Millioenen quyt schelde, en de voornoemde

Verschil tusschen Vrankryk en Engeland over 't verschot.

Door Barneveldt af gedaan.

Die ook de Nederlandsche schuld aan Engeland af doet en trekt de Steden Briel met de sterktens nevens Vlissingen en 't Kasteel Rammekens wederom.

de Steden en sterktens wederom over leeverde. Waarlyk een zaak die ten uyterste tot welstand der Landen nodig was.

In middels dat de regtzinnige, door het Twaalfjaarigbestand in de *Nederlanden*, Vreede en eendragtigheid te gemoed zagen, quam egter nog, boven de gemelde swarigheden, de vonken van de verschillen der Godsdienst, zoo fel uyt te barsten, dat de zelve noch langen tyd, daar na, hebben gesmeuld. De Staaten van *Hollandt*, ziende dat de *Gommaristen*, gestyfd door des Princen Hovelingen, met geweld in de Steden begonnen tegen *d'Arminiaanen* te Prediken, en dat de laaste, steunende op 't gezag van de meeste Majestraats Perzoonen, zich mede niet gemakkelyk toon den, door 't uytgeeven van aanstootelyke geschriften, gebruykten haar Ed: Groot Mog: om d'onheilen daar in te vermeiden, wel ernstelyk hun *Souverain* gezag; belastende aan de Geestelyke byeenkomst, in den *Haag*, dat men, zoo op de stoel als in ommegangen en geschriften, malkander zoude verdragen, en geen reede tot tweespalt geeven, in een tyd dat men met vereenigde herte Godt den Heer behoorde om een bestendige Vreede te bidden, tot welstand der onderdrukte Landen. Over deeze geschillen, was den Koning van *Engelandt* lang te voore verzogt, om zyn gedagten daar omtrent te uyten, die voor gaf, *dat hy, niet zien konde of de twee verschillende gedagten, konde, zonder de waarheid te benaadeelen, toe gestaan, en in Christelyke liefde en eenigheid onderhouden werden.* Doch *Maurits*, was van andere gedachten, openbaarende zich hoe langer hoe driftiger voor de *Gomaristen*, schoon alle geleerde Schryvers, in d'eerste vier honderd Jaaren, naar d'Apostelen, de *geconditioneerde Predistinatie* hebben vast gesteld, en dat *Augustinus*, door de hitte der disputen, als zy zeggen, tegen *Pelagius* verrukt zynde, eerst anders zoude hebben beginnen te gevoelen. Egter het oude is altyd in *Grieken* Land, en veele andere Plaatzen behouden geworden, en in de *reformatie* van *Luther*, *Melanchton*, *Erasmus*, *Bullingerius*, en veel andere omhelst, 't welk ook meest in *Hollandt*, „ geleerd is geworden, maar Prins *Mauritz*, die tot noch toe „ met de Krygszaaken zeer bezig geweest zynde, en met die der „ Regeering zich weinig bemoeid hebbende, wierd door eeni- „ ge onderregting gegeeven, die strydig waaren met de natuur „ van onze Regeering, en die met de rechten en gebruyken dezer „ Landen, niet over een quamen. Zoo dat zyn *Excellentie*, eindelyk

De Staaten van Holland, ziende de groote verwydering in de Godsdienst steeken zich daar tusschen in.

Raade tot verdrag en Vreede.

Getuygenis des Konings van Engeland daar op.

H: de Groot Nederl: Hist. fo. 576.

Kerkl: Hist. 1 Deel. fo. 7. 8. 9. enz:

Mauritz bemoeid zich met de Regeering noch Krygszaaken maar met de Religie.

H: Grootius Apologie in d'opdragt p. 7.

Voord verkeerde raad gegeeven.

„ delyk, de *Resolutie* van de Staaten van *Hollandt* ende *West-Vrie-* „ *slandt*, omtrent het gedoogen der zelve genomen, openbaar „ begost te veragten, verlaatende de publieke Kerk, en zig „ voegende by de gesepareerde: Geevende ook bevelen aan de „ ordinarische Krygsluyden, buyten kennisse van de Staaten van „ *Hollandt*, van haar niet te moeijen met zaaken, spruytende uyt Religie. Deeze zaak wierd by Hooggemelde Heeren ten swaarste op genoomen, als zynde hunne *Souverainiteit* en Aeloude *Vryheidt*, met voeten vertreeden, welke Opperste macht de Prins, nevens de Staaten Generaal, haar Ed: Groot Mog: zocht te betwisten; als of die aan haar Hoog Mog: was staande, daar de *Provintien*, yder in de haaren, onwederspreekelyk *Souverainen* zyn, en over de andere geen gezag hebben. *Zoo dat haar Ed: Groot Mog: voornamentlyk, het regt van Opperste macht over alles in* Hollandt *en* West-Vrieslandt *toekomt, en alle* Privilegien, Jurisdictie, *ressort, eminentie, wel hergebragte oudeigen gebruyken, usantien, coustumen, genot, possessie en onverdenkelykheid van dien, hebben gehad, gebruykt, en door hen bezeten kan werden.* Deeze bestaan even als de *Switzersche Cantons*, die alle onder een Verbond zyn getreeden, om in Oorlog of Vreedens tyd zamen te spannen, doch egter blyft yder in zyn zelve een vryen en *Souveraine* Staat, en om de Leezer een klaar begrip daar van te doen hebben, moet hy weeten, dat, als men hier te Land van de Staaten Generaal spreekt, zoo word daar door verstaan, *een byeenkomst van zoodanige Perzoonen, die op last, ordre en Commissie van yder* Provintie *in het byzonder, een vergaderinge beleggen, buyten de* Provintiaale *Staatsche vergaderingen, waar door een heele vereeniginge van den geunieerden Staat werd gerepresenteerd, even al eens, als de Staatsche vergadering van haar Ed: Groot Mog: Heeren Staaten van* Hollandt *ende* West-Vrieslandt, *den Staat van de Lande of hunne* Provintien *representeeren, niet haare Perzoonen, maar in de Commissien, die door de Vroedschappen; Steeden en Leeden, van dewelke de selve afgezonden en gedeputeerd zyn, tot de gemelde Staatse vergaderingen, daar toe successivelyk zyn gegeeven:* ende blyft aldus onwederspreekelyk het recht van de volkome *Souverainiteit* onafgescheiden en onafscheidelyk, by de onderlinge *Provintien*, yder in de zyne. Maar Prins *Maurits*, had daar omtrent, een verkeerd begrip op gevat, denkende, dat, volgens zyn narichting, hem by de Staaten van *Holland*, als

Zoekt de Souverainiteit der Provintien aan de Generaliteit te trekken.

Vertoog van Hollands Souverainiteit.

Vergeleke by de Switzerse Cantons.

Wat door de vergadering der Staaten Generaal word verstaan.

als hunne Stadhouder en eerste *Minister* in de Jaare 1585 byzonderlyk verleend, hem de *dispositie* der Godsdienst toe quam; luydende, *dat*, * *hy gehoude zoude zyn, de Religie voor te staan, tegen alle overlast*, enz: doch op 't einde staat wel duydelyk, *Reserveerenden haar Ed: Groot Mog: Heeren Staaten aan haar, de macht van 't limiteeren, amplieeren, en veranderen 't geen voorschreven is.* Buyten deeze bepaling is de *Souverainiteit, in zich zelfs, niet mede deelbaar of overgeefelyk, maar wel dat d'uytvoering en oeffening der-gemelde* Souverainiteit, *heel wel aan een ander, buyten 't quetse van de* Sauverainiteit, *in zich selve, mede gedeeld en over gegeeven kan werden. Ook is by d'Unie bedongen, van de Religie vry en liber te laaten, zonder daar in den anderen belet of hinder te mogen doen, en zonder dat d'eene* Provintie *of Stadt hem in 't syt van d'andere, of in 't poinct van de Godsdienst vermag te onderwinden.* Want dit is een magt die alleen onder Godt staat, ende van Gods wegen alle Zielen belast is, de hoogste magt onderdanig te zyn, als dienaars Gods, ende die het swaart niet vergeefs en draagt; al het welk heel omstandig wierd bewezen, en dewyl 't heeden genoegzaam bekend is, agt ik niet nodig my hier vorder op te houden, maar den Leezerte wyzen tot anderen. * Wyders hadden haar Ed: Groot Mog: over 't afschrift der gemelde *Remonstrantie* beslooten, dat men niemand, boven den inhoud, zyn gemoed zoude beswaaren, laatende vry, die hoger wilde gevoelen, of leeren. Tegen welk besluyt, de *Gomaristen*, door veel schempschriften, *Contraremonstreerden* (waar door zy ook *Contraremonstranten* wierden genaamd) of tegen vertoonde, dat die *Resolutie* der Staaten van *Hollandt* was strydende met Gods woord. Waar uyt een volkome Binnelandsche Geloof stryd rees, *en de* Arminiaanen *waaren zoo heftig, dat ze, gedwonge werdende om* Turks *of* Gomarist *te worden, veel liever de Leer van* Mahomet *wilde aan nemen, als die van* Gomarus; *zeggende dat de* Turken *in Godt gelooven, en de* Gomaristen *niet: Voor zoo ver als Godt voornamelijk word toe geschreeven, van oneindeloose goetheid en barmhertigheidt. Dat de* Turken *een Godt van die natuur erkende; maar dat de* Gomaristen *een Godt wreed en ongenadig maakten, die zyne schepsels met een voorgenome opset verdoemde.*

De Staaten van Holland hebben voor al 't Opper gezag in de Religie.

* *Grasw. Oppermagt* 1 Deel *pag.* 807.

* *H: de Groot verantwoording Cap.* 2. *d'Unie van de Jaare* 1579. *Deductie van de Jaare* 1654.

Clapmar. de Arcanis Rerum. publ. lib: 1. *Cap.* 15. *Graswinkel Opperste macht* 11 *Deel* 11 *Hoofdstuk p.* 112. *enz.*

Groote verbittertheid der Arminiaanen.

Memoires de Hollande par Monsr: L'ambassr. d'Aubry. p: 290. *en* 300.

Hierentusschen quam de Heer *Aartsens* in den *Haag*, die, wegens den Staat, *Resident* tot *Parys*, en naderhand Gezant geweest zynde, van haar Hoog Mog: was bedankt, wegens zyn geringe dien-

De Heer Aartsens kieft de zyde van Mauritz tegeen Olde Barneveldt.

ſten aan 't Hof gedaan, daar den *Franſche* Gezant over geklaagd had, waar door Hoog Gemelde Heeren den Heer van *Boetſelaar* in zyn plaats derwaards zonden, 't geen hem zoo hart voor quam, dat hy, om zich over dit ongelyk aan *Vrankryk* te wreeken, en nu geen andere tydkorting hebbende, de zyde van *Maurits* tegen *Barneveld* verkoos, welke laaſte by den Koning groot aanzien had. Dit was 't regte werktuyg, om de Prins in zyn voorneemen te doen Zeegepraalen. Deezen gebruykte een ſcherpe pen, ſtrekkende niet alleen tot groote verbittering tegens *Barneveldt* en zynen aanhang, die hy uyt kreet door faamrovende Boekjens, als of hy 't met de Roomſchgezinden hield, en dat hy 't Land aan den *Spagniaard* wilden over geven, maar laſterde ook zyn wyze en hylzaame raad, die hy de Staaten, tot het verkryge van een Vreede had gegeeven, hem vergelykende by de Marquies *d'Ancre*; 't geen *Barneveldt* met een verweerſchrift beantwoorde. Daar na hadden de Staaten van *Gelderland* vaſt geſteld, om de verſchillen hunner *Provintie*, met het beroepen van een Kerkelyke vergadering, binnen de paalen van hun Landſchap, af te doen, doch de *Gomariſche* Predikers, uyt d'andere *Provintien*, quamen tot *Amſterdam* te zaamen, daar ze beſlooten, om alle byzondere handelingen tegen te gaan, en kort daar na maakten ze een opſtel, verklarende daar by, *dat de Broeders wel deeden die haar van de* Remonſtranten *af ſcheiden.* Ter zelver tyd geſchiede daar een Algemeene oploop van 't Graauw, uyt het gerugt, dat ten Huyze van een Koopman, *Rem Biſſchop*, voor de *Remonſtranten* Gepredikt zoude worden, die de deur met een boom op liepen, en 't Huys, by ligte dage, plunderde, zonder te weeten wie dit had begonnen. Altoos 't is zeeker, dat eenige, van zoo veel honderde die gevange wierden, zonder ſtraf zyn los gelaaten geworden. *Welk geweld de* Gomariſten *in alle Steden zogten te voeren, door gedurige geheime byeenkomſten.* De Staaten van *Hollandt* en *Weſt-Vrieſlandt*, zoekende geſtadig de zagſte weg, beſlooten in hunne vergadering, den 4 *Auguſti* 1617 gehouden, om die van *Haarlem*, *Amſterdam*, *Schoonhoven*, *Briel*, *Oudewaater*, *Woerden*, *Heusden* en *'s Gravenhage*, (in welke Steeden en voornamelyk in de *Hage*, 't Jaar te vooren veel tegens d'ordre, *Vryheden* en gereggtigheden was geſchied) dat de *Theologiſche* twiſten, over de vyf punten, onder 't gezag van haar Ed: Groot Mog: door 't beroepen van een

J: Uytenb: Hiſt: p. 768. 777.

Oploop tot Amſterdam.

H: de Groot Apologie. p. 92.

De la Neuv: Hiſt: de Hollande p. 110.

De Staaten van Holland zoeken de verſchillen der Godsdienſt door een Provinciale en geen Nationale Synode af te doen.

een Synodaale vergadering *Provinciaal* mogte af gedaan worden, dewyl d'andere Steden daar reeds in bewilligd hadden. Daar nevens verzoekende, dat haar Hoog. Mog: zich met hunne *Provinciale* twist niet geliefde te bemoeyen, en dat ze niet geliefde te treeden tot een *Nationaale* Synode, dewyl haar Ed: Groot Mog: zelfs over de haare wilde disponeeren, gelyk ze meermaals hadden gezegt: ook behelsde 't zelve besluyt, dat Hooggedagte Heeren Staaten de voorzigtigheid gebruykten, om aan de Steden, daar 't meeste oproer was, toe te staan, van zoo veel Waardgelders, of bezoldelingen aan te neemen, als tot dienst van hunne rust vereischt zoude worden, en seggen meer Hooggemelde Heeren, *by aldien iemand daar iets tegen heeft, en Burgermeesters of Vroedschappen der zelve Steden daar over wilde aanklagen, verstaan haar Ed: Groot Mog: dat zulks by hen alleen zal moeten geschieden, houdende van nul en onwaarde, het geen by eenige Collegien van Justitie of anders, daar tegens sal gedaan of voorgenomen werden, verstaan voorts, dat een iegelyk, in Eedt of dienst der Heeren Staaten of respective Steden zijnde, in het houden van de publyke Authoriteit van de Heeren Staaten, en de Regenten van de Steden, mitsgaders 't afweeren van de voorschreve daadelijkheden (des vermaand zijnde) gehoude sal weesen, hem behoorlijken te laaten gebruyken en emploijeeren, naar gelegentheid van saaken. Dat ook, van wegen de Heeren Staaten van* Hollandt *en* West-Vrieslandt, *aan alle Oversten*, Capitainen *en andere Officieren en Volk van Oorloge, daar zulks nodig en dienstig sal zyn, ernstelijk belast en bevolen sal werden, (ook niet tegenstaande eenige andere beveelen) de Heeren Staaten of haare Gecommitteerde Raaden, in haar absentie, en de Magistraaten van de Steden daar zy in Guarnisoen gebruykt worden, getrouw en gehoorzaam te weezen, en alle daadelijkheden, als vooren, zonder eenige exceptie, te helpen verweeren, op pene van Cassatie, die dadelyk by ons of by onse Gecommitteerde Raaden, zal werden geexecuteerd: En om zijn* Excellentie, *Prins* Mauritz, *als* Gouverneur, *ook myn Vrouwe de Princesse van* Oragnien, *Weduwe van myn Heere den Prince van* Oragnien, *Hoog Loff: gedagtenisse, mitsgaders Prins* Hendrik *te verzeekeren van d'opregte affectie van de Heeren Staaten van* Hollandt *en* West-Vrieslandt, *en namentlyk van de Heeren Edelen, en het meerendeel van de Steden, tot handhoudinge van de vry en geregtigheden, der voorschreve Landen, behoudenisse van de waare Gereformeerde Religie, en alle het geene van opregte Liefhebbers des Vaderlands, ook van de Loffelyke Memorie en merite van den Hooggedagten*

Geven bevel van in de Stede Waardgelders te mogen aannemen.

 Heere

Heere Prince van Orágnien, *en van haare* Excellentien *zelfs, met behoudenisse van de welstand der Landen, met reeden mag werden begeert, en van haar* Excellentien, *in het bedienen van hare Gouvernementen en hooge Ampten, conform hare Commissien, Instructien, en Acten, altyds te zullen onthouden; ook henl. continueeren en vermeerderen haare opregte goede affectie, en haare* Excellentien *te vermaanen en verzoeken, dat haar gelieve tot het geene, voorschreven is, de hand te leenen.*

Myn Heeren de Staaten van Holland *en* West-Vrieslandt, *en namentlyk de voorschreeven Heeren, Edelen, en Regenten der Steden, die zelfs, of haare Ouders, van 't begin der Oorloge af, tot nu toe, mede van d'eerste zyn geweest, die goed en bloed voor der Landen Vry geregtigheden en waare Christelyke Religie hebben geemploijeert, en nog bereid zyn t'emploijeeren. Zyn gecommitteerd twee uyt d'Eedelen en de Gedeputeerden van de Steden* Haarlem, Delft, Leyden, Goude, Rotterdam, Hoorn, enz:

Oldenbarneveldt, gaf hier d'eerste kennis van aan Prins *Maurits*, daar nevens verzoekende, dat zyn *Excellentie*, de Heeren Staaten, doch geliefde de behulpzaame hand te bieden, in 't beschermen hunner *Vryheidt*, daar ze zulk een lange en droevigen tyd, ten koste van hun goed en bloed, zoo heevig voor gestreeden hadden, en by aldien dat iets in de genome Resolutie tegen zyn zin was het zelve maar aan haar Ed: Groot Mog: te zeggen. Waar op den Prins verzogt, dat hy, daar toe, niet openbaar verzogt mogt werden, *dewyl hy in dat stuk begeerde Neuteraal te blyven*, doch zyn *Excellentie* toonde groot misnoegen, wegens het toestaan der werving aan de Steden: Oordeelende, dat zyn gezag daar door ten hoogsten wierd gekrenkt, als ook over 't gerugt, *dat de Gevolmagtigden van* Hollandt, *den* Briel Arminiaansch *hadden gemaakt*, over welk laaste, zyn *Excellentie*, aan de Heer van *Oldenbarneveldt* klaagde, die het zelve zyde een los gerugt te zyn, maar dat zyn *Excellentie*, de waarheid, uyt gemelde Heeren, best zoude komen te verstaan. Weinig dagen daar na volgde nogmaals een vergadering der Heeren Staaten van *Hollandt*, alwaar zyn *Excellentie*, hoorde, dat de Heeren *Oldenbarneveldt*, en de *Groot* zoo pal stonden op 't recht van *Souverainiteit*, dat de Staaten van *Hollandt*, in hunne *Provintie*, over de Godsdienst hadden, in 't byzyn der Leeden, met een hevigheid op zyn Degen sloeg, zeggende, *het is hier met veel oratien en verbloemde redenen niet te doen, maar hier mede, hier mede*

De Prins verklaard zich Neuteraal in de verschillen.

Harde woorden die Mauritz in de volle vergadering de Staaten van Holland zegt.

mede zal ik de Religie, die myn Vader in deeze Landen heeft geplant, verdedigen, zonder eenige veranderingen, ende zal zien wie dit my beletten zal. Zoo driftig begoſt de zaak zich eindelyk tegen d'AELOUDE VRYHEIDT te openbaaren, ſchoon zyn *Excellentie*, was vergeten, dat in de Jaare 1595 haar Ed: Groot Mog: Doctor *Liesveld* en Doctor *Maas*, aan de andere *Provintie* hadden gezonden, om, op wat voet men malkander daar omtrent zoude verſtaan, de zelve, door Prins *Mauritz* wierd aangezegt. *Dat de Religie zoude blyve tot diſpoſitie van de Staaten van yder* Provintie, *zonder dat anderen haar daar mede zouden hebben te bemoeijen.* 't Welk daar na in de Jaare 1602 van de Staaten Generaal is herhaald geworde, „ja, men ontzag zig niet in *Oudewater*, daar het Graauw de Regering van 't Kuſſen had geſchopt, en andere van hunne zin in de „plaats geſteld, en over al wagten door de Stadt te ſetten, „een Collegie by wyze van een contra Vroedſchap in te ſtellen, „om ze aldus te reformeeren. Gelyk ook tot *Leyden*, een diergelyke Collegie is in geſteldt geweeſt, tot beleid des gemeene zaaken, van deeze yveraars. Tot *Heusden*, heeft men door „oploop *d'Electie* van Schepenen en Burgermeeſters, die gedaan „was by de Heer *Gouverneur*, als Burgzaat, en by den Droſſaart „(volgens de gewoonte, veertig Jaaren lang gepractiſeert) in „preſentie niet alleen van de Schout, maar van de Commiſſariſſen „van de Heeren Staaten, (waar onder de Heer de *Groot* 'er een van „was) vernietigd, ende den Droſſaart, zulke nieuwe *Electie* deed „doen, als het de oproermakers geliefde: Tot *Delft* heeft een Perzoon, van buyten ganſch geen qualiteid hebbende, in de Regeering, buyten wille van Burgermeeſters ende Regeerders „vergadering gehouden van de Schutterye. Men heeft de Schippers geperſuadeerd in haare Vlaggen te ſtellen, het Waapen „van zyn *Excelledtie*, met deeze zinſpreuk. *Liever met* Oragnien „*te leggen in 't Veldt, dan langer met* d'Arminiaanen *te zyn gequeld:* „Ook heeft men in openbaare druk geſteld en afgeteekend „gezien, alle de Steeden en Forten, die tegens *d'Arminiaanen* ſtreeden. *Oldenbarneveldt*, bemerkende dat deeze verwardheid 's Lands ondergang drygden, en meenigmaal gewaarſchouwd zynde, dat het op hem gemunt was, overwoog wat hem in deeze gelegentheid te doen ſtond, 't zy om zich zelfs, met een vriendelyk affcheid, uyt dien brand te redden, of, ten

koſte

Kerkl: Hiſt. 4 Deel fo. 814. Col. 1.

Grotius Apol. pag. 94. 95.

Contra Vroedſchappen door de Gomariſten in de Steden aangeſteld.

Dringen vreemde in de Regeering.

Barneveld word voor zyn Vyanden gewaarſchouwd.

Mauritz begunstigd Barnevelds Kinderen.

koste van zyn lyf, d'AELOUDE VRYHEIDT te beschermen. In deeze bespiegeling zynde, konde hy egter, hoe groot een Staatkundige hy ook was, niet door gronde, dat 's Princen haat, zoo doodelyk, op hem was gelaaden, dewyl zyn *Excellentie*, kort te vooren, zyn oudste Zoon, den Heer van *Groeneveldt*, tot houdvester van *Hollandt*, en *Stoutenberg*, zyn jongste, tot *Gouverneur* van *Breeda*, had aangesteld. Zoo dat hy, onpasselyk zynde, besloot van zich zelfs voor eenige tyd tot eenzaamheid te begeven, kiezende tot zyn verblyf plaats, de vermaakelyke Stadt *Vyaanen*, daar zyn Ed: ook iets te verrigten had. Doch, voor zyn vertrek, verzogt hy, nogmaals, aan Prins *Mauritz*, om de zaken in der minne af te doen, en by aldien het te doen was, met zyn ampt af te leggen, dat hy daar aanstonds mede te vrede was, en uyt *Holland* zou gaan woonen; doch zyn *Excellentie* wilde daar niet naar luysteren, zeggende, dat hy hoop had van de zaak te konnen by leggen, waar op zyn Ed: zich op rys begaf, blyvende te *Vyaanen* 12 dagen, en trok van daar, dewyl hy krank was geworden, naar *Uytrecht*, om, van Doctor *Saal*, te werden genezen, alwaar hy omtrent ses weeken zyn verblyf hield. *Mauritz*, die vol yver dagelyks bezig was, om, 't koste wat het wilde, tot zyn oogmerk te geraaken, had in de beginne van de Jaare 1618 by voorraad, tot *Nymegen* de Regeering veranderd, en hebbende, de Plaatzen met andere Perzoonen gevuld, kreeg zyn *Excellentie*, kort daar na, tyding, van de dood zyns oudste Broeder *Philippus Wilhelmus* van *Oragnien*, die den 20 *February*, tot *Brussel*, in de Roomsche Godsdienst, was Overleden. D'oorzaak was spruytende uyt vuurige *Ambyen*, en dat zyn Heelmeester, zynde een *Duytscher*, hem willende Clisteeren, de schagt quetsten, daar het vuur toe sloeg, en onmogelyk was te geneezen. Hy liet by zyn deugdzame Gemalin, *Eleonara* van *Bourbon*, Zuster des Princes van *Conde*, geen Kinderen na, waar door zyn Broeder, Prins *Mauritz*, nu in der daad eerst Prins van *Oragnien* was geworden, en eenige Erfgenaam van al zyne Staaten en Landen. Kort daar na wierd *Oldenbarneveldt*, van verscheide Staats en Geestelyke Perzoonen, nogmaals gewaarschouwd, op zyn hoede te zyn; dat Prins *Mauritz*, zich had laaten ontvallen, dat hy de schuld, van 't werve der Waardgelders, 't welk de Steeden, volgens 't genoome besluyt, om d'oproeren te stillen, gedaan hebbende op

Barneveld trekt naar Vyaanen.

Verzoekt voor af dat Mauritz de verschille in de Minne wil af doen.

Prins Philips van Oragnien sterft.

Barneveldt verweerd zich met een Brief tegens Prins Mauritz.

op zyn hals had geworpen, en gefwoore hem minder te maaken, als de kleinfte in *Hollandt.* Zoo dat *Oldenbarneveldt*, eindelyk voornam, van Prins *Mauritz*, zyn onfchuld te toonen, door een fchriftelyk vertoog, den vier-en-twintigften *April* in de Jaare 1618, van zyn Ed: op gefteld, en hier agter onder de Letter T te zien, daar een diergelyke, doch omftandiger aan haar Ed: Groot Mog: op volgde: maar al zyn onophoudelyke arbyd was vrugteloos, door de meenigte zyner Vyanden. Want op den 15 *Juny*, wierd in de vergadering van haar Hoog Mog: de Heeren Staaten Generaal, niet tegenftaande 't recht der *Provintiale* Staaten, hier vooren aan getoond, eindelyk een *Nationaale Synoede* uyt gefchreve, om tegens d'eerfte *November*, daar aan volgende, tot *Dordrecht*, daar maar fes Steden in *Holland* (als zynde op de *Gomariften* zyde) in bewilligden; zoo dat die *Provintie* wierd overftemd. Dit was d'AELOUDE VRYHEIDT de grootfte doodfteek gegeeven. *Werdende het Burgerregt gedwongen, als met een toom in de mond geleid door 't geweld van Heerfchappy*, want de reeden van Staat moet altoos voor de Godsdienft wyken, (zegt een wys man) en de Vorften gebruyken geen wetten maar heerfchappy; zy hebben de magt om 't regt in de Waapenen te ftellen, *want Volkeren dat geen Waapenen hebben, worden flaven van de gewaapende, en die Waapenen in de hand hebben, verkrygen alles.* Ook 't is beroepen van een *Synode* een groot punt van de *Souverainiteit*, volgens de *Revifie* van 't *Concilie van Trente*, 't geen den Stadhouder, om het Land in ruft te houde, met zagtzinnigheid en volgens zyn pligt, hadde dienen voor te komen, alhoewel de Gemeente (volgens den Regel van Staat) geen Prins of magtig Heer moet verzoeken, om wegens de verfchillen, tusfchen de Borgers of Ingezeetenen gereezen, te oordeelen of een befluyt te neemen, want dewyl men het recht zoekt, word de *Vryheidt* veeltyds verlooren, en zy trekken allengskens 't gebied aan zich. Maar 't gemelde befluyt, wierd door d'andere zyde beantwoord, met een faamroovend Boekje, genaamd, *Provifioneele openinge van verfcheide zadken, gefteld in de* Remonftrantie *van den Heer Advocaat van* Hollandt *en* Weft-Vrieflandt, *tot nader onderregting enz.* Daar de Heeren Staaten van *Hollandt*, vyf honderd guldens op den maaker en Drukker ftelden, en die, ziende het ongelyk dat zyn Ed: wierd aan gedaan, hem noch-

Hollandt overftemt in 't befluyt van een Nationaale Synode.

Lib: 5. Cap. 7.

Veel lafterfchriften tegen Barneveld uyt geftrooid.

maals door 't zelve Plakkaat van de 20 *Juny*, in hune byzondere bescherming naamen, gelyk onder de Letter V, hier agter, blykt. Niet tegenstaande dit wettig bevel, nam men wederom nieuwe stof tot schelden en lasteren, tegens *Oldenbarneveldt*, en schoon dat haar Ed: Groot Mogende de Heeren Staaten van *Hollandt* en *West-Vrieslandt* alle middelen voor sloegen, om de zaaken met zagtzinnigheid af te doen, trok Prins *Mauritz*, met eenige Gedeputeerden, nevens veel *Colonellen*, *Ritmeesteren* en *Capitainen*, den 25 *Juny* uyt de *Generaliteit* naar *Uytrecht*, en dankte aldaar de Waardgelders af, *tegens 't besluyt van de Staaten dier* Provintie; *'t welk de Gedeputeerden, uyt* Hollandt, *wilde voor komen, dewyl hen door haar Ed: Groot Mog: was belast, de Staaten van* Uytrecht *na hun beste vermogen te helpen, ende d'ordinarisse Krygsluyden, staande op haare betaaling, des noots zynde, te vermaanen, van niet dadelyks by der hand te neemen, tegen wil van de Staaten der meergenoemde* Provintie *van* Uytrecht, *in zaaken raakende haare politie ende verzeekering van dien, als aan yder* Provintie *zynde gereserveert.* Dit geschiede op een tyd, dat, tot *Uytrecht* kort te vooren, onder de Staaten, een groote tweespalt was ontstaan, over dezelve afdanking, dewyl eenige oordeelden, dat men de kosten, daar van, wel konde ontgaan; doch den *Secretaris* der Staaten, *Ledenberg*, een kloekmoedig Beschermheer der AELOUDE VRYHEIDT, had zulks, nevens eenige zyner vrienden, tegengestaan, dewyl Hooggemelde Heeren, anderzints, hunne lyven, en de Burger voor plundere noch in de openbaare Godsdienst, niet zeeker waaren. Ook hadden de Staaten van *Hollandt* aan de Oversten der besoldelingen, en vorder Bevelhebbers geschreven, die in Gemelde Stadt leide, en wiens Regiment *Hollandt* moest betaalen, dat zy niets buyten 't bevel der Staaten van 't *Sticht*, noch die van *Holland*, als zynde hunne Betaalsheeren, zouden hebben te doen, waar op eenige Gevolmagtigden uyt *Hollandt* volgde, om verzeekerd te zyn, dat het besluyt een goede uytwerking zoude neemen. Doch de afgezondenen, uyt vier der tegenstrevende Steden, verworpen hunne Commissien, en hielde de Geloofsbrieven hunner Meesters van onwaarden, helpende zyn *Excellentie* mannelyk in zyn onderneemingen. Zoo, dat zelfs de Krygsluyden, die door haar Ed: Groot Mog: betaald moesten worden, eindelyk zeiden, dat ze de Staaten van *Hollandt*, wel voor hunne Betaalsheeren, maar niet voor hunne Mee-

Word nogmaals in Sauvegarde van haar Ed: Groot Mog: genoomen.

Grootius Apologie Voorreede p. 8.

Mauritz Casseerd de Waardgelders.

Tegens 't bevel der Staaten.

De Krygsluyden veragten de beveelens der Staaten en kiezen die des Stadthouders.

Meesters erkenden, en dat ze aan de Staaten Generaal moeſten gehoorzaamen, als zynde hunne wettige Overigheden, en Prins *Maurits* den *Capitain Generaal*, onder wiens beleid en bevel zy alles doen zouden, als zynde by Eede daar aan verpligt. Waar op zyn *Excellentie*, hebbende twee Compagnien Voetvolk uyt *Aarnhem*, en een uyt *Viaanen* ontboden, aan quam trekken. Zoo haaſt dit de Waardgelders zagen, leiden ze, zonder de minſte tegenweer te toonen, hun geweer neder, en wierden aldus afgedankt: Gelyk zulks ook kort daar na, tot *Rotterdam*, *Haarlem*, *Leyden*, *Hoorn*, en elders, door een Plakkaat van den 18 *Auguſti* 1618, op bevel van haar Hoog Mog:, *binnen tweemaal vier-en-twintig uuren, naar d'afkondiging, moeſt gedaan worden; zonder nadere laſt of andere Commiſſie te verwagten, op pene, van anders doende, of daar in nalatig blyvende, als Rebellen, en Perturbateurs van de gemeene ruſte, aan lyf en goed, zonder eenige diſſimulatie of conniventie, geſtraft te worden, andere ten Exempel*, niet tegenſtaande overvloedig is gezegt, dat yder *Provintie* byzonder *Souverain* is, waar onder het recht van Waapenen te gebruyken, zeekerlyk is begreepen, zelfs volgens *d'Unie*, daar wel by verbode word Oorlog aan te neemen zonder gemeen conſent, maar een andere zaak is 't, zich zelfs tegen 's Volks oproer te beſchermen, en tot zyn verzeekerheid al zulke middelen te werk ſtellen, als de *Souverainen* der *Provintie*, daar toe nodig agten. Al het welk de *Vryheidt* lievende Heeren Staaten van *Uytrecht*, in een Plakkaat, van den 17 *September* 1617 haar Hoog Mog: en zyn *Excellentie*, nevens den Raadt van Staaten, duydelyk en kortdaat aan toonden, gelyk zelfs de Staaten Generaal by hunne Reſolutie van den 4 *Auguſti* 1617, in den *Haag* genomen, inhoudende was, *dat de Regenten van de Steden haar zoude mogen verzeekeren, met meer Volk van Waapenen*; zoo dat haar Hoog Mog: als ook zyn *Excellentie*, en de Raadt van Staaten ter dier tyd het ook zoo begreepen: Daarenboven hebben Hooggedagten Heeren haar Hoog Mog: noch aan die van *Uytrecht* geantwoord. *UE: Urgeren, voornamentlyk het recht der* Souverainiteit, *'t welk hen in hunne* Provintie *alleen toe komt, diſputeerende daarom in 't lange op de macht ende Authoriteit der Generaliteit, van zyn* Excellentie *en van de Raadt van Staate, UE. willen* (zeggen ze) *doch conſidereeren, dat daar van hier geen queſtie is: Zoo ook onze voorſz. Gecommitteerden geene laſt gehad en hebben, de zelve eenigzints in diſpuyt te brengen, ende ontwy-*

De Stadthouder met de Staaten Generaal hadden zelfs bevel tot het werven der Waardgelders gegeeven.

Verkragten de Souverainiteit der Provintie.

't Geen Uytrecht klaar aantoond.

twyfelyk ook niet gedaan en hebben, dan alleenlyk in effect, of 't geen men vermag te doen, ende altyd behoorlyk ende gemeenlyk kan ende mag gedaan worden,, Prins *Mauritz*, nevens de Gecommitteerden van haar Hoog Mog: hadden maar bevel, om de Heeren Staaten van *Uytrecht* te verzoeken, tot d'afdanking, maar die met geen geweld te doen; *ook was dit Plakkaat van haar Hoog Mog: op 't afdanken in* Hollandt, *ja op 't Hof van* Hollandt *af gekondigd, en aan geplakt, zonder 't zelve voor af aan de Staaten van* Hollandt *te laaten voor houden, 't welk t'eenemaal tegen alle oude wetten en costuymen, ja zonder Exempel is*, boven al, tegen d'Aeloude Vryheidt; want de Princen van de Lande plegen zelfs, de Plakkaaten niet uyt hunne verblyf plaatzen af te zenden, om af te kondigen, maar aan de Raaden van de onderlinge *Provintien*, om, zoo daar iets tegen hunne Aeloude Vryheidt in was, verwittigt te werden, zoo niet, dat ze dan de zelve wettelyk zoude doen aan slaan. Daarenboven hebben de Staaten van *Hollandt*, t'allen tyden, en *eigen heerlyk*, als den dienst van den Lande, of de nood zulks vereischte, nieuw Krygsvolk aan genoomen, 'tzelve ook wederom gecasseerd of gelicentieerd, versterkt, tot minder getal gereduceert enz: waar van d'Excempelen meenigvuldig zyn. Want by meenigvuldige Staats besluyten blykt, dat yder *Provintie*, afzonderlyk, voor haar eige reekening, mits de Generaliteit niet te beswaaren, verscheide ryzen Krygsvolk, ja zelfs zoo veel als zy nodig agten, tot hun bescherming, hebben aan genoomen. Van oude tyden heeft de Stadt *Leyden*, vyf-en-twintig Waardgelders voor de Schout, en voor yder Borgermeester twintig, aan genomen, om de Stadt en Poorten te bewaaren, en de zelve te sluyten en t'ontsluyten. In de Jaare 1566 heeft Prins *Willem* d'eerste, Hoogloffelyke gedagtenis, aan de Wethouders van *Antwerpen*; zelfs geraaden, twaalf honderd man tegens alle oproeren aan te neemen. In de Jaare 1567, *Amsterdam* vier honderd, eerst op hun eige *Authoriteit*, en daar na by den Prins op den 26 *Maart*, zelfs goet gevonden, en vervolgens, ook *Uytrecht* en *Enkhuyzen*, ten tyde van *Sonoy*, op d'aankomst van *Lycester* naar haar Stadt; en eyndelyk, heeft de Stadt van *Leyden*, in de Jaare 1601, wederom op nieuws bezoldelingen in haar byzondere dienst gehad, luydende 't besluyt aldus. *Alzoo nodig bevonden is, een merkelyk getal Soldaaten in particulieren dienst-*

Grasw. Opperste magt. 1 b. p. 713.

Den Stadthouder was maar Gecommitteert om de Provinciale Staaten tot d'afdanking te verzoeken.

H: de Groot, Apologie p. 116.

Ziet het Vroedschap Boek van Lyden van de Jaare 1488.

Yder Provintie heeft de magt om tot verzeekerheid van haar Stede Krygsluyden aan te neemen.

dienst van de Stadt Leyden, *te onderhouden*, *enz*: welke hunne Eedt niet anders meld, als dat zy beloven te doen, volgens d'inhoud van d'Artykelen hen voor geleezen, zonder dat daar de Generaliteit, zyn *Excellentie*, of de Raad van Staaten in genoemd word.

Oldenbarneveldt op bevel der Stadthouder gevangen.

Hier op volgde, ten lange laasten, op den 29 *Augustus* 1618 't gevangen neemen van de Heer van *Oldenbarneveldt*, Advocaat van *Hollandt*, zoo als zyn Ed: met zyn Koets, naar de vergadering van haar Ed: Groot Mog:, zoude ryden; het geen juyst op een tyd wierd waar genoomen, dat de vergadering die morgen stond te scheiden, om geen wederstand der *Souverainen*, dier *Provintie*, te ontmoeten. Dit geschiede, zeg ik, zelfs op 't Hof van *Hollandt*, met voorgeven, dat zyn Ed: geliefde by Prins *Maurits* te komen, die hem over nodige zaaken moest spreeken, voor dat hy in de vergadering trad. Hier op volgde, ter zelver tyd, den grooten HUGO DE GROOT, *Pensionaris* van *Rotterdam*, die de zelve boodschap wierd gedaan, en zonder eenig agterdenken zich naar boven begaf, in de zelve Kamer daar *Oldenbarneveldt* was, en kort daar na in een andere Kamer wierd gebragt, daar men hem zeide, dat hy, op 't bevel van de Staaten Generaal in arrest moest blyven. Daar na quam de Heer *Hogerbeets*, *Pensionaris* van *Leyden*, ook de zelve morgen, die insgelyks wierd aan gezegt, by zyn *Excellentie* te komen, werdende den zelven Heer, na eenige uuren aldaar geweest te zyn, ook zyn gevangenis bekend gemaakt; 't welk den onnozelen dienaar van *Oldenbarneveldt*, insgelyks te beurt viel. Dit was zoo geheim niet gehouden, of eenige Heeren, die op het Binnenhof, in groot getal wandelden, strooide reeds uyt, dat het geen uur tyds zoude aan loopen, of men zou wat nieuws hooren, 't welk uyt de mond quam, van Heeren, die ten dien einde, al in den *Haag* waaren ontboden, en zyden, dat hen een wagen, naar *Uytregt* rydende, was ontmoet, om den *Secretaris* der Staaten van *Uytrecht*, van daar, naar den *Haag* gevangen te brengen, 't welk de Heer van *Matenesse*, komende uyt de vergadering der Staaten Generaal, aan die van haar Ed: Groot Mog: bekend maakte. Dit veroorzaakte groote verslagentheid in alle de *Provintien*, en byzonder onder de Leedemaaten, die voor de VRYHEIDT streeden, dewyl ze niets zonder bevel van hunne Meesters hadden gedaan; en die van *Holland* wilde,

Als de vergadering stond te scheiden.

Ook Hugo de Groot, Hoogerbeets en Ledenberg.

De Staaten van Holland willen 't dit betwisten.

 dat

dat men aanſtonds, op wat wyze het ook zoude mogè zyn, hen zoude doen ontſlaan, dewyl haar Hoog Mog: onwettelyk, hunne voornaamſte dienaars van Staat, hadden gevangen derven neemen, tegens de gegeven *Sauveguarde*, die zoo heilig, by alle Volkeren, geeerd is geworden; daar zy geen *Juridictie* hadden, en dat de Leeden gezamentlyk by den Stadthouder moeſten gaan, om over dit geweld te klagen: doch de Gedeputeerden der Prinsgezinde Steeden antwoorden lafhertig, dat ze van hunne principaalen geen laſt hadden, om over iets te handelen of te besluyten, tegens de Reſolutie der Heere Staaten Generaal; zoo dat Hooggemelde Leedemaaten, hunne vergadering, voor een Maand ſcheide, om, in middels, de wyze gedagte van de Vroedſchappen der Steden te verſtaan, en die op de volgende zitting ſchriftelyk in te leeveren. Ondertuſſche was het *Synode*, daar 't ook geweldig toe gegaan had, met 154 zittingen, ten voordeele der Gereformeerde afgedaan. Den Koning van *Vrankryk*, had, om deeze quade gevolge voor te komen, al een Jaar geleden, aan zyn Gezant *Aubery*, Heer van *Maurier*, bevel gegeeven, om die aanſtootelykheden uyt de weg te neemen, en de verſchillende, op alle wyze, te bevredigen; doch Prins *Mauritz*, was niet te verzetten, maar bleef onbeweeglyk op zyn voorneemen ſtaan. Te meer, dewyl hy den Koning van *Engeland* op zyn zyde had gekregen, uyt weerwraak dat *Barneveldt*, hem, zoo onverwagt, het verſchoote geld en zyne Krygsknegten, uyt de verpande Steden, had wederom gezonden; zoo dat *Vrankryk*, ziende dat *Engelandt*, zich zoo driftig in de vergadering van *Hollandt*, voor de ſterkſte toonde, waar in dien Gezant d'eer van zyn Meeſter noch zyne byzondere niet waar nam, zond den Heer van *Boiſſiſe* in *'s Gravenhagen*, om den gemelde *Maurier* t'onderſteunen, en 't belang aan te toonen, dat Hooggemelde Heeren in een verzoening waaren hebbende, daar zyn Majeſteit aanbood middelaar in te zyn. Doch deeze aanbieding als ook alle de voorſtellen, die de *Franſche* Gezanten, tegens deeze onrechtmaatige zaaken deeden, waaren vrugteloos, en de agt Heeren, onder de naam van Staaten *Generaal*, waar onder twee Officieren, 't welk heel *incompatibel* is, en, zynde de zelve die tot d'afdanking bevel gegeeven hadden, waaren zoo wel onderrecht, dat op huune harten niets was te winnen. De naaſt beſtaande van

'T Welk door eenige Prinsgezinde word af geſlagen.

Mauritz krygt de Koning van Engeland op zyn zyde.

Vrankryk bied zyn bemiddeling aan.

van *Oldenbarneveldt*, die de voornaamste der *Provintie* waaren, verzochten by *Maurits* gehoor, om de reeden van 't gevangen neemen te verstaan, die hem afzette, met te zeggen, dat het uyt bevel der Staaten Generaal was geschied, en dat ze zich daar moesten vervoegen, om d'oorzaak te verstaan. Deeze wilden noch konden hen ook geen reede geeven, maar men plakte, ten zelven dage, zoo haast 's Princen Lyfwagt versterkt, en noch een Vaandel Krygsvolk in den *Haag* gekomen was, een Acte aan, daar de gevangenis, van de drie eerst gemelde Heeren, in vermeld stond, zonder te zeggen waarom, als alleen op gedagten, doch was niet *gemerkt*, noch onderteekend. Onderwyle, dat *Oldenbarneveld*, en d'andere Heeren heel naauw bewaakt en op geslooten wierden, waaren de Vroedschappen in de *Hollandsche* Steden, aanstonds bezig, om te besluyten, wat ze in d'aanstaande vergadering, daar over, zouden in brengen; waar over eenige, kortdaate besluyten namen, *om dat zulks, door de Gedeputeerden van* Hollandt, *verscheinende in de Staaten Generaal, buyten eenige de minste kennis van hunne principaale was gedaan, en by gevolg, wilde men, dat de gevangens zoude hersteld worden, en by aldien ze schuldig wierden bevonden, door hunne wettige Meesters gestraft te werden, dewyl die, en geen andere daar gezag over hadden. Dat men den Stadhouder, zoude versoeken, tot handhaving van de Hoogheden, Geregtigheden en Previlegien van de Landen van* Hollandt *en* West-Vrieslandt. *Doch by aldien 't zelve ter eerste instantien niet zoude willen vallen, dat men, als dan, geen examinatie zoude toe laaten, anders dan ten overstaan van Gedeputeerden van alle de Leeden van* Hollandt *en* West-Vrieslandt, *ook ter presentie van de Heeren Gezanten van* Vrankryk, Engelandt *en* Sweeden, *en dat zonder der zelver kennisse en bewilliginge ten principaale niet zoude werden geprocedeert. Wierden voorts de Gedeputeerden gelast, om generaalijk en specïaalijk te letten, tot defensie van de onnoselheid, ook vorders, na hun verstand, hen met de beste advysen te confirmeeren. Doch by zoo ver deeze gevangen Heeren of eenige van de zelve zouden mogen corespondentie gehouden hebben, aan de* Spaanschen *of* Aardshertogen *zyde, of der zelver aanhang, tot nadeel van de Vereenigde* Provintien, *wanneer 't zelve eerst by klaare en genoegzaame proeve mogte blyken, dat, in zulk een gevalle, met de selve soude werden gehandeld, gelijk men schelmen en verraders gewoon is, en behoord te handelen,*

Barnevelds Vrienden verzoeken gehoor maar 't word hen af geslagen.

Resolutie der Stede in Holland.

Den Stadthouder zet de Burgermeesters en Vroedschappen in de Steden van Holland af en andere in de plaats, zonder Nomminatie.

ten voorbeeld van andere, zonder eenig mededogen. Dit konde zoo geheim niet blyven, of 't quam ter ooren van de Stadthouder, die noch vorder d'AELOUDE VRYHEIDT onderdrukte, trekkende ten eerste, en, voor de tyd dat de tyd der aanschryving vervallen was, naar de voornaamste Steden, zettende, buytens tyds, met geweld van Krygsknegten, de Burgermeesters, Scheepenen en Vroedschappen, die hem in de weeg waaren, af, en stelde wederom, zonder eenige *Nominatie* te maaken, andere na zyn *Excellenties* zin, de welke hy dagt, dat hem dienstig zoude zyn, om de gevangenen van kant te helpen, in de plaats aan. Al deeze dingen verspreiden zich onder de Gemeente, waar van de voornaamste niet zonder schrik en groot ongenoegen uyt sloegen. *Hoe! is 't mogelyk, dat zulk een Doorluchtigen Vorst en Prins, die, door zyne groote Krygsdaaden, by alle mogentheden gepreezen word, dusdanige onwettige middelen kan toe staan, van vier der aanzienlykste Heeren, die, ter dier tijd, als Leedemaaten der* Souveraine *vergadering, ja Gezanten van* Hollandt *waaren, in hegtenis te zetten, en dat niet alleen in het Rechtsgebied, maar zelfs binnen 't Hof van* Hollandt, *op d'eige grond en Domynen van* Hollandt, *daar niemand Jurisdictie heeft, dan de* Graaflykheid *van* Hollandt; *'t zy dat het zelve de Justitie, 't zy de Politie betrof, zonder advys of kennis van de Gecommitteerde Raaden, als strydende tegens zijn eige Commissie:* * *te meer, dewyl zijne Meesters de Staaten van* Hollandt, *hem tot zijn pligt aan maanende, en onder het schenden van haare Jurisdictie en verbreeking van Previlegien, zijn* Excellentie *geklaagt hadden, om, als Stadhouder, de gevangens voor hunne wettige Regters te doen verscheinen, daar de Prins geen de minste moeite toe had aan gewend. Wat hebben de menschen anders gedaan,* (zeiden eenige) *als 's Lands voorregten beschermd, en hunne Meesters gehoorsaamd: is 'er daniets quaads begaan, dat men de Meesters en niet de dienaars, welke hunne pligt gedaan hebben, vast zet. Zegt men, ze hebben hunne Meesters raad gegeven, om hunne* AELOUDE VRYHEIDT *te verweeren: Daar waaren ze voor aan genomen, en by gevolge hebben ze niet misdaan, want tot noch toe zien wy geen andere blyken, of ze hebben 't alles om 't gemeene best ondernoomen. Wie hebben 't bevel daar toe hebben gegeeven? eenige weinige Perzoonen die last zeggen te hebben, van de Staaten Generaal, maar ongegrond, dewyl in 't Resolutie Boek daar niet een enkel woord van werd gevonden. 't Is waar, dat ze, daar*

Kerkl: Historie 4 Deel. fo. 109.

* *Art: 2.*

voor

voor bedankt zijn, maar waarom? yder vreesde voor 't geweld, want volgens de rechten blykt klaar, dat het geen zonder openbaare Authoriteit is geschied, niet openbaar kan gemaakt worden, door toestemming. Ja, al hadden de Heeren Staaten Generaal, alvoorens, byzonderlyke last gegeeven, zoo was die daad noch tegens de wetten, dewyl hen geen Jurisdictie competeert over d'onderzaaten van d'onderlinge Provintien, *veel minder over d'eige dienaars en Leden der zelve. Geen Arrest kan bestaan zonder Jurisdictie, zoo dat dit een volkome inbreuk van* d'Unie *is, daarenboven is 't een Acte van Vyandschap, als hebbende de* Sauveguarde *van de magtigste* Provintie *niet gerespecteerd en verworpen, met hen zelfs gevangen te neemen, uyt de Kamer der Gecommitteerde Raaden, zoo als ze in de vergadering zouden treeden, zynde een Plaats die de Staaten van* Hollandt, *en niemand anders toekomt; op een valsch voorgeeven, dat zyn* Excellentie, *hen moeste spreeken, 't welk klaarlyk tegens de regten is. Want Acten van Jurisdictie mogen door geen bedrog werden gepleegt. Ook werd by de Rechtsgeleerde verstaan, dat ymand door bedrog gelokt zynde, uyt een vrye Plaats, van zyn gevangenis moet werden ontslagen, en in* Vryheidt *gesteld. Daarenboven is dit geschied zonder voorgaande Informatie, het geen insgelyks strydende is tegen de rechten in* Hollandt, *dewyl niemand, over zaaken van misdaad, mag werden gegyseld of gevangen, zonder 't zelve voor afgedaan te hebben, ten waare hy op de daad betrapt wierd, of dat zyn party, over hem, aan de Justitie klaagden: 't Welk hier niet is geschied, ten zy men de Staaten Generaal voor partyen aan nam, maar die die mogen dan over 't Arrest niet disponeeren. Dewyl niemand kan aan zich zelve klagen enz.*

Barneveldts reeden als hy die onwettigheid hoord:

„ Wat het veranderen der Majestraaten door den Prins betrof, „ daar antwoorde de Heer van *Oldenbarneveldt*, met verwondering „ op, zoo haast zyn knegt hem daar in de gevangenis kennis „ van gaf, zeggende, wel! hoe derft deeze vreemdeling, die men „ hier uyt genaade heeft in genoomen en groot gemaakt, d'Ingeboore Majestraaten van haaren dienst af stooten? derft dee- „ zen STADHOUDER dan zoo domineeren over de geene die hem „ gebiede moeten, en die hy gehoorzaamhyt schuldig is. Wat „ wonderlyke zaake is dit? Wy hebben te weeg gebragt voor en al „ eer *Lycester*, in deeze Landen zoude komen, dat hy, tot *Gouverneur*, van deeze *Provintie* en *Zeelandt*, wierd aan genoomen. „ Hadden wy zulks niet by voorzorg gedaan, was hy ooit wel zoo „ hoog ten top van Eer gestegen? neen. Dien *Graaf* van „ *Nassauw*, had nooit door *Lycester* in eenige bediening van „ Staat gekomen, als hebbende daar ganschelyk geen de minste

 eisch

„ eisch op,en dewyl alle Kerkelykelyke zaaken aan dien *Engelschen*
„ Landvoogd stonden,die *Mauritz* opkomst in de grond zyns herte
„ haate,en zyn verheffing benyden, zoude hy den Prins veragt heb-
„ ben, dewyl hy geloofde datzyn *Excel:* geen zuyvere Leer had, om
„ dat zyn Vader H: L: G: nooit der Geestelyke party had gekozen.
„ Ons heugd nog (zyde zyn Ed: vorders) dat *Dathenus*, Prins *Willem*,
„ op de stoel en in 't openbaar, voor een Atheist Schold, dewyl het
„ door zyn al te groote matigheid, scheen dat hy geen Religie had.
„ Dit was de reede, dit d'oorzaak, dat *Mauritz*, by de Kerk, en
„ door de Kerk, onder 't Volk, niet alleen in kleinagting, maar
„ ook in veragting geraakte. Hebben wy hem in die tyd, en
„ uyt zulk een ongestuymheid niet zelfs gered, en Manhaf-
„ tig te Paard doen styge, en door de tyd, in de gunst der Pre-
„ dikanten en 't Volk gedrongen. Durft deezen, die wy zoo
„ trouw geholpen en by gestaan hebben, ons nu dit onverwagte
„ ongeluk aan doen, dat dunkt my vreemd? Had *Lycester*, ooit
„ op zulk een wyze 't recht der Steeden, met de Majestraaten af
„ en aan te zetten, verkragt, dan had, Prins *Mauritz*, zoo veel
„ eerlyke Regenten dit ongeluk niet aan gedaan: want *d'Engel-*
„ *schen* zouden den Prins, my, en eenige andere Heeren naar
„ *Engeland*, of elders vervoerd hebben, en ons nooit wederom
„ in 't Vaderland doen komen. Dit heb ik niet alleenlyk belet,
„ maar *Mauritz*, aan zulke gewigtige Ampten geholpen. Heb
„ ik hem niet als een Vader beschut, gehandhaafd en onderregt.
„ Hoe kan deezen Heer zoo verbasterd zyn, dat hy de Wetten,
„ Rechten en Privilegien der Landen breekt, die hy zoo duur
„ beloofd en gesvvooren heeft te beschermen, en te bewaaren?
„ Ik kan niet begrypen waar dit heen zal. Ik weet niet wat ik
„ moet denken, of zeggen, van deeze onwettigheid, want hier
„ door zal de gansche Regeering veranderd en wy van onze Hee-
„ ren en Meesters verlaaten worden. Wie zal nu onze klag-
„ ten hooren? Wie zal nu ons recht en onze handvesten voor
„ staan, en verdeedigen? Wie zal onze Rechter zyn? Ik ben
„ niemand verpligt reekening van myn doen te geeven, als
„ de Heeren Staaten van *Hollandt* ende *West-Vrieslandt*, myne wet-
„ tige Hooge Overigheid: En zoo men de Vroedschappen ver-
„ anderd, zoo zullen, tot de vergadering der Heeren Staaten,
„ Mannen Gedeputeerd worden, die my niet kennen, en die van
„ onze daaden niet weeten. Wie zal dan onze verdeedinge hooren?
De

„ De Staaten Generaal, die ons hier hebben doen zetten, en ons
„ tegen alle wetten, Regten en Privilegien, zoo veel weeken
„ hebben doen zitten, zonder eenige toegang te geeven, zyn
„ onze Overigheden niet. Ze hebben geen magt over ons? Al
„ wat ze tegen ons doen, is volkome geweld en Tyranny, die
„ in een vryen Staat nooit gehoord noch gepleegd is? hoe kon-
„ nen die dan Heerschappy over ons neemen? Den *Hertog* van
„ *Alva*, wierd voor wreed, gelyk hy in der daad was, uyt ge-
„ scholden, maar die was hier onbekend, en van den *Souverain*
„ gezonden, wiens naam hy ook gebruykte, en uyt der zelve
„ naam pleegde hy al zyn onmenschlykheden: Maar hier is
„ geen *Souverain* die de Staaten Generaal gebieden kan. De
„ Staaten van *Hollandt*, zyn de *Souverainen*, en worden die nu,
„ door den Prins van *Oragnien*, af gezet, en uyt de Regeering ge-
„ stooten, wie zal dan de *Souverainiteit* representeeren? Of heeft
„ den STADHOUDER nu de macht alleen aan zich getrokken?
„ Hebben wy dan, om onze *Souverainiteit* aan den Stadhouder
„ over te geeven, zoo lang tegens den Koning van *Spagnien* Ge-
„ oorlogd? Is dan d'AELOUDE VRYHEIDT, die wy door dien
„ langduurige en kostelyken Kryg verkregen hebben, alleen
„ voor den Stadthouder geweest? is dit dan geschied, om dat
„ hy, de wettelyke vergadering der Staaten van *Hollandt* en
„ *West-Vrieslandt*, haar onwaardeerlyke *Vryheidt* zoude ontrooven,
„ haare wetten verkragten, en haar oude herkomste met voeten
„ treeden? zoo komt ons Heer 't Land te hulp.

Deeze Vorst, zyde eenige, *volgt het spoor van* Julius Cesar, *die zoo veel Overheden maakten als hy begeerde, en verkoos daar toe die hy wilde, en beroofde hen weder van deeze waardigheid, als 't hem luste. Verwerpende aldus de zeeden der voorouders, geloovende dat men met dooden en straffe, de Burgers niet anders dan vrees aanjoeg, en dat de zelve niet strekte om lang te duuren.* Dat een Vorst wel strengelyk, het ongelyk, dat men hem aan doet, moest straffen, doch niet licht den Adel en Raaden om brengen, op dat ze 't Volk, met hun bloed, geen gewoonte geeven tot het straffe der voornaamste, *en derhalve* Ennius *met recht gezegt had*, dat zy de geene haaten, die ze vreezen, en dat yder d'ondergang van de geen begeerd, die hy haat. Andere zyde dat hy zyn grondregel op volgde, te weeten, dat by aldien men de Regtvaardigheid en 't natuurlyk regt verkragt, dat men te verschoonen is zoo 't strekt om *Souverain* te heerschen: En dat men in alle

Wat het Volk zegt.

Memorie de Hollande par Mr: d'Aubery pag. 191.

alle andere zaaken, de reeglen van 't Geloof, gerechtigheid en barmhertigheid moeſt op volgen.

Synode tot Dordregt begonnen.

Kort daar na nam het *Synode Nationaal*, tot *Dordregt*, een begin, het welk een groote oneenigheid in de *Nederlanden* veroorzaakten, door dien de *Arminiaanen* heel hard wierden gehandeld, 't geen * elders breder is te zien. Dit was in der daad een groot geweld, dat zich de Predikanten, ter dier tyd, aanmaatigden, die geen ontzag hadden, om yder, 't zy van wat hoedaanigheid hy ook was, op de ſtoel te heekelen, dewelke, door 't wys beleid van haar Ed: Groot Mog: eenigzints zyn beteugeld geworden. De gevangens van Staat bleven, in middels, in hunne naauwe gevangeniſſen zitten, zonder verhoord te worden, terwyl men de vergadering der Staaten van *Hollandt*, naar eige zin, zelfs met vreemdelingen daar in te zetten, had veranderd. De Ridderſchap en Edelen, ſchoon te zaamen daar maar een ſtem in hebbende, had men verzogt alles te verwerpen, dat tot de gevangens onſchuld ingebragt zoude worden, en men verſterkte de zelve met eenige bittere Vyanden dier Heeren; zoo dát toen geoordeeld wierd, tyd te zyn, van de gevangens te verhooren, 't welk naar tien Weeken zittens op den 15 *November*, d'eerſtemaal, voor vier-en twintig Rechters, waar van wy in de gevolge zullen melde, geſchieden. *Oldenbarneveldt*, quam in de vyftien volgende dagen twee of drie-en-twintig maal voor, zettende zyn Ed: wederom op den Kamer, daar den Admirant *Mendoza*, gevangen had gezeten, daar hy niemand, ja zelfs geen Advocaat by hem mogt hebben; werdende deezen ouden Heer op een ongehoorde wyze gehandeld, ſchoon den Koning van *Vrankryk*, Expreſſelyk een Gezant, daarom, in den *Haag* had gezonden, die op alles, wat een Koninglyk gezag toe liet, zelfs met dryginge, de Staaten Generaal verzogt, van de gevangens t'ontſlaan, of kort regt te geeven: doch Hooggemelde Heeren beantwoorden den Gezant met een *Apologie*, die zoo veel tot hun voordeel was, als ze by malkander konde haalen. Eenige tyd hier na, zette men *Oldenbarneveldt* in de Kamer daar *Ledenberg* had gezeten, die zich met een Mes, uyt wanhoop en verdriet, had dood geſtooken, alwaar zyn Ed: nog ſtrenger wierd bewaard met Schildwagten, Pen en Ink ontnomen, ja zelfs, de toegang van Vrouw en Kinderen belet, doende, tot een klynagting, hem zyn Hemdrok uyt trek-

* *Hiſt: de Hollande par Monſr. de la Neuville.*

De gevangens blyve 10 Weeken zitten zonder verhoord te worden.

Leve van Barneveld pag. 247.

De Ledematen naar de zin des Stadthouders veranderd.

De gevangens verhoord.

De Koning van Vrankryk verzoekt ontſlaging.

trekken, om te zien of 'er 't een of 't ander geschrift verholen was, maar zyn verantwoording en meer andere dingen, die hy in zyn gevangenis schreef, met d'Ink die zyn vrienden hem ter sluyk wisten te zenden, waaren in 't Stoelkussen, onder de de stoel en agter de Tapyten gestooken, doch wierden na zyn dood gevonden, en verbrand; daar veele zyner Vrienden zich over beklaagden, dewyl men, daar in, vry wat meer opening zoude gevonden hebben. Daar zat dien groote voorstander der Ingezeetenen, tot op den 12 *Mey*, zynde meer als sestig maal verhoord, wanneer omtrent vyf of ses uuren na de middag, twee *Fiscaalen*, *Sylla* van *Gelderlandt*, en *Leeuwen* van *Vytrecht*, nevens *Karel de Nys*, Generaal geweldigen van de onrechtvaardige Rechters in zyn Ed: Kamer quamen, hem zeggende, dat ze van wegens de Staaten Generaal en de Regters quamen, om zyn Ed: bekend te maaken, van zich te beryden, om des anderendaags het vonnis des doods aan te hooren: waar op *Oldenbarneveldt*, met verwondering antwoorde. *Hoe? de sententie des doods? dat had ik niet verwagt! ik meende dat men my noch zoude hebben gehoord, ik heb eenige saaken, door haastigheid op gesteld, die ik meende te veranderen. Doch laaten de Rechtert zien, dat ze 't voor Godt verantwoorden. Zal men op deese wyze met een goet Patriot leeven? dat men my dan Pen en Inkt en Papier geeve, om, voor het laast, aan myn Huysvrouw* vaar wel *te schryven*, en ziende *Sylla*, zyde zyn Ed: *Sylla Sylla! mogt u Vader op zien, dat gy u tot deese zaaken liet gebruyken*, doch dit konde niet helpen. Kort daar na, quam den Predikant *Anthony Walæus* stil de Kamer in, en zyn Ed: zittende met de rug na de deur te schryven, keek om, trekkende de Bril van zyn neus, en vroeg, *wat komt gy hier doen?* waar op *Walæus* antwoorde, *om myn Heer te troosten.* Daar *Oldenbarneveldt* op zyde. *Ik ben een Man, gekomen tot myn dagen, en weet hoe ik my selfs zal troosten. Ik moet schryven en heb nu wat anders te doen.* Dit was een brief aan zyn Huysvrouw, Kinderen en Kinds Kinderen, waar in zyn onschuld Zonneklaar bleek. Deeze gedaan zynde, quam den Predikant wederom, en bleef by zyn Ed: ook wierden, die laaste nagt, Krygsluyden in de Kamer gezet, die hem belette een woord met zyn dienaar in 't geheim te spreeken, daar zyn Ed: verscheide rysen over klaagden, en riep den geheele nagt niet anders, als, *ik ben wel gerust te sterven, maar ik weet niet waarom ik sterven moet? ik heb niet anders gedaan*

Groote verrigting die Oldenbarneveld geschied.

Word meer als sestig maal verhoord.

En het vonnis des doods aangezegt.

Krygt den Predikant Walæus by hem.

Mag zelfs met zyn dienaar niet spreeken.

daan als naar gerechtigheid, en de Privilegien des Lands, volgens myn Ampt, eer en gemoed, bewaard. Onderwylen had Prins *Mauritz*, aan den gemelden Predikant gevraagt, *heeft* Oldenbarneveldt *niet gesegt van Pardon te versoeken*, daar den ander op antwoorde van *neen*, waar op, zyn *Excellentie* in verbaaftheid zyde, met traanen op zyn oogen, *'t is my leet, ik heb hem altyd lief gehad, en dikmaals vermaand anders te doen, maar twee dingen spyten my: Het eerste dat hy gezegt heeft, dat ik naar de* Souveraniteit *der Landen sta, en 't ander dat hy my in zulk een groot gevaar tot* Uytrecht *heeft gesteld. Doch ik vergeef 't hem alles.* *Walaus*, wederom komende, verhaalde de twee laafte zaaken aan zyn Ed: doch fweeg van 't *Pardon.* Van *Uytrecht*, antwoorde *Barneveld*, is niet waar, *maar wegens de* Souverainiteit, *die heeft zijn* Excellentie, *al zederd de Jaare* 1600 *gesogt, en soude die gekregen hebben, had ik, en eenige anderen, het niet Manhaftig belet.* Zoo haaft de berugte Prediker *Lamotius* in 't vertrek quam, vroegen de twee Geeftelyke Heeren, of zyn Ed: niet iets op zyn gemoed had, dat hem quelde, en waar over hy fterven moeft; dat hy daar van berouw behoorde te hebben, en Godt om genaade bidden, daar zyn Ed: op antwoorde. *Heeren ik ben een oud afgeleefd Man, en een sondig Mensch, en ben wel gemoed te sterven, maar ik heb nooit iets misdaan, daar ik over gestraft, laat staan gedood kan worden; of is 't dat ik* d'AELOUDE VRYHEIDT, *voor d'Ingezeetenen beschermd, en myn Meesters trouw gediend heb, en geraaden, van zich tegens alle aanstaande geweldenaryen en bloedstortinge te versterken? of is 't om dat ik van de Jaare* 1577, *tot nu toe, ten koste van lyf, goed en bloed, de Inwoonders van 't* Spaanfche *juk heb bevryd. Hoe werden myne dienste beloond; hoe myne veelvoudige Gezantschappen, hoe mijne Krygstogten, en 't maaken van meenigte Verbonden, met zoo veele mogentheden.* Hier haalde zyn Ed: met een deftige reeden zyne onvergelykelyke trouwe en voordeel der Landen gedaan, van punt tot punt, in 't brede op, waar na hy wat meende te flaapen, doch 't was hem onmoogelyk. Toen verzogt *Oldenbarneveldt* aan *Lamotius*, dewyl hy, met zyn Knegt niet mogt fpreeken, van zyn Vrouw en Kinderen te zeggen, dat zy zich trooften wilden, en voor hem bidde, 't geen den ander, uyt een veragting, niet eens beantwoorde. Waar lyk een al te bitteren fmaat aan zulk een Doorlugtigen Ziel, op d'oever des fterven gedaan, wygerende zelfs de laafte boodfchap aan zyn lieve Vrouw en *Kroost* te doen. Den bloedigen mor-

Gevynsdheid van den Prins.

Oldenbarneveldt krygt den Predikant Lamotius ook by hem.

Zyn reeden tegens hem.

morgen gekomen zynde, ſneed zy Ed: het Hemd op, en paſte zyn *Callotte*, of hy 't voor zyn ooge konde trekken, doch dit te klein zynde, gaf hy aan zyn Knegt bevel, om de ſlaapmuts te neemen, en by hem te houden, tot dier tyd toe, dat hy die eiſchte, kammende, met een onverzaagtheid, zyn hair uyt. De Vrouw en Kinderen, die niet na gelaaten hadden, om door veel *Requeſten* en *Deductien*, onder 't gevangen zitten, zyn Ed: onſchuld aan te toonen, waaren, tot die tyd toe, noch op de belofte van zyn *Excellentie*, geruſt geweeſt, die gezegt had, nooit te zulle leiden, dat eenig leed aan de Perzoon van zyn Ed: zoude geſchieden: maar dat het zelfs goed voor *Barneveldt* was, dat 'er eenige verandering in de Regeering van 't Land wierd gemaakt. Deeze hadden met veel onbegrypelyke droefheid, al voor den dag, bezig geweeſt, om by *Requeſt*, te verzoeken, van zyn Ed: voor 't laaſt, te mogen ſpreeken, 't welk zyn Ed: niet eens wierd aan gediend, maar wel door *Walæus* flaauw gevraagd, of hy ook nieuwsgierig was, om zyn Vrouw en Kinderen te zien, daar zyn Ed: op antwoorde, *neen, den tyd begind te naake, 't zoude een nieuwe alteratie maaken*, zoo dat de Rechters, hier door, gelegentheid naamen, om uyt zyn Ed: naam het verzoek aan de Vrienden af te ſlaan.

Werd belet van zyn Vrouw en Kinderen te ſpreeken.

De droefheid en ontſteltenis had geen kleine plaats in 't hert van d'oude Princes genomen, die, het vonnis hoorende, met traanen in d'ogen, by haar Zoon ter gehoor verzogt te koomen, om voor dien ouden Heer te bidden, doch den Prins weigerde 't zelve, ten welk een einde den Gezant des Konings van *Vrankryk du Maurier*, onophoudelyk had gewerkt, die al 's Morgens ten vyf uuren by de Staaten Generaal *Audientie* verzogt, 't welk hem ook wierd af geſlagen. Dit nam den Gezant, zoo qualyk, dat hy ſwoer zulks aan den Koning, daar den Staat zoo veel verpligting aan had, in 't breed te zullen over ſchryven; egter zond hy, een uur daar aan, een Brief aan *Brakel*, en *Dort*, die in de zelve vergadering, wegens *Gelderland* moeſten zitten. Daar in toonde hy, dat zyn Majeſteit, expres had bevoolen, op alle wyze te bidden, en te vermaane van goedertierenheid te gebruyke, over een zaak die de Hooggemelde Heeren den Koning nooit bekend hadden gemaakt. Dat ze doch het bloed van dien ouden Heer wilde ſpaaren, die, volgens de loop der natuur, zyn rantzoen haaſt aan de dood moeſt betaalen. Dat

's Princen Moeder bid voor hem by haar Zoon.

Ook den Gezant van Vrankryk doch te vergeefs.

Inhoud van den Gezants verzoek.

het

„ het Landt, daar door, veel onmydelyke ongelukke zoude over
„ komen. Dat, behalve deze zaak wreed zoude genoemd wer-
„ den, zy veel quellinge en veragtinge zoude krygen. Dat, by
„ aldien de Staaten, geliefde *d'Executie* maar voor korten tyd uyt
„ te ſtellen, op de *geaffectioneerde Intercesſie*, zyn Majeſteit een
„ lange heugenis, wegens die weldaad zoude hebben. Dat men
„ den gevangen, by aldien hy ſchuld had, wel konde in zyn
„ Huys, of ten platte Landen, of uyt de *Provintie*, onder borg-
„ togt, van zyn naaſtbeſtaande, bannen, waar voor zyn Majeſteit
„ den Staat grootelyks zoude bedanken; en eyndelyk, dat den
„ Koning Godt zoude bidden, om den Staat de geeſt des zagt-
„ moedigheids in te blaazen, en niet te weigeren d'eenige bede
„ die zyn Majeſteit ooit aan Hooggemelde Heeren had gedaan.

Hiſt: de Holl: par Mr. de la Neuville p. 1178.

Prins Mauritz, *bellette 't goed effect van deezen Brief, belovende daar na, wel verſchooning by den Allerchriſtelykſten Koning te zullen verwerven, en door de tuſſchenſpraak van den Koning van* Engelandt *hen weder te doen verzoenen, die hem* Barnevelds *onderdrukking toegeſtaan had.* In plaats van eenige agting voor den Koning te hebben, nam men den Heere *du Maurier*, dit heel qualyk af, 't welk hy ook aanſtonds door een Expreſſe aan den Koning deed weeten, en zy deeden naderhand aan zyn Majeſteit daar over klaagen, als of zyn Gezanten d'Arminiaansgezindens party hadden willen ſtyven; doch zyn Majeſteit, over deeze wreede uytvoer, en 't wygeren van zyn eenigſte bede, ten hoogſte gebelgt zynde, ſchreef, dat den Gezant *du Maurier*, niet alleen wel, en volgens zyn bevelen had gedaan, maar, dat hy, op dit voorval, noch meer uytgevoerd moeſt hebben, en, dat hy, geen verzoek in de gevolge meer zoude doen, maar de *Republyk* laten begaan, zoo als zy wilden.

Den Koning van Vrankryk neemt dit hoog op

Den zelve morgen, deed men 't Schavot, voor de groote Zaal van 't Hof, opregten, zyn *Excellenties* Lyfwagt, nevens drie Compagnien Krygsknegten van binnen, en ſeve van buyten ſtellen, daar meer als drie duyzend nieuwsgierige aanſchouwers quamen. Kort daar na, was *Walaus* by zyn Ed: gekomen en zyde't nu tyd te zyn, om zich te beryden, *Oldenbarneveldt*, ſtond onbevreeſt op, en zyde, *ja, heel wel, kom willen wy dan maar gaan.* Doch zy laazen eerſt een gebed. Toen zyn Ed: voor de Kamer van de Rechters quam, wierd gy wederom gezonden, die hem deeden zeggen, dat het noch te vroeg was. Van daar weder-

't Schavot op geregt in 't binnen Hof.

Zyn Ed: komende voor de Kamer van de Rechters, word wederom gezonden.

derom in zyn Kamer gaande, wierd hy ten tweede maal gehaald, door den Geweldiger Generaal, en zyn eige Knegt gaande de trappen af, tot binnen in *d'Audientie* op de Rolle. Daar zaaten de Rechters met drie *Fiscaalen* en den Sectetaris *Pots*, die zyn Vonnis las, 't welk, *om dat 'er aan alle onrechtvaardigheid niet zoude gebreken, op een Zondag, dat 's daags te vooren was, opgesteld.* Zyn Ed: die met een ongeloofelyk gedult zoo veel zaaken hoorde, daar hy nooit van had geweeten, stond verscheide ryzen op, om te antwoorde, en zich te verweeren, maar de Geheimschryver las met een luyde stem voort, waar na zyn Ed: antwoorde. *De Regters zetten zoo veel in myn Sententie, dat ze uyt myn Confessie niet zullen trekken. Dat men dit daar by voegd*, vorders zyde zyn Ed: *Ik dagt dat het met mijn lijf en bloed te verliesen, genoeg soude geweest zijn, en dat mijn Huysvrouw en Kinderen de goederen behouden zouden, die 'er zijn. Is dit mijn vergelding voor drie-en-veertig Jaarige dienst, die ik de Lande gedaan heb.* Want de Rechters hadden zyne goederen verbeurd verklaard, het welk insgelyks tegen de wetten is, dewyl, al d'Edelen in *Hollandt*, of die daar Gehuwelykt of woonende zyn, een *Privilegie* hebben in de Jaare 1593, op den 9 *January* by haar Ed: Groot Mog: in den *Hage* genomen, dat ze niet meer als haar lyf, en tachtig guldens uyt haare goederen konnen verbeuren. *Voogd*, zynde een der Rechteren, vreezende dat zyn Ed: noch wat vorder gesprooke zoude hebben, wees met zyn hand, zeggende, *voort voort*, zoo dat zyn Ed: met een stokje in de hand, en van zyn Knegt onder den arm gehoude, tot op het Schavot geleid wierd, daar hy, ten eerste vroeg, *is 'er niet een stoel, of kussen om te knielen?* vallende aldus met de knien op de bloote planken. Den Beul, willende by zyn Ed: komen, om zyn swarte damaste Nagtrok uyt te trekken, wierd van hem weg gewezen, en wilde niet van hem, maar alleen van de Knegt aan geraakt zyn, die hem ontkleede, onder welke tyd de *Hr. Lamotius* 't gebed deed. Weder opgestaan zynde, keerde hy zich na 't Volk, en zyde. *Mannen, gelooft het niet dat ik een Landverraader ben, ik heb opregt, en vroom gehandeld, als een goed Patriot sal ik sterven.* Daar na eischte hy zyn muts, en riep *haast u haast u*, en naar 't zand gaande, zeiden zyn Ed: *Jesus Christus zal mijn leidsman zyn, Heere Godt Heemelsche Vader ontfangt mynen Geest.* Doch, dewyl hy met het aangezicht naar 't Zuyden voor 't zand was gaan vallen, wierd hem gezegt anders

Hist: de Holl: par Monsr: de la Neuville.

Zyn goederen tegen de wetten verbeurt gemaakt.

Zyn woorden op 't Schavot aan 't Volk.

ders om te zitten, uyt reeden dat hy de Zon in 't gezigt zoude hebben. Daar na nam hy zyn affcheid van zyn trouwen dienaar, en uytten, voor 't laaſt, deeze woorden, *maak het kort, maak het kort*, 't geen den Scherprechter deed, ſlaande ter zelver tyd een ſlag, daar heel *Europa* van dreunde, en den Eerwaardigen ouden Heer 't hooft mede verloor. Aanſtonds quamen d'aanſchouwers, en greepen naar 't bloedig zant, doopten de Neusdoeken in 't onnoſel bloed. 't Geen zy, ter gedagtenis van die goeden Man bewaarden. Toen leide men 't lichaam in één oude ongeſchaafde en ſlegte Kiſt, die eertyds voor een misdadigen was gemaakt, welke een nêerlaag had gedaan, en *Pardon* kreeg; brengende de zelve by de Staaten Bode, en van daar in de Kapelle van 't Hof: doch 't lichaam is naderhand van zyn Weduwe gehaald, afgewaſſchen, in een Kiſt gelegt, en zonder eenig omſtandigheden ter aarde beſteld. Des Princen wraak ſtrekte zich zoo ver uyt, dat zyn *Excellentie*, zelfs ooggetuyge van d'uytvoering wilde zyn, en het laaſte bloed uyt een hals van twee en-ſeeventig Jaaren zien ſpringen, leggende met een Veerkyker uyt zyn Venſter, en zoo haaſt de ſlag gedaan was, zeide hy, zoo eenige willen. *Daar legt de gryſe Kop nu van den ouden hondsvot.* O! grouwzaame wreetheid van een Vorſt die met zoo veel deugde van den Heemel was begaaft. O! lafhartige nieuwsgierigheid van een Prins die de roem had van den grootſten Held zyner eeuw te zyn; betaalende zoo veragtelyk de onvergelykelyke verpligting, die hy voor zyn opkomſt en Vaderlyke geneegentheid ſchuldig was, aan een Man, die van alle Koningen en Mogentheden van *Europa* was als aan gebeden, welke hem voor de Ziel en Vader der *Republiek* achten. Die al de geweldenaryen van *Lyceſter* had beteugeld. Die van de Jaare 1592 tot 1608, zoo Loffelyk ſes-en-dertig verſcheide Veldtogten had gedaan. Die met de grootſte Eer en dienſt der Lande vyf Koninglyke Gezantſchappen had bediend, daar hem den Staat over vier volkome Meeſter maakte. Die in d'eerſte der zelve, by voorraad, vier duyzend Krygsknegten van de Koningin *Elizabeth*, tot het ontzet van *Antwerpen* verwurf: in de tweede de Koning van *Vrankryk* bewoog, om in vier Jaaren aan de Staaten twee Millioenen, en negen honderd duyzend guldens te betaalen: In de derde de Koningin van *Engelandt* overreeden, om geen Vreede met *Spagnien* te maaken: In de

Word onthalſt.

't Lichaam na de dood noch ſchande aan gedaan.

's Princen woorden die ooggetuyge was

Oldenbarnevelds daaden.

de vierde, by de zelve Majesteit te weeg bragt, dat den Staat veertig tonnen schats wierd quyt gescholden: En in de vyfde, by Koning *Jacob* in *Engelandt* verkrygt, de werving in *Schotlandt*, van drie duyzend Man, en dat *Vrankryk*, dit Jaar, dertien honderd en vyftig duyzend ponden, waar van de twee derdendeelen voor de Koning van *Vrankryk*, en 't ander deel voor *Engelandt*, in mindering van 't geen zyn Majesteit van *Vrankryk*, aan *Iacob* schuldig was aan den Staat geeft. Die, daarenboven, 't zoo bedistelde, dat *Vrankryk*, zedert de Jaare 1603 de geheele som aan den Staat verstrekte, 't welk thien Millioenen en drie honderd en vyftig duyzend guldens bedroeg. Zoo dat uyt de vyf Gezantschappen is gevolgd, dat Hooggedagte Koningen aan den Staat op gebragt hebben, meer als twee honderd en vyftig tonnen schats, welke de Vereenigde *Nederlanden*, door zyn Ed: beleid zyn quyt gescholden. Ook d'Obligatien en de verpande Steden zyn wederom gegeeven, ten koste van zyn Lyf, want door de schielyke aflossing, had Koning *Iacob* die wrok op genomen, dat hy, naderhand tot zyn dood stemde. Die het onwederspreekelyk Recht van *Souverainiteit* der Staaten van *Hollandt*, zoo manhaftig haar oude glans heeft wederom doen geeven, 't welk de Generaliteit aan zich had getrokken, om 's Vorsten Achtbaarheid te vermeerderen. *Willende nooit het allerminst der belangens van de* Republycq *aan de drifte des Prins op offeren, die onder de naam van Beschermheer, d'aller gevaarlykste voor den Staat wierd.* Die de Zêen geopend en de Koopman middelen aan toonden, om in zeekerheid ryke schatten uyt de vergelegentste plaatzen te haalen. Die met veel moeiten vier Jaaren had geslooft, om *d'Oost-Indische* Maatschappy op te rechten, en daar na de grond gelegt van die der *West-Indische*. Die gemaakt heeft, dat alle hooge en laage Bevelhebbers ter Zee en te Land, haar Ed: Groot Mog: als hunne Betaalsheeren hebben erkend. Waar door in dertig Jaaren geen de minste Muytery of verradery is gevallen. Die de Geestelykheid onderdaanigheid aan hunne overigheeden had geleerd. Die de Vreede met *Spagnien* twintig Jaaren had tegen gehouden, zoo lang als zyn Majesteit de Landen niet voor vrye Landen en de Heeren Staaten, in die zelve hoedanigheid erkende, en naderhand de Twaalfjaarige Treves verworven. Die de Lyfrenten, welke door 't Land betaald wierden, tegens twaalf ten honderd, en twee ten honderd

Hist: de Holl: par Monsr: de la Neuville p. 183.

maaklardy en de Losrenten tegen de penning twaalf nu had verminderd; d'eerste op neegen en d'andere tegens de penning sestien en een derde ten honderd voor maaklaardy. Die, in plaats dat d'ontfangers Generaal of die der gemeene middelen, en anderen in vier of vyf Jaaren geen reekening deede, hen nu genootzaakt had alle half Jaaren te doen. Die d'inkomste der Lande zoo merkelyk had vermeerderd, dat de Heeren Staaten van *Hollandt* ende *West-Vrieslandt*, tot het uytvoeren der Oorlog, in de begin van zyn dienst, ter nauwer nood, maar Jaarlyks agtien tonnen schats hebbende daar zy 'er nu twee-en-veertig konden op brengen, uytgezonderd noch twee Milioenen die het Landt, door die kostelyke Oorlogen, Jaarlyks ten agtere geraakte, het welk zyn Ed: door het maake van 't bestand belet had. Dit waaren de bedryven en einde van de Heer *Iohan* van *Oldenbarneveldt*, Ridder, Heer van *Berkel, Rooderys* enz. Advocaat Generaal en groot Zegelbewaarder, Archiven en Registeren van *Hollandt* en *West-Vrieslandt*, wiens schrikkelyke uytgang van alle Koningen en Vorsten wierd beklaagd, en 't geen *Vrankryk*, in zyn hert op kropte, om op zyn tyd daar over wraak te neemen. Wiens Gezant *Boissise*, ook aan *Uytenbogaart* zyde, *uw Volk is barbaarisch en stuurs, zonder eenige geseggelykheid, om te laaten dat ze eens voorgenomen hebben.* En als hem gezegt wierd, dat het Huys van *Nassauw*, zyn Ed: wel voor hunne Vader had mogen agten, antwoorden den Gezant, *daarom is 't ook een der aldergrouwelykste wreedheeden des Waerelds, ja een openbaare kragt en geweld, die Prins* Mauritz, *en d'onregtvaardige Rechters tegens d'Advocaat hebben gebruykt, want die Man heeft geen Crimen begaan.* Den Koning van *Spagnien* deeze tyding krygende, had gezegt, *hoe? is dien dief dood, die my al de Vereenigde* Nederlanden *ontstoolen heeft, en slaan zyne Meesters hem tot vergelding de kop nog af, dat doet my vreemd.* Andere zyden, *'t geeft my geen wonder, want de Regters vreezen de Stadhouder meer als Godt, en by aldien eenige vreese Gods in de Regters had geweest, was 't onmogelyk dat ze zoo godloos, zoo onredelyk en zoo Onchristelyk zoude gehandeld hebben.* Ook zegt de Zoon zelfs van de Gezant *Maurier* in zyn Boek. * *De Heer van* Oldenbarneveldt *is ter dood gebragt, om dat hy de Privilegien van zyn Land heeft gehandhaafd.* Van welke vier-en-twintig Regters in de Jaare 1624 'er al zeventien, meest of alle door een onnatuurlyke dood waaren gesturven. Doch, *Hugo Muys van Holy*, leefde eenige tyd daar na, niet te

Wat de Franschen wegens die woorde zegge.

Wat de Koning van Spagnien zegt.

Leve van Barneveld *p.* 577.

* *Memorie de* Hollande *p.* 405.

Ibid p. 533.

min.

min ſturf hy aan zulk een ellendige krankte, dat de wurmen, met duyzende, uyt het verſwoore Lichaam kroopen, 't welk zulk een ſtank veroorzaakte, dat niemand met hem ter Begravenis wilde gaan. Ja zyn eige Zuſter, had niet by hem konnen duuren, werdende aldus, by na zonder gevolg, met een groote veragting des Volks ter aarde beſteld. *Adrianus Iunius*, als zynde de beſte nog geweeſt, toonde veel berouw daar over op zyn bed, en liet de Heer van *Oldenbarnevelds* Weduwe en Kinderen om vergiffenis bidden. *Broekhoven*, had een grouwelyke harde dood, zeggende op zyn ſterfuur. *Ik heb veel Vyanden, maar ik ben verzeekerd, dat, indien myne grootſte Vyanden myn lyden wiſten, zy nog medelyden met my zoude hebben.* *Gerrit Breukelzoon van Santen*, viel, dronke zynde, in een Slusje, buyten *Delft*, 't *Duyvelsgat* genaamd, en ziek te bedde, werdende *Graswinkel* by hem gehaald die, zeide, *daar is geen kans Brandewynsvat*, Barneveldt *legt u op 't hart, gy moet voort*, en ſturf alzoo. *Voogd*, zeide kort voor zyn dood. *Ik wouw om deeze Kamer vol gouds, niet weer over ſulk een Sententie zitten, want het ging zoo naar onſe zin, als luyden die van voorſpoed dronken zyn.* Van Prins *Mauritz*, werd verhaald, dat hy eens by 't vuur zittende, een vonk op zyn Tabbaard ſprong, die zyn dienaar willende af ſchudde, antwoorde, *laat het brande, het moet doch al brande wat 'er aan is.* Op zyn doodbed leggende, zoude hy ook verſcheide ryzen gezegt hebben, *doet dat hoofd weg, ziet gy dat hoofd niet?* De laaſte en verbitterſte die leefde, was *Aalbregt Bruynings*, Secretaris van *Enkhuyſen*, doch bezogt werdende, van den deugdzaame Boekverkoper *Naranus*, die zyn Zoon *Iſack*, welke noch heden tot *Rotterdam*, leeft, en die 't my meenigmaal verhaald heeft, by de hand had genomen, om hem, tot een gedagtenis dien Heer te doen zien. Deezen goede man, aangeklopt hebbende, vroeg naar een Neef, die veel ten zyne huyzen was, en wanneer hem geantwoord wierd, dat hy daar niet was, verzogt *Naranus* om den Heer zelfs te zien, die te voorſchyn quam, welke hy de reede zyns komſt bekend gemaakt hebbende, 't Zoontje aan zag, en zyden, *daar Jongen, ziet nu wel toe, dat is de laaſte der vier-en-twintig Rechters van* Oldenbarneveldt, waar door *Bruynings* zulk een ſchrik en ſwaare Koorts kreeg, dat hy acht dagen daar na armelyk ſturf. *Zoo weinig* (zegt een Schryver) *konde hem de vier-en-twintig honderd guldens helpen, die hy, als Rechter, ne-*

Hoe des Rechter Muys van Holy is geſturven.

Ook Adrianus Junius.

Broekhooven.

Van Zantens einde.

Ibid p. 334.

Voogds woorden.

Prins Mauritsgeval.

De laaſte Regter was Bruyning.

Ibid p. 335.

vens d'andere hier over had genooten. Deezen, veeltyds tot *Hoorn*, by Remonstransgezinde vrienden zyn Huysvesting hebbende, zond altoos zyn knegt voor af, om het afbeeldzel van den rampzaaligen *Oldenbarneveldt*, dat in zyn gewonelyke Slaap-Kamer hong, weg te neemen, dewyl hy op 't gezigt zich zelfs dodelyk ontstelde.

Hist: de Holl: par Monsr. de la Neuville p: 184.

Prins Mauritz, *had het Schavot noch eenige tyd laate staan, en hield de drie Beulen in den* Haag, *om de vrienden der gevangenen Pensionaarissen te vervaaren, en tot het versoeken van Pardon te krygen. Want zyn* Excellentie, *zogt hen niet t'ontslaan als onschuldige, maar als misdadigen die mits schuld bekennende, en genaade verzoekende vry te laaten. Doch dit mislukte.* Twee dagen daar na, velde men 't vonnis tegens 't doode Lyk van *Gillis Ledenberg*, werdende 't Lichaam op een horde gesleept, buyten den *Hage*, en aldaar in de Kist op gehangen, met verbeurdmaking van alle zyne goederen.

Vonnis over 't doode Lyk van Leedeberg.

Ook over Hugo Groot Hogerbeets en Moersberbergen.

Rombout, *Hogerbeets* en *Hugo de Groot*, wierden den 18 der zelve Maand tot een eeuwige gevangenis gedoemd, ook met *Confiscatie* van alle de goederen. Den Raadsheer *Moersbergen* van *Uytrecht*, wierd op zyn Landgoederen gebannen, en den *Pensionaris van der Haan* van *Haarlem*, een der verstandigste Mannen van 't Land, voor vyftien Jaaren de Landen ontzeid, met *Confiscatie* van de helft zyner goederen, en eenige andere wierden ook uyt de Landen gedreven. Aldus is het eindelyk met deeze Doorlugtige Staatsamptenaaren af geloopen, die, hoe lang het Land ook staat, niet uyt de gedagtenis der nakomelingen zullen gaan.

Regte oorzaak waarom Prins Mauritz na de dood van Oldenbarneveldt niet tot de Souverainiteit geraakte.

Maurier p: 326.

Prins *Mauritz*, ziende dat deeze uytwerkinge niet helpe konde tot zyn onderneeming op de *Souverainiteit*, maar dat in tegendeel de gemoederen, die hy, daar toe nodig had, een afschrik kregen, zoo haast als zyn *Excellentie*, daar de minste opening van deed, en dat zelfs, zyn yverigste hulpers die tegens *Oldenbarneveldt* hadden geworsteld, hem zoo wel als den Overleden tegen vielen, om d'AELOUDE VRYHEIDT te beschermen, hield hy met de vervolging op. Want zyn agting *geraakte, hier zoo gering door, dat hy, tot* Gorkum *over de Mart gaande, daar veel Menschen stonden, 'er niet een aan zyn hoed raakte om hem te groeten. Daar mede bemerkende, dat die hoogmoedige trotse harten niet genege waaren, om zyne slaaven te worden.'* t Geenhem tot zyn oogwit ook veel benadeelde, was, dat zyn Swager de Keurvorst van de *Paltz*, na de bloedige slag van *Praag*, de Staaten op den

den hals quamen, die hem van onderhoud bezorgden. Daar quam noch by, dat den Kyzer *Ferdinand*, zich Meester hebbende gemaakt van geheel *Duytschlandt* tot aan de *Baltische* Zee, en al de Princen van 't Kyzerryk onder zyn juk gebragt, de Prins alle middelen waaren ontnomen, om van zyne Vrienden uyt *Duytschlandt* hulp te konnen krygen. Daarenboven veroorzaakte het tegenhoude der Vrede, die *Spagnien*, na 't bestand, door *Pekius* had doen zoeken; zyn *Excellentie*, van de wel meenende Ingezeetenen, die een klein proefje daar van hadde, ook grooten haat. *Dewyl hy eensdeels die glat af sloeg, om de wyse niet goed te keuren, van de geen die de voorige* Treves *hadden gedreven, en die hy doenmaals had tegen gesprooken. Anderdeels, om dat zyn Ampt meest militair zynde, aan zyn* Excellentie, *een klynagting soude geeven, als hy van Vreede sprak; dat daar uyt zijn gesag zekerlijk ook grooter by Oorlog als Vreede was; dat hy, de* Duytsche *zaaken bevoordeelende en aangeraade hebbende, meer goed meende te zullen doen, wanneer deezen Staat met* Spagnien *brak, als in Vreede blyvende; dat die van* Zeelandt, *uyt hoofde als Lidt van den Adel*, Vlissingen *ende* Veere *veel afhangende, en by den Kryg voor deezen beeter vaarende, als by 't bestand, hem heel ernstelyk raaden van 't bestand niet uyt te rekken, noch vreede te maaken; en daar noch by quam de geheele* Contra Remonstrantsche *party, die d'Oorlog prefereerden, al was 't maar om te condemneeren* d'Inclinatie *die de* Contrarie *party in de Jaare* 1601 *tot een vreede hadden getoond enz.*

Reden waarom Mauritz de Vrede af haat.

Aitzema I Deel fo: 87. en 88.

Hierenboven heeft zyn *Excellentie*, zederd de dood van meergemelde *Oldenbarneveldt*, geen overwinnig gedaan maar wel tot twee ryzen mislukte aanslagen, op 't Kasteel van *Antwerpen* ondernomen, werdende middeler tyd door de jongste Soon van *Oldenbarneldt*, *Stoutenberg*, met zyn aanhang, * uyt weerwraak zyns Vaders, gedrygd te vermoorden, 't welk hy zyn oudste Broeder *Groeneveld*, Ridder van *St. Michiel*, had bekend gemaakt, die daar zyde niet mede te doen wille hebben, als een Man zynde, die onberispelyk leefde; doch de zaak voor den dag komende, vlugte *Stoutenburg*, en na dat eenige van

Eedgespan om Mauritz te vermoorden.

* *Dit waaren Adriaan van der Dussen van Rotterdam, Neef van Barneveld, David Corenvinder, Gehymschryver van Berkel, Hendrik Daniel Slatius, geweze Predikant tot Blyswyk, Adriaan van Dyk, Gehymschryver aldaar, Cornelis Gysteranus, geweze Predikant by Gorkum, Gerard Welsius, Predikant by den Briel, en eenige Leyenaars en Rotterdammers.*

Groeneveld onthalst.

van 't Eedgespan gevangen waaren, nam men *Groeneveldt* ook in hegtenis, en deed hem onthalzen, schoon zyn Moeder by de Prins sterk aan hield, om Pardon te verwerven, die geantwoord wierd, *hoe? Mevrouwe komt gy nu voor u Soon vergiffenis bidden, waarom hebt gy sulks niet voor u eige Man gedaan*, die den Stadthouder daar wederom op toe voegde. *Zyn* Excellentie, *myn Zoon heeft noch eenige schein van misdaad begaan, om dat hy, d'onderneeming niet ontdekt heeft, maar mijn zaalige Man, had sulks niet nodig, want hy was onschuldig en gans vry van d'opgeleide misdaaden.* Ook wierden ter zelver tyd *Korenvinder* en van *Dyk* Onthoofd, en naderhand *Slatius*. Zynde alvoorens noch vier andere op de zelve wyze gestraft. Doch alle gevierendeeld, behalve *Groeneveld*. „Deeze strafheid wierd wat vreemd en heel wreed, by de geen die 't Vloek-„verbond, hoe *Crimineel* dat het in zich zelve ook was, aanmerkten „dat het maar op 't leve van een byzondere Perzoon was gezien, of „ten hoogste gereekend op den eersten Staatsbediende of Krygs-„overste van den Staat, doch de Rechters handelde de zaak, als „of die tegens den Staat zelfs was ondernomen, zoo dat ze al de „medepligtigen verklaarde, *Crimen læse Majestatis* te hebben be-„gaan, dewyl de Heeren Staaten, Prins *Mauritz*, voor 't Op-„perhoofd der *Republycq* wilde doen agten. Eyndelyk deed zyn *Excellentie*, al wat in zyn vermoge was, om zyn Stadt *Breda* t'ontzetten, die *Spinola* Belegerd had, doch te vergeefs, waar over hy zoo veel hartzeer had, dat dien kloekmoedige Vorst in een ziekte vallende, op den 23 *April* in de Jaare 1625 sturf, zynde 58 Jaaren oud. Laatende by 't Vrouwtje van *Mechelen* een Soon na, 't welk de Heer van *Beverwaard* was: welke daar na Vader wierd van de Heeren *La Leck*, *Odyk* en *Ouwerkerk*, nevens verscheide andere Speelkinderen, dewyl hy nooit in 't openbaar getrouwd was, zoo dat zyn Broeder *Frederik Hendrik*, eenige Erfgenaam was van al zyne Rykdommen en Landen.

Aanmerkelyke woorde van Oldenbarneveld's Vrouw als zy pardon verzogt.

Korenvinder van Dyk ook onthalst.

La Neuville p: 256.

Prins Mauritz sterft.

TWEE-

TWEEDE HOOFDSTUK.

Hoe d'AELOUDE VRYHEIDT, *door het Stadthouderschap, ten tyde van* Frederik Hendrik, *Prince van* Oragnien, *onderdrukt is geworden.*

PRINS MAURITZ, 's naar middags Overleden zynde, wierd den zelfde Avond zyn Broeder, Prins FREDERIK HENDRIK, tot Stadhouder aan gesteld, niet voor een tyd, maar voor zyn leeven, die drie weeken te voore, op 't verzoek van den Overleeden Vorst, Getrouwd was, met AMELIA, *Gravinne* van *Solms*, een der verstandigste Vorstinne van haar Eeuw. Deezen Doorlugtige Prins, volgde 't zelve spoor van zyn Roemrugtigen Vader, en dapperen Broeder na. Doch, zyn Staatkunde overtrof alle zyne Voorzaaten, waar door de afgezette Heeren van de Jaare 1618 tot *Amsterdam*, wederom op 't Kussie quaamen, zynde daar onder eenige die Remonstransch-gezinde waaren, welker Predikanten ook toe gelaaten wierden wederom in de Steden te Prediken, behalven tot *Lyden*, om redenen, dat het Hooge School daar was, het welk in den beginne veel oproer en Burgertwist veroorzaakten. Zyn eerste werk was de Leegers, met zoo veel Krygsvolk te vergrooten, dat het *Hollandt*, zoo ver ten agteren stelden, als 't nooit was geweest; met het welk, de Prins in de Jaare 1627 *Grol* en *Wezel* in nam, en verscheide maalen vergeefse aanslagen op *'s Hertogenbosch* maakten, werdende eindelyk, na veel kosten gedaan te hebben, in de Jaare 1629 Meester van die Stadt, als ook van *Wesel*, door de groote Krygskunde van *Otto* van *Gent*, Heer van *Dieden*, schoon de Vyand op de *Veluw* was, en *Amerfoort* veroverde, die t'evens 't Land konde overvallen hebben, dewyl al de Krygsbenden daar uyt waaren getrokken, en in geen staat van tegenweer was. Deeze winst gaf in de beginnen de Staaten-Generaal groot genoegen, doch vonden in den gevolge, dat deeze Stadt, als ook d'andere veroverde Steeden hen tot een swaare last strekten, dewyl ze altoos

Prins Frederik Hendrik trouwde met Amelia, Gravinne van Solms.

Zyn eerste werk.

Wint 's Hertogenbosch.

Otto van Gent wint Wezel.

drie maal meer kosten moeten dragen, als ze daar van trekken. Dit gevoegd by de groote buyt van elf en een half Millioen guldens, die *Piet Hyn*, op de *Spaansche* Vloot behaalde, maakten de Vyand zoo klynhartig, dat den Koning van *Spagnien* en *d'Aardshertog*, in de zelve Jaare, de Heere Staaten een vier-endertig Jaarig bestand aan booden, dog de Prins, hier door zyn Roem en schatten zoo magtig vermeerderd ziende, sloeg die plotzelyk af, als strydende tegens zyn grootste belangens. Hy maakte een geheim Verbond met *Vrankryk*, zonder de Heeren Staaten eenige de minste kennis daar van te geeven, waar uyt een groot misnoegen sproot, en veele deed zeggen, dat zyn *Excellentie*, zich meer gezag aan maatigde, als ooit zyne Voorzaaten hadden gedaan; en een zaak ondernam, die hy, volgens d'Unie van *Uytrecht* verpligt was geweest, aan zyn Meesters t'openbaaren, 't welk hem ook door Gevolmagtigde wierd aan gezegt.

En door de winst van Piet Hyn bied den Vyand een 34 Jaarig bestand aan.

Aitzema 1 Deel 9 Boek fo: 965.

't Welk den Stadthouder verwerpt.

Desgelyks groeide zyn Eerzugt ten hoogsten aan, door 't verkrygen van de Ridder order der Kousseband, en de geboorte van een jongen Prins, zyn Zoon *Willem* de Tweede, zoo dat zyn *Excellentie*, dagelyks arbeide, om de Staaten te beweegen, van noch grooter getal Krygsknegten in dienst te neemen, en den Vyand op te zoeken, het geen op de *Hollandsche* Schatkist niet weinig aan quam, dewyl d'andere *Provintien* in gebreke van betaaling bleeven, waar onder die van *Vrieslandt* voornamentlyk, die, voor een Millioen Ryksdaalders agterstallen, gestadig gemaand wierd. Daarenbooven was *Groeningen* en *Ommelanden* nevens *Overyssel*, mede veel ten agteren, welke laaste, om uytstel te hebben, en in hunne wanbetaaling van den Prins onderschraagd te worden, haare Gevolmagtigden in den *Haag* zond, met een driftige aanbieding van den jongen Prins *Willem*, by afsterve van zyn Vader, alle de Ampten op te zullen dragen, het welk zulk een schielyke voortgang had, dat d'andere naauwelyk tyd hadden, om met de Vroedschappen der Steeden, een goed overleg te konnen maaken. Dit gaf onder de Vryheidtlievende, wederom groote reeden van klagen, dewyl ze, van die tyd af, alle die hooge Ampten, een Erfregt, als tot van Vader op Zoon maakten, die alvoorens maar voor een tyd waren begeven. *Dus werd* d'Aeloude Vryheidt, *geschonden* (zyden ze) *hier moet onwederspreekelyk de* Souverainiteit *op volgen, die zyn* Excellentie, *door 't ver-*

Word Ridder der Kouseband en krygt een Zoon.

Vrieslandts agterstallen.

Overyssel wil den jongen Prins, de Survivance van zyn Vaders Ampten geven.

't verwerpen van een nodige Vreede, en zijne offensive Oorlogen, die de Landen zoo uyt putten, zoekt te krygen: want de grootste regelen van Staat brengen mede, dat men nooit de Heerschappy eens Stadthouders, in een Stam die magtig word moet laaten blyven, dewyl die dan word als toe geeigend, en hy maakt zijne Meesters tot Knegten. Zien wy sulks niet in alle oude gedenkschriften, ten welk een einde die van Romen, *twee* Consuls, *en die van* Chartago *twee* Suffetas *aangesteld hebben, en dat niet langer als voor een Jaar. Ook is in* Hollandt *ende* West-Vrieslandt, *dit altoos, in hooge Staatsampten, gebruykelijk geweest. Zoo wierden de Dictators van* Romen, *als eenige voorvallende gelegentheden hooger gesag in een Persoon ende spoediger Executie vereischten, alleenelijk voor de presente occasie, ende in alle gevalle, niet langer als voor den tydt van vier-en-twintig uuren, gemaakt, naar* expiratie *van welke* geprefigeerde *tijd de Dictators geaccuseert mogte werden, van quetsinge van de hoogste Majesteit, by aldien zy haare Chargie niet effective hadde af geleit, ende zoo lange de* Republycque *van* Romen, *die ordre, ende die gewoonten heeft geobserveerd, ende onderhouden, zoo heeft de selve ook haar* AELOUDE VRYHEIDT *geconserveerd; ja by zoo verre de selve* Republycq *ten Reguarde van* Cæsar *niet hadde gedispenseert, van de wet* Sempronia *hem laatende 't* Gouvernement *van* Gaules *vyf Jaaren langer als de selve wet toe liet,* Cæsar *hadde waarschynelijk nooit geimpieteert op de Stadt.* Binne Thebes *wierd eertijds den* Capitain Generaal *ter dood gecondemneert, zoo wanneer hy maar een dag langer, als tot den gesetten tijd, zijn bediening behouden had, ende daarom wierden die groote ende vermaarde* Capitainen Epaminondas, *ende* Pelopidas *ter dood gevonnist, om dat zy de* Forces *van de gemelde* Republycqe *vier Maanden naar de bepaalde tijd in handen gehouden hadden, niet tegenstaande den uyterste nood van haar Vaderland haar daar toe hadde genecessiteert. Die de voornaamste sterktens van* Athenen *in zijn bewaaring had, behield de sleutels daar van niet langer als voor eenen dag. Gelyk sulks ook gepractiseerd werd, by den* Capitain *van 't Kasteel van de* Republycque *van* Rhagusa, *die heel jalours ende zorgvuldig is voor de Conservatie van haar* Vryheidt. *Zelfs geen van de tegenwoordige Koningen in* Europa *konnen goet vinden, zoodaanige perpetueele* Capitains Generaals *in haare dienst te gebruyken, uyt vrees van t'eenigen tyde door den zelve gedepossideert te werden: zynde dierhalven ook al over lange Jaaren in* Engelandt, *en in* Vrankryk, *het Ampt en bedieninge van Connestabel, noch niet zoo eminente Charge, als die wy* Capitain Generaal *noemen, t'eenemaal gemortificeert. Zeggen haar Ed: Groot Mog: zelfs ook niet vorders.*

* Deductie 2 Deel Cap. 3. Art: 7.

* *d'oude Historien en Chronyken, doen ons noch hedendaags met verschrikking zien, in wat voegen onze Vooroudere n onder* Hertogen, Graven, Bisschoppen *ende Heeren, niet alleen in een Continueele Dissentie en oneenigheden hebben geleeft, maar ook, zoo tegens den anderen, als tegens haare respective Heeren, met hunne aanhang in geduurige Waapenen, met Onchristelyke bloedstorting hebben gestaan. Wat de zelve niet al van de Hoofden, zoo by die van den Huyze van* Bourgondien, *als voornamentlyk by Kyzer* Karel, *ende boven al by den Koning van* Spagnien, *in deeze Landen gezonden, hebben uyt gestaan, en in wat oneenigheden, dissentien, scheuringen, Burgerlyke beroerten, ende Inlandsche Oorlogen gebragt, is niet dan al te wel bekend: Ende Staat den jammer, ellende, ende miserie van dien tyd ons noch huyden 's daags voor oogen.* ,, Want gemeenlyk werd in beroerte een Steevoogdy tot een ,, Koningryk gemaakt. Waar toe strekt deeze nieuwe werving ,, van dit Jaar 1632, die den de Staat Maandelyks, boven de ge- ,, woonelyk swaare Leeger lasten, byna honderd en zeventig ,, duyzend guldens komt te kosten? geschied dit om de Landen ,, te vergrooten, met veroverde Steden; hoe? die strekken ons ,, maar tot een last, want dit Landt is groot genoeg, en moet ,, met eige Krygsmagt bewaard worden, die den Vyandt af ,, wagt, en niet op behoord te zoeken. Dat is 't waare belang ,, van alle vrye Staaten. Dus kan men in gerustheid en spaarzaam- ,, heid zyne Koopmanschap voeren, daar de hovelingen en slaaffsche ,, vlyers zoo yverzugtig over zyn, die de Stadthouders byna, ,, onder 't getal der Goden stellen, ende verheffen hunne Heer- ,, schappye ten Hemel. Die pluymstrykers, veragten de wette ,, en *Vryheidt*, en baanen de weg der dienstbaarheid ende slaver- ,, ny, ja pryzen die zelfs, met een Staatig wezen, dewyl hun- ,, ne wangebruyken een eenhoofdig Heer vereischen. Zy roe- ,, men ook zelfs, dat men de wetten en voorregten moet handha- ,, venen, maar hunne werken en daaden, verscheelen te veel ,, van hunne woorden. De dienstbaarheid mishaagd hen, maar ,, ze hebben behagen in de vrugten en geschenken der dienst- ,, baarheid en 't Hof. *Dit is 't vergift van* d'Aeloude Vryheidt, *d'ondergang der wetten, 't bederf der zeeden enz.*

De Prins wind Straalen, Venloo, Limburg en Maastrigt.

Ondertusschen, had den Prins *Maastrigt*, en de Steden *Straalen*, *Venloo*, de Stadt en 't *Hertogdom* van *Limburg*, in genoomen, in welke laastgenoemde Plaats *Philippus le Roy*, wegens de *Infante* wierd

wierd gezonden, om met zyn *Excellentie*, en de Gevolmagtigden der Heeren Staaten Generaal, over de 9 op gestelde Vreede Artykelen, te handelen, die naderhand van de Baron *Swartzenburg*, en twee anderen wierd gevolgd. Zoo haast dit de Prinsgezinden te ooren quam, wierden verscheide schempschriften door 't Land uyt gestrooid. De Predikanten ontzagen zich niet alleen op de stoel daar tegen te Prediken, maar baaden zelfs tot de volharding der Oorlog. Onder die alle nam 'er een in den *Haage*, zyn Text uyt de *Prophetie*, die de verwoesting van *Jerusalem* had voor zeid. Ook waaren de gebrekkelykste *Provintien*, als *Vriesland*, de Vreede lossèlyk verwerpende, die zich gansch en al aan de belangens van den Prins hadden over gegeeven; hèt welk zyn *Excellentie*, niet lang erkende, maar eischte, 't zelve Jaar nog 't begeeven van alle Krygsbedieningen der vreemde Oorlogsknegten, die zy moest betaalen, schoon zy daar vrugteloos genoeg over klaagde: want den Prins trok dit aan zich, en begaf ze naar zyn wel gevalle, eischende ook de *Survivance* van 't Stadthouschap op zyn Zoon Prins *Willem*, doch dit wierd voor eenige tyd tegen gehoude, dewyl men oordeelden, dat, by aldien den jongen Vorst, Stadthouder zynde over al de seven *Provintien*, te magtig zoude worde, en hem niemand de *Souverainiteit* over de Landen zoude konnen betwisten. Waarlyk had men, ter dier tyd, met die tegenstreevende *Provintie* niet veel werk gehad, men zoude een volmaakte Vreede, daar *Hollandt* op doelde, bedongen hebben, want de Vyand had, door 't verlies van *Maastrigt* en d'andere Steden, noch een ongeluk, dat hy, veel van zyn voornaamste Krygshelden quyt geraakten, komende de *Graaf Hendrik van den Berg*, den *Graaf* van *Warfusé*, nevens de Princen *Espinoy*, *Barbanzon* enz: in *'s Gravenhagen*, zich onder de gehoorzaamheid der Heeren Staaten Generaal te begeven. Dit had *d'Infante* nogmaals doen besluyten van de Vreede, door een aanzienelyk Gezantschap, te zoeken, zendende dierhalven den *Aardsbisschop* van *Mechelen*, den *Hertog* van *Aarschot*, nevens zeeven andere Heeren Gevolmagtigde in *Hollandt*, om, het koste wat het wil, tot haar oogwit te geraaken. Dit gaf de Inwoonders wederom groote moed, niet twyfelende, of men zouw, door d'Achtbaarheid van dit aanzienlyk Gezantschap, niet zonder vrugt scheiden, dog in de vergadering gekomen zynde, wierd den Prins openbaar van die Hee-

De Vrede voor geslagen.

Word verworpen en van de Predikanten daar tegen gebede.

Aytzema 1 *Deel* *fo.* 1213.

De Prins begeeft de Krygsampten die op Vrieslandt staan.

Ibid fo. 1227.

Eischt ook de Survivance van 't Stadhouderschap van Vrieslandt voor zyn Zoon.

Veel Groote vlugten uyt Braband in Hollandt.

d'Aardsbisschop van Mechelen en de Hertog van Aarschot nevens zeven Gevolmagtigden komen om Vreede te maaken.

De voortgang word door den Prins en zyn Vrienden belet.

Heeren verweeten, hoe hy, de Heeren Staaten had gewaarschouwd, dat ze de voornaamſte Regenten met vereeringen zogten tot een Vreede om te koopen, het welk zoo veel te weeg bragt, dat men tot dit heylzaam beſluyt geen raad zag, en alles door zyn Cabinet Heeren, waar onder de *Knuyt*, die op zyn beurt voor zittende, nevens die van *Vrieſlandt*, alle voorſlagen bediſtelden, en de goede voortgang beletten, daar de winſt van *Rhynberg*, door zyn *Excellentie* gedaan, niet weinig toe hulp. De Heeren Staten van *Hollandt*, egter, ziende dat de Stadthouder zulk een magtigen aanhang kreeg, en Jaarlyks zyn middelen zoo merkelyk vergrooten, beſlooten, om op alle wyze de geldſpillingen te beſuynigen, en nogmaals te klaagen over de *Provintien*, die 't hoogſte woord voerde, en haar aandeel in de gemeene laſten verminderden, zeggende, dat het haar onmogelyk was, die ſomme, in zulk een ſlegten tyd, te konnen op brengen. Maar men kreeg geen antwoord.

Rhynberg gewonnen

Hollandt betaald bynaal die groote Krygs koſten.

Dit was zoo veel gezegt, als *Hollandt*, gy zyt de rykſte, by gevolge u leit het meeſt daar aan gelegen, en dierhalven moet gy 't alleen geeven, gelyk waarlyk weinig ſcheelden. Kort daar na toonden *Hollandt* een groot misnoegen tegens den Prins, wegens een gehyme handeling die zyn *Excellentie*, in de Jaare 1634 met *Vrankryk*, wilde aan gaan, om den Staat noch nader met dien Koning in te wikkelen, daar de Heeren van *Heemſtee* en de *Knuyt*, ſchriftelyk bevel van hadden, buyten de minſte kennis van haar Ed: Groot Mog:; doch *Zeelandt*, die by den Oorlog veel voordeel had, leende de behulpzaame hand hier toe, waar over de Heeren Staaten van *Hollandt*, en voornamentlyk de Steden *Dordregt* en *Amſterdam*, klaagden, en wilden, met alle magt, de zelve beletten, als ſtrydende tegens hunne waare belangens en *Vryheidt*, waar door *Vrankryk*, by verandering, ganſch geen werk had om deeze Landen Meeſter te worden. Egter won den Prins noch, in 't zelfde Jaar, *St. Truyen*, *Halem*, *Dieſt*, *Aarſchot*, en nog eenige ver'af gelegene Plaatzen: maar de Heeren Staaten Generaal verlooren *Schenkeſchans*, 't welk door *Eenhouts*, leggende in *Gelder*, wierd by verraſſing in genomen, zynde de zelve maar met 80 Man voorzien, 't welk d'Inwoonders veel nieuwe ſtof tot ſpreeken gaf, dewyl den Stadthouder, met zulk een magtig Leger te Veld zynde, die zulke ſwaare ſommen aan 't Land koſten, niet veel vrugt deed. *Hollandt*, dit overwegende, nam ook in de Jaare

Misnoegd tegen de Prins over een gehyme Handeling.

Aytzema 2 Deel fo. 100.

St. Truyen, Dieſt, Halem en Aarſchot gewonnen.

De Staten verlieze Schenkeſchans.

Jaare 1636 ten dien einde een besluyt, om al de Krygsbenden, die zederd de Jaare 1628 aan genomen waaren, af te danken. Hier stelde zyn *Excellentie*, den Raadt van Staaten, en al die 's Princen gunst zogten, zich yverig tegen aan, zeggende, dat het een onmogelykheid was, dewyl de zelve moesten dienen om meer als twintig Steden en Schansen, reeds by den Stadthouder gewonnen, te bewaaren, en dat het vlak tegens d'Unie was strydende, zoo dat haar Ed: Groot Mog: om alles in rust te houden, genoodzaakt waaren, de Prins zyn zin op te volgen; die in de zelve Jaare, om zyn gezag en magt te vermeerderen, aan den Heer *Aytzema*, Gezant aan 't Kyzerlyke Hof, een narigting mede gaf, om onder de hand te tragten een Generaal *Octroy* van zyn Kyzerlyke Majesteit te krygen, en dat hy mogt *disponeeren* en *testeeren* met de *Clausule* van *substitutie* over al zyne goederen in 't Ryk gelegen, die hy had, en namaals zoude mogen krygen, als ook om 't *Graafschap Meurs*, tot een Vorstendom, en den Prins tot Vorst des Ryks te maaken, 't welk den *Spaanschen* Gezant beletten. Egter bragt hy ter zelver tyd, zoo veel by *Vrankryk*, te weeg, dat den Koning hem op den 14 *December* d'Eernaam van Hoogheid toe voegden, waar van zyn Majesteit, kort daar na, een open besluyt zond. „Dit wierd van de Hoovelingen ten hoogste gepreezen. Ande-„re konden qualyk gelooven, dat de Koning met het geeven „van deezen tytel, uyt eige beweeging, zoo gereed en mild „was, dewyl hy de Staaten noch hunne Gezanten de voorreg-„ten niet toe stond, die zyn Vader had gedaan, geevende hen „de Eernaam alleen van *Heerlykheden* en myn Heeren, daar Hoog-„gemelde Heeren zoo veel Koningryken in de *Indiëns* hadden, „en zelfs een der oudste van *Vrieslandt* in hunne *Provintien*, als „ook zoo veel treffelyke Vorstendommen en *Graafschappen*, als „dat van *Gelderlandt* en *Hollandt*, zynde yder voor 't minst zoo „magtig, als een Koningryk van *Denemarken* of *Noorwegen*; „daar uyt meende ze klaar te konnen bemerken, dat den Ko-„ning met den Prins iets goeds voor had, waar den *Franschen* „Gezant, *Charnacé*, een bequaam werktuyg toe was, al het welk ook „d'ervaarentheid heeft geleerd, want zederd die tyd heeft den „Prins alles gedaan, om zyn Huys groot te maaken, en de be-„langens van *Vrankryk* te begunstigen; doende ten gevalle des

Ko-

Hollandt wil de nieuwe Krygsbenden af danken.

Aytzema 2 Deel fo. 341.

't Geen den Stadthouder belet.

Doet den Kyzer verzoeken om Ryksvorst te zyn.

't Welk den Spaansche Gezant belet.

Doch word door Vrankryk d'Eernaam van Hoogheid gegeeven.

Aytzema 2 Deel 17 Boek fo. 418. *en* 419.

't Geen in de Provintien nayver veroorzaakt.

,, Konings den Oorlog aan houden, tot ongelóofelyke onkosten,
,, en vermindering der geldmiddelen van den Staat. Veel der
,, Leeden van de Staaten *Generaal*, zagen deeze eenzydigheid
,, des Konings wel, die den Prins verheften en de Staaten on-
,, derdrukten, om daar door haar Hoog Mog: aan te wyzen,
,, dat ze geen andere eere, achting, ende qualiteit behoorden
,, te hebben, noch te zoeken als door den Prins, en, hem ein-
,, delyk de *Souverainiteit* op te dragen. Immers hy liet zich door
,, *Charnacé* daar mede vlyen, zoo dat de Staaten Generaal hier
,, door ook beslooten, van zich de tytel te doen geeven, van
,, Hoog Mogende Heeren. Dit verwekte onder de Geestelyk-
,, heid groote nayver, die in *Zeelandt*, en elders den Prins op de
,, stoel voor geen Hoogheid wilde erkennen, *doch overtroffen daar na alle d'anderen daar in te boven.* Nu wierd zyn Hoogheid van alle de Hoovelingen aan gebeeden; 't welk dien Held veel groothartiger als te vooren maakte, want in 't Leeger zynde, en zoo als hy *Schenkeschans* wederom had gewonnen, om geld schryvende, 't welk niet tydelyk komende, hem met een heevigheid tegens de Gevolmagtigde te Veld deed uyten. *Hoe? wil men geen middelen tot d'Oorlog verschaffen, zoo mag ik mijn Deegen wel af leggen.* Noch drong den Stadthouder vorder om zyn gezag te vermeerderen, brengende te weeg, dat men hem, in die zelfde tyd, tot Lidt van de *Hollandsche* Ridderschap, als *Premier Nobel* of hoofd des Adels aan stelde; trekkende daar mede aan zig de heele magt van 't eerste Lidt in de Staaten van *Hollandt*, daar hy veel Krygsluyden in drong, die des te meer af hangelyk van hem moesten zyn, en alzo d'AELOUDE VRYHEIDT, in een *Slaverny* te doen om keeren: werdende zyn Hoogheid ook Jaarlyks twee-en-veertig duyzend guldens, voor de buyten gewoone onkosten te Veld, toe gelegt, boven 't geen in de reekening is vermeld. Noch eischten de Prins, van meer Hooggemelde Heeren, de *Survivance* van 't Stadhouderschap, en *Capitain Admiraal Generaal* op zyn Zoon, 't welk niemand dorst weigeren, om geen hinderpaale t'ontmoeten, als in de Jaare 1618 was geschied, want zelfs was het gelyk in den Oorlog *Victrix Causa Deus Placuit*, dat is *de Goden hebben de overwinnende party begunstigd*, ende 't was heel beswaarlyk Vroedschappen tegens 't Huys van *Nassauw* te verkiezen. Want zyn magt was wonderlyk aan gegroeid, door de ses *Provintien*, aan hem meer als ooit gegee-

's Stadthouders grootherti gheid vermeerderd te gelyk.

Word Premier Noble in Holland.

En Jaarlyks 42000 guldens tot zyn buyte gewoone kosten gegeeven,

Aytzema 2 Deel fo. 474.
Ibid fo. 490.

geeven, 't welk *Hollandt*, alleen tegen stond, en Mannelyk zogt voor te komen, zoo dat men konde zien, *dat de Heeren van* Hollandt, *al van langer hand suspect ende verdagt hadden, d'aanwas van 's Princen Authoriteit, ende dat zyn Hoogheid alles deede, 't welk d'oorzaak was, dat de Gemelde* Provintie, *naderhand 't Parlement in* Engelandt, *tegens den Koning, by sprong, ten tyde als de Princes* Royal *aan den jongen Prins* Willem *was vertrouwd.* Dus is dien Vorst ten top van Eer en Rykdom gestegen, schoon zyn Hoogheid dit Jaar te Veld veel ongelukken aan trof. Want hy had met zulk een aanzienelyk Leger, al in de Maand van *April*, een aanslag op *Hulst* gemaakt, die hem mislukten; zoo dat hy, mistroostig, uyt het Veld in *'s Gravenhage* quam, blyvende daar tot in de Maand van *Juny*, wanneer hy alles te weeg bragt, wat mogelyk was, om zyn Stadt en *Baronny* van *Bredâ*, wederom te winnen, 't welk haar Ed: Groot Mog: om de groote onkosten, heel tegens de borst was. Niet te min, overstemd zynde, neemt de Prins de Belegering voor, daar hy den 23 der zelve Maand mede begint, en de 7 *October* in zyn handen viel, terwyl de *Cardinaal Infant*, van d'andere zyde, de Steden *Venloo* en *Roermondt* bemagtigd. De Prins, aangemoedigd van zyn hoofsche vlyers, om zyn gezag noch grooter te maaken, tegen het verzoek van afdanking eeniger Krygsknegten, daar *Hollandt* wederom sterk op stond, dewyl in de gansche Veldtogt van de Jaare 1638 met zulk een groot Leger niet uyt geregt was, maar zelfs zulk een gewigtige nederlaag by *Callo* gekregen hebbende, nam in de Jaare 1639 voor, om door een aanzienelyk Gezantschap van den *Graaf* van *Cuylenburg*, en negen anderen, aan de Raaden ter *Admiraliteit* voor te slaan, van, in *'s Gravenhage* een gedurige en opperste vergadering over de Kustschepen op te regten, en de verschillen aldaar af te doen, om alzoo alle *Judicature* aan den Raadt van Staaten te trekken. Ten 2, aan de Steeden te verzoeken, om 't geheele middel van de Licenten en Convoyen te verpagten, en ten 3, om een Compagnie van Assurantie in te voeren. Deze twee laatste punten, wilden de Gevolmagtigden dat men niet zoude aan de Burgermeesters bekend maaken, maar eischten zulks aan de Vroedschappen te doen. 't Wek een van de grootste inbreuken tegen d'AELOUDE VRYHEIDT zoude gestrekt hebben, want Burgermeesters van *Amsterdam* antwoorden, dat ze hen wel ge-

Zyn mislukte aanslag op Hulst.

Wint zyn Stadt Bredâ met groote koste voor den Staat.

Venloo en Roermond onderwyl verlooren.

In de Jaare 1638 werd met het Leger niet uyt geregt maar werd by Callo geslagen.

Zend Gevolmagtigden aan de Steden om een opper Rechtbank wegens d'Admiraliteit in den Haag op te regten.

Ook om al de Licenten en Convoyen te verpagten.

Nevens een Compagnie van Assurantie in te stellen.

De Generaliteit zoekt twist tusschen Burgermeesters en Vroedschappen te stooken.

hoor wilden geeven, maar dat het tegen alle oude *Privilegien* was strydende, van Audientie by de Vroedschappen te verleenen, en niet van meening waaren, nieuwe gewoontens in te voeren, als zynde een Violente wyze van doen, die zederd d'UNIE niet waaren geschied, als eens aan *Middelburg*, die haar gevoelen daar genoeg over had getoond, zoo dat ze kortdaat wierden afgezet, en weder te rug gezonden. *Hier door zocht de* Generaliteit, *een nayver en scheuring te maaken, tusschen Burgermeesters en Vroedschappen, en door de Poorte van deeze divisie t'introduceeren het gezag van de* Generaliteit *over die van* Hollandt, *gelijk dan deeze besending, hoewel van langer hand secreetelyk beleid, eindelyk heel schielijk wierd voort gebragt, besloten, en op een en de zelve tyd in 't werk gesteld; zoo dat men aldaar de Burgermeesters meende te overvallen, en terstond aan de Vroedschap een quaade indruk tegens haar te geeven, schynende als of men, daar door, weder wllden aan regten, een werk als in de Jaare* 1618, *zoekende d'eene party haar gezag en Crediet, door dat van de Stadthouder, en d'andere het al reede in handen hebbende, te behouden. Want daar ontbraken geen oorblasers, die om haar particulier, gaarn ook 't algemeen belang, en 't gezag van zyn Hoogheid zochten te verheffen en te vermeerderen.*

Aytzema 2. Deel 19 Boek fo. 593.

Ibid 602.

'T Welk op een quade grond steund.

Plakkaaten op bevel der Staaten Generaal in Hollandt aangeplakt afgescheurd.

Wat d'eerstgemelde voorslag wegens 't gezag van een opper Colegie der Zeezaaken, en 't verpagten betrof, wierd omtrent op een en de zelve wyze afgeslagen. Egter zag men in *September* Plakkaaten door de *Provintien*, op de naam van de Staaten Generaal, aan geplakt, dat Hooggemelde Heeren van voorneemen waaren, om 't zelve met den eersten by de hand te neemen, 't welk die van *Hollandt* verneemende, alle de zelve in hunne *Provintien* deeden afscheuren, en is 't daar aldus by gebleeven. Hier quam noch een groot misnoege van gemelde *Provintie* by, wegens de slegte betaaling van 't Leger, zynde de buyten gewoone Krygsbenden meer als 10 Maanden ten agteren, daar *Hollandt*, altoos zoo prompt in de betaalinge was geweest, als ook over zeekere geheime handeling die den Stadthouder met den *Cardinaal Richelieu* had aan gegaan, om de Steden *Damme* en *Brugge*, voor den Koning van *Vrankryk* te winnen, trekkende zyn Hoogheid vyftien tonnen schats voor de werving, 't geen wel in 't werk wierd gesteld, doch mislukte; waar door ook dit heele Jaar geen de minste voordeelen met het Leger van den Staat wierd behaald: en schoon ze in de beginne van de Jaare 1640, wederom groote

De buyten gewoone Krygsbenden zyn 10 Maanden Soldy ten agteren.

De Stadthouder maakt een Geheim Verbond met Richelieu.

Waar door 't Leger het heele Jaar niets uytregt.

toe-

toebereidſelen tot de Veldtogt hadden gedaan, gebruykten de Heeren Staaten van *Hollandt*, alle bedenkelyke middelen van ſuynigheid, ten welk een eynde haar Ed: Groot Mog: alle de Renten die ze moeſte betaalen, tegens $6\frac{1}{4}$ ten honderd, nu, wierden op 5 verminderd, laatende ten keur van de belanghebbende om hun Hoofdzommen wederom te neemen, of t'agtervolgen tot die prys; ſchaffende ook de maaklaardye van 2 ten honderd, die d'ontfangers trokken, af, waar by *Hollandt*, Jaarlyks meer als een Mellioen guldens voordeel genoot. Ondertuſſchen was 't Leger te Veld, werdende by *Hauterive* 't Fort *Naſſauw* in genomen, en door de Prins wederom een aanſlag op *Hulſt* gemaakt, doch mislukte, en de Krygsbenden van den *Graaf Hendrik*, Stadhouder van *Vrieſlandt*, by *St. Jansſteen* geſlagen, daar een aanmerkelyk getal Menſchen ſneuvelden, en de *Graaf* zelfs. Over welk een dood den Prins heel medogend aan de Staaten Generaal ſchreef, doch zegt een vermaard Schryver, 't was *Lachrymas effudit pectore læto. Hy weende met een lachent hert.* Want door deeze dood had zyn Hoogheid groote hoop, om alle de *Provintien*, onder zyn beſtier te krygen, daar zyn gunſtelingen veel vlyd toe deeden; doch *Graaf Willem*, des Overleedens Broeder, wierd, na veel twiſt, daar in gevoerd. De voornaamſte die tegens 's Princen belangens ſtreden, waaren, *Sohnius* en *Ooſtheim*, die door den Prins en zyn medeſtanders over al wierden vervolgd en af breuk gedaan, brengende te weeg, dat ze hunne Ampten moeſten af leggen. Ja zyn misnogen was zoo ver gegaan, dat *Ooſtheim*, in den *Haage* komende, door een *Capitain* van zyn Hoogheids *Guarde* wierd aan gezegt niet ten Hove of in 't gezigt des Prince te verſcheinen. Deeze verſtoortheid had groote reede, want de Gezanten van Hooggedagte Prins, hadden, in *Engelandt*, een Huwelyk tuſſchen de jonge Koninglyke Princes, en zyn Zoon Prins *Willem* voor geſlagen, waar in ze geroemd hadden, dat, door deeze dood, den jongen Prins, zeekerlyk *Gouverneur Generaal* over al de zeeve *Provintien* zoude zyn; en hebbende wel niet den tytel, maar nochtans 't effect, de macht en Authoriteit van *Souverain*, zoo zoude, die zaak, het Huwelyk, naar alle gedagten, de goede voortgang beletten. Egter bezorgden zyn Hoogheid by voorraad de *Survivance* van 't Stadthouderſchap van *Groeningen* en *Ommelanden*, voor zyn Zoon, welke

Hollandt vermindert d'Intereſſen van 6 en een vierde op 5 ten honderd.

Trekt daar Jaarlyks meer als een Millioen guldens af.

De Prins mislukte aanſlag op Hulſt, Graaf Hendrik met zyn Leeger geſlaagen.

Aytzema 2 Deel fo. 706.

De Prins zoekt door de dood van Graaf Hendrik 't Stadthouderſchap van Vrieſlandt.

Doch mislukt.

Zyn misnoegen op de tegenſtrevers.

Krygt de Survivance van 't Stadhouderſchap van Groeninge en Ommelande voor zyn Zoon die zyn eerſte Veldtogt doet als Generaal over de Ruytery.

ke jongen Vorst, dit Jaar, met groote pragt, zyn eerste Veldtogt, in de hoedanigheid van *Generaal* over 't Paarde Volk deed; maar zonder de minste vrugt, waar over *Hollandt*, naar ouder gewoonte wederom beraadslaagden om te bezuynige, doende, al in 't begin van *September*, de Legerwaagens, Scheepen en Trekpaarden af danken; en maakte nogmaals, ernstelyke voorslagen, tot het af danken vande vyftig Compagnien Waardgelders, die zy, voor haar eige *Provintie* had aan genoomen, en zelfs betaalde: Ook wilden zy, al de Compagnien, die in 's Lands dienst waaren, verminderе van 200 tot 150 en die van 150 op honderd koppen. Daarenboven verzogt zy, dat alle Compagnien in 't opbreeken van 't Leger mogten werden gemonsterd, om 's Winters op zeeker getal te mooge gelaaten, en Somers vermeerderd te werden; 't welk by zyn Hoogheid heel verstoord wierd af geslagen, en waar uyt naderhand ook de Belegering van *Amsterdam* is geschied. Doch *Hollandt*, toonde niet te min wat groote schaade zy by de verovering van *'s Hertogenbosch* en d'andere Steeden had, verstaande zelfs, dat men de Legers tot verwering der Vereenigde *Provintien* zoude gebruyken, en haar Ed: Groot Mog: geen meer belastingen op de hals te werpen, die tot hun geheele verderf waaren strekkende, vresende, daar door, *eens plotselyk als een uytgeholden Berg in te zullen vallen, en alles te doen overstroomen.*

Holland wil so Compagnien van haar eige Waardgelders af danken en d'andere verminderen.

Verzoekt de Prins om geen verovverde Stede meer te winnen.

Aytzema 2 Deel fo. 614.

Niettegenstaande dat den Oorlog veel droefheidt in de *Nederlanden* veroorzaakten, had men groote vreugde wegens de trouw van den Jogen Prins *Willem* met *Maria Henrietta*, oudste Dochter van Koning *Karel* van *Engelandt* en *Henriette* van *Vrankryk*, 't welk in den jaare 1641 pragtig by voorraad, wierd voltrokken, op voorwaarde dat haar Koninglyke Hoogheidt eerst 12 jaaren moest beryken, voor dat ze in *Holland* zoude komen: krygende veertig duyzend ponden sterlings mede ten huwelyk; waar op eenige zyner Gunstelingen aan *Holland* ook voorsloegen; dat men, ter eeuwiger gedagtenis, hem een half millioen behoorde tot een huwelyksgift te schenken: En *Utrecht* sloeg voor van drie maal honderd duyzend guldens, daarenboven noch 50000 guldens jaarlyks tot zyn Hofhouding, doch door de volgende verandering, is 'er niets van gevallen. Onderwylen vermeerderden

Prins Willem trouwd met d'oudste Dochter van Karel Stuard.

Voorslag om den jongen Prins een vereering van 500000 gulden te geven.

den 's Princen haat noch dagelyks, op zyn Neef, den nieuwen Stadthouder van *Vrieslandt*, die in den *Hage*, by zijn Hoogheidt komende, heel slegt ontfangen wierd; hebbende zyn Hoogheyt ook te weeg weeten te brengen, dat het Regiment, 't welk zyn overleden Vader opgeregt, en zyn Broeder zoo lang beheerscht hadde, hem wierd ontnomen en aan de Graaf van *Solms* gegeven. Zoo dat zyn *Exellentie*, nu niet meer als gemeen Ritmeester was, 't welk eenige Staatkundige de mond niet weinig deed openen, te meer, dewyl des Princen oorblaasers zyn Hoogheidt raaden, van al de geen, die ten tyde van d'onlusten, in de Jaare 1637 door Graaf *Hendrik* waaren uyt de regeering gezet, middelen aan de hand te geeven, om by hem en haar Hoog Mog: over 't ongelyk te klagen, met verzoek van de hulpzaame hand te bieden, om wederom hersteld te worden. *Want zy merkte wel dat de Generaliteit meest het oog naar 't Hof hebbende, niet zogt als Graaf* Willem *de nieuwgekooren Stadthouder, het leeven eng en bang te maken, en te verpligten tot resignatie op de Prins, en wanneer zyn hoogheidt dat had, dat men als dan de klagende* Heeren *met te zeggen*, hebt wat Patientie, *zouden van de hand wyzen.* Ook quamen in *February* vier Gedeputeerden uyt den *Haag* in *Vriesland*, onder voorgeven van over de Zeezaaken te handelen, *doch 't was in der daad niet anders als om het vuur aldaar in diervoegen op te blaasen, dat Graaf* Willem *tot de resignatie mogt worden bewoogen, of ten minsten om die* Provintie *in te boezemen dat men den Jongen Prins van* Oragnie *de* Survivance *wilde toestaan.* Doch den Heer *Burg*, uyt de Provintie van *Hollandt*, zynde een der vier gemelde Heeren, als konnende dit ongelyk niet lyden, en wel bemerkende wat *Hollandt* te wagten stond, by aldien den jonge Prins zoo magtig wierd gemaakt, had in zyn narigting laten zetten, dat hem vry stond, wanneer hy met de Zeezaaken gedaan had, wederom te mogen komen. Deze opstooking maakte zo veel twist in *Vriesland*, dat Graaf *Willem* genoodzaakt was, van twee quade 't best te kiezen, zoo dat hy tot de *Survivance* op den Prins te maaken, zich liet bewegen; waar mede zy zoo wel verzoende, dat zyn Hoogheidt hem zelfs beloofde te helpen tegen de misnoegde Heeren, die zoo korts te vooren van hem beschermd wierden, al het welk die van *Hollandt* ook deeden omzien, en voortvaaren met de vermindering hunner Waardgelders van 200 op 150, van 150 op

Groote haat van de Prins op zyn Neef over 't Stadthouderschap van Vrieslandt.

Aytzema 2 *Deel*, *fol.* 447.

Word door Gedeputeerden van haar Hoog Mog: in Vrieslandt daar toe gearbyd.

Daar de Hr. Burg uit Holland niet mede te doen wil hebben.

Word gedwongen de Survivance op den Jongen Prins te maaken.

Hollandt vermindert haar Krygsknegten.

op 120, en van 120 op 100 koppen, maar de afdanking der 50 Compagnien, in de jaare 1628 voor 6 Maanden aangenomen, wilde niet lukken, want den Prins nam 't zelve hoog op, en verborg zyn misnoegen in den beginne; doch haar Ed: Groot Mog: zagen wel dat ze ten gevalle en om 't belang van eenige weinige hunne Koopluyden en Ingezetenen niet konde in de grond booren, doende de voornaamste, dit jaar, ten getale van 159 in den *Haag* zoo smertelyke klaagen over het swaar verlies datze van de *Duynkerkers* hadden geleden, by gebrek van slegte opzigt ter Zee: andere morden onophoudelyk dat 'er 't eene jaar voor en 't andere naa, met zoo veele Magten te Veld, niets wierd uitgeregt, als of hunne Geldmiddelen zonder vrugt wierden verspildt. Want dit heele jaar was niet anders gedaan als *Gennep* te belegeren, 't welk zyn Hoogheid, naar ses weeken belegs, kreeg, en daar mede was de Veldtogt geeindigd; waar door *Holland* wederom vast stond op de afdanking van de meergemelde 50 Compagnien: ook sloegen eenige dier Leden voor, om de Servitien en Logysgelden af te schaffen, daar de Provintie jaarlyks wel seventien tonnen schats, mede zoude winnen, willende de *Spaansche* wyze naar volgen, met Baracquen te maaken. Andere wilde de Legerwagens weg doen, daar zy ook veel voordeel by zoude hebben, doch wat men deed, die heylzaame voorslagen, tot welvaard der Ingezetenen, wierden gemeenlyk, door eenige belanghebbende Heeren in 't Stadthonderschap, om ver geworpen, niet tegenstaande dat het jaar te vooren, als zyn Hoogheidt van vorder *Conqueste* sprak te doen, en zulk een groot getal Krygsknegten tot zyn onderneeming eischte, door de Vryborstige *Hollandsche* Leden wierd geantwoord. *Dat de belastingen van den Staat de zelve wel zoude ruineeren, en eindelyk zelve tot een Conquest doen worden*, dewyl men, volgens de bede der Raad van Staaten, van dit jaar, met geen 19 millioenen iets uytgerecht, en de Koopman groote schaade ter Zee had geleeden, verzoekende derhalven in de gevolge de *Conquesten* te staaken.

Klagte der Amsterdamse Koopluyden over de Zeevaart.

Word met de kostelyke Legers niet uitgeregt.

Holland wil nog 50 Compagnien afdanken.

De veroverde Steden lastig voor den Staat.

Word dit Jaar 19 millioenen tot den Oorlog opgebragt.

De verschillen in *Engelandt*, tusschen Koning *Karel Stuart*, en 't Parlement, brachten ook veel schaade aan *Hollandt* toe, dewyl zy niet alleen van desselfs hulp ontbloot zynde, maar ook veel tweespalt hadden, 't welk haar Hoog Mog: door den Gezant *Joachim*, aldaar, ten overstaan van *Heenvliedt*, hunne bemiddelingen deeden

De twist tusschen de Koning van Engeland en 't Parlement ook nadeelig voor Holland.

den aan bieden, waar over de Heeren Staaten van *Hollandt* zich heel t'onvreede toonden, *door dien de laastgenoemde een groot Creatuer des Prins, en te veel tot den Koning genegen was*, en, dat *Hollandt*, meer belang zag, in de zyde des Parlements te verkiezen, of te minste zich onzydig te houden. Dit Jaar had men wederom alles by een getrokken, wat mogelyk was, om vroeg met een talryk Leger te Veld te komen, en *Gelder* te Belegeren, daar *Vrankryk*, voor dertig Compagnien te Voet, twaalf tonnen schats toe bragt, die den Staat hem over deed, om onder de *Graaf Guebrien* te dienen; doch dewyl men de nederlaag der *Franschen*, onder de *Maarschal* de *Guiche* verstond, is zulks agtergelaaten, en 't Leger bleef, zonder iets uyt te regten, by *Rhynberg* en *Orsoy* de heele Zoomer leggen. Ondertusschen was de Koningin van *Engelandt*, met haar Dochter, de Bruyt, en Prins *Willem*, in den *Haage* gekome, daar den Staat ook groote last van droeg, doende haar Majesteit alles, wat in haar vermogen was, om den Prins te bewegen van bystand aan den Koning te zende, ten welk een einde zyn Hoogheidt 's Lands Officieren, die willig waaren in *Engelandt* te dienen, haar Majesteit aan bood, 't geen by *Hollandt*, hoog wierd op genomen, dewyl die binnen de *Republycq* zelfs noodig waaren. Ook had de Koningin by haar Hoog Mog: weeten te bezorgen, van een Scheepslading met Waapenen en Oorlogstuyg naar haar Koningryk over te Schepen, doch haar Ed: Groot Mog:, als van 't besluyt geen kennis hebbende, maar zulks hoorende deeden 't zelve, op hunne Authoriteit binne *Hollands* paalen aan houden; daar nevens onderschepte men een Brief, van haar Majt. aan de Koning geschreven, waar in men veel geheime ontdekte, en zag, dat zy de Koning magtig aan hitste, tot de vervolging van zyn Recht, tegens de Parlements Heeren, ten welk einde zy de Juweelen der Kroon aan de Jooden tot *Amsterdam* had verpand. Ook had de groote genegentheid des Prins tot den Koning, 't welk zyn Hoogheid zoo aan vereeringen als aan geleend geld wel een Milioen guldens gekost, daar hy aan zyn Cabinetheeren naderhand veel over klaagden, die in de vergadering van haar Hoog Mog: stark aan drongen, van den Prins een goede som te vereeren, om de kosten en 't bederf zyner Huysraad te vergoeden, *doch deeze voorslag, komende uyt de mond van eenige Heeren, die den Stadthouder al te driftig zochten te behaagen, had geen smaak, 't welk*

Die tegen de Koning en voor 't Parlement is.

Vrankryk geeft 12 tonnen Gouds Jaarlyks voor 30 Compagnien aan den Staat.

Het Leger doet weder niet met al.

De Koningin van Engeland met de Bruid van Prins Willem in den Haag.

De Prins leend aan de Koning Bevelhebbers ten dienst van de Koning.

Een Schip met Wapentuig daar na toe van Holland aangehouden,

De Koningin koft de Prins wel een Millioen guldens.

Aytzema 2 Deel fo. 879.

welk den voorsteller hoorende, zyde, dat hy, 't buyten kennis van zyn Hoogheid had gedaan, en by aldien men niet aanstonds besloot, dat den Prins, zulks verneemende, het tegen gaan, en nooit zoude begeeren. De Koningin zag klaar genoeg, uyt deeze bedryve, dat zy by *Hollandt* te veel was en niet konde doen 't geen zy wilden of voorgenomen had, en die van *Zeeland* namen dit voorstel zoo hoog op, dat ze de Heer *Vosbergen*, een van de toestemmende Heeren, in hunne *Provintie* ontbooden, om zich hier over te verantwoorden, het welk de Koningin merkende, in de Maand van *November*, haar vertrek nam, by welk een gelegentheid haar Majesteit met zoo veel pragt en overdaad op de Groote Zaal, in den *Haag* wierd onthaald, dat de Geestelykheid daar over by den Prins quam klagen; zeggende, dat men in zo droevige en slegten tyd, het geld nodiger konde aanleggen. De Prins hier over gebelgd, zeide met een haastigheid, *wel Heeren als men alles zoo naa zoude uytziften zoo behoefde myn manteluoering maar van Baay, en niet van zulk een kostelyke stoffe te zyn, en ghy Heeren, zyt ook zoo zober niet, want onder uw schuylen de meesten Gastmaalen*, daar ze mede vertrokken. *Hollandt* bragt aan de andere kant alle middelen te weeg om de voorslag van Vrede tot een goede uytslag te brengen, ten welk een einde den 13 *Mey* wierd beraadslaagd, op wat voet men de Gevolmagtigden naar *Munster* zoude zenden, gevende wederom de noodzakelykheidt wegens d'afdanking van 12800 Krygsknegten te kennen, die zy omstandig aantoonde dat geen wezentlyke dienst deeden; en wiens Bevelhebbers voor 't grootste gedeelte, daar nooit by waaren, dewyl men die met Staats Ampten te gelyk had voorzien, zoo dat men hier door Jaarlyks twee Millioenen guldens voordeel zoude genieten. Dit was de oorzaak dat haar Ed: Groot Mog: aan d'onbetaalde Compagnien wel drie-en-twintig tonnen schats ten agteren waaren geraakt, welke schaade, de Hooggemelde Heeren met deeze vermindering wederom goed konde maaken. Want haar *Provintie* had in alles niet meer; zoo van haar middelen van Consumptie en verponding, als elf Millioenen inkomst, moetende daar uyt seve Millioenen aan Interessen en Renten betaalen, en aan de Generaliteit twaalf, zoo dat zy Jaarlyks agt Millioenen ten agteren geraakte, daar den Stadhouder noch dagelyks niet anders sprak als van vermeerdering

Holland en Zeeland misnoegd.

De Koningin vertrekt.

Klagt aan de Prins van de Geestelykheid wegens de overdaad op haar vertrek gepleegt.

Zyn Hoogheidts antwoord.

Begin van de Munsterse Vrede handeling.

Hollands inkomst en Lasten.

Komt jaarlyks agt millioenen te kort.

ringe, eischende nu een Leger van negen-en-dertig duyzend agt honderd tagtig Voetknegten, en vyf duyzend vyf honderd tagtig Ruyters, die ieder Maand, van twee-en-veertig dagen, zoude komen te beloopen op seve maal honderd tagtig duyzend seven honderd vyf-en-dertig guldens tien stuyvers, bedragende Jaarlyks een som van ses Milioen seve maal honderd vier-en-tagtig duyzend negen honderd twee-en-sestig guldens en elf stuyvers, behalve de kostelyke Vloot die niets uyt regten, zoo dat *Hollandt*, eindelyk, op *Vrankryks*, of 's Stadthouders Kust zoude hebben moeten strande. Al het welk overwoge zynde, moest men haar Ed: Groot Mog: waarlyk gelyk geeven, schoon *Vrankryk*, over die voorslag, zyn misnoegen niet weinig toonde. De Prins, zyn quaadheid niet verbergen konnende en tot *Breda* zynde, wilde ook niet te Veld voor dat *Hollandt* geld schoot, ja zelfs, voor d'andere *Provintien* goet sprak. Egter beriep men zich nog op d'AELOUDE VRYHEIDT, die de *Hollanders* wierd vergunt, en dat, die, door de Stadthouders, voor d'Ingezeetenen was verkregen. Hier op volgden ook, dat haar Ed: Groot Mog: om alle quaade agterdogt weg te neemen, een nieuwe narichting maakte, voor hunne Gevolmagtigden ter *Generaliteit*, *'t welk men voorgaf te geschiede, door dien* Holland zag dat hunne Gevolmagtigden aldaar, alles deeden, om den Prins te believen, d'een uyt vrees, en d'andere uyt byzondere belangens en voordeel, 't welk ook de reede was, dat de Heeren Edelen van *Hollandt*, geheel afhangelyk van den Stadthouer zynde, als wordende met veel Krygsbedieningen van zyn Hoogheid begunstigd, deeze nieuwe instelling hardt tegen spraaken, ja de Heer van *Mathenes*, weigerde zelfs den Eed daar op te doen, als zynde tegen 't behagen van den Prins, dewyl hier wel uytdrukkelyk by wierd bevoolen, de Raads besluyten geheim te houden, en alleen aan zyn Meesters de Heeren Staaten van *Hollandt*, opening te geeven, daar in tegendeel te vooren, *de gewigtigste zaaken door den Prins en eenige Cabinet Heeren wierden gedaan*, waar van de Hooggemelde Heeren zelfs geen kennis kreegen, en daar haar Ed: Groot Mog:, als waare *Souveraine*, alles wilde weeten, wat daar geschiede, en aan hunne *Commissarissen* of *Mandatarissen*, in de gevolge zoo veel magt niet zoude geeven, 't welk *Zeelandt*, kort daar na, ook in voerde.

Het Leger koste 6784962 gulde en 11 stuyvers in dit Jaar.

De Stadthouder wil niet te Veld of wil geld hebben.

Hollandt moet zelfs voor d'andere Provintie in staan.

Nieuwe narigting voor de Hollandsche Gedeputeerde in de vergadering van de Staate Generaal.

De reede daar van.

Aytzema 2 Deel fo. 914.

Na dat *Hollandt*, onophoudelyk werk had, om de hinderpaa-

Twee Compagnien Paarden en 9 Voetvolk af gedankt.

De Prins trekt wederom te Veld.

Wind Valkenburg, Dalem en Hertogenraade en 't Sas van Gent.

Des Prins zyn mislukt Voorneme op Antwerpen.

Eischt 1280997 gl. 3 ftuyvers daar toe.

Hollandt wil 't niet toe ftaan.

Verfchoond haar door d'aanbieding van Swede.

Waar door zy de Vrye Koophandel op d'Ooftzee verkrygd.

Swede eifcht 50 Oorlog Schepen en 6000 Krygsknegten.

De Prins wil eerft de penningen ot zyn onderneming hebben.

Aytzema 3 Deel fo. 2.

len van d'Aeloude Vrhheidt te myden, wierd egter in de Jaare 1644, een afdanking van twee Standaarden Ruyters, en negen Compagnien Voetvolk, uyt de Benden, die men voor *Vrankryk* hield, gedaan, dewyl de zelve vyf-en-twintig lange Maanden ten agtere waaren, beloopende vier Milloenen guldens, zoo dat men, hier door, die zom zoude zien in te haalen. Den jongen Prins, die 't voorlede Jaar eenig voordeel op de *Spaansche* had behaald, trok wederom met zyn Vader te Veld, die te zamen de Kafteelen van *Valkenburg*, *Dalem* ende *Hertogenraade* vermeefterden, als ook 't *Sas van Gent* Berende, 't welk zyn Hoogheid in vyf weeken tyds wierd over gegeeven. Het Voorjaar daar aan, te weeten in de Jaare 1645, floeg Prins *Willem* wederom voor, om de Legerslaften te vermeerderen, en met de zelve een groote onderneminge uyt te voeren, fchoon in de Jaare 1644 een Millioen guldens meer was op gebragt als te vooren. Dit zag op *Antwerpen*, en by mislukking zoude men *Hulft* by verraffing weg neemen, waar toe, zyde den Prins, noch nodig was, een Milioen en agt-en-twintig duyzend negen honderd zeven-en-tnegentig guldens drie ftuyvers, daar die van *Hollandt*, wederom tegen worftelden: en 't geval wilde dat men een verleg had, door d'onluften tuffchen de *Noordfche* Kroonen ontftaan, doende *Sweeden* groote en voordeelige aanbiedingen by den Staat, daar haar Ed: Groot Mog: yverig naar luyfterden, als ftrekkende tot de grootfte welftand der Koophandel. Onder alle was 'er niemand zoo graatig na, als *Amfterdam*, en 't Noorder quartier, die d'andere *Provintien* deeden noodigen, om die heylzaame voorwaardens aan te neemen, en eens tot die gewenfchte vrye Koophandel, op d'Ooftzée te komen, nevens de de vrugte van 't *Erftractaat* van *Spiers* te proeven. Hier tegen beftond het verzoek der *Sweedfe* Koninginne, om 50 Oorlog-Schepen en vyf of fes duyzend bezoldelingen te mogen hebben, die haar Hoog Mog: naar de Sondt zoude zenden, om den Koning van *Deenemarken* tot reede te brengen. De Prins en zyn gunftelingen, vreezende dat door deeze toerufting zyn voorneeme zoude vereideld worden, oordeelde egter, dat men 't nodige tot de Veldtogt voor af moeft doen, voor en al eer men de Buytenlandfche byftand deed. *Hollandt*, ziende dat men *wederom met kromme ftreeken en loofe Directien de zaak der toerufting zoude op houde*, ver-

verklaarde rond uyt, dat zy, tot de Veldtogt of nieuwe kosten niet konde bewilligen, voor dat d'andere Provintien, *eerst de bystand van Sweeden toe stonden*, en wanneer *Vrankryk* hoorde, dat haar Ed: Groot Mog: zoo beswaarlyk tot het besluyt der onderneming op *Antwerpen* te krygen waaren, belasten hy den Heer *d'Estrades*, van zyn gevoelen daar over te toonen, dewyl zyn Majesteit daar wel 't meeste belang by had; en vreesde, dat den Staat, voor hem, tegen *Spagnien* en *Oostenryk*, te magtig zoude worden, 't welk dien Gezant met zulke harde woorden in de vergadering uyt drukte, als men nooit had gehoord. *Hollandt*, was egter niet te verzetten, dewyl haar meer gelege lyde aan de vrye *Oostersche* handel, als aan de winst van een *Brabandsche* of *Vlaamsche* Stadt; ja, hun waare belang was zoo ver gelegen aan de uytslag van de twee Kronen, dat die zelfs alle Oorlogs onderneemingen overtrof, hoe groot die ook mogte genoemd worden. Zoo dat de toerusting van 50 Schepen en 6000 Waardgelders eindelyk wierd toe gestaan, onder welkers geleide een Vloot van Coopvaardy-Schepen zoude mede zylen door de Sondt, zonder eenige tol te betaalen. Haar Ed: Groot Mog: waaren zelfs zoo yverig om de voortgang te verhaasten, waar van d'uytslag ten hoogste nut en dienstig voor d'Ingezeetenen was, dat ze de Paas heilige dagen in den *Haag* bleven, 't welk nooit was geschied. *d'Yverigste die 't tegen had gehoude was* Zeelandt, *alwaar de Prins disponeerden van 't Lid der Ridderschap van* Vlissingen, *en* Terveer, *hebbende in d'andere Steden, uyt genomen ter* Goes, *ook de Electie der Majestraaten, en konde gemeinlyk de Advyzen en opinien tot zyn wil trekken, schoon* Middelburg *en* Zirkzee, *op de zyde van* Hollandt *gebleve waaren*: doch by aldien 't niet door had gegaan, zouden de laastgenoemden 't voor haar reekening alleen gedaaan hebben. Zoo Edelmoedig waaren die Vaders des Vaderlands, om de Koophandel, de hartader der *Provintie*, tegen alle slaverny te doen aan groeijen en te beschermen. Ter zelver tyd, haaste men zich ook, om 't noodige tot die groote onderneeming, op *Antwerpen*, uyt te voeren, die, hoe breed men daar van op gegeeven had, egter mislukten. Niet te min heeft men de Stadt *Hulst*, naar een Maand belegs vermeesterd, 't welk niet was te reekenen by de voordeelen die *Hollandt*, in d'uytrusting naar *Sweden* had gezonden; dewyl, in de Maand *Augustus*, een vergelyk met de *Noordsche*

Vrankryks ongenoegen tegen Hollandt.

De Vloot na d'Oostzee vry van Tol.

Yver van haar Ed: Groot Mog: daar toe gedaan.

Aytzema 3 Deel. fo. 3.

Hulst gewonnen.

Kroonen was gemaakt, en waar door de verschillen, tusschen *Drenemarken* en *Hollandt*, wegens de Tol in de *Sondt* en *Noorwegen*, by gelyd, en de geheele Koophandel en Zeevaart open gesteld wierd, waar van de Ingezeetenen, in de beginne van de Jaare 1646 reeds smaak kregen. Dit Jaar sprak men wederom van stark te Veld te komen, ten welk een einde men van de Koning van *Vrankryk*, de gewoonlyke *subsidie* zoude eischen, die eindelyk, om *Hollandt* wat te vlyen, had doen zeggen, dat zyn Majesteit, op haar bede, der zelver Gezanten d'Eernaam van *Excellentie*, als ook de hoogerhand in de Huyzing der *Franschen* voortaan zoude geeven, ja zelfs, dat de zyne d'eerste *visite* ook aldaar aan die van haar Hoog Mog: zouden af leggen. *Welke gratie* (zoo noemden 't zyn Majesteit) *hy haar*, *op't verzoek des Prins gaf.* Hier had men al vyftien Jaaren over geklaagd, voor en al eer de Koning dit inwilligden, doch de eernaam van Hoogheid, quam de Prins byna van zelfs t'Huys. Want *Richelieu* had voor genomen, en beslooten, om de Staaten der *Provintien* klyn, en de Prins groot te maaken, daar hy ook alle middelen, die mogelyk waaren, toe by bragt, gelyk zulks bleek, dewyl, op zyn aanhouding, al de *finantien* wierden uyt geput en hy d'oorzaak was van zulke overdaadige en onverdraagelyke onkosten. Daarenboven quam noch, 't welk onlydelyk was, dat de *Franschen* in de Jaare 1645 agt-en-twintig kostelyke geladene *Nederlandsche* Coopvaardy-Scheepen in de *Middelandsche* Zee aan hielden, waar over de *Amsterdamsche* Koopluyden in dit Jaar 1646 klaagde, dat ze, zoo hier als door de *Duynkerkers* ter Zee, alleen wel 10 Millioenen aan schade hadden geleden, daar zè voor bekend wilde staan, behalve dat men nog met stilswyge op kropte, om Credit te behouden. Deeze klagte zyn wel gehoord, maar d'ongelukken, daar ze uyt sprooten, niet weg genomen: want den Adel is altoos yverzugtig tegen de welvaard der Koophandel, en de Hovelingen haalen gemeenlyk met des Koopmans handen de Karstanies uyt het vuur. Prins *Frederik Hendrik*, had onderwyle al eenige tyd gaan quynen, en de Hersenen waaren gansch ontroerd, daar by krygende de Geelziekte en dikke beenen, 't welk veel droefheid in het Vorstelyk Huysgezin veroorzaakte. Egter, deed den voorzittendende Heer, in zyn af zyn, ter vergadering van haar Hoog Mog: d'oude voorslag we-

Vrankryk geeft om Hollandt te believen de Gezanten d'eer naam van Excellentien.

Richelieu zyn voorneme.

d'Amsterdamsche Koopluyden verliezen in de Jaare 1646 meer als 10 Millioen ter Zee.

Des Stadthouders quaal.

wederom, zeggende, dat men, om der Staaten Achtbaarheidt te vermeerderen, alle kragten moest in spannen, om nog eens zoo magtig te Veld te komen, als 't immers mogelyk was; zendende daar op Gedeputeerde uyt de haare, om met de *Franschen* Gezant over een nieuwe werving van ses duyzend Man te handelen, daar *Hollandt*, geen de minste opening van wierd gedaan, en dit besluyt heel ongerymd, ja voor al tegens d'AELOUDE VRYHEIDT en d'UNIE van *Uytregt* strydende was, 't welk zy den gemelde voorzittende Heer openhertig te last leide, *en schoon hy 't met kennis en uyt last van zyn Hoogheid had gedaan, zoo dorst hy 't nochtans daar niet op schuyven, en moest alleen de pap koelen.* Want die werving wierd by haar Ed: Groot Mog: plat af geslagen, en buyten dat *Hollandt* de Vrede zogt, om haar eige belange te betragten, zoo diende den Koning van *Vrankryk*, d'Oorlog tot zyn grootwording. In middels begon de Prins heel af te gaan, en de spraak verminderden zoo veel, dat men hem dikmaals in 't by zyn van 't Hof, in heele uuren geen geluyt hoorden geeven, schoon zyn Hoogheid egter gaande en staande zyn bezoeking droeg, en uyterlyk sterkte genoeg had. Doch de krankte vermeerderde, door dien hy op een Avond, by de *Fransche* Gezant, wat te veel gegeeten hebbende dan volgens gewoonte 't welk zyn Gemalin met traanen in 't gezigt had verzogt te matigen, des anderendaags het bed hield, doende zyn *Artz* van *Straalen* by hem komen. Zyn Hoogheid hem ziende, en heel bang zynde voor een ontydige dood, vroeg of 'er wel hoop was, van wederom gezond te kennen worden, zoo hy alles op volgde, dat den *Artz* hem voorschreef te doen. Want hy had dikmaals gezegt gerust te willen sterven, by aldien *Antwerpen* was gewonnen, waar op met alle magt wierd gedrongen, en nu met groote vlyt voort gezet, schoon 't *Hollandt* harder als ooit tegen had gestaan, dewyl de Vreede zoo goed als getekend was. De Krygsbevelhebbers, die zoo stark om een Oorlog als de Koopluyden om Vreede bidden, namen dit hoog op, stroyende uyt, als of men hen ongelyk deed, om een bloedige Oorlog te doen verdwynen, die noch maar tagtig Jaaren geduurd had. *Brederoode*, de voornamste in 't Leger, zeide, *de Hollanders loopen met een lossen toom naar de Vreede.* De *Franschen* Gezant, klaagde hartelyk in een gezelschap, dat de *Plénipotentiarissen*, de Vrede tot

Word wederom alles by gezet om met een magtig Leger te Veld te koomen.

Geeven Hollandt geen kennis van nieuwe werving.

Aytzema 3 Deel fo. 100.

De Prins word krank

Zyn lust om zoo langte leven dat Antwerpen was gewonnen.

De Vreede is tegen 't belang der Krygsluyden.

Wat zy uytstroyen.

tot *Munster* meer vervorderde, als hun pligt was. Een der voornaamste huysgenooten des Prins zeide ook, *dewyl zyn Hoogheid ziet dat 'er geen liefde tot den Oorlog is, zoo zal hy zig ook niet veel pynigen tot de Veldtogt, maar zal wat hier en daar gaan swieren*, 't welk zeekerlyk wel voorzegd was, want zyn Hoogheid omtrent hersteld, behalve de hersenen, die noch ontroerd bleven, trok den 9 *Juny* met zyn Zoon Prins *Willem* te Veld, welke laaste, in de Maand van *Maart*, de Ridder order van de Couseband had ontfangen. Het Voetvolk was reeds voor af te Scheep naar *Dordrecht* gezonden, die daar bleeven leggen, tot in de Maand van *July*, bedryvende groote moetwil voor en omtrent die Stadt, de Krygsknegten ver vielen hier door, tot allerhande ongeregeldheden, plonderingen, en mishandelinge van Vrouwe, waar over Gevolmagtigden naar *Breda*, by zyn Hoogheid wierden gezonden, die de reede vroegen, waarom dat kostelyk Volk zoo lang voor *Dordregt* bleef leggen? Dat het beste van 't Jaargety verloopen was om iets gewigtigs uyt te voeren, en dat het onverantwoordelyk zoude zyn, by die van *Hollandt*, welke zoo veel betaald, en den uytslag genoeg voorspeld hadden. Zyn Hoogheid antwoorde, dat eenige verandering omtrent de groote onderneeming was gekomen, maar dat hy, zoo haast de tyd zulks vereischten, op zoude trekken, beraadslagende reeds secreet met de *Franschen* Gezant, als men *Antwerpen* had, hoe men 't met de punten van de Godsdienst zoude maaken, welk een handeling zoo geheim was gehouden, dat de Gevolmagtigden van *Hollandt* en *Zeelandt*, aan hunne principaalen geen de minste kennis daar van hadden gegeven, 't welk, naderhand, heel qualyk is genomen: zoo dat zyn Hoogheid en den Gezant egter een besluyt namen, van vier der voornaamste Kerken aan de Roomsgezinde en de vrye oeffening der Misse te laaten. Toen was 't den tyd naar de gedagte des Prins, om de geldverspillende onderneeming aan te vangen. *Vrankryk* leende, voor de tyd van 10 dagen, drie duyzend Ruyters. In *Hollandt*, huerde men noch vier honderd Schepen, om der Staaten Ruytery over te voeren, naar de *Philippine*, die den 12 *July*, eerst van *Dordrecht* vertrokken, neemende met alle magt het *Boeregat* in, doch wierden genootzaakt, daar wederom uyt te trekken. De Gevolmagtigden te Veld, waar onder een van *Hollandt*, ziende dat het verkeerd beleid was, verzogt, dat de Benden in de Grenssteden mog-

De Prins een weinig hersteld trekt met zyn Soon naar Dordregt om een groote aanslagte wagen.

Blyve daar tot in July toe leggen en doen veel quaad.

Klagte daar over.

De Prins gehyme handeling met den Fransche Gezant wegens Antwerpen.

In Holland 400 Schepen daar toe gehuerd.

Krygt het Boeregat, maar moet daar wederom uyt.

mogten gelegt worden, dewyl onder de zelve, door 't verloope Jaargety, veele zieke waaren, en dat 'er by gevolge niets van aangelegentheid konde gedaan worden, 't welk de Prins zoo qualyk nam, dat hy zeide, *wel myn Heer zoo u dat dunkt mag ik UE. t Commandement van 't Leger over geeven?* d'andere twee der Hoogge melde Heeren, op de zyde des Prince zynde, hadden voor geslagen, men behoorde zonder egter iets uyt te regten niet in *Hollandt* te koomen, maar *Venloo* te Belegeren, welke voorslag zyn Hoogheid zoo aangenaam was, dat hy, aanstonds gelaat maakten, om daar op af te trekken, gelyk geschiede, doch deeze onderneeming viel even slegt als die van *Antwerpen* uyt. Zoo dat zyn Hoogheid, naar alle die onnoemelyke onkoste gedaan te hebben, daar *Hollandt*, zoo lang en driftig tegen was, zonder iets anders uyt te regten, den 3 *November* in den *Haag* quam. Wat opspraak dat deeze misslag in die *Provintie* maakten, laat ik aan 't oordeel van alle onzydige Liefhebbers des Vaderlands. Eenige zyde, dat *Amsterdam* 't niet had wille toestaan: Andere, dat het aan de *Franschen* te veel voordeel zoude geeven, dewyl de *Spaanschen*, om *Antwerpen* te verweeren, al hun Volk by die Stadt hadden getrokken, en veel Steden van Volk ontbloot gelaaten, die *Vrankryk*, op zyn gemak, konde vermeesteren, het welk strydende was, met de belangens van den Staat: En andere zyden, *dat de swakheid in zyn Hoogheids verstand om zyn indispositie d'oorzaak was*: Doch dat den Prins in deeze Zoomer groote zugt van Vreede had, was niet zonder aanmerkelyke rede. Want zyn grootste gunsteling, de Heer de *Knuyt*, was schielyk van *Munster*, in 't Leger by hem gekomen, die zyn Hoogheid met vreugde zeide, *dat de Vreede nu niet langer behoorde tegen gehouden te worden, dewyl hy voor zyn Hoogheid de waarde van vyftig tonnen schats had bedongen*; dat *Sevenbergen*, daar de Princes magtig op gestaan had, haar Hoogheid zoude krygen, mits dat zy de vrye oeffening voor de Roomsche toe moest staan, en d'andere eische van *Turnhout*, en 't *Graafschap Montfort*, onder de som zoude begreepen zyn; zoo dat veele Staatkundige, ter dier tyd, zyden, dat den Prins hier over zoo vergenoegt zynde, deeze Veldtogt maar had gedaan, om de Koning van *Vrankryk*, niet t'onvriend te maaken. Want toen zyn Hoogheid in 's *Gravenhage* uyt het Veld was gekomen, en verwellekomt wordende, zyde hy, 't is my leed, dat 'er van

Hollands Gevolmagtigde verzoekt de Legers uyt 't Veld te trekken.

't Welk de Prins qualyk neemt.

d'Andere wille Venloo Belegeren 't welk de Prins gevalt.

Zyn onderneeming mislukt.

En geeft veel opspraak.

Aytzema 3 Deel fo. 110.

De Knuyt bedingt 50 tonnen Gouds voor zyn Hoogheidt by de Vreede.

Ibid fo. 110.

Ook Sevenberge daar hy de vrye oeffening der Roomche Godsdienst toestaat en

't Jaar

't Jaar niet wat goeds voor is gevallen, maar 't is tog Vreede, daar hy, noch tot op zyn ſterfuur naar verlangde, om de Glorie daar van mede in 't graf te draagen. Kort daar na, den 7 *December*, Trouwde 's Princen oudſte Dochter *Louiſa* met *Willem Frederik*, Keurvorſt van *Brandenburg*, krygende haar Hoogheid 120000 Ryksdaalders mede ten Huwelyk, behalve haare Kleederen en Juweelen. Deeze was de laaſte vreugd die den Doorlugtige Prins had, want zyne kragten verminderde dagelyks, en de geheugenis verdween by na geheel en al, toonende geſtadig in zyn ziekte het verlangen naar 't einde der Oorlog. Ook deed zyn Hoogheid den grooten Staatkundigen Heer, de *Graafs* van *Amſterdam*, daar hy, om zyn doordringend verſtand en wyze Raads beſluyten, groote zugt voor had, drie of vier maalen 's daags by hem verzoeken, vraagende altoos 't zelfde, *myn Heer hoe na is de Vreede tot* Munſter *gevorderd? ey zegt my? zoude die nog wel getroffen worden? want ik verlang anders niet als die voor myn dood te zien.* Zoo haaſt men aan de Staaten Generaal de gevaarlykheid deezer krankte bekend maakten, ſtelden de *Preſident* voor, of de Leden niet raadzaam oordeelen, dat men, geduurende zyn Hoogheidts ſwakkigheid, twee Gevolmagtigden uyt de hunne in de *Antichambre* ſtelden, als op wagtende, om van tyd tot tyd by der hand te zyn, ofte en wanneer zyn Hoogheidt, iets naders aan den Staat mocht hebben te beveelen: doch eenige wynige, die wel rooken hoe den voorzittenden Heer met den Prins ſtond, dochten dit al te veel, ja buytenſpoorig naar Hoofſche vleyery te ſmaaken: Zeggende, *of men dan noch ten laatſten, van de Staaten Generaal Schilder gaſten wilde maaken, om ten hoof op ſentinel te ſtaan*, waar door dien Heer ſweeg, en diergelyke reeden in de gevolge agter liet. Eyndelyk quam zyn Hoogheid op den veertiende *Maart*, in de Gemelde Jaare 1647 t'overleide, zynde tot *Delft* Gebooren in de Jaare 1584, op den 29 *January*, hebbende drie-en-ſeſtig Jaaren, en laatende zyn eenige Soon Prins *Willem* van *Oragnien*, volkome Erfgenaam van alle zyne goederen en Staaten, doch zoo hy zonder Kind of Kinderen mocht komen te overleiden, zoude d'oudſte Dochter *Louiſa*, die kort te vooren met de Keurvorſt van *Brandenburg* was getrouwd, in zyn plaats treeden; maakende haar Keurvorſtelyke Doorlugtigheid tot een Legaat honderd duyzend Ryksdaalders: Aan de geen die me

's Princen oudſte Dogter Louiſa Trouwd met de Keurvorſt van Brandenburg.

De Prins word wederom krank.

Heeft geen Memorie.

Vraagd de Heer de Graaf dagelyks veel ryzen 't zelfde.

De Preſident verzoekt om geſtadig 2 Gedeputeerde in zyn Antichamber te ſtellen.

Word van d'andere kortdaat beantwoord.

Zyn Hoogheidt ſterft.

Hoe zyn Teſtament luyd.

met *Graaf Willem Frederik*, Stadthouder van *Vrieslandt*, was getrouwd, nevens d'andere twee, yder festig duyzend Ryksdaalders, en aan zyn *Douariere* vier-en-twintig duyzend guldens Jaarlyks, zoo lang zy leefde, behalve haar Juweelen, en Zilverwerk, als ook 't gebruyk der Huyzen tot *Ryswyk*, en in 't Noordeynde, met Huysraad en al. Doch even voor zyn dood had zyn Hoogheid haar noch een aanmerkelyke zom by geheime uyterste wil toe gelegt. Daarenboven heeft zyn Hoogheid noch een onwettige Zoon na gelaaten, genaamt de Heer van *Zuylestein*, die in 't gevegt voor *Woerden* sneuvelden. Des PrinceLykstaatie geschiede met alle pragt den 10 *May*, daar aan volgende tot *Delft*. Doch zoude, by aldien men 't verzoek van eenige zyner grootste gunstelingen had toe gestaan, noch heerlyker zyn geweest, dewyl die drongen, dat men, voor de Begraafenis, op kosten der Hoog Mog: Heeren, een groote Zeegewaagen, door eenige Paarden behoorde te laaten trekken, met Waapenen, van zyne overwinning op gepronkt. Maar, de meeste zyden, dat men, om zulke voorslagen niet behoorde te denken, dewyl het niet alleen hier te Lande ongehoord was, maar dat het tot geen klein voorbeeld aan den jongen Prins zoude strekken, om naar 't Opper gezag te dingen, gelyk reeds van de Predikanten, op den Bedendag, die den 8 der zelver Maand gehouden wierd uyt gestrooid, die afleide, als of den Overleede Stadthouder, volkome *Souverain* was geweest. Ja een der Geestelyke, had de vrymoedigheid om de Toehoorders van de stoel af toe te werpen. *Uwe zonden zyn oorzaak van zyn dood: Uwe zonden hebben hem van ons weg gerukt, en vermoord.* Welk groot spreeken en pluymstrykery by veele wierd vreemd gevonde, en belagt. 't Is waar, zeiden eenige, dat men, een Held als deezen Overleeden Stadthouder was geen eer genoeg naar zyn dood kan aan doen, dewyl hy, heel zagtzinnig, en goedaardig is geweest, en voort Volk zoo veel Helde daaden heeft uyt gevoerd, zoo veel Steeden gewonnen, en zoo veel Vestingen met een onweergadelooze konst versterkt en gebouwd. Een Vorst die zoo gematigd in de Godsdienst was, dat hy daar overby alle Volkeren zal geroemd worden. Een Prins van zoo veel deugden, dat hy, de AELOUDE VRYHEIDT, aan de Ingezeetenen volkomentlyk heeft wedergegeeven, daar zyn Doorlugtige Vader en Broeder, ten koste van

Laat bnven een Soon en vier Dochteis ook een onwettige Soon de Heer van Suylenstyn na.

Haar Hoog Mog: stelle voor om een Triumphwagen op zyn Begravenis te gebruyken.

De Predikanten opsnydery wegens zyn dood.

Wat de Stadthouders gezinde zeggen.

En wat de Vryheids gezinden verhaalen.

van hun bloed zoo lange Jaaren over geoorlogd hadden, en dat voor een onderhoud, daar hy ter nauwer nood van konde bestaan enz: d'Andere daarentegen riepen uyt, dat alle Eer wel een Opperhoofd en onbepaald heerscher toe behoorde, maar geen eerste Minister en Onderdaan van den Staat, en schoon hy veel regtmaatiger als zyn Broeder in de Godsdienst zynde, dat zulks niet alleen genoeg was. Wat hebben de Staaten van *Hollandt*, dagelyks niet veel werk gedaan, (zeiden ze) om des Stadhouders aangetrokke magt te beteugelen: niet tegenstaande, dat haar Ed: Gr: Mog: zyn Hooght: met alle Eerampten hebben begunstigd. Heeft hy niet zoo veele geheime Verbonden en handelingen, buyten eenige kennis van haar Ed: Groot Mog: aan gegaan, en Krygsknegten aan genome, 't welk een der gevoeligste zaaken tegens d'Aeloude Vryheidt, en de *Souverainiteit* der Staaten is strydende. Wat roept men van zyn geringe inkomsten? heeft hy niet Jaarelyks, alleen voor zyn gewonelyke inkomsten, weinig minder als drie tonnen schats getrokken, buyten ontallyke voordeelen, die vry meer zoude bedragen. Ja, heeft hy zelfs, dat verwonderens waardig is, in drie Jaaren, te weeten, 1629 1646 en 1647 als men 't zamen op teld, geen vyftig maal honderd twee-en-dertig duyzend zeven honderd vier en-vyftig guldens getrokken, behalve die gewigtige geschenken, die de Princes, in veele gevalle, zyn vereerd. Noemt men dit noch een zom om tamelyk van te konnen bestaan? Is *Hollandt*, van 't begin zyns Stadthouderschap af tot in de Jaare 1632 geen vyf honderd en tien tonnen gouds ten agteren geweest, daar haar Ed: Groot Mog: Godt beeterd, nu noch, boven d'Inkomsten van alle bedenkelyke schattingen, in de Jaare 1647, tot de betaalinge der Jaarlykse overgroote Oorlogslasten, hebben veertien honderd maal honderd duyzend guldens op moeten neemen, schoon de Hooggemelde Heeren noch met honderd en dertig tonnen gouds aan loopende schulden zyn belast? Waar van Jaarlyks een-en seventig honderd en vyftig duyzend guldens aan renten moeten werden betaald. Heeft hy geen vyftig tonnen schats by de Vreede bedongen, waar onder de Stadt en Heerlykheid van *Sevenbergen*, voor zyn Gemalin begrepen is: en schoon in 't *Souverain district* van *Hollandt* gelegen, toe gestaan, de vrye oeffening der Roomsche Godsdienst daar te mogen plegen. Hebben de Koopluyden ter Zee ooit wel

ZIE HOLLAND DOOR NASSAU SCHIER VERBROOKEN.

ZIE HOLLAND VRY, EN'T KOEN WEST VRIESLAND BRAAF GEWROOKEN. DOOR NASSAU EERST GEHEELD, DOOR NASSAU SCHIER VERBROOKEN.

wel grooter schade geleeden, als by zyn tyd? Heeft hy door zyn Cabinetheeren de Stadthouder van *Vrieslandt*, niet gedwongen de *Survivancé* op zyn Soon te maaken? begeevende alle de Krygsampten in die *Provintie*. Ja, heeft dien kloekmoedige Vorst hoe Deugdelyk, Eedelmoedig en braaf hy ook is geweest, zelfs zyn eigen Soon het Stadthouderschap niet misgund, konnende zyn geselschap zelfs niet leiden. Zoo dat zyn dood veel aanmerkelyker voordeelen aan den Staat toe brengt, als zyn leeve ooit heeft gedaan. Zal men dit dan noch de naam geeven van d'AELOUDE VRYHEIDT, voor de Volkere beschermd te hebben. Neen? nooit hebben de Staaten van *Hollandt* en *West-Vrieslandt* minder een schaduwe van *Souverainiteit* gehad, en nimmer is de AELOUDE VRYHEIET, door de Stadthouders meer geweld aan gedaan, en geschonde, als staande de tyd van dezen Doorlugtigen Prins *Frederik Hendrik*, enz:

VERKLARING

van de sesde Plaat: Verbeeldende

HOLLAND en WEST-VRIESLAND.

HIer Hollanders! hier! en nergens kond gy leevendiger zien, een Treurspel, dat uw alle nu levende raakt; want 't geen wy van de Schryvers ontfangen, hoewel het onroeren kan, is niet te vergelyken, by 't leevendig gevoelen; dit hebben wy gesien, dit beleeven wy. Maar leerd 'er doch uyt, eenig te zyn, en denk, dat alle buyren eeven te vreesen zyn, als ze u zien, malkander te hebben verswakt. De Vryheid stond zoo heerlyk, en bloeyde in groote roem by alle Volkeren, in de wel geslooten Thuyn der Vereenigde Landen. Wanneer een jonge Vorst, niet ontsach, de Vaderlyke beswoore grondwetten te schenden, de Leeden der vrye vergadering zyne Heeren Meesters, de beelden van dat Volk, welk de Zyne en Hem groot gemaakt had, en ook met brave diensten van zyne voorsaten vergolden was, by de kop te vatten, en na Loevesteyn, (daar zyn Oom eertyds

tyds diergelyke mannen had doen op fluyten) te doen voeren, en om dat de dolheyd van die overmoed zou te barsten loopen, dorste hy veele Steeden drygen, maar Amsterdam, 's Lands noodvriendin overrompelen; had den Hemel voor die Stad niet gesorgt, 't was met de Vryheyd gedaan geweest, en dat tegen de machtigste Vyanden zo lang was verdeedigd, zou door een Kind van den Staat self maar weerspannig tegen zyn Voogden verdelgd zyn. God dank; zo weynig, als den overval lukte, lukte 't beleg, en de een voor 't vyer, d'ander voor 't water vreesende, kalmde, die ongestuyme buy en 't wierd alles stil door des ondernemers dood. Doch het was wedersyds oud seer, en het recht had gevaar zyn eevenaar te houden tegen de drift. Daar bleven over twee partyen. Prins en Republicains. Die staan in 't hartje van deze Thuyn; de Prinsen aanhang met een Oorlogs vederbosch, de Lauren der voorsaten dragende, in 't Harnas met de Dictators, of Opper gesaghebbers Leger rok, om den hals, met een Leeuwen en Dolfyns kop op de Helm en schouders, het Capiteyn en Admiraal Generaalschap verbeeldende en ontsachelyk door de Stadhouderlyke staf, die hy in zyn rechter hand voert, zyn Helmet steekt met de scherpe punt tegen de party der Vrye Staten. Welke met een Kopere hoorn voor 't voorhoofd tegen hem aan gaat. Deze onversette, en zoo als 't dappere mannen past onverbluste Held, die met Catoos trony pronkende en met den tabbaard van Cicero om den hals als een Vrye beschreevene Vader, zyn aansien bewaarde, en zyn hoofd gedekt houd, dese derft hem wel slaan. Hy heeft de grondwetten in zyn boesem, en staaft de eeuwige vast stelling tegen zulke ondernemers, met den Eed, 's Lands Zeegel, het werk der vrye Oppermacht, hangt aan zyn gordel, beyde eeven sterk, tegen elkander in de weer, vatten ze het schild, van de Vryheyd die daar boven op tussen beyde staat; en beletten, onze, brave Amaleone Holland en West-Vrieslandt, haar zelven en haar Vryheyds hoed wel te deeken. Zy is met een Scheeps Kroon, van ouds verdiend, en in de nood tegen twee onsachelyke Vlooten verheerlykt op haar Helm pralende, hare rusting is tot Zee en Lands uytvoeringen gepast zynde van schalyen en schulpen, zy staat in 't Zeewater dat ze op haare Landen heeft laten loopen en trekt zo van leer; terwyl van beyde kanten het Frans geweld, haar Thuyn in breekt, ter eener zyde met een prachtig Heyrvoerder die de meenigte van zyn uyt geleesen Ruytery door de Lans vertoont, met welke hy haar in de borst het hart meent af te steeken, de hollende Son van Phaëton, blaakert op zyn Helm, zyn schild draagd een andere Son, die, de dampen uyt onze Moerasschen opgevoerd hebbende, door zyn aangesteeken Blixem-vyer vernietigd. Aan de andere zyde ziet men twee Bisschoppen, op zyn beurs in 't Harnas gesteeken, beyde ruckende aan de Thuyn staken, om ze om ver te halen en in te breeken, de eene dreygt met donder Kogels en Bomben, en d'ander met den aan gewette Moordpriem in te vallen, maar de oude Leeuw zo onsacht wakker gemaakt, brult tegen haar geweld zo verveerlyk aan, dat zy haar de koop haast ontdanken, gelyk de medehelper van 't Frans geweld, eerst af houd. Terwyl dat dit onweer alles om ver werpt aan de Fransen zyde, vliegt een woedende

harpye

harpy den Tabbaard op 't lyf, en verscheurt met zyne klaauwen, 't geen de Pongiaart gemist had te vermoorden.

Achter dese vertooning ziet men het heerlyk Paleys, daar voor de Vryheyd gebouwt; dat op zyn voorgrond, zo grooten en vinnigen beweeging moest door staan, 't geweld was door geboord, door de Voorpoort; en op het Voorhof had het zich al Bebolwerkt, tegen de ware Godsdienst de Vreede, de gerechtigheyd, en andere die Hollands Vryheid wilden by springen: daar weeken de kopere tralien van de Eendragtspoort en lagen onder de voet, de ysere balien van oude hardvochtigheyd, en stantvastigheyd waren door 't gemak en verwyftheyd, om verre geramcyd, wanneer de nood het werk moest doen, en die begon zonder ordre, met wanhoop. Wie zal het ontvouwen, door welke loose boosheeden zulken inbreuk van binnen gebrouwen was, of welken God-spraak het geheym van zo veel verwarde en door een geslingerde koorden, die de onrust aan 't rasen hielp, ontdekken, en door welke wonderen zonder groote Werkmeesters, het gedruys weer stilden? Hier in werkten veele Grooten; hier in woelden veele geestelyken; laffe quistgoeden, quade Rentmeesters; onderleggende ampt soekers, sochten nieuwigheyd, maar 't geheel verderf niet; de Ryken om deze Landen, sagen niet ongeern haar verneedering, maar vreesden haar ondergang, had yemand met het geweld geheuld, die zag wel wat zyn loon zou geworden hebben, als 't heel Meester was geweest. Hoe wel ik geern het vermoeden van verradery buyten Holland hiel. De menschen willen gaauw en moedig schynen; als op een stoot dan alles overmeesterd werd, zo schynense bot en laf. Dat wil de eygen liefde niet bekennen, die schreeuwt dan van verraad, en ze heeft eerst en meest haar zelve verraden. Een kaak, Travaat of Orcaan is over geweldig maar kort. Hier kalmde 't Vaderland, ook de ontroerde baren van buyten, en het dynen van binnen. Men boude van ouds, twee tempelen, op de zyden van 't Voorhof van Holland, die voor de gerechtigheyd, deze voor de Vryheyd om door te gaan tot de derde voor 't geluk, tussen die wierd de grond geheyd voor Holland, onse Moeders Hof. Het binnenste boogswys in wykende, doet het gestel van haar bestier zien, de twee vleugels, zyn de eene voor de Graaflyke of Stadhouderlyke stoet, de andere voor Vrye Staat, zonder uytsteekent hoofd. Voor de Hofstoet ryst een pralende naald waar van het pedestal draagt vier Vorstelyke flooten, de naald zelf toont veele wyd uyt gestrekte tochten, trotse onderneemingen, grootse Zeegevieren, met Leeuwen, Vossen, Wolven, en Arenden, verschriklyk; de andere naald, doet onder aanzien Loevesteyn, en diergelyke waar op de beste voorstanders geset zyn geweest, overwinnigen nodig tegen die de Vryheyd aanvallen; geslote Landpaalen, Vrye Zee, opene Rivieren, enz. met welwakende honden, Huys bewarende Schiltpadden, suyvere Swanen, deegelyke Ojevaars op geschikt; hier onder staan de Palmen, om de andere groeyen de Laurieren. Aan de vleugel van de Hofstoet ziet men in een Nis de afgeslage Maankoppen, in die van de Vrye Staat, de poignards van Brutus aan de zyde van de oude hoed der Vryheyd, hier ziet men tegen

gen de Solders geschilderd, de gemoorde Cæsar, en gematste Nero, daar de onthalsde Cicero en de gevangen Cato: Sylla, Marius, Pompejus, Gracchus, Tiberius, Vespasianus, Maximinus, en andere borststukken staan, goede en quade door malkander geplaast, alle verwerpelyke woelwaters, met verscheyde oogwit en verscheyde uytval. De vadsige pluymstrykery, Landdievery, verachting des Volks, ziet men, opgeblasen, de buyken en sakken vullen, pracht en stoet ten top uyt voeren. En daar tegen, vryborstigheyd, ongekreuktheyd en strengheyd, haar nette Kas op neemen. De Boog, toont in zyn boven trans de Hollandse Leeuw op een heerlyk schild met een schoone Kroon, met Palm en Eykenloof daar de Laurieren verguld door heen blinken; in 't midden van de geevelpraal; staat de Ridderschap, met een open Helm voorts. Oude speeren en lansen, met houwers en swaarden die het Schild besetten, van zo veel Aeloude braven gevoert, als men op penningen aan een geregen ziet toonen met de borst stukken. De stemmende Steeden staan wederzyds, op haar wapenschilden te kennen. De Godsdienst, zonder opgesmuckte poppery met een gebroken hert, vlammende yver en 't open boek, des Goddelyken woords, en de gerechtigheyt met haar sweerd en schaalhoudende 's Lands grondwetten, die ze handhaven moet, op de schoot, bewaren de Poort. Waar naast men ziet de Generaliteyt met het besorgen der Land-Grensen, Leegers, en sterkten beesig. En daar tegen de Admiraliteyt waarneemende, de Zeemachten, Convoyen en Scheepen, daar naast volgt de Reekenkonst en Munt, voorts de Oost en West-Indische Maatschappyen, met alle hare opschriften wederzyds verzien.

Binnen zitten Gecommitteerde Raaden, met des Graaflykheyts Reekenmeesters. Een Raad van Staten, Commissarisschap over de Kerkelyke byeenkomsten, en Synodale nutte sorgen; aan de eene zyde ziet men een Zee overladen met Oorlog-Scheepen en haar behoef tot de groote uytvoeringen der Hofsgedachten, men ziet de groote Vlaggen op steeken om de nabuyrige Ryken te helpen, een Mes met het lemmer uyt de schee wel op gedost, wyst na 't een terwyl hy 't ander uyt voert, gestadig met een Zee-Bellone in de weer, om nieuwe zaken aan te vangen, de Burgerschap, brengt haar beyde toe, de oude spaarspotten, en de Rykdom, haar inkomende vruchten: onder de Pilaren, ziet men een Hercules, die met een grove knods de hoofden plet, van een veelhoofdige slang, zo maakt de Hofstoet het Volk uyt, en meent dat die, om goed noch welvaren denken moeten, als 'er nu en dan voor haar weerwerk, wat seegen Standaards op geregt werden, en dat se haar ydele roem, in wat nieuws zien op gaan.

Aan de andere ziet men de Godsdienst op haare voeten zetten, de grondwetten door een oud Raadsheer die de rechte weg aan wyst, met zyn Staf en de tafel der wetten sorgvuldig draagt, het leeven; den overvloed uyt hare schattinge weg leggen, tegen de nood, die van d trouwe Bediening in de schatkist opgeleyd werden; tussen dese Pilaren woelden de Koopmanschap, het handwerk, de Landbouwery, de wetenschappen en konsten, ziende Schee-

Scheepen lossen en laden uyt alle hoeken, en na alle gewesten van de Weereld, daar buyten 't gesicht aan de syde der Hofstoet ontdekt zouden konnen werden, kuypery, over schaduwing van zyns gelyk, gunst tegen 't recht, verkoping van Arnpten, en zulk bejag.

Voor 't poortaal van de Vryheyd barst de drift van Vryheyd tot uytsporigheyd, en blyft daarom buyten den Tempel, een grot hoofd kapt de Wapens aan stukken, der welverdiende Vorsten, en bryselt haar heugteekenen, verseld van een bitse Vrouw, die met het uytsluyten van groote Geboorenen beesig is; in de plaats, van die te vormen tot bequaame gereedschappen in ons gemeene best, en wil het jong lot af rukken van zyn uytgeleefde stam, met boesbasen, terwyl se 't laat opwasschen tot 'er het graauw daar de reuk van vat, noch boos genoeg, noch goed genoeg zynde, tot wys bestier. Maar dat brave Holland, alles te boven gekomen, met een dankbaarheid, aan God, die haar tot hier toe heeft geholpen. Siet men met een grootmogende hoofdcieraat onder de Tabbaard pralen; met de gordel van Eendragt is haar Harnas geslooten; zy voert het Swaard van rechtvaardigheyd in de hand, wegende en wickende, den overwicht der Rykstaven; zy heeft het machtige Brittannien aan haare syde, die dry dobble Vorstin, past net af hoe ver 't belang van Europa kan lyden, den onophoudelyke woelwater, die als een gedrocht, overladen van kroonen, met een bloede en opgesperde Wolfsmuyl op zyn windige kop alles verdelgt, in vreetende in de geschonde Aardkloot, en klaauwende daar in, zo diep als hy uyt ryken kan zyn schrale armen; de hangende watersuchtige buyk heeft nimmer genoeg gesopen, keerde hem niet de Keyzerlyken Arm, van 't Duytse Ryk, zo wel als de Bondgenoodse, dat ondier, zou met de huychelary aan zyn zyde, die met een Jesuiten kleed aan, schoon vernoemd, de rest zoekt in te sleepen, de gantsche Christenheyd met zyn jok onderdrukken, en bylen, stroppen, boeyens, en moordbrandtoortsen op alle vrye menschen doen woeden. Waar toe het beste gereedschap voor zyne voeten legd, zynde een lange houwdeegen met goude Pistoletten beset welke met vergif, en alle heymelyke lagen tegen de braafste Helden zyn krachtigste geweet is. Maar de klem, en nadruk quyt raakt, mede sleepende in zyn verderf die omgekogt met het ondier heulden.

DER-

DERDE HOOFDSTUK.

HOLLANDT, *stond nooit meer gevaar voor oogen, als onder 't* STADTHOUDERSCHAP *van Prins* WILLEM *de II. krygende haar Ed: Groot Mog: door zyn vroege dood haar* AELOUDE VRYHEIDT, *miraculeuselyk wederom.*

Prins Willem de II. Capitain Admiraal Generaal.

ZOo haast als men ter vergadering van haar Hoog Mog: de dood des Prins bekend had gemaakt, wierd beraadslaagd, om den jongen Vorst *Willem*, volgens de *Survivance*, zoo veel Jaare te voore verleend, tot *Capitain Admiraal Generaal* voor te stellen, ten welk een einde men uyt yder *Provintie*, een Heer naar zyn Hoogheid af vaardigde, als ook om met een de rouwklagt af te leggen. Dien zelfde Avond quam Prins *Willem* in de vergadering, en wierd, door de Geecommitteerde van *Overeyssel*, in die hoedaanigheid den Eed af genomen, even gelyk zyn Vaderen, zonder narichting, 't welk die van 't *Noorderquartier* tegen spraaken. Zoo dat men alleen in zyn Commissie stelde, *op instructie alreede gemaakt ofte nog te maaken.* Daar na hebben die van *Overeyssel* ook d'eerste geweest, om zyn Hoogheid den Eedt als Stadthouder af te neemen, en dewyl die van *Zeeland*, aan *Noord-Hollandt*, de voorzitting niet toe wilde staan, wierd die wegens *Hollandt* en *Zeelandt*, uytgesteld tot den 23 *January*, 't Jaar daar aan volgende; doch zyn Hoogheid trok zelfs in 't laast van *May*, naar *Utrecht*, *Gelderlandt* en *Overeyssel*, alwaar hy pragtig tot Stadhouder wierd gehuldigd. Deezen Prins, die *Vrankryk*, meer begunstigde als *Hollandt* lief was, zond aanstonds eenig Paardevolk naar *Hulst*, waar over haar Ed: Groot Mog: bevreest waaren, dat zyn Hoogheidt, volgens d'oude gewoonte, hen wederom tot een nieuwe Veldtogt zoude aan maanen, verzoekende den Prins, dat hy, geliefde bevel te geeven, om 't Volk te rug t'ontbieden, en daar in niet voort te vaaren, om geen reede aan de *Spaansche*, die daar reeds tot *Munster* over geklaagd hadden, tot verachtering der Vreede te geeven, die nu reeds zoo ver was genaderd, dat men in de *Provintien* ge-

Een Jaar daar na eerst Stadthouder van Hollandt enz: gehuldigd.

Aytzema 3 Deel fo. 175.

Zend Volk naar Hulst. Waar door de Staaten van Holland bang voor een nieuwe Veldtogt zyn.

Verzoeke de bende terug t'ontbiede om geen verhindering te geven.

genoegſaam eenſtemmig deſſelfs onderteekening had beſlooten, ſchoon *Vrankryk*, die men genoeg gewaarſchouwd had, noch ſwaarigheid maakte, gelyk ook in de Jaare 1648, eindelyk die meer als tagtig Jaarigen Oorlog in een Eeuwigduurende Vreede (dus wierd zy genaamd) is veranderd. Prins *Willem*, die de voortgang niet graag had gezien, als vreezende daar door veel voordeelen en gezag te verliezen, was hier over, niet wel tegen de Heer de *Knuyt* vergenoegd, welke laaſte, in *Zeelandt*, zulk een haat op zyn hals kreeg, dat het Volk tegens hem op de been geraakte: daar nevens zag men, dat veele, die geen Vrienden van hem waaren, in de Regeering quamen, als ook dat zyn Hoogheid al zyn tegenſtrevers, en die de Vreede verworpen hadden, begunſtigde. Zelfs deed den Predikant *Tyling*, een Boek in druk uyt geven, daar hy Prins *Willem*, ten hoogſten in pryſt, om dat hy de Vrede tegen had gehouden. Zoo ver gaat die verfoeijelyke pluymſtrykery aan jonge Vorſten, 't welk gemeenlyk het uyterſte bederf van Volk en Landen veroorzaakt. Van deeze tyd af wierd gezegt, dat zyn Hoogheid de Heer de *Knuyt* zoude af zetten, dewyl hy, zoo wel als *Vrankryk*, in zyn hoop was misleid, die gezogt had, door *Zeelandt*, de Vreede onder de voet te ſmyten; willende, in d'algemeene blydſchap geen vreugde vuuren daar over brande, zoo dat men de *Knuyt*, die zulk een groote voorſtander van zyn Vader H: L: gedagtenis was geweeſt, wilden haatelyk maaken, doch de Princeſſe Weduwe hield hem de hand boven 't hoofd, 't welk hem veel goed deed.

Vrede met Spagnien geſloten.

De Knuyt in ongenade by de Prins en Zeelandt om dat hy de Vrede had verhaaſt.

Tyling pryſt zyn Hoogheid om dat hy de Vreede tegen hield.

Aytzema 3 Deel fo. 252.

De grootſten omſlag was ter naauwer nood af gedaan, of *Hollandt*, willende d'Ingezeetenen het ſoet en die aangenaame vrugt van de Vreede doen ſmaaken, daar niemand zich byna beroemen konde geheuge van te hebben; overwoog rypelyk om de onlydelyke laſten te verminderen, en d'inkomſten te vergrooten, als zynde 't eerſte oogmerk, daar zy de Vreede om gezogt had. Zoo dat zy d'andere *Provintien* aan maande tot zuyvering haarer laſten, daar nevens verzoekende met haar gelykerhand alle Compagnien te Voet zonder onderſcheid 50 Man te verminderen, buyten de Lyffchutten van zyn Hoogheid, die van zyn *Excellentie*, de Stadthouder van *Vrieſlandt*, en de Veld-Maarſchalk: doende de Ruytery het zelve naar gelykmaatigheid, 't welk den 30 *July* 1648 geſchiede, en daar *Hollandt* alleen voor haar hoofd

Hollandt wil door de Vreede d'Ingezeetenens welvaard bezorgen.

Dryft wederom op de vermindering.

Jaarlyks seſtien maal honderd duyſend guldens voordeel by had: Doch daar was wat moeyte met de verminkte, die daar wel ten getaale van 2000 onder waaren, werdende de Bevelhebbers belaſt dat ze hen tot ſes leeningen toe zoude betaalen: Door deeze afdanking, quamen veel *Spagniaards*, *Brandenburgers* en *Heſſiſche*, in deeze Landen om te werven, doch 't Volk wierd *Vrankryk*, op haar verzoek, toe geſtaan, mits dat men geen Trommel zoude roeren. Insgelyks deed men ter Zee, om ten langen laaſten eens uyt d'agterſtallen te geraaken, daar zyn Hoogheid, ter deezer tyd, zoo diep in was vervallen, dat hy zich ter naauwer nood wiſt te redden, ſtellende de *Griffier Muſch* en de Heer *Berkel*, tot zyne Kamerraaden, boven de gewoonelyke aan, om alle zyne inkomſte te herſtellen, en de ſchulde af te doen. Dit veroorzaakte wederom een nayver in de gewoonlyke Raaden, die zoo lang ten Hoof hadden gediend, ziende deeze nieuwigheid voor een verachting aan, als of ze zoo bequaam niet waaren, om den Prins te redden, als Menſchen die eerſt quamen zien wat 'er te doen was; doch *Muſch* deed zyn Hoogheid hoopen, dat de *Provintien* zyne ſchulden zoude betaalen, 't welk hy yder rys, als de Gecommitteerden naar hunne *Provintien* trokken, aan bevool, gevende hen daar nevens geſchreve Memorien mede, en verzeekerde de zelve op 't driftigſt van des Prinſchen gunſt en genegentheid. Hier door geraakte hy niet alleen by zyn Hoogheid, maar by de Gecommitteerdens in groot aanzien. Want zyn Hoogheid konde geen grooter dienſt geſchieden, als door 't betalen zyner agterſtallen, en de Gecommitteerdens was veel gelegen aan des Princen gunſt, zoo dat ze, op deeze wyze, alle twee afhangelyk van den *Griffier* wierden gemaakt, 't welk hem groot aanzien, ja 't voornaamſte bewind in den Staat gaf: Doch hy behaalde geen minder afgunſt op zyn hals. By deeze gelegentheid wierd ook in de vergadering van haar Hoog Mog: voorgeſlagen, om de Princeſſe Weduwe, tot erkentenis van haar Overleeden Gemaals dienſten, aan den Staat gedaan, een aanmerkelyke Lyfrenten te geeven, die *Hollandt* met twintig duyzend guldens Jaarlyks dagt genoegzaam te konnen beſtaan, maar d'andere *Provintien*, daar niet mede te vreeden zynde, verzochten dat haar Ed: Groot Mog: die ſom voor hunne reekening alleen aan haar Hoogheid geliefde toe te leggen,

Slegte ſtaat des Prins.

't Hollands geld is by de Stadthouders en zyn vrienden altoos wel gewild geweeſt.

Hollandt wil op een voorſlag van haar Hoog Mog: de Princeſſe Weduwe een Lyfrenten van 20000 gl. Jaarlyks geven, doch is niet genoeg naar de zin der andere Provintien.

gen, en dat zy daarentegens ook twintig duyzend guldens zouden geeven, dewyl 't anders de moeite niet waard was, om zulk een Doorluchtige Vorstin aan te bieden; doch 't was hier eeven al eens mede als ymand die te hoog op 't Paard geheeven, aan d'andere zyde ter aarde vald, want naderhand verzocht men *Hollandt*, om de gegevene beloften te volbrengen, maar haar Ed: Groot Mog: neepen de handen toe, en lieten tot antwoord voor hun zeggen dat het nu te laat was. Daarenboven quam noch dat de jonggetrouwde Keurvorstin van *Brandenburg*, van haar eerste Soon in de Kraam moetende, haar Hoog Mog: tot Doop-peters verzocht, daar men niet weinig van groote vereeringen op haalden, zoo dat beslooten zynde, om den Gezant derwaards te zenden, *Hollandt* den Keurprins tot een pillegift toe leide een Lyfrenten van vier duyzend guldens Jaarlyks, nevens een vereering van twee goude Coppetassen ter waarde van vyf duyzend gulden, en den Gezant dertien duyzend guldens, om mede te neemen, en naar zyn wel gevallen, in de Kraamkamer van haar Keurvorstelyke Doorluchtigheid uyt te deelen. Hier wierd wederom over geschrold, dat het niet genoeg naar haar waarde was, dewyl men die Princes, toen zy Trouwde, geen het minste geschenk had gedaan. Waar aan klaarlyk te zien is, hoe lief dat *Hollands* geld aan de Stadthouders en zyn geslacht is geweest.

Staat tot een pillegift aan de Keurprins van Brandenburg Jaarlyks 4000 gl en een vereering van 5000 gl. behalve nog andere, dat ook niet genoeg schynt.

Het Jaar 1649, had naauwlyks een begin genomen, of den Prins Stadthouder, opgeruyd door eenige slaafsche Hoovelingen, (die, het ga hoe het wil, niet anders denken, als hunne Heer op 't sterkste te vleyen, om daar door op hun beurt in aanzien te geraaken) trok naar *Nymegen*, om de Overigheid aldaar te veranderen, het welk in de Jaare 1591, wanneer zyn Oom Prins *Mauritz*, die Stadt had gewonnen, was bedongen voor zoo lang als d'Oorlog duurde, zoo dat de Majestraat hem tydelyk Gevolmagtigde te gemoet zonde, verzoekende daar van verschoond te zyn, dewyl die verkiezing by Vreedens tyden, door geen Stadthouder konde geschieden, en hen, van alle tyden af, het recht van verkiezing was vergund, 't welk haar zelfs nooit van de Koning van *Spagnien* is betwist geworden. Zyn Hoogheid sprak hier niet veel tegen, maar wagten, tot dat het de regte dag en uur was, en dat, ten dien einde, in die Plaats de vergadering

De Prins trekt naar Nimwegen om de Majestraat te veranderen.

Die van de Stadt versoeken hem te rug te trekken dewyl 't tegen de wette zoude zyn.

ring zoude geschiede, hebbende den Gouverneur voor af bevel gegeeven, om alle de Krygsmagt, die hem mogelyk was, daar in te haalen, en als dan onder de Menschen uyt te strooijen, dat de Prins de goedwillige zoude beloonen, en d'andere vergeeten, *quanto quis obsequio promptior*, hoe kan men zich gereeder toonen, aan ymand die dienst doet. Zoo dat zyn Hoogheid in stilte daar op volgde, en in de Stadt quam. De Majestraat, ziende dat ze overheerd was, wist niet op wat wyze dat men zich zoude gedragen. Doch den Adel betwiste malkander om d'eer te hebben, van hem 't eerst in te haalen, en in de verkiezing t'ondersteunen. De Prins, op het Raadthuys komende, wilde, dat men naar gewoonte een Nominatie zoude maaken, om de nieuwe Burgermeesters en Scheepenen daar uyt te verkiezen, 't welk, by d'oude wierd afgeslagen, zoo dat zyn Hoogheid, niet willende voor de tweede maal wygering lyden, zulks, zonder voorafgaande benoeming deed: Waar op de *Syndicus* van de afgezette Majestraat, daar tegen in leide, doch wierd beantwoord, dat het geen tyd was om nu te protesteeren, daar zich de nieuwen ook niet aan stieten, maar deeden, zonder eenige beswaaring, den Eed daar op, aan den Stadthouder, als verzeekerd zynde, *dat ze als goede Kinderen nooit vergeeten zouden worden, maar het best altoos uyt de schootel hebben.* Ook quam het Lichaam der Borgers op de been, en toonde zich ten hoogste t'onvreede, dewyl ze, na zoo veel rampen in die bloedigen Oorlog geleden hebbende, hun oud recht, noch niet wierd toegestaan, maar zelfs ontvreemd, 't welk in veele Plaatze groote stof tot morre gaf, om dat d'Ingezeetenen de Vreede zoo lang met een hartelyk verlangen te gemoed hadden gezien, en in plaats van aanstonds eenig genot daar van te hebben, 't eerste Jaar overweldigd wierden.

Den Adel haald de Prins egter in.

Stelt nieuwe overigheden zonder Nominatie aan.

Daar den Syndicus vrugteloos tegen protesteert.

Aytzema 3 Deel fo. 295.

En de Burgery door op de been raakt.

In die zelfde tyd, werkten haar Ed: Groot Mog: noch verder tot afdanking van de meergemelde 50 Compagnien, en de onnutte en vreemde Bevelhebbers te Paard, zonder ymand t'ontzien, verzoekende zelfs den Prins, om met de zyne d'eerste te zyn, en een goed voorbeeld aan d'andere te geeven, dewyl men in Vreede zynde, en zyn eige Inboorlingen des noods wilden bevoordelen; zo dat *Holland't* dagt de zelve wel te konnen missen, waar mede groot geld gespaard zoude werden, zynde de Bevelhebbers aan den Staat ook zoo kostelyk, dat men daar verscheide

De Staaten van Holland willen de vreemde Bevelhebbers te Paard ook afdanken.

ge-

gemeene bezoldelingen voor in dienst konde houden : Doch de Gedeputeerde der andere *Provintien*, afhangelyk van den Prins en die by de veelheid der Krygsbevelhebbers groot belang hadden, wilden daar niet na hooren, maar eischte betaaling volgens de nieuwe Staat van Oorlog, by de Raadt van Staaten op gesteld, 't welk haar Ed: Groot Mog: plat af sloegen, en zyde vryborstig, dat de *Provintien* haar niet en moesten vergaapen aan dit voorstel ; dat ze onmogelyk die Staat konden aan neemen, dewyl hunne geldmiddelen niet groot genoeg waaren, om die te konnen voldoen, en, by aldien d'andere *Provintien*, *Hollandt* niet geliefde te volgen, dat ze genoodzaakt zouden zyn, van zulks alleen tot hunne *ménage* te moeten doen.

Ibid.

d'Andere Provintien daarentegen willen de nieuwen Staat van Oorlog voldaan hebben.

Hollands klagten daar over.

In deeze tusschen tyd was den Prins van *Wallis*, naderhand Koning *Karel* de III. in den *Haag* gekomen, die ook niet veel voordeel by bracht, verzoekende dat den Staat Gezanten naar *Engelandt* geliefde te zenden, om voor zyn Vader by 't Parlement te spreeken. In d'eerste *Audientie* die haar Hoog Mog: hem verleende, zyde een zyner eerste Hofbedienden. *Ik schrik om te moeten zeggen, dat een Prins van* Engelandt *hier komt om de bemiddeling te zoeken, voor 't leeve van zyn Vader de Koning.* Dit verzoek wierd ten eersten toe gestaan, en aanstonds de Heeren van *Heemstede* en *Joachim*, derwaards gezonden, doch quamen in *Engelandt*, zoo als men de toeberydsele maakte, om dien Rampzaaligen Koning t'onthalzen : echter verzochten ze gehoor, 't welk verkrygende, wierd hen geantwoord, dat het niet passe zoude, dat den Staat zich met hunne zaaken bemoeide, maar men zoude zien wat omtrent hun verzoek te doen zoude zyn. Ook was hen genoeg verzeekerd, dat het Vonnis des doods onmooglyk was te stremmen, zoo dat dien grooten *Karel Stuart*, ten voorbeeld van alle Koningen, des anderendaags naar de zelve Audientie, wierd onthoofd, welke dierbaare droppelen bloed naderhand door veel Doorlugtige koppen is op geveegt. De tyding van deezen dood veroorzaakte dat in *Holland* veel der hande taal uyt wierd gestrooid, en gelyk men in alle Landen Volkeren heeft van verscheide gedachten, zoo was 't daar ook. d'Een pasten 't hier toe, en d'ander daar. Zeeker aanzienlyk Staats amptenaar riep ter vergadering in 's *Gravenhagen*, de woorden van de 2 *Psalm* uyt. *Nu dan gy Koningen, handeld verstandklijk, laat u tugtigen gy*

Prins van Walles in den Haag.

Zyn voorstel.

Koning Karel Stuart onthalst.

Aanmerkelyk zeggen in Holland van een aanzienlyk Heer over die dood.

Wat men vorder uyt strooide.

„ *Richters der aarden !* „ Ziet, zyden andere, wat voorbeeld dat „ hier gegeeveen word, aan een Koning, die d'AELOUDE VRY-„ HEIDT der Volkeren heeft zoeken te verkrachten? die in „ hem zelven oprechten een ongelimiteerde Tyrannische macht, „ om naar zyn wil te Regeeren over een Natie die van alle „ Eeuwe af zoo yverzuchtig voor hunne *Privilegien* is geweest. „ Die de wetten niet alleen om ver heeft geworpen, maar ook „ de gronden der zelve zocht weg te neemen, om naar zyn opge-„ blazene Heerszugt te Regeeren, en die alle middelen tegen „ een quaad Gouvernement heeft zoeken te vernietigen, welke „ by de Nationaale vergaderingen dier bewaard zyn geworden. „ Een Koning, zyden ze, heeft een bepaalde macht ontfangen, om te „ Regeeren naar de wetten, die hy, zoo hylig besvwooren had-„ de, en niet te min, doet hy de Gemeente d'Oorlog aan. Luyd „ de wet van den Romyn *Valerius* niet klaar, dat het toege-„ laaten is, geen Tyrannen of wreede heerschers te dulde, maar „ om 't leeven te brengen? hoe is men hier dan over „ de dood van een Perzoon zoo benart, daar men geen „ gevoelen gehad heeft, over zoo veel duyzende Men-„ schen, die door zyn toedoen in *Yerlandt* en d'andere Koning-„ ryken om hals zyn gebracht. De *Royaliste* of Koningsgezin-„ den zyden daar tegen, dat niet de Koning oorzaak van die „ bloedige Binnelandsche kryg was, maar de Gemeente, en dat „ gemeenlyk de grootste wreedheeden worden gepleegd, door „ de geen die zelfs de minste schyn van wreedheid verfoeijen. „ Dat een hoop op geraapt Volk zich tegens hunne wettigen „ Koning op geworpen had, die erkend wilde zyn, voor „ regtmaatige Staaten dier *Republycq*, en Krygsvolk aan genomen „ hadden, om den Koning, als een vagebond, ten Lande uyt „ te dryven. Dat nooyt, zoo lang de Waereld had gestaan, van „ grouwelyker verraad gehoord was. Dat men in 't verfoeijelyk „ Vonnis des doods konde aanmerken, wat gespuys over zyn „ te rechtstelling gezeeten had, en bleek, dat het geen „ luyde van eer of goede Geboorte konde zyn geweest. Zal „ men, voeren ze voort, zyn Koning handelen als een der „ goddeloosste gauwedieven of schelmen, en schelden hem in 't „ Vonnis voor een Tyran, Verrader, Moordenaar en openbaare, „ Vyand van den Staat, als begaan hebbende Verraadt, Moor-

den,

„den, Branden, Rooven, Brandstigten, schade, Ruyne en ver-
„woestingen. Zelfs leeren ons de Historien, dat op en Koning
„en 't gemeen Volk geen eender handen regt past. Hoe kan
„men Onmenschelyker doen, en wat naamen zyn krachtig ge-
„noeg, om deeze grouweldaad uyt te drukken, tegen een vol-
„maakt, rechtvaardig, ja een gezalfd Koning zelfs begaan.
„Hier uyt ziet men de wreedheid en wispeltuurigheid dier
„Volkeren tegens hunne Koning, die, om de Maand wel ver-
„anderen willen. Hebben ze *Richardt* de II. en *Hendrik* de II.
„ook niet zonder eenige form van Justitie ter dood gebracht,
„om van hunne Koningen ontslagen te zyn, doch nooit zoo
„schandelyk als deeze enz:

Voorslag van 's Prinsen gunstelingen om zyn Hoogheid een Millioen guldens te vereeren, door Holland afgeslagen.

Onderwyle dat men den verdrevene *Hertog* en de Prins van *Oragnien*, over het droevig verlies van hunne Vader troosten, hadden eenige gunstelingen des Stadthouders wederom voorgeslagen, om Prins *Willem*, eenigzints in 't verlies van zyn goederen te gemoet te komen. Hier quam de groote bequaamheid van den *Griffier Mus* net ter snee. Want hy stelde voor, dat zyn Hoogheidt, door de Vreede, veele gewigtige voordeelen en winsten had verlooren, en dat zyn Vader hem daarenboven zo veel schulden had na gelaaten, dat het billyk en redelyk was, van hem een erkentenis toe te staan, van een Millioen guldens, om alzoo zyne zaake in goede order te stellen. *Maar* Hollandt, *die voorslag al te grof vindende, lyde altoos dwars in de weg, en belette zulke mildigheid, zalveerende aldus d'andere* Provintien, *die anders wel de rok met het hembd weg gegeeven zoude hebben.* Hier nevens quam ook de Koningin van *Bohemen*, met d'allerweemoedigste woorden, die bedenkelyk waaren, een som gelds van den Staat verzoeken, om behoorlyk van te konnen leeven, die beantwoord wierd, waarom haar Majesteit by haar volle Neef, de Koning van *Deenemarken*, dat verzoek niet deed, dewyl die veel aan haar verpligt was, zynde ook meest met alle de Christene Mogentheden bevriend, doch het was als of den Staat een onuytputtelyke schatkist open had staan, en altoos gereed moest zyn, om de steenen van de Graave te wentelen, wanneer andere met groote Hofhoudingen, en in overdaad hun geld hadden verteerd; 't geen de zuynige *Hollanders* wel opmerkten, die in plaats van te verspillen, dagelyks vergader-

Aytzema 3 Deel. fo. 330.

De Koningin van Boheme verzoekt ook geldt tot haar onderhoud.

gaderden om van lasten ontslagen te worden, en nieuwe geldmiddelen te zoeken, daar zyn Hoogheidt van andere gedagten was, die door de *Franschen*, welke ten hoof veel geloof hadden, en eenige tyd werkten, om den Prins tegen *Spagnien* op te stooken, heel yverzugtig wierd gemaakt, door dien zyn Moeder nu *Turnhoudt* en *Zeevenbergen*, over geleverd zynde, hem ook zulk een schielyke voldoening niet wierd gedaan, en, dewyl na 't sluyten der Vreede langduurige verschillen over de Landen van *Overmaze* waaren ontstaan, zyde zyn Hoogheidt tegens een Lit der vergadering, dat de *Spaansche*, door eenige *Hollanders* aan gemoedigd wierden, om styf op hun stuk te blyven staan, en niets van de zelve Landen over zouden geeven, waar uyt zyn eisch zoo lang onvoldaan bleef: Maakende *Spagnien* en *Hollandt* aldus haatelyk, om een en de zelfde reeden. Maar de *Spaansche* zeiden, dat het hun schuld niet was, maar die van de Prins zelfs, door dien hy de Princesse van *Hohenzollern*, vroeger had konnen, ja moete verpligten, tot afstand van *Bergen op den Zoom*. Daar nevens was ook rugtbaar geworden, dat den Koning van *Vrankryk*, zyn Gezant t'Huys had ontboden, om niet by d'afkondiging der Vreede in den *Haag* te zyn, komende drie weeken daar na, den Heer de *Brun*, in *'s Graavenhaagen*, welke d'eerste Gezant was, die haar Hoog Mog: van *Spagnien* hadden ontfangen.

De Prins word door de Franschen op gestookt.

Beschuldigd Spagnien en Hollandt wegens d'afdanking.

Aytzema 3 Deel fo. 379.

Vrankryk ontbied zyn Gezant t'Huys om niet by d'afkondiging der Vreede te zyn.

Over de vermindering der Krygsknegten, was noch het heele Jaar van 1649, groot verschil, tusschen zyn Hoogheid en den Raadt van Staaten, aan d'eene, en haar Ed: Groot Mog: ter andere zyde, welke laatste Hooggemelde Heeren zoo veel voor hunne *Provintie* deeden, als ze konden en noodig achten, waar over de vreemde Bevelhebbers, daar 't meest op aan quam, dagelyks by den Stadthouder klaagden, doch te vergeefs, dewyl *Hollandt*, geen lust had, ten voordeele van andere, zelfs zulke groote schaade langer te draagen.

Verschil tusschen den Stadthouder en Hollandt.

Onder deeze Binnelandsche verschillen, rees noch een zaak in de *Provintien* op, van het uyterste gevolg, daar *Hollandt*, al eenige tyd voor gevreest ende alles gedaan had, wat in haar magt was, om de zelve voor te komen, bestaande hier in, dat zyn Hoogheid, die veel zugt tot zyn Overlede Schoonvader *Karel Stuart* hadde, gelyk natuurlyk is, zyn Erfgenaamens belangens aan alle kanten begunstigde, en werkte onophoudelyk, om den Staaten der Vereenig-

Binnelandsche onlusten wegens d'Engelsche zaaken.

eenigde *Nederlanden*, in zyn belang te trekken: hebbende ook reeds ses *Provintien*, daar toe bewogen. Maar *Hollandt*, als reeds gezegt heb, willende geen reede tot een nieuwe Oorlog geeven, had besllooten, om onzydig te blyven, of op 't minst het Parlement by te springen. De Prins en d'andere *Provintien*, hadden zig hier zoo ver in 's Konings belangen gewikkeld, schoon de Leeden des Parlements verscheide maalen deeden klaagen, over 't ongelyk en openbaare Vyandschap hen aangedaan, dat men zich namaals daar niet uyt konde trekken. Ondertusschen had 's Konings Resident *Boswel*, dagelyks gehoor by zyn Hoogheid en haar Hoog Mog:, en *Gualter Stricklandt*, die wegens 't Parlement hier wederom gekomen was, wierd zulks nogmaals geweigerd. Niet tegenstaande dat zyn geloofsbrieven en bescheiden kragtig en goed waaren, steeg de verwydering ten Hoof zoo hooge, dat *Boswel*, de stoutheid had, om *Striklandt* in 't openbaar, te drygen, by aldien hy niet vertrok, van hem te doen vermoorden, 't welk *Hollandt*, zoo hoog op nam, dat zy den laastgenoemde Resident in hunne byzondere bescherming nam. Het Parlement, deeze gewelde daaden hoorende, deed aan den Staatsche Gezant *Joachim* met scherpe woorden daar over klagen, die, op het aanhouden van haar Ed: Groot Mog: de Leeden, door een schoone aanspraak, te vreede stelden. Dit gaf wederom misnoege aan de Prins en de Staaten Generaal, als of men, hier door, 't Parlement voor wettig erkend hadde, drygende om den Gezant t'Huys te ontbieden, doch eenige vreesde, dat men hem niet gemakkelyk wederom zoude krygen, dewyl korts te vooren, Doctor *Doreslaus*, tweede Resident van de nieuwe *Engelschen* vryen Staat, zittende in de Zykamer van 't *Swaantje* in den *Haag*, met goet gesel-schap, door vyf gemasqueerde Perzoonen die daar in quamen, de Kaarsen uyt blaasende, was vermoord. Yder sprak 't zyne op deezen euvel daad, want hier door, als zynde een publycq Minister, wierd 't regt der Volkeren ten aller uyterste geschonden, en voor quaade gevolge gevreest, gelyk uyt al deeze zaaken ook, kort daar na, die verderfelyke *Engelschen* Oorlog uyt is ontstaan: en de scherpzinnigste verstanden hadden d'onderneemers genoeg in 't oog, die geen geringe Perzoonen daar mede beschuldigden, om dat deezen vermoorden Heer een van *Karel Stuarts* Regters was geweest. *Hollandt*, met groot leetweezen dit

De Prins goed Konings zoekt d'andere Provintien in zyn belang te trekken.

Hollandt wil onzydig blyven.

's Konings Resident gestyft van de Prins drygt die van 't Parlement te vermoorden.

Hollandt neemt de Resident van 't Parlement in hunne Sauvegarde.

Doctor Doreslaus als tweede Resident van 't Parlement in den Haag word vermoord.

Hollandt zet 1000 guldens op yder der Moordenaars lyven.

gruwelstuk hoorende, stelde alle mogelyke yver in 't werk, om de uytvoerders in hegtenis te krygen, zettende duyzend guldens op yder Lyf. Daar nevens deeden haar Ed: Groot Mog: tot drie ryzen, by haar Hoog Mog: verzoeken, dat men den Resident *Strikland* die nu zoo veel Jaaren *Audientie* geweygerd was, geliefde te hooren, 't welk halstarrig wierd af geslagen, waar op Hooggemelde Heeren Staaten deede *Protesteeren*, van alle ongelukken die daar uit zoude komen te spruyten, het welk door d'andere *Provintien* met een *Contra protest* wierd beantwoord. Dit bracht *Hollandt* in groot aan zien by de Leeden van 't Parlement, die echter *Joachim* gehoor weigerden, zoo lang als *Striklandt*, by haar Hoog Mog: geen *Audientie* toe gestaan was, al het welk (d'afdanking en vermindering der Krygsknegten daar by gevoegd) een groote *factie*, tusschen *Hollandt* en den Prins, veroorzaakte, *en dewyl 't zyn Hoogheid zoo hart tegen de borst was, zetten 't quaad bloed in hem.* Want hy trok hier op naar *Dordrecht*, verkiezende aldaar de Mannen van agten, tegens de wil der Regeering aldaar, ook zonder kennis van 't Hof, 't welk nochtans te vooren nooit was geschied, en vlak tegens zyn Commissie strekte; dewyl daar staat, alles te doen, met Advys van de President, en de Raaden van *Hollandt*, *Zeelandt* en *West-Vrieslandt*, zoo dat een van de Regeering heel wel zeide, dat men voor al in Vreede geen Stadthouder noodig had, als willende te kennen geeven, dat ze zelfs gemakkelyker en bequamer waaren, om te konnen bedienen, het geen dat ampt vereischten, als ook dat zyn Meester en *Souverain* nu niet in *Spagnien* was, maar dat zyne Meesters en *Souverainen*, zelfs in de *Provintien* woonden, by gevolg niemand nodig hebbende, die hunne Plaats houd, en zaaken waar neemd. Daar noch heel omstandig by voegende d'onnuttigheid van 't *Capitain Admiraal Generaalschap* in Vreedens tyd, 't welk de Prins, door eenige overdragers en quaatstookers, die een jonge Vorst nooit ontbreeken, wierd aan gediend, waar over hy geswooren had, wraak te neemen, gelyk hy kort daar na, in de Jaare 1650, zynde het eerste Jaar der verlossing, ondernam te doen, zettende zich met alle geweld tegens de afdanking aan, van 105 Compagnien der onnutte en vreemde Krygsknegten, en de halve Ruytery, volgens t'opstel al Jaar en dag daar van gemaakt. *Hollandt*, toonde daarentegen haar uyterste

Verzoekt dikmaals dat men Striklandt zal Audientie geven.

Den Stadthouder verandert de mannen van agten tot Dort tegen de wetten.

nood-

noodzaakelykheid, als zynde zoo veel Millioenen ten agteren, waar van zy, voor eenige anderen der seve *Provintien*, meer als honderd tonnen Gouds had verschooten; dat haar Ed: Groot Mog: als deeze bezuyniging al naar hunne zin geschieden, en al de middelen van Consumptie zelfs bleven, zoo als die toen waaren, echter noch alle Jaaren een Millioen guldens te kort zoude komen; dat zy by gevolge geen raad wist; ende om eens uyt die swaare last en schulden te geraaken, eindelyk zoodanige middelen moesten beraamen, die tot de welvaard der Landen en 't voordeel der Ingezeetenen waaren strekkende. Den Stadthouder en zyne gunstelingen brachten in, dat het onmogelyk was, met zoo weinig Volk de Grenzen te konnen beschermen; dat men van geen afdanking behoorde te spreeken, zoo lang als d'uytheemsche Vorsten zoo sterk gewaapend waaren; dat men de Bevelhebbers, die zoo lang hun leeven voor 't Land hadden gewaagd, zoo wreed niet moest handelen; dat, by aldien men tot een besluyt trad, om zulks te doen, hen een Jaarlykse inkomst moest gegeeven worden, daar ze eerlyk van konden leeven, en dat zyn Hoogheidt en den Raad van Staaten rypelyk overleid hebbende, om *Hollandt*, eenigzints te gemoed te komen, gevonden hadden, dat den Staat, op 't hoogste, geen meer als 55 Compagnien te Voet en 20 te Paard konde missen, daar de *Provintie* van *Hollandt*, wederom tegen zyde, dat het vlak tegens d'UNIE was strydende, van haar te willen dwingen, om boven desselfs magt te beswaaren; dat na d'afdanking noch meer als te veel Volk in dienst bleef, om 't Land tegen alle invalle te bevryden; dat zy, naar de gelykmaatigheid der andere *Provintien*, veel te hoog in de algemeine Lasten was geschat, waar over zy zoo lang verzocht had een nieuwe verdeeling te maaken; dat zy by de Buytenlandsche machten van de Jaare 1616 tot 1632 alleen drie-en-twintig maal honderd drie-en-twintig duyzend vier honderd veertig guldens, en sestien stuyvers aan hoofdzommen te goed had, het welk, als men 't met de verloope renten zoude reekenen, groot geld quam te bedragen, behalve noch twintig maal honderd drie duyzend vyf honderd ses-en-zeventig guldens vyf stuyvers, van de Kroonen *Engelandt* en *Sweden*, en dat zy gevolgelyk aan 't oordeel van zyn Hoogheid stelde, of haar volkome bederf niet voor oogen stond, by aldien zy haar zelve niet

Hollandt toond wederom de noodzaakelykheid der afdanking aan.

Had d'andere Provintien meer als 100 tonnen Gouds verschoten.

Komt buyten d'afdanking Jaarlyks een Millioen guldens te kort.

De Stadthouder steld zich daar tegens aan.

't Geen Hollandt met gegronde reeden wederleid.

Is te hoog in d'Algemeene lasten geschat en moet veel geld van de uytheemsche magten hebben.

Komt de Prins te gemoet doch vrugteloos. niet op alle doendelyke wyzen afzonderlyk redde. Hierenboven toonden haar Ed: Groot Mog: gewillig te zyn, om den Prins en de Raadt van Staaten te gemoet te komen, maar hoe dat Hoog Gemelde Heeren meer naderden, hoe d'andere meer te rug weeken. Zoo dat ze eindelyk, op Pinxter Avond, zynde den 4 *Juny* 1650, Brieven af zonden aan 12 de jongst geworve Compagnien Paarden, en 31 Voetvolk, die zy zelfs betaalen moesten, als zynde hun aandeel in 't meer genoemde getal, om van die tyd voor af gedankt te blyven, belastende de *Solliciteurs* geen vorder penningen aan de zelve Bevelhebberen te verschieten. waar mede de vergadering van *Hollandt* scheiden, en de Leedemaaten wederom naar de Steden trokken. Zyn Hoogheid en de Raadt van Staaten dit afzyn van haar Ed: Groot Mog: waar neemende, vergaderden des anderen daags 's Morgens op *Pinxter* dag te zaamen, om te beraadslagen, wat men in dit geval zoude doen, waar op aanstonds wierd besloten van 's agtermiddags by haar Hoog Mog: over *Hollands* bedryf te klagen, alwaar, by de meeste Leede goed wierd gevonden, van een aanzienelyke bezending aan alle de Leeden en Steden dier *Provintie* te doen, om de zelve, met alle bedenkelyke reedenen, te beweegen, van alle afzonderlyke *Cassatie*, vermindering of verandering van 't Krygsvolk, ten dienst van de *Generaliteit* zynde, te laate vaaren, het welk in 't geheel aan zyn Hoogheidt wierd gesteld, *als ook om alle noodigebeveelens te geeven, ende die voorzieninge te doen, ten einde, dat alles in goede rust en Vreede wierd gehouden, en dat inzonderheid* d'UNIE *wierd gehandhaafd, met de gevolge van dien, ende in tegendeel geweerd ende te gemoet getreeden, dat ter Contrarie van dien zoude moge worden voor genoomen*, al het welk wederom een groot geweld op d'AELOUDE VRYHEIDT was gedaan. Wat d'afdanking betreft, die stond *Hollandt* vry; want yder *Provintie*, in 't byzonder heeft, in zaake van belasting, altyd de *Vryheidt* gehad, om toe te stemmen ofte niet, konnende nooit door d'andere *Provintien* daar in overstemd worden. Wat de bezending van de Steden aan gaat, die was ook heel en al onwettig: Dewyl, volgens de grondige order der Regeering deezer Landen, geen Adressen ofte bezendingen, by de *Generaliteit* aan de byzondere *Provintien*, moge werde gedaan, maar alleen aan de Staatsgewysde vergaderingen van dien, of in haar afzyn aan der zelver Gecommitteerde Raaden. Gelyk zulks heeft

Dankt 12 Compagnien Ruyters en 31 Voetknegten af die zy zelfs betaald.

Zyn Hoogheid ende Raadt van Staaten neemen 't afzyn van haar Ed: Groot Mog: waar.

Bewerkt dat een bezending aan de Steden van Hollandt op bevel van de Generaliteit word besloten.

Is tegen d'Aeloude Vryheidt strekkende.

heeft gebleeken in de Jaare 1587 aan *Oostergoe*, *Westergoe* ende *Sevenwolden*, nevens d'agt vaste Steden van *Vrieslandt*. Geevende de Gevolmagtigden tot antwoord, *dat zoodanig doen was een ongewoone wyze van procedeeren, die nergens anders toe konde strekken, dan omme separate schydinge, ende gevolgelyk scheuringe, ende oneenigheid in de Lande aldaar te maaken, het welk, tot die tyd toe, van geen Gouverneurs, Overheden, ofte ook eenige vreemde Heeren of Potentaaten was gedaan geweest.* Dat de Wethouders van *Amsterdam*, in de Jaare 1539, ook wegens dusdaanigen bezending antwoorden, *dat zoodaanige wyze van bezending, wegens de* Generaliteit *aan een byzondere* Provintie, *was t'eenemaal buyten voorbeeld, immers aan haar Achtbaarheid onbekend, ende verzogt, zoo daar eenige Exempelen ter Contrarie waaren, dat de Heeren, aldaar Gedeputeerd, die voort zoude gelieven by te brengen*, en dat diergelyke bezending in de Jaare 1618 hier voore gemeld, ook met verkragting der AELOUDE VRYHEIDT was geschied, zyden ze, is klaar genoeg bekend, daar ze 't minste voorbeeld niet als van eens in *Zeelandt* wisten te doen, alwaar men met groote reedenen ook over die geweldendaaden geklaagd had. De Staaten van *Hollandt* ende *West-Vrieslandt*, verklaaren ook in hun waaragtig berigt, *dat zoodanige wyze van bezending, wegens de* Generaliteit *aan een byzonder Lit van een* Provintie, *niet alleen was buyten Exempel, maar zelfs ongehoord.* Waar op de Staaten Generaal, in de Jare 1650 zelfs antwoorden. *Dat haar Hoog Mog: en de Raadt van Staaten genoodzaakt wierden, op ongehoorde nieuwe toevallen, in deeze Regeering te gebruyken nieuwe ende Extraordinaris remedien, door deeze notable bezendinge aan alle de Steden van die* Provintie. Waar by genoegzaam d'onwettigheid zelfs is aan getoond, want het blykt by de Registers van haar Hoog Mog:, dat de geen die de bezending hebben goed gekeurd, in zoo kleine getalle ter vergadering zyn geweest, dat zelfs drie geheele *Provintien*, door vier Perzoonen zyn verbeeld geworden; dat wegens *Vrieslandt* en *Overeyssel*, van yder maar een Heer in den *Haag* was; dat onder die weinige noch eenige anders van opinie waaren, die door haar mede Gedeputeerden overstemd zyn geworden, ende andere die tegens 't voorneemen des Prins, in zyn by zyn, niet dorsten besluyten; en dat, schoon *Gelderlandt* hier tegens deed aan teekenen, en *Hollandt* Protesteerden, eeven wel de zelve in 't werk is gesteld, zonder de zaak, volgens gewoonte, te reumeeren. Zoo

H: de Leeuw p: 10.

 dat

dat hier de Hoogheidt ende *Souverainiteit*, van *Hollandt* ende *West-Vrieslandt*, geheel en al wierd geschonden en vertreeden. Dewyl, volgens 't eerste Artykel van d'UNIE, hier agter onder de Letter H. te zien, klaar uytgedrukt staat, dat zodanige bezending niet mag noch kan bewilligt worden. Als zynde dit geen Verbond (uyt welke hoofde de Staaten Generaal haar regt aanmaatigen) tusschen eenige *Provintien* ter eenre, ende yder byzonder Lit of Stadt van yder *Provintie*, in 't Verbond zynde, ter andere zyde, maar alleenelyk tusschen *Provintien* ende *Provintien*, in 't gemeen. Waar op volgd, dat aan d'eene zyde de byzondere Leden, of Steden, zonder quetsing van de Hoogheid ende *Souverainiteit* de Staaten der andere *Provintie*, dit niet hebben konnen doen, en boven al was deeze bezending niet aan geregt om de Leden en Steden van *Hollandt* te bewegen tot het neemen van eenige besluyten, de welke men moeht oordeelen voor 't Land dienstig te zyn, maar om zoodaanig een *Resolutie* te vernietigen, die reeds, met volkome kennis van zaaken, was genomen, en tot het neeme van welke, de Hooggemelde Staaten den beswaarden stand van hunne *finantien* daar toe genoodzaakt hadden. Doch den Prins was niet te verzetten, dewyl hem, door een voornaam Minister ter *Generaliteit*, wierd in gegeeven, *dat in de vergadering van* Hollandt, *eenige* Pensionarissen *waaren, die oordeelde dat men gansch geen bezetting behoefden, als in* Sluys, Bergen, 's Hertogenbosch *ende* Weesel, *en dat men de bezetting der andere Steden aan de Borgers moest laten*: Het welk veel ingang by dien jonge en moedigen Vorst had, als haatende ten uyterste de vermindering des Krygsvolk, waar door noodzaakelyk een haat op zoodanige Leeden, die hem dusdaanig wierden beschreven, moest volgen, daar in 't tegendeel dien Minister in groot aanzien by zyn Hoogheid geraakte, om dat hy met alle magt d'afdanking zoeht te beletten: Op wiens Raad den Stadthouder ende Gecommitteerden uyt de *Generaliteit*, d'*Admiraal* de *Witte*, zoo als hy van zyn langduurige en gevaarlyke *Braselse* rys was t'Huys en ten Hoof gekomen, gevangen deeden neemen, en op de Voorpoort zetten, schryvende vorders aan d'*Admiraliteits* Raaden tot *Amsterdam* en *Rotterdam*, om 't zelve aan hunne onderhoorige *Capitains*, die met hem op deeze togt waaren geweest, te doen, gelyk aanstonds geschiede, doch de Majestraat tot *Amsterdam*, oor-

De Prins word door een Minister ter Generaliteit opgestookt.

Aytzema 3 Deel fo. 390.

Doet d'Admiraal de Witte tegen de wette gevange neemen.

oordeelende, dat haar hoog gezag en *Jurisdictie* wierd geschonden, antwoorde, dat een Gecommitteerden van de *Provintien*, zoo noemden ze de Staate Generaal in den *Haage*, nooit was gegeven de magt om ymand te doen in hegtenis stellen, verzoekende ontslaging voor de gevangens, 't welk door de Raaden ter *Admiraliteit* niet vroeg genoeg toegestaan zynde, is den Hoofd Officier der Stadt derwaards gezonden, die de slooten van de gevangenis deed af slaan, en de zelve open brak, haalende daar de *Capitains Steven Cuyper* en *Nicolaas de Witte* uyt, nevens noch een die van *Gouda* was gehaald, die ze in *Vryheydt* stelden. In den *Haag*, deed men om *d'Admiraal* geen minder werk, dewyl haar Ed: Groot Mog: dit gevangen neemen heel qualyk naamen. Ten welk een einde Hooggemelde Heeren aan den Prins deeden verzoeken, om vergoeding van Eer voor hunne *Admiraal*, en dat hy hen de *Witte*, op de zelve wyze als 't geschied was, wederom openbaar met Soldaaten in zyn Huys geliefde te doen brengen. Maar den Prins dat uyt stellende, hadden de Staaten van *Hollandt* besloten, om hem zelfs door den Provoost uyt de gevangenis te doen haalen, en in zyn Huys te laaten brengen; doch de Prins zulks hoorende, zond 's naarmiddags eenig gewaapend Volk derwaards, met bevel, om hem wederom uyt de gevangenis te haalen, en t'Huys te geleide, alwaar hy door eenige Lyftrauwanten wierd bewaard. Al het welk in den *Haag* groote opschudding gaf, en haar Ed: Groot Mog: toonde ook aan, by aldien hy schuldig was, dat hy voor de *Admiraliteits* Raaden tot *Rotterdam*, als daar onder hoorende, en voor hen uyt gevaaren zynde, zich alleen moest verantwoorde, doch de *Witte* toonde dat hy de beveelens van de Staaten Generaal had volkome uyt gevoerd, en dat hy, door 't verlies van byna al zyn Volk, genoodzaakt was geweest t'Huys te komen. daar nevens voegende, dat hem wel tagtig duyzend guldens van de Maatschappy was toe behoorende, en 't scheen, dat men hem wilde Crimineel maaken, om niet genoodzaakt te zyn van te betaalen, want de zelve was, wegens de *subsidie*, zederd de Jaare 1635 tot de Jaare 1649, de somme van 6643291.5.8. ten agteren geraakt, het welk door deeze ongelukkige togt in *Brasil* veel vermeerderd is geworden, waar van de *Witte*, zonder veel moeite zich rechtvaardigden; niet tegenstaande, dat den Prins en de *Generaliteit* hun groot gezag in dit

Haar Ed: Groot Mog: dryge de Witte door de Provoost uyt de gevangenis te doen haalen, doch word ontslagen.

De West-Indische Maatschappy is veel ten agteren,

gevan-

gevangen neemen, wilde toonen, en Brieven aan de Wethouders van *Amsterdam* schreeven, daar in veel voorbeelden aan toonende, dat de Raaden ter *Admiraliteit* goed recht daar toe hadden, en dat de Heeren dier Stadt zich verkeerdelyk beleedigd vonden. *De Staaten van* Hollandt, *zyde kortdaat, dat het waaren* Usurpatien *tegens haar* Souverainiteit, *die ze by* d'UNIE *voor hen hadden behouden; doch 't waaren voorbooden van de grootste verandering, die hier kort daar na op volgde.* Want zyn Hoogheid bedekte voor eenige tyd zyn wrok, die hy tegens Gemelde Heeren hier over had, toonende uyterlyk groote schyn van vriendschap, en dewyl hy, door de wanbetaaling van *Spagnien*, dagelyks ten agtere raakte, verzocht van die Stadt, op zyn vaste goederen, twintig tonnen schats te leen, tegens 4 ten honderd, 't welk hem wierd toe gestaan, onder beding, dat de Staaten van *Hollandt*, borgen daar voor zouden blyven, of ten minste goede en vaardige *Justitie* en *Executie* beloven moesten te verleenen, by gebrek van betaaling, welke vriendschap, den Prins, kort daar na, met de Belegering der zelve Stadt, ondankbaar erkende.

Aitzema 3 Deel fo: 416.

Amsterdam word slegt beloond voor de leening van twintig tonnen schats aan zyn Hoogheid gedaan.

Noch had zyn Hoogheid, in de *Generaliteit*, het Gezantschap dat *Hollandt* naar *Engelandt* zond, qualyk genoomen, 't geen die *Provintie* had uyt voorsorg gedaan, om een Oorlog te myden, en d'oorzaak daar van weg te neemen, die de *Generaliteit*, 't voorlede Jaar, door 't qualyk handele van de *Resident* der Parlements Heeren, daar toe had gegeeven, maar dit stak 's Princen gunstelingen zoo magtig in d'oogen, dat ze voor gaven, als of *Hollandt*, een byzondere en afgescheide *Repubylcq* wilde maaken, *Doch, zegt een Schryver, 't was dat die* Provintie *zag, dat de Prinsgezinde haar tegens 't Parlement in een Oorlog wilde trekken, om zyn Hoogheidt te behagen.* Eindelyk had Prins *Willem* en haar Hoog Mog: op de meergemelde *Pinxterdag* in 't afzyn van haar Ed: Groot Mog: de bezending aan alle de Leeden en Steden in *Hollandt* beslooten, om de zelve met de reedenen te bewegen, dat zy, haar wilden onthouden, van de byzondere afdanking, vermindering of verandering van 't Krygsvolk, die in dienst waaren, van de *Generaliteit*, en 't geen in tegendeel voor mogt zyn genoomen, te laate vaaren, gelyk hier vooren gemeld is: 't Welk dat berugt besluyt wierd genaamd, daar zo veel quaats op volgde, en Lande en Steeden in de uyterste Confusie en tweespalt bragt, en waar over zyn Hoogheidt, veel haat op zyn hals haalden,

Hollandt wil door een Gezantschap d'Oorlog met het Parlement in Engelandt voorkomen.

Aytzema 3 Deel fo: 412.

De bezending aan de Hollandsche Steden beslooten wegens de afdanking en vermindering des Krygsvolk.

eden. Hier onder had de Prins zich aan gebooden, om't gefelfchap aanzienlyker te maaken, waar over haar Hoog Mog: zyn Hoogheid beleefdelyk bedankte, dewyl hy zyn Vorftelyke Perzoon zoo veel ongelegentheid geliefden aan te doen, en 't welvaaren dier *Provintie*, zoo hertelyk aan zich trok. Hier konden d'onruftige Predikanten niet op ftil fwygen, maar zeiden op de ftoel, *dat die van* Hollandt, d'UNIE *wilden breeken*; *dat men zorgeloos wilde worden, en als gebeel en al uyt de gedagten ftellen*, *d'oude Haat tegens de* Spaanfche; *dat men ondankbaarheid wilde plegen*; *dat men weinig aanzag de waarden en verdienften van zyn Hoogheid*, *ende die van zyn Vader*, *Oom en Grootvader*. Dit had veel vermoogen op de harten der Gemeente, die ook uyt ftrooide, *dat eenige Heeren van* Hollandt, *bymelijk verftand met den* Spaanfchen *Gezant hielden*; *dat dezelve Ambaffadeur onlangs groote zommegelds by nagt in zyn Huys ontfangen, ende onder zijne Creaturen hier uytgeftrooid had.* Als ook, *dat men in de voorgaande Treves*, *onder dekzel van Religie*, *het Land had willen brengen in twift*, *onruft*, *en eindelijk wederom onder* Spagnien, *ende dat men nu desgelijks trachte te doen, onder pretext van de Militie af te danken. Dat de Predikanten, ende alle yverige Gereformeerden in deeze gelegentheid behoorden op te waaken*, *ende te bedenken*, *dat alle andere wel ligt haar Accoort met* Spagnien *zouden treffen*; *maar dat tuffchen de Predikanten en* Spagnien *geen verzoening te hoopen was*, *enz. Hollandt*, als hebbende een der rechtvaardigfte zaaken voor, had in der daad geen verwagting dat men zulk een geweld op haare Steden zoude hebben durven onderneemen, fchoon zy de hevigheid dagelyks zag vermeerderen, en wel dagt dat 'er iets vreems op handen was, zoo dat haar Ed: Groot Mog: den 7 *Juny*, by haar Hoog Mog: klaagden, en verzochten, dat de bezendig geen voortgang mocht hebben, als ftrydende zynde tegen d'oude gebruyken, maar dat de Heeren Staaten van *Hollandt* een buyte gewoone vergadering zoude beleggen, om aldaar, volgens gewoonten, den eifch der Gevolmagtigden van haar Hoog Mog: te verftaan; 't welk in de wind wierd geflagen, want des anderendaags trok zyn Hoogheid, nevens d'andere Gedeputeerden, en een groot aantal Officiers naar *Dordregt*, daar men eerft het voorftel deed, doch die van *Dort*, bleeven ftantvaftig by hun genome befluyt, waar op de Heer van de *Capelle* van *Aartsbergen*, een der Gecommitterden, met heele fcharpe,

De Prins befluyt om zelfs mede te trekken.

Wat de oproerige Predikanten daar van op de ftoel zeggen.

En wat de Prinsgezinden daar tegen uyt ftrooijen.

Hollandt verzoekt aan haar Hoog Mog: dat de bezending agter mag blyven.

Word niet geagt maar des anderendaags trekt den Stadthouder met d'andere Gedeputeerden naar Dort.

pe, bittere en onverdraagelyke woorden, de stoutheid hadde van in den Raad te zeggen, *dat zy Heeren Gedeputeerden geen genoegen konden neemen, in hun antwoord aan zyn Hoogheid gegeeven, 't welk niet anders als tot uytstel diende, wy* (zeide hy) *zullen niet van hier vertrekken, voor ende al eer myn Edele Heeren van den Oudraad ronde verklaaringe aan haare Gedeputeerden hebben gegeeven, of zy wederom in de* UNIE *willen koomen, daar ze zyn uyt getreeden, ende dat de Gedeputeerden, op haar overgeleverde voorstel, eerst terhand moest worde gesteld, een net, kort, vast, schriftelyk Cathegorique ende peremtoir antwoord : Dat ook mijn Heeren van* Dordregt, *prompte ende waaragtige herstelling zoude hebben te doen,. van verbreeking van* d'UNIE, *daar ze haar, benevens d'andere Leden van* Hollandt, *die mede* d'UNIE *verbroken hadden, schuldig aan hadden gemaakt.* En waar over zy strafbaar waaren aan Lyf ende goed, als komende uyt krachte van 't drie-en-twintigste Artykel, van de gemelde UNIE, *ende volgens voorgaande Exempelen (daar van ook eenige zijn gealegueert) in cas van Contraventie van de zelve* UNIE *in haare Perzoonen en goederen gearresteerd gehouden, ende bekommerd worden, t'allen Plaatzen ende by alle Heeren, rechten ende geregten, daar men die zoude konnen bekomen.* En, by aldien zy nochmaals met uytstellen voor den dag quamen, *dat hy Heer van de* Capelle *en d'andere Gedeputeerden wel andere taal zouden moeten voeren.* Met zulke dryginge begon men, doch, de Heeren van *Dordregt* antwoorde. *Dat haar Agtbaarheden, over de voorschreve harde ende Comminatoire woorden by de voornoemde* Capelle *gedaan en uyt gesprooken, ten allerhoosten waaren ontstigt en geschandaliseert, ende daar over by alle gelegentheden haar uyterste gevoelen over zouden toonen. En, dewyl de voorschreve woorden* Injurieux *en* Calumnieux *tegens de Hoogheid en gerechtigheid,* Vryheidt, Reputatie *ende goede meining deezer* Provintie, *Steeden en Leeden van dien waaren, dat haare Achtbaarheden ter naaste vergadering van haar Ed: Groot Mog: niet ledig zouden staan, maar het zelve bekend maaken, om daar van behoorlyke ende effective reparatie te verkrygen, al het welk met een zonderlinge beweeging, Couragie ende resentiment, uyt de naam van haar Achtbaarheden, aan de Gedeputeerden, en voornaamelyk aan* Capelle *wierd gezegt.* Met dit antwoord, vertrok zyn Hoogheid naar *Gorkum*, *Schoonhoven* en *Gouda*, in welke laatste Stadt de Heeren *Ooetgens van Waveren* en *Hasselaar*, van *Amsterdam* waaren ge-

Ongehoorde taal aldaar in de Oudraad gevoerd door Capelle.

Antwoord van de Heeren van Dordregt.

Zyn Hoogheidt vertrekt wederom zonder vrugt.

ko-

komen, met verzoek, dat den Stadthouder en de vordere Gedeputeerden de moeite geliefde te ſpaaren, van haar Stadt te komen bezoeken, *dewyl ze zyn Hoogheid met zulk een gevaarlyk gevolg daar niet in zouden laaten.* Gelyk de Wethouders aldaar, als zyn Hoogheidt, wederom in den *Haag* gekomen, en ten dien einde ook naar *Edam* vertrokke zynde, hem nochmaals door de Heeren *Geelvink* en *Spiegel* deede verzoeken, *dat hy en zyne mede Gedeputeerden, en d'andere, de Stadt van* Amſterdam *niet geliefde aan te doen, maar de zelve voorby trekken, op dat de Majeſtraat der zelver Stadt niet genoodzaakt zoude werden, iets te doen, dat hem misnoegen zoude konnen geeven.* Welke gegronde reeden ganſch niet geagt zyn geworden, maar den Prins is nevens de Gedeputeerden egter in zyn onderneeming voort gevaaren, en in de Stad gekomen, alwaar hy met groote pragt wierd ingehaald, en eiſchten, dat men de Vroedſchap zoude doen vergaderen, om daar in het belang en de reedenen zyner komſt voor te dragen, het welk zyn Hoogheidt ronduyt wierd gewygerd, en des Anderendaags door Burgermeeſters en eenige Heeren uyt de Majeſtraat, aan hem, in zyn verblyfplaats ook wierd bekend gemaakt, *dat ze d'Audientie in die hoedanigheid hem niet toe konden ſtaan*, zoo dat zyn Hoogheidt, onverregter zaaken wederom voor de tweede ryze in *'s Gravenhagen* quam, klagende verſcheide ryzen in de vergadering van haar Ed: Groot Mog: over 't quaad onthaal, hem by de Regeerders dier Stadt gedaan, *als ſtrydende tegens zyn waardigheid ende agting, als ook tegens de Staaten ende Hoogheid der gemelde* Provintie, *ſtrekkende daarenboven ten hoogſte tot klyne agting en vilipendie van zyn Perzoon.* Daar nevens verzoekende van de Hooggemelde Heeren Staaten van *Hollandt*, *behoorlyke reparatie en ſatisfactie.* In dit zeggen bemerkte de Leeden, als den Prins *Amſterdam* noemde, dat hy 't zelve met een groote beweging en verheffing van ſtem deed. Daarenboven wierden veel blaauwe Boekjens in zyn voordeel uyt geſtrooid; maar *Amſterdam*, liet zulks niet onbeantwoord, en klaagde wettelyk daar over in de vergadering der Heeren Staaten van *Holland*, toonende haar Ed: Groot Mog: over des Princen bedryf haar gevoelen daar over, maakende een opſtel wegens d'ongelykheid der belaſting, die zy tegens d'andere „ *Provintien* moeſt dragen, bewyzende, dat zy in plaats

Amſterdam zend Gevolmagtigden tot Gouda om van zyn beſoek verſchoond te zyn.

Als ook tot Edam.

Komt egter in die Stad.

word gehoor in de Vroedſchap gewygerd en vertrekt ook.

Klaagd daar over in de vergadering van Hollandt.

Zyn haat tegens Amſterdam beſpeurd.

„ van fl: 58: 6: 2¼ tot honderd guldens in de gemeene aandeele der „ *Provintien*, maar fl: 42:-:- behoorde te geeven, dewyl d'andere „ scheenen zoo machtig te zyn, dat zy in de bezuyniging, daar „ *Hollandt* toe gedwongen was, niet wilden stemmen. Daar ne- „ vens verklaarende dat de bezending buyten Exempel was; dat „ zy d'afdanking en vermindering der Krygsknechten niet zonder „ daar van kennis aan d'onderlinge *Provintien* te geeven, hadde ge- „ daan, als by de voorstelle van *January*, *Maart*, *April*, *May* ende noch „ den 3 *Iuny* was, blykende, en dat zy 't zelfde, in de Maand „ *December*, 't Jaar te vooren, al aan de *Provintien* door Brie- „ ven had doen weeten. Dat by de narichting voor de *Raad van* „ *Staaten*, noch by d'Unie, of by eenige *Resolutie* van Regee- „ ring nooit konde werde getoond, dat het opperste gezag van „ aanneeming ofte afdanking van Krygsknechten aan hen was „ gegeeven. Dat het opstel van haar te groote belasting ook „ geen nieuwe noch ongehoorde toeval was, dewyl *Uytrecht* en „ andere, in 't heetste der Oorlog, haar aandeel in de uytru- „ sting der Vloote gewygerd had op te brengen, zynde egter het „ zelve in der daad een der grootste steunsels voor de Steden. Dat „ de vermindering en afdanking by *Hollandt* was geschied, na 't „ verlies van *Breda*, in de Jaare 1625; daar na 1629, 1640, 1642 „ en 1647, waar op d'andere *Provintien*, dit goed voorbeeld „ volgde. Dat men, volgens *Hollands* voorstel, zeekerlyk meer „ Volk by deeze zuyvering in dienst zoude hebben, als de „ Raadt van Staaten in haar ontwerp hadden gesteld, en dat het „ verschil nu niet was als om de 50 Compagnien, daar *Holland* „ alleen zoo veel meer als de helft in moest dragen. Dat *Vries-* „ *landt*, en d'andere daar nevens dikmaals in gebreeke van be- „ taalinge waaren gebleven, en dat zy daarenboven het belang „ van de *West-Indische* Maatschappy had laate vaaren, waar door „ een groot verlies was veroorzaakt. Zoo dat haar Ed: Groot „ Mog: besloоten, *dat in het toekomende de Steden hunner* Provintie, „ *zoodaanig een bezending in den haaren niet en zoude konnen admitteeren* „ *of toe staan.* 't Geen Hooggemelde Heeren door meenigvuldige „ brieven aan de *Provintien*, ja zelfs met alle vriendelykheid en ern- „ stige aanmaaninge by zyn Hooght. en de *Generaliteit* hadde te ken- „ ne gegeeven, ten einde, *dat den Staat, naar gelegentheid des tyds, eeniger-* „ *maaten ontlast mochte werden, en niet te min, een behoorlyk getal van Krygs-*

volk.

„ *volk aan wilden houden*, *en dat boven al de groote agting voor zyn Hoogheidt altoos zoude worden getoond*, al het welk de Raadt *Pensionaris Catz* wierd verzogt, nogmaals zyn Hoogheidt voor te dragen, en een nader middel, om te verzoeken, waar door men de verschille mochten by leggen; doch den Prins wilde van zyn voorneeme niet veranderen, en zyde dat tot bescherming der Landen ten minste seven-en twintig duyzend Man te Voet en drie duyzend Ruyters nodig waaren, en by gevolge *Hollandt* haar besluyt omtrent d'afdanking gedaan, geheel en al moest in trekke, welke voorslag by haar Ed: Groot Mog: niet wierd aan genomen, komende aldus op gemelde *Provintie*, wederom met zyn Hoogheid in vordere handeling, doch vrugteloos. Hier op stelde den Prins nevens de Raad van Staaten den 15 *July*, een verweerschrift op 't Papier, 't welk by haar Hoog Mog: wierd in geleverd, en waar over men zyn Hoogheid met veel omstandigheden bedankten, als hebbende het waare belang der Landen daar mede gehandhaafd, en de *Provintien*, tot eendragtigheid zoeken te bewegen, *verzoekende dat den Stadthouder in deezen yver geliefde voort te vaaren*, en schoon zyn Hoogheidt en de *Generaliteit* alles deeden, om *Hollandt* tot die buyten spoorigheid te brengen, lieten haar Ed: Groot Mog: aan teekenen. *Dat ze als noch daar niet in konde bewilligen.* Doch zy deeden eindelyk, om de Prins eenigermaaten te vrede te stellen, noch een voorslag die wat nader aan des Princen gedachten quam, mits alles onverminderd de voorige besluyten, in cas van geen voortgang, die in zoodanig een geval wierden verstaan te zullen blyven in haar geheel, 't welk aan al de andere *Provintien* schriftelyk wierd bekend gemaakt.

Hollandt zoekt de Prins te vrede te stellen doch is niet te verzetten.

In deeze tusschentyd wierd zyn Hoogheid met een ziekte bevangen, oordeelende de *Artzen* dat de Kindere Pokjens daar uyt zoude voort komen, doch wederom hersteld zynde, nam eindelyk 't schrikkelyk besluyt van *Amsterdam*, met alle magt naar zyn wil te dwingen, het welk op een Belegering uyt gekomen zoude hebben. De Prins daar zyn hoofd stootende, door de voorzorg van de *Hamburger* Post die hy verzuymd had op te doen houden, ende Magistraat overweegende, dat ze met het doorsteeke van Dyken wel geen nood hadden, maar dat het een Algemeen bederf voor d'Ingezeetenen zoude veroorzaaken, als ook, dat *Lyden* en *Delft*, reeds aller-

Zyn Hoogheidt word krank en werd weder gezont.

Trekt met zyn Krygsmagt om Amsterdam te overrompele.

Doch mislukt door waarschouwing van de Hamburger Post.

allerhande Oorlogs behoeftens aan den Prins zonden, besloot men egter om hem in een van zyn eischen te voldoen, bestaande, dat men, die groote Beschermheeren der AELOUDE VRYHEIDT, de Heeren Burgermeesteren *Andries* en *Cornelis Bicker*, buyten beswaaring en krenking haarer Perzoonen en goederen, hunne Stads diensten zouden ontrekken, zonder ooit wederom in de Regeering geplaatst te worden, waar mede die trouwe Borgervaders vergenoegt en wel te vreede waaren, en liever wilde van alle Staatsampten af staan, als om hun twêen het geheele Land bederven, en zoo veel arme Menschen te zien, waar voor de gemelde Heeren by een *Resolutie* van 3 *Augustus* 1650 door de Vroedschap zyn bedankt, luydende. *Dat de Raad, de Heeren Burgermeesteren* Bickers, *zeer affectueuselyk bedanken voor haare gunstige verklaaringe, ten ruste van 't gemeene best gedaan, belovende deeze gunste aan haar Ed: Persoonen, familien en nakomelingen, by alle gelegentheden van weegen 't Gemeent t'erkennen.* Waar op verscheide Gedigte wierden gemaakt, waar onder dit

Accoord met de Prins en de Stadt.

De Burgermeesters Bickers uyt alle Magistaats Ampten gezet.

Oragnie *quam aan* T'Y *voor 's Somers Sonne schyn;*
Maar al te laat om ons een * JULIUS *te zyn,*
En veel te vroeg om zig tot een * AUGUST *te maaken,*
De laagen helpen niet als Godt voor 't Volk wil waaken.

* Hy quam den 30 July voor de Stadt.

* Vertrok den 3 Augustus.

Hierenboven deed zyn Hooght. den zelven dag als hy besslooten had naar *Amsterdam* te ryden, noch een der allergrootste geweldendaaden tegens d'AELOUDE VRYHEIDT strydende, neemende ses der voornaamste Leeden van *Hollandt* gevangen, als *Iacob de Witt* van *Dordrecht*, de *Waal* en de *Ruyl* van *Haarlem*, *Ian Duyst* van *Voorhout* van *Delft*, *Kyzer* van *Hoorn* en *Stellingwerf* van *Medenblik*, doende zyn eige Meesters of ten allerminste Gezanten van de Steeden naar *Louvestyn* voeren, geevende de reeden aan haar Ed: Groot Mog: eerst mondeling, dat het in gevolge van de *Resolutie* van *Pinxter* dag was geschied, en eerst lang daar na schriftelyk met zyn eige Zegel toe gedaan. Luydende den Inhoud, *dat ze hadden gedaan tegens* d'UNIE, *en volgens het* 23 *Artykel strafbaar. Dat zyn Hoogheid goed gevonden had deeze weinige te trekken, en te stellen buyten de Regeeringe, om den heelen Staat te præserveeren: Gelyk men in tyd van Brand eenige Huyzen om ver haald daar*

Hy doet ses der voornaamste Leden van Holland gevangen weg voeren, Uyt den Haag.

de

de vlam 't naast aan is, om een geheele Stadt of Staat te salveeren. „ Maar „de geene die den Inhoudt van deeze zoo magere en alge- „meine beschuldiging bekend waaren, beleiden het werk zoo- „daanig, dat men niet geraaden vond de zelve in de verga- „ring te leezen, en noch minder om daar Copye van te „geeven, maar is goet gevonden, het zelve verzeegeld op „te sluyten, doch door de tyd is het echter in't ligt gekomen. Welke zaak die van *Amsterdam* in hun verweersehrift noemen, *een Attentaat op de Vryheidt*, *Hoogheit en Souverainiteit van haare* Provintie *directelyk strydende tegens de Wetten en de Privilegie van dezelve.* Doch haar Ed: Groot Mogende de Heeren Staaten van *Hollandt* gaan nog verder, gelyk hier agter in die nodige en Roemrugtige DEDUCTIE in den Jaare 1654. gemaakt, onder de Letter W is te zien, voornamentlyk in 't 2de Deel, Cap. 1, 2, 3, 4, 5, en 6, daar niet duyster, maar klaar in staat, „ dat men het „ Capitain Admiraal Generaalschap, nooit moet aan ymand voor „ zyn leven lang geeven, waar door meenig voorbeeld van on „ derdrukking van andere Republycque worden aangetoond. „ Dat men zulks in 't overrompelen van *Amsterdam* heeft gezien, „ door een be-eedigd Minister en natuurlyk Onderdaan van den „ Staat ondernoomen. Dat geen Républycq d'AELOUDE VRYHEIDT heeft konnen behouden by de Stadhouderlyke Regeering, „ maar dat zy altoos zyn vervallen tot een Monarchale Regeering „ en uyterste slaverny. Dat het afzette van de Heeren *Bickers* was een „ waare dwingelandy, en dat het toen de regte tyd was voor de „ Liefhebbers van de Vryheldt, om op 't Tooneel te komen, en „ met lyf en ziel jegens zoodaanige Usurpatien t'opposeren. Dat „ de Nederlanden meest door die Hoofden in oneenigheidt zyn „ gebragt, en datze als Princen zynde, hun byzonder belang „ hadden, strydende tegens den Staat en 't gemeene Best, daar by „ aantoonende veel onchristelyke bloedstortingen daar uyt ont- „ staan. Dat wanneer de noot dwingt en men al tot het verkiezen „ van een hoofd mogt komen, dat het vooral gering crediet „ moet hebben, om 't gewigt van de wettige Regeering niet te „ balanceeren. Dat de Staaten Generaal geen Jurisdictie in de „ *Provintien* hebben, en maar Gezanten en Gevolmagtigden zyn. „ Dat de Staaten van *Hollandt*, veel beeter de *Provintie* kon- „ nen regeeren, als ymand die daar van buiten in komt,

Aitzema Herst: Leeuw p: 16.

Is stryden de tegen de Wetten en Vryheid.

Wat haar Ed: Groot Mog: van 't geweld der Stadhouders zeggen.

zyn-

„ zynde door Alliantien, en huwelyken zoo van Regenten als In-
„ boorlingen, door Gemeenſchappen, Compagnien, Confreryen,
„ enz. aan d'andere gehegt, dat het onmogelyk, zonder ex-
„ ceſſive violentie, die buyten de hoofden niet valt, van een zyn
„ te ſcheuren, maar alles door de continuele vergadering van
„ hunne Gezanten of Gemagtigden die Staaten Generaal wor-
„ den genoemt, welke van Oorlog en Vreede handelen, in ruſt
„ konnen doen houden. Dat de drie Princen, van *Hollandt* en
„ *Weſt-Vrieſlandt*, alleen twee honderd tonnen ſchats hebben ge-
„ nooten, en noch vry zyn geweeſt van 's Lands Impoſten en
„ Schattingen. Dat niemant door geboorte in een Vrye Regee-
„ ring, daar de hooge Ampten op de waardigſte moeten vallen,
„ regt krygt tot eenige Waardigheden. Wat dankbaarheidt het
„ Huis van *Oragnien* aan den Staat, en den Staat aan 't Huys van *Ora-*
„ *gnien* ſchuldig is, als ook wat dankbaarheidt alle de *Provintien*
„ aan H*ollandt* ende *Zeeland*, en voornamentlyk aan die van H*ol-*
„ *landt* ſchuldig zyn, en waarom ze zedert *Willem d'Eerſte* een
„ hoofd hebben moeten verkiezen. Dat het Huy s van *Oragnien*
„ zyn welvaaren buyten de Staaten van H*ollandt* zoude hebben ver-
„ looren. Dat hooggemelde Heeren aan de nalatige *Provintien*, die
„ 't meeſt de tong roerden, veel millioenen guldens hadden ver-
„ ſchooten, daar zy veel meer als de helft van al die ſchrikkelyke
„ Laſten nog by hebben moeten opbrengen. Dat ze nooit van hun
„ verſchot het vyfde part wederom hebben gekregen. En dat haar
„ Ed: Groot Mog: de Heeren Staaten van *Hollandt* ende *Weſt-Vries-*
„ *landt*, eindelyk beſlooten, om by hun meening te blyven van
„ nooit een STADHOUDER of *Capitain Admiraal Generaal* te verkie-
„ zen, ten koſte van hun leven. Al het welk zoo kragtig en om-
ſtandig d'ondienſt des Stadhouders vertoond, als ooit op 't Papier
is geſteldt, en een der noodigſte en uitſteekenſte ſtukken is, die
myns weetens ooit in 't ligt is gebragt. Niet tegenſtaande
al d'onwettigheidt en verkragting van deeze Stadhouder bedre-
ven, is hy niet te min voor den yver, die hy, zoo in 't gevangen
neemen, als in 't overrompelen van *Amſterdam*, door de *Provintie*
van *Zeelandt*, *Vrieslandt* en *Groeningen*, wel hartelyk bedankt en ge-
preezen, met verzoek dat zyn Hoogheidt daar in geliefde te
volharden. Zoo wiſt men dien Jongen Vorſt honing om de mond
te ſmeeren, niet denkende dat het geen *Hollandt* nu geſchiedt
was,

Zeeland, Vrieſland en Groningen bedanken zyn Hoogheidt voor die gemelde daaden.

was, haar ook konde wedervaren. Van de andere kant toonden de Steeden aan, dat de gevangenen van Staat niets hadden gedaan, als met believen van hunne Principaalen, daar ze zelfs over waaren bedankt; verleenende hen, ten dien einde, een *Acte* van ontlasting, Vrywaaring en *Justificatie*. Op deze gesteldheidt van zaaken wierd door haar Hoog Mog: voorgeslagen om een Biddag te houden, 't welk *Hollandt* afsloeg, om dat haar Ed: Groot Mog: geen reden zouden geven van uyt te strooyen, als of ze stilswygens 's Stadthouders bedryven toestonden, en goed keurden, als ook om de oproerige Lasteraars geen lossen teugel te geeven, tot nadeel van de Regeering.

Daar en tegens zyn de gevangens van hunne Principalen bedankt.

Hollandt slaat de Biddag af die haar Hoog Mog: in willen stellen.

Ter zelver tyd trok den Prins naar de *Veluwe*, om het oog op de *Gelderschen* Land dag te houden, onder voorgeven dat zyn Hoogheidt op de Jagt zoude gaan, maar hy wilde zich tot *Premier Noble* doen aan neemen, als bezittende 't Huys te *Dieren*. Ondertusschen wierden in *Hollandt*, en voornamelyk in *Amsterdam*, welke Stadt, met groote reede, het gevoeligste wel was, en zich dagelyks tegen een tweede aanval versterkten, veel blaauwe Boekjens en schempschriften op den Prins uyt gestrooid, waar onder een, den *ontstelden Amsterdammer* genaamd, waar in hy als een wreed Tyran wierd gescholden, en gezegt grouwzaamer geleefd te hebben als den *Hertog* van *Alba*, dewyl de laasten zyn Meesters beveelen maar had uyt gevoerd, en zoodanige in hegtenis deed zetten, die in Eedt des Konings waaren geweest, maar dat zyn Hoogheidt zulks zyn wettige *Souverainen* en Meesters had gedaan, en noch zonder last. Dat de Prins in 't zin hadde de Banck en al de ryke Comtoiren van gereede pennigen t'ontblooten, om met dat geldt zyn Gemaalins Broeder, den Koning van *Schotlandt*, te helpen, als ook de Vreede met *Spagnien* te breeken, en *Antwerpen* te verrassen, daar hy, zoo wel als zyn Vader, groote genegentheid toe had. Daarenboven wierden ook eenige Latynse versen gemaakt, waar onder een luydende, *Auriacum Inter, & Austriacum discrimina quæris? non satis est tutum talia dicere est*: Dat is te zeggen, wilt gy weeten wat onderscheid dat 'er is tusschen 't Huys van *Oragnie* en *Oostenryk*? 't is al te gevaarlyk om te zeggen. De Prins had in 't Jagen slegt en vogtig weêr aan getroffen, zoo dat hy de Koorts kreeg, komende met de zelve den negen-en-twintigsten *October* in den *Haag*, en zyn ziekte uyt draaijende op de Kinde-

Schempschriften uyt gestrooid.

Aytzema 3 Deel 30 Boek fo. 456.

De Prins krygt de Pokjens.

Dood des Stadthouders Willem de II.

re Pokjens, gaf dien Doorluchtigen Vorst, in 't bloeijenst van zyn leeven, op den 6 *November*, de Geest, *in het Jaar* 1650: den Predikant *Sterremont* schreef, *van de voorspook van de val deezer Landen, na dat d'ondankbaarheid dezer tyden, en de lasterlyke smaatheid veeler Menschen eertyds lang zyne Ziel doorsneeden hadden.* Hy was Gebooren den 25 *May* in de Jaare 1626, en by gevolge 24 Jaaren en 6 Maanden oud, laatende geen Kinderen na, maar wel een bevrugte Weduwe, die acht dagen daar na, dien kloekmoedigen en Staatkundigen Prins *Willem* de laatste Stadthouder, naderhand Koning van Groot *Brittanien*, ter waereld bracht, waar mede die droefheid een weinig wierd verzet. Op deeze dood wierden verscheide gedigten gemaakt, onder andere volgende

Op de Dood van Prins Willem de II.

De Faam *komt* Willems *dood door alle steên ontvouwen,*
Zoo raakt de Vryheidt *los, eer 't ymand had betrouwd;*
Is Willem, *roept men, Dood? zoo is hy voor* Nassouwen
Te jong gestorven; maar voor Holland *veel te oud:*
Neen! op zyn regte Tyd, *wy hebben gunst genooten;*
Want hy ontsloot ons 't oog eer 't zyne was geslooten.

Op den zelven.

* Zyn Vader Frederik Hendrik was tot Delf Gebooren.

Bedelf ô Delf *dien* Delv'naars Zoon *,
Die opgehitst, *of door* zig zelven,
's Lands Vryheidts vry gevogte Kroon,
Losmoedig poogden t'onverdelven.
Dit 's vyl'ger praal, *dan of hy quans*
Zeeg'praalen over Amsterdam.

De verslagentheid was egter nog niet heel en al verdweene, want veel van zyne gunstelingen zag men in Kerken en openbaare plaatzen de traanen langs de wangen biggele, en met de hoofden naar d'aard duyken, praatende onophoudelyk van 't ongelyk, dat *Holland*, aan zulk een Vorst, had gedaan, die in wysheid, beleeftheid, voorzigtigheid en kloekmoedigheid, alle zyne hoogberoemde Voorouders voor by streefden, waar door het Land t'eeniger tyden gestraft moest worden, roepende eenige Predikanten zoo haast hy gesturve was, met traanen in 't gezigt op den Stoel uyt, „ *O! wee ons ende ons* „ *Lieve Vaderlandt, zoo haar Koninglyke Hoogheidt niet van een Zoon verlost,*

Wat de Prinsgezinde Predikanten zeggen.

„ *die uyt een verdorden Oragnieboom uyt schietende, huyden of Morgen ge-*
„ *lukkig groeijen, ende met zyne bloeijende telgen, alle d'Onderzaaten*
„ *deezer gewesten, tegens de* Spaansche *hitte en allerhande onweer be-*
„ *schutte, en naar 't voorbeeld zyner Voorouderen bescherme mochte.* Andere
„ Predikten, riepen dat den Staat was Onthoofd, *dat 'er geen Ko-*
„ *ning in Israël was*; dat de Staat in twist, *Confusie* ende in duygen
„ zoude vallen; dat d'Unie, door die dood, op een stroobreed
„ na gebrooken was. Ja *Max. Teling* pryst, in d'opdragt van
„ een Boek, ten hoogste die geweldedaaden aan *Amsterdam*, en
„ de ses gevangens gedaan, verdraaijende verscheide Schriftuur-
„ plaatzen, om die daar op toe te voegen. De Geestelyke Vry-
„ heidsgezinden, als verheugd zynde, over dit afsterven, voor-
„ zyden in hunne Predikatien, zyn dood als een Goddelyke
„ straf: Die ze het Volk verbeelden door een gelykenis van
„ *Lucifers* val, veroorzaakt, door zyn hoogmoedigheid, als ook
„ by de verdigtzels van *Icarus* en *Phaëton*. Tot *Amsterdam*, daar
„ de tyding des Anderendaags vroeg was gekomen, wierden
„ mildaadige Aelmoessen gegeeven. Onder andere stak ymand
„ een groot stuk goudt, van goede waarden, ter Kerk in 't
„ zakje, gewenteld in een Papier, daar ze hunne vreugd in te
„ kenne gaven. Daarenboven deeden eenige gedenkpenningen
„ slaan, staande op d'eene zyde een Zon die uyt de Zee op quam,
„ en op d'Oever een hollend Paard dat op de Stadt van *Amster-*
„ *dam* af quam, met deeze woorden, uyt *Virgilius* getrokken.
„ *Crimine ab uno disce omnes*, dat is te zeggen, uyt een schelmstuk
„ kent men ze alle: aan d'andere zyde stond *Phaëton* die
„ door zyn stoutheid en vermeetelheid met de Blixem wierd
„ geslagen, met dit halve vers uyt *Ovidius*. *Magnis excidit*
ausis, dat is, door groote onderneemingen is hy gevallen. Dee-
„ zen Prins, (zyden de Staatkundigen) hoe verstandig, Edel-
„ moedig, schoon en hoe kunstryk hy ook was, heeft geen minder
„ misslaage begaan, als d'andere *Stadthouders*. Zyn ooit open-
„ baarder blyken van een Vorst getoond geweest, om de Volke-
„ ren t'ondrukken, en zelfs tot de *Souverainiteit* te geraaken, als
„ nu. Hebben wy niet Zonneklaar gezien, dat deezen Prins
„ door 't opstooken zyner *Fransche* vlyers, daar hy dagelyks als
„ een opgaande Zon van wierd aangebeden, in zyn jonge Jaa-
„ ren de Opperheerschappy zocht, daar zyn Oom, en Vader
„ in haar ouderdom niet toe konden geraaken. Hoe heeft hy

Wat de Vryheidsgezinden uyt strooijen.

„ zyn Heerszugt en opgeblazentheid, voornamentlyk in de
„ tweelaasten bedryven, niet te kennen gegeeven! zal men de
„ machtigste *Provintie*, die byna alle lasten op brengt, met zulk
„ een geweld onderdrukken, en in de zelve de voornaamste
„ Stadt met Krygsvolk overvallen, om onbepaald te Regeeren?
„ Is dit niet het zelfde, dat *Julius Cæsar* heeft gedaan, welke,
„ als hy tien Jaaren het Leger der *Romeinen*, in *Vrankryk* en
„ elders onder zyn beleid hadde, en zich door die langduurig-
„ heid bemind gemaakt hebbende, van de *Roomeinsche* Raad aan
„ gesehreve wierd, om zyn Ampt neder te leggen, en 't
„ Volk af te danken, 't geen hy onder voorwendsel, dat
„ zich *Pompejus* eerst mede van zyn Volk moest ontslaan, niet
„ wilde doen, maar in 't volle bestier bleef, en naderhand
„ zyne zaaken tegen *Pompejus* te boven gekomen zynde, zich de
„ geheele *Romynsche Republycq* heeft onderhoorig gemaakt, en de
„ volkome *Souverainiteit* bekomen? men doet hem niet te kort,
„ by den Grooten *Alexander* te vergelyken, die in de Stadt *Gor-*
„ *dium* komende, daar den Koning *Midas* zyn Hof had gehou-
„ den, in de Tempel van *Iupiter* trad, alwaar hy een Wagen
„ vond staan, in de welke *Gordius*, de Vader van *Midas*, gevoerd
„ plagt te werden, aan welke een touw was gehegt, met ver-
„ scheide en meenigvuldige knoopen, dewelke scheenen
„ onmogelyk ontward te konnen worden, en hem aange-
„ bracht zynde, hoe het *Orakel* voorzegt had, dat de geen die
„ deeze knoopen konde los maaken, het geheel gebied van *Asie*
„ zoude verkrygen. Zoo haast hy, aan gemoedigt door Heers-
„ zugt, daar eenige tyd mede door gebragt hebbende, en hem dit
„ eindelyk verveelende, trok hy zyn Swaard uyt de scheede, en
„ hakte aldus de knoopen van malkander, zeggende, *'t is doch*
„ *even veel hoedanig zy ontward worden.* Het grootste quaad dat men
„ in een *Republycq* kan doen, is iemand voor al zyn leeven tot
„ *Stadthouder* of *Capitain Admiraal Generaal* aan te stellen, waar door
„ zy zoo veel macht aan zich trekken, dat den Staat hen niet als
„ met het uyterste gevaar de *Souverainiteit* kan beletten; dit
„ is de waare reede, dat al d'oude *Republycquen* in *Griekenland* on-
„ der slaverny zyn gebracht; vorders, zyden ze, hoe kan den
„ *Stadthouder* wreeder doen, als zyn Meesters gevangen te nee-
„ men? van wie hy een beëedigd Minister en Onderdaan was.

Men

,, Men roept van zyn Staatkunde, maar hier heeft hy het tegen-
,, deel getoond, dewyl, als 'er iets van 't gemeen tegens hem is uyt-
,, gestrooid moest hy de hoofden daar geen ongelyk om aan doen.
,, Wy leeren dat men de losse woorden niet licht moet straffen,
,, maar liever de tong betoomen, en lichte misdaaden best door
,, de vingers zien, op dat ze, door te veel straffen, niet aangemoe-
,, digd, noch getergd worden, byzonder daar de Heerschappy
,, noch versch is, want in 't bezit van een nieuw Ryk moet men
,, veel verdragen, en 't Volk, haar niet konnende dadelyk wree-
,, ken, willen haar *Vryheidt* met de tong oeffenen, en, dewyl 't
,, van natuur klapachtig is, zoo meinen ze ook, dat met haar wel
,, gehandeld word, als ze de mond maar naar haar lust mogen roe-
,, ren, gelyk als men in een Vryen Staat een vry gemoed en ton-
,, ge behouden. Hier neevens is ook bekend, dat de grootste
,, weetenschap van Heerschappy is nyd en laster te konnen ver-
,, dragen, en 't Volk somtyds onbillyke dingen toe laaten, om
,, door recht en onrecht d'Eendragt te behouden. Doch een
,, Vorst moet het zoo toe laaten, dat hy 't niet uyt vrees schynd
,, gedaan te hebben, maar uyt zyn eige wil, om voor te komen,
,, dat de Burgers in geen ellendige staat vervallen, want dat by
,, Muytery in gesteld word, kan op andere tyden beswaarlyk
,, veranderd worden, en gelyk een Ruyter den toom niet altyd
,, op een en de zelfde wyze gebruykt, en de spooren geeft, maar
,, dikmaals los laat, en als met vlyen en soetelyk handelen, ook
,, een onhandig en straf Paard aan alle zyden omleid, zoo doen ins-
,, gelyks alle voorzichtige Mannen in de Regeering, lyden-
,, de 't Volk met zoetigheid, haar een losse toom in de mond leg-
,, gende, op dat ze de Heerschappy niet tevens van haar wer-
,, pen, als men ze met geweldiger hand te rug trekt. Want een
,, uyterlyk matig gelaat van beleeftheid, vermag veel om 't Volk
,, te verzagten, en men moet hen alzoo eenige ydele voor-
,, deele toe geeven, om grooter te bekomen: *hoe konde die Hoog-*
,, *heidt de Heeren Staaten van* Hollandt, *van die machtige en ge-*
,, *releveerde* Provintie, *over de geheele Waereld zoo vermaard, zelfs*
,, *by Vyanden zoo wel als by Vrienden, meerder verneederen en vertrap-*
,, *pen, dewyl haare preëminentien ver boven die van haaren Gebooren*
,, Vasal *waaren, die tot eer reekend, en zelfs in zyne tituls steld haaren*
,, *dienaar te zyn.* 't Is waar, zyn Hoogheid zegt, dat hy zulks

Seneca. *Liv: Lib: 2.* *Aytzema 3 Deel 34 Boek fo. 145.*

,, met kennis van de Staaten Generaal heeft gedaan, maar wat *Ju-*
,, *risdictie* hebben de Staaten Generaal, doch in de *Provintie* van
,, *Holland*? Ganſch geen, want yder *Provintie* heeft haar volke-
,, me *Souverainiteit*, by gevolg zyner geen tweederhande Opper-
,, ſte maehten in een land. In het tegendeel, zoo ymand iets
,, zoude willen begrypen, met het plegen van *Jurisdictioneel*, *die*
,, *zoude niet alleen voor een Uſurpateur te houden*, *en naar regten*, *als een*
,, *Crimineel ſtrafbaar zyn*, maar zoo hy zulks quam t'onderſtaan, tegens
,, iemant die boven het *Ius territorii*, het regt van *Souverainiteit* heeft;
,, *zoude hy naar der zelver regten*, *veroordeeld moeten werden*, *als ſchul-*
,, *dig aan gequetſte Hoogheidt*. Want het geen 't hoogſt is, kan niet
,, als een enkel zyn. *Iurisdictien*, moet men alzoo min *Confun-*
,, *deere*, als men de paalſteenen die ons van onze Vooroude-
,, ren geſteld zyn, vermag te verzetten. Ook mag niemand,
,, volgens 't ſpreekwoord, zyn Zeiſſen in een ander mans Koo-
,, ren ſlaan. Al het welk haar Hoog Mog: onbeſwaard zyn zelfs
,, te bekennen, als ook, dat in 't *Reguard* van zoodanige *Iurisdictione-*
,, *le* bedryven te willen pleegen, zy in *Hollandt* ofte andere *Provintien*,
,, die zelfs in de haaren *Souverain* zyn ganſch geen plaats hebben, de-
,, wyl wel Gemelde haar Hoog Mog: voor geen andere gehouden
,, worden, als voor purelyke partikuliere Perzoonen. Eenige zeg-
,, gen, dat de ſes gevangen Heeren als wederſpannigen zyn aan ge-
,, taſt? dat is mis, ook nooit bewezen. Daarenboven konde
,, zelfs van alle oude tyden af, den Staat, des *Graafs* Rebelle nooit
,, zyn, volgens der zelver onbepaalde geſteldheid, maar wel den
,, *Graaf* aan den Staat, om dat aan den Staat altoos de grootſte
,, zelfſtandigheid van de hooſte macht is geweeſt, laat ſtaan zyn
,, Stadthouder, die ganſch geen maeht hadden. Nooit hebben
,, de *Graaven* zonder de Edelen en Steden het vermogen gehad
,, om iets te doen, dewyl ze geen middelen waaren hebbende,
,, als het inkomen van de Domeinen, tot vervalling van de
,, koſten haarer Hofhouding en betalinge van de Officiers,
,, welke middelen kennelyk hun by de Ridderſchap en Edelen
,, zyn gegeeven, ten deeze vervallen, en over zulks ze daar door
,, tot Koningen zonder Koningryk of *Graaven* zonder *Graaf-*
,, *ſchap* waaren gemaakt, en die meer met aanzien van ten beſten
,, te raaden, dan met maeht van gebieden Regeerden, volgens
,, hunne Eed, daar by belovende, *dat ze hunne goede luyden en On-*
der-

Grasw. Opperſte magt 3 Deel p: 720 en 721.

„ *derzaaten, zullen en doen handelen, in alle zaaken met Vonnisse en Rechten, naar Regten van de Steden en Banken, daar dat behoord en schuldig zal zyn te geschieden.* * Hierenboven waaren veele „ Prinsgezinden die zeide, dat men dit gevangen neemen, zoo „ hoog trok, als of 't aan de *Souverainen* zelfs was geschied, „ daar deeze niet meer als Gevolmagtigden of Gezanten moe- „ sten werden geoordeeld. Daar de Staatkundige wederom op „ antwoorden, schoon men 't zoo geliefde te neemen, dat „ een Gezant zyn *Souverains* plaats verbeelden, en aldaar men hen „ in beledigd, dat het zyn meester word gedaan. Ja, zoo wie een „ Gezant, zelfs van Vyanden, komt te mishandelen, doet te- „ gen 't algemeine Volkeren regt; alwaar 't dat by den Staat, daar „ den Gezant zyn verblyf heeft, geduurende 't zelfde verblyf, „ den Oorlog wierd aan gezegt, zo moest men hem egter vry en „ onbekommerd laaten; immers by de *Romeinen* was al een Wet, dat „ de geen die hem door smaat, hoon, of eenige onwaardigheid, „ door geweld of ongelyk verkorte, wierden geoordeeld schul- „ dig te zyn, zoo wel als openbaare geweldenaars, die „ zich aan de misdaad van gequetste Hoogheidt had vergrepen, „ ja zelfs van *Sacrelegie*, dewyl die zoo wel tegens de Goddelyke, „ als tegens de Waereldlyke Overigheid hadde gezondigd, waar „ over de zoodaanige ook naderhand met de Kerkelyke ban wier- „ den vervolgd; neemende de zaak zoo hoog als of zy de „ *Statuas* of Eerbeelden van de *Souverainen* zelfs hadden verbroo- „ ken. Men zal eens zien (voeren ze voort) hoe die Moord van „ den Gezant *Doorestaus*, en 't weigeren van *Audientie*, by haar „ Hoog Mog: gedaan, ons opbreeken zal. Zoo dat den Staat „ eindelyk door de schielyke dood van deezen *Stadthouder*, mira- „ culeuselyk gereed zynde, wy onophoudelyk zullen bidden, „ dat Godt den Heer haar Ed: Groot Mog: dagelyks in hunne „ goede en heilzaame gedagten gelieve te versterken, om nu „ noch nimmer de magt aan een Mensch alleen voor hun lee- „ ven in handen te geeven, en hunne Roemrugtige Meester- „ schap niet aan een *Stadthouder* of *Capitain Admiraal Generaal* over „ te geeven, tot het uyterste nadeel der goede Ingezetenen en „ stremming der Zeevaard en bloeijende Koophandel, die ons „ zekerlyk voor oogen is staande, enz:

* Ziet vorders het groot Privilegie van Vrouw Maria hier agter onder Letter B.

VIERDE HOOFDSTUK

HOLLANDT *geniet d'*AELOUDE VRYHEIDT *wederom door de dood des* STADTHOUDERS *Prins* WILLEM *de II. waar door 't de Magtigste Republyk van de geheele waereld word.*

De Gevangenen van Staat ontslagen, worden na de dood van de Stadhouder in hunne voorige Ampten herstelt.

DEn doorluchtigen Prins *Willem de II.* gestorven zynde, juygten geheel *Hollandt* niet zoo veel om de dood van deezen Vorst, uyt een der aanzienlyste en oudste Huyzen van heel *Europa* gesprooten, en wiens Vooroudersyder om 't grootst hunne heldenaard hebben getoond, als wel om d'AELOUDE VRYHEIDT, die d'Ingezetenen in zoo veel Eeuwen niet volmaakt hadden konnen bespiegelen, dewyl de Landen in 700 Jaar altoos door de Capitains Generaal in geduurige scheuringe waren gehouden. De onderdrukte Staatsgevangenen, kort voor zyn afsterven ontslagen zynde uyt hunne *Loevestynse* hegtenis, wierden aanstonds weder in hunne voorige Waardigheden geplaatst, en in alle Steeden met meer agting aangezien, als ooit te vooren, dewyl men hen, niet tegenstaande die groote tegenspoed, onwrikbaar op hunne hylzaame besluyten had zien blyven staan.

Groote zorg der Ed: Groot Mog: om 's Volks belangens te bevorderen.

Haar Ed: Groot Mog: bezorgde op 't spoedigst dat hunne Inwoonders het genot der *Vryheidt* proefden, met de vervalle Sterktens te vernieuwen, de vreemde, onnutte, verminkte oude Krygsknegten af te danken; stellende in hunne plaats jonge en frisse Inboorlingen; doende een welgeschikte Lyst der zelve maaken, om de Mortepayen, die te vooren in meer getal waren als die in der daad dienst deeden, in de Compagnien voor te komen; besteedende het geld dat men gewoon was tot een Wedde aan de Stadhouders te geeven, om de rente van hunne agterstallen te betalen; en stelden alle nodige middelen in 't werk om de Zeevaart te zuyveren, waar door den Koopman, in alle vyligheidt zyne Goederen wederom uyt konde zenden en t'huys krygen, als zynde de zenuw van 't Land. Want het grootste goet datde Vryheidt geeft, is, dat men met een ongedwongen gemoed de kost kan winnen, 't welk de Hovelingen dus lang door nayver hadden belet.

In 't afdanken en verbeeteren der Militie,

Als ook in de Zeevaart en Koophandel.

Men

Men verzogt, in de beginne van de Jaare 1651 aan de *Provintien*, dat zy Gevolmagtigden in '*sGravenhage* geliefden te zende, om Eendragtelyk te vergaderen, en 't nodige, tot 's Lands welvaard en herstelling strekkende te beramen; daar de Gereformeerde Godsdienst, als zynde een hoofdzaak, op een vaste voet wierd gezet, gelyk die in de Synode van *Dort* was bevestigd, en een Amnestie wegens 't gebeurde verleende. Dit was die berugte en heilzaame byeenkomst, daar de Bondgenooten een naader Unie maakten, waar mede Hoog gemelde Heeren tot in de Maand *Augusty* bezig waren, en bekend onder de naam van de Groote Vergadering, welkers Verhandeling by veele Schryvers omstandig te zien is. Doch al deze zorg wierd haast ontrust door 't quaad, dat van des Stadhouders tyd, die de stemme ter Generaliteit altoos op zyn zyde had, nog over was gebleven, 't welk *Hollandt* genoegzaam voorzien en gezogt had te beletten, waar door die kostelyke doch korte *Engelschen* Oorlog, door 't Parlement tegens haar Hoog Mog: wierd verklaard, waar van wy d'oorzaak genoegzaam in 't voorgaande Hoofdstuk hebben aangeroerd. Daarenboven waren eenige Predikanten, zynde by des Stadthouders leeven gewoon naar zyn belang te Preeken, als afhangelyk van zyn Hoogheidt, tegens de nutte uitwerkinge der Heeren Staaten van *Holland* aandringende, waar onder voornamelyk den Gunsteling van zyn Hoogheid Hoog loffel. gedagtenis, den Heer *Sterremont*, die verscheide buytenspoorigheden op de Stoel deed, met aanstootelyke en schandelyke gelykenisse voor te brengen, strekkende tot nadeel van de gemaakte Vrede, en 't maaken der beslooten *Tractaten*; daar nevens de Regeering van ondankbaarheidt beschuldigdende aan het Huys van *Nassauw*, en veel meer andere verfoeyelykheden, bequaam om Stad tegens Stad, en Bondgenoot tegen Bondgenoot op te ruyen. Zo dat haar Ed: Groot Mogende, vermoeyd zynde van zulke langduurige onlusten, hem beteugelden, en zyn vorder Prediken verbooden: doch is daar na, door zyn gesmeek, en de goethartigheid van hooggemelde Heeren, nog wederom in genade aangenomen, mits belovende te zullen doen, dat tot rust en Vreede zoude strekken.

De Groote Vergadering van den Jaare 1651 in den Haag.

Stellen een vaste voet op de Gods dienst.

Oorlog met Engeland by 't Stadhouderschap nog overgebleven.

Haar Ed: Gr: Mog: beteugelen d'oproerige Predikanten.

Sterremont afgezet.

Krygt vergiffenis door lang bidden.

Eenige tyd daar na was men in de Vrye Staatsregeering van *Hollandt* ten uyterste verlegen door de dood van de Heer Adriaan *Paauw*, Heer van *Heemstede*, Raad-Pensionaris der gemelde *Provintie*

1653.

De Raad Pensionaris Paauw dood.

*) Gevaar van 't Raad Pensionaris'chap van Hollandt.

vintie, die dat gewigtig doch gevaarlyk Ampt maar korten tyd bekleed had, daar d'eerste, dien grooten Voorstander der *Vryheidt*, de Heer *Paulus Buys*, gevangen is geweest en schrikkelyke vervolging om uyt gestaan had, ten tyde van *Lycester*: Daar dien trouwen Vader des Vaderlands, de Heer *Johan van Oldenbarneveld*, het gryze hoofd op een Schavot voor moest laaten; daar den Staatkundigen Heer *Cats*, 't af leggende, in de vergadering op zyn knien vallende, Godt met traanen in de oogen van blydschap bedankten, dat hy daar zonder ongemak was afgekomen, en daar den laatsten, den gemelde Heer *Paauw*, de valsche laster van mede in 't graf had gedragen. Dus lieten haar Ed: Groot Mog: 't oog op eenige weinige gaan, dewyl 't Land meer als ooit in die verwarde tyden en Oorlog, een wakker Stuurman aan 't roer nodig had, en stelden dien Doorlugtigen yveraar voor d'AELOUDE VRYHEIDT, de Heer en Mr. JOHAN DE WITT, in zyn plaats, die, naar negentien Jaaren, noch 't allerbitterste lot van alle te beurt viel. Zoo haast was deezen onomzettelyken bezorger voor 's Lands welvaard niet in staat, of de waare VRYHEIDT begost aanstonds voor den dag te komen, en 't Land, zoo lang aan 't dorren, geraakten eindelyk aan 't bloeijen.

Johan de Witt Raad Pensionaris.

Maakt Vreede voor den Staat met Engelandt

Zyn onophoudelyke zorge en groote Staatkunde bracht te weeg, dat men een Vreede met *Engelandt* maakten, daar den gevlugte Koning *Carel* en d'andere Vrienden van den drie Jaarigen Prins ten eerste tusschen quamen, en stelde voor, dat men zonder zyn Hoogheid te bevorderen en 't vernietige der *Parlementen*, zulks niet behoorden t'onderneemen; *Zeelandt* daar onder woelende, eischte zyn Hoogheidt, hoe jong, tot *Capitain Admiraal Generaal*, 't welk by hen al over Jaar en dag op gesteld was, en daar zo veel Jaaren, in de *Provintien*, een grote opschudding door geraakten. Den Oorlog wierd egter niet af gedaan of *Cromwel*, die eerst *Protector* was geworden, en die de *Republycq* van *Engelandt* met die van *Hollandt*, zocht in een trekken, eischten, dat de Vereenigde *Provintien*, zoude beloven, Prins *Willem* de derden buyten alle Staats en Krygsbewind te houden, om dat zyn Grootvader zoo Tyrannig om 't leeven gebracht zynde, hy met 'er tyd geen wraak over het gestorte bloed mocht neemen; als ook, dat het waare belang van *Engelandt* was strekkende, van zyn Hoogheidt zoo klyn te maaken, als eenigzints mooglyk was, om dit

Zeelandt eischt den jonge Prins tot Capitain Admiraal Generaal.

dit gevaar voor te komen. Deeze voorslag van *Cromwel* wierd eindelyk, doch niet zonder groote tegenspraak, toegestaan, waar door die berugte *Acte* van *Seclusie* in 't licht quam, hier agter onder de Letter X te zien: werdende zyn Hoogheidt en alle dessels nakomelingen, als spruytende uyt de Huyze van *Stuart*, buyten 't bewind van alle hooge Ampten gesteld en voor altoos uytgesloten. De Vreede getroffen zynde, en de handen nu vry hebbende met de Buytenlandsche magten, bezorgde den Raad *Pensionaris* DE WITT, met alle omzigtigheid, eenige nieuwe schattingen. D'eerste was, dat hy een twee honderste penning op de *Collaterale Successie* in *Hollandt* voerden. Daar op volgde, dat Roemrugtige en kortdaat besluyt van haar Ed: Groot Mog: tegens de STADTHOUDERS en *Capitains Admiraals Generaals* genoomen, waar in d'onnuttigheid der zelve klaar word aan getoond, als ook, hoe ons Land is onderdrukt geworden: hoe andere Vrye Staaten gebloeid hebben, buyten de zelve enz: om welkers uyterste nuttigheid, als zynde 't voornaamste werktuyg om d'AELOUDE VRYHEIDT te behouden, hoe omstandig ook, ik hier agter, onder Letter W heb by doen drukken, 't welk tegens alle Lief hebbers der slaverny en eenhoofdige Regeering tot een stark schild kan dienen, dewyl het alle d'eige en waaragtige woorden van Hooggemelde Heeren de Staaten van *Holland* zyn. Kort daar na bracht den meergelde Raad *Pensionaris* een der allerheilzaamste middelen voor deeze Vryen Staat te weeg, door het verminderen der Renten van 5 op 4 ten honderd, laatende yder in zyn vrye keur om de hoofdsommen voor die prys af te lossen, of op 't Land te laaten, waar by zyn Edt. aan toonde, dat *Hollandt*, voor de Jaare 1700 van de veertien honderd tonnen schats en honderd en dertig aan loopende schulden, ten tyde der *Stadthouders* ten agteren geraakt, zoude bevryd en op een gelyken bodem zyn: ook quam een gewenschte tyding uyt Zee, dat den weergalozen dappere *Vice-Admiraal de Ruyter*, in twee Maanden 18 *Turksche* Roovers had genoomen of vernield, en over de 600 Christenen slaaven verlost. Dit waaren de regte vrugten van *Hollands* AELOUDE VRYHEIDT BUYTEN 't STADTHOUDERSCHAP. Dit die verquikkingen, voor zoo veele Zieltogende Inwoonders, door 't genot van een Burger Regeering verkregen, waar van *Cicero*, een *Hyden* zelfs, getuigd, laatende de Ziel van *Scipio Africanus*,

Acte van Seclusie.

1654.

Johan de Witt legt met kennis van haar Ed: Groot Mog: een 200ste penning op de Collaterale Successie.

De berugte Deductie van haar Ed: Groot Mog: gemaakt.

Johan de Witt vermindert de Renten die 't Land moet uyt keeren van 5 op 4 ten honderd.

die ten Hemel gevoerd was aldus spreeken. *Dat allen die haar Vaderlandt tot voorstand, tot behoudenis, tot eer, eers en welstands vergrootinge, zyn geweest; een gewisse, en dan hun toegekende plaatze in den Hemel is beschooren, in dewelke zy in gelukzaaligheid een eeuwige rust genieten.* Geevende deeze reeden hier van. *Want aan dien Godt die als Opperste de geheele Waereld onder zyn bestier heeft, is van alles 't gene in de Waereld zig toe dragen kan, of van de zelve bevonden werd, niet aangenamer, als de vergaderingen, als de byeen en te zamen komste der Menschen, die wy de naam geeven van Burgeryen.* (quæ civitates apellantur) *vorders gaande zegt hy. Die dan onder de zoodaanige Vereenigde byeen en t'zaamen komsten, als een Vereenigde Burgerye tot het voornaamste bewind gesteld zynde, de zelve beschut en behoed hebben, zulke, als zy hier van daan (te weeten uyt den Heemel) afgezonden zyn, keeren ook wederom herwaarts.* (Hinc profecti, huc revertuntur.) Daar na maakten den Staat, op 't verzoek van haar Ed: Groot Mog: een naauwer Verbond met *Deenemarken* en met *Sweeden*, het beroemde *Elbingse Tractaat* genaamd, waar door den Koophandel op d'Oost-Zee niet weinig vermeerderden en in *Hollandt* ter naauwer nood Scheepen genoeg waaren, om die gezeegende Graanen en andere waaren in *Hollandt* te haalen. Egter kosten eenige Slaafsgezinden en die by 't Hoffelyk leven hun belang hadden, niet stil zitten, als benydende de groote welvaard dier *Provintie*, maar zogten dagelyks de Prins in 't gezag te dringe, waar op haar Ed: Groot Mog beslooten, by aldien in de vergadering van haar Hoog Mog: daar vorder wierd van gesprooken, *Hollandt* geen de minste overstemmig zoude gedogen. Ook zochten de Predikanten een Geloofsvervolging by een verzoekschrift in te voeren tegens de Remonstranten en Roomschgezinden, 't welk in 't voorlede Jaar door haar Ed: Groot Mog: als grondleggers der opregte VRYHEIDT, en Beschermheers van 't gemoed, als zynde 't eelste van alles wierd verworpen; aan yder in de zyne neemende, de Predikanten te vermanen, en te bezorgen, dat in de gevolge diergelyke verzoeken niet wederom zoude werde gedaan. Dusdaanige heilzaame besluyten quamen dagelyks aan den dag, daar men te vooren beschroomd was, in des *Stadthouders* byzyn, iets tegens zyn goedvinden te doen, en de Wetten voor te staan, schoon 't wel geen nieuws was, want *Tacitus* leerd ons, als *Germanicus* en *Drusus*, Zoonen van den Kyzer *Tiberius*, in een *Senat*, van meer

1656.
Een nauwer Verbond met Deenemarke en 't Elbings Tractaat met Sweeden gemaakt.

1657.
Predikanten zoeken Geloofs dwang 't geen haar Ed: Groot Mog: weeren.

als

als vier honderd Raaden, de ſtoutheid hadden, om *Q. Haterius* tot Schout te kiezen, daar hy, volgens de Wetten, niet bequaam toe was, en 't niet zyn konde, zeggende. *De Wet wierd ongetwyfeld overwonnen, hoewel niet terſtond en met weinig ſtemmen, gelyk de Wetten ook doen zy kragtig waaren, pleegen overwonnen te worden.* Zoo dat men, in deeze gelegentheid, in die tyd al niet tegens zulke gezaghebbers heeft derven aanworſtelen. Wie heeft ook in de *Nederlanden* ooit tegens de *Graven* of *Stadthouders* zich Manhaftiger aan gekant als *Hollandt*, zelfs ten koſte van haar bloed, echter heeft zy hen nooit derve ſtraffen, daar wederom op volgd, *dat iemand die niet geſtraft werd, meer quaad aan d'andere Ingezetenen konnende doen, als die de ſtraf onderworpen zyn, nootzaakelyk Meeſter ofte Heer van 't Land is, ofte worden zal, en daar in een* Republycq *zoo veel onderſcheid is, ziet men alle op 't oog des Prins, om de ſtraffe t'ontgaan, en door hem met Ampten verheeven te worden.* Niet tegenſtaande al de voordeelen die de *Provintien* genooten, deed *Portugaal* veel quaad aan de Koopvaard, lydende dat *d'Engelſche* veel ryk gelaadene Scheepen, van de *Hollanders* genomen, daar opbrachten, waar onder een meer waardig als 300000 Ryksdaalders, daar een Oorlog uyt ontſtond, brengende *d'Admriaal Opdam*, kort daar na, veertien pryſen uyt de Suyker Vloot t'Huys; en ſchoon den Staat in deezen Kryg was gewikkeld, liet men niet na om egter met 's Lands belangens voort te vaaren, ten welk een einde haar Ed: Groot Mog: een Vreede bewerkten tuſſchen *Sweden* en *Deenemarken*, hoewel kort daar naa, ter quader trouwen van *Sweden* gebrooken, die zelfs *Koppenhaagen* quam beſtormen, daar de *Deenſchen* Koningin was, doch wierd door de *Hollanders* daar af geſlagen, 't welk den Staat hoorende, Schepen en Krygsbende derwaards zond, die groote overwinning behaalden, zoo dat die twee Kroonen hier door, en de dood van *Carolus Guſtavus*, genoodzaakt wierden de Vreede te maaken. Noch hadden die van *Hollandt*, 't Jaar te vooren een Verbond met *Zalee* aan gegaan, tot groot voordeel der Zeevaart. Daarenboven was deeze Staatsbeſtier zoo vaſt op voeten geſteld, dat men alle Tweedragt, die in de *Provintien* of Steden voorvielen, door de wyze Raad van haar Ed: Groot Mog: zagtzinnig en aanſtonds wiſt by te leggen, daar nooit, door de *Stadthouders* Agtbaarheid zulks had konnen geſchieden, hebbende de Heer Jo-

Oorlog met Portugaal.

1658.

Haar Ed: Groot Mog: bewerken de Vreede tuſſchen Sweede en Denemarken.

1659.

Door Sweede gebroken.

1660.

Wederom Vreede gemaakt.

Hollandt maakt een Verbond met Zalee.

Hoe de Provintiaale geſchillen wierden by gelegt.

HAN DE WITT de verschillen die in *Groningen*, als ook die tusschen *Deventer* en *Swol*, in de Jaare 1657 waaren gereezen, by tyds in de geboorte gesmoord; doch met geen *Provintie*, had men meer werk als *Zeelandt*, die onophoudelyk op de bevordering des Prins doelde, en grootelyks door den Koning van *Engelandt* en de Vrienden van zyn Hoogheidt daar over wierd bedankt, daar des Princen Grootmoeder en de Princes *Royaal*, met haare gunstelingen ook stark op drongen, maakende daarenboven groote tweespalt over de Voogdye, die veel Jaren duurde Inmiddels rysde de laastgemelde naar *Engeland*, om 't Huwelyk van haar Zuster met de *Hertog* van *Anjou* by te wonen, en haar Broeder Koning *Karel* te bezoeken, die nu, na twaalfjaarige ballingschap, op de Troon van zyn Vader wierd gesteld, daar in *Hollandt* hartelyk mede wierd gegekt, dewyl de Leeden des *Parlements* zoo sterk op hunne *Vryheidt* hadden gestoft, en zeiden dat de natuur alle Menschen egaal en gelykmaatig had geschaapen; dat 'er niets natuurlyker was als de VRYHEIDT; dat den een niet meer te zeggen had als d'ander; dat zy geen ander Hoofd hebben wilde, om hen te Regeeren als *Christus*. Maar wat is 't? zoo haast als 'er een dringer van die voorpraaters zyn Reekening by een Vorst vind, is hy zoo goed Hoofs als te vooren *Republiquains*, ja dikmaals veel slimmer als die de geweldenaryen met stilswygen zoeken voor te komen. Deeze braave Princes uytsladnde met roode vlekken, viel in 't ziekbed en sturf 't Jaar te vooren zeer schielyk op den 23 *December*. Eenige zeggen aan de Kindere Pokjens, andere dat zy verzuymd was; de derde aan een bedurventheid in de Long enz: Maar aanmerkens waardig en waaragtig is 't, schoon by my de voorzeggingen gansch geen plaats vinden, dat de Vrouw van *Nieuwland*, Staatjuffer van de Princes, kort na de Princesse Trouw zyde, *dat zy een grooter Vrouw in* Hollandt *zoude worden, als zy ooit in* Engelandt *konde zyn*; dat zy een Kind zoude ter Waereld brengen, 't welk nooit zyn Vader zien, en *zy buytens Lands sterven zoude*, 't welk eeven zoo is voor gevallen, werdende haar Hoogheidt veel beklaagd, om dat het een Deugdryke Princes was. Ter zelver tyd wierd door de bemiddeling des Konings van *Engelandt*, en d'yver van de Raad *Pensionaris* DE WITT een Vreede met *Portugaal* gesloten. Daar een Verbond met *Thunis* en *Algiers*, als ook een naauwer Verbond met *Vrankryk* en *Engelandt* op volgde. Den

Zeelandt dringt op des Prins bevordering.

1661.

Koning Karel op den Throon.

De Princes en Moeder in Engelandt ziek en sterft.

Aanmerkelyke voorzegging van de Vrouw van Nieuwland.

Vreede met Portugaal.

Verbonden met Vrankryk Engeland Thunis en Algiers.

Den Vrye Staat begon dus van dag tot dag meer op te luyken, en merkelyke voordeelen buyten 't Stadhouderschap te genieten, niet tegenstaande dat eenige wederstrevers doende waren, om 't nieuw gebouw om ver te werpen, en de Voedster-vaders der volmaakte VRYHEIDT te belagen, ten welk een einde haar Ed: Groot Mog: op 't aanhouden van hunne Raad-pensionaris een besluyt naamen, dat al de geen die eenige Vryborstige voorstellen zouden komen te doen, gelyk in een wettige Vergadering behoord te geschieden, en die in Lyf, Eer, Staat of Officien zouden worden gemolesteerd, geinquiteerd ofte beschadigd, zoude gehouden worden als of 't tegen 't welvaren van 't geheele Land was geschied, en de schade vergoed worden aan der zelver Weduwe, Kinderen of Erfgenamen. Daar op volgde ook een Eed om alle omkoopinge te weeren, dewyl men vernoomen had, dat 'er nog eenige over waren gebleven, by wien geschenken en geld, gemakkelyk wierden aangenomen, om tegens Ampten te verruilen. Onderwyl deed den Koning van *Engeland*, welke nog den oude wrok op *Holland* hebbende, die geweigerd had zyn Vader bystand te doen, op 't voorgeven dat de *Ruyter* in de *West-Indiens* zoo veel tot nadeel dier Natie had gedaan, den Oorlog tegens den Staat verklaaren, 't welk een slegte erkentenis was, voor zoo veel Jaaren bescherming in zyn ballingschap, en groote vereeringen die haar Ed: Groot Mogende zyn Majesteit hadden gedaan, 't geen hy zoo meenigmaal gezegd hadde, met dankbaarheidt te zullen vergelden. Hier toonde den Staat reeds een groote proef van hun aangroei en nieuw verkregen macht. Men deed, behalven de gewoonlyke Schepen van 's Lands Vloot, dienoch met twee-en-zeventig Oorlog Schepen versterken, nieuw Geschut gieten, en alles gereet maken om op het spoedigst zee te kiezen. Nog deed men de Oost-Indische Maatschappy voor de verlenging van 't Octroy 20 van haare grootste Scheepen, de minste van 40 stukken daar by geven, en verboden de Groenlandsvaarders in zee te gaan. Daar nevens deeden haar Hoog Mog: 't inkomen van alle Engelse Zyde en Wolle Manufacturen verbieden, waar mede, zoo dit had konnen stand houden, de *Hollandse* Steden, ja misschien 't heele Land, te klyn zoude zyn voor de Werkluyden, dewyl men zederd Hoeden, onder en boven Klederen, Kousen, ja zelfs Schoenen van daar voerden,

Haar Ed: Groot Mo: maken een besluyt om malkanderen tegens alle Binnelandsche overvallen te beschermen.

1664.

Oorlog met Engeland.

Haar Ed: Gr: Mog. Verbieden de Zyde en Wolle Manufacturen.

1665.

't Welk een der grootste voordeelen voor Holland is.

Hollands gereedheid in geld middelen.

Zet de belasting op gezoute Vis, Oly, Traan en Koper af.

Rust een Vloot uyt van 103 Oorlog-Schepen 4869 stukken geschut en 21631 Man.

Door 't beleyd van Johan de Witt in Zee gebragt.

Eendragt maakt magt.

den, die d'Ingezetenen hier droegen, 't welk, ymand die maar zyn gedagten ten halve laat gaan, kan begrypen, hoe veel Menschen daar niet alleen van bestaan, maar daaren boven rykelyk en wel van leeven mogen, doch zulks heeft om reedenen van Staat niet konnen geschieden. Daarenboven wierd, om 't Volk tot den stryd aan te moedigen, een hooge premie belooft, zoo ymand gewond wierd. Ook beraamden men middelen om 's Land inkomsten te vermeerderen. *Hollandt* kreeg in weinig dagen, ja zonder dat ymand vreems daar van wist, drie Millioenen op Interest, de Losrenten tegen 4 en de Lyfrenten tegens $8\frac{1}{3}$ ten honderd, welke som binnen agt dagen al in den *Haag* was: door alle de Vereenigde *Nederlanden* wierd yder naar zyn middelen geschat, waar van ze de twee honderdsten penning moesten op brengen: 't Passagie geld wierd verhoogd, daarentegens zetten haar Ed: Groot Mog: in hunne *Provintie* de belasting op gezoute Vis, Oly, Traan en Koper af, en de Heer JOHAN DE WITT, die reeds het Jaar te vooren naar *Gelderland* en *Overeyssel* was geweest, om die *Provintien* tot betaaling te verzoeken, trok wederom derwaarts. Dies bracht men een Vloot in Zee, onder de *Baron* van *Wassenaar*, van 103 Oorlogscheepen 7 Jagten 11 Branders, 12 Galjoots, 4869 stukken geschut en 21631 Man, die zulk een dappere slag leeverde tegens den *Hertog* van *Iork*. Hier wierden, wegens de *Generaliteit*, Gevolmagtigden nevens gezonde om een goed oog op d'uytvoering te houden, waar onder den Raad *Pensionaris* van *Hollandt* zelfs was, die zonder iets te verrigten binnen quam: doch hier bleef 't niet by, want de Vloot wierd voor de tweedemaal toegetakeld, waar op de Heeren *Huygens*, JOHAN DE WITT en *Borcel* wederom wierden Gemagtigd, op welke tyd de Raad *Pensionaris* DE WITT, 's Lands Vloot met een Zuyd-Weste wind door 't *Spanjaarts* gat, naderhand hier door, JOHAN DE WITTS diep genaamd, in Zee bragt, tegens 't gevoele van al de Lootzen die staanden hielden, dat 'er maar tien streeken op 't Compas waaren, om van daar uyt te loopen, het welk dien Staatkundigen Heer anders bewees, en toonde klaarlyk, dat men met agt-en-twintig der hande streeken Zee konde kiezen. Hier toonde yder der Heeren Gevolmagtigden om 't yverigst hun pligt, voornamelyk de Heer JOHAN DE WITT, die in de volle storm op 't half dek was, zien-

ziende aan alle kanten naar vermindering of 't vermeerdere van 't Zyl, slaande zelfs handen aan 't werk, niet of hy den grootsten Minister der Staat was, maar als een der minste Bootsgezellen, doende zelfs onder de rys veele Krygsoeffeningen over 't Volk, doch hadde door een swaare strom, veel schade geleden, zoo dat het Jaargety verloope zynde, hy wederom, als te voore binnen quam. Van de deezen tyd af had de verslindende Nyt reeds in 't afzyn van de Heer DE WITT, zulke diepe wortels tegen hem geschooten, dat men de spruyte dagelyks daar van vernam, voornamelyk onder de Predikanten, daar *Scheperus* en *Lantman* d'yverigste onder waaren, om 't Volk op te hitzen, die ook regtmatig beteugeld wierden, schoon zyn Ed: met alle tekens van vriendschap by haar Hoog Mog: ende Staaten van *Hollandt* is bedankt geworden, welke laaste hem voor zyn groote verrigting een geschenk wilde geeven, doch heeft, het als een der Eedelmoedigste Menschen, gewygerd.

De Raad Pensionaris zyn trouwhertigheid tot het Vaderland.

Word egter in zyn afweezen gelasterd.

En van den Staat bedankt.

In 't zelfde Jaar deed den *Bisschop* van *Munster* den Staat d'Oorlog aan, op 't verzoek van *Engelandt*, zoo dat men zoo wel te Land als ter Zee alle behoeftens in weinig tyds klaar had, door de neerstigheid van de hooge Overigheid: Daar CORNELIS DE WITT, *Ruwaard van Putten*, nevens andere Voorstanders van 't Vaderland mede te Veld wierd gezonden, betrachtende zyn plicht hier even zoo wel als zyn Broeder op de Vloot. *Vrankryk*, dit ongelyk ziende, sprong dezen Staat by, en verklaarden den Oorlog tegen *Engelandt*, dewyl de Koning reeds gewerkt had om de Vreede te maaken, en dus misleid wierd. Daar op volgde een Verbond tusschen haar Hoog Mog: en de Keurvorst van *Brandenburg*, waar door de *Bisschop* begost te aarselen, en de Vreede wierd den 19 *April* getroffen. Noch wierd een naauwer verdrag gemaakt met *Denemarken*, door 't beleid van de Heer JOHAN DE WITT, die dit Jaar, dan in *Texel*, dan in *Zeelandt*, en dan in andere *Provintien* was, om de verschillen af te doen, hebbende ter nauwer nood tyd, om agt dagen agter malkander zyn gewoonelyk beroep waar te neemen. In 't einde der Somer, trok hy naar de *Wielingen*, om een net bericht uyt den Dapperen *de Ruyter* te verstaan, en ter naauwer nood in den *Haag* gekomen zynde, openbaarde men, door 't overgeven van een verkeerde Brief, 't verraad van BUAT, waar onder wel twee-en-zeeventig Eedgenooten en voornaame Heeren waaren. Deezen

Cornelis de Witt te Veld Gevolmagtigd.

1666.

Vrankryk verklaard den Oorlog tegen Engeland.

Vrede tusschen haar Hoog Mog: en de Bisschop van Munster.

Buat over Correspondentie Onthalst.

Kivit en van der Horst vlugte nevens noch omtrent 70 Eedgenoten.

zen kosten 't den hals, *Kievit* en *van der Horst* ontsnapten 't met de vlugt, andere quamen, zoo lang als deeze AELOUDE VRYHEIDT in ons gezegende Land bloeide, niet wederom aan den dag, waar na die nooit genoeg volpreezen Staats Amptenaar JOHAN DE WITT zich wederom, nu alleen, van haar Hoog Mog: daar toe verzocht, op de Vloot liet gebruyke, en door de ziekte van de Heer *de Ruyter*, Manhaftig en voorzigtig 't geheele bestier van 's Lands Oorlog-Schepen in handen had; doch wierd, door een vervaarlyke storm, en door de *Franschen* verlaaten zynde, genootzaakt, binte loopen, sluytende op zyn wederomkomst de deffensive *Quadrupple Alliantie* met *Denemarken*, *Brandenburg* en *Lunenburg*. Den Oorlog met *Engeland*, wierd ondertusschen op 't kragtigst uyt gevoerd, en schoon de zelve veel geld kosten, wierd door het wys bestier der Ed: Groot Mog: het belang der Ingezeetenen zoo trouwhartig waar genoomen, dat de Landen dagelyk in welvaard en Koophandel verrykte: voor de Legers had men niet vreeze, 't quam voornamentlyk op een goed beleid ter Zee aan.

De Raad Pensionaris heeft alleen 't bewind van 's Lands Oorlogs Vloot.

Sluyt een Quadruple Alliantie.

1667.

Cornelis de Witt op de Vloot.

Zoo dat men besloot, van de Heer CORNELIS DE WITT, Broeder des *Raad Pensionaris*, met 's Lands Vloot uyt te zende, en den Vyand op te zoeken, of zoo niet, alle schaade aan *d'Engelsche* Kusten en Haavens te doen, die mooglyk waaren: Behaalende dien dapperen Held, nevens den wytberoemden *Lt. Admiraal van Gent*, die berugte Zeegen op *Chattam*, in 't gezigt van *Londen*, daar de laast genoemde, voornamelyk, zich met zulk een stoutheid en Edelmoedigheid in queet, dat men de Kinderen noch op 't noeme van zyn Edts. naam, als met een bulbak bang maakt, waar door den Koning van *Engeland* genoodzaakt wierd de Vreede tot *Breda* te sluyten, en waar van een gedenkpenning wierd geslagen, daar volgens *de La Neufville* op stond, *de* Hollanders *hebben hier door de Wetten hersteld en verzeekerd; de Godsdienst verbeeterd en veranderd; de Koningen by gestaan, beschermd en Vereenigd; de* Vryheidt *wederom aan de Zeën gegeeven, door de kragt der Waapenen, en een Loffelyke Vrede bewerkt, daar ze de Rust van Europa mede herstelde*, doch dien stempel wierd gebrooken, dewyl 't de Koning van *Vrankryk* te veel in 't oog stak. Den Prins nu omtrent seventien Jaaren oud zynde, deed, door 't aanstooken van *Zeelandt*, dagelyks werken, om een vaste voet in 't gezag des Staats te krygen, 't welk die van *Hollandt* ernstelyk tegen

Bekomt nevens den Lt. Admiraal van Gent die groote overwinning op Chattam.

Engelandt gedwonge de Vreede daar door te maaken.

Zeeland zoekt wederom den jonge Prins te verheffen.

gen keerde, met een besluyt, het *Eeuwig Edict* genaamd, hier agter onder de Letter Y te zien, waar by 't *Stadthouderschap* wierd vernietigd. Dit was een der kortdaatste besluyten, die haar Ed: Groot Mog: ooit hadden genomen, om hunne AELOUDE VRYHEIDT te verdedigen tegens eenige quaad meenende, het welk veel stof tot verscheiden der hande taal gaf, en een haat in de harten der STADHOUDERS gezinde tegen de twee Heeren DE WITT veroorzaakte, die naderhand zoo goddeloos en Barbaris uyt geborsten is.

Eeuwig Edict.

1668.

's Lands welvaard wierd egter door haar Ed: Groot Mog: en hunne *Raad Pensionaris* voort gezet. Men beraadslaagden op middelen, om *Vrankryk* met *Spagnien* te vereenige, en dien bloedigen Oorlog aan kant te maaken, door een drieverbond of *Trieple Aliantie*; men nam nieuwe Krygsbenden van *Lunenburg* over, om op des *Bisschop* van *Munsters* groote voorberydselen en *Vrankryks* invallen 't oog te houden, welker Koning eindelyk de Vreede met die van *Spagnien* tot *Aaken* sloot, en de *Raad Pensionaris* DE WITT vereenigde, die van *Zuyd* en *Noord-Hollandt*, welke omtrent honderd Jaaren hadden getwist over hun aandeel in de gemeene laste, 't welk een groote gerustheid gaf. In tegendeel had men met *Zeelandt* dagelyks veel werk, wegens de bevordering des Prins, en schoon de *Provintie* van *Hollandt* over haar wanbetaaling klaagde, naamen zy zyn Hoogheid tot *Premier Noble* aan, gelyk die van *Overeyssel* ook stark begonnen te werken, om den Prins tot het *Stadthouderschap* te verheffen, 't welk zyn party zeer versterkte, en aan de Generaliteit genoeg was te merken, want die quam met het oud werk wederom aan den dag, willende *Holland* d'afdanking van seven-en twintig Compagnien Krygsknegten beletten, die de *Provintie* in Vreedens tyd maar tot een last verstrekte. Ja, den Raad van Staat geliefde zoo ver te gaan, dat ze aan de Bevelhebbers, die in haar Ed: Groot Mog: dienst waaren, brieven af zonden, daar zy wel uytdrukkelyk in verbooden, geen gehoor te geeven aan een byzondere *Provintie*, wegens d'afdanking, zoo het door hun bevel niet met een wierd bevestigd, het welk zoo hoog by haar Ed: Groot Mog: wierd op genoomen, dat ze zich al te zaamen in de vergadering van haar Hoog Mog: vervoegden, klaagende met veel omstandigheden over 't bedryf der Raad van Staaten,

Triple Aliantie tusschen Engelandt Sweden en den Staat gesloten.

't Honderd jaarig verschil over de Quote van Suyd en Noord Hollandt afgedaan.

maakt de Prins Premier Noble.

Overeyssel wil de Prins Stadthouder hebben.

Beginsel van de slaverny door onwettelykheid des Raad van Staaten.

 ver-

vertoonende met veel voorbeelden, en voornamentlyk die van de Jaare 1650 de ongevallen aan, die daar uyt waaren ſpruytende, waar door ze wakker gemaakt waaren, om ter zelver tyd, zulks met alle magt te beletten, en zich tegens dusdaanige onderdrukkingen aan te ſtellen. Zoo dat Hooggemelde Heeren vergenoeging wierd gegeeven.

Ons Land was nooit zoo bloeijende als buyten de Stadthouders.

Wat vrugten het voort bragt.

Hollandt was nu, zederd de dood van Prins *Willem de II.* tot deeze tyd toe, ten top van Rykdom geraakt, door 't voorzigtig en onkreukbaar beleid van haar Ed: Groot Mog: in gevolge van de zinſpreuk, *Concordia reſparva crescunt* : Ja alle overvloed was in de Landen, en in welke agtien Jaaren, zeg ik, deeze *Provintie* zo magtig en Ryk is gezegend geweeſt als ooit, hebbende, niet tegenſtaande al d'Oorlogen en agterſtallen van de voorige tyd over gebleven, al eenige Millioenen van de meergemelde Hoodfſom af gedaan. Daarenboven was de Zeemagt wonderlyk vermeerderd, met het aanbouwe van een groot getal nieuwe Oorlog-Schepen, waar onder verſcheide van 160 voet lang en 42 wyt, en dertig duyzend Coopvaardy-Schepen, nevens 't giete van ettelyke duyzend ſtukken Metaal geſchut, heele en halve Kartouwen en kleinder. *Amſterdam*, ſtrekte tot een groote proef van de welvaard, werdende twee derde parten vergroot, en met Huyze als Pallyzen bebouwd, zonder in d'oude Stadt te konne merken, dat d'erven of Huyzen in prys verminderde, ja het Aantimmeren van Gebouwen nam zoo magtig toe, dat *d'Impoſt* op de grove waaren, over die Stadt, alleen, omtrent dertig duyzend guldens hooger wierd verpagt, als ooit te voore, niet tegenſtaande dat de zelve, ſtaande deeze Vrye Staats Regeering, al van Jaar tot Jaar was gereezen. Van *Dordregt*, *Haarlem*, *Lyden*, en meer andere Steeden, kan men by naar 't zelfde zeggen : Daar men d'oude geevels af brak, en andere cierelyke in de plaats maakten, en bouwde van twee Huyzen een, vermeerderende de pragt ook machtig in Koetzen, Paarden, Klederen, Dienſtbooden: Zoo dat niemand ter Waereld door al deeze teekens van groote weelde ontkenne kan, dat de welvaard en overvloed niet door die Regeering daar Gods zeegen over gaat, is veroorzaakt geworden. Waar door wy met recht van de zelve konnen zeggen, *Godt heeft in alle Landen de Heerſchappye geordonneert*, *maar over Iſraël is hy zelver Heer geworden*, als ook, *Heere onzen heerſcher*, *hoe heerlyk is uwen*

naam

naam in alle uwe Landen, daar gy uwen milde zeegen op een Volks Regeering hebt uytgestort en niet over d'eenhoofdige, gelyk *Demosthenes* zulks klaar aan toond, zeggende, *dat de Wet is een uytvinding en een gifte Godts.* * *Godt dan, die eerst hebbende gevonden, en aan de menschen tot een vereering geschonken, welke zich door de natuurlyke genegentheid tot Burgerlyke gemeenschap en vereeniging hebben gevoegd, en, na dit Godlyk voorbeeld haare Wetten aan geweezen en geleerd te maaken, dat de Wet een besluytelyke keur is, van voorzigtige Mannen. Dat het een bedwingende magt is, van alles 't geen met opzet of buyten opzet, anders gedaan word als naar behooren; dat zy is een waarborge van des algemeenen weezens en algemeene welstand, na de welke alle de geene die onder een gemeene Regeeringe zyn verkeerende, gehouden zyn haare levens aan te stellen.* Dus had de hooge Overigheid zoo lang alle groote en voordeelige Ampten zelfs begeeven, en hunne Ingeboorene Vrienden daar mede begunstigd, die niet als Afgode dienaars de hovelingen behoefden aan te bidden. Het Krygsvolk, dat te vooren naar 't oog van den Stadthouder moest zien, was nu onder de beteugeling van haar Ed: Groot Mog: waar door ze niet behoefde te vreezen van tot slaverny gedwongen te worden; maar met een gerust hart vry uyt de borst te spreecken en beraadslagen, dat tot 's Volks nut was strekkende, 't geen ze te voore niet zonder gevaar hadden konnen doen. De tweedragt, in *Provintien* en Steeden op gereezen, waaren in de geboorte gesmoord en af gedaan, door de voorzorg van de Raad *Pensionaris* DE WITT, daar in de *Stadthouders* tyden tusschen de Regeering, Majestraats Perzoonen, en Gemeente, verdeeldheden en scheuringen wierde gemaakt, die Jaaren duurde, zoo dat, zegt een groot Historie Schryver, *zoo groote voorspoed in de Zeevaart, en 's Lands Ingezeetenen was, dat men in veele Jaaren geen gelukkiger tyden gehad heeft. Doch 't en leed geen vier Jaaren of de dingen naamen een keer, en het rad van geluk en ongeluk draaiden naar onzen ondergang, en maakten den Staat tot een leerzaam voorbeeld van de wisselvalligheid der Menschelyke zaaken.*

* *Omnis lex inventum ac omnis Dejest.*

Brand Leve van de Ruyter fo. 613.

VYFDE HOOFDSTUK.

*Hoe verre d'*AELOUDE VRYHEIDT *is afgedrongen van haar eerste en waare gronden, in het bevorderen van den Doorlugtigen Prins* WILLEM *de III.hooglosselyker gedagtenis,de laaste* STADTHOUDER; *en hoe zy't uyterste gevaar heeft geloopen in't voege van* Brittanniens *Ryksstaf, by het Stadhouderschap.*

1669. De Vryheit onderdrukt.

D'AELOUDE VRYHEIDT, zo kort geregeerd hebbende in de zeve verbondene Nederlanden, wierd door eige belang en staatzugt dagelyks ondermeind, waar door *Holland* wierd belet met *Oragnies* verheffing voort te vaaren, hebbende haar Ed: Groot Mog: reeds beslooten van zyn Hoogheid tot *Capitain Admiraal Generaal* aan te stellen, en hem in den Raad van Staaten te plaatzen, om die hooge Ampten van malkanderen af te scheiden, dewyl aan een Man zulks te veel was toevertrouwd, strydende tegens alle goede gewoontens van Vrye Staats Regeeringe, gelyk zulks aan *Venetien*, *Zwitzerland*, enz. was blykende, daar het Opperhoofd niet meer als Præsident in den Raad word aangezien. Dat door de kleine omtrekken van dit Land, en het groot getal Krygsknegten die haar Ed: Groot Mogende genoodzaakt waren t'onderhouden, en zodanig een Vorst 't bevel daar over te geven, te veel was gewaagd, byaldien de Ampten aan een en dezelve kwamen, want dat hy, zynde meester der Krygsknechten, ook bygevolg meester der *Republycq* konde worden, naa zyn welgevalle. Dat hy, geboore zynde onder de Regeering van een Vrye Staat, en hebbende den Eed tot d'onderhouding der Wetten afgelegt, zy geen zaken konden toestaan, die tot hun bederf waren strekkende. Dat zy zich zelfs verwonderden hoe de *Republycq* zoo lang had konnen staan, daar ze in zoo veele gevaaren door overdadige magt der Stadhouders ingebragt was geweest. Dat, by aldien dezen Staat de VRYHEIDT zederd veel Jaaren bewaard had, men het zelve aan de geduurige Oorlogen moest toeschryven, die deze *Provintie* ge-

Hollandt wil de hooge Ampten splitze.

In Venetien is't opperhoofd geen meer als President.

Staatkundige overweginge daaromtrent.

genoodzaakt was tegens de Vreemdelingen te voeren, en het wakend oog dat haar Ed: Groot Mog: daar omtrend hebben gehouden. Dat schoon men al veel waare en heerlyke bedryven van de Hoogloffelyke Huyzen van *Oragnien* en *Nassauw*, kan zeggen, zoo konde, voor de vyligheid der AELOUDE VRYHEID, met meerder redenen getoond werden, dat die belangens zyn strydende geweest. Dewyl het gevaar van zulke Magtigen Stamhuyzen van Jaar tot Jaar grooter werd, en de verduuring der erkentenis voor de Vaderlyke diensten, na zich sleept, een ontleding der kragtigste zenuwen des Volks, tegens een Oppermagt. Dat haare huwelyken met naburige Vorstelyke geslagten, veroorzaakt veel drygende voornemens tegen de bestipte Wetten, uyt dewelke zy om veele redenen, vyliglyk en strafloos springen. Dat ze de verblinde yver in 't Graauw wisten te blaazen, welk het hoogst achtbaare slaafs aanbid, en in de glans die haar verzengt vrolyk is, voldaan met die domme waan, dat die opperheerlykheidt een goed is, waar op zy swetsen konnen, verzien met het verguld van haare eige keetenen, meest vlyende die haar 't meeste kluysteren derft, gelyk wy voor al zien aan de *Franschen*. Dat men dusdanige swakheid in alle *d'Asiaaten* was bemerkende. Zoo onder den grooten *Sultan* der *Turken*, den *Sophy* der *Persen*, de Kyzers en Koningen van *China* en *Japan*, als de *Mogol* der *Indiaanen*. Dat *Saul* Koning was Gebooren, ook Veldoverste, en zynde een Oorlogs Man, zoo waaren zyn Soons te vrede met weinig Landen. *David* klom door Gods wil op den Zeetel na zyn ondergang, 't Volk al geproefd hebbende de beginselen van de Koninglyke waardigheid, IN GODS TOORN HAAR GEGEEVEN, was in de begin noch zoo wel te vrede, dat ze zyn gebreeken, door de deugden en gelukken, verby zaagen, wordende aldus de *Vryheidt*, Gods geschenk, wars. Dat de Zoonen echter alle grouwelstukken bedreeven, en om zyn misslagen die vernielende Pest onder de Volkere quam, die zoo veel duyzende Menschen weg rukte. Dat de Zoon van den Koninglyke Propheet niet op den Throon wierd gezet, als met Broeder moord en dood van den dapperften Veld-Overste *Joab*, behalve nog veel andere veranderingen. Dat *Rehabeam* daar aan volgende, gebeden wierd het Volk te verligten, die ('t geen niet wel misse kon) in de dertelheid gewenteld, hen met schorpioenen wilden geeselen, schoon ze al streng onder zyn

Voorbeelden van 't Erfregt.

Vader

Vader gehandhavend waaren, tot dat 'er een ſcheuring ontſtond, die de ſtamme ſplitſte, en de gelukkige beginſelen van al de bloejende Staat van Gods Volk om ver wierp: en dat, om de ſlaverny der *Hydenen*, *Grieken*, *Romynen* en andere nu over te ſlaan, de laater Volkeren al het zelve hebben geproeft. Dat *Switzerlandt*, in de beginne, zynde onder *Oostenryk* of *Swaben*, uyt de zelve Huyzen Opperhoofden der Heyren verkoos, als Bondgenootſe Vorſten, welke in 't kort zulke groote dwingelanden wierden, dat ze de Boeren, alle hunne Paarden en Oſſen af namen, en hen zelfs voor de Ploeg ſpanden. Dat een hunner Landvoogden, *Geysler* genaamd, op de Markt tot *Alſtorf* zyn hoed op een ſtaak deed zetten, die ieder zoo veel neerſlagtige eerbied moeſt bewyzen, als zyn eige Perzoon; tot dat eindelyk Willem Tel gedwongen wierd, by weigering van zyn eenig Kind een Appel van 't hoofd te ſchieten, en na dat beſchikt was, met den tweede pyl den Landpeſt met verraſching dood ſchoot, waar door de Verbonden voor de *Vryheidt* zaamen groeide, en zederd in zoo groote aanzien bloeijen. Dat *Vrankryk* eertyds twaalf genooten, een *Conſtapel* van de Ridderſchap, vrye Parlementen en goede wetten hebbende, om de Ryksſtaf niet tot een Moordpriem te gebruyken, ook door twee Cardinaalen in d'uyterſte ſlaverny is gevallen; gebruykende *Richelieu* de laffe Geeſt van *Lodewyk* de dertiende, om zoo veel Doorlugtige Hoofden over de kling te doen ſpringen, waar onder zelfs den *Conſtapel* uyt de Huyze van *Montmorency*: t'elkens doende inwikkelen 's Konings Broeder met zulke Mannen, die hem op hunne Ampte, verſtand, moed, macht of geſlagt tegen konden ſtaan. Dat deezen den *Italiaanſe Cardinaal Mazarin* aan gequeekt had, welke op zyn grondleſſe voort gaande, geſtadig Burger bloed ſtorte, ja zelfs de Princen van de bloede, of door ſlingſe ſtreeken van kant hulp, of verwanhoopt de Landen deed verlaaten; misbruykende de Koninginne Moeder, en *Lodewyk* de veertiendens jongheid, die hy alle die Staatkunde in blies, van noch wetten voor zyn Volk, noch Verbonden met Buytenlandſche machten, noch woord aan vriend of Vyand te houden. Dat het Ryk daar na geheel en al in de ſlaverny vervallende, de vrye Parlementen quyt geraakte. Dat den Adel en 't volk daar op met alle nieuwe laſten wierden geperſt en den Koning met het verkleinen, veragten en dem-

Aan Switzerland.

Ook aan Vrankryk.

dempen der eerste Prins en zoo Opperheers, overmoedig, en verwecten was geworden, dat men die alle van 't Hof had zien af druypen. Dat men tot een groot voorbeeld der slaverny immers dagelyks zag, dat het Volk zelfs juygten over de bastaarden, verheerlykten de Egtbreuken, prees d'onbeteugelde over macht, en plukte zich zelven kaal, om de onbeschryfelyke overdaad van 't Hof te vermeerderen. Dat den Koopman, door zoo veel qualyk aan een uytgevoerde togten op *d'Indiën*, arm wordende, echter noch des Konings grootheden zong, terwyl zyn Majesteit hem in zyn ellende te beter konde knevelen. Dat, wanneer men ymand van groot geslacht en Rykdom een Staf van zoo veel gewigt in de hand geeft, 't geweld te gelyk, daar neevens komt, en d'ondergang van 't gemeene best word besloten. Zoo dat haar Ed: Groot Mog: eindelyk op 't laast van 't voorgaande Jaar een nader besluyt naamen, tot de vernietiging der *Stadthouders* dienende, gelyk hier agter onder de Letter Z is te zien.

Besluyt om geen Stadhouders te dulden.

De Koning van *Engelandt* dit in de krop stekende, bracht wederom nieuwe verschillen aan den dag, om door 't eene of 't andere middel, tot zyn oogmerk te konne geraake; zyn eisch bestond ten eerste in de vrye doorvaart in *d'Oost-Indiën*, en dat de sterktens, door de *Nederlanders* aldaar gemaakt, moesten geslegt worden, dewyl men nu te zaamen in zoo naauw een vriendschap was leevende. Het tweede, dat de geheele *Hollandsche* Vloot voor een Konings Schip de Vlag moest stryken, dewyl, hy 't recht der Zeên zich aan maatigden. En het derde, wegens de voorrechte zyner Inwoonders in *Surinamen*. Daar noch by kwam de Werving des *Bisschops* van *Munster*, doende zyn Krygsbende met omtrent 10000 Boeren versterken. Als ook, dat de Heer van *Beuningen*, wegens *Amsterdam*, het verbod der *Fransche* waaren zocht door te dringen, daar d'andere *Provintien* zich tegens kanten, en hebbende noch een ander oogmerk, begaf zich aan de zyde der *Stadthouders* gezinde, waar door ze een stark steunsel in hun voornemen kregen, en by gevolg de haat op DE WITTEN veel vermeerderde. Aan d'andere kant wierd 't verschil met *Portugal* af gedaan, en de twist die tusschen *Hollandt* en *Zeelandt*, wegens 't *faict* van de *Justitie* was op gekomen, ter neder gelegt.

1669.

Van Beuningen valt de Stadthouders gezinden toe.

De verschillen met Portugal af gedaan.

1670.

In deeze gesteldheid groeide de Prins tegens de Vrye Staatsge-

's Stadthouders gezinde versterkt.

gezinde dagelyks aan, welker laaſtens ſmertelyke wonden, die ze droegen, noch niet geheel en al verdweenen zynde, niet luſten wederom zoo veel gevaar uyt te ſtaan, als men 't *Schaap-voor den Dam* konde ſtutten, ſtellende *Vrieſland* en *Groeningen* ook vaſt, dat men voor al het *Stadthouderſchap* niet in een en de zelve hand moeſt geeven, daar men 't *Capitain Generaalſchap* te Land en *Admiraalſchap* ter Zee aan betrouwde. Doch eer men vorder gaat is het nodig, dat aan getoond werd, van hoe veel gewigt het is, al die Eer en gezag Ampten aan een Heer over te geeven.

Overweginge wat het Capitain Generaalſchap in heeft.

Elk eyſcht wel een der Ervaarenſte Mannen: het *Capitain Generaalſchap* vereiſcht de gronden, of zoo men 't noemt het *terrain* te kennen: een wetenſchap, zonder lange ervarentheid niet te krygen: het ſwakke en ſterke der Poſten, Rivieren, en voerageering uyt te pluyzen: De eygene en Vyandlyke Veſtingen in de grond te kennen, die men bewaaren moet of benaderen wil; zoo 't gevaar dreygt onſterke Plaatzen vaſt te maken; na evenmaat van zyn macht te ſiften, welke van grooter of minder aan geleegentheid zyn, eenige ſloopen, andere, wyl de manieren van aanvallen en beſtormen dagelyks veranderen, tot Veſtingen te maaken; tuſſchen de flikkerende teekeningen der *Ingenieurs*, en 't opſnyden en ſchoon voordoen van alle die nieuwe gedagten wel te onderſcheyden; de koſten, en tyd, om te maken en te beſetten wel te wikken, eiſcht byna alleen een wakker man, of de Schatkiſt moet uytgeput werden, met vierkant rond te maaken, en andere verwiſſelinge van geſtalte. De Magazynen wel uyt te kippen, te verzien en te verzeekeren, en allerhande Legerſleep te ſchikken; de Convoijen te beveyligen; Legermeeting en Beſchanſingen te verſtaan; Manſchap te kieſen, te oeffenen, en fris te houden; Paarden tot allerley behoef, *Ammonitie*, *Artillery* met al wat Vuerwerken belangt, *Mineeren*, *Sappeeren*, en al de grootſte Schoolleſſen van *Mars* uyt geſtudeerd te hebben; de Ruytery, in haar ſoorten, *Curaſſiers*, *Musquetaires*, *Fuſeliers*, *Carabiniers*, *Dragonders*, *Huſſaren*, waar en hoe te Plaatzen, en te gebruyken, gelyk wederom het Voetvolk, in zyne verſcheydenheeden, dienſten, en onnoemelyke andere noodzakelykheeden te doorgronden, en dat niet met een Cabinet

Vereyſch daar toe.

ken-

kennis, maar tot het gebruyk in 't Veld; eyſcht dit niet meer als een Man.

Nu dwingt de nood zulk een Hoofd dan hier dan elders, en met geduurige wantrouwen over al te zyn; de ſtraf en belooning, zoo nodig een Hoofdzaak, gaat die op de berichten? Wat ſleept ze twyfel mee? eyndelyk 't is meer als menſchelyk, daar toe voor een alleen ſchrap te ſtaan, buyten kondſchappers, aanſlagen, en 't loos beleyd, om andere om te koopen, en der Vyanden oogwit te onderdrukken. Maar wat reeden van gemeenſchap iſſer van dit geſach tot het *Admiraal Generaalſchap*. Een lyf beſlaat niet meer als een plaats. De geeſt mag 't zo wydluſtig bevatten als ze kan. Maar de *Legervoogd*, had kennis, en ervarentheid van Landen, Stranden, Kuſten, droogte, diepte, wiſt zich van weêr en wind, en alle voordeelen te Water te bedienen, kan hy te gelyk, in Zee en te Land dienſt doen; of moet men, om de pragt der Hofhouding van groote Heeren te vermeerdere, die eernamen by een koppelen, met weddens van honderd duyzenden guldens. Deeze zamenvoeging in een Heer, is tot geen ding dienſtiger, als tot het vergrooten van het gevaar voor de VRYHEID, men zou noch een balans konnen vinden, by de ſchyding van die Ampten, als de Zee en Landmacht van verſcheyde Hoofden af hing, maar geenzins als ze beide, een voortſetter van haare gelukken hebben ten beveele te ſtaan. Maar laat iemand eens na denken, hoe licht het zou zyn een Scheeps magt en Leger te gelyk te hebben, van zyn hand af vliegende, en dan de Steeden te Overmeeſteren: onderlinge hulp konnen de Burgers malkander niet geeven. De Huysluyden, en ſtrandluyden, zyn gelyk overhoop, de Buytenlandſe hulp, kan de toeleg van een Dwingelands onderneeming aan alle zyden by ſpringen. En wat zou in een beſcherming der *Vryheidt* beſtaan; de beyde machten zyn een groot deel huyrlingen, haare Bevelhebbers vreemde of Inwoonders, af hangelyk van des Opperſte Geſagh ebbers winken, en van de welke men wel moet vreezen, dat den Eed, en de eer, zoo ſterk niet zou wederhouden, of de buyt der wel gegoede zou over haalen. *Matho* en *Spendius* brachten *Carthago* in grooter gevaar, als *Romen* met zyn heyrkrachten te Water en te Lande. Ook is zulk een overval altyd wreed, want den on-

Ook 't Admiraal Generaalſchap.

Gevaar van de Soldaaten te Water en te Land.

Polybius.

onderneemer heeft grooter belang, als in de zyne te doen begaan ongehoorde grouwelen en euveldaaden, om dat zy onvergeefelyk misdaan hebbende, de voorslagen, van wederkeeren tot haar plicht, niet zouden hooren. *Matho* en *Spendius* kruysten de Gezanten, wy stormden op de Beelden, en knevelden Priesters en Munniken: *Cromwel* deed, met schandelyke bespotting, het *Parlament* uyt schoppen, en zulke voorbeelden zyn der oneyndig.

Polybius.

Maar zoo hier nu by quam, by deze Zee en Landwachts Staf een *Stadthouderschap*, waar blyft dan de hoop over van VRYHEIDT: Hier hoor ik zeer veele monden uytbarsten; als of men een ongelyk den brave *Stadthouders* aan deed, met zulk een vraag: En of men ter naauwer nood van een of twee maar eens een sprong gezien had: Doch is het van eenige uytspoorig gezien, het is van de andere verby gekeeken. Want Perzoonelyk was de vinnigheid, en 't woede aan deeze en geene besteed, en dat bleef in de geslachten, en die daar aan gehuwd waren, nevens die van haar aanhang zynde, de wind, van die kant, in haar Zyl verwachten, waarom daar van een kreet op ging, en bleef kroppen, zelf na de dood. Maar 't Liehaam van het *gemeyne best* wierd niet minder belaagt, de *Oppermacht van het bestier der Staaten* onderkroopen; de Schatkist uyt geput, het Vaderland in de geduurende Oorlogen gewiekeld, en de welvaard gekreukt door de andere, die beter schynen, van 't gemeene best verdiend te hebben. Maar die *Stadthouderlyke* macht, had zoo wel de heeken verhangen, en zoo veel van haar Volk op 't Kussen geholpen, dat die bande, niet repte tegen de behandeling der zaaken, welke het *Capitain* en *Admiraal Generaalschap* bestond uyt te voeren. 't Was verschrikkelyk te hooren, dat dry groote Vorsten onder de Romeynen, *Augustus*, *Antonius* en *Lepidus*, met malkander deelden van 't gemeyne best, of de schaduw daar van, en swoeren in dit drymanschap, aan malkander op te offeren het bloed en de goederen, van die, welke een van dryen in de weg stond, en dat zoo yders haat voldaan wierd, met het storten van zyn Vyands bloed, door handen van die, welke zy nooit hadden beledigd. Maar hier is een drymanschap in een man, hoe gereed, de val, en 't schoppen uyt de Zeetel van

En 't Stadthouderschap.

Sallustius.

Stads:

Stads of Staats bewind ging door den *Stadthouder als de Capitain of Admiraal gedwarsſpaald was*, door haar na beſtaande, dat heugd veele, en wederom meerder, hoe meenig in de ſpits is geſteld, weg gejaagd, af geſet, of ten minſten verargerd en verby gegaan, als zy het ongeluk hadden, van geſtrenge en rechtſchape bloedvrinden, in de vergaderinge of Vroedſchappen te hebben: ſtraks was dat *Triumvirat*, in een Vorſt gehuysveſt, gereed tot wiſſe ſlagen van weerwraak voor zyn zelven: Nu is dit quaad altyd, en by het aanſtellen van een Heer tot die dry Ampten onvermydelyk, en eens alleen heeft men zulk een grouwel in *Romen* gehad. Daarentegen duerd dit quaad hier zoo lang, daar het te *Romen* zoo kort was, want ze bedroogen aanſtonds malkander. By aldien men omtrent deze in gekomene gedachtens der Vereenigde *Provintien*, wil acht geeven op 't over een ſtemmen van andere met onze gevoelens, zoo zal men zien, dat by na al de gemeene beſten een en de zelve verzeekering hebben voor haar zelven genoomen, te weeten van het bewind der Vergaderingen beſtel, en verkiezing der Leeden van de zelve, ver af te houden, de ontſachelyke *Veld-Heers* of *Zeevoogds plaats*. Al de oudheid van *Duytslandt*, alle de geheugſchriften van *Nederlandt*, en de geſchiedeniſſen der gebuuren zouden dat zeggen; ten waare dat in voorige tyden, buyten gebruyk, ja kennis der *Duytſen* en andere was geweeſt, tweederley ſoort van Heeren te kennen, men had ze van ouds zelfs by *Pœnen Grieken* en *Romeynen*, niet als van een aard, en zoo ook by ons. Al wat voor Man ſcheep quam, droeg de Wapenen, men moeſt de kryg volgen, eer men tot andere Eerampten in drong. Zoo dat de Raaden en Reedenaars, zelven eerſt moeſten gediend, en ten minſte eenige Veldtochten uyt gehouden hebben, eer ze het Purper van den Tabbaard om kreegen. *Demoſthenes* en *Cicero*, hoe wynig het geweeſt is, hebben ook die oeffening gehad: De krachten en ſenuwen in de *Phalangen* of *Legioenen* der Inboorlingen en Burgeren beſtaande, eiſchte ook haare Heeren tot voorgangers. Zulks heeft men ook van de byzitters en metgeſellen der Kyzers gezien. Maar, wanneer de Land overſtrooming van de Volkeren op hiel, meer laf heid, of ſachter en reedelyker imborſt door de

Godsdienst der Christenen, ten minsten uyterlyk in de Menschen vloeyden, en de Grensen der Landen meer verzeekerd wierden: Koopmanschappen en Handwerken, met de Scheepvaart, de rouwheid wat afvylende, begon men dit onderschyd, dat zulke ten Oorlog, andere ter Tabbaard, deze aan de kap, geene aan het reekenboek op geofferd wierden:

Van die tyd af, byzonderlyk hier, hield een *Stadthouder* meest de zaken van 't Hof, de beeden der Vorsten, de geschillen der Steeden, het klimmen der Ampten, de Schatkist, het Pleythof, en 't maken der wetten, met kennis der Ridderschap Eedelen en Steden, om handen. Maar de bevordering der Leeden, die ten zyne voordeele of ten diensten der Vorsten konden stemmen, hielden, naar 't voorbeeld van *Gent* en *Brugge*, *Dort* en andere, de voorzaaten voor haare gilden, gemeentsmannen en Borgeren; en andere nu noch, na de stemmen der goederen.

Deze aanmerkingen, en veele andere hielden noch die scheyding in 't Verbond der seven Lande staande, maar de voortgang van den *Prince Willem de derde* stuyte daarom niet.

Historie van Venetien.

Zeekere voornaame Staatkundige, had, stervende 't gemeene best der *Venetiaanen*, hen gewaarschouwd, van de Hooggemelde Ampten nooit in een man te plaatsen, zoo dat, tot geheugen der wyze raad, een beeld voor hem op wierd gerigt, om dat hy leevende dat dubbeld gezag niet misbruykt had, en die Edelmoedigheid zoo raar, vond zyn verwonderaaars en beloonders, maar hier liepen de zaken dikmaals toe, tot het tegendeel.

Prins Willem in de Raad van Staaten gevoerd.

Oragnie wierd nu in de Raad van Staaten gevoerd, en zat voor ter rolle in 't Pleythof, hoorende *Moleschot* en *Hogenhoek* een swaare zaak afhandelen, geevende proeven van groot en klaar verstand en oordeel boven zyne Jaaren, werdende hem, ten dien einde, vyftig duyzend guldens Jaarlyks toe gelegt. Daar na ondernam hy een tocht op *Engelandt*, alwaar zyn Moed veel aan wies, door de groote toejuyching en achtien tonnen gouds, welke hem van beyde de Huyzen wierden toe gezegt, en eendeels toe geteld, by welk geld, de Eer der installeering van de *Ridderschap der Kousseband*, en de inlyving in de hooge Schoole van *Oxford*, met de tytel, van Meester der vrye konsten en andere hooge plechtig-

1671.

hee-

heeden, wierden toe gebracht, die niet wynig tot aanmoeding van Heerszugt helpen, schoon dat de middelen van de Vorst hier te Lande veel gekrompen waaren, door verslofdheid als ook door het onderhoud, welk van zyne *Vrouwe Grootmoeder* aan veele zyden uyt gegeeven wierd, zoo dat de somme hem aan geteld van smakelyker gevoelen waaren:

Maar de aanwasch van die Eer, achting en geld, ja zelve de groote proeven van zyn verstandig swygen en spreeken, maakten de bekommering aan zyne tegenstreevers en de moed van zyne aanhang grooter. Doch de reden van Staat had de *Provintien* behooren te lyden, tot een doorsigtiger oordeel, te weeten om de Deugden zelver en de groote hoedanigheden, bedektelyker te houden. Als ik hier rep van deugden, versta ik daar door Vorstelyke: deze bezat *Oragnien* ontwyfelbaar. Zelf kan men zyne geheugenis niet ontneemen, zonder de waarheyd te verkrachten, de groote Deugd, van in zyn zelven, gedempt te hebben, zo verre zyn onverzettelykheid, dat men, als hy 't al vermocht, vinnig op te volgen zyn voorneemens, dat hy zich, om de landaard hier in 't gevly te komen, kon overgeeven, en plooyen, tot de tyd de opening voor zyn begreepe gedachten maakte; want gantsch af te stappen van zyne bevatting, heeft hy nooit getoond, en zulks was, dien geene wel bewust, die zyne jonkheyd, zoo teer gekend hadden, dat 'er noch de reeden, noch de vrees, noch het ontveynsen geen macht op hadden. Buyten zyne eygene verdiensten, die hem Staat- en Krygskundig voor de Jaren betoonden, was hy, door de schranderheid van zyn *Grootmoeder*, wel gediend, welke Stad voor Stad in *Holland* in deed nemen, de Kerkenleeraars, die zy wist aan de oude drift, tegen de Arminiaansgezinden vast te zyn, aan te zetten, om onder hare ledematen, zo lang de Overheyd haar gezag behield de gevaren te zaayen met welke het *Vaderland* wierd gedreygd, 't geen zy veeltyds, stouter geworden, als of het tot de kennis der waarheid behoorde, van de Preekstoelen, af deed rollen, hoe *'t Huys van Oragnien*, van 't begin der hervorming de zelve had aangehangen, daar in diep was vermaagschapt, en door *Duytsland* en *Vrankryk* van zulke Vorsten een Grooten bloedverwant was, en byzonder van *Engeland*. Dat dit het oude spel was der *Remonstranten*; de gronden der *Nederlandsche* VRYHEIDT, en der hervormde

De schyn der Vorstelyke deugden gevaarlyk.

Hoedanigheden van Willem de III.

Schranderheid van de Princes Amelia.

Uytvaren der Driftelingen.

Gods

Godsdienst te ondergraven. Dat zy tweederly waren, de grootste en aanzienlykste van den ouden suurdeesem des Pausdoms ingeroest, en de fynste en looste aan *Socinus* en der Poolse Broederen gruwel-leer vast, en in 't gros, ongodisten. Dat zy tegen God ondankbaar waren, die de weldaden van *'t Huys van Nassouwen* zoo vergaten. Dat men aan zo veele vuile Boeken, uytbrakende alle vergif tegen de welverdiende *Prinsen*, wel zag waar zy op uyt waren, die zo wrokten en hardebolden tegen zulken *Prins*, van een zuivere Godsdienst, onbesproken leven, en bequaamheyd tot Staats en Krygs bewind, en van zoo een Vorstelyke ja Keyzerlyken afkomst. Dat zy maar haar blaauwe zakken vulden, de Unie zochten te scheuren, de Kerke Gods te verwoesten; en eyndelyk, dat, gelyk *Cromwel*, door haar toe doen en in blasen, die Prins had uyt gesloten, men nu *Vrankryk* deed op zitten. Dat ze zich niet ontsagen over haare Tafels, in geselschappen, ja op de gemeene plaatzen volmondig te uytten, *dat ze liever Frans als Prins waren* enz:

Drift van 't Gemeen.

Met zulke gereedschappen, werkte die Staatkunstige Vorstin, waar by quamen, de onderleggende Heeren in de Steeden, en zelfs deze of geene van hoger stand. Maar boven dit alles quam hier noch by, de ingedrukte liefde van by na alle de klyne Gemeente, en 't platte Land, door 't voorbeeld en de reedenen van veel *Gelderſche*, *Stigtse* en *Overeysselse* Adel. De kleyne Borgery in de jeugt te Water en te Land Geoorlogd hebbende, onder de beveelen van *Oragnien*, gelukkig verrykt, en heugende aan de Spitsbroederlyke gemeynzaamheid van *Wilhelm de tweede* met het Krygsvolk, zoo wel als de overwinningen door *Frederik Hendrik*, schoon met veel kosten behaald, wenschte om de eenige Telg van die Doorluchtige Stam, aan 't hoofd van een Leeger te zien: de Hovelingen van de jongen Vorst (hoewel hy wynig gevolg hield) worven over al medestanders voor haar aanhang, die zeer flinks uyt leyden, alles wat 'er van de Staats besluyten, omtrent de voorzorg tot bewaring der *Vryheidt*, was, en wierd gedaan, welk zoo doende zamen trok, tot duystere Wolken, om uyt te bersten met zoo verschrikkelyken onweêr.

Amelia besuynigd beyde de Franse en Engelsche belangens.

Waar by quam, een zeer loos beleyd, om *Vrankryk* van ter zyden, zoo wel als *Engeland* te vleyen, het eerste met byzondere heymelykheid, en het tweede openbaar, om uyt te zien van wat

wat kant, men de voordeeligste inwikkeling maaken kon. De Afgezanten van die Kroonen, wederom, breyden haare netten niet minder, om deze Vorstin gaande te houden, en de tegenstreevende party ook niet voor 't hoofd te stooten: De wakkerste was die van *Engeland*, die, hoe licht de Koning overviel aan de Raad van Hofpoppen, of den *Hertog van Jork* ingeboesemd, echter zeer eerlyk zich liet hooren, dat de gevaren voor deze Landen te groot waaren, aangezien, alle de bedekte Staats greepen uyt borsten, en de toebereydselen, in *Westfalen*, *Keulen*, *Luyk* en elders, van *Vrankryk*, zonnen klaar begonnen aan te toonen, dat men die niet zoude konnen ontgaan, als met het doorsetten van den *Prince van Oragnien*, door welk beweegmiddel alleen de *Monarch van Groot Brittagnien* zou getrokken werden, in de belangen van dit gemeyne best; dat men, zoo dit Land en de hervormde Godsdienst kon bewaren, zelf al laatende ruyken, dat 'er reets in dat Ryk al veele Roomsche Geestelyke in sloopen, die, voort gaande, wel geweldige midlen zouden konnen gebruyken; dat *Ephraim* en *Manasse*, ten dienste der zuyvere Kerk moesten Broeders blyven: En dat men wel zag, dat het op d'Eenhoofdige heersing toe geleyd wierd, met demping der hervormde Leer van *Vrankryk*. Maar die Koning liet ondertusschen 't Hof van *Engeland* aan prikkelen tegen het gemeene best, hier stookende en daar aan blasende aan beyde zyden even verderfelyk en gevaarlyk; hy liet zeer veele heymelyke laagen brouwen, maakte het onderling vertrouwen, reets zoo krank, voort dood ziek.

Openhertigheid van den Engelsche Afgezant.

Zyn voorstel aan de *Princesse Amelia* was een Huwelyk voor te stellen van den *Prins haar Neef*, met een Dochter van zyn Hofpop *la Vallière*, met aanbieding van vier Millioenen; en verzeekering van dien Prins hier een onafhangelyke Oppermacht over de *zeven Provintien* te doen hebben, welke voorstel den Prince en zyne Vrouw Grootmoeder zoo onsmaakelyk voor quam, dat men ze met belaggen beantwoorde. Men voerde den onderhandelaar te gemoed, dat men wel lang gemerkt had, de neyging van dien Koning tot het Huys van *Oragnien*, uyt de behandelingen, die hy omtrent het Prinsdom genomen had, en wel wist hoe veel men de jongen Vorst zocht te bevorderen, uyt de omkopingen die hier en elders waren op geofferd, om den *Vicomte*

Voorstel van Vrankryk aan Oragnien.

Antwoord van Oragnien.

van Turenne, te doen vervullen, de plaats van Opper Gesagheb- ber over de Leegers van deezen Staat, en men deed noch niet als voor *'t Huys van Longeville*, den eysch op het Prinsdom voort zette, waar van te zaamen, noch niet af gezet, men nieuwe voorstellen deed, alleen om de weerwil van de partyschappen te voeden, terwyl de toerustingen van *Vrankryk* vervaarlyk wa- ren, en in veele deelen van het *Duytse* Ryk Manschap gewor- ven wierd; maar byzonder gewaakt, om de beste Bevelheb- bers, en 't puyk der Buytenlanders op allerhande wyze, met gelden, en soldyen by een te lokken, in de heyrleegers te Lan- de, gelyk men alom in *Vrankryk* de Zeehavens propte met Ma- troosen, Busschieters en Stuurluy, van alle gewesten, ja alle de Scheeps werven hadden 't even drok: En alle voorraad van Zylen, Touwen, Pek, Teer en Geschut overtrof het geloof. Waar tegen heel stark in dit Land wierd gewaakt, veele mid- delen, om Magazynen dicht aan onze palen gemaakt, te ver- meesteren, van de ervarene oude Bevelhebbers, aangegeven, wierden door de Raad van Staaten verworpen, als dat van *Nuyts* en *Ahausen*: En tot dank die oude uyt hun bewind gezet, welk met jonge onervarene gevuld wierd; de toevoer zelf dulde men, uyt *Hollandt* langs den *Rhyn*, *Maas*, en *Roer*, welk het aanhit- sen der Burgery tegen de Overigheden, deed aangroeijen, en wyl men den *Yssel* en *Rhyn* had onlangs te vooren op genoomen wierd, door quaadaardige onder de Bondgenooten uytgestrooid, dat de *Vryheidsgezinden*, indien ze niet voor 't geheel liever *Frans* wierden, ten minsten toe lyden om *Hollandt* van 't vaste Land af te snyden. De Zee, wierd genoegzaam met alle voorzigtigheid beschermd, als 't water om de Steeden wierd ingelaaten, en *Hollands* trans bewaard, zynde het waare middel, tot het steevigen van haar bande; en wyl zy vast stelden, om de ongeneygtheid van 't Lagerhuys in *Engeland*, dat den Oorlog, of niet op komen, of niet duuren zou, myn- den zy dan in haare handen te hebben, met *Vrankryk*, een Vreede te sluyten, die haar tegen *Oragnien* tot welstand van 't Vader- land, de AELOUDE VRYHEIDT, ende Godsdienst zoude beveili- gen; doch de hulp van de *Nedersaxise Kreyts* Vorsten, *Deenemar- ken*, en anderen, talmden te lang, en men zag te laat, het on- gegrond vertrouwen, op de verzeekering van die hulpbenden; schoon ze verzeekerde, dat, als men maar stampte, zou men

Fransche Oorlog be- reydselen.

Hoop der Vryheids- gezinden.

vyf-

vyf-en-twintig duyzend Man op onzen Bodem hebben, doch doe 't'er op aan quam, is dit door de Binnelandsche oproeren, wegens de grootmaking van *Oragnien*, zoo wel niet gelukt.

Hier bleeven egter noch brave Mannen over, die maar stcroogden op de welstand van *Hollandt*, zynde de AELOUDE VRYHEID, van Staats bestier, en Godsdienst. Deze zagen niet te gemoed, als de ondergang van het gemeyne best, welk nu een Eeuw lang in Bondgenootschap had pal gestaan. Deze spanden alle krachten in om een ongevynst verdrag tusschen DE WITTEN, (want die twee Broeders waaren in 't hoogste bewind waar van de *Vryheidsgezinden* de naam voerden) en *Oragnien* te maaken. Zulks wierd sterk aangepord door den Heer *Huygens*, die Geheimschryver van drie Princen van dat Huys was gebleeven; maar 't geen van hem voor gesteld wierd, en van veel *Patriotten* aan geraden, wierd van de *Vorstin Amelia*, die zeer veel hoon meende geleeden te hebben, als te laat, en van DE WITTEN, door hun Vaders aan dryven, als tegen Eed en eer, belet; ook was het waarlyk voor beydens belangens te laat, want DE WITTEN twyfelden niet aan de voordeelen ter Zee, waar toe zy alles in gespannen hadden, en meynden, als, met de geluckige Zeege van *Chattam*, haare tegenstanders te dempen, en de Zee behoudende, de zorg te Land aan de Raad van Staaten over te geeve, om zich zoo tegens 't *Stadthouderschap* te weere, en al die daar in belangens hadden. Waar tegen de *Prinsgezinden*, de Gemeente al om zoo gebeeten zagen op DE WITTEN, dat men, zelfs Zoons van geen ongeacht geslacht op ruyden, om den *Pensionaris* te vermoorden, en veele Huyzen plunderde, waar men mynde dat hy was gehuysvest. Dat men alles haar, als verraders toe schreef, en byzonder, wanneer men voor gaf dat den *Admiraal de Ruyter*, tegen CORNELIS DE WITT, handgemeen was geweest, om zyn slegt beleid, in het eerste Zee gevegt tegen de *Engelsche* en *Fransche* Vloot. 't Welk de tyd anders leerde. Rakende het Treurtoneel der *Fransche* inloop, in onze Grensen, en hoe 's Konings Leegers ingeboord zyn tot den *Hollandse* Bodem, is zoo breed elders beschreeven, dat wy 't zelve hier niet als in 't gros zullen aanmerken; en aan onze stof blyven. D'oneenigheid van binnen, maakte de sterkte van buyten vruchteloos, en die verscheurde hier onze ingewanden: Gelyk ze oorzaak was van de

Handel der Patriotten.

De reede der Hollandsche swakheid.

slechte Manschap, quade toezicht op de Vestingen, en al het nodig behoef. Het STADHOUDERSCHAP zoo hatelyk geeyndigd met *Willem de tweede Prins van Oragnien*; wilden eenige driftige in de Zoon vernieuwe, die zelf veel noodzakelykheden over stapten, om dat men alleen vast stelde 't best in 't *Stadhouders Ampt*, met het *Capitain Generaalschap* zamen gevoegd, te zoeken, schoon de Borgers, door deeze last ontslaage zynde, veel Rykdommen hadden te zaamen vergaard, 't welk de geldelooze beuren tot roof aan moedigden, en de Overheid verhovaerdigden. Het een maakte *Westfalen*, *Keulen* en *Luyk*, op de been, en 't ander belgde de gekroonde hoofden. *Vrankryk*, met drie Leegers van de beste Overstens en 's Konings byzyn aan gemoedigd, honderd vyftig duyzend te Voet en te Paard, sterk met nasleep van ontallyke wagens tot Leger tros, en een Krygskas van honderd tonnen gouds, nam in een ren alle de Steden aan den *Rhyn*, genoemd *Waal*, *Maas* en *Yssel* in; zo slegt voorzien van Manschap, door de twist over de verkiezing van den *Stadthouder* op de eene plaats, als Geschut en behoef op d'andere: ook waaren de Bisschoplyke machten *Drent* en *Twent* met haare Steeden en sterktens eeven ras Meesters. De *Betuw* wierd verradelyk met de goede Soldaten, daar in ten prooy gegeeven, en de *Veluw*, met *Uytrecht* dong elk om 't eerst, om de *Fransche* Koning op te zoeken. Tot *Woerden* en *Naarden* in *Holland* drongen zy door, en zouden noch door een verraderlyk nageslagen Zegel van *Oragnien*, *Oudewater* weg gehad hebben, had een wel gegrond wantrouwen dat niet belet, niet tegenstaande, dat haar Ed: Groot Mog: lang te vooren hadden gearbeid, om *Engeland* om te zetten, die ze 't belang aan toonde, dat, by aldien *Vrankryk*, *Lotharingen* in nam, *Vlaandere* noodzaakelyk daar op moest volgen. Zoo dat haar bystand hoe schielyker hoe beeter nodig was, of dat ze, by gebrek van dien, den goede Godt moesten laaten begaan, en de *Franschen* voor hunne Poorten zouden zien, zonder 't zelve te konnen voor komen. Dit wierd door de lagen van *Vrankryk*, met het telle van ses Millioen guldens om ver gestooten, zoo dat den *Engelschen* Gezant *Tempel*, schielyk uyt den *Haag* vertrok, daar men de vreemden Adel 't hoofd zag op steeken, die al de *Vryheidsgezinde* met schemp en hoon Lasterden, volmondig de noodzaakelykheid aan toonende van Prins WILLEM tot hoofd der

Vrankryks inbreuk.

Heyr-

Heyrbenden aan te ftellen .Doch, zyden de rechtzinnige, denkt eens de loop, van de *Stadhouders* na: by aldien dit uytmuntend gezag niet was overgeerft van *Willem de I.* op *Mauritz* enz, hy of niemand nieuws had nooit tot zyne Meefters af te zetten, deze te vangen andere te fpannen, ja zelf voor 't fwaard te doen bukken, konnen gedachten hebben; maar zyn Roemryke Wapenen, en 't erven van die magt na zyn vermoorde Vader, nevens de lang aan gewonne Leeden in zyn belangen, veroorzaakten die fpoorloosheid, 't geen men dagelyks op deezen jongen Vorft, wilde wreeken, (die waarlyk de miflagen van zyne Voorouders niet konde verantwoorde) met het breeken van ftoelen, Waapens en andere geheugteekenen, om dat 'er geen naam van *Stadhouder* zoude over blyven. De gedachten voor d'AELOUDE VRYHEID fcheenen aldus heel goed te zyn, maar de doorfetting te vinnig, en de ftyl met wat te veel gal gefchreven, ook kon men nimmer dit de Gemeentens fmakelyk maken, dewyl die al eenige tyd een zugt voor de *Stadhouders* in geboezemd was, die, daar door, reets aan 't morre geraakte en voor gaaven, dat al die fchriften, als *Seclufie*, *Deductie*, *Eeuwig Edict*, en al de befluyten, die men, zederd de Vrye Staats Regeering tegens *Oragnien* had gemaakt, te veel buyten den haak waaren. Dat men, indien 't Land daar toe genegen was, zulks by *Secreete Refolutien* had konen doen, maar die niet behoorde in druk uyt te geeven, om geen quaade uytflagen onder 't Volk te veroorzaaken, waar van 'er veel afhangelyk van de Hoovelingen waaren, en by gevolg verkeerde werking op zulke gemoederen zouden doen: die reeds voor gaven, dat men vals en waar, waan en verzeekering, zonder ordre, op d'Overleede Princen uyt braakten, welke taal zich zoo buytenfpoorig verhefte, dat ze daar by voegden, hoe den aanhang van DE WITT, of de *Loeveftynfche factie*, de hervormde Godsdienft, zoo als die by de *Synode* van *Dordrecht* was beveftigd, wilde veranderen en de Roomfchgezinde wederom de Vrye oeffening toeftaan; d'UNIE van *Uytrecht* verbreeken; de oudften, en befte Hoofden te Land, van kant helpen; *Brafil* verliezen; van een Biffchoplyken Oorlog zulk een machtigen Land doen beeven, dat zy zelver nu haare Perzoonen meer pompe toe bragten, zonder eenige verdienften, als eenige Opper gezaghebbers te vooren; dat, al de Lof van de uytvoeringen, en de prachtigfte belooningen voor die waaren, die als de

't Stadthouderfchap word te vinnig tegen gegaan.

't Welk veel reede tot morre onder 't Volk geeft.

groote maſt mee voeren; dat de *Raad Penſionaris*, tegen zyn Eed, en de *Reſolutien*, omtrent dat Ampt genomen, van geenzins zich met Steeden Regeering of beſtel van Ampten te mogen moeijen, daarentegen alle Kuyperyen waar nam, en al om de zynen in voerde, alzoo de Meeſter in de vergadering ſpeelde, en in de meeſte Steeden onbeſchoftelyk zoo wel alle geringe baantjens vergde, als de vetſte *Beneficien* en *Officien* voor de zynen, gelyk hy die in alle de Veſtingen en Krygsampten drong; dat het een ſchoone konſtenary was *Oragnien* uyt te ſluyten, en in de naam der de WITTEN te ſweeren; dat het Land echter met zulke *Stadhouders* moeſt te grond gaan, gelyk 't met de andere was op gekomen; dat de Cabinet Officiers en *Ingenieurs* met zulke pampiere *Stadhouders*, met de eerſte ſtorm wind over hoop zouden geblazen zyn. Andere toonde wederom aan hoe gevaarlyk, eenig Oppermeeſterſchap hier van goede uytwerking kan zyn, gedekt, gevynſt, of openbaar; dat al wat het Opperſte geſag aan de Ridderſchap, Edelen en Steden wil ontwringen, ons hier in een ongeval moeſt brengen, en zyn zelven verdelgen: Dat 't Volk te ſlim, en te vry was, om de fyne Kuypery niet te door te zien, en de dwingelandy tegen te ſtreeven. Deeze en noch vinniger taal was daar uyt ſpruytende, 't welk onderſchraagd van de Hoovelingen, en d'onverwagte Krygſlagen van *Vrankryk*, veel tot verheffing van *Oragnie* te weeg bragt. Ja de voornaamſte Bevelhebbers, willende in deeze verwarde tyde niet te Veld gaan, zonder *Oragnie* tot Hoofd der Krygsbende te zien, beſloot men eindelyk deeze hooge bediening van *Capitain Admiraal Generaal* aan den jongen Prins op te dragen, waar van wy elders zyn narigting hebben in gevoegd * en daar op volgde, door de oproer tot *Dordregt*, daar toe aan gelegt, dat men dien Vorſt ook tot *Stadhouder* aan ſtelden, die 't pas zynde, *Kievit* en *van der Horſt*, nevens d'andere gevlugte Heeren, die aan *Buais* ſtraf ſchuldig waaren, aanſtonds tot *Rotterdam* en elders herſtelde, doende veele Voorſtanders der AELOUDE VRYHEIDT aldaar uyt de Regeering zetten, voornamelyk de Staatkundige Heeren *Vroeſe*, *Peſſer*, *van der Aa*, *Gaal*, *Zonnemans*, *Biſſchop*, enz: 't welk ook zonder groote oproer niet uyt wierd gevoerd.

1672.

* Ziet het Leve van de Witt in de Jaare 1705 gedrukt.

Gevaar door de Fransche inbreuk.

De *Franſe* waren onderwyl zo ver, dat, had *Rochefort*, volgens zyn ordre recht op *Amſterdam* getrokken, daar een groote verſlagnet-

ſlagentheid was, de Borgery in grillige tweeſpalt, en veele Muytelingen, om hare ſchulden of misdryven daar onder gemengd, die om de Sleutels der Poorten, om een doel ſchuttery en andere vodderyen, gehoorzaamheyd en ontzag mishandelden, en de Heeren, aan de WITT vermaagſchapt, wilden van kant helpen; het had om de VRYHEIDT, zo lang verdeedigd, zonder ſlag of ſtoot te doen geweeſt. Maar die hiel zich op met pligtpleegingen te ontfangen, en de Staatkundige de GROOT, vertraagde de Koning tot *Zeyſt*, zo lang, tot men alles onder water ſtak, en het Leger zich tot *Bodegrave* verſchanſte.

Ziet hier te gelyk eens by het allergrootſte ongeval van het gemeene Beſt, hoe zwak dat de voorſpoed het verſtand maakt. De Koning van *Vrankryk* had in zyne handen, om op wit Papier met *Holland* en de Bondgenoten te ſluyten. Hy had een ſware en waarde verbintenis aan ons gegeven, zo hy reedelyke voorwaarden aan de Landen met vrye Godsdienſt had ingeſchikt, maar aangeſprooken van den Heer *Pieter de Groot*, (welke aan zyn Hof veel gezien was) wat zyne *Majeſteit* dan begeerde, antwoorde de Koning, met de Kaart der zeven *Provintien* in zyne handen, niet anders, als *Tout*, *Selon la Carte*. Alles volgens de Kaart, waar op *de Groot*, beloofde ten eerſten te rug antwoord te brengen, tot dat *Hannibal* voor de Poorten van *Romen*, vergeefs ſtond, en 't grootſte uyt voerde, voor zyn waardige en waarachtige Vyand den *Prins van Oragnien*; die met zulk een barſt van de Borgeryen, van Stad tot Stad in alles ten top wierd verheeven, ingehaald, aan geſworen, toegejuycht, en boven alle zyne voorzaten, *Erf-Stadhouder* gemaakt. Zoo vaſt meynde 't Volk dat de voorige Regeering 't Land verraden had, en het zelve door de telg van die ſtam alleen was in ſtand te brengen. Deze Vorſt liet zich ook niet lang noodigen, gebruykte de wind die zyne Zylen op blies, en ſloeg hand aan 't werk: verzette wederom veele der Leeden in de Regeeringe der Steeden welker Plaatzen met de zynen gevuld wierden, en maakte met zyne grootwording, zoo nieuw een leven in de harten, dat elk meynde, 't was nu wel te houden; de rechte Man was aan 't roer, en 't viel toe van alle kanten; want de Stadt *Groeningen* ſloeg de *Biſſchopſe* af, met groote Roem voor haare Borgery; *Rabenhaubt* ruymde weer op alle de vergravingen, en maak-

Gedrag van Louis de XIV. in den inbreuk.

Anno 1674. 2 February.

Tegenstand. maakte zich der Schansen daar omtrent Meester. *Muyden* de *Nieuwersluys*, *Bodegrave*, de *Wieriken*, *Gorcum* en *Schoonhoven* wierden wel verzeekerd, en daar door *Hollandt* beveyligd, dat ter Zee, door *de Ruyter* met zeer goed beleid, de twee Koninklyke Vlooten, af hield, het Landen belette, en de Zeegaten beveyligde. Niet zonder morren vocht het *Engels* boots Volk tegen de *Hollanders*, want 'tLagerhuys had de Vredeschandelyk geoordeeld, door de breuk, in 't vruchtloos op 't lyf vallen, der *Hollandsche Smirnase* Vloot, en ze waaren heel t'onvreede wegens het neemen van

Te Land. eenige *Oost-Indische* Retourscheepen. Haar Volk, zag graag de vuyle boosheid van *Jork* tegen *Hollandt* gemist, en die schreeuwer van *delenda est Carthago*, 't geen hy met zyn eygen hand op de Caart van onze Kusten geset had, ontsonk het hart, als 't op 't nypen aan quam: Zoo dat hy 't volgende Jaar ten Hoof bleef. Maar al deze glimp van herstelling der VRYHEIDT geschiede niet zonder veele daadlykheden die schrikkelyk waaren. De Boeren naa-

En te Water. men *Middelburg*, de Visschers *Delft* in, de Magistraaten stonden veel hoon uyt, en wierden naauwlyks van de ondergang

De Heeren de Witt vermoord. bewaard, waar toe het bazuynen op de Preekstoel al veel hulp. Tot dat men eyndelyk de moord van de twee *Broeders de Witt* in den *Haag* zag, zoo godloos als ooit ter waereld gehandeld, 't welk door een vloekgenootschap van weinige was besloten. Want in den beginne was 't maar op CORNELIS alleen gezien, doe men d'onderneeming vast stelde; maar een der voornaamste zeide, wat heeft men aan die, deze kan ons zoo veel quaad niet doen als zyn Broeder. Zoo dat daar op wierd geantwoord FIAT, dan moet hy 'er ook aan, en dewyl *Tigchelaar* hem niet kan overtuigen, zullen wy, als hy van de Poort komt, hem met de Raad Pensionaris te gast nodigen in zulk een Lusthuis, en daar kan men ze alle twee met gemak om 't leven doen brengen: doch dit was onnodig, want den Raad-Pensionaris wierd, zonder eenige kennis van zyn Broeder, door de Cipiers Meyd gehaald, die schoon 't hem wierd afgeraden, naar zyn Broeder trad, en raden om niet uyt de gevangenis te gaan, maar van zyn onschuld en onwettig peinigen, te apelleeren, waar op de dapperste der Bloedzuypers, * die men in deze Landen geen huysvesting behoorde te vergunne, en waar van d'eene met zo veel veragting en wreedheid de Harten van die Doorlugtige zielen bespotten en ten toon stelden, de tyd had den

* Ziet in 't Leve van de Witt in de Jaare 1705 gedrukt.

den van hunne ongehoorde moordluſt in 't werk te ſtellen. Aanmerkens waardig is 't dat JOHAN DE WITT voor 't aanneemen van 't *Raad Penſionarisſchap*, den Heer van *Werkendam* vroeg, of zyne Ed: hem dit ried aan te nemen? en dat de vrager, hem daar op voor ſtelde, kan 't u ook ſcheele, heel of aan ſtukken in 't Graf te komen, den Heer DE WITT, na eenig beraad, antwoorde, neen, als ik maar ten dienſt van 't Land mag leeven.

Met die raken wy de Vryheyt quyt.

Hier lag de *Vryheidt* tevens vermoord, die zelfs volgens de voornaamſte Schryvers, onder de gaave der Chriſtelyke Godsdienſt niet van de minſte is, en die altoos op de zyde der Burgerlyke beſtiering ſtaat, ja den grooten Apoſtel der Hydenen leerd ons de *Vryheid* te gebruyken, zoo dezelve ons ten deel gevallen is, en verbied ons Dienſtknegten van Eenhoofdige heerſchers te worden, om dat wy door prys verkregen zyn, daar onze Vaders de ſwarigheid van de dienſtbaarheid en ſlaverny door gewor ſteld zynde, niet alleenlyk, zich zelven, door zich zelven hebben beſchut, maar ook het *Spaanſche* juk van hunne halzen geworpen hebbende, deeze Gemeente tot een tweevoudige VRYHEIDT, zoo aan Ziel als Lichaam, op geregt, en zoo verre gebragt, dat ze, naar de Roomſche Grootheid, voor geender magtigſte en bloeijenſte Vrye Staaten, (zonder roem geſprooken) behoefd te beſwyken. Die zoo wel de VRYHEIDT van anderen als haar eige konde lyden; niet laſtig aan haar gebueren, en aan de meeſte nut en voordeelig was, dewelke zy, door haar gebuerſchap Ryker en weeliger maakten, en Koophandel, geld, middelen en alle goederen aan hen verſchafte en mede deelden, waar in zy yder overtrof, door het wonderlyk beſtier van deeze Doorlugtige en te jammerlyke vermoorde Gebroeders. Vond men in geheel *Europa* een Land dat die *Provintie* in de bloeijende Koopmanſchap overtrof? kreeg zy niet Jaarlyks uyt alle de geweſten des Aardbodems de koſtelykſte goederen in haare Algemeine Korenſchuur? was zy niet op gepropt van oneindige Menſchen die in zoo klyn begrip met Weveryen Rederyen en Zeevaard in groote Rykdom en weelde leefden? zyn ooit de Waapenen met meerder vrugt en dienſtelyker gebruykt, als ſtaande 't bewind van deeze vermoorde *Staats Orakels* van *Hollandt*. Laat *Engelandt* vry op geblaazen ſnorken van haar groote heerſchappy over de Zeên die voor yders naarſtigheid

en wakkerheid open ſtaan : Niemand heeft ooit de zelve breeder en wyder bebouwd als de *Battavieren*, die door hunne Koopvaardy, Viſſchery, en allerhande andere Schepen, de Haavenen van de twee Waerelden vervuld hebben, zoo ver als 't mogelyk is, waar door ze tegenwoordig in 't bezit zyn van zoo veel magtige Koningryken, en *Hollands* inkomſten tot ver over de honderd en ſeſtig tonnen ſchats aan gegroeid. Daar, zoo haaſt deeze onvergelykelyke wreedheid was uyt gevoerd, alles, of den Zeege der Landen was vervlogen, 't onderſt boven geraakten: 't bankgeld, in plaats dat het vyf ten honderd meer als 't Casgeld plagt waard te zyn, daalde tot 4 of 5 ten honderd daar onder; *d'Actien* der *Ooſt-Indiſche* Maatſchappy bood men voor 250 guldens aan, ja d'Obligatien, ten laſten van 't Land, konde men voor geen dertig guldens verkoopen, en zoo was 't naar gelykmaatigheid met alles geſchaapen.

De *Spaanſchen*, om d'onderlinge nood, met ons, nevens 't Kyzer-Ryk in den Oorlog tegen *Vrankryk* in geſtapt, deeden *Engeland*, om de belangen van haar Koophandel en de nayver tegen het al te breed voortgaan der *Franſchen*, met *Holland* Vreede maaken; waar by quam de verovering van de *Graaf*, zoo was 't overſchot van *Vrankryks* overwinningen, *Maaſtricht* geworden. Want had hy veele Gyzelaars tot rancoenen voor de verlate Steeden mee gevoerd, hy had 'er wel twee maal zoo veel geld gelaaten; want men heeft, zedert die tyd, zyn Soldaten, Jaar voor Jaar, kaalder zien worden, zoo dat men ze nu om Brood zag vechten, die uyt eergierigheid eerſt zyne banieren volgden.

Engelandt Keulen en Munſter maaken Vreede met den Staat.

De *Keurvorſt van Keulen* en *Biſſchop van Munſter*, die by de *Koning Louis* nu uyt gediend hadden, zagen op 't ſpoedigſte haar den Oorlog te onttrekken; armer geworden en veracht van de haaren, ſtaaken zy, voor de Vorſten, die niet al te ſchrander waaren, tot baackens uyt, die als den Eezel met de Leeuw in Verbond ter jagt gaan, de moeyte in 't geheel hebben, van de eer wynig, en van de buyt niet.

Slag van Seneff.

Heerlyk vielen voor den *Stadhouder* veele zaaken toe: hy zag zich met *Duytſchen* en *Spaanſchen* gevoegd aan 't Hoofd van ſeſtig duyzend Man: hy wierd beſtookt in een onbeſchryflyke ſchermutſel ſlag by *Seneff*: verloor, won, viel aan, herſtelde, week, deed vluchten, en dat alles op een dag: hebbende met een ſchrikkelyke bloedſtor-

storting, tot tegenstreever, den *Prins van Condé*, het aller gaauste, geoeffendste en dapperste Legerhoofd, die van hem de getuygenis gaf, dat de *Prins van Oragnien*, alleen, in al te veel 't gevaar te verachten, jong scheen; de rest, als een groot en oud Generaal, zonder kreun of verzet, volmaakt had bestierd; en zyde aan den Koning, hem geluk wenschende met een al te bloedige overwinning. *A force, sire, de battre ainsi ce Prince, il nous battera.* Met, zoo, die Prins dikmaals te slaan, zal hy ons nog slaan. Zyn geluk antwoorde niet op zyne grootheid van gedachten, noch de dapperheid van 't uyt voeren, van wel gedachte ontwerpen; of door zyne Bondgenooten, of te weynig macht, meer verwonnen als verwinnaar, wierd hy echter steets grooter by gantsch *Europa*, en by de *Hollanders* zelfs in achting, alwaar hy veel wysheid van noden had eer hy zich ontsloeg van veeler vryborstige Lief hebbers der AELOUDE VRYHEIDT, als ook byzonder der Kerken Leeraars, die eenige *Coccejus van Bremen*, *Professor* tot *Leyden*, eenige *Voetius*, *Professor* tot *Uytrecht* op volgden; maar in groot na bedenken viel hy van zelfs om te wille bewerken de opdracht van 't *Hertogdom* van *Gelderland*, 't welk, aldaar, door zyn gunstelingen, by de voornaamste wierd bearbeid, met hen wit Papier te vertoonen, om hunne eisch, in gevolge dat zyn verzoek wierd toe gestaan, naar hunne zin daar op te konne schryven. Ook zogt men zyn Hoogheid tot *Graaf van Zutphen* te huldigen, om zyn aanzien ontzaglyker by de Bondgenooten te maken, door dien de *Duytsche* Legervoogd *Souches*, by *Oudenaarden*, zoo wel als de *Spaanschen*, tegen zyn Raad gekant, en daar door het voornemen vruchteloos en met schade te niet hadden doen loopen.

's Princen getuygenis van Dapperheid.

Warring onder de School en Kerke Leeraars.

Opdragt van 't Hertogdom van Gelder.

De Aanbod, eischte de leer der hervorming na 't *Synode* van *Dort*, in de Jaaren 1618 en 19 gehouden, met uytsluyting gantschelyk der Roomschen: geen verandering in de wetten of Overigheeden als met de wil van 's Lands Staaten te maaken, nog zonder die Vreede of Oorlog te verklaaren: geen Lieutenant te stellen, by afwezen, als Land en taalkundig, en van de hervormde Leer, en by gebrek van Manlyk oir zou die Opper heerschappy weer keeren, tot den Adel en de Steeden. Dit overleid zynde, vond het zyn Raad niet goed aan te neemen, zonder eerst daar van kennis te geeven aan de andere *Provintien*, niet zoo veel, om dat de *Stadhouder* meende dat hy te

1675.

verwachtenhad, dat men 't hem af zou ſlaan, als wel om die tot een zelve wit te brengen, door 't voorbeeld van *Gelderland. Holland* was op dit voorſtel geſplitſt. *Zeeland* heel rechtſchapen ried het af. *Uytrecht* ried het gantſchlyk aan, en zou voort gegaan hebben, met zich zelven even eens op te offeren, had den *Stadhouder*, door zyne uytgezondene ſpions niet verſtaan, dat in 't Algemeen, de opſchudding onder de Koopluyden en Renteteniers heel groot was, en de geneegentheden van hem vervreemd wierden, welk de zaaken zooveranderde, dat den Prins van *Oragnien* zelve ſchreef, dat de aanneeming van deze Opperhoofdigheid veel mistrouwen, nyd en haat zou maken, en dat men daar uyt zou vaſt ſtellen, dat hy in de ganſchen Oorlog niet anders beoogd had als zyn eigene grootmaking. Doch men veranderde de voorſtel en verkoos hem daar ook tot *Erf-Stadhouder*, waarover de Staat van *Gelderland* wierd bedankt, wegens de geneegentheid tot zyn Perzoon, en aldus verdween die ſtorm. Dog men loftuyte hier van door't ganſche Land, als of deze overwinning over zyn zelven grooter was als alle de andere van den *Stadhouder*; echter ſtak zyn misnoegen uyt, tegen eenige Leeden van *Zeeland*, die 't vroeger of later voelden; en zoo ſterk nochtans hadden gewrocht op de vrees der Ingezeetenen, dat men niet op en hield den *Stadthouder* al om verdragt te maaken, door ſchriften en rymen, zoo wel als eenige in *Holland*, de een van naar de Opperhoofdigheid der Landen te ſtaan, en de anderen van, zoo veel in haar was, den hand daar toe te willen leenen; en of men daar dood ſtraf opzetten, zoo zag men dat de duerte van de prys, de geeſten deed ſtygeren, en dat men 't nauwlyks, na verloop van een Jaar, tot ſtilte kreeg. Wat blindheid dit was, daar de Vorſt, alles nu zonder beede, zonder zyn naam te gebruyken, naar zyn wil kreeg: Volk verkiezingen, wetten, voordeelen, Ampten, preuven, Canonicaten en minder zaaken, zonder ſtribbeling, kan men niet nadenken, want echter bleef noch over, na die onweers buy, dat men vaſt ſtelde, dat noch alles zoo breed niet van zyn hand af vloog, en het maakte dat veele, of by verzoekſchriften aan den *Stadthouder*, of by klachten aan den Staat, zich op deeden, die van 't misbruyk der gener welke zyn *Stadhouderlyke* naam gebruykten, openbaar klaagden: Ja zelfs deed het Capittel van *St. Marien* tot

Afgeweezen.

Nadenken door deeze Aanbod.

tot *Uytregt*, een afzending van haare Gevolmachtigden, klagende, dat de openvallende *Canonicaten*, alle, 't zy in de Pausmaand of anders, op voorraad by witten ongevuld verkoft wierden; andere, dat men d'opene Eerplaatzen, onder de Benden, aan twee of drie gelyk verkogt, waar van een of twee zeekerlyk haar geld quyt waaren, en zoo voort. De eerste wees de Vorst zelfs of: zeer bezadigd antwoordende, hoewel zy *Duc d'Alba* verheften, in vergelyking tegen hem, en deed haar vrugteloos weder keeren.

Egter schoot de wakkerheyt en moed in den nieuwen *Stadhouder* niet te kort, maar wel de middelen en werktuygen. De Ruytery was geen aanzien waard, en de Voetknechten bestont in klyn getal. of weynig bequame benden, om de verrichtingen in 't Veld; De jonge Vorst evenwel overtrof zyne Jaaren, en voldeed aan de hoop van de zynen, die aanstonds grof misbruykten 't gedraayde luk, den Staatkundige *Wicquefort* de pen van de *Heer Johan de Witt*, en de geleerde *de Groot* zyn mond, die byde na den hals wierden gedongen; de eerste gedoemd tot een geduurige gevangenis, en zyn Boek byna uytgedrukt, onderdrukt, en de tweede wierd loffelyk van den Hertog verdedigd. De eerste brak los, door een ongehoorde Edelmoedigheid en loosheyd van zyn Dochter, die een heerlyk proefstuk van een groot gemoed gaf, in haar levendig, uyt al de gezelschappen waar ze welkoom was, te onttrekken, en in de Vaders gevangenis, als te begraven, tot dat ze hem redde. Den Heer de *Groot* ontrok zich 't zedert de Ampten, die hy ten hoogste van het Gemeene best verdiende, en eindigde zyn leven met een stille dood.

Wicquefort en de Groot na den hals gedongen.

Den *Stadhouder* ondernam *Woerden* te herwinnen, en miste; gelyk *Luxemburg*, die 't ontzette, den inbreuk over 't ys in *Hollandt* ontschoot. Schoon de heldenaard van *Wilhem de Derde*, in de onderneening op *Charleroy* schoonder uytblonk.

Hollandt, met de andere verbondene *Provincien*, was met de Keyzer en *Spagnien*, nevens *Brandenburg* in een Verbond getreden of gebleeven: hunne Machten met eenige van haare versterkt, en buytenlandsche ingekome Wervingen daar by gevloeid zynde, waagt de Prins deze onderneeming digt op Kerstyd. Hoe hem de gevaren grooter getoond wierden, hoe meer hem de Roem in de oogen schitterde, van iets groots te bestaan. Die zyn natuer tot

Herstelling der zaken.

zulks overhangende, kenden, rieden 't mede, als *Hanno* aan *Hannibal*, het door en overtrekken der *Alpen*, om dat, zeid *Polybius*, *Hanno* bewuſt was, dat zyn *Generaal*, de aanſlagen, na maat der gevaaren en onuytvoerlykheyd meer beminde. Zoo wel echter was 't begreepen, dat de Jonge Vorſt, in een klop, al het werk der *Franſe* Leegers zou over hoop geſmeeten hebben; want *Charleroy* was het ademgat voor al de *Franſen*, en de te rug tred moeſt open blyven. 't Was ook uyt gevoerd, zonder de invallende Vorſt, die de begravingen belemmerende, en *Montal* middel gaf zich daar in te werpen. Welke ſchade wierd met *Coevorden* geboet; en daar volgden de vrymaking van meer poſten op.

Tocht na Charleroy.

Brandenburgs Landen wierden af gelopen van den *Biſſchop van Munſter* en *Turenne*: *Maeſtrigt* door de Koning van *Vrankryk* gewonnen; 't welk door den *Stadhouder* met *Woerden* wierd verſoet, waar na dezelve wederom een ſtoute onderneeming deed, met de Macht van 't Gemeene beſt, buyten alle de oude landpalen getrokken, om *Bon* in te neemen, voegende de Kyzerlyke en zyne Machten te zamen. Dit gelukte, en veroorzaakte 't verlaten van alles wat 'er door de *Franſchen* op de Vereenigden Staat was gewonnen, uytgenomen de *Graaf* en *Maſtrigt*. Met deze zoo voordeelige verandering ſcheen het alles, ten voordeele des Jongen *Stadhouders*, te rollen, die, behalven het erffelyk te krygen, alleen met de bepaaling op zyn mannelyke Kinderen, uyt wettig huwelyk geſprooten, de Regeering van de onderdrukte *Provintien* genoegzaam na zyn zin beſtelde. Maar met dit erfelyk *Stadthouderſchap*, nevens het *Capitain* en *Admiraal Generaalſchap* alzoo over te geven en vaſt te ſtellen, ſtelde men te gelyk vaſt, dat de hoop van de ALOUDE VRYHEID weg was. Nu bleef 'er niet overig, als by de eerſte grondlegging, de bequaamſte, dapperſte, en beſte te kiezen, voor 't hoofd van 't Volk, noch zyn ontzag weg genomen te zien, met het wegneemen van 't gevaar, waarom hy geſteld was. Nemaar, daar was een gantſch tegendeelige grondſlag: En zulk een die men onder de laatſte Graaven zoo bitter geproefd had. By 't vereeuwigen in een ſtam, kon elk der Leeden, 't zy Ridderſchap, Edelen of Steden, vaſte giſſing maken, dat hy op een zekere grond bouwde zoo hy den *Stadhouder* in 't gevly quam; want by hem was de Macht over alle verkiezingen; en ontſchoot hy door de dood, zyn zoon trad in dezelve grootheden,

Der Franſe hertred uyt de Vereenigde Landen.

De Redenen van alle de vervallen, uyt het Stadhouderſchap.

heden; en dan was 'er voor hun belang niet veyliger als plooyen en overgeven tot alles wat men voor uyt kan zien, om aan deze Edelmoedigen Vorst, welkom te zullen zyn, die Oorlogen tot zyn grootwording noit t'onpas souden komen, en wiens goederen daar in aangroeiden, zoo veel als die van andere gesloopt wierden; de zyne van alle lasten vry zynde, en andere zulke swaare belastingen dragende. De naakte Jonkers en vreemde Hanssen moesten overvloejen, met nieuwe pluymstrykeryen, om ons dagelyks op te komen eeten; de Ampten weg te halen, en met dwers oog de Inboorlingen hovaardig te veragten, op welkers opbrengen zy alleen maar aasden. Behalven dat, zoo dit geslacht breed uytstoelde, vast stond, dat men gestadig nieuwe geschenken, pillegiften, morgengaaven, en andere vereeringen op te offeren had, tot welke voorstellingen eenige in de Steeden genege genoeg zouden geweest hebben; en wie dorst 'er zig tegen aankanten, die niet machtig genoeg was om ruym uyt zyn zelven te bestaan, of Edelmoedig genoeg om de Regeering zonder de *Vryheid* te willen missen. Dat zelden valt in zo grooten getal, datze gewicht zouden aanbrengen tegen den *Stadhouder*, en zoo veel niet uytmakende, wierd die edelmoedigheyt nu gereekent voor een groote misslag in 't verstand, als een toorn zonder krachten, een gril van een hoofdige, en op zyn best, een man die de wereld niet verstaat, en zyn geslacht en huys te kort doet.

Onderzoek van 't Gemeene welvaren; onder of zonder Stadhouderschap.

Maar kan yemant vragen, waren de andere Overigheden, zo uytsteekende by deze die aangesteld wierden? beyde de tyden, leverden veele matelyke verstanden uyt, en eenige van uytneemende verdiensten: maar de vorm van de WITSgesinden, was nader aan de beste gronden, en zy hadden die Mans driften zo niet opgevolgd tegen wind en stroom der Gemeente, die nu aan 't hollen, de zaaken zonder bepaalingen hadden doen gebeuren, en buyten de magt der Regenten gesteld, welke zoo tydig en buyten de WITS belangen waren behandeld, welke noyt zoo gevaarlyk voor de *Vryheid* zouden uytgeloopen hebben. Van vyf jaaren tot vyf jaaren, kon men zyn *Raad Pensionaris* Ampt doen overgaan, op een ander, zonder belgen. En aldus zou niemand zoo groot van aanhang, noch sterk door overreeden of konstenary geworden zyn; behalven dat men door zulk een middel, dan de eene, dan de andere Stad, waar van die wakkere Mannen

nen herkomstig waren, zou genoegen gegeven hebben, en veele verstanden door 't oeffenen van zulk een Ampt, hebben bequaam gemaakt, tot buyten en binnenlandse zaken, Gezandschappen, en andere dienstige en heerlyke lasten.

Geheel Europa in optoer.

Onderwyl geraakte gantsch *Europa* in de Wapenen, en yder met meer schade als voordeel, uyt gesonderd *Engeland*, *Italien* en *Portugal*. *Sweeden* verloor al de kracht van Zeemacht tegen *Tromp*, ja byna alle de Overbeltse Steeden. *Brandenburg* deed wel zeer Heldhaftige slagen, en de Vorsten bedwongen, de *Sweedse* macht die *Rugen* zelfs quyt geraakte, dat weer gewonnen wierd, gelyk *Schoonen*, en 't Slot, doch alles was in een gemeene elende; die, na veel bloed en aanzienlyke koppen te verliezen, de herten deed neigen tot een algemeine Vrede, te *Nimweegen* aan gelegd.

Vreede tot Nimwegen gezogt.

Maar staande de beginzelen van die onderhandeling, die meest door des *Stadhouders* beleid gestoord wierd, dan om den Eed aan *Lottharingen* door hem beswooren, dan om de grootheid van 't Verbond, welk nu in staat was, en de dwingelandy van *Louis* de XIV. te brydelen; doch meest om zyne hooge ontsachlykheid, die voor zulke Legers rydende hem na volgde; en hy dreef ook zyn beleyd zoo Staatkundig groots, dat *Duytsland* en *Spagnien* na hem omzag: Dit kon zoo niet in 't groot staande gehouden werden als de Tabbaard voor de wapenen rang nam in Vreede.

Des Stadthouders inzigt daar tegen.

Nochtans was hy byna in alle zyne Krygstogten ongelukkig, en moest zomtyds getuygen zyn van de overgaaf der Beleegerde Plaatzen; waar van de schuld dan op deeze dan op geene wierd gelegt, en altyd zo gedraaid dat het grootachten van den dapperen *Stadhouder* niet gekreukt wierd.

De tochten ter Zee vielen ook slecht uyt. De *Ruyter* betaalden in de tyd van 't *Stadhouderschap* de dood van den ouden *Tromp*. *Maastrigt* Beleegerd van den *Stadhouder*, koste, den zelven een wond in den Arm: de *Ryngraafs* dood, en vry wat Kryghsbehoef, dat in 't opbreeken in der *Franschen* handen bleef, 't welk, tot alle geluk, met het veroveren van *Philipsburg*, door de *Duytschen*, uyt 't geheugen raakte, maar echter veel deed om de Vreede sterker aante binden, schoon men zag dat van kant of aan, de sterktens in der *Franschen* handen vielen; dat den *Stadhouder* van *St. Omer* geslagen t'Huys quam; en dat dit zoo al spartelende, de *Spaansche Nederlanden* zou weg neemen. De *Stadthouder* daarentegen volstandig en

Den Prins voor Maastrigt gewond.

Verlies in den Oorlog ter dier tyd.

Edel-

Edelmoedig tegen de rampen, uyt de nauur en dagelykſe ervarentheid, leed wederom by *Caſſel*, en moeſt opbreeken voor *Charleroy* en in duygen zien loopen de groote ontwerpen te *Weezel* 1677 gemaakt, door *Tromp* en den *Raad Penſionaris Fagel*, in 't byzyn des Keurvorſten, voor 't grooter Verbond, geheel en al ſtrydende tegen 't ontzag voor 's Lands hoog beſtier: Om dat den *Stadhouder* hoopten te voldoen, aan *Don Jan van Ooſtenryk*, die nu in *Spagnien*, 't bewind der Ryksraad had, en den Prins deed hoopen zyne zware agterſtallen van dat Ryk te zullen erlangen; welk ontvynſt en ſterk gekoleurd wierd, met den aanblik van hoop, der afbetaling aan de *Admiraliteiten*, van haare tegenwoordige en verleede toeruſtingen voor *Spagnien*.

1677.

Hoe veel dwarspalen *Oragnien* ook op quamen, zoo had hy echter altyd nieuw herkomen genoeg in zyn Staaakundig vernuft om zig zelven ſtaande te houden, in die Achtbaarheid om de oogappel van alle de Vorſten en Staaten in 't groot Verbond te zyn en te blyven; klimmende van gedachten op tot alle uytwerkingen hem dienſtig, doch onze AELOUDE VRYHEID gevaarlyk. Onder ander voorwenden, ja zelf als of 't zou zyn om de Algemeine Vreede te bevorderen ('t geen zyne gedachten niet waaren) deed die Prins een tocht naar *Engeland*, zonder dat hier zyn voorneemen, als met de ſlag en uytvoering (zeer weynige geheymraden uytgezonderd) aan iemand van den Staat bekend was gemaakt; doende, na de eerſte plichtpleegingen, aan zyn Oom den Koning, zyn Nicht *Maria*, de oudſte Dochter des *Hertogen van Jork* tot Gemalin verzoeken; waar van de *Franſchen* lucht krygende, 't Huwelyk voorſtelden met den *Dauphyn*. Maar, noch des Vaders tegen ſtreeven, noch de haſpeling van *Vrankryk*, noch het ſtubbelen van Koning *Carel* de II, wederhielden de uytvoering van den Prince van *Oragnien*, de gemoederen, der Biſſchoppen, en het Lagerhuys, die zo fyn, had behandeld, ja zoo verre Meeſter was geworden van de herten der Inwoonders, dat men het niet als voor een wonderwerk kan aan zien. 't Gaf ook zoo grooten nayver aan Koning *Karel*, dat hy hem zoo wonderlyk toegejuygt, aan gehaald en prachtig onthaald zag by de *Lord Major*, en de Hooftleeden van 't *Parlement*, als ſpyt aan den *Hertog van Jork* en de *Franſche* of Roomſchgezinde bande in 't Ryk; men deed hem naauw acht geeven, waar op dien Prins te fierder was, ja zoo verre, dat hy, ziende op wat voet hy uyt zig zel-

Oragniens groote Staatkunde.

's Princen Huwelyk met Maria Stuart oudſte Dochter van Jork.

ven bestond, in 't Ryk van *Karel* de I. zyn Oom, byuytstel des Konings op het toestaan van 't Huwelyk door *Benting* voor gedragen; derfde onderstaan, door den Ridder *Temple*, de Princes *Maria van Jork*, van den Koning ten Huwelyk te eischen, of by ontstentenis van dien, dat de Prins zulks zou moeten aan zien, als een gevaarlyk weygeren voor de welstand van 't Ryk, en den Koning zelve als zyn Vyand. Zie daar Leezer, een verrukkend voorbeeld, van een ongekreukte moed, en strenge doorzetting van zyn groot ontwerp, dat van zyne jeugd af, werd gezegt, zyn oogmerk geweest te zyn: Maar zoo een Bruyd te haalen, vermeerderde het gevaar der *Vryheidt*, 't welk boven 't besef van gemeene verstanden was.

Des Konings leuteren hield op, het Huwelyk wierd toegestaan, en die schoone Princes wierd met den Prins van *Oragnien*, haar Neef, gehuwelykt; daar alle plechtigheden op volgde binnen den 14 *November* met zoo grooten nadruk van schrik in *Vrankryk*, dat men na geeft de Koning, gezegt zoude hebben aan den Aardsbisschop van *Rheims. Voila un grand coup, ce Prince est le maitre, de ses Maitres, est le sera des Rois*, beteekenende. *Dat is een groote slag: deeze Prins die Meester is van zyne Meesters, zal nog Meester van Koningen werden.*

Maar de vreugd was daarentegen onbeschryfelyk in gansch *Engeland* en *Schotland*, behalven aen 't Hof, welk sterk afhing van den *Hertog van Jork*, en meest bestond, uyt losse ongebonde Heeren of zonder eenige Godsdienst, of de Roomsche toe geneigd; die onophoudelyk alom met *Jesuitse* zendelingen het Ryk vervulden en veel geld zoek maakten, in schyn en in haare Brieven uytmuntende voortgang toonende, terwyl ze in der daad, achter uyt werkten.

1678. Handeling der Vreede in 's Gravenhage.

Want men trad den 16 *January* met *Engeland*, in een Verbond in *'s Graavenhage*, om *Vrankryk* te dwingen naar de opgegeevene voorwaarden te sluyten: den *Elzas* aan den Keyzer: *Lotharingen* aan zyn *Hertog*: *Bourgondien* aan *Spagnien* af te staan, en zulke Steeden, die tot een slagboom tegen de wispeltuurigheid der *Franschen* voor onze Grensplaatzen waaren, wierden 't dienstigste geoordeeld, aan de zelve Kroon te herstellen, of by weygering den Oorlog aan te zeggen; en, gelyk eenige der Vreede bemiddelaars, van deezen Staat, driftig tot het sluyten werkten, zoo

werkte

werkte de Staatkundige *Temple* (die *Oragnien* aan zag als 't eenigste vaste werktuyg tegen *Vrankryks* Dwinglandy, en *Iorks* Roomsgezindheid) eenige Maanden looslyk, om niets te *Nimweegen* te doen uyt voeren.

Maar hier op gingen de oogen open. De bekommeringen tegen de overwichtige macht van het *Stadhonderlyk* bedryf, zyn gedekte uytvoeringen, en de grootheid van dat Huwelyk, wiesſchen dagelyks aan, zelfs by de zulke, die door hem hoog gevorderd waaren, die nu, wel gezeeten, gaarne op die makkelyke en niet onvoordeelige ſtand bleeven, ja al zoo hertelyk des Princen Opper en alleen macht vreesden als zyne oude Vyanden. Deze en de partylingen, deeden de waare quaden, die men uyt dit verdrag met *Groot Brittagnien* te vreezen had, veel breeder uyt meeten, en ſchreeven, veele zaaken na rechte lyn der waarheid, om ook meerdere, voor haar drift, tegen of boven de waarheid ingang te doen hebben, waar onder zy, als of ze waarlyk grond hadden, ruym ſchoots heimelyke Verbonden, voort bragten, om door *Engeland*, den Prince, over deze Landen een alleen heerſchend Opperhoofd te maken, en de *Provincien*, of van dat Ryk af hanglyk, ten minſten aan of ingelyfd te doen werden. Hoe ſchrikkelyk dit in de *Spaanſche* Monarchy ons geſmaakt had, wiſten wy, en *Schotland* proefde wat het in had, aan een machtiger Ryk gekoppeld te zyn, Wy ſtonden beyde naar een oogmerk, 't welvaaren in de Koopmanſchap, en het Meeſterſchap der Zee. Haar nayver had ons uyt alle haare aangewonne Landen van *West-Indien* gebeeten, en door zulke middelen zouden zy ons over al uyt boenen, of ten beſten vallende, ons Viſſchers en boots volk houden, wy de moeiten en zy de voordeelen deelen, of als de *Ieren* gehandeld werden, als; haare ſlaaven hebbende in alle reedenen voor *Cromwels* tyd af, al in de mond, dat men onze macht moeſt dempen; dat men de hovaardy van onze Koopluyden, in Viſſers armoe moeſt veranderen; en eindelyk, *dat niemand was den Oorlog wys*, *als* Wilhem, Carel *en* Louys.

Overwegingewegens des Stadhouders magt.

Gevoegt met duyzend ſchempſchriften tegen dit Huwelyk, als 't *Gelders Hertogdom*; zyn Vaders beleg van *Amſterdam*; *Mauritz* doeming van *Barneveld*; *Willem* de eerſtens ſtaan na de *Souverainiteit*, 't welk al geſtadig in de oogen der Burgery ſpeelde, en troffen die der Regenten alſoo veel ſtraalen van brandglazen; met een fabel

Schempſchriften tegen de Prins.

van

van 't Houwelyk tusschen de Son en de Maan, en 't achterblyven der Kikvorschen op die Bruyloft, wierd by de beklagelyke Staat van *Hollandt*, omtrent de voortteeling des Princen, vinnig uyt gelegd; waar tegen weder de Geestelyke van den ouden trant door zulk een zaamenvloeijing van *Hollandt* minder beangst, om dat zy daar door Bisschoplyk hoopten te werden in stand, gantsch anders van grond gingen, en wederom niet wynig *Arminius* na volgende, uyt die zaamenvoeging haar hoop voedende, van boven te zulle dryven, gaven alle die swaarigheden, omtrent de Prins en 't Huwelyk wel een streek toe, maar meinde echter, dat zy dan met de *Engelsche* Geestelykheid meer *Episcopius* als *Calvinus* leezende, de oude tegenpartyders zouden dempen: gelyk die daar tegen vast stelden, dat by verandering van Perzoonen op die Rykzeetel de *Presbyteriaanse* party in *Schotlandt* Meester, in *Engeland* machtig, en de *Voetiaanse* naast alles na haar voordeel zou dryven. Maar alle deze beweegingen bleeven by de Regeering zonder ingang te hebben, nevens de uytgeputte schatkist, het verloop van de welvaard, het gevaar van des *Stadhouders* te groot worden, en het gemeen dryven dat ons uyt Koophandel bestaande, zelf te driftig doet na Vreede zyn, waar in byzonder de Overigheden van eenige voornaame Steeden uyt staken. En of de Prinsgezinden de eerlykheid tot deksel naamen van woord en Eed aan 't Verbond te houden, nu werkte de vrees tegen de *Stadhouder* te sterk, om die tegen te staan; ja men begeerde de Vreede niet gestremt, volgens de voorwaarden die *Vrankryk* had voor geslagen. Dit stond met groote reedeneering voor en tegen pal, terwyl *Oragnien*, met overmatigen yver, alles by een rukte om te Veld te gaan en vroeg in de Wapenen te zyn, ten einde hy, daar door, de Vreede mocht overhoop werpen. *Engeland* mede in gestapt, begon 'er zich ook naar te voegen, maar de Koning wierp zich schielyk voor *Gent*, en zond veel tegenstand daar in, waar van hy Meester zynde, Belegerde *Yperen*, dat hy in wynig dagen vermeesterde. Hier door ten uyterste verhoovaardigd schreef hy aan de vergadering der gezaamentlyke Gezanten tot *Nimweegen*, een Vreede voor, met zulke Conditien, als hy begreepen had, en liet zoo ontsachlyk spreeken, door de zyne als of hy *Europa* gantsch onder de knien had, hoewel hy geen sterker uytwerking als by de *Hollanders* deed, daar andere niet weinig de tanden mee stookten,

schoon

ſchoon d'eerſte even veel quaad van haare vrienden als vyanden vreesden, en wederom, uyt de oude zorg te vooren aangeroerd, te onwegneemlyk in de argwaan, tegen de *Stadhouder* wierden; die al zyn rechte weg door ging, niet al te zeer bekreund, over de tegenſporling der Steden, 't welk het quaad vermeerderde, want niemant wilde bekennen minder ligt te hebben, als den *Stadhouder*; die egter, zoo hy geen ſlinkze weegen in wilde ſlaan, ter dier tyd, geen quade gedagten voede, maar wel begreep, dat op 't laaſt van de reekening, *Vrankryk*, die zig tegen alle, even hoogmoedig en opgeblaze aankanten, zou overwinnende onder raaken, en manſchap, ja ook hoe geregeld dat zyn huyshouding in 't ryk was, geld te kort komen, en tot zyn voordeel uyt viel, 't geen de *Franſe* om gantſch andere reeden deeden, het verlaten van *Sicilien*, met ſchandelyke merkteekens van mislyding der geener die in *Meſſina* en elders voor haar alles opgezet hadden, die of in haar Eyland ſwaar geſtraft zyn of in *Vrankryk* moeſten beedelen, gelyk nu de verkopers van *Straatsburg*, en eertyds eenige *Catalanen* en *Neapolitanen*, immers de dartele Stadvoogd van *Barcelona* bedelde tot zyn laatſte oogenblick om brood te *Parys*, naa dat hy 't zelve te *Verſailles* lang om geld gedaan had.

Dit verlaten ſchreef de Prins toe, aan de vrees die zy voor *Engelandts* verbond met *Holland* geſlooten, aanſtonts hadden gevat, en dat die eerſte proef wel van meer gevolg zou zyn, maar ten hulp niet. De grootſte ſteeden, waren van gedachten, dat men met den Oorlog 't agtervolgen dagelyks zou verliezen; dat de huyſen in *Engeland* oneens waren; dat de Gemeente geen geld wilde toeſtaan tot de *Engelze* werving, voor dat alle de zaken de Godsdienſt rakende waren afgedaan, en daar by quam dat haare Hoog: Mog: niet al te ruym van kas waren. Eenige *Provintien* en Steeden veel ten achteren, die zeeker niet licht zonder vreede waren te redden; de *Spangiaarden* zelven haar onvermogen bekenden, en eyndelyk dat men moeſt de Vreede aanneemen, die ook doorging, naar alvoorens een kort beſtand tot den 15 *Auguſti* gemaakt was; in welke tyd, de Keyſer, de Koning van *Denemarken* en *Brandenburg*, tegen de *Hollanders* hoog uytvoeren, waar by quam 't verſchil dat 'er tot *Nimwegen* twiſt rees, wegens 't inruymen dier plaatzen welke *Vrankryk* by de Vreede zou afſtaan en welke de *Hollanders* aanſtonts met de Vreede begeerden, en

Vrankryk niet als by 't algemeyn Vreede ſlot wilde overgeven. Dit brak weer alles; dog *Temple* haalde in den *Haag* over, een gemeen verbond met *Engeland* tegen *Vrankryk* te teekenen 't geen den 26 *July* 1678 geſchiede, by welke den Oorlog vinniger zou herleven, zoo *Vrankryk*, voor den 11 *Augusti*, alle de afgeſprooken plaatzen niet in ruymden.

Tien duyzend *Engelzen* verſterkten des Princen Leger, om vol drift aan den dans te komen, welk ook 't innerlyk begeeren was van den *Stadhouder*, die *Temple*, zyn man, alle konſten deed inſpannen, om de Vreede tot *Nimweegen* overhoop te werpen, doende poſtlopers naar den *Haag* afgaan, om als de dagen, aan partyen gegeven verſcheenen waren, nu den Oorlog met alle geweld te doen, vervatten. Maar *Vrankryk*, wel voor uitziende, hoe zwaar hem den *Engelſe* Oorlog (als die agtervolgde) in 't gemeen verbond, zou vallen, deed in *Holland*, aan grooten en kleynen in boezemen, de vrees en 't wantrouwen, der aanſienelykſte leden, tegen haar *Stadhouder*, en 't Ryk van *Groot Brittannien*; dat de *Zweeden* hol over bol, alles op zyn beloop lieten, dat *Lodewyk* de XIV, met dezen Staat, of liever met *Holland*, een afzonderlyke Vreede ſloot, Scheepvaart en Koopmanſchap reedelyke voorwaarden, na de zin van *Holland* wilde geven, en dat alles met zulken haaſt, als genoegen, van beyde de kanten, *Vrankryk* inſtaande voor 't genoegen van *Sweeden*, dezen Staat voor dat van *Spagnien*: en beyde hadden zy wel gelyk en reeden tot die haaſt. *Vrankryk* voor 't gevolg van den Oorlog met alle reeden bekommerd zynde, kon 'er nu als overwinnaar met een groote roem uytſcheyden; hoewel dezelve met alle zyne verſchriklyke toeſtel, en zo veel bloedſtortens der zynen, d' onderdrukking en 't verlies der Prinzen van den Bloede (verliezen die *Louis* de XIV, voor winſt achteden, als zynde bequame middelen, tot zyn overgrootmaking, die hy op ongehoorde wyze door prenten en penningen te kennen gaf) niet gedaan en hadde, als eenige Steeden in te houden, van de *Spaanſe Nederlanden*, die hem, altyd maar de moeyten van te willen neemen hoefden te koſten, om de ſwakheyt en 't quaad beſtier der *Spaanſen* in die landen: waarom hy ook geen zwarigheyd maakte, eenige over te geeven; verzeekerd zynde, datze met de eerſte ſprong, die hem luſte, wederom in zyn han-

de

de moeſten vallen, want de Vreede en 't verbond, was by hem en zyn raaad maar een kunſttreck, om de verbonden te ontſcnuwen, en den Oorlog begon altyd met het opdoen van de middelen tot zyne nieuwe inbreuken. Woord te houden is 'er, hoe langer hoe meer, buiten nadruk geraakt, en die kroon niet regtſchapen, als tegen dank als ze in onmagt leyd, altyd zondigende tegen de deugd, als 't haar luſt, tegen de reeden en wetten, en als 'er voordeel is, tegen trouw, eeden, en verbonden. Zulk een Vreede wierd 'er dan geſlooten, die *Vrankryk* zoo deed haaſten, maar by de leeden van *Holland*, waar veele, deze ontrouw van *Vrankryk* wel te gemoed zagen, en de ſchoone ſtand der zaken, om de dwingeland van *Europa*, buyten oppermagt te ſtellen, aanmerkten, ook ſterk voor de roem, en veyligheyd, ſpraken, en echter niet overhalen konden, de vinnige drift van eenige Groote mannen om de redenen boven gemeld, en als men alle goede reedeneering van de gevaaren, waar in *Holland*, met de zes anderen Vrye landen, zouden ſteeken, by vreede breuk, te berd bragt, zo golden die zoo veel niet, als de vrees tegen den *Stadhouder*. Alle de oude zeeren, waren in de grond open gekrabt, en of men die ingevreete kanker, tegen ging, hoe gezond het lichaam noch uyterlyk ſcheen, van binnen wierd het daar van verteerd, 't welk, helaas! dikmaals het heylzame, voor de opgedronge partydige drift, hoe ze ook raaskalde, heeft doen wyken.

Vreede tot Nimwegen met Vrankryk geſloten.

Veel reeden hadden de Vreedepreſſers, maar ze waaren meeſt gegrond op de gezaayde konſtenaryen van de *Franſche* Koning. Eenige ſchreeuwde, drukte, en baſuynde, de trouw en Edelmoedigheid des Koning van *Vrankryk* uyt en dat dien Monarch heylig zyn gegeeven woord hield; nimmer zyn Verbonden met ons had gebrooken, dat *Holland* van over Eeuwen, buyten *Bourgondien* en *Caſtilien* zynde, de gezeegende verbintenis met *Vrankryk* had gehouden: dat die Koning ons juk van den hals had helpen lichten, zyne machten altyd tot onze hulp gereed had, en dat wy van en aan zyne Landen een onderling gewis voordeel trokken en aan brachten; dat wy met *Engeland* niets goet konden doen; dat men in *Ooſt* en *Weſt-Indiën*, zoo dikmaals de proeven hadden, van zyn luſt tot onze ondergang; dat die Koning nu dat Volks recht kon voldoen, met onzen *Stadhouder* hier *Souverain* te

Uytſtrooiſels van eenige die de Vreede verhaaſten.

maa-

maaken, en de Steeden de voet op de nek te zetten; dat daar mede de Koophandel en de goederen aanstonds tot een instal moesten komen; dat men dagelyks al meer en meer *Engelschen* en *Duytsche* in de Legermachten kreeg, de Inboorlingen dwars aan, of verby zag; dat 'er wel haast niet overig zou blyven, als met stilswygend morren uyt geteerd en Overmeesterd te blyven, maar boven al, dat de Staaten maar voor staaken, ter vergadering verscheenen, en de zaaken te Veld, zoo wel als de Zeetochten, in wynige haar handen waaren, die door de glans van den *Stadhouders* op haar aftintelende, de rechte eigene Meesters, der vrye Oppermagt overschaduwden.

De Stadhouders overwinning te St. Denys.

En dit vatte vuur, hoe veel de rest tegen Historische waarheid en ervarenheid aan liep, door 't gedrag des Princen van *Oragnien*, die niet onbewust van de toestand der Vreede, *Luxemburg*, zorgloos slempende, heel onsagt van zyn plaats dreef, en een groote slachting te *St. Denys* voor *Bergen in Henegouwen*, onder de *Fransche* Benden, hield; alwaar noch de ordre van de *Fransche* Veld Heer, noch de overmoed der Bevelhebbers, maar alleen de oude ervarentheid der *Fransche* Benden, beletten, dat haar gantsche Leeger niet en wierd vernield: Die roem behaalde de *Stadhouder* noch van den Oorlog, buyten den Oorlog, doch moest echter wyken voor de drift der Vreedemakers. Welke echter kort daar aan wel zaagen, dat het niet uyt den haak was, 't geen den *Stadthouder* had gereedeneerd en voorzegt, te weeten; de quaade naam, den *Provintien* gegeeven, met tegen te gaan het Algemein Verbond. Het verzuymen van de schoone geleegentheid tegen de overmagt van *Vrankryk*. De bewyzen van de ontrouw van dien Koniug aan alle nabuerige Vorsten, zyne eigene Princen, en de druk der hervormde, die dagelyks een moord of ballingschap te wachten hadden. De loosheid en boosheid, van die Kroon, van het aanbegin onzer *Vryheid*. De Moord van zyn Overgrootvaders Schoonvader en zoo veel *Huguenoten* in onze quaadste tyd. Het verlaaten der *Nederlanders* daar na en de grouwelstukken van *Duc d'Anjou en d'Alençon*. De schrikkelyke gevaaren van zyne hulpbenden. De bedriegeryen van zyn Vlooten onder *Beaufort*. Zyne strooperyen in de Middelandse Zee, en door *Milleray* in *Oost-Indien*: En in een asem, zyn oneindig toeleggen, op de Monarchy

Zyn voorzegging omtrent de Staat van de Nederlanden.

over

over *Europa*, waar toe men 't Jesuitendom, en 't Geestelyk Pausdom in 't Algemein, ja alle ordens toe bewoog, gelyk te vooren met de Kyzer of *Spagnien* was geschied; in de hoop, van door een hoofd, alle de Ketters, zoo zy de afgescheide noemen, die haar de Oppermacht van den Paus van *Romen* onttrokken hebben, te dempen, te verdelgen en uyt te roeijen. Hoe waarschynelyk, of hoe waar, en golder niet, de schrik voor de groote Reedenaars Degen en Staf, had de herssenen bevat, en het lieflokkend eigen Oppermeesterschap flikkerde, eenige der driftige Vreede treffers, te sterk in de oogen, die zoo aanstonts na de Vreede wel groote zommen, uyt brandschattigen en vergezogte reekeningen geeischt, moesten opbrengen, en moeiten hadden, de Afgezanten van den Staat, de oude eer aan zyn Hof te doen genieten, geperst om noch te willen ingaan met de *Fransche* Koning een Verbond van verdeediging; waar by aanstonts de onbehoorlyke eisschen, tegen *Spagnien*, tegen 't Ryk, tegen de Staat met zyn Kamer van afhangelykheeden, op borrelden, die haast toonden, de misslag der Vrededringers. *Casal* en *Straatsburg* verraden en verkogt, en zoo veele geweldenaryen al om, noodzaakte *Hollandt*, in de Vreede, alzoo sterk te waaken als of 't in den Oorlog was. Ook had *Vrankryk* beslooten dat men den *Stadhouder* zoude uyt *Holland* lichten en *le Conte Paul de Serdaigne* uyt *Amsterdam* vervoeren, 't welk men niet zoude hebben voorgekomen, was d'aanslag niet door een toeval ontdekt, en had men de afgezonde Dragonders, met hun Bevelhebber niet vast gezet. Deze quaaden, deeden den Prince nu en dan, voor oogen stellen aan eenige der Leeden, of zyne reedenen en voor uytzicht niet waar en wierden, en deed zoo veel dat men met *Sweeden* en 't Ryk, een *Guarantie* sloot. Waar op *Vrankryk*, luttel acht sloeg, maar, gelyk hy yder op 't lyf viel, had hy 't byzonder op den *Stadhouder* gemunt, wiens reyzen na *Duytsland* hem verdagt maar door des Princen wysheid verborgen waaren, zoo dat hy hem dan *Oragnien* af nam, en zond een Deurwaarder, om zyne bitterheid te toonen aan den zelven, die den Prins aan zyde dat den Heer *Willem*, *Graaf van Nassauw*, Inwoonder van den *Haag*, voor zyn Parlement moest verschynen, en heeft niet als aan zyn Afgezant, daar naa, de voldoening, wegens 't geschonde recht van een vry Vorst, over de hoon aan zyn naam, en 't

Casal en Straatsburg verraden.

1682.

Veragring van Vrankryk aan den Prins.

weer geeven des Prinsdoms gedaan, als hy die *Graaf* voor Koning van zulke drie machtige Ryken moest erkennen. De dulle, en onbepaalde hovaardy, de ongebonde schennis van alle recht en reeden, dwong *Spagnien*, wederom, tot breeken; want de *Nederlanden* wierden doch door de *Fransche* ontrouw, by Vreedens tyd in genomen, gestroopt, en afgeloopen: ja zy Bombardeerden *Luxemburg*, en overvielen andere Plaatzen.

De werving van 16000 Man.de Stadhouder gewygerd.

De Gottenburgse rys.

Dit deed den *Stadhouder* voor stellen, de werving van 16000 Man, die zoo zwaare opschudding gemaakt heeft en hem mislukte; waar op de *Gottenburgse* rys onder de *Admiraal Schepers* volgde, 't welke tot een onherstellyke schade voor 't Land uyt viel, en hoe zwaar 'er gegeeven wierd, wyl eens de bevatting tegen den Oorlog met *Vrankryk* de beste had ingenomen, en nu 't gevoelen van minder belasting en honderste penningen smaakte, zy waaren vergeefs, een laater tyd moest ons eerst recht de *Fransche* loosheid leeren kennen. Het inzigt dat den *Stadhouder* voor die werving had, droeg altyd, voor de tegenwoordige tyd, den Oorlog mede, en die was menmoede, maar eenige zagen ze met een aan, niet als een middel dat die Prins aan raade, als grootste ingelande in *Holland*, *Zeeland*, en de Generaliteits Landen. Niet als een klaar doorzicht van Staatkunde hebbende, maar als een dwanggebruyk, die toeley om de Leeden de Voet op de nek te zetten, en zich Meester te maaken van alles wat na de VRYHEID geleek. Dit was, gelyk men klaar ziet, mis, en geen quaad, in de Perzoon van den Prince van *Oragnien*, maar alleen een quaad, uyt de *Stadhouderlyke* Regeering spruytende: welk ik noem, een macht, gehuysvest in een Man, die al het Lichaam van den Staat past, welke beswaarelyk, zonder misbruyk, in een groot Man alleen kan zyn, dewyl de kleinheid van de naam tegen de grootheid van de zaak al te gevaarlyk is. Ook is 't het selfde, of Koning, of Schutheer, of Graaf, of Vader des Vaderlands, of Opperhoofd, of *Stadthouder*, of Raad, of *Pensionaris*, de zaaken doet: 't komt maar op 't gebruyk of misbruyk aan, en op de verdoolde of winstzieke verstanden, die zelfs zulke eerst te groot maaken, om haar eigen belang, en dan quaad werden, dat ze niet zelfs in zyn plaats zitten, dronken werden de van de overgift van haare Medebroeders aan haar, en stervende van haare eigene overgift aan zulk een opgeworpen Meester gedaan. Deze haspeling, koste ons waarde Vaderland lange tyd

De misslagen der Stadthouders spruyte dat men hen zelfs te groot maakt.

veel

veel moeite, geld en bloed, en zal, nu ongetwyfeld, opgehouden zyn. Want wy bevinden, dat ons bestier, wel in de grond goed is, naar zyn eerste vorm; maar dat alles wat daar buyte spat, verderfelyk is. Doch dat het verderf van te veel overgift aan een Man, de aldergrootste quaden na sleept. De Kuypery is in de manieren van alle bestier, maar hier sleepteze een Oppermeesterschap in de Steeden na, om den *Stadhouder* zyn begeeren te konnen toevoegen, en een verbintenis met de zulke aan te gaan die hy de hand boven 't hoofd kan houden. Zoo werd men verlekkerd op de eenhoofdige macht: men wil het grootser en grooter uyt zetten, en te laat, tegen de geen die men zelf tot al te hogen top heeft op gevoerd, zich aankanten, en men is niet alleen van zyn partys voorstel Vyand, maar eer hy spreekt, van 't geen hy voorstellen zal. Een bal uyt zyn rechte middelpunt waar in ze hangende rust, gestoten, komt niet weer op zyn middelpunt, maar gaat het ruftpunt schier over en weer telkens zo lang verby, tot ze eindelyk weer in haar natuurlyke plaats rust. Bid God dan, dat hy, ons *Holland*, na zoo veel uyt zyn rust slingeren, eens op zyn waare en oude ruststand geraakt, behoude.

Overweginge daar omtrent.

Gelykenis wegens d'oude en tegenwoordige stand van Regeering.

De *Stadhouder* quam om deze werving, met veele Leeden in Koetsen in *Amsterdam*. Vergeefs was de togt en niet zonder hoon, 't was zonderling de bitterheid te zien, zelfs der *Hosanna roepers* van 't Jaar 1672. Zy zagen den *Stadthouder* zelf in *Amsterdam* komen, en zoo veele aanzienlyke Leeden verby ryden. Eenige trokken de hoeden in de oogen, zonder zyn gezelschap te groeten. Een Klokkespeelder had d'onbeschaamdheid te zeggen, *ik zal de Vederman een eerlyk afscheid geeven*: Waar op hy aan 't speelen gaat, een Lied, *ik heb van myn leeven geen goed gedaan, en heb 't niet in myn zin*, als ook. *Ik wou wel dat de Kryg aan ging*, enz: en zong dit luytskeels zoo afgekomen van 't Stadhuys, met behagen van veel zyner toebehoorders. Aan 't Stadhuys en 't Heeren Logement stond aan geplakt. *Continet Amstla ducem, male sed contentus in illâ. Liquit eam; Memores Hic Patris, illa Patrum. Den Amstl houd de Vorst in pligt, maar, die qualyk daar gehouden en te onvreeden, verlaat haar, elk heugende: de Vorst aan zyn Vader, de Stadt aan haare Vaders*, speelende op *Loevesteyn* en de Beleegering. Ook deeze woorden. *Laat door gaan de Zoone des Dienstmaagds want hy zal niet Erven.*

De Stadhouder tot Amsterdam de werving gewygerd.

Bitterheid van eenige Amsterdammers tegen den Stadhouder.

Aan d'andere kant, was de verbittering niet minder, want in den *Haag* wilden men geen *Amsterdammer* herberg gunnen, en een der aanzienlykste mannen ondernam, tot *Amsterdam*, een der grootste en Vryborstigste Burgervaders te doorschieten, 't welk mislukte. Den *Stadhouder* scheen wel door *d' Amsterdammers* gehoond, maar verloor nooit minder eer, want dag voor dag, zag men dat in zyn aandryven eenig nut stak. Ondertusschen kreeg *Iork* in *Engeland*, een groot gezag, en zyn overhang tot de Roomschen, veroorzaakte, na veeler sterk vermoeden, zyn Broeders dood, waar door hy aan de Kroon geraakte, en begon op alle manieren, tot zyn ondergang te werken; ook vond men hier menschen, die een der braafste voorstanders van 't welzyn van 't *Engels* Ryk *Armstrong*, laf hertig verkochten: zelfs meende men geweldelyk *Peyton* uyt *Rotterdam* te sleepen, en elders belaagde men 'er veele, als *Willem Waler*, *Kampbel* en andere, maar ze wierden gered of ontweeken, des Konings wraakgierigheid, door 't wys beleid der Regeering. Want *Iacob* had niet minder in 't oog als 't welvaaren van den *Stadhouder* zyn Schoonzoon, die in 't tegendeel aan *de Lorges* in blies, *Oragnien* eerst tot voorbeeld der verdelging in *Vrankryk* te maaken, gelyk dat Prinsdom aanstonds gevoelde, en voorts daar op by duyzende Protestanten, met ballingschap en allerley boosheid geplaagt wierden. Volgende daar op 't verbreeken van 't *Edict van Nantes*, door *Louis de XIV.* zoo pleggtiglyk bezwooren, waar van hy, als vreezende dat de Nazaaten, en schendige teekenen, niet genoeg zyn trouweloosheid; zouden getuygen, Pennigen liet slaan, met het *Edict* geblixemd, en 't Jaar van 1688, daar op uyt gedrukt. Te laat zagen de laffe en al te dwaas Konings, Onderzaten, de *Hugenoten*, haar misslag, met haar ondergang; een Millioen Menschen moesten om een goed heen komen zien, achter 't Land swerven, en driemaal gelukkig, die uyt de Tiranny vluchten, waar van wy 'er veel op onzen hals kregen, die, door de barmhartigheid van den Staat, wierden beschermd, daar veele Inwoonders, om hunne neering, yverzugtig over waaren.

1685. Karel de II. Koning sterft en Koning Jacob in zyn plaats.

Zyn wraakgierigheid.

Koning van Vrankryk breekt het Edict van Nantes.

Zyn vervolging tegen de Hugenooten.

Dit was 't loon van de trouw, deezer *Fransche* Voorzaten, aan de Kroon, en den Koning beweezen; *Iacob de II.* Koning van *Engeland*, kittelde de oude beloften voor de herstelling van *Karel de II*, aan de *Iesuiten* toegezworen, uyt te voeren

Koning Jacob springt den Staat op 't lyf.

ren, ſprong in alle manieren dezen Staat op 't lyf : Gaf de Rovers van *Algiers*, en andere, zyne Havens tot ſchuylhoeken: verzette in 't Ryk, al wat hy tanden dorſt, tot dat hy, heel onbezonnen, zonder macht, van *Montmouth* beſtookt wierd, die 't, met onthalſt te werden, betaalde; zynde te vooren, te lafgeweeſt, met *Schafsbury* en andere, op *Withhal* in te vallen, en met de Deegen zich een weg te banen, tot de Kroon, die hy nu te laat zogt: byzonder met *Oragnien*, die heel Staatkundig, dit klyn geweld, zonder raad, zyn zelven deed onderploffen; na een neerſlagtigheid betoond te hebben, met, van die dwingland het leven, vergeefs af te bidden. Deze dood, ontſtelde hier de gemoederen, maar verbitterde de zelve in 't Ryk van *Engeland*; 't was aan *Willem de derde* een doorn uyt de voet gehaald, welke doenmaals wierd het wit, daar alle de *Vryheid* en Hervormings Voorſtanders op doelden. Waar tegen Koning *Iacob* heel onbeſuysd, en wel geweldiglyk begon te woeden. Hy wiſt, zoo wel als *Vrankryk*, dat 'er geen heul voor de verdrukking in zyn Ryken, als in den Perzoon van onzen *Stadhouder* ſtak; dat 'er geen middel, boven al, beter was als een Soon tot Erfgenaam te hebben. Die quam in de Waereld, met voorgeeve van konſtenarye, ſchoon die Koningin, naderhand noch een Kind baarde, doch 't afzyn der noodwendige Hofs en Ryksgetuygen, byzonder de Princes *Anna*, nu Regeerende Konningin, met groote Roem in die Ryken; deed by al de *Proteſtanten*, in die *Monarchy*, dien *Prins van Walles* uyt kryten, voor een vals en ontleend Kind: maar *Iacob* kreunde zich des niet, en ruſte een zwaare Vloot toe, riep alle *Engelſche*, *Schotten* en *Ieren*, uyt den dienſt van deezen Staat. Terwyl hy alle geweldenary aan de omleggende Vorſten, en 't Ryk deed lyden, de oogen eindelyk klaar openende, en de gemoederen veranderende der geenen, die van zyne Edelmoedigheid, en ſtand, op zyne Verbonden hadden geſprooken. Deze Wapenden haar beyde te Water en te Land om de Hervorming de ſtrot af te ſteeken, 't geen haare Hoog Mog: als voor uyt zagen. *Iacob* liet, door loosheid, de *Engelſche Ooſt-Indiſche Maatſchappy*, zwaare ſchaaden lyden, om, behalven op de oude klagten nieuwe te ſmeeden, tegen de *Ooſt-Indiſche Maatſchappy* van *Holland* en *Zeeland*, misnoegen te geeven, in hoop van daar door de *Engelſche* Koopluyden op te ruyen en alzoo 't Lagerhuys ons op 't lyf te zenden, dat echter

Mont-mouth onthalſt.

Gevolg van die dood.

Prins van Walles Gebooren.

Word voor onwettig verklaard.

Vrankryk en Engelands oogwit.

 miſten,

misten, maar niet zyn boosheid, die deeze Maatschappy met goud dacht te verzachten, dat gelukkig te laat wierd begonnen; ook zou 't in zulk een toe stand, niet wel na Staatkunde geleefd zyn, dat men, den Vyand, die men in de borst en Ziel kende, en die nevens *Vrankryk*, onze ondergang zogt, geld, dat hem, zyne Borgeren wygerden; tot onze en haare slachting, zou gegeeven hebben. Heerlyker was 't dat het vertrouwen, tusschen den Staat en den *Stadhouder* uyt de klaar voor handen staande nood gebooren, overwoeg, tot de voorberydzelen van een zeer geduchte Zeemacht, die *Louis*, heel beteuterd, en *Iacob* heel beangst maakte. Ze zongen fynder, en haare Afgezanten deeden niet als Memorien op hoopen, die ze telkens weer in leverden, om te weeten, waar toe deeze ontsaglyke toestel dienden; en men genoegde zich te antwoorden, dat men in veele dingen, en ook daar in volgden de *Fransche* mode, zoo loffelyk en nooit genoeg te pryzen; dat haar Hoog Mog: zoo uytmuntend heerlyk, haar Staats bestier in de Vereenigde Landen toonden, dat men eyndelyk met de oude Eendragt, de moed, met de moed de Raad, en met de Raad de daad zag zaame voegen: daar door bewyzende, dat wy, zoo ver niet vervallen waaren, of men kon zich noch gevreesd doen maaken. De hoogmoed van *Louis*, al vergood by zyn leven, door de zynen; de schrik van *Europa*, en die van Vreede en Oorlog, niet Godt, maar zyne opgeblazentheid het Meesterschap toe schryvende, was te trots en hoog gezeeten, om regtzinnig te denken. Hem had het lang onmooglyk gescheenen, dat dit gemeene best, wiens eer hy zoo lasterlyk in zyne Eerpoorten en geheugteekenen had geschonden, der oude Batavieren Helden aard had hervat, van door de gevaren, rampen en quaden, op te klauteren, tot de Heerlykheid; en dacht ons zoo genepen te hebben, dat 'er geen opstand te vreezen was. Hy verwurp, tot zyn ongenade toe, de waarschouwingen, die hem, dies aan gaande, voor quaamen, en wende zyne gedachten, om de Turken voldoening te geeven, met welke hy Algemein Vyand van *Europa* was.

Groote toerusting van den Staat om den Prins in Engeland te dringen.

Oorlog tegen Vrankryk en Engelandt.

De redenen die hem bewogen den Keyser en den Staat den Oorlog aan te zeggen, waaren, na gewoonte, gegrond op sijn Roem en quaad vermoeden, beginnende, met schande de hand te slaan, op alle de Koopvaarders die in zyne Havens waren, tegen alle ge-

slooten

ſlooten Leeden van de Vreede, en 't Zeeverbond, door hem beſwooren. Een dienſtige breuk van die natuur (zoo hy 't noemde) overtuygde eyndelyk alle die nog iets van de oude waan voor hem droegen, en men zag, zonneklaar, dat men van de nood een deugd moeſt maken, en de verzoeken der *Engelſen* Heeren en Leeden der Huyzen niet af wyzen; om voor te komen, dat de *Monarchey* van *Groot Brittannien*, niet en viel in 't beſtier van *Louis*, die meeſter van alle de beweegingen van *Jacob* was: zoo 't niet zoo verre was dat de Koning van *Vrankryk*, zoo wel als *Jacob* de II. beyde niet meer en heerſchten, maar den Hof poppen en geeſtelykheid, welker vinnigheyd alom langs den *Rhyn*, alles verwoeſte, den *Palts* grouzam, en Heydelberg, welke naam, haar, wegens de hervorming heel haatelyk was, op een meer als barbariſche wys deed vernielen en moordbranden. In *Engelandt* wierden, op een onwettige wys, op den naam van *Montmouths* geſinden, den galgen volgepropt, de grooten in de Kerkers gemoord, de Biſſchoppen in den *Tour* geſonden; en op alle verſchrikkelyke wyſen, het Pausdom boven gedreven. Maar zoo verre, moeſten deze zagte vaders, haar felle inborſt op de ſpitsvoeren, om te groover met al den aanhang te vallen.

Vrankryk verwoeſtingen langs de Rhyn en in de Palts.

In Engeland vorden onder de naam van Montmouts geſinden veel moorden bedreven.

De Overtogt geſchiede den 11 *November* 1688. Na dat de Vloot van 500 zeylen, een ſwaare neep in de eerſte uyttocht had geleeden, van welke herſtelling, niemand meerder de eer toe quam als den Heer *Hiob de Wildt*. De ſchade was groot en noch grooter de ontſteltenis des Volks waar onder veele, in dier tyd van nood, ſterk roeyden, met laſterlyk Schreewen, 't welk meeſt menſchen waren die weinig in 's Lands laſten droegen, en voor de nood baazen ſcheenen, niet konnende overwegen het belang van 's Lands welvaard. 't Was in de grond waar, dat de Vorm, om dit groot werk op te ſtellen en uyt te voeren, afgeſtapt was, van alle de gronden der Staats regeering, want men had, door groote redenering van ſyn Hoogheid, en ſterk aanzetten van den onvermoeyden Heer *Fagel*, *Raad Penſionaris* van *Holland*, de gantſche vergadering doen afwyken, tot een kleynder getal Heeren, welke hare Hoog Mog: en Ed: Groot Mog: na inval der nood, zouden verbeelden, met dezelve Magt, als of het Lichaam van den Staat, of dat van *Holland*, geheel in alle zyne Leeden, den,

1688.

De berugte togt van den Prins naar Engeland.

den, dat hadden gewild, toegestaan en afgedaan; en zulks wel een der gevaarlykste zaaken voor de VRYHEIDT. Maar, gelyk men voor de behouding van d'AELOUDE Vorm alles moet wagen, en tegen allen, zoo isser wederom geen styfhoofdiger dwaasheyd, als regelmatig te willen verlooren gaan. En de overgaaf (Hoewel buyten de hoogste nood gevaarlyk) geschieden van de gantsche Vergadering der Ridderschap, Edelen en steeden, vrywillig, en wel geredeneerd; aan een of meer van eider *Provincie*, oft lichaam. Tot acht en te mets negen liep 't getal der vertroulingen uyt. Deze onderneming van buyten aangesien, wierd dan by eenige uytgekraaid, voor een tocht der *Romeynen* in de Heuvelen der *Sabinen*, en geleeken by den schrikkelyke overtogt ter zee der *Atheners* op *Secilien*, waar alle de Scheepen, alle de Schatten, en veertig duysend mannen in de loop bleeven. Echter, al staken 'er die gevaren in, zoo kon men den *Stadhouder* niet in erg vermoeden brengen, als uyt den ouden Suurdeezem, van alles qualyk te willen duyden. 'T is waar dat een Koninglyke Kroon te torzen en een Scepter van drie Ryken te swaeijen, schoon in de oogen schitterd, maer dien Prins, als de rykste en magtigste in *Holland*, *Zeelandt* en Generalityts Landen gegoed zynde, waagde aan d'andere kant niet weynig. Hy volgde, op 't spoor van *Montmouth*, die 'er zyn hoofd voor had verloren. Hy moest zyn vertrouwen stellen op *Engelse* Heeren, daar *Gray* en eenige anderen *Montmouth* hadden verraden. *Iacob* was zyn Schoonvader, en lukte de onderneeming niet, zoo stond zyn bederf vast, na de menschlykheyd, die als 't van *Romen* over al even eens is, *Sequitur fortunam Semper & odit Damnatos*, 't welk in 't Nederduits wil zeggen, *dat yder de gelukkige bemind en haat de verdrukte*. Over de millioen guldens nam hy mede, waer voor zyn goederen verpand bleeven; de Generaliteit gaf hem ses tonnen schats voor die togt; en waarlyk in die tyd stak de Joodschen Heer *Zuasso* en andere, in ruym verschot uyt, boven d'ingeborene Christenen. Syn Gemalin bleef in *Holland*, die in boven gewoone groote en goede hoedanigheden, tot een voorbeeld der Vrouwen deugden uytblonk. Zy was een waarborg, en hoewel zy van de Prins afgescheurd wierd, zoo hield zy, in zulk een schriklyk aansien der zaken, daar haar Gemaal tegen haar Vader in de waagschaal stond, moed genoeg over, om andere te troosten, en hertig te maken; zynde by de *Hollanders* zoo aangenaam geworden, als de *Hollanders* by haar.

Word heel geheim uyt gevoerd.

Door 't vertrouwen van maar agt of negen leeden.

Orangie verpand eenige goederen en neemt meer als een millioen guldens mede naar Engeland.

Hoedanigheden en dappere inborst van de Prinses van Orangien.

Jacob,

Iacob had 40 Scheepen in zyn Vloot, en 36000 Man by een geraapt; 3000 *Tren* in *Londen* doen komen, die van 't Volk voor Vleeshouwers, om haare blaauwe rokken, uytgezunst, niet op de straaten durfde verschynen. Deze macht stond onder nieuwe Eeden Verbonden; de Vloot voerde niet uyt, en zag met rust ja met lust de *Hollandsche* verby Zylen, want *Devonshire* en *Grafton* hadden de *Capitains* tegen *Iacob* gewonnen, of 't Volk tegen de *Capitains*. Door meenigte der *Declaratien*, die van de Pen van den Heer *Fagel*, gelyk te vooren zyn Brief, uytmuntend was bevallen, nu ook de herten om zette. Aan *Torbay* stapte den Prins aan Land, en de Goddelyke hulp aangebeeden hebbende, deed zyn Volk gelukkig van de Scheepen met Paarden geschut en al haar behoef, voet zetten op *Engeland*. Negen dagen verliepen 'er eer zich iemand op deed, om den Prins by te komen, zoo dat *Schomberg* swaarhoofdig den Prins aan sprak, en in bedenken wilde brengen van wederom te keeren. Maar antwoorde, dat hy niets en vreesde, dewyl hy voor de Godtsdienst, de *Vryheid* en d'Algemeine welstand, was uyt gegaan, dat hy Gods Zeegen, al was 't met zyne eigene Benden, alleen zou af wachten, en zich op geofferd had aan die hylzaame zaak.

Koning Jacob van Engelands magt.

De Prins land in Torbay.

Krygt in 't eerst geen toeloop.

Maar in weinig dagen vloeyden veele drommen te Voet en te Paard hem toe, en trok wyders alle de herten der Inwoonders tot zig, zoo dat de Vorst, zonder bloed te storten, als van eenige *Tren* en *Reading*, in *Londen* en in *Withal* quam, met alle zyne Manschap. Hier kan ik niet verzwygen de Heldedaad der onverschrokken *Grave* van *Solms*. Deze met 420 Ruyters voor uyt geschikt, vind *Withal*, met 3000 Man te Voet en te Paard en 12 stukken geschut bezet. 't Was negen uuren des Avonds als hy daar aan quam, wanneer hy halte deed houden. Gebied hun 't geweer neer te leggen voor de Prince van *Oragnien*, stapt van zyn Paard gaat op *Withal*, vraagt na de Koning *Jacob*. *Sunderland* zegt hem dat de Koning te bed was. Hy, alleen, van Kamer tot Kamer door getreeden, doet *Iacob* op staan, die zonder raad en zonder hert was, en verstaande dat zyn Hoogheid begeerde dat hy van *Withal* vertrekken zou, verzocht den Koning, van *Solms*, zelfs vry geley van *Hollandsche* Ruyters, daar by voegende, dat hy, op geen van zyne schurke konde vertrouwen. Dusdaanig week hy te water, na de brug, en wierd door, den

Word van d'Engelse by gesprongen.

Komt tot London en op Withal.

Groote Heldendaad van de Graaf van Solms.

Koning Jacob vlugt.

Ook de Geestelykheid.

Heer *van Dorp*, tot *Feversham* geleid. Waar van hy Overscheepte naar *Vrankryk*; met hem en voor hem waaren al de *Iesuiten* en Monniken reeds vertrokken, welker yver strekte om de Koningin te verzellen, en elk het eerste op de vlugt te mogen zyn, uyt een Ryk, waar van zy den *Paus* en den Koning van *Vrankryk* het bestier verzeekerd hadden.

Maar dat de Vorsten konde wys worden, en de felle raadslagen van veele *Iesuiten* en andere Geestelyke wilden na zien, ze zouden niet anders vinden, als veele ondergangen dier Ryken en Princen die na hen geluysterd hebben. Nu lagen te *Versailles* alle de spillen in de asch, en de Raad van de Koning was, boven gemeen met de donderslag getroffen, van zulk een kostelyken Konings Kroon op *Willem de Derdens* hoofd te zien; en den Oorlog tegen hem, op de beede der Huyzen in *Engelandt*, verklaard. Gelyk haar Hoog Mog: Heeren de Algemeine Staaten, ook Waereldkondig maakten, de kragtigste reedenen die haar hadden gedwongen, des Konings van *Vrankryks* listen geweld, en de verwoestingen met zyne grouwelyke Vreede en Verbond breuken, openbaar te maaken, haar daar tegen te wapenen, en de Prince van *Oragnien* de hand te bieden, in 't oprechten der vervalle Godsdienst en Vryheidt van *Groot Brittagnien*.

't Gevaar van de Geestelyke Raad aan Princen.

Prins Willem de III. Koning van Engeland Gekroond.

Den Koning *Louis de XIV*. had, op der *Iesuiten* verzeekering, vast gesteld, dat, of die tocht zou de Prins van *Oragnien* van kant helpen, of ten minsten de Vereenigde Staat met dat Ryk in een Oorlog voeren, die haar beyde ontsenuwen moest, en dat men daarom *Hollandt*, niet moest ontrusten, uyt vrees, dat die schoone kans voor *Vrankryk* te leur zou gaan. Ja zelfs vond men 'er hier, die al die toestel verlooren achten; maar wel betaald, als de uytzetting van een Prins die haar te groot was en daar op zyn Kerkhoff quam.

Overweging van den Koning van Vrankryk in die gesteldheid van zaaken.

Dezen Oorlog bragt de *Franschen* in *Yrland*, onder *Lausun* en andere; en *Iacob* meende zich door dat Koninkryk vol Roomsgezinden, de weg tot zyne verloore Kroonen te banen, maar *Schomberg* hield met kleine magt zyne heyrkragt tegen, die voor *Londonderry* door *Walker*, vol roem beschermd, met schanden hadden op te breeken, en zoo lang talmden tot Koning *William* zelf naar *Yerland* trok, en in een slag by *Drogeda*, de

Koning Jacob in Yrland.

Rivier

Rivier de *Boyne*, door gewaad van een Kanonkogel geraakt, noch ongekreukt doorzette, *Iork* uyt het Veld sloeg, die vol vrees, al by voorraad zyn rystuyg naar *Dublin* gezonden had, en vlugte weer over na *Vrankryk*; zynde na de slag noch sterker van Manschap als de Koning *William*, die daar, en nergens meer zyn groote moed, en onverzettelyke Dapperheid toonde. Hier te Land liepen de zaaken heel tegen, want *Waldek* was, te *Fleuru* geslagen, en dien Vorst had de Oorlogszaaken daar door in groote wanordre gebragt, 't geen *Torrington* ter Zee, noch laffer uyt voerde, door zyn vlugt: de Koning dit hoorende, hield zyn vordere onderneeminge zoo geheim als 't mooglyk was, die *Schombergs* en *Walkers* verlies deerlyk beklaagde, de eene om zyne onweergadelyke verdiensten, en den ander om zyne goede wil. Hy herstelde alles, quam zyn Koningin in *Engeland* laatende, over, met zulk een grootheid voor de *Hollandsche* naam, als genoegen over zyne zorgen, voor de betaalinge der gedaane kosten, van den Staat, en de huuren der Scheepen; ook waaren de Soldaten veel verrykt, de Bevelhebbers en zyne gunstelingen tot *Hartogen* en *Graaven* verheven, 't geen niet zonder morren, noch stribbeling noch gevaar was toe gegaan. Want van 't begin af had men zig tegen den Koning aan gekant, om dat men geen *Hollander* Koning van *Engeland*, en verlosser van Groot *Brittagnie* kon na denken, daar by veele *Engelsche*, met veragting van wierd gesprooken; want zy hadden gehoopt of *Republycq* te zyn, en onze *Stadthouder* met een gift te voldoen, of de zaaken in een plooy onder hem te brengen, die haare Grooten zelf Meester maakten; en wyl de Koning de Bisschoplyke zyde koos, zoo stiet dit al de *Presbyterianen*, in de twee Ryken tegen de borst. Maar hy maakte haar morren vrugteloos, met zwygen, genadig zyn, ontvynzen, en alles onder zyn wakend oog te houden. De Godsdienst was hersteld, en alle de voorgaande woeste dertelheid droop van 't Hoff. Zyn voorbeeld, en des Koningins onwaardeerlyke deugd, was wel de Hofjufferen zwaar, maar trok echter 't gantsche Ryk tot navolging, en haalde zelf, zyner en haarer Vyanden Lof ja liefde, over. Belangende Koning *William*, die wierd door gantsch *Vrankryk* geloofd aan de *Boyne* dood gebleeven te zyn: ja, de

Word door William by Drogeda geslagen.

Gevaar van Oragnien.

Koning Jacob geeft de moed verlooren en vlugt wederom naar Vrankryk.

Slag van Fleuru door Waldek verloren.

Lafhertigheid van Torrington ter Zee.

Schomberg en Walkers dood.

Koning William komt in Holland.

d'Inzigt der Engelsche omtrent Oragnie.

De Koning word in Vrankryk voor dood uyt gekreeten.

Koning *Louis* zelf dat heel onvoorzigtig was, gaf bevel door 't Ryk vreugdevuuren aan te steeken.. Welk naderhand vals bevonden, door *Williams* prachtig in haalen in den *Haag*; belaggelyk wierd : hier stond dien Vorst eerst een ongeval uyt, door de mist, in de sloep van de rechte gang na 't Land verdwaald zynde, alwaar hy met zyn grootste Hofgezin 28 uuren groot gevaar van de Zee was onderworpen, zonder iets als een fles Wyn voor 't gantsch gezelschap by hem te hebben. *Naamen* wierd van de Koning van *Vrankryk*, in zyn gezigt, en wederom daar na van hem in 't byzyn van 120000 *Franschen* hernomen; de Koning kreeg by Landen een nederlaag, en te Water by Lagos en mindere gevallen voor en tegen; de *Fransche* Vloot wierd schrikkelyk verdelgt en verbrand aan *Hogue*, welk al de hoop van *Jacob* voorts afsnee, werdende dagelyks op de Koningin of Koning *William* te moorden laagen verzonnen, en zedert meer daar op toegelegt als op Heldachtige onderneemingen. Onderwyle storf die deugdelyke Koningin, 1695 met een Lof boven alle Vrouwen, en de grootste slag voor de Koning, die klaagde zyn rechter oog in haar verlooren te hebben. En offerde aan zyn rouw zyner Vyanden bloed op, in *Namen* gelyk hier vooren gemeld is, met zyn Kasteel in te neemen; en *Villeroy* storte de spyt der *Franschen* op *Brussel*, met het te Bombardeeren. Zoo heen en weer hardebolde 't luk, tot men te *Ryswyk* in de Jaare 1699 een Algemeine Vreede sloot, tusschen *Engeland*, *Spagnien*, *Vrankryk* en de *Vereenigde Provincien*. De Koophandel, wierd open, en op een zeekere voet gesteld, *Duytsland* sloot vervolgens, en men gaf aan 't Prinsdom van *Oragnie* zyn *Vryheid* en Leeraars wederom. 't Geen de *Fransche* Koning, volgens zyn gewoonte, weer dadelyk tegen zyn woord en toestaan deed breeken, met een verbod, op leven straf, aan iemand der zyne zich daar heen te begeeven of onder de Hervormde te schuylen. Maar moest egter den 11 *Maart* 1698. de Pragtige Intree van *Portland* ontfangen. Die Koning *William*, zyn Heer en Meester, daar voor Koning van *Groot Brittagnie* deed erkennen, en uyt de mond van *Louis* XIV. deze woorden hoorden, *verzeekerd den Koning uw Heer en Meester van mynent weegen, dat ik zyne Vriendschap op het alderhoogste waardeer, en de zelve, by alle geleegentheden.*

Dood der Koningin.

Brussel gebombardeerd.

Vreede tot Ryswyk geslooten.

William word voor Koning erkend.

Woorden van Louis de XIV. daaromtrent gevoerd.

den, *zal aan queeken*, voorts trok hy met zyn eigen hand den Graave van *Poortland*, door den drang van alle de Grooten van zyn Hof, doende Koning *Williams* Gezantſchap, op allerley wyzen ; de hoogſte agting aan, zonder dat hy derſde acht geeven op de *Proteſten* van *Iork*.

De aanhoudende ziekte des Konings van *Spagnien* deed weer een iegelyk vreezen voor 't breeken der Vreeden, nadien men zag dat *Louis*, zwaare Leegers na 't *Rouſillon*, en *Biscayen* by een haalde. Waar tegen de nayver in *Enland*, dagelyks toeneemende, de Koning gedrongen wierd zyne beſte Benden te laaten gaan, ja zelf de Ruyterbenden van de Guarde om 't Lagerhuys niet te doen ontroeren; ontveynſende zyn ongenoegen, tot dat zy zelve zagen, dat haaren handel ontrent het oude en nieuwe geld, haar Leger verſwakking, en morren over veel ongegronde vermoedens, mis was, en hun zelfs tot inkeer braehten, hoewel ze in de Benden boven de 7000 mannen af dankten. *Vrankryk* misleide wederom gantſch *Europa* met een *Tractaat van Verdeeling van* de *Spaanſche Monarchie*, terwyl de Koning *Louis* de XIV. dat alleen, om de reſt in ſlaap te wiegen, deed aan dringen, onder en tuſſchen dat hy des Konings van *Spagnien*, leeven benyde; en van de ſtand des leevens van Koning *William* aan 20 *Academien*, de Raad der *Profeſſoren*, deed haalen, omtrent alles wat die Koning betrof, in ſtand, zwakheid, kortborſtigheid, *Dieët*, dagelyks onderhouwd, en alles, om daar uyt te weeten, wanneer hy giſſing kon maaken, de Koning van *Spagnien* af te veerdigen en die van *Brittagnien* overleefd te hebben, om na deeze groote gevallen, die hy voor de eene helft in de hand had, gelyk hem de andere in twee of drie Jaar verzeekerd wierd, zyne wydluftige aanſlagen wederom te beginnen. In de Jaare 1700 ſtorf den Koning van *Spagnien*, niet zonder zwaar vermoeden van een geweldige dood maar klaarder zeekerheid van een vervalsd Teſtament, door den Kardinaal *Porto Carero* voort gebracht, na welkers inhoud *Vrankryk*, den Soon van den *Dauphin*, *Philip* de V. Koning van *Spagnien* verklaarde, en belagten openbaarlyk alle de hooge machten, die de verdeeling hadden geteekend, zeggende dat de zin en woorden van dat *Tractaat*, door 's Konings Teſtament, vernietigt waaren.

Koning van Spagniens krank wordinge.

Vrankryks Oorlogs toerusting.

Vrankryk misleid geheel Europa door de dood van de Koning van Spagnien.

Tractaat van verdeeling.

Vrankryks zugt tot de Monarchy van Europa.

Dood van de koning van Spagnien.

Porto Carero oorzaak van een vervalſt Teſtament wegens 't erfregt van Spagnien.

By deeze schimp voegde hy allerley geweldenary; *Savojen* wierd zyn *Generaal*, zyn Dochter aan *Anjou* getroud, *Milaan*, *Napels*, *Sicilien*, en gantsch *America*, na de *Franse* wil en wet geschikt. Onze krygsbenden uyt de *Spaanse Nederlanden*, op een slag, en op een dag gezet en *Franze* daar in getrocken: de *Beyervorst* en zyn Broeder beyde Keurvorsten de een van *Beyeren*, de andere van *Ceulen*, in zyne belangen getreden en Vyanden van 't Ryk verklaard, welk alles zoo onsagt de rest van *Europa* wakker maakte dat men hier uyt dezen Staat een verbintenis zag op komen, in *Engeland*, aandryven, door 't Ryk door geset, en elders aangenomen, om gezamentlyk zulk een Vreede breuk met alle magt te wreeken, en niet te rusten van eerlyk en openbaar te Oorlogen, tot men de zaken hersteld, en door de *Franse* onmagt (het eenigste middel voor *Europa*) veylig stelde. Maar het ware hoofd van deze zoo heerlykste verbintenissen, nu op het toppunt de *Franse* kluysters voor de eer, de kroonen, de stand der Vorsten, de ware Godsdienst, en Algemeyne *Vryheid* of den Koning van *Groote Brittannien*, WILLEM de Derde, valt op de jagt van zyn paard, gereed om met de herten van al zyn volk over te stappen, en werd van die val, krank swak en zeer zacht stervende, de weereld ontrukt, oud 51 Jaren 4 Maanden en 5 dagen: nalatende by zyn dood alle de eerlyke herten, overal van Groten en kleynen betreurd, verdronken in tranen, en zyn leeven tot een voorbeeld van brave Vorsten; wel geleerd; heel gemaatigd; ongeraakt van voor en tegenspoed; braaf in de gevaren, snel in herstellen; konstig en overreedend spreeken; deftig in 't zwygen; in en buyten het huwelyk, een voorschrift van kuysheyd; voorsichtig, doorzichtig en omzichtig; van geheugen wonderbaar; tot vergeeven gereed; zonder de minste vlek van wraak of bloedgierigheid. Maar hier en in *Engeland*, in een gestadig worstelpark tegen het quaad vermoeden, geslingerd door averrechts luk, maar Meester der ongelukken door wys beleid, en wonderlyk zyn belangen bezorgende, tot een tegenwicht, van *Louis* de XIV. welker Hoovelingen zoo veel Moordpriemen op hem deeden wetten, om dat in die Vorst alleen wierd bevonden, het Wapenhuys tegen hun Meesters geweld, en 't ontmaskeren van zyne geheime Kuyperyen, listige vynseryen, en aanslagen. Kon zyn gelukzalige groote Ziel, 's Waerelds wisselval, noch zien, zy zou juychen over de

Nieuwen Oorlog.

Misslag van Byeren.

Koning Willem sterft.

Zeege-

Zeegeningen, die 't eene Jaar op 't ander, na zyn ontwerp, tegen de onrechtvaardige overweldiging, van een Waereld dwinger, toevloeijen, en ons in de herten vleyen met reeden, van eens, dat quaad aan een kant te zien. Hier door verloor *Hollandt* de beste van alle de *Stadhouders*, en de grootste van alle de *Capitains*, die in 't bestier van 't gemeene best quam, als wy ons zelfs verlooren zagen; die onze oproeren tot rust, zyn Glorie en 's Lands verlooren eer, by alle Volkeren met volkomene Lof hersteld heeft.

Maar laat ons in God gerust zyn.

Wy sien den dag haast geboren, dat zyn groot oogwit voldaan zynde, door de hooglosselyke verbondene Machten met onzen staat, eyndelyk, den welvaart, des koophandels, en veyligheyd der Zeevaart zal bloeyen over de weereld, boven al onze AELOUDE VRYHEID, onder de eerste Vorm van bestier, buyten het *Stadthouderschap*, hersteld in haar zelven, en aan haar zelven, onder het voorzichtig en hoogwys bestier der Ridderschap en steeden; wy zien reeds de eerste vruchten van die VRYHEIDT, en hoe beschryelyk 't verlies van den Grooten *Wilhem Hendrik de Derde* was, de Oorlogszaken te water en te land, wel handhaven, en geluckige verrigtingen als te vooren, doen de verbintenissen van de vereenigde Staat met de alder ontzachelykste Kroonen met nog meer luyster ontfangen, als te vooren; de rust in *Holland* uytmuntend, het wantrouwen uytgeroeyt, de Ampten aan ingeboorenen, de zware geldweddens, hofgevolgen, en vryhouding van lasten op zo vele goederen ophouwen; de overigheden, uyt en door haar selven bestaande, onze koopvaarders niet opgehouden in de havens der beuren, 't welk zoo veelschaden in *Holland* heeft veroorzaakt, onze vlooten niet gekrenkt werdende door de latheyd van andere, geen hoveling zal overschouder de meesters van zyn Heer derven aansien. En zo ons een geruste en vaste vreede van den Heemel nederdaald, zullen wy minder ingewikkeld werden, in uitheemze onderneemingen om over te stappen van de eene Oorlog in den ander; gestadig van buyten in de Wapens, en van binnen in de vrees. Wy missen wel de telg van *Oragnien*, maar wy missen ook daar tegen, zo 'er een jonge spruit overschoot, de onheylen van onze dankbaarheyd, ons onderling brouwen en wantrouwen; was die tot rykskroonen geschikt, het beschroomd krimpen van onze

her-

herten voor de lagen van onze bueren, of 't breeken van ons met haar, zoo wy onze zaaken voor de VRYHEIDT wilden ſtaven; dat loeren op malkander is uyt, en wy, God dank, in 't geheel wederom het Vrye *Batavia*, het Vrye *Holland* en *Weſt-Vrieſland*: welk onder de wyze en mannelyke beſtiering, van onze wettige *Souverainen*, verzien van zoo uytmuntende hoofdbediende van Haar Ed: Groot Mog: Staat blyft geluckig ja drymaal geluckig in die AELOUDE VRYHEID; die wy wederom, zelf als onze voorzaten, met ons bloed verdedigd, en verzeekerd hebben, en Manmoedig bereyd zyn, tegen alle geweldenaaryen ſtaande te houden.

SESDE HOOFDSTUK.

Dat een Vryen Staat groot nadeel heeft door den Stadthouder; en zonder de zelve groote voordeelen doet, waar door d'Ingezeetenen van Holland *aan hunne hooge Overigheid oneindige verpligtinge ſchuldig zyn.*

DE dood van deezen Doorlugtigen Vorſt gaf in den beginne veel verſlagentheid onder d'Ingezeetenen, doch eenige Vryheidsgezinden die by zyn tyd onderdrukt waaren geweeſt, quamen, kort daar na, aan den dag, aan toonende hoe gelukkig het Land door de dood was geworden, niet om zyn dierbaare Perzoon, maar om die hooge Ampten en 't gevaar dat 'er in ſtak: wat het eerſte betreft daar door raakten HOLLAND ontlaſt van tien duyzend guldens ter Maand, die zyn Majeſteit als *Capitain Generaal* trok, 't welk in de Jaare 1673 op den 8 *April* is vermeerderd met noch acht duyzend guldens 's Maands, behalve zoo veel d'andere hooge en laage Ampten van *Holland* betroffen, die zoo veel in getal waaren dat ze onmooglyk zyn naar te vorſchen, hier moeſt onwederſpreekelyk op volgen, dat het gezag boven dat der Staa-

De groote voordeelen die Holland buyten het Stadhouderſchap enz: geniet.

Staaten zoude vermeerderen; waar door zoo veel gewigtige Staats als Krygsbedienden, ja zelfs in eenige Steden de meeste kleine, van hem af hingen; hebbende daarenboven een tiende deel van al de genoome pryzen, een drieendertigste part van d'uytdeeling der *Oost-Indische* Maatschappyen, in gevolge de *Resolutie* van de 17 *July* 1674 behalve zoo veel vereeringen, gelyk de Stadt van *Amsterdam*, door den Heer *Valkenier*, op den 20 *Maart* 1674 tot vergelding van zyn groote diensten een vereering van twintig tonnen gouts verzogt, 't geen vier dagen daar aan wierd toegestaan. Als ook noch vyftien tonnen schats in de Jaare 1679, die den Staat aan zyn Hoogheidt betaalde, voor 't geen hy van *Engeland* niet konde krygen, doende de Obligatien, die op zyn naam waaren, en tot zyn laste liepen, by *Holland* in trekken, en op de naam van haar Ed: Groot Mog: stellen; waar nevens ze nooit een duyt van 's Lands belastinge gaven, zoo dat het STADHOUDERSCHAP van tyd tot tyd vorder aan groeijende in macht, door de *Successie* van Vader op Kind, d'inkomsten der afhangelyke bedieninge niet verminderd, maar ten hoogste op geklomme zyn, zoo dat van de zelve, voor waarheid, word verklaard, geen een noch vier Millioenen, maar Jaarlyks vry meer zyn beloopende geweest. Die dit wel overweegen, zullen bevinden, wat zulk een magtigen geld ten beste van 't Land besteed van Jaar tot Jaar schoone vrugte moet voort brengen, als ook dat de Leeden der Staatens gezag hier zoo merkelyk mede word verheerlykt, dat ze nu zelf al die gewigtige Ampten aan de welverdiende geven, waar door ze een onuytdrukkelyke liefde aan d'Inwoonders toe brengen, en hoe veel dit d'Ingezeetenen zal ontlasten, zoo haast die Doorlugtigste Vaders des Vaderlands haar Ed: Groot Mog: eens een gezegende Vreede van de Heemel zal zyn vergund, die wy door hunne onvermoeide yver en onafmeetelyke zorg, haast te gemoed zien.

't Gevaar dat het Stadhouderschap enz: behelsde.

Wat het gevaar belangt, was door d'inbreuk van d'erfelykheid zoo groot, dat had dien kloekmoedigsten Vorst aan d'eene kant niet van een matiger inborst geweest als zyne Voorzaaten, en aan d'andere kant het waakend oog van de nooit genoeg volpryffelyke hooge Overigheid, met dagelyks zyne

gangen naar ſpooren, wy zouden veel gevaar hebben geloopen om van Vrye geboorne, ſlaaven te worden; want 't is onwederſpreekelyk dat een Menſch die tot zulk een hoogen gezag verheven word, zyn eige belangen niet voor alle d'andere zoude ſtellen, 't geen hy zeekerlyk in d'Oorlog moeſt zoeken; die wederom ſtrydende is mer de belangens van alle Vrye Staaten, en voornamelyk de *Hollandſche*, koſtende hen de zelve alleen te Land Maandelyks omtrent 500000 guldens behalve die koſtelyke Vlooten ter Zee. Waar door de Koophandel, Viſſchery, Redery, en Manifactuuren, verlooren gaan, of groot gevaar onderworpen zyn. Dat een Vorſt die alle de Krygsmagt van een Vryen Staat word betrouwd, het geeven van patenten, het maake van hooge Bevelhebbers, (waar door hy zoo veel vrienden krygt, die van hem afhangelyk moeten zyn) zig gemakkelyk, ja zonder werk Meeſter en *Souverain* kan maaken. Daar de *Electie* van Regeerders en Vroedſchappen noch by voegende, (waar van wy tot *Amſterdam* en *Ter Goes* zoo veel gevolgen hebben gezien) veel toe brengt, om hem in zyn onderneemingen niet te durven tegen gaan, dewyl hy daar door de meeſte ſtemmen in de Generaliteit op zyn zyde kan trekken. Dat in een Geboore Prins de tragting naar hooger te worden, en de gemeente lager te maaken, d'eerſte les is die hem in word gegeeven, en dat de heerszugt eigen is aan alle hooggeboorene hebben wy niet wyd te zoeken, maar alle Staatkundige Schryvers zyn onze getuygen hier van: want de Heerſchluſt om te gebieden ſlaat noch op verkregene weldaaden noch geregtigheid agt. Waar by wy zelfs een voorbeeld van een Vrouw leezen, de Koninginne *Semiramis*, Gemalin van de Koning *Ninus*, Monarch van geheel *Aſia*, was die niet zoo verleckerd, dat zy met argliſtigheid en lang bidden van haar gemaal verkregen hebbende, maar eenen dag op zyn Throon te zitten en 't Ryk te moogen Regeeren, den Monarch zelfs den hals deed breeken, om dat Ryk voor haar te behouden, tot dat zy eindelyk, door haar eige Zoon van kant wierd geholpen: waar by klaar te kennen is hoe veel gevaar men loopt ymand zyn Stede te doen verbeelde, 't welk in deeze vrye Regeering onnodig is, want daar de Staate zelfs in de Landen zyn konnen ze het belang met

Cic: lib: 1 de Offic.

meer

meer voordeel en gerustheid waar neemen. Ook is een *Stadhouder* in geen Landen des Waerelds daar den *Souverain* tegenwoordig is noodig, maar wel in ver af gelegene Landen daar een Vorst zelfs niet kan zyn : een voornaam man zegt, die in de kennisse Godts alleen alle hunne gedagten stellen, zyn bequaam in hoolen en bergen te leeven, maaar die met de deugd en Godvrugtigheid ook Burgerlyk leeven geleerd, en van verscheide zaaken kennis bekomen hebben, deeze zyn regt bequaam om 't Volk ten beste te onderrigten en leiden; daar noch by t'overwege staat, dat door de vermaagdschap deezer voortreffelykste, deugdelykste rykste en voorzigtigste Heeren een Algemein belang tot het gemeene best hebben, en door de lasten der verpondingen die ze zelfs zoo wel betaalen als de minste Inwoonder, genoodzaakt zyn, 't welvaaren der Lande te behartigen. Zien wy niet hier agter in de *Deductie* van de Jaare 1654 dat die yverige verdeedigers van d'AELOUDE VRYHEIDT zelfs bekennen, dat de meeste onlusten en scheuringe in de Landen is veroorzaakt geworden door de *Stadhouders* en 't gevaar dat in de zelve te kiezen steekt, met zoo veel voorbeelden bevestigd. Ook is 't by alle Staatkundigen voor een ontwyfelbaare gewoonte gehouden, dat een *Republycq* nooit meer quaad aan de *Vryheid* lyd als door een Inwoonder van al te hooge geboorte en aanzien, dat men zig voor al moet wagten van een Hoofd dat van Koninglyke Geboorten is. *Ja dat men zulke suspecte, ofte veel vermogende Perzoonen met goet regt mag uyt de Landen doen gaan.* Waar over 't voorbeeld wederom van *Scipio Africanus* wierd gepreezen, die, vrywillig, uyt de Stad van *Romen* trok en die verliet. Daarenboven was het nog hart dat van al d'Ingeboorenen niemand als in een huys de grootste voordeelen zoo veel Jaaren quamen, zynde alleen van 's Lands lasten verschoond. Daar nu die zorgvuldige Heeren Staaten van *Holland*, om d'inkomsten te vermeerderen, zoo veel Graafelyke goederen aan byzondere hebben doen verkoopen om belastingen, daar van te trekken, en met die penningen d'algemeene schatkist, tot welstand der Ingezeetenen op te vullen. Die met veel zagtigheid zonder de haatelyke woorden van SECLUSIE of EDICT de zaaken zoo voorzigtig en trouwhertig handelen, dat men in die *Provintie* noit

Nicep:

Clapmar Lib. 4. Cap. 17.

Aitzema 34 Boek fo. 1057.

Eendragtelyker geleeft heeft als zederd den dood van den laasten *Stadhouder*; volgende de les van *Tacitus*, dat de hooge Overigheid in een Vrye Staats Regeering voor al zorg moeten dragen, dat 'er geen tweedrage op reisd, want als *den Staat door twist en Oorlog afgemat is, komt ligtelyk een magtige, die de zelve onder de naam en schyn van Beschermheer of Prince aan zig neemt, en indien 'er geen Erfgenaam is, en dat 'er twee of meer hoopen tot de Heerschappy te geraaken*; *dan is 't beter niemand daar toe aan te neemen, en zonder gevaar te leeven, op dat hy hem zelve een Graf maake voor zyn dood* (zeide de Koningin *Elizabeth*) *nadien meest alle Menschen d'opgaande Son aan bidden en d'ondergaande veragten.* Een Vrygebooren *Hollander* en die zyn eige belangen lief heeft kan onmooglyk anders doen. Laat ons dan die dierbaare en AELOUDE VRYHDIDT, nevens onze hooge Overigheidt als 't dierbaarste pand waardeeren, die ons Land van de beginne, dat het bekend is geweest, gehandhaaft hebben, van welke Volkeren *Keyzer Karel* plagt te zeggen, dat 'er niemand zoo afkeerig van de dienstbaarheid was, als de *Hollanders*; dat nogtans op de geheele Aardbodem geen Volk wierd gevonden, dat zig het juk zoo gemakkelyk liet op leggen, als men ze zagt handeld. Deeze geveinsde Eenhoofdige streelingen zyn we doorgeworsteld, en genieten nu een waaragtige Liefde, in Vryheidt van Gemoed en Kostwinning van veele groote Mannen en Beschermers, tegen zodanig een lastig Juk. Die Vryheidt genieten wy nu daar *Cicero* van zegt, *bewaar uw leven en lichaam, uw middelen en eige staat zoodanig dat gy dit alles beneden de Vryheidt agt: Gebruyk hen dierhalven, zoo gy met een Vrye gemeene Staat kond. Verwerpt de Vryheidt hierom niet, maar deze dingen, als pand en van laster en ongelyk, om de Vryheidt.* En daar hy van de Wetten spreekt, zegt hy, *Dit is de band der waardigheid die wy in de Vrye Staat genieten, dit de grondvest der Vryheid, dit de bron der billykheidt, de geest, het gemoed, de raad en meening van den Staat, is in de Wetten gelegen. Gelyk onze lighamen, zonder geest zo kan ook de Staat haar deelen, als Zenuwen, bloed en leeden, niet zonder Wet gebruyken. d'Overigheid zyn Bedienaars der Wetten, de Regters de verklaarders der Wetten: Eindelyk wy alle zyn daarom Dienaars der Wetten, op dat wy Vry zoude komen zyn.* Laat ons dan nogmaals

L: 27. §. de leg. 2.

zeg

zeg ik, die hooge Overigheden met volle monden loven, die het Land wederom in zyn oude vorm van bestier hebben gebragt; Die met alle zedigheyt de goeddoenders loonen, en 't quaad ten voorbeeld van anderen straffen. Wiens Vergadering ver is overtreffende de Oude Raad van *Romen*, bestaande uyt *Kuriën*, *Fabriciën*, *Korunkaniën*, *Fabiën* en *Emiliën*, en die van de welspreekenste Redenaar des dappersten Konings der *Epiroten*, onbeschroomelyk een Vergadering der Koningen wierd genoemd. Die voor de welvaard, jaa ten kosten van goet en bloed, zoo wel in Oorlog als Vreede, 't gemeene welvaaren bezorgen. Die nu onbekommerd en zonder vrees van gevangen, of overweldigd te worden, door eige Krygsmagt, met een gtoote aanzienlykheidt in den Raad treeden, en zoo veel meer gezag en beleid hebben als oyt; 't geen wy, staande deze Vrye Staats Regeering, buyten den *Stadhouder*, dagelyks verneemen: want nimmer zyn de Wapenen van den Staat met zulk een groote zeegen gevoerd; jaa welke neerlagen hebben wy zederd gehad? daar men in tegendeel zulke Slagen van *Hochsted*, en zoo veel andere met groot voordeel op den Vyand hebben gedaan. Jaa zelfs met de verbondene Magten, zoo veel Koningen beteugeld, en een der Magtigste Prinsdomme van *Spagnien* afgescheurd. Zoo dat wy, alle dit heyl overweegende, genoodzaakt zyn, dagelyks voor die dappere Staatkundige en zorgvuldige Vaders des Vaderlands onze dankbaarheid te toonen, van hen insgelyks met goed en bloed te beschermen, en aandagtig bidden, dat God Almagtig die Vryborstige Regenten by hun groote besluyten en verstand wil behouden, tot het uyterste nut van alle d'Inwoonders, welke Vaders ons ontwyffelyk uyt dezen bloedigen Oorlog gered hebbende, de vrugten van die alleraangenaamste lief-lokkende Vreede zullen doen smaken; waar door ons Land van Koopmanschap en Geld zal overvloeyen, en onze Nakomelingen met groote reeden doen zeggen, met THEMISTOCLES, *Wy zouden ongelukkig zyn, waaren wy niet ongelukkig geweest.*

Zoo dat d'Ingezetene de Hooge Overigheid niet genoeg konnen bedanken dat ze d'Aeloude Vryheid zoo Manhaftig gehandhaard hebben.

E I N D E.

I N-

INHOUD

DER

HOOFDSTUKKEN

Van het EERSTE TWEEDE en DERDE DEEL.

Inhout van 't tweede Deel.

EERSTE HOOFDSTUK.

TWEE-

TWEEDE HOOFDSTUK.

DERDE HOOFDSTUK.

Inhoud van het Derde Deel.

EERSTE HOODSTUK.

TWEEDE HOOFDSTUK.

DARDE HOOFDSTUK.

der-

AUTEN-

AUTENTIQUE STUKKEN:

Bestaande in

PLACCATEN, RESOLUTIEN, &c.

Die in het TWEEDE DEEL, van dit Werk, in een Alphabethische order aangewezen werden.

Letter A.

Extract uit de Graafelijkheids Rekenkamer van alle des Graaffelijkheids Leen-Goederen, die ter Verheffing aan hen betaald moesten werden, en die by versterf en gebrek van Manlijk Oir, of by FELONIE, aan de laatste Graven van HOLLAND vervielen.

IN Delfland	120
Rotterdam, Schoonhooven, Gouda	72
Rijnland	394
Dordregt, Merwede, Moerkant, Dussen	66
Alblasserwaard	116
Krimperwaard	28
Ridderwaard	31
Verdronkewaard	15
Moerkerke-Land	13
Putten en Stryen	115
Arkel	70
Althena	20
Woerden	47
	1017
Transport f	1017
Oudewater	1
Montfoort	12
Utregt	46
Ysselstein	22
Vyanen	10
In Gelderland	8
Kennemerland	138
West-Vriesland en Kennemerlands gevolg	74
Voorne	102
Zeeland	104
Leenen	1624

Letter B.

Het groot Priviledje van Vrouw Maria van Bourgonjen.

MARIA by der gratien Godts, Hertoginne van Bourgonnien, van Lothrijken, van Brabant, van Lemborg, van Lutsenborg, en van Gelre, Gravinne van Vlaanderen, van Artoys, van Bourgonnien, Palatijn, van Henegouwen, van Holland, van Zeeland, van Naamen, en van Zutphen, Markgravinne des H. Rijks, Vrouwe van Vriesland, van Salins, ende van Mechelen. Doen te weeten allen den geenen die nu zijn, ende naamaals wezen zullen. Alzoo naa der aflij-

aflijvigheid van wijlen (hooger memorie) onzen lieven Heere ende Vader, Hertoge Carel, Heere in zijne tijd van de Landen ende Heerlikheden voorsz. tot onzer begeerte ende verzoeke gekomen zijn by ons in deezen onzen Stede van Gent, die Gecommitterden van onzen landen van Holland, Zeeland ende Vriesland, metten Staaten van onzen anderen Landen van herwaarts over, den welken wy in presentie van den mogende Heere, den Hertoge van Cleve, en van der Marken, onzen Neve, Heere Lodewijk van Bourbon, Bisschop van Ludieke, Hertoge van Bullioen, ende Grave van Loon, onzen Oom. Ende Adolf van Cleve, ende van der Marcken, Heere tot Ravesteyn, Steedehouder Generaal, ende Gouverneur van onzen voorschreeven landen, ook onzen Neve, die onze naaste Magen zijn van onzen bloede, en by advijze ende Raade der zelver, hebben doen open doen den grooten last, daar wy ende onze landen gemeenlik insteeken, mit der vyandschap ende quaadwilligheid van den Koning van Vrankrijk, die hy alzoo vooren neemt, tot ons ende onzen landen waart, voordert ende voortkeert, met diversche plaatzen van onzen voorsz. landen in te nemen, ende die tot zijnen obedientien te trekken, tot den welken alzoo wy nogtans ontwijfelijk houden, hy geen reeden of zaake en heeft: Begeerende uit grooten betrouwen ende toeverlate, die wy hebben totten goeden luiden onzen Onderzaaten van den voorsz. landen, dat zy ons daar inne by raeden ende daaden te hulpe ende te baten komen wilden, op dat die zelve onze landen en Onderzaaten van lasten ende schaaden mogten werden verhoedt. Daar op die Gecommitteerde van onze voorgenoemde landen zonderlinge van Hollandt, Zeeland, ende Vrieslandt voorschreven, bewijzende ende vertonende den goeden wille ende grooten gunst die zy als onze getrouwe Onderzaaten t'onswaarts hadden, ons hebben gepresenteert naa allen haren vermogen, hulpe ende bystand te doen, des wy hen grooteliks danken. Ende om dies wille dat die van onzen voorsz. landen van Holland, Zeeland ende Vriesland, hebben ons opgedaan den grooten ende onverwinneliken last ende schaade, die de zelve onze landen in allen haren leeden hebben gehadt, mits den grooten Oorlogen, die onze voorsz. lieve Heere ende Vader totten eynde van zijnen leeven heeft geachtervolgt, alzoo dat die Onderzaaten van den zelven onzen landen zeere verarmd, ontgoed, ende t'ondergegaan zijn. Ende dat meer is, zijn den zelven onzen landen ende Steden grooteliks afgenomen ende ingebroken in diverschen manieren die Rechten Privilegien, Costumen ende Uzagien van den zelven, ende yegelik van hen, zonder van den welken wederomme geregt ende gerestitueert te wezen, de zelve onzen lande in haren Regten, Privilegien, Costumen ende Uzagien in 't onderhouden van der Justitien, niet staande zoude mogen blyven nog geregeerd worden. Overgeevende mitsdien in onzen handen by maniere van geschriften, zekere puncten ende articulen, dienende ter welvaart van onzen voorschreeven landen van Holland, Zeeland, ende Vriesland, hebben ons gebeeden, dat wy als Hertoginne en Princeesse der landen voorschreven, henluyden die zelve poincten, van onze speciaalder gratien, gonnen, geeven ende verleenen wouden, voor ons, onze hoirs, ende nakomelingen; Graven ende Gravinnen, Princen en Princessen der landen voornoemt, henluiden, haren Erven en Nakomelingen. Welke puncten wy bevonden hebben, by advijse van den zelven onzen Neven ende Oom, ende ook by onzen Rade groote

grooteliks dienende, nootelijk ende profijtelijk zijnde, voor ons, onzen Erven, ende onzen voornoemden landen, en den Inwoonderen der zelver.

En hebben daarom by onzer reehter wetenheid en by advijſe en Rade als vooren, uit ſpecialer graeien, den zelven onzen landen van Holland, Zeeland, en Vrieſland, gegeeven, geconſenteert, en verleent, geven, conſenteeren, ende verleenen voor ons onzen Erven en Nakomelingen, hen-luyden en hare Nakomelingen, generalik en particulierlik, elken van den landen byzondere, in forme van een eeuwigen Privilegie, die punčten en articulen hier naa verklaart, tot eeuwigen dagen te gebruiken, en onderhouden te wordene zonder inbrecken.

Niet te Hylikken, dan met advijs.

In den eerſten dat wy Hyliken zullen, en eenen Voogd en Man kiezen, by advijs en goed-dunken van den Heeren van onzen bloede, en van den Staaten van onze voorſchreve landen.

Quijtſcheldinge van eenige beloofde Penningen.

Item, dat wy quijtſchelden dien onzer voorſchreeve Landen van Holland ende Vrieſland, die Penningen die zy conſenteerden ende geloofden onzen voorſchreeven wylen Heere ende Vader in den Jaare van LXXV. leſtleeden, ter cauſe van den Regimenten ende wetten der lande van Holland ende Vriesland voorſchreeve, voor welke Penningen de vyf groote Steeden van Holland, te weetene Dordrecht, Delft, Leyden, Amſterdamme ende Goude, ende elk voor een ſeſtendeel haare Obligatien ende Verband-Brieven gegeven hebben, die henluyden weedergeeven worden, omme gecaſſeert en geſcheurt te werden, quijtſcheldende voort den voorſchreeven Steeden ende Landen van den zelven haar luyden portie ende aandeel van den grooten bede, van vyfhonderd duyzend Kroonen Jaarliks geconſenteert, onzen voorſz. Wylen Heere ende Vader, by den drien Staaten van onzen voorſchreeven Landen van herwaarts over, ende daar toe alle die achterſtallen ende gebreeken van den zelven Penningen, Subventien, Giften ende Dienſten, of hoe die genoemd mogten wezen, indien daar eenige waaren die hier voortyds by onzen voorſchreeven Landen ende Steeden, of eenigen van dien in voorleeden tijden geconſenteert, of niet geconſenteert en hebben geweeſt, ende daar men in eenigermanieren in toekomenden tyden Penningen van den voorſchreeven Landen ende Steeden, of van eenigen van dien zoude mogen eiſſchen, of tot haaren laſte komen, in wat manieren dat het ware.

Quijtſchelding van ſes duyſend Klinkaarts.

Item, desgelyks hebben wy quijt geſcholden, ende ſchelden quijt met dezen, voor ons, ende onze nakomelingen, die van onzer Steede van Dordregt, metten Lande van Zuid-Holland, ende haare nakomelingen die ſeſſe duizend Klinckaarts, die zy erffelik geconcenteert, ende by manieren van Domeinen in die Steeden van allen voorleden ende toekoomende beden, Jareliks gelooft hadden te betaalen, in den Tractate gemaakt tuſſchen onzen voorſz Wijlen Heere ende Vader, ende die voornoemde Stede ende Land van Zuid-Holland in den Jaare van LXVIII. leſt leeden, metten welken ſy blyven ſouden vry exemt en ontlaſt van allen beden ende ſubveneien, die in toekomende tyden by den Staten ende goede Steeden der voorſchreeve Landen, geconſenteert zoude mogen werden, daar af die voorſz. Steeden van Dordregt haar Obligatie ende Verband-brieven, den zelven Wylen onzen Heere ende Vader gegeven

geeven heeft, die ook hen-lieden weder gegeeven worden, omme te mogen cassee-ren, ende te niete te doen, ende zal dat voorsz. Tractaat niet ende van geene waerden zijn ende blyven tot eeuwige dagen.

Geen uytheemsche persoonen eenige groote of kleene Officien te geeven.

Item, dat wy niemand Raad, nog Hoofd van den Raade, Griffier, Rentmeester, Drossaart, Castelein, Tresorier, Dijk-Grave, Baeljuw, ofte Schoute, maaken nog ordineeren en zullen, nog geenre-hande anderen Officien nog Diensten, klein of groot, hoedanig die weezen mogen, in den voorsz. lande van Holland, Zeeland ende Vriesland, geeven nog consenteeren zullen, nog doen, nog laaten bedienen, dan die van den voorsz. lande gebooren zullen weezen, ende niet van vreemde landen, ende indien eenige giften van den voorsz. Officien of Diensten, by ons of onzen voorzaaten contrary van deezer Ordonnantie gegeeven waren, of by ons of onze nakomelingen, in toekomende tyden, gegeeven mogten worden, die zullen nu als dan, ende dan als nu, dood en van geenre waarden zyn ende blyven, des zo en zal niemand in den voorschreeven lande meer dan twee Officien te zaamen mogen hebben of te gebruiken

Een Steedehouder te setten.

Item, dat wy stellen zullen in onzen Raad van Holland, eene Steedehouder ende acht Raadsluiden, daar af die twee Eedelen zullen zyn, en die andere notabile Klerken, of Custumiers, te weten die sesse uit Holland, ende die twee uit Zeeland geboren, die wy daar toe neemen, ordineeren ende onderhouden zullen met behoorlyke wedden, ende boven die agt zullen wy daar toe nog stellen ende ordonneeren op dat ons gelieft, twee goede notabile Mannen, ook van den Lande gebooren, die geen wedden hebben en zullen, die welke van onse Raade hen luiden niet en sullen onderwinden kennisse te neemen in de eerste instantie van eenige zaaken, die tot kennisse van der Steeden of Dorpen der voorsz. lande behoorende zyn, welke zaaken hier na verklaart zullen werden, maar zullen terstond zonder eenig Proces, tot begeerten van partyen, die zaaken die ter eerster instantien aldaar betoogen werden, renvoyeren en weederzenden ter plekken daar zy van ouden herkomen behooren, om kennisse daar te neemen, ten waare dat 'er groote ende merkelyke zaaken ter contrarie waaren, van welke die zelve Raad gehoude zal zyn sommierlyk te kennen, zonder partyen t' appoincteeren te schryven.

Van de Raads-luyden.

Item, dat onze voorsz. Raads-luiden, navolgende die oude manieren die men over veel Jaaren in den zelven Raad te gebruiken plag de *simplici & de plano*, in allen zaaken tot haaren kennisse behoorende, ende komende, voortvaaren ende procedeeren zullen, ten eynde toe uit, aldaar elk, dien 't belieft, zyn zelfs woorden op zyn pligte, ende boeten zal mogen voeren ende spreeken, of by eenen Procureur, indien 't die partye belieft, doen seggen, zonder ook productie, rapport, of speciegelt van partyen te nemen, maar zal elk van den voorsz Raads-luiden met zynen wedden, zonder meer genoote, van den partyen te neemen, te vreeden zyn, ende indien 't tot eenigen tyde vernomen worde, dat eenige van de voorsz. Stedehoudere ofte Raadsluiden, eenige corruptie naamen of ontfingen, die zouden van haare Officien ofgesteld worden, ende daar toe gecorrigeert, als naar gelegentheit van de zaaken, na regt ende reedene daar toe behooren zoude.

Van

Van Deurwaarders.

Item, dat uit onzen voorsz. Raad, ende Hove en zullen geen Deurwaarders meer uitgaan, maar zullen alle verdagtvaardingen ende exploicten geschieden by zeekere geswooren Booden van den Hove, dier agt zullen zyn in getale, zonderlinge daar toe geëed, en hem daar op verstaande. Ende dat op zeekeren dag-gelden, te weeten xvj grooten Vlaams daags, des zo zullen zy gehouden weezen met eenen mandament alleene uit te gaan, ende te reizen zo dicke ende meenigwerven zy des van partyen verzogt werden, op die verbeurtenisse van haare officien, indien aan den voorsz. Raad eenige klagten daar af quaamen, ende zo wanneer eenige van de geswooren Boden eenige exploicte of executie in Steeden of dorpen der voorsz. landen doen zal, die zal gehouden zyn den Heere, ofte overste Officieren van der Plecken daar over te roepen, die welcke gehouden zal zyn daar over te staan, zonder proffijt daar af te neemen, ende by advyse ende goeddunken van den zelven Officiere, die exploict ofte executien te werk te stellen, ende als van den anderen gebreken of mesusen, die by den voorsz. geswooren luiden in toekomende tyden haar exploict ofte executie doende, geperpetreert mogte werden, zal by onzen voorsz. Raad ter begeeren van Staaten of Steeden der voorsz. landen, of eenig van dien, ende by advyse van den zelven geremedieert ende daar inne voorzien worden, gelyk dat behooren ende ten besten dienen zal. Des en zal niemand van den voorsz. Raads-luiden, geen van den gesworen Boden, ten explooten binnen zynen Huize ende in zynen koste mogen houden.

Van den Griffier.

Item, dat die Griffier van Holland, van allen acten, sententien, mandamenten, executien, ende anders tot 'er zelver Officien behoorende, zyn solaris ende loon neemen, en hebben zal als onze voorsz Raad, by advyze van den Staaten onzer voorsz. landen, raamen ende ordineeren zal, en niet meer, ende en zal die zelve Offieie tot geenen toekomende tyden in geenre manieren verpagt worden.

Erffelyke Saaken.

Item, dat alle erffelyke Zaken ter eerster instantie naar den ouden herkomen beregt worden binnen den Ambagt ofte plekken daar 't Erf gelegen is, en zullen die ingezeetenen van eener Stede, malkander ter eersten instantien, om wat waarelyke zake dat het zy, betrekken voor den Geregte der zelver Stede, en niet vordere, nog ook tot geenen anderen Geregte nog Plekken, uitgenomen van leengoeden dien gaan zullen ter eerster kennisse, daar die naar den Leen-regte en oude herkomen behooren te weezen, desgelijks zullen alle Geestelyke zaaken tusschen partyen geëind ende getermineert worden, voor den Provisooren ende Land-Deekenen der voorsz. landen ende Steeden, zonder vorder malkanderen te betrekken, welke Provisoors ende Land Deekenen hen niet vorder onderwinden en zullen dan van Geestelyke zaaken.

Reformatien van Vonnissen.

Item, indien eenig partyen, die vonnisse gegeeven by den Geregte, of gesworen van den Steeden of dorpen der voorsz. Landen, tegens gegaan ofte gewyst waaren, in zinnen worde die zelve vonnissen by den Hove van Holland te doen reformeeren, die en zoude tot der zelver reformatie niet toegelaaten worden, 't en waare dat zy al vooren 't Geregte of geswooren, wiens vonnisse zy wilden doen reformeeren, cautien met borgen stelden van XXX Ryns gulden van XL grooten Vlaams 't stuk,

omme indien zy winders worden, ende die sententie van der reformatie voor hen gekreegen, contrarie der geender die eerst by den voorsz. Geregten of geswooren waare gegeeven, van der voorsz. Cautie ontslagen te wezen, ende indien zy t' ondergingе die zelve XXX Ryns guldens op te leggen ende verbeurt te hebben, tot profyte van ons, onzen erven ende nakomelingen, des zo en zullen die voorsz. Geregten of geswooren, niet gehouden weezen haar vonnissen te sustineeren voor den voorsz. Raad, ter dagvaardinge te compareeren, nog kost, moeite of vervolg te doen; in wat manieren dat 'et zy, ten waare of hen-luiden beliefde dat te sustineeren, 't welk aan hen-luiden ende aan haar electie, ende niet aan den Heeren van onzen Raade, staan ende blyven zal, maar zal men ter eerster dagvaardinge die voorsz. Geregten of geswooren, alleenlik inthimeeren te compareren ten dage, indien 't hem goed dunkt, die nogtans niet gehouden en zullen zyn te verschynen, het en zy dat hen belieft, ten waare of iemand wilde doen blyken dat die voorsz. eersten Juge by corruptie, ofte openbaarlik ende klaarlik teegen den Privilegien van der plekken haar vonnisse gegeeven hadden, indien gevalle zouden zy gehouden weezen haar vonnisse alzo gegeeven, te sustineeren, ende anders niet, ende zo wanneer eenige zaken, by appellatien uit onzen Raad voorsz. van Holland getoogen worde aan onzen grooten Raad, die zullen geëind en getermineert werde *ex eisdem actis*, alzoo men die alré eerst zal mogen, zonder die schrifturen te doen translateeren, of iet nieuws daar inne te trekken.

Evocatien.

Item, als van den Evocatien, dat die voorschreeven Staaten ende landen daar af blyven aan haar oude Privilegien.

Van Gerechten te zetten in eenige Hollandse Steeden.

Item, om alle partyen en tweedragt die in onzen voorsz. landen ende Steeden omme die vernieuwinge en vermaakinge van den Wetten, tot grooten agterdeele van den zelven; geweest ende gereezen is, ende nog werden ende ryzen mogten, doot ende te niet te brengen, ende te blyven tot eeuwigen dagen, zo consenteeren wy, dat die Steeden van Holland, te weeten: Haarlem, Leiden, Delft, Amsterdam, Goude, Rotterdamme, ende Schiedamme, ende elk byzonder, van nu voortaan hebben ende houden zullen alzulke maniere van wetten en Geregten te zetten ende ordineeren, als zy lange jaren by wylen (zaliger gedagten) onzen ouden Vader, Hertoge Philips, en zeekeren tyd daar na gehad, ende gebruikt hebben.

Van den Steeden van Dordrecht ende Briele.

Item, dat die van Dordregt, van den Briele ende ook die van Middelburg in Zeland, zoo zy in der zettinge van der Geregte, in die Steeden van anderen naturen ende conditien zyn, zal elk een ordinantien overleeveren, omme navolgende die zelve, 't geregt aldaar gezet te mogen werden, welke manieren ende ordinantien van Wetten of Geregten van den voorsz. Steeden ende van elken byzonder, wy voor ons, onzen ooren ende nakomelingen toegelaaten, gelooven ende bezeegelen zullen, die alzo te houden, ende doen onderhouden eeuwelik durende, en daar toe elken van de voornoemde Steeden byzonder te doen expedieeren brieven in behoorliker forme.

Uni-

Univerſiteit tot Loeven.

Item, dat die van onzen Univerſiteit van Loven, haar Privilegien alzo niet en misbruiken, en, zonder onderſcheid, eenen yegelyken in rechte aldaar niet en trekken, tot begeerten van allen haaren ſuppooſten, gelyk zy tot hier toe hen gepynt hebben te u-ſeeren, maar willen wy, en ordineeren dat een goede maniere en ordinantie by onzen Raade, en by goed dunken van onzen voorſchreeven landen daar op gemaakt zy, daar by onze Onderzaaten der zelver landen, alzo by onreedelyke wegen, met onbehoorlyke koſten, niet meer gemoleſteerr, nogte getogen en worden.

Dat den Steeden Dagvaarden mogen houden.

Item, dat onze voorſz. Landen van Holland, Zeeland, ende Vrieſland, of die Steeden van den zelven Landen onder malkanderen, ende ook met den Staten van onzen anderen landen zullen mogen zo dikke ende meenigwerven hen dat believen zal, die een den anderen beſchryven, met malkanderen in dagvaarden en anders vergaderen, ter plekken daar 't hen luiden goeddunken zal, omme aldaar te ſpreeken van zaaken der voornoemde landen of Steeden, of eenige van dien aangaande, zonder daar op te moeten verwerven vorder conſent ofte oorlof van ons, ofte van onzen nakomelingen, of ook tegens ons daaromme te misdoen, of tot begrijp geſteld te worden in eeniger manieren.

Dat men geen Officiën ſal mogen verpagten.

Item, dat men voort meer tot geener tyden geen Officien in onzen voorſz. landen, hoedanig zy zyn, verpagten nog te verhueren en zal: maar zullen alle Officieren, wie zy zyn, die geen gegeeven Officie en hebben, dienen op reekeninge naar ouden herkomen, ende mits deezen hebben wy alle die Officien ende Dienſten van onzen landen voorſz. aan ons genomen, quytſcheldende den Pagtenaars haaren Pagten, na dat die zelve betaalt zullen hebben naar advenant van den tyd dat zy die Officien bedient hebben, uitgenomen die Schout-ambagten in die Steden van onzen voorſchreeven landen van Holland, Zeeland ende Vrieſland, die wy believen ende conſenteeren zullen, tot begeerte van den zelve Steeden, eenige notabile ende bequame Mannen tot eene reedelike pagte van nu voortaan te begeeven, ende doen bedienen, ende zullen onze voornoemde Steeden deezen teegenwoordigen Pagt van der Schout Ambachten zelve mogen houden, indien 't hen goed dunkt, of quytſchelden, navolgende dat voorſz is. Zullen voort die Officien van den platten landen doen bedienen by goede bequame mannen ende notabile Perſoonen, op Reekeninge, gelyk voorſchreeven is, betalende, ende voldoende alle oude receſſen op die voorſchreeven Officien ſtaande, daar van men goede bewyſinge brengen zal mogen of die Officien den zelven, die oude receſſen daar op hebben, na uitwyzinge haaren Brieven, laaten bedienen, ende gebruiken.

Dat men geen nieuwe Tollen opſetten ſal.

Item, dat men geen nieuwe Tollen, wagt van Tolle, nog beſwaarniſſen van den zelven voortaan opſtellen en zal, dan by goeddunken van den Staaten der voorſchreeven landen, ende dat alle nieuwe Tollen, nieuwe wagten, of anckeragie in Zeeland, ende alle andere nieuwigheid ende beſwaareniſſe zonder conſent van den landen, zeedert die huldinge van wylen onzen ouden Vader die Hertoge Philips voorſchreeven opgezet, of, ende te niete gedaan worden ende blyve.

Dat

Dat den Landen in haaren Koopmanschappen zullen blijven.

Item, voort gelooven wy den voorsz. landen ende ingeseetenen van dien, in haare Koopmanschap, Neeringe, ende oudeCoustumen, Vryheeden ende Handteeringe van dien, die zy dus lange gehad hebben, te houden, te styven, ende te sterken teegens eenen ygelyke die hen daar inne eenig hinder, belet, verminderdheid, of ongebruik zouden willen doen, ende waar 't zaake dat henluiden daar inne van eenige landen of luyde wie die zyn, of weesen mogen, namaals eenig belet, verminderdheid of ongebruik gescheide, ende aangedaan worde, dat te weederstaan ende hen-luiden af te doen, naar onzer magt en mogentheid.

Geen Oorlog aan te neemen, dan met consent van den Staaten.

Item, dat wy, nog onze Nakomelingen, geenderhande Oorloge, verweerende nog aanleggende teegens niemand aanneemen en zullen dan by goed-dunken van den Staaten onzer voornoemden lande, ende als dan te weeten als 't Oorloge by goed-dunken der voorschreeve landen aangenomen is, zo zullen die Eedelen ende Leen-Mannen van onser Graeffelykheid der zelver landen Leen houdende, tot dienst van Waapenen van ouden tyden staande, uit zaaken van haaren voorsz. Leenen gehouden weezen te dienen of te doen dienen op die paalen van Holland, Zeeland ende Vriesland, ende niet voorder, ende dat op reedelijke wedden ende kosten van ons, ende onze Nakomelingen.

Ende zo en zullen die Onderzaaten van onzer Wederpartye, in onze voorschreven landen van Holland, Zeeland ende Vriesland, na der Publicatie van den zelven Oorloge. geen geleyde voorder hebben, dan by goeddunken der voorschreeven Landen geslooten ende geraamd zal werden, niet tegenstaande alzulke Ordinantie van den geleide van XL dagen, als kortelik by den Staaten alle onzer landen, contrarie van dezen van ons verkreegen is.

Ende indien wy, of onze Naakomelingen tot eenigen tyde Oorloge aannaamen, zonder goed-dunken ende Raad van den Staaten der voorschreeven Landen, zo zouden die voorschreeven Eedelen, Leen-mannen, Mans-Mannen, Steeden, ende platten Lande voorsz. alle te saamen, ende elk byzonder, ongehouden ende onbelast blyven ende zyn, van eenigen diensten, met Lyf of met Goed in den zelven Oorlooge te doen, ofte te doen doen, niet tegenstaande eenige Ordinantie, nog ook Usancie by den leevenden lyve van onsen voorsz Heere en Vader, Hertoge Caarle, of zyne Voorsaten gemaakt en onderhouden, contrarie van dezen. En zouden daar toe die genen, daar wy, of onze Nakomelingen, zonder goet-dunken der voorsz. landen, Oorlog tegens aangenoomen hadden, vry, veylig, ongevest en ongehouden mogen varen, merren en keeren.

Duitsche taale alleen te gebruiken.

Item, dat wy van nu voortaan geen Brieven open noch beslooten inden voorschreeven Landen zenden en zullen, dan in Duitscher Tale, ende en zullen geen lasten daar op stellen, dan by consente van den zelven landen.

Geen Mandamenten teegens de generale ofte particuliere Privilegien te verleenen.

Item, als 't gebeurt dat by ons, of by onzen Nakomelingen, of by onzen hoogen of particulieren Raade, eenige beveelen geboden of verboden uitgezonden worden.

ge-

gedraagende by middele, of zonder middele, teegen generaalen of particulieren Privilegien van den voorschreeven landen, of steeden van den zelven, dat die beveelen, geboden, of verboden geen Stad en zullen grypen nog hebben, maar zullen van onwaarden zyn, ende blyven, ende niet astringeeren nog bedwingen den geenen die daar inne gekwest zoude moogen weezen.

De Kamer van Reekeninge zoo veel de Landen van Holland, Zeeland, en Vriesland aangaat, in Holland te mogen verleggen.

Item, dat die Kamere van die Reekeninge, die altans tot Mechelen legget, so verre den voorschreeven lande van Holland, Zeeland ende Vriesland aangaat, in Holland geleid worde, ende blyve tot eeuwigen daagen, daar gebrogt zullen werden alle die Regist'ren, Munimenten, Brieven, en alle andere bescheit, dat tot 'er voorschreeven Kamer van der Reekeninge der voorschreeven landen behoorende is, omme aldaar te zyn ende te blyven, zonder weeder uit den lande mogen voeren, in wat maniere dat 'et waar. Des sullen wy, of onze Naakomelingen, Graaven of Graavinne van Holland, in onzen voorschreeven Land weezende, die Reekeningen moogen doen hooren, daar 't binnen den zelve lande van ons believen zal, voor zulke Committeerde, zynde van den voornoemden lande, als ons goed dunken zal.

Leens-Leenen.

Item, dat alle Leens-leenen die men houd van eenige particuliere Heeren ofte Leen-mannen, aan den zelven immediate Leen-Heeren, ende aan niemand anders, zyn ende blyven, ende tot haaren dienste staan zullen, zo dat van ouds gewoonlijk is te geschien, ende anders niet, zonder in consequentien te trekken, ende ook niet teegenstaande die Ordinantie ende Usantie by tyden van onzen voornoemden wylen Heere ende Vader, Hertoge Karel gemaakt ende gebruikt, contrarie van deesen, van welke Ordinantie van den voorsz Leens-Leenen of Mans-Mannen, een Register gemaakt is, leggende onder den Register-Meester van Holland, 't welk wy ordineeren overgebragt te weezen, ende te blyven onder die voorschreeve particuliere Leen-Mannen.

Dat elk zyn Zee-driftige goeden mag aanvaarden, mits betaalende reedelyk Berg-loon.

Item, zo wanneer eenige Scheepen by wat zaaken dat 'et zy, ter Zee verlooren worden, dat een yegelyken als dan syn goed daar uitkomende, by der Zee, ofte anders strangde dryvende, of by andere luiden gebrogt weezende, sal mogen vry aantasten, ende zyn proffyt daar meede doen, in wat plaatse of landen in die onderdanigheid ende Heerlykheid van ons ende onze Naakomelingen die voorschreeven goeden gevonden mogten werden, betaalende reedelyk Berg-loon den geenen die gevonden of behouden hebben.

Maakelaardyen, en Excysen, &c.

Item, dat alle Maakelaardyen, die den Steeden van ouds toebehoort hebben, ende van onzen ouden Domeinen niet en zyn, Excyzen ende andere ongelden, hoe die genoemt mogen weezen of worden, by den Steeden onzer voorschreeven Landen, om haaren last te vervallen op die Ingezeetenen der zelver Steeden opgesteld, of nog in toe-

komende tyden op te ftellen, aan den zelven Steeden, ende elk in den haaren blyven ende toebehooren zullen, zoo zy van ouds geweeft ende den zelven toebehoort hebben, omme haaren laft ende renten daar meede te moogen vervallen ende betaalen: ende en zullen wy, nogte onze Naakomelingen tot geenen dagen regt, actie, nog toezeggen daar in hebben, nog behouden.

Kofteryen en Klerken-Ambachten, &c.

Item, dat alle Cofteryen, Klerk-Ambagten, Scholafteryen, Bood-Ambagten, Kamer-bewaarders, alderhande Maaten, ende alle andere Officien, hoedanig die wezen mogen, in den voorfchreven Landen ende Steeden van den zelven weezen, ftaan ende blyven zouden eewelyk, ter gifte ende difpofitie van den geenen, het zy van de Ridderfchap, of Steden der voorfchreeven Landen, daar zy die naafte vyftig jaaren voorleden afgegeven, ende uit krachte van der zelver gifte, befeeten en gebruikt zyn geweeft, zonder te trekken in confequentie 't gunt dat by Hertoge Philips, of onze lieve Vader voorfchreeve, by tyden van der gifte ende difpofitie der voorfchreeven Officien gefchiet mag zyn, dat voor haaren tyd eer zy Heeren der voorfz. landen geworden waaren, niet te weezen en plag, welke giften contrarie van deefer Ordinantie by den voorfz. Hertoge Philips, of Karels tyden gegeven, dood ende niet weezen, ende blyven zullen. Ende indien in toekomende tyden, by in advertentie of anders hoe dat'er zy, eenige giften van ons, of onze Nakomelingen van den voorfz. fteeden goede, in den leften voorfz. puncten begreepen, of ook van den voorfz. kleyne Officien, contrarie deezer Ordinantie gedaan ende gegeeven worde, zo zal die zelve gifte, nu als dan, ende dan als nu niet ende van geenre waarden zyn, en blyven tot eeuwigen dagen.

Staalen ende Viffchen.

Item, dat een ygelyk van den Steeden onzer voorfz. landen van Holland, Zeeland ende Vriefland, alle die Staalen, die in den Watere ende Rivieren der voorfz. landen, om Viffchen te vangen, gezet worden, wien dat zy toebehooren, uit ende op, zonder verbeuren zullen mogen trekken, ende te niet doen, naavolgende zeeker Privilegien, die eenigen van den voorfchreeven Steeden daar af hebben, zoo by den zelven Staalen dat voedfel van den Viffche grootelyk ende veel verfmoort, ende niemant te goede en word, daar by die voorfz. Wateren ende Rieviere zonder Viffche worden ende blyven, ende ook die Koopman, door die ftroom, voorby die Tollen leydende, dikwils in vreezen van zynen lyve is.

Nieuwe Munten flaan.

Item, dat men voortaan nieuwe Munte flaan ende ordineeren zal, ende ook die penningen hoogen ende lagen by advys van onzen Raad, ende by goed-dunken van den Staaten onzer voorfz. Landen, op alzulke verbeurteniffe en peene, als in Braband en in Vlaanderen daar op gefteld ende geordineert zal werden, ende zal die Munte van Holland na ouden herkoomen te Dordrecht gehouden worden.

Schryf-geld, en Zeegel-geld.

Item, dat men van geenen Schryf-geld, noch Zeegel-geld, als men eenige Leenen ontfaat, noch ook van den Zeegel van fententien, of acten, gegeeven by den voorfz Raad van Holland, geven, ontfaan, noch betalen en zal, dan by ordinantie van den zelven Raad, en goeddunken der voorfz Landen.

Con-

Confirmatie van brieven gegeeven by Hertoge Philips.

Item, dat alle alzulke Brieven, als wylen Hertoge Philips voornoemt gegeeven heeft, het zy van Officien, hoedanig die wezen mogen, in recompenſatie van eenige dienſten, van receſſen, af anders, ende die daar of in poſſeſſie ende gebruik hebben geweeſt, tot den overlyden van den voorſz Wylen Hertoge Philips, ende naderhand verandert ende ontvreemt zyn geweeſt by wylen onzen voorſz. Heere en Vader, dat die zelve brieven van waarde zullen wezen, en dat die geene, die de zelve brieven daar af hebben, of haare Erfgenaamen, het zy te Lyve, ofte anderſins, die volkomen poſſeſſie of gebruik daar af hebben zullen, gelyk zy hadden by leevende Lyve van den voorſchreven Hertoge Philips, of ten minſten van ons weeder hebben zullen alzulke penningen of renten, als naar uytwyzing haare Brieven, die zy op die zelve Officie ſtaande hebben.

In reekeningen van 't inkoomen en uitgeven vander Steeden goeden, houd de Gravin geen geſag.

Item, dat alle Reekeningen van den inkomen ende uitgeeven van den Steeden goeden der voorſz Landen gedaan, gelooft ende geſloten na ouden herkomen, of die nog in toekomende tyden gedaan, gelooft, ende geſlooten zullen werden, na den zelven ouden Heer komen, blyven zullen vaſt ende geſtaade. Ende en zullen wy, nog onze Naakomelingen tot geenen tyden eenig zeggen daar in hebben, nog houden, nog die zelve Reekeninge, alzo gedaan, mogen doen retracteeren, of weederleggen, nog tot laſte zetten den geenen, dieſe in der manieren voorſchreven gedaan zullen hebben, of haren Erven ende Naakomelingen; maar zullen daar af onbelaſt zyn ende blyven tot eeuwigen daagen.

Prelaturen.

Item, dat men geen Prelaturen, of Beneficien, in toekomende tyden voortaan geeven en zal.

Het Land van Stryen zal altyd een Lid van Holland zyn en blyven.

Item, dat dat land van Stryen zal altoos zyn ende blyven een Lid van den lande van Holland ende met den zelven na der manieren als die gewoonlyk zyn te betalen, ende anders niet, na haaren advenante, in allen beeden, koſten, laſten, ende dienſten, gelden ende contribueeren, niet tegenſtaande dat in voorleeden tyden van beden ende anders, contrarie van deezen geſchied mag zyn.

Beeden van den Landen, waar in die vry zyn, die niet geconſenteert en hebben.

Item, indien eenige Beeden ons, of onze Naakomelingen, in toekomende tyde by eenigen van den voorſchreeven Landen of Steeden van den zelven geconſenteert ende belieft worde, zoo zouden nogtans die andere platte landen ende Steeden, die in den zelven Beede niet geconſenteert nog belieft en hadden, ongehouden ende onverbonden zyn ende blyven, yet daar in te gelden, contribueeren of betaalen, niet teegenſtaande ook dat die meerendeel der voorſchreeven Landen ende Steeden daar inne geconſenteert ende belieft hadden.

Als de Heere eenige Beden versoekt, sal hy selfs in Persoone komen binnen de drie Provintien.

Item, indien wy, of onze Nakomelingen, in toekomende tyden eenige Beeden of andere zaken, koomende tot laste der voorsz Landen, begeeren zouden willen, dat wy, of onze oudste Oor, als dan gehouden zullen zyn zelve in Persoone te komen ende te verschynen ten gewoneliken en behoorlyke plekken in ende binne den voorsz landen van Holland, Zeeland, ende Vriesland, elks in den haaren, omme aldaar onzen eissche ende begeerte te openen, ofte te doen openen, ende antwoorde te ontfaan, zonder die voorsz Landen of haare Gedeputeerden buiten 's Lands te beschrijven ende te doen komen.

Den Dyk van West-Vriesland en Kermerland.

Item, omme dieswille dat die bewaarnisse van den landen van West-Vriesland en Kermerland, legget ende hanget aan den Vriessen-Dyk ende aan de bewaarnisse van dien. Ende alzo in den geenen die het Regement op den voorsz Dyk tot deezer tyd toe gehad hebben, veel verzuimenissen ende gebreeken gevallen zyn, daar by dat die voorsz landen in grooten vreeze geweest zyn, ende nog meer doen zouden, zo daar inne niet voorzien en worde: Zo consenteeren ende willekeuren wy, dat die Steedehouder ende den Raaden die wy stellen sullen in onzen lande van Holland, magt hebben zullen een Ordinantien te maaken op den voorsz Dyk, by raade ende advyze van den Dyk-Grave ende Hijm-Raaden van Rhynland, ende van den Steeden van Haarlem, Leyden, Amstelredam, Alkmaar, Hoorn, Medenblik, en Enkhuizen, dragende tot behoudenisse van den voorsz Dyk, en van den lande daar onder geleegen, en dat onze voornoemde Steedehouder ende Raaden van Holland altyd die Dyk-Grave ende Hooge Hijm-Raaden op ten voorsz Dyk stellen, ende verstellen zullen, by Raade, advyse ende goeddunken, ende tot vermaninge van den voorsz drie Steeden, als Hoorn, Enkhuyzen ende Meedenblik, als die voorsz Steeden dat aan onzen voorsz Steedehouder ende Raaden van Holland verzoeken ende vermaanen zullen, en dat die voorsz Dyk-Grave gehouden zal weezen, om die haastige perieulen die daagelyks by Tempeesten ende onweeder aan den voorsz Dyk vallen ende gebeuren, in den Steede van Medenblik woonachtig weezen zal. Ende wes onze Steedehouder ende Raade van Holland, hier inne doen by Raade, advyze, ende in der manieren als voorsz is, stand houden ende van waarde weezen zal, gelyk of dat by ons, of by onze Nakomelingen gedaan waare.

In Zeeland mag niemand gevangen worden over civile saaken en breuken, ten sy hy verwonnen sy ten Vyerschare.

Item, dat onze Rentmeesters, Baeljuwen, nog niemand anders van onzen wegen eenige Poorters, Poortressen, of Ingezeetenen van Zeeland zullen mogen vangen, nog doen vangen van civile zaaken ende breuken, ten zy dat die Persoonen eerst verwonnen zyn ter Vyerschaare, naar den Regte van den Plekken, alzoo dat behoort, uitgenoomen van onsen Domeinen, nog desgelijks ook Luiden van buyten, die borge ende zeekerheid stellen mogen, daar die Heere ende Partyen aan bewaard zyn. Ende zoo wie gevangen gebrogt word in

's Graven-

's Graven-Steen van Middelburg, of elders, van Crymen, die zal die Heer gehouden weezen ticht te geeven binnen den derden daage na dat hy gevangen is, of by gebreeke van dien, dat Burgemeesters ende Schepenen met der meester meenigte van henluiden dien daar 't eynden zullen moogen ontslaan uit der Voornoemde Vangenisse, zonder verbeuren.

Vrugten &c. Ontweldingende, mogen gevangen en vast gehouden werden tot dat se betaalen.

Item, zoo wat bestellen Vronen, of Berieden gedaan worden by Baelju, Burgermeesters ende Scheepenen over Zeeland, elk in 't zyn, aan eenigerhande goeden, het zy vrugten of anderen, uyt verzoeke van Persoone ofte Persoonen, ende iemand die goeden ontweldigde, ende wegvoerde boven regt, zonder consent, ofte wille van den Klagert, dat men die Persoone of Persoonen wie zy zyn, zal mogen haalen over al Zeeland, daar 't van noode weezen zal, ende brengen gevangen in 's Graaven-Steen, tot haaren kosten by den Rentmeester, Baeljuw, ofte haaren Stedehouders, ofte Dienaars, ende zy sullen aldaar gevangen blyven, ter tyd toe dat zy partyen voldaan ende vernoegt hebben zullen, behoudelijk allen Steeden en Vryheeren haars regts.

Niemand en mag van der Vonnisse geëxecuteert worden.

Item, dat wy, of onze Nakomelingen, niemands Goed, Leen, nog Erven binnen onzen voorsz landen van Holland, Zeeland, ende Vriesland, tot onzer Tafele leggen en zullen, nog niemand by provisie uit zyn possessi stelle: Maar zullen, na dat die nature ende conditie van de goeden zyn zal, eerste verwonnen, ende daar na geexecuteert werden, navolgende die rechten ende coustumen van den landen, steeden ende Plekken, daar die sententien of condemnatie gegeven, of gedaan zal worden.

Twee Rentmeesters in Zeeland.

Item, dat voortaan in onzen lande van Zeeland twee Rentmeesters weezen zullen, daar die een resideeren zal in Middelburg Bewester-Schelt, ende den anderen tot Zierikzee Beooster-Schelt, behouden die van der Thoolen daar af haare oude coustumen.

Zel bernen.

Item, dat wy voortaan geene Brieven nog oorlof geven en zullen Moer te delven om Zel daar af te bernen uit der erven die in den voorschreeven landen van Holland, Zeeland, ende Vriesland, binnen de bedykte landen leggende zyn, ende alle Octroyen contrarie dezer Ordonnantie verleent, zullen zyn dood ende te niete.

Den Landen in haare ouden groote te houden.

Item, dat men die voorschreeven Landen in haaren ouder groote ende paalen zal houden, ende doen houden.

Doodslaagen.

Item, dat alle Doodslagen die geschieden binnen of buiten den Landen van Zeeland, die ontschuldige Magen zullen terstond bevreed weezen, ende dat voor Eedele, Oneedele, ende Bastaarden, te weeten, dat alle onschuldige Magen, die niet in Velde ende vaarde geweest en zyn, bevreed zullen weezen sesse weeken lang, ende wil

 hier

hier over misdeede, dat zal men aan hem verhaalen, of hy vreede zelver metter hand gebroken hadde, ende t' einden die voorsz sesse weeken, zoo zullen die ontschuldige Magen eeuwelyk gezoent ende bevreet blyven naa alle manieren, gelyk het Priviligie dat onze landen van Holland ende Vrieslant van Hertoge Philips voornoemd daar op verkreegen hebben, inhoud ende begrypt.

Elk mag syn goed, dat hem ontstoolen is, aantasten.

Item, dat alle Ingezeetenen der voorsz. landen van Holland, Zeeland, ende Vriesland, zullen metten Heere van der plekken mogen aanvaarden haare goeden, henluiden ontstoolen, ontdraagen of anders ontvreemt, tot allen plekken daar zy die betrappen, achterhaalen of bevinden zullen mogen, zonder verbeuren.

Dood-Vondelingen, en Drenkkelingen.

Item, geene Berieders, nog andere Officiers in onzen voorsz Landen, hoedanig zy zyn, en zullen mogen iemand molesteren van lyf, ofte van goede, daar men iemand dood vind, onder dexel van dien, dat die doode hem zelven verdaan en gedood zoude hebben, ten waare dat men eerst wettelyken bevonde, dat die persone hen zelven met opzetten wille, ende met boosheid verdaan hadde. Ende men zal een ygelyk uitten waatere mogen trekken, die men daar inne vind, hy zy leevende of dood, zonder verbeuren, maar indien hy dood bevonden word, zo zal men weeder metten voeten in 't waater leggen.

Dat de Ambachts-Heeren van Zeeland verbooden mogen maken in hunne Vryheeden by Scheepenen aldaar.

Item, dat die Ambachts-Heeren van Zeeland zullen mogen verboden maaken binnen haren Parochien ende vryheden by Scheepenen aldaar, tot nutschap, oorbaar ende profyt van der zelver Parochien, bedragende tot tien pont zwaarten toe, of daar beneeden, indien daar iemand teegen breukte, of dede, daar af zoude hebben van dier verbeurnisse, te weeten, de Grave dat derdendeel, d' Ambachts-Heere een derdendeel, ende die Baillju-Schout ende Schepenen aldaar een derdendeel, behouden die Steeden haaren Regten, Keuren ende Privilegien, en voor deeze boete zal die Ambachts-Heer of zyn Dienaars die breukige mogen aantasten, ende vangen.

Dat men d' Onderdaanen niet setten mag voor eenige Tollen dan voor hun regte Tol.

Item, dat men niemand van den Onderzaaten van onze voorschreeve landen binnen Steden, ende daar buiten houden nog letten en zal voor eenigen Tol, van eenigerhande zaaken, dan voor zynen geregten Tolle, of voor die boeten daar aan klevende.

Præscriptie vrije Goederen.

Item, alzoo die ingezeetenen der voorschreven landen, van haren Leenen, en erffelike goeden vervreemd zyn geweest, by inbreeken van lande, van Oorloge, van brande, en anders, zoo zullen zy die goede gebruiken, daar zy den tyd van een derdendeel van hondert jaren, of langer in bezitte

zitte en possessie geweest zullen hebben, tot den tyd toe, dat zy met regte daar uit gewonnen zullen worden, ter plaatsen, en zo dat behoord.

Doodslagen, quade feyten en Vreede-braake, waar te berechten in Zeeland.

Item, om te beletten alle quaade feyten van Doodslaagen, Vredebraake, kraft van goede straffeneeringe en anders, die dagelyks veele in den lande, en sommige Steeden van Zeeland gebeurèn, mitsdien dat men van Doodslaagen, Vredebraak, kraft van goede, straffeneeringe, en anders niet en plegte te berechten, dan ter hooger Vyerschare van Zeeland, die dikke zeer lange vertoeft eer die gehouden werd, daaromme die Doodslaagers, Vreedebrekers, Kraftdoenders, ende andere te bouweliker misdoē, op hope, alwaar't dat sy gevange worden, dat sy by uitbreeken van gevangenisse, by verborgen, of anders uitkomen mogten: Zo zullen voortaan alle goede Steeden, namentlyk, Remmerzwale, Tholen, Goes, Cortkene, Vlissingen, Brouwers-haaven, ende andere die 't begeeren, ende van noode zyn, binnen haare vryheid mogen regt ende Justitie doen, van doodslag, vreedebraake, kraft van goede, ende van straffeneeringe, gelyk zy van allen anderen quaden feiten gewoonlyk zyn van doen. Ende of gelyke feyten ende misdaaden van doodslaagen, vreedebraaken, ende anders, als voorsz Staat op 't platte lande, of in die Dorpen van Zeeland geschieden, zo zullen die Rentmeesters van Bewester-Scheld, ende van Beooster-Scheld, haare Steedehouders, ofte haare dienaars elk in zyn bedryve gehouden zyn, dien voorsz Misdaadige te vangen, ende te brengen in den Steen, te weeten die gevangen werden Bewester-Scheld, in Middelburg, ende die gevangen worden Beooster-Scheld, te Zierikzee, omme die aldaar geregt te werden by den Burg-Graave van Zeeland van haare misdaad als voorschreeve is, by wysdom en vonnisse van gesvvooren Mannen van den voorsz lande als voorsz is. Ende omme deeze Justitie te volkomen, zo zal men by den Raade van Holland, ende by den Staaten van Zeeland, daar toe ordineeren twaalf gesvvooren Mannen, te weeten, zeeven Bewester-Scheld, ende vyf Beooster-Scheld, den welken Burg-Grave ende Mannen men by den Raade ende Staaten ordineeren zal, zo reedelyke wedden, als daar toe dienen zullen, ten koste van den voorsz lande van Zeeland, indien die Misdadige niet goeds genoeg en hadde omme die voorsz wedden te betaalen, behoudelyk die Steeden van Middelburg, Zierikzee, ende alle Vryheeden in 't voorschreeven land, haars regts Keuren, Handvesten ende Privilegien.

Duistere punčten in den Keuren van Zeeland te regten.

Item, alzo veele punčten staan in den Keuren van Zeeland die zeer oud, ende duister te verstaan zyn, zo zullen wy, ten verzoeke van den Staaten van Zeeland ordineeren twee Persoonen van onzen Raade van Holland, omme by den zelve Staaten die voorschreven punčten die duister zyn, te helpen vermaaken, ende tot beeteren verstande te stellen, om dien Gemeenen oorbaar van den voorschreeven lande.

Vonnißen in Zeeland, by 't meerendeel van Mannen geweezen, hebben hunnen voortgang.

Item, dat alle Vonnissen die in toekomende

komenden tyden by Mannen van Zeeland gewyſd zullen werden, dat die haare voortgang hebben zullen, by den meeſten gevolge van ſtemmen van den voorſchreeven Mannen.

Loſſingen van Tienden in Zeeland.

Item, dat voortaan voor die Loſſinge of verheffinge van den Tienden van Zeeland, die men van den Grave houd, niet meer betaalen en zal, dan voor elk pond ſwaarten twintig grooot Vlaams, na ouder Couſtumen.

Ambachts-Heerlikheeden in Zeeland.

Item, als eenig Ambacht of Heerlikheid van Zeeland verſterft van den Vader op den Zoon, of Zonen, die ſullen 't ontfangen binnen den jaare van den Grave, of zynen Rentmeeſtere, daar 't onder geleegen is, ende die Rentmeeſter zal 't op dien overzetten ten Boeke, elk gemeet om een halven grooten, ende vielder gebrek in der verleeninge van 's Heeren weegen, zoo zal die geene daar 't goed aan geſtorven is, gaan ter plaatzen daar men pleegt die Vierſchaare te houden, in kenniſſe van drien 's Graven-Mannen, en van hen Brieven neemen, dat zy bereid zyn haare Leene te ontfangen, en alle te doen, dat zy, van reehts weegen, ſchuldig zyn te doen: En hier mede zullen zy haar goeden bezitten zonder eenige ſchade daar af te lyden, ter tyd toe dat men 't hen verleenen wil, en dan zullen zy 't ontfangen als regt is.

Ambachten aan den Grave verſtervende.

Item, alle Ambagten of Heerlykheeden van Zeeland, die verſterven aan den Grave, heeft die geene daar die goeden af verſterven, geen Zonen en Dogteren achtergelaten, zo zullen die Doehteren dat Ambagt of Heerlikheid met zynen gevolge mogen loſſen tegens den Graave of yemand anders, ende en heeft hy geen Doehteren gelaaten, zo zal 't mogen loſſen de oudſte ende de naaſte Man-hooft van der Maagſchap van der Swaard-zyde, op dat hy wil, ende en wil hy 't niet loſſen, zoo zal die oudſte ende naaſte Man-hoofd van der Swaard-zyde daar naaſt aan volgende, mogen loſſen, en alzoo voort van Man-hoofde te Man-hoofde, alzo lange als 'er eenige zy binnen der Maagſchappen van der Swaard-zyde. En is 'er niemand van der Zwaards-zyde die dat loſſen wil, zoo zal 't mogen loſſen die oudſte en naaſte Man-hooft van der Moeder zyde, en alzoo voort zoo zullen mogen loſſen die Man-hoofden van der Moederzyde, van graade tot graade, als 't van der Zwaardzyde geſchreven ſtaat, en men zal voor elk gemeet Ambachts, met zynen gevolge, dat tot heelen ſchote ſtaat, en te Boeke het derde gemeet vry ſtaat, den Grave betalen anderhalf pont ſwaarte, en voort zo zal men van elk gemeet dat tot halve ſchote ſtaat, naa der beloope ende advenante, den Graave alzoo veel betalen, ende dat half Schot heeft, ende 't derde gemeet ten Boeke vry ſtaat, daar af zal men den Grave geeven voor elk gemeet XV. penningen groot, en alzoo voort na den advenante, naa dat 't vry heeft, ende ten Boeke ſtaat, ende en heeft dat Ambaeht geen vry, zoo zal men elk gemeet mogen loſſen om X ſchellingen, indien dat men 't loſſe wil. Ende zoo wat Ambaeht dat men loſſen wil, dat zal men loſſen binnen eenen halven jaaren, naa dat verſtorven is. Quaam 't ook alzo dat een Wees-kind deeze goede loſſen zoude, zoo zalze des Wees-kinds Voogt voor hem loſſen binnen den voorſz halven jaare alzo voorſz is, alzo verre als 't Wees-kind,

reeder-

reeder haaven ende renten genoeg heeft, dat Ambacht meede te lossen. Doed die Voogd dat niet, zo zal dat Wees-kind zyne schaade mogen verhaalen op syn Voogd, als 't zyn jaaren hebben zal.

Verkoopinge van Leen-goederen, Ambachten, of Tienden in Zeeland.

Item, zo wanneer een Man zyn Leen-goeden, Ambacht of Tienden in Zeeland verkoopen wil, ofte moeste, by kennelyke last of armoede, daar op hy eerst zal woeten verwerven en verkrygen consent van ons, of van onzen Nakomelingen, of onzen Officieren, zo zal die Rentmeester, indien gevalle, gehouden zyn dat Ambacht over te zetten, om twee grooten van den gemeete ten geheelen schoote, ende eenen groote van den gemeete ten halve schoote, zonder meer daar af te neemen, en van den tienden, ende Leen-landen zes grooten van den gemeete.

Dat deeze punčten onverbrooken gehouden zullen moeten werden.

Item, indien eenig van den voorsz articulen of punčten in eenige Steeden der voorsz landen ingebrooken worden, dat dies niet teegenstaande, die zelve Privilegie in alle zyn articulen ende punčten in alle den anderen Steeden ende Dorpen der voorsz landen onverbrooken gehouden zal werden.

Dat dit Privilegie niet en zal anderen Steeden in haare Privilegien ende Coustumen naadelig zijn.

Item, dat men alle die voorsz articulen en punčten, en elk byzonder verstaan zal, behouden alle die voorsz landen, Ridderschap ende Steeden, ende elke Steeden byzondere, in alle haare Regten, Privilegien, Handvesten Coustumen, Keuren ende ouden herkomen niet teegenstaande dat die zelve by tyden van onse voorsz wylen Heere ende Vader ingebroke mogen weese, die welke wy in onse Huldinge belove en sweren sullen den voornoemden landen ende Steeden in 't generale, en elken in 't zyne in 't particulier wel t' onderhouden, ende doen onderhouden, zonder eenig gebrek; mitsgaders ook zulke reedelyke provisie als elke Steede in den zyne ten zelven tyde behoeven ende verzoeken zal.

De Cancelier en die van den grooten Raade, zullen Eed doen in den aanvang hunner Officien.

Item, zoo zullen onze Cancelier, mitsgaders ook die van den grooten Raade, van ons, ende van onzen Naakomelingen, Graven of Gravinnen der voorschreeven landen van Holland Zeelant ende Vrieslant, als zy totten voorsz Officien ontfangen worden, haaren behoorliken Eed doen, ende elk van hen-lieden byzonder gelooven ende zweeren dat zy onze Hoogheid ende Heerlijkheid bewaaren zullen, ende desgelyks alle die voorschreve punčten, articulen, ende provisie, en elke byzondere, mitsgaders ook alle der voorsz landen en Steeden-Regten, oude en nieuwe Privilegien, Coustumen en herkomen den zelven landen en Steden onverbreekelyk zullen onderhouden. Zonder des te laaten in eeniger manieren, of om wat zaake dat 't zy, en zal 't zelve altoos zyn en blyven een artikel van haaren voorsz Eed.

Dat den Stadthouder ende Raaden zullen Eed doen.

Item, in gelyken zullen onze Steedehouder, of overste Officier, die by tyden weezen zal in den voorschreven landen, mitsgaders onze Raadsluiden der zelver, ende elks byzonder in 't Ontfangen van hare Officien, eenen gelijken Eed doen, als voorschreeven is.

De Briele en het Land van de Voorne genieten ook dit Privilegie.

Item, alzoo van der Steede van den Briele ende lande van Voorne, contentie ende geschil is, tusschen den lande van Holland aan d'een zyde, ende den lande van Zeeland aan de andere zyde, welken van den voorschreeven landen dat toebehoorende is, zoo zal die Steede van den Briele, met den lande van Voorne voornoemd in den voorschreeven provisien, articulen, en punčten meede begreepen zyn, omme die zelve te dienen voor hen, als toebehoorende eenen van den voorsz landen.

Welke punčten ende articulen voorschreeven, en elks byzonder, wy by advyze ende goed-dunken van onzen Neeve ende Oom voorschreeve, mitsgaders ook van onzen grooten Raade, om die welvaart, rust, vreede, ende neeringe van onzen voornoemden landen, en om meenigen trouwen dienst, die die Ingezeetenen van den zelven onzen voorzaaten dikwil gedaan hebben, ende hoopen zy ons, onzen Erven ende Naakomelingen nog doen zullen, gelooft hebben, ende met deezen tegenwoordigen Brieve geloove in goeden trouwen voor ons, onzen Oors ende Naakomelingen, onzen voornoemden landen van Holland, Zeeland, Vriesland ende den Onderzaaten der zelver ende haren Nakomelingen, en elken van hen byzonder tot eeuwigen dagen, goed, vast, ende gestendig te houden, zonder verbreeken, ende zonder daar tegens te komen, te doen, ofte doen doen, of ook te laaten geschièn, in eeniger manieren, willende en consenterende, indien by inadvertentie of anders, hoe, in wat manieren dat het waare, eenige Brieven open of beslooten, hoe dat wezen mogte, contrarie van deezen in toekomende tijden gegeeven worde, of (dat God verhoeden moet) contrarie van dezen gedaan ofte ingebrooken worde, dat dat dan als nu, ende nu als dan, niet ende van geenre waarden zy, ende blijve tot eeuwigen dagen, ende niet astringere den geenen, die daar inne gequetst zoude mogen zyn. En wat men in diverscher plekken van deeze voorsz Privilegie ende Brieven te doen zal hebben, zoo willen wy totten *vidimus* van dezen gemaakt, onder Zegel autentijk of tot der copie hier af gecollationeerd ende geteikend metter hand van eenige onzen Secretarisen, zulken geloove geven zy, als deezen principale en orginale Brieve, des te getuigen, ende tot eewigen vastigheid hebben wy uit onzer regter weetenhied onzen Zeegel hier aan doen hangen, en tot meere zeekerheid, approbatien en autorisatien der dingen ende zaken voorsz hebben gebeeden onzen lieven Neve den Hertoge van Kleven, en den Heere van Raavestein voornoemt, dat zy haare Zeegelen by den onzen aan desen brieve hangen willen, ende als van onzen Oom van Ludik, mits zyner absentie, ende om de expeditie ende korthede van dezer zaake, wy hebben hem daar van verdregen, ende verdragen ende houden dat alzoo vast, ende van zulker waerden, als of hy dat met ons bezeegelt hadde. Ende wy Jan Hertoge van Kleven ende van der Marken, ende Adolf van Kleven ende van der Marken, Heere

van

van Raveſtein booven genoemd, hebben ter begeerte van onzer Nichten den Hertoginne dat alzoo gedaan. Gegeven in onzen Steede van Gent, op den veerthienden dag in Maerte, in 't Jaar ons Heeren, duizend vier honderd ſes-en-ſeventig. Aldus geteikend by myne Jonkvrouwen den Hertoginne in haare Raad, aldaar die Hertoge van Kleve, die Biſſchop van Ludicke, Hertog van Bullion, Heere Adolf van Kleve ende van der Marken, Heere tot Raveſtein, Steedehouder Generale, die Graave van Wynſeltere, Heere van Gruithuſe, Meeſter Jan de la Boviere, Heere tot Wiere, die Preſident van den Reeken-Kameren, ende meer andere tegenwoordig waren. Onderſtond geteikend: *de le Berge.*

Ende alzo de Staaten van Holland, en Weſt-Vrieſland &c. Ten tyde des Graven van Leyceſter, de oude forme van regeeringe deezer Landen, zeer beknopt hebben beſchreeven, zal ik deeze Inleiding daar meede beſluiten.

DE Ridderſchap, Eedelen ende Steeden van Holland en Weſt-Vrieſland, repreſenteerende de Staaten van den zelven Lande, wel en rypelyken, naar voorgaande communicatie, deliberatie, ende rapport, onder den Eedelen en in de Vroedſchappen van den Steeden gehouden en gedaan, op den jegenwoordigen Staat des Lands: hebben, volgende haaren Eed ende pligt, noodig geagt, den wettigen Staat der landen van Holland en Weſt-Vrieſland by deezen te oopenen, op vaſt betrouwen dat een' ygelyk die deeze zal zien, daar van zal oordeelen, zo onpartydelyken en vreedzaamelyken, als den bedroefden ſtaat deezer Landen is vereiſſchende.

Het is kennelyk dat de landen van Holland met Weſt-Vrieſland en Zeeland, zyn tſedert den tyd dan 700 jaaren herwaards geregeert ende gericht geweeſt by Graaven ende Gravinnen, den welken by den Ridderſchap, Eedelen ende ſteeden, repreſenteerende de Staaten van den zelven lande, de Heerſchappye ende de Souvereiniteit der ſelver landen wettelyk is opgedragen en gedefereert geweeſt, die ook met zulke diſcreetie ende matigheid hen gedraagen hebben in haare Regeeringe, dar de ſelven nooit hebben gediſponeert van Oorloge aan te nemen ofte pais te maaken, ſchattingen, ofte contributien over den landen te heffen, ofte van eenige andere zaaken den ſtaat der landen betreffende (hoewel de zelve nogtans van goeden Raad van den Eedelen en Ingeboorenen van den landen ordinare waren verzien) zonder advys en conſent van den Eedelen ende ſteeden van den lande, die t'elkens daar op werden beſchreeven en vergaderd, ende hebben boven de voorſz Raad, d' Eedelen en ſteeden van den lande t'allen tyden en in alle ſaken gegeeven favorable audientie, volkomen geloof en goede reſolutie, op alle het geene de zelve immermeer hadden te vertoonen den ſtaat ende welvaaren van de landen eenigzints betreffende.

't Welk als geweeſt zynde een gantſch wettige Regeeringe, zo zeer als ooit eenige andere is bevonden; heeft voortgebragt vrugten die merkelyk, ende zonderlinge tot eere ende reputatie van den voorſz Graven, mitsgaders welvaart der voorſz landen, ende van de Ingezeten der zelver hebben geſtrekt, als boven alle anderen, dat de Graven van Holland, Zeeland ende Vrieſland, op de Heerſchappye van zo kleinen begryp, zyn geweeſt by alle princen ende Potentaten van 't Chriſtenryk, niet alleen in zonderlinge reſpect, eere ende reputatie, als blykt by de hooge Aliantie van Houwelyken, die zy hebben gemaakt byna met alle de magtigſte Koningen en Potentaaten van 't Chriſtenryk, ende dat in

den Jaare 1247. Koning Willem de tweede van die naame is gekooren victorieus Roomsche Keizer, maar ook, dat de zelve by na altyd zyn geweest victorieus over haare vyanden: de paalen van de zelve landen zeekerlyk teegen alle haare vyanden (hoe magtig die waaren) hebben beschermt: waar door de zelve niet weinig zyn gerespecteert ende ontzien geweest by haare nagebuuren. Immers moogen wy met de waarheid zeggen, dat den Staat der landen van Holland ende Zeeland, binnen den tyd van 800 Jaaren, nooit met den swaarden en is geconquesteert, ofte t' onder gebragt geweest, nog by Uitheemsche, nog by Inlandsche Oorlogen, 't welk wy niet en weeten oft van eenige andere Ryken, ten waere van de Republike van Venetien, tegenwoordelyk zoude mogen werden gezeit, zonder dat men hier van eenige andere reedenen zoude konnen geeven, dan dat altyd goede eendragt, liefde ende verstand is geweest tusschen de Prineen ende Staaten van den zelven lande, dewyl dog de Princen, die by hen zelven geen magt en hadden, zonder den Eedelen ende Steden van den lande, gants niet en vermogten, als ordinare geen middelen hebbende dan het inkomen van de Domeinen, tot vervallinge van de kosten haarder Hof-houdinge, ende betalinge, van de ordinaris Officiers.

Men bevind ook wat autoriteit de Staaten van den zelven lande hebben gehad, omme de Princen, als zy door quaaden Raad waaren tot nadeel van den lande misleid, te brengeu tot regt ende reedelykheid: niet alleen met remonstrantien ende verzoeken; maar ook, als hier op niet en werde behoorlyk verzien, metterdaad procederende, ook strengelyk tot straffe van den geenen die der Princen authoriteit hadden misleid mishandeld of onbehoorlyk misbruikt, gelyk daar van exempelen zyn, veel ende meenigvuldig.

Ook meede bevind men klarelyk, dat der Staaten van den voorschreeven landen Officie is geweest, den minderjaarigen Princen te voorsien van wettige Voogden, Mombaars, ende Gardenobels; gelyk ook is geschied aan Graave Willem de Vyfde van die naame, tot krankzinnigheit gekomen zynde.

Eind'lik is buiten twyffel, dat die administratie van de Souverainiteit van de lande t' allen tyde wettelyk is aangenomen geweest by den Staaten der zelver: zo wanneer deur aflyvigheid, minderjarigheid, krankfinnigheid, misverstand, of eenige andere inconvenientien, de landen verlaaten zyn geweest van de wettelyke bedieninge der Princen, die over zulks dikmaals een *Hoofd* hebben gekooren die men *Voogd* of *Ruwaart* noemde. 't Welk ook nog zulks is geobserveert geweest ten tyde van den Huyze van Borgongien, als na 't overlyden van Hartog Karel ende Hartoginne Maria, zyn Dochter, ten welken tyde Hartog Maximiliaan willende met gewelt, contrarie inne-voeren, teegen de Autoriteyt van den Staten, den geheelen Staat van den lande bragt in het uytterste gevaar ende perijkel, ende Keiser Karel zelve is gedurende zyne minderjaarigheid deur de Autoriteyt van den Staaten versien van Vooghden: ende 't land van behoorlyke Regeerders, die altijd de Staaten van den lande (hoe wel in veele zaken de vryheid, gedurende de Heerschappye van den Huyse van Bourgondien zeer is vermindert) grootelik heeft gerespecteert, als ligtelijk bemerkende zynen Staat deur geen ander middel verzeekert te konne wezen, heeft over zulke zijnen Soone den Koning van Spangien, met verscheiden vermaningen, tot gelyke consideratie ende discretie gezogt te beweegen, met expresse verklaringe, dat hy zynen Staat zoude zien in perijkel, zo haast als hy de Staten van desen lande zoude hebben in klein agtinge, gelyk hy ook met 'er daad bevind, grootelyks tot syne

ne ende der landen schade, zonder dat men den oorsprong der Oorloge ander oorzaak zoude konnen geeven wat men daar van discoureert, dan dat hy deeze landen met geweld van Spaansch ende ander uitheems Krygs-volk, heeft willen dwingen te doen, 't geene zy-luyden Staats-gewyze niet en hebben goed gevonden, in zaaken betreffende den Staat van den lande.

Alle 't welk, hoe wel wy zeeker achten, genoeg buiten dispuit te weezen, hebben nogtans noodig gevonden hier te verhalen, overmits veele Persoonen hier van zeer onzeekerlyk en verscheidelyk gevoelen, de vergaaderinge van den Staaten anders niet respecteerende, dan naa dat hen goed dunkt de qualiteit van de Persoonen op de vergaderinge compareerende, te meriteeren, ende van alle zaaken, die aldaar werden gehandelt, oordeelende in allen schijne, of de voorsz Persoonen, die uyt den Eedelen ende by den Steeden gedeputeert op de vergaaderinge van den Staaten, hen zelven waren draagende, als zynde de Staaten, ende over zulks, als hebbende de Souverainiteit en de hoogste magt van den lande naar haaren welgevallen van alle zaaken, den Staat van den Landen betreffende, waaren disponeerende. Retorqueerende over zulks alle de handelingen der zelver tot haaren particulieren laste, haat, en nijd. Maar de geene die naader insiet het geene vooren verhaald is, ende andere groote zaaken by den Prince van den lande, met hulpe van den Staaten, te wege gebragt, ende inzonderheid 't geene zedert den tyd van vyftien jaaren herwaarts in den landen van Holland met West-Vriesland ende Zeeland is gepasseert, kan ligtelyk bemerken, dat de Autoriteit van den staaten niet en bestaat in het beleid, Authoriteit ofte magt van dertig ofte veertig Persoonen, min ofte meer, die op haar Vergaderinge zyn compareerende: Ende de Agenten van den Koning van Spangien zelfs, die met dusdanige argumenten tegen onze saaken altyd hebben gemineert, ende gezogt te brengen in kleinagtinge de Autoriteit vande Staaten, hebben met der daad nu wel bevonden, hoe grootelyks zy in alzulken opinie zyn geabuseert en misleid geweest.

Omme dan te ontdekken, waar uit die Autoriteit van de Staat is spruitende, zoo staat te considereeren, dat de Princen, die ooit wetteliken hebben geregeert, niet alleen haare regeeringe met delatie, consent ende believen van den Landzaaten hebben begonnen, maar ook sulks vervolgd, dat alle de leeden van de ligehaamen, daar van zy tot hooft zyn gesteld, zyn gebleeven ongevioleert, onverkort ende onverminderd, de welke niet en heeft konnen worden verhaalt (dewyle de Princen by'schalke en ambitieuze luiden ligtelyk worden geeircumvenieert) ten waare de landzaten middel hadden om hen met goede ordere en beleid t' allen tyden teegen alle quaade practyken te opposeren, ende de Prince, van de behoudenisse haarder vryheid ende welvaarẽ, uitten naame van alle de Leeden, niet alleen t' allen tyden te vermaanen, maar ook, ommezo wanneer de zelve hem tot tierany zoude laaten misleiden, mette middelen van den lande hen daar tegens t'opposeeren. Tot dezen einde zyn de landzaaten van den voorsz lande gedeeld in tweederley Staaten, te weeten, de Eedelen ende Steeden.

De Eedelen worden gehouden voor een lid, ten opziene van de digniteit haarder afkomsten, die, zonder beroemen, wel zulke is, en zo oud als men in eenige andere lande zoude vinden, en van de Heerlikheeden die de zelve binnen deezen lande zyn bezittende, van welke Heerlykheden zy-luyden meest alle hebben ende gebruikẽ hooge middelen ende lage jurisdictien: de welke op alle occurentien met malkandere delibereeren op den Staat van den lande, en ter vergaderinge compareerde, adviseeren op alles neffens de Gedeputeerden van de Steeden.

De

De Steden hebben meest al een form van regeringe: te weten een Collegie van Raden ofte Vroedschappen, geconstitueert zynde van de notabelste uyt het midden van de gantsche Burgerye: deeze zyn in zommige Steeden van Veertig in andere van Ses-en-dertig, in andere van Twee-en-dertig, zeven-en-twintig, Vier-en-twintig, ofte Twintig Persoonen, ende zyn de Collegien van den zelve zoo oud als de steeden, ofte immers dat geen memorie en is van haare beginzelen; de Persoonen eens verkooren zynde, dienen haar leeven ofte Poorterschap lange gedurende: in plaatze van den geenen die sterven, ofte haar Poorterschappen verlaaten, worden by 't zelve Collegie tot haaren gelieven gekooren, andere Persoonen uit 't midden der Burgerye, tot vervulling van 't getal. By deeze Collegien alleen is de magt omme te adviseeren, resolveeren, en disponeeren van alle zaaken concerneerende den Staat van den lande en der steede respective: En wat 't zelve Collegie adviseert, resolveert ende disponeert, word by de gantsche Burgerye gevolgt, daar teegen nooyt eenige inbreuk ofte oppositie van de Burgeren is gevallen.

By deeze Collegien worden Jareliks gekooren de ordinarise Magistraaten, te weten, vier, drie ofte twee Burgemeesters, ende zeven ofte meer Scheepenen, omme te dienen voor een Jaar. In zommige Steeden geschieden deeze Electie absolutelik, in de zommige by nominatie van dobbel getal, daar nu by den *Stadhouder* de verkiezinge van 't gewoonlyk getal werd toegedaan.

Der Burgermeesters Officie is bevoolen het ordinaris beleid ende gebied in alle politike zaaken, zoo wel d' administratie van 's Stads goederen ende innekoomen, als den welstand ende bewaaringe der steeden betreffende.

De Collegien van den Scheepenen vaceeren ordinair tot de administratie van justitie, zo in alle Crimineele als Civile zaaken, en hebben ende exerceeren alle hoge middelen, en lage jurisdictien.

By deeze Collegien van Magistraaten worden absolutelyk berigt de Regeeringe der Steeden van Holland, West Vriesland en Zeeland, meest al genoeg op eenen voet, zonder dat de Princen van den landen hen de Regeeringe van de steeden eenigzints hebben onderwonden, anders dan in 't stellen van een Officier, die op haaren naame de Justitie heeft gevordert. Dit is in 't korte de waaraghtige gelegentheid van de Regeeringe der steeden van Hollandt en Zeeland.

Waar uit goed te verstaan is, dat deeze Collegien van de Magistraaten ende Raaden van den steeden, gevoegd by de vergaderinge van den Eedelen, ontwyffelyken representeeren den gantschen Staat en 't geheele lighaam van den Landzaaten, en kan niet bedagt werden eenige form van Regeeringe, die met zeekerder kennisse van alle gelegentheid van den lande zoude konnen resolveeren, ofte haare resolutien met meerder eendragt, autoriteit, of gevolg zoude konnen executeeren: Over zulks en is niet te verwonderen, dat den Staat deezer landen is geweest onveranderlyk, en zoo geduurig, als eenigen Staat ter weereld zoude mogen weezen: Omme nu de Collegien van den Eedelen ende steeden te brengen in eene vergaaderinge, en kan niet geschieden, dan by de Gedeputeerden van de zelve: over zulks als omme eenige merkelyke zaaken te beraadslaagen, van noode is de zelve te vergaaderen, zoo worden die beschreeven, met insertie van de principaalste poincten: die by de Collegien in deliberatien geleid, ende daar op geresolveert zynde, worde afgesonden alzulke Gecommitteerde, als zy vertrouwen, en met alzulke last ende rezolutie als zy bevinden ten dienste van den landen te behooren. De Eedelen comparee-

ren

ren in competenten getal, ende de Steeden zenden een Burgermeester met eenige Raden, al tot zulken getale als zy-luide goed vinden, naar de importantien van der zaaken: ende boven dien, zyn de Gecommitteerden gedurende d' Oorloge (overmits de meenigvuldigheid van den occurrentien) altyd generaalyk gelaſt geweeſt, omme alle zaaken, de welvaart ende conſervatie van den Staat van den lande betreffende, te adviſeeren en reſolveeren, zulks zy-luiden ten meeſten dienſte van den lande bevinden te behooren: ende byzonder omme de regten, vryheeden ende Privilegien van den landen te maintineeren, ende alle inbreeken te weeren en weederſtaan: ende deeſe Gecommitteerde alzulks by den anderen vergadert zynde, repreſenteerden de Staaten van den zelven lande: niet dat zy-luiden in haare Perſoonen, of uit haare autoriteit de Staaten zyn, maar alleen uit kragte van de commiſſe van haare Principaalen, zonder dat te preſumeeren ſtaat, dat iemand zig zelven uit ambitie zouden advanceeren tot deeze commiſſien; want boven dien de nature van deezen Volke een afkeer is hebbende van alzulke ambitie, ende vyand is van alle ambitieuſen, zoo en ſtaat 't zelve niet te preſumeeren in zo vrye electie, ende veel min dat iemand in deeze teegenſpoed, die God Almagtig den landen gelieſt te overzenden, zoude begeerig wezen, omme die zaaken van den lande te handelen, daar niet dan zwarigheid is in te zien, niet dan vyandſchap en misgunſt van den vyanden onzer zaaken, (die ook de gequalificeerſte ende veele getrouwe Perſoonen met valſch aangeeven abuſerende, dikwils quaade opinien van veele goede Dienaars van den lande hebben verwekt) ſtaat te verwagten, zonder eenig profyt; over ſulks heeft men het aannemen van de voorſchreeven Commiſſien moeten redigeeren *inter munera neceſſaria*, en alle die geenen die eenig beleid deezer landen hebben gezien, konnen getuigen wat ſwaarigheeden ende conſtrinctien zyn gevallen ende gebruikt, omme de Gecommitteerde, verzogte en gebruikte Perſonen tot de opgeleide laſten te bewilligen.

Ende zyn de zelve Gecommitteerden gehouden, weederkeerende, haare Principaalen te doen van alles goet getrouw rapport.

Dit is 't fundament van de Regeeringe dezer landen van Holland met Weſt-Vrieſland ende Zeeland, daar op den Staat der zelver landen den tyd van vyf, zes, zeven hondert jaaren, ende zoo lange als de oudſte monumentē ſtrekkende zyn heeft beruſt. Dit is ook (naaſt de hulpe van God Almagtig) 't geene dat den zelve in dezen, ende gevaarlyken Oorlog tegen zo magtigen vyand heeft gehouden in goede kloekmoedigheid ende eendragt: zulks dat gedurende deeze Oorloge, nooit lid van de voorſchreve landen, anders dan met 't uitterſte geweld, van ons is geſcheurt: nooit Burgery oproerig, nooit gemuitineerde Soldaaten in de landen van Holland of Zeeland zyn bevonden. Daar van wy, naaſt Gods magtige hand, geen andere redenen zouden konnen geeven, dan dat in alles opregtelyk, vrymoedelyk, rypelyk, ende met oopen deure is gehandelt: tot welken einde is gebeurt, dat veele van de kleine Steeden, ook die men van oude tyden ter vergaaderinge van de Staaten niet en plag te beſchryven (immers alle de geene die ſulks begeert hebben) in de vergaderinge van de Staaten vrye ſeſſie ende ſtemme is gegunt, op dat een ygelyk 't beleid der gemeene Landzaaken kennelyk zynde, de laſten (die anders onverdraaglyk ſchynen) met goedwilligheid gedraagen, ende de eenigheid onverbreekelyk onderhouden zoude werden: tot welken einde de Eedelen ende Steeden ook vrygeſtaan heeft met zulken getale en perſoonen, van het lighaam van de Vroedſchappen weezende, te compareeren als hen

hen goed dochte: Behoudelijk dat de Perſoonen by de Privilegien van den lande niet en worden uitgeſloten.

Ingevalle nu yemand zoude konnen bewyzen, dat onder den Eedelen, ofte onder den geenen die als Gedeputeerden van de Steeden op de vergaderinge van de Staaten zyn verſchreeven, iemand iet zoude gehandelt hebben (des wy niet en weeten) anders dan in der voegen als voorſchreven is, ende in conformité van zynen laſt ende commiſſie: den zelven gehouden zyn, t' allen tyden daar van voor zyne Principalen te verantwoorden, ende by gebreeke van dien ſtrafbaar zyn, als naar rechten, ende de geene die ter goeder trouwen arbeiden om zulks te openbaaren, achten wy voor goede Liefhebbers des Vaderlands.

Maar de geene die Staaten van den lande veragtende ende beſchimpende haare actien calumniëren, abuſeeren hen grootelyks, indien zy verſtaan te doen hebben met de Perſoonen van de Eedelen ende Gecommitteerde van de Steeden in haar particulier, in gevalle zy niet met eenen en bewyzen, dat iemand van de zelve iet zonder laſt zoude hebben gedaan, ofte zyne commiſſie geexcedeert.

Ende hoewel veele Perſoonen zulks uit onweetenheid ende ſimpelheid doende, het zelve niet op 't ſwaarſte en werd afgenoomen; zo is nogtans zeeker, dat die geene die zulks doen met goede kenniſſe en weetenſchap, zyn vyanden van den Staat ende Republike deezer landen, ende dat de zelve daar mede niet anders konnen voor hebben, dan te ondergraaven de Fundamenten van den Huize, omme het zelve te doen ſtorten ende vervallen: Zoo wel ten opziene van den Prince als van de Gemeente. Want wat is de magt van een Prince, zonder goede correſpondentie van zyne Onderzaaten? Wat correſpondentie zal hy met hen houden, wat onderſtand zal hy van hen trekken, indien hy hem daar toe laat brengen, dat partyſchap aanneemt teegen de Staaten, die de gemeente repreſenteeren, ofte, om eigentlyker te ſpreeken, tegen zyn Volk zelver? Ten anderen, hoe kan den Staat van den lande beſtaan, indien het geſchieden konde, dat de Gemeente zoo verre wert gebragt, dat de zelve partyſchap aannaame teegen de Staaten, dat is, teegen de Eedelen, Magiſtraaten, ende Vroedſchappen van de Steeden, die haar Voorſtanders ende wettelyke Magiſtraaten zyn; die, tot voorſtand van de Gemeente ook den ondank van den Princen en Gouverneurs dikwils in het particulier moeten draagen? Daarom zullen alle redelyke menſchen klaarlyk verſtaan dat den gemeenen Staat van de Lande geen ſwaarder, ſchaadelyker, nog doodliker vyand zoude mogen hebben, dan den geenen die zig zouden formaliſeeren teegen den Staaten van de landen in het generaal. Maar zulks en verſtaan wy niet te weezen de geene, die zouden konnen bewyzen teegen yemanden particulierlyken dat hy de commiſſie van zynen Principalen, op de Vergaaderinge van de Staaten compareerende, zoude hebben ge-excedeert, als voorſchreeven is, of ook anderſins hem zouden hebben ontgaan.

Hieromme zal een yegelyk gelieven te verſtaan, dat die geene die verklaaren de Souverainiteit der landen te weezen by den Staaten, zy niet en verſtaan daar meede te ſpreeken van eenige particuliere Perſoonen ofte Gecommitteerde in 't particulier, maar van haare Principaalen, te weeten, die Eedelen en Steeden van den lande, die zy uit kragte van haare commiſſien repreſenteeren, 't welk verſcheiden Princen en Potentaaten, ende ook haare Majeſteit van Engeland, met de Generale Staaten tracteerende en zyn Excellentie de Commiſſie als Gouverneur Generaal van den zelven ontfangende, zulks hebben verſtaan, ende

by

by niemanden ter Wereld gecontroverteert mag werden.

Sonder dat wy konnen gelooven, dat yemand meent met goed fundament anders als nu te konnen sustineeren, ofte zouden moeten volgen, dat de Eedelen, Magistraaten ende Vroedschappen van Steeden, nu niet de zelve magt en hadden op de exercitie van de Souverainiteit, die de zelve hebben gehad in voorleden tyden, als vooren beweezen is, ende ook hadden in 't tracteeren met haare Majesteit ende constitueeren van 't Gouvernement van zyne Excellentie, of andersints zoude moeten in controversie getrokken worden, niet alleen de bestendigheid van de Tractaaten met hare Majesteits commissie ende Gouvernement van zyn Excellentie, maar alle 't geene de Staaten seedert den tyd van vyftien jaren, tot haare defensie hebben gedaan: 't Welk alleen 't werk is van der Landen vyanden.

Mits allen 't welke wy klaarlyk ende genoegsaam achten beweezen te zyn, hoe nodig de autoriteit van den Staaten dient geconserveert, als weezende het fundament, daar op den gemeenen stand van den lande is berustende, 't welk, zonder de ruine van de gemeene zaake, niet en mag werden gekrenkt, ende dat de Souverainiteit van den lande is by de Staaten, in alle zaaken, niet minder als die geweest is by de voorgaande Princen dezer landen. Aldus gearresteert in den Hage, den sestienden July: Ende is als nog geresolveert dat de overleeveringe zal worden gedaan. Gedaan tot Haarlem, den sestienden Octobris vyftien honderd seven-en-tagtig. Onderstond geschreeven:

Ter Ordinantie van de Staaten van Holland.

Onderteikend

C. de RECHTERE.

Letter C.

Gedwonge Conditien van Keizer Maximiliaen, waar op Philippus van Oostenryk gehuldigd is als Graaf van HOLLAND.

DE Staaten van Holland en Vriesland, in groote en souffisante getale vergaderd binnen de Stad van St. Geertruydenberg in Zuid-Holland, gekome en gecompareerd, in de Herberge, die men heet ende teekend van de Wilde-man uithangende; aldaar myn genadige Heer Eerts-Hertoge, ende zy aldaar in de zelve Herberge inde neder kaamer, by zyn Genade zynde, myne voorsz Genadige Heere de Eerts-Hertoch heeft doen zeggen, ende verklaaren by monde van Mr. *Thomas du Plainé*, Heere van *Maigny* Præsident van den Groten Raade des Roomsch Konings, ende myns genadigen Heere: dat zyn genade hen aldaar had doen vergaderen, ende dat hy *Philips* was by den goeden wille, geliefte ende consente van den voorschreeven Roomsch-Koning, zynen Vader, in Persoone by hem gekomen, omme by hen gehulden ontfangen te zyne, als heur Erfagtig en natuerlyke Prince en Heere Grave van Holland en Heere van Vriesland. En dat die meeninge van den Koninge, ende zyne genade was, ontfangen te zyne, in der forme ende maniere als hy, *Maximiliaan*, ontfangen was geweest, ende hen Eed doende, zulke *Privilegien* t' onderhouden, als hier voortydts gezwooren hadden, wylen zaaliger gedagtenisse myn Heeren Hertoge *Philips*, *Kaarle*, ende heure voorzaaten, Graave en Gravinne van Holland, Heeren ende Vrouwen van Vriesland.

Heurlieden voorts verklaarende, dat

alle andere *Privilegien*, by hen verkreegen, t' zedert den overlyden van wyle myn voorschreeve Heere Hertog *Kaarle* zoude geaboleerd, gecasseerd, ende van onwaarde zyne, ende omme veele reedenen hen luyden verklaard, aboleerende, casseerende, deede te niete.

Ende dat niet te min om zeekere considerazien, den Koning, ende myne voorsz genaadige Heere ende elk van hen, accordeeren alzulke Privilegien den Steeden van *Delft*, *Leiden*, *Goude*, *Amsteldamme*, *Rotterdamme*, ende *Schiedamme*, te mogen useren ende gebruiken, roerende de vernieuwinge van wetten ende *Privilegien* van *veertigen*, als zy sigtend den dood van den Hertoge Kaarle gedaan hebben, ter tyd toe, dat mynen voorschreeven genaadigen Heere gekomen zal weezen tot ter ouderdom van vyf-en-twintig Jaaren onbegreepen.

Accordeerende de voorschreeve Staaten ook in het Generaal, ende particulier den geenen dien 't aangaan mag, quitantie, ende absolutie van de penningen, by hen ofte eenige van hen, schuldig ende ten afsterven zynde, wylen mynen voorschreeven Heere Hertog Kaarle, ten tyde van zyne overlydene, agtervolgende de quitantie hen daar af gegeeven, na den overlyden wylen myns voorschreven Heere Hertoge Kaarle, by wylen Mevrouwe *Maria*, Zaliger gedagtenisse.

Hen was ook gezeid ende geaccordeerd, dat, na dat zy mynen voorsz genaadigen Heere ontfangen zouden hebben in der manieren als vooren, zy geheelyk ontlast ende quyt blyven zullen, van allen *Eeden* die zy hier voortyds den Koninge gedaan hebben, als Vader ende Momboir van mynen Heere zynen soone voorschreeven.

Ende indien na den zelven ontfangen, en Huldinge gedaan zynde, alzo vooren gezegd is, zy aan mynen voorschreeven genadigen *Heere*, verzogten by nieuwe Privilegien, eenige punten of articulen, redelyken ende profytelyken zynde voor het land ende niet contrarie, nog tegens de Hoogheid van mynen voorsz genadigen Heere, dat deselve myne genadigen Heere hen daar op zoude gelieven; in manieren dat zy by effecten bekennen zouden, dat myne genaadigen Heere goede memorye ende gedenken hadde, van de groote diensten, die zy hier voortyds den Roomschen Koning zynen vader gedaan hebben.

Welke zaake gehoord hebbende, de voorschreeve Staaten hebben die ende elks byzondere, alzoo altezaamen by eenen communen accoorde, wille ende consent, geagreeërt aangenomen ende geconsenteert op huiden, den twaalfden dag in December in den Jaare 1494.

Letter D.

Eed der Graaven van HOLLAND Philippus van Oostenryk *en Keyzer* Karel *de* V *in den jaaren* 1494. *en* 1515. *op hunne hulding gedaan.*

WY Zweeren als Graave van Holland, ende Heere van Vriesland, uit hunne toebehooren, die Heilige Kerke voor te staane, ende in heure Rechten ende vryheeden te onderhoudene, Weduwe ende Weezen te beschermen. Ende in regten reedenen te houden ende doen onderhouden, die *Regten*, *Handvesten*, ende *Privilegien* onzer Ridderschap, goede Steeden ende gemeene Landen van *Holland* ende van *Vriesland*, voortyds verleend ende gegeeven, by wylen onzen Grootvaderen Hertoche *Philips*, *Kaarle*, ende haar Voor-vaderen, Graaven ende Gravinne van Holland ende Heere van Vriesland, Zaliger memorie, te houden

en

en te doen onderhouden; confirmeeren ende vestigen die voor ons ende onze Erve ende nakomelingen met deeze onzen *Eede*. Ende desgelyken onzen voorgeschreven Landen de *Regten* ende *Justitie* te houden en doen onderhouden. Ende die oude goede *Coustumen gewoonten* ende *Herkomen*, te obzerveeren ende bewaaren. Ende voort onzen Ridderschappe, landen, Steeden ende onderzaaten van dien te doene, als des een goed Heere ende Prince schuldig wezen zal van te doene. *Alzo moet ons God helpen, ende alle zyne Heiligen.*

Letter E.

Eed der Staaten van HOLLAD, op het aanneemen hunner Graaven uit de Huyzen van Oostenryk.

WY Zweeren, dat wy onzen Genadigen Heere Aarts-Hertoch *Philips.* (of *Kaarel*) hier teegenwoordig zynde, hulde en ontfangen tot onzen regten geboren Lands-heeren ende Grave der landen van *Holland* ende *Heere* van *Vriesland* met haaren toebehooren.

Zyne Hoogheid, Heerlykheid ende en de Graavelyke regten getrouwelyk te bewaaren ende 't onderhoudene. Ende zyne *Genade*, zynen *Stadhouder* ende Raaden van Holland, ende voort allen zynen *Dienaaren* ende *Officieren* elk naar zyn toebehooren, heuren Dienst doende ende exerceerende, te obedieeren ende assisteren, ende voort houw, getrouw ende dienstig te weezen, tot beschermenisse van zynen Eedelen Persoonen, ende Staaten; als wy van Regt, ende *Reedensweege* schuldig zyn te doene, des goede ende getrouwe Onderzaaten heure regten Lands-Heere schuldig zyn van doene. *Alzo moet ons God helpen ende alle zyne Heiligen.*

Letter F.

Extract uyt d' Instructie voor den Heere Prince Willem van Oragnien, van de Heeren Staaten van HOLLAND, genomen in haar Ed: Groot Mog. vergadering tot Dordregt den 11 *July* 1575.

AAn den Prince zal staan, *zoo lang als kryg dueren zal*, alles, naar sijn goeddunken, te beschikken, wat de bescherming der landen raakt: Oversten, Soldaaten, aan te neemen; de zelve in order en tugt te houden; opene brieven uit te geeven, tot bezetting van Plaatsen, zonder Staaten, daar in, ofte Wethouders te kennen. Men biede hem, alomme, de hand, in het straffe van de overtreeders zyner gebooden. Alle penningen, ingewilligt ten behoeve der oorloge, zal hy doen ontfangen en uit geeven, door Hollanders of Zeeuwen, by hem te kiezen, of ook door buytenlanders, die reeds in zulken bewind zyn; mits dat zy al te zaamen, van drie tot drie maanden, mede voor de Staaten, ofte hunne gemagtigden, daar af hebben te verantwoorden. Ende zal hy ongehouden zyn, na der Staaten verlof te toeven, met ligten van twintig-duyzend guldens, eens, hunner last, wanneer de tyd des komt te vereyssen.

Alle zaaken, die tot kennis des Hofs van Holland behooren, zal hy, op 's Konings naam, doen beregten; mits geene provisien verleenende, ofte pleitingen toestaan, tegens de ordening der Staaten, ende dat het Hof nakomende vrydommen en deugdelyke gewoonten van den lande, als ook het laatste besluit der Staaten, noopende 't uytvoeren der vonnissen of appellaten. Raadsluiden, Amptmannen van Regt, die

by den Reekenkamer niet beroepen worden, zal hy kiezen van 's Konings weege, uit drie dubbel getal, hen voor te ſtellen door de Staaten; mits dat, naar oude herkomſt, altyds twee Zeeuwen in den Raad van Holland hebben te zitten. Het Hof vermooge, tot naader ordre toe, in 't ſtuk der genaade en ter baat komſten, als Reliven en Reſtitutien, alles, wat de Raad van Mechelen plag te doen. 't Zelfſte zal mede tot nader order toe, eerſten inſtantie, oordeelen van geſchillen, ryzende om leen goed; dog ten bewyze van den Stadhouder en de Raadsluiden van de Leenen. Zyn Doorlugtigheid vermooge, quytſcheldinge van miſdaaden, uytſtel van ſchultbetalingen, wettiging van baſtaarden, en diergelyke te geven, mits daar op verſtaande 't goeddunke der Amptluiden van Rechten, en Wethouderen der plaatzen: Ook Octroyen, weldaaden, en voordeelen ofte vrydommen; mits dat in 't verleenen der zelve aan eenige gemeinſchappen Steeden, ofte Vlekken, 't goeddunken der Staaten plaats hebben, om krakkeel te ſchuwen, Zy alleens, ende niemand buiten zyn believen, zal Sauvegarden en paſporten, onder ſyn hand en zeegel uitreyken, gelyk als tot nog toe geſchied is, ook zal hy, ten gewoonlyken tyde, de Magiſtraten verkiezen, volgens de Handveſten der ſteeden: Ook buitens tyds, daar de nood of geruſtheid des vereiſcht, de Ampt-luiden van reehte, en Wethouders der ſteeden mogen afſtellen, met kenniſſe van zaaken, te neemen by 't meerendeel der Vroedſchappen der plaatze; blyvende nog egter de Vrydommen der ſelve ongeſwakt. Alle Vrydommen, Regten en loflyke gewoonten der Landen en Steeden, zal hy voorſtaan; ook wettelyke Ampt-luiden en Overheeden, zonder eenige Ampt-genootſchappen, oft Conſeſtorien te gedoogen, dan by goedvinden, noeming en inſtelling van de Magiſtraaten der ſteeden, oft van de Staaten des Lands. Zyn doorlugtigheid heeft de oeffeninge van de hervormde Godsdienſt te handhaaven, met ſchorſing van de Roomſchen; ende drie ofte vier uitten perſoonen te magtigen, om te letten op de bequaamheid van de bedienaars des Woords, en te voorzien op hun onderhoud, by raad der Wethouderen in de Steeden, en der Hoofdluyden ter platten landen, hy laate niet toe dat yemand, om 't geloof onderzogt, gemoeid, of beledigd werde: en doe, by raad der voorzeide gemagtigden, ook der Staaten, is 't nood, invoeren alzulke ordre op 't oeffenen van den Godsdienſt, als naar de geleegentheid der zaaken ende geſteltenis der Steeden, tot het meeſte gerief en geruſtheid der gemeente, buyten afbreek van Gods eere, zal dienlyk en behoorlyk blyken. Van Raads-luyden zal hy zig mogen dienen t' zyner geliefte; mits dat zy al te zaamen Nederlanders, en 't meerendeel Hollanders en Zeeuwen zullen zyn. De Staaten, Ampt-luiden, Wethouders, Schutteryen en gemeenten van de Steeden en Vlekken, zullen zyne doorlugtigheid trouwe en gehoorzaamheid zweeren, aangaanden 't gezag, haar by deezen, gegeeven. By zyn Doorlugtigheid wederom, oft van zynent weege, zal gezwooren worden, 't verdeedigen en bevorderen der vrydommen, geregtigheeden, en pryſſelyke gebruiken van Holland en Zeeland in forme als booven, tegens hunne vyanden: waar af men ſchriftelyk beſcheid, plegtelyk gezeegeld en geteekend, te verleiden heeft. Des zullen de Staaten van Holland, voor zo veel hen aangaat, oft met die van Zeeland te zaamen, wyders opregten eenen Land-Raad van de treffelykſte der Ingezeetenen, om de andere gemeene zaaken te beleiden, ende vereeniging t' onderhouden volgens de order en berigtspunten hun daar op te behandigen, als ook om ten deele of in 't geheel aan zyn Doorlugtigheid, t' zyner vermaaning, behulpzaam te weezen, met

met raad en daad, in alle gedienstigheid. Dog zal hy, des niet te min, de Staaten zelfs in't byzonder, of gemein, moogen verzaamen, als 't hem raadzaam dunkt. Ende belooven en verbinden zig de Staaten, by deezen, zyner Doorlugtigheid in alle 't voorverhaalde, onderdaaniglyk te gehoorzaamen, en te doen gehoorzaamen, naar hun vermogen.

Letter G.

PACIFICATIEN,

Tot Gent geslooten Den 8sten. November 1576.

ARTICULEN,

Begreepen in den Accoorde verbonteniſſen ende eenigheid, gemaakt ende opgerecht tuſſchen den Staten der Provintien van de Nederlanden, ende den Doorluchtigen hoog-gebooren Vorſt ende Heere, den Prince van Orangien, Grave van Naſſau, &c. Staten van Holland, Zeeland, ende heure geaſſocieerden, door Commiſſariſſen over beyde zyden reſpectivelicken gedeputeerd.

ALlen den geenen die deze tegenwoordige lettere zullen ofte hooren lezen, Saluyt. Alzo deze Landen van herwaartsovere, de laatſt-leden negen of thien jaren door d' Inlandſche oorloge, hovaardige ende rigoreuze regeringe, moetwilligheid, roekinge ende andere ongeregeldheeden van de Spangiaarden, ende hare Adherenten, gevallen zyn in groote miſerie ende ellendigheid: Ende dat omme daar tegens te verzien ende te doen ceſſeren alle vordere troublen, oppreſſien ende armoeden van de voorſz Landen, by middelen van eene vaſte vreede en pacificatie, hebben in de maant van Februario in 't jaar 1574. gecommitteert ende vergadert geweeſt tot Breda Commiſſariſen van zyne Majeſteit, ende van de Heere Prince van Orangien, Staten van Holland, Zeeland, ende haare Geaſſocieerde, by den welken geproponeert zyn geweeſt diverſche middelen preſentatien, dienende grootelyks tot vordering van de voorſz pacificatie, zo en is nochtans daar op niet gevolgt de verhoopte vruchtbaarheid: Maar ter contrarie, gedurende de hoope van vertrooſtinge, en middelen van goedertierenheid van zyne Majeſteit, hebben de voorſz Spanjaarden hen dagelyks meer vervordert de arme Onderzaten te overvallen, verderven, ende in eeuwige ſlavernye te brengen, zonder hen te vermyden diverſche muyterye te maaken, Heeren ende Steeden te dreygen, ende veele Plaatſen vyandlyk inne te nemen, te rooven, ende te branden, daar door, naar dien zy by den Gecommitteerden totten gouvernemente van den lande verklaart zyn geweeſt Vyanden van zyne Majeſteit, ende van de gemeyne welvaart; de Staten van herwaartsovere, met conſente van de voorſz Gecommitteerden gedrongen is geweeſt de waapenen te nemen, ende daar beneffens om vorder de eeuwige bederffeniſſe te verhoeden, ende dat de Ingezeetenen van alle deze Nederlanden in een vaſte Vrede ende Accoorde vereenigt wezende, gezamelyk zouden doen vertrekken de voorſz Spangiaarden ende hen aanhangeren, Landſchenders, ende die wederomme te ſtellen in 't gebruik van hare oude Rechten, Privilegien, Couſtuymen ende Vryheeden, mits welke

Neeringe ende welvaart in de zelve wederom zoude moogen keeren. Zoo is dat by voorgaande aggreatie van den voorſz Heeren geeommitteert totten gouvernemente van de Landen,die Vrede-handel van Breda begoſt ter eeren Gods,ende ten dienſte van zyne Majeſteit,tuſſchen die Prelaten, Edelen, Steeden ende Leeden van Brabant, Vlaanderen, Arthoys, Henegouwe, Valencyn, Lylle, Douwaye, Orchyes, Namen, Doorniek, Utrecht ende Mechelen, repreſenterende de Staaten van de zelve Landen: ende den Heere Prince van Orangien, Staten van Hollant, Zeelant, ende haare Geaſſocieerden, door Commiſſariſſen over beyden zyden reſpectivelyk gedeputeert. Te weten, d' Eerweerdige Heere, Heer Jan van der Linde, Abt van S. Geertruyden tot Loven, Heere Geſſlayn, Abt van S. Pieters tot Gent, Heere Mattheus, Abt van S. Geſlayn, gekooren Biſſchop van Atrecht, Heer Jan de Ymol, Heere van Getingen, Heere Francoys van Halewyn, Heere van Sweveghen, Gouverneur ende Capiteyn van Audenaarde, ende Commiſſaris tot te vernieuwinge van de Wetten van Vlaenderen, Heere Caerle van Gaure, Heere van Freſijn, Ridders, Heere Elberti Leonius, Doctor ende Profeſſeur in de Rechten inde Univerſiteit van Loven, Meeſter Pieter van Beveren, Raad van ſijne Majeſteit in Vlaanderen, ende Heer Quinten du Prets, Hooft der Schepenen der Stad van Bergen in Henegouwen, met Jan Depenants, Raad van zyne Majeſteit, ende Meeſter van zyne Reken-kamer in Brabant, geeommitteerd voor hen lieden in Eer. Secretaris van wegen den voorgenoemder Staaten van Braband, Vlaanderen, Henegouwe, &c. Heere Philips van Marniex, Heere van S. Aldegonde, Arnoldt van Dorp, Heere van Teemſche, Willem van Zuylen van Nievelt, Heere van Heeraetsberge, Schiltknapen, Heere Adriaen. vander Myle Doctor inde Rechten, ende Raad neffens zyne Excellentie ende inden Raad Provineiael van Holland, Meeſter Cornelus de Coninek, Licenciaat, ende mede Raad neffens zyne Excellentie, Meeſter Pouwels Buys, Advocaat van den Lande van Holland, Meeſter Pieter de Rycke, Bailju van Vliſſinge, Anthonis van de Siekelen, Raad van Zeeland, ende Andries de Jonge, Borgemeeſter van Middelborg, van wegen des voorſz Heeren Prince, Staten van Holland Zeeland, ende Geaſſocieerde, naar uytwyzen van hare Commiſſien, in 't eynde van deezen geinſereert, die tegenwoordig Tractaat opgeregt ende gemaakt is, beſluiten tuſſchen de voorſz partyen ende Landen een eeuwige vaſte Vrede, Verband ende Eenigheid, onder de Voorwaarden ende Conditien hier naar volgende.

I.

Eerſt, dat alle offenſien, injurien, miſdaaden ende beſchadigheden, geſchiet ter zaake van den troublen tuſſchen de Ingezeetenen van de Provintien, die in dit tegenwoordig Placcaat gecomprehendeert zyn, zoo, waar, ofte in wat manieren dattet zy, zullen vergeeven, vergeten, ende gehouden zyn als niet geſchiet zulks dat ter oorzaaken van dien, te geenen tyden mentie gemaakt, ofte yemand aangeſprooken en zal mogen worden.

II.

Dienvolgende belooven die voorſz Staaten van Brabant, Vlaanderen, Henegouwe, &c. mitſgaders myn Heere Prince, Staten van Holland Zeeland, met haaren Geaſſocieerden, ongeveynſdelyk ende in goeder trouwe, van nu voortaan t' onderhouden een vaſte ende onverbreekelyke vrientſchap ende Vreede, ende in zulker voegen elkanderen t' allen tyden ende in alle occurrentien by te ſtaan met raad ende daar, goet ende bloed: ende inſonderheid omme uit de Landen te verdryven ende daar en buiten te houden de Spaanſche Soldaten, ende ander uitheemſche ende vreemde, gepoogt hebbende buiten wege van rechte, den Heeren ende Edelen 't leven te benemen, den rykdom van den Landen te hunwaarts t' appliceeren, ende die

die Gemeynte voorſz in eeuwiger ſlavernye te brengen ende houden, omme ten welken, ende alleen anders te furnieren was noodig wert, ter reſiſtentie van de geene die henlieden hier inne metter daat zouden willen contrariëren, die voorſz Bondgenooten ende Geallieerden, ook beloven hen bereyt ende volvaardig te laten vinden t'allen nootelyken ende reedelyken Contributien.

III.

Daar en boven is geaccordeert, dat terſtont na 't vertrek van de Spangiaerts ende hare Adherenten, als alle zaaken in ruſte ende verzeekertheyt zullen zyn, zullen beyde die partyen gehouden zyn te procureren ende beneerſtigen die convocatien ende vergaderingen van de Generale Staten, inder forme ende maniere als geſchied is ten tyde als wyle hoog-loflyker memorie Keyſer Kaarle d' opdragt ende tranſport dede van deze Erf-Nederlanden, in handen van de Con. Maj. onzen genaadigſte Heere, om te ſtellen ordine in de zaaken van de Landen in 't generaal ende particulier, zo wel aangaande 't faiċt ende executie van de Religie in Holland, Zeelant, Bommel, ende geaſſocieerde plaatſen, reſtitutie van de Sterkten, Artelleryen, Scheepen, ende andere zaaken den Coninck toebehoorende, geduyrende de voorſz troublen by die van Hollant ende Zeeland genomen, als anderſints, zoo ten dienſte van zyne Majeſt. welvaart, ende Unie van de Landen men zal bevinden te behooren, waar inne noch van d' een nog van d' anderzyde eenig tegenzeggen ofte belet dilay nog uytſtellen zal mogen gedaan werden, niet meer ten opſiene vande Ordonnantien, uytſpraken ende reſolutien die aldaar zullen geſchieden ende gegeven worden, dan inde exemptie van dien, hoedanig die zoude mogen wezen, waar inne beyde de parthyen henlieden gantſchelyk ende ter goeder trouwe ſubmitteren.

IIII.

Dat van nu voorts aan d' Inwoonderen ende Onderzaaten van d' een en d' ander zyde, van wat Lande van herwaarts overe, oft van wat ſtate, conditie ofte qualiteit hy zy, over al zullen mogen hanteeren, gaan ende keeren, wonen ende traficqueren Coopmansgewyze ende anderſints, in alle vrydom ende verzeekertheit; wel verſtaande dat niet geoorloft ofte toegelaaten zal zyn, die van Hollandt, Zeeland ofte andere, van wat Lande, conditien ofte qualiteit dat het zy, iet te attenteren herwaarts overe buiten de voorſz Landen van Holland, Zeeland, ende geaſſocieerde plaatſen, tegens de gemeine ruſte ende vreede, zonderlinge tegens de Catholyke Roomſche Religie, ende excercitie van dien, nog iemand ter cauſe van dien te injurieren, irriteren met woorden ofte met werken, nog met gelyke aċtien te ſchandaliſeeren, op peyne van geſtraft te worden als perturbateurs van de gemeine ruſte, andere ten exemple.

V.

Ende op dat middelertyt niemand lichtelyk en ſtae tot eenigen begrype, captie ofte pericule, zullen alle Placcaten hier voortyds gemaakt ende gepubliceert op 't ſtuk vande hereſie; mitsgaders die Criminele Ordonnantie by den Hertoge van Alve gemaakt, ende het gevolg ende executie van dien, geſuſpendeerd werden, tot dat by de Generale Staten anders daar op geordineerd zy, wel verſtaande dat'er egeene ſchandale en gebeure in maniere voorſz.

VI.

Dat myn Heere den Prince zal blyven Admiraal Generaal van der Zee, ende Stadhouder van zyne Majeſt., van Holland ende Zeeland, Bommel, ende andere geaſſocieerde Plaatſen, om in als te gebieden, zo de zelve teegenwoordelyk doed met dezelve Officieren, Juſticieren ofte Magiſtraaten, zonder eenige veranderinge ofte innovatien, ten zy by zyn conſente ende wille, ende dat over de Steeden ende Plaatſen die zyne Exell. nu ter tyd is houdende, tot dat by de Generale Staten naar 't vertrek van den Spangiaarden anders geordonneerd zy.

VII.

Maar belangende die Steeden ende Plaatſen begreepen onder de Commiſſie van de Koningl. Majeſt. by hem ontfangen, die tegenwoordelyk onder het gebied ende gehoorzaamheid van zyne Excell. niet en ſtaan, zal dit poinċt geſchort blyven, ter tyd ende wylen de zelve Steeden ende Plaatſen hen met de andere Staaten gevoegt hebbende tot dezer Unie ende Accoort, zyne Excell. henluyden zal gegeeven hebben ſatisfaċtie op de poinċten daar inne zy hem

hem zouden vinden geïntreffeert onder gouvernemente, 't zy ten opzien van de exercitie vande Religie ofte anderſints, op dat de Provintien niet gedemembreert en werden, ende om alle twiſt ende tweedragt te ſchouwen.

VIII

Ende en zullen middeler-tyd egene Placaten, Mandamenten, Proviziën nog Exploiĉten plaatſe hebben, in den voorſz Landen ende Steeden by den voorſz Heere Prince geregiert, dan die geene by zyne Excell, ende by den Rade, Magiſtraten ende Officiers aldaar geapprobeerd, ende gedecerneerd; ſonder prejuditie voor den toekomenden tyden van den reſorte van den grooten Rade van zyne Majeſteit.

IX.

Is meede onderſprooken, dat alle Gevangenen ter zaaken van de voorleden troublen, namentlyk den Grave van Boſſu, zullen vry ende los gelaten werden zonder rantſoen te betalen, maar wel de gevankeniſſekoſten; ten ware nogtans dat de rantſoenen voor date van dezen betaald, ofte daar van overkomen ende geaccordeerd waren.

X.

Is voorts veraccordeerd, dat de voorſz Heere Prince, ende alle andere Heere Ridderen, Edelluyden, particuliere perſoonen ende Onderzaten, van wat ſtate, qualiteit ofte conditie die zyn, mitsgaders henlieder Weduwen, Duwagiers, Kinders ende Eerfgenamen van d' een en d' ander zyde, gereſtitueerd zyn in haarluyder goeden name ende fame, ende zullen ook mogen aanvaarden, ende die poſſie aanneemen van alle haare Heerlykheden, goeden, prerogativen, actien ende crediten, die niet verkogt ofte gealieneert en zyn, in zulken ſtaat als de voorſz goeden nu tegenwoordig zyn; Ende ten dien effecte, zyn alle die faulten, contuimacien, arreſten, ſententien, ſayſiſſementen ende executien, gegeven ende gedaan ſichtent den aanvank van de troublen in den Jare 1566 zoo wel om zaake van de Religie, als om 't aanneemen van de wapenen, met het gene daar na gevolgt is, gecaſſeert, gerevoceert, doot ende te niete gedaan, ende zullen de zelve, mitſgaders alle ſchriftelyke proceduyren, acten, actitaten te dien geſchiet, vernielt, ende inde regiſters geroyeert werden, zonder dat noodig zy hier toe ander beſcheyt te neemen, ofte proviſie te verwerven, dan dit tegenwoordig Tractaat, niet tegenſtaande in eenige corporatie, Rechten, Coſtuymen, Privilegien, preſcriptien, zo wel legale conventionale, coſtuymiere, als locale, nog eenige andere exemptie ter contrarien, de welke in dezen, ende alle andere zaaken de voorſz troublen concerneerende, zullen ceſſeeren, ende egeene ſteede hebben, als tot dien by deezen, zoo verre als 't noot is, ſpecialyk gederegeert wezen, ook meede de Rechten, diſponerende dat generale derogatie niet en is zonder precedente ſpecificatie.

XI.

Welverſtaande dat hier onder begreepen zullen zyn, ende dit tegenwoordig Beneficie genieten, myn genadigſte Vrouwe de Geſellenede des doorluchtigen Keurvorſt van de Ryn, eertyts agtergelaten Weduwe des Heeren van Brederode zoo veele als aangaat Vyanen, ende andere goederen, daar hare C. V. G., ofte actie van haar hebbende, toe geregtet is.

XII.

Inſgelyks zal hier inne begrepen wezen die Grave van Buyren, zoo veele aangaat de Stad, Slot ende Landen van Buyren, om de zelve by de voorſz Heere Grave by 't vertrek van Garnizoen gebruykt te worden als zyn eigen toebehooren.

XIII.

Ende zullen te niete gedaan ende afgeworpen werden, die Pilaren, Tropheen, Inſcriptien, ende andere teeckenen by den Hertoge van Albe gedaan rechten, tot ſchande en blamatie, zoo van de boveugenoemde, als van allen anderen.

XIIII.

Aangaande die vrugten van de voorſz Heerlykheden ende goeden, 't verloop ende die verachtertheeden van de Dowagiere tochten, Pachten, Chynſen ende Renten, zo op de Conink, Landen, Steeden, ende alle andere die voor date van dezen verſchenen, ende nochtans niet betaalt ofte ontfangen zijn, by zijne Majeſteit ofte ſijns actie hebbende, die ſal elck in 't ſijne mogen genieten ende ontfangen.

XV.

Wel verſtaande, dat alle het geene datter gevallen

vallen is, zowel van den voorsz Erfgoeden, Renten, als alle andere goeden, sichten Sinte-Jans misse Ao. 1576. lestleden, zal blyven ten profyte van den geenen hun regt hebbende, niet tegenstaande dat daar af by den Ontfanger van de Confiscatie, ofte andere, iet ontfangen ofte geïnt ware, daar of in zulken gevalle restitutie geschieden zal.

XVI.

Maar by zo verre eenige Jaarscharen van den voorsz Pachten, Renten ofte andere Innekomen van 's Konings wegen by titele van confiscatie aangeslaagen ende geheven waaren, zo wert elk over gelyke Jaarscharen vry los ende quyte gehouden van den reële lasten ende opstal uit zyne goeden gaande, zo men ook t' allen tyde insgelyks vry, los ende quyte gehouden zal zyn van alle Renten staande op de Landen ende goederen die men mits die voorleede troublen niet en heeft konnen gebruiken, in alles naar rate van den tyde, dat het zelfde belet ende ongebruik uit oorzaake voorsz gebeurt is. Noopende die Huys-catheilen, ende andere meublen, die aan beyde zyden te niete gedaan, verkogt, ofte anders gealieneert zyn, daar af en zal niemand eenig verhaal hebben.

XVII.

Ende aangaanden die Erfgoeden, Huyzen ende renten, die by titele van confiscatie verkogt ofte veralieneert zyn, de Generale Staten zullen in elke Provintie, ende uit de Staten van dezelve, deputeren Commissarisen, omme kennisse te neemen van de zwarigheden, indien daar eenige vallen, omme reedelyke satisfactie te doen; zowel aan den ouden Proprietaris, als aan de Koopers ende verkryger van de voorsz goeden ende renten voor hun regres ende evictie respectivelyken.

XVIII.

Van gelyken zal geschieden noopende 't verloop van de personele renten ende obligatien, ende alle andere prætensien, klagten ende doleantien, als de geintresseerde ter oorzaake van de trouble, zullen namaals aan wederzyden willen intenteren ende voorstellen, in wat maniere dattet zy.

XIX.

Dat alle Prelaten, ende alle andere Geestelyke persoonen, wiens Abdyen, Stichten, Fondatien ende residenten buyten Holland ende Zeeland gelegen, ende nogtans binnen dezelve Landen gegoed zyn, zullen wederom komen in den eygendom ende in 't gebruik van dezelve heuren goeden, als voren, ten opziene van den Waarlyken.

XX.

Maar wat belangt de Religieuzen ende andere Geestelyke, die binnen de voorsz twee Provintien ende heuren Geassocieerde geprofessyt ofte geprebendeert, ende daar uyt gebleven ofte getrokken zynde, gemerkt dat de meestendeel van heure goeden gealieneert zyn: dezelve zal men van nu voorts aan verstrekken redelyke alimentatien, neffens de geblevene, ofte anders zal hen meede toegelaten worden 't gebruyk van heure goeden, ter verkiezinge nochtans van den Staten, alles by provisie, ende tot dat anderstont op hun vordere pretentie by de Generale Staten verordent zal wezen.

XXI.

Voorts is geaccordeert, dat alle giften, exheredatien ende andere dispositien, *inter vivos vel causa mortis*, by particuliere ende private persoonen gedaan, daar by de gerechte Erfgenamen ter zaake van de voorsz troublen, ofte van de Religien, van heuren gerechtige successie versteeken, verminderd ende onterft zyn, uyt kragte vau dezen gehouden zullen werden als gecasseert ende van geener weerden.

XXII.

Ende alzo die van Holland ende Zeeland, om die kosten van den Oorloge beeter te vervallen, alle specien van goude ende silver te hooge pryze gesteld hebben, die zy in andere Provintien niet en zouden konnen zonder groot verlies uitgeven, is besprooken, dat de Gedepu- teerden van de gemeine Staten, ten eersten mogelyk zynde, adviseren zullen, omme daar af te nemen eenen generalen voet, ten fine dat de cours van de voorsz munte eenvoudelyk gestelt zy, alzo naals als doenlyk is, tot onderhoudenisse van deezer Unie, ende van den gemeinen Coophandel aan weederzyden.

XXIII.

Voorts op het vertoog gedaan by den Gedeputeerden van Hollant ende Zeelant, ten fine

dat

datter gebeuren zoude mogen, onvermindert nogtans eens ygelyke Provintie ende die partidat de generaliteit van alle die Nederlanden zouden t' heuren laste nemen, alle die schulden die myn Heere den Prince gecontracteert heeft, omme te doen zyne twee expeditien ende geweldige Heyrtochten, ten welken zoo wel die van Hollandt ende Zeeland, als de Provintien ende Steden die hen in den laatsten togt over gaven, verbonden hebben gehad, (zoo zy zeyden) is het zelfde poinct gestelt ende gelaten ter discretie ende determinatie van den Generale Staten, den welken alle zaaken geappeyseert zynde, daar van rapport ofte remonstrantie gedaan zal worden, omme dienaangaande zulken reguard genoomen te werden als 't behoord.

XXIIII.

In dit gemeyne Accoort ende Pacificatie en zullen niet begrepen zyn, omme te genieten 't beneficie van dien, de Lande, Heerlykheeden en Steden, houdende partye contrarie, tot dat zy hen effectuelyke zullen gevoegt hebben met deze confederatien, d' welk zy zullen mogen doen als 't hen belieft.

Welk Tractaat ende Vreede-handel, naar rapport, aggreatie ende advoyement zoo wel van den Heeren Gecommitteerde tot ten Gouvernemente van den Landen, als ook van den Staten der zelven, eensaamelyke van myn Heere de Prince, Staten van Hollant, Zeelant, ende Geassocieerde, in alle de voorsz poincten ende articulen, ook mede al 't geene dat by den voorsz Generale Staten, in 't geene voorsz is, ende anders gedefineert ende geordineert zal worden, de voorsz Gedeputeerden hebben uyt kragte van hunlieden pouvoiren ende Commissie, belooft onverbreekelyk te observeren, onderhouden ende volkomen, ende alle 't zelve over d'een ende d'ander zyde te doen respectivelyken specificeren, sweeren, teekenen ende zegelen by de Prelaten, Edelen, Steden ende andere Leden van de voorsz Landen, zonderlinge ook by den voorsz Heere Prince, zoo wel in 't generaal als particulier binnen een maant naast komende t' elks genoegen. Ende in kennisse van alle 't gene voorsz is, hebben de voorsz Gedeputeerden deeses tegenwoordigen onder in 't Schepenhuys van der Stad van Gent, den achsten van November 1576. onder geteykent, by de Gedeputeerde ten weder zyden in de prefatie van dezen geroert.

PUBLICATIE

der voorsz Pacificatie gedaan tot Gent, in 't jaar ende datum als boven.

MEn laat weten eenen yegelyken, dat goede, vaste ende onverbreekelyke vriendschap, vrede ende pays gemaakt is tusschen die Generaale Staten van den landen van herwaarts-overe, tegenwoordelyk te Brussel vergaderd ter eenre zyde, ende myn Heere Prince van Orangien, de Staten van Holland ende Zeeland, met hen lieden geassosieerde ter andere, uit kragte van den welken de Onderzaaten aan weeder-zyden zullen wederkeeren tot haarlieder goedingen, ende zullen mogen voortaan over al converseren, gaan, komen, woonen ende handelen Koopmans-gewyze, ende anders, in alle vryheid ende zeekerheid, zo men breeder by de poincten ende Artieulen, daar af de Exemplaren sullen uitgegeven werden, verstaan zal; ende men beveeld elke van zyne Majest. ende van den voorsz Generale Staten wegen, 't geheele inhouden van dezelve Paeifieatie te onderhouden ende volkomen, zonder daar tegens te gaan in eeniger manieren, op peyne van gestraft te zyn als overbreekers van dien, ende perturbateurs van de gemeinen welvaart.

Ver-

Letter H.

Verhandeling van de
U N I E,

Ofte Eeuwig Verbond ende Eendragt, tusschen de vereenigde Provintien, binnen de Stad Uitrecht geslooten, ende gepubliceert den 29 January A° 1579.

Alzo men bevind, dat zedert die Paeifieatie tot Gent gemaakt, by den welken genoeg alle die Provineien van deze Nederlanden hun verbonden hebben malkanderen met lyf ende Goed by te staan, om de Spanjaarden en de andere Uitheemsche Natien met haren aanhank uit deeze Landen te verdryven, de zelve Spanjaarden met Don Jean d' Austriee, ende andere haarluyder Hoofden ende Capiteinen alle middelen gezogt hebben en nog dagelyks zoeken om die voorsz Provineien, zo in't geheel als ten deel, te brengen onder haar subjectie, Tyrannische Regeeringe ende slavernye: Ende die zelve Provincien zoo met wapenen als practyk van den anderen te scheyden, dismembreren en die Unie by die voorsz Pacifieatie gemaakt, te niet te doen ende te subverteren, tot uitterlyke ruine ende verderffenisse der voorsz landen en Provineien, gelyk men metterdaad bevind dat zylieden in 't voorsz voornemen volherden, onlanks eenige Steeden en Quartieren met Brieven gesolliciteert, eennige van den landen van Geldre met wapenen aangegreepen ende overvallen hebben. ZO IS'T, dat die van den Furstendomme van Gelre en Graafschap Zutphen, die van de Graafschappen ende landen van Holland, Zeeland, Uitreeht ende Vriessche Ommelanden, tusschen te Eems ende Lauwers, geraatzaam gevonden hebben sig naarder ende particulierlyken metten anderen te verbinden ende vereenigen, niet om hun van de voorsz generale Unie by de Paeifieatie tot Gent gemaakt te scheiden, maar om deselve nog meer te sterkken, en hun zelven te verzien tegens alle ineonvenienten daar in zy zoude mogen vallen door eenige practyke, aanslagen, of gewelt van hare Vyanden, om te weten hoe ende in wat manieren de voorsz Provineien hun in zulken gevalle zullen hebbe te dragen, en tegens 't geweld van hun vyanden konnen beschermen: Ende om vorder separatie van de voorsz Provintien ende particuliere Leden van dien te schouwen, blyvende anders de voorsz generale Unie en Pacificatie van Gent in weerden: zyn dienvolgende by de Gedeputeerden van de voorsz Provineien volkomelyken by den haren respective hier toe geauctoriseert, gearresteert, ende geslooten die Poincten ende Articulen hier naarvolgende, zonder in allen gevalle hun by deezen te willen ontrekken van ofte uit den H. Roomschen Ryke.

I.

IN den eersten, dat die voorschreeve Provincien zig metten anderen verbinden, confederen ende vereenigen zullen, gelyk zy hun verbinden, confedereren ende vereenigen mits dezen ten eeuwigen dage by den anderen te blyven, in alle forme ende manieren als oft zy luiden maar een Provintie waren, zonder dat de zelve hun t' eeniger tyde van den anderen zullen scheyden, laaten scheyden ofte separeren by Testamente, Codicille, Donatie, Cessie, Wisselinge, Verkoopinge Tractaten van Peys, van Huwelyk, nog om geen andere oorzaaken hoe

dattet gebeuren zoude mogen, onvermindert nogtans eens ygelyke Provintie ende die particuliere Steden, Leden ende Ingezetenen van dien, haar luider speciale ende particuliere Privilegien, Vryheden, Exemptien, Rechten, Statuten Loffelyke ende wel her-gebragte Costumen, Usantien, ende allen anderen haar luyder gerechtigheden, waar inne zy luyden den anderen niet alleen geen prejuditie, hinder, ofte letsel doen zullen, maar zullen den anderen daar inne met alle behoorlyke ende mogelyke middelen, ja met lyf en goet (ist noode) helpen handhouden, styven ende sterken, beschutten ende ook beschermen tegens allen ende een yegelyke wie ende hoedanig die zoude mogen wezen, die hun daar inne eenig datelyke in breeke zoude willen doen: Wel-verstaande, dat die questie die eenige van de voorschreven Provintien, Leden ofte Steden van deeze Unie wezende, met ten anderen hebben ofte namaals zoude mogen krygen, nopende haarluyder particuliere en speciale Privilegien, Vryheden Exemptien, Rechten, Statuten, loffelyke ende wel hergebragte Costuymen, Usantien, ende andere haarlieder gerechtigheden, dat deselve by ordinaris Justitie, Arbiters, of minnelyke Accoord beslegt zullen worden, zonder dat de andere Landen ofte Provintien, Steden ofte leden van dien (zoo lange zich beide partyen 't Regt submitteren) hun des zullen hebben te bemoeyen, ten ware hun geliefde te intercederen tot Accoort.

II.

Item, dat die voorsz Provintien, in conformiteit ende tot voltrekkinge van de voorsz Eenigheit ende Verband, gehouden zullen wezen malkanderen met lijf, goet ende bloet bij te staan, tegens alle fortsen ende gewelden die hun ymand zoude mogen aan doen, uit ende onder 't dexel van de naam van de Koninklijke Majesteit, ofte van zijnen 't wegen, het ware ter cause van 't Tractaat van de Peis tot Gent gemaakt, van dat zy die Wapenen tegens *Don Johan d' Austrie* aangenomen den Ertz-Hartoge Matthias tot Gouverneur ontfangen hebben, met alle 't geene datter aan kleeft, van dependeert ofte uit gevolgt is, ofte uit volgen zal mogen, alwaart ook onder coleur alleen van de Catholijke Roomsche Religie, met Wapenen te willen restablisseeren, restaureren ofte invoeren, ofte ook van eenige nieuwigheden ofte alteratie die binnen eenige van de voorschreve Provintien, Steden ofte Leden van dien sedert den jare 1558 gebeurt zijn, ofte ook ter cause van deser tegenwoordiger Unie en confederatie, ofte andere diergelijke oorzaaken, ende dit zoo wel in gevalle men die voorsz fortsen ende gewelden zoude willen gebruiken op een van de voorsz Provintien, Staten, Steden ofte Leden van dien alleen, als op allen in 't Generaal.

III.

Dat die voorsz Provincien ook gehouden zullen weezen in gelyke maniere malkanderen te assisteeren ende helpen defenderen tegens alle Uitheemsche ende Inheemsche Heeren, Fursten ofte Princen, Landen, Provincien, Steden ofte Leden van dien, die hun in 't generaal ofte particulier eenige fortsen, gewelden ofte ongelyk zoude willen aandoen, ofte Oorloge maaken: Behoudelyk dat die assistentie by de Generaliteit van deze Unie gedecerneert zal worden met kennisse ende na gelegentheit van der zaake.

IIII.

Item, ende omme die voorsz Provincien, Steden ende Leden van dien beter tegens alle magt te mogen verzekeren, dat die Frontier-Steden ende ook andere daar men des van node vinden zal, 't zy van wat Provintien die zyn, by advijs ende ter ordonnantien van deze Geunieerde Provintien zullen vast gemaakt ende gesterkt worden, tot kosten van de Steden ende Provincien daar inne die gelegen zyn, mits hebbende daar toe assiistentie van de Generaliteit voor d' een helft: Behoudelijk dat zo verre by de voorsz Provintien raatsaam bevonden wort, eenige nieuwe Forten ofte Sterkten in eenige van de voorsz Provincien in 't generaal gedragen zullen worden.

V.

Ende omme te verzien tot die kosten die men van noode hebben zal (ingevalle als boven) tot defensie van de voorsz Provincien, is over komen dat in alle die voorsz Geunieerde Provincien eenpaarlijk ende op eenen voet, tot gemeen defensie der zelver Provincien, opgestelt, geheven en openbaarlyk den meest daar voorbiedende, van drie Maanden tot drie Maanden, ofte eenige andere bequame tyden, verpagt ofte gecollecteert zullen worden alomme binnen die voorsz

voorsz Geunieerde Provincien, Steden ende Leeden van dien, zeekere Imposten op alderhande Wynen, binnen ende buiten gebrouwen Bieren, op 't gemaal van Koorn en Graan; op 't Sout, Gouden, Silveren, Zyden ende Wolle laaken, op de Hoorn Beesten ende bezaeide Landen, op de Beesten die geslagt worden, Peerden, Ossen die verkoft ofte vermangen worden, op de goeden ter Wage komende, ende alzulke andere als men naarmaals by gemein advijs ende consent goet vinden zal, ende dat agtervolgende de Ordonnantie die men daar op concipieren ende maaken zal, dat men ook hier toe imploijeren zal de inkomen van de Domeinen van de Koninklijke Majesteit, die lasten daar op staande afgetogen.

VI.

Welke middelen bij gemeen advijse verhoogt ende verleegt zullen worden na dat die noot ende de gelegentheid van der zaake vereysschen zal, ende alleenlyk verstrekt tot die gemeene defensie ende tot 't gene die Generaliteit gehouden zal wezen te dragen, zonder dat dezelve middelen tot eenige andere zaaken zullen mogen worden gekeert.

VII.

Dat die voorsz Frontier-Steden, ende ook andere als die noot vereysschen zal, 't allen tyden gehouden zullen wezen te ontfangen alzulke Guarnisoenen als dezelve Geunieerde Provincien goet vinden, ende hen luyden by advys van de Gouverneur van de Provincie daar 't Guarnisoen geleyt zal worden, ordonneren zullen, zonder dat zy des zullen mogen weygeren: Welverstaande, dat die voorsz Guarnisoenen by de voorschreven Geunieerde Provintien betaalt zullen worden van haarluyder soldye, ende dat die Capiteynen ende Soldaaten, boven den generaale Eed particulierlyk die Stad ofte Stede ende Provintie daar inne die geleit zullen worden, Eed doen zullen, ende dat 't zelve te dien einde in haar lieder Artykel-brief gesteld zal worden, dat men ook alzulke ordre stellen en discipline onder de Soldaaten houden zal, dat die Borgers ende Inwoonders van de Steden ende platten Landen, zoo wel Geestelyk als Wereltlyk, daar by boven die redenen niet beswaart worden, nog eenige overlast lyden zullen, ende en zullen die voorschreve Guarnisoenen van geen Excijns ofte Impost meerder exempt wesen, als die Borgers ende Inwoonders van de plaatse daar die geleit zullen worden, mits dat ook den zelven Borgers ende Inwoonders by de Generateit logijsgelt verstrekt zal worden, gelyk tot nog toe in Holland gebruikt is.

VIII.

Ende ten eynde men t'allen tyden zal mogen geassisteert wezen van de Inwoonders van den Landen, zullen de Ingezeetenen van elke van deze Geunieerde Provincien, Steden ende platten Landen binnen den tyd van een Maant na date van dezen, ten langsten gemonstert ende opgeschreven worden, te weten, die geene die zyn tusschen agtien en sestig jaren, om die hoofden ende 't getal van die geweeten zynde, daar na ter eerster t'samenkomste van dese Bontgenoooten vorder geordonneert te worden, als tot die meeste beschermingе ende verzeekertheid van deze Geunieerde Landen bevonden zal worden te dienen.

IX.

Item, zal men geen Accoort van Bestant ofte Pays maaken, nog Oorloge aanveerden, nog eenige Imposten of Contributie instellen, de Generaliteit van dezen verbande aangaande, dan met gemeen advijs ende consent van de voorschreve Provintien, maar in andere zaaken 't beleit van dezer consideratie ende 't geene daar van dependeert ende uit volgen zal aangaande, zal men hem reguleren na 't gene geadviseert en geslooten zal worden by meeste stemme van de Provincien in dezen Verbonde begrepen, die gecolligeert zullen worden zulks als men tot nog toe in de Generaliteit van de Staten heeft gebruikt, ende dit by provisie tot dat anders zal worden geordonneert by gemeen advys van de Bondgenooten, behoudelyk dat oft gebeurden dat die Provincien in zaaken van Bestant, Pays, Oorloge, ofte Contributie met den anderen niet accorderen en konden, zal 't geschil gerefereert ende gesubmitteert werden by provisie aan de Heeren Stadhouders van de voorsz Geunieerde Provintien nu ter tyd wezende, die 't voorsz geschil tusschen partyen zullen vergelyken ofte daar van uit spreeken, zulks als zy luyden bevinden zullen in der billijkheid te behooren. Welverstaande, indien deselve Heeren Stadhouders daar inne niet en zoude konnen

 verdragen

verdragen, zullen tot hen luyden nemen enver kiezen alzulke onpartijdige Assessеurs ofte Adjoneten, als henluyden goed dunken zal, ende zullen partyen gehouden wezen na te komen 't geene by de voorsz Heeren Stadhouders, in manièren als booven uit gesprooken zal wezen.

X.

Dat geen van deze voorschreven Provintien, Steden ofte Landen van dien, eenige confederatien ofte verbonden met eenige Nabuyr Heeren ofte Landen mogen maaken zonder consent van deGeunieerdeProvincien ende Bontgenooten.

XI.

Des is overkomen, dat zoo verre eenige Nabuyr-Fursten, Heeren, Landen ofte Steeden, zich met deze voorsz Provintien begeerden te Uniëren, ende hun in deze confederatien te begeven, dat zy daar toe by gemeen advijs ende consent van deze Provintien ontfangen zullen mogen worden.

XII.

Dat die voorsz Provincien gehouden zullen zijn, sig metten anderen te conformeren in 't stuk van der Munte, te weten, in den çours van den Gelde, naar uitwyzen zulke Ordonnantie als men daar op metten alderеersten maken zal, dewelke d'een zonder d'ander niet en sal mogen veranderen.

XIII.

Ende zoveel 't poinct van de Religie aangaat, zullen hem die van Holland ende Zeeland dragen na haarlieder goetdunken, ende de andere Provintien van dezer Unie zullen hun mogen reguleeren na inhoud van de Religions Vreede by de Eerts-Hertoge Matthias, Gouverneur ende Capitein Generaal van dezen landen, met die van zynen Rade by advys van de Generale Staten alreede geconcipieert, ofte daar in generalyk ofte particulierlyk ordre stellen als zy tot rust ende welvaart van de Provintien Steeden ende particuliere Leden van dien, ende conservatie van een iegelijk Geestelijk ende Wereldlyk, zijn goet ende geregtigheid dienlyk vinden zullen, zonder dat hem hier inne by eenige andere Provintien eenig hinder ofte belet gedaan zal mogen werden, mits dat een yder particulier in zijn Religie vry zal mogen blyven, en dat men niemand ter cause van de Religie zal mogen agterhaalen ofte onderzoeken, volgende die voorsz Pacificatie tot Gent gemaakt.

XIV.

Item, zal men alle Conventualen ende die van de Geestelijkheid, volgende de Pacificatie, laten volgen hun goeden die zy in eenige van deze GeunieerdeProvintien reciproquelijk hebben leggende, mits dat indien eenige Geestelyke persoonen uitte Provintien die geduurende de Oorloge tusschen die landen van Holland ende Zeeland, tegens die Spanjaarden, stonden onder 't gebied van dezelve Spanjaarden, hem begeeven hadden uit hunne Kloosteren ofte Collegien, onder 't gebied van die van Hollant, ofteZeland, datmen die by hunConventen, ofte Collegien zo doen verzien van behoorlijkeAlimentatie ende onderhoud huu leven geduurende, als ook gedaan zal worden die geene, die uit Holland ende Zeeland in eenige van de andere Provintien van deze Unie, vertogen ende hun onthoudende zijn.

XV.

Dat mede den geenen die in eenige Kloosteren ofte Geestelijke Collegien van deze Geunieerde landen zijn ofte geweest hebben, ende die zelve uit zaken van die Religie ofte andere reedelijke oorzaaken begeeren te verlaaten, ofte verlaten hebben, uit den Inkomst van haren Conventen ofte Collegien haar leven lang geduurende behoorlijke Alimentatie zal worden verstrekt na geleegendheid van de goederen: welverstaande, dat die naar date van dezen hun in eenige Kloosteren zullen begeeven, ende dezelven wederom verlaaten, geen Alimentatie verstrekt zal worden, maar zullen tot haaren behoede naar hen mogen nemen 't geene zy daar inne gebragt hebben. Dat ook die geene, die jegenwoordelijken in die Conventen ofte Collegien zijn, ofte komen zullen, vryheid ende liberteit van Religie, ende ook van kleeren ende habijt hebben zullen. Behoudelyken dat zy luyden den Oversten van den Conventen in alle andere zaaken onderdaanig zullen zijn.

XVI.

Ende of 't gebeurden (dat God verhoeden moet) dat tusschen die voorsz. Provintien eenig onverstand, twist, ofte tweedragt geviele, daar

daar inne zy luiden den anderen niet en konde verſtaan, dat het zelve (zo verre het eenige van de Provintien in 't particulier aangaat) ter neder geleid ende beſlegt zal worden by den anderen Provintien, of den geenen die zy daar toe deputeeren zullen. Ende zo verre die zaake alle die Provintien in 't generaal aangaat, by de Heeren Stad-houders van de Provintien in manieren als boven in 't negende Articul verhaalt, dewelke gehouden zullen zijn parthyen regt te doen, ofte te vergelyken binnen een maant (ofte korter, zo verre den nood vander zaake zulks uit eyſcht) naar interpellatie ofte verzoek by d'een of d'ander partye daar toe gedaan, ende was by de voorſz andere Provintien ofte haarluyder der Gedeputeerden ofte die voorſchreeven Heeren Stadhouders, alzoo uitgeſprooken word, zal na gelaaten ende agtervolgt worden, zonder dat daar van wyder beroep ofte ander proviſie van regten, 't zy van appel, relief, reviſie, nulliteit, ofte eenige andere querelen, hoedaanig die zoude mogen wezen, verzogt ofte gebruikt zullen mogen worden.

XVII.

Dat die voorſchreve Provintien Steden ende Leden van dien, hun wagten zullen van uitheemſche Furſten, Heeren, Landen ofte Steeden eenige occaſie te geven van Oorloge, en zulks om alle alzulke occaſien te vermyden zullen die voorſchreeve Provintien, Steden ende Leden van dien gehouden wezen zoo wel den uitheemſchen als Ingezeetenen van de voorſchreve Provintien 't adminiſtreren goet regt ende Juſtitie: Ende zo verre ymant van hem daar van in gebreeken blijft, zullen die andere Bontgenooten die hand houden by alle behoorlyke wegen ende middelen dat zulks gedaan zal worde, ende dat alle abuyzen, daar door zulks belet en de juſtitie door veragterd zouden mogen worden, gecorrigeert en gereformeert zullen worden, als na regten en vermogens een yder zyn Prievilegien, loffelyke ende wel her gebragte Coſtumen.

XVIII.

Item, en zal d'eene van de Geunieerde Provintien, Steden, ofte Leden van dien tot laſte ende prejuditie van de ander, ende zonder gemeen conſent geen Impoſten, Convoy-gelden, nog andere diergelijke laſten mogen opſtellen, nog eenige van deeze Bontgenooten hooger moogen beſwaaren, dan hun eygen Ingezeetenen.

XIX.

Item, omme tegens alle opkomende zaaken ende ſwaarigheden te verzien, zullen de Bontgenooten gehouden wezen op het beſchrijven van den geene die daar toe geauthoriſeert zullen zyn binnen Uitregt te compareren, tot zulken dage als aangeſchreven zal wezen, omme op de voorſz zaaken ende ſwarigheden die men in de Brieven van beſchrijvinge zal exprimeren, zo verre des mogelijk is, ende die zaake niet ſecreet en dient gehouden te wezen by gemeen advijs ende conſent, ofte by de meeſte ſtemmen in manieren voorſz gedelibereert ende gereſolveert te worden, alwaar 't ook dat eenige niet en compareerden, in welken gevalle zullen de andere die verſchijnen zullen evenwel mogen procederen tot ſluitinge van 't geene zy bevinden zullen tot het gemeene beſte van de Geunieerde Landen ende Provintien te dienen, ende zal 't geene alzoo beſlooten is onderhouden worden ook by de geenen die niet gecompareert zullen wezen, ten waare die ſaaken ſeer weinig waren, ende eenig vertrek mogten lyden, in welken gevalle men den genen die niet gecompareert en zullen zijn, andermaal beſchrijven zal omme te compareren op zekere andere dage, op 't verbeuren van haarlieder ſtemme voor die reize, ende wes als dan by de geenen die preſent zyn geſlooten wort, zal bondig en van weerden zijn, niet tegenſtaande, de abſentie van eenige van de andere Provintien, behoudelijk dat die niet gelegen en zal zijn te compareren, haarlieder opinie ſchriftelijk over zullen mogen zenden, omme daar op in 't collecteren vander ſtemmen zulken regart genomen te worden als 't behoort.

XX.

Item, ten einde voorſz zullen allen ende een yeder van de voorſz Bont-genooten gehouden zijn alle zaaken die hem op komen ende voorvallen ende daar aan zy hem ſullen laten dunken 't gemeen wel of qualijk varen van deſe Geunieerde Landen ende Bontgenoten gelegen te ſijn, den

den genen die tot die beſchrijvinge geauthoriſeert zullen zijn over te ſchrijven, omme by den zelven daar op de andere Provintien beſchreven te worden, in manieren voorſz.

XXI.

Ende ſo veere eenige donkerheit ofte twijffelagtigheid in dezen bevonden worden, daar uit eenige queſtien ofte diſputen mogte verrijzen, zal de interpretatie van dien ſtaan in 't zeggen van deze Bontgenooten, die daar op by gemeen Advijs ende conſent ordonneren zullen, zulks zy bevinden zullen te behooren. Ende zo verre zijluiden daar inne niet en konde accorderen, zullen haar recours nemen tot die Heeren Stathouders van den Provintien, in de forme boven verhaalt.

XXII.

Inſgelijks, zoo bevonden van noode te zijn de Articulen van deze Unie, Confederatie ofte Verbont in eenige Poincten of articulen te vermeerderen ofte veranderen, zal 't zelve ook gedaan worden bij gemeen advijs ende conſent van de voorſz Bontgenoten, ende anders niet.

XXIII

Alle welke Poincten ende Articulen, ende een ieder van dien bijzonder die voorſz Geunieerde Provintien belnolt hebben, ende beloven mitſdeſe na te gaan ende te agtervolgen, doen na gaan ende te agtervolgen, zonder daar jegens te doen, doen doen, nog gedoge gedaan te worden, directelijk, ofte indirectelijk in eenige wijſe ofte manieren: Ende zoo verre ietwes bij imant ter contrarie gedaan ofte geattenteert zal worden, 't zelve verklaren zijluiden nu als dan nul, geen ende van onweerden, daar onder zij verbinden haarlieder ende alle de Ingezeetenen van haarluider reſpective Provintien, Steden ende Leeden van dien, perſonen ende goederen, omme dezelve, in gevalle van contraventie voor 't onderhout van deze, met 't geene daar van dependeert, gearreſteerd, gehouden, ende bekommert mogen worden t' allen plaatzen, ende by allen Heeren Rechteren ende Gerechten daar men die zal konnen ofte mogen bekomen: Ende veitijen te dien einde van alle exceptien gratien, Privilegien, revelamenten, ende generalijk van alle anderen Benificien van Regten, die hen luiden eenigſins ter contrarie van dezen zouden mogen dienen, ende byzonder regten zeggende, generatie renunciatie, geen plaats te hebben, daar en zy eerſt ſpeciaal voorgegaan.

XXIIII.

Ende tot meerder vaſtigheid, zullen de Heeren Stat-houderen van de voorſz Provintien die nu zyn, ofte namaals komen zullen, mitſgaders alle de Magiſtraten ende Hoofť-Officiers van yegelijk Provintie, Stad ofte Leden van dien deze Unie, Confederatie, ende een yeder Artijkel van dien in 't byzonder, by Eede moeten beloven naar te zullen gaan ende onderhouden, doen nagaan ende onderhouden.

XXV.

Inſgelijks zullen dezelve by den Eede moeten belooven te onderhouden alle Schutterijen, Broederſchappen ende Collegien die in eenige Steden ofte Vlekken van deeze Uuie zijn.

XXVI.

Ende zullen hier van gemaakt worden Brieven in behoorlyke forme die by de Heeren, Stadhouders ende die voornaamſte Leden Steeden van de Provintien daar toe ſpecialyk by de andere gerequireert ende verzogt zijnde bezegelt ende by haarluider reſpective Secretariſen onderteekend zullen worden.

Deze voorſz Poincten ende Articulen zyn by de gedeputeerde van den Landſchappen Gelre ende Graafſchap Zutphen onderſchreven, en namentlijk by mijn Heere Graaf Johan van Naſſouw, Stadhouder van dezelve landen, voor hem zelven, en met de andere Gecommitteerden uitten Naam van de gemeene Ridderſchappen van de voorſz Furſtendomme van Gelre, Graafſchappe Zutphen, mitsgaders by de Gedeputeerden van Holland, Zeeland, Uitrecht ende Ommelanden voorſz binnen Uitrecht vergaderd, ende geauthorizeert als boven, uitterlyke gearreſteert ende geſlooten: des hebben die voorſz Gedeputeerde van den lande van Gelre ende Graafſchappe Zutphen, omme vorder verklaringe van Bander-heeren, groot en kleyne Steeden van den voorſz Furſtendomme en Graafſchappen te doen, dag genomen tot den 9 February toekomende, ende dat binnen der Stad Uitrecht

recht aan die Gecommitteerden van de Staten aldaar.

Aldus gedaan t'Uitrecht op den 23 January 1579. onder die handen van myn genadige Heere die Stadhouder voorsz ende den voorsz Gedeputeerden ter meerder verzekertheid hier onder gestelt, ende was onderteekent Johan Graaf zu Nassau Catzen-ellebogen &c. *Van wegen die Ridderschappe des Furstendoms Gelre ende Graafschappe Zutphen*, Alexander van Tellich, Gelis Piek, Joachimi van Liere, Alexander Bentinc: *Van wegen die van Holland*, G. Poelgeest, B. Buys, Reynier Cant. *Van wegen de Staten van Zeeland*, Willem Rœllius Nicolaas Blancx: Pieter de Rijcke, Casper van Vosbergen: *Van wegen de Staten van Uytrecht*, Ausonius van Galana, de Mandato Capituli sui Schore, Jacobus Verhaar, Vicedecanus Sancti Petri, de Mandato Capitulo; *Adriaan van Zuylen*, *Lambertus vander Burg*, Capitulo jubente: *F. de uyten Eng. Reinhart van Azwyne*, *B. van den Waal Nicolaas van Zuylen*. *A. D. Leyden*, *Lubbert van Cleef. Van wegen die Staten der Ommelanden*, *Egbert Clant*, *E. Jarges.*

Gecollationeert tegens die Originele beteekende Unie, in deze Copije bevonden daar mede te accorderen.

By my Lamsweerde.

Verklaring van 't dertiende Artykel.

ALsoo eenige schijnen swaarigheid te maken op 't dertiende Artijkel van de Unie den drieentwintigsten dezer maant gesloten tusschen de Gedeputeerden van de Landen van Geldre en Zutphen, Hollant, Zeeland, Uytregt ende Ommelanden tusschen die Eems ende Lauwers, als of die meininge ende intentie ware geweest, niemant in de selve Unie te ontfangen, dan die geenen die der Religions vrede by de Erts-Hertoge van Oostenrijk ende Rade van Staten nefsens hem by advijs van de Generale Staten geconcipieert is, of ten minsten die beide die Religien, te weeten, die Catolyke Roomsche ende Gereformeerde zou de toelaten. Soo ist, dat die voorsz Gedeputeerden die over de voorsz Unie gestaan ende deselve gesloten hebben, omme alle misverstant ende wantrouwe weg te nemen, by dezen wel hebben willen verklaren haar lieder meininge ende intentie niet geweest te zyn nog als nog te wesen, eenige Steden ofte Provintien, die sig aan de voorsz Catholijke Roomsche Religie alleene sullen willen houden, ende daar 't getal vande inwoonderen der selver vande Gereformeerde Religie soo groot niet en is, dat sy vermogens die voorsz Religions vreede het exercitie van de Gereformeerde Religie soude mogen genieten van de voorsz Unie ende verbintenisse uit te willen sluiten: Nemaar, dat sy des niet tegenstaande bereit sullen wesen alsulke Steden ende Provintien die sig alleen aan de voorsz Roomsche Religie sullen willen houden in dese Unie te ontfangen, by soo verre sy sig anders in de andere Poincten ende Articulen van de voorsz Unie soude willen verbinden ende als goede Patriotten dragen, soo die meininge niet en is, dat d'een Provincie ofte Stad hem 't feit vande andere in poinct van de Religie sal onderwinden, ende dit om te meerder Vreede ende Eendragt tusschen die Provintien te houden, ende die principaalste occasie van twist ende tweedragt te vermyden, ende weg te neemen.

Aldus gedaan te Uitregt *den eersten February* 1597.

Amplicatie van 't 15. Artijkel.

ALzo hier vooren in 't vijftiende Artykel verzien is tot alimentatie ende onderhoud van de Geestelyke persoonen die geweest zyn in eenige Conventen ofte Collegien, ende hun daar uitter cause van de Religie ofte andere re-

F delijke

delijke oorzaake begeeven hebben, ofte namaals begeeven zullen, ende dat zeer te dugten is, dat ter oorzaaken van dien eenige processien zoude mogen verrijzen gelyk zy verstaan dat alreede verreezen zyn, uit oorzaake dat alzulke persoonen zullen willen pretendeeren geregtig te syn inde succesie van de goeden van hun Ouders, Broederen, Zusteren, ende andere Vrienden ofte Magen metter dood agter gelaten, ofte nog agter te laten, ende ook die geene die zylieden in hun leeven by tytel van gifte transporte ofte eenige andere zoude mogen overdraagen, gealieneert ofte ook naar hun dood verzeekerd hebben: Zo ist, dat die voorsz Bont-genoten, om die zelve processen ende die swarigheeden die daar uit zoude mogen opstaan, te verhoeden: goed gevonden hebben alle die processen die ter cause voorsz alreede geinstitueert zijn, ende nog namaals geinstitueert zoude mogen worden, te suspenderen in staate ende surceantie te houden, ter tijd toe anders by de voorsz Bont-genoten ende andere die hen in deze eenigheid ende verbande zullen mogen begeeven generalijk daar op (ook by de authoriteit van de Overheid ist nood) geordonneerd ende verklaringe gedaan zal zyn.

Aldus gedaan by de voorschreven Gedeputeerden op den 1 Febr. 1579.

Ende was geteekend.

LAMSWEERDE.

OP huyden den vierden February 1579. zijn in de Vergaderinge van de voorsz Gedeputeerde binnen Uytrecht versaamt, gecompareert die Gedeputeerden van Gent onder schreeven, ende hebben verklaard dat zylniden gevisiteert hebbende die poincten ende Artijkelen van de voorsz Unie, ende 't geene in kragte van dien vorder gebesoigneert is geweest, 't zelve goet vonden, ende hebben de selve alzulks in kragte van haar luyder brieven van credentie, speciale procuratie ende instructie, gedateert den 27. January 1579. geadvoyeert, geapprobeert ende geratificeert, beloovende als de andere Bontgenooten dezelve ende yder poinct van dien byzonder te onderhouden naar te gaan ende te agtervolgen: des te oirconden hebben die voorsz Gedeputeerden haarlieder handen hier onder gesteld, ten dage, Maant ende Jaare als boven, ende was onderteekend van wegen die van Gent, *Adolf de Grutere*, *Lievin Tayart*, *Christoffel de le Becque*, *Lucas Mayart.*

OP huiden den 7. Marty 1579. zijn inde Vergadering van de voorsz Gedeputeerden binnen Uitrecht vergaaderd, gecompareert, die Gedeputeerde van de gemeine Ridderschappen des Nymweegse Quartiers, mitsgaders van de Stad Nymweegen, ende hebben verklaard dat zy luiden gevisiteert hebben die poincten ende Articulen van de voorsz Unie; ende 't geene in kragt van dien vorder is gebesoigneert geweest, 't zelve goet gevonden, ende hebben die zelve alzulks in kragt van haar lieder instructien met des voorsz Stad Nymwegens secreet Zegel bezeegeld in date den 12. February 1579. geadvoyeerd, geapprobeert ende geratificeert: advoyeren, &c. mits dezen; beloovende als de andere Bondgenooten dezelve ende yder poinct van dien byzonder te onderhouden, na te gaan ende agtervolgen: des te oirconden hebben de voorsz Gedeputeerden des gemeinen Ridderschaps des Stads ende Nymweegsen Quartiers haar lieder handen hier onder gesteld ten dage, Maant ende Jare als boven, ende was onderteykend *Gillis Piek*, *Jan Kelfken*, *Arent van Zeller*, *Dick Flemming*, *Lambert Jansz.* *Jahan van de Have.*

OP huiden den 9 Marty 1579. Is gecompareert in de Vergaderinge van de voorsz Gedeputeerde binnen Uytregt vergadert die Gedeputeerde van den gemeinen Ridderschap, hooft- ende kleyne Steden des Arnhemsche Quartiers, ende heeft verklaart dat hy gevisiteert heeft die Poincten ende Articulen van de voorsz Unie, ende 't geene in kragte van die vorder is gebesoigneert geweest, 't zelve goet gevonden, ende heeft dezelve alzulks in kragt van zyne brieven van credentie in date den agtienden, en van zeekere Instructien in date den sestiende February

ary 1579 beide met des stads van Aerkems secreet Zeegel bezegelt, na lange ende rijpe deliberatie geadvoyeert, geapprobeert ende geratificeert: advoyeert, &c. mits dezen, beloovende in qualite als de andere Bondgenooten, dezelve ende yder poinct ook van dien byzonder te onderhouden, na te gaan ende te agtervolgen: Des te oirconde heeft de voorsz Gedeputeerde des gemeinen Ridderschaps hooft, ende kleine Steden des Aarnhemsche Quartiers zyn hand hier onder gestelt ten dage Maant ende Jare als boven, ende was onderteikent

Alexander Bentink.

OP huyden den 23. Marty 1579. zyn gecompareert in de vergaaderinge van de voorsz Gedeputeerden van de Geunieerde Provintien binnen Uitregt vergadert, die Gedeputeerden van de Steeden Leeuwerden, Sneek, Franiker, ende van zeekere Grietmans ende Grietenyn, met eenige Particuliere Edelen van den landen van Vriesland, in haarlieder procuratie benoemt: Ende hebben verklaart dat sy gevisiteert hebbende die poincten ende Articulen van de voorsz Unie, ende 't geene in kragten van dien is vorder gebesoingneert geweest, 't zelve goet gevonden: Ende hebben die zelve alzulks in kragte van de voorsz haarlieder procuratie in date den 12. Marty 1579. geadvoyeerd, geapprobeert ende geratificeert: advoyeeren, approberen ende ratificeeren mits dezen, belovende als d' ander Bondgenooten die zelve, ende yder poinct van dien byzonder te onderhouden, na te gaan ende te agtervolgen. Des t' oirconde hebben die voorsz Gedeputeerden van de voorsz Steden Leeuwaarden, Sneek, Franiker, ende van zeekere Grietmans ende Grietenyen, met eenige particuliere Edelen van den landen van Vriesland, haarlieder handen hier onder gesteld ten dage, Jaar ende Maant als boven, Ende was onderteekend,

B. Idzaerda, *Jelle Sibesz.*

OP huiden den 11. Aprillis 1579. zyn gecompareert in de vergaderinge van de voorsz Gedeputeerden van de Geunieerde Provincien binnen Uitregt vergadert, die Gedeputeerden van de Stad Venlo, namentlyk: *Geraart van Lon, Herman de Laat Cornelissen Schepenen Jacob Goris Raat, ende Johan de Groot* als Gedeputeerden van de Gemeente aldaar, en hebben verklaart, dat zy gevisiteert hebbende die poincten ende Artyculen van de voorsz Unie, ende 't geene in kragte van dien is vorder gebesoigneert geweest 't selve goet gevonden, ende hebben die zelve alsulks in kragte van haarlieder Instructie in date den 3. Aprillis 1579 geadvoyeert, geapprobeert ende geratificeert: advoyeeren, approberen ende ratificeren mits desen, belovende als d' andere Bontgenoten deselve een yder poinct van dien byzonder t' onderhouden, na te gaan ende t' agtervolgen: Dest' oirconde hebben die voorsz Gedeputeerden van de voorsz Steden van Venlo haarlieder handen hier onder gestelt ten dage, Jare ende Maant als boven: Ende was onderteikent *Geraart van Lon, Herman de Laat Cornelissen, Jacob Goris, Johan de Groot.*

Alsoo zyn Excellentie tot conservatie en hantboudinge der gemeenen welvaart, Regten ende Vryheden der Nederlanden altijds oorbaarlyk ende nodig bevonden heeft alle goede vrientschap eenigheid ende Eendragt onder die Provincien der zelver Landen ook dier Steden ende byzondere Leden van dien onderhouden te worden, waar deur niet alleenlyk de gemeene Vyant met meerder gewelt, gemeene magt ende onderlinge bystant, weerstaan ende afgeweert: maar hem ook die middelen benomen zoude worden, van tusschen die zelve Provincien Steden ofte Leden van dien eenig onderstant ofte tweedragt te zaayen ofte maken, door oorzake zoo van de onderscheit vande Religie als anders: Soo ist, dat zyn *Excellentie* gezien hebbende zekere Unie en verbont 't Uitregt in Januario lestleden gemaakt ende besloten, tusschen den wel gebooren Heere *Graaf Johan van Nassauw* Stad houder van den Furstendomme Gelre ende Graafschap Zutphen, ook die van Holland, Zeeland, Uitregt ende der Vriesscher Omlanden tusschen die Eems ende Lauwers, de zelve Unie ende Verbondt voor goet heeft bevonden ende toegestaan, dog op dat deselve dies te beter ende met bequamer oorzake ende gelegentheidt mogten der Generaliteit der Provintien van herwaardts over gesteldt worden, om tot een algemeene Vrede, Unie ende eendragtigheid over die gansche Landen met ge-

meene verwilliginge aangenomen en besloten te worden, heeft tot nog toe uitgestelt ende opgehouden van deselve Unie t'onderschrijven, ende alzoo nu zyne Hoogheid met een groot deel der voorsz Provintien, van herrewaarts over verklaart hebben, dat zy voor goet insien ende bevinden raatsaam te wezen, dat een alsodanige Unie zoude geraamt, besloten ende aangenomen worden tot beter belendinge der zaaken onzes gemeene Vaderlants. Soo heeft zyn Excellentie nu ook wel willen verklaren, als dat hy mits dezen verklaard die voorsz Unie alsse t' Uitregt tusschen de voorsz Provincien gemaakt ende besloten is geweest, voor goet aannemen ende te houden, alzo hy ze aanneemt ende voor goet hout, als voor zeekere agtende dat in de zelve de Overheit ende de Authoriteit der Hoogheit van de Eerts Hertoge niet verminderd en wort, ende alzoo binnen korten dagen de voorsz Geunieerde haar zullen vergaderen, om voorder over alle particuliere Poincten, ende Artijculen der zelver Unie te ramen ende te besluiten, 't geene tot meerder ende vaste Eendracht der zelver zal moogen dienen. ZOO IST; dat zyn Excellentie ook hier meede verklaart te willen de zelve Articulen ende Poincten aan neemen ende agtervolgen, alzo zy van de voorsz Provintien van Gelderland, Holland, Zeeland, Uitrecht, ende andere die haar daar mede zullen begeeven, zullen geraamt, gesloten ende voor goed aangenomen worden. Des t' oirconde heeft zyn Excellentie deze met zynen naam onderteekend, ende zyn secreet Zegel daar beneffens laten drukken in placcaat binnen der Stede van Antwerpen op den 3. May 1579.

Onderteekend,

GUILIELM de NASSOU.

Nog lager stont, by bevel van zyn Excellentie,

Onderteekend

N. Brunink

OP huyden den eersten Juny 1579. vergadert zynde die volmagtige van den Steden in 't Clooster van de Jacobynen op ten Lantdag binnen Leeuwaarde, na dat zy luyden de propositie van de Gezanten der naarder Unie van Uitregt aangehoort hadden, ende eenige uit haar lieder volmagtige van de voorsz Steden, tot verzoeke van de voorsz Gezanten gedeputeert hebben gehad, omme uit aller name naarder met den voorsz gezanten te communiceeren, ende de poincten ende Articulen van de naarder Unie voorsz te visiteren, 't welke gedaan zynde ende gehoord hebbende het rapport van hun mede volmagtigen, verklaren alle die volmagtige van de Steeden, die deeze onderteekend hebben uit kragte van haarlieder gegeeven procuratien, die zyluiden geadvoyeerd, geapprobeerd, ende geratificeert hebben alle die voorsz Poincten ende Articulen van de Unie voorsz advoyeren, &c. mitsdezen, belovende als d'andere Bontgenooten dezelve ende een yder poinct van dien zoo wel van 't gene dat hier inne te vooren gedaan is, ende nog uit kragte van de zelvige gedaan zal worden, by zonder t' onderhouden, na te gaan ende t' agtervolgen: Des t' oirconde hebben die voorsz volmagtige van de Steeden haarlieder handen hier ondergesteld ten Dage, Maent ende Jaar als boven: Ende was onderteekend met de namen hier na volgende by diversche handen geschreven *Julius* van *Bottuya* volmagt van Franicker, *I. Verryen Hendricsz*, volmagt van Franicker, *Hendrik Jarichsz* als mede volmagt van Leeuwaarden, *Jan Jansz* als gesubstitueerd van Adye Lammert, die procuratie hadde ende van huys gereist was, *Claas Hotthysz*, van wegen den Raad der Stede Sneke, *Pieter Lievensz* van wegen de gemeente der Steede Sneke, *Jacob Syvertsz* als volmagt van Bolswert, *Frans Jacob Frerekesz* van wegen Bolsweert, *Bayne Pietersz* als volmagt van de Borgermeesters de Steede Ylst, *Jaltse* van *Galama* als mede volmagtig van Ylst, *Reinier Olfertsz* van Staveren, *Willem Sippas* volmagt van Sloten, *Johannes Botteg*, Borgermeester van Worcum ons volmagt, *Denne Abbesz* volmagt van Worcum.

Alsoo Wy *Georg* van *Lalaing*, Grave tot Runnenberg, Vry ende Banderheere tot Ville, Here tot Vileroe, Imbrechies Stathouder ende Capitein Generaal over Vrieslant, Over-yssel, Groeningen, den Ommelanden Drenten ende Lingen, hooft van zyne Majesteits Finanten, tot con-

conſervatien ende handthoudinge der gemeene welvaart, Regten ende Vryheden der Nederlanden, oorbaarlijk ende hoognoodig bevonden hebben alle goede Vrientſchap, eenigheit ende Eendragt onder den Provintien der zelver Landen, ende onder onzen Gouvernemente, ſtaande ook onder de Steden ende bezondere Leden van dien onderhouden te worden, waar deur niet alleen die gemeene Vyant, met meerder gewelt, gemeine magt ende onderlinge byſtant weder geſtaan ende afgekeert maar hem ook die middelen benomen zoude worden van tuſſchen diezelve Provintien, Steden of Leden van dien eenig onverſtant ofte tweedragt te zaeien ofte maaken, door oorzaake van onderſcheit van Religie, als anders in wat manieren 't ſelve zoude mogen geſchien.

SOO IST, dat wy gezien hebbende zeekere Unie ende verbont in verleden Somer tot Arnhem in onze preſentie, ende met onze advys geconcipieert ende in Januario laaſtleden tot Uitregt gemaakt, ende geſlooten, tuſſchen den Welgeboren Heere Grave *Johan* van *Naſſau* Stadhouder van den Furſtendomme van Geldre ende Graafſchappe Zutphen, ook die van Hollant, Zeelant, Uitregt, Vrieſſche Ommelanden en anderen, mitsgaders zeekere acte van approbatie, ende aanneminge der voorſz Unie by myn Heere den Prince van Orangien, Lieutenant Generaal van den Eerts Hartoge *Matthias* Gouverneur Generaal van de voorſz Nederlanden, in date den derden May 1579. dezelve Unie geratificeert, geapprobeert, geadvoyeert ende aangenomen hebben, ratificeeren, approberen, advoyeren, ende nemen aan mitſdezen voor zeeker agtende ende houdende, dat in dezelve de Overheid ende auctoriteit der Hoogheid van den Eertz Hertoge niet verkort nog verminderd en wort: beloovende als de ander Bontgenoten, dezelve en yder poinct van dien t' onderhouden, na te gaan ende agt tervolgen: Des t' oirconde zo hebben wy deze met onze hand onderteekend, ende ons ſecreet Zegel in forme van Placcaat hier beneffens doen drukken.

Actum 't Winſe in den Ommelanden den 11. *Juny* 1579.

Onderſtond geſchreeven

GEORG van LALAING.

OP huiden den 10 July 1579 zyn in de vergaderinge van de voorſz Gedeputeerden binnen Uitregt vergadert, gecompareert die Gedeputeerden van der Steden van Ypren, namentlyk, de Heer *Johan van Langvedul* Wethouder, ende *M. Pieter Baalde* Penſionaris der voorſz Unie, ende 't geene in kragte van dien vorder is gebeſoigneert, 't zelve goet gevonden ende hebben die zelve alzulks in kragte van haar luider brieven van credentie ende procuratie in dato den 23. Juny 1579 geadvoyeert, geapprobeert, ende geratificeert: advoyeren, &c. by dezen: belovende als d' andere Bontgenooten d' zelve ende yder Poinct van dien byzonder t' onderhouden, naar te gaan ende agtervolgen Des t' oirconde hebben de voorſz Gedeputeerde der Stede van Ypren haar lieder handen hier onder geſtelt ten dage, maant ende Jaare als booven.

Onderteekent

Johan van Langvedul, *M. Pieter Baalde.*

OP huyden den 29. July 1579 zyn in de Vergaderinge van de voorſz Gedeputeerden der naader Geunieerde Provintien binnen Uitregt vergadert die Gecommitteerde van der Stad van Antwerpen, namentlijk, Heer *Ianne van Stralen* buiten Burgemeeſter, Jonker *Philipſen van Schoonhoven*, Heere van Wanroy Schepen, *Iohan van Bregt* out Schepen, *Adam verhult* Colonel, *Valerius van Dalen*, ende *Ian Gyſſels* Deken, die verklaarden, dat zy geviſiteert hebbende de Poincten en Articulen vande voorſz Unie, en 't geene in kragte van dien vorder is gebeſoigneert 't zelve goet gevonden hebben, dezelve alzulks in kragte van haare procuratie in date den 22 July, ende brieven van credentie in date den 23. July 1579. geadvoyeert geapprobeert ende geratificeert: advoyeren approberen ende ratificeren mits dezen, beloovende als d'andere Bontgenoten, dezelve een yder Poinct van dien byzonder t' onderhouden, na te gaan ende t' agtervolgen: Des t' oirkonde hebben de voorſchreve Gedeputeerden van de voorſz Stad van Antwerpen haarlieder handen hier

hier onder gestelt, ten Dage, Maant ende jare als boven.

Ende was onderteekent,

Janne van Stralen, Philips van Schoonhoven, Johan van Bregt, Adam Verhult, Valerius van Dale, Jan Gyßels.

OP huyden den 15. Septembris 1579. zyn in de vergaderinge van de voorschreeve Gedeputeerden binnen Uitregt vergadert, gecompareert die Gedeputeerden van der Stede van Breda, namentlyk, *Godert van Lugtenburg*, Borgermeester der zelver Stede, *Godefroy Montens*, Schepen ende Lieutenant van den Colonel, ende ook Colonel, ende ook Capitein, ende *Christiaan Bak*, Weesmeester, ende *Tienman* die verklaarden dat zy gevisiteert hebbende, die Poincten ende Articulen van de voorsz Unie ende 't geene in kragte van dien vorder is gebesoigneert 't selve goet gevonden, en hebben deselve zulks in kragt van hare procuratie in date den 10. September geadvoyeert, geapprobeert ende geratificeert: advoyeren, &c. by dezen, belovende als d' andere Bontgenooten de zelve ende yder poinct van dien byzonder t' onderhouden, na te gaan ende agtervolgen: des t' oirconde hebben de voorsz Gedeputeerden van de voorsz Stad van Breda haarlieder handen hier onder gestelt ten daage Maant en jare als boven.

Onderteekent

Godert van Lugtenberg, Godert Montens ende Christiaan Bak Frans Soone.

OP Huyden den 1 February 1580. is in de Vergaderinge van de voorsz Gedeputeerde der naarder Geunieerde Provintien binnen Uitregt vergadert, gecompareert de Heer *Guido du Breuk*: Schepen der Stad van Brugge, dewelke verklaarde dat hy gevisiteert hebbende die Poincten ende Articulen van de voorsz Unie, ende 't geene van dien vorder is gebesoigneert, 't zelve goet vond, ende heeft over zulks boven alzulke approbatie der zelver by d' Heer *Lieve Steppe*, Schepen, ende *M. Iacob Yman*, Pensionaris der zelver Stad Brugge, uit kragte van haare bezegeld procuratie in date den 7 Novembris 1579. den 29. der zelver Maandt tot Antwerpen gedaan, uit kragte van hare bezegelde procuratie beide in date den 25. january 1580. de zelve Unie geadvoyeert, ende geratificeert: advoyeert, &c. by dezen, belovende als de andere Bontgenooten, dezelve ende yder Poinct van dien byzonder t' onderhouden, na te gaan ende agtervolgen: Des t' oirconde heeft de voorsz Gedeputeerden vande voorsz Stad van Brugge zyn hand hier onder gestelt ten dage, maant ende jare als boven.

Onderteekent

Guido du Breuk.

OP huyden den 1. February 1580 is in de vergaderinge van de voorsz Gedeputeerde der naarder Geunieerde Provintien binnen Uitregt vergadert, gecompareert jonkheer *Wouter van Hekken* Schepen 's Lands van de Vryen, de welke verklaarde dat hy gevisiteert hebbende die Poincten ende Articulen van de voorsz Unie ende 't geene in kragte van dien vorder is gebesoigneert 't zelve goet vond, ende heeft over zulks boven alzulke approbatie der zelver by Meester *Ysenbrant Provyn* Pensionaris 's voorsz Lands van de Vryen uit kragt van zyne bezegelde procuratie in date den 17. Octob. 1579. den 26. Nov. tot Antwerpen gedaan, uit kragte van zyne bezegelde procuratie in date den 23. van Lauwe dezes lopenden jaars, ende brieven van credentie in date den 25. der zelver Maent, de zelve Unie geadvoyeert, geapprobeert ende geratificeert by dezen: Belovende als andere Bontgenoten dezelve ende yder poinct van dien byzonder naar te gaan ende agtervolgen. Des ten oirconde heeft die voorsz Gedeputeerden des voorsz Lands van de Vryen, zyn hand hier onder gestelt ten daage, Maant ende jaare als boven.

Onderteekent

WOUTER vander HEKKEN.

Ver-

Verhandeling gedaan in het 13. Artykel van de Unie, aangaande de Religie.

DE Generale Staten der Vereenigde Nederlanden bemerkende de gesteltenisse van haare gemeene zaake, zoo ten opsien van de magt ende listigheid haarder Vyanden, als ook van de veranderinge haarder zaaken 't sedert de toekomste van de handelinge der François sen den 17 January 1583. ende de verscheidentheit van de opinien ende gesintheden der Lantzaaten als zelve meede brengende groote bekommernisse ende onzeekerheit, ende over zulks meer dan ooyt te voorens vereisschende dat verzien werde op het goet beleit van allen zaaken, insonderheit raakende de Oorloge met des daar aan kleeft, waar in eenige onderlatinge ende stilstant geschapen was te vallen, mits dan den tyt van de vorige regeeringe der Land-Raden was overstreecken, hadden verscheide Vergaderingen gehouden, om op alles voorsien, ende bevinde dat het in deeze tyden meer als ooit te vooren noodig was, om alle vrientschap, eendragt, trouwe, ende correspondentie onder de Provintien te onderhouden, ende niet alleenlyk alle liefde te doen aanwassen ende groeyen, maar ook alle Alliantien ende Verbintenissen onder henluyden opgeregt te vernieuwen, bekragtigen, ende voltrekken: Hadden goet gevonden de naarder Unie in den Jare 1579 opgeregt te resumeeren, waar naar de Gedeputeerde eendragtelyk verklaarden dezelfde zo Christelyk, goet, eerlyk nodig, loflyk en dienstelyk tot een eeuwigduurige Eendragt opgeregt, bevonden, datse onnodig agten eenige nieuwe verbintenisse op te regten: Maar zo de zelfde niet volkomentlyk door de heftigheid der oorloge en andere impeschementen in eenige poincten niet voltoogen waaren, dat men die behoorde te voltrekken ende zoo daar eenige dondkerheit ofte twijffelagtigheit in bevonden mogt worden al 't zelve met al vrientlijkheid volgende de 21. Articule der zelver te beslegten: Over zulks alzo het 13 Articule van de Unie spreekende van de Religie, zulks was gestelt in respecte van dat de Provintien, uitgezondert Hollant en Zeelant de Roomsche Religie doen ter tijd waren exercerende, ende daarom de vryheit door het zelfde Articule geraden bevonden te stipuleren, om die te mogen veranderen, zoo wanneer zy zulks tot ruste en de welvaart haarder Provintie gerade mogte bevinden, zo was rapport genomen of nu niet geraden en was die Articule zulks by gemeen consent te veranderen, dat aangesien alle de Provincien door Godes genade, de Euangelische Gereformeerde Religie nu eendragtelijk hadden aangenomen, zy daar by zoude blijven, zonder eenige veranderinge daar inne te mogen doen, als met gemeen consent van alle die Bontgenooten, ende ook den anderen met lijf, goet en bloet daar inne te mainteneeren ende beschermen, om alzo te voorkomen dat in toekomende tyden door veranderinge van Religie geen scheuringe mogt werden gepractizeert ofte te wege gebragt onder de voorsz Provintien, ofte Leden van dien. Welverstaande, dat zo verre eenige Provintien, Leeden ofte Steeden van de Roomsche ofte andere Religie wezende, hen na dezen begeerden in deze Unie te begeeven, dat dezelve daarinne by gemeene consent aangenomen ende ontfangen zouden mogen werden, ende haare vryheid daar inne zouden mogen behouden. Hier op is gerezolveert geweest,

Dat d' Euangelische Gereformeerde Religie daar van d' excercitie openbaarlyk toegelaaten ende aangenomen is gebruikt te worden, ende ook tegenwoordelijk in 't openbaar gepredikt ende geexerceert wort, zoude worden gemainteneert ende beschermt, alomme binnen de Geunieerde Provintien, zonder de openbare Leeringe ofte Exercitie van eenige andere Religie in de jegenwoordige Geunieerde Provintien toe te laten, ende voorts andere in den Verbonde toe te laten, agtervolgende 't geene voorsz is.

Letter I.

Letter I.

PLACCAAT

Van de

Staten Generaal der Geunieerde

NEDERLANDEN.

By den welken, men verklaart den Koning van Spaengien *vervallen te zyn van de Overheid ende Heerschappye der voorsz Nederlanden, &c.*

DE Staten Generaal der Geunieerde Nederlanden: Allen den genen die dezen tegenwoordigen zullen zien ofte hooren lezen, Saluit. Alzo een ygelyk kennelyk is, dat een Prince van den lande van Gode gesteld is Hooft over syne Onderzaten, om dezelve te bewaaren ende beschermen van alle ongelyk, overlast ende geweld, gelyk een Herder tot bewarenisse van zyn Schaapen: Ende dat de Onderzaten niet en zyn van Gode geschapen tot behoef van den Prince, om hem in alles wat hy beveelt, weder het Goddelyk ofte ongoddelyk, regt ofte onregt is, onderdanig te weezen, ende als slaven te dienen: Maar den Prince om de Onderzaten wille, zonder de welke hy egeen Prince en is, om de zelve met regt ende redene te regeeren, voor te staan, ende lief te hebben als een Vader zyne kinderen, ende een Herder zyne Schaapen, die zyn lijf ende leven zettet om dezelve te bewaren. Ende zo wanneer hy zulks niet en doet, maar in steede van zyn Onderzaten te beschermen, de zelve zoekt te verdrukken, t'overlasten, heure oude vryheid, privilegien ende oude herkomen te beneemen, ende heur te gebieden ende gebruiken, als slaven, moet gehouden worden niet als Prince, maar als een Tyran, ende voor zulks na regt ende reden mag ten minsten van zyne Onderzaten, byzonder by deliberatie van de State van den lande, voor geen Prince meer bekent maar verlaten, ende een ander in zyn stede, tot beschermenisse van hen-lieden, voor Opper-hooft, zonder misbruyken, gekozen werden; Te meer zo wanneer de Onderzaaten met ootmoedige vertooninge niet en hebben heuren voorsz Prince konnen vermorwen, nog van zyn Tyrannig opzet gekeren, ende alzo geen ander middel en hebben om heure eygene, heurer huysvrouwen, kinderen, ende nakomelingen aangebooren vryheid (daar zy na de wet der natuuren goed ende bloed schuldig zyn voor op te zetten) te bewaren ende beschermen, gelyk tot diverse reyze uit gelyke oorzaken in diversche landen, ende tot diversche tyden geschiet, ende de exempelen genoeg bekent zyn: 't Welk principalyk in deze voorsz landen behoort plaatse te hebben, en stant te grypen, die van allen tyden zyn geregeert geweest, ende hebben ook moeten geregeert worden navolgende den eed by heure Prince en 't heuren aankomen gedaan, na uitwyzen heurer Privilegien, coustumen, ende oude herkomen: hebbende ook meest alle de voorsz Landen haaren Prince ontfangen op conditien, contracten, ende accoorden, dewelke brekende, ook naar regt den Prince van de heerschappye van den Landen is vervallen. Nu is 't alzo, dat den Koning van Spangien, naar het overlyden van hooger memorie Keyzer Caarle de vyfde, van wien hy alle deze Nederlanden ontfangen hadde, vergeetende de diensten die zoo zyn Heer vader, als hy, van deze Landen ende onderzaten der zelver, hadden ontfangen, deur dewelke bezonder de Coning van Spaangien zoo loffelyke victorien tegens zyne vyanden verkregen hadde,

de, dat zynen naam ende magt alle de werelt deur, daar door vernaamt ende ontsien wert: Vergetende ook de vermaninge die de voorsz Keyzerlyke Majesteyt hem t'anderen tyden ter contrarien hadde gedaan, heeft dien van den Raade van Spangien nevens hem wezende,die deur dien zy in deze landen en vermogten egeen bevel te hebben te gouverneren, ofte de principale Staten te bedienen (gelijk zy in de Koninkryken van Napels, Sicilien, tot Milanen, in Indien, ende andere plaatsen onder des Konings gewelt wezende, deden, kennende den meestendeel van hen den rykdom ende magt der zelver, hadden eenen nijt tegens de voorsz landen, ende de vryheit der zelver, in hun herte genomen) gehoor en geloof gegeeven, welk een Raad van Spangien, of eenige van de principale van dien, den voorsz Koning tot diversche reisen voor oogen gehouden hebben, dat voor zyn reputatie ende Majesteit beter was, deeze voorsz landen van nieuws te conquesteren, om daar over vryelijk ende absolutelyk te mogen bevelen ('t welk is tyrannizeeren na zyn believte)dan onder alsulke conditien ende restrictien (als hy hadde in het over neemen van de heerschappye van de zelve Landen moeten sweeren) die te regeren. Welke volgende de Koning, sedert alle middelen gezogt heeft deeze voorsz Landen te brengen uit heure oude vryheid, in slavernye onder 't gouvernement van de Spaanjaarden: hebbende eerst, onder het dexel van de Religie, willen in de principaalste ende magtigste steden stellen nieuwe Bisschoppen, de zelve begiftende en doterende met toevoeginge en incorporatie van de rykste Adbyen, en hem byzettende de negen Canoniken, die zouden wezen van zynen Rade, waar af de drie zouden besonderen last hebben over d' Inquisitie: door de welke incorporatie de zelve Bisschoppen (die zouden mogen geweest hebben zo wel vreemdelingen als ingeborene)zouden hebben gehad de eerste plaatsen ende voysen in de vergaderinge vande Staten vande voorsz Landen, ende geweest zyn creaturen, staande tot zyn bevele ende devotie: Ende deur de voorsz toegevoegde Canonyken de Spaansche Inquisitie in gebrogt, de welke in deze Landen altydt zoo schrikkelyk ende odieus, als de uiterste slavernye zelve, geweest is, zo een ygelyk is kennelyk: Zo dat de voorsz Keyzerlyke Majesteit dezelve t'anderen tyden de landen voor-geslaagen hebbende, door die Remonstrantie die men aan zyn Majesteit daar tegens gedaan heeft, (toonende d' affectie die hy zyne onderzaten was toedraagende) die heeft laten varen: Maar niet tegenstaande diversche Remonstrantien, zo by particuliere Steden ende Provintien, als ook van eenige principale Heeren van den Lande, namentlyk den Heere van Montigny, ende Grave van Egmont, tot dien einde by consente van de Hartoginne van Parma, doen ter tyd Regente over dezelve landen, by advyze van den Rade van State ende generaliteit na Spangien distincte reyzen gezonden, mondelinge gedaan, ende dat ook den voorsz Koning van Spangien deselve mondelinge goede hope hadde gegeven van navolgende hen verzoek, daar inne te verzien, heeft ter contrarien korts daar na by brieven scherpelyk bevolen de voorsz Bisschoppen, op zyn indignatie, terstont te ontfangen, ende te stellen in de possessie van haare Bisdommen, ende geincorporeerde Abdyen, de Inquisitie te werk te stellen daar ze te vooren was, ende de Ordonnantien van het Concilie van Trenten (die in veele puncten contrarieerde de Privilegien van de voorsz landen) t'agtervolgen. 't Welk gekomen zynde ter ooren van de Gemeinte, heeft met redenen oorzake gegeven van een groote beroerte onder haar ende eenen af-trek van de goede affectie die sy als goede ondersaten den voorsz Coning van Spangien ende zyn voorsaten altyd toegedragen hadden, byzonder aanmerkende dat hy niet alleenlik en zogte te tyranniseren over hunne persoonen ende goed, maar ook over heure conscientien, waar van zy

verſtonden niemand, dan aan Gode alleene, gehouden te wezen reekeninge te geven ofte verantwoorden: Waar deur, ende uit medelyden van de voorſz Gemeinte, de principaalſte van den Adel van den lande hebben in den jare 1566. zeeker Remonſtrantie overgegeeven, verzoekende dat, om de Gemeinte te ſtillen, ende alle oproer te verhoeden, zyne Majeſteit zoude de voorſz poincten, ende bezonder nopende de rigoureuze onderzoekinge ende ſtraffe over de Religie willen verzoeten, daar inne toonende de liefde ende affectie die hy tot zyn Onderzaten, als een goedertieren Prince was dragende. Ende om 't zelve al naarder ende met meerder autoriteit den voorſchreven Coning van Spangien te kennen te geven, ende te vertoonen hoe noodlyk het was voor het lants welvaren, ende om 't zelve te houden in ruſte, zulke nieuwigheden af te doen, ende het rigeur van de contraventie van den Placcate op de zaken van de Religien gemaakt, te verzoeten, ter begeerte van de voorſz Gouvernante, Raade van Staaten, ende van de Staaten Generaal van alle de Landen, als Gezanten zyn na Spangien geſchikt geweeſt den Mark-Graave van Bergen ende den voorſz Heere van Montigny: in ſtede van de welke gehoor te geeven, ende te verſien op de inconvenienten die men voor gehouden hadde (die mits het uytſtel van daar inne in tyds te remedieeren zoo den noot uiteiſchte, alreede onder de gemeinte meeſt in alle de Landen begoſt waaren hen te openbaren) heeft door opreuyen van de voorſz Spaanſchen Raad, de perſoonen de voorſz Remonſtrantien gedaan hebbende, doen verklaren rebel, ende ſchuldig van het *Crimæ læſæ Majeſtatis*, ende alzo ſtrafbaar in lyf en goet: Hebbende daar en boven de voorſz Heeren Gezanten namaals (meinende deze voorſz Landen deur 't gewelt van den Hertoge van Alve geheelyk gebrogt te hebben onder zyn ſubjectie ende tyrannye) tegens alle gemeene regten, ook onder de wreedſte ende tyrannigſte Princen altyd onverbreekelyk onderhouden, doen vangen, dooden, ende heure goeden confisqueren. Ende al was 't alzoo dat meeſt de beroerte in deeze voorſz Landen, deur toedoen van de voorſchreeven Regente ende heure Adherenten in 't voorſchreven jaar 1566. opgeſtaan, was geſliſt, ende veele die de vryheid des Lands voor ſtonden, verjaagt, ende de andere verdrukt ende t' onder gebragt, zoo dat den Coning egeen oorzaake ter werelt meer en hadde, om de voorſchreven Landen met gewelt ende wapenen t' overvallen: nogtans om zulken oorzaake die den voorzeiden Spaanſchen Raad langen tyd gezogt ende verwagt hadde (ſo opentlyk de opgehouden ende geintercipieerde brieven van den Ambaſſadeur van Spangien Alana, in Vrankryk wezende, aan de Hertoginne van Parma doen ter tyt geſchreven, dat uytwysden) om te niete te mogen doen alle des Lands Privilegien, dat na heuren wille by de Spangiaarden wreet te mogen gouverneren, als de Indien, ende nieuwe geconqueſteerde Landen, heeft deur ingeven ende raade van dezelve Spangiaarden (toonende de kleine affectie die hy zyne goede Onderzaten was toedragende, contrarie van 't geene hy haar, als haar Prince, beſchermer, en goede herder ſchuldig was te doen) na deze Landen, om de zelve t' overvallen, geſchikt met groote heir-kracht den Hertog van Alva, vermaart van ſtrafheit ende crudeliteit, een van de principale Vyande van de zelve Landen, vergezelſchapt, om als Raden neffens hem te weezen, met perſoonen van gelyke natuure ende humeuren. Ende al was het zoo dat hy hier in de Landen zonder ſlag ofte ſtoot is gekomen, ende met alle reverentie ende eere is ontfangen van de arme Ingezetene, die niet anders en verwagteden dan alle goedertierentheit ende clementie, gelyk den Conink henlieden dikwils ende menigmaal met zyne brieven geveinſdelyk hadde toegezeit: ja dat hy zelfs van meininge was te komen in perſoone, om in al tot genoe-

gen

ge van eenen ygelyken ordre te ſtellen:hebbende ook ten tyden van het vertrek van den Hertoge van Alve na deze Landen een vlote van Schepen in Spangie, om hem te voeren, en een in Zeeland om hem tegens te komen, tot groote exceſſive koſten van den lande doen toe-reeden, om zyne voorſchreeve Onderzaten t' abuſeren, ende te beter in 't net te brengen: Heeft niet te min de voorſz Hertoge van Alva terſtond na zyn komſte, wezende een vreemdeling, ende niet van den bloede van den voorſz Coning, verklaart gehad Commiſſie van den Coning te hebben van opperſte Capitein, ende korts daar naar van Gouverneur generaal van den lande, tegens de privilegien ende ouden herkomen deſzelfs. Ende openbarende genoeg zyn voornemen, heeft terſtont de principale Steden ende Sloten, met volk bezet, Caſteelen en ſterkten inde principaalſte en magtigſte ſteden, om die te houden in ſubjectie,opgeregt:de principaalſte Heeren, onder 't dexel van heuren raad van doen te hebben en te willen employere in den dienſt van den lande uit laſt van den Coning vriendelyk ontboden, die hem gehoor gegeeven hebben, doen vangen, tegens de Privilegien uit Brabant, daarze gevangen waren, gevoert, voor hem zelven (niet wezende haren competenten Regter) doen betigten: ten leſten, zonder hen volkomelyk te hooren, ter doot veroordeelt, ende openbaarlyk ende ſchandelyk doen dooden. d'Andere, beter kenniſſe van de geveinſtheid der Spangiaarden hebbende, hen uit den Lande houdende, verklaart verbeurt te hebben lyf ende goet, voor zulks hun goet aanveert ende geconfisqueert, om dat de voorſchreve arme Ingezeetene hun niet en zouden, ten ware met hare ſterkten, of Princen die haare vryheit zouden mogen voorſtaan, konnen ofte mogen tegens 't Spaans gewelt behelpen: Behalvens nog ontallyke andere Edelmans ende treffelyke Borgers, die hy, zoo om den hals gebrogt, als verjaagt heeft, om hare goederen te confiſqueren. De reſte van de goede Ingezetene (boven den overlaſt die zy in haar wyfs, kinderen ende goederen leden, door gemeene Spaanſche Soldaten t' heuren huize in garnizoen leggende, travaillerende met zoo veele diverſche ſchattinge, zoo mits haar dwingende tot geldinge, tot bouwinge van de nieuwe Caſteelen ende Fortificatien van de ſteden, tot haar eygene verdrukkinge, als het opbrengen van hondertſte, twintigſte, ende tiende penningen, tot betalinge van de Krijgslieden, ſoo by hen medegebragt, als die hy hier te Lande opligtede, om te imployeeren tegens haar mede-landſaten, ende die geene die des lands vryheid met perijkel van haar lijf avontuyrden voor te ſtaan, op dat de voorſchreeve Onderzaten verarmt weſende, geen middel ter wereld zoude overblijven om zijn voorneemen te beletten, en de Inſtructie hem in Spangien gegeven, van het Land te tracteeren als van nieuws geconqueſteert, te beter te volbrengen. Tot welken einde hy ook begoſt heeft in de principale plaatſen d'ordre van Juſtitie, na de maniere van Spangien (directelijk tegens de Privilegien van den Lande) te veranderen, nieuwe Raden te ſtellen, ende ten laatſten wezende buyten alle vreeſe, zoo hem dogte, eenen tienden penning fortſelyk willen opregten, op de koopmanſchappen ende handwerken, tot ganſche bederffeniſſe van den Lande, alzo ze geheelyk op de voorſz koopmanſchappen ende hantwerken is ſtaande, niet tegenſtaande de menigvuldige remonſtrantien by elk Land in 't particulier, ende ook by alle gader in het generaal hem ter contrarien gedaan: 't welk hy ook met gewelt zoude volbragt hebben, ten ware geweeſt dat door toedoen van mynen Heere den Prince van Orangien, ende diverſche Edelmans, en andere goede Ingeborene, by den voorſz Hertog van Alve uit den lande gebannen, zyne Vorſtelyke Genade volgende, ende meeſt in haren dienſt wezende, ende andere goede Ingezetene ende wel geaffectioneerde tot de vryheid van het

voorſz Vaderland, Holland ende Zeeland korts daar naar niet meeſt en hadde hem af-gevallen, ende hun begeven onder de beſcherminge van den voorſz Heere Prince, tegens dewelke twee Landen, den voorſz Hertoge van Alve, geduurende zyn gouvernement, ende daar naar den grooten Commandeur (die naar den voorſz Hertog van Alve, niet om te verbeteren, maar om den zelven voet van tyrannye by bedekter middelen te vervolgen, den voorſz Coning van Spaengien hier te lande geſchikt hadde, hebben d' anderlanden, die zy met haare guarnizoenen ende opgeregte Caſteelen hielden in de Spaanſche ſubjectie, bedwongen om heur perſoonen ende alle haare magt te gebruiken om die te helpen t' onder te brengen, dies niet meer dezelve landen, die zy tot haare aſſiſtentie, als voren, employeerden, verſchoonende, dan ofte heur zelfs vyanden waren geweeſt: latende de Spaengiaarden, onder het dekſel van gemuytineerd te zyn, ten aanzien van den grooten Commandeur in de Stad van Antwerpen geweldiglyk komen, daar ſes weeken lang, tot laſte van de Borgeren, naar haare diſcretie teeren, ende daar-en-boven tot betaalinge van haare ge-eyſchte ſoldye, dezelve Borgeren bedwingende binnen middeler tijdt (om van het geweld van de Spaengiaarden ontſlagen te wezen) vier hondert duyſent guldens op te brengen, hebbende daar naar de voorſz Spaanſche ſoldaten, meerder ſtoutigheydt ende geweld gebruykende, hen vervordert de wapenen openbaarlijk tegens het Land aan te neemen, meynende eerſt de ſtadt van Bruſſel in te neemen, ende in ſtede van de ordinare reſidentie van den Prince van den Lande, daar weſende; aldaar haren rooſneſt te houden, 't welk haar niet gelukkende, hebben de ſtadt van Aalſt overweldigt, daar naar de ſtadt van Maaſtricht, ende de voorſchreven ſtadt van Antwerpen geweldiglijk overvallen, geſaccageert, gepilleert, gemoordt, gebrand, ende zoo getracteert, dat de tyrannigſte ende cruëlſte vyanden van den Lande, niet meer ofte erger en zouden konnen gedoen, tot onuytſpreekelyke ſchade niet alleenlyk van de arme Ingezetene, maar ook meeſt van alle de Natien van de wereldt, die aldaar hadden haare Koopmanſchap ende geldt. Ende niet tegenſtaande dat de vooſchreven Spaengiaarden by den Raade van State (by den welken doen ter tijd, mits de doot van den voorſz grooten Commandeur te vooren geſchied, het Gouvernement van den Lande was, uyt laſte ende Commiſſie van den voorſz Koning van Spaengien aanveerd) ten by-zijne van Hieronymo de Rhoda, om heur overlaſt, force ende geweld 't welk zy deeden, verklaard ende gekondigt waren voor vyanden van den Lande, heeft den zelven Rhoda uyt zijne authoriteit (ofte, ſoo het te preſumeren is, uyt kracht van zeekere ſecrete Inſtructie die hy van Spaengien hebben mogte) aangenomen hoofd te wezen van de voorſchreven Spaengiaarden ende heure adherenten: ende (zonder aanzien van den voorzeyden Raade van Staaten) te gebruyken den name ende authoriteyt van den Koning, te contrefeiten zynen zegel, hem openbaarlijk te dragen als Gouverneur ende Lieutenant van den Koning: waar deur de Staten zyn geoorſaakt geweeſt ten zelven tijde met mynen voorſchreven Heere den Prince, ende de Staten van Holland ende Zeelandt t' accorderen: welk accoord by den voorſz Raade van State, als wettige Gouverneurs van den Lande, is geapprobeerd, ende goed gevonden geweeſt, om gelijkerhand ende eendragtelijk de Spaengiaarden, des gemeynen Lands vyanden, te mogen aanvechten, ende uyt den lande verdrijven: niet latende nogtans, als goede onderzaaten, binnen middelen tijden by diverſche ootmoedige remonſtrantien neffens den voorſchreven Koning van Spaengien, met aller vliet, ende alle bequame middelen mogelijk weſende, te vervolgen, ende bidden dat den Koning, ooge ende regard nemende op de troublen ende inconveni-

enten die alreede in deeze landen geſchied waren, en noch apparentelijk ſtonden te geſchieden, zoude willen de Spaengiaarden doen vertrekken uyt het land, en ſtraffen de geene die oorzaak geweeſt hadden van het ſaccageren ende bederven van zyne principale ſteden, ende onuytſpreekelijke overlaſten die zyne arme Onderzaten geleden hadden, tot een vertrooſtinge van de geene die 't overkomen was, ende tot een exempel van andere: Maar den Koning, al was 't dat hy met woorden hen geliet oft tegen zynen danke ende wille het zelve geſchied ware, ende dat hy van meyninge was te ſtraffen de hoofden daar af; ende voortaan op de ruſte van den Lande met alle goedertierentheyd (als een Prince toebehoord) te willen ordre ſtellen, heeft nochtans niet alleenlijk geen Juſtitie ofte ſtraffe over dezelve laten doen, maar ter contrarien genoeg metter daad blijkende, dat met zynen conſente ende voorgaanden Rade van Spaengien 't zelve geſchied was, is by opgehouden brieven korts daar naar bevonden, dat aan Rhoda ende andere Capiteynen (oorzaake van 't voorſchreve quaad) by den Koning zelve geſchreven word, dat hy niet alleenlijk haar feyt goed vond, maar haar daar af prees, ende beloofde te recompenſeren, bezonder den voorſz Roda, als hem gedaan hebbende eenen zonderlingen dienſt, gelyk hem oock tot zynder wederkomſte in Spaengien, ende alle andere (zyne dienaars van de voorſz tyrannye in deze Lande geweeſt hebbende) met der daad heeft bewezen. Heeft ook ten zelven tijde (meynende des te meer d' oogen van de Onderdaanen te verblinden) den Koning in deze Landen gezonden voor Gouverneur zijnen baſtard-broeder, Don Johan van Ooſtenrijk, als weſende van zynen bloede, de welke onder 't dekſel van goed te vinden ende t' approberen t' accoord tot Gent gemaakt, het toezeggen van de Staten voor te ſtaan, de Spaangiaarden te doen vertrekken, ende d' auɓteurs van de geweldén ende diſordren in deze voorſchreven landen geſchied, te doen ſtraffen, ende ordre op de gemeyne ruſte van de Landen ende haare oude vryheid te ſtellen, ſochte de voorſchreven Staaten te ſcheiden, ende 't een Land voor, 't ander naar, t' onder te brengen, zoo korts daar na door de gehengeniſſe Gods (vyand van alle tyrannije) ondekt is door opgehouden en geintercipieerde brieven, daar by bleek dat hy van den Koning laſt hadde om hem te reguleren na de Inſtructie ende beſcheet dat hem Roda zoude geven, tot meerder geveinſtheit verbiedende datſe malkanderen niet en zouden zien of ſpreeken, ende dat hy hem zoude neffens de principale Heeren minlijk dragen, ende de zelve winnen, tot der tijd toe dat hy deur haar middel ende aſſiſtentie zoude mogen Holland ende Zeeland in zyn geweld krijgen, om dan voorts met den anderen te doen na zynen wille. Gelijk ook Don Johan, niettegenſtaande hy de Pacificatie van Gent, ende zeeker accoord tuſſchen hem ende de Staaten van alle de Landen doen gemaakt, hadde ſolemneelyk in preſentie van alle de voorſz Staaten belooft ende bezwooren t' onderhouden, contrarie van dien alle middelen ſocht om de Duytſche Soldaaten, die doen ter tijd alle de principaalſte ſterkten ende ſteden hadden in bewaaringe, door middel van haare Colonellen, die hy hadde tot zynen wille ende devotie, met groote beloften te winnen, ende zoo dezelve ſterkten ende ſteden te krijgen in zyn gewelt gelijk hy den meeſten deel alreede gewonnen hadde, ende de plaatſen hield voor hem toegedaan, om door dien middel de geene die hen t' zoeken zouden willen maaken, om den voorſz Heer Prince, en die van Holland ende Zeeland oorloge te helpen aan doen, feytelyk daar toe te bedwingen, en alzoo een ſtraffer en cruëlder inlandſche oorloge te verwekken, dan oyt te vooren hadde geweeſt: 't Welk (gelijk 't gene dat geveynſdelijk ende tegens de meininge uytwendiglyk gehandeld word, niet lange en kan bedekt blijven) uitbreekende, eer hy vol-

volkomelijk zijne intentie geëffectueert hadde, heeft het zelve na zyn voorneemen niet konnen volbrengen, maar nogtans een nieuwe oorloge in stede van vreede (daar hy hem t' zyner komste af vanteerde) verwekt, noch jegenwoordelyk duerende. Alle het welk ons meer dan genoeg wettige oorzake gegeven heeft om den Koning van Spaengien te verlaten, en een ander maggtig ende goedertieren Prince, om de voorschreven Landen te helpen beschermen en voor te staan te verzoeken: Te meer dat in alzulken disordre ende overlast de Landen bet dan twintig jaaren van heuren Koning zyn verlaten geweest, ende getracteert niet als Onderzaten, maar als Vyanden, heur zoekende heur eigen Heer met kracht van wapenen t' onder te brengen; Hebbende ook naar de aflijvigheid van Don Johan, deur den Baron van Selle, onder het deksel van eenige bequame middelen van accoorde voor te houden, genoeg verklaard de Pacificatie van Gent, die Don Johan uit zynen naame bezwooren hadde, niet te willen advoyeeren, ende alzoo dagelyks zwaarder conditien voorgeslagen. Dien niet tegenstaande hebben niet willen laaten by schriftelyke ende ootmoedige Remonstrantien, met intercessie van de principaalste Princen van Christenryk, zonder onhouden te verzoeken met den voorschreven Koning te concilieren ende accorderen, hebbende ook lestmaal lange tijd onze Gezanten gehad tot Keulen, hopende aldaar, door tusschen spreeken van de Keyzerlyke Majesteit, ende de Ceurvorsten die daar mede gemoeid waren, te verkrijgen eenen verzeekerden pays, met eenige graeelyke vryheid, bezonder van de Religie (de conscientie ende Gode principaalyk raakende) maar hebben by experientie bevonden, dat wy met de zelve Remonstrantien ende handelingen niet en kosten yet van den Koning verwerven, maar dat de zelve handelingen ende communicatien alleenlyk voorgeslagen werden, ende dienden om de Landen onderlinge twistig te maaken, ende te doen scheiden d' een van den anderen, om des te gevoeglyker de een voor ende d' ander naar onder te brengen, ende heur eerste voornemen nu met alle rigeur tegens haar te werk te stellen: 't Welk naderhand wel openbaarlyk gebleeken is by zeeker Placcaat van proscriptien by den Coning laten uitgaan, by den welken wy ende alle Officieren ende Ingezetenen van de voorsz Geunieerde landen, ende heure partye volgende (om ons tot meerder disperatie te brengen, alomme odieus te maaken, de traffique ende handelinge te beletten) verklaard worden voor Rebelle, ende over zulks verbeurd te hebben lijf ende goed: zettende daar-en-boven op het lijf van den voorsz Heere Prinse, groote somme van penningen, zoo dat gantschelijk van alle middele van reconciliatie wanhopende, ende ook van alle andere remedie ende secoers verlaten wezende, hebben, volgende de wet der natuuren, tot beschermenisse ende bewaarnisse van onzen ende den anderen Landzaaten, Regten, Privelegien, oude Herkomen ende Vryheden van ons Vaderland, van het leven ende eere, van onze huisvrouwen, kinderen, ende Nakomelingen, op datze niet en zoude vallen in de slavernye van de Spaengjaarden, verlatende met regte den Coning van Spaangien, andere middelen bedwongen geweest voor te wenden, die wy tot onze meeste verzeekeringe, ende bewaarnisse van onze Regten, Privilegien, ende Vryheden voorsz, hebben te raade gevonden.

DOEN TE WETEN: dat wy 't gene voorsz overgemerkt, ende door den uitersten noot, als vooren, gedrongen zynde, by gemeinen accoorde, deliberatie ende over-dragen, den Coning van Spaangien verklaart hebben, ende verklaren mitsdezen, *ipso jure* vervallen van zyne Heerschappye, Geregtigheid, ende Erffenisse van de voorzeide landen: ende voortaan van geene meininge te zyn den zelven

zelven te kennen in eenige zaaken den Prince, zyne Hoogheid, Jurisdictie, ende Domeinen van deze voorzeide landen raakende, sijnen name als Overheer meer te gebruiken, of by yemand toe te laten gebruikt te worden: Verklaarende ook dien-volgende alle Officiers, Justiciers, smalle Heeren, Vassalen, ende alle andere Ingezetene van den voor-seyden lande, van wat conditie oft qualiteit die zyn, voortaan ontslagen van den eede die zy den Coning van Spaangien, als Heere van deze voorsz landen geweest hebbende, mogen eenigsints gedaan hebben, of in hem gehouden wezen. Ende gemerkt uit oorzaken voorsz den meestendeel van de Geunieerde landen by gemeinen accoorde ende consente van heure leden, hebben hun begeven gehad onder de Heerschappye ende Gouvernementen van den Doorlugtigen Prince den Hertog van Anjou, op zeekere conditien ende poincten met zyne Hoogheid aangegaan ende gesloten: dat ook de Doorlugtigheid van den Erts-Hertoge Matthias het Gouvernement generaal van den lande, in onze handen heeft geresigneert, ende by ons is geaccepteert geweest: Ordonneren ende bevelen allen Justiciers, Officiers, ende andere die 't zelve eenigsints aangaan ende raken mag, dat zy voortaan den name, tytel, grote ende kleine zegelen, contre-zegelen, ende cachetten van den Coning van Spaengien verlaten, ende niet meer en gebruiken: Ende dat in plaetse van dien, zo lange de Hoogheid van den voorsz Hertog van Anjou, om nodelyke affairen, het welvaren van deze voorsz landen rakende, nog van hier absent is, (voor zo veele de landen met de Hoogheid van den voorsz Hertog van Anjou gecontracteert hebbende, aangaat) ende andersints d'andere by maniere van voorraad ende provisie zullen aannemen ende gebruiken den tytel ende name van 't Hooft ende Land-raad: Ende middelertyd dat 't zelve Hooft ende Raden volkomentlyk ende dadelyk genoemt, beschreven, ende in oeffeningen van hunnen staat getreden zullen zyn, onzen voorsz name. Welverstaande dat men in Holland ende Zeeland zal, als hier voormaals, gebruiken den name van den hoog-gebooren Vorst den Prince van Orangien, ende de Staten van dezelve landen, tot der tyd toe den voorsz Land-raad dadelyk zal ingestelt wezen, ende sullen hun alsdan reguleren agtervolgende de consenten by henluiden op de Instructie van den Land-raad ende contracte met zyne Hoogheid aangegaan. Ende in plaatse van des voorsz Conings zegel, men voortaan gebruiken zal onzen grooten zegel, contre-zegel, ende cachetten, in saken raakende de gemeine regeeringe, daar toe den Land-raad, volgende heure Instructie, zal geautorizeert wezen: maar in zaaken raakende de politie, administratie van Justitie, ende andere particuliere, in elk land bezonder, zal gebruikt worden by de Provintiale ende andere Raden den name, tytel ende zegel van den lande respectivelyk; daar 't zelve valt te doen, zonder ander: al op de pœne van nulliteit van de brieven, bescheeden ofte depeschen, die contrarie van 't geene voorsz is, gedaan ofte gezegelt zullen wezen. Ende tot beeter ende zeekerder volkominge ende effectuatie van 't gene voorsz is, hebben geordonneerd ende bevolen, ordonneren ende bevelen mits dezen, dat alle des Conings van Spangiens zegelen, in deze voorsz Geunieerde landen wezende, terstont na de publicatie van dezen, gebrogt zullen moeten worden in handen van de Staten van elke van de voorsz landen respectivelyk, ofte den gene die daar toe by dezelve Staten specialyk zullen wezen gecommitteert ende geauthoriseert, op pene van arbitrale correctie. Ordonneren ende bevelen daar-en-boven, dat voortaan in egeenderhande maniere van de voorsz Geunieerde landen zal geslagen worden den naam, tytel, ofte wapenen van den voorsz Coning van Spangien, maar alzulken slag ende forme als geordonneerd zal worden

tot

tot eenen nieuwen gouden ende zilveren penning met zyne gedeelten. Ordonneeren ende bevelen insgelyks den President ende andere Heeren van den secreten Rade, mitsgaders alle andere Canceliers, Presidenten ende Heeren van den Rade Provintiaal, ende alle de Presidenten ofte eerste Reeken-meesters, ende andere van alle de Reeken-kameren in de voorsz landen respective wezende, ende alle andere Officiers ende Justiciers, dat zy (als heur ontslagen houdende van den eede die zy den Coning van Spaangien hebben respectivelyk naar luit heurer Commissien gedaan) schuldig ende gehouden zullen wezen in handen van de Staten des lands daar onder sy respective resorteren, ofte heure speciale Gecommitteerde, te doen eenen nieuwen eed, daar meede zy ons sweeren getrouwigheid tegens den Coning van Spaangien, ende alle zyne aanhangers, alles naarvolgende het formulier daar op by de Generale Staten geraamt. Ende zalmen den voorsz Raden, Justiciers, ende Officiers gezeten onder de landen (met de Hoogheid van den Hertog van Anjou gecontracteert hebbende van onzen 't wegen) geven acte van continuatie in hunne Officien, ende dat by maniere van provisie, tot de aankomste toe van zyne voorsz Hoogheid, in plaatse van nieuwe Commissien inhoudende cassatie van hare voorgaande: Ende de voorsz Raden, Justiciers ende Officiers gezeten in de landen, met zyne voorzeide Hoogheid niet gecontracteert hebbende, nieuwe Commissien onder onzen name ende zegel: 't en ware nogtans dat d'impetranten van hare voorsz eerste Commissien weder-sprooken ende agterhaalt werden van contraventie der Privilegien des lands, onbehoorlykheid, ofte andere diergelykc zaken. Ontbieden voorts den President ende luiden van den Secreten Rade, Cancelier van 't Hertogdom van Brabant, mitsgaders den Cancelier van het Vorstendom van Gelre, ende van het Graafschap van Zutphen, President ende luiden van den Rade in Vlaanderen, President, en de luiden van den Rade in Holland, Rentmeesteren, oft de hooge Officieren van beoost- ende bewester Scheld van Zeeland, President ende Rade in Vriesland, den Schoutet van Mechelen, President ende luiden van den Rade van Uytrecht, ende alle andere Justicieren ende Officieren wien dat aangaan mag, hare Stede-houders, ende een ygelyk van hen-lieden byzonder, zo hem toebehooren zal, dat zy deze onze Ordonnantie verkondigen ende uitroepen over alle het bedryf van hare Jurisdictie, ende daar men gewoonlyk is publicatie ende uitroepinge te doen, zo dat niemand des cause van ignorantie pretenderen en mag: Ende dezelve Ordonnantie doen onderhouden ende agtervolgen onverbreekelyk, ende zonder infractie, daar toe rigoureuselyk bedwingende de overtreeders in de maniere voorsz, zonder verdrag ofte dissimulatie: Want wy tot welvaren van den lande alzo hebben bevonden te behooren. Ende van des te doen, ende wat daar aan kleeft, geven wy u, ende elken van u die 't aangaan mag, volkomen magt, authoriteit ende zonderling bevel. Des t'oirconden, hebben wy onzen Zegel hier aan doen hangen. Gegeven in onze Vergaderinge in 's Graven-Hage, den 26. July Anno 1581.

Op de plyque stont geschreven

Ter Ordon. van de voornoemde Staten.

Ende geteykent,

J. van ASSELIERS.

Gepubliceert in openbare Consistorie van dezen Rade van Vlaanderen, present de Gecommitteerde van den zelven Hove, Advocaten, Procureurs, ende andere diversche bystanders, dezen 21 Augusti, Anno 1581.

By my

MICH. HEYNS.

Den

Letter I.

Den 29 July des zelven Jaars, is ook gearresteerd een nieuwen *Eed*, die men voortaan, om alle wantrouw weg te nemen zoude doen, in forme als hier na volgd.

HIer Sweer ik, dat ik voortaen den Koning van Spaengien niet meer respecteren, onderdanig zijn of kennen zal voor mynen Prince *ofte* Over-Heere: *maer dat ik den selven Koning van Spagnien sal verlaten, en my houden voor ontslagen van alle pligten, ende verbintenissen, daer mee ik hem voortijts van wegen deser landen verbonden mag geweest zyn in eeniger manieren. Belovende ende Sweerende voorts de Geunieerde Nederlanden, namentlijk de Provintien van* Brabant, Gelderland, Vlaanderen, Holland, Zeeland, &c. *ende hare Geassocieerde, mitsgaders ook den Land-Raed ende Overheid by de Staten van de voorschreve Provintien ingesteld, getrouw, gehoorig ende gehuld te weesen, ende deselve alle behulp ende assistentie, na mijn vermogen te doen, tegen de voorschreve Koning van Spagnien, zijne Adherenten, ende alle des Lands Vyanden, ende voorts al te doen dat goede en getrouwe Ingezeetenen ende Land-zaeten van de voorzeyde Geunieerde Landen schuldig zijn te doene: Zoo helpe my GOD ALMAGTIG. Aldus gedaen en beslooten in de Vergadering der GENERALE STATEN der Geunieerde NEDERLANDEN in 's Gravenhage den 29 July 1581.*

Onder stond geschreven

Ter ordonnantie der voorsz State,

Ende was onderteekend

HOUFLYN.

Letter K.

Acte van Renversaal, by den Heere Hertoge van Anjou, aan den Prince van Oragnie gegeven.

OP zeekere zwaarigheden voorgesteld, by de Gedeputeerde van de Staaten van Holland, Zeeland ende Uitregt, wezende tot Antwerpen, in de openbaare vergaderinge der Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, uytten naame ende van wegen der voorschreve Staten van Holland, Zeeland ende Uitregt gezonden, noopende den Eed te doen, by ons aan de Staaten Generaal, ende van den Zegel, ende Tytel die wy zouden hebben te nemen, ende andere zaken, klevende aan den Accoorde ende handel, tot Bordeaux geschied, den drie-en-twintigsten January vijftien-honderd een-en-tagtig, hebbende wel verstaan d' omstandigheden, reden ende fondamenten der voorschreve zwarigheden, begeerende te weeren allen hinder ende veragteringe van onze meeninge, zoodanige als volgt. Welke is hoewel dat in de voorschreve stad Bordeaux 't voorschreeve Verdrag ende handel is gemaakt, beslooten ende bevestigt, ten wederzyden, ende dat wy onzen Eed hebben gedaan, Zegel ende Teykeninge gegeven tot Ratificatie den Artykelen in den voorschreven Tractate gesteld, belooven de die den Staaten punctuelijken te houden, zoo en is noyt onze voorneemen geweest, daar door die Pacificatie van Gent yets te veragteren, *zelfs niet die beloften by ons gedaan, aan onzen beminden ende liefsten Neve, den Prince van Oraigne, om in den zelven Tractate ende Eede te begrypen de voorschreve Staten van Holland, Zeeland ende Uitrecht, mette Generaliteyt van alle de Vereenigde*

eenigde Provintien. Ende daarom is 't, dat blyvende als nog in de zelve meeninge ende wille, wy wel hebben willen verklaren, gelyk wy verklaren by dezen, indien de voorſchreve Gedeputeerden van Holland, Zeeland ende Uitrecht by de Inſtructie van de andere Vereenigde Provintien, der Nederlanden, ofte ten aanzien van de veelheid der ſtemme, of om eenige andere redenen te vreden waren den voorſchreven Eed te bewilligen, ende te vernieuwen den voorſchreven Eed, ende gemeen verdrag ende handel, dat wy daarom niet en verſtaan, ende willen ook niet, dat uyt kracht ende ten aanſien van de voorſchreven Eed, Zegel, Tytel ofte zaaken, hangende aan 't voorſchreve Verdrag, zy vorder verbonden ende gehouden zyn, als gezeid is, te weten mette voorſz Provintien te hand houden, eene goede ende opregte, over-eenkomſte, eenigheid ende verdrag, om hem te voegen mette zelvige in 't gunt belangt het beleid dezer tegenwoordige ende gemeene Oorloge, ende tot dien einde ook, geduurende dezelve Oorloge te contribueren, *pro rato* gedeelte van hare quote, ende zig mette zelve gedragen, zo op den voet ende loope van de Munte, als ook in alles wat betreffen zal de voorſz weder zydige handhoudinge van de Privilegien, Regten, ende gewoonten der reſpective voorſz Provincien, in voegen dat zy niet verbonden, nogte gehouden zullen zyn tot anderen laſt nog juriſdictie, zelfs niet in 't gunt zoude mogen aangaan de bedieninge der Politie, zo van de Steden, Dorpen, Gehuchte ofte andere Plaatſen, als in de voorſz Provincie van Holland, Zeeland, ende Uytrecht, dan zullen blyven in den zelven ſtaat, conditie ende qualiteit als die geweeſt zyn zo by de Pacificatie van Gent, *als by de beloſte, als wy onzen lieven Couzyn den Prince van Orangie gedaan hebben*; willende ende verſtaande, dat zy by hun geheel zullen blyven, zonder dat onder ſchyn van den zelven *Eed*, wy zouden willen ofte mogen iets vorders vermeten: In kenniſſe van welken hebben deze geteikend ende doen zegelen. Gedaan tot Antwerpen den twee-en-twintigſten dag Februari vyftien-honderd twee-en-tagtig.

Letter L.

REMONSTRANTIE *van HOLLAND, aan Prins* Willem, *om niet langer te willen de Hand houden aan de Handelinge met den Hertoch van* Anjou, Alençon &c.

REMONSTRANTIE, in 't korte by forme van Inſtructie die Jonker Adriaan, Heere van Swieten, Michiel van Beveren Oud-Borgermeeſter der Stad Dordregt, Jacob Corneliſz Moerkerken, Oud-Borgermeeſter van Delff, Reinier Cant, Borgermeeſter van Amſterdam, Mr Johan van Oldenbarneveld, Raad ende Penſionaris der Stede Rotterdam, Lenard Joriſz. Raad ende Gecommitteerde der Stede Schiedam, ende Pieter Hermenſz Borgermeeſter van Hoorn, van wegen, ende door laſt van de Staten van Holland, zyne Princelyke Excellentie zullen hebben te doen.

DOorlugtige, Hoog-gebooren Furſt, Genadigen Heere, de Edelen ende Gedeputeerden van den Steden van Holland, repræſenterende den Staten van den zelven Lande, hebben ons gelaſt aan uwe F. G. te reyzen, ende dezelve aan te bieden hare onderdanigen dienſt, omme uwer F. G. te aſſiſteren naar haar uiterſte vermogen, met raad ende daad in zyne goede meeninge, ende in alles dat tot dienſte ende conſervatie van den gemeenen Vader-

Vaderlande, ende den Staat van uwe F. G. is ſtrekkende; Ende alzo de Heeren Staten voornoemd daar toe ten hoogſten nodig agten, dat eens een vaſten voet genomen, ende een zeeker fondament op de Regieringe van den lande geleid worde, zo omme met goede ordre ende authoriteit, tegens alle faulte ende ongeregeltheden, in de Regieringe van den Lande in 't gemeen; Ende byzonder in 't beleid van der Oorloge opgereezen, te voorzien, als zunderlinge omme alle oorzaken weg te nemen, waar deur het gemeene Volk tot eenige alteratie zoude mogen worden gebragt, aangemerkt (naar haar Oordeel) den geheelen Staat van den Lande met de hulpe van *GOD* den *HEERE*, ende uwe F. G. deur de goede wille, ende onderdanigheid van de Gemeente moet onderhouden worden, zo zoude Sy, onder correctie, verſtaan, dat niet alleene raadzaam, maar ook hoognodig is, dat uwe F. G. eenig vorder vertrouwen op alzulke Potentaten, als den Hertog van Anjou, ende andere, daar van tot nog toe eenige hope gegeven is geweeſt, nogte haarlieder magt, ofte middelen, niet en ſtelle, agtende onnodig uwe F. G. voor te houden van de handelingen tot verſcheiden tyden gepleegt, uwe F. G. ende den Ingezetenen van den Lande genoeg bekent zynde, ende onlangs zo binnen Antwerpen als in Vlaanderen aangerigt; maar aangezien de Gemeente in alle den Stede van Holland, zeer ſchynt tot alteratie geport, ende geinciteert te worden, ende dat by veele luiden ten quaadſten den handel metten voorſz. Hertoge geduid word, meenende daar mede 't gemeene Volk te winnen, ende tot alteratie te brengen, daar mede niemand daar van beter kenniſſe en gekrygt, als de Regeerders van de Steden reſpective elx in den zynen; Zo is ons belaſt uwe F. G. vrymoedig te verklaren, dat de Burgermeeſteren ende Regeerders van den Steden voornoemd, ten hoogſten bedugten, dat 't zelve wel zoude mogen eenige ſchadelyke alteratie veroorzaaken. Ende dat daaromme by alle middelen dient getragt, om dies aangaande, alle miſverſtand weg te nemen.

GEnadige Furſt ende Heere, de Heere Staten houden hun wel verzekert, dat uwe F. G. in 't vorderen van de voorſz handel niet anders en heeft dan 't gemeene beſte van den Lande in bedenken: Ende namentlyk omme dezelve by middelen van dien, van den Oorloge te verloſſen, ook bekennen zy wel dat zy hen der Heeren ofte groote Perſonagien handel ende zaaken zeer weinig verſtaan, maar nademaal het gemeene Volk, ende ook het meeſtendeel van de Regierders van den Steden, zo ten opzien van den aard ende conditie van de voorſz Natie, ende andere conſideratien, ende ſonderlinge hare grouwelyke moorderyen over die van de Religie in gelyke zaaken als wy ſuſtineren, ende hare ongetrouwigheid in deze Landen nu van nieus geopenbaard, wettelyk veroorzaakt is, eenig goed gevoelen van dezelve niet te mogen hebben; zo en derft niemant by eenige maniere iet voorwende, dat tot hare verſchooninge, of vorderinge van den Handel met hen-luiden, zoude mogen ſtrekken zonder in groot nadenken van de Gemeente te vallen; En verſtaan de Staten voornoemd, dat de zaake van deze Landen niet wel vergeleeken en mag worden, met d'Handelingen die Heeren ende Perſonagien metten anderen aangaan, zo zy dezelve zonder de Gemeente, by middelen van Finantie, ende anders voor ettelyke jaaren kunnen dryven, ende ſtaande houden, daar ter contrarie den handel van deze Landen, zonder de goede wille ende onderdanigheid van de gemeente, van dewelke alle Middelen moeten Procederen, te houden ſtaan, niet mogelyk is; zo dat dezelve goede wille, ende onderdanigheit van 't gemeene Volk weg-genomen zynde, niet anders volgen en mag dan den geheelen ondergang van de Landen, als uwe

we F. G. zelfs kennelyk is; Veele laten hun ook bedunken, dat uwe F. G. niet tegenstaande alle voorzigtigheid, door den handel van deze Natie zo wel zoude mogen bedrogen werden als andere wyze ende kloekke Heeren bedrogen zyn. Ende hebben generalyken (omme vrymoedig de waarheid te zeggen) een schrik ende grouwel van dezen handel iets goets te hooren, ofte te verwagten, daar toe ook veel te meer beweegt worden, dat zy agten tegens Godes Heilige Woord te stryden, datmen zyn vertrouwen stellen zal op den genen die van contrarie Gezintheid ende Religie zyn, ende dat zulks by Godes Woord verboden word, ook met comminatie van groote straffen, mids welken G. F. ende Heere, de voorsz Heeren Staten ons belast hebben, uwe F. G. ernstelyk te verzoeken ende bidden, dat dezelve gelieve eenig vorder vertrouwen op dezen Handel niet te stellen, maar de zaaken dezer Landen te willen stellen ende houden in alzulken Poincten, als of dezelve, door hulpe van God den Heere Almagtig, met het invoeren ende onderhouden van goede Ordre ende Authoriteit, ende mette middelen van deze Landen, ende den Ingezetenen van dien, beschermt ende behouden mosten worden; Ende hebben een vast vertrouwen, dat, ingevalle uwe F. G. 't zelfde met ernst den Gedeputeerden van de Provincien alhier vergaderd, voorhoud ende inbeeld, met vermaninge van de zwarigheeden ende perykelen daarinne de landen gesteld zyn, dezelve zullen bewilligen ende consenteren, zo wel in 't Confereren van behoorlyke Authoriteit aan uwe F. G. als ook genoegzame middelen daar mede dezelve Authoriteit ende den Staat van den Lande gemaintineerd, ende de Provintien ende Steden van dien beschermt zullen mogen werden.

Aldus Beslooten inde Vergaderinge van de Staten voornoemd, den XXV. Augusti XVhonderd drie ende tachtig.

Accordeerd mette Remonstrantie geregistreert in't Resolutie-Boek van d' Heeren Staten van Holland ende West-Vrieslant.

HERB. van BEAUMONT.

Letter M.

Resolutien van de Staten van Holland op de delatie van 't Graafschap van de selve provintie aan Prins Willem.

Extract uyt de Resolutien van de Heeren Staten van Holland ende West-Vriesland, genomen den 4. Juny 1584.

DE Staten van Holland, aanmerkende 't groot inconvenient ende nadeele 't welke zoo lange zoo meer apparent is, den Lande in verscheide respecten te zullen over komen, deur langer vertrek van eygentlijke afhandelinge der saaken met zyne Princelijke Excellentie, nopende de Hoogheid ende Graaffelijkheid van den Lande van Holland ende Zeeland, zulcks by de Staten eendragtelijk, ende met gemeenen advijze aangevangen, ook met zyne Princelijke Excellentie genoeg ten eynde gebragt ende geslooten, sonderlinge mede dat men verzeekerd is, dat den vyand zyn profijt aan veele oorten grootelyks is doende, deur dien de zelve zaake niet word in alles voltrokken, *Behalven d' oneere ende disreputatie, die zyn Excellentie daar deur aangedaan word*, met groote verminderinge van zyne authoriteit, die in alle zaaken van den Lande, zonderlinge in deze conjuncture, voor al gerequireert, ende noodig is, hebben daar-

omme de Staaten voorn. hoognoodig bevonden, voor al met de voorschreve zaake van zyne Excellentie, zonder ophouden, voorts te varen, ende over zulks gecommitteert den Heer Adriaan vander Mijle President, ende Jonkheer Johan, Heere tot Mathenes, &c. Nevens een derde die men aan Zijne Excellentie verzoeken zal, *van Zyne Excellentie wegen*, mede gecommitteerd te werden, op Donderdage toekomende te reyzen tot Amsterdam, ende aldaar voor te dragen de capitulatie met Zyne Excellentie Staatsgewyze gemaakt, ende besloten: ende by de andere steden ende Leden van den Lande daar naar voor goed gehouden ende bevestigt den zelven van Amsterdam, met alle redenen ende middelen in alles onderrechtende, ende daar toe bewegende, dat zyluyden hen met de andere steden in alles conformeren, ende zal hen tot dien einde dubbelt van de poincten van capitulatie werden mede gegeven, in dezelve forme als die d' andere Steden hebben geligt ende geconfirmeert: Ende omme ten zelven tyde te trekken ter Goude, hebben de Staten Gecommitteerd, den Heere Jonkheer Rutger vander Boetseler, ende den Raats-heer Mr. Sebastiaan van Loozen, met eene van Leyden, mede onder gelyke last als vooren, *Ende zo verre de voorsz Steden ofte eenige van hen, daar toe niet en zoude willen consenteren nogte verstaen hebben d' Edelen ende d' andere Steden verklaerd ende geresolveerd, mitsgaders de voorsz Gecommitteerd en respective belast, dat men de voorsz van Amsterdam ende Goude opentlyk aenzeggen zal dat, by vorder gebrek ofte weigeringe van henluyden in deezer zaake, de Staten niet naerlaten zullen, des niet tegenstaende, ten uitersten met de voorsz saeken voorts te procederen, sulks als syluyden tot conservatie van haerluyder Steden, d' ordere ende aankleven van dien, eensamentlyk van den welvaart ende bescherminge van den Lande bevinden zullen te behooren.* Ende zal voorts den voorn. Gecommitteerden by den Advocaat gesubministreert worden, wes hen luiden eenigzints tot vorder Instructie ofte behoefte, in dezer zaake zal mogen nodig of dienlyk zyn.

Accordeerd mette voorsz Resolutien.

HERB. van BEAUMONT.

Letter N.

Rezolutie van de Staaten van Holland in haar Ed. Groot Mogende Vergadering genomen Na noene den 18 January 1580.

IS by de meeste Heeren geresolveerd, dat de brieven van *Pardon* by zyn Excell. verleend, betreffende de nege gevangens op de Voor-poorte van den Hove met advize van de Staaten Provintiaal by dezelve van de Rade niet zullen werden geinterineert, nogte ook dat dezelve brieven van *Pardon* zullen gedepescheert; maar regt ende Justitie dien aangaande geadministreert zal werden, zulks die van de Rade voorn. bevinden zullen te behooren, ende dat zyn Excellentie van de voornoemde Rezolutie zal worden geadverteerd, ende dat de Staaten daar toe zyn gemoveert omme weg te neemen en te verhoeden alle Callumnien vande quaadwillige.

Letter O.

Letter O.

Extract uit d' Instructie voor den Heer Grave Maurits van Nassauw *als Land-voogd, Opperste Krijgs-voogd en Admiraal over Holland en Zeeland.*

HY zy verpligt, als Landt-voogd, Opperste Krijgs-voogd en Admiraal, de Hoogheid, voor-regten en welvaart, der Landen, Leeden, Steeden en Ingesenen als ook het gebruik der Christelyken Godsdienst voor te staan, te vorderen en te bewaaren; ook te bearbeiden (naar zyn uiterste vermogen) dat de provintie van Uitrecht, in Land-voogdye met Holland Zeeland en Vriesland, gelyk eertyds vereenigd werde, onder zyn Doorlugtigheid

Hy zal doen regt doen al den geene, die des komen aan hem te verzoeken; voorsieningen van regt afveirdigen en verleenen; alle ordeningen en vonnissen doen uitvoeren, by goeddunken des Hoodmans ende andere luyden van den Raad over Holland, Zeeland, en Vriesland.

Ook zal hy met den voornoemde Landen gemagtigde Raadsluyden, die men nevens zyne Doorlugtigheid heeft te voegen, de Burgermeesters, Scheepenen, en wette vernieuwen en veranderen, naar behooren, ende daar de noot zulks vereiseht, ende de Ampten en Staaten van ouds gestaan hebbende ter begeevinge van de Stadhouders zyne voorzaaten, beveelen aan getrouwe en bequame beminnaars des vaderlands: dog zullen geen Rezignatien van Ampten, van den eenen persoon op den anderen worden toegelaaten, dan by bewilliging der Staaten.

Nog zal hy met de gemagtigde Raadsluiden mogen verleenen (by maniere van voorraads, ende tot nader order toe) alle brieven van gratie, Pardon, wettiging, atterminatie, verlof om uiterste wil te mogen maaken, en diergelyke als by den heimelyken Raad tot Brussel plagten verleend te worden: mits dat hy alvoore daar op hebben verstaan het goetdunken des amptmans, van Regte, ende der Majestraat van de plaatse daar de misdaad geschied is: ende mits dat den verwerver der voorzeide brieven van genaade gehouden werde te doen blyken van de opregtigheid zyns aangeevens naar behooren. Welverstaande nogtans, dat van oversnoode doodslagen, en andere groote misdaaden geschiet ter geleide laage, of met opzetten wille, geen vergiffenis zal worden vergunt.

Wyder heeft hy met de gemagtigde, Raatsluiden, te voorzien op de noodlyke bezettingen, de verzeekering en bescherming der voorzeide Landschappen, hunner Steden, Sterkten, Haavenen Waateren, en Stroomen, ende voorts alles te doen wat een goet Landvoogt, Opperst Krygshooft, en Ammiraal der voorzeide gewesten vermag en schuldig is: dog wert gehouden den algemeine Landvoogt, dien de Koninglyke Majesteit van Engeland herwaardts schikken zal, eerbiedenis toe te draagen, als ook de geboden en ordeningen, gegeven van den zelven en den Raade van Staate, naar den Inhoud van hun last en berigt schrift, getrouwelyk te agtervolgen en te doen volbrengen, binnen de paalen zyner Landvoogdye van Holland ende Zeeland.

Ende behouden de Hollantsche en Zeeusche Staaten, aan zig, de magt om dit berigt-schrift te veranderen, vermeeren, of verminderen, naar dat de noot, of 's lands oorbaar zal komen te vereisschen.

Letter P.

Letter P.

Extract uit de Resolutie genomen by haar Ed. Gr. Mog. de Heeren Staten van Holland tegen zijn Excellentie den Grave van Lycester.

DEwyl haar Ed. Groot Mog. met groot leetweezen gezien hadden de misverstanden ende oneenigheden, dewelke valsche ende gevaarlyke geesten tusschen zyn Excellentie en haar Ed. Groot Mog. onderstaan hadden te voeden. Verweerende alle loffelyke ordeninge eertyds in de landen gebruikt; ende niet onderscheidende nog der Staten nog des Grave van Lycester, als den algemeene Gouverneurs, nogte den byzonderen Gouverneuren van elke Provintie wettelyke magt ende gebied. Dat daarom hem gelieve zoude te verstaan, dat by gebrek van een Prins der lande, de Hoogste Heerschappye ende gebied wederkeerd aan de Landen zelfs, daar van de Staten, alle welken van de Hoogheid bedienen, ende magt hebben met andere Potentaten te handelen. Welken gront omgestooten zynde, moste volgen, dat alle handeling met de Koningin ontigtig, kragteloos ende onbondig was. Dat die Staten niet by zeekere private personen na 't uitgeeven van de ongeruste geesten, dewelke om 't gantsche Ampt gehaat te maken, calomnieeren. Dat het baatzoekers en haters van de Religie zyn: Maar by de Ridderschap, Edelen en Steden gepresenteert werden; den welken men niet kan toemeeten, 't geene particuliere personen zondigen, die men ten spiegel van anderen behoord te straffen ende den Staten wettelyken magt ende aanzien niet te min te handhavenen, verzoekende daarom hy wilde aanwyzing doen van de overtreedingen, by eenige personen ende vergadering der Staaten verschynende, begaan; belovende die zelve, zonder gunst te doen straffen. *Want der Staten magt is niet vermindert door 't overgeeven van de regeering aan hoog-gemelde Graave van Lycester, ook hebben haar Ed. Groot Mog. aan zyn Excellentie zoodanigen magt niet gegeeven als Keiser Karel in de Landen plagt te gebruiken, maar wel als Keiser Karels Gouverneurs, ende gelyk de Keiser veele zaaken aan zig hield: als Kryg ende Oorlog aan te vangen; Vreede te maaken; nieuwe verbonden met Nabuer-Heeren op te rigten, ende meer andere zonder zyne Gouverneurs daar over magt te geeven: Alzoo blyven de zelve zaaken, nu, daar geen Keiser nogte Koning waare, ten believe van Hoog-gemelde Staaten.*

Alle andere zaaken blyven, als nog by zyn Excellentie den Graave van Lycester ende Raad van Staaten, volgens de schriftelyke overgeevinge des Gouvernements ende Instructie daar by gemaakt; Ende dien volgende alle Gouverneurs van byzondere Provintien, Oversten ende andere Officieren, waaren by eede verpligt, den vereenigde Landen, den Graave van Lycester ende de Provintien ende die Steeden, daar zy in leggen, trouw ende houw te weezen: dat voorts de zelve byzondere Gouverneurs zyn Excellentie behoorden te gehoorzamen ende die Oversten, Ritmeesters, Capitainen ende Krygs-luiden, in elk een Provintie erkennen, dat gebiet des Gouverneurs van de zelve, de volkomene magt der Grave van Lycester over Krygs-zaaken gegeeven, strekte zoo wyt, om over al 't Krygs-volk, zoo van der Koninginne bystant als in der Landen dienst weezende, te gebieden, 't zelve tot krenkinge van den Vyand te gebruiken, dezelve in tugt ende dwang te houden, maar niet om meer Krygs-volk van nieuws te mogen aanneemen als van den Landen Contributien konnen worden betaalt. Verzoekende voorts, de zaaken van den Oorlog te water, te belyden

lyden te laaten door den Admiraal, ende 't verleggen van de Guarnisoenen door die Gouverneurs in elk een Provintie. Ende dat hy gelieft af te schaffen al het geen wat door kwaaden raat of onverstant tegens out herkomende ende Instructie gedaan was in het stellen van eenige Gouverneurs ofte super-Intendenten ende vergeevinge van hooger Ampten, ende in het werk te stellen was de Staaten, in kragt des verdrags, met de Koningin beslooten hadden: ook eindelyk te doen vertrekken, ende geen gehoor nog geloof meer te geeven, zodanigen, die oneenigheid ende misverstanden, tusschen hem ende Landen, zogten te maaken 't zy dezelve ingeboorenen ofte vreemde natien zyn. Aldus gedaan enz.

Letter Q.

Resolutie van de Heeren Staaten van Holland wegens hun regt tot bescherming der Al-oude Vryheid in haar Ed. Groot Mog. Vergadering genome op den 16 July Anno 1587.

DE Staten van Holland en West-Vriesland hebben nodig geagt de wettigheid der regeeringe, by deezen, te openen, op dat een ygelyk daar van zo onpartydelyk oordeele, als de droeffelyke gesteltenis der Landen vereischt. 't Gaat zeeker, dat het regeeren en berigten der gewesten van Holland met West-Vriesland, en Zeeland, sint agthonderd jaaren herwaarts, gestaan heeft aan Graaven en Gravinnen, dien van de Ridderschap, Eedelen, en de Steeden, uitbeeldende de Staten der zelve Landschappen, de hooge Heerschappy wettelyk was opgedraagen. Zy hebben ook hunne magt met zulk een bescheidentheit en ingetoogentheid gebruikt, dat zy (hoewel doorgaans met wyzen Raad van Edelen en Inboorlingen der Landen) nooit over zig naamen Oorlog aan te vangen of pais te maaken, schattingen te heffen, ofte iet anders, dat de gemeene zaaken betrof, te beschikken zonder goeddunken ten bewilliging der Staaten, die 't elke maal daar op beschreeven en vergadert werden. Zy gaven hun, boven dien, al t'allen tyden gunstig gehoor, volkome geloof, en goede resolutie op alle vertoonde zaaken, die den welstand der Landen eenigsints mogten raaken: Deeze maniere van Regeren, zoo wettig als ooit eenige andere, gedaagt tot zeldzaam heil der Vorsten ende volkeren. Op de Heerschappye van zoo klein een begrip, teegen de Graaven tot zulk een Hoogheid van Agtbaarheid, dat schier alle de aanzienelyke Koningen en Mogentheden van 't Christendom voor eere gerekend hebben, zig met den Huize van Holland te vermaagschappen, ende dat in den jare twaalf hondert zeven-en-veertig Graaf Willem, ten opperste Majesteit in Europa, en bestieren des Roomschen Ryks verheeven wierde, nooit Oorlog, bykans, of de zeegen was op hunne zyde, nooit vyand, hoe magtig ook, die ongestraft hunne grenze bestookte. Immers, wy mogen met waarheid zeggen, dat de Staat van Holland en Zeeland, in agt-hondert jaren nog van uit- nog van inheemsche wapenen is overwonnen ofte t' onder gebragt. 't Welk wy niet weeten of het tegenwoordelyk van eenige andere (uitgezondert die van Venetien) kunnen worden gezeit. Ende is hier afgeen reede, dan alleenlyk deeze te geeven, dat gestadelyk goede Eendragt, Liefde, ende onderling verstand tusschen de Vorsten en Staaten bloeide, gantschelyk niet, ook, zonder de Staaten vermogten de Vorsten, als hebbende doorgaans, geen middel dan de vrugten der Lands-heerlykke goederen, om Hof te houden ende gewoonlyke Amptluiden te betaalen. 't Gezag der Staaten strekte zo wyd, dat hun toestond de Graaven, misleid door kwaaden raad, tot regt en reedelykheid te brengen

gen; niet alleenlyk by weege van onderwys, maar met daadelyke straffe der geenen, die de Vorstelyken magt misbruikt hadden. Hun stond het toe, de minderjaarige ofte onmondige Vorsten met mombers te voorzien, gelyk aan den kranksinnigen Graaf, Willem de vyfden van dien naam, geschieden. Hun eindelyk stond het toe 't hoge bewind te aanveirden, wanneer den Landen, door aflyvigheid, minderjarigheid, ydelzinnigheid, misverstant, ofte eenig ander, ingeval de wettige regeering des Vorsten kwam te ontbreeken. En 't is dikmaals gebeurt, dat zy een hooft, geheeten Voogd ofte Ruwaart, koren; zelfs nog sint het hegten dezer gewesten aan het huis van Bourgondien; als, na 't overlyden van Hertog Kaarel en zyn Dogter Maria, Maximiliaan, willende met geweld en sonder 't regt der Staaten aan te zien, het tegendeel invoeren, den gantschen Staet der Landen in 't uiterste gevaar bragt. Over Keizer Karel zelfs, zyn, in zyn jongheid voogden gestelt, en behoorlyke Regeerders over de Landen, by order der Staten, die hy (hoewel de *Vryheid*, onder de Bourgondische heerschappye merkelyke afbreuken geleeden had) altyd in groote eer en agting plagt te houden als ligtelyk bevroende dat zyn Staat op die zuilen steunden. En daarom poogd hy zynen zoone 't selfste verstand en gelyke bescheidentheid in te planten door meermaals hervatte vermaningen met ronde waarschouwing, dat hy niet raffer zou de Staten met de nek aanzien, dan zynen Staat aan 't wankelen zien: 't welk hem ook, tot zyne en der Landen swaare schaade, weedervaren is. Want (hoe men ook praat) de Kryg heeft zynen oorspronk hier uit, dat Philips met overlast van Spaansche en andere uitheemsche Soldaty, de Landen wilde dwingen te doen, 't geen zy Staatscher wyze onheilzaam vonden. Al 't welk, hoewel anders klaar en kenlyk genoeg, hier nodelyk verhaalt diende, overmits veele luiden zeer onzeekerlyk en verscheidenlyk daar van gevoelen, houdende de vergaadering der Staeten in geen hooger agting, dan de hoedaanigheit der persoonen, daar verschynende, hun dunkt te verdienen; en oordeelende van 't geen aldaar verrigt word, in alle schyne of de Gemagtigden der Eedelen en Steeden zig droegen als zynde de Staaten zelf; en, dienvolgens, als gespelt in d' opperste Hoogheid, alle Land-zaaken dreven en dreigden naar hun welbehaagen: waar over zy dan al den haat en nyd, gevat uit de handelingen daar gevallen, alleenlyk tegens de gemagtigden wenden; maar, die 't boven-verhaalde, en andere groote zaaken, uitgewrogt by de Vorsten met hulpe der Staaten, inzonderheid het geen zig in veertien jaaren herwaarts, in Holland met West-Vrieslant en in Zeeland heeft toegedraagen, naader inziet, kan ligtelyk bemerken, dat het gezag der Staten niet in 't beleit of de magt van dertig of veertig persoonen bestaat, die ter dagvaart verschynen. En d' eige Bewinsluiden des Konings van Spanjen, die, met dusdaanige schynreedenen, altoos gepoogt hebben den Staat des Lands 't ondergraven, en d' Agtbaarheid der Staten te verdelgen, zyn hunner grove doolinge altans wel gewaar geworden om der Staten regt met bondig bewys t' onderbouwen, zullen wy den oorspronk van dien ontdekken, stellende tot eenen grond, dat alle vorsten, die oit wettige regeering voerden, dezelve niet alleenlyk by opdragt en bewilliging der Landzaaten aanvingen, maar ook alzo agtervolgden, dat al de leeden des lighaams, tot hoofd van 't welke zy gestelt waaren, ongeschent, onverkort, onvermindert bleven. Dit (dewyl de grooten, by schalke en staatzugtige luiden, ligtelyk worden vervoerd) kon dus niet toelangen, zonder dat de Landzaaten middel behielden, om zig, t' allen tyden met goede order en beleid, tegens alle snoode gangen te versetten. Tot deezen einde zyn de Lantzaaten verdeeld in tweederley Staaten: naamentlyk de Eedelen en Steeden. De Eedelen gehouden voor een lit ten aanzien van de

waardigheid hunner afkomste (die, zonder beroemen, wel zulke is en zoo oud, als men der in eenige oorder zouden weeten te wyzen) en van de Heerlykheeden, die zy, in deeze Landen, meest al met hooge middelen, en lange regtsspraak, bezitten, raadslaagen met elkanderen, op alle voorvallende Land-zaken; en brengen ter vergaadering, op alles hun gevoelen in, neevens de gemagtigden der Steden. De Steden hebben bykans eenerley form van Regeeringe; te weeten eenen Raad of Vroetschap hier van veertig, daar van zes-en-dertig, elders van twee-en-dertig, agt-en-twintig, vier en twintig of twintig persoonen, getoogen uit d' aanzienlykste der borgerye.

Deeze Collegien zyn teffens met de Steden gebooren: of immers zoo oud, dat men geen gedagtenis van haar beginsel vint. De persoonen, eens gekooren, dienen zo lang als hun leeven of poorterschap deurt. De plaatsen der geenen, die komen te sterven, of hun poorterschap verlaaten, worden, by keure der Amptgenoten, met anderen bekleet, tot vervulling van 't getal. Aan deeze Vroedschappen alleen staat het te stemmen, te besluiten, en order te stellen op alle zaken, die 't gemeine Land of de Stad van elke in 't byzonder aangaan; ende wat zy stemmen, besluiten, of verordenen, de gantsche Burgery volgt het; zoo dat hier tegens nooit inbrek of wederstreeving viel. Dezelve Collegien kiezen jaarlyks de Majestraaten: te weeten; vier, drie, of twee Burgermeesters, zeeven, of meer Scheepens tot een jaarigen dienst. Sommige Steeden genieten volkoome keur: andere zyn gehouden tot benoeming van dubbeld getal. Waar uit de Stadhouder der Hooge Overigheid het plegtige verkiest. Den Burgermeestren is het gewoonlyk beleid van alles bevoolen, wat den Burgerlyken stant, bewaaring der Stad, en bediening haarer goederen aangaat: Den Schepenen de hooge, middele en laage regtspraak, in alle zaaken, zo van crimineele en civile verschillen. Deeze Collegien regeeren de Steden van Holland, Westvriesland, en Zeeland, meest alle op eenen voet, met genoeg volkomen gezag: Hebbende de Lands-Heeren zig dies nooit anderfints onderwonden, dan dat zy alleenlyk daar eenen Ampt-man stelden, om 't regt op hunnen naame te vorderen. Hier uit is ligtelyk te verstaan, dat deeze Collegien, gevoegd by de vergaadering der Edelen, den gantschen Staat en het geheele lighaam der Landzaaten ontwyffelyk uytbeelden. Nu is 't onmoogelyk eenige form van regeeringe te bedenken, met zeekerder kennissen van 's Lands geleegentheid, zoude konnen besluiten, of haare besluitsels, met meerder eendragt, agtbaarheid, en nadruk uitvoeren: En derhalven geen wonder dat deeze staat nooit wisselde van gesteltenis, zoo duerzaam, als eenige ter waereld. Voorts, dewyl deze gehele Collegien der Eedelen en Steeden alle daaglyks voorvallende dingen niet konnen laaten dryven, om op eenen Vergaadering persoonlyk te verschynen, zoo moeten zy nootzaakelyk 't zelve doen door Gedeputeerden. Over zulks, wanneer het de tytsaamening vereist, worden zy des verwittigt door brieven, inhoudende de hooft-punte der in beraatkoomende zaaken: en zenden naar overweeging der zelve gemagtigden af dien zy vertrouwen, met besluit, en last, ten gemeene beste, dienstig gevonden. De Eedelen verschynen in betaamelyke getalle: Uit elke Stad een Burgermeester en zo veel Raads-Persoonen als het belang der materie schynd te vereischen. Bovendien zyn de Gecommitteerden, geduerende 't Oorlog (om de meenigvuldigheid der schielyke opkoomende zaaken) altyt gelast geweest, om, naar hun beste verstant, raad te geeven en besluit te nemen op alle zaken, betreffende de welvaart en behoudenis des Lands: Inzonderheid om zorg te dragen dat de voorregten en vryheeden geenen afbrek kwaamen te leiden. Deeze Gecommitteerden beelden de Staten des Lands uit niet

niet dat zy zelven in hunne perfoonen, of uit hun eige magt, de Staaten zyn, maar alleenlyk uit kragt van het bevel, ontfange van hunne principaalen. Ende valt niet te vermoeden, dat yemant zig uit ſtaatzugt, tot deeze laſt zoude indringen: want (behalven dat de aard deezes volks een afkeer van zulks heeft, en 't geen ſtaatzugtige menſchen vermag) de Vryheid der keure belet het. Wien kond het ook luſten, in deeze teegenſpoet, in dit deerlyk verloop der dingen van den Lande, naar de Regeering te tragten? in welke, werwaarts men d' oogen went, niet, dan kommer, niet, dan droeffenis te ſpeuren is: Uit welken geen ſtaat van onze weederpartye, die zelfs d' aanzienlykſte en veele getrouwe perſoonen dikwils met vals aangeven, gemompt hebben, en argewaan, teegens de beſte dienaars van den Staat verwekt. Ten inzigte deezer ſwaarigheeden, heeft men, ja, het aanneemen deezer laſten *Inter Munera Neceſſaria*, dat is, onder de noodlyke of onweigerlyke bedieningen, moeten ſtellen: en de geenen die iet van 't beleid onzer Landzaaken weeten, kunnen getuigen van de beſwaarlyke gevallen in ſtuk, en van den dwang, gebruikt, om de gekoore perſoonen, tot aanvaarding der bevoolen laſten te brengen. Ook zyn de Geeommitteerde verpligt, opregt verſlag van alles, 't hunner weederkomſte, aan hunne Principalen te doen. Dit is de grondſlag der Reegeringe van Holland, met Weſt-Vrieſland ende van Zeeland: En hier op heeft vyf, zes, zeeven honderd jaaren, en van den oudſten tyd af, die in onze gedenk-ſchriften gevonden wort, de Staat der zelve Landen geruſt. Dit is ook 't geene dat ze (naaſt Gods hulp) volſtandig in kloekmoedigheid en eendragt diermaten gehouden heeft, dat geduerende deezen overhaglyken Oorlog tegens zoo magtigen vyand, nooit lit, anders dan met het uiterſte gewelt van dezelve Landen werd afgeſcheurd, noit oproer van Burgerye, nooit muitery van Soldaten in Holland of Zeeland, vernomen. Ende wy zouden hier af (naaſt Gods Almagtige hand) geen andere oorzaak weeten aan te wyzen, dan dat, volgens deezen voet, in alles rypelyk, opregtelyk, vrymoedelyk, en met opene deuren is gehandeld. Op dat ook deeze manier van handelen te meer plaats greepe, en een ygelyk doorziende 't beleit door gemeene zaaken, de laſten, die anders ondraaglyk ſchynen, te williglyker in onſcheidelyke eenigheid droegen; is aan veele kleine Steden, die men van outs niet plagt ter dagvaart te roepen, ja, aan alle die 't begeert hebben, vry zitten en ſtemmen in de vergaadering der Staaten gegunt; en aan de Eedelen en Steeden toegelaaten geweeſt, daar te verſchynen, met zulk getal van Leeden der Vroedſchappen, als hun goet dagte; uitgezonderd zulke perſoonen als uitgeſloten worden by de voorregten der Landen. Indien nu, aan ymant onder d' Eedelen ofte onder de Gedeputeerden der Steeden, met eenig bewys, konde opgezeid worden, dat hy anders (waar af wy niet weeten) dan opregtelyk en dan zyn outheid gedroeg, hadde gehandelt; die zoude zig daar af, voor zyne principaalen moeten zuiveren, of geregtelyke ſtraf lyden. En de geenen, die zulke ſnoodheeden koomen t' openbaren agten wy voor getrouwe beminnaars des Vaderlands. Maar de geenen, die, ſmalende en ſchempende op de Staaten, hun bedryf laſteren, bedriegen zig grootelyks, zo zy waanen te doen te hebben met d' Edelen, en met de Geeommitteerden der Steden in hun byzonder, indien zy niet teffens bewyzen, dat ymand der zelve yet zonder laſt gedaan heeft, ofte dit overtreeden. En hoewel men veeler perſoonen, die zig hier in verloopen uit ſlegtigheid en onkunde, zulks ten ſwaarſten niet afneemd; zo gaat het nogtans zeeker dat de geenen, die 't zelve doen met volkoomen weetenſchap, zyn vyanden van den Staat ende gemeene welvaart deezer Landen, ende dat zy daar meede niet anders konnen meenen, dan den grontſlag van den huize t' ondergraa-

 ven

ven, op dat het koome te ſtorten, en beide, Vorſt en volk, met Synen val t' overſtolpen. Want, wat is de magt eens Vorſten, zonder goet verſtant met zyn onderzaaten? wat verſtand zal hy met hun houden, wat onderſtant van hun genieten, indien hy zig tot partyſchap teegens de Staaten, die de Gemeente uitbeelden, of, om eigentlyker te ſpreeken, teegens zyn volk, laat opruyen? ten andere, hoe konde de Staat van den Lande beſtaan, indien de gemeente zoo verre gebragt wierde, dat zy zig ging verzetten tegens de Staaten, namelyk teegens de Eedelen, en de Majeſtraaten en Vroedſchappen der Steeden, die om haar voor te ſtaan, dikwils in't bezonder den ondank der Vorſten en Land-voogden moeten draagen? hier uit, nu, konnen alle redelyke menſchen klaarlyk begrypen, dat de Staat des Lands geen feller, ſchaadlyker doodlyker vyanden mogte hebben, dan de geenen, die zig zoude kanten teegens de Staaten in 't gemein. Hier uit valt ook ligtelyk te begrypen, dat de geenen, die verklaaren de hooge Overigheid der Landen by de Staaten te weezen, met deezen naame niet meenen eenige Gecommitteerden in 't byzonder maar hunne Principaalen ofte Magt-geevers zelf: te weeten de Eedelen ende Steeden, die zy, uit kragt van 't ontfangen bevel, uitbeelden. Dit is aldus by verſcheide Vorſten en Moogentheeden verſtaan geweeſt; aldus by d' Engelſche Majeſteit, handelende met d' algemeine Staaten; aldus by zyne Doorlugtigheid, ontfangende van hun haaren Commiſſien, tot d' algemeine Landvoogdy dienende; ende mag by niemant ter waereld in twyffel getrokken worden. Ook gelooven wy niet, dat yemant op dit pas meend, dat met grondige redenen het tegendeel ſtaande te konnen houden; ofte daar moeſte volgen, dat de zelfſte magt, die de Eedelen neevens de Majeſtraaten en Vroedſchappen der Steeden in voorgaande tyden, en in 't handelen met haare Majeſteit, en in 't opdraagen der Landvoogdye aan zyn Doorlugtigheid van Lyceſter, hadden, om de Hooge Heerſchappy te plegen hun altoos niet toekwaame: Of dat zoodanige magt, als toen, ook by hen niet geweeſt is: Welk beſluit niet alleenlyk de bondigheid der verdingen, gemaakt met haare Majeſteit, en de laſt-brief, en de regering zyner Doorlugtigheid, maar teffens de wettigheid van alle weere, gedaan by de Staaten ſedert vyftien jaaren herwaarts, in 't onzeeker zoude ſtellen. En hier op toe te legge is eigentlyk het werk van vyanden der Landen. Uit al het voorſchreeve blykt klaarlyk, hoe noodlyk het gezag den Staaten in kragt diend gehouden, als het grontwerk, waar op de ſtand der Landen ſteund; 't welk zonder ondergang des algemeinen heils, niet gekrenkt kan werden: Dat ook het regt om d' Opper-heerſchappy te voeren, by de Staaten is, en niet minder dan 't geen de Vorſten eertyds hebben gehad. Aldus gearreſteert in den Haage den 16 July ende beſlooten dat daar van overleeveringe zal werden gedaan tot Haarlem den 16 October, 1587.

Onderſtont geſchreeven

Ter ordonnantie van de Staaten van Holland.

En was geteikent

C. de REGTERE.

Letter R.

Letter R.

Behoorende in het Derde deel.

Memorie van de Tractementen by de Princen van Oragnien, ende de haare genooten, als meede Pentioenen, ende anders, beginnende met den Jaare 1586.

Post	Bedrag	Totaal
1586		
SYN Excell. Prins Maurits van Nassauw, Jaarlyks	24000-0-	43380-0-
Zyn Excel. Prins Maurits, als Stad-houder	15080-0-	
Pillegave van Prins Frederik Hendrik	1800-0-	
Princesse Elisabeth van Nassauw Hertoginne van Bouillon	2500-0-	
1587.		
De voorsz. vier posten beloopen		43380-0-
1588.		
De voorsz vier posten bedraagen		43380-0-
1589		
De voorsz vier posten zyn beloopende		[illegible]3380-0
1590.		
De voorsz vier posten zyn bedraagende		43380-0-
1591.		
De voorsz vier posten beloopen		43380-0
1592.		
De voorsz vier posten bedraagen	43380-0-	86380-0-
Zyn Excell. Prins Mauwrits extraordinaris	28000-0-	
Me-vrouwe Princesse van Orangien Douagiere	15000-0-	
1593.		
De voorsz zes posten bedragen	86380-0-	97505-0-
Prins Frederik Hendrik	9125-0-	
De Keur-Vorstinne Louyse de Nassauw	2000-0-	
1594.		
De voorsz agt posten beloopen		97505-0-
1595.		
De voorsz agt posten beloopen	97505-0-	100005-0-
Princesse Maria de Nassauw Gravinne van Buyren	2500-0-	
1596.		
De voorsz negen posten zyn bedraagende		100005-0-

Zyn Excel. Prins Maurits heeft d'annis 1589 tot 1609 alle de Beden en Imposte van Brabant by retorsie getrokken op de Landen buiten ordinaris contributie zynde, om daar uit te betaalen de rentenieren van Brabant, het welk niet gedaan is. waar door, ende andere reedenen de Tractementen van zyn Hoog-gemelte Excel. anno 1609, zyn verhoogt.

De

1597.

De voorsz neegen posten zyn beloopende — —	100005-0-	102185:0:
Prins Frederik Hendrik — — —	2180-0-	

1598.

De voorsz tien posten bedraagen — —	102185-0-	103185:0:
Princesse Brabantia de Nassauw, Hertoginne de la Tremoillie — — —	1000-0-	

1599.

De voorsz elf posten beloopen — —	103185-0-	143185:0:
Zyn Excell. Prins Mauwrits extraordinaris —	40000-0-	

1600.

De eerste voorsz elf posten bedraagen — — —		103185:0:

1601.

De voorsz elf posten beloopen — — —		103185:0:

1602.

De voorsz elf posten, zyn beloopende — —	103185-0-	143185:0:
Zyn Excel. Prins Mauwrits extraordinaris — —	40000-0-	

1603.

De eerste voorsz elf posten zyn bedraagende — —	103185-0-	120285:0:
Prins Frederik Hendrik Generaal van de Cavaillerie —	17100-0-	

1604.

De voorsz twaalf posten bedraagen 120285 pont, daar aan afgetogen 9125 — komt — — —		111160:0

1605.

De voorsz elf posten zyn bedraagende — — —		111160:0:

1606

De voorsz elf posten, zyn door de verhooginge van 't Tractement van Prins Frederik Henderik Generaal van de Cavaillerie beloopende — — —		114590:0:

1607.

De voorsz elf posten zyn bedraagende — — —		114590:0:

1608.

De voorsz elf posten zyn beloopende — — —		114590:0:

1609.

Zyn Excel. Prins Mauwrits, Militaire Tractement —	120000-0-	252706-5-
Den hooggedagte Prins oud Politycq Tractement —	30160-0-	
Zyn Excel. Hellebaardiers — —	8566-5-	
Nog zyn Excell. een Los-rente jaarlyks — —	25000-0-	
Syn Excel. Prins Frederik Hendrik Generaal van de Cavaillerie — — —	25000-0-	
Syn Excell. Pillegave — —	1800-0-	
Nog zyn Excel. — — —	2180-0-	
De ses Vrouwen Dogteren van Prins Wilhelm ho: me: —	6000-0-	
Nog de Vrouwen Dogteren — — —	6000:0:	
Mevrouwe Princesse van Orange Douag. —	20000:0:	
De Ceurvorstinne Louyse de Nassauw —	2000:0:	
De Princesse van Portugaal — —	3500:0:	
Nog de hoog-gedagte princesse — — —	2500:0:	

De

1610.		
De voorſz dertien poſten bedraagen 252706:5: daar aan afgetoogen 2180 — — — —		250526:5:
1611.		
De voorſz twaalf poſten beloopen — — —		250526:5:
1612.		
De voorſz twaalf poſten zyn bedraagende — — —		250526:5:
1613.		
De voorſz twaalf poſten zyn beloopende — —		250526:5:
1614.		
De voorſz twaalf poſten bedraagen — — —		250526:5
1615.		
De voorſz twaalf poſten beloopen — —	250526:5:	
Over ontheffing van een jaarlykſe rente van 915-11-0 gehypotequeert op de hooge en laage Swaluwe, bedragende in Capitaal jegens den penning twintig —	18311:0:	268837:5:
1616.		
De eerſte voorſz twaalf poſten bedragen — —		250526:5:
1617.		
De voorſz twaalf poſten zyn beloopende — —		250526:5:
1618.		
De voorſz twaalf poſten bedraagen 250526:5:0: daar aan afgetogen 2500:0: over een Lyfpentioen van Mevrouwe Princeſſe Maria Gravinne van Buyren, komt — — — — —		248026:5:
1619.		
De voorſz twaalf poſten beloopen — —	248026:5:	
Over de pretentien der Krygs-expeditien van de jaren vyftien-hondert-ſeven-en-ſeſtig tot vyftien-hondert-vier-en-ſeeventig, by Holland ende Weſt-Vrieſland betaalt — — —	700000:0:	
Boven nog in den jaare 1598. liberalyk geconſenteert, ende in vyf jaarige termynen betaalt, by Holland — — —	175000:0:	1273026:5:
Ende nog in den jaare 1619. in tien-jaarige termynen by Hollant betaalt — —	150000:0:	
1620.		
De eerſte voorſz twaalf poſten zyn bedraagende — —		248026:5:
1621.		
De voorſchreeve twaalf poſten, daar onder begrepen twaalf duizent pont over de verhoginge van 't Tractement Militaire zyn beloopende — —	260026:5:	
Nog over extraordinaris onkoſten te Velde —	42000:0:	302026:5:
1622.		
De voorſz dertien poſten bedraagen 302926:5:0 daar aan afgetoogen 20000:0:0 over het		

Pen-

Pentioen van Me-Vrouwe Princeſſe van Orangien Douagiere, komt — 282026:5:

1623.

De voorſz twaalf poſten beloopen — 282026:5:

1624.

De voorſz twaalf poſten bedraagen - 282026:5:
Syn Excel. Prins Mauwrits van Naſſauw een tiende part van de Prinſen voor zoo veel al reede gevonden kan worden — 842334:0 } 1124360:5.

Nota. Deeze ſomme ſoude merkelyk meerder komen te bedtaagen, als wert uitgetrokken, indien by Zelant ende andere Provincien waare gereekent.

1625.

De eerſte voorſz twaalf poſten beloopen 282026:5: daar aan afgetoogen twaalf duiſent pont over de verhooginge van 't voorſz Militaire Tractement komt — 470026:5:

1626.

De voorſz twaalf poſten zyn bedraagende — 270026:5:

1627.

De voorſz twaalf poſten zyn beloopende — 270026:5:
Pillegave aan Prins Wilhelm, by haar Ho: Mo: — 8000:0:
Nog Pillegave aan zyn Hoogheid Prins Wilhelm, by Holland in 't particulier — 5000:0: } 283026:5

1628.

De voorſz veertien poſten bedragen — 283026:5:

1629.

De voorſz veertien poſten beloopen 283026:5-0 daar aan afgetogen 2500:0:0 over het Pentioen van de Princeſſe van Portugaal — 280526:5
Van de Silver-Vloot by den Lieutenant Admiraal Pieter Hein verovert, ontrent — 700000:5 } 980526:5

1630.

De eerſte voorſz dertien poſten zyn bedraagende — 280526:5:

1631.

De voorſz dertien poſten zyn beloopende — 280526:5:

1632.

De voorſz dertien poſten zyn bedraagende — 280526:5:

1633.

De voorſz dertien poſten beloopen — 280526:5:

1634.

De voorſz dertien poſten zyn bedraagende — 280526:5:

1635.

De voorſz dertien poſten zyn beloopende — 280526:5:

1636.

De voorſz dertien poſten bedragen — 280526:5;

De

1637.

De voorsz dertien posten beloopen — — — — 280526;5;

1638.

De voorsz dertien posten zyn bedraagende — — — 280526;5;

1639.

De voorsz dertien posten zyn beloopende — — — 280526;5;

1640.

De voorsz dertien posten beloopen — — — 280526;5;

1641.

De voorsz dertien posten, daar onder begreepen twaalf duizent pont, over de verhooginge van 't Militaire Tractement, zyn beloopende — — 292526;5;

1642.

De voorsz dertien posten zyn beloopende — — — 292526;5;

1642.

De voorsz dertien posten zyn beloopende — — — 292526;5;

1643.

De voorsz dertien posten zyn bedragende — — — 292526;5;

1644.

De voorschreeve dertien posten zyn bedragende — — 292526;5;

1645.

De voorsz dertien posten bedraagen — — — 292526;5;

1646.

De voorschreeve dertien posten beloopen — 292526;5;
t' Sedert het winnen van Hulst, de goederen van 't Klooster te Ruinen doende in Pagt jaarlyks ontrent vyftig duisent pont zijnde Heerlijke goederen, genomen tegens den penning 32. zoude in Kapitaal belopen — — — 1600000;0;
} 1892526;5;

1647.

De eerste voorsz dertien posten bedragen 292526;5;0 daar aan afgetogen 42000 pont genoten voor de extraordinaris onkosten te velde komt — — 250526;5

Syn Hoogheid Prins Frederik Hendrik een tiende part van de Princen, t' seedert de jaaren 1625 tot 1647. voor zo veel alreede geweten kan werden — — 1909175;10
} 2159701;13

Nota. Deeze somme zoude merklyk meerder kome te bedragen als hier werd uitgetrokken indien by Zelant ende andere Provincien ware gereekent.

1648.

De eerste voorsz 12 posten zyn bedraagende — 250526;5;
Over 't Re-eel Complement — — 100000;0;
} 350526;5;

1649.

De eerste voorsz twaalf posten zyn beloopende — — 250526;5;

K De

1650.

De voorsz twaalf posten bedragen — — — 250526-5.

Sa. XIX Millioenen vj C. XCIX M. vij C. lviij. ponden.

Verklaaren wy ondergeschreeven als daar toe specialyken geautoriseert, ende gelast zynde, naargezien te hebben verscheiden Registers, Reekeningen, Declaratien, by Hollant jeegens de Generaliteit gedaan, ende andere behoeften zo ter finantie als ter Kamere van Reekeningen van Holland berustende, ende provisionelyken uitte voorsz Registers, Rekeningen, Declaratien, ende behoeften, de posten inde bovenstaande Staat begrepen respectivelyken uitgetrokken te hebben, ende naar gedaane calculatien, ende extentien ter Finantie voorsz bevonden te bedraagen, de somme van negentien Millioenen ses hondert negen en neegentig duysent, seeven hondert, agt en vyftig ponden. Ten oirconde geteykent den lesten July Anno 1654.

A. van Myerop. *J. vander Haar.* *A. van Santen.*

Letter S.

TRACTAAT,

Van 't Twaalf-Jaarig

BESTAND.

I.

In den eersten verklaaren de voorsz Heeren Aarts Hertogen, zoo in haaren name, als in den naam van den voorsz Heere Koning, dat zyluiden te vreden zyn te tracteren met de voorsz Heren Staten Generaal vande Vereenigde Provintien, in qualiteit, ende als de zelve houdende voor vrye Landen, Provintien, ende Staten, op de welke zyluiden niet en pretenderen, ende te maken met haar in de voorsz namen ende qualiteiten gelyk zy doen by deeze jegenwoordige, een *Bestand* op de conditien hier na beschreeven ende verklaart.

II.

Te weten, dat 't voorsz *Bestand* zal wezen goet, vast, getrouw, ende onverbreekelyk, ende vóor den tyd van *Twaalf Jaaren* geduerende, dewelke wezen zal ophoudinge van alle acten van vyandschap, van wat fatsoen dat die zyn, tusschen den voorsz Heeren Kooning, Aarts-Hertogen, ende Staten Generaal, zo ter Zee, andere Waateren, als te Lande, in alle hunlieden Koningryken, Landschappen, Landen, ende Heerlykheden, ende vour alle haar lúider Onderzaaten ende Inwoonderen van wat qualiteit ende conditie die zyn, zonder uitsonderinge van plaatsen ofte persoonen.

III.

Een yegelyk zal behouden, ende daatelyk gebruiken die Landschappen, Steden, Plaatsen, Landen, ende Heerlykheden die hy jegenwoordig houd ende bezit, zonder daar inne getroubleert ofte belet te worden, in wat manieren dat het zy, geduerende 't voorsz *Bestand*: daar onder men verstaat te begrypen de Vlekken, Dorpen, Gehugten, ende platte Landen, die daar van dependeren.

IV.

De Onderzaten ende Inwoonderen van den Landschappen van den voorsz Heren Koning, Aarts Hertogen, en Staten, zullen geduerende dit *Bestand* alle goede correspondentie, ende vrientschap te samen hebben, zonder te gedenken die offensien ende schaden die zyluiden hier vooren hebben

hebben geleden, zullen ook mogen komen ende blyven in de Landschappen d'een van de andere en daar doen hare trafficque ende commercie in alle verzeekertheid, zo ter Zee, andere wateren, als te Lande, 't welk nogtans den voorsz Heere Koning verstaat te weezen gerestringeert, ende gelimiteert aan de Koninkryken, Landschappe, Landen, ende Heerlykheeden, die hy houd ende bezit in Europa, en andere Plaatsen ende Zeen, alwaar die Onderzaten van de Koningen ende Prinsen, die zyne vrienden ende geallieerden zyn; hebben die voorsz trafficque by onderlinge gewillige: En aangaande die Plaatsen, Steeden: Kuyen, ende Havenen, die hy hout buiten de voorsz Limiten, dat de voorsz Heren Staten, ende haare onderzaaten daar niet en sullen mogen exerceeren eenige traffique, zonder expresse toelatinge van de voorsz Heer Koning: wel zullen zyluiden d'voorsz traficque mogen doen, indien henluiden zulks goet dunkt, in de Landen van alle andere Princen, Potentaaten, ende Volkeren die 't henliede zullen willen toelaten, ook buiten de voorsz Limiten, zonder dat den voorsz Heere Koning zyne Officieren ende Onderzaaten, die van hem dependeeren, zullen doen eenig belet uit dier oorzaake aan de Princen, Pootentaaten, ende Volkeren, die henlieden d'zelve hebben toegelaten, ofte zullen toelaaten, nog van gelyken aan henlieden, nog aan den particulieren, metten welken zy luiden gedaan hebben, ende doen zullen de voorsz traficque.

V.

Ende terwylen noodig is een goeden langen tyd om 't adverteren den geenen die buiten die voorschreeve limiten met magt ende Scheepen zyn, om te desisteren van alle Acten van hostiliteit, is geaccordeert, dat het *Bestand* daar niet en zal beginnen, dan van huiden in een Jaar: wel verstaande, dat indien het advijs van't voorsz BESTAND daar eer kan weezen: dat, van als dan, de vyandschap daar ophouden zal; maar indien, na den voorschreven tyd van een jaar eenige acten van hostiliteit daar zal zyn gedaan, de schade zonder uitstel zal worden gerepareert.

VI.

De Onderzaaten, ende Inwoonders van de Landen van den voorschreeven Heer Kooning Aarts-Hertogen, ende Staaten, doende trafficque in den Landen, den eene van den anderen, zullen niet gehouden wezen te betaalen meerder regten, ende Impositien, als de onderzaaten, ende die van den vrienden, ende geallieerde, die meest zullen zyn beswaart.

VII.

Zullen ook alle de Onderzaten ende Inwoonders vanden Landen vanden Heeren Staten, hebben die zelve verzeekertheid ende vryheid in de Landen van de voorsz Heeren Kooning ende de Aarts Hertogen, die geaccordeert is, aan de Onderzaaten van den Koning van Groot Brittannien, by het leste Tractaat van Vreede, ende die secreete Articulen, gemaakt met den Conestabel van Castilien.

VIII.

Van gelyken en zullen die Koopluiden Schippers, Piloten, Scheepsvolk, haare Scheepen, Koopmanschappen, Waren, ende andere goederen, haar toebehoorende, niet mogen aangeslaagen nogte gearresteert worden, 't zy uit kragte van eenig bevel generaal oft particulier, ende voor wat zaake dat 'et zy, van Oorlooge ofte andersints, zelfs niet onder pretext van hem daar van te willen laaten dienen voor de conservatie ende bescherming des Lands, daar onder men nogtans niet en verstaat te begrypen die aanslagingen ende arresten van de Justitien, door de ordinaris weegen, ter oorzaake van de eigen schulden, obligatien, ende bundige contracten van den geenen jeegens den welken die voorschreeve aanslagingen zullen zyn gedaan, daar inne geprocedeert zal worden, gelyk gebruikelyk is, naar regt en reedenen.

IX.

Ende ten opsien van de handelinge der Nederlanden, ende de lasten ende Impositien, die geheven zullen worden op de koopmanschappen: Indien hier na bevonden wert dat daar inne is exces, ende dat die geincommodeert wort ter eerster requisitie, die gedaan zal worden, ter eene ofte andere zyde, zullen Commissarisen gedeputeert worden, omme die te reguleren ende modereren, by gemeen advys, is 't doenlyk: zonder dat daaromme het BESTANT zal gebrooken zyn, indien zyluiden niet en konnen accordeeren.

X.

Indien eenige sententien ende vonnissen gegeven waren tusschen persoonen van verscheiden partyen, niet gedefendeert wezende, 't zy

 in

in materie civile ofte criminele, die en zullen niet mogen geëxecuteert werden jegens die Persoonen der gecondemneerden, nogte hare goederen, geduurende 't voorsz BESTANT.

XI.

Brieven van Marque ende represalien en zullen niet geaccordeert worden, gedurende den voorsztyd, ten zy met kennisse van zaaken, ende in zaaken, in dewelke, 't zelve is toegelaten by de Keyzerlyke Wetten ende constitutien, ende na de ordre gesteld by dezelve.

XII.

Men en zal niet mogen aankomen, innekomen; ofte blyven in de Havenen, Bayen, Kayen, ofte Reeden van den Landen, d' eene aan de andere, met Schepen ende volk van Oorlogen, in zo groot getal 't welk zoude mogen suspitie geven, zonder verlof ende toelatinge vanden genen, onder dewelke de voorsz Havenen, Baijen, Kayen, ende Reeden zyn, ten ware men gedreeven werde door tempeest, ofte genootzaakt werde 't zelve te doen door nood, ende omme te schuwen eenige periculen van de Zee.

XIII.

Die gene op den welken die goederen zyn aangeslagen ende geconfisqueert, ter oorzaake van den Oorloge, ofte hare erfgenamen, ende die haar regt hebben, zullen gebruiken die zelve goederen gedurende het voorschreven BESTANT, ende zullen die possessie van dien aannemen by haar eigen authoriteit, ende in kragte van dit Tractaat, zonder dat van noode zy te hebben recoers aan de Justitie: niet tegenstaande alle incorporatien voor den Fisque, verpandinge, gedane giften, tractaten, accoorden, ende translactien, ende wat renuntiatien zouden mogen gestelt zyn in de voorsz transactien omme uit te sluiten van een gedeelte van de goederen, den geenen die dezelve behooren toe te komen, met laste nogtans datse daar van niets en zullen mogen disponeren, nogte de zelve bezwaren ofte verminderen, hangende den tyd aan 't voorsz gebruik, ten ware zyluiden verworve hadde toelatinge vanden voorschreven Heeren Aerts-Hertogen, ofte Staaten.

XIIII

't Welk ook plaatse hebben zal ten profyte van de Erfgenaam van wylen den Heere Prince van Orangien, zelfs voor de regten die zy hebben inde Salines van het Graafschap van Bourgogne: die henlieden zullen wedergegeeven ende gelaten worden, zelfs mette Bosschen die daar van dependeert Ende aangaande het proces van Chastelbelin, geinstitueert by het leeven van wylen den voorsz Heere Prince van Orangien, in 't Hof van Mechlen, jegens den Procureur Generaal van den Chatoliken Koning, de voorsz Heeren Aerts Hertogen belovende ter goeder trouwen henluiden te doen geven Justitie binnen een Jaar, na dat vervolg by hen zal weezen gedaan, zonder eenige uitstel, en dat in alle regtveerdigheid ende sinceriteit.

XV.

Indien de Fisque heeft doen verkopen van de eene ende andere zyde eenige geconfisqueerde goederen, de geene, dewelke uit kragte van het jeegenwoordig Tractaat hen toebehooren, zullen gehouden weezen haar te contenteeren, met interest van den prys, teegens den penning sestien, omme t' elken jaare, geduerende het BESTAND, betaald te worden, op de naarstigheid van den geenen die de voorsz goederen bezitten: andersints zal henlieden geoorloft zyn hem te addresseren aan de verkogte gronden ende erven.

XVI.

Maar indien de voorsz verkoopinge gedaan waren by justitie, voor goede ende wettelycke schulden van den genen die de voorsz goederen plegen toe te behooren voor de confiscatie, zal 't henluiden geoorloft zyn, ofte haare erfgenamen, mits regt van den zelven hebbende, die na haar te neemen, betalende den prys binnen een jaar, te reekenen van den dag van het jeegenwoordig Tractaat, na welken tyd zyliede daar toe niet meer en zullen ontfangen worden Ende de voorschreeven aanneminge ende herkoopinge by haar gedaan zynde, zullen zylieden daar van mogen disponeeren na haar goetdunke zonder dat het noode zal zyn eenige andere toelatinge te verwerven.

XVII

Dog men verstaat egter niet de voorsz herneminge plaatse zal hebben voor de verkogte huizen, in den Steden gelegen, om de grote incommoditeit ende notable schaaden, die d' eigenaars daar door zouden verkrygen, ter oorzaak van veranderingen ende reparatien, die zyluide soude

de mogen gedaan hebben in de voorschreeven huizen, daar van die liquidatie ter dier oorsaak verkogt, te lang ende beswaarlyk zoude zyn.

XVIII.

Ende zo veel aangaat die reparatien ende verbeeteringen, gedaan aan andere verkogt goederen, daar van die verkoopinge is toegelaaten, indien die worden gepretendeert, zullen de ordinaris Regters regt doen met kennisse van zaaken, blyvende die gronden ende erven gehypothequeert tot dat de somme die tot de verbeeteringe gedaan, zullen geliquideert zyn, sonder dat nochtans geoorloft zal weezen aan de voorsz koopers regt van pretentie, te gebruike omme daar van betaalt ende voldaan te wezen.

XIX.

Indien enige fortificatien ofte Publyque werken gedaan zyn, van de eene ofte andere zyde, met toelatinge ende authoriteit vande superieurs inde plaatse daar door het jegenwoordig tractaat van restisutie behoort gedaan te worden, zullen de eigenaars van dien gehouden weezen haar te contenteeren, met de estimatie die gedaan zal worden by de ordinaris Regters, zoo van de voorsz plaatsen, als van de Jurisdictie die zy daar hadden, ten waare partyen onderling accordeerden.

XX.

Aangaande de goederen van Kerken, Collegien, ende andere Godvrugtige plaatsen, in de vereenigde Provincien geleegen, dewelke Leeden waaren dependeerende van de Kerken, Beneficien, en Collegien onder de gehoorsaamheid van de AartsHertogen 't geene niet verkogt zyn geweest voor den eersten January 1607 sullen henlieden weeder gegeeven ende gerestitueert worden, ende zullen daar weder inkomen, ook by haar eigen authoriteit ende zonder behulp van Justitie, omme 't zelve te gebruiken geduerende het BESTAND, zonder daar van te mogen disponeeren gelyk hier vooren gezegt is. Maar voor den geenen die verkogt zyn voor den voorsz tyt, ofte gegeeven in betaalinge by de Staaten van eenige Provintie, zal haar de rente van den prys jaarlyks betaalt worden tegen den penning sestien, door de Provintie die de voorsz verkoopinge zal hebben gedaan, of de voorsz goederen gegeeven in betaalinge, ende ook geassigneert in zulke maniere, dat zy mogen wezen verzeekert. Van gelyken zal gedaan ende geobserveert worden van de zyde van de voorsz Heeren AartsHertogen.

XXI

De genen aan den welken de geconfisqueerde goederen behooren gerestitueert te worden, sullen niet gehouden weezen te betalen eenige agterstallen van renten, lasten, ende leenen, specialyk geaffecteert ende geassigneert op deselve goederen, voor den tyd dat zyluiden die niet en hebben gebruikt. Ende zoo zyluiden aan de eene ofte andere zyde vervolgt ofte gemoeit worden, zullenze werden gerenvoyeert, als ontslagen.

XXII.

Men zal ook niet mogen pretendeeren voor de goederen die verkogt ofte geaccordeert zyn, die gedykt oft herdykt moesten worden, anders als die opstallen daar vooren die bezitters hen hebben verbonden by de tractaten daar toe gemaakt, met den interest van de gefurneerde penningen, indien eenige gegeeven zyn, ook na advenant van den penning sestien als booven.

XXIII.

De vonnissen gegeeven, omme de goederen en regten geconfisqueert, met de conditien die den Regter gekent hebben, en wettelyk zyn verbooden geweest, zullen houden, ende en zullen de gecondemneerde niet ontfangen worden om daar tegen te zeggen, ten waare door ordinaris wegen.

XXIIII.

De voorsz Heeren Aarts Hertogen ende Staaten zullen committeeren yder in de haare; de Officiers en de Justitie ende politie in de Steden ende sterke Plaatsen, dewelke door het jeegenwoordig Tractaat behoren gerestitueert te worden aan de eigenaars, omme die te gebruiken geduerende het BESTAND.

XXV.

De geconfisqueerde roerende goederen en de vrugten die vervallen zyn voor het sluiten van het jeegenwoordig Tractaat, en zullen geen vergoeding onderworpen zyn.

XXVI.

De roerende zaaken, dewelke geremitteert zyn by den voorsz Heeren Aarts-Hertogen ofte Staten, tot profite van particuliere schuldenaars voor den eersten january sestien hondert ende seven, zullen blyven uit gedaan van de een en andere zyde.

De

XXVII.

Den tyd ſtaande den Oorloge te beginnen van den Jaare 1567. zal niet gerekend worden omme preſcriptie te maaken tuſſchen den geenen die van verſcheide partyen waren.

XXVIII.

De gene die gedurende den Oorloge vertrokken zyn in neutrale Landen, zullen genieten de vrugten van dit BESTAND, ende zullen mogen woonen daar hen goet dunkt, zelfs wederkeeren in haare oude woon-plaatſen, omme daar te woonen in alle zeekerheid onderhoudende de Wetten van den Lande, zonder dat ter oorzaake van haare wooninge (die zyluide zullen doen in wat plaatſe dat het zy) haare goederen zullen moogen werden aangeſlaagen, of te zyluiden geprivee't van 't gebruik derſelver.

XXIX

Daar en zullen geen nieuwe Forten geduurende 't voorſz Beſtand in de Nederlanden, aan de eene ofte andere zyde gemaakt worden.

XXX.

De Heeren van den huize van Naſſouw, en zullen niet mogen werden vervolgt of gemoleſteert, in haare perſoonen ofte goederen, geduurende 't voorſz BESTAND: voor de ſchulden gecontracteert by wylen den Heere Prince van Orangien, ſeedert den Jaare vyftien honderd zeven ende 't ſeſtig af tot zyn overlyde toe, nog voor de vervallen laſten, gedurende de aantaſting ende annotatie der goederen die daar meede waare belaſt.

XXXI.

Indien eenige contraventie van dit BESTAND gedaan waare door eenige particuliere, zonder bevel van den voorſz Heeren Koning Aarts Hertogen, of Staten, die ſchade zal worden gerepareert ter zelver plaatſe daar de contraventie gedaan zal zyn, indien zy aldaar werden agterhaalt, ofte wel tot haare woonplaatſe, zonder dat zylieden elders zoude mogen vervolgt worden omtrent haare lighamen ofte goederen, in wat manieren dat het zy. Ende 't zal niet geoorloft wezen de wapenen op te neemen of dit BESTAND ter oorzake van dien te breeken: maar zal wel toegelaten zyn, ingevalle van openbare weigeringe van Juſtitie zig te voorzien, gelyk gebruikelyk is, met brieven van marquen ofte repreſalien.

XXXII.

Alle onterffeniſſen ende diſpoſitien gedaan uit haat van der Oorloge, zyn nul verklaard, ende gehouden als niet geſchiet.

XXXIII

De Onderzaten ende Inwoonderen der lande van den Heere Aerts Hertogen ende Staten van wat qualiteit ofte conditien die zyn, mogen zyn capabel verklaard om de eene d'andere te ſuccedeeren, zo door Teſtament als zonder Teſtament, na de couſtumen van de plaatſe, ende indien eenige ſucceſſien hier te voren vervallen zyn aan eenige van dezelve, zullen zy daar in werden gehanthaaft, ende geconſerveert.

XXXIIII.

Alle gevangens van Oorloge, zullen ontſlagen werden van de eene ende andere zyde, ſonder eenig rantſoen te betalen.

XXXV.

En door dien het jegenwoordig tractaat beter onderhouden mag worden, beloven reſpectivelyk de voorſz Heeren Koning, Aerts-Hertogen ende Staten, de goede hand te houden, hare magt en middelen een ygelyk inden zynen, te zullen gebruiken omme de paſſagien vry, ende die Zeen en Reviere navigabel, ende zeeker jegens de incurſien van Muitmaakers, Zee Roovers, Loopers, en Roovers te maken, ende indien zyluiden die kunnen apprehenderen, dezelve te doen ſtraffen met rigeur.

XXXVI.

Beloven boven dien in prejuditie ofte tegens dit jegenwoordig Tractaat niet te doen, nogte gedogen dat gedaan zal worden, directelyk ofte indirectelyk, ende indien 't gedaan ware, 't zelve te doen repareren zonder eenige ſwarigheid nogte uitſtel, ende tot onderhoudinge van alle 't geene voorſz is, verbinden zy henlieden reſpectivelik, ja zelfs de voorſz Heeren Koning, en Aerts Hertogen haare Succeſſeurs, en voor de bekragting van dezelve verbinteniſſe, renuncieren ze van alle wetten, couſtumen, ende andere zaken daar jegens ſtrydende.

XXXVII.

Dit jegenwoordig Tractaat zal geratificeert en geapprobeert worden by de voorſz Heeren Koning, Aarts Hertogen en Staten, ende de brieven van ratificatie van de voorſz Heeren Aarts-Hertogen en Staten by d'eene den anderen overgeleevert in goede ende behoorlyke forme, binnen vier dagen. Ende aangaande de ratificatie

tie van den voorſz Heere Koning, hebben die voorſz Heere Aarts-Hertogen belooft, ende zullen gehouden weezen dezelve te geven binnen drie maanden, ook in goede en behoorlyke forme, ten einde de voorſz Heeren Staaten, haare onderzaten ende inwoonderen, het voorſz Beſtand volkomentlyk ende in alle verzeekertheid mogen gebruiken.

XXXVIII.

Het jegenwoordig Tractaat zal alomme daar zulks behoort, terſtond na dat de ratificatie zal wezen gedaan by den voorſz Heere Aarts-Hertogen ende Staten, ceſſeerende van nu af, alle acten van vyandſchap.

ALdus gedaan ende geſlooten in den Stad van Antwerpen, den voorſz neegenden April in 't Jaar duiſent ſeshondert ende neegen, ende geteekent by den Heeren Ambaſſadeurs van den Koningen den alder-Kriſtelykſten, ende van Groot Britagnien, als Middelaars, ende den Gedeputeerden van de Aarts-Hetogen ende Staten, was onderteekent *P. Jeannin, Elye de la Place, Richard Spencer, Rodolphe Winwood, Ambroſe Spinola, le Preſdt: Richardot Ju: de Manecidor, Fr: Jehan Neyen, L. Verryken, Guillaume Louys Conte de Naſſau, W. Brederode, Cornelis van Gent, Johan van Oldenbarnevelt, J. de Malderee, G. de Reneſſe, G. Hillama, Johan Sloeth Ab: Coenders.*

Letter T.

Doorlugtige Hoog-geboren Vorſt, genaadigo Heer,

GEnadige Heer en Vorſt: Ik merke tot myn hoogſte verdriet, een geheele vervremdinge van u Excellentie *van my, en dugte dat het gene over zes maanden, ook by eenige Kerkelyke Perſonen, en daar na ook by eenige Polityke, is gezeid van uwer* Excellentie *verſtoord gemoet tegens my, 't welk ik te voren niet hebbe konnen gelooven, moet waar weezen. Ik verklare nogtans met een opregt gemoed en heiliglyk, niet te weeten daar toe occaſie gegeeven te hebben, als altyd geweeſt zynde en nog zynde, uwer* Excellentie *zeer getrouwe dienaar, gelyk ik ook verhoope door Gods genaade te ſterven. Ik hebbe over tien Jaaren* in de handelinge van Vrede of Treſves, *het beginſel van dezen Cours wel gemerkt: maar uwe* Excellentie *zal genadelyk believen indagtig te wezen, dat ik te dier tyd aan de zelve verklaart hebbe*, myne opregten en cinceere intentie in de zelve handelinge, tot der Landen, uwer Excellentie en aller goede ingezetenen dienſt en verzekeringe, *en dat ik niet te min uw* Excellentie *preſenteerde* niet alleen myne dienſten, maar ook het Land te verlaaten, liever als in dienſt en in het Land met miſnoegen van uwe *Excellentie* te blyven. *De Treſves met bewilliging van uwe* Excellentie *beſtoten, en op de zaak van uwe* Excellentie *zyn loffelyk huis, zyn Heere geliefden Broeder, en Vrouwen Suſter, tot uwer* Excellentie *contentement, ordre geſtelt, en de zaaken der Landen onder den Treſves* in goeden fleur en verbeeteringe van des Lands inkomen, in grote en loffelyke reputatie by de grootſte Potentaten, Republyken en Steeden, niet alleen in geheel Chriſtenryk, en dezer Landen vyanden zelfs, maar ook in anderen kwartieren van de Weereld gebragt zynde tot vermeerderinge van de Hoog-loffelyke reputatie van uwe Excellentie, gelyk by buiten gemaakte loffelyke alliantien; na de Treſves, met verſcheiden Potentaaten en Republyken aangegaan, de vervolginge van vriendſchap, raad en aſſiſtentie van andere Potentaten en Republyken, aan deeze Landen van tyd tot tyd, na het beſluit van den Treſves geſchied, klaarlyk en onweederleggelyk kennelyk is, zynde ook door den Treſves te weege gebragt, dat het ophoopen van de laſten en ſchulden, tot beſwaarniſſe van de Landen in het generaal en particulier, meeſt is geſtut en opgehouden, de Collegien van de Admiraliteiten, in plaatſe dat men voor de Treſves, alleen jaaren

jaaren de beſwaarniſſe van ligtinge van penningen op intereſt moeſte hooger maaken, van ongevaarlyk twee Millioenen, en acht honderd duizend guldens, daar meede die in Anno 1609 beſwaard waren, gevryd, en booven dien de Landen ontſlaagen van de groote ſchulden van de nagebuuren, by reſtitutie van de Obligatien, verpande Steeden en ſterkten, *zoo was zeer apparent, dat deeze Landen zouden hebben eenen geduurigen gewenſten, vaſten, en verzekerden ſtaat, daar van uwe* Excellentie *en alle de leeden van zyn Hoog-loffelyk huis, als in de Landen meeſt geintereſſeert*, in hooge Staaten, Digniteiten, Heerlyke Titulen, Regten en goederen, de meeſte lof, eere, reputatie, en dienſt konde genieten.

Twee poincten hebben den Staat van den Lande gekwelt. Het eerſte is geweeſt, de Diſputen by de Heeren Staaten van Zeeland, al eenige Jaren voor de Trefves gemoveert en veele Jaaren daar na gecontinueert, op 't drage van haare quote in de conſenten, zulks dat zy ſomtyds geheele Jaren hare conſenten hebben opgehouden, gelyk zy ook in 't difficulteren en het ophouden der zelver hebben volhard, tot dat zy by uitſpraak van uwe Excellentie *en den Raad van Staten, de begeerde verminderinge van tyd tot tyd hebben verkreegen. Het tweede is geweeſt, de diſputen op de Leere en Ordre in Religions zaken, die van 't begin der Oorlooge in de Landen wel zyn geweeſt, maar vermeerdert ettelyke Jaren voor den Trefves, tuſſen de Profeſſoren in de Univerſiteit van Leyden,* Gomarum *en* Arminium, *en haare reſpective adherenten.* Myne Heeren de Staaten van Holland en Weſt-Vrieſland, *en ik haar dienaar, hebben voor en na het beſluit des Trefves, by alle bekwaame middelen gearbeid om de twiſten te doen ceſſeeren, dan, door de rigoreuze cenſuuren en opſchortingen van den Kerkendienſt van verſcheidin Kerken-dienaars, en Claſſen daar over komende, zyn de ſwaarigheden publyker geworden. En hoewel eerſt hoope was*, dat by eene wettige en onpartydige kerkelyke vergaaderinge, van de Landen van Holland en Weſt-Vrieſland, de zaken zouden hebben moogen geaccomodeert en gevonden werden, zo is nogtans 't zelve belet, door dien de Kerkelyke perſoonen, zoo veele by de Regenten van weinig Steeden hebben weeten te weege te brengen, dat de zelve de H. Staaten van Holland en Weſt-Vrieſland, deezer Landen wettelyke Overigheid, nog in 't beroepen, nog in 't beleiden, nog in 't approberen van de beſoignes van de zelve vergaderinge, niet hebben willen toeſtaan, 't geene by de Hoge Overigheid in 't Oude Teſtament, by de eerſte Chriſtelyke Keizers, en in de naaſte hondert Jaaren, by alle Koningen, Cheur en Vorſten, Graven, Heren, Regeerders van Groote en kleine Republyken, en vrye Steeden, die de Religie van de Afgoderye, Ketteryen en Tirannien gezuivert, en gereformeert hebben, gebruikt is, en nog gebruikt wort.

Deshalven de Heeren Staten *genootzaakt zyn geweeſt, by proviſioneele ordre te belaſten*, dat men de geene die van de Predeſtinatie en aankleeven van dien, niet hooger nog anders in goeder conſcientien konde leeren, gevoelen, of geloven, dan als de Remonſtranten hadden te kennen gegeeven, niet verder zoude beſwaren, nog van den dienſt houden, of in haaren dienſt beletten, latende den geenen, die de zelve poincten hooger of anders wilden leeren, of daar van gevoelen, 't zelve vry. *Beide partyen daar na in 't lange gehoort zynde, is by de zelve proviſioneele ordere ook tot meer maalen geperſiſteert.* Den Koning van Groot Brittanjen *heeft dezelve ook* iterativelyk *goet gevonden, met goede pertinente en ſalutaire redenen de zelve beveſtigende, gelijk meede veele Predikanten, weezende van 't gevoelen der Contra Remonſtranten, die Proviſionele ordre goed gevonden hebben*, als wel weetende dat van het begin der Oorlooge het voorſz *gevoelen by veele leerraars en Religions verwanten is geweeſt en kennelyk getolereert, niet alleen van de Overigheid, maar ook by de Kerken-dienaars van ander gevoele weezende.* De

De Heeren Staten, *tot meermalen verstaan hebbende*, dat men de zelve onderlinge Tollerantie, om reedenen zoude practiseren, en ter oorzaak van het verscheide gevoelen, geen scheuringe toe laaten of gedoogen, en u Excellentie *kennelyk synde*, *dat ik hem tot veele verscheiden reisen gesproken, en vermaand hebbende*, dat uwe Excellentie myn H H. de Staaten daar in behoorde de hand te bieden, *en ik specialyk gelast en gehouden was*, *alle Officien te doen*, *dat uwe* Excell: *van my daar op begeerende*, *dat ik souden voorkomen willen*, *dat hy daar toe publykelyk zoude werden vermaand*, *seggende* Neutraal *in dat stuk te willen weesen*, *en ik daar op overdenkende of uwe* Excellentie *eenige insigt mogte hebben op de Heeren Staten van de andere Provincien*, *van syne Gouvernementen*, *en daar beneffens lettende dat uwe* Excellentie *soo veele jaren aan malkanderen geduurende dese kwestien*, *de Predikatien van* Uitdenboogerd *in den Hage*, *en van geen andere alhier gestadig gehoort*, *des Heren heiligen Avondmaal altyt met henluiden gehouden*, *ook dat uwe* Excell: *Uitdenbogerd*, *veel Jaren*, *na dat hy openbaarlyk verklaard hadde in de Leere van de Predestinatie en den gevolge van dien*, *in de vyf poincten begreepen van het gevoelen der Remonstranten te weezen*, *in de Legers van* Gulik *en* Rees, *Anno* 1610 *en* 1614, *by zyn eigen mouvement gebruikt en in het Jaar* 1612. *Zelf serieuselyk*, *aan de* Magistraat *der Stad Uitregt by brieven verzogt hadde* Uitenbogerd alhier tot uwer Excellentie en der Kerken dienst en contentement te willen laten, onaangezien het regt dat zy op hem mogten hebben of pretenderen, *kan uwe* Excellentie (*onder correctie*) *niet vreemt vinden*, *dat ik niet heb konnen geloven*, dat uwe Excellentie tegens der H. H Staten resolutien, de scheuringe zouden hebben willen favorizeren en vorderen, tot zo merkelyke verswakkinge van den Staat van de Landen, die zo schaadelyke verdelinge van Religions verwanten, zynde de beste en vertrouwste Patriotten, in het Land, en met misnoegen van veele duisenden, van de oudste en beproefde Patriotten, zelf de meeste Regenten van zeer veele goede Steeden, maar d' ordre, alhier tot weringe der scheuringe gevonden worden, en de zelve openbaarlyk, zelf met uwer Excellentie presentie gepractiseert werdende *weet uwe Excellentie dat ik gearbeid hebbe op de middelen*, *hoe dit met het minste nadeel der landen mogte werden gepractiseerd*, *dat ik daar toe voorslagen hebben gedaan*, *van de Kerke te geeven den name van Uitlandsche Kerke*, *gelyk in andere Ryken en Landen wel gebruikt word*, *namentlyk in* Londen, daar Nederlandsche Fransche en Italiaansche Kerken zyn, *hare byzondere ordre houdende*; *maar ik ben niet gesecondeert*, *zoo dat de vergaderinge van de* H.H.Staten van Hollant en West Vrieslant, *meer als vyf maanden by den anderen gehouden zynde*, *op hoope dat men tot accommodatie zoude komen*, *en daar toe alle middelen verworpen weezende*, *dat men ook niet wilde ordre stellen tegens het seditieus predikken*, *schryven en spreken*, *nog teegens het geweld aangedaan de* Regenten en Vroedschappen van de *Stad Oudewater*, *daar over andere Steeden in vreze waren van mede zulks getracteert te worden*, *dat ook zeekere Advyzen gekomen waren*, *hoe by uwe Excellentie aan eenige Capiteinen gelast was*, dat zy hen niet zouden bemoeyen, nog aantrekken, 't gene ter oorzake van Religionsverschillen zouden werde voorgenome, *zoo moet immers*, *na alle reedenen van Staat*, *ten besten verstaan worden*, *dat in zaken daar op de* Heeren Staaten *vergadert waren*, *en daar op tot meer malen gedelibereert*, *en by de meeste stemmen geresolveert was*, *die vergaderinge niet langer by den anderen heeft willen blyven*, *eindelyk tot meermaal by de meeste stemme was goed gevonden*, *heeft moeten gedecreteert werden*, *zo andersints de vergaderinge geschape waren geweest te scheiden*, *zonder wederom by den andere te willen komen*, *zo lange weinig Steden het besluit van de resolutien zouden willen ophouden en beletten*: *gelyk tot meermaalen by Gedeputeerden geseid en geprotesteerd is geweest.*

De resolutien genomen, *en uwe Excellentie by*

by Gecommitterde uit de Edelen en Steeden geopent synde, is uwe Excellentie gebeeden, dat soo hy in enig poinct van dien bedenken vonde, het zelve aan de Heeren Edelen en Gedeputeerde van de Steden mogte werden verklaard, en dat de zelve uwe Excellentie goede onderrigtinge zouden doen, en alle reedelyk contentement geven. *Uwe* Excel: *toonde wel eenig misnoegen, maar men hielt het te komen door aanhouden van de Gedeputeerden der Steden, hun met de meeste stemmen (geheele vyf maanden duurende) te conformeren geweigert hebbende. Ik dede groote instantie om de vergadering by den anderen te houden, maar de Gedeputeerden van den Steden, moeilyk wezende van 't gepasseerde, waaren daar toe niet te bewegen. 't Is waar, dat uwe Excellentie, den derden dag na het scheiden van de vergadering, my opende 't gene in den Briel by de Gecommitteerde van de Heere Staaten en by de Magistraat* aldaar zoude gedaan zyn: Maar ik bad uwe Excellentie, te willen wagten op de weederkomste van de Commissarissen, en haar rapporte te gelooven, als publyke personen en zeer goede Patriotten zynde.

Ook presenteerde ik te dier tyd aan uwe Excellentie, de goede hand daar aan te houde, dat de gemeene resolutien, met de beste discretie, en zonder eenige quetsinge van uwer Excellentie loffelyke reputatie, zouden werden gepractiseert, biddende dat men eenigheid en goede correspondentie mogt practiseeren. *Ik sprak uw Excellentie nog tweemaal voor myn vertrek, en lest des Saterdaags, als ik 's Maandaags daar aan na Vyanen vertrok: gelyk ik uwe Excellentie zeide aldaar noodelyk te moeten wezen. Ik recommandere uwe Excellentie, ten zelven dag nogmaals de accomodatie van alles, en offereerde alle goede Officien. U Excellentie scheen daar toe te inclineren,* vragende of een voorslag tot accomodatie ook aangenaam soude wesen? Ik antwoorde, zekerlyk, Ja. *Offereerde ook ten zelven einde*, dat zo verre uwe Excellentie zoude meenen, dat ik uwe goede intentie zoude tegen zyn, ik liever my van alle diensten zouden ontslaan, en ook uit Holland gaan resideren, als met misnoegen van uwe Excellentie, alhier in dienst te blyven: *en verzogt in zulken gevalle uw Excellentie my om een eerlyk afscheit voor my, aan de Heeren Staten de hand te biede: Maar uwe* Excellentie zeide zulks geensints goet te vinden, en gaf my hope dat 'er eenige middelen van accomodatie zouden voorgeslagen worden. Ik vertoog daar na op Vyanen, *nog swak en indispoost wezende, en bleef aldaar twaalf dagen, geneeg in gelyke swakheid, daarom ik my begaf binnen Uitregt, by Doctor Saulo Saal, myn oude bekende, ik hoopte tot beterschap te komen, en myn* zeventigste jaars Geboortendag, zynde den vierentwintigsten Septembris, na den Nieuwen Styl, in myns Vaderlyke Stad Amersfoort te houden, *maar de continuatie mijnder swakheid belette het zelve, zoo dat ik tot Uitregt, onder de Hand van den Doctor bleef ontrent zes weken, sonder dat ik het minste hoorden van enige voorslag van accomodatie; maar wel, dat men by overstemminge (een zake nooit gehoort) tegen de Resolutie van de* Heeren Staaten van Holland en West-Vriesland, van de Heren Staten van Uitregt, en Over-Yssel) die Religions differenten, directelyk tegen de naader Unie *en verscheiden andere Tractaten*, wilde brengen aan de vergaderinge van de Ho. Mog. Heren *Staten Generaal*, en aan een *Synoode* die men noemde *Nationaal, en dat daarentussen getragt wiert* om alle de gene, die voor der Landen en Provincien regten wilden spreken te discrediteren, veragten en hatelyk te maken onder het gemeene volk.

Ik worde onder de zelve voor al voor gebragt, honderden leugenen, valsheden en calumnien, by pasquillen, seditieuze libellen, en andersints worden tegen my gestrooid, gebruikende daar toe ten deele het pretext van myn verblyf uit den Hage, waar door ik genoodsaakt ben geweest van Uitregt my wederom alhier te begeven. Sedert heb ik uwe Excellentie tot verscheiden reizen begroet, myn dienst tot bevorderinge van de nodelyke accommodatie van alle misverstanden geoffereert, ook uwe Excellentie, en den Welgebooren Heere Graaf Willem Loodewyk, Graave van Nassouw, Gouverneur van Vriesland, Groeningen, Ommelanden, &c. Verzogt zelf te willen voorslaan eenige bekwaame

middelen

middelen, daar toe ſtrekkende, vertonende dat het opdringen van het houden van een Synodus Nationaal tegen der Landen Regten, tegens de naarder unie, teegens andere Tractaten, en tegens voorgaande gebruiken, *geen dienſt, maar wel grooten ſwarigheden te zullen veroorſaken apparent was. Ik hebbe de minſte voorſlag niet vernomen. Daar en tuſſchen ſyn by my verſcheide voorſlagen ſo in de vergadering van de* Heeren Staten van *Holland ende Weſt-Vrieſland, als aan uwe Excellentie en zyn Genade gedaan, hebbende my altyt wel en volkomelyk verſeekert gehouden, gelyk ik my als nog verzekert houde, dat de* Heeren Eedelen, en Regenten van de Steeden van Holland ende Weſt-Vriesland, die niet konnen goed vinden, het hoogſte en noodelykſte Recht van de Landen, by alle Tractaaten aan hen behouden, met andere gemeen te maaken, *nog* Spaanſch *nog* Paus-geſint zyn, maar opregte, vertrouwde en beproefde Liefhebbers van de vryheden en geregtigheden des Vaderlands; in 't partieulier, opregte geaffectioneerde, aan de Hooglofſelyke meriten van uwe Excellentie, Heer Vaader Hooglofſelyker Ged. en uwe Excellentie zelfs, in groote recommandatie hebbende, de behoudeniſſe en vermeerdering van zyne Hooglofſelyke reputatie en authoriteit, tot des Lands en zynen dienſt, ook meeſt alle opregte Liefhebbers van de waare, zuivere en na Godes Heilge Woord Gereformeerde Religie, en van de wettelyke ordre handhoudinge en beſcherminge der zelver, en dat ten opſien van de zelve het Land van Holland en Weſt-Vriesland, Steden ende Leden van dien, zeer wel en volkomentlyk zyn verzekert gelyk 't zelve de notoirlyke reden mede brengt; overmits zy in de Landen zyn gewonnen en geboren, haare Voorouderen, en zy zelfs, voor de goede zaken zeer veel gedaan, en geleden, en hare affectie en conſtantie, by alle occurrentien, met woorden en werken onveranderlyk beweezen hebben, *daar van uwe Excellentie ſelfs de beſte kenniſſe heeft, als dikwils verklaart hebbende, ſonder particuliere beloften van wegen de* H. Staten van Holland en Weſt-Vrieſland, *om zyn voorgenoomen exploicten te ſeconderen, hem in 't aanvangen der ſelver beſwaard te vinden, en dat uwe Excellentie daar in, ſonder faut ſeer wel en loffelyk is geſecondeert geweeſt tot der gemeene Landen dienſt, ook tot haare en uwe Excellentie Hooglofſelyke reputatie gelyk ik my ook verzekert houde, dat ook voor het toekomende in alle occurrentien, uwe Excellentie hem by haar wel en loffelyk geſecondeert ſal vinden, in dien goed verſtand, vertrouwen en correſpondentie onderlinge hervat en getrouwelyk onderhouden werde, gelijk in den naaſte een en dertig Jaren is geſchied, daar toe ik altijds getragt en gearbeid hebbe, en vorder door Gods genade arbeiden en tragten ſal.*

Maar indien uwe Excellentie de Fabricateurs van het Noodwendig en levendig Diſcours, *van den* Spaanſchen Raad, *en diergelyke ſeditieuſe, calomnieuſe, en leugenagtige libellen raad ſou willen volgen, (dat God Almagtig genadelijk verhoede) verklaare ik vrymoedig, dat mijns oordeels (dog onder correctie en reverentie) daar uit niet anders als der Landen, uwer* Excellentie *Hooglofſelyk huis, en der leden van dien, en aller vromer Liefhebberen des geliefden Vaderland, en der warer Chriſtelijke Religie geheele ruine en ondergang moet volgen: De Spaanſche Raad zoude daar toe geen beeter raad konnen bedenken als die geſellen geven, te weten, miſtrouwen en miſverſtanden tuſſchen uwe Excellentie en de Heeren Edelen, en Steden en hare Dienaren te planten, voeden, en onderhouden, hooge en trotſige imaginatien voor te brengen, die wel te ſchrijven, maar ſwaarlyk te practiſeren zijn, en met haſard en perykel getenteert, ook geſuccedeert zynde, na den aart en conſtitutie van de Landen, niet duirachtig konne zyn, maar tot niemands als de Spanjaards voordeel konnen ſtrekken. Daarom bid ik uwe Excellentie zeer ootmoedelyk zulke gezellen niet te gelooven, maar hare raadſlagen te verwerpen. 't Is wel waar, dat onder henluiden wel konnen zyn, goede eenvoudige yveraars in 't ſtuk van de Religie: Maar het gepaſſeerde in de afgeſonderde Nederlanden, ook in den Jare* 1586, 1587,

 1588

1588, *in deze behouden Landen, heeft klaarlyk geleerd*, dat hen daar onder vermengen malitieuze Hypocriten en ambitieuze mensen, die uit verandering van Regeringe haar eige vordeel soeken, vele berooide en gehele kale gesellen, en ook vele schandlyke verraders, *behalven dat 'er ook veele zijn uit andere Landen en Steden, nu onder den Spanjaarden en Spaansche gebied zijnde, in deeze Landen gekomen, die men moet vresen dat uit een natuurlyke affectie tot haar geboortlanden en Steden, uit wraakgierigheid niet wel konnen lyden, dat in ons Land of onze Steden beeter fleur, prosperiteiten vryheid zyn, als in de hare, en in 't gemeen wel zyn twintig tegen een, die hun liever met particulier als gemeen goed zouden generen, Ik bidde uwe Excellentie seer ootmoedelyk op de consideratie nog in tyds, en terwylen nog alle saken in poincten syn, om tot gemeen genoegen gebragt te konnen worden, na syne hoogste wysheid genadelyk te willen letten, en vastelyk te gelooven*, dat zoo verre uwe Excellentie of in 's Lands regeringe, of in andere zaken tot des gemeenen Lands en zyn Excellentie dienst strekkende yet begeerd, dat een wel gerationeerde Propositie werde gedaan aan die gene, aan de welke, na der Landen Regten en gebruiken, zulks behoord, veel loffelyker, veel eerlyker, veel dienstelyker, beide voor de Landen en uwe Excellentie zal wezen, als hondert duizent zulke libellen, daar mede getragt word de ziekte ongeneesselyk te maken, en alle zaken buiten remedie van accommodatie te brengen. *Ik hebbe uwe* Excellentie *tot meermalen gezeid gelyk ik in ses en dertig Jaren by experientie bevonden hebbe*, dat deze luiden uwe Excellentie meer ongerustigheden, moeiten en quellagien zullen toebrengen, als hy in tien Jaren, in de beleidinge van des gemene Lands zaken heeft gehad. *By andere Provintien, of by meerder scheuringe van de Beurse van* Holland en West-Vriesland *te wagten, 't gene uwe* Excellentie *door goed vertrouwen en correspondentie met myn* Heeren de Staten van Holland en West-Vriesland een en dertig jaren lang gehad heeft, en vorder door Gods genade hebben kan, dunkt my (onder correctie) de meeste absurditeit te wezen die men kan bedenken.

Ik bedugte dat ik te lange voor uwe Excellentie valle, maar tot quytinge van mynen schuldigen pligt en ontlastinge van myne conscientie heb ik het niet korter konnen maken. My bedroeft seer dat in recompensie van myne lange en menigvuldige diensten en debvoiren, ik met so vele calomnieuse, leugenagtige; seditieuse en versierde Libelle aangetast werde, en dat die onbehoorlyk heden, pretext en voedsel nemen op het kwaat gemoet dat uwe Excellentie tegens my soude hebben. En hoewel ik al over een en dertig Jaren, sulke en diergelyke saken, met swygen, weldoen en waarheid wel hebbe konnen overwinnen, soo bevinde ik my nogtans in deese mynen hogen ouderdom en indispositie als nu gedwongen tot verdedinge van my en myne, nodelyk iet te moeten uitgeven, hoewel seer ongeerne en tegens myn hert en gemoed. Ik hebbe goed gevonden uwe Excellentie 't selve dienstelyk te vertonen, ootmoedelyk biddende dat uwe Excellentie goede geliefte sy, sulks niet anders te duiden als een sake my afgedrongen tot myne noodelyke defensie, en te gelooven dat ik ben en door Gods genade ten uiterslen myns levens verhope te blyven uwer Excellentie ootmoed ge Dienaar, en my daar op vertrouwende bidde God den Heere Almagtig

Doorlugtige Hooggeboren Furst

Uwe Excellentie in voorspoed en gesontheid te houden in syne Heilige bewaringe.

Uit myn Kamer den 24 Aprillis 1618.

Ondersłond,

Uwer Princ. Excellentie zeer Ootmoedige Dienaar.

En was onderteikent

JOH. VAN OLDEN-BARNEVELT.

Letter V.

Letter V.

PLACCAAT,

Om alom gepubliceert en geaffigeert te worden.

DE Ridderschap, Edelen, en Steden van Holland en West Vriesland, representerende de Staten van den selven Lande, bemerkt hebbende, dat booven veel andere seditieuse en calumnieuse geschriften, binnen weinig dagen herwaarts, is uitgekomen seker Libel, geintituleert Provisionele openinge van verscheiden zaken, gestelt in de Remonstrantie van den Heere Advoeaat van Holland, en West-Vriesland tot naarder onderregtinge, *En na voorgaande examinatie, bevinden het selve Libel vol te syn van grote en onverdragelyke calumnien, tegens de Regeringe van 't Land, verscheiden personen, in treffelyke Ampten gebruikt, en namelyk tegens den Heere Johan van Oldenbarnevelt, Advocaat van den voorsz. Lande van Holland en West Vriesland; hebben dienstig en nodig gevonden, tot voorstand van de eer van de Regeringe, en van verscheiden getrouwe Dienaars van het Land, en namentlyk, van den voorsz. Heer Advocaat (wiens langduurige, goede, en opregte diensten, haar Ed. Mog. en alle de wereld genoeg bekent syn, en die over sulks, ten aansien van syn Ampt en diensten, voor desen is genomen, en alsnog gehouden werd, in haar Ed. Mog specialeprotectie en Sauvegarde het voorsz geschrift, en andere, van gelyken in houden, te verklaren voor Fameuse, Logenagtige, Injurieuse, en Calumnieuse Libellen. Vermanende ende ordonnerende over sulks alle getrouwe Ondersaten van dese Landen, haar uiterste neerstigheid te willen doen, om de Auteurs en Drukkers te ontdekken, om waar toe te beter te geraken, goed gevonden is, al, en een yder die iemand van de voorschreve Autheurs, of Drukkers, sal weten te ontdekken; mits desen versekeren van een recompense van vyfhondert ponden, van veertig grooten, met pardon voor den genen, die mede schuldig synde, sig soude komen te openbaren.*

Aldus gedaan en gearresteert in volle vergaderinge, van de Ed. Mogende Heeren Staten, voornoemt, met belastinge, alom binnen de voorschreve Landen, daar men Publicatie gewoonlyk is te doen, gepubliceert en geaffigeert te worden, tot kennisse van een ygelyken.

Op den 20 Juny Anno 1618.

Ter Ordonnantie van de Heeren.

A. Duyk.

Letter W.

Deductie, ofte Declaratie,

Uit de

Fondamenten der Regieringe,

Tot Justificatie van de Acte van Seclusie, raakende 't Employ van den Prince van Oraingne.

INLEIDING.

DE Staaten van Holland ende West-Vriesland, met leetwezen, ende niet zonder merkkelyk hertseer, overdenkende, ende bespeurende, dat, alhoewel haar Ed. Groot Mog., 't sedert dat God Almagtig, door zyne grondeloze bermhertigheid, den weg heeft gelieven te openen tot de eerste beginselen van de vrye Regieringe dezer Landen (welkers fondamenten ook, naast de wonderbaarlyke bestieringe, ende genadige directie van zyne Goddelyke Majesteit, by de wel-gemelte Provintie van Holland ende West-Vriesland, met de hulpe van die van Zeeland, alleenlyk zyn geleid) altyds, zonder eenige intermissie, ende voornamentlyk by alle bekommerlyke occasien, haren

trouwhertigen yver, ende ſtantvaſtige genegentheid tot behoudeniſſe van den Staat dezer Vereenigde Provincien, ende tot onbevlekte conſervatie van de diergekogte vryheid van dien, door zo menigvuldige preuven, boven alle d' andere Bontgenoten, hebben betoont, ende ſpecialyk mede in de laatſte ſwarigheden door den bloedigen Oorlog jegens de Republique van Engeland geeauſeert, mitsgaders in de Vrede handelinge daar op gevolgt, met 't geene daar ontrent is gepaſſeert, ende voorgevallen; echter dezelve Heeren Staten van Holland ende Weſt-Vrieſland veel malen, ende genoegzaam doorgaans het ongeluk gehad hebben, dat hare opregte intentien, ende alderprys-waardigſte actien, zelfs die geene, zonder dewelke het heerlyk gebouw van deſen vryen Staat, naar menſchelyke apparentie, al over lange ter neder geworpen zoude zyn geweeſt, by vele, ende ſpecialyk mede by eenige van de voorſz hare Bontgenoten, met een verkeert ooge ingezien, ende veel miſduidingen ſubject gemaakt zyn geworden, ende nu ook wederomme het ongeluk hebben, dat eenige van dezelve Bontgenoten deſavantagieuſlyk van haar Ed. Groot Mog. gelieven te oordeelen, uit zaake dat by dezelve ten behoeve van den Heere Protector van de Republyque van Engeland, Schotland, ende Yrland zoude wezen gepaſſeert zeekere Acte obligatoir, daar by verklaart werd, dat haar Ed. Groot Mog. nimmermeer den Heere Prince van Oraigne, ofte iemand van deszelfs linie zullen verkiezen tot Stadhouder ofte Admiraal van haare Provintie, nogte toeſtaan, voor zo veel het advys van haare Provintie aangaat, dat dezelve oyt werden geëligeert tot het Capitainſchap Generaal over de Militie van de Generaliteit; ja zo verre, dat het voorgeroerde deſavantagieus oordeel van dezelve Bontgenooten, by inleeveringe van geſchriften, ende Deductien ter Vergaderinge van de Heeren Staten Generaal dezer Vereenigde Nederlanden wert bekend gemaakt; Zo hebben d' hoog-gemelte Heeren Staten van Hollend ende Weſt-Vrieſland, haar niet anders konnende inbeelden, dan dat 't voorſz deſavantagieus oordeel van eenige harer Bontgenooten als boven alleenlyk is voortkomende, door dien dezelve, ofte immers vele inden haaren, van de ware geſchapenheid, ende den grond der voorſz zaaken met 't geene daar aan dependeert, ende van de eſſentiele circumſtantien van dien, niet ten vollen zyn geinformeert, ende dat een yder, naar een grondig, ende welgeraiſonneert berigt van 't gepaſſeerde, het zelve ontwyffelyk zal reputeeren onder de gewoonlyke effecten van haar Ed. Groot Mog. goede voorzorge tot het welvaren van den gemeenen Staat, by dezen in voldoeninge van der zelver beloften zo by [1] Reſolutie van dato den 4 Juny laatſtleden aan haar Ho. Mo. als mede, by [2] Miſſive van dato den negenden daar aan volgende, aan de Staten van de reſpective Provintien gedaan, de voorſz hare Bondgenooten wel willen geven een ronde, opregte, ende ongeveinsde openinge van alle 't geene zig ontrent het paſſeeren van de voor-geroerde Acte toegedragen heeft, ende met eenen klaarlyk aanwyzen, dat by haar Ed. Groot Mog. daar inne niet anders is gedaan, gerezolveerd ofte by der hand genomen, dan 't geene aan d' eene zyde dezelve onwederſpreekelyk, ende zonder bekroon van iemand, hebben vermogen te doen, ende aan d' ander zyde den dienſt van den Staat, ende de behoudeniſſe van de goede Ingezetenen van dien oogſchynelyk heeft komen te vereiſſchen.

NARRATIO FACTI.

I.

Ynde voor eerſt haar Ho: Mo: ende de reſpective Provintien bekent, dat die van de Regeeringe van Engeland, naar dat alvoorens tuſſchen

tusschen de zelve ende de Gedeputeerde van deezen Staat tot West-munster, verscheide voorslagen van accomodement waaren gedaan, ende gedebatteert op den $\frac{1}{2}\frac{8}{8}$ November des voorlede Jaars 1653. aan de opgemelte Gedeputeerden van deezen Staat hebben voorgehouden, ende in geschrifte overgeleevert zeekere zeeven entwintig Articulen, omme te mogen dienen tot ingredienten van het te maaken Tractaat van Vreede, onder welke Articulen het twaalfde in ordre was behelzende de naarvolgende clausule, *Dat nog de Staaten Generaal van de Vereenigde Provintie, nog eenige particuliere Staaten van de Geunieerde Provincien, t' eenigen tyden, naar dezen zullen mogen maaken, constitueren ofte appointeeren, WILLEM Prince van Oraigne Kints-kint van den laatsten Koning van Engelant ofte yemand van des Zelfs descendenten, tot Capitein Geeneraal, Stadhouder ofte Commandeur van haare Leegers ofte Krygsmagten te Landen, ofte Gouverneur van eenige harer Steden, Casteelen ofte Fortressen, nogte ook Admiraal, ofte Commandeur van eenige haare Vlooten, Schepen ofte Krygsmagten ter Zee, maar zullen haar reëlyk, ende expresselyk daar tegens stellen, ende het zelve, met alle 't geene vervolgens daar in zal onderwonden worden, verhinderen*

II.

Dat de meer gemelte Heeren Gedeputeerden van deezen Staat de voorsz clausele, nevens nog eenige andere bedenkelyke Articulen, by een schriftelyke antwoorde, op den $\frac{22\ November}{2\ December}$ daar aan volgende, mitsgaders ook naderhand op verscheiden tyden, ende specialyk meede in een particuliere aanspraak met zyne Hoogheid den Heere Protector van de voorsz Republicque op den zesden January 1654. gehouden, vigoreuselyk hebben gedebatteert, en daar by ten uitersten gepersisteert.

III.

Dat Hoog Gemelte zyne Hoogheid aan d' andere zyde daar van niet konnende werden gediverteert, die van de voorsz Regieringe van Engeland eigentlyk voor geslagen hebben, dat omme te mogen komen tot sluitinge van den Tractate, de voorsz clausule uit het voorgeroerde twaalfde Articul, ende zulks uit den zelven Tractate, zouden werden geligt, ende daar van gemaakt een secreet Artykel, 't gunt d' opgemelte Heeren Gedeputeerden van dezen Staat aan haar H: Mo: zouden rapporteeren.

IV.

Ende dat nog naderhand, de zelve Heeren Gedeputeerden van goederhand, ende considerable Persoonen voorgekomen is, dat de voorgeroerde clausule in 't geheel zoude konne worden naar gelaten, ende in plaatse van dien gesubstitueert zeker temperament, dat namentlyk *in den Tractate, ofte by een Acte apart, zoude werden vast gestelt, dat alle de geene, die ooit by haar Ho: Mo: tot Capitein Generaal, ofte Admiraal van der zelver Milite, te Lande, ofte te Water, ofte by de Staten van de respective Provintien tot Stadhouder, ofte Gouverneur van de zelve zullen werden geeligeert, verobligeert ende verbonden Zouden zyn, 't zelve Tractaat, ende alle de Articulen van dien te besweeren, ende dienvolgende te beloven, dat zy die, voor zo veel in haar is, Zullen helpen mainteneren.*

V.

Dat van alle 't zelve, met den vorderen toestant van de negotiatie in Engeland gedreeven, door d' opgemelte Heeren Gedeputeerden in Januario voorleeden aan de Regieringe alhier rapport gedaan zynde, eindlyk by haar H: Mo: naar rype deliberatie, op den neegentienden February daar aan volgende, het voorsz temperament is geamplecteert, ende authorisatie verleend, omme 't zelve aan die van de Regieringe van Engeland te moogen inwilligen:

VI.

Ende dat vervolgens de meergemelte Heeren Gedeputeerden (in krachte van haar Ho: Mo: Resolutie, meede van date den negentienden February voorsz, nu bekleet met de publycque character van Ambassadeurs extraordinaris van deezen Staat) op de voorgeroerde authorisaatie ende verdere Resolutien, by haar Ho: Mo: rakende de substantie van het te maken Tractaat, genomen, wederomme met Commissarissen van Hooggemelte Heere Protector in onderhandelinge zyn getreeden.

VII.

Ende konnen haar Ed. Groot Mo. op alle 't zelve, met een opregt gemoet, verklaren, gelyk dezelve in alle sinceriteit, ende waarheid verklaren by deezen, daar beneevens, nogte aan de gemelte Heeren Ambassadeurs gezamentlyk, nogte aan de Heren van Beverning, ende Nieupoort,

poort, ofte aan yemand van de zelve afzonderlyk, eenige particuliere last ofte ordre, directelyk, ofte indirectelyk gegeeven te hebben; maar ter contrarie tot naar de receptie van de Brieven der gemelte Heeren Ambassadeurs van dates den tienden Aprillis lestleden inclusive, in vast vertrouwen te zyn geweest, dat 't voorsz Tractaat op 't meergeroerde temperament, sonder eenige verdere stipulatie, geslooten zoude hebben geworden; ja zo verre, dat haar Ed. Groot Mo. uit de voorsz Brieven van den tiende Aprillis vernemende dat d' opgemelte Heeren Commissarissen met de meergemelte Heeren extraordinaris Ambassadeurs van deezen Staat eens geworden zynde over alle de Poincten in den Tractaate te influeren, de zelve Heeren Ambassadeurs nog ten voorsz daagen met den Secretaris van Staat aldaar, alle de Articulen hadden geresumeert, ende het geheele werck in forma gedresseert, daar op haar zoo volkoomentlyk gerust gestelt hebben, dat aanstonds op de receptie van de voorsz Missive, zynde geweest den vyftienden daar aan volgende, der zelver Staatsgewyze Vergaderinge, die alleenlyk op de verwagtinge van de uitkomste der Engelsche handelinge by een was gehouden, van den anderen is geseparereert, geensints verwagtende eenige naadere advertentie, daar op over 't voorsz subject by haar Ed. Groot Mo. nog eenige nieuwe deliberatien zouden moeten werden gehouden; gelyk haar Ed. Groot Mo, uit d' advyzen van de Heeren van Beverning, ende Nieuwpoort, naderhand ontfangen, ook bemerken dat de zelve Heeren genoegsaam tot het tekenen van 't voorsz Tractaat toe in vertrouwen zyn geweest, dat meer Hooggemelte Heere Protector zig zoude hebben laaten vergenoegen met het voorgeroerde temperament, zonder op de verzoeken van eenige naadere securiteit, ofte van haar Ho. Mo. ofte van eenige Provintien in 't particulier, welk laatste nogtans in 't einde zeer ernstig wierde geurgeert, ten uitersten te persisteren.

VIII.

Dog hebben haar Ed. Groot Mo. naderhant door d' Heeren der zelver Gecommitteerde Raden extraordinarie wederom by den anderen geconvoceert zynde, op den agt en twintigsten der voorsz maant Aprillis, by lecture van zeekere Missive van de Heren van Beverning, ende Nieuwpoort, geschreven in West-munster den 1 5/7 der zelver maant, verstaan, gelyk de selve ook door eenige nadere Brieven daar op gevolgt breder hebben vernomen, dat de gemelte Heren op haare wederkomste aldaar ten eersten waren gewaarschout, dat de gemoederen van die vande Regieringe der voorgemelte Republique vry wat waaren vervremt door dien de voorgeroerde onderhandelinge op den twaalfde january deezes lopenden jaars zynde afgebroken alleenlyk op de discrepantie, die zig hadde geopenbaart inde extensie van 't Articul sprekende van de comprehensie van den Koning van Denemarken, ende de voorgemelte Heeren Gedeputeerden daar op den dertienden daar aan volgende naar Gravezande vertrokken wezende alhoewel meer hoog gemelte Heere Protector henluiden hadde naar gezonden, ende tot Gravesande voorsz doen behandigen zodaanige nadere extensie van 't voorsz Articul als zyluiden hadden gedesireert, ende daar mede zy ook by rescriptie, onder daate den veertienden der voorsz Maant, hebben betuigt haar *volkomentlyk vergenoegt te houden*, zyluiden egter, ende onaangezien de voorsz satisfactie, niet weder te rugge waare gekomen, om de geadjusteerde Articulen te teekenen, ende het Tractaat te sluiten, maar liever hun herwaarts aan hadden begeven, latende 't zelve Tractaat onvoltrokken, ende zulks de geheele zake fluctueren in onseeckerheid.

IX.

Dat men byzonderlyk, als een effect van de voorsz vervremdinge, bespeurde dat geen contentement wierde genomen met de voorslag van het voorgeroerde temperament; ende dat vervolgens, zo wanneer de voorgemelte Heeren Ambassadeurs wederomme met Commissarissen van meer-hoog-gemelte Heeren Protector zoude komen in onderhandelinge op de resumptien van de Articulen, van dezer zyde op 't Papier gebragt, daar inne 't voorsz temperament was begrepen, de voorgeroerde alienatie van gemoederen zig zodanig hadde geopenbaard, dat den voorgemelte Heere Secretaris van Staat, alvooren d' opgemelte Heeren Ambassadeurs tot eenige conferentie waren geadmitteerd, met een brietken, aan den Heere van Beverningk geaddresseert, verzogt hadde een particuliere ontmoetinge, ende hem inde

zelve

zelve voorgehouden, dat meer hoog gemelte Heere Protector van den teneur van 't voorgeroerde twaalfde Articul niet zoude konnen werden afgebragt, ten ware haar Ed. Groot Mog in 't byzonder, met een bondige Acte, beloven wilden voor, ende van wegen hare Provintie, 't geene by 't zelve twaalfde Articul van haar Hoog Mog. ende van de respective Provintien was gerequireert.

X.

Dog dat 't zelve by den gemelten Heere van Beverningk t' eenemaal afgewezen, ook met vele redenen wederleid zynde, met verklaaringe van dat dezelve, mitsgaders ook den Heere Nieupoort, egeene d' alderminste qualiteit, ofte authorisatie hadden, omme van wegen haar Ed. Groot Mog eenige Acte van beloften te passeeren, daar op eindlyk was gevolgd, dat den meer gemelte Heere Secretaris op den tienden April voorsz by de gemelte Heeren van Beverningk, ende Nieupoort gekomen zynde, aan dezelve, in den name, ende door last van meer hoog gemelte Heere Protector, voorgehouden heeft, dat zyne Hoogheid met groot leetweezen hadde bemerkt, dat aan d' eene zyde de meer gemelte Heeren Ambassadeurs niet hadden konnen werden gedisponeert omme aan zyne Hoogheid, van wegen haar Hoog Mog. te geven de verzekeringe, ende gerustheid die dezelve zig, by 't voorgeroerde twaalfde Articul, voorgesteld hadden, ende dat ook aan d' andere zyde de voornoemde Heeren van Beverningk, ende Nieupoort haar niet konden laten bewegen omme het contenu van dien, voor, ende van wegen haar Ed. Groot Mog in 't particulier te belooven.

XI.

Dat hoog gemelte Heere Protector nogtans 't voorsz poinct aanzag als een grontslag van 't gehele werk, met verklaringe dat 't zelve zynde geweest zyn byzonder oogmerk in 't voorsz te maken Tractaat, ende het eenigste dat tot securiteit van de meer gemelte Republique was voorgesteld, hy in geender maniere daar van zoude konnen werden gediverteert; met protestatie dat zyn eenig oogmerk in dien deele was de continuatie van de ruste van beide de Natien, ende den aanstaande Vreede eeuwigduurende te maaken; daar by voegende, dat zyne Hoogheid in 't zeker te gemoet zag, dat den Heere Prince van Oraigne, ofte desselfs Naarkomelingen, als zynde Descendenten van den Huyze van Stuard, t' eenigen tyd; alhier gedefereert werdende de hoogste Ampten van den Staat, daar uit aanstonds groote diffidentien, ende jalousien, tusschen beide de Natien, zouden komen te ryzen, ende vervolgens mede, het gehandelde daar door gelabefacteert wordende, dezelve Natien ontwyffelyk wederomme in een swaren, ende bedroefden Oorlog zouden komen te vervallen.

XII.

't Welk zyne Hoogheid genegen zynde in alle manieren te verhoeden, ook, zo veel in hem was, te voorkomen alle verdere effusie van Christen bloed, ten goeden van beide de Natien, zyne gedagten hadde laten gaan op sodanige fortabele expedienten, als waar mede aan d' eene zyde het oogmerk van dezelve zyne Hoogheid zoude mogen werden bereikt, ende aan d' andere zyde, de gemelte Heeren van Beverningk, ende Nieupoort niets gevergt, alswaar toe dezelve haar zouden vinden gequaliticeert; doende vervolgens, in name als boven, de naarvolgende voorslag, dat, nademael de meergemelte Heeren van Beverningk ende Nieupoort absolutelyk hadden geretuseert de voorsz gerequireerde Acte, voor, ofte van wegen haar Ed Groot Mog te passeren, met verklaringe van daar toe ook in geenen deele gequalificeert te zyn, dezelve dan zouden willen aanneemen zodanige Acte als boven by haar Ed. Groot Mog binnen zeekeren te prefigeren tyd, tot contentement, ende gerustgellinge van meer hoog gemelte zyne Hoogheid, te zullen uitwerken; ende, mids haar daar toe by schriftelyke Acte verbindende, dat syne Hoogheid bereid was onder beneficie van dien, het geadjusteerde Tractaat, met insertie van 't voor geroerde temperament, door de Heeren desselfs Commissarissen te doen teekenen.

XIII.

Dat de voorsz voorslag, by de meer gemelte Heeren van Beverningk, ende Nieupoort, ook t' eenemaal was afgeslagen, ende daar beneven getragt, den meer gemelten Heere Secretaris met vele redenen te doen begrypen dat henluiden niet konde, immers niet en behoorde te werden gevergd, iets te belooven 't geene geensints was in haarluider magt, ofte vermogen,

 maar

maar alleenlyk dependeerde aan de wille, ende genegentheid van haar Ed. Gr. Mo. van welke wille en genegentheid zyluiden ook niet waren geinstrueert, met verzoek omme 't selve, met de vordere redenen daar benevens mede in allen ernst gededuceert, aan zyne Hoogheid ten besten te willen representeren.

XIIII.

Maar by den gemelten Heere Secretaris, na debath van alle de voorsz redenen, ook aangeboden zynde omme met Hoog-gemelte zyne Hoogheid zelfs daar over te mogen confereren. dat zyluiden derhalven goet gevonden hadden die occasie waar te nemen, omme te zien wat eintelyke uitkomste te hopen, ofte vrezen was, ende dat dienvolgende, naar onderlinge communicatie, den gemelten Heere van Beverning over 'zelve subject met zyne Hoogheid, alleenlyk geassisteert met den meer-gemelten Secretaris, zeer vele redenen, ende argumenten hadde gewisselt, ende een uiterste effort gedaan, omme deselve van de meergeroerde zyne sustinue, ofte begeerte te diverteren.

XV.

Edog dat zyne Hoogheid, naar menigvuldige expressien, ende protestatien van zyne genegentheid tot dezen Staat, ende het welvaaren van dien; evenwel finalyk hadde geperfisteert by zyne vorige intentie, omme door een bondige Acte van haar Ed. Groot Mog. in de voorgeroerde des selfs bekommeringe gerust gestelt te mogen werden, met gereitereerde verklaringe dat hy daar inne geen ander oogmerk hadde als den Vrede verseekert, ende eeuwigdurende te maaken, ende derhalven de zelve te vestigen op alsulke gronden die vast ende onverbrekelyk houden konden, buiten eenig insigt van particuliere interessen.

XVI.

Alleenlyk daar by voegende dat hy sig aan den tyd, ofte de forme niet en wilde binden, dat hy te vreden was (gelyk den meergemelten Heere Secretaris in effecte mede hadde verklaart de geadjusteerde Articulen te doen voltrekken ende teekenen, ook de Instrumenten van de Ratificatie uit te wisselen, mits dat de gemelte Heeren van Beverning, en Nieupoort, haar zouden verobligeren, dat haar Ed: Groot Mo: of nevens de Ratificatie, of binnen den tyd van twee ofte drie maanden (indien haar Ed. Gr. Mo. zulks om eenige consideratien best geraden souden moogen vinden) zodanigen obligatoiren Acte als boven zouden uitbrengen, gecachetteert met haar Zegel, ende by den Secretaris van Staat getekent; dat 't zelve was zyne uiterste intentie, daar by hy persisteerde, ende zonder 't genot van de welke hy verklaarde, niet vorder te konnen handelen.

XVII.

Dat egter de meergemelte Heeren van Beverning, ende Nieupoort haar in geender manieren hebben willen inlaten, omme eenige beloften, ofte verbinteniffen als boven te doen, ofte te passeren, maar alleenlyk aangenomen als getrouwe Ondersaten, aan haar Ed: Groot Mog. te zullen advizeren 't geene zyne Hoogheid als boven verklaert, ende aan henluiden in effecte gedenunceert hadde, ook haar Ed. Groot Mog. Resolutie op 't voorschreve Poinct zodanig als deselve die zouden believe te nemen te zullen inbrengen, met ende nevens de Ratificatie; hebbende hoognodig gevonden, de gedane præsentatie, van de geadjusteerde Articulen te doen voltrekken, in allen delen te emplecteren, dewyle anders sints alle daagen nieuwe veranderingen ontrent die zaken vallen konden, immers de zelve de verscheiden opinien, ende sinistre intentien van de contramineurs subject blyven moesten.

XVIII.

Gelyk dan ook daar op den voorsz vyftienden Aprillis de voorgeroerde Articulen ten weder zyden behoorlyken ondertekent ende bezegelt zyn, zonder dat op 't aanhouden om eenige verbinteniffe als boven, ofte in geschrifte, ofte by monde te doen finalijk is geperfisteert. Verzoekende derhalven de meergemelte Heren van Beverning, ende Nieupoort by de voorgeroerde der zelver Missive van date den $\frac{5}{15}$ April voorsz op den innehoude van dien spoedige antwoorde, en verklarende, dat zy God almagtig zoude bidden, dat hy met zynen goeden geest, ende met zyne wysheid zouden willen presideren in wigtige deliberatien, by haar Ed. Groot Mog. op 't gene voorsz is te houden, met byvoeging *dat daar aan was hangende den volkomen uitslag van Oorlog ofte Vrede.*

XIX.

Op welke advertentie by haar Ed. Groot Mo: niet sonder merkelyke bekommeringe, gedelibereert

libereert synde, insonderheid ten opsigte, vermits de voorgevallen separatie van der selver Vergaderinge als boven, onmooglyk was; de Resolutie dienthalven te nemen, in conformite van 't geene voorsz is, in te brengen, met, ende nevens de Ratificatie van't voorsz Tractaat die by haar Ho. Mog. al op den twe en twintigsten Aprillis daar bevorens was geexpedieert, ende vervolgens sonder eenig tyd versuim naar Engeland afgesonden, eindlyk by de selve, naar rype overweginge van al 't geene daar ontrent stonde te considereren, op den vierden Mey daar aan volgende, is geresolveert, *Dat haar Ed. Groot Mog. nimmermeer den gemelten Heere Prince van Oraigne, oft yemand van des selfs linie, sullen verkiesen tot Stadhouder, ofte Admiraal van hare Provincie, nogte toestaan, voor zoo veel het advys van hare Provintie aangaat, dat de selve ooit werden geëligeert tot het Capitainschap Generaal over de Militie van de Generaliteit.*

XX.

Hebbende daar van geexpedieert schriftelyke Acte, ende vervolgens ook de selve aan de gemelte Heeren van Beverning, ende Nieupoort toegesonden, met bijgaande ordre omme hen daar van, tot vorderinge van het effect van 't Tractaat van Vrede, te mogen dienen; indien verstande nogtans dat, alvorens de voorschreve Acte te demanueren, ofte aan yemand ter Wereld te doen, ofte te laten weten, dat de selve Acte by haar Ed. Groot Mog. gearresteert, ende henluiden toegesonden was, syluiden als nog alle bedenkelyke ende doenlyke devoiren zouden hebben aan te wenden, ten einde meer Hooggemelte Heere Protector daar van mogte desisteren, en hem laten vergenoegen met het voorgeroerde temperament over het voorsz subject in den Tractate van Vreede als boven geinflueert.

XXI.

Hebbende ondertusschen de gemelte Heeren van Beverning, ende Nieupoort niet naargelate alle mogelijke divoiren, ende officien by meer Hooggemelte Heere Protector aan te wenden, ende te doen, omme hem van de meergeroerde des selfs begeerte af te brengen, ende met het voorsz temperament te doen nemen contentement, immers, omme de selve by provisie tot uitwisselinge van de Instrumenten van Ratificatie op den voorsz gemaakten Vrede, ende vervolgens tot het doen van de publicatie te disponeren, waar van het eerste absolutelyk geweigert zynde, het tweede naar vele, ende menigvuldige obstaculen, niet dan op gereitereerde toesegginge van haar Ed. Groot Mog. Resolutie als booven in weinig daagen uit te brengen, eintlyk is geobtineert.

XXII.

Gelyk haar Ed. Groot Mog. daar van, by nadere advysen van de meergemelte Heeren van Beverning, ende Nieupoort, berigt ontfangen hebben; ook daar uit vernomen dat de zelve Heeren, in gevolge van 't voorgeroerde haar Ed. Groot Mog. serieus aanschryvens, ende præcise ordre (die ook 't sedert nog op den thienden ende twee en-twintigsten Mey voorsz in zeer ernstige termen is gereitereert geweest) de voorgeroerde Acte niet gedemanueert, maar de selve, in alle secretesse, en sonder daar van aan yemand kennisse te geven, onder sig gehouden hadden; tragtende in alle manieren tyd te winnen, ende alle voorkomende occasien waar te nemen, omme haar daar van, ter intentie van de Regieringe, ende tot effectueringe van de voorgeroerde haar Ed. Groot Mog. iterative ordres, te mogen dienen; gelyk sulks ook een geruimen tyt met vrugt is gesuccedeert.

XXIII.

Maar alzo middelerwylen de voorsz zaake alhier niet ten besten was gemesnageert, ende dat ook, by de Heeren Gedeputeerden van eenige Provintien ter Generaliteit, daar van met grooten ernst breeder openinge wierde versogt, onaangesien by haar Ed. Groot Mog. door verscheidene Remonstrantien naaktelyk wierde aangewezen, aan d'eene zyde, dat de selve tot zodanige openinge in geender manieren waren gehouden, ende aan d'ander zyde, dat door de selve openinge ende debvoiren, die by de meergemelte Heeren van Beverning, ende Nieuwpoort, in gevolge van de voorgeroerde haar Ed. Groot Mog. iterative ordres, wierden aangewent, t' eenemaal vrugteloos gemaakt zouden zijn geweest; met toesegginge, ende verzekeringe, dat, nademaal daar inne was bestaande de principaalste reden waar omme haar Ed. Groot Mog. de voorsz verzogte openinge tot die tyd toe hadden gedeclineert, zoo haast de voorgeroerde reden zoude koomen te cesseren, ende het werk ter eenre, ofte ter andere

andere uitslag genomen hebben, ende zulks zo haast de natuure van der zaake zoude konnen lyden, dat d' opgemelte Heeren Gedeputeerden van de Provintien in de voorgeroerde der selver begeerte mogte werden voldaan, als dan de meer geroerde verzogte openinge by haar Ed. Groot Mog ten contentemente van de selve zouden geschieden; ende dat door de voorsz ernstige verzoeken, met 't gene vorders daar over, by naar van dag tot dag, ter Generaliteit was voorvallende, de voorsz zaken t' eenemaal rugtbaar gemaakt, ende door de gantsche Wereld verspreit wierde.

XXIV.

Zo is daar op gevolgd, ende ontwyffelyk ook daar door veroorzaakt, 't geene by de gemelte Heeren van Beverningk, ende Nieuwpoort, by Missive van date den 23 Mey voorsz aan haar Ed. Groot Mog uit Westmunster is geadviseert; namentlyk dat de gerugten van confusie, ende combustie, die men in Engeland voorgaf, over 't gunt voorsz is, alhier in de Regieringe, ende onder de Gemeinten te wezen ontstaan, aldaar met vele hatelyke circumstantien wierden gedivulgeert, ende de gehele Stad Londen, mitsgaders ook by gevolge van het Hof van zyne Hoogheid, vervult hadden met alderhande discoursen, ende impressien, sulks dat zy geloofden, dat houg gemelte zyne Hoogheid daar door was bewoogen geworden, omme haar door den voorgemelten Heere Secretaris van Staat op den een en twintigsten daar bevorens te laten begroeten, ende met enen op de extraditie van de voorsz Acte te doen sommeren; dan dat zyluiden egter als nog de receptie van de voorgeroerde Acte hadden gedissimuleert, ende den selven Heere Secretaris met declinatoire, ende dilatoire antwoorden afgezet, ook hem daar benevens by alle bedenkelyke redenen getragt te disponeren voor zyn Persoon, ende omme voorts by zyne Hoogheid zodanige goede officien te willen doen, dat de meergeroerde Acte agter wege gelaten, ende hoog gemelte zyne Hoogheid, met het voor gementioneerde temperament gecontenteert mogte werden, ende dat den selven Heere Secretaris daar op hadden aangenomen alles te sullen refereren.

XXV

Dat voorts de meergemelte Heeren van Beverning ende Nieuwpoort de zaake daar by niet hadden gelaten, maar by hun selven considererende dat het als doen den regten tyd was omme een vorder effort by hooggemelte syne Hoogheid selfs te doen, tot uitwerkingen van haar Ed. Groot Mog. goede intentie, in de voorgeroerde der selver iterative aanschryvinge begrepen, over sulks 's anderen daags, namentlyk op den twe en twintigsten Mey voorsz, een particuliere audientie by de selve versogt, mitsgadeis ook geobtineert hadden, ende naar een conferentie van ontrent drie uyren over 't voorsz subject met zyne Hoogheid gehouden, naar allegatie van alle bedenkelyke redenen ende motiven tot effectueringe van de voorgeroerde haar Edele Groot Mog serieuse intentie, ende naar een ernstig debath van de contrarie sustenue, eindlyk egter het ongeluk hadden gehad, dat hoog gemelte zyne Hoogheid bleef persisteren by zyne voorige opinie, zonder eenigen tyd te willen nemen, omme de voorsz redenen, ende motiven van de gemelte Heeren van Beverning ende Nieupoort nader te pondereren, 't welk nogtans by de selve op 't scheiden zeer ernstelyk was versogt, zonder dat zyluiden, dies onaangesien, de voorgeroerde Acte als nog hadden gedemanueert, ofte ook enige d' alderminste openinge gegeven van het arresteren van de selve; tragtende, als nog ten minsten tyd te winnen, op hope van eenige betere occasie, omme op de executie van de meer geroerden haar Ed. Groot Mog ordres met favorabelder succes te mogen laboreren; gelyk dan ook nog naar date van dien eenige vergeefsche tentamina waren gedaan, sonder dat zyluiden egter als nog in den tyd wierden gepræcipiteert.

XXVI.

Dan alzo middelerwylen d' instantien van sommige Heren Gedeputeerden van de Provintien ter Generaliteit tot openinge als boven met meerder ende meerder ernst wierden gedaan, sonder haar in redelykheid te laten vergenoegen met de kennisse, door ordre van haar Ed. Groot Mog. aan de selve in 't particulier gegeven, ende dat ook eenigen van dien in den selven hunnen ernst zodanige onmatigheid begonden te betoonen, dat haer Ed. sig niet en onthielden haar Ed. Groot Mog. met scherpe schriften te bejegenen, ende condemnatoir oordeel over de selve te stryken, alhoewel ter zaake van yets daar van zy haar selven, door de yverige continuatie van de voorsz versoeken tot ope-

openinge als booven, argueerden nog geene regte kennisse te hebben; dat mede haar Ho. Mog. door geene redenen ter Wereld, nogte ook met eenige præsentatien, die nogtans in volkomen billikheid aan deselve wierde gedaan, konde werden gediverteert van der selver voornemen, omme, by pluraliteit van advysen, de voorgemelte Heeren Ambassadeurs in Engeland by specialeaanschryvinge te ordonneren, in effecte dat de zelve aan haar Hoog Mog. souden hebben over te sturen coppye van de meergeroerde Acte, ende voorts punctuelyk te advizeren wat by haar Ed. ofte eenigen van henluiden, in de voorsz zaake soude mogen wesen verhandelt, ende dat haar Ed. Groot Mog. uit alle 't selve te gemoet zagen veele swarigheden ende onheilen die, by voortgang van zodanige proceduyren, ende de voorsz zake verblyvende in alzulke termen als voren is verhaalt, den Staat van 't Land, ende de goede Ingezetenen van dien souden hebben konnen overkoomen, derhalven tot verhoedinge van dien, ende inzonderheid omme, mits d' onzekerheid der voorsz zaken in Engeland, het groote werk van den Vrede, door de voorverhaalde maniere van procederen der voorsz Provintien, geen nieuwe toevallen subject te laten, op den vyfden Juny deeses loopenden Jaars goet gevonden hadden de meer gemelte Heeren van Beverning, ende Nieupoort te doen aanschryven, dat de zelve nogmaals, ende zonder eenig tyd verlies, door alle mogelyke, ende bedenkelyke middelen, ende motiven hoog gemelte Heere Protector met een uiterste effort zouden tragten te disponeren omme zig met het meer geroerde temperament te contenteren; het werk, in allen gevalle, daar henen dirigeerende, dat daar op eenmaal finalyk mogte werden geweten wat van de dispositie van zyne Hoogheid voor 't uiterste zoude wezen te verwagten, met by voeginge dat haar Ed. Groot Mog. verstonden, den dienst van den Lande daar aan ten hoogsten te zyn gelegen, dat de voorschreeve zaake niet langer bleeve fluctueren in onzekerheid, maar dat de zelve, ofte volgende het meer geroerde temperament, ofte met overleveringe van de voorschreve Acte wierde ter neder gestelt.

XXVII.

Daar op dan gevolgt is, gelyk de meer gemelte Heeren van Beverning, ende Nieupoort op den twaalfden der zelver maant, zoo aan haar Hoog Mog. als aan haar Ed. Groot Mog. hebben geadvizeert, dat by de zelve nogmaals, met allen yver, ende getrouwigheid, alle bedenkelyke argumenten, redenen, ende andere middelen, gebruikt, ende by gebragt zynde, omme zyne Hoogheid van de dik gementioneerde des zelfs sustenue te diverteren, de zelve daar van niet heeft konnen werden afgebragt, ende dat zy derhalven, in voldoeninge van 't jong gementioneerde haar Ed Groot Mog. aanschryvens, de meer geroerde Acte eindlyk aan hoog gemelte zyne Hoogheid hebben ter handen gestelt.

XXVIII.

't Welk mogelyk, by d' een of d' ander toeval, nog in 't geheel gedeclineert, ofte immers voor een geruimen tyd gedifferent zoude hebben konnen worden, indien den voor verhaalden onmatigen yver, ende de boven geroerde præcipitante proceduren van de Heeren Gedeputeerden van eenige Provintien ter Generaliteit haar Ed. Groot Mog. geen regtmatige redenen van bekommeringe ende appræhensie hadden gegeven, van dat de voorsz zake langer blyvende inde voor geroerde onzeekerheid, d' aangename ruste, ende gewenste Vrede, die dog haar Ed. Groot Mog. nu te meermalen waren geadverteert zonder 't voorsz poinct tot genen effecte te konnen werden gebragt, wel eenige nieuwe, ende zorgchelyke toevallen subject zoude hebben mogen worden.

EERSTE DEEL.

CAP. I.

Devisie van 't werk, ende verhaal van alle d' objectien.

I.

ENde alhoewel haar Ed. Groot *Mog.* vastelyk vertrouwen, dat, door het voorgeroerde opregt, naakt, ende ongeveinst verhaal van 't gepasseerde, alle die geene die 't zelve met een ongepræoccupeert oordeel zullen gelieven in te nemen, ende te overweegen, daar door in hun gemoet volkomentlyk zullen wezen overtuigd van de sincere intentie, ende regtmatige yver, daar mede haar Ed. Groot Mog. in alle 't geene voorsz is, ten besten van de gemeene zaaken, hebben geprocedeert; dewyle nogtans eerst by de 3 Heeren Gedeputeerden vande Provintien van Vriesland, ende van de Stad Groeningen, ende Ommelanden, ende vervolgens mede by d' Heeren 4 Staten van Zeelant, mitsgaders ook naderhand by d' Heeren 5 Staten van Vriesland voorsz, door zeekere ingediende geschriften, als boven gepoogt is aan d' andere Provintien van de voorgeroerde haar Ed. Groot Mog. proceduren contrarie impressien te geven; Zo hebben haar Ed. Groot Mog. haar verpligt ende genootzaakt gevonden, tot nader onderregtinge van hare Bontgenooten, mitsgaders van alle anderen die de voorsz geschriften ter handen zoude mogen zyn gekomen, ende dese zullen zien, ook tot wederlegginge van de prætense redenen in dezelve geschriften vervat, iets naders hier by te voegen; verklaarende ende optesterende in dezen alle geen ander oogmerk te hebben, als hun zelven, ende hunne actien by de voorsz geschriften odieuslyk voorgesteld, mitsgaders d' eere, ende reputatie des Lands van Holland, ende West-Vriesland te justificeren, voor te staan, ende te verdedigen, ende alle hun voornemen alleenlyk te tenderen tot ruste, vrede, eenigheid, ende 't gemeene beste.

II.

In welke voorsz wederlegginge omme ordentelyk, ende buiten confusie te procederen, zo moeten haar Ed Groot Mog. Præmitteeren naar examinatie, ende discussie van de voorsz geschriften te bevinden, dat dezelve tenderen omme te bewyzen, zo wel dat haar Ed. Groot Mog. niet zoude hebben vermogen de voorgeroerde Acte van seclusie in voegen als boven te passeren, als mede dat, al waar 't schoon zoo dat zulks in haar Ed. Groot Mog vermogen mogte zyn geweest, egter het zelve om verscheide prægnante redenen hadde behooren te werden naargelaaten.

III.

Dat tot bevestinge van het eerste der voorsz positiven werden by gebragt, aan d' eene zyde eenige argumenten die de substantie van de voorsz Acte, ofte de voorgeroerde seclusie in abstracto, ende zonder eenige verdere relatie geconsidereert, toucheren; namentlyk

Eerstelyk dat dezelve zoude stryden tegens de constitutie, ende nature van de Unie in den Jare 1579. tusschen de provintien aangegaan, volgende dewelke de Provintien tot alle deliberatien zoude moeten treden, zonder eenige Præoccupatie ofte vooroordeel, als waar mede de vryheid van de opinien wert weg genomen ofte geturbeert.

Ten tweeden dat de voorsz seclusie in veele deelen zoude stryden met de mondelinge, ende schriftelyke verklaringen by de gemeene Bontgenooten gedaan in de extraordinaire Vergaderinge anno 1651. op de Groote Zale van den Hove van Holland gehouden.

Ende ten derden dat de voorsz seclusie by haar Ed. Groot Mog niet hadde behooren te werden gedecreteert, ende peremptoirlyk vast gesteld zonder daar op d' hooggemelte Heeren Staten van Zeeland alvoorens gehoord, ofte daar over met dezelve in communicatie getreden te hebben.

IV.

Ende aan de andere zyde mede eenige argumenten

menten, die beneffens den innehoude van de voorsz Acte, ook reflectie maken op de Republique van Engeland, voor zo veel dezelve Acte daar toe is relatif; als namentlyk

Eerstelyk dat 't concert ofte onderhandelinge die gepresupponeert werd daar over ontwyffelyk met den Heere *Protector* van de Hooggemelte Republique te hebben geintercedeert, klaarlyk zoude deflecteren van den Text, ende intentie van de voorgeroerde Unie, ende in specie strydig weezen met het tiende Articul van de zelve.

Ten tweden dat de Resolutie tot de voorgeroerde seclusie niet wettelyk zoude hebben konnen werden genomen tot bevorderinge, ende accompliffement van het Tractaat van Vrede (gelyk hier boven gededuceert is geschiet te zyn) zonder voorgaande kennisse ende bewilliginge van de gemeene Provintien, ten opzigte die materie by 't neegende Articul van de voorsz Unie geheelyk, ende zonder reserve zoude zyn gestelt aan 't eenparig advys, ende consent van alle de Leden van de zelve Unie.

Ende ten derden dat het passeren vande voorgeroerde Acte strydig zoude zyn tegens de Resolutie by haar Hoog Mog. op den negentienden February lestleden, rakende het voren gementioneerde temperament, genomen: Ende dat, mits alle de voorsz redenen, haar Ed Groot Mog de voorgeroerde Acte van seclusie niet zouden hebben vermogen in voegen als boven te arresteren.

V.

Dat wyders tot astructie van 't tweede der voorsz positiven wederomme werden geallegeert aan d'eene zyde eenige redenen reflectie hebbende op den Staat in 't gemein, als namentlyk.

Eerstelyk dat het passeren van de voorgeroerde Acte van seclusie zoude contrarieren de diergekogte vryheid, ook choqueren, ende imminueren de souverainiteit, ende geregtigheid van de andere Provintien.

Ten tweeden dat 't selve zoude impliceren een subjectie, ende pusillanimiteit, ende zulks ook den Staat brengen in kleinagtinge by andere Koningen, Republycquen, Prinsen, ende Potentaten.

Ende ten derden dat uit de voorsz seclusie oneenigheden, scheuringen, ende dissentien, zo onder de Regenten van 't land, tegens den anderen, als onder de gemene Ingezeetenen tegens de Regieringe zouden staan te resulteren.

VI.

Ende aan d' andere zyde meede eenige redenen, reflectie hebbende op den Huizen van Oraigne in 't particulier, als namentlyk

In den eersten dat den jongen Heere Prince van Oraigne ende des zelfs descendenten daar door zouden werden ontset vande prærogativen, hen eenigsints aangeboren,

Ende ten anderen dat de voorsz privatie, ofte seclusie zoude zyn een excessive ondankbaarheid tegens 't voorsz Vorstelyk Huis; ende dat om alle de selve redenen het passeren van de voorgeroerde Acte hadde behooren te werden naargelaten.

CAP. II.

Dat de Provintie van Holland, in kragte van haare Souverainiteit, d' Acte van Seclusie in questie heeft vermogen te passeren; ende solutie van de objecten daar tegens voortgebragt.

I.

ENde omme vervolgens de voorsz argumentatien, ofte præsente redenen, met soliditeit te wederleggen, ende eerstelyk te betoonen in de magt, ende 't vermogen van haar Ed. Groot Mog. te zyn geweest tot het arresteren van de voorgeroerde Acte van seclusie, zonder bekroon van yemand, peremptoirlyk te resolveren; zo dient voor al wel in agtinge genomen het vast fondament tusschen alle de Provintien, buiten controversien, dat namentlyk, by de Staaten vande respective Provintien, yder

yder in den zynen, is de volle, ende absolute Souverainiteit, mitsgaders het indisputable regt, ende d' oobepaalde magt, omme over alle zaaken, die by de voorsz Unie, ofte by particulier consent van de Provintien aan de Generaliteit niet zyn gedefereert, by hun zelven te resolveren, dispooeren, ende decreteren, ofte daar inne te doen, ofte te laten, het geene de zelve voor den dienst van haare Provincie, ofte vao de Ingezeetenen van dien oodig agten, ofte andersints goetvindeo mogen, zonder dat zig daar meede eenige andere Provincien, ofte yemand ter wereld heeft te bemoeyen, gelyk zulks ook by de voorsz geroerde geschriften van de voornoemde drie Provincien, ende namentlyk by de deductie van weegen de hoog gemelte Heeren Staten van Zeeland op den dertigsten Juny lestleden ter Vergaderinge van haar Hoog Mog. ingedient, in terminis wert geposeert.

II.

Daar uit dan vloeit, 't gunt meede allenthalven in confesso is, dat yeder van de zelve Provincien in 't particulier competeert d' absolute, ende souveraine dispositie over het maken van Stadhouders in haare Provincie, ofte om beeter te zeggen, over het defereren, ende confereren van zodanige magt, anthoriteit, ende gezag, als aan voorgaande Stadhouders van de Hertogen, Graven, ofte Heeren van de voorsz Provincien, hier bevorens by de zelve Hertogen, Graven, ofte Heeren is gedefereert geweest, ofte ook wel van zodanige mindere, ofte meerdere authoriteit, a's de Staten van de selve Provincien, naar gelegentheid, zouden mogen goet vinden; ende specialyk meede omme de voorsz collatien te doen op alzulke Personen, ende wederomme daar van te secluderen zodanigen, als de zelve Heeren Staaten raatsaam agten, zonder ook gehouden te wesen daar op te hooren 't advys van yemand anders, ofte daar over met eenige andere Provintien præallable communicatien te houden, ten ware eenige particuliere verbintenisse met andere Bondgenooten gemaakt in dezen in consideratie kwaame, daar van hier onder naader zal worden gesprooken; alle 't welke mede applicabel is op de electie, ofte seclusie van Gouverneurs, ende Capiteins Generaals over de particuliere Provincien, mitsgaders ook van Admiraals ten regaarde vao zodanige Provincie op welkers constitutie, ende gelegentheid de zelve laast genoemde charge is applicabel; alzo niet bevonden wert de dispositie over de voorsz zaken, ofte over eenige van de zelve, 't zy by de voorsz Unie, 't zy by eenig particulier consent van de Provincien, aan de Generaliteit te wezen gedefereert.

III

Gelyk dan onk uit de voorsz reedenen nog met meerder evidentie is blykende, dat d' eene Provincie niets ter Weereld en competeert over 't advys, ofte de stemme van d' andere in zaaken die men gewoon is ter Geoeraliteit te verhandelen, als waar uit een vermenginge van 't voorschreve souverain gezag, ende een oneindelyke confusie zoude komen te resulteren; maar dat yeder Provincie privativelyk competeert aangaande haar advys, ofte stemme alboven, affirmativelyk, ofte negativelyk, zodanig te resolveren, ende disponeren als de selve te raade wert; ende dat de zaken ter Generaliteit in deliberatie gebragt, mitsgaders daar op by respective Provincien, yeder naar zyn welgevallen, geadvizeert wezende, alleenlyk reguard staat te werden genomen op de pluraliteit van de stemmen, ende of men daar inne vermag ofte behoort by pluraliteit te concluderen, ofte niet; zonder dat ofte in den Text, ende de woorden van de voorsz Unie wert bevonden, ofte uit de constitutie, ende nature van de zelve kan werden getrokken eenig verbod, ofte prohibitive stipulatie van dat de Provincien over zaken, die t' eenigen tyde in de Generaliteit in deliberatie zoude moogen komeo, niet geoorloft zoude weezen, om eenige considerable redenen, in den haren vast te stelien, 't een, of 't ander poinct, voor zo veel haar advijs aangaat, nooit te zullen toestaan.

IV.

Ende omme in dezen de waarheid by haar Ed Groot Mog. hier boven voorgestelt met eenige exempelen wat nader te illustreren; heeft niet de alderimportantste zake, die by mensen memorie, ofte geheugnisse vao Historien, in deeze Nederlanden voorgevallen is, ons geleert dat zodanige negative Resolutie, ende verbintenisse somwijlen nootzakelijk is? hebben niet de Heeren Staten van Holland ende West Vriesland

land, in de eerste beginselen van deze Republycque, separatelyk, ende niet alleen zonder d' andere Provincien, maar ook zelfs een geruimen tyd voor ende al eer d' Heeren Staaten van Zeeland daar toe konden werden gebragt (die nogtans ontrent die tyd, meer als oyt, gewoon waren in alle gewigtige zaaken met die van Holland pari passu te gaan) door een mannelyke couragie geresolveert, ende vast gestelt, ook met groote secretesse haar by Eede verpligt den Koning van Spagnien nooit wederomme tot haren Prince, ende Heere te zullen aannemen, ende zijnen Name, Zegele, ende Titulen, nooit meer te zullen gebruiken? zoude nu wel met regt konnen werden gesustineert dat 't selve was geweest strydig met de constitutie, ende nature van de voorsz Unie die doenmaals (als korts daar te vooren gesloten zynde) nog zoo versch in de gedagten was? ende egter hadden d' andere Provincien ende specialyk die van Zeeland, als doen vry meerder reedenen, ofte schynreedenen, omme haar over het doen van die van Holland misnoegt te houden, als wel in de jegenwoordige gelegentheid konnen werden by gebragt, aangezien die zaake incomparabelyk was van hooger importantie, ende de Provincien nootzakelyk meer ter herte gaande, als deze jegenwoordige; gemerkt daar door, ende door d' onveranderlyke negative stemme van Hollant, in kragte van 't negende Articul der voorsz Unie, niet alleenlyk alle hope, maar ook alle possibiliteit van reconciliatie, ofte Vreede wierde weg genomen, daar nogtans zo weinig tyds te vooren het werk, op die notable onderhandelinge tot Ceulen voor gevallen, door d' interpositie van de Keizerlyke Commissarissen, zo verre was geadjusteert geweest, dat de Ministers van de Heeren Staaten Generaal van wegen de zelve de voorsz handelinge bygewoont hebbende, d' opgestelde Articulen, aan hunne Committenten over gezonden, ende de zelve by Missive, voor haar advys, wel ernstelyk *gebeden hadden rypelyk te willen overwegen, ende examineren of niet beter en ware hen op 't naaste tot de præsentatie in de voorsz Articulen vervat te volgen, dan langer in zo jammerlyken, wreden, ende onzeekeren Oorloge te continueren*; ende daar by komende dat de voorsz onderhandelinge alleenlyk door de lankwyligheid van de deliberatien van de Heeren Staten Generaal, ende 't vertrek van den Hertoge van Terra Nova, geauctorizeerde van d' ander zyde, daar door veroorzaakt, buiten vervolg, ofte besluit gebleven was.

V.

Hebben niet d' Heeren Staten van Holland, ende West-Vriesland, naar dat den Hertog van Anjou, Alançon, &c. Broeder van den Coning van Vrankryk, (die by de Heeren Staten Generaal tot Protecteur van de Nederlanden, ende by de meeste Provintien tot haren Prince ende Heere was aangenomen) in Januario 1583 de Stad van Antwerpen, ende verscheide andere Steden met de Wapenen van 't Land hadde zoekken te overvallen, couragieuslyk, ende constantelyk, gerezolveert, zelfs tegens 't advys van den Heere Prince van Oraigne *WILLEM*, hoog-loffelyker memorie, hoog gemelte Heere Hertog noit wederomme, te zullen aenneemen, ofte met den zelven in eenige reconciliatie te treden? daar toe nogtans alle d' andere Provintien doenmaals verkeerde yk met een grooten ernst waren geporteert. Ende heeft men egter doenmaals die van Holland noit voorgeworpen, dat dezelve daar mede pecceerden teegens de constitutie, ende natuure van de meer geroerde Unie; ja is ter contrarie evident dat sonder d' eene ende d' andere der voorsz couragieuse ende standvastige Resolutie wy alle nog op dezer uure zoude zitten onder een miserable subjectie, ende dienvolgende het essentieel oogmerk van de voorsz Unie noit zoude wezen bereikt; ten ware mogelyk God Almagtig ons egter nog van de voorsz subjectie, door eenige miraculen, naarmaals hadde gelieven te bevryden.

VI.

In cas d' Heeren Staaten van Holland, ende West-Vriesland, naar de onlydelyke comportementen van den Grave van Licester, ende naar desselfs laatste vertrek uit deze Landen, haar by Eede hadden gelieven te verbinden den zelven noit wederomme, voor zo veel haar advys aanging, tot Gouverneur, ofte Capitein Generaal te zullen admitteeren, zoude haar zulks niet geoorlost zyn geweest? ja zoude men haar daar over niet nog op huyden moeten roemen?

VII.

Indien dan onze Voor Ouders, te weten d'

N Heeren

Heeren Staten van Holland, ende West-Vriesland, afzonderlyk tot privatie van den Coning van Spagnien van alle heerschappye over den zelven lande onwederroepelyk hebben vermogen te resolveeren; indien dezelve Heeren Staaten, tegens d'intentie ende inclinatie van de andere Provintien, voor zo veel in haar was, de seclusie van den Hertog van Anjou Alauçon, &c. hebben vermogen vast te stellen, zonder daar meede de constitutie, ofte nature van de Unie te hebben geinfringeert; zoo hebben ook haar Ed. Groot Mog. jegenwoordig de voorgeroerde Acte van seclusie, in abstracto geconsidereert, ende zonder reguard te neemen op de relatie die de zelve zoude moogen hebben tot de Regieringe van Engeland, daar van hier naar breeder zal worden gesprooken, zonder eenige infractie van de zelve Unie, wettelyk vermogen te arresteren.

CAP. III.

Dat in de groote Vergaderinge, Anno 1651 gehouden, egeene verklaaringen zyn gedaan, daar jeegens de voorsz Seclusie zouden stryden.

I.

WAt nu wijders aangaat 't geene meede tot abstructie van 't voorsz eerste posityf, in 't eerste cas, wert geallegeert, dat namentlijk de voren geallegeerde seclusie in veele delen zoude stryden met de mondelinge, ende schriftelyke verklaringen van de gemeene Bondgenoten, in den Jaare 1651. op de voorgeroerde extraordinaire Vergaderinge, rakende 't voorsz subject gedaan; welke verklaringen evidentelyk zouden præsupponeren eene Generale affectie, ende inclinatie tot de promotie van den hooggemelten Heere Prince van Oraigne in de eminente functien by de Heeren des zelfs Prædecesseurs bekleed.

II.

Zoo gelieven de voornoemde Provincien voor eerst te considereeren, ende uit het bovenstaande narré aan te merken, uit wat inzigten, reedenen ende motiven haar Ed. Groot Mog. tot het neemen van de voorgeroerde Resolutie zyn gedisponeert geworden, niet smakende naar eenige de minste disaffectie die in haar met redenen zoude mogen werden getaxeert.

III.

Ende konnen des niet te min haar Ed. Groot Mog op de voorsz allegatie (voor zoo veel de zelve tot bewys van eenig engament wert voort gebragt) met waarheid zeggen, nogte in de voorschreeve extraordinaire Vergaaderinge, nogte in de particuliere conferentien doenmaals met eenige Provincien gehouden, oyt ofte oyt, haar yets te hebben laten afgaan, waar op zoodanige præsuppoost als booven zoude konnen werden gefondeert.

IV.

Ende zoo wanneer by eenige andere Provincien yets daar toe tenderende in de hoog gemelte Vergaderinge, ofte in de voorsz particuliere conferentien wierde ingebragt, ofte voorgestelt, 't selve altyds, zoo veel in haar was, met viguer te hebben gedebattert.

V.

't Geene d' Heeren Staten van Zeeland, die de voorsz argumentatie in de voor geroerde hare Deductie principalyk gebruiken, booven alle anderen wel bewust behoorde te zyn, aangesien met de zelve, ontrent de voorsz tyd, over 't voor geroerde poinct, in meenigvuldige particuliere conferentien, van weegen haar Ed. Groot Mog. veele yverige debatten zyn gevallen.

VI.

Gelyk dan ook daar van nog klaare getuigenisse kan geeven, zeekere Propositie, op den vyf en twintigsten Aprilis des voorsz Jaars 1651. door Gedeputeerden van haar Ed. Groot Mog. in de Vergaderinge van de hoog gemelte Heren Staten van Zeland eerst by monde gedaan, ende vervolgens ook by geschrifte overgelevert.

Ende

VII.

Ende is voorwaar boven al verwonderens weerdig dat die geene die de Resolutie by haar Ed. Groot Mog. tot seclusie als boven genomen culperen, om reedenen dat de zelve strydig zoude weezen tegens de vryheid van de deliberatien die in haar Hoog Mog. Vergaaderinge zouden moogen komen voor te vallen, tot astructie van dien zelfs præsupponeren, ende ook, omme 't voorsz argument concludent te maaken, moeten sustineren, dat men albereits aan den hoog gemelten Heere Prince door 't gepasseerde in de hoog gemelte Vergaderinge zoude weezen verbonden, dat is, dat men de vrye deliberatie dien aangaande al t' eenemaal zoude kwyt zyn. Ende wie hoorden oyt zodanigen argumentatie, dat men omme tot conservatie van yets te persuaderen, voor een fondament zal leggen, ende voor reden gebruiken dat 't zelve albereits is verloren.

CAP. IV.

Hoe verre, ende in wat zaaken, d' Unien tusschen Holland, ende Zeeland gemaakt dezelve Provintien obligeren, omme communicatis consiliis, *ende niet separatelyk, te resolveeren: Ende dat het decreteren van de voorgeroerde Seclusie tegens de voorsz. Unien niet strydig zy.*

I.

Waar mede dan komende aan de derde prætense reden tot astructie van 't voorgeroerde eerste positif geallegeert, namentlyk dat haar Ed. Groot Mog. niet zouden hebben vermogen de voorgeroerde seclusie peremptoirlyk vast te stellen, zonder daar alvoorens te hebben gehoort de consideratien van de Heeren Staaten van Zeeland, ofte daar over met de zelve in conferentie getreeden te zyn geweest, op præsuppoost dat zulks zoude stryden tegens de particuliere Unien tusschen de Provincien van Holland ende Zeeland, in de Jaren 1575 ende 1576 gemaakt: zo moeten haar Ed. Groot Mog. dien aangaande voor eerst præmitteren dat de zelve wel hadden gewenst, ook met reeden niet anders verwagt, dan dat, alwaar 't schoon zo dat de Provincie van Zeeland gemeint hadde by haar Ed. Groot Mog. yets te weezen ondernomen 't gunt de voorgeroerde Unie in eenigen deele zoude mogen chocqueren, daar over egter by de hoog gemelte Heeren Staaten van de zelve Provincie geene klagten ter Vergaderinge van haar Hoog Mog. ende zulks loco plane alieno, geaddresseert, ende gedaan zouden zyn geweest, maar dat in zulken gevalle de gepræsupponeerde, contraventie aan haar Ed. Groot Mog. in 't particulier, discretelyk, ende gelyk, tusschen zoo naauw geunieerde Bondgenoten betamelyk is, gerepræsenteert zoude zyn geworden; te meer dewyle de meer hoog gemelte Heeren Staten van Zeeland, voor 't arresteren van de voorgeroerde Deductie, van weegen haar Ed. Groot Mog. op ontfangen advertentie van eenig vooroordeel, dat dien aangaande by de zelve albereits zoude wezen geleit by Missive van date den agtienden Juny lestleden, in alle minnelijkheid was aangeboden, omme aan den geenen die haar Ed. Mog. daar toe zouden believen t' auctoriseren, te geeven zodanigen openinge, ende kennisse van haar Ed. Groot Mog. doen, ende laten, ontrent het voorgeroerde subject, mitsgaders van de redenen, ende consideratien die de zelve hadden gemoveert tot het geene voorsz is te procederen, dat haar Ed. Mog. daar meede ontwyffelyk zouden hebben genoomen satisfactie, ende contentement; met gants vruntlyk verzoek, omme dien aangaande geen vorder vooroordeel te willen admitteren, maar veel eer, met een ongepræoccupeert gemoet, naar ingenomen onderrigtinge als boven, begrypen wat in de voren gededuceerde conjuncture van zaken hadden konnen ofte behooren

gedaan

gedaan, oftegelaaten te worden.

II.

Dan dewyle het de hoog gemelte Heeren Staaten van Zeeland des niet jegenstaande, anders heeft gelieft, zoo moeten haar Ed. Groot Mog. op de voorgeroerde allegatie alhier zeggen, dat de zelve nevens de meer hooggemelte Heeren Staaten, van Zeeland, wel verstaan, agtervolgende de voorsz particuliere Unien, betamelyk te zyn over zaken daar inne beide de voornoemde Provincien notabel interesse hebben, by eene van de zelve niets peremptoirlyk te werden ter neder gestelt, zonder alvoorens daar op de consideratien van de andere te hebben gehoort, ende dat over zulks by haar Ed. Mog. in de voorgeroerde der zelver Deductie ook voorzigtiglyk wert geposeert: *Dat het niet fatsoenlyk soude weesen, nog ook wel staan in 't vermogen van een van beiden, omme effective een Stadhouder te committeren, ende te stellen over haare particuliere Provincie sonder kennisse, ende advys van de andere.*

III.

Maar dat daar benevens in deezen staat te considereren, eerstelyk dat zeer groot onderscheit is tusschen een effective ofte affirmative dispositie, ende tusschen een negative verklaringe over diergelyke zaken; als vry van hoger consideratie wezende, metter daat een Stadhouder separatelyk te verkiezen, ofte zonder voorgaande communicatie als boven een Provinciaal advis tot electie van een Capitein Generaal ter Generaliteit effective in te brengen, dan wel alleenlyk vast te stellen dat men d'een of d'ander Persoonen tot de voorsz digniteiten niet verkiezen, ofte met zyne stemme daar toe niet promoveren zal; nademaal door het eerste den geenen van de voorsz Bondgenooten die geprætericerd, ofte niet geconsuleerd soude zyn, zeer ligtelyk merkelyke ongemakken effective zouden konnen werden toegebragt, daar ter contrarie door 't andere voor de niet geconsuleerde Bondgenoot geen notabel interesse kan werden geallegeert.

IV.

Dog voor al, 't gunt in dezen decisoir is, dat de meer hooggemelte Heeren Staaten van Zeeland eerst 10 op den een en twintigsten September 1652. sonder eenige præaliable communicatie, ofte conferentie met haar Ed Groot Mog. te hebben gehouden, by separaat beleid, ende aparte Resolutie hebben ter neder gesteld, ende vervolgens mede 14 op den agt en twintigsten July des voorleden Jaars, plotselyk, ende selfs zonder eenige voorgaande advertentie aan haar Ed. Groot Mog. daar van te geeven, voor advys provintiaal ter Generaliteit ingebragt, dat men den Jongen Heere Prince van Oraingne van doen af aan behoorde te disignéren tot Capiteyn, ende Admiraal Geneaaal van deze Vereenigde Nederlanden, met 't geene verders, dezelve materie rakende, inde voorgeroerde Resolutie van de hooggemelte Heeren Staaten van Zeeland van date den een en twintigsten September voorsz is begreepen; ende konden haar Ed. Groot Mog. derhalven op 't fondament van de voorsz Unie niet nodig, ja zelfs, niet geraden vinden over het subject in dezen geroert te versoeken de consideratien, ende 't advys van die geene die haar op 't zelve subject albereits by aparte dispositie onbequaam hadden gemaakt omme daar over een ongepræoccupeert advys te konnen geeven.

V.

Waaromme dan ook haar Ed. Groot Mog. in allen gevalle niet hadden verwagt dat meer hooggemelte Heeren Staaten van Zeeland, die over 't zelve subject de meer geroerde particuliere Unien, in voegen voorsz, zo merkelyk hadden gechocqueert, ofte de geheugenisse van dien zo spoedig zoude hebben verlooren gehad, gelyk haar Ed. Groot Mog., als nu uit den Text van de voorgeroerde Deductie niet zonder verwonderinge bemerken geschiet te zyn, ofte andersints, daar van de memorie nog behouden hebbende, niet zonder merkelyke inconsideratie anderen t'onregte zouden hebben willen insimuleren van eene faulte daar aan zy zelfs haar in der waarheid zo hooglyk pligtig hadden gemaakt.

VI.

Behalven dat ook in dezen peremptoir is, ende uit het bovenstaande verhaal van 't gepasseerde naaktelyk kan werden afgenomen, dat zo wanneer haar Ed. Groot Mog. by lecture van de voorgeroerde Missive van de Heeren van Beverningk, ende Nieupoort, in date den vyftienden Aprilis lestleden, van de ernstige intentie, ende finale Resolutie van den Heere Protector vooren geroerd, kennisse hadden bekomen

komen als doen geen tyd van langwylige deliberatien, ende verre communicatien, maar wel van prompte Resolutien, ende voor al van secrete directie, in een zaake de gemeene welvaart zo hooglyk betreffende, was gebooren; op hoedanige occasien, ja zelfs simpele allegatien van noodzaakelykheid om spoedige Resolutien te nemen, d' Heeren Staaten van Holland ende West-Vriesland t'anderen tyde, ook wanneer de voorsz particuliere Unie in allen deele nog was in volkomen observantie, ende vigeur (daar ter contrarie jegenwoordig het meerendeel van den innehoude van dien door de veranderinge van tyden inpractiquabel geworden, ende in disobservantie geraakt is, die van Zeeland wel ten goede geduid hebben dat de zelve op 't hoogste, ende importantste Poinct 't welk kan worden bedagt, ende daar op d' argumenten in de voorgeroerde Deductie gebruikt meest applicabel zyn, namentlyk op de delatie van de souveräiniteit, ofte verkiezinge van een Grave, separatelyk, ende zonder voorgaande communicatie als boven, hadde gelieven te resolveren.

VII.

12 Blykende by de memorialen, ende Regifters dat zo wanneer in den Jare 1584, deliberatie vielen omme de souverainiteit van de Vereenigde Nederlandsche Provintien op te dragen aan den Coning van Vrankryk, ende de zelve Provintien t'annexeren aan die Croone, onaangezien als doen by d' Heeren Staaten van Holland ende West-Vriesland daar inne, tot naarkominge van de voorsz particuliere Unien, gegaan wierde met zodanige scrupulositeit dat dezelve, daar over verzogt hebbende d'advyse van de respective Hoven van Justitie, en de Camere van Reekeninge binnen hare provintie, ende naar de receptie van dezelve advysen nu bereid wezende daar op de deliberatie ten principalen te beginnen, nogtans goet gevonden hadden daar meede te superfederen ter tyden ende wylen toe de considerațien van die van Zeeland alvoorens gehoort (dewelke ten dien fine met toezendinge van Copie der voorsz advyzen expressfelyk beschreeven waren) daar op een eenparig besluit ter eenre ofte ter andere zoude hebben mogen werden gemaakt, egter des niet jegenstaande by de Heeren van Zeeland daar inne met zodanige acceleratie was geprocedeert, dat dezelve al voor de receptie der vonrsz advysen de delatie van de souverainiteyt als boven in den haren separatelyk, ende zonder eenige voorgaande communicatie, vast gestelt hadden; ende dat al hoewel d' Heeren Staten van Holland daar door notoirlyk wierden gestelt in een inevitable necessiteit omme ofte haar zonder hare vrye deliberatie, ende genoegsaam blindelinge den Konink, ende de Kroone van Vrankryk meede te onderwerpen, ofte anderfints diversiteit van Heeren tegens de Privilegien, ende scheidinge van de voornoemde Provincien, zoo tegens de zelve Privilegien, als meede tegens de voorsz Unien, te moeten subject worden, zoo hebben de zelve nogtans met de allegatien van die van Zeeland van dat zy geoordeelt hadden de voorsz zaaken geen uitstel te konnen lyden, haar laten te vrede stellen, al hoewel uit de voorsz Registers, ende memorialen gecolligeert kan worden, dat d' Heeren Staten van Holland ende West Vriesland anderfints by haar zelven, inzonderheid om der Religie wille, meerder inclinatie hadden, ende voor de gemeene zaake dienstiger agten haare bescherminge by de Koninginne van Engeland te zoeken.

VIII.

Ende omme hier meede deeze solutie te besluiten, dewyle dog naar 't boven geallegeerde important exempel alle anderen, die nog in groote meenigte zouden konnen werden by gebragt, geen meerder nadruk zoude konnen geven, zoo willen haar Ed. Groot Mog. d' hoog gemelte Heeren Staten van Zeeland alhier nog alleenlyk gebeden hebben dat de zelve in hun gemoet gelieven te overweegen met wat regtmatigheid zy haar Ed. Groot Mog. konnen culperen over, ende ter zaake dat de selve yets zonder communicatie als boven zouden hebben geresolveert, omme in tyden ende wylen hare Provinciale stemme ter Generaliteit alleenlyk negative daar naar te dirigeren, op eer zaake, die de Provincie van Zeeland, ofte niet ofte immers niet zoo veel dan de Provincie van Holland is concerneerende; daar haar Ed. Mog. met een ende den zelven adem de facto ter Generaliteit openen een Provinciaal advys, de Provincie van Holland zo sensibelyk rakende, ende daar by haar Ed. Groot Mog. als Bondbreekers, onderdrukkers van de vryheid, ende gants ondankbare menschen werden afgeschildert, zonder nogtans daar op haar Ed. Groot Mog.

Mog. alvoorens te hebben gehoort, ofte ook onaangezien zoo minnelyk verzoek als boven ende dat notoirlyk in den tyd geen verzuim was te vreezen, daar op derzelver berigt ende reden te hebben willen verstaan; is dit niet regt een splinter gesogt in een anders ooge ende de balk in zyn eigen ooge niet te zien? het was voorwaar te wenschen dat, volgende de beden in 't slot van de voorsz deductie gevoegt, yder een in 't byzonder de oogen des verstants regt waren geopent. By alle welke redenen haar Ed. Groot Mog. agten overvloedig te zyn bewesen; dat in derzelver vermogen zy geweest de voorgeroerde seclusie, in abstracto geconsidereert, zonder bekroon van yemand, positivelyk te decreteren, met volkoomene weederlegginge van de prætense reedenen tot astructie van het contrarie als boven by gebragt.

CAP. V.

Hoe verre de respective Provintien vermogen separatelyk met andere Staten in gesprek te treeden, ofte te handelen. Ende dat Holland de voorgeroerde Acte van seclusie op 't verzoek van den Heere Protector van Engeland, &c. heeft mogen passeeren, ende doen extraderen, zonder daar meede d' Unie in eenigen deele te chocqueren.

I.

ENde omme vervolgens mede evidentelyk te betoonen dat de voorsz Acte van Seclusie by haar Ed. Groot Mog. ook op 't aanhouden van den Heere Protector van de Republique van Engeland, Schotland, ende Yerland, ende ten fine, mitsgaders in manieren als boven wettelyk gepasseert, ende aan zyne Hoogheid geëxtradeert heeft konnen werden, daar by met eenen wederleggende de prætense redenen by de voornoemde Provintien by gebragt tegens het passeren van dien voor zo veel dezelve relatie heeft tot de Republique van Engeland voornoemt, zo staat daar op alleenlyk te examineren of by haar Ed Groot Mog ook eenige overgiften zy gedaan, 't zy by de voorsz Unie, 't zy by eenige speciale Resolutien daar door de zelve de faculteit om zulks te doen benomen zoude zyn geworden; gemerkt by alle de Provintien *in confesso* is, gelyk ook hier boven is aangeroerd, dat de particuliere Staten van yder van dezelve Provintien, in kragte van haar souverain gebiet, alles by hun zelven, ende sonder bekroon van iemand, vermogen te doen ofte te laten 't gunt zy te raden werden, uitgezonderd alleenlyk 't geene dezelve by de meer geroerde Unie, ofte by eenig particulier consent expresselyk, ende uitdrukkelyk hebben gedefereert aan de Generaliteit.

II.

Tot bewys van hoedanige overgifte ofte delatie voor eerst, ende principalyk geallegeert werdende het thiende Articul van dezelve Unie, waar op by alle die geene, die de voorgeroerde proceduiren van haar Ed. Groot Mog. tragten te culperen ook het meeste fondament wert gemaakt, zoo zal meede voor al noodig zyn daar op goede, klare, ende tastelyke solutie te geeven; 't welk voorwaar zeer ligt om doen zal weezen, als maar alleenlijk den Text, ende d' intentie, ofte de meininge van 't voorsz tiende Articul van de Unie aandagtelyk wert geconfereert met 't geene by haar Ed Groot Mog. in dezen als boven is geresolveert, ende in 't werk gestelt, dicterende 't selve Articul *Dat geene van de Provincien, Steden, ofte Leden van dien eenige Confederatien ofte Verbonden met enige nabuur Heren, ofte Landen sullen mogen maken sonder consent van de selve geunieerde Provincien ende Bondgenooten*; Daar op dan voor eerst wel staat te ponderen de kragt, ende 't regt verstant van de woorden Confederatien ofte Verbonden, ende hoe verre confederatien ofte verbonden in haare essentie verschillen

schillen van onderlinge gesprekken, van naakte verklaringen, ofte beloften, van gemeene verbinteniſſen, ja zelfs van Contracten, ende simpele Tractaten.

III.

Synde notoir, ende by alle Politique Schryvers in confesso, dat een confœderatie, ofte verbond eigentlijk is een zeer naauwe verbinteniſſen van Ryken, Staten, ofte Landen, tot gemeene offensie, tot reciprocque defensie ofte diergelijke; ende dat gantsch geen comparatie kan worden gemaakt tuſſen de zelve, ende een obligatoire verklaringe, belofte, ofte naakte verbinteniſſe tot het doen, ofte laaten van d' een of d' ander particuliere zaake; ja dat zelfs nog merkelyk onderscheid is tuſſchen een Contract van vrundschap, een simpel Tractaat over eenige particuliere commoditeiten, als tot bevrydinge van eenige aangehoudene Scheepen, ofte tot afdoeninge, ende verhoedinge van eenige verhinderinge, in de Navigatie, ofte Commercie; ende tuſſen een confœderatie, ofte verbond.

IV.

Synde wel zulks dat alle Confœderatien, ofte Verbonden zyn Tractaten, Contracten, verbinteniſſen, ende reciprocque beloften, maar niet, vice versa, dat alle Tractaten, Contracten, verbinteniſſen ende beloften zyn confœderatien, ende verbonden; gelyk ook wederomme, dat alle Tractaaten, zyn Contracten, verbinteniſſen, ende beloften, maar niet, ter contrarie, dat alle Contracten, verbinteniſſen, ende beloften weederom zyn Tractaten; ende al hoewel alle de voorsz specien van obligatien meest worden geintroduceert door onderlinge gesprekken, zoo konnen nogtans onderlinge gesprekken ook notoirlyk intercederen zonder dat een van alle de zelve specien van obligatien werde gecontraheert.

V.

Dat nu 't geene waar over in dezen wert gesprooken, alleenlyk is een obligatoire verklaringe, ofte belofte van haer Ed. Groot Mog. over een particuliere saake die volkomentlyk, ende absolutelyk dependeert van der zelver souveraine dispositie, zonder wederseggen van iemand, is hier boven evidentlyk, ende wytloopig aangewezen, ende dat derhalve het zelve in geenen deele onder den naam van confederatie, ofte verbond, ja zelfs niet onder den naam van Tractaat kan worden gereekend.

VI.

't Welk mogelyk nog des te klaarder zal werden gevat, indien men gelieve te gedenken dat alle die geene die een confederatie ofte verbond met den anderen hebben aangegaan daar door geconfedereerden, ende Bondgenoten geworden zyn, daar nogtans zeer notoir ende tastelyk is dat men door 't paſſeeren van zodanigen Acte als boven geen geconfedereerde, ofte Bontgenooten werden zoude; ja zelfs dat men door 't aangaan van importante Tractaaten, daar inne nogtans geen confederatie, ofte verbond is influerende, geen geconfedereerden ofte Bontgenoot werd; ende zulks is kennelyk dat den Coning van Spaignen, onaangezien de Tractaaten van Vrede, ende Marine met zyne Majesteit gemaakt, geen geconfedereerde ofte Bontgenoot van dezen Staat kan worden genoemt. Uit alle 't welke dan evidentelyk volgd dat de respective Provintien niet gezeid konnen worden by 't voorgeroerde thiende Articul van de voorsz Unie, in eenige deele te hebben overgegeeven, ofte haar verbonden omme geene obligatoire verklaringen, ofte beloften, over zaaken van haare souveraine dispositie dependerende, aan eenige nabuur Heeren, ofte Landen, te mogen doen zonder consent van de voorsz geunieerde Provintien, ende Bontgenoten, ja zelfs niet omme geene Contracten, ofte simple Tractaten over eenige particuliere zaaken, commoditeiten ofte gelegendheden, nogtans geen confederatie, ofte verbonden zynde, zonder consent als vooren te mogen aangaan.

VII.

Blykende daar benevens ook zeer evidentelyk boven de nature, ende eigenschap van de voorschreve woorden, daar van tot nog toe alleenlyk is gesprooken, uit den Text van 't Elfde Articul der voorsz Unie, ende uit de connexiteit van dien met het voorsz voorgaande thiende Articul, dat in 't zelve tiende Artykel, volgende, de meininge, en intentie van de Bontgenoten, eigentlyk wert gesproken van confœderatie, ende verbonden van al zulke natuure als is de voorschreeve Unie, zelfs nademaal in 't voorgeroerde 11 Articul, by manieren

re van exceptie, of precautie, immediatelyk werden gesubjungeert deze naarvolgende woorden *Des* (nota) *is overkomen dat, zoo verre eenige nabuur Vorsten, Heeren, Landen, ofte Steden zig met deese voorschreve Provintien begeerden te unieren ende hun in deese confœderatie* (nota) *te begeeven, dat sy daar toe by gemeen advys, ende consent van dese Provintien, ontfangen sullen mogen worden.*

VIII.

Even als of de voorgemelte Bontgenoten wilden zeggen dat d' een of d' ander, ofte ook eenigen van de voorsz Provintien, niet zullen vermogen, zonder consent als boven, met eenige Nabuur Heeren, ofte Landen haar zodanig te verbinden, ofte uniëren, dat dezelve Nabuur Heeren, ofte Landen, daar mede *tacite* genoegzaam in het voorsz verbond van Unie zouden werden begrepen, maar dat, zoo wanneer de een of de ander, ofte ook eenige van de meer gemelte Bondgenooten geneegen zouden mogen weezen al zulke confœderatien, ofte verbonden met eenige Nabuur Fursten, Heeren, Landen ofte Steden te maaken, als dan daar van alvoorens kennisse zoude moeten werden gegeven aan de andere Bontgenoten, omme alzoo met gemeen advys, op de admissie van de zelve Fursten, Heeren ofte Steden, in de voorsz Confœderatie, ende Unie, ofte andersints na exigentie van zaaken, te werden gereserveert, op dat niet door 't aangaan van eenige alzulke separate Confœderatien, ofte Verbonden als boven, eenige Nabuur-Heeren, ofte Landen, buiten advys, ende consent van de vordere geunieerde Bondgenooten, in de voorgeroerde Confœderatie, ofte Unie genoegsaam in effecte zouden werden in begreepen, ende dat over zulks yemand, ofte eenigen van de zelve geunieerde Bondgenooten, buiten haar weeten, ende wille eenig ander geconfœdereerde zoude werden opgedrongen.

IX.

Gelyk inder daat zoude geschieden zo wanneer d' een of d' ander, ofte ook eenigen van de voorsz Provincien, zonder advys, ende consent van de anderen, met eenige Nabuur-Fursten, Heeren, ofte Landen, kwaamen aan te gaan eenige Confœderatie, ofte Verbond van alzulke natuure als is de meer geroerde Unie zelfs; want nademaal die geene, die zodanige Confœderatie, ofte Verbond zoude hebben aangegaan, in kragte van dien, gehouden ende verobligeert zoude werden de voorsz zyne, ofte haare byzondere, ofte separate geconfœdereerde ende Bondgenoot te assisteren, ende te helpen defendeeren jegens alle Uitheemsche ende Inheemsche magten, ende daar door ook noodzaakelyk werderomme door de voorsz Uitheemsche, ofte Inheemsche magten zelfs zoude komen te werden geoffenseert, geattacqueert, ende beslprongen, in welken gevalle dan ook d' ander Provincien, agtervolgende, ende in voldoeninge van de voorsz Unie, gehouden zoude weezen de zelve haar geoffenseerde Bondgenoot te assisteeren, ende te hulpe te koomen, zoo blykt klaarlyk dat door 't contracteeren van alzulke separate Confœderatien, ende Verbonden als booven de vordere geunieerde Bondgenooten indirectelyk, ende buiten haar consent zouden worden ingewikkelt, ende geobligeert tot, ende in een precise assistentie, ende defensie van zoodaanig Nabuur Furst, Heere, ofte Staat als waar mede alzulke separate Confœderatie, ofte Verbond aangegaan zoude weezen, ende dat mits dien ook zodaanig Nabuur Furst, Heere, ofte Staat, buiten derzelver advys, ende consent, in de meer geroerde Unie genoegsaam in begreepen, ende hen, buiten haar weeten, ende wille, meede in effecte een geconfœdereerde zoude zyn geworden, 't welck dan, als een indirecte admissie in de zelve Unie, met groote reeden by 't voorschreeve tiende Artykul van dien wert geprecaveert, ende vervolgens in 't elfde Artyckul daar aan volgende aangeweezen in wat voegen d' admissie ofte receptie van eenige Naabuur-Fursten, Heeren ofte Landen, in de voorschreeve Confœderatie, ofte Unie dierectelyck ende ordentelyck zal moogen geschieden.

X. Alle

X.

Alle 't welke alhoewel uit den text van de voorsz. Unie, ende specialyk uyt de woorden ende comerciteyt van de voorsz. thiende ende elfde Artykelen t'eenemaal evident is, ende dienvolgende ook genoegsaem als met handen te tasten dat de dispositie van 't zelve thiende Artykel op 't passeren, ende exeraderen van de voorgeroerde Acte in geenen is applicabel, dewyle nogtans de voornoemde Provincien, in de voorsz. haare Geschriften, als een fondament schynen te presupponeren dat in gevolge van 't voorsz. thiende Artycul egeene Provincie, ofte Provintien, sonder konsent van de anderen, eenige onderhandelinge, hoedanich de selve oock soude mogen wesen, ofte eenich concert met eenige Nabuyr-Heeren, ofte Landen soude mogen by der handt nemen, ofte in 't werck stellen ('t welck echter noch tot astructie van der selver sustenue in desen in geenen deele soude konnen dienen, gemerckt by, ofte van wegen haer Ed. Groot Mo: over de voor-gheroerde Acte egeene d'aldermінste onderhandelinge, ofte concert met den hooch-gemelten Heere Protector by der handt genomen; ofte in 't werck gestelt is, Soo meynen haer Ed:Groot Mo: niet ondienstich te sullen zyn hier benevens te werden aengewesen in wat voegen de Voor-Ouderen die over het maecken van de voorsz Unie selfs by, aen, ende present zyn geweest, ofte hare Gedeputeerden daer toe speciale last, ende ordre gegeven hebben het voorsz thiende Artykul hebben verstaen, ende gepractiseert, als buyten twyffel zynde dat de selve, vermits hare innerlycke kennisse, in 't verstant van de voor-geroerde Unie niet sullen hebben gemist, ende dat haer oordeel, ende practycque in desen sonder eenighe scrupule kan worden ghevolcht, oock sonder eenige berispinge behoort gevolcht te mogen worden.

XI.

Ende sullen haer Ed: Groot Mo: derhalven tot af-snydinge van alle verdere oppositie, ende tot volkomen overtuyginge van die geene, de welcke ondernomen hebben de voorverhaelde der selver cincere, ende oprechte proceduren te taxeren, met allegatie van pertinente exempelen, klaerlyck ende handt-tastelyck doceren dat de beleyders van de voorsz Unie de meyninge van 't voorsz 10. Artykul niet anders hebben gevat dan even in sulcker voegen als daer van hier vooren de interprecatie is ghedaen, ende dat dien volgende alle de voorsz geunieerde Provincien, ofte yeder apart, ofte eenigen van de selve te gelycke, sonder de anderen, selfs binnen weynige Jaren nae 't sluyten van de voorsz Unie, met Nabuyrige Coningen, Republycquen, Princen, ende Potentaten in gespreck, ende in onderhandelinge zyn getreden, oock ten behoeve van de selve niet alleenlyck gemeene verbintenissen, ende beloften dickmaels gepasseert, maer oock tot verscheyden reysen daer mede Contracten, ende simpele Tractaten aenghegaen hebben: daer uyt dan met eenen sal blycken hoe abusivelyck by de Heeren Staaten van Zeelandt in de voor-geroerde hare Deductie wert gheposeert dat niet bevonden soude werden by eenige Provincien oyt yets van sodanige natuyre als is de voorsz seclusie (op 't aenhouden van den voorsz Heere Protector ghedecreteert) te wesen ghedaen, ofte by der handt genomen.

XII.

13 Ende soo is voor eerst by de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt op den tweeden Juny des Jaers 1579. ende sulcx noch binnen de vyf Maenden nae 't sluyten van de voorsz Unie, particulierlyck, ende t'haren eygen kost, na den Conink van Denemarcken gecommitteert Bartholomeus Buys, alias Gryphius, Pensionaris van Gornichem, *omme by Syne Coninckl yke Majest. met alle bequame wegen ende middelen, aen te houden, ende te wege te brengen, dat de Schepen doenmaels aldaer aengehouden outslagen mochten werden*, &c. gelyck dan oock den selven Bartholomeus Gryphius in de voorsz syne negotiatie soodanich succes heeft gehadt dat daer op d'effective ontslaginge van de voorsz aengehouden Schepen is gevolcht.

XIII.

14 Soo hebben voorts in den Jare 1580. ende sulcx in 't eerste Jaer na dat van 't sluyten der voorsz Unie, de Provincien van Brabant, Vlaenderen, Mechelen, *Vriesland ende de Ommelanden*, met den voor-gemelten Her-

toge van Anjou, Alancon, &c. een notable handelinge aengevangen, en oock een solemneel Tractaet gesloten op den drie en twintigsten January 1581. daer aenvolgende, tegens 't goet vinden van de Provincien van *Gelderlandt*, Tournay, Tournesis, *Utrecht*, ende *Over Yssel*, jae selfs niet met het beste contentement van die van *Hollandt*, ende *Zeelandt*, alhoewel de selve haer eyndelyck, op de persuasie van den Heere Prince Wilhelm hoochloffelycker gedachtenisse, mede in de voorsz Handelinge met goede circumspectie hebben ingelaten, onder suffisante verseeckeringe dat op der selver vry-ende gerechtigheden, nae hare intentie, behoorlyck soude werden gevigileert;behalven dat oock die van de Ommelanden noch niet puyrlyck hadden gheconsenteert, maer alleenlyck verklaert, datse hen niet en souden opposeren tegens 't geene met den hooch-gemelten Heere Hertoge soude werden gehandelt.

XIV.

Ende heeft oock dienvolgende wederomme de Heere Philips van Marnix,. Heere van Mont St. Aldegonde, op ordre, ende instructie van den Heere Prince Wilhelm hoochloflycker memorie, van wegen die van Hollandt, ende Zeelandt, particuliere sorge gedragen, oock van den hooch-gemelten Heere Hertoge s bedongen dat, alhoewel Syne Hoogheyt in krachte van den voorsz Tractate over de voornoemde andere Provincien beroepen, ende gemaeckt wierde tot ablolut Prince, ende Heere, even als voorgaende Heitogen, Graven, &c. respectivelyck waren geweest, met volkomene overgifte van Policie, Justitie, ende Domainen, echter die van Holland,en Zeelandt voornoemt,onaengesien den voorsz.Tractaten,niet vorder verbonden ofte gehouden souden zyn, dan om mette voorsz andere Provincien te hanthouden een goede, ende oprechte overeenkomste,eenicheyt,ende verdrag, ende hen te voegen met de selve in 't geene de gemeene Oorloge was belangende, ende tot dien eynde oock, geduyrende de selve Oorloge, te contribuere *pro rato* gedeelte van hare quote ende sich met de selve gedragen so op den voet, ende loope van der munte, als oock in alles, wat betreffen soude de wederzydige handthoudinge van de Previlegien, rechten ende gewoonten der respective Provincien; in voegen dat sy niet verbonden, ofte gehouden souden zyn tot anderen last, noch jurisdictie, selfs niet in 't gundt soude mogen aengaen de bedieninge der Policie, soo van Steden, Dorpen, Gehuchtee, ofte andere Plaetsen in de voorz Provincien; maer dat die souden blyven in den selven staet, conditie, ende qualiteyt, als die geweest waren soo by de Pacificatie van Gent, *als by de belofte die meer-hooch-gemelte Heere Hertoge, aen den gemelten Prince van Oraigne hadden gedaen*; gelyck daer van voor't presteren vanden eed aen den hoog gedachten Hertoghe, naer date van 't sluyten des voorschreve Tractaets op den twaelfden Februarii 1582. binnen Antwerpen, in ghevolge van 't geene als boven was bedongen, een schriftelycke Acte, ofte renversael is gepasseert; daer op noch particulierlyck staet te remarqueren dat de voorz prerogativen oock voor die van Utrecht, als met die van Hollandt ende Zeelandt onder een, en 't selve gouvernement wesende, zyn gestipuleert; onaengesien deselve van Utrecht haer in geenen dele, oock selfs niet onder beneficie van de voorsz stipulatie. onder den meer-hooch-gemelten Heere Hertoge hebben willen begeven.

XV.

Ende alhoewel alle de voorsz Handelingen, metten meer hooch-gemelten Hertoge gedreven, syn van seer groote consideratie, ende oock, nae 't oordeel van haer Ed: Groot Mo: door de voornoemde Provincien van Brabant, Vlaenderen, Mechelen; ende *Vriesland*, tegens de intentien van de Provincien van *Gelderlandt*, Tournay, Tournesis, *Utrecht*, ende *Over-Yssel*, om gewichtige redenen, niet hadden behooren geentameert, ende buyten expres consent van die van de *Ommelanden*, mitsgaders tegens de goede meyninge van die van *Hollandt* ende *Zeelandt*, soo yverich gedreven, veel min als boven voltrocken te zyn geweest, so wert nochtans niet bevonden dat de selve laest-genoemde Provintien oyt hebben ghesustineert dat daer mede de voorsz Unie wierde geinfringeert,ofte dat de voorsz eerst-genoemde Provincien attenteerden tegens het thiende

Ar-

Artykul van de selve, nochte oock dat van wegen die van *Hollandt*, ende *Zeelandt* door de particuliere voorsorge van den voornoemden Heere Prince Wilhelm hoochloffelycker memorie de vootz Unie in eenigen deele was geledeert, gemerckt in alle de voorsz Handelingen yder van het syne heeft getracteert, namentlyck van de overgifte, ofte conservatie van de particuliere goederen, Domaynen, ende gerechticheden syner Provincie, met 't geene vorders van de Souverayne dispositie der Staten van de selve was dependerende, sonder sich daer mede van de voorsz Unie te scheyden, ofte haer, door eenige *confœderatie*, ofte *Verbondt*, soodanich met eenige andere Rycken ofte Staaten te vereenigen, dat de selve Rycken, ofte Staaten daer mede ghelyck als in de voorz Vnie gecomprehendeert soude zyn geweest, 't geene eygentlyck is waer tegens het meer-geallegeerde thiende Artykul van de selve Unie prohibitivelyck is disponerende.

XVI.

16. Soo hebben oock naederhandt die van *Gelderlandt*, naer voorgaende separate Handelinghe, den meer hooch gemelten Heere Hertoch op speciale ende apatte conditien mede aengenomen.

XVII:

17 Soo zyn in Junio vyfthien-hondert een-en tachtich, ende sulcx noch geen derdehalf Jaer nae het sluyten van de vootsz Vnie, op Instructie, ende last van Syn Excell. ende de Staten van Hollandt, naer Bremen gesonden de Heeren M. Leonardt Casembroodt, Raedt ordinaris in den Hove van Hollandt, Pieter Iansz Verboom, ende Barent Pietersz tot bevorderinge van verscheyden Poincten raeckende de Negotie, ende Commercie, de afdoeninge van eenige onbehoorlycke lasten, &c. welckers Negotiatie geen goet succes ghehadt hebbende, insonderheyt ten opsichte die van Bremen, onaengesien alle mogelycke Remonstrantien, niet hadden willen verstaen tot afdoeninghe van de lasten, ende nieuwicheyt by de selve ghestelt op den Harinck, soo hebben de voorsz. Syne Excell. ende de Staaten voornoemt die van Bremen by serieuse Btieven nochmaels versocht, ende vermaent alsulcke lasten, ende nieuwicheden af te stellen, ofte dat andersints de selve genootsaeckt soude zyn daer tegens met ghelycke middelen te doen versien; Op welcke laetste clausule te noteren staet, dat de Collegien ter Admiraliteyt doenmaels noch waren Provinciale Collegien, ende de Middelen van de Convoyen, ofte het verhoogen ende het verlagen van de selve noch privative was staende ter dispositie van de Staten dier Provincie daer de selve wierden ghegeve, daer inne naderhandt in den Jare vyfthien-hondert seven-en-negentich, tot verhoedinge van verscheyden inconvenienten, merckelyke veranderinghe is gevalle.

XVIII.

18 Soo hebben noch de Heeren Staten van Hollandt in October des voorz. Jaers vyfthien-hondert een-en tachtich, op voorgaende speciael poinct van beschryvinge, ghe-resolveert dat Joachim Ortel als Agent van wegen die van Hollandt ende Zeelandt aen de Coninginne van Engelandt soude werden gesonden; Ende is den voornoemden Ortel oock eenigen tydt daer naer in qualiteyt als Agent Generael naer Enghelandt verreyst, op speciale Commissie, Brieven van Credentie, ende een seer pertinente Instructie van de Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt.

XIX.

Soo is oock den selven Joachim Ortel, nae dat hy in de voorsz qualiteyt, ende door last als boven, van wegen de hooch-gemelte Heeren Staten van Hollant verscheyden saecken hadden genegotieert, ende naederhandt in Augusto vyfthien-hondert vier-en-tachtich, nevens Jacob de Gryse Bailliu van Bruggen, ende van den Lande van Vrye, in Commissie van de Generaliteyt by hoogst-gemelte Coningin, ende aen 't Hof van Enghelandt wierde gheemployeert, 19 separate last, ende bysondete ordre gegeven geweest by de Provincien van *Hollandt*, *Zeelandt*, *Vrieslandt*, ende *Utrecht*; Op welckers particulier ordre gemelte Ortel oock alleen verscheyden communicatien van importantie met hare Majest. gehouden heeft: Ende heeft den selven naederhandt noch een gheruymen tydt in syne bedieninghe als

O 2 Agent

Agent Generael van Hollandt ende Zeelandt aen 't Hof van Engelandt ghecontinueert.

XX.

Soo hebben oock de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt, korts nae het af-sweeren van den Coninck van Spaignen hare gedeputeerden ghesonden op den Rycxdach in 't Duytsche-Ryck, omme de selve af-sweeringhe met het geene daer aen dependeert, te justificeeren, ende de rechtvaerdicheyt van de saecke deser Landen te bethoonen: ende is het so verre van daer dat sulcx by de andere Bondtgenooten qualyck opgenomen soude zyn gheweest, ofte gheduydet voor infractie van de Vnie, 20 dat ter contrarie soo wanneer de Generaliteyt naederhandt mede gheresolveert was, ten fine als vooren, op den voorsz Rycxdach een Ambassadeur te senden, van wegen de Provincie van Hollandt] wel expresselyck geallegeert wierde dat de selve niet soude helpen dragen de onkosten ter saecke van dien te supporteren, om redenen dat sy te vooren haer debvoyr dien aengaende albereyts 't haren koste hadden gedaen.

XXI.

Soo hebben verscheyden Provincien, nae dat den hooch-gemelten Heere Hertoch van Alancon, Anjou, &c. die van Antwerpen, ende eenige andere Steden zan 't Landt als boven hadde soecken te overvallen 21 onaengesien die van Hollandt, ende Zeelandt, een extreme aversie hadden omme met Syne Hoocheyt wederom te handelen of te reconcilieren, echter des niet jegenstaende wederomme met den selven getracteert: sonder dat by die van Hollandt ende Zeelandt voorsz oyt ghesustineert is sulcx tegens de Unie te stryden, maer hebben de selve veel eer, siende dat sy sulcx niet wettelyck konden beletten, 't selve sonder hevige oppositie voortganck laten gewinnen.

XXII.

Soo hebben oock de Provincien van Brabandt, *Gelderlandt*, Vlaenderen, *Zeelandt*, ende Mechelen, in de honorable legatie van verscheyden Heeren uyt yeder Provincie die in den beginne van den Jaere 1585. aen de Conink van Vranckryck afghegaen zyn omme syne Majesteyt aen te bieden de souverainiteyt deser Landen, hunne Gedeputeerden by 22 particuliere Instructien, ende Commissien van wegen hare respective Provincien gelast gehadt tot veel meerder overgifte, ende ruymer conditien als in de Artykulen van wegen de Generaliteyt aen de voorsz Heeren Afgesanten gesamentlyck mede gegeven waren vervat: gelyck ter contrarie aen de andere zyde die van Hollandt, ende Utrecht hunne Gedeputeerden met 22 particuliere procuratien meerder hadden gerestringeert als 't concept van de Generaliteyt was mede brengende, al wederomme op 't voorsz. presuppost dat yeder tracteerde van het syne, even als hier boven ten reguarde van de Handelinge met den Hertoge van Anjou, Alencon, &c. is geallegeert.

XXIII.

Soo hebben de Heeren Staten van Brabant in 't begin van den voorsz. Jare 1585. den voornoemden Heere van 23 Gryse oock particulierlyck aen de hoochst-gemelte Coninginne van Engelandt gedeputeert gehadt.

XXIV.

So hebben wederomme de Heeren Staten van Hollant, ende West-Vrieslant in Martio 1586. aen de Coninclyke Majesteyt van Vranckryck specialyck gedeputeert Hendrick van der Veecken, selfs noch zynde in actuelen dienst, ende eedt als commys Generael van de Convoyen over de Geunieerde Provincien, omme te vorderen ontslaginge van eenighe Hollantsche Schepen in de Havenen van Vranckryck gearresteert: oock hem versien met een 24 seer pertinente Commissie ende Instructie, daer uyt het onderscheyden recht van de respective Provincien, ende specialyck mede van die van Hollandt ende Zeelandt, klaerlyck kan werden afgenomen.

XXV.

Soo hebben de Heeren *Staten van Utrecht* in Julio 1588. (wel is waer, dat sulcx geschiede in de factieuse Lycestersche tyden) Necolaes van Meetkercken aen hare Majesteyt van Engelandt gesonden op 25 particuliere Commissie ende Instructie van de selve; aen welcken van Meetkereken oock by secrete memorie noch eenige saecken van merckelycke importantie by de hooch-gemelte Heeren Staten

ten *in mandatis* gegeven zyn geweest.

XXVI.

Waer by noch verscheyden andere exempelen van ghelycke nature souden konnen werden gevoecht; dan alsoo de selve ten deelen naderhandt syn voorgevallen, daer van oock eenigen noch syn in verscher memorie, ende ten deelen uyt de Registers van de andere Provincien, die haer Ed: Groot Mo: niet machtich zyn, souden moeten werden gheverifieert, soo sullen haer Ed: Groot Mo: (welkers oochmerck in desen alleenlyck geweest is evidentelyck, te bewysen dat selfs die geene die de voorgeroerde Unie hebben ghemaeckt, ofte helpen maecken door hunne practycque getoont hebben aen t' voorgeroerde thiende Artykule van de selve geene andere interpretatie te konnen werden ghegeven, dan soodanige als hier boven is verhaelt) haer daer inne niet verder eslargeren; Wenschende alleenlyck, naer allegatie van alle de bovenstaende exempelen, te mogen verstaen of de jegenwoordige Regenten binnen de meergenoemde drie Provincien, naer overweginge van dien, de rechte meyninghe, ende genuine-explicatie van den voorsz. Text van 't thiende Articul sullen gelieven te emplecteren, ende te gelycke hare Voorouders te salveren van de blasme, die de selve hare Voorouderen jegenwoordich door de voor-geroerde hunne gheschriften onverghelyckelyck meer als haer Ed: Groot Mo: werdt aenghevreven; dan of sy noch liever aen de woorden van 't voorsz. Articul sullen willen geven een gantsch verkeerden sin, ende soodanigen interpretatie als den text, ende de connexiteyt, volgende het vooren geallegeerde, geensints kan lyden, omme haer Ed: Groot Mo: nevens hare salige Voorouders, die soo onverdrietichlyck ende oprechtichlyck voor 't gemeene beste hebben geyvert, met de schult van meyneedicheyt ende bontbreeckinge te mogen beladen.

XXVII.

Ende willen haer Ed: Groot Mo: in allen gevalle vertrouwen, by soo verre de selve door de voorgemelte loffelycke, ende noyt genoech gepresen Voorouderen voor de continuatie van de voorsz blasme noch niet ten vollen konnen werden gheguarandeert, dat immers syne Excell. den Heere Prince Wilhelm Hoochloflycker memorie haer van alle vordere opspraecken bevryden sal; ende by soo verre de voorsz zalige Voorouderen onder de voorgheroerde condemnatie noch souden konnen werden getrocken, dat immers wel gemelte syne Excel. onsterflycker ghedachtenisse, welckers memorie de voornoemde Provincien in de voorsz geschriften ten minsten uytterlyck so loffelyck roemen by haer niet 't eenemael sal worden geabandonneert; ende dat de selve Provincien sullen ghelieven te gedenken, dat meer-welghemelte Syne Exell. ontsterflycker gedachtenisse de voorsz. aparte deputatie van Mr. Leonart 26 Casembroot, ende des selfs mede Gecommitteerden selfs heeft gepromoveert dat de selve syne Excell. den voornoemden 27 Ortel als Agent van die van Hollandt apart met particuliere Brieven van addres heeft versien: Dat de selve Syne Excell. van de voorgeroerde separate, ende voorwaer seer bedenckelycke handelinghe met meer-hooch-ghemelte Heere Hertoch van Anjou, Alancon, &c. den 28 Promoteur ende Beleyder is geweest; oock de voorsz tweede 29 separate Handelinghe ofte reconciliatie met den selven Heere Hertoch soo seer heeft beyvert dat d'Heeren Staten van Hollandt, ende West-Vrieslandt ghenootsaekt zyn gheweest hem door speciale Gedeputeerden binnen Zeelandt d'oneere die Syn Excell. daer door daghelycks meer ende meer was overkomende wel serieuslyck te laten representeren, en dat dienvolgende de voornoemde Provincien oock sullen konnen begrypen dat meer-gemelte syne Excell. daer door, als een Autheur, ende Faulteur van de voorgeroerde meyneedicheyt, ende bondtbreeckinge, aen de selve misdaet mede culpabel soude werden gemaect; Ende sulcxs dat de selve Provincien, klaerlyck bemerckende dat de faulte, by haer Ed: Mo: de Provincie van Hollandt nu te laste geleyt inevitabelyck mede de memorie van dien noyt volpresen Prince, boven die van hare salighe Voor-Ouderen, met veel swaerder blasme beklat, noch liever sullen keeren tot de ware bekentenisse van den rechten sin der voorsz. Vnie, als haer in alle de voorsz. inextricable labirynthen verder ende verder laten verwarren.

XXVIII.

Ende voorwaer omme de voorſchreven objectie van de voornoemde Provincien tegenwoordich, naer ingenomen kenniſſe van het vooren ghededuceerde, wat naerder by het licht te ſien ſoo konnen haer Ed: Groot Mo: niet anders oordeelen, of is genoechſaem met handen te taſten in 't geene voorſz. is by de ſelve niet alleenlyck niet gepecceert te weſen tegens de voorſz. Unie, maer ſelfs in geenen deele gebruyckt te zyn het uytterſte recht 't gunt yeder Provincie achtervolgende de gemelte Unie vermach te exerceren; indien haer E: Gr: Mo: van den beginne van de negotiatie in Engeland, ofte wel op het jongſte vertrek van de Heeren Ambaſſadeurs derwaerts de voorghemelte Heeren van Beverningk, ende Nieupoort by ſpeciale Commiſſie ende Inſtructie hadden gelaſt het effect van de voorgeroerde Acte obligatoir aen den Heere Protector van de Republycque van Engelandt, &c. in haren name te mogen toeſtaen, in cas de negotiatie daer op hadden geſtuyt, ſoo ſouden haer Ed: Groot Mo: nochtans in geenen deele geſeyt konnen worden eenige confœderatie ofte verbondt gemaeckt, ofte daer mede d' Unie in eenigen deele gecontravenieert te hebben; ja ſouden haer Ed: Groot Mog: als dan nog veel minder gedaen hebben als by die van Gelderland ende Zeeland, in de voorgeroerde notable Handelinge in Vranckryck was geſchiet; want in plaetſe dat haer Ed. Groot Mo. alhier laſt ſouden hebben gegeven gehadt omme te moghen overgifte doen van hare gerechtigheyt in een point niet te ſullen gebruycken, ſoo hadden de voornoemde Provincien in de voorſz. Franſche onder-handelinge effective laſt gegeven omme, tot facilitatie van 't beſluyt van dien, alle hare gerechtigheden, faculteyten, ende middelen aen de Koningh van Vranckryck over gegeven, ende ſyne Majeſteyt daer over de volkomene diſpoſitie in handen geſtelt te worden voor-behoudens alleenlyck de Religie, ende de Privilegien; Indien haer Ed. Groot Mog. ſulcks in diervoegen hadden konnen ende vermogen te doen, ghelyck uyt alle de vooren geallegeerde redenen, ende motiven evident is, wat couleur ter werelt ſal dan konnen werden gegeven aen de by-gebrachte redenen omme jegenwoordigh over 't voorſz. gepaſſeerde haer E. Groot Mo. te culperen, daer de ſelve als nu tot 't gheene voorſz. is egeene de minſte laſt, Commiſſie, Procuratie ofte Inſtructie, als in de voor-gheroerde handelingen by de voorſz. andere Provincien was geſchiet, directelyck ofte indirectelyck ghegheven hebben? Indien ſoo meenichvuldige onderhandelingen by eenige Provincien in 't particulier ſonder queſtinge van de Unie als boven zyn in 't werck geſtelt, wat couleur ſal dan ghegheven konnen worden aen de beſchuldinge van eene Provincie by, ofte van wegen de welcke, als uyt het hier boven ſtaende narre kan blycken, egene de minſte onderhandelinge over 't ſubject van de ſelve beſchuldinge is gedreven.

CAP. VI.

De reſpective Provincien niet gehouden zijn aen de Bont-genoten kenniſſe te geven van particuliere geſprecken, ofte handelingen die deſelve met andere Koningen, Princen, ofte Staten ſouden mogen houden ofte drijven, ende dat Hollant over ſulcks ook ſonder communicatie heeft vermogen de voorſz. Acte van ſecluſie tot contentement van den Heere Protector van de Republijcque van Engelandt, &c. te paſſeren; jae dat, om verſcheyden conſideratien, daer van geen communicatie heeft behooren gegeven te worden.

I.

Waer omme, in deſen voorts te gaen tot examinatie van de vordere behulp-middelen tot ſupport van de voorſz. bouvallige argu-

argumentatie byghebracht? dewyle doch selfs de voorgheroerde Deductie van de voorsz Onderhandelinge ofte concert, maer conjecturaliter, ofte by forme van gissinge werdt ghesproocken? Soo bemercken haer Ed: Groodt Mo: voor eerst daer toe te werden geallegeert dat de selve in allen gevalle tot het arresteeren van de voorsz. Acte van seclusie niet souden hebben vermogen te procederen sonder daer van prææallable communicatie aen de andere Bondtgenooten te hebben gegeven, maer, in tegendeel van dien, dat haer Ed: Groot Mo: de deliberatie daer over niet anders hadden behooren te beginnen ofte te voltrecken, dan in tegenwoordicheyt, ofte met voorgaende advertentie, ende advis van de selve Bondt-genooten; Ende houdende voor af daer op alhier voor gerepeteert 't geene tot wederlegginge van gelycke sustenue van nootwendige communicatie ten regarde van de Provincie van Zeelandt in 't particuliere hier bevooren wytloopich is ghededuceert, voor soo veel 't selve ten desen is applicabel, Soo willen haer Ed. Groot Mo: d'andere Provincien by desen wel gantsch vruntlyck, versocht ende gebeden hebben, by hun selven nader te willen overpeynsen, ende overwegen tot wat eynde de voorsz. communicatie soude hebben konnen dienen;

II.

Want voor eerst soo sullen de selve Provincien gaerne toestaen, dat de voorschreven communicatie niet eerder soude hebben konnen werden gegeven als naer de receptie van de voor-gheroerde Missive van de Heere van Beverningh, ende Nieupoort, in date den vyfthienden Aprilis lestleden, daer by de eerste advertentie van de begeerte van den Heere Protector dien aengaende aen haer Ed: Groot Mo: ofte by absentie van de selve aen de Heeren hare Gecommitteerde Raden, overgheschreven is, te weten met ende nevens de receptie van het geteeckende Tractaet van Vrede; ende ten anderen soo sullen d' op-ghemelte Provincien nevens haer Ed: Groot Mo: mede lichtelyck konnen apprehenderen in hoedanige perplexiteyt d' Heeren Gedeputeerden van de respective Provincien ter Generaliteyt, in de voorschreve gelegentheyt, op de ouverture van soodanigen advertentie, souden zyn gestelt geweest.

III.

Staende in sulcken cas voor de selve aen de eene zyde te considereren, of sy soodanigen advertentie bekomen hebbende echter souden hebben konnen treden tot Ratificatie van de voorsz. geteeckende Tractaten, sonder alvoorens van alles communicatie te hebben gegeven aen de Heeren hare Principalen, ende wederomme aen d' andere zyde niet sonder bekommeringe te overwegen, of sy oock voor de selve hunne Heeren Principalen, voor haer eygen conscientie, voor d' Inghesetenen van 't Lant welckers welvaert d'opperste Wet moet zyn, ende voor de posteriteyt souden hebben konnen verantwoorden, mogelyck door uytstel van tydt, ende dilay, occasie te hebben gegeven van dat mits eenige tusschen komende rencontre, ofte andere toevallen die de saecken van de Werelt dagelycks subject zyn, het groote werck van den Vrede, nu door Godes ghenade bekomen, wederomme in een droevigen Oorloch soude hebben uyt-gheborsten; welcke perplexiteyt haer Ed: Groot Mo: aendachtichlick overwegende, de selve voorwaer soo groot vinden dat, naer hun oordeel, of d'eene of d'andere wech te kiesen voor de voorschreve Gedeputeerden seer beswaerlyck soude zyn gheweest, ende ontwyffelyck soo d'eene als d'andere; naer den uytval, ende den loop van de Wereltsche saecken, mitsgaders naer de constitutie ofte veranderinge van de humeuren in de Provincien, haer groote ongelegentheyt soude hebben konnen causeren.

IV.

Waer by dan gheconsidereert dat 't geene in dien ghevalle voor haer luyder Persoonen noch wel het gheruste soude schynen te wesen, wederom voor den Staedt van 't Lant verre het dangereuste, ende 't vervaerlyckste soude zyn gheweest, oock boven al dat de voorsz. saecke was puur Provinciael, gelyck hier vooren in 't breede is aengeweesen, ende sulcks de deliberatien van de andere Provincien in geene deele subject soo kon-

konnen haer Ed: Groot Mo: niet anders begrypen, als dat de voorsz. communicatie de grootste mislagh van de gantsche Werelt soude zyn gheweest, jae soo verre dat de selve haer vastelyck imagineren, dat veele van de voorgemelte Heeren Gedeputeerden, die haer op de voorschreve ouverture ter Generaliteyt præsent hadden mogen vinden, haer innerlyck souden hebben bedroeft gehadt, dat de selve door soodanige onnoodige communicatie, gestelt souden zyn geweest in soo vervaerlycke perplexiteyt, omme of den notoiren dienst van 't Landt te moeten verwaerloosen, ofte immers den selven, niet sonder excessive bekommeringe des ghemoets te konnen betrachten.

V.

Ende en vinden haer Ed: Groot Mo: voorwaer by naer gheen redenen waer mede de voorsz. Gedeputeerden van de Provincien haer in die ghelegentheyt tot betrachtinge van den meesten dienst van 't Landt, dat is tot spoedige expeditie van de voorschreve Ratificatie, souden hebben konnen disponeren, als alleenlyck dat de selve, naer waerheyt, ende naer de nature van der saecke, hadden gelieven te appræhenderen dat de deliberatie over het gecommuniceerde Poinct, de Generaliteyt, ofte hunne Heeren Principalen in 't minste niet was raeckende; ende mosten ook d'Heeren Gecommitteerde Raeden even om de selve redenen, ende de vordere circumstantien hier vooren verhaelt, de meer-geroerde communicatie nootsaeckelyck declineren, gemerckt in cas de selve communicatie ter Generaliteyt gegeven was geweest, by yder een niet anders soude hebben konnen werden opgenomen, als dat sulcks was geschiet omme daer op de deliberatien van haer Ho: Mo: ende van de respective Provintien af te wachten niet konnende geimagineert worden, ghelyck immers haer Ed: Groot Mo: sich niet konnen imagineeren, dat de meer ghemelte Heeren der selver Gecommitteerde Raeden in soo importante ghelegentheyt door haere eenvoudige, ende innocente conductie de meer-gemelte Heeren Gedeputeerden in soo vervaerlyken perplexiteyt als boven souden hebben willen stellen, ende gelyck als tot voldoeninge van de curieusen alleenlyck mede deylen een nieuwe tydinghe, die lichtelyck noch soo menich duysent Christen-Mensch het leven gekost, ende hier naermaels soo menige droevige ziele beschreyt soude hebben.

VI.

Behalven dat haer Ed: Groot Mo: in genen deele konnen begrypen waer op ghefondeert soude konnen werden de nootsaeckelyckheyt van de communicatie eener saecke die nu te meermalen geseyt, ende onwedergeleggelyck aengewesen is, privativelyck, ende absolutelyck te dependeren aen derselver souveraine dispositie.

VII.

Hadden wel die van Gelderlant, ende Zeelandt hare voor-gheroerde particuliere Instructien hunne Gedeputeerden op de voorsz. handelinge in Vranckryck mede gegeven aen de andere Bondt-genooten vertoont?

VIII.

Hadden wel die van Hollandt, en Utrecht hunne particuliere gherestringeerde Procuratien voor der selver Gedeputeerden in de voorsz. Fransche handelinge ter Generaliteyt gecommuniceert.

IX.

Het contrarie van dien is voorwaer te sien in het schriftelyck rapport van de selve handelinge in Aprili 1585. aen haer Ho: Mo: ghe-exhibeert, ende dat de voorschreve particuliere Instructien, ende Procuratien in de perplexe constitutie van de voorschreve handelinge eerst te voorschyn komende, noch meerder perplexiteyt onder de Gesamentlycke Gesanten hebbe veroorsaeckt: Al-hoewel haer Ed: Groot Mo: niet konnen begrypen waerom de voorsz. vertooninge, ende communicatie in die gelegentheyt niet en zy geschiet, gemerckt daer uyt, immers de saecke uyterlyck inghesien zynde, gheen perplexiteyt, geen tyt versuym, ofte eenige andere merckelycke incommoditeyten, (als wel notoirlyck in desen) stonden te bevresen.

X.

Ofoock de particuliere Commissie by gemelte Provincien van Hollandt, Zeelandt, Vrieslandt, ende Utrecht ghegheven aen de

voor-

voornoemde Joachim Ortel, ten tyde de selve nevens den ghemelten Heere Gryse in Commissie van haer Ho: Mo: in Engelandt was, aen de andere Bondtgenoten gecommuniceert zy geweest ofte niet, is haer Ed: Groot Mo: onbekent; Edoch dat 't geene de voornoemde Heere van Mont St. Aldegonde, op ordre van syne Princelyke Excell. hoochloffelycker ghedachtenisse, van wegen die van Hollandt, ende Zeelandt, by den hoochgemelten Hertoch van Anjou, Alancon, &c. is te wege gebracht, met groote secretesse zy gemanieert gheweest, is haer Ed: Groot Mo: wel bewust.

XI.

Ende al-hoe-wel hier by noch verscheyden exempelen van gelycke nature souden konnen worden geallegeert, soo sullen nochtans haer Ed: Groot Mo: haer contenteren met de byvoeginge van noch een alleenlyck, 't geene seer considerabel, ende noch versch in de memorie is, naementlyck dat den Heere de Knuyt, mede Plenipotentiaris van wegen desen Staedt op de Spaensche Vrede-handelinge tot Munster, als doen op particuliere Commissie ende Instructie van de Heere Prinse van Oraigne ontsterflycker memorie met de Spaensche Plenipotentiarissen heeft gehandelt, ende solemnele Tractaten gesloo-ten, daer van haer Ed: Groot Mo: ter goeder trouwen konnen verklaren, noch geene de minste communicatie, selfs een geruymen tydt naer 't sluyten van de voorsz. Tractaten, te hebben gehadt; gelyck d'andere Provincien oock niet onbewust sal zyn, dat van den selven handel egeene de minste communicatie ter Vergaderinge van haer Ho: Mo: præallablement zy ghegheven; al-hoe-wel haer Ed: Groot Mo: mede niet anders konnen oordeelen, of hadde 't selve in de voorschreve laetste gelegentheyt oock sonder eenich inconvenient konnen geschieden;

XII.

Ende voorwaer als haer Ed: Groot Mo: insien de voor-gheroerde proceduren van de voornoemde Provincien, soo konnen de selve Godt den Heere Almachtich niet ghenoech loven, ende dancken over de voorsichtige conduicte in 't onthouden van de kennisse der voorschreven saecke aen haer Ho: Mo: byghebracht, ende gepleecht, als uyt de jegenwoordige constitutie van de humeuren der voorschreve Provincien evidentelyck bespeurende dat op de voorschreve ontydige communicatie niet anders als de continuatie van een Oorloch, soo lamentabel, ende soo luctuus voor beyde de Natien soude hebben ghevolcht; 't gunt nu, door de voorsz. conduicte naest de genadige bestieringe, ende goedertierne medewerckinge van syne Goddelyeke Majestyt, noch is verhoedet.

CAP. 7.

Dat de Staten van de particuliere Provincien geoorloft is in saecken, haare Provincie privativelyck raeckende, oock door ministers van de Generaliteyt yets te doen effectueren; ende dat sulcx de bewuste acte van Seclusie Door de Heeren van Beverningk ende Nieupoort aenden Heere Protector van de Republycque van Engelant &c. wel heeft mogen werden gheextradeert.

I.

Ende nademael haer Ed. Groot Mo. ten anderen mede bemercken dat tot support van de voorsz. caduque argumentatie, noch verders wert geallegeert, dat haer Ed: Groot Mo: in allen gevalle de meerghemelte Heeren van Beverningk, ende Nieupoort tot 't geene voorsz. is niet wettelyck souden hebben vermogen te versoecken, ofte gelasten, soo op 't fondament van een generael actioma, *Dat* namentlyck *Ambassadeurs*, ofte *Ministers van de staet, soo lange de selve met die titul, ende character blyven bekleet, en in hunne functie buytens Lants ageren op 't credit, ende met aensien van den Staet, oock de selve alleen repræsenterende, naer rechten niets souden vermogen aldaer te doen dan in den name, ende op ordre van de Generaliteyt, sonder te mogen luysteren naer de versoecken ofte bevelen, van eenige andere superioriteyt hoedanig*

hoedanich die oock soude mogen wesen, *buyten de selve Generaliteyt*; als mede op een præsuppositie dat de meer gemelte Heeren van Beverningh, ende Nieupoort sulcks by Instructie van haer Ho: Mo: expressely ck soude wesen verboden; Soo willen haer Ed: Groot Mo: gaerne bekennen t'eenemael ignorant te wesen van die Rechten by de welcke gestatueert soude wesen dat publycque Ministers, als in desen, niet souden mogen luysteren naer eenige versoecken, ofte addresse van anderen als van hare Committenten, oock niet te konnen begrypen op wat redenen soodanige Rechten souden wesen gefondeert.

II.

Maer weten ter contrarie wel t' eenemael evident te wesen, aen d'eene zyde dat soodanige Ministers dagelycks gewoon, ende oock, naer de nature van hare Commissie, gehouden zyn t'ontfangen verscheyden versoecken van die geene, aen de welcke sy gesonden werden omme deselve indien haren over te schryven; ende sulxs hebben oock, tot noch toe, alle Ministers van desen Staet soodanige aen hen gedane versoecken over-geschreven, ofte aen haer Ho: Mo: in 't generael, ofte aen de Staten van de Provincien, ofte oock wel aen de Magistraten van de Steden, die de saecken, waer over de voorsz. versoecken wierden gedaen concerneerden, in 't particulier; ende aen d'andere zyde mede, dat soodanige Ministers oock dagelyks gewoon zyn, niet alleenlyck verscheyden saecken particuliere Provincien toucherende, op recommandatie, ofte aenschryvinge van de Staten van dien, by den geenen aen de welcke sy gesonden zyn, ten besten te bevorderen, maer oock niet gehouden zyn te refuseren de versoecken, die aen haer tot sulcken eynde door eenige Steden, ofte collegien, mitsgaders Personnagien, ofte particuliere Persoonen werden geaddresseert; waer van d'exempelen menichvuldich, ende yeder ghenoech bekent, oock hier vooren albereyts eenigen aengheroert zynde soo achten haer Ed: Groot Mo: t'eenemael onnodich daer van alhier meerder te produceren.

III.

Maer dewyle d'hooch-gemelte Heeren Staten van Zeelandt inde voor-geroerde Deductie daer benevens hebben gelieven te præsupponeren, dat de meer-gemelte Heeren van Beverningk ende Nieupoort by Instructie wel sorchvuldichlyck soude wesen geordonneert naer alsulcke versoecken, recommandatien, ofte bevelen niet te luysteren, soo moeten haer Ed. Groot Mo: daer op verklaren dat de selve de voorsz. allegatie achten te wesen van merckelycke importantie, ende daeromme oock wel gewenscht hadden dat, by de voorsz. Deductie, met eenen aengewesen, of geexpresseert hadde gheweest het Atticul van de voorsz. Instructie, daer inne soodanig sorchvuldige restrinctie soude mogen zyn te vinden, of wel liever dat de woorden van 't selve Articul in de voorsz. Deductie formelyck hadden geinsereert geweest;

IV.

't Welck niet geschiet zynde haer Ed: Groot Mo: de moeyte gegeven heeft, om partinentelyken puntuelyk te doen nalesen niet alleenlyk haer Ho: Mo: ordres ende Commissie van den vyfden ende thiende Juny 1653. daer by de voornoemde Heeren van Beverningk, ende Nieupoort nevens de Heere van der Perre zalr: gedachtenisse, ende Jongestal origenelyck naer Engelandt zyn gedeputeert, ende daer op de selve, volghende de nader bevelen vau haer Ho: Mo: van den twintichste der voorsz. Maent separatelyck, ende successivelyck derwaerts zyn vertrocken, maer oock d'Instructie voor de Heeren Cats, Schaep, ende den selven van der Perre in qualiteyt als Ambassadeurs exrraordinaris aen 't parlement van de Republycque van Engelandt voornoemt, by haer Ho: Mo: op den drie en twintichsten Augusti 1651. gearresteert, met de nader ordres van haer Ho: Mo: van den een-en-twintichsten October des voorsz. Jaers, ten tyde van het tweede vertreck van de gemelte Heeren Nieupoort ende Jongestal, mitsgaders die van den negentienden ende twintichsten February deses loopende Jaers, ten tyde van het laetste vertreck van de ghesamentlycke Heere van Beverningk, Nieupoort, ende Jon-

Jongestal, daer op ghevolcht, ende voorts alle andere Resolutien die by haer Ho: Mo: raeckende de negotiatie van de meergemelte Heeren, soo voor, als naer, zyn genomen.

V.

Doch naedemael haer Ed: Groot Mo: naer exacte perquisitie van alles, niet konnen bevinden in alle de voorsz. Instructien, Ordres, ende Resolutien, eenige soodanige prohibitive last, ofte sorchvuldige restrictie te resideren, soo weten de selve daer op niet anders in plaetse van solutie te seggen, als dat haer Ed: Groot Mo: daer uyt, aen d'eene zyde met bedroeftheyt, bespeuren dat d'Hooch-ghemelte Heeren Staten van Zeelant haer door een (voorwaer onmatigen) yver omme tot laste van hare goede Bondtgenooten, eenige tellequelle argumenten uyt te vinden, soo verre hebben laten bewegen, dat de selve in een poinct van soo merckelycke importantie, gelieven te poseren voor waerachtich 't geene haer Ed: Groot Mo: *in rerum natura* niet weten te vinden, ende, aen d'andere zyde, wederom met aenghenaemheyt, bemercken, immers besluyten, dat d'andere Bondtgenoten in 't geene voorsz. is sodanige effecten van den voorsz. onmatigen yver bespeurende, oock seer weynich sullen differeren aen de vordere allegatien, in de meer-geroerde Deductie vervat, als alle voor effecten van een, ende den selven yver moetende werden geputeert.

VI.

Wt 't welcke haer Ed: Groot Mo: vertrouwen overvloedichlyck te zyn gebleecken, dat seer abusivelyck wert gheposeert, Ministers van haer Ho: Mo: uyt de nature van hare Commissie ongeoorloft te wesen, naer eenige versoecken, ofte addressen van anderen, als van de Generaliteyt te mogen luysteren, ende noch veel abusivelycker daer beneffens te werden ghepræsupponeert, dat de voornoemde Heeren van Beveningk, ende Nieupoort sulcx particulierlyck by hare Instructie geinterdiceert soude zyn geweest.

VII.

Ende moeten haer Ed: Groot Mo: haer voorwaer bedroeven, dat 't geene soo onlangs in reguarde van anderen in veel considerabelder gelegenheyt voor goet was opgenomen jegenwoordich in haeren reguarde soo odieuslyck wordt gheimprobeert; Sullende haer Ho: Mo: ende de respective Provincien niet konnen ignoreren, dat soo wanneer voor-ghemelte Heere de Knuyt, zynde Plenipotentiaris van desen Staedt tot de Munstersche Vrede-handelinge, op last, ende Instructie van de hooch-gemelte Heere Prince van Oraigne hoochloffelyker memorie, buyten kennisse, ende voorweten van den Staedt als boven, de voor-geroerde Tractatên heeft beleyt, ende ghesloten, echter de selve was verbonden aen de Instructie, voor hem ende andre Plenipotentiarissen van desen Staet op den acht-entwintichsten October 1645. ghearresteert, waer inne Articul 96. expresselyck was ghestatueert, *Dat gheene secrete Instructien sonder voorgaende kennisse van de Heeren Staten van de respective Provincien aen de Heere extraordinaris Ambassadeurs, ende Plenipotentiarissen soude mogen werden gegeven, nochte naer-gesonden; ende in cas sulcks by d'eene of d'andere Provincie, ofte yemandt anders* (Nota) *boven vermoeden, soude mogen werden onderleyt, ende ghepoocht te doen, sy Heeren extraordinaris Ambassadeurs, ende Plenipotentirissen 't selve niet souden, mogen aennemen, maer stracx verwerpen, ende daer van datelyck advertentie geven aen haer Ho: Mo:* Ende dat den ghemelten Heere de Knuyt, achtervolgende het 91. Articul van de voorsz. Instructie, de selve wel solemnelyck hadde besworen.

VIII.

Indien dan nochte meer-hooch gemelte syne Hoocheyt, nochte, den meergemelten Heere de Knuyt voor faulte is gheimputeert, onaengesien alle de voorverhaelde precautien, buyten kennisse van haer Ho: Mo: particuliere Instructie als boven te hebben ghegheven, ende ontfangen, oock secretelyck solemneele Tractaten met den publycken Vyandt van den Staedt te hebben doen maecken ende gemaeckt respective; met wat fondament sullen dan haer Ed: Groot Mo: voor Bondtbreekers werden gheculpeert over, ende ter oirsaecken dat de selve

 aen

aen de voornoemde Heeren van Beveningk ende Nieupoort, hare natuyrlycke Subjecten, ende Onderdanen, die geene prohibitive ordre als boven hadden ontfangen, ofte beswooren, eenige particuliere aenschryvingen hebben gedaen; ende henluyden daer by niet anders gerecommandeert als dat de zelve, by alle mogelycke middelen, souden trachten hooch-gemelte Heere Protector te bewegen omme sich met het voor-geroerde temperament, jegenwoordich in 't twee-en-dertichst Articul van 't voorsz. Tractaet van Vrede geinflueert, te willen laten vergenoegen.

IX.

Ende of wel (omme de voorsz. sake hatelyck te maken: ende 't voor-gheroerde argument des te meerder te doen gelden, by de voorsz. Deductie, onder anderen, mede wert geposeert, *Dat de opgemelte Heeren van Beverningk, ende Nieupoort d'extraditie van de voorgeroerde Acte oock mogelyck naer het aenschryvens, ende contrarie bevel van haer Ho: Mo: souden hebben gedaen*, Soo moeten haer Ed: Groot Mo: hier by oock, en passant, aenroepen, dat de selve bevinde 't voorsz. positif even te wesen van de selve natuyre als is de voor-geroerde allegatie van dat d'Heeren Ambassadeurs voorsz. by hare Instructie met sorgvuldigheyt restrictive last soude zyn ghegheven omme van niemant als van haer Ho: Mo: eenighe versoecken, ofte addressen te ontfanghen, edoch dat hier op seer lichtelyck is te ontdeckken dat noyt eenich contrarie bevel by haer Ho: Mo: aen de gemelte Heeren Ambassadeurs aengeschreven is geweest; zynde notoir, dat over 't voorsz. subject van weghen de Generaliteyt alleenlyck eenmaal namelyck op den sesten Juni: 1654. aen de meer gemelte Heeren Ambassadeurs is gheschreven, ende dat nochte in de Resolutie, dienthalven ghenomen, nochte in de Missive dien volgende afgegaan, eenige prohibitoire clausulen tegens de voorsz. extraditie werden bevonden; gelyck oock evident is, ende met d'eygen aenteeckeninge van wegen de Provincie van Stadt, ende Landen op de voorsz. Resolutie ghedaen, klaerlyck kan werden ghedoceert, dat, ten tyde van de deliberatie, op de voorsz. Resolutie gevallen, alleenlyck d'aenwesende Gedeputeerde van de selve Provincien, *op syn tour adviserende, gesustineert heeft, dat de selve* Resolutie *geamplieert behoorde te werden met een prohibitive last aen de Ambassadeurs opgemelt, omme van de voorsz. negotiatie* (gelyck die name by de voorsz. aenteeckeninge abuysivelyck ghebruyckt wert) *sich te onthouden, ende de selve tot geen effect ofte besluyt te mogen brengen, dan dat sulcks niet hadde konnen gheschieden vermits by de voorstemmende Provincien 't selve gheexcuseert wierde*: sulcks dat hier wederomme evidentelyck een onmatigen yver yemant buyten de waerheyt transporteert.

Cap. 8.

Dat de respective Provincien, yder apart, gheoorloft, is tot bevorderinge van de Vrede met andere Landen, yets van het hare te contribuere, selfs sonder communicatie van de Bontgenoten; ende dat sulcx door 't verleenen van de voorsz. Acte aen den Heere Protector van de Republycque van Engelandt, &c. niet en is ghecontravenieert het negende Articul van de Unie.

I.

WAt nu wyders aengaet' t' gheene hier vooren mede geseyt is ten tweeden voornamentlyck te werden geallegeert tot astructie van 't voorgementioneerde posityff, namentlyck dat de voor-geroerde Resolutie van seclusie by haer Ed: Groot Mo: sonder communicatie ende bewilliginge van de andere Bondtgenooren niet wettelyck soude hebben konnen werden ghenomen tot bevorderinghe, ende accomplissement van het Tractaet van Vrede; ende dat sulks soude strydich zyn met het neghende Artyckul van de meer-ghemelte Unie: Soo konnen haer Ed: Groot Mo: daer uyt meerder bespeuren dat de voornoemde Provincien, die haer als boven

ven hebben ingheſtelt omme de ſincere intentien, ende rechtmatige Actien van haer Ed: Groot Mo: te culperen, ende improberen, materie, ende ſtoffe van argumentatien gebreeckt, als dat de ſelve ſouden oordeelen, daer op eenige ſolutie te werden gerequireert.

II.

Want of wel by 't voorſz. neghende Artyckul is geconvenieert, ende verdragen, *Dat men geen Accoort van Beſtandt, ofte Peys ſal moghen maecken, dan met ghemeen advys, ende conſent van de voorſz. Provincien*, Soo is 't nochtans ſeecker, dat ſoo wanneer door laſt, ende ordre van 't ſamentlycke Bondtghenooten by eenighe Coningen, Republycquen, ofte Staten op Vrede werdt ghehandelt, als dan een yeder van de ſelve Bondtghenooten niet alleenlyck vermach, maer oock, naer de nature van de voorſz. Vnie, ghehouden is, met alle zyn vermogen alles te contribueren, ende by te brengen, wat tot bevorderinghe van deſelve Vrede eenichſins ſoude konnen dienen, ſulcks dat het ſoo verre van daer is, dat het nemen van de voorſz. Reſolutie, ten dien reſpecte, de ſelve Vnie in eenigen deele ſoude chocqueren, dat, ter contrarie, by ſoo verre haer Ed.: Groot Mo: ſonder reflectie op den voorſz. Vrede daer toe ghenegen ſoude moghen zyn gheweeſt, de ſelve om dier oorſaecks wille dat ſulcks mede konde ſtrecken tot bevorderinge van den ſelven Vrede, die de 't ſamentlycke Bontgenooten nu waren naerjagende, oock in krachte van de voorſz. Vnie genoechſaem verobligeert ſouden zyn gheweeſt, omme de voorſz. gheneghentheyt ter executie te legghen, te meer alſoo haer Ed: Groot Mo: t' hären leetweeſen, als boven hadden vernomen, dat den voorſz. Vrede ſonder 't ſelve niet tot effect ſoude hebben konnen werden gebracht.

III.

Ende is voorwaer een gantſch onchtiſtelycke interpretatie van de meer-gheroerde Vnie, ende gheen kleyne accuſatie van onſe Zalige Voorouderen, die de ſelve met ſoo Chriſtelycken oochmerck hebben aenghegaen, te ſuſtineren dat de reſpective Bondtghenooten daer door verobligeert, ende verbonden ſouden werden, eenighe ſaecken te moeten naetlaten, alleenlyck uyt de redenen dat de ſelve ſouden ſtrecken tot avancement van dat werck, dat Godt de Heere yeder een ſoo dier bevolen heeft, met allen yver naer te jaegen, gemerckt ſoodanighen obligatie ofte verbinteniſſe tegens 't voorſz. expres bevel van Godt de Heere directelyck ſoude ſtryden: Waeromme dan oock haer Ed: Groot Mo: vaſtelyck willen vertrouwen dat de voornoemde Provincien op de voorſz. argumentatie geen verder reflectie ſullen gelieven te maecken.

IV.

Immers vinden haer Ed: Groot Mo: in deſen deele wederomme geen kleyne reden omme ſich hertelyck te bedroeven, ten opſichte in haer niet ſchynt te mogen werden gheleden dat ſy tot bevorderinge van den Vrede yets van het haere ſouden overgeven, daer in anderen noyt gheculpeert is geweeſt, dat de ſelve met openbare Vyanden van den Staedt, buyten kenniſſe van de Regieringe, ſolemnele Tractaten maeckende, groote, ende heerlycke Domainen, ende Inkomſten hebben geproffiteert, alleenlyck ten eynde de Vrede daer door ſoude moghen werden ghefaciliteert.

V.

Soo is al op den achtſten Januari 1647. tuſſchen de Spaenſche Plenipotentiariſſen, in name ende van wegen den Coninck van Spaignen ter eenre, ende den meer-gemelten Heere de Knuyt, in name, ende van wegen ſyne Hoogheyt den Heere Prince van Oraigne ter andere zyde, binnen Munſter in Weſtphalen, buyten communicatie van de Regieriuge, geſloten, een formeel Tractaet; ende in 't ſelve Tractaet onder anderen aen de Vrouwe Princeſſe Douagiere van Oraigne, tot facilitatie van de Vrede als boven, toegevoecht de Stadt ende Heerlyckheyt van Sevenbergen, met allen Rechten, Jurisdictien, ende Inkomſten daer van dependerende, oock met belofte van wegen hoochſt-gemelten Coninck gedaen, van dat ſyne Majeſt. de voorſz, Stadt en de Heerlyckheyt ſoude ontlaſten, van alle Renten, op ghelichte Penningen, ende andere belaſtingen, daer mede de ſelve eenichſints ſouden mogen weſen beſwaert.

 Ende

VI.

Ende meynen haer Ed: Groot Mo: in billickheyt te konnen verwachten dat, ten opsichte in anderen niet is gheculpeert dat de selve, tot facilitatie van den Vrede, in maniere voorsz. soo Merckelycke Domainen hebben gheproffitreert, ende ghenoten, in hare reguard oock niet alleen niet zal worden gheimprobeert, maer ter contrarie voor de posteriteyt wel hoochlyck gheextolleert, dat de selve, mede tot soo loflycken ende Christelycken eynde, hebben gedacht yets van hare vrye dispositie te werden ghederogeert; ende dat in desen soo veel te meer tot advantagie van haer Ed: Groot Mo: sal worden gheoordeelt, als het beswaerlycker is van 't syne over te geven, dan van anderen t' ontfangen.

Cap. 9.

Dat het passeeren van de voorsz. Acte van Seclusie niet strydigh is tegens eenige voorgaende Resolutien, by hare Ho: Mo: genomen, en in specie niet tegen de secreete Resolutie van den negentienden February 1654.

I.

WAer mede dan komende tot de derde der voor-verhaelde prætense redenen; namentlyck dat het passeren van de meer gemelte Acte strydigh soude wesen jegens de resolutie by haer Ho: Mo: den negentienden February jonghst-leden, rakende het voorgementioneerde temperament, ghenomen, die de meer gemelte Heeren Ambassadeurs gehouden waren punctuelyck t' achter-volgen; ende by consequentie oock niet hadden behoren in contrarie van dien (gelyck voorgegeven wordt geschiet te zyn) by haer Ed: Groot Mo: gelast te werden; Soo wenschten haer Ed: Groot Mo: wel esclaircissement te mogen ontfangen, of de voornoemde Provincien mogen verstaen; de voor-geroerde particuliere aenschryvingen van Holland strydigh te wesen met de substantie van de voorsz Resolutie, namentlyck met het voorgheroerde temperament selfs, of wel met de bewuste secrete clausule, daer by geseyt wert dat haer Ho: Mo: niet verstaen dat gemelte Heeren der selver Ministers sich verder van 't voorsz. temperament souden hebben te eslargeren.

II.

Want by soo verre het eerste wert ghemeynt, soo is 't evident dat by de voorsz. Resolutie niet anders ghesecht werdt als *dat de ghemelte Ministers sullen mogen inwilligen, ende de saecke brengen op het bewuste temperament*; Daer tegens notoirlyck by haer Ed: Groot Mo: niet strydich geresolveert, ofte aen de selve prohibitivelyck aengeschreven is, als uyt het voor-verhaelde kan blycken, ende oock uyt den text van 't voor-geroerde Tractaet van Vrede effectivelyck kan werden bespeurt, daer inne 't voorsz. temperament Articul twee-en-dertich van woorde te woorde wert bevonden, sulcks dat de faculteyt omme 't selve te mogen inwilligen, ende de sake daer op te brengen, henluyden geensins benomen is geweest;

III.

Ende in cas aen d'andere zyde op de voorgeroerde secrete clausule reflectie soude mogen werden gemaeckt, daer by hare Ho: Mo: verklaren niet te verstaen dat der selver Ministers hen verders dan 't voorsz. temperament souden hebben te eslargeren, soo is oock evident, ende uyt het vorenstaende narré openbaer, dat haer Ed: Groot Mo: in genen dele ordre gegeven hebben, dat haer Ho: Mo: Ministers haer, contrarie de voorsz. clausule, verder dan tot 't voorsz. temperament souden eslargeren gelyck dan oock het voorsz. Tractaet van Vrede uytwyst, dat de selve haer Ho: Mo: Ministers sich inder daet niet verder, dan 't voorsz. temperament, ingelaten hebben, als zynde dien conformelyck van woort tot woort, het voor-geroerde twee-en-dertichste Articul geconcheert sonder in 't alderminste yets daer by te wesen gevoeght.

VI.

IV.

Ia dat meer is, alhoewel haer Ed: Groot Mo: notoirlyck souden hebben vermogen de meer-gemelte Heeren van Beverningk, ende Nieupoort, als der selver Subjecten, ende Onderdanen, van den beginne af aen t'authoriseren, om in haren name, soo de saecke daer op mochte aenkomen, soodanige verbintenisse als in de voor-geroerde Acte is vervat, ten behoeve ende tot contentement van meer-hoogh gemelten Heere Protector, te mogen passeren, ghelyck hier boven met alligatie van pertinente exempelen wyt-loopigh is aengewesen, soo hebben nochtans de selve jegenwoordigh niet alleenlyck voor af dien aengaende egeene de minste last gegeven, ofte auctorisatie verleent ghehad, maer oock selfs, naer dat haer Ed: Groot Mo: nu albereyts advertentie hadden bekomen, dat by meer-hoog-gemelte Heere Protector daer op absolutelyck wierde gheinsisteert, al-hoe-wel daer toe Resolutie genomen, ende de noodige Acte geexpedieert hebbende, echter noch de meer-gemelte Heeren van Beverningk, ende Nieupoort iterativelyck aengeschreven alle mogelycke debvoiren aen te wenden, omme syne Hoocheyt van de voorgeroerde des selfs begeerte te diverteren, 't welck in effecte alleenlyck ende privativelyck is d'aenschryvinge die van wegen haer Ed: Groot Mog: aen de selve Heeren is afgegaen.

V.

Want by soo verre haer Ed: Groot Mo: niet noodich geacht ofte geraden ghevonden hadden soodanige debvoiren te laten aenwenden, soude de voorsz. Actie inde handen der gemelte Heeren van Beverningk, ende Nieupoort niet hebben behoeven te komen, maer directelick met een Missive van wegen haer Ed: Groot Mo: aen meer-hooch-gemelte Heere Protector afgesonden hebben konnen werden;

VI.

Ende of nu de ghemelte Heeren van Beverningk, ende Nieupoort aen te schryven dat de selve syne Hoocheyt met alle mogelycke inductien, debvoiren, ende middelen souden trachten te disponeren omme van de meer-geroerde des selfs begeerte te desisteren, ende sich met het voorgeroerde temperament te laten genoegen, strydich zy met de voorgeroerde haer Ho: Mo: Resolutie van date den negenthienden deses, gelieven de respective Provincien te oordeelen:

VII.

Maer, alvoorens in desen verder te gaen, soo willen haer Ed: Groot Mo: de selve Provincien hier op nochmaels ghantsch vruntlyck versocht, ende serieuslyck gebeden hebben, wel te willen ghedencken wat in de meer-ghemelte handelinge, by den Heere de Knuyt in voegen als boven door last van syne Hooch. den Heere Pr. Frederik Hendrik onsterffelycker memorie ghedreven, ten desen applicabel zy ghepasseert, ende met goede circumspectie te letten of niet door de voorgeroerde beschuldiginghe van haer Ed:Groot Mo: de glans van die loffelycke Vorst soo merckelycke by de voornoemde Provincie wert verduystert, dat een goet ghedeelte van des selfs manhaftighe daden die vlecke niet soude konnen uytwissen.

VIII.

Zynde haer Ho: Mo: ende de respective Provincien ontwyffelyck noch wel ten vollen bekent met hoedanige sorchvuldicheyt van wegen de Staedt allenthalven is gevigileert dat in alle de Plaetsen, egeene uytgesondert, die by 't Tractaet van Vrede, met den Coninck van Spaignen te maken, aen desen Staedt souden werden bedongen, de souveraine dispositie over 't stuck van de Religie aen haer Ho: Mo: soude mogen werden ghecedeert, ofte verblyven; Ende door hoe serieuse, ende expresse ordres de voorsz. Ho: Mo: Christelycke intentie d'opgemelte Heeren extraordinaris Ambassadeurs ende Plenipotentiarissen, ende consequentelyck mede den meer-gemelten Heere de Knuyt, was aenbevolen; Ende niet te min sullen haer Ho: Mo: ende de respective Provincien bevinden, in 't voorsz. Tractaet van den achtsten January 1647. by den selven Heere de Knuyt, in name van meer-hooch-gemelte Hoocheyt expresselyck overgegeven, ende toegestaen te zyn dat in alle de Plaetsen, die by 't opgemelte Tra-

Tractaet ofte aen de selve syne Hoocheyt, ofte aen de hooch-gemelte Vrouwe Prince van Oraigne werden gecedeert, ende toegevoecht, *de Roomsch Catholycque Religie* soude *werde ghemaintineert*, *als de selve was* ten tyde van 't sluyten van 't voorsz. Tractaet, *midtsgaders de Geestelycken in hare goederen, functien, vrye oeffeningen, ende, immuniteyten.*

IX.

Daer by dan immirs ten reguarde van de Staet van Sevenbergen alleen (boven ende behalven de vordere Plaetsen in 't voorsz. Tractaet uytgedruckt) als zynde de selve Stadt binnen de provincie van Hollandt, ende onder 't souverain gebiedt van haer Ed: Groot Mo: ghelegen, vry meerder aen den Coninck van Spaignen overghegeven wierde, als by de voorgeroerde Acte van seclusie aen hooch-gemelten Heere Protector jegenwoordich is ghedaen?

X.

Zynde ongetwyffelt dat het waerdichste effecte van de souveraineteyt is de vrye dispositie over 't stuck van de Religie, de welcke by 't voorsz. Tractaet, soo verre als voorsz. is geabdiceert, ende aen den Coninck van Spaignen over gegeven wort;

XI.

Behalven dat de voorsz. overgifte oock is gedaen by ofte van wegen die gene, aen de welcke dien aengaende gheen dispositie ter Werelt en was competerende, ende dat sulcks haer Ed: Gsoot Mo: door de voorsz. Con tractanten, soo veel in haer was, secretelyck, ende buyten hare kennisse wierden gepriveert van soo sensiblen gedeelte van hare souveraineteyt, daer ter contrarie haer Ed: Groot Mo: in desen alleenlyck hebben ghedisponeert van het hare, ende daer over buyren haer niemandt ter wereldt eenighe de minste dispositie is competerende, ende behalven noch vele andere considerate van conscientie, Godts-diensticheyt, ende andersints, die alhier, om alle hatelyckheydt werden gepreticeert;

XII.

Ende niet te min soo hebben de respective Provincien over al sulcke wonderbaerlycke handelinge noyt soodanigbe misnoegen ghetoont, als jegenwoordich soo rechtmatighe, ende voor den ghemeenen Staedt soo wel-ghemeynde Proceduyren van haer Ed: Groot Mo: subject werden gemaeckt, ja ter contrarie heeft men op den seven-en-twintichste December des voorsz. Jaers 1647 ghelyck als blindelinghe, ende sonder eenighe kennisse d'alderminste kennisse van saken, de meer-ghemelte Heeren Plenipotentiarissen van desen Staet wel willen ghelasten, dat de selve by de Heeren Pleniporentiarissen van den Coninck van Spaignen, devoiren souden aenwenden ten eydne alle 't gene van weghen meer-hooch-gemelte Heere Prince van Oraigne doenmaels met die van de andere zyde albereyts was ghehandelt ofte noch nader gehandelt soude mogen werden gheduyrende het Tractaet tot Munster, mochte zyn ende blyven van soodanighen kracht, ende waerde, als of 't selve ghehandelde in 't ghenerael, ende yeder poinct van dien in 't bysonder, in 't besluyt van het Tractaet van Vrede, tusschen de voorsz. Coninck van Spaignen, ende desen Staet van woorde te woorde ware geinsereert; gelyck oock sulcks dienvolgende naderhandt in 't vyfen veertichste Articul van 't voorsz. Tractaet van Vrede uytdruckelyck is gestelt, sonder dat als noch, ofte haer Ho: Mo: ofte Provincien oyt visie ofte communicatie van 't voorsz. particulier gehandelde hadden ghehadt;

XIII.

Daer door dan oock is gheoccasionneert dat, of wel haer Ed: Groot Mo: naderhandt, kennisse kekomen hebbende van den innehoude van 't voorsz. particulier Tractaet, expressselyck hebbende ghedenunceert, haer de voorgeroerde onlydelycke stipulatie terreguarde van de oeffeninghe der voorsz. Religie binnen Sevenbergen daer inne influerende niet te willen onderwerpen. eehter nochtans de selve daer door in vele sware inconvenienten zyn vervallen.

XIV.

Waer benevens, al-hoe wel het meer gheroerde particulier Tractaet door den Heere de Knuyt als boven gemaeckt, ofte de renovatie van dien ghelchiet op den voorsz. seven-en twintichsten December

1647.

1647 uitdrukkelyk is contrarierende het vier en twintigste Articul van 't voorsz Tractaat van Vreede, ende den zelven Articul met expresse woorden derogerende, ende dat mits dien daar op mogelyk niet zonder eenig fondament zouden konnen werden geappliceert veele van de beschuldigingen die nu tot laste van haar Ed. Groot Mog. by de voornoemde Provincien werden voortgebragt, zoo weten egter haar Hoog Mog. ende moeten de respective Provincien bekennen, dat daar jegens nooit eenige zodanige accusatien, als waar meede haare Ed. Groot Mog. jegenwoordig ganisch t' onregte werden bejegent ingebragt zyn, maar dat men alles op 't presuppoost van een goede intentie ten besten heeft opgenomen.

XV.

Ende gelieven derhalven haar Hoog Mog. ende de respective Provincien te bedenken, of niet eene Provincie, als is die van haare Ed. Groot Mog. dewelke van allen ouden tyden, in alle occasien, ende speciaalyk meede in desen laatsten Oorloge, zoo veel voor de gemeene zaake heeft gecontribueert, ende zonder jactantie gesprooken, naast de hulpe van den goedertieren God, den zelven Oorlog by na alleen heeft moeten uitvoeren; of niet zodanige Provincie zeer verdrietig vallen, ende de Regenten van dien tot in haare ziele bedroeven moet, dat zelfs die geene, die ten besten hebben opgenomen, ende ten goede helpen duiden, dat zoo notablen gedeelte van haare Hoogheid, ende geregtigheid, als is de vrye dispositie over 't stuk van de Religie binnen haare limiten, buiten haar weeten, ende door die geene die daar toe egeene de minste magt, ofte qualiteit hadde, zonder eenige apparente oorzaake aan den Koning van Spaigne was overgegeeven, jeegenwoordig haar niet en ontzien de zelve Provincie in vougen als boven te beschuldigen, ja albereits ongehoort ook zelfs naar aanbiedinge van klaare onderrigtinge, van bondbreekinge, meineedigheid, ende ondankbaarheid, openlyk te condemneren, over ende ter zaake van dat de zelve ter liefde van 't gemeen, tot soulagement van alle de goede Ingezeetenen van den Staat, ja tot welvaaren van de voorsz beschuldigers zelfs, yets van het haare heeft gecedeert aan hoog gemelte Heere Protecteur dat op niemand in de gantsche Weereld eenige d' alderminste pretentie wettelyk heeft te maken.

XVI.

Ende konnen haar Ed. Groot Mog. alhier voor 't laatste met waarheid by voegen dat by lecture van de publycque Historien, ende naarlesinge van de Registers van Staat, tot eere, ende reputatie van de Provincie van Holland (zonder jactantie gesprooken) klaarlyk zal blyken, dat de zelve 't seedert het aangaan van de voorgenoemde Unie nooit enige onordentelyke, ofte onwettige correspondentie met eenige Uitheemsche Koningen, Princen, ofte Potentaten gehouden ofte compacten met de zelve gemaakt heeft, ende dat men de zelve niet zal konnen objicieren, zonder consent van haare Bondgenoten, ende in prejuditie van de zelve, eenige Tractaten met de Vyanden van den Staat te hebben aangegaan, gelyk voorwaar de meer hoog gemelte Heeren Staten van Zeeland haar behoorden te erinneren, dat by haar ontrent den beginne, ende in 't heetste van den Oorloge, jegens den Konink van Spaignen, twee distincte reizen, tot groot misnoegen van de andere Bontgenoten, ende inzonderheid van die van Holland haare naauwste Geallieerde, is geschiet; gelyk ook die van Holland niet zal konnen werden geobjicieert, dat zy ooit zonder d' andere Bontgenooten, veel min by separate deelen van haar lighaam, de souverainiteit aan Uitheemsche Koningen, ofte Potentaten hebben gaan aanbieden, 't welk in den Jaare 1587 door de Volmagten van Oostergo, hun qualificerende als Staten van dien, ende hun Geassocieerde, by haar zelven, ende in weerwille, niet alleenlyk van de andere Provincien, maar ook van de andere Leeden van Vriesland door speciaale Gedeputeerden aan de Koninginne van Engeland is geschiet.

Waar meede dan haar Ed. Groot Mog. haar verzeekert houden volkoomenlyk, ende ten overvloet geastrueert, ende klaarlyk vertoont te hebben, dat in derzelver vermogen is geweest, de voorgenoemde Acte van seclusie te passeren, 't zy dat de zake in abstracto, ofte wel met relatie tot de Republyke van Engeland werde geconsidereert.

TWEEDE DEEL.

CAP. I.

Dat in een vrye Republycque niemand door geboorte eenig regt heeft tot hooge Digniteiten, &c. ende dat de Seclusie van den Heere Prince de Oraigne niet is strydig tegens de Vryheid.

I.

WElke beide voorgeroerde positiven dan, ter intentie van haar Ed. Groot Mog absolutelyk vast gestelt zynde, zoo zullen de zelve haar wyders begeven tot d' Examinatie van de pretense redenen, by de voornoemde Provincien als boven bygebragt, ende geappliceert tot bewys van dat haar Ed. Groot Mog. alwaar 't zaake dat de zelve in hun vermogen, hadden gehad tot de voorgeroerde seclusie in manieren voorsz te procederen, egter het selve zouden hebben behooren naar te laten.

Ende eerstelyk, wat aangaat de voorgeroerde allegatie van dat het passeren van de voorsz Acte zouden contrarieren, ende strydig zyn mette diergekogte vryheid, zo willen haar Ed. Groot Mog. voor af wel verklaaren de zelve allegatie haar immers zoo sensibel te wezen als eenige van de voorgaande, ende dat de zelve gemeint, ende geresolveert zyn, de voorsz vryheid, zo ten respecte van den Staat in 't generaal, als ten respecte van haare Provincie in 't particulier, te conserveren, ende bewaren, even als den Appel haarder oogen, ende gelyk zy d'eerste, ende de voornaamste zyn geweest, omme de vryheid, zo voor haar, als voor haare Bondgenooten, te procureren, ook alzo nooit te zullen gedogen dat met waarheid moge werden gezeit, yemand haar in de yver tot de behoudenisse van dien te superen, ofte te boven te gaan.

II.

Wel is waar, ende willen haar Ed Groot Mog. gaarne bekennen, dat dezelve door het passeren van de voorsz Acte zig hebben benomen de faculteit, ofte de vryheid (zoo zulks met dien naam kan werden genoemt) omme den jegenwoordigen Heere Prince van Oraigne, ofte des zelfs Descendenten, te promoveren, ofte met haare stemme te helpen promoveren, tot de hooge Charges hier voren geexpresseert; maar aan d' andere zyde zoo moeten de voornoemde Provincien ook wederom naar waarheid bekennen, dat alle oorlog is een beletsel van exercitie van de Vryheid, ende dat den oorlog tegens de Republycque van Engelant jongst gevoert, niet alleenlyk aan de Regieringe van eene Provincie heeft benomen de faculteit, ende 't vermogen, omme over eene enige zaake na haar appetit, ende goetvinden te disponeren, maar zelfs aan den gantschen Staat, aan ydere Provincie, ende aan alle d' Ingezetenen van 't Land in 't generaal, ende in 't particulier de faculteit, ende de vryheid over ontallyke zaken van merkelyke importantie, ende inzonderheid van de Navigaitie ende Commercie, zynde de ziele ende innerlyke subsistentie van den Staat.

III.

Indien dan yemand die tot herstellnge van ontallyke vryheden, ja tot zyne subsistentie, ende behoudenisse van zyn eigen ziele, eenige andere, ende geringer overgifte komt te doen, niet gezeit kan worden, daar door zyn vryheid te hebben geabandonneert, maar veel eer die te hebben geconserveert ende gerestaureert; zoo konnen haar Ed. Groot Mog. ook niet zonder groot ongelyk in deezen gezeit worden yets te hebben gedaan 't gunt de diergekogte vryheid zoude contrarieren.

IV.

Ende voorwaar, by zo verre de voorsz argumentatie zoude werden aangenomen, zo souden alle soorten van beloften, verbintenissen Contracten

Contracten, Tractaten, ende voornamentlyk alle Confœderatien, ofte Verbonden in den hoogsten graade geimprobeert, ende altyds agter wege gelaten moeten werden; zynde notoir, ende kennelyk, dat geene van dezelve konnen geschieden, ofte aangegaan, ende gemaakt werden, zonder verminderinge, ende overgifte van eenige vryheid.

V.

Als by exempel in den Tractate by dezen Staat met de Croone van Vrankryk anno 1635 gemaakt, hadden de contracterende parthyen den anderen wederzyds voor eenigen tyd verbonden met den Coning van Spaingnen geen Vreden, Trefves, ofte suspensie van Wapenen te mogen maken ofte aangaan, anders dan gezamentlyk ende met gemeen consent; ende dienvolgende zoo hadden haar Hoog Mog. door 't sluiten van 't voorsz Tractaat de vryheid, omme naar hun welgevallen Vreede ofte Trefves te maaken (wezende, naar de consonante getuigenisse van alle politycque Schryvers, een van de dierbaarste effecten van de vryheid, ende van de voornaamste Marquen van een vrye Staat) gebonden ende vast gemaakt aan de wille van den Koning van Vrankryk, ofte van die geene die naar zyne Majesteit tot de Kroone zoude succederen.

VI.

Ende niet te min zoo is nog in verscher memorie, dat het aangaan, ende voltrekken van 't voorsz Tractaat principalyk wierde geurgeert, by die Provincien, die haar jegenwoordig over de voorgeroerde proceduren van haar Ed. Groot Mog. voornamentlyk misnoegt toonen; nogtans zoo willen haar Ed. Groot Mog. daar uit in geenen deele besluiten, dat de voorsz Provincien doenmaals zoo zeer zouden hebben geyvert, omme de diergekogte vryheid te verliezen, maar ter contrarie dat de zelve hebben geoordeelt, in de hulpe ende assistentie van zoo magtige Kroone, ende in de repture van de zelve tegens den Koning van Spaignen, die by 't voorsz Tractaat wierden gestipuleert, meerder effecten tot conservatie van de vryheid deezer Landen te resideren, als wel by de voorgeroerde overgifte wierden geabandonneert.

VII.

Ende zoude voorwaar, naar den regel van de voorsz argumentatie, die loffelyke, ende noyt volpreezen Unie (die by de voornoemde Provincien zelfs als de voornaamste oorzaake van de vryheid deezer Landen te regte werd erkent) de alderabominabelste zaake te zyn die in de imaginatie van de menschen zoude konnen vallen, inzonderheid by zoo verre de zelve Unie dan nog subject zoude werden gemaakt zodanigen interpretatie als by de meergemelte Provincien, in de voorschreeven haare geschriften, op 't tiende Articul van dien is geappliceert, als door de welke aan de respective Provincien de vrye dispositie over verscheiden zaaken van importantie merkelyk zouden werden besnoeit.

VIII.

Maar omme de innerlyke meininge, ende het regte doelwit van zodanige gepretendeerde Zelateurs, ende Yveraars van de vryheid wat nader te ontdekken, mitsgaders der zelver gedagten te brengen op den toetsteen van de ware ende onvervalschte vryheid, zoo konnen haar Ed. Groot Mog. alhier niet voorby gaan, vrymoedelyk te verklaren dat de zelve wel bemerken alle de voorgeroerde klagten, ook d'expostulatien van eenige Provincien jegens haar, niet te werden gedaan tot conservatie van de Unie ende handhoudinge van de vryheid, gelyk abusivelyk voorgegeven wort, maar dat de gantsche zaake daar op is aangeleid, omme hoog gemelte Heere Prince van Oraigne in te dringen, in de hooge charges die d' Heeren des zelfs Voorvaderen in deeze Landen hebben bekleed, gelyk dan ook d'eene haar niet ontsien uitdrukkelyk te pozeren, dat meer hoog gemelte Heere Prince, door 't voorsz geresolveerde, buiten eenige zyne meriten, wert ontset *van de prærogativen; hem eenigsints aangebooren*, ende de andere albereits voor advys Provinciaal opentlyk heeft verklaart, dat *het Capitein ende Admiraalschap Generaal van den Staat* de facto *op den selven Heere Prince van Oraigne soude behooren te werden gebragt, ende geconfereert*; ende konnen haar Ed. Groot Mog. niet begrijpen, dat dit merkteekenen van opregte Liefhebbers, ende Selateurs van de vryheid zyn, ofte dat vryheid zoude konnen werde genoemt, dat in eene Republycque de hoogste digniteiten yemand werden aangebore-

ende voorwaar zoude het nok een preuve van een vrye electie zyn de hoogste charges op kinderen te confereren.

IX.

Ja zoude veel eer in de gedagten van yemand konnen vallen, naar het oordeel van alle Politycque Schryvers van gezonde herssenen, dat in eene Republycque zoodanige charges niet zonder merkelyk perykel van de vryheid konnen werden geconfereert op die geene welkers Ouders de zelve charges daar bevorens hebben bekleed.

X.

Stellende de selve voor ongetwyffelt, dat aan alle die gene die de opkomsten, constitutien, ende veranderingen van Ryken, Staten, ende Landen, mitsgaders de forme van der zelver Regieringen eenigsints heeft ingenomen, ten vollen bekent is, dat alle de Republycquen van de gantsche Weereld, egeene uitgezondert, die oyt tot zodanige maximes, ofte gewoonten zyn vervallen, ja zelfs meest alle die geene die alleenlyk de magt van hare Wapenen aan een Persoon, zyn leven lang geduurende, hebbeo vertrouwt, ende ook veele, die zulks voor een geruimen tyd hebben gehazardeert, daar door onder subjectie gebragt, ende tot een Monarchicquen staat gereduceert zyn.

XI.

Soo is 't bekent dat de Visconti, Edelluiden van Milanen, zynde van Hoofden gewerden Patroonen, ofte Protecteurs van de Stad, ende den Staat van Milanen voornoemt, ende in de zelve grootheid, ofte 't voorsz hoog gezag, *veele Jaaren gecontinueert*, ook naderhand den Titul van *Capitainen Generaals* bekomen hebbende, eindlyk *Jean Galeas, Visconti getrouwt synde aan een dogter van Jan Coninck van Vrankryk*, voor hem, ende zyne mannelyke Descendenten heeft weteu te bekomen digniteit van *Hertog van Milanen* voorschreve.

XII.

Zo is 't eenen yegelyk openbaar dat C. Julius Cæsar, niet de gantsche magt van de Republycque van Roomen, maar alleenlyk de Wapenen van de zelve Republycque in Vrankryk, *tien Jaaren agter den anderen in handen gehad*, ende daar door de gemoederen van de Militie tot zig getrokken hebbende, eindlyk de zelve Wapenen tegens zyn eigen Vaderland heeft gekeert, ende die magtige Republycque, die van buiten genoegsaam alle Volkeren, ende de gantsche Weereld onder haar subjectie hadde gebragt, van binnen gedwongen heeft aan hem dienstbaarheit ende servitude te plegen.

XIII.

Ende omme in dezen niet prolix te wezen; Zo zyn alle de oude Republijcquen van Grieckenland door de voorsz practycquen onder slavernye geraakt.

In dier voegen, ende uit oorzaake, mitsgaders door middelen als boven, heeft Pisistratus, die magtige Republycque van Athenen onder zyn subjectie gebragt.

Even alzo hebben gesubjugeert, Cypselus die van Corinthen. Trasibulus, Gelon, Dionisius, Hiero, ende Agathocles die van Siracusen. Panætius, ende Icetes die van Leontium. Phalaris die van Agrigentum. Phido die van Argos. Periander die van Ambracia Archelaus die van Candia. Evagoras die van Cyprus. Policrates die van Samus. Anaxilaus die van Regium Nicocles die van Sicyon. Alexander die van Phera. ende Mamercus die van Catana.

XIV.

Zo heeft wederom Romen 't voorsz inconvenient nog subject geweest door Lucius Sylla, ende Octavius Augustus.

XV.

Zo zyn naderhand alle de vordere Republycquen van Italien mede uit oirzaken voorsz, ondergebragt. Verona door de Schaligers, Bononien door de Bentivogly, Faventia door Manfredus, Perusium door Baleo, Tiferna door Vitellius, Florence door de Medici.

XVI.

Ende zo hebben ontallyke anderen meer haar van simple Capiteynen, ofte Gouverneus opgeworpen tot Souverainen, gelyk daar van de getuigenisse in de Historien allenthalven zyn te vinden. ende 't zelve by experientie dagelyks komt te blyken: want in materie van Policie wert by alle verstandige voor een indubitable maxime gehouden, dat die meester is van sterkten, ende van 't Volk van Oorloge, ook Meester is, ofte zig Meester maken kan, van den Staat.

XVII.

Ende dat niet een eenig exempel ter contrarie in de gantsche Wereld zal konnen werden geallegeert

geallegeert als alleenlyk dat van deezen Staat zoo nogtans dat God de Heere ons in verscheiden occasien heeft willen betoone dat wy van 't voorsz ongeval, niet door onze eigen wysheid, maar wel visibelyk alleen door zyne almagtige hand tot nog toe zyn gepræserveert geworden.

XVIII.

Soo heeft God de Heere, wanneer den Hertoge van Anjou, Alencon, &c. hier boven gementioneert (eerst by de generale Staaten tot Protector van de Nederlanden, ende naderhand ook by verscheiden Provincien, dog op zeer gelimiteerde conditien, tot haaren Prince, ofte Heere aangenomen) in Januario 1583 zig absolut Meester vermeinde te maaken van 't gantsche Land, ende voor al tot dien einde de Stad van Antwerpen met het Leger van den Staat t' overvallen, eenige uuren voort aangaan van den voorsz aanslag, door een confus gerugte, zonder dat den Autheur van dien oyt is bekent geworden, de gantsche Stad van Antwerpen voorsz bevangen met een apprehensie van zodanig ongeval, als de zelve over 't hooft was hangende, ende daar door yeder een eeniger maten op zyn hoede weezende is den voorsz aanslag, alhoewel hoog gemelte Heere Hertog zig albereits van de Poorte Meesters gemaakt, ende een groot gedeelte van zyn Leger binnen de Stad gebragt hadde, egter nog, niet zonder merkelycke bloedstortinge, door een meer als menschelyke couragie van de Inwoonderen der voorsz Stede gestuit, ende daar door ook de liberteit van deeze Landen nog miraculeuselyk gesalveert.

XIX.

Soo heeft God de Heere, als de meeste Provincien wederomme geresolveert hadden den meer hoog gemelten Heere Hertog nogmaals in te haalen, ende daar toe met de zelve albereits een Tractaat van reconsiliatie was geslooten, waar door de liberteit notoirlyk wederomme in 't uiterste hazart gestelt zoude zyn geweest, het zelve door de subite doot van den hoog gemelten Hertog goedertierentlyk gelieft te verhoeden.

XX.

Wederomme, als Holland in den Jare 1584 nu alles hadde gepræpareert omme den Heere Prince Willem hooglofselyker gedagtenisse, over Grootvader van den jegenwoordigen Prince van Orangie, met de gerequireerde solemniteiten aan te nemen, ende te hulden tot Grave van den zelven Lande, ende dat in Zeeland meede genoegsaam gelyke inclinatie was; dat ook binnen Utregt daar toe zeer wierde gearbeid, ja die zaake nu zoo verre gebragt zynde dat zyne Princelyke Excellentie, tot facilitatie van 't zelve werk, op den vierden Juny des voorsz Jaars, voor de laatstemaal, die van Amstelredam, ende van ter Goude doenmaals nog alleen difficil zynde, doende besenden, d' hoog gemelte Heeren Staten van Holland daar nevens meede haare Gedeputeerden aan de voorsz Steden hadden afgezooden, met expresse ordre *omme die van Amstelredam, ende van ter Goude voorsz opentlyk aan te seggen dat, by vorder gebrek, ofte weigeringe van henluiden in de voorsz saake, de Staten niet naarlaten souden, des niet jeegenstaande, ten uitersten met de selve saake voorts te procederen*; Siet daar wert een eer- ende Godloos Moordenaar verwekt die, van 's Lands Vyanden omgekogt weezende, dien glorieuzen Prince het leeven berooft, ontrent een Maant naar date van de voorschreeve bezendinge, te weeten op den tienden July daar aan volgende, ende zulks binnen zoo korten tyd daar naar dat voor des zelfs overlyden de voorgeroerde denunciatie niet ter executie gestelt heeft konnen worden; ende alhoewel door 't voorschreeve moort-daadig feit deeze Landen van haar voornaamste steunsel berooft zynde, het teer gebouw van den nieuw-gebooren Staat evidentelyk scheen te zullen instorten, ende d' Inwoonderen van dien weederomme onder de voorige Spaansche slaavernye te zullen geraaken, zoo heeft nochtans God almachtig uit zoo dikke duisternisse een helder ligt geschept, ende niet alleenlyk den Staat genadiglyk ende wonderbaarlyk staande gehouden, maar ook d' Ingezeetenen van dien gepreserveert, ende behoed voor de nieuwe subjectie daar inne de zelve albereits genoegsaam waaren geprecipiteert.

XXI.

Wie is wyders niet ten vollen bekent door hoedanige mirakulen onze Voorouderen de geminu-

geminuteerde heerſchappye van den Grave van Lyceſter van binnen, ende te gelyke de imminerende ſervitude van zoo magtigen Konink ende Potentaat van buiten zyn ontworſtelt.

XXII.

Ende eindelijk, hebben wy niet met onze eigen oogen, in den Jare 1650. gezien dat den jongſt overleden Capitein Generaal van deezen Staat de voornaamſte ende magtigſte Stad van 't Land, met de Waapenen, hem van wegen den Staat toevertrouwt, heeft gepoogt t'overvallen, ende nog daar benevens d' Heeren Staten van Holland ende Weſt Vreſland zelfs, welkers hoogheid hy als een beedigt Miniſter, ende natuurlijk Onderdaan, gehouden was te revereren, door het gevankelijk wegvoeren van zes voornaame Heeren uit der zelver ſouveraine Vergaderinge, zoo onuitſpreekelijk derven lœderen? ende heeft niet God de Heere Almagtig de voorſz gedreigde ſlag, ende de deſſeinen die daar onder zouden mogen hebben geſchuylt, zo door een dikke duiſterniſſe, met een groote ſlagregen, uit den Hemel afgezonden, als anderſints viſibelyk geſtuyt, verbrooken, ende afgeſneden?

XXIII

Ende ſoude, mits alle de voorſz zaaken, naar 't oordeel van de voorſz Politiquen, by die geenen die aan 't zelve gelieven te defereren wel in bedenken komen, of door de promotie van den jegenwoordigen Heeren Prince van Oraingne tot het hooge gezag, daar inne deſſelfs Voorvaderen in deze Landen zyn geſteld geweeſt, de vryheid van den Staat niet merckelyk zonde komen te pericliteren, op allegatie, ende overweginge dat God de Heere niet altyds miraculen doet, ende dat het onbegrypelyk is, dat deze Landen altyds zouden ontgaan d' inconvenienten daar alle anderen, dien cours gehouden hebbende, zonder eenige exceptien, in zyn vervallen; Ende is dienvolgende naar 't voorſz oordeel zo verre van daar, dat haar Ed. Groot Mog. door de voorſz ſecluſie de vryheid van 't Land zouden hebben overgegeven, dat ter contrarie niet zonder indignatie zoude konnen werden aangehoort datmen in een vrye Republyque wil ſuſtineren de hoogſte digniteyten, ende 't commandement over 't Krygs-volk, iemand eenigzints aangeboren te zyn, ende datmen zulks met den naam van zele, ende yver voor de vryheid nog wil bekleeden.

XXIV

Ende zoudemen alſdan, om redenen als voren, liever het ooge ſlaan op die Landen, Staten ende Regieringen, die by alle verſtandige voor welgeſtelde, ende welgeformeerde Republiquen zyn gehouden, ende, naar zo veele waarſchouwingen, liever eenmaal reſolveeren tot imitatien van het exempel, ende de maximes van die geene, die haare liberteyt gehouden hebben; als waren ende nog zyn die geene die noit de Illuſterſte digniteiten vergezelſchapten met eenige magt omme te commanderen; ende daar niemand oyt de hoogſte magt hadde zonder Compaignon otte immers in zaaken daar de hooge magt zoodanige ſpliſſinge niet wel kan lyden, gelyk voorwaar zulks in materie van Oorlog zeer dangereus is, nooyt eenige Commiſſien wierden gegeeven, voor langen tyd.

XXV.

Ende gelyk eertyds die van Roomen die twee Conſuls, ende die van Carthago die twee Suffetas ſtelden, ende dat nog met een jaarlykſche veranderinge; gelyk wy 't zelve ook in deezen Staat, ende voornaamentlyck binnen de Provintie van Holland ende Weſt-Vrieſland, in alle hooge Politycque charges nog huiden naarvolgen.

XXVI.

Zoo wierden de Dictateurs van Roomen, als eenige voorvallende geleegentheeden hoger gezag in een Perſoon, ende ſpoediger executie vereiſchten, alleenlyk voor de preſente occaſie, ende in allen gevalle niet langer als voor ſes maanden, ook ſomwylen wel maar voor den tyd van vier en twintig uuyren, gemaakt, naar expiratie van welcke gepreſigeerde tyd de voorſchreeve Dictateurs geaccuſeert mogten werden van quetſinge van de hoogſte Majeſteit by aldien zy haare charge niet effectivelyck hadden afgeleid, ende zoo lange de Republycque van

Romen

Romen die ordre, ende die maximes heeft geobserveert, ende onderhonden, zoo heeft de zelve ook haare vryheid geconserveert; jaa by zoo verre de zelve Republycque in reguarde van Cæsar niet hadde gedispenseert van de Wet Sempronia, hem laatende het gouvernement van Gaulus vyf Jaaren langer als de zelve Wet toeliet, Cæsar hadde ook waarschynelyk nooit geimpieteert op den Staat.

XXVII.

Binnen Thebes wierde eertyds de Capitein Generaal ter doot gecondemneert, zo wanneer hy maar een dag langer, als tot den gezetten tyd, zyne charge behouden hadde, ende daaromme wierden die groote, ende vermaarde Capitainen Epaminondas, ende Pelopidas ter doot gecondemneert, dat zy de forces van de gemelte Republycque vier Maanden naar den geprefigeerden tyd in handen gehouden hadden, niet jegenstaande den uitersten noot van haar Vaderland haar daar toe hadde genecessiteert.

XXVIII.

Die de principaalste Fortresse van Athenen in zyne bewaaringe hadde, en behielde de sleutels daar van niet langer als voor eenen dag. Gelyk zulks ook gepractiseert wert by den Capitein van 't Casteel van de Republycque van Raguse, die zeer jalours ende zorgvuldich is voor de conservatie van haare liberteit.

XXIX.

Ende wert ook alzoo genoteert dat, zoo wel de voorsz Republycque van Raguse, als die van Venetien, Genoa, Luca, Geneve, van de Cantons van Switserland, de Grisons, ende Valtelines, haare vryheid zoo veele jaaren om geene anderen reedenen, naast God, hebben behouden, als om dat de selve nooit aan eenig Capitein Generaal voor zyn leeven, ofte voor langen tyd, veel min by succesfie van Vaaders, Soonen, ende Broeders van een, ende 't zelve Huis, de macht van hare Wapenen, ende de Sterkten in hande gegeeven hebben.

XXX.

Selfs geene van de jegenwoordige Koningen in Europa konnen goet vinden zodanige perpetuelle Kapitainen Generaals in haaren dienst te gebruiken, uit vreeze van t' eenigen tyden door de zelve gedeposfideert te werden: zynde derhalven ook al over lange jaaren in Engeland, ende nu meede over eenigen tyd in Vranckryck het ampt ende de bedieninge van Konnestable, nog niet zoo eminente charge, als die wy Kapitein Generaal noemen, ten eenemaal gemortificeert.

XXXI.

Indien wy op die voet onze oogen wat hooger gelieven te slaan, ende d'exempelen in te zien die by goede Christenen zeer considerabel moeten werden gehouden. Wy zullen bevinden, dat de kinderen Israels, Gods volk, naar de doot van Moses, haaren Verlosser uit de dienstbaarheid, voor by gaande de Sonen van dien grooten Man aan de welke zy genoegsaam haare zielen en lighamen schuldig waaren, zelfs door 't bevel van God de Heere, Josua aangenoomen hebben.

XXXII.

Naar Josua is Israel geleidet door de succesfive Richters den tyd van ontrent drie hondert Jaren; ende of wel de zelve Richters, alle Groote Veld-oversten ende magtige Capiteins Generaals, 't voorsz Volk doorgaans, door meenigvuldige overwinningen jeegens haare vyanden, voor excesfive swaarigheden behoet, ook dikmaals uit swaare oppresfien verlost, ende zulks geen kleine belooninge gemeriteert hebben, zoo wert nogtans niet bevonden de zaake by de Republycque van de Israeliten, ofte by ymand in de zelve oyt zoodanig te weezen opgenomen als of haare Kinderen, ende Nakomelingen eenige prerogativen aangebooren zouden zyn geweest; ja ter contrarie is zeer remarquabel, dat zo wanneer sommigen in Israel tegen Gideon anders genaamt Jerubaal, een magtig Rigter ende strydbaar Helt, naar dat hy het Volk miraculeuselyk uit der Medianiten handen verlost hadde, spraken *weest een Heere over ons, gy, u Soon, ende u Soons Soon*, hy Gideon zulks zoo voor hem, als specialyk meede voor zyn Soone

Soone wel expresselyk heeft geweigert.

XXXIII.

Ende of wel een eenig exempel bevonden werd, daar yemand van de kinderen, ofte Descendenten van een overleeden Richter onder de naarvolgende Richters otte Leiders des Volks Israel wort getelt: Naamentlyk in de Persoon van Abimelech, Bastard zoone van de voornoemde Gideon, gebooren uit des zelfs Bywyf tot Sichem; Soo is nogtans zonderlinge opmerkinge waardig dat den voornoemden Abimeleg niet door wettige beroepinge, maar door list ende gewelt, met een wreede verworginge van negen en t' festig zyner eigen Broederen, tot de voorschreeve digniteit is gekoomen; daar, in teegendeel van dien, van meest alle de anderen, welkers Ouders geen Richteren zyn geweest, betuigt word, dat de zelve tot de voorsz qualiteit van Gode geroepen ofte verwekt zyn. Behalven dat den voornoemden Abimelech aanstonds alle Wetten met voeten getreeden, het Volk in droevige scheuringe gebragt, de Stad van Sichem overrompelt, ende alle d' Inwoonderen van dien gedoodet heeft; waaromme dan ook, des zelfs heerschende lust, ende de continuatie van diergelyke oppressien God Almachtig verdrietende, hy door de wonderbaarlyke besti ringe van zyne Goddelyke Majesteit schandelyk om 't leven geraakt, ende door een stuk van een Meulensteen, met de hand van een Wyf van den Toren van Thebez afgeworpen hem de herssenpanne verbrooken, ende den kop verbrijselt is.

XXXIV.

Ende zouden derhalven de voorgeroerde gepretendeerde Yveraars voor de liberteit, ende verkeerde Zelateurs van de vrijheid, op den voorsz voet, ende bij 't ligt van de boven staande exempelen ende redenen, konnen zien, ende moeten bekennen, dat zy door de voorsz hare sustenue niet alleen lijk alle de verstandigen van de Weereld beschuldigen, maar ook d' exempelen van de heilige Schrifture condemneren, ende zulks wel bewogen werden omme eenmaal afstant te doen van die verkeerde maxime dar in een vrije Republijcque de digniteiten van de Vaders den Kinderen eenigsints aangeboren zoude zijn.

CAP. II.

Wat Saaken, Ryken, Staten, ende Landen dikmaals, by tractaten, zonder oneere voor de zelve, tot securiteit, ende gerustheid van die geene, daar meede zy tracteren, konnen toestaan; ende dat het passeeren van de voorgeroerde Acte van Seclusie niet impliceert eenige subjectie ofte pusillanimiteit.

I.

WAAR mede dan toetredende tot de voorsz tweede pretense reden waaromme ten reguarde van 't interest van den Staat in 't gemein de voorgeroerde Acte van seclusie niet zoude hebben behooren gepasseert te worden, op 't fondament, dat de zelve zouden impliceren eenige subjectie, ende pusillanimiteit, ende zulks ook den Staat brengen in kleinagtinge by andere Koningen, Republycquen, Princen, ende Potentaten; zo konnen haar Ed. Groot Mog. haar niet genoeg verwonderen dat die geene die innerlyke kennisse hebben van 't gepasseerde in de onderhandelinge van wegen dezen Staat met de voornoemde Republycque van Engeland gedreeven liever, tot oneere van haar eigen Vaderland, hare goede Bondgenooten, tegens haar eigen gewisse, willen culperen van subjectie ende pusillanimiteit, als dat de selve de waarheid, tot haar eigen glorie, zouden bekennen, om dat de voorsz hare Bondgenoten in de zelve glorie voor een goet gedeelte zouden moeten participeren.

II.

Ende voorwaar die maar hare oogen hebben geslagen op de schriftelyke antwoorde by de Heeren Gedeputeerden van deezen Staat aan den Heere Generaal, ende Commissarissen van de voorsz Republijcque op den 22 November / 2 December des voorleden Jaars gegeven, zullen van de geconserveerde reputatie, ende van 't gemainteneert respect van desen Staat beter wesen geinformeert; maar

met wat reden salmen een schandelicke conditie ende subjectie noemen dat d'een of d'ander Staet, reden met sijn Naebuyr in een legale Alliantie, ende een Tractaet in allen deelen gereciproceert omme een bloedigen ende Landtverdervenden Oorloch tusschen Naebuyrige Natien, ende geloofs-verwanten te doen eyndigen, yets tot gerustheyt van sijn Geallieerde, ende tot mainctenue vande selve Alliantie heeft geconsenteert, daar uyt waerlyck geene d'alderminste superioriteyt voor d'andere zyde, ofte oneere voor den selven Staet kan werden geinfereert.

III.

De Rechten leeren dat 't geene wy ten reguarde van een ander selfs geoordeelt hebben recht, ende billyck te zyn, wy oock gedoogen moeten dat, by ghelegentheyr, in onsen reguarde werde gepractiseert; Ende omme alhier niet op te halen 't geene onse Vooroudenen t'allen tyden, ende specialyck inde Vrede-handelinge tot Ceulen, vande Spaignaerden tot hare, ende harer Nakomelingen securiteyt hebben begeert te bedingen, soo willen haer Ed: Groot Mo: de voornoemde Provincien alhier alleenlyck indachtig maeken 't geene ten desen applicabel is gepasseert inde onderhandelinge van Vrede, ofte Tresues inden Jare 1632. binnen Maestricht begonnen, ende alhier in 's Graven-hage nader vervolcht, konnende de gemelte Provincien niet ignoreren, dat doenmaels niet alleenlyk van wegen desen Staet geeyscht, maer ook albereyts als een project, ofte concert, geresulteert uyt seekere conferentie met Gecommitteerden van d'andere sijde gehouden, op 't Papier gebracht is geweest, omme aen weder-zyts Principalen voor-gedragen te te worden; onder anderen het naervolgende.

IV.

44 Eerstelyck dat, *om de gemeene verseeckeringe, ende gerustheyt*, alle de Spaignaarden, zynde Luyden van Oorloge, souden moeten vertrecken uyt, ende buyten alle, ende een yegelyk der Nederlandsche Provincien, ende geene wederom binnen de selve mogen worden gebrocht.

Ten tweeden, Dat alle soodanig Volk van Oorloge, te Voet, ende te Paard, te Water ende Lande, als de Heeren Staten vande Provincien vande andere zyde souden houden, tot defensie vande voorsz. ruste, ende gemeene seekerheyt, souden zyn in der selver eed alleenlyk, ende van niemant anders, ende by, ofte van wege de selve worden aengenomen, ende betaelt, ende alle Officieren daer over gestelt.

Ten derden dat tot verseeckertheyt tegens alle invallen inde principaelste Zeesteden van Vlaenderen sodanigen ordre van Gouvernement, ende guarnisoen souden worden aengestelt, met *gemeenen advijse* vande respective Heeren Staten der Nederlanden dat, *sonder bewilliginge vande selve gesamentlyk*, geen ander Crychsvolk inde voorsz. Steden, ofte Havens van dien, soude mogen werden ingebracht.

Ten vierden, dat eenige Steden van het Guarnisoen vanden Koninck van Spaignen ontledicht, ende neuterael gemaeckt, oock eenigen aende Heeren Staten deser geunieerde Provincien overgelevert souden werden.

V.

Aldaer en wierden niet geeyscht dat eenig kind, ofte menschen noch niet gebooren, ende die mogelyk noyt gebooren souden worden, ende waer vanden Konink van Spaignen, ofte d'Heeren Staten vande andere zyde, immers provisionnelyk geen dienst konden trecken, souden gelaeten worden alleen buyten de hooghste chargen, ende dan noch buyten soodanige die niet alleen niet noodig, ende in geen Staten ter wereld in gebruyck zyn, maer die, oock om voorverhaelde, ende meer andere redenen, van notabel bedencken, ende voor de vryheyt dangereus geacht konnen worden: maer daer wierde geinsisteert dat so veel duysenden van menschen, so vele groote Heeren van qualiteyt, daer van de Koninck van Spaignen, ende de voorsz. Heeren Staten van d'andere sijde, hen mogelyk konden imagineeren, groote ende getrouwe diensten te hebben genooten, niet alleenlyk vande hooge ende lage charges, daer inne de selve albereits waren gestelt, geprivecrt, ende ontset, maar ook het gantsche Nederland uitgedreven souden moeten werden.

VI.

Wat sullen die geene spreecken van subjectie, ende odieuslyck voorgeven als of den Heere Protector door t'begeeren, ende obtineren vande voorgeroerde Acte van seclusie,

die doch niets ter Werelt daer naer smaeckende importeert, de macht gegeven wierde, omme binnen dese Staet de Wet te stellen, die selfs andere hebben willen 44 præscriberen in wat eed hare Militie soude werden genomen, ende wat ordre daer ontrent soude mogen, ende moeten werden gestelt, jae die vanden selven eedt hebben willen gesecludeert houden den geenen die sy voor haren souverainen Prince erkenden, 't welck notoirlyck is de hoogste saecke die bedacht kan worden? 44 Die gene die selfs op 't gouvernement, ende guarnisoen inde Steden en de Sterckten van anderen, hebben willen helpen ordre stellen, ende daer over so wel affirmative als negative dispositie hebben? 44 Ja die gene die selfs, tot hare volkomen gerustheyt, eenige van soodanige Steden, met seclusie vande Eygenaers ende Besitters van dien, privativelyk onder haer gebied hebben willen trecken?

VII.

Ende is boven al seer remarquabel, jae verwonderens waerdigh, dat de voornoemde drie Provincien die jegenwoordig so veel spreecken van subjectie, ende schandelycke conditien, ook inden Jare 1632. 45 alleenlyck die geene waren die met de voorgeroerde poincten van securiteyt haer nog niet genoch voldaen ende gerust konden houden, maer wel expresselyck weygerden daer op, sonder meerder verseeckertheyt, in verder onderhandelinge te treden.

VIII.

Indien dan de meer-geroerde belofte van suclusie is een schandelyke, ende exorbitante conditie, so zyn notoirlyk geen termen uyt te vinden om d'exorbitantie vande bovengemelte Articulen, aen die van d'andere zyde voor-gehouden, te konnen expresseren;

IX.

Ende gelieven derhalven de voornoemde drie Provincien alhier te remarqueren dat de selve, door de voorsz. hare sustenue, niet alleenlyk den gemeenen Staet beschuldigen vande continuatie van een onwettelyke Oorlog (want alle Oorlog die, naar aenbiedinge, ende met verwerpinge van redelycke, ende billycke conditien van Vrede, wert gecontinueert, is onwettig) maar voor al dat d'hoog-gemelte drie Provincien haer selven particulierlyk accuseren van den voorschreven Oorlog noch onwettiger te hebben willen maecken.

X.

Edoch gelyck haer Ed: Groot Mo: in haer conscientie wel gerust syn noopende de regtvaerdigheit, ende wettelykheit vanden selven Oorlog, ende daer nevens vertrouwen dat d'andere, ook specialyk mede de meergemelte drie Provincien daer aen insgelyks niet en twyffelen, soo meynen haer Ed: Groot Mo: ook met reden haer te konnen versekert houden dat de selve, ende immers voor de meergenoemde drie Provincien, naer aendachtige overweginge van 't geene voorsz is, wel sullen konnen begrypen, ende oock moeten bekennen inde voorsz. seclusie geene oneere voor den Staet, veel min eenige subjectie te resideren.

XI.

Ende indien de voornoemde Provincien des niet jegenstaende by t'voorsz. haer gesustineerde souden willen verblyven, so sullen de selve absolutelyk genootsaekt zyn, te gelyk staende te houden dat desen Staet, onder pretext van sich in securiteyt te stellen, op de voorsz. Vredehandelinge tot Ceulen, ende sulks inde alderbenauwste tyden, getracht heeft den Konink van Spaignen, vande welke sy haer selve doenmaels noch Subjecten noemden, selfs in subjectie te brengen, ende dat haer Ho: Mo: 't selve noch naeder inden voorsz. Jaere 1632. inden hoogsten grade soude hebben geintenteert: maer willen haer Ed: Groot Mo: veel liever vertrouwen dat de voornoemde Provincien, aende reden plaets gevende, gaerne sullen bekennen dat yets tot sijn securiteyt ofte gerustheyd te eysschen, ende te bedingen, niet eenige superioriteyt, ofte overmacht impliceert, maer dat 't selve wel dikmaels streckt tot een merkteecken van het contrarie.

XII.

Ende indien haer Ed: Groot Mo: niet meinden met de voorsz. allegaetien de voornoemde Provincien volkomentlyk te hebben overtuygt, so souden de selve hier by noch voegen 't geene nu onlangs, ende specialyck inden Jaere 1648. by ofte van wegen desen

desen Staedt vanden Coninck van Portugal, in de handelinge van accommodement over de differenten in Brazil voor-gevallen, tot securiteyt, ende verlekertheyt geeyscht, ende by ofte van wegen den selven Coninck ook ten deelen albereyts ingewillicht is geweest, 't welck de voorgeroerde Poincten met die vande andere zijde als boven gheconcerteert, noch verre te boven gaet; maer de wijle den uytval van saecken (Godt betert) niet dan al te wel geleert heeft, dat den hooghstgemelten Coninck noch niet gebracht was onder de subjectie van desen Staedt, soo achten haer Ed: Groot Mo: beter geraden de particulariteyten van dien jeghenwoordich te passeren, omme door 't verhael vande selve de wonde, naer verwerpinge vande voorschreven inghewillichde conditien, desen Staedt door den meer-hoochst-gemelten Coninck, ende des selfs Subjecten, geinfligeert, die noch versch genoech is, niet meerder te ontstellen; Biddende alleenlijck Godt Almachtich, tot behoorlijcke reparatie van dien bequame occasien te willen verleenen.

XIII.

Maer voor al gelieven de voornoemde Provincien te gedencken, wat inden Jare 1650. binnen ons eygen Lichaem is voorgevallen; hebben niet inden selven Jare de Regenten vande Stadt van Amstelredam, om meerder onheylen voor te komen, aen sijne Hoogheyt den Heere Prince *WILLEM* onsterffelycker memorie, Vader vanden jegenwoordighen Prince van Oraigne, by capitulatie toegestaen dat d'Heeren Andries, ende Cornelis Bickers haare Borghemeester-Ampten ende Vroetschap ofte Raedts plaetse respective souden quiteren, ende t'eenemael private Luyden werden, oock noyt wederomme in Regieringe mogen werden geadmitteert? Ende hebben niet naderhant de Steden van Dordrecht, Haerlem, Delft, Hoorn, ende Medenblicq, in 't reguard van eenighe notable Regenten ofte Ministers inden haren 't selve moeten volgen? al hoe-wel Godt de Heere de saecken soodanig heeft bestiert dat, weynich tyts daer naer, alle de selve wederomme in hare voorgaende digniteyten zyn gerestitueert gheworden. Dat waren rechte teeckenen van afgedwongen subjectie, ende soo veel te onverdraechlycker, dat die geene, ter contemplatie vande welcke soodanige conditien mosten werden ingewillicht, inder nature, ende in krachte van sijne Commissie, midtsgaders den eedt daer op gedaen, selfs was een subject van dat Lichaem welkers Leden hy invoegen voorsz. tot subjectie trachte te brengen; als doen was het voorwaer de rechte tijdt voor de ongeveynsde Zelateurs, ende oprechte Liefhebbers van de vryheyt op 't Tonneel te komen, ende haer, met lyff, ende ziele, jegens sodanige usurpatien te opposeren, maer wat yver betoonden doch alsdoen de voornoemde Provincien? Waren sy niet die geene die op den vyfden Juny des voorsz. Jaers 1650. verleenden die authorisatie in kracht, immers onder pretext van dewelcke hooch ghemelte Heere Prince de voorschreven actien heeft by der handt ghenomen; Ende waren sy oock niet die geene die naederhandt, als de selve Actien ten deele waren uytghevoert, by speciale Resolutien ofte Missiven verklaerden te oordeelen de voor-gheroerde Resolutie vanden voorschreven vyfden Juny 1650. daer toe applicabel te zyn? ende dewelcke dienvolghende de voorschreven actien expresselyck advoyeerden, approbeerden, ende laudeerden? Jae sijne Hoocheyt daer vooren bedanckten? ende de selve, 't geene ongelooflyck schynt, versochten in soo goeden yver te willen continueren?

XIV.

Voorwaer als haar Ed: Groot Mo: alle dese saecken considereren, soo konnen sy haer niet genoech verwonderen dat de selve Provincien, die ten voorsz. tyde soo yverich waren omme opentlyck te bedancken den geenen die waerlijck de Provincie van Hollandt ende West-Vrieslandt, ende niet min haer selve tot subjectie sochte te brengen, jegenwoordich wederomme die geene zyn die over admissie van subjectie derven beschuldigen die Provincie, die altydts, ende specialyck mede door de jegenwoordige actie, waer over de beschuldiginge wert geintenteert, de vryheyt van de Nederlanden notoirlyck heeft geconserveert.

XV.

Ende of nu dese Staet door de voorsz. gede-

gecreëerde seclusie by andere Coningen, Republycquen, Princen, ende Potentaten, in kleynachtinge sal komen, is lichtelyck te oordeelen by die geene, die niet t'eenemael ignorant zyn vande notoiren regel, ende het seeckere axioma van de verstandichste Politycquen, namentlyck dat Rycken, Staten ende Landen door beswaerlijcke Oorlogen by hare Naebuyren ongeacht, ende ongesien, ende wederomme door Vrede, ende machtige Alliancien by yder een geeert, ende gerespecteert worden: Ende voorwaer de kleynicheden die desen Staedt geduyrende den oorloch, jegens de voorsz. Republycque, in verscheyden occasien heeft geleden, selfs van die geene die jegenwoordich, naer getroffenen Vrede, daer naer niet souden derven dencken, zyn haer Ho. Mo: ende de respective Provincien niet al te wel bekent, ende sullen alhier, om alle hatelykheit te vermyden, niet werden opgetelt: sulcks dat het soo verre van daer is, dat door de voorschreve seclusie desen Staet by andere Coningen, Republycquen, Princen, ende Potentaten, in kleynachtinge soude werden gebracht, dat ter contrarie door de voorschreve seclusie, als waer door den jegenwoordigen Vrede naest Godes bestieringe notoirlyck is geconsequeert, den selven Staedt voor alle verdere kleynachtinge behoedt, ende by de voorsz. Koningen, Republyquen, Princen, ende Potentaten, in zyn voorich aensien, ende respect herstelt is.

XVI.

Behalven dat haer Ed: Groot Mo: niet konnen begrypen op wat Koningen, Republycquen, Princen, ofte Potentaten de voornoemde Provincien, in 't geene voorsz. is, reflectie mogen maecken, dewyle doch notoir is dat meest alle, selfs de machtigste Koningen, Republycquen, Princen ende Potentaten vande Werelt, naer beloop van tyden, ende saecken, in verscheyden occasien, om ruste, vrede ende tranquiliteyt, hebben gedaen, ende op haer genomen saeken die wel gepondereert zynde van geen geringer importantie, als is 't voorsz. geresolveerde, sullen werden bevonden; daer van haer Ed: Groot Mo: als wel verseeckert wesende 't selve aen haer Ho: Mo: ende de respective Provincien genoegsaem bekent te zyn, particuliere enumeratie te doen, t'eenemael onnoodig, ende oock om andere respecten ondienstig achten:

XVII.

Midts welcke redenen dan oock haer Ed: Groot Mo: t'eenemael buyten propooste vinden 't gunt by de meer-hoog gemelte Heeren Staten van Zeelandt in voorgeroerde der selver Deductie mede werde geposeert, dat namentlyk de voorsz. seclusie aen andere Uytheemsche Princen, ende Potentaten eenige offensie, ofte ombragie geven soude, met byvoeginge dat indien deele, ofte ten dien respecte, oock het seventhiende Articul vande meer-gemelte Unie soude wesen gecontravenieert; Ende willen haer Ed: Groot Mo: hier op d'hoog-gemelte Heeren Staten van Zeelandt, nevens de voorschreve twee andere Provincien, wel versocht hebben dat de selve, in haer eygen doen, met voorsichtigheyt gelieven in achtinge te nemen 't gunt haer Ed: Mo: uyt het voorsz. seventiende Articul tot laste van anderen schynen te willen infereren, ende middelerwyle beter opinie behouden van de equiteyt, ende wysheyt vande Uytheemsche Princen, ende Potentaten als dat sy sonder de alderminste rechtmatige oorsaek haer souden willen aentrecken (laet staen tot hatelykheit op nemen tegens dese Staet) 't gunt haer Ed: Groot Mo: ontrent het Gouvernement van binnen, sonder eenig nadeel van yemant van buyten, na de exigentie van haer eygen saecken, noodig gevonden hebben te resolveren.

XVIII.

Indien nochtans in 't gemoet van eenige oppermacht soodanige gepassionneertheyt plaetse soude vinden soo soude sulcx toe te schryven zyn, niet haer Ed: Groot Mo: die ontrent de directie van haer eygen saecken in desen hebben gedisponeert, maer wel aende onredelyckheyt vande gene, die sich de selve saecken, sonder oorsaeck, souden willen aentrecken, ende tegens haer Ed: Groot Mo: rechte intentie komen te duyden.

XIX.

In allen gevalle kan een yder van gesont oordeel lichtelyck afnemen uyt de cours

vande

vande saecken vande Werelt, ende de omstandigheden die de selve met haer slepen, dat de dienst van Landen, ende Staten inde importantste gelegentheden niet soude konnen werden betracht, indien men de noodigste ende dienstigste resolutien soude moeten achterwegen laten uyt die flaauwe consideratie van dat de selve buytens Lands misschien hier of daer, uyt onverstant ofte verkeerde genegentheydt, qualyck soude mogen werden opgenomen. 't Welck in voegen als boven kortelyck aengeroert zynde, soo meynen haer Ed: Groot Mo: klaerlyck te blycken, dat de voorsz. objectie op het doen vande selve in geenen deele is applicabel, ende dat de selve objectie misschien niet buyten propoost soude konnen werden geretorqueert op de geene die de selve formeren.

Cap. III.

Dat de Nederlanden meest in oneenigheyt zyn gebracht door de Hoofden; ende dat abusivelyck wert geallegeert, dat door 't passeren van de voorsz. Acte van Seclusie oorsaecke tot oneenigheyd soude zyn gegeven.

I. WAer mede dan toe-tredende tot de voorgeroerde prætense reden by de voornoemde Provincien mede geallegeert tot astructie van dat 't voorsz. geresolveerde, voor 't interest vanden Staedt, hadde behooren te werden naergelaten, namentlyck dat daer uyt oneenigheden, scheuringen, ende dissentien stonden te resulteren, soo onder de Regenten van 't Landt tegens den anderen, als onder de gemeene Ingesetenen tegens de Regieringe, verklarende heyliglyck daer toe niet geen ander insicht te zyn getreden als tot welvaren vanden Staedt, welck altyds voor 't hoogste interesse moeten werden gehouden;

II.

Ende sullen voorts haer Ed: Groot Mo: op 't geene de Gemeynten aengaende als boven is geallegeert, niet anders seggen dan, aen d'eene zyde, dat haer Ed: Groot Mo: reden hebben, voornamentlyck by dese jegenwoordige conjuncture van tyden, ende saecken, omme Godt Almachtig te loven, ende te danken, dat hare goede ende getrouwen Onderdanen, ende Ingesetenen, onaengesien alle bedenckelycken middelen, die by eenige qualyck-geaffectionneerden met alle vlyt werden aengewend om de selve met verkeerde impressien van hunne natuyrlyke ende souveraine Overigheyt te imbueren, echter vande sincere intentien, ende rechtmatige proceduren vande selve hare Overigheyt niet anders gevoelende dan 't geene dat recht, ende waerheyt is, haer oock volgens de dispositien van haer Ed: Groot Mo: vrywilliglyck onderwerpen, ende der selver Resolutien sonder eenige contradictie, ofte murmuratie acquiesceren: Ende aen d'andere zyde, dat haer Ed: Groot Mo: beklagen die Provincien, ende de Regenten inde selve, alwaer de Hooge Overigheydt door de sinnelyckheyd vande Gemeynte soude werden beleth, den dienst van 't Landt, naer haere beste wetenschap, ende achtervolgende het dictamen van haere conscientien te betrachten.

III.

Biddende haer Ed: Groot Mo: God Almachtig van gantscher herten dat by so verre in eenige vande geunieerde Provincien 't voorsz. inconvenient moge werden bevonden, het sijne Goddelycke Majesteyt believe, aen d'eene zyde de vrome Regenten in soodanige Provincien met meerder aucthoriteyt, ende ontsachlyckheyt te bekleeden, oock met meerder couragie ende vigueur tot inbindinge van sodanige onhebbelykheden te stercken; ende aen d'ande zyde d'Ingesetenen, ende Gemeynten vande selve Provincien meerder respect ende gehoorsaemheyt, tot, ende aen hare wettelycke Overigheden in te storten: op dat alle confusie door 't voorsz. quaet inde voorsz Provincien, ende by gevolge inden gantschen Staedt ontstaende, moge werden voorgekomen ende verhoedt.

IV.

Ende voor soo veel van dissentie ende oneenigheydt tusschen de Regenten van 't

Landt jegens den anderen wert gesproocken; Soo moeten haer Ed: Groot Mo: bekennen uyt de voorgeroerde Geschriften vande voornoemde Provincien, niet sonder hertelick, ende innerlyck leetwesen te bespeuren, dat het de Regenten vande selve Provincien op 't voorsz. Poinct met haer Ed: Groot Mo: niet wel eens zyn, immers tot noch toe niet wel eens zyn geweest, al-hoe-wel haer Ed: Groot Mo: vastelyck vertrouwen dat de redenen, in desen vervatt, de Regenten van de meerghemelte Provincien de rechtmaticheydt,ende billyckheydt van de voorsz Proceduren van haar Ed: Groot Mo: nader sullen doen begrypen, ende sulcx oock tot wechneminge van alle discrepantie van gevoelen konnen dienen:

V.

Dan daer benevens soo meynen haer Ed: Groot Mo: evident te zijn dat de materie tot de selve discrepantie van ghevoelen, ende d'oneenicheden, die daer uyt souden mogen komen t'ontstaen, in gheenen deele is ghefurneert by haer Ed: Groot Mo:, ofte door 't passeren vande voor-geroerde Acte, ofte door eenige circumstantien daer ontrent voorgevallen, maer wel ter contrarie dat de voorsz. discrepantie is resolterende uyt de abusive impressie vande Regenten der voorsz. Provincien; ofte van eenigen onder de selve, ende de genegentheyt die by sommighen schijnt te zijn omme oock d'alder-prys-waerdichste Resolutien, ende d'onberispelycxste actien van haer Ed: Groot Mo: te detorqueren, ende so veel in haer is, allenthalven verdacht te maecken: Van hoedanige discrepantien ende oneenicheden de schult dan oock niet haar Ed: Groot Mo: maer wel te rechte de voorschreve andere Provincien, ofte alsulcke Regenten inde selve, als hier boven zyn gedenoteert, staet te imputeren.

VI.

Maer alsoo by de voorsz. Deductie, ten desen applicabel, mede wert ghetoseert, dat de Nederlanden in 't generael, ofte bysonder, noyt in ruste, ofte vrede souden zyn te conserveren, sonder tot het beleydt vande ghemeene saecken te gebruycken Hoofden van qualiteyt, soo konnen haer Ed: Groot Mo: (alvoorens en passant aenroerende, dat, naer der selver opinie, het woort *Hoofden*, niet soo eygentlyck op ministers, als wel op Heeren, ofte Princen vanden Lande applicabel is) alhier niet voorby gaen, kortelijck, ende niet te min solidelyck aen te wysen, dat 't selve præsuppoost van de waerheyt is afdwalende, ende soo mette reden, als met de experientie strydig sal werden bevonden: Want nademael sodanighe Hoofden dickmaels hebben hare particuliere intressen, van d'interessen vanden Staedt discreperende, jae somwylen oock 't ghemeene beste contrarierende, ende dat deselve Hoofden altydts hebben grooten aenhangh, ende groot ghewicht inde Regieringe, soo is't niet imaginabel, ja selfs onmogelyck (ten ware men haer de menschelyckheyt konde uyttrecken) dat de voorschreve Hoofden niet t'eenigen tyde soodanich haer particulier interesse souden soecken te bereycken, ende door 't support dat de selve in de Regieringe vinden trachten uyt te wercken: Waer tegens dan alle vroome Regenten, die 't gemeene beste boven al beooghen, ende den welstant van 't Volck voor de opperste Wet houden, meer defererende aende gherustheyt van hare conscientie, als aen 't ontsach van soodanighe Hoofden, haer ghenootsaeckt vinden, naer hun uytterste vermogen, met vigueur te opposeren; Ende siet daer de Republycque terstont in tweedracht; In welcke tweedracht aen d'eene zyde het Hooft niet willende, ook naer de Politycque regulen van de werelt niet konnende buygen, oordeelende sijn respect, ende aucthoriteyt daer inne te wesen geengageert; ende aende andere zyde oock de vroome Regenten op de gerustheyt van hare conscientie, als een metale muyr steunende, mede van hare contrarie sustenue niet wesende af te brengen; Siet daer dan de Republycque in dangereuse scheuringen; Ende by soo verre in soodanighe ghelegentheyt 't voorschreve Hooft is van een violent humeur, ofte capabel om door violente Raetsluyden sich te laten verrucken, siet daer dan de Republycque in de uytterste extremiteyten.

VII.

Waer benevens d'experientie in desen met de reden, soo wel over een komt, dat oock de selve experientie alleen ons van die waerheyt

heyt soude konnen overtuygen. De oude Historien, ende Chronycquen doen ons noch huyden 'sdaechs met verschrickinge sien in wat voegen onse Voorouderen onder Hertogen, Graven, Bisschoppen, ende Heeren, niet alleen in contitueledissentien, ende oneenicheden hebben geleeft, maer oock, so tegens den anderen, als tegens hare respectiveHeeren, met hunnen aenhangh in geduyrige Wapenen, met onchristelycke bloetstortingen, hebben gestaen.

VIII.

Wat onse Voorouderen vande Hoofden soo by die vande Huyse van Bourgongne, als voornamentlyck by Keyser Karel, ende boven al by den Coninck van Spaignen in dese Landen gesonden, hebben uytgheftaen, ende in wat oneenicheden, dissentien, scheuringen, Burgerlycke beroerten, ende inlandsche Oorlogen, dese Landen door de comportementen vande voorschreve Hoofden zyn ghetaeckt, is niet dan al te wel bekent: ende staet den jammer, ellende, ende miserie van dien tydt ons noch huyden 's daechs voor oogen;

IX.

Maer omme vervolgens te dalen op die tyden, die in desen eygentlyck zyn applicabel; hoe is 't afgeloopen met onse Voorouderen naer de Pacificatie van Gent, ende dat nu geheel Nederlandt in publycque Wapenen, tegens de Spaignaerden en hare Adherenten, was getreden, oock scheen daer inne met volkomen eendrachticheyt te sullen, jae tot conservatie van haar eygen leven, te moeten continueren? van waer zyn als doen de eerste dissentien voortgekomen? Was 't niet dat eenige Edelen, ende gequalificeerden inde meeste Provincien, jalousie ende ombragie opnamen tegens het Hooft den Heere Prince van Oraigne *WILLEM* ontsterflycker memorie? Was 't niet uyt de selve oorsaecke dat den Eertz-Hertoge Matthias by de Generale Staten wierde inghehaelt, ende tot Gouverneur Generael over de Nederlanden gestelt? met welcken Eertz-Hertoge door de voorsz. Edelen, ende gequalificeerden daer bevoorens albereyts secretelyck, ende buyten kennisse van sijne Princelycke Excellentie, was ghehandelt, omme d'auctoriteyt vandeselve sijne Excellentie te balanceren ofte te breecken; Ende voorwaer hadde in de voorsz. divisie aen d'eene zyde het sacht, ende buychsaem humeur van den voorsz. Eertz-Hertoch, ende aen d'andere zyde de voorsichtige ende patientige conduicte van sijne Princelycke Excellentie, alles niet ten besten ghevoecht; soude als doen daer op niet den totalen ondergang van de voorsz. Nederlanden, die albereyts voor de deure stont, evidentelyck gevolcht hebben?

X.

Als men nu korts daer naer den Hertoge van Anjou, Alancon, &c. een IllusterHooft, ende groot Krygs Overste, binnen dese Landen veel auctoriteyts hadde gedefereert, wat is terstont daer op gevolgt? Dien grooten Hertog, daer van die geene, die inden name vande Generale Staten, ofte vande meesteProvincien met hem getracteert hadden, dat getuygenisse gaven dat het was een verstandich Heere, ende sachtmoedig Prince, begaeft met alle soo Polítycque als Militaire wetenschappen, ende Princelycke deugden, met byvoeginge dat het scheen dat Godt de Heere de Nederlanden seeckerlyck wilde behouden, haer gevende 't geluk van alsulcken Prince tot Over-hooft te mogen hebben; heeft niet dien selven Prince vanden beginne aen meer auctoriteyts soecken aen sich te trecken als de Generale Staten hem hadden gedefereert? ende daer inne vindende d'oppositie van alle eerlyke Regenten die, volgens haren plicht 's Lands vryheyt, ende de Privilegien wilden voorstaen, is den ganschen Staet daer door niet in combustie geraeckt? jae heeft dien selven Hertog sich niet soo verre te buyten gegaen dat hy, vermids de voorschreve oppositie vande vroome Regenten, niet konnende komen tot executie vande voorschreve sijne quade intentie, den feytelyken overval vande Stad van Antwerpen, ende andere Plaetsen (welken overval vermits de wreetheyt daer inne bedreven naderhandt de Fransche furie is genoemt) by der handt genomen heeft? Ende heeft oock het Landt, noch naer date vande voorsz. furie, tot het overlyden vanden Hoog-gemelten Hertog toe, met de selfde divisie swanger gegaen.

XI.

Als naderhant den Grave van *Lycester*,

cester, een Personnagie by de Politycquen in hooghe waerde, ende by de Ecclesiastycquen, als een Voorstander, ende Voetster-Heer vande Kerke Christi, noch in meerder æstime ghehouden zynde, het Gouvernement Generael van dese Nederlanden by onse Voor-ouderen was gedefereert; heeft de selve niet wederomme naer hooger auctoriteyt getracht? ende heeft hy oock niet soo by verscheyden Regenten, als voornamentlyck by de meeste Ecclesiastycquen, ende daer door mede genoechsaem by de gansche Gemeynte zyn support gevonden? Is niet het Landt daer door inde uytterste confusie ende verwerringhe gheraeckt? Zyn niet daer door Provincien tegens Provincien, Steden tegens Steden Onderdanen tegens d'Overigheyt in Oneenicheyt, Dissentien, Scheuringen, jae in beginselen van Wapenen geraeckt?

XII.

Vande volghende Hoofden hebben wy d'exempelen, Godt betert, met onse eyghen ooghen ghesien, ende zyn de selve oock hier vooren eenichsints aengheroert.

XIII.

Maer in 't tegendeel van dien sal men bevinden, dat dese Nederlanden inde meeste ruste, onderlinghe liefde, ende eendrachticheyt gheleeft hebben, soo wanneer deselve door 't gewichte van eminente Hoofden niet ghedruckt zyn geworden, ende ten tyde dat de gestelde Hoofden ofte van gering credit sijn geweest, ende 't gewicht vande wettige Regieringe niet hebben konnen contre-balanceren, ofte soo wanneer deselve met Militaire exploicten, ende de voorsieninghe op de beschermінghe vande Frontieren soo veele occupatien hebben gehadt, dat hun daer door benomen is geweest d'occasie omme haer in saecken privativelyck specterende tot het beleydt van de Staten, ofte Generael, ofte Particulier, onwettelyck te ingereren.

XIV.

Soo dat haer Ed: Groot Mo: meynen, een vast besluyt te konnen maecken, dat binnen dese Landen by naer noyt eenighe geschillen, ende dissencien, immers niet van merckelycke importantie sijn voorgevallen, of deselve sijn om de Hoofden, ende door de Hoofden geresen, ende veroorsaeckt geweest; Ende meynen haer Ed: Groot Mo: dat voor al van singuliere remarque is, ende by yeder een wel gheapprehendeert behoort te worden, dat oock selfs de jegenwoordighe discrepantien tusschen de Provincien, ende de voor-geroerde oppositien jegens haer Ed. Groot Mo: uyt geene andere oorsaecke, als om een soodanich Hooft, jae om een gheimagineert Hooft, werden ghevoet, ende ghedaen.

XV.

Hebben niet de jegenwoordighe seven Vereenigde Provincien een ende het selve interest in haere eygen conservatie? een ende de selve vreese voor alle Uytheemsche Machten? zyn sy niet door onderlinge Alliancien, ende Huwelycken, soo van Regenten, als van Inghesetenen, door ghemeenschappen, Compaignien, Confreryen, soo van Commercie, als van andere Interessen, conversatien, reciprocque possessien van goederen, ghewoonten, ende andersints, soodanich aen den anderen ghehecht, jae door malkanderen geknoopt, ende gevlochten, dat het by naer onmogelyck is deselve, buyten excessive violentie, die sonder eminente Hoofden niet en valt, van den anderen te scheuren? hebben sy niet eene contituele by-een-komste, ofte versamelinge van Gesanten, ofte Gemachtichden, die wy noemen de Vergaderinge vande Staten Generael, door de welcke alle gewichtige saecken van Ootloge te Water ende te Lande, met onderlinghe Harmonie beleydt, Confœderatien, ende Verbonden met andere Coningen, Republycquen, Princen, ende Potentaten ghemaeckt werden? Hebben sy niet gemeene Collegien van Subalterne directien, soo over de saecken vander Zee, als vande gemeene Conquesten, ende andersints? Ende werden boven al haere Herten ende Zielen niet vereenicht, ende

ende t'samen gebonden door den Geestelijken, ende Goddelijken band van eene, en de deselve Religie?

XVI.

Dese zijn, naar 't oordeel van haar Ed. Groot Mog. de rechte banden, die de seven Pylen t'samen knopen, ende in de klaeuwe van een ende deselve Leeuw moeten vast houden; Dese forme, wel ende heylichlijk geconserveert werdende, ende een yder, naar sijn plicht, ende vermogen, het sijne toebrengende omme die meer ende meer te bevestigen, so sullen wy ontwijffelijk onder Godes zegen, bevinden, dat de Unie vry vaster ende seekerder rust op de fondamenten van onsterffelijke Vergaderingen, ende Collegien, als op de uyterlijke splendeur, ende authoriteyt van sterffelijke Menschen, ende dat de liberteyt ende vryheyt vry veyliger vertrouwt werd in de bewaringe van vele goede Regenten, den welcken originelijk, ende volgende de Privilegien van den Lande, daar over d'opsicht bevolen is, als in de handen van een Persoon, die daar toe als van buyten werd ingeroepen, ja tegens de welke de voorsz. Regenten, tot conservatie van de selve vryheyt, altyds hebben, ende nog souden moeten waken; Al wat van dese gronden afwijkt, ende 's Lands welvaren op andere fondamenten soekt te vestigen, kan niet anders als schadelijk, ende dangereus zijn, ende moet, by continuatie, het welvaren, de vryheyt, ende de Privilegien van de Vereenichde Nederlanden ter neder werpen.

Cap. IV.

Dat sonder het verleenen van de voor-geroerde Acte van Seclusie, den Oorloch met de Republycque van Engeland soude hebben moeten continueren.

I.

Ende nademael haar E. Groot Mo. onder andere mede, tot astructie van de jongst verhandelde Poincten, hebben gepræsupponeert dat door 't verleenen van de voorgeroerde Acte van seclusie aan meer hooch-gemelde Heere Protector de Vrede met de Republijcque van Engeland ten effecte zy gebracht, al-hoe-wel deselve vertrouwen, dat alleen door het hier boven gepræmitteerde omstandich, ende waarachtich verhaal van 't geene, voor, in, ende ontrent het passeren, ende extraderen van de meer-gemelde Acte aan de Heer Protector is geschied, alle die geene, die haar verstant met geen passie laten benevelen, klaarlijk sullen hebben gesien, ende aangemerkt, dat haar Ed. Groot Mo. met waarheyt hebben te verstaan gegeven tot het inwilligen ende arresteren van de voorsz. Acte niet anders te sijn gekomen, als in consideratie van dat de selve, midts de finale instantie van de Heer Protector, onvermijdelijk was vereyscht om de voorsz. Vrede als boven tot effect te doen komen, ende dat haar Ed. Groot Mo. dierhalven ook wel mochten onnodich achten, hier op haar verder te extendeeren de wijle nochtans d'Heeren Staten van Zeeland, ende die van de meer-gemelde twee andere Provincien in hare geschriften, door manquement van pertinente informatie (welke 't haar niet gelieft heeft af te wagten, alvoren haar oordeel te præcipiteren) ofte om redenen, die haar E. Groot Mo. niet wel konnen penetreren, eenige uyterlyke omstandigheden in dese sake misduyden, ende capteren, omme, was 't mogelyk, aan andere impressie te geven, als of van wegen haar Ed. Groot Mo. de necessaire relatie van de voorsz. Acte tot de Vrede niet opregtelyk wierd voorgewent, maar dat in effecte haar Ed. Groot Mo. gerechtelyck mochte verdacht werden, een Resolutie uyt andere motiven voort-gekomen, met het prætext van de voorsz. Vrede alleenig te hebben bekleedt.

II.

Soo vinden haer Ed: Groot Mo: seer grote oorsaeck, om haer serieuselyck te beklagen, dat sy allesints in desen by hare Bondtgenooten bejegent werden met soodanigen onminne, ende onbehoorlyck mistrouwen, dat deselve alderhande schyn van redenen, hoe ongefondeert, ende hoe imaginair die mogen sijn, ghenoech achten om haar Ed. Groot Mo. sinceetste actien, teghens der selver intentie, verkeerdelyck op te nemen, ende met alle hatelycke ende ongegronde suspitien te aggraveren, willende niet te min verhoopen, dat deselve, ende andere hare Bondtgenooten door het voorseyde omstandich ende waerachtich bericht, by desen solemnelyck voort-gebracht by het corps van hare Staets-gewyse Vergaderinge, ontrent een saeke aen yder vande Leden dien bekent, eyndelyck haer dier mate sullen vinden geesclaiceert, ende overtuycht, dat geenderhande verdichtselen, suspitien ende misduydinghen voortaen by haer plaetse sullen vinden.

III.

Ende dies in specie dat de Hooch-ghemelte Heeren Staten van Zeelandt, ende van de voornoemde twee andere Provincien nae behooren aennemende de sincere verklaringhe hier boven ghedaen, ende by desen nochmaels werdende gereitereert van dat haer Ed. Groot Mo. voor de receptie van de voorsz. Missive van date den Vyftienden Aprilis lestleden, nochte aende Heeren Ambassadeurs gesamentlyck, nochte aende Heeren van Beverningk, ende Nieupoort, ofte aen yemant vande selve affonderlyck, ontrent het bewuste temperament, ofte eenighe andere saecken de Heere Prince van Orange toucherende, of oock op eenich ander subject ter Werelt, geenighe particuliere last, ofte ordre directelyck ofte indirectelyck hebben gegeven, haer voortaen sullen ontgeven, ende behoorlyck afleggen alle sinistre impressien, die sy contrarie dese absolute waerheyt, soude moghen hebben ghevat.

IV.

Gelyk de selve Provincien ook dierhalve sullen ghelieven te erkennen, dat niet sonder onlydelycke verongelyckinghe van haer Ed: Groot Mo:, in de voorsz. deductie vande Heeren Staten van Zeelandt, werdt ghesèyt, *dat de scheuringen ende dissentien tusschen Regenten* (die d'hooch-gemelte Heeren Staten willen argueten, dat uyt het voorsz. gheresolveerde van haer Ed: Groot Mo: sullen ontstaen) des te meer zyn te apprehenderen, alsoo de selve Regenten *sullen gedencken, hoe datmen, met het project, ende onder het pretext van 't bewuste temperament, de anderen Leden vande Unie soo onminnelyck ende bedecktelijck heeft geabuseert ghehadt, in effecte, als of 't selve toegestaen zijnde, oock daer mede de seclusie van den hoogh-ghemelten Heere Prince, ende dessels descendenten, by den Heere Protector begeert, ende nochtans hier te Lande ghehouden voor impracticabel, t' eenemael soude wesen gedeclineert; te meer alsoo voorghegeven wert dat, om dese Staet daer mede te ghemoet te komen, ende de Vrede soo veel mogelijck was te faciliteren, 't voorsz. temperament van wegen de Engelsche Regieringhe selfs eerst was geprojecteert, ende gebracht op het Tapijt, waer van het contrarie sich nu openbaert*; voegende vorders daer by, *Dat het selve niet anders kan als allerhande sinistre impressien. ende alteratien causeren inde gemoederen van vele vande Regenten, een mishagen nemende in dese cours van affaires; ende generalyck vande Gemeente, aen welckers goede genegentheyt veel is ghelegen.*

V.

Het welcke aldus gestelt in de voorsz. Deductie vande voorsz. Heeren Staten van Zeelant haer Ed: Groot Mo:, van woorde tot woorde hier overbrengen, niet om haer Ed: Mo:, van Poinct tot Poinct, te bejegenen met rechtvaerdighe expostulatien, die tegens deselve souden konnen werden gedaen, niet alleen over 't ghebreck van onminnelyckheyt, 't welck sy haer Ed: Groot Mo: willen aenvryven, maer over 't poseren van verscheyden seer hatelycke imputatien daer mede men in een saecke

van

van seer groote importantie, sonder eenich fondament van waerheyt, onbedachtelyck haer Ed: Groot Mo: tracht te graveren.

VI.

Alleen sullen haer Ed: Groot Mo: de gene, die hare sincere intentien, ende actien in dierghelycke maniere met alderhande odieusheyt t'onrecht trachten te beswaren, vrundelick versoecken, dat de selve met voorsichtigheyt gelieven te letten, dat niet door het doen van haer Ed: Groot Mo:, maer wel door dusdanige vervoeringe van gemoet, ende gesochte onbehoorlycke beschuldigingen tegens goede Bondtgenooten de voorsz. scheuringen tusschen de Regenten, ende de onruste onder de Gemeente souden konnen werden veroorsaeckt

VII.

Ende dan noch dat sy, aenghemerckt hebbende uyt het voorsz. bericht dat haer Ed: Groot Mo: selve niets ter Werelt hebben ghedaen, noch geweten ven het geene, waer inne men wil, dat sy bedeckt, ende onminlyck beleyt hebben gebruyckt, de waerheyt gelieven plaetse te geven, ende in het toekomende soo goedt vertrouwen te hebben van haer beste Bondtghenooten, dat sy het oir, ende harte soo ghereet niet openstellen aen sodanighe abusive suggestien, ende ongegronde suspitien, waer uyt sy met onbehoorlyck voor-oordeel werden ingenomen.

VIII.

Te meer alsoo uyt het boven-gheseyde verhael mede klaerlyck blyckt, dat haer Ed: Groot Mo: met alle moghelycke vlyt, ernst, ende circumspectie, hebben getragt te weech te brenghen, dat de Vrede sonder 't inwilligen vande voorsz. Acte zyn voortganck hadde mogen ghewiunen, als mede dat deselve Acte by haer Ed: Groot Mo: niet is gearresteert, voor ende al eer sy door het schryven van de Heeren van Beverningh, ende Nieupoort hadden vernomen, dat sonder dien het groote werck vande Vrede te rugge gegaen, ende sonder effect gebleven soude hebben.

IX.

Ende gelieven dierhalve de meer hooggemelte Heeren Staten van Zeelandt ende die vande voorseyde andere Provincien 't geene daer ontrent hier boven omstandelyck is gededuceert, na behooren beçeffende, in desen te erkennen, dat de redenen, ende motiven, die haer Ed: Groot Mo: in relatie tot de Vrede hebben ghehadt, wel soo prægnant zyn, dat sy niet souden konnen vrygesproocken worden van den dienst van 't Landt, en 't welvaren van dien niet behoorlyck betracht te hebben indien sy uyt andere consideratien de Vrede verwaerlooft, ende de continuatie van soo bloedigen ende schrickelycken Oorlog door haere difficijlheyt veroorsaeckt hadden.

X.

Vorders sullen hooch gedachte Heeren Staten van Zeelandt, ende die vande voornoemde twee andere Provincien mede hebben gelet in wat manieren het sich heeft toegedragen, dat het depescheren vande meergeseyde Acte is geschiet na den dagh vande extraditie vande Ratificatien, maer echter voor dat eenig advis dien aengaende was overgekomen, ende dat daeromme nochtans niet geargumenteert kan worden als by de sustenues vande meer-hooggemelte Heeren Staten van Zeelandt werdt gedaen; namentlyck, dat, ofte de extraditie vande voorsz. Acte niet is geweest nootsaeckelyck, om 't effect vande Vrede te hebben ofte dat de Resolutie is gevolgt op eenig verbandt; ende conçert, geintercedeert tusschen den Heere Protector, ende haer Ed: Groot Mo:, want tot wederlegginge van het laetste lith der voorsz. argumentatie ('t welck d'hoog-gemelte Heeren Staten van Zeelandt nochtans het apparentste seggen) sullen haer Ed: Mo: wel aengemerckt hebben, dat niet alleen haer Ed: Groot Mo: voor af in geen verbandt ofte conçert over den in-

S 2 houdt

hout vande voorsz. Acte met de Heere Protector van Engelandt zyn geweest, maer gelyck voorseyt is, tot naer het teykenen vande Vrede geen kennisse hebben gehadt van dat daer op soodanige instantie als boven by sijn Hoogheyt wierde gedaen.

XI.

Ende des niet te min sullen haer Ed: Mo: mede gehouden zyn toe te stemmen, dat de noortsaeckelyckheydt om de selve Acte te extraderen, indien men 't effect vande Vrede wilde erlangen, præcise daer is geweest, in consideratie dat d'Heer Protector sich niet heeft laten disponeren, om inde teykeninge, noch ook naderhant, op de ernstige instantie, ende debvoiren vande Heeren Ambassadeurs, inde Ratificatie ende Publicatie van 't Tractaet te bewilligen, anders dan met expresse protestatie ende reservatie van dat hem soude moeten contentement werden gegeven op 't geen hy in desen van haer Ed: Groot Mo: desidereerde, ofte dat anders het geheele werck vande Vrede soude voor ongedaen gehouden werden; 't welck dan oock dies wederom verbroocken souden zyn geweest, ten ware het selve door middel vande voorseyde extraditie was voorgekomen.

XII.

De gemeene Bondgenooten sullen ook wel hebben geconsidereert, dat, om meer-hooggemelten Heeren Protector te diverteren vande instantie by hem gedaen opte voorsz. Acte, ende d'extraditie van dien, geen serieuse ende te meermalen gereiteerde aenschryvingen, ende ordres van haer Ed: Groot Mo. aende Heeren van Beverning ende Nieupoort, nog vlytige ende ernstige debvoiren by de selve in conformité van dien aengewent, eenigsints hebben ontbrooken; Dat oock by haer Ed. Groot Mo., om de selve debvoiren krachtig te doen wercken, ende waer 't mogelyck vruchtbaerlyck te doen uytvallen, soo veel in haer was, sodanich secreet ende sorgvuldig beleyt, ende toeversicht is gebruyckt, als ten voorsz. eynde meest was gerequireert;

XIII.

Maer of niet seer groote apparentie van waerheyt is te vermoeden, dat de hevige contestatien, waer mede haer Ed. Groot Mo. by eenige Heeren Gedeputeerdens uyt andere Provincien ter Generaliteyt zyn bejegent, Mitsgaders, de geruchten ende discoursen daer op alomme verspreyt, als mede den immaturen yver van eenige Provincien om den Heere Prince van Oraigne, inde eerste Jaren van sijn kintsheyt, tot een Opper-hooft over de Militie te Lande, ende Water te stellen, ende voornamentlyck noch de vervremdinge in Engelandt ontstaen over het vertreck vande Heeren Ambassadeurs van dese Staedt van daer, in Frebruario laestleden geschiet, sonder finalyk te sluyten, niet notable, ende misschien de voornaemste oorsaecken zyn geweest om welke haer Ed. Groot Mo. wel-gemeende ordres, ende de debvoiren vande gemelte Heeren van Beverning, ende Nieupoort frustratoir zyn gebleven, sulcks willen haer Ed: Groot Mo. laten tot het bedencken vande geene die de natuyre, ende de omstandigheden van tyden, saecken, ende Menschen in desen kennen, ende de selve verstandelyk sullen hebben geconsidereert.

XIV.

D'welcke insgelycx mogen oordeelen, of den voorsz. immaturen yver tot het ontydig advancement van den Heere Prince van Oraigne, ende de publycque propositien daer toe, selfs geduyrende d'onderhandelinge over de voorsz. Vrede, ter Vergaderinge van haer Ho. Mo. gedaen, nevens de voorsz. abalienatie gecauseert door 't geseyde vertreck vande Heeren Ambassadeurs uyt Engeland, niet wel ten grooten deele soude moghen hebben veroorsaeckt, dat de voorsz. conditie, aengaende het Huys van Oraigne eerst vande zyde van Engelandt voortgebracht, ende naederhandt in 't laetste vande selve handelinge door hoochgemelten Heere Protector wederom levendig gemaeckt, Mitsgaders, peremptoirlyck (als boven) geurgeert is ge-

geworden; ende soude mitsdien niet onbevoeghlyck daer uyt mogen werden geconcludeert, dat alle de præjuditien, die men hier ontrent voorwerpt, dien volghende niet aen haer Ed: Groot Mo:, nochte oock aen den geenen die uyt haer lichaem inde voorgeroerde legatie van Enghelandt zyn geemployeert, (als dewelcke, gelyck haer Ho: Mo:, ende de respective Provincien ten vollen is bekent, met alle mogelycke instantien, ende yverighe debvoiren hebben getracht, het voor-geroerde ontydich vertreck uyt Enghelandt te prævenieren, ende 't geconcipieerde Tractaet alvorens te teeckenen, sonder nochtans den Heere derselver mede Ghedeputeerden daer toe met eenige middelen ter werelt te hebben konnen bewegen) maer liever aen alle andere oorsaecken, ende voornamentlyck aen de voornoemde drie Provincien, die haer in desen tegens haer Ed: Groot Mo: meest formaliseren, zyn toe te schryven, ende te imputeren.

CAP. V.

Dat door de voorsz. Acte van Seclusie niemandt van eenighe prærogativen wort ontset; ende dat in eene vrye Regieringe, daer de Charges op de waerdichsten moeten werden gheconfereert, niemant eenichsints door gheboorte recht krijght tot eenige digniteyten.

I. WAer mede dan komende tot de voorgeroerde pretense redenen reflectie maeckende op den Persoon van den Heere Prince, ende den Huyse van Oraigne; Ende eerstelyck belanghende d' allegatie van dat den ghemelten Heere Prince door de voorgheroerde seclusie buyten eenighe sijne meriten soude werden ontset vande prærogativen, hem eenichsints aengheboren; Soo willen haer Ed: Groot Mo: alhier boven, ende behalven 't gene desen aengaende hier vooren, onder anderen Hoofde, albereyt is aengeroert, de voornoemde Provincien noch alleenlyck versocht ende gebeden hebben, dat deselve te rechte gelieven te appræhenderen de principaelste effecten, ende voornaemste vruchten van een rechte vryheyt, ende onbevleckte liberteyt; daer inne bestaende, naer 't oordeel van haer Ed. Groot Mo. comform 't eenparich gevoelen van alle Politycque Schryvers, dat de hoochste digniteyten voor de deucht open staen, ende dat noyt aen Ryckdommen, Geslachten, qualiteyten van Voorouderen, ofte andere bywerpselen van de fortune soo veel werde ghedefereert, als aende vromicheyt, capaciteyt, ende meriten vande Persoonen selfs.

II.

Soo hebben alle wel-ghestelde Republycquen, immers soo lange sy eenigsints een incorrupte Regieringe hebben behouden, ende specialyck mede haer Ed: Groot Mo. altyts den Edeldom van Hooge Huysen ende Illustre geslachten in goede consideratie genomen, maer deselve noyt inde Waeg-schale geleydt met den Edeldom vande Personnagien selfs, die tot de bestieringe vande Republycque souden werden geroepen.

III.

Ende daeromme wert by de verstandigen wel de rechte geseyt dat Kinderen, ende Nakomelingen van Doorluchtige Vorsten, ende Helden niet zyn die geene, die uyt haere lendenen werden gebooren, ende naer de Burgelycke Wetten Erfgenamen zyn van hare tydelycke goederen, maer die geene die waerlyck zyn Afsetselen van haere zielen, ende die, hare voetstappen naervolgende, metter daet betoonen dat sy waerlyck de eeuwi-

ge schatten vande selve Vorsten, ende Helden, namentlycke hare deugden hebben geherideert;

IV.

Alle welcke onwaerdeerlycke effecten vande ongekruckte liberteit, alfso de voorsz. allegatie, uytte geboorte eenigsins recht metierende, t'eenemael verduystert, ja geheelyk wegneemt, so vertrouwen haer Ed: Groot Mo: dat de voornoemde Provincien daer op, nevens de boven-verhaelde redenen, behoorlycke reflectie maeckende, ook hun gemoet vande servile banden van sodanige allegatie, ofte impressie, wel sullen willen libereren.

CAP. VI.

Wat danckbaerheyt het Huys van Oraignen aen den Staet, ende den Staet aen 't Huys van Oraignen schuldig is; Item wat dankbaerheyt alle de Provincien aen Holland, ende Zeelandt, ende specialyck aen die van Holland schuldig zyn: ende dat door 't passeren vande voor-geroerde Acte, geen ondankbaerheyt tegens 't voorsz. Huys is gepleecht.

I. ENde hier mede eyndelyk toe-tredende tot het sensibel verwyt, ende de gevoelyke reproche van ondanckbaerheyt, ende mescognoissance tegens 't gemelte Huys van Oraigne, by de voorgeroerde Geschriften haer Ed: Groot Mo: mede aengedreven, So konnen haer Ed: Groot Mo: daer op met een goet gemoet verklaren, de faulte van ondanckbaerheyt in alle occasien sodanig te hebben geschuwt, dat de selve meynen met regt, ende na waerheyt, te konnen sustineren in 't bewysen van recognoissance, t'allen tyde, niet alleenlyk benevens de andere Provincien, met een esgale tredt, te hebben gemarcheert, maer oock, sonder jactantie gesprooken, by veele gelegentheden daer inne verre boven de andere Provincien te hebben uytgesteecken; 't Welck omme ordentelyck te bethoonen, ende voor af te bevestigen, dat by haer Ed: Groot Mo: door het passeren vande voorsz. Acte gene de minste ondankbaerheyt is bewesen, soo gelieven de voornoemde Provincien, eerst ende voor al wel te ponderen haer eygen argumentatie, ende daer inne te bespeuren een fondament tot haer eygen overtuyginge.

II.

Het argument is (gelyk inde voorgeroerde Deductie ende geschrifte is te sien) *De Voorouderen van de jegenwoordigen Prince van Oraigne hebben in qualiteyt als Capiteyns Generaels vande gemeene Unie, mitgaders als Stadhouders, Gouverneurs, ende Capiteyns Generaels van verscheyden particuliere Provincien so menichvuldige, ende soo notable diensten aen den Staet in 't generael, ende aen de selve Provincien in 't pareiculier, met groote sorge, moeyte, ende bekommeringe bewesen, als yder een is bekent, soo behoort dan den jegenwoordigen Heere Prince van Oraigne, in erkentenisse van alle de selve diensten, ende tot recompense van alle de voorsz. moeyten, sorgen, ende bekommeringen syner Vorouderen wederomme tot de voorsz. digniteyten ofte charges van Capitein Generael van de Unie, mitsgaders van Stadhouder, Gouverneur ende Capiteyn Generaal vande voorsz. particuliere Provincien te werden gepromoveert.*

III.

Indien nu den yver vande voornoemde Provincien omme haer Ed: Groot Mo: te culperen van ondankbaerheyt haer tot noch toe mogte hebben belet de contradictie inde voorsz. argumentatie residerende te bemercken, so versoecken haer Ed: Groot Mo: dat de selve eenmael haere gedachten gelieven te arresteren, ende t'overwegen of die selve last, ende charge over welckers support, ende uytvoeringe niet alleenlyck bejaerde Vorsten, op wiens schouderen die is geleyt geweest, maer oock hare nakomelingen recompense, ofte belooninge meriteren, tot voldoeninge vande selve gemeriteerde recompense, wederomme billijchlijck op de teere

teere schouderen van een jongen spruyte al komstig vande voorsz. Vorsten kan worden geschoven; Wie hoorden oyt van sodanige manieren van recompensen? wie sag oyt sorge met sucharge van nieuwe sorge, moeyte met accablement van nieuwe moeyte, bekomeringe met opladinge van nieuwe bekommernisse belonen? Ende voorwaer al 't gene selfs beloninge waerdich is, kan niemant tot voldoeninge van beloninge werden toegerekent.

IV.

Ofte by so verre de voornoemde Provincien de voorsz. saeke met een ander ooge gelieven in te sien, gelijk haer Ed: Groot Mo: oock meynen te moeten geschieden; soo is 't wederom evident dat by soo verre het confereren van de Illustre digniteyten van Capiteyn Generael, Stadthouder, &c. voor betalinge van gemeriteerde recompensen gehouden, ende het bedienen van de selve voor genot van beloninge opgenomen moet werden, als dan immers in geenen deele kan werden gesustineert, dat met de selve digniteyten lange Jaren bekleedt gheweest te zijn, eenige beloninghe, ofte recompense soude meriteren: maer wel, ter contrarie, dat die gene, die met soodanige digniteyten is vereert geweest, ende oock selfs sijne posteriteyt groote danckbaerheydt schuldigh is aen soodanigen als hem met te selve digniteyten souden mogen hebben vereert: Sijnde notoir dat al het ghene voor belooninghe kan werden geimputeert nootsaekelijk een weldaet moet zijn; Ende wie hoorden oyt sodanighe sustenue, dat over een bewesene weldaet een twede weldaet, selfs nog voor de nakomelingen, tot recompense soude moeten werden gegeven? Ja, nog verder, dat die gene die, om pregnante redenen, niet soude mogen goetvinden al sulke twede weldaet te bewijsen, daer over van ongehoorde ondankbaerheyd soude werden beschuldigt?

V.

Haer Ed: Groot Mo: verklaeren tot het verhael van 't bovenstaende, ende 't naervolgende ongaerne te komen, vreesende dat sulks, by misduydinge, als eenig verwijt soude mogen werden opgenomen, ende vinden echter, tot afweeringe van eene soo sensible reproche, haer geperst de voornoemde Provincien hier nevens voor oogen te stellen de goede avantagien, ende presente belooningen die de successive Princen van Oraigne, inde voorgeroerde hare digniteyten van den Staet so overvloedelijk hebben genooten, als dat de selve Princen allenthalven wierden gerespecteert, ende ge-eert, even als of sy wettige Princen van den Lande waren geweest; ja dat hen, in verscheyden poincten, d'authoriteyt ende magt was gedifferteert, die selfs eenige Princen van den Lande, by capitulatien ofte Articulen van blyde inkomste, expressielijk is benomen geweest, dat de selve Princen door den luyster van de voorsz. digniteyten, ende authoriteit hen als boven gedefreert, by andere Koningen, Princen, ende Potentaten in groote achtinge zijn gekomen, van de selve met excessive schenkagien, hooge titulen, ende teekenen van eere zijn begiftigt geweest: ja ter dier oorsake Koninglijke huwelijken hebben weten te contracteeren; dat ook de Wapenen van den Staadt (wel is waar dat somtijdts 't gemeene beste sulks vereyschte) zijn ge-employeert omme op den Vyandt te conquesteren Baronneyen, ende Heerlijkheden de selve Princen toebehoorende; dat by Tractaten van Trefues ende van Vrede voor de selve Princen onwaardeerlijke goederen, ende Landen zijn inbedongen; Dat Steden, ende Plaatsen, de selve Princen aankomende, selfs buyten 't ressort van desen Staadt gelegen, met guarnisoenen tot kosten van den Lande zijn beset geworden; behalven dat de selve Princen ook (alhoewel sulks by 't voorverhaalde, en meer andere saken van diergelijke nature seer weinig in consideratie is komende) geen geringe tractementen, Pensioenen, buyt-gelden, ende ordinaris giften van den Staedt in 't gemeyn ende van de Provincie van Holland ende West-Vriesland in 't bysonder hebben genoten, bedragende volgens provisionele ondervindinge gedurende den tijd van de Heeren Maurits, Fredrik Hendrik, ende Willem, boven d'extraordinaris giften van de geoctroyeerde Oost- ende West-Indische Compagnien deser Landen, boven de vereeringen van eenige Provintien ofte Steden in 't particulier, boven de profyten van de Veltoch-

tochten, die onwaardelijk zijn ende excessive sommen souden uytbrengen, ende boven meer andere profyten, ontrent *Tweemael hondert Tonnen gouts, ofte twintig Millioenen guldens*: Hebbende d'hoochgemelde Heeren Princen daer enboven ook met hunne gantsche Familien, ende die geene die daar aen zijn geallieert geweest, genooten vrydom ende exemptie van alle 's Lands Impoften, midsgaders ook van alle exraordinaris schattingen, 't gunt mede een excessive somme soude komen te bedragen.

VI.

Ende vertrouwen ook haer Ed: Groot Mo: alle 't selve de voornoemde Provincien niet t'eenemaal te wesen onbekent ende dat de selve ook daeromme wel te rechte de collatie van de voorschreve digniteyten op den jegenwoordigen Heere Prince van Oraigne voor een recompense of beloninge souden reputeren: dan of de moeyte van sodanige eere, respect, authotiteyt, luyster, ende aansienlikheyt, als voorsz. is, met de vrugten van soo heerlijke goederen daer uyt resolterende, ende het genot van soo een excessive sommen van penningen daar by komende, so noodsakelijke beloninge vereyschen, op pene van ondankbaarheyt, ende mescognoissance, bekennen haar Ed: Groot Mo: noch niet te konnen begtijpen.

VII.

Maar of wel alle de voorschteve allegatien in terminis applicabel zijn op de voornoemde Heeren Princen, *Maurits*, *Fredrik Hendrik* ende *Willem* jongst overleden; So moeten haar Ed: Groot Mo: nochtans bekennen dat, ten reguarde van den Heeren Prince *Willem* d'oude, over-Groot-Vader van den jegenwoordigen Prince van Oraigne, andere consideratien zijn vallende.

VIII.

Dese was voorwaar de geene, door wiens wijs beleyd, nevens de groote moeyte, angstige sorge, ende gedurige bekommeringe van de Heeren Staten van Holland en Zeeland, de fondamenten van de vryheyt van desen Staadt zijn geleyd; in die tijden dat dese Landen waren in sodanigen posture, dat wel-gemelde Heeren Prince niet so seer daar van authoriteyt, ende Luyster konde trecken, als wel door sijn presentie, ende directie aan den Staad selfs authoriteyt ende luyster toebrengen moste: In die tyden dat den sobere staat der Landen niet toe lier dat sijne Princelijke Exellentie uyt de middelen van den Staad, tot behoorlijke beloninge, grote sommen van penningen soude hebben geprofiteert.

IX.

Desen Ptince was die geene, den welken (naar dat hy door onuytsprekelijken yver, arbeyd, ende 's levens gevaar, dese Landen nu hadde begonnen te brengen in dien staat, dat hy scheen in 't toekomende eenige vrugten van den voorschreven sijne arbeyd te sullen konnen trecken) tot loon van alle 't gene hy voor onse behoudenisse hadde gedaan, door een moordadige hand, by de Vyanden omgekocht, subitelijk het leven wierde benomen.

X.

Indien oyt, so was doen de rechte tijd gebooren, om dankbaarheyd te betonen aan de overblijffelen van dien Illustren Held; Ende scheen God de Heere tot dien eynde een Spruyte van die Illustren stamme te hebben laten over blijven daar inne de vonken van des overledens deugden albereyds begonden te glinsteren; *Waar waren als doen die geene die nu so veel van schuldige dankbaarheyd schrijven ende vrijven?*

XI.

De Staten van Vriesland, die niet alleen nevens d'andere Provincien haar eerste wesen, ende verlossinge uyt de ellendige slavernye aan den gemelden Prince ten deele schuldig waren, maar die ook in 't bysonder van sijne Excellentie, als Gouverneur particulier over hare Provincie, menichvuldige weldaden hadden ontfangen, hebben so haast als den selve Prince, invoegen als boven, het leven hadde gheeyndigt, ende al eer sijn uytgestorte bloed nauwlijks kout geworden was, Graaf *Willem Lodewijk* in des selfs plaatse tot Stadhouder, Gouverneur, ende Capiteyn Generaal over hare Provincie gesteld; uytsluytende den Jongen Vorst *Maurits* (Sone van dien incomparablen Held, ende die nu genoechsaam tot maturiteyt was gekomen, omme 't Vaderlandt

landt effective dienst te doen) van die digniteyten, die den gemelten sijnen Vader van glorieuse memorie selfs inde voorschreve haere Provincie hadde bekleed;

XII.

Hoe derven nu dese uytkryten, *dat de Beenderen van dien imcomparablen Held, tot Delft begraven leggende, onder een Graff, t'syner eere, ende tot eeuwige memorie, by den Staet selfs, wegen syne onbegrypelyke en onbeloonlycke diensten gedaen maecken, wraeke sullen roepen* aen den hoogen Hemel *over d'ontdanckbaerheyt*, die sy willen seggen, dat jegenwoordig aen des selfs Kints Kints-kint geschiet? Sullen sy dan niet vreesen, dat het laeuwe bloed van dien doorschoten Vorst wraek heeft geroepen tot God in den hogen Hemel over hare Voor-ouderen, ende der selver Nakomelingen, wanneer de selve haere Voor-ouderen in 't regardt van d'eygen Sone van den gemelten Vorst, bedreven 't geene sy nu noch in 't reguard van syn Kints-Kints-Kint voor soo ongehoorde ondanckbaerheyt afschilderen? Sy schynen voorwaer, naer haer eygen oordeel, haer eygen vonnis te strycken, ende van den Hemel vuyrige kolen op haer eygen kop te bidden,

XIII.

Laet desen nu haer eygen gemoet, ende eygen conscientie aenspreecken, ende is 't doenlyck haer selven hier inne gerust stellen; Den Sone, den volwassen Sone van dien grooten Heldt, salmen sonder eenighe ontdanckbaerheyt mogen uytsluyten uyt de digniteyten, die syn overleden Vader hadde bekleedt, ende een Kint van drie Jaeren salmen van gelyke digniteyten niet mogen secluderen, om dat dien selven Heldt daer af maer Over-Groot-Vader is geweest: Het was geoorloft, ende konde sonder eenige ondanckbaerheyt geschieden, dat gesecludeert wierde een Sone van die gene die de vryheit van den Staet so miraculeuselyk hadde helpen bevorderen, ende syne glorieuse actien noch met syn doodt hadde versegelt; ende het en sal niet geoorloft zyn, ofte sonder merckelyck ondanckbaerheyt konnen geschieden, dat gesecludeert werde een Sone van die geene, door de welcke den Staet in soo bedroefde ende dangereuse verwerringen was gekomen.

XIV.

Indien wyders het ooge geslagen werdt op d'andere Provincien, voorwaer, soo de fondamenten by de voornoemde drie Provincien geleydt, op goede gronden zyn gevesticht, soo sal niemandt van allen aende voorschreve ondanckbaerheyt onschuldich bevonden werden, als alleen de Provincien van Hollandt ende Zeelandt; maer in desen is noch so veel verschils tusschen die van Vriesland vootnoemt, ende d'andere Provincien, dat alle de selve andere Provincien noch eyntlyck eenmael wederomme de voorsz. digniteyten, ofte op den voornoemden Heere Prince *Maurits*, ofte immers op de Descendenten van den meer-gemelten Prince *Willem* hooghloftelycker memorie hebben geconfereert; daer ter contrarie in de Provincie van Vriesland die linie, tot desen huydigen dage toe, gesecludeert is gebleven?

XV.

Behalven dat oock eenigen vande voorschreve andere Provincien den meer gemelten Prince *Willem* ontsterffelycker gedachtenisse tot haren particulieren Gouverneur, Stadhouder, ofte Capiteyn Generael noyt hadden gehad, ende derhalven oock voor deselve des te excusabelder was, naer de dood van den gemelten Prince, de voorschreve des selfs naer-gelaten Sone, inde suppletie vande voorschreve bedieningen te preterieren.

XVI.

Hier benevens moeten haer Ed: Gr: Mo: mede verklaren, seer vremt te vinden dat, soo wanneer d'Heeren Staten vande Provincie van Stad Groeningen, ende Ommelanden, korts naer 't overlyden van de laetsten Prince van Oraigne, *Willem* ontsterft'lyker gedachtenisse, den jegenwoordigen Heere Prince metter daet vande hooge bedieningen haerer Provincie hebben gesecludeert, als doen by niemandt van eenige ondanckbaerheyd is gerept, jae dat selfs die geene, die nu het hoogste woord in desen voeren; door speciale besendinge tot de voorschreve seclusie hebben gecoopereert;

XVII.

Haar Ed. Groot Mog. vinden haar voorwaar hertelyk bedroeft, dat eene Provintie, die so veel voor de gemeene sake heeft gedaen, ende geleden, met sodanige beschuldigingen wert beswaart, niet alleenlyk boven anderen die met haar in desen deele in gelyken graat staan, maar selfs door die gene die immers met veel beter fondament souden konnen werden geseyt schuldig te zyn aan die faulte, daar mede zy haar Ed. Groot Mog. jegenwoordig t'onregt belasten.

XVIII.

Behoorden die geene die de deucht van danckbaarheyt so breet weten uyt te meten, niet te gedenken, wat obligatie den gemenen Staat, ende de respective Provintien hebben aan die van Holland ende Zeeland, ende voornaamtlyk aan de Provintie van Holland over so menigvuldige weldaden, by de selve Provintien tot hare behoudenisse bewesen.

XIX.

Behoorden sy niet te gedenken, dat de Provintie van Holland, ende West-Vriesland, nevens die van Zeeland, is die selve geweest, die met hulpe, ende door 't beleyd van den meer-gemelde Prince *Willem* hooglofflyker memorie, onder den zegen van God Almagtig, het jock der Spaignaarden heeft afgeworpen, ende de magtige Heyrkragten van so een groten Potentaat alleen, sonder eenige assistentie van de andere Provintien, so veel jaren gesupporteert; ende ende dat midtsdien, naar menschelyke apparentie, de selve Provincien noch op huyden onder 't voorsz. jock, ende de subjectie van den Koninck van Spanjen souden suchten, by so verre de selve doot de onoverwinnelyke couragie van de Regenten van Holland ende Zeeland, midsgaders door 't goet ende bloed van de goede Ingesetenen der selver Provintien, met hulpe, ende onder 't beleydt als boven, uyt de voorsz. subjectie niet waren geruckt, ende gelyck als vry ghekocht geweest.

XX.

Behoorden sy niet te gedenken dat, eenmaal door de voorsichtheyt van de Regenten in Holland en Zeeland voorsz., gheappuieert met het wijs beleydt van sijne Princelycke Excell. ende andermaal door de onbeweeghlycke stantvasticheyt van de Staten van Holland ende West-Vriesland alleen, naast God, gheprecaveert, ende voorgekomen is, dat dese Landen niet zyn geraakt in een jammerlycke subjectie onder den Hertoge van Anjou, Alancon, &c.

XXI.

Behoorden sy niet te gedencken, dat eenmaal door de omsigticheyt van die van Holland ende Zeeland gesamentlyck, ende andermaal door de retenue van de Staten van Holland ende West-Vriesland alleenlyck, naast d'onbegrypelycke bestieringe Godes, dese Landen buyten de subjectie van Vrankryk, ende een vrye Staat gebleven zyn.

XXII.

Behoorden sy niet te gedenken dat voornamentlyck door 't wijs beleyd van die van Holland, mitsgaders door de couragie, ende vigueur by de selve, nevens die van Zeelandt betoont, onder den genadigen bystant van Godt Almachtich, is belet geworden, dat den Grave van Lycester, nog door listen, noch door gewelt, tot sijne gheminuteerde dominatie over dese Landen heeft weten te geraken.

XXIII.

Behoorden sy ook niet particulierlyck te begrypen dat, by soo verre eene van de voorsz. saken gesuccedeert, ende sulcks dese Provintien, ofte onder de slavernye van de Spaignaarden gebleven, ofte onder de subjectie van Alancon, of Lycester gebragt waren geweest, als dan niet alleenlyck de selve Provintien haar liberteyt, maar ook het huys van Oraigne sijn gantsche welwesen soude hebben verloren gehadt;

XXIV.

Behoorden sy wederom niet te ghedenken dat de Provintie van Hollandt ende West-Vrieslandt alleen, by dien swaren, ende langhdurige Oorloch tegens den Koninck van Spaignen, niet alleenlijck naar d'ordinaris verdeelinge van de lasten in de contributien ende penningen tot onderstant van den selven Oorloch gherequireert ende ghespendeert, meer als de grootste helft heeft ghedragen, maar oock, nog boven dien,

dien, door 't vrywillich verschot van veele millioenen guldens voor de andere Provintien, haar soodanig de rugge heeft laten inryden, dat het scheen datmen by andere gelegentheden het selve support van haar niet meer hadde te verwagten;

XXV.

Behoorden sy niet te gedencken dat, des onaangesien, ende niet jegenstaande van 't voorsz. excessief verschot, noch heller, noch penninck was gerembourseert, de Provintien van Holland ende West-Vriesland, in den jongsten Oorloge jegens de Republijcque van Engelandt, wederomme niet alleenlijck in alle petitien, ende gemaakte beramingen haar aanpart heeft betaald, maar sich oock, by maniere van verschot, noch daar en boven vry verder heeft geeslargeert, alhoewel by anderen seer grove defecten wierden gevonden so verre dat by eenige noch op dese huydige uure het vijfde-part van haar luyder contingent in de voorsz. petitien, ende beramingen niets is te berde gebracht; Ja dat oock uyt eenige Provintien, die mede voor esquiperende Provintien werden gereeckent, seer weynich, ende by naar egeene Scheepen van Oorloge sijn te voorschijn gekomen;

XXVI.

Behoorde men niet te erkennen voor een singuliere weldaadt, dat haar Ed. Groot Mog niet omme haar selven alleenlijck maar oock te gelijcke d'andere Provintien te libereren uyt dien Oorloch, die den gemeenen Ingesetenen so lastich was vallende, ende tot support van de welcke by de voorsz. Provintien, met demonstratie van haar onvermogen, so weynich is ghecontribueert, iets van het hare hebben overgegeven, ja iets dat by de selve Provintien so hooch werd geestimeert;

XXVII.

Ende behoorden dan d'overdenckinghe van alle dese saken, ende van meer anderen van gelijcke nature, te lange alhier alle te recenteren, by so verre haar Ed. Groot Mo. daar over geen bedanckinghe ende erkentenisse verdienen, so wel als anderen geseyt worden te meriteren, over ende ter sake dat de selve eeren ende digniteyten hebben moeten dragen, midtsgaders grote goederen, ende excessive sommen van penningen ontfangen immers ten minsten niet soo veel te opereren, dat men haar Ed. Groot Mog. buyten beschuldiginge, ende reprochehadde gelaten over dat de selve door betamelijcke, ende wettige middelen, tot ontlastinge van den Staadt in 't generaal, ende tot verheuginge van so menich duysent Ingeseten van dien in 't particulier, het hare hebben gecontribueert.

XXVIII.

Ende konnen haar Ed. Groot Mog. niet anders begrijpen, of soude het een merkelijcke ondanckbaarheyd sijn tegens dien Godt die, naar sijne alwijse beschickinge, door de voorgeroerde middelen, tot soulagement van d'Ingesetenen deser Landen heeft gelieven te arbeyden, in de voor-verhaalde murmuratien langer te willen continueren; vertrouwende oock vastelijk, dat de meer hooch-gemelde Heeren Staten van de voornoemde Provintien haar daar voor sullen soecken te behoeden;

XXIX.

Immers willen haar Ed. Groot Mog. van hare syde wel verklaren, ghelijck de selve verklaren by desen, dat sy onveranderlijck gemeynt zyn, tot versterkinge van de voorschreve Unie, tot conservatie van den gemeenen Staadt, ende tot mainctenue van de libertevt, midtsgaders van de hoocheden, ende gherechtigheden van de respective Provintien, op de gronden in desen geleydt, t'allen tyden, ende by alle occasien, het hare te contribueeren, ende het uyterste daar by op te setten; optesterende haar de bewaringe, ende beschermingen van de dier-gekochte vryheydt, midtsgaders de handhoudinge van de Privilegien van den Lande soo seer ter herten te gaan, oock soo diet, ende waardich te zijn, dat sy haar daar van met geen middelen ter Wereldt, selfs niet door d'uyterste ongemacken, ende ongelegentheden sullen laten diverteeren; maar dien wel gemeynde yver niet anders, als met het leven te sullen verliesen; Vertrouwende daar inne by d'andere Bondtgenoten in alle voorvallende occasien behoorlijck te sullen werden ghesecondeert. Daar toe haar

Ed. Groot Mog. Godt Almachtigh vierichlijk sullen bidden, *Amen.* Aldus gedaan ende ghearresteert by de hooch-ghemelde Heeren Staten van Holland, ende West-Vrieslandt, in 's Gravenhage den vijf-entwintigste July 1654.

Ter Ordonnantie van de Staten voornoemt.

Herb. van Beaumont.

Letter X.

Point van Seclusie.

ENde dat nog de Staten-Generaal van de Vereenigde Provincien, nog eenige particuliere Staten van eenige van de Geunieerde Provincien, t'eeniger tyd na desen sullen mogen maken, constitueren of appointeren, Willem Prins van Orangie, Kintskint van den laatsten Koning van Engeland of iemand van dessels descendenten tot Capiteyn Generaal, Stadhouder of Commandeur van hare Legers ofte Krijgsmagten te Lande, ofte Gouverneur van eenige harer Steden, Casteelen, ofte Fortressen, ofte Admiraal of Commandeur van eenige harer Vlooten, Schepen of Krygsmagten ter Zee, maar sullen haar teelijk en expressselijk daar tegen stellen, ende alle het geene vervolgens daar in sal onderwonden worden verhinderen; en daar na: Ende by aldien by iemand wie hy ook soude mogen wesen, getragt of onderwonden soude worden, om den gemelden Willem of iemant van sijne descendenten te maken Capiteyn Generaal, Stadhouder ofte Commandeur van de geseyde Armée, of Krygsmagten te Lande, ofte eenige van hare Steden, Castelen ofte Fortressen; ofte Admiraal ofte Commandeur van eenighe harer Vlooten, Scheepen ofte Krygsmagten ter Zee, so sal de Republyke van Engeland haar behulp bybrengen door hare Krygsmagten te Lande ende ter Zee, so wanneer het sal begeert worden, ende op sodanige conditien, als men, als dan, sal goedvinden, omme het selve voor te komen ende te verhinderen.

Acte van Seclusie van zijn Hoogheyd.

DE Staten van Holland ende West-Vriesland geconsidereert ende in agtinge genomen hebbende, dat God den Heer Almagtig goedertierentlyk gelieft heeft de Tractaten van Vrede, Unie, ende Confœderatie tusschen de Republyke van Engeland, Schotland, en Yerland ter eenre, ende den Staat der Vereenigde Nederlanden ter andere zyde, nu eenigen tyd herwaards onderhanden geweest zynde, met een geluckige uytkomste te zeegenen, sodanig dat de selve Tractaten op den vyftienden der voorleden maand by Commissarisen van sijn Hoogheyd den Heer Protector der voorsz. Republyke, ende de Heeren Extraordinaris Ambassadeurs van desen Staat tot Westmunster in Engeland finalyk sijn gesloten, mitsgaders ten wederzyde met behoorlyke onderteekeninge ende bezegelinge bekragtigt, ende specialyk gelet op 't ernstig versoek by hoog-gemelde sijn Hoogheyd tot vast stellinge van de voorschreve Tractaten, ende om der voorgeroerde Vrede eeuwigdurende te maken iterativelyk gedaan, mitsgaders op de apprehensie die de selve sijn Hoogheyd te meermalen verklaart heeft te hebben van dat den Heere Prince van Orangien ofte dessels Nakomelingen, als sijnde Descendenten van den huise van Stuart t'eenigen tyde alhier gedefereert werdende, de hoogste ampten van den Staat, daar uyt om verscheiden respecten ligtelik grote diffidentien en jalousien, tusschen beyde de Natien zoude komen te rysen, ende vervolgens mede het voorgeroerde gehandelde daar door gelabefacteert werdende, de selve Natien wel ligtelyk wederomme in een swaren ende bedroefden ootlog soude mogen komen te vervallen, 't welk de hoog-gemelde Heeren Staten genegen zynde in alle manieren te verhoeden, hebben na voorgaande speciale beschryvinge, ende na rype deliberatie op 't geene voorschreven is gedaan

ende

ende gehouden, tot verhoedinge van voorgeroerde onheilen, ende tot voorkominge van verder Effusie van Christen bloed, ook voornamentlyk om meer hoog-gemelde sijn Hoogheyd in de voorgeroerde desselfs bekommeringe so veel in haar is, volkomentlyk gerust te stellen, ende omme het effect van 't voorgeroerde Tractaat metter daad te genieten, mitsgaders, omme de selve ten goede van beyde Natien eeuwigdurende te maken, wel willen verklaren, gelyk de selve verklaren by desen, Dat haar Ed. Gr. Mog. nimmermeer den gemelde Heere Prince van Orangie ofte ymand van desselfs Linie sullen verkiesen tot Stadhouder ofte Admiraal van haar Provintie, nog toestaan, so veel het advijs van haar Provintie aangaat, dat de selve noit werde geëligeert tot het Capiteinschap Generaal over de Militie van de Generaliteyt, daar toe haar by deesen in der bester forme obligerende. Gegeven in 's Gravenhage, onder 't groot Zegel van den Lande, den 4 Mey 1654.

Hier op maakten haar Ed. Gr. Mog. de volgende Deductie.

Deductie van seclusie van der Prince van Orangie ter Generaliteyt in te brengen, ende de Provintien toe te senden.

Zaturdag den 25 July 1654.

DE Raad-*Pensionaris* heeft ter vergaderinge gerefereert, dat de Heeren haar Ed. Groot Mog. Gecommitteerden tot de saken van Engeland, ingevolge, ende tot voldoeninge der voorledene maand, voor 't scheiden van de jongste vergaderinge genomen, ter weder by eenkomste van de leeden in aller vigilantie hadden geconcipieert ende op 't papier gebragt sekere Deductie ofte declaratie, behelsende een waaragtig ende grondig berigt van de fondamenten der Regeringe deser landen, ende Specialyk van 't regt, compiterende de respective Staten van de Geunieerde Provintien, ider apart, so ten reguarde van saken op andere Ryken, Republycquen, Staten ende Landen reflectie hebbende, ende met, ofte ter contemplatie van de Overheden in de selve te verhandelen, als ten opsigte van saken binnen hare respective Provintien voorvallende, met behoorlyke distinctie van die saken die by 't verbond van d'Unie in den jare vyftienhondert negen en t'seventig, binnen Uytregt gemaakt, ofte by eenige particuliere overgifte van de voorschreve Geunieerde Provintien aan de Generaliteyt, ofte aan de despositie van de gesamentlyke Bondgenoten zijn gedefereert, dienende tot justificatie van 't verleenen der bewuste Acte van Seclusie, rakende 't employ van den Heere Prince van Orangnien, by haar Ed. Groot Mog. op den vierden Mey zestienhondert vier en vijftig gepasseert, mitsgaders van de Procedúren by de selve daar omtrent gehouden, met grondige refutatie van 't gene daar jegens by, of van wegen eenige Provigtie is voortgebraght, doende vervolgens lecture van de voorschreve ingestelde Deductie of Declaratie: Waar op gedelibereert zijnde, hebben haar Ed. Groot Mog. de opgemelde Heeren der selver Gecommitteerden, over, ende ter sake van de genomene moeite bedankt; ende is voorts de voorscheve Deductie, ofte Declaratie ghehouden voor gearresteert, in voegen ende manieren als de selve, met d'authentique documenten, nodig tot verificatie van de feyten daar inne geroert, ter vergaderinge van haar Hoog Mog. ingebragt, ende de respective Provintien, ingevolge van haar Ed. Groot Mog. jongste aanschrijvinge van dato den zestiende der lopende Maand, by Missive, met behoorlijk versoek, ende recommandatie toegesonden sal worden. Ende nademaal de Heeren van de groote Vroetschappen der Steden Leyden, het verleenen van de voorgeroerde Acte van Seclusie, volgens de verklaringen van de Heeren der selver Gedeputeerden tot nog toe hebben aangesien als een saak die de dispositie van haar Ed. Groot Mog. niet privativelijk subject soude zijn; dat met de Heeren Gedeputeerden van Edam, in de jegenwoordige vergaderinge hebben verklaard by de Heeren

hare Principalen dien aangaande mede nog eenige scrupulen te resideren. So is 't, tot wegneminge van de abusive impressien van beyde de voorschreve leden mede verstaan ende geresolveert, dat Extract uyt de voorschreve Deductie, ofte Declaratie, daar by het contrarie van dien klarelijk werd gedoceert, Burgermeesteren ende Regeerders van beyde de voornoemde Steden ten spoedigsten sal worden toegesonden, omme, naar rijpe examinatie van dien ende overweginge van de argumenten daar inne residerende, haar in dien deele met d'andere Leden te willen conformeren, daar toe de selve by missive gants ernstig sullen worden verzogt, met vertoninge van de reflectie die d'andere Provintien op haar luyder dissentierende advysen zijn makende, ende de oppositien, die daar door jegens haar Ed. Groot Mog. regtmatige proceduren, ende continuele sorgen, omme d'Ingesetenen deser Landen, de vrugten van den getroffene Vrede, sonder eenige verhinderinge, te doen genieten, werden gecauseerd; ende is by de resumptie van de bovenstande Resolutie goetgevonden, dat de voorschreve Deductie, ofte Declaratie, met de stucken daar toe dienende, aanstonds door den Ordinaris drucker van haar Ed. Groot Mog. onder de persse gesteld, ende voorts alomme gemeen gemaakt sal werden, op dat de regtmatige intentie van haar Ed. Groot Mo. allenthalve moge blijken.

Letrer Y.

Resolutie van haar Ed. Groot Mog. de Heeren Staten van Holland ende West-Vriesland.

Vrydag den 5 Augusty 1667.

De Staten van Holland ende West-Vriesland, hebben naer voorgaande Beschrijvinge, ende rijpe Diliberatien, en Communicatien, in de ordre van de Ridderschap ende Edelen, mitsgaders in de respective Vroetschappen gehouden, by eenparige overgifte en concurrentie van alle de Leden, voor een Perpetueel EDICT in de EEUWIG-DUURENDE WET, tot voorstand van de VRYHEYD, mitsgaders tot conservatie van de Eenigheyt, en van de gemeene ruste, gearresteert en vast gestelt, gelijk by desen gearresteert en vast gestelt werden, de Poincten ende Articulen hier naar volgende.

I.

DAt de faculteyt van verkiesinge, ofte beschryvinge, in de ordre van de Ridderschap, en Edelen, mitsgaders de nominatie en de verkiesinge van Borgermeesteren, en Vroetschappen, Schepenen, en alle andere Magistraten en Bedieningen in de Steden, sal blyven aan de ordren of beschrevene Heeren van de Ridderschap en Edelen, mitsgaders aan de Steden respective, so als aan haar by out gebruyk of by Privilegien en Octroy geconformeert is, en geconcedeert soude mogen worden; Daar van by de selve de vrye excercitie van dien conform de Wetten en Privilegien sal verblijven, sonder dat de voorsz beschryvinge, nominatie en verkiesinge, of eenig gedeelte van dien, oyt of oyt daar van in 't geheel of ten deele aan yemant sal mogen werden gedefereert en overgegeven.

II.

Dat insgelijks de Ampten, Officien, Bedieningen, en Beneficien, jegenwoordig staande ter collatie van de Heeren Staten van Holland en West-Vrieslant, aan de selve sullen verblyven, sonder yets daar van te mogen werden af-gegeven. Welverstaande dat hier onder niet begrepen werden de Militaire Ampten en Bedieningen die in de Campagne of expeditie, te Water of te Lande soude mogen komen vacant te vallen, of welken aangaande haar Ed. Groot Mog. by nader dispositie, alsulck een voet en ordre te sullen beramen, niet alleen op de provisionele bestellinge van dien, maar ook op de begevingen ten principalen, als de selve ten meesten dienst van de Lande sullen bevinden te behoren.

III.

Dat wijders haar Ed. Groot Mog. niet al-

alleenlijck hare bewilliginghe, en toestemminge, noyt anders en sullen geven, maer oock de sake ter Generaliteyt met alle efficacie daer henen helpen dirigeren, ten eynde oock by d'andere Bontgenooten, en sulcx by eenparige bewilliginge, of gemeene concurrentie van de selve, door een consonante resolutie van haer Ho: Mo: gestatueert, en vast gestelt mogen worden, dat de geene die oyt of oyt sal of successivelijck sullen werden gebruyckt tot Capiteyn, Admirael, Generael, of oock in beyde de voorsz. Charges, of wel die geene aen de welcke, onder eenen anderen Titul, het opperste commandement over de Militie te Water of te Lande, sal werden gedefereert, niet sal, of sullen mogen wesen, of blijven Stadthouders van eenighe Provincie of Provincien: En voor so veel de Provincie van Hollant en West-Vrieslant belangt, dat niet alleen die de opperste commande over de Militie te Water of te Lande toevertrout sal worden; maer oock niemant tot Stadthouder van de selve Provincie gemaeckt sal mogen werden, en dat de voorsz. Chargie in alle manieren sal zijn en blijven gemortificeert. En de Heeren Gecommitteerde Raden in de respective quartieren aenbevolen gelaten, volgens hare Instructien, de nodige ordre te stellen en de vereyste voorsieninghe te doen op de saken by absentie van haar Ed. Gr. Mo. voorvallende, en waer op prompte dispositie vereyst wert.

IV.

Dat tot volkomen vastigheyt van 't geene voorsz. is, en tot sonderlinge gerustheyr van de Edelen en Steden, alle de Heeren jegenwoordig in de ordre van de Ridderschap beschreven, of in de Vroedschappen verkosen, of die noch namaels in de Ridderschap by solemnelen Eeden sullen verklaren de voorsz. poincten heyliglijck en oprechtelijk te sullen mainteneren, oock geensints te gedooghen dat daer jegens eenige indracht of infractie geschiede; veel min oyt of oyt eenige propositie doen, of doen doen, die daer jegens in eenige deele strijdig soude mogen wesen: En dat voorts ook den Eedt van de Heeren ter Vergadering van haer Ed. Gr. Mo. compareerende, daer mede in de bondigste en kragtigste forma sal werden geamplieert. Dat oock den Raet-Pensionaris in der tijt, insgelijkx by Eede sal werden verplicht, alle de selve poincten so veel in hem is, te mainteneren, en staende te houden, sonder daer jegens oyt of oyt directelijck of indirectelijck eenige propositie of omvraginge te sullen doen; veel min conclusie formeren.

V.

Dat wijders mede tot meerder vastigheyt van 't voorsz. 3. poinct in de instructie, so voor een Capiteyn als voor een Admirael Generael sal werden ingelijst, en de geëligeerde by Eede verplicht; niet alleen daer jegens noyt directelijck eenig versoeck te sullen doen, veel min toeleg te maken directelijck of indirectelijck: Maer ter contrarie, sulcx buyten vermoeden by andere geschiedende, het selve te sullen tegen gaen, en het Stadhouderschap, soo hem t'eeniger tijd die digniteyt by eenighe Provincie mochte werden gedefereert, te sullen refuseren, en van de hant te wijsen.

Formulier van den Eedt op de bovenstaende Articulen te doen, by de Heere van de Ridderschap en Edelen, mitsgaders by de Vroetschappen van de Steden, als mede by de Heeren, compareerende ter Vergaderinge van de Heeren Staten van Hollant ende West-Vrieslant.

ICK beloove en sweere het bovenstaende Eeuwig Edict, mitsgaders alle de poincten en Articulen daer inne vervat, heyliglijk en oprechtelijk te sullen mainteneren, oock geensints te sullen gedoogen, dat daer jegens eenige indragt of infractie geschiede, veel min oyt of oyt eenige propositie of advijs te sullen doen, of te geven, noch oock te sullen doen doen of te doen geven, die daer tegen in eenigen deele strijdig soude mogen wesen.

Soo waerlijck moet my God Almachtigh helpen.

For-

Formulier van den Eed voor den Raet-Pensionnaris in der tijdt,

ICK belove en sweere het bovenstaende Eeuwig Edict, mitsgaders alle poincten en Articulen daer inne vervat, so veel in my is, te sullen mainteneren en staende houden, sonder daer jeghens oyt ofte oyt directelijck of indirectelijk eenige propositie of omvrage te sullen doen; veel min conclusie te formeren.

Soo waerlijck moet my God Almachtigh helpen.

En sal het bovenstaende Edict in forma van Octroy, of eeuwig-duerende Privilegie de Heeren van de Ridderschap en Edelen, mitsgaders de Burgermeesteren en Vroedschappen vande Steden, Leden van haer Ed. Gr. Mo. Ordinaris Vergadering toe-gesonden werden, om het selve in haer Registers te doen registreren, en voorts te besorgen dat alle de Heeren, die hier namaels in haerlieder Ordre beschreven of tot Burgermeesters verkosen, en in de Vroetschappen geassumeert soude mogen worden, daer op voor haer admissie den Eed (volghens 't voorsz. Formulier) komen af te legghen, en voors haer daer naer precieselijck te reguleren. Gelijck oock het voorsz. Edict in ghelijcker wijse aen beyde de Hoven van Justitie, mitsgaders aen de Officieren, en Gerechten van de gemelde Steden toe-gesonden sal werden, met last en ordre om haer in 't administreren van de Justitie, daer naer, als de voornaemste Wet van den Lande, tot voorstant van de Vrijheyt, mitsgaders tot conservatie van de Eenicheyt, en van de gemeene ruste, gemaeckt, punctuelijk exactelijck te reguleeren, op den Eed by henluyden in 't aenvaerden van hare respective Officien, en Bedieninge gedaen.

Aldus gedaen en gearresteert ter Vergaderinghe van de Hoogh-gemelde Heeren Staten van Hollant en West-Vrieslant. In den Hage onder haaren groote zeegele hier aengehangen, den 5 Augusti 1667. was geparapheert JOHAN DE WITT; onder stond, ter ordonnantie van de Staaten, ende was geteekend *Herb. van Beaumont.*

Letter Z.

Extract uyt de Resolutien van haar Edele Groot Mogende de Heeren Staten van Holland ende West-Vriesland.

Woensdag den 19 *December* 1668.

BY resumptie gedelibereert zijnde op 't advijs van de Heeren haar Ed. Groot Mog. Gecommitteerden, hebbende ingevolge ende tot voldoeninge van der selver Resolutie Commissariaal in dato den twee-en-twintigsten September laastleeden overleid ende overwogen, hoe ende in wat manieren van wegen deze Provintie soude konnen ende behoren geprocedeert te worden, ingevalle d'eene of d'andere Provintie, buyten vermoede, nu of naarmaals quame te resolveren tot verkiesinge van een Stadhouder ende Gouverneur van hare Provintie, ook presumeren mogte, deselve verkosene Stadhouder op hare particuliere Commissie te introduceren, in den Raad van Staten, ende wat præcautien daar tegens van nu afaan soude konnen en behoren geadhibeert te worden, en voorgaande Notelen onder dato den agt-en-twintigsten September laastleden, breder gementioneert; ende in agtinge genomen, dat het niet sonder de Provintie merkelijk te graveren, ende te verongelijken zouden konnen geschieden, dat by de tegenwoordige constitutie van de Repu-

publique, dat haar Ed. Groot Mog. om goede ende fondamentele redenen, het Stadhouderschap van hare Provintie hebben gemortificeert, d'andere Provintien egter buyten vermoede, procederende tot verkisinge van Stadhouders, deselve souden introduceeren in den Raad van State, ende met haar aansien so wel als met hare stemmen haar Ed. Groot Mog. aldaar verkloeken, met subversie of immunitie van de proportie die haar Ed. Groot Mog. ten aansien van hare grote contributie in den selven Raad, door 't getal van drie Raden uyt den haren tegens eene ofte twee uyt yder van de andere Provintien altyds hebben gehad, daar ter contrarie de reden dicteert, dat haar Ed. Groot Mog. aldaar om redenen voorsz. veel eer wat meerder dienden te werden geadvantagieert.

Dat mede naar examinatie van alle de oude Instructien van den gemelden Raad, met de Retro-acta daar op applicabel, mitsgaders ook van de tegenwoordige Fluctuerende Instructie, met d'onvoltrocken Deliberatien daar op van tyd tot tyd gehouden, niet gevonden werd, dat d'andere Provintien eenig regt tot d'introductie van Stadhouders als boven in den Raad van State is compiterende, veel min dat daar toe eenige obligatoire conventien of overgiften sijn gepasseert, maar dat ter contrarie gantsch evident ende palpabel is, dat noyt de meyninge ende intentie van ymant van de Bondgenoten is geweest, dat de andere Provintien hare Stadhouders, die zy mogten verkiesen, souden brengen in den Raad van State, als sy selfs om redenen van Staat geen Stadhuder meer souden komen te eligeren, of andersints niet selfs mede van gelyk gesag, ende voordeel souden konnen jouisseren; als notoir ende handtastelyk zynde, dat alle wetten en maximen van dese vrye Republycque zyn gefondeert, op gronden van gelykheyd ende reciprocatie.

Ende dat het daarenboven ook tegens alle æquityt ende billykheyt stryden soude, dat de drie Provintien, te weten Zeeland, Vriesland ende Stad ende Landen, of ymant van deselve zo notabele voor-regt tegens de vier andere Provintien soude werden toegestaan, naar dat dezelve vier andere Provintien aan de voorschreeve drie, tot berykinge van een generale Hermonie tusschen alle de Provintien, omtrent het voorsz. point, ofte 't geene daer omtrent is zo liberale aanbiedinge hebben gedaan; is by Heeren van de Ridderschap ende Edelen, mitsgaders by de Heeren Gedeputeerden van de Steden, uit de naame en van weegen Burgermeesteren ende Vroetschappen haare respective Principalen, naar voorgaande rijpe deliberatien ende communicatien elk in de zynen daar over gehouden, verstaan, verklaard ende geresolveert gelijk verstaan, verklaard en geresolveert wort by dezen, dat haar Ed. Gr. Mog. ongehouden zyn, ook niet zullen, noch zonder læsie van hare Hoogheid zouden konnen gedogen, dat van wegen eenige Provintie ofte Provintien ymand uyt oorzake dat hy tot Stadhouder of Gouverneur mogte weezen verkozen, of onder eenig ander pretext, buyten vrywillig consent van haar Ed. Gr. Mog. ofte in weerwil van ymand van de Bondgenooten, in den Raad van Staate geintroduceert werde; zullende ook 't geene voorsz. is, de andere Bondgenooten op de bequaamste maniere bekend gemaakt, ende voorts met der daad gepractiseeet worden, zonder daar tegens eenige indragt by overstemminge of anderzints te gedogen.

't Eynde der Autentique Stukken.

BLAD-WYSER

Van het

EERTE DEEL.

Bond-

Ne-

N.

O.

P.

Q.

R.

S.

Eynde van het Register van het Eeerste Deel.

BLAD-WYSER

Van het

TWEEDE en DERDE

DEEL.

B.

Nieuwe

nen

EINDE.